
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 12 21 03 012 6

פקודת אלעזר. ח"ב, על ש"ע
אורח חיים, מהר"ר רפאל אלעזר הלוי ן'
טובו, ירושלים, תרנ"ב, 1892.

הסכמת הרבנים המאוה"ג מרן טלפא זרב הגדול. מגדו"ל, ראש"ל נקש"ת כמוהר"ר רפאל מאיר פאניז'יל הי"ו. ומע' אב ב"ד מקודש ז"א הועד הק"ק הספרדים הי"ו הרב הגדול בקש"ת כמהור"ר ישא ברכ"ה יצ"ו. אתה ה' תשמרם. וכצנה רצון תעטרם. בי"רא:

מה נאה אילן זה מה טובו ומה יופיו. פרי קדש הלולים לנוטעים את פריו. עין ראתה והאשרוהו, יראי ה' הללוהו תורת חכם מקור חיים. איש אחד מן הרמתים. שמו נודע בשערים בשתי קריתים. לו זרוע עם גבורה הר"ש נהר"ם. דין הוא הדר. בקדש נהדר. הרב המופלא. וכבוד ה' מלא. נר המערבי. חסידא קדישא ופרישא. כקש"ת כמהור"ר **רפאל אלעזר הלוי ן' טובי** זצוק"ל. והיתה נפשו צרורה. במקום מה נורא. שפתותיו **נוטפות!**

מה נמלצו אמרי יושר אמריה נעימה. תורת ה' תמימה. יפה כלבנה ברה כחמה. חזו מאי דקמן הארץ האירה. בהגלות נגלות הני ספרי דבי רב עמירא דנהורא. אור זרו"ע לצדיק ור"ח רב. השמש יצא על הארץ שאורו רב. נחל נובע מקור חכמה. לנר דעת ומזמה. עוטה אור כשלמה. אזן וחקר ותקן ספר התורה הזה. בנה וניקף דיק סביב על **ארבעה טורים** מזה ומזה. מנסן ליאיר האיר זורח. יציץ כגבור לרוץ **אורח חיים.** מאור עיני חכמים את מי **יורה דעה.** מילתא בטעמא דנהירין ליה שבילי דנה"ר דע"ה. והביא הן עוזר **באבן העזר.** ונינה לו סביב רב פעלים מקבציאל. **וחושן המשפט** על לבו חוקיו ומשפט לישראל. דן ידין, מורה יורה להלכה ולמעשה כל הדבר הקשה. טוביה לדזכי כאורייתא רובץ בין המשפטים. לא פנה אל רהבים של צבאים רקמה של צבעתים זהב ורוב פנינים וכסף **תועפות!**

מה נכבד היום הזה. מחזה שדי נחזה. **האח!** בצפייתינו צפינו ראינו אור האי ספרא נה"א מזה ן' מזה. הכי קרא שמו. טעמו ונימוקו עמו. **פקודת אלעזר.** הן בקדש נאור. ברווא קרא בחיל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ואת ישרים הודו. **ובכן** בואו ונחזיק טובה וברכה להעוסקים לשם שמים. מעלת טובים השנים. ראשון בקדש האי מרגניתא טבא. נברשתא דדהבא. הרב המובהק. מזר"ק טהור כמהור"ר **נחמן בטיטו** יצ"ו ואשר ע"י השני ידי"ן איש החסד והרחמים. איש אמונות ישר תמים. החכם השלם וכולל. בישראל יהלל רודף צדקה וחסד כמוהר"ר **דוד עמוס** יצ"ו אלה יעמדו על הברכה העליונה. מלאים כל טוב מולדו מניינא. הללו ראוים לברכה. לרגל המלאכה. על פני טח"ח טרח"א דמצוה. בכחם ואונם. ישלם ה' פעלם עוזרם ומגנם. אמן

מעתה אל אחינו הרחמנים נקרא בקול גדול אשרי שיאחז לקוח לו ספר התורה הזה להשתעשע בו לילות וימים יהן לכסף מוצא לבא בדמים. ושונ"ה מתנות. הרא אמרה מוסיפין על המנות. להיות להד"ר עוזר להוציא לאור כל ספרי הקדש אשר עדין המה בכתובים עין לא ראתה. באלו אמרו זריזין מקדימין חביבה מצוה בשעתה. נא אחינו הרחמנים בוזו כסף בוזו זהב לחזק ידים **רפות!**

מה נדבר ומה נצטדק. משפטיך תהום רבה עד אשר דק. מי נתן למשיסה יעקב אישתני לגריעותא. יצאו עליו עסיקין כפו לן אסיהא. יתומים היינו ואין אב הלא נכריות. את הלחץ ואת הדחק זה שעבוד מלכיות אנא ה' מרוע איחרו עקבות משיחך. חושה שלח העז את מקנך. בא יבא ברנה אליהו התשבי. בן ישי בראש מוכתר בנימוסו עטרת צבי. ואז נשיר בבית ה' מקימי מעפר דל **מאשפות!**

הלב"ד הבעה"ח לכבוד התורה ולומדיה. עמוסי התלאות בצער"ך **ירושלם** ת"ו בנ"ח בחדש חשון בסדר והתברכו בזרעך כל גויי הארץ מש' ולקחתם **מזמרת** הארץ לפ"ק. והיה זה שלום!

כלשו"ר **רפאל מאיר פאניז'יל** ס"ט. כלשו"ר **יעקב שאול אלישר** ס"ט.

(מקום החותם) בא סי' ישא ברכה הי"ו

הקדמת המגיהים

זאת האר"ש תשא מדברותיה, תכונן עמודי בתיה. עמודי ש"ש בתים בונות. ותקרי חכמים פה בונות. בתים לבריח במראה הלפידים. **לשון** ראשון מאי"ה לעלמא. ואשר ע"י השני קול תורה תמימה. ועוד בה שלישיה מודי"ם ראובן. ואת רב"ע שבא המאריה עליה. וזרעו מפחד שאנן. וחמ"ש את אר"ש וי"ו לאזיל"א וי"ו להביל"א קולו תפלות לעדת סגולה. ושש שני"ם הצעדי"ם. שם מרקדים. **קדמו** אל אר"ש אתיא פקידה פקידה. השם בסוף שמא דמאריה עליה מאן דלביש טרא. כי החקור וכו' תורוש מאי איכא בין רישא לסיפ"א אתיא מבניא קדושה שם העצם לבוש הבגדים.

פקידת הארץ אתיא פקידה פקידה. ליום עשות ה' אלד"ים שמים וארץ חמדה. קורא הדורות מראש על נה"ר כב"ר ישראל עם סגולה. חלק אלו"ד מטעל עלה במחשבה תחילה. ויברא אלד"ים את המאו"ר אורה זו תורה. אילת אהבים לויה חן וצפירת תפאר"ה. וכלילת יופי למאהבי"ה. יעלת חן לעוגבי"ה. בריך רחמנא דיהב לן אוריין אמרות טהורות דאינון הכין. על יד משה בחירו. ידיד ה' נאמן ביתו תמיד. זכה וזיכה את הרב"ים. בהשכמה עלה אשר לו אלד"ים קרובים. מי בשחק יערוך אותו מעין מלאכיא הללו אמרו. מה לילוד אשה בינינו אנו עומדין על המצ"ר שדי נוף כתר עיקרו. תורה תמימה. בתוקת מאריה קמא. כי מי בארץ יכין חקר תבונותיה. את תמרוקיה ואת מנותיה וישב משה תשובה נצחת. לן יאתה המלוכה דברי חכמים בנחת מצוי"ם יחד עמי ויעבוד באש"ה. מית"ה פרושה לפני זו היא שקשה. כל המציר לישראל. תורת תבלין ממדבר מתנה ומתנה נחליאל. פתחו שרפים ואופנים ברוך שככה לו בעולמו. משה וישראל עמו. תנה הודך על שמי יה נשאו. אשר יקראו אותם מקראי. כולם אהובים שומרי משמרת החוקים והתורות. כי הדברות וכל האמירות. אלה פקוד"י פקידה **אלעזר!**

הקדמת המגיהים

פקודת המלך תורת ה׳ תמימה. יוצאה בהינומא. שני המאורות. החוקים והתורות. תורה שבכתב ותורה שבעל פה הרשיש ושוהם וישפה. לזאת יקרא אשה. חוקים ומשפטים ישרים היא הקדוש׳ה. תרי״ג מצות חבילות חבילות משוקדים בקנה אחד עולות. ברוך שחלק מחכמתו. לדור ודור אמונתו. ישראל שוכן לשפטי׳ו. דור דור ושופטיו. הדור אתם ראו מעשה רב. אור נערב. רב פעלים מקבציא׳ל בהדי קבצ׳י דרחמנא קוב׳ץ על יד ירבה רבנן סבוראי. ראשונים ואחרונים אריא דבי עילאי. מקהי׳ל קהלו׳ת. חבילות חבילות. אתיא חיפו׳ש מחיפו׳ש בחורין ובסדקין ובזויות. ע״כ קוץ וקוץ הלי תלין בנוי להלפיות. איש יביא בפריו מפירות גנוסר. לדעת ישראל מה יעשה חכמה ומוסר. ויעל הדרה בטור׳י דנפיש והקריב מן הטורי׳ם. והבית ימלא כל און יקר אשר על **בית יוסף** צלל במים אדירים. על **השלחן הטהור** יחנו סביב להלכה ולמעשה דן ידין שואל ומשיב כל הדבר הקשה. וראה טוב בעמלו עבידי רבנן דמשנ׳ו ה״ן קורין וה״ן פולי׳ן. הלכו׳ת עולה לו ושב׳ע ילין. כולהו שני דהוה נ״ים ר׳ **אלעזר**

פקודת משמרת. לשם ולתפארת. תקצר היריעה מהכיל שבחו. גדול אדוננו שמים לו זכו מעינות החכמה לו. נופתת׳ו בוצין בוצין מקטפיה ידיע או הוחל לקרו׳א. לעסו׳ק אהב בתורת ה׳ ישים דברו. לא פסקא גירסא מפומיה בליל׳ה כיו׳ם יעיר כותלי בהמ״ד יוכיחו. ספרין פתיחו. מימיו לא עבר עליו חצות. עיניו כיונים על אפיקי מים רוחצות. אף הוא היה מתכוין ללמד את העם חכמה ומוסר לכל אשר יקראוהו. הרבה גבולו בתלמידים ובמושב זקנים יהללוהו. דיבורו בנחת. על יובל ישלח שרשיו שונה להם פרקו מאה ואחת. אתיא רבי׳ה רבי׳ה אחר המרבה ביום השבת ביום השבת מאז הבוקר ועד כי אידלי יומא למד ולימד אלני דמלבלבי. ויהי בעלות המנחה שפתי פי חכם חן יושב ודורש דורשין אותו לשבח דורש טוב לעמו. ומוכיח לרשע מומו. טובה תוכחת. דברי חכמים בנחת. מופת היה לרבים. גדול בשם טוב אילן ששרשיו מרובים. ממכון שבתו השגיח היכן תינוקות קורין. דרכו של איש לקדם בר ולחם וכסף מלא להוציא יקר מזולל בני עניים דבר אין להם דמיה׳ן מתבערין. כל דבריו עומדים ברומו. ברוך שככה לו בעולמו. ואפי״ה לא סמך ר׳ **אלעזר!**

פקודת הלוים. הדור אתם ראו פרי קדש הלולים. פעולת צדיק איש חיל רב פעלים. שמא דמאריה עליה הכי קרא שמו **פקודת אלעזר**. הן בקדש נאזר. דבר אחד לדור הרביץ תורה בישראל. הרב דומה למלאך רפאל. האשל אשר ברמה. זה סיני ארי שבחבורת. לו זרוע עם גבורה. גבור ואיש מלחמה. מו״ר עט״ר וצ״ת הודינו והדרינו רועה הנאמן לעדתו. צדיק באמונתו. נר המערבי ציץ החכמה. ופאר המזימה. הרב הגדול. מבצר עוז ומגדו׳ל. כקש״ת כמהור״ר **רפאל אלעזר הלוי ן׳ טובו** זצלה״ה והיתה נפשו צרורה. במקום מה נורא. הן בעודנו חי על פני האדמה. עוטה אור כשלמה. ואף כי אחרי מותו והנה מלאכי אלדי׳ם לקראתו. וכרוזא קרא בחיל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ואת ישרים הודו. ונפש אדונינו תעלה לגינה ולבש מדי בר האי חלוקא דרבנן וילבש את **אלעזר!**

פקודת העדה. צירים וחבלים אחזונו חיל כיולדה. כי פקד ה׳ את עמו מיני פסידא. חכם שמת אין לנו תמורתו יצא יצא חוץ למחיצתו. מי יתיצב לספוד ולקונן. אדם חי מה יתאונן. לא כל ע׳ט לתאר עלי גליון. מגילת קנים והגה וה׳י עלי הגיון. נפלה עט״ר בנקור לנו עין ימין שם תהי רעדה. נשבה ארון האלקים מאן דלביש מדא. אנו שאבדנו את רבי פסידא דלא הדרא. גלה כבוד מישראל ולרידן הסר המצנפת והרם העטרה. מאנה הנחם נפשנו לשתות כוס תנחומין ותהי זאת נחמתינו להוציא לאור תורת הכם מקור חיים אשר בדברו מערי׳ב ערבי׳ם. יוחקו בספר למען יעמדו ימים רבים. מעתה נחזיק טובה להדין כנופיא רבא ויקירא. אשר סייעו כל חד וחד לפום שעוריה לארפוס׳י הדר׳ה. במת׳ן דמי׳ם את הזוזי׳ם ואת הסלעי׳ם. כל חד בדידיה קנה לעצמו ס״ת הזה לאכול מפריו לחם סדרים ינעם. עלית על כולנה הדא מרגניתא טבא. נברשתא דדהבא. נחמד ונעים. נטע שעשועים. החכם השלם והכולל. בישראל להלל. רוצ״ו נדיב ושוע כמהר״ר **דוד עמום** יצ״ו אשר עמד בפרץ לימין ס״ת הזה עד אשר יצא לאור על פני תבל וטרח ויגע בעשר אצבעותיו בגופו ובממונו. ישלם ה׳ פעלו אמן. יחד כולם יהי שלום בחילם ועם ה׳ החסד לשלם על יתר ע״כ פרוטה ופרוטה תרקבא דדינרי כל מאן דמסייע ליה לרב׳י **אלעזר!**

פקודת האר׳ש. שפתינו אתנו יוצאת וחולות לאחב״י עם סגולה. לכל מאן דקרי ותני בספר התורה הזה ומצא בו טוע׳ה במדב׳ר משגה קלה. ידינינו לכף זכות מכרעת. את כל ונודעת. קמי שמיא גלי כי מאד טרחנו ויגהנ׳ו להוציא ספר התורה הזה משופה מכ״מ טעות ושגיאה. ואך אמנם לא יבצר כי לרב טרדותינו ואנחותינו אשר קדמונו מנערינו. היתה העלמ׳ה ונפלה איזה טעות אשר לא שופתה עין רואנו. ה׳ יאמר די לצרותנו ות׳ ישלם פעלם. **פקודת** בית ה׳ זכרה לנו אלד׳נו לטובה. יגיהנ׳ו ועעלינו מדי העבודה. לא שלוונו ולא שקטנו גם שינה מעינינו נדדה. עד אשר יצא לאור ספר התורה הזה אוצר כלי חמדה. ואתה ה׳ תשלם לנו כצדקנו. ורב טוב כפעלינו אל חיקינו. אורך ימים ושנות חיים עושר וכבור הטריפנו לחם חוקנו. יזכרנו ה׳ לטובה בזרע זכ׳ר פרי הבטן אמן! **פקודת** ישראל. צור ישראל בחו׳ס תעמוד וראה כי עמך הגוי הזה. ממושך ומורט וניבו נבזה. והנה עמך מוכים ומעונים. רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים. וידל ישראל עד זיבולא בתרייתא. הואל ה׳ ושלח משי׳ח זיתא. ובא לציון גואל תסק גבן שכינתא. ועלו מושיעים. על משכנות הרועים. והבית בהבנותו ואבני נזר מתנוססות על אדמתו. כהנים בעבודתם. מלובשים בבגדי כהונה אחת דתם. והלבשתם את **אלעזר**

הלב״ד שני הצעירים, הבעה״ח בלב מר ונאנח.

הצעיר **שמואל רפאל בוחבוט** יצ״ו. הצעיר **אברהם אביכזיר** יצ״ו.

פקודת אלעזר

או"ח סימן קמ"ג

סעיף א' אין קורין בתורה בפחות מי"ד גדולים לדעת הראב"ד והריב"ש וה' המאירי והרשב"ץ והב"ח הוא דהקלו בקטן שהגיע לחנוך דקרא הפרשה בס"ת עיין בס' עה"ש סי' רפ"ב בהשמטה שם ועיין כף החיים סי' י"ג אות ג' וס' לב חיים סי' ע"ז אות א',

ענין אם התחילו הפרשה ויצאו מקצתן אם יתחילו ההפטרה עיין במ"א כאן, ועיין בא"ר שחלק עליו, ועיין עוד בא"ר סי' נ"ה סק"ב ג',

מעשה במנחת יום ה"ק שעלה שליחי לס"ת ידי"ן ואו"ע הרב הגדול כמוהר"ר לוף דב"ש זלה"ה ואחר שקרא ג"פ שהם גמר יו"ד פסוקים בין כל הג' עולים מצא טעות בס"ת ונסתפק אם יוציא ס"ת אחר והשבתי לו באותו העת שא"צ לזה אלא יפסיק שם ויברך ברכה אחרונה כיון שבדיעבד יצאו י"ח במה שקראו במוטעה וכבר קראו יו"ד פסוקים והוא העולה ג' כבר קרא ג"פ וכיון שבדיעבד יצאו י"ח באותה קריאה יברך ברכה אחרונה על אותה קריאה שכבר יצאו י"ח בה ושאני קריאה לכתחי' שאינו רשאי לקרות משא"כ ברכה אחרונה זאת שהיא על מה שקראו כבר ויצאו י"ח בה לכן יברך על אותה קריאה כמו כשמברך כשקרא בס"ת כשר כיון שיצא י"ח בקריאה זאת כנז' זה מה שהשבתי בע"פ ואח"כ ראיתי מ"ש מור"ם בהג"ה בסעיף זה ובבאה"ט סק"ה ומשמע לשון מרן ומור"ם נראה שאין להם מחלוקת בזה אלא לענין אם יפסיק שם ולא יגמור קריאתו בס' הכשר או אם גומר קריאתו בס' הכשר אפי' אם כבר קרא ג"פ אבל לענין ברכה אחרונה אם יוכל לברך על מה שקרא בדיעבד בס' הפסול ויצאו י"ח נראה שאפי' מרן יודה בזה שהרי לא כתב מרן אלא שמתחילין ממקום שנמצא הטעות וגומר קריאתו בס' הכשר ומדסתם ולא הצריך לקרות ג"פ בס' הכשר כדי שיברך לאחריהם משמע שאין קפידא בזה ומי לא עסיקינן שלא נשאר לו לגמור קריאתו אלא ב"פ או א' או אפי' חצי פסוק ואפ"ה לא כתב מרן אלא גומר קריאתו בס' הכשר ומברך לאחריה משמע שאין קפידא לקרות ג"פ בס' הכשר ואז יברך לאחריה אלא בכל ענין מברך לאחריה מה"ט הנז"ל,

ועתה ראיתי להכנה"ג סי' רפ"ב הגב"י ז"ל וראיתי כ' בשם הר"ם מלובלין ז"ל סי' פ"ד במקום שנהגו לקרא יו"ד גברי בשבת ואירע בעת שהיה קורא הז' שמצאו פסול בס"ת ולא היה שם ס"ת אחר שישלימו הפרשה עמו ויברך לאחריה ע"כ הרי דס"ל לרב ז"ל דצריך לברך לאחריה שלא בהשלמתו ומיהו וכו' ע"ש ובהכנה"ג הגב"י אות ה' ז"ל ומ"ש במ"א דעובדא דמהר"ם מלובלין ז"ל בסי' פ"ד דאפשר דהשביעי לא קרא ג"פ בהכשר בא לידי תשו' מהר"ם מלובלין וראיתי שנדון שלו היה שהשביעי כבר קרא ג"פ בהכשר ומ"מ המתבונן בדבריו יראה שאינו חולק על מ"ש שהרב ז"ל ישר הולך כפי סברת ומנהג האשכנזים שנוהגים כדברי המרדכי דאם כבר קראו ג"פ ואפשר להפסיק שם פוסקים כמ"ש בס' המפ"ה סי' קמ"ג ס"ד דנמצא דהם סוברים דאעפ"י שצריך להוציא ס"ת אחרת לקרות בהכשר מכאן ולהבא מ"מ הקורא בס' הפסול מברך אחריה והרב השיב דאם וכו' ע"ש, ובאות ו' ז"ל נשאלתי למנהגינו שאנו נוהגין להוציא ס"ת אחרת ומתחיל ממקום שפסק ואינו מברך לפניה אלא לאחריה אם הקורא שקרא בס"ת הפסול קרא עד מקום שהיה לו לקרות ובירך לאחריה אם צריך לחזור ולקרות בס"ת אחר שמוציאין זה שקרא בס"ת הפסול ויברך לפניה ולאחריה או אין צריך ויכול לקרות אחר והשבתי דמילתא דפשיטא היא שאין צורך לחזור ולקרות דלא נהגו דהקורא בס"ת ונמצא פסול שיסיים לקרות בס' הכשר אלא כדי לברך לאחריה אבל זה שכבר בירך א"צ לחזור ולקרות והיה נ"ל דאע"ג דא"צ לחזור ולקרות אם ירצה יחזור ויקרא בס' הכשר כדי לברך לאחריה בס' הכשר אלא שאני מסתפק אם צריך לחזור ולברך לפניה כיון שכבר בירך לאחריה בס' הפסול והו"ל כקורא בתורה ב"פ דמברך בכל פעם לפניה ולאחריה או"ד ברכה שבירך לאחריה כמאן דליתה דמי ואין צריך לחזור ולברך לפניה ואעפ"י שהסברא נוטה שצריך לחזור לברך לפניה דאעפ"י שלא היה ראוי לברך כבר בירך ומה גם דאיכא דסברי דצריך לברך לאחריה מ"מ מפני הספק הזה אני אומר שיקרא אחר ולא הוא עצמו, אות ז', וכל זה כשקרא ג"פ בספר הכשר אבל אם לא קרא אלא ב"פ יחזור ויקרא בס' הכשר ולא יברך לפניה אלא לאחריה דברכה שבירך לאחריה בס"ת הפסול לא היה חייב בה כיון שלא קרא כשיעור וכמאן דליתיה דמי עכ"ל. (אה"א מ"ש וכ"ז כשקרא ג"פ בס' הכשר וכו' ה"ה בהכנה"ג שלפני ונ"ל דצ"ל בס' הפסול וכו'), ובסי' קל"ז הגב"י אות ב' ז"ל ומכאן תשובה למה שהעליתי במ"א ובתשובה או"ח סי' ד' וס' והעליתי שכל שנמצא טעות אחר שקרא הז' ג"פ אין להוציא ס"ת אלא יגמור קריאתו בפסול בלא ברכה ומיהו אפשר לו' וכו' עכ"ל,

והרב בית דוד סי' נ"ח ז"ל ולענין ברכה אחרונה אם יברך המשלים בכנה"ג סי' רפ"ב כתב שהוא מסופק אם יברך כיון שכבר קרא ג"פ או יותר בהכשר ובשיירי סי' קל"ז והר"ב כתב בפשיטות דלא יברך ברכה אחרונה וכו' דמכח הספק שנסתפק לו אמר כן ולענין קריאת המפטיר וכו' עכ"ל ובסי' נ"ט ז"ל אמר המעתיק ובתשובה אחרת כתב למר הרב ז"ל הולך ומסכים דבשביל הברכה אחרונה של הז' צריך להוציא ס"ת אחר שיסיים המשלים ויברך ברכה אחרונה ז"ל שאלה כדת מה לעשות בס"ת שנמצא בו טעות בשבת אחר שקרא הז' ג"פ מי אמרינן דצריך להוציא אחר או"ד א"צ אלא יגמור הפרשה בס"ת הפסול בלא ברכה אחרונה וכן המפטיר יקרא בו בלא ברכות וההפטרה בברכות כפסק הרב כנה"ג ז"ל סי' רפ"ב,

תשובה מימות הרבנים שקדמונו ז"ל נוהגין פה שאלוניקי להוציא אחר ואעפ"י שהכנה"ג כ' שא"צ כיון שכבר נשלם חובת היום בג"פ שקרא

בהכשר והשאר עד גמר הפרשה מנהגא ולא דינא ומפני שמנהג הוא מן הראוי להוציא אחר מ"מ יש טעם לומר שצריך להוציא והוא דאע"ג דמשום גמר הפרשה א"צ מפני שכבר נשלם חובת היום כמ"ש הרב ז"ל מ"מ משום הברכה אחרונה שצריך הז' לברך על הג"פ שקרא שהם חובת היום צריך להוציא אחר לפי שהברכה אחרונה על הג"פ שהם חיוב הוא דינא ולא מנהגא וכו' וכיון שכן בודאי שצריך להוציא אחר מפני הברכה אחרונה שהוא חיוב גדול בשביעי מן הדין כי הוא החותם שצריך לברך ברכה אחרונה מעיקר הדין וכו' וכן דעת הר"מ מלובלין שהביא הרב ז"ל שם וכו' עש"ב, ובסי' ס"ג ז"ל בש"ע סימן קמ"ג אם נמצא טעות בס"ת מוציאין אחרת ומתחילין ממקום שנמצא הטעות וכו' נראה דצריך לקרות בס"ת הב' לפחות ג"פ לפי שצריך לברך ברכה אחרונה על ספר הכשר ואם לא יקרא בס' הכשר רק ב"פ אינו יכול לברך ברכה אחרונה ואע"ג דמה שקראו בס' המוטעה מהני בדיעבד היינו דוקא הקריאה שכבר קראו בו והברכות שכבר בירכו אבל ברכה אחרונה שבאין לברך לכתחי' אין לברך על מה שקראו בס' המוטעה ואעפ"י שהרב כ"ה בסי' רפ"ה הגב"י כ' דמספקא ליה כשנמצא טעות אחר שקרא הז' ג"פ לא יברך ברכה אחרונה כיון שקרא ג"פ או יותר בהכשר או כיון שבשעת הברכה נמצא הס"ת פסול לא יברך והדר פשט לה ממ"ש מהר"ם מלובלין ז"ל שאירע שנמצא פסול בס"ת בקריאת הז' ולא היה ס"ת אחר שישלימו הש' עמו שיברך לאחריה וכו' הנה בשכנה"ג סי' רפ"ב הגב"י אות ה' חזר בו שכתב שם וכתבתי בתשו' שיש לו טעם נכון וכו' ויגמור הפרשה בפסול ולא יברך אחריה וכו' ועוד כתב שם אות ו' ז"ל נשאלתי וכו' מפני הספק שיקרא אחר ולא הוא ע"כ קיצור דבריו, הרי בהדיא דס"ל לרב ז"ל דאינו יכול לברך לאחריה אחר שנמצא הפסול וא"כ ממילא דצריך לקרות ג"פ לפחות בכשר כדי שיוכל לברך לאחריה והטעם שחזר בו הרב ממ"ש בכ"ה דיברך לאחריה נראה ודאי דהיינו משום מ"ש הרב עצמו שם בשיירי אות ה' דמהר"ם ז"ל ישר הולך כפי סברת ומנהג האשכנזים שנוהגים כדברי המרדכי דאם כבר קראו ג"פ ואפשר להפסיק שם פוסקים ומברך אחריה כמ"ש בש' המפ"ס יע"ש ואנן לא נהיגינן הכי והע' נראה לפי שכתב הרב"י ז"ל בסי' קמ"ג בזה הלשון והמרדכי בפ"ב דמגילה כתב חילוקים בזה ואיני מאריך בהם לפי שלא נהגו כן ע"כ ואחד מהחילוקים שכתב המרדכי שם הוא זה שאם כבר קרא בפסול ג"פ יברך לאחריה עכ"ל הרב בית דוד ז"ל,

והרב נהר שלום סי' קמ"ג ז"ל ס"ד אם כבר קראו עמו וכו' כתב הרע"ז הרכיב הרמ"א ב' דיעות בהרתי וכו' וא"כ הי"ל לכתוב וי"א שאם כבר קראו וכו' עכ"ל ולענ"ד דעת הרמ"א לפסוק דלא כהמרדכי במ"ש דתוך ג"פ יאמר החזן כע"פ וישלים עד ג"פ באותו ספר אלא סובר שאין לקרות לכתחי' בס' פסול ולכך בכה"ג ס"ל כמהר"י בירב שיגמור הקריאה בס' כשר מיהו כל שכבר קרא ג"פ כיון דיכול לסיים שם ס"ל דמהיות טוב וכו' וניחא טפי לברך ברכה אחרונה ע"מ שקרא בס' ראשון שלא ליכנס בספק ברכה א' דמהנ"מ דפ' בה לו יושמע דהיה צריך לחזור ולברך תחלה ע"מ שקורא בס' שני וגם למהר"י בירב אין איסור לעשות כך אלא דס"ל דאי בעי לסיים בס' אחר כל הפסקא שלו רשאי אבל אנה"נ דמצי לברך גם ע"מ שקרא בס' ראשון אם אפשר להפסיק שם תדע דאלת"ה אפי' אם כבר קרא הפסקא שלו והרגיש בטעות קודם שבירך ברכה אחרונה היה ראוי שיאמר שלא יברך ברכה אחרונה אלא יקרא עוד ג"פ בס' אחר וא"כ יברך א"ו דכיון דדיעבד עלתה לו קריאה מצי לברך עליה לכתחילה וכ"כ בהדיא הט"ז עצמו בי"ד סי' רע"ט דבקרא ג"פ כולי עלמא מודים דמברך ברכה אחרונה אחר קריאת הפסול כמ"ש בא"ח הרמ"א והיינו שכתב הרמ"א על סברת מהר"י בירב ואם כבר קראו ג"פ וכו',

והמג"א כתב שאם הוא תוך ג"פ סמוך לפרשה שא"א להפסיק שם יקרא בס"ת פסול עד הפרשה דמוטב לדחות זה מלהכניס עצמנו בספק ברכה המוזכרת בתלמוד בהדיא ע"כ ומשמעות דברי הרמ"א דלא כוותיה דדוקא אם כבר קרא ג"פ ואפשר ג"כ להפסיק הוא שאמר שיפסיק ויברך אבל אם לא קרא עדיין ג"פ או שהוא תוך ג"פ סמוך לפרשה עדיף טפי שיסיים בס"ת אחר וכן בדין דהא הא דמהר"י בירב שחידש שעלתה לו מה שכבר קרא חידוש גדול הוא דהראב"ד והרמב"ן והרמ"ה והרשב"א והרא"ש והטור כתבו בהדיא דצריך לקרות מתחילה בס"ת אחר כמ"ש הב"י סי' מ"ע וזו היא דעה וכו' א"כ אף כי נתפשטה הוראת הרב"י עפ"י רבו ברוב המקומות שפשטנו שמעט שלא לחזור מתחי' הפרשה מ"מ הבו דלא לוסיף עליה לו' שיקרא אף לכתחי' בס"ת פסול אחר שנודע הטעות ומה שקורא בס"ת האחר סיום הפרשה בלא ברכה תחי' היינו משום דמתחילה דעתו לקרות אותה קריאה בס"ת כשר הילכך כל שנודע שס"ת מוטעה הוא מסיים קריאתו בס"ת כשר על סמך אותה ברכה כמ"ש הט"ז והש"ך שם בי"ד וכו' נמצינו שאין לנו אלא דברי הרמ"א כמשמען אבל לקרות לכתחי' בס"ת פסול שנודע הטעות ודאי לא,

ואגב ראיתי להזכיר מ"ש הכנה"ג הכא ובסי' רפ"ב שאם נמצא טעות בס"ת אחר שכבר קרא הז' ג"פ בהכשר דאין להוציא ס"ת אחר לפי שכבר נשלם חובת היום בהכשר שאין חיוב לקרות אלא כ"א פסוקים וכו' והביא מ"ש הרב"י סי' רפ"ב בשם הרשב"ץ וכו' א"כ ממנו ניקח לדידן בנמצא ס"ת פסול דאע"ג דאין חוזרין הקריאה מתחי' מ"מ ודאי דאין ראוי לקרות לכתחי' כל הפסוקים הנה בס"ת פסול גם לשון הש"ע בשם וכתב שאם נמצא טעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בס"ת כשר משמע דלא שנא בין משלים לשאר העולים, והכנה"ג עצמו הביא בשכנה"ג שלו בשם מהר"ם מלובלין דאפי' קרא המשלים ג"פ צריך להוציא ס"ת אחר ומייתי לה ממ"ש בתשו' בכפר שלא נמצא שם אלא ס"ת אחד ונודע טעות בקריאת המשלים והורה שישלימו הקריאה בספר ההוא ויברך לאחריה אלמא אם היה שם ס"ת אחר היה מצוה להוציאו וכתב עליו דקשה מאד הדבר ע"ש ולענ"ד אדרבא מילתא דמסתברא היא שלא לקרות ברבים לכתחי' בס' פסול, ובס' באר שבע פסק הכי שאפי' נמצא הטעות בקריאת הז' אחר שקרא ג"פ יוציאו אחר, ובס' דב"ש כתוב שלכבוד התורה החמירו להוציא ס"ת אפי' כשנמצא דיבוק כל שהוא דכבוד התורה הוא להשלים הקריאה בס"ת כשר, גם הרב פמ"א ח"א סי' מ"ג כתב שבמקום שלא ביארו דבריהם אין לנו לבדות חילוקים מדעתינו. ובס' בית דוד סי' נ"ט כתב שרבני שאלוניקי הנהיגו להוציא ס"ת אחר אפי' אחר שקרא המשלים ג"פ דלא כהכנה"ג ובתשו' נ"א כתב בשם הכנה"ג השאלה ונסתפק לפי המוגה שלו דס"ל שיסיים המשלים בס"ת פסול אם יברך ברכה אחרונה ובשכנה"ג כתב בפשיטות דלא יברך ולענ"ד היה נראה להיפך כיון דס"ס קרא ג"פ קודם שנמצא הטעות נמצא מברך על אותם הפסוקים וכמ"ש הרמ"א

דאחר שכבר קרא ג"פ מברך לאחריה דלא מסתבר דהנהו פסוקים שקורא אחר שנודע הטעות להוי הפסק בין הג"פ לברכה, ומיהו לפי הסכמת האחרונים להוציא ס"ת אחר לא נ"מ מזה כלום.

והרב בית דוד בתשו' נ"ע כתב כי עיקר הטעם שראוי לחייב להוציא ס"ת אחר אפי' קרא השלשים ג"פ כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה דאלו להכנה"ג אינו מברך וכתב עוד וכו' כתב עוד הכנה"ג ראיה לדבריו ממ"ש הרב"י סי' קל"ז בשם התוס' דאם טעה ולא קרא כ"א פסוקים יחזור ויקרא ומכלל הן אתה שומע לאו דאם קרא אותו שיעור לא יחזור ויקרא ואם אין צורך לחזור ולקרות עוד כ"ש שאם שיש בס"ת פסול שיותר מכ"א פסוקים שיצא י"ח עכ"ל וק"ו זה יש בו פירכא דהיכא דלא קרא אלא כ"א פסוקים בדין הוא שא"צ לחזור אחר שכבר קיים עיקר התקנה ושבה הבאה יתחיל ממקום שפסק אבל כל שרוצה הוא לסיים הסדר בשבת זה לו' שיסיים לכתחי' בס"ת פסול נימא דודאי לא דודאי מה שקרא קודם שנודע הטעות הוא שא"צ לחזור אבל משנודע הטעות אימא לא יקרא בס"ת פסול אפי' פסוק אחד ולפי מה שנתבאר נראה דאין מקום למ"ש הרב בית דוד ז"ל סי' ה"ג דכשמוציאין ס"ת אחר צריך לקרות ג"פ בס"ת הב' לפחות לפי שצריך לברך ברכה אחרונה על ס"ת כשר ואם לא יקרא בס"ת כשר רק ב"פ אינו יכול לברך ברכה אחרונה ע"ש ולשון הש"ע אינו מורה כדבריו דסתם וכתב גומר קריאתו בס' הכשר: גם הכנה"ג גופיה סי' קל"ז הביא דברי הרב לקט הקמח כתב דבלא נשאר לשקורא אלא ב"פ או אפי' אחד אין קורין לו אלא מה שנשאר וליכא למיחש להנכנסין ע"ש ומשמע דגם חשש ברכה אחרונה ליכא עכ"ל הרב נה"ש: ובענין דין הכנה"ג בתשובה הנז"ל שאם נמצא טעות בז' אחר שקרא ג"פ שאין להוציא ס"ת אלא יגמור הקריאה בפסול בלא ברכה עיין במחב"ר סי' רפ"ב ס"ד שהביא רבנים ז"ל דס"ל היפך סברת הכנה"ג והצריכו להוציא ס"ת אחר ע"ש:

מ"ש הרב נה"ש מהכנה"ג סי' קל"ז הנה הוא בהכנה"ג סי' קל"ח הגה"ט אות ג' ז"ל שיטה ד' וכן לא יתחיל בה וכו' נ"ב אחר המאסף כתבתי בתשו' חא"ח סי' ד' דאם נמצא ס"ת מוטעה ומוציאין ס"ת אחר וקורין ממקום שפסק למנהגינו אם לא נשתייר לקורא אלא ב' פסוקים או אפי' אחד דאין קורין לו אלא מה שנשאר וליכא למיחש לנכנסים ושם כתבתי הט' עכ"ל והנה כיון דס"ל להכנה"ג שהטעם שגומר בס' הכשר הוא מפני הברכה אחרונה כנז"ל אי הוה ס"ל כהרב בית דוד דצריך ג"פ מפני הברכה א"כ לא הוה מצי למימר דאין קורין לו אלא מה שנשאר וכו' דהרי מפני הברכה צריך להוסיף לקרות לו ג"פ ואם אין שם מה להוסיף אלא ב' או א' יחזור לקרות בס' הכשר למעלה ממקום הטעות כדי שיקרא ג"פ שלימים בס' הכשר בשביל ברכה אחרונה דאם לא יקרא בס' הכשר ג"פ שלימים ולא יברך אחריהם מאי אהני לן גמר קריאה בס' הכשר כיון דטעם גמר קריאה בס' הכשר הוא בשביל ברכה אחרונה כנז"ל אלא ודאי דאפי' להכנה"ג דס"ל דטעם גמר קריאתו בס' הכשר הוא מפני ברכה אחרונה לא מצריך קריאת ג"פ בס' הכשר אלא דיגמר קריאתו בס' הכשר איך שיהיה בין הוא ג"פ או ב"פ או אפי' פסוק א' כמ"ש בהדיא בהכנה"ג כנז' וכמ"ש הנה"ש כנז':

כתב מרן בב"י ז"ל וכ"כ בתשו' הרא"ש כלל ג' ס"ה שנמצא בו טעות כיון שפסול הוא הקריאה שקראו לאו כלום היא נמצא שגם הברכה שברכו אינה ברכה והקוראים בכשר צריכים לברך על קריאתם וכו' בני ספרד אינם נוהגים אלא כתשו' הרא"ש שכתבתי בסמוך וכן ראיתי תמיד מעשים בכל יום בפני גדולי הדור ומיהו מורי הרב הגדול מה"ר יעקב בירב זלה"ה הנהיג היכא דנמצא טעות בס"ת בשעת הקריאה להוציא ס"ת אחר ולהתחיל ממקום שנמצא הטעות ולהשלים הקורים על אותם שקראו במוטעה ואם נמצא הטעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בס' הכשר ומברך לאחריה ואין חוזר לברך לפניה כי ברכה שבירך לפניה בס"ת הפסול וכן קריאה שקראו בו עלתה להם בדיעבד וכן אנו נוהגים אחריו וטעם הדבר אכתוב בטי"ד סי' רע"ע בס"ד עכ"ל מרן:

ובספר נועם מגדים להרב פרי מגדים הנה בדף כ"ה הביא מ"ש הט"ז סי' קמ"ג סק"א לדעת מהר"י בירב וכתב ז"ל ואם נמצא טעות באמצע קריאה בין שלא קרא ג"פ בין שקרא ג"פ כל שלא בירך עדיין לאחריו קורא בשניה ומברך לאחריו ויראה דהטעם דנהי דברכה ראשונה ומה שקרא הוי דיעבד מ"מ ברכה אחרונ' לכתחי' חשיב ולכך צריך לקרות בשניה והיינו נ"כ דכדי שיהא ראוי לברך ברכה אחרונה עליהם בס"ת כשירה וכו' ואם לא נשאר עד סוף הסדר ג"פ אפשר אפי"ה יקרא הנשאר בשניה דהוי לכתחי'. אבל אם גמר כל הסדר או חובת היום ועדיין לא בירך ברכה אחרונה יראה דאף למהר"י בירב ז"ל יברך כאן דהואיל וקריאה שקראו עלתה דיעבד אין להוציא אחרת ולקרות למפרע ג"פ ולברך שם ודוקא אם יש לתקן שיש עוד לפניו לקרות הרבה ימתין עם הברכה עד שיקרא שם ג"פ בכשר כנ"ז וכו' ואמנם המעיין ביו"ד רע"ע בט"ז אות ב' דבריו סותרין לכאן כי שם כ' דמהר"י בירב ז"ל יודה למרדכי כל שקרא ג"פ בפסולה מברך עליו (והטעם הואיל והקריא' עלתה דיעבד ראוי לברך עליהם באחרונ') ולא חולק עם המרדכי והאב"י כ"ה כשלא קרא ג"פ למהר"י בירב ז"ל ישלים בכשרה (היינו אם קרא ב"פ ישלים שם פסוק א' לבד) וכו' וכן משמעות ש"ך שם אות ג' דדעת הש"ע בלא קרא ג"פ ע"ש וכו' עש"ב:

ומהר"א הלוי בגו"ר כלל ב' סי' י"ד הביא מעשה שהיה ביום ב' בקס"ת שנמצא טעות בס"ת אחר שקרא הלוי יותר מג"פ ועדיין לא הגיע למקום המסויים לו וכתב ז"ל מעתה לדידן דנקטינן כדבריו של מהר"י בירב מנין לנו לחלק ולהקל בקריאת ב' וי"ה וכו' ומה שהיה ראוי לעשות מעשה כנד"ז כך היה ראוי לעשות שהלוי שכבר קרא ג"פ ועדיין לא נמצא בשם טעות שיספיק לו קריאה זו כיון שקראה בחזקה שהיה הספר כשר אכן לא יברך ברכה אחרונה שכבר נמצא פסול בספר והיו מוציאין ס"ת אחר ויקרא בו הישר' כראוי בברכות לפניה ולאחריה ואין ללוי לקרות עוד בס' הכשר כיון שכבר יצא י"ח קריאה בס' הפסול ושקורא בס' הכשר נמצא גורם להרבות ברכות בלא צורך אכן נר' שלא להקפיד בזה ואם יקרא הלוי בס' הכשר ג"פ אחרים ש"ד ומברך לאחרי' והעושה כן אין מוחין בידו וכו' עכ"ל:

והרב חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות י"ד ז"ל מעשה שנמצא טעות בס"ת במנחת שבת בקריאה השלישי אחר שקרא ג"פ וכבר השני עולים ראשונים קראו ז'. ונר' דלא יוציאו ס"ת אחר אף כי עדיין לא השלים הפסקה שנוהגים לקרות וחסרים ב' או ג' פסוקים והנה דאכן בדידן לא קי"ל כהוראת הכנה"ג בנמצא טעות בשביעי דרבו כמו רבו החולקים עליו מכל מקום בנד"ד כולי עלמא מודו דהעיקר לקרות יו"ד פסוקים ומה איכפת במה שנהגו להוסיף על יו"ד פסוקים וזה פשוט בעיני עכ"ל:

ובח"ב

ובה"ב סי' פ"ח בתשו' מהר"ח מודעי כתוב על נדון אחר זה"ל ובר מן דין יש לצרף לזה ענין ספק ברכות ז: לשקול מן הידוע כי כאשר משלים הקריאה בס"ת הפסול אינו מברך לאחריה ברכת התורה ואם יוציאו ס"ת אחר וישלים בו הקריאה מברך לאחריה כנודע ובאנו לספק ברכות:

אלא שמדברי הרדב"ז בשניות סי' רכ"ט נראה כי זו אינה משנתו וכו' ע"ש ובסי' כ"א השיב על דבריו הרב חיד"א ז"ל וז"ל ומה שצירף לזה ענין שס"ל כי כאשר ישלים בס"ת הפסול לא יברך לאחריה ואם יוציאו ס"ת אחר מברך לאחריה ובאנו לספק ברכות ככתוב בקונטריסו. אין אלא דברי תימא דמה ענין ספק ברכות לכאן הרי אם יוציאו ס"ת אחר חייב לברך אלי' דכ"ע בלי ספק. ומי גרם זה לו' לא תעשה מצוה כתקנה שאם תעשנה כמצותה צריך לברך וסב"ל שא ודאי לא ניתן ליאמר ואין כאן ספק ובנ"ד אם לא הוציא ס"ת אחר לדעת רובא דרבוותא בתראי לא קיימא מצוה והפסדת ברכה ואם הוציא ס"ת אחר אלי' דכ"ע קיימת מצוה וברכת כדין דכל המחלוקת הוא אם יוציאו ס"ת או לא אבל אם הוציאו גם הכנה"ג מודה דהקריאה והברכה בו שתים כהלכתן ומצוה וברכה כתקנן. וכבר ראיתי בגרנה מתשו' הרדב"ז דפוס ויניציאה סי' רכ"ט וכו' ע"ש בקונטריסו וכ"כ עוד הרדב"ז סי' תרכ"ו ועמ"ש הרדב"ז בתשו' דפוס פירדא סי' תקס"ז ע"ש ונד"ד לא דמי לדברי הרדב"ז העדיף טובא ואין בונין לחכמים והרי הוא כמבואר: שוב ראיתי להרב"ד סי' כ"ט דהכריע היפך הרב כנה"ג מטעם דאם יוציאו יברך ברכה אחרונה ע"ש והדברים מבוארים עכ"ל:

עיין מהריק"ש בס' ערך לחם סי' קמ"ג בתמה ע"ד מור"ם איך יברך באחרונה לכתחילה על ס' פסול ע"ש: ועיין להרב ב"ד בל בלמה סי' ע' ובעטרים שציפים שאחר סי' ע' שהאריך בעניינים אלו וז"ל בדינה דרבנן לענין ס"ת שנמצא מוטעה לדעת מרן כפי הוראת מהר"י בירב: א' אם נמצא טעות בס"ת וכו' ואם נמצא טעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בס' הכשר וכו' עיין סי' קמ"ג וביו"ד סי' רע"ע ונראה ודאי דהא דגומר קריאתו בס' הכשר היינו שקורא ג"פ אחרים וכו' ו' הא ודאי נמצא טעות בעת קריאת הקורא שגומר קריאתו בס' הכשר היינו דוקא היכא שעדיין לא קרא אותו עולה ג"פ אבל אם קרא ג"פ ואפשר להפסיק שם דהיינו שהכשר קרא מן הפרשה ג"פ ויש ג"פ עד הפרשה פוסקין וא"צ לקרות עוד אותו עולה בכשר מור"ם בא"ח וש"ך וט"ז בי"ד ומהריק"ש ומהר"א הלוי חא"ח כלל ב' סי' י"ד אבל הרב השכנה"ג סי' רפ"ב אות ו' ס"ל דאף אם כבר קרא ג"פ וכבר השלים הפסקא עד מקום שהיה לו לקרות והפסיק שם יקרא עוד בס' הכשר והיינו ודאי ג"פ אחרים גם הר"א הלוי הסכים דאם רצה עוד לקרות בס' הכשר אין להקפיד. ז' ולענין ברכה שלאחרי' מור"ם וש"ך וט"ז בי"ד ס"ל דיברך אבל מהריק"ש והר"א הלוי והרמ"ע הובא בתשובת בא"ר עשק סי' כ"ד ולא'. והט"ז בא"ח והרב החביב ס"ל דאין לברך וכו' י"ג היכא שכבר קראו מנין העולים ג"פ לכל אחד בב' וה' ושבת במנחה אלי' דכ"ע דא"צ להוציא ס"ת אחר י"ד ובשבת שחרית שנמצא הטעות וכו' ע"ש וכבר הובא כ"ז בהרב עיקרי הד"ט סי' ו' אות ס"ט

ועיין להרב קול אליהו ח"ב סי' כ"ו בנדון דידיה בעיר ויניציאה שהיה שביעי ומצא טעות אחר שקרא ג"פ וסיים הפרשה ולא בירך אחריה ובירך ברכת ההפטרה וקרא ההפטרה וכתב ז"ל אנן בדידן בני א"י דקי"ל כפסק מרן ז"ל אינו יכול לברך ברכה אחרונה על התורה אחר שנמצא טעות בס"ת אעפ"י שהם נהגו לברך ואין בזה משום אל יפנה אדם מפני שמחלוקת וכמו שהאריך בזה הפר"ח ז"ל בסי' תל"ו אות ע"ז יע"ש ולגבי דידי שאני הייתי הקורא לא הייתי יכול לברך ברכה אחרונה לפי מנהגינו עפ"י דברי מרן ז"ל ועיין להרב מקור ברוך ז"ל בסי' כ"ד וכו' עכ"ל.

והרב פרח שושן כלל ב' סי' ג' דכ"א ב' ז"ל והיכא שהטעות הוא בחסרות ויתירות שכתבנו דא"צ להוציא ס"ת אחרת ויגמור הפרשה בס"ת הפסול יש להסתפק בענין ברכה אחרונה והנה הכנה"ג סי' רפ"ב נסתפק בזה ולא הכריע ומפני זה כתב בשכנה"ג סי' קל"ו סק"ב וסי' רפ"ב סק"ה שהנהיג שלא לברך ברכה אחרונה ע"ש וכן דעת הרב מהריק"ש בהגהותיו לסי' קמ"ג שכתב ותימא איך הוא מברך לכתחי' אחר הורדת ס"ת וכו' לפיכך בדיעבד שכבר קרא אין לברך שנית כלל ע"ש וכן הוא דעת מרן כמבואר בט"ז לסי' הנז' ובס' פרישה לי"ד סי' רע"ע ע"ש וכן פסק הרב המחבר בכלל מ"א סי' י"ד ע"ש ומיהו הט"ז והמ"א ס"ל בפשיטות דצריך לברך וסברא זו מוסכמת מהרבה פוסקים ה"ה מור"ם בהג"ה בא"ח סי' קמ"ג והב"ח בא"ח וכי"ד והש"ך בי"ד סי' רע"ע סק"ג דכל שקרא ג"פ בהכשר צריך לברך אחריה לכן נלע"ד במקומנו דאזלינן בתר מרן ודעימיה אין לברך ולא יסיח אלא שס"ל אתנם הפוסקים כדעת מור"ם ודעימיה נלע"ד שפוט שיברך לאחריה עכל"ל. עיין שער אפרים ובפתחי שערים שם בשער ה':

והרב דבר אמת סי' ו' מהו' ג' ז"ל היכא שקראו כל אחד מהג' עולים ג"פ בכשרות אלא דבפסוק הד' של הג' שהוא פסוק הי"ד נמצא טעות צריך להוציא ס"ת אחר בעבור פסוק הי"ד דמעיקר הדין בעינן י"ד פסוקים לכתחי' וה"ה אם הג' לא קרא בכשרות רק ג"פ ובפ' הג' נמצא טעות דודאי צריך להוציא ס"ת אחר אפי' שקראו בין ג' י"ד פסוקים דתנן בעינן ג"פ לגברא הד לכתחי': אבל אם נמצא טעות בפ' הד' של הג' וכבר קראו בין ג' י"ד פסוקים בכשרות אז א"צ להוציא ס"ת אחר אלא ישלים הג' אותו הפסוק בלא ברכה אחרונה: תשו' חסד לאברהם סי' כ"ט ועיין חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות י"ד עכל"ל.

מ"ב בזכרונותי ז"ל אם נמצא טעות בס"ת בשבת אחר שקרא ז' ג"פ חלק בשו"ת הרמ"ז סי' ל"ו עמ"ש הכנה"ג שמתיר לגמור הקריאה בספר הפסול ומורה טעם לאיסור והצריך להוציא ס"ת אחר עכ"ל:

ענין אם נמצא הטעות קודם שיתחיל לקרות. כתב הרב כס"א ז"ל ומברך לאחריה ואינו חוזר לברך לפניה נמצא טעות בס"ת קודם הקריאה והוציאו ס"ת אחר א"צ לחזור ולברך הרב דבר משה ז"ל ח"א חא"ח בסי' י"ג יע"ש וכן רבו כת הסוברים דא"צ לחזור ולברך והכי נקיטינן דא"צ לחזור ולברך עכ"ל הר' כס"א. וז"ל הדב"מ אם נמצא טעות בס"ת קודם הקריאה והוציאו ס"ת אחר א"צ לחזור ולברך שבות יעקב ח"א סי' ה' וכן הוכחתי לענ"ד מהטעם שכ' מרן ב"י בי"ד סי' רע"ע בשם רבו דאם נמצא טעות שא"צ לחזור ולברך קודם ראותי דברי הרב ז"ל ודלא כהרב סולת בלולה הביאו הבאה"ט בא"ח סי' קמ"ג יע"ש עכ"ל הדב"מ:

הרב לב חיים ח"ב סי' קטו הביא מעשה שבא מגיה מובהק לעיר וכל ס"ת שהיה בודק היה מוצא בו טעיות רבות והעלה הרב דכל ספרי תורות שבעיר צריכים בדיקה ובמקום שנמצא הס"ת שבדק המגיה הנ"ז אסור להוציא הס"ת שאינו בדוק עכ"ד:

סימן קמ"ד

סעיף ג' אין גוללין וכו' אם הוציאו ס"ת שאינו מסודר בסדר היום ובהגיעם לתיבה ופתחו אותו ראו שאינו מוכן בסדר היום ומפני דטריחא להו מילתא להיות מלפפים ודוממים עד שיתקנו אותו בסדר"ס חזרו הנך והוציאו הס"ת שמסודר בסדר"ס וקראו בו ואח"כ החזירו הב' ס"ת ביחד להיכל נלע"ד דכדין עשו שהרי כ' מרן בב"י ז"ל וכ' המרדכי בהגהות ניעין שבו"ע או ר"ת כשאין שם ס"ת אחר גוללין ס"ת דמוטב שידחה כבוד הצבור ולא תדחה תקנת חכמים. וכן מ"כ בשם הריטב"א ביומא פ' בא לו והרשב"א כ' בתשו' שאלת ר"ת שאל להיות בשבת שמוציאין ב' ס"ת אם אין להם אלא ס"ת א' אם מותר לקרות המאורע בחומשי' שלנו תשובה מותר לקרות המאורע בחומש שלנו שהרי בפ' בא לו התירו לקרות בע"פ אעפ"י שדברים שבכתב א"א רשאי לאומרם בע"פ ואסרו לגלול מפני כבוד הצבור וכ"ש כאן בקורין בכתב שאין גוללין ע"כ והעולם לא נהגו אלא כסברא ראשונה עכ"ל וכ"פ כאן בש"ע אלמא שאפי' היכא שאין להם אלא ס"ת א' והם צריכים לקרות בב' מקומות אפי"ה אינו מוכרח לדחות כבוד הצבור ולגלול בהרשב"א אסר בזה והתי' לקרו' או בחומש שהרי התירו אינו דברי' בכתב א"א רשאי לאמרם ע"פ בשביל כבוד צבור כנ"ז אלא שהמנהג כחולקים עליו וס"ל דמוטב שידחה כבוד צבור ולא תדחי תקנת חכמים וא"כ בנד"ד דליכא דחיית תקנת חכמים כלל כיון בקוראים בס"ת השני המסודר לסדס"י ודאי אפובי פלוגתא לא מפסינן ואמינא דכולהו מודו בזה שאין גוללין בצבור אפי' אם היה איזה חשש פגם לספר א' וכ"ש בהכל יודעים או שמה שאין קורין בו והוציאו הס"ת השני אינו אלא מפני טורח צבור להמתין עד שיגללו ס"ת הראשון דבודאי כ"ע יודו בזה שאין גוללין בצבור זה הנלע"ד ועיין מ"ש המג"א סק"ז ואעפ"כ אין ראיה משם לנד"ד כיון שאין קריאת ס"ת מתבטלת כמ"ש:

וראיתי להרב מע"י סי' רפ"ב ז"ל אנו מקפידין אפי' בשעת יציאה מהיכל שאם החליפו ולא הוציאו ס"ת המסודר לעלות והוכן מבע"י שאין אנו דוחין זה שהוציאו עכשיו וגוללין אותו עד מקום סדס"י אעפ"י שיש בזה טורח צבור וכן נהגנו לדקדק ביום שמוציאין ב' ס"ת וטעו בעת הכנסה והניחו ס' בכי תהילה שאין לסלקו וזכה להיו' ראשון וגוללין אותו והאחר יגללוהו לחובת היום בעוד שקורין בראשון אעפ"י שאין כאן פגם שהרי קורין בשניהם עכ"ל:

והעה"ש כאן ז"ל אם טעו והוציאו ס"ת שאינו מוכן ומסודר כתב הרב מע"י סי' רפ"ב דאין מחזירין אותו להוציא ס"ת אחר המסודר אלא גוללין אותו ודחינן לכבוד לצבור משום פגם ס"ת וכ"כ בס' בית יהודה דק"ז ע"ד בשם רבו וע"ש דק"י וכן הוכיח הרב שמע לדקה סי' לא' מדברי הרקח וב"ל בב"י סי' תרפ"ד ע"ש וכן נ"ל דהא יכולים הצבור למחול על כבודם כמ"ש הב"י סי' קמ"ג בשם המרדכי ורי"ו וכ"כ הבה"ג בשם ריא"ז בפ' הקורא עומד ע"ש ועיין מ"ש הרב יד אהרן ז"ל עכ"ל:

והמחב"ר ז"ל הוציאו ס"ת שאינו פתוח בסדס"י ועודנו עומד חוץ לארון נזכרו אין להחזירו לארון ולהוציא הס"ת בנגלל ונכון לקרות בו משום פגם הס"ת ויגללו זה שבחוץ ויכינוהו לקרות בו הרב במה לדקה א"ח סי' ל"א ומ"ע הרב וכו' כמהר"ר יעקב ן' נאים נר"ו בתשו' זרע יעקב סי' א' דעתו נוטה דאין כאן פגם ולא יגללו בצבור ע"ש עכ"ל:

והכנה"ג סי' רפ"ב ז"ל אמר המאסף פשט דברי

(בית)

הרד"א ז"ל נראין דלא היו מוציאין ס"ת אחר בשביל החתן אלא בס' שקראו חובת היום קורא בפ' ואברהם זקן וכ"כ ברור מדברי מסר"י הלוי ז"ל ושמעתי שכן מנהג א"י חוב"ב ואעפ"י שלפי"ז הן צריכין לגלול הס"ת בצבור ואמרינן ביומא פ' כ"ג דאין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור אין בכך כלום דלכבוד חתן אין מקפידין הצבור ומסתמא הם מוחלים על כבודם ואע"ג דלכבוד כ"ג לא היו מוחלין חתן שאני שדומה למלך ומלוה לשמחו וכו' אבל המנהג פשוט בינינו להוציא ס"ת אחר לחתן וכו' עכ"ל:

והרב זרע יעקב סי' א' ז"ל נשאלתי בק"ק וכו' בטעה פותח הארון והוציא ס"ת שאינו גלול לסדס"י ועודנו עומד לפני הארון הכירו שאינו גלול אם יכולים להחזירו ולהוציא המוכן לסדס"י כיון דקי"ל אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור או"ד ניחוש משום פגם ס"ת שהגיע לפרק היוצא ומשום אין מעבירין על המצות וידחה כבוד צבור. תשובה וכו' ודאתן עלה מיהא מלבון הרד"א שהביא מרן ב"י סי' ק"מ בכתב הרב גרשם בר שלמה על מעשה שאירע בר"ח טבת שמוציאין ב' ספרים וטעה ש"צ ופתח של חנוכה קודם ובירך והזכירוהו הצבור בטעה ובשל ר"ח יש לנו לקרות החי' והפסיק וגלל ס"ת עד שהגיע לפ' ר"ח ויש מאנשי הדור שמוכיחין שנ"ל ולברך וכו' והוא הלך ע"ם גר' דדחינן כבוד צבור מחשש פגם מדלא פתח ס"ת דר"ח דהא תרתי הוו להו וכ"פ מור"ם סי' תרפ"ד דאם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה צריך להפסיק ולקרות בשל ר"ח אלמא דחינן כבוד צבור מחשש פגם והיא היא סברת הש"ל דבעובדא דהרב גרשם וכד דייקת שפיר אינה ראיה דמאן לימא לן דהכוונה בליא לא עיוות בזה דדחי כבוד צבור משום חשש פגם דילמא דמאי דעבד לגרמיה הוא דעבד דאע"ג דבהפסקה כדין עבד לפי דעת מור"ם שפסק כן סי' תרפ"ד מ"מ במה שגלל לאו שפיר עבד והכי מסתברא דהא פגם בכה"ג ליכא כיון דסדר קרו ביה לאחר קריאת ר"ח ליכא פגם אם לא שנאמר דחיים ליוצאין ומאן דחזא שאי לא חזא האי או נמי חשש לברכה שאם יוצא ס"ת אחר צריך לברך ובעיין מיהא לא תפשוט מינה דדילמא לאו שפיר עבד ומור"ם נמי לא אתא לאשמועינן אלא דין הפסקה ולא נחית אם גולל אחד או מעביר אחד ולדעתי שמעט הוא מסתברא לי דלא חיישינן לפגם אלא בשהתחיל לקרות דומיא דכ"ג דשמעתין ודומיא דמאי דפסק מור"ם דמפסיק מחנוכה לר"ח אפי' את"ל דפוסק דקתני היינו גולל אעפ"י שלא ביאר דבריו וחייש לפגם ודחי כבוד צבור מ"מ הכו דלא לוסיף עלה דאיסי גופה דדחי כבוד צבור מקמי חשש פגם לא מכרעא דאידי ואידי חד ביצורא ואנן ניקו ונוסיף אעפ"י שלא התחיל כנ"ד דלא מיירי ביה הש"ס דחינן כבוד צבור מקמיה:

ואין להביא ראיה לסתור ממ"ב מרן ב"י בשם הרקח וב"ל ופסק כן בקלר שאם קראו ד' בר"ח טבת בס"ת א' אם לא הוציאו ס"ת א"נ לקרות יותר ואם הוציאו ס"ת קורא בו המיבי משום פגמו ואע"ג דתנן בר"ח אין מוסיפין על ד' משום פגם ס"ת מוסיפין אלמא דחינן תקנתא דרבנן מחשש פגם אעפ"י שלא התחיל לקרות הא נמי ליתא דתקנתא דאין מוסיפין על ד' קילא טפי דטעמי' הוי משום טורח הצבו' כדפירש"י ר"פ הקורא אבל תקנתא דאין גוללין בצבור אלימא טפי דהא דמיא איסורא דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ ורב המרחק ביניהם דתקנתא דאין מוסיפין משום שלא יקבה עליהם ביטול מלאכה ומ"מ הרי יושבין ועוסקין בתורה אבל תקנתא דאין גוללין בצבור דיושבין ובוהקין ודוממין כדפירש"י הוי בזוי לצבור טפי שאינם דומה הנה

עשו

שטון לבא ליקן וכ"כ מדברי הש"ס בשמעתין שאמרו להכי אע"ג דלא חיישינן לפגמא אלא בהתחיל לקרות מ"מ תקנתא כי הא מפני הכבוד ה"ה דתיקן לה אבל תקנתא דאין גוללין בצבור דאלימא טפי כמו"ש לא דתיקן לה אפי' התחיל הוי פגמא מטעם ה"ה בבלא התחיל הוי חששא גריעא :

שוב ראיתי להשכנה"ג סי' רפ"ב הגה"י בכתב מעשה שאירע בשבת של חנוכה שהוציאו ב' ס"ת ונמצא טעות בס"ת של פ' השבוע ונסתפקו אם יוציאו ס"ת אחר לסיים הסדר או יסיימו הסדר בס' חנוכה שעומד בתיבה והוא מזומן ועומד ויש שהורו לסיים בס' חנוכה והיה טעמם משום פגם כיון שהוא מזומן ועומד בתיבה ונשאלתי והשבתי דליכא משום פגם כיון שהוציאו אותו לקרות בו חנוכה ולא בא זמנו עדיין שלא השלימו סדה"י ליכא פגם שהכל יודעין שהוא מוכן לחנוכה ועוד שלא אמרו משום פגמו אלא כשהקורא בראשון קורא בשני אבל כאן שלא קראו בס"ת הזה אין בו בית מיחוש משום פגמו ולכן הנכון ביוציאו ס"ת אחר לסיים הסדר עכ"ל הנך רואה ברור ממ"ש הרב והנכון ביוציאו ס"ת אחר לסיים הסדר וטעמו משום דאין גוללין ואי משום פגמא ליכא. אב"א שהכל יודעין שהוא מוכן לחנוכה ואב"א דליכא פגמא אלא בקורא בזה ומעביר אחד וקורא בשני והיא דהרוקח ובה"ל מוכרח לחלק כמו שחילקתי לענ"ד אלא שיש קצת תימא איך לא זכר הר' דבריהם ליישבם לפי הטעם הנ'. ואין להביא ראיה ממ"ש מרן סי' קמ"ד שאם אין להם אלא ס"ת א' וכו' וראיתי למהרי"ט בב"י ח"ב סי' קכ"ד וז"ל ועוד כיון שהחדש מוכן לפני הארון על הספסל חשיב כאלו הוציאו ס"ת מן ההיכל דאין יכולין להחזירו משום פגמו ע"כ הלמא דפשיטא ליה לרב ז"ל דאם הוציא אין מחזירין ואפשר דמיירי בגלול או נהגו כך ולאו מדינא וכו' ולמאי דאתינן עלה בנד"ד ממאי דקי"ל דר"ל אין מעבירין על המצות ביומא ל"ג וכו' ומסתברא לי דלא אמרינן אין מעבירין אלא בדבר המוכן ומתוקן שא"צ שום תיקון כהסיא דיסודות דב' יסודות תרוייהו ראוים למצוה בלי תיקון או אם התיקון בעצמו מצוה כהסיא דדישון ומנורה דדישון עצמו מצוה אבל בנד"ד דצריך לגלול והשתא ניחא לא חזי לא שייך לדר"ל וכו' ומנא אמינא לה משמעתין דפריך וליתי ס"ת אחרינא וניקרי ומשני משום פגמו וה"ל אמר משום ברכה שא"צ. ואם איתא דאפי' שאינו גלול שייך דר"ל הא הוא מרה דשמעתא והו"ל לשנויי משום אין מעבירין כשמעתיה ואדרבא עדיף לשנויי משום אין מעבירין דהוי דאורייתא כדמוכח מהתו"ס דיומא הנז"ל שהקשו למ"ל קרא ת"ל מדר"ל ואי דרבנן מאי קושיא וכן הוכיח הרב החסיד מהר"י אלגזי בתשובותיו ארעא דרבנן סי' א' אבל ברכה שא"צ אינה אלא דרבנן כמש"ל אלא והאי כדאמרן ועיין הרדב"ז בהדשות ח"א סי' תקכ"ט וכו' :

אחר דברי שוב בא לידי ס' שמש צדקה וראיתי לו סי' לא' שנשאל בנ"ד והעלה דמשום פגמו של א' ידחה כבוד הצבור ואין ראיה גדולה יותר מס' הרוקח וסה"ל וכבר כתבתי מה שנ"ל בס' הרוקח וסה"ל וא"ש אתם וס' ינהגו כמ"ן עכ"ל הרב ז"ל :

סעיף ד' הא"ר סק"ד ז"ל לאדם א' בשני ס"ת וכו' אבל ס"ת א' כגון שעלה לרביעי וא' כהדו לשני או אחרון כתב הפריסה נ"ל דמותר גם מדכתב הריב"ש בב"י סי' רפ"ב לענין מפטיר אם יכול לעלות מי שקרא בתורה וצידד לאסור מטעם שכבר בלאו התיובים והוי ברכה לבטלה, משמע דקודם לכן מותר אפי' שלא בשעת הדחק עכ"ל אבל הב"ח כתב בפשיטות דאפי' למפטיר מותר. וכ"כ המהרי"ל בהוא עלה למפטיר אף בעלה ללוי וצ"ע. שוב עיינתי בדברי ריב"ש דמודה דעולה גם למפטיר אף בשכבר עלה ולא מסתפק אלא באחרון שעולה למפטיר אם צריך לחזור ולקרות ולברך משום דליכא טעמא דחשש הנכנסים בזמן מעט כזה ע"ש וזה מן התימא על הפריסה: מיהו לדינא אין להקל אפי' בשעה קוראין עכשיו לקרות ב' פעמים אלא בשעת הדחק ועי' כתבתי בסי' רפ"ב סק"י בשם א"ז וד"מ משום הרב עם הדרת מלך: ולפריסה איפכא קשיא מכל זה בס"ת א' דליכא פגם. אבל בשבת שמוציאין ב' או ג' ס"ת אסור ולכאורה נראה מי שעלה בס"ת הראשונה מותר לעלות בב' דליכא חשש דפגם הראשונה כאן שלא קרא בשניה אלא מדקאמר הש"ס ביומא ובסוטה התם ג' גברי בג' ס"ת ליכא פגמא משמע דבתרי גברי בחד איכא פגמא. וכ"מ מסתימת הפו' וטעמא דחיישינן שמא יאמרו שהיה הפסול של הראשונה. וק"ק ממ"ש בסי' קל"ה בשם ב"י גבי כהן דלא אמרינן שיודע שהוא פגמו ע"ש ויש לחלק ועוד נר' לכאורה דדוקא כשאחרון עולה לס"ת שניה אסור דומיא דה"נ שקרא לבד הכל אבל שקורין למפטיר בס"ת שניה אף למי שעלה בראשונה ע"פ דנר' דמנהגא לא הוי אלא בשאר הקרואים ולא באחרון כנ"ל מיהו לדינא משמע מסתימת הפוס' דאין חילוק: ומ"מ יש בזה סניף לטעמים שכתבתי בסי' תרס"ט שיש להקל בש"ת במי שעלה בס"ת ראשונה עולה כמי לחתן בראשית בס"ת שניה ע"ש שו"ר להמג"א שמיקל בזה גם בשאר ימות השנה, ולענ"ד אין להקל כ"כ מטעמים שפירשתי עכ"ל הא"ר.

כהן או לוי שכבר עלה לס"ת בקריאה א' ויש"ה בקס"ת ורוצים להעלותו בקריאה אחרת באותה עליה עצמ' שעלה בקריאה הא'. עיין להמג"א סי' רפ"ב סקט"ו בשם מ"כ, ואין ראיה משם לנד"ד דיתכן דשם אינו משנין העולים ממש גם בקריאה שניה אלא מן המוספין ולענין היתר ברכה לחזור ולברך בקריאה ב' על מה שקרא ובירך בקריאה הא' אבל לענין להוציאם י"ח משנין העולים בקריאה ב' אחר שכבר יי"ח בקריאה הא' לא היתר כלל ויתכן שאינו מוציאם י"ח כיון שהם יודעים לקרות בס"ת ע"ד מ"ש מרן גבי קידוש סי' רע"ג ד' יכול אדם לקדש לאחרים וכו' והוא שאינם יודעים ע"ש.

וממ"ש הרב פרי מגדים כלל ב' סי' ה' ע"ש כל התשובה שמשם יוצא הדין הן על שוו"ע הן על ב' וה' ושבת במנחה עכ"ב אמנם לנד"ד אין ראיה משם כלל דשם בדידיה מיירי במוספין לא בקריאה לצאת י"ח והנה שבבית ראיה מדין כהן שקורא במקום לוי הנז' בסי' קל"ה ומדין בהכ"נ שאין בהם מי שיודע לקרות וכו' הנז' בסי' קמ"ג דבמקומות הנ"ז מיירי בעליה שנית להוציאם י"ח לא במוספין אבל עכ"פ מיירי בעליה הדבר שלא יי"ח בה בעליה הא' כגון הכהן שקורא במקום לוי או העולה במקום ז' עולים בבהכ"נ שאין בהם מי שיודע לקרות אבל לא מיירי כלל כמו נד"ד שהעליה השנית להוציאו י"ח היא עצמה העליה א' שעלה בקריאה א' שכבר הוא יצא י"ח בה בקריאה הא' ועתה הוא רוצה לעלות גם בקריאה ב' להוציאם י"ח דאפשר דכל הפוס' הנ"ז מודו בהכי דלכתחי' לא מכח מ"ש מרן סי' רע"ג כנז':

וממ"ש ספר"ח סי' קמ"ג ה' ז"ל ומיהו מסתברא דהיכא שהולך לבהכ"נ אחר אעפ"י שכבר קרא ועלה פעם א' יכול לעלות פעם שנית ועולה למנין ז' אעפ"י שיש באותו בהכ"נ יודעים שלא עלו כלל ויש סמך לזה מדין נשיאות כפים סי' קכ"ח סכ"ה והכי נהוג עכ"ל. הנה נדון דידיה דקאי עמ"ש מר"ן שם ס"ה הוא בעליה

השנה

חדשה לא שהעליה הא' היא עצמה הב' ובנדון עליה חדשה מחלק בין בהכ"נ א' שלא יוכל לעלות בנית כיון שיודעים הם לקרות לבין בהכ"נ שנית דהנה שיודעים לקרות יוכל לעלות שם פעם ב' הנה שכבר עלה בקהלה הא' פעם א' אמנם יתכן דמיירי דוקא שהעליה הב' היא עליה חדשה לא העלייה הא' עצמה כיון דקאי עמ"ש מר"ן ובנד"ז מיירי מרן וע"ז מחלק דכשאינם יודעים יוכל לעלות ז"פ וביודעים הנה בבהכ"נ א' אינו יכול ובבהכ"נ אחרת יכול אבל להתיר לסדיא לעלות בבהכ"נ אחרת אפי' בעליה עצמה שעלה בבהכ"נ הא' אפשר שאינו מתיר ולא מיירי בהכי כלל הפר"ח אמנם מהראיה שהביא מדין כ"כ אפשר שיתיר גם בזה ולענ"ד אין משם לנד"ד דשם אינו חובתינו ועולה לנ"כ להוציאנו י"ח אלא הוא חובת עצמו וכה"ג שעולה מברך ע"כ פעם ע"ד מי שמניח תפילין כמה פעמים ביום שמברך ע"כ פעם ומי שסועד כמה פעמים ביום בסוכה ויוצא מהסוכה בין פעם לפעם שצריך לברך ע"כ פעם משא"כ נד"ד שהוא חובתינו אנחנו הקהל הב' לקרות בס"ת הקלבה של השולים או כהן לוי ישר' או כולם ישראל ובעלייתו הוא מוציאנו י"ח וכיון שהוא כבר יצא ואנחנו יודעים להוציא י"ח עצמנו הנה אינו יכול לכתחי' להוציאנו י"ח לפי מ"ש מר"ן סי' רע"ג כנז' כנלע"ד.

סימן קנ"א.

סעיף א' ענין אם מותר לאדם לגלח בתוך בהכנ"ס ואת"ל דאסור אם מותר לגלח בעזרת בהכנ"ס וכו' עיין להרב לב חיים ח"ב סי' קצ"ב דמתחילה רצה לאסור הגילוח בבהכנ"ס הן מצד שהוא דרך בזיון הן מצד גלוי הראש בבהכנ"ס דאסור כמ"ש הפוסקים והביא ראיה לדבריו ממ"ש רש"י בחומש פ' נשא ע"פ וגלח הנזיר בפתח אהל מועד ומספרי ס"ז עפ"ז ובילקוט שם ואחר זה כתב וז"ל ובני הגדול הרב ועלום אברהם נר"ו הראה לי דברי השו"ג בא"ח סי' הקנ"א ס"ק י"ב אות ב' שכ' וז"ל ראיתי פה ירו' שגילחו בן ה' שנים תוך הבהכנ"ס בשמחות וגיל ואם איסורא איכא מאי דוחקייהו לעשות בבהכנ"ס. ובענין גילוח בעזרות כ' דלב ב"ד מתנה עליהם דלא נתקדשו ואוכלים ושותים בהם אפי' בקבע נר' דאין למחות אם יסתפר שם ודוקא להיושבים שם בשוה וכן לת"ח בבית מדרשו ולא לזולתו ע"ש:

ענין טבלה אחת שכתוב בה שם הויה ב"ה באמצע ומב' צדדים עשו צורת משה ואהרן אם מותר לקבוע אותו בבהכנ"ס ולהשתחוות כנגדה אי"ל עיין להרב הנ"ז בסי' קצ"א שהביא מ"ש מהר"ש ב"ב בתשו' ק"ך סי' כ"ד ע"ע וכ' הוא ז"ל וז"ל הנל"ל מבואר מדבריו דאע"ג דליכא איסור משום ל"ת לך פסל וכל תמונה בצר צורה בדיו וכל מיני צבעים עכ"ז בבהכנ"ס אסור משום שהעם מסתכלים בה וכ"ש כשהיה לצד מזרח כי אינו נכון להשתחוות נגד הצורה ואין לחלק בין צורת אדם צדיק כמשה ואהרן לשאר צורת דבני אדם דעלמא שהרי דעת רש"י ז"ל בשבת דקמ"ע א' ס"ל דצורות בני אדם כגון דוד וגלית אסור הרי דלא חליק בין דוד המלך ע"ה שהיה צדיק וחסיד לגלית שהיה רשע וחוטא (אה"א כיהודה ועוד לקרא נלע"ד להביא ראיה דגם בצורת אדם צדיק צריך להרחיק מחשש מ"ש על דניאל וכו' במס' סנהדרין. ויעקב אע"ה במצרים ומענין מתפלל אחרי רבו וכו' עיין בפו' ובס' היראה לרבינו יונה ז"ל) ואף לדעת התו' ושאר ראשוני' שחלקו על רש"י וס"ל דמותר מ"מ בבהכנ"ס אסו' ע"ש ובתוך השאלה הנ"ז הבי' ג"כ על מה שנשאל על צורו' בולטות ובפרט צורה אדם צדיק כמו צורת אברהם אע"ה ושרה אמנו וצורה של אברהם היא מצויירת כסדר שעשה הכנסת אורחים למלאכים אם מותר להניחם בבית והביא ראיות מהש"ס ופו'. ומש"ע לאסור אם לא חסיה דוקא צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש ודייק כן מלשון הש"ע בי"ד סי' קמ"א ס"ז ולבסוף כתב אלא שראיתי להכנה"ג בשם הנב"י אות ג"ן שהביא ס' בה"ג דס"ל דצורת אדם מותר דליכא אפי' משום חשדא שנעשה לעבוד ע"ז אבל בצורת דרקון דהוא לשם ע"ז אסור משום חשדא ע"ש וכיון שכן היה נראה להתיר בצורת אדם שנעשה לשם צורת אברהם אבינו ע"ה שהוא ראש המאמינים והוא הכיר את בוראו ופירסם אלהותו בעולם דודאי דליכא למיחש אפי' אחשדא וכו' ואדרבא היה נראה דפתיתות אבר בגוף קדוש כזה נראה ח"ו כמזלזל בו וכו' ע"ש באורך (אה"א מענין דניאל הנ"ז מוכח דגם בא"ש צדיק צריך להרחיק מחשד ומשום טעם ב' הנ"ז נלע"ד שיקברם בקרקע עמוק באופן שלא ימצאם אדם וזהו גניזה דרך כבוד לא להניחם כלל:

ענין אם מותר לשאוף אבק טובק בחוטם בבהכ"נ ואם מותר להושיעו מזל"ז עיין להרב יעב"ץ ז"ל ב"ם שערי שמים בדיני יוה"כ בהשמטות ד' קנ"ז ב' שהתמיר ועיין בש"ע סי' הקנ"א:

סעיף י"ב ענין אם בית שנבנה אחר בהכנ"ס הנ"ז בסעי' זה ובפוסקי' כאן אם נבנה אחר שקדם בהכנ"ס מה דינו עיין בשאלת יעב"ץ ח"ב סי' כ"ד כ"ה כ"ו ע"ש באורך:

ענין הדירה בעליה שע"ג בהמ"ד לפי פסק מרן בב' יש ליזהר וכו' הנה הוא כ"ש בבהמ"ד שהוא קדוש יותר מבהכנ"ס כמ"ש סי' קנ"ד וכבר הדבר מפורש בכנה"ג סוף הגב"י להחמיר אפי' בנדון ש"כ מור"ם כאן ועיין מ"ש הט"ז והרב מו"ק ז"ל. והרב חיים פאל ז"ל ח"א סי' כ"ו הביא מ"ש המו"ק והכנה"ג והט"ז וסיים ז"ל שמצא להרמב"ם בתשו' פאר הדור סי' ע"ד בעליה שקרקעה גג בהכ"נ שהתיר לעשות דירה כרצונו שלא ע"ג ההיכל אבל ע"ג ההיכל אסור לישן ולעשות מלאכתו ע"ש וכו' ונר' פשוט דאם מרן ז"ל עיניו יחזו תשו' הרמב"ם הנ"ז היה קובע הלכה כמותו וא"ת משנה אין פותחין וכו' וסתמא אמור אף שאינו ע"ג ההיכל והוא נגד הרמב"ם זאת אשיב דיש לחלק דליכא בנין ע"ג בהכ"נ רק הוא גג בהכ"נ פשוט אז נראה לעין כל והוא בזיון לבהכ"נ משא"כ אם על גג בהכ"נ בנו עליה אז שרי שאינו בפרהסיא ובהכי מיירי הרמב"ם ז"ל וכו' ועוד נר' לחלק ולהתיר בנד"ד דמעשה הט"ז היה שביתו היה ע"ג בהכ"נ וגם הכנה"ג מיירי ע"ג מדרש שהוא כמו בהכ"נ אבל בנד"ד שהישיבה זו ערא' ואינה קבועה לבהכ"נ שאם לא יפרשו הקצבה בכל פעם לגזברי בהכ"נ אינם יכולים להתפלל וכו' וגם נודע שלא עלה על לב הגזברים להקדיש חדר זה לישיבה והוא ערא' בעלמא ומכל הני טעמי נראה דשרי לשכב בחדר הנ"ז שהוא ע"ג הישיבה רק שלא יהיה ע"ג ההיכל וכו' עכ"ל וכיון דסיים לשון מכל הני טעמי נראה דשרי וכו' משמע דאין לעשות מטעם הא' לבד סמך גמור להתיר היפך הפוסקים הנז"ל דפירוקא לסכנתא לא עבדינן ואפי' בשאר איסורים דלאו סכנתא נמי כ"ה זולת כשיכתוב בפי' היפך זה וציין דעת קדושים:

בית הכנסת ענין ה' אליהו עזרא נר"ו שיש לו ב' בתים קטנים למטה וע"ג עליה גדולה שכבר הוא דר בה ועתה רוצה לעשות א' מהב' בתים קטנים של מטה בית תפלה והשבתי לו אע"פ שמותר אמנם ישמור המקום שלמעלה שכנגד אה"ק שלא ישכב שם אמנם מפני חשש מכשול דרוב הימים

ביתור

שיחזור אחד לדור שם בעליה הנ"ז שאינו יודע מזו הזהירות כיון שימלא בשכר שם בית דירה ע"ג בית התפלה ואינו יודע מזה שהיה גוזר הדר שם כבר מיום שעשה בית התפלה הנ"ז לכן לא הסכמתי ליתן לו רשות לזה אא"כ ישנה אה"ק באופן שלא יבוא כלל נגד אויר עליה הנ"ז כדי שמעולם לא ישנה שום אדם להשתמש למעלה ע"ג מקום שכנגד אה"ק ואמר לי שכן ישנה שהאה"ק ישימו בנסתר בתוך הכותל ממש שכנגד כותל העליה לא כותל האמצעי שבאה נגד אויר העליה וע"י ז השתמש באויר כל העליה כמות שהיא מעולם לא יהיה נגד אה"ק זה מה שהשבתיו בע"פ ואמרתי לו שימתין לי עד שאראה בטוב שה"ק בס"ד :

הנה מרן ב"י ס"ס קנ"א ז"ל כ' המרדכי בפ"ק דשבת בשם רבינו מאיר איני יודע איסור גמור להשתמש בעליה שע"ג בהכנ"ס כמ"ש ר"י ואפי' גגין ועליות דעזרה לא נתקדשו . (אה"א כנס שהיא בהמ"ק ונק' ג"כ בית תפלה כמש"ה כי ביתי בית תפלה ועכ"ז גגין ועליות חוץ מגגו של היכל לא נתקדשו כ"ש בבהכ"נ ממש וכ"ש וק"ו בנד"ד שאינו בהכ"נ ממש של רבים ולא של יחיד שהקדישו לכך אלא שהוא כמו השוכרים בית ומתפללים בו וכו' הנ"ז בסי' קנ"ד עיין מ"ש אלי בם שאין עשיית נד"ד אלא לשבדולה לעמוד בכך ואם רוצה מחזירו לבית דירה כמו שהיה מק"ד לא שמקדישו לבהכ"נ לעולם כלל ועיקר . ומכל אלו הצדדים ודאי שלא נתקדשו הגגין שקדם להם הבית דירה ע"ג אחר שישמור מקום אה"ק ע"ד הנז"ל שיעשו כאלגאייב) מיהו יש ליזהר מלהשתמש שם תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם ומהרי"ק כ' בסי' קס"א בשם המרדכי ושמא דומה לעליות היכל שנתקדשו כדאי' בפ' כ"ל דפ"ו דמקדש מעט שלנו יש לנהוג בו מקצת קדושה ומעין קדושת היכל עכ"ל (ב) והד"מ ז"ל (ב) וכ' מהרי"ו בפסקיו מי שיחד חדר לב"ה אם מותר לישן ולשכב עליו והשבתי הדברי דאפי' למאן דאסר אינו אוסר אלא דוקא ב"ה הבנוי מתחי' לכך דומיא דהיכל דמייתי מיניה ראיה במרדכי פ"ק דשבת עכ"ל :

וכמה טיבותות בנד"ד דזולת בזה הבית קטן לא נבנה מתחלה לכך דומיא דהיכל המזבח אלא שג"כ קדם בנין העליה שע"ג והדירה בה קודם לעשיית בית קטן הנ"ז בית התפלה וג"כ לא יחדו ממש לבה"כ שיהיה כך לעולם קדש לזה אלא הוא חולין גמור אלא שמתפלל בו כ"י עם ס"ת כל זמן שרוצה בכך וכשמתרצה רצונו מחזירו בית דירה כמו שהיה מק"ד וכמו שהוא מנהג בכל הבתים של היהודים העשירים אותם כך להתפלל וכו' וכשמתרצה רצונם מחזירים אותם כמו שהיה מק"ד לדירה ואפי' בירושת"ו כך נוהגים וג"כ נשארים דרים בבתים שע"ג הבית שמתפללים בו ולמפורסמות אלליגו בירושת"ו אי"ל ראיה והגם שכתב הט"ז סק"ד ומג"א ס"ק י"ח ע"ש מ"ש נלע"ד דמיירי דוקא ביחד וכו' אחר שנבנה לא בנד"ד דאית ביה כל טיבותות הנ"ז שאין להחמיר בזה כל אלו החומרות דאעיקרא זה הדימוי שמדמין גג בהכנ"ס לגג היכל אינו אלא ספק כנז"ל ואם בבהכ"נ גמור שנבנה מתחילה לכך משא"כ בנד"ד וכ"ש שקדם לו בית דירה וג"כ לא נתייחד לעולם לבהכ"נ :

אלא שעומד לנגדי מ"ש מרן ב"י ר"ס קנ"ד בשם מהר"י ב"ח על השוכרים וכו' ז"ל דאקראי בעלמא הוא וכל דירתינו בבתיהם בחצריהם ובעירותם הכל דרך עראי בשכירות חדש או שנה ואין בהם קדושה וכו' א"כ אפי' שיהיה בית דירה למעלה על הבית שאנו מתפללין בו בתנהג אין למחות ובלבד שינהגו בנקיות בבתים שלמעלה מבית התפלה עכ"ל נמצא שהכנס שהוא בית ש"ג בשכר לחדש ולשנה ואין בו קדושה עכ"ז מזהיר שינהגו בנקיות בבתים שלמעלה וכו' ועיין ט"ז שם סק"א והנה מן הנמנע הוא שיוכל האדם ליזהר בבית דירה בנקיות שלא ישתין מתחתיו ושלא יעשה בו גדולי' או קטני' דהיינו הילדי' או הגדולים עצמם כשאינם יכולים לצאת מאיזה סיבה וכל"ח :

ושאל ה' אליהו הנ"ז שהעליה הנ"ז אינה אצלם כי אם להכנים שם מי שבא לבקרם והיא מקושטת ומנורה מזומנת לכך ואין ישנים שם כ"א אב ואמו ואין אוכלים שם ולא מביאים שם ילדים שיש להם בית מיוחדת לאכילה וכו' ומיוחדת לשינה וכו' ואז התרתי לו לעשות רצונו ע"פ האופנים הנז"ל בלי מונע כיון שכל המניעות הם כנ"ז :

ומה שסיים מהריב"ח ז"ל ובלבד שינהגו בנקיות וכו' נלע"ד דמרן בש"ע לא ס"ל מדהביא בש"ע פסק מהריב"ח הנ"ז ולא סיים כדסיים מהריב"ח ז"ל ש"מ דלא ס"ל לפסוק כן בזה וכ"נ דעת הרב הלבוש סי' קנ"ד ס"ב ע"ד שנלע"ד בדעת מרן ז"ל אלא שהא"ר סי' קנ"ד ס"ב הנ"ז כתב על דברי מרן וז"ל (ג) בתים השוכרים וכו' אין להשכירו אם אין למעלה ממנו נקי כדלעיל עכ"ל . אלא שנראה שאפי' לפי"ז אין כוונתו על השופה לרגליו בכלי הן גדול הן קטן או על שבבית איש ואשתו אלא דוקא על טינוף גמור על גג בהכנ"ס כגון לעשות שם בהכ"ס לגדולים או למ"ר או שהילדים מלכלכים שם ע"ג קרקע ממש משא"כ אם אינו טנ"ק ממש בכלל נקי קרינן ליה כנלע"ד וכ"נ מלשון הרב חיי אדם כלל י"ז סי' ע' ז"ל אפי' בעליה דע"ג בהכנ"ס אסור להשתמש תשמיש של גנאי ובשאר התשמישים מסתפקים הפוסקים ואם בנו מתחי' בית דירה על גבי בהכ"נ נמצא שלא נתקדש כלל מעולם לעליות בהכנ"ס מותר להשתמש שם ובלבד שלא ישתמש בו תשמיש מגונה מאד בטינוף וכיוצא בו וגם בזה שומר נפשו ירחק מזה (ובט"ז שם כ' שנוהגים ע"ז הרבה) עכ"ל:

ועל מ"ש מרן בסוף הסימן כתב עליו הרב א"ז ס"ק ג' בשם הכנה"ג והובא ג"כ בא"ר שם ז"ל (כב) יש להסתפק וכו' כ' ע"ת דמהרי"ק הכריע דיש לנהוג בו קדו' היכל ואסור ע"כ ולא דק דבשורש קנ"א מבואר בשומ' בספק כדמשמ' בב"י ומכ"נ משמע דיותר מסתבר' להיתר מלאסור (כג) (לבוש) אבל בית שנבנה וכו' ומ"מ שומר נפשו ירחק מדבר זה שכל מי שראיתי שעשה מדרש בבית א' מבתיו התחתיים והוא משתמש בבית שע"ג מדרש לא הצליחו מהם ירדו מנכסיהם מהם מתו מהם לא זכו ליבנות ב"נ (כד) (לבוש) אפי' לשכב וכו' דכיון שלא נבנה מתחילה לב"ה מהני ביה תנאי אפילו בישובן ב"ח במהר"י שם עכ"ל מ"א ולא נהירא דז"ל פסקי מהרא"י סי' כ"א שאלוני על חדר שיחד לבחורים לב"ה אם מותר לשכב ע"ג כיון דיש מרבותינו שכתבו הא דב"ה של בבל ע"ת הם עומדים היינו בשעת חרבנן והשבתי דאפי' לאותם המפרשים כן היינו דוקא ב"ה הבנוי מתחילה לכך דומיא דהיכל עכ"ל . והבין מ"א דתלי בתנאי וליתא דכיון דלא דמיא להיכל שנבנה מתחי' לכך מה לי בתנאי אלא ודאי אין ענין זה דתנאי הכא כלל אלא דה"פ דשואל שאל דוקא למפרשים על שעת חרבנן דאלו למפרשים דעשוין ע"ת אפי' בבניינם א"כ אפי' בתוך ב"ה מותר והשיב לו דאפילו למפרשים על חרבנה דוקא וא"כ אסור בבניינה מ"מ בזה דלא נבנה מתחי' בכך מותר לשכב על גביו מטעם אחר דעיקר איסורא דע"ג ב"ה נלמוד מהיכל א"כ אין איסור אלא בנבנה מתחי' לכך וכן נ"ל ברור דאפי' בא"י דלא מהני תנאי כלל

כלל מותר בזה . כתב הט"ז נראה דכ"ש אם בשעת בה"כ בנה בית דירה למעלה ממנו מיהו עינוף או כותים בכל גווני אסור וע"ל סי' נ"ה שמפסיק התפלה מלעלות לשמים . כ' בתשו' פני משה סי' י"ח מעבר דב"ה אין לו קדושה לכ"ע וגרע מעליית ב"ה וב"ה עכ"ל הא"ר . לכאורה נראה מלשון בכל גווני הנז' שאפי' עינוף בכלי בלא עג"ק אסור ואפשר דקאי על לא נבנה מתחי' לכך ועל השנו והדבר צל"ח :

והרב ערוך לנר על מס' נדה די"ג ז"ל והשתן להוץ . אין ללמוד מכאן דאסור להשתין נגד חומת בהכ"נ מבחוץ דדילמא גג בהכ"נ חמיר כדפסקינן באו"ח סי' קנ"א שאין לעשות בעליות בהכנ"ס דבר מיאוס שהתפלה עולה למעלה ע"ש בתגן דוד ולפי טעם זה גם גג בהכנ"ס חמור מכותל שבחוץ גם י"ל דדוקא בבהכנ"ס זו הקפיד שמואל שהיתה קדושתה יותר משאר בהכנ"ס כדלקמן עכ"ל :

ובמקום שא"א כגון שיש דוחק גדול בבהכנ"ס וסמוך לבהכ"נ דוחק נפיס נלע"ד שאין לך דבר שעומד בזה שיש איסור לא תשקלו ואיסור לא יהיה בך עקר עיין מס' בכורות דמ"ד ב' :

והגם דמשנה דשמואל במס' בכורות שם יוכל הדוחה לומר שהדרשה שלו לא היתה בבהכנ"ס או בבהמ"ד אלא ברחובה של עיר שיסבול רוב עם מ"מ מטעמים הנ"ז אין נראה לאסור להשתין בכלי תחת בגדיו ולכסותו תכף בבגד בטוב . שיליל א"ע מסכנה ולא יתן מכשול לרבים הקוראים ומתפללים כנלע"ד ועיין להרב רוב דגן בקונטרס אות לטובה אות ח' . ואין ראיה משם לנד"ז דשם עכ"פ היה לבהכ"נ חלונות וכו' ואין דכן א"א מאפשר . (אמ"ש עיין להמו"ק ז"ל והביאו הרב המחבר לעיל שנר' מדבריו כמ"ש הרב כאן ודו"ק) :

ענין בהכנ"ס שהיה בהכ"ס אחורי כותל שמתפללים כנגדו עיין להרב רוב דגן בקונטרס אות לטובה אות ז"ך :

הרב דבש לפי מע' ב' אות י"ח ז"ל בתי כנסיות ובתי מדרשות גדול יתר מאד יפיבה בתי כנסיות ובתי מדרשות אפי' בלי לימוד שנשתבח בה יעקב איש תם יושב אהלים ולא פי' בו הכתוב מכל זכיותיו תורתו ומעשיו כי רבו רק יושב אהלים בלבד הרמ"ע ז"ל במאמר צבאות ה' ח"א סי' כ"ה עכ"ל וזה ע"ד מה שלמדו רז"ל דשמושה ש"ת יותר מלימודה מדכתיב אלישע ן' שפט אשר יצק מים ע"י אליהו :

סימן קנ"ג

ענין גבאי א' בעל תורה שהוא גבאי שמן למאור לבהמ"ד שמתפללין בו קהל חסידים הי"ו וג"כ גבאי מעות לחלק דבר קצוב ללומדים שם בלילות פרטיים תי' כרת ובאל שלהיות בעל בהמ"ד ההוא כבר מספיק לו שמן למאור שיספיק לכל השנה וברבות בעל בהמ"ד מי שמביא מעות לשמן למאור נותן לו כלי שמן מששמן שיש לבהמ"ד ונותן בידו לעשות התמיד וכיולא ופורע מעות בעד השמן ההוא ביד הגבאי הנז' והגבאי הנז' מניח מעות הנז' בכיס קופת הת"ח הלומדים בלילות כנז' וזה ברשות בעל בהמ"ד הנז' ובעל השמן אין לו נפקותא כיון שכבר נתן לו שמן בעד מעותיו אבל מה שנסתפק הוא במי שמביא שמן בעין למאור כיון שא"צ לו מהע' הנז' אם מותר למכרו ולהניח מעותיו בכיס בעלי תורה הנז' או"ד הו"ל משנה מדעת בעלים הנה לפום ריהטא עיין בש"ע סי' קנ"ג בכל דיני

השיגויים מקדו' קלה לחמורה ובפרט מ"ש סעיף ו' שאות כד"ד וכ"ש הוא שמוכרים שמן למאור שא"צ לו להספקת תלמידים דבר קצוב לילה ללילה שמתפרנסים בעוה"ר מזה כמה עניים בעלי תורה ועיין ש"ס הג"ה אם הביאו עצים ואבנים לבנין בהכ"נ וכו' וש"ז הנה יחיד שבנה ב"ה ונתנת לקהל וכו' ובכל מקו' הנז' עיין להמג"א מחצ"ה פרי מגדים בא"א ומ"ז , נה"ש , המו"ק כנה"ג ושכנה"ג . ולהטה"ש . ולהפ"ח . לשון למודים כאן והגר"א ועיין מרן ב"י בי"ד סי' רנ"ו רנ"ע ובש"ע סי' רנ"ו סעיף ד' ובהג"ה וסי' רנ"ע סעיף ב' ג' ועיין להגר"א שם והרב משתא דרבותא על י"ד סי' רנ"ע ג' דף כ"ה ד' וכו' הכנה"ג בי"ד שם ועיקרי הד"ע שם סי' ז"ך עפ"כ ובנין ציון בית יהודה ח"ב חתם סופר חאו"ה וחי"ד שושה שלום : ועיין להברכ"י ז"ל סי' קנ"ד סי"ב אות ו' :

אם היה הגבאי יכול למכור בפרסום אפשר שהייתי מדמהו לזע"ה במא"ה הנז' במג"א ס"ק ז' ומור"ה ס"ז באפי' לכל מה שירצו וכו' ועיין זע"ה עיין יד אהרן ז"ל .

הנודרת בעת צרה חצי בשלק שמן לבהכ"נ ועתה רוצה לקיים נדרה הנז' בנתינת חצי בשלק בעין לשמל תורה הי"ו והוא עני דחוק ב"מ ושאל בעלה אם יכולה לשנות נדרה למעליותא הנז' עיין בס' תשב"ץ סי' ת"ה , ועיין להרב חתם סופר ח"ו סי' כ"ז באורך והרב לב חיים ח"ב סי' ק"ס ובשו"ת שמש צדקה חי"ד סי' יו"ד .

סימן קנ"ח

ס"א מספ"ל בענין כמה אוכלים שמדיחים אותם במים או מיני כבושים כגון זתים לימונים פלאפ"ל וכיולא ונושאים ומביאים אותם בשתם ידים והם עדיין מלוחלחים במים ולכאורה היה נר' שאותו הלחלוחית נטמא מן הסתם ידים ונעשה תחי' ע"ד מפ"ל בענין דבר שטיבולו במשקה וא"כ איך יוכל האדם ליטלם בידו לאוכלם בתוך הסעודה ולא יטמאו ידיו מאותם המשקין טמאים שכבר נטמאו משתם ידים שנגעו בהם וכן ג"כ אם לא יהיה תוך הסעודה וירצה לאוכלם וצריך ליטול ידיו תחי' מפני שהם דבר שטיבולו במשקה ולכאורה נ"ב מה תועיל אותה נט"י כיון שכבר הם טמאים מן שתם ידים ואדרבה אחר הנט"י יחזרו ידיו להטמאות ע"י שיגעו באותו ליחלוח שעל האוכלים הנז' .

והנה כתב מרן בב"י סי' ק"ס מחו' י' ז"ל כתב בתה"ד דלכאורה משמע שאם מי שלא נטל ידיו נגע במים נפסלו אותן המים לנט"י שהרי כ' הפוסקים שאם נטל ידו א' לא ישפשפנה בחברתה מפני שהמים שעל היד הנטולה יטמאו מחמת היד שאינה נטולה ויחזרו ויטמאו את היד ולפ"ז מה שכתבו דאם נתן מים לחבירו בחפניו דהיינו שולה לנט"י מפני שלא נטל מן הכלי משמע דוקא מטעם זה אינו עולה הא מטעם דנגע בהן חבירו לא קפדינן וכן הא דכתבו מים שהנחתום מדיה בהם את ידיו כשרים כל הני צ"ל דאיירי בידים נטולים אמנם בתוס' בסוטה מצאתי על מנהג העולם שזורקין מן הכלי לידו א' וא"כ משפשפה בחברתה פ"ד כיון שתחי' נטל מן הכלי כדתניא בתוספתא דמס' ידים הנותן מים לחבירו בחפניו וכו' והא דתניא נטל ידו א' ושפשף בחברתה טמאה התם איירי שאין מתכוין ליטול אלא ידו א' ולכך כששפה בחברתה טמאה ע"כ מלשונם משמע דסתם ידים אין פוסלין המים בנגיעתם

בהסית

כהיא דנותן מים בחפניו דלא בעי לאוקומי בידים שנטל אותם אמנם נר' דדוחק הוא קצת נמי שיהא מחלקים בין מתכוין ליטול ידו א' או ב' ואין לסמוך עליו לענין ששופך יד בחברתה דהא כל הפוסקים כתבו בהדיא לאסור וכ"כ המג"א סי' קס"ב ס"ק י"ב וקנ"ט ס"ק ז' אבל אם נגעו שתי ידים במים שבכלי המקיל להכשיר לא הפסיד דנתהוס שהבאתי לעיל משמע דלא איירי בידים דנטלו ואפ"ה כשרים ובפיר יש לחלק בין פיסול טומאת המים שעל הידים בשעת נט"י מבטומאת המים שבכלי לנוגך נט"י דבקל נטמאו שעל הידים בשעת נט"י ולכך בשפך בחברתה טמאה עכ"ל וכבר כתבתי בסמוך שר' ירוחם כתב וז"ל והתוס' כתבו שהמים שהגהתוס מדית ידיו בהם כשרים אם לא נפתגו מראיהן וגר' מדבריהם שאפי' נטל בהם ידיו כשרים וכ"ש אם נטלן במקום אחר והדיחם שם ע"כ עכ"ל וכתב ע"ז הפכנה"ג ז"ל ע"ב שי' ב' וכ"ש אם נטלן במקום אחר והדיחם שם וכו' כ"כ גם רש"ל ז"ל בפכ"ה סי' ע"ו כתב להכשיר וסיים ומ"ה היולא מב"ה וכא ליטול ידיו דרך עהרה יכול לשאוב מים בחפניו מן הדלי של מים ולרחוץ ידיו והמים לא נטמאו וכשרים אח"כ לנט"י לאכילה עכ"ל נר' מזה שמר"ן ז"ל מסכים שהנגיעה לבד הנז' אינה מטמאה המים אעפ"י שהידים טמאים ולכן כתב וכבר כתבתי וכו' דהיינו לומר שלא נחלקו הפוסקים אלא אם הדית בהם ממש והתוס' ז"ל ס"ל שאפי' הדית בהם ממש כשרים וכ"ש וכו' וביאר מרן ז"ל בב"י לעיל טעם התוס' וסה"ת דס"ל כן וז"ל ומשמע לי שהטעם מפני שאינם כמאסים מטתיה ע"י כך דשתם ידים עסוקות בעיסה אין בהם לכלוך הילכך לא נעשו כשופכין ע"י הדחה זו דהו"ל כהדית בהם כלים מודהים דכשרים וז"ל א"ה מים שהגבל מדית ידיו בהם כשירים לנט"י וכן כתב הרי"ף והרשב"א פוסלן עכ"ל מרן ז"ל :

ומור"ם סי' ק"ס סי"א ז"ל מי שלא נטל ידיו ונגע במים לא נפסלו אותם המים לנט"י ולא מיקרו מים טמאים אבל אסור לרחוץ ידיו ממים שנטל בהם חבירו כבר (תה"ד סי' רנ"ט) וכתב ע"ז המג"א ס"ק י"ד ז"ל מי שלא נטל ידיו ולכן היולא מב"ה יכול לשאוב מים בחפניו מן החביה ליטול ידיו (יש"ש וציין בתוס' סוטה דף ע"ו) ס"ק ע"ו לא נפסלו דהא בש"ב בנתהוס לא איירי בידים נטולים ואפ"ה כשרים ואע"ג דנטל ידו א' ושפשפה בחבירתה טמאה בסי' קס"ב ס"ד יש לחלק בין פסול טומאת המים שעל הידים בשעת נט"י דבקל נטמאו בשעת נט"י אבל בכלי לא נטמאו (ת"ה) עכ"ל והט"ז כ' וז"ל ס"ק ט' אבל אסור לרחוץ ידיו וכו" רש"ל כ' בפכ"ה דפשוט שאין הידים פוסלין בנגיעה את המים ומ"ה היולא מב"ה וכא ליטול ידיו דרך עהרה יכול לשאוב בחפניו מן הדלי ולרחוץ ידיו והמים לא נטמאו וכשרים אח"כ לנט"י עכ"ל ונר' דגם הוא מודה למ"ש רמ"א כאן דאותם המים עלמן שנשפכו מתחת הנט"י על ידיו ונתקבלו למטה בכלי שבאלו כ' רמ"א שלא יטול בהם אבל רש"ל מיירי שחפן מהם מקלת מים והשליכן לחוץ דמותר ליטול ידיו בהמותר שבדלי עכ"ל וכתב המחה"ש ז"ל ס"ק י"ד מי שלא וכו' היולא מב"ה וכו' ר"ל דאין לריך לנט"י זו כלי כדלעיל : ליטול ידיו אבל מים שבידו ודאי פסולים כ"כ הט"ז. ועיין בתוס' סוטה, ר"ל דהתו' כ' שם דאי נטל בחפניו לא מקרי נעשה בהם מלאכה ואייתי ראיה מדין נתהוס שבסעיף ב' וכמ"ש מ"א בס"ק שאח"ז : ס"ק ע"ו דהא בסעיף ב' כל"ל, דבקל נטמאו כיון דבאים אז לעהר טומאת היד עכ"ל :

ובכנה"ג סי' קנ"ט הגב"י ז"ל שי' נז' ואין לסמוך עליו לענין ששופך יד בחברתה וכו' נ"ב בתה"ד נסיים אבל אם נגעו שתה ידים במים שבכלי המקיל להכשירו לנט"י לא הפסיד וכתב רש"ל ז"ל בתשו' סי' ל"ה אף שהגאון מפקפק בדבר וקלת נוטה להחמיר אלא שכתב והמקיל לא הפסיד לא אבין מה נהגוד טומאה שייך במים ע"כ עכ"ל.

והלבוש כ' ז"ל מי שלא נטל ידיו ונגע במים לא נפסלו אותן המים לנט"י ולא מיקרי מים טמאים אבל מים שנשפכו על הידים בתורת נט"י אותן המים נטמאו מן הידים שהרי הידים כבר נטהרו ונכנסה טומאתן לתוך המים ואסור לחזור ולרחוץ ידיו מאותן המים : וכתב הא"ז ואם נטל ברביעית בפ"א אפשר דשרי ליטול ידיו ע"ה, ומטעם זה נכונים הם הכלים שיש ברזא בשוליהם מתחת ודוחפין הברזא בראשי אלבעותיו שיכנום בתוך הכלי והמים יולקים אעפ"י שמיד נוגע בלחות הברזא ההוא המחובר לאותם במים שבכלים (מי"ט) עכ"ל, והרב חיי אדם כלל ע"ל אות ח' ז"ל אסור ליטול ידיו במים שנטל בהם שכבר נעשו שופכין אבל אם תחב ידיו במים כשירים לנט"י עכ"ל והשכנה"ג סי' קס"ב הגה"ט אות ה' ז"ל שיטה י' ואם אין לו אחר יאחוז הכלי וכו' נ"ב ויש עושין כלי שניקב משוליו ותחוב בו כמין יתד השב בראשו והולך ומשתפע וכשרולה ליטול דוחה בראשי אלבעותיו את היתד כלפי מעלה ונילוקים מהכלי ע"ג ידיו והוא יותר נכון מהברזא שבכלים שלריכים חזרה והסרה אלא דהיה קשה לי קלת דהמים מטמאים מיד בהלקתם בתחי' שהיתד רגיל להיות תמיד מלוחלח ולחותו מלוחלח במים שבכלי וא"כ כולם מטמאים מהיד כשנגע בלחותם מידי דהוה נוגע ביד הלחה וניחא לי כמש"ל סי' ע"ה בשם בעת"ס לחלק בין נוגע במים שעל הידים לנוגע במים שבכלי ל"ת אות פ"ד עכ"ל, ובמג"א סי' קס"ב ס"ק י' ז"ל כלי שנקב בשוליו ותחב בו ברזא ודוחק אותו למעלה ויולאים המים על ידו שרי אעפ"י שהברזא לחה ונוגע בו בידיו לית לן בה כמ"ש סי' ק"ם ססי"א (לא') ומ"מ יש לחוש שלאחר שנטל הראשונה וחוזר ודוחק הברזא בידו הלחה נדבקו מים טמאים בברזא וכשחוזר ודוחק בידו שניה נטמאה מהמים הלאים לכן יטול רביעית כא' עכ"ל : וכתב המחה"ש ז"ל ל"ל בה כמ"ש סי' ק"ם ססי"א ר"ל דאם נגע בידו הטמאה במים שבכלי לא נטמאו המים ומ"מ וכו' נדבקו המים טמאים ר"ל מים שבידו שהם טמאים כדין מים ראשונים וכשחוזר ודוחק וכו' דהא לריך להחזיר הברזא בכל שפיכה וכמש"ל סי' קנ"ט ס"ט ודברי לא' אינו מובן לי דמשמע קלת דבכלי כי האי לא בעי' שיחזיר בכל שפיכה ולא ידעתי למה, אמנם כשנוטל רביעית בפ"א ל"ל בה אפילו נוגע בידו הלחה באזן כלי ומחלחלת ומתדבק שם מאותן מים מה בכך הא המים טהורים כשנטל מרביעית וגם כשאוחז באזן הכלי בידו בני שעדיין לא נטל אין בכך כלום דלא נטמאו המים מלד נגיעתו בהן ביד טמאה כמ"ש פה עכ"ל, ומ"ש המג"א ומ"מ יש לחוש וכו' הנה עד"ז ג"כ כתב שם לעיל ס"ק ח' ז"ל שישפוך לו וכו' פי' דכשנוטל ב' ידיו כא' וכו' וב"ח כתב בשם רש"ל דכששופך על ידו א' והגביה אותו היד ויצאו המים חוץ לפרק וכשיחזור ויטול באותו היד הכלי לשפוך על הב' ילטרך להשפיל היד שנטל בראשונה ויחזרו ויטמאו הידים כמ"ש ס"א. ואם נטל הכלי בידו הלחה נטמא אזן הכלי מהמים ואם חזר ואחזו בידו הא' נטמא ידו ממנה ולריך לנגבם כמ"ש ס"ה ומ"מ אפשר לשפוך על כל יד בפ"ע הראשונים ובניים וכו' עכ"ל וכתב ע"ז היד אפרים ז"ל וגם נטל וכו' כל"ל

כל"ל ור"ל דאפשר לומר עוד טעם בזה שאם נטל וכו' עכ"ל :

ועמ"ש רבינו הטור ר"ס ק"ס המים שהנחתום מטבל בהם גלוסקין פסולין אבל אותם שמטבל בהם ידיו וטח בגלוסקין כשרים ובלבד שלא ישתנו מראיהן . וכתב ע"ז הכנה"ג ז"ל אבל אותם שמטבל בהם ידיו וטח בגלוסקין וכו' כ"כ וכבר נתבאר בסי' קנ"ט דאינם כשרים אלא כשהיו ידיו נטולים מקודם אבל במטבל בהם בהתם ידים פסולים ב"ח עכ"ל . וס' הב"ח אינו מצוי אצלי עתה לראות מ"ש בזה בסי' קנ"ט ולהתבונן בדבריו מה דעתו ז"ל בנד"ד הנז"ל :

ואגב נאמר דמ"ש הט"ז ע"ד הלבוש הנז"ל דאם נטל ברביעית בפ"א אפשר דשרי ליטול בהם וכו' נלע"ד שזה שייך מ"ש המג"א והט"ז מהמהרש"ל שהיוצא מבה"כ יכול לשאוב מים בחפניו מן החבית או מן הדלי וכו' וכן הביאו הכנה"ג דמשמע שאפי' לנט"י של היוצא מבה"כ בעינן דוקא ששאב בחפניו ולרחוץ לחוץ דאז אין נפסלים המים שבחבית או שבדלי ע"י נגיעתו בהם משא"כ אם רוחץ ומעביר ידיו בתוך החבית או הדלי עצמם שנפסלים המים שבחבית או שבדלי כמתבאר מדבריהם להדיא ומשמע אם יש כמה רביעיות בחבית או בדלי ואפ"ה אם רחץ ידו בהם אפי' מיציאת בה"כ מיפסלי משום דהו"ל נעשה בהם מלאכה ולא גרע מהדיח בהם כלים ולא פליגי הפוסקים ז"ל אלא גבי נחתום דס"ל למקילים שאין נמאסים המים משהיה ע"י שמדיח בהם הנחתום ידיו דהתם ידים העסוקות בעיסה אין בהם לכלוך שילכך לא נעשו כשופכין ע"י הדחה זו כמ"ש מרן ב"י כנז"ל והביאו המג"א סי' ק"ס משא"כ גבי יוצא מבה"כ דאיכא ר"ר של בה"כ ואפילו ליכא ר"ר עכ"פ אפי' המטיל מים ולא שפשף צריך ליטול משום נקיות וכו' כמ"ש סי' ז' ואם בשפשף הוו ידיו מימאסי לאכול בהם כמ"ש ר"ס ק"ע וא"כ הו"ל נט"י שנטל ידיו בתוך החבית והדלי שנעשה שופכים ומימאסי מן הט' הנ"ז ואם לא רחץ ידיו בתוך החבית עצמה אלא ששאב בחפניו שאז לא נטמאו אלא המים שבחפניו כנז"ל אלא שלא השליכן לחוץ אלא החזירם לחבית עיין מג"א סי' ק"ס ס"ק ז' ובמחה"ש שם והרב חיי אדם כלל ע"ל ע' ז"ל נתערבו מים פסולים במים הכשרים אזלינן אחר הרוב מג"א סי' ק"ס ס"ק ז' עכ"ל :

ומ"ש הרב חיי אדם שאם תחב ידיו במים כשרים לנט"י ודאי דמיירי ע"ד מ"ש מהרש"ל כנז"ל שנמצא שלא נטל ידיו במים שבחבית כלל ואין בה אלא תחיבה שתחב ידיו בתוכם ליטול מהם חפניו משא"כ אם רחץ ידו בחבית עצמה א"כ הו"ל שופכין והוא בכלל מ"ש בתחי' אסור ליטול ידיו במים שנטל בהם שכבר נעשו שופכין כנז"ל והלבוש שכ' מים שנשפכו על הידים בתורת נט"י אותן המים נטמאו מן הידים שהידים כבר נטהרו ונכנסה טומאתן לתוך המים וכו' אפשר שדבר בהווה שדרך לשפוך תחילה קצת מרביעית ואח"כ וכו' ואה"נ אפי' אם נטל ברביעית בפ"א יפסלו המים אעפ"י שלא קיבלו טומאה משום דהו"ל נעשה בהם מלאכה כיון שהיו ידיו טמאים ועתה נטהרו ע"י זו הרביעית שבפ"א והו"ל כהדיח בהם כלים שפסולים אעפ"י שלא נשתנה מראה המים ולכן סתם הלבוש ולא חילק בין שופך הרביעית בפ"א לבכמה פעמים וכ"נ ממ"ש ס"ס שאין המים נפסלים ע"י מלאכה אם במקוה או מעין וכו' משמע דרביעית בעלמא שאינה מחוברת במקוה פוסלתן המלאכה אעפ"י שאינה מקבלת טומאה . אלא שיש לדחות ולומר דכל זה ניחא לפי ה"ע בכתב מרן והמג"א ז"ל למכשירים מים שהנחתום מדיח בהם ידיו משום דלא מימאסי משהיה עי"כ דהתם ידים העסוקות בעיסה אין בהם לכלוך שילכך לא נעשו כשופכין ע"י הדחה זו דהו"ל כהדיח בהם כלים מודחים כנז"ל דלפי"ז בדוקא נקטי רז"ל מים שהנחתום מדיח בהם ידיו כשירי' אבל שאר ב"א המדיחי' ידיהם או מחמת לכלוך או ביוצא מבה"כ או במעביר ידיו כדי לאכול דבכה"ג המים מימאסי שאפי' ידיו נקיות ונוטל ידיו לאכילה הו"ל מימאסי כיון שעכ"פ העביר בהם הטומאה שעל ידיו ואעפ"י שהם לא קיבלוה כגון אם היה רביעית בפ"א עכ"ז הם מימאסי ונעשו שופכין ע"י הדחה זו והו"ל הדיח בהם שאר כלים דמיקרי עשה בהם מלאכה אבל לדעת הלבוש שכ' טעם המכשרי' מים שהדיח בהם הנחתום ידיו הוא דהטבלת ידיו כאן אינו נק' מלאכה וכ"כ הט"ז ס"ק ג' ז"ל וטעמו דכל שנעשה בהם מלאכה לצורך הדחת ידיו לא מיקרי מלאכה לפסול לנט"י מחמת זה כיון דעכשיו רוצה בהם ג"כ ליטול ידיו עכ"ל ולפי טעם זה אין נר' לחלק בין הדחת ידים מן הבצק להדחת ידים דעלמא מן שאר דברים דמאי נ"מ כיון שהדיח בהם ידיו לא מיקרי מלאכה וכו' כנ"ז אלא מה שראוי לחלק לפי ה"ע הנ"ז הוא כן אם נטמאו המים או לא נטמאו דגבי נחתום וכיוצא בו שלא נטמאו המים שהרי לא נטל כדי לטהר ידיו מן הטומאה אלא כדי להדיחם מן הבצק לכך לא נטמאו המים עי"כ ולא מיקרו מלאכה עי"כ אבל אדם נטמאו ע"י הנט"י או אעפ"י שאין עליהם דין מלאכה מהט' הנ"ז עכ"ז הם פסולים לטהר הידים כיון שהם טמאים כבר אינם ראויים לטהר ועפ"י דברי הלבוש אלו אפשר לחלק כמ"ש הט"ז משא"כ לדעת מרן והפוסקים ז"ל הנז"ל ועיין מ"ש בזה בסי' ק"ס י"א הנ"ה :

ובכל זה לא מיירי אלא ברוחץ ידיו מלכלוך או מטומאה נ"ר וכיוצא דליכא ר"ר על ידיו אבל המשכשך ידיו בכלי של מים ור"ר על ידיו מחמת שינה או מחמת בה"כ נלע"ד דלכ"ע דינו כמש"ל סי' ד' ס"ב שכיון שנטמאו המים תו לא מהני מידי אפי' הם רביעית ע"ש כנלע"ד כעת :

בתשו' הגאונים ז"ל שבס"ס נהרות דמשק סי' רע"ו ז"ל ושאלתם מים שרחץ מהן אין שותין מהם ודאי כך הוא מפני שהן קשין לשכחה וכן מים ששתה מהן אל ירחץ ידיו בהם מפני שמזלזל בברכה ששתה ועל דבר א' אין מברכין ב' ברכות ולא יבוא באותן המים ששתה ובירך עליהן ויברך עט"י ועוד דקשה לרוח רעה עכ"ל :

סעיף ב' מספ"ל אם קודם אכילה חתך כל הפת לחתיכות קטנות שכל א' פחות מכביצה שנמצא שבשעת אכילה אינו נוגע בחתיכה מכביצה פת אם יברך על נט"י א"ל כיון שאין אוכל פחות מכביצה מקבל טומאת אוכלין וכו' כמ"ש הט"ז ס"ק ג' או"ד הא דאין אוכל פחות מכביצה מקבל טומאת אוכלין ה"ד אם אינו אוכל אלא פחות מכביצה דוקא משא"כ בנד"ד ולכן מצטרפין כולם לשיעור כביצה אעפ"י שהם חתיכות דקות ומקבלות טומאת אוכלין . ועד"ז ממה מספ"ל בענין פת פחות מכזית הנ"ז בפוסקים אם היו הרבה חתיכות פחות מכזית בכל א' אם דיינינן להו לכל א' בפ"ע וא"ל נט"י או"ד מצטרפים להדדי לשעור כזית אעפ"י שאין בה החתיכה שיש בה כזית מצד עצמה וצריך נט"י :

הנה הרמב"ם ה' טומאת אוכלין פ"ד ז"ל כמה שיעור לטומאה לטומאת עצמן כל שהן אפי' שומשום או חרדל מטמא שנאמר כל האוכל אשר יאכל כל שהוא ואין אוכל טמא מטמא אוכל אחר או מכשיר או ידים עד שיהיה בו כביצה בלא קליפתה וכו' וכל האוכלין

מצטרפין

מצטרפין לכביצה לטמא טומאת אוכלין וכו' אפי' חטה עם קמח עם בצק עם מאנה ובשר וכיוצא באלו הכל מצטרף. וכתב מרן בכ"מ ז"ל כמה שיעור אוכלין לטומאה וכו' בת"כ מכל האוכל מלמד שמטמא בכ"ש יכול יטמא לאחרים בכ"ש ת"ל אשר יאכל אוכל הנאכל והיינו כביצה וכו' רש"י בפ' כ"ש דל"ג והתוס' חלקו עליו שם וכתבו שגם רש"י חזר בו בפ' אותו ואת בנו וגם שם בפ' כ"ש כתב בסוף דבריו ואני שמעתי דאף לקבל טומאה בעי כביצה מ"מ דעת רבינו הוא כפשטא דהסיא דת"כ. ואין אוכל מטמא וכו' בפ' י"ה עלה פ' טומאת אוכלין בכביצה ומייתי לה מקרא. ובפ' כיצד משתתפין דפ"ג גבי טומאת אוכלין תניא ר"ן ור' דוסא אמרו כביצה שאמרו כמוהו ובקליפתה וחכ"א כמות בלא קליפתה וידוע דהלכה כחכמים כל האוכלין מצטרפין וכו' משנה פ"ד דמעילה:

והנה ממ"ש הרמב"ם ז"ל בכל האוכלין מצטרפין לכביצה אפי' חטה עם קמח עם בצק וכו' נלע"ד שאפי' הרבה חתיכות קטנות מצטרפין לכביצה דטומאת אוכלין כל שהן מונחין בקיבוץ יחד שהרי החטה עם הקמח אינם מחוברים בחתיכה א' ואפ"ה מצטרפין כיון שמונחי' ביחד וכעד"ז בנד"ד בכל הפרטים הנ"ז ואין ראי' ממ"ש הרמב"ם אח"כ ה"ד העור המחובר בבשר וכו' והעצמות המחוברות בבשר וכו' ומצטרפין לכביצה וכו' דמשמע דבעי מחוברין ממש והו מצטרפין לכביצה דשאני התם שאינם ראוים מצד עצמן לקבל טומאה זולת ע"י חיבורן לאוכל כמתבאר מדברי רש"י ומרן בכ"מ ולכן הו מצטרפין מבא"כ בחתיכות קטנות שכולם אוכל אלא שהם מחוסרים שיעור בכל א' ויש כביצה בצירופם יחד הנה מצטרפין בהיותם מונחים ביחד כמו חטה עם קמח הנ"ז אעפ"י שאינם מחוברים ממש:

עוד שם כ' הרמב"ם ז"ל כל שטומאתו ושיעורו שוין מצטרפין זה עם זה וכו' אוכלין טמאין שיעורן בזה שכל אוכל טמא אינו מטמא אלא בכביצה וטומאתה בזה שכל אוכל טמא אינו מטמא אלא במגע ואינו מטמא לא אדם ולא כלים לפיכך מצטרפין לטמא בקל שבשניהם כיצד כחצי ביצה אוכל ראשון וכחצי ביצה אוכל שני שבללן זב"ז ה"ז שני ואם נגע בתרומה פסלה כחצי ביצה אוכל ב' וכחצי ביצה אוכל ג' שבללן ה"ז ג' וכן כל כיוצא בזה אפי' חצי ביצה אוכל א' וחצי ביצה אוכל ד' בל קדם שבללן זב"ז הרי הכל ד'. כביצה אוכל א' וכביצה אוכל ב' שבללן זב"ז הכל א' חלקן כל א' מהם ב'. עפ"כ ע"ם הפרק. ומשפ"ל במאי דנקט התנא והרמב"ם ז"ל שבללן וכו' דאיכא למימר דדוקא אם בללן ממש זה בזה הוא שמצטרפין לטמא בקל שבשניה' מבא"כ אם היו עדיין כבתחי' אלא הניחם לבד זה על זה אינם מצטרפין אפי' לטמא בקל שבשניהם דהו"ל כל חד להודיה קאי וזיל הכא ליכא שיעורא וכו' או"ד דהאי בללן הוא ל"ד אלא דנקט אגב סיפא דכביצה אוכל א' וכביצה אוכל ב' שבללן זב"ז הכל א' דדוקא בללן הא לא"ה האי כדיניה והאי כדיניה מבא"כ כשבללן הו"ל הכל א' ואשמועינן ג"כ רבותא היכא דחלקן וכו' שאעפ"י שבללן יחד והו"ל הכל א' כיון שהיה כביצה אוכל א' וכביצה אוכל ב' אפ"ה אם חלקן הו"ל כל א' מהם שני דהו"ל כאלו בלול האי ביצה א' והאי ביצה ב' שהם ב' אבל אנ"ה בנדון דרישא ל"צ בללן אלא כיון שהונחו ביחד ה"ב חצאי ביצים הו"ל צירוף לכביצה לטמא טומאה קלה שבשניהם וצל"ח:

עוד כ' הרמב"ם ז"ל פ"ה ז"ל המנעך אוכלין זב"ז וקבצן כגון הדבלה והתמרין והצמוקין שקבצן ועשאן גוף א' אין חיבור לפיכך עיגול של דבלה שנפלו מקצן טמאין על מקצתו ה"ז נוטל ממנו מקום שנטמא בלבד והשאר טהור וכו' אוכל פרוד שהוא כולו מוכנס ודבק זב"ז אעפ"י שאינו חיבור לטומאה ואינו כגוף א' כמ"ש הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא טומאת אוכלין אחרים ואם לא כנסו אלא הרי הוא מפורד כמעשה קדרה וקטנית אינו מצטרף עד שיקבצם ויעשם גוף א' (השגת הראב"ד ויעשם גוף א' א"א אינו צריך להיות גוף א' אלא לטמא זה מחמת זה אבל אם נגע שרץ בכביצה פירורין מצטרפין לטמא אחרים והוא שיהיו הפירורין נוגעין זב"ז ואם אינן נוגעין אם יש תחתיהן מפקה עומד השפקה מצרפן ואם הוא קטפרס מפני החיכות לכביצה מצטרפות בלים אין מצטרפות) היו גופים הרבה זה בצד זה ונגע אב הטו' בא' מהן הרי הוא א' והגוש שבצדו שני ושבצד השני שלישי ושבצד ה"ג רביעי. וכתב מרן בכ"מ ז"ל אוכל פרוד וכו' בפ"ב דעדיות דכ"ב ב' ובפ"ח דטהרות ופסק כחכמים דפליגי א"ר דוסא ומ"ב אעפ"י שאינו כגוף א' כמ"ש בפרק הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא אוכלים אחרים ומ"ש ואם לא כנסו וכו' בפ"ב דטבול יום דתנא מעשה קדרה וקטנית בזמן שהן פרודין אינו חיבור בזמן שהן גוש חיבור אם היו גובים הרבה הרי אלו ימנו וכתב הראב"ד א"א א"צ להיות גוש א' ומ"ש ואם אינם נוגעים אם יש תחתיהם מפקה עומד וכו' בפ"ח דטהרות וכתבו רבינו בפרק באחר זה. עכ"ל מרן ובפרק ח' הלכה ו' ז"ל עריבה שהיא קטפרס ועליו מפקה טופח ושלוש חתיכות אוכלין טמאין בכביצה מונחין עליה זו למטה מזו אינן מצטרפות היו שתים הרי אלו מצטרפות ואם היה תחתיהם מפקה עומד אפי' כעין החרדל הרי זה מצרף את כולן. וכתב מרן בכ"מ ז"ל עריבה שהוא קטפרס וכו' בפ"ח דטהרות דקכ"א ונראה מדברי רבינו שמה שפנינו אם היה מפקה עומד אפי' כעין חרדל מצטרף אמבקה קאי שהוא מועט כעין החרדל. עכ"ל מרן. ובפ"ג דעדויות משנה ב' אוכל פרוד אינו מצטרף דר' דוסא ן' הרכינס וחכ"א מצטרף. ופי' הרמב"ם ז"ל אוכל פרוד הוא כשאוכלים טמאים נפרדים החלקים הם לגבורי' במקום א' כגון אגוזים או פסתקי או אבטרובלי כשנטמאו והיו עשויין ערימה ובאותה ערימה כביצה שהוא שיעור טו' אוכלים ר"ל שזה השיעור מן האוכלים טמאים מטמא זולתו ר' דוסא אומר הואיל וכן פרודין ואפי' בזמן שהגוף א' מהם כביצה אינן מצטרפות לכביצה ולא יטמאו אוכלים אחרים כשנגעו בהם עכ"ל והראב"ד כ' ז"ל עיקרה במס' טהרות פ"ח וע"י משקה קאמרי רבנן מצטרף דתנן אם היה משקה עומד אפי' כעין החרדל מצטרף ר' דוסא או' אוכל פרוד אינו מצטרף פי' משקה עומד שאיני קטפרס עכ"ל:

נמצא בענין חתיכות קטנות הנוגעים זה בזה אם מצטרפות לכביצה לטמא טו' אוכלין הנה הוא מחלוק' הרמב"ם והראב"ד ז"ל דלהרמב"ם אינם מצטרפי' אא"כ דבוקים זב"ז ונעשו גוש א' ולהראב"ד מצטרפין אם נוגעים זב"ז ומיירי שאין שם משקין כלל ואם יש שם י"א כנ"ד. ולפי"ז נל"ח שענין חטה עם קמח שכתב הרמב"ם ז"ל שהרי אינם גוש א' ואפי' כביצה קמח לבדו אינו גוש א' ואיך יטמא טומאת אוכלין ומאי שנא קמח ממעשה קדרה וקטנית הנז"ל:

והרמ"ל שם פ"ד ה' ג' ז"ל וכל האוכלים מצטרפין לכביצה דוקא כשהם מחוברים שנעשו גוף א' אבל אינם מחוברים אלא שנוגעים זב"ז אינם מצטרפין ואפי' במין א' ואף שמדברי רש"י בפ' העור והרוטב ד' קי"ז ע"ר' דס"ל דכל שנוגעים זב"ז מצטרפין לכביצה כבר הכריחו התו' שם בד"ה אין והרשב"א' שם בחי' דכל

בלא

שלא נעשה גוף א' לא מצטרפי והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומיהו נר' מדבריהם דכל שהוא מחובר קצת אף שאם היה מגביה הא' היה ניתק חבירו חשיב חיבור ומצטרף עכ"ל :

והנה ענין נט"י לחולין בפחות מכביצה ופחות מכזית כתב מרן בב"י ז"ל כתב הרוקח אוכל פחות מכביצה יטול מספק ולא יברך וגר' שטעמו משום דכיון דפחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלין איכא למימר דלא הצריכו בו חכמים נט"י ואיכא למימר דסתם הצריכו נט"י לאוכל פת ולא חילקו בין פחות מכביצה ליתר מכביצה הילכך יטול מספק ולא יברך ובסי' רפ"ג כתב ונוטלים ידיהם ומברכין עט"י מפני שצריך לטבל טיבול ב' במרור אבל על אכילת מצה שהיא יוצא בכזית אין צריך נט"י דעל פחות מכזית א"צ נט"י כדאמרינן בסוכה ובברכות עכ"ל ע"כ :

ועמ"ש בש"ע יש מי שאומר שאם אינו אוכל אלא פחות מכביצה יטול ידיו ולא יברך . כתב הט"ז ס"ק ג' ז"ל יטול ידיו ולא יברך הטעם בב"י לפי שאין אוכל פחות מכביצה מקבל טומאת אוכלין ואיכא למימר דסתם הצריכו נט"י לאוכל פת ולא פלוג ע"כ לא יברך מספק אבל פחות מכזית מפו' בגמ' דסוכה שא"צ נט"י . וכ"כ הלבוש ועיין מ"ש הרב אליה זוטא . והמג"א ס"ק ג' ז"ל פחות מכביצה כיון שאינו מקבל טומאה אוכלין ועיין בתו' ור"ן פ"ב דסוכה שחולקים ע"ז ובתו' פסחים דקט"ו וכ"כ התי"ע רפ"ב דטהרות ע"ש עכ"ל . ועמ"ש הש"ע ס"ג אם אוכל פחות מכזית יש מי שאומר שא"צ נט"י . כתב המג"א ס"ק ד' ז"ל פחות מכזית נוסחא מוטעת נזדמנה להרב"י ברוקח ונוסחא היפרה נ"ל דעל פחות מכביצה א"צ נט"י כדאמרי' בסוכה ובברכות וכ"מ מתוכו דהא מצה נמי בעי כזית וא"כ כל הסעיף זה ט"ס הוא וכ"כ בל"ח עכ"ל . וכתב המהצ"ה ז"ל ס"ק ג' פחות כיון דאינו מקבל טו' אוכלין ר"ל מן התורה אע"ג דמדרבנן מקבל טומאה מ"מ הקילו בו לענין נט"י כיון דאין דין נט"י כ"א מדרבנן כ"כ ב"ה תוס' יה"כ במס' יומא . שחולקים ע"ז . וס"ל דגם פחות מכביצה נהי שאינו מטמא אחרים אבל הוא עצמו מקבל טומאה מן התורה וא"כ בעי נט"י ולפי דתליא באבלי רברבי כ' הרב"י דיטול ולא יברך . ס"ק ד' פחות מכזית נסחא מוטעת וכו' דסעיף זה מקורו מרוקח שהביא הרב"י וז"ל וכו' ועפ"ז כ' בש"ע דעל פחות מכזית א"צ נט"י אע"ג דבסעיף שלפני זה כ' דעל פחות מכביצה יטול ידיו ולא יברך משמע דפחות מכזית קיל מפחות מכביצה וכ' מ"מ דט"ס היא ברקח ונ"ל דעל פחות מכביצה א"צ נט"י . דהכי אי' בסוכה דכו' ב' במשנה וכשנתנו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה וכו' ופרש"י נטלו במפה לא נטל ידיו אלא כרך במפה ידיו משום נקיות עכ"ל דרש"י מן הסוברים דפחות מכביצה מקבל טומאה ובעי נט"י אלא דר' צדוק כהן הוה והותר לו לאכול בלי נט"י ע"י כריכת מפה דלא נגע במאכל כמ"ש בחולין ד"ז ב' משום דזריזים הם אע"ג דלישראל לא הותר לאכול ע"י מפה וכדלקמן סי' קס"ג והרוקח ס"ל כרש"י ומוכח שם דפחות מכביצה א"צ נט"י אבל פחות מכזית דא"צ נט"י לזה אין ראיה מבוכה להלק פחות מכביצה לפחות מכזית . וכ"מ מתוכו וכו' ר"ל מדברי הרקח מוכח דצ"ל פחות מכביצה דאי גרסינן פחות מכזית אבל כזית ס"ל דבעי נט"י א"כ כ' הרקח אבל על אכילת מצה שהיא בכזית א"צ נט"י . וא"כ אין חילוק בין פחות מכזית ובין פחות מכביצה ובתרווייהו בעי נט"י ולא יברך כמ"ש בסעיף ב' עכ"ל . ועמ"ש הלבוש ס"ג אם אינו רוצה לאכול אלא פחות מכזית לכ"ע

א"צ נט"י . כתב הא"ז ז"ל כ"כ בש"ע . וכתב בל"ח שם במחילה מכבודו שע"י טעות שהעתקו בב"י נפל בטעות זה בש"ע דלשון הרקח סי' רפ"ג דעל פחות מכביצה א"צ נט"י ע"כ וא"כ דין פחות מכזית כמו פחות מכביצה דיטול בלא ברכה ע"כ וכ"כ בנ"ך ע"ש :

והרב נהר שלום ס"ב ז"ל יטול ידיו ולא יברך כי הנט"י אינו אלא מספק כ"כ הרקח סי' שכ"ח ופי' בב"י מקום הספק לפי שאין אוכל פחות מכביצה מקבל טומאת אוכלין ואיכא נמי למימר דלא פלוג ע"כ והוא ז"ל הוכרח לזה משום דברקח שלפניו סי' רפ"ג היה כתוב דבפחות מכזית א"צ נט"י כדאי' בסוכה וכמ"ש בסי' שאח"ז וכבר כתב הל"ח והמג"א גם שט"ס נזדמן לפניו וצ"ל פחות מכביצה וכלומר דמעיקר הדין א"צ נט"י דס' דבריהם הוא אלא דאעפ"י כן יטול ולא יברך וא"כ עפי"ז מ"ש סי' שכ"ח אין חיובו אלא ספק נלע"ד דלא כיון אלא לסיוע דהגמ' בסוכה לא פסיקא ליה הכי דהא קאמר דילמא פחות מכביצה לא בעי נט"י ותדע דאי לאו דמקור מקום הספק לקוח מהגמ' לא הוה שתיק הרקח להודיענו טעם הספק שנסתפק בו ואע"ג דקי"ל סד"ר להקל מ"מ הרקח ס"ל דאין זה אלא דיעבד אבל לא לכתחי' וכמ"ש הב"י סי' פ"ג וזו היה דעת הראב"ד בהשגות פ"ו מס' ברכות ועיין להפר"ח בי"ד בכללי ס"ס שהביא ע"ז והרע"ז נמשך אחר דברי הרב"י וכתב דפחות מכזית מפו' בגמ' דסוכה שא"צ נט"י ע"כ ובגמ' שם לא נזכר אלא פחות מכביצה ולאו מפורש כך אלא בדרך דילמא ות"מ עפ"י הני' שנזדמנה לפני הב"י ברקח תמיה עלתא דכיון דהרקח מייתי עלה משמא דגמ' איך כתבו בש"ע בשם יש מי שאומר . גם תימא רבתי איך הבין הרב"י דברי הרקח עפ"י הני' שלפניו דהיכי מייתי ראיה מפחות מכזית לכזית, סוף דבר הרקח לא דבר אלא בפחות מכביצה אבל אם הוא פחות מכזית אפשר דמודה דלא בעי נט"י כלל מיהו נר' יותר דס"ל דאפי' על משהו צריך נט"י עפ"י מ"ש הרמב"ם ה' טומאת אוכלין רפ"ד דאוכל משהו מקבל טומאה ע"כ :

והעה"ש ז"ל יטול ידיו ולא יברך . כ"כ בב"י בשם הרקח ופי' טעמו כיון דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה י"ל דלא הצריכו נט"י וי"ל דלא חלקו בין פחות מכביצה ליותר והצריכו לכל נט"י לכך יטול מספק ולא יברך ע"ש אבל רש"י בסוכה דכ"ו פי' נטלו במפה לא נט"י אלא כרך ידיו במפה משום נקיות וכתבו התוס' דבהגס פי' כן דר' צדוק כהן והיה אוכל על טהרת תרומה ע"כ משמע דפחות מכביצה בחולין לישראל א"צ נט"י לכ"ע וצ"ל דלא גזרו משום סרך תרומה אלא בשיעור כביצה שיש בו כדי שביעה אע"ג דפחות מכביצה נמי מקבל טומאה מן התורה כמ"ש רש"י בפסחים דל"ג והרמב"ם בה' טומאת אוכלין רפ"ד ע"ש ואפשר דהרקח ס"ל כן ולכך נסתפק אם גזרו בחולין אף בפחות מכביצה כיון דמקבל טומאה מן התורה א"ל אבל התו' בפסחים ובר"פ המצניע הוכיחו בשם ר"ת דאוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה אלא מדרבנן וגם רש"י חזר בו ע"ש וכן דעת הרמב"ן בפ' שמיני והרשב"א בחי' ע"ש והשתא א"ש די"ל דלא גזרו משום סרך תרומה אלא בכביצה דמקבל טומאה מד"ת . אבל פחות מכביצה דבתרומה נמי אינו מקבל טומאה אלא מדרבנן לא גזרו חולין אטו תרומה ואפשר דרש"י אחר שחזר בו פי' כן דכרך ידו במפה משום נקיות משום דלא גזרו חולין אטו תרומה בטומאה דרבנן אבל הרקח נסתפק בזה דאפשר דגזרו אף בטומאה דרבנן ור' צדוק כרך במפה משום דהיה אוכל על טהרת תרומה ובפחות

מכביצה

מכבילה לא גזרו במה יגע כיון דאין כאן אלא טומאה דרבנן כמ"ש מהר"ם ן' חביב ביומא ד' ע"ע אבל בחולין לישראל אפשר דגזרו משום סרך תרומה אף בטומאה דרבנן ול"ד לכך גזירה דבמפה ליכא היכר עפי וגם בכהנים זריזים הם וכ"כ רש"ל סי' ל"ד דהתירו מפה לכהנים אפי' בחולין מה"ט ע"ש ואע"ג דהתו' ביומא ב' דתרומה דוקא התירו במפה ולא חולין וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ' אבות הטומאה שהביא הב"י סי' קס"ג דאפי' כהן לא יעשה כן לחולין שאינו מקפיד עליהן וחיישינן שמא יגע ע"ש וכן הפ"ג הרב א"ר סי' קס"ג על רש"ל מתו' דיומא והרבב"א בח"ה ע"ש מ"מ משמע והאי דכהנים זריזים הם בחולין על טהרת תרומה עפי מישראל בחולין וא"כ י"ל דפחות מכבילה דליכא אלא טומאה דרבנן לא גזרו בכהנים אבל לישראל בחולין גזרו ודלא כה' מטה יהודה ע"ש עכ"ל:

והרמ"ל רפ"ד דה' טומאת אוכלין ז"ל שוב ראיתי בתו' סכילה הר"ש פ"ח דפרה ת"ו קדרה שהיא מלאה משקין טהורים והורמוסין טמאין פחות מכבילה נתונין לתוכה נתפחו ונעשו כבילה ר"ז אומר טמאי' וטמאתיו ע"כ ופירשה דהמשקין גרמו התפוח וכמ"ש הר"ש והתורמוסין אומרים למשקה טמאי' שעשו אותי כבילה ואני חזרתי וטמאתי המשקין וכו' והע הלכ"ע פחות מכבילה מקבל טומאה מדרבנן כמו שהוכיח מרן זקני בס' תוס' יה"כ דף ע' ולפי"ז אף לסברת החולקים על רבינו קשה לבון התוס' דקתני טמאי' דהא קודם נמי היה טמא או' דליבנא לאו דוקא אלא ר"ל והוסיף לו טומאה דמעיקרא היה טמא מדרבנן והשתא מדאורייתא א"כ איפה לדעת רבינו נמי מ"ש טמאי' וטמאתיו ר"ל הוסיף על הטומאה דמעיקרא לא היה מטמא אחרים והשתא שמאתיו. ועיין בתי' הרשב"א ז"ל פ' השוכר והרוצה דקי"ל דנראה מדבריו דס"ל דפחות מכבילה אינו מקבל טומאה אפי' מדרבנן והיא סברא מחודשת ויש לאת סמך לסברתו מתו' הלזו דפשטה משמע הכי מדקאמר טמאי' וטמאתיו ועיין רש"ס פ' הספינה דף פ'. ועיין בפ' ג' שאכלו ובפסחים פרק א"ע דמ"ט דאמרינן חזרתו כטומאתו מה טומאתו בכבילה וכו' דמוכח בהוה סוגייא דכין לר"מ בין לה' פחות מכבילה אינו מקבל טומאתו דאין סברא לו' דהתם נקט שיעורא דלטמא אחרים תדא דליפנא דטומאתו מוכח דבטומאה עצמו משערינן דקים להו דאין אוכל פחות מכבילה מקבל טומאה ותו דמה ראיה להשוות חזרתו למה בטמא אחרים ולא לטומאה עצמו דמטמא בכל שהוא תו ל"ע בחולין ד' נ"ד דקאמר מנינו שמאכל אסור מן האוכל דאילו נאכל בכבילה ואוכל עד דאכיל כאלי פרס ובני סוגיות אלו צריכין ישוב אלי' דמ"ד דכל שהוא מקבל טומאה מד"ת וכו' ע"כ:

והנה מה שלא פי' מרן הב"י הט' שנסתפק הרקח הוא משום מחלוקת אם האוכלין מקבלין טו' בכ"ש מד"ת או שאין מקבלין טו' אלא בכבילה אפי' מדרבנן וכן נמי יש ספק למאן דס"ל דמקבלין טו' בכ"ש מדרבנן אם ג"כ תקנו עד"ז בנט"י או דבנט"י אוקמוה אד"ת ודוקא בכבילה אפשר לו' כמ"ש הרב נס"ם כנז' כיון שראה דפשיטא ליה להרקח דפחות מכזית א"צ נט"י ואי הוה מסתפק אם האוכלין מקבלין טו' בכ"ש ומפני זה הצריך נט"י מספק בפחות מכבילה א"כ לפי"ז אין חילוק פחות מכבילה לכזית דכולהו חד ספיקא הוא בהדי הרמב"ם דס"ל שמקבלין טו' בכ"ש כתב אפילו חרדל וכו' כנז"ל או' שהרקח ס"ל שאין האוכלין מקבלין טו' בפחות מכבילה ומספ"ל אם התקינו רבנן בנט"י יותר מקבלת טו' א"ל ולכן פשיטא ליה דבפחות מכזית

ודאי לא התקינו כולי האי כיון דפחות מכבילה עצמו אינו אלא משום דלא פלוג אבל אינו מקבל טו' אוכלין כנז'. ומ"ש בזה המחל"ה בפי' ספק הרקח הוא סברא דנפשיה ולא כן הוא ביאור מרן בכוונת הרקח שהרי מרן כ' בפשיטות דכיון דפחות מכבילה אינו מקבל טו' אוכלין וכו' משמע שאין הרקח מסתפק בזה כלל אם מקבלין טו' בכ"ש אלא כספק הוא דכיון וכו' איכא למימר וכו' ואיכא למימר וכו' ומ"ש המחל"ה ולפי דתליא בהאי רברבי כ' הרב"י דיטול ידיו ולא יברך לנ"ח ולענ"ד נ"ל הרקח במקום הב"י. גם מ"ש בכוונת מ"ש המג"א ועיין בתו' פ"ב דסוכה שחולקים ע"ז דר"ל דס"ל דמקבלין טו' מד"ת בכ"ש וא"כ בעי נט"י ולפי דתלייא וכו' הנה פשט לשון התו' מוכח דכוונתם לפטור מנט"י על פחות מכבילה כס' רש"י ז"ל וכמ"ש הטא"ם כנז"ל אלא במ"ש רש"י ז"ל שהטעם שנטלו במפה הוא משום נקיות כתבו עליו שבהגה פי' כן כיון שר' צדוק היה אוכל חולין עט"ה לכך עשה לכן דין התרומה שהאוכלין מקבלין טו' בכ"ש אבל לענין תקנת רז"ל נט"י לחולין שאינה על פחות מכבילה לא חלקו עליו ולכן כ' לשון ובהגה פי' כן ואם היו חולקים ממש לא הי"ל לשון זה אלא להוכיח היפך דבריו א"ו כמ"ש וכמ"ש הטא"ם ז"ל כנז':

ומ"ש הנה"ב ז"ל ואע"ג דקי"ל דסד"ר לקקל מ"מ הרקח ס"ל דאין זה אלא דיעבד אבל לא לכתחי' וכמ"ש הב"י סי' פ"ג וכו' נל"ת דא"כ למה פסק מרן סי' ק"ס סי"א דכל ס' ידים טהור ויש מי שאומר וכו' דמשמע דלסתם א"צ ליטול ידיו אפי' יש לו מים והדרבה ספק דנד"ד קי"ל מדהסם דבנד"ד מספ"ל מעיקרא אם צריך נט"י א"ל מבא"כ בס דבודאי הוא בר חיובא אלא דמספק אם נפטר מחיובו א"ל ואפ"ה פסק דטהור ומדכתב ויש מי וכו' משמע דלסתם ס"ל דא"ל נט"י כלל אפי' יש לו מים וראיתי שמ"ש הרב נס"ב וזוהי לע"ד דעת הראב"ד בהשגות פ"ו מס"ב וכו' שהיא סברת היש מי שאומר הנז' שעל מ"ש בס הרמב"ם ז"ל מים שנסתפק לו וכו' ע"ד מ"ש מרן בסתם השיג עליו הראב"ד ז"ל מים שנסתפק לו וכו' עד שכל ספק שבטהרת ידים טהור כתב הראב"ד ז"ל ועם כל זה אם יש לו מים לרחוץ אמרינן לו קום ורחוץ והוליא עצמך מן הספק עכ"ל וכתב ע"ז מרן בכ"מ ז"ל כ' הראב"ד וכו' עכ"ל. וי"ל שאם היה כן לא היו שחקי רבנן מלהזכיר כן ואע"ג דאמרינן בפ' לענין ספק טומאה דאמרינן ליה הרי מקוה לפניך קום טבול שאני ידים שאין להם עיקר בדאורייתא עכ"ל מרן. והנה לולי מ"ש הנה"ב לא הוה ק' ע"ד הרקח ומרן ז"ל בכ' יטול מספק שאע"ג שהוא סד"ר כיון שהוא ס' דחסרון ידיעה שלנו לא מקרי ס' שהרי דוקא ספק דש"ס הוא דמקרי ספק גמור שאין מי שיוכל לבררו משא"כ ס' של הפוסקים וכעד"ז ס' נטל ידיו וכו' אין מי שיוכל לברר ספקו ולכן לא הוי ס' דחסרון ידיעה משא"כ להרב נה"ב שפי' דספק הרקח הוא דהש"ס ולכן הילך לו' הט' שכתבו דיטול ידיו מס' אעפ"י שהוא ס' דש"ס הוא משום דהוי לכתחי' כנז':

ועניין הסיא דסי' פ"ג כ' הטא"ם שם ז"ל ס"ג לפיכך אין קורין בו לכתחי' והא דקי"ל דסד"ר לקולא ה"ד בדיעבד אבל לכתחי' לא כ"כ הב"י והרא"ש בתוס' ב' מגילה ע"ב והפ"ח סייע זה מספ"ק דסכה דא"ל דברוב עביו וא"ל רוב הקיפו אמר ר"פ הילכך בעינן רוב עביו ורוב הקיפו ע"ש ואינו סיוע דהתם כיון דודאי בעי רוב א"כ אמאי נקיל בהאי טפי מהאי כמ"ש הר"ן בפ' ע"פ גבי ד' כוסות מיהו התו' והרא"ש בפ"ק דבכורות

דף ע' גבי הפרשת חלה א' כיון דאפשר בתקנתא ולא מפסיד מידי הכי הוא חולין לעצמו לא אמרינן אהיתירא דתרי ספיקי ע"ש וה"ה לס' א' בדרבנן וכו' ומ"מ נר' דכל הני רבוותא ס"ל דלא סמכינן אהיתירא דס"ס או ס' א' בדרבנן במקום דלא מפסיד מידי כי הכא והרב דברי אמת קונט' ע' סי' ה' הוכיח הפך הרא"ש ממ"ש פ' הערל אנדרוגינוס שהוא ספק אוכל בתרומה למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן וכן במנחות דס"ת אמרינן דס' חדש מותר באכילה ע"ש גם הפר"ח כאן ובי"ד סי' ק"י דחה דברי הרא"ש ע"ש ול"נ דודאי באיסור אכילה שרינן ס"ס או ס' א' בדרבנן אבל גבי טומטום וכה"ג דלא נולד הס' עדיין לא שרינן כיון דאפשר להוציא עצמו מן הספק ולא מפסיד מידי וככר האריך הרב נחפה בכסף בי"ד סי' ד' והסכים כן ע"ש ועיין מ"ש הכנה"ג סי' ק"ס בשם הר"ן והרלנ"ח עכ"ל והעה"ש סי' ק"ס ז"ל שד"ר היכא דליכא טירחא לחומרא הר"ן ז"ל בפ"ע הרלנ"ח ז"ל וכו' עכ"ל:

והרב חיים שאל ח"ב סי' ל"ח כ' כאן ז"ל סי' קנ"ח ס"ג בברכ"י כתבתי דנקטינן כדעת יש מי שאומר שכ' מרן בדין זה דפחות מכזית א"צ נט"י ומיהו שם אות ז' אנכי הערותיהו דחזינא למרן סי' תע"ג בטבול הכרפס שכתב דיטול על פחות מכזית וכו' ויש מי שרצה לו' דדעת מרן להחמיר בטבולו במשקה טפי מפת וכו' ואנא בריה קלה לא נחה דעתי הקצרה בזה דאינו סברא להחמיר בטבולו במשקה טפי מפת והרי על הפת מברכין ענט"י כשנוטלין ובטבולו במשקה אין מברכין ענט"י כשנוטלין וכו' והיותר נכון ליישב דעת מרן הגם דיש צדדים בכל האמור אפשר לומר דכיון דהש"ס הצריכו נט"י בטבול ראשון הגם דעתה מחמת המחלוקת שנחלקו הפוסקים אם יברך בכ"ר התקינו שיאכל פחות מכזית כמ"ש הגהת סמ"ק ומהרי"ל ונמשך אחריהם מרן לא רצה מרן לעקור הנט"י בטבול ראשון כיון שהוקבעה בכל ישראל ולעולם דדעתו ז"ל כדעת יש מי שאומר בעל פחות מכזית לא בעי נט"י בין בפת בין בטבולו במשקה. וראיתי בס' עצי אלמוגים שנדפס מחדש וכו' והוא לא' מגדולי הדור הי"ו שבדין זה הביא ראיה מהטור סי' תע"ג דאף פחות מכזית בעי נט"י עפ"ב ולי הדיוט אין ראיה מהרא"ש והרשב"א והטור דהם סוברים דא"צ כזית כרפס דהוי להכירא אך לכתחי' אי בעי אוכל כזית ואין מוגע כלל ולהם תקנו נט"י כאשר יראה הרואה בחבו' הרשב"א ובדברי הרא"ש גם אין ראיה מהתו' כמ"ש הרב עצי אלמוגים ולכן נר' דלדינא א"צ נט"י על פחות מכזית וכמ"ש הרב מהרי"ט ודלא כמ"ש הרב עצי אלמוגים עכ"ל:

והרב מע"י סי' תע"ג ו' ז"ל והנה מצאתי בדברי הרשב"ץ ז"ל בס' מאמר חמץ ז"ל והרמב"ם ז"ל כתב שצריך לאכול ממנו כזית וכו' ואני אומר דכיון שצריך נט"י דבעי כזית כדין אוכל פת שצריך נט"י דלא מסתבר דבפחות מכזית ליבעי נט"י אע"פי שמברך עליו המוציא כיון שאינו אלא משום סרך תרומה וכו' ע"ש ובאמת שדברים אלו הם קילורית לעין דהמציא הרב טעם מחודש שלא נזכר בדברי הראשונים ז"ל והוא קיים דעת הרמב"ם ז"ל דמאחר שהצריכו נט"י מוכח דבעינן כזית דלפחות מכזית אפי' בפת גמור א"צ נט"י כדלעיל סי' קנ"ח ס"ג וכ"ש לדבר שטבולו במשקה דאיכא מ"ד דא"צ כלל נט"י וכו' ע"ש:

והלר"ח פכ"ה ס"ק ע"ב ז"ל וכ' הרוקח בסי' שכ"ה אוכל פחות מכביצה יטול מספק ולא יברך ופי' הב"י דטעמא משום דכיון דפחות מכביצה אינו מקבל טו' אוכלין איכא לו' דלא הצריכו בו חכמים נט"י ואיכא לו' דהתם הצריכו נט"י לאוכל פת ולא חילקו בין פחות מכביצה ליותר מכביצה הלכך יטול מספק ולא יברך ע"כ עוד הטעתי קול הב"י ללשון הרקח סי' רפ"ג וזו נוטלים ידיהם ומברכין נט"י מפני שצריך לטבל טיבול ב' במרור אבל אכילת מצה שיוצא בכזית א"צ נט"י דעל פחות מכזית א"צ נט"י כדא' בסוכה ובברכות עכ"ל וע"פ הלשון הזה כ' ג"כ בס' הש"ע וכו' ובמחילה מהדרת כבוד קדושתו שע"י טעות המעתיק נפל בטעות זה ג"כ לכתוב כך בספרו הש"ע להלכה והרי הטעות מבואר מעצמו דהיאך קאמר שעל אכילת מצה בכזית א"צ נט"י מכיון שעל פחות מכזית א"צ והרי אדרבה מינה דעל כזית צריך אלא כצ"ל דעל פחות מכביצה א"צ נט"י וכ"ה בהדיא בס' הרוקח והיינו הא דסוכה עובדא דר' צדוק דמייתי לה נמי הכא בפרקין כשנתנו לו פחות מכביצה היה נוטלו במפה וכו' ואין להקשות לרוקח מדידיה אדידיה דבסי' רפ"ב כ' דא"צ נט"י בפחות מכביצה ובסי' שכ"ה כתב דמספיקא יטול ולא יברך דלא קשה מידי דבסי' רפ"ג כתב לענין חיוב שיברך נט"י משו"ה כ' דא"צ נט"י ר"ל אין לחייבו נט"י שיברך נט"י ובסי' שכ"ה כ' דמספיקא יטול ולא יברך ע"ש. וכן הקשה ותירץ הרב יד אהרן כאן בהגב"י ע"ש. ושמאמ"ר ס"ק ה' הביא קושיא ותירוץ הל"ח הנ"ז וכ' ז"ל ואכתי יש לדקדק בדברי הרוקח ז"ל דא"כ גם בשביל טיבול ב' של מרור לא היה צריך נט"י דהא יוצא בכזית וי"ל דבדבר שטיבולו במשקה אין שיעור באוכל אשר הוא אוכל דעיקר חיוב נט"י הוא משום המשקה דילמא יגע במשקה ויטמאנו ועי"ל דבין אכילת המצה והמרור איכא יותר מכביצה אבל ראשון נר' עיקר וכמו שנכתוב בסמוך ע"ש:

ודר"א שם דפי"ה הביא ב' לשונות הרוקח הנ"ז ז"ל ונלע"ד להגיה וצ"ל דעל פחות מכביצה א"צ נט"י וכו' דכל כזית הוא פחות מכביצה ומ"מ גם הרוקח ב' שני סברות לענין דבר שאינו מנק"ט דא"צ נט"י או צריך ולא מברך עכ"ל:

וז"ל הרוקח סי' שכ"ה נט"י קודם שיאכל וכו' אוכל פחו' מכביצה יטול מספק ולא יברך עכ"ל. ובס"ה פסח סי' רפ"ג ז"ל ונוטל ידיו ומברך ענט"י מפני שצריך לטבול במשקה ולוקח כרפס וכו' לאחר שסיים גאל ישראל וכו' נוטלים ידיהם ומברכין ענט"י מפני שצריך לטבל טיבול שני במרור אבל על אכילת מצה שהוא יוצא בכזית א"צ נטילה כדאמרינן בסוכה ובברכות נמצא מה שנוטל עבור הטיבול ואח"כ אוכל כל צרכו ולפי שאמרו האגדה והסיחו דעתם מנטילה ראשונה צריכין נטילה ויקח שני המצות השלימות והפרוסה בניהם ויבצע המוציא על מצה שבניה השלימה ואינו אוכל עדיין ויברך על אכילת מצה על המצה הבלועה שבין המצות ואוכל מזה ומזה כזית ויאכלו כולם כזית מצה בהסיבה וכו' ואח"כ יקח מצה השלישית וכורך מרור עמה ויאכל כזית מצה עם כזית מרור וכו' זכר כהלל וכו' ונותן לכל א' כזית מצה וכזית מרור ואח"כ אוכלין ושותין כל צרכן וכו' לאחר גמר סעודתו יקח מצה שהניח תחת המפה הוא אפיקומן ויאכל כזית בהסיבה ויתן לכל א' כזית שיאכלו בהסיבה. אין מפטירין אחר המצה אפיקומן. שכח ולא אכל אפיקומן ועבר סדרו יטול ידיו ויברך על האפיקומן המוציא ויאכל כזית בהסיבה או כביצה ויברך בהמ"ז וכו' עכל"ל כנראה דמצריך נט"י בלא ברכה לפחות מכזית כמ"ש כאן גבי שכח ולא אכל אפיקומן וכמ"ש בסי' שכ"ה כנז"ל וא"כ מ"ש כאן לעיל דנט"י הראשונה הוא משום טיבול שני דמרור אבל אכילת מצה שהוא יוצא בכזית א"צ נטילה וכו' כנז"ל צל"ה (אמ"ש בזה שתירץ הל"ח קושיתו

יתורץ

יתורץ גם קושיא זו וגודאי הגמור שהרב המחבר הקשה קו' זו קודם שיראה הל"ח וק"ל) ובפרט דבנ"ד אוכלי' כמה זתים כנז"ל בדבריו להדיא והנה דלגבי ב' זתים דמוליא מלה אפשר די"ל דאי"ל שני זתים ודי בכזית א' שיקח מהשלימה והפרוס. הנר' מפשט דבריו דנקט ז"ל ואוכל מזה ומזה כזית עכ"ל. הנר' דס"ל דשני בכזית בצירוף לקיחתו מהשלימה והפרוסה מ"מ הרי עוד לוקח כזית מהשלישית לכורך וכזית לאפיקומן וא"כ הגם שנאמר דעל פחות מכבילה אי"ל נט"י מ"מ הרי בנד"ד אוכל יותר אלא שאוכלו פסקי פסקי לא כבילה ביחד בפעם א' לפי הבנתי בדבריו כנ"ז:

ומספ"ל לו' דהרוקח ז"ל כוונתו לפשוט מאי דמספקא לי דלמ"ש האוכל פחות מכזית אי"ל נט"י אי מיירי בדוקא כשאינו אוכל כי אם פחות מכזית פעם א' אבל אם אוכל פחות מכזית הרבה פעמים שבצירוף כולם יש שיעור צריך נט"י הגם שאוכלם פחות פחות מכזית או"ד לא שנא וכל שאינו תופס ביחד בפעם א' כשיעור חיוב נט"י אלא שאוכל בפחות פחות מכשיעור אי"ל נט"י הגם שבצירוף פחות פחות הוא יותר ויותר משיעור חיוב נט"י . ומספ"ל לכאורה אם הרוקח ז"ל נחת ללמדנו פשוט ספק הנ"ז דלדידיה דפחות מכבילה אי"ל נט"י הנה בנד"ד דאוכל כזית בברכת המוציא ועל אכילת מלה וכזית בכורך וכזית באפיקומן כיון שאינו תופס לאכול כשיעור חיוב נט"י בפעם א' אי"ל נט"י אא"כ משום דפ"ב כנ"ז:

סעי' ד' כתב מרן בב"י ז"ל וכתב רי"ו י"א דהא דמצריכין נט"י לטבולו במשקה יש לו כל דין נט"י דמברך עליהם ויש להם כל דין מים ראשוני' וי"א שאינו אלא משום נקיות ואין מברכין עליהם שלא תקנו נט"י אלא בפת וכ"כ עיק' ואין להם דין מים ראשוני' עכ"ל וכיון שיש חולקים בדבר יש לחוש מלברך וכו' ע"ש משמע מל' מרן בב"י ובש"ע שאין שום חילוק בין נט"י לפת או לדש"ב אלא לענין ברכת נט"י וראיתי להשכנה"ג ז"ל ב"ש ברכת הברסם ה"ג וכו' העלה דלא מעכב ניגוב אלא דוקא לנט"י דאכילה לא לשאר נטילות. ויראה לי דה"ה נט"י דטבולו במשקה מעכב הניגוב כנט"י לאוכל לחם וכתוב בס' מטה משה סי' ע"ג אין לדקדק בנט"י של טיבולו במשקה וכל הזהיר בה זוכה לרב טוב ועיין בד"א דף ש"ח ע"א עכ"ל השכנה"ג וכעת לא ידעתי כוונת מ"ש המ"מ בל' אין לדקדק וכו' הנ"ז (אמר שמואל. מ"ש הכנה"ג מבס מטה משה אין לדקדק וכו' ע"ש הוא וצ"ל אין לזלזל וכן הוא במטה משה עלמו ומ"ש סי' ע"ג צ"ל סי' ר"מ):

ענין הנוהגים לטבל שהבכ"ש בכל בוקר. בקאווי אם יש איזה תיקון ליפטר מנט"י . והנה ספק זה כולל ג' ספיקות א' ענין משקה מבושל כמו קאווי או יי"ש מה דינו בדבר שטיבולו במשקה ב' ענין מטבל ראש התיכות הבעכין במשקה מבושל קאווי או יי"ש ג' ענין אם נפלה מידיו איזה התיכה של שהבכ"ש וגמבלה כולה בקאווי או ייש והנה היא פחותה מכזית:

הנה הכנה"ג הביא בשם מהר"א ן' יעיש ז"ל והרב מהר"ש סאגיש זלה"ה דפירות המרוקחות בדבש וכיולא בהם אי"ל נטילה וטעמם ז"ל שכיון שהמשקה נתבשל באוכל אין שם משקה עליו אלא שם אוכל אבל מורי הרב ז"ל מפקפק בדבר וכו' וכתבו' הרדב"ז ח"א סי' ש"ג כתוב שהורה א' מן הרבנים לאכול הביגואיל"ש שקוראים די בלא"ש עם דבש בלא נט"י. ונתן טעם שכיון שמתחמין הדבש בשעה שמבליכין אותו על הביגואיל"ש נתבשל המשקה ושוב לא נק' משקה אבל הרדב"ז כתב שלא כדה טעם להתיר הביגואיל"ש בלי נט"י אא"כ נתבשל הדבש עד שאינו נגר כשאר המשקים ואעפ"י שנגר כשהוא חם כיון שאינו נגר כשהוא צונן לאו משקה הוא ואולי אותו הרב שהורה יהיה הרב מהר"ש סאגיש זלה"ה והגי המה על ב' דא"ל דבעי נט"י מפני הטמן שעגנו אותם בו ודוחק לומר דמיירי שאין טופח מ"מ להטפיח ואם אותו הרב שכתב הרדב"ז הוא מהר"ש סאגי"ש ז"ל הדבר פשוט שאין כאן קושיא דהוא ז"ל הולך לשיטתו דטיבולו במשקה שהוא מבושל אי"ל נט"י כמש"ל וזה נ"כ דעת הרדב"ז ז"ל ולא באו לדון אלא על הדבש אם נק' מבושל באותו החום אי"ל וכו' נתבאר מכל זה שדעת אותו הרב ז"ל שהביא הרדב"ז ודעת הרדב"ז ז"ל ודעת השואל להרש"ך ז"ל כדעת מהר"א ן' יעיש ומהר"ש סאגיש זלה"ה ולענין מעש' רוב העול' נוהגי' בלא ניטול ידיהם וכמדומה לי שאף הרב מהר"ם ן' ויליסיד ז"ל כך היה מורה וכך היינו נוהגים להורות ולעשות מעשה לפי שלא שמעתי בדבר זה מפי מורה הרב ז"ל לא איסור ולא היתר עד שנדפסו תשובותיו וראיתי שהיה מפקפק בדבר ומן אז והלאה נהגתי ליטול ידי ומכל מקום לא הייתי מוחה במי שלא היה נוטל ידיו ולשואלים אותי הייתי אומר דבר זה מחלוקת בין הגדולים עשה מה שלבך חפץ עכ"ל הכנה"ג:

ועיין להרב בית דוד בהגהה' דברי הכנה"ג אלו והוכיח הוא ז"ל בדעת מרן ז"ל בב"י ובש"ע ס"ה דמשקה מבושל אם אינו נגוב בעי נט"י עב"ב סי' ס"ז ובסי' ע"ח ז"ל על דבר שטיבולו במשקה בשכר נר' דלריך נט"י בין שיהיה השכר עשוי מיין בין שיהיה ממים כגון שכר שעורים וכיולא לפי שהזיעה היולאת מהמים או מהיין ע"י האלאמביק ע"י אש הרי הוא כיין עלמו או כמים עלמן לענין שהם מכשירין כמבואר בהרמב"ם פ"י מה' טומאת אוכלין וכמ"ש הריב"ש ז"ל סי' רנ"ה יע"ש אלא שמטעם שהוא מבושל היה נר' שא"ל נט"י כמ"ש הכנה"ג בשם כמה גדולים אבל מ"מ נר' דלריך נט"י הדא די"ל דלא התירו אלא כשנתבשל המשקה עם פירות או איזה מאכל שאז השוב אותו משקה כאוכל כנר' ממ"ש הרב כנה"ג וכן מבואר בדברי מוהר"י אאי"ז מבנם אתרוגה דפ"ק דמעשרות אבל הכא השכר לא נתבשל עם שום אוכל ועוד דכבר כתבתי והוכחתי במ"א דדעת מרן זלה"ה שקבלנו הוראותיו שלריך נט"י אף בדבר מבושל עכ"ל הרב"ד:

והרב מע"י כאן ז"ל שכר שהוא מים שרופים הנק' ערא"ק' הדבר פשוט דדינו כמים ממ"ש הריב"ש ז"ל בתשו' לענין יין היולאת מן המשקין שאמין הרי היא כמשקין עלמן ופסקו הש"ע בטי"ד וכן הדין לענין חימוץ כתבו האחרונים ז"ל שהוא מחמיץ כמ"ש השל"ה ז"ל יע"ש ומינה נלמוד דנק' משקה נ"כ לענין שלריך נט"י וכן מלאתי להר"מ אזולאי ז"ל בס' דבר משה ח"א סי' י"ז ונסתפק בשכר תמרים שיש לו שם ליווי וכו' יעש"ב עכ"ל הרב מע"י:

והשכה"ג או' ד' ז"ל ונר' שיש ללמוד מכאן שאעפ"י שאינו מטבל אלא ראש הירק וכו' נ"כ אמר המאסף נסתפקתי בדברי מרן ז"ל אם דוקא מטבל בראש הירק שנוגע האוכל במשקה לריך נט"י אבל כל שאינו נוגע במשקה ע"י האוכל אלא ע"י כלי כגון האוכל דבר שטיבולו במשק' ע"י כף ואינו נוגע במשקה א"ל נט"י או"ד אף באוכל בכלי מן המשקה לריך נט"י ולכאורה נר' שא"ל נט"י מהטעם שנתנו בתוס' דילמא מבקעי ליה כלו' ויבוא ליגע בידו במשקה אבל באוכל בכף דליכא למיחש להכי אין לריך נט"י אבל בתשו' תא"ח סי' ר"ג הסכמתי דלריך לא מבעיא לדעת הרשב"א ז"ל דסבא לשתות א' מ"ז משקין לריך נט"י מידו א' אלא אפי' אפוטרים לשתיה

הכא

שכה שאני דהוי דרך אכילה דשמא יכול ליגע באוכל עצמו וכמ"ש הר"ן ז"ל דהא דבעי נט"י למה שטיבולו במשקה טפי מלפחות משום דהתם לא עביד שנוגע במשקין שבתוך הכום אבל הכא עביד דנגע במשקין ע"י טיבול ע"כ וכיון דאיכא למיחש לנגיעה אפי' ע"י כף חיישינן ושוב מצאתי להרדב"ז ז"ל במודפסות סי' ע"ח חייב נט"י למטבל תוך המשקה או ראש הפרי או הירק ונתן טעם דלא גרע מאוכל ע"י כף או ע"י מאכיל שצריך נט"י ע"כ ומלבד דשמעינן מדבריו דאוכל ע"י כף או ע"י מאכיל צריך נט"י מוכח מדבריו דעפי פשיטא ליה דאוכל ע"י כף צריך נט"י ממטביל ראש הירק במשקה וגם ראיתי להרב במטה וללבוש בסי' קס"ג ס"א שעל מ"ש הרב בש' הקצר אם אין מים מצויים לפניו ברחוק יותר מד' מילין ולאחריו מיל ילוט ידיו במפה ואוכל פת או דבר שטבולו במשקה וכו' הניחו או אוכל ע"י כף וכו' משמע מפני שאין מים מצויין לפניו אוכל ע"י כף הא אם מים מצויים לפניו אינו אוכל ע"י כף בלא נט"י אפי' דבר שטבולו במשקה דדוחק לו' דאו ע"י כף קאי לאוכל פת ולא לדבר שטיבולו במשקה דא"כ הי"ל להגיה כן קודם שיאמר או דבר שטיבולו במשקה כללא דמילתא כל דבר שטיבולו במשקה שבא לאכלו דרך אכילה אפי' ע"י כף צריך נט"י ולכן יש ליזהר כשבורין פת ביין שלא לאוכלו בלא נט"י אפי' אם אכלו ע"י כף ומיהו בדבר המבושל ע"י כף אני נוהג לאכלו בלא נט"י אע"ג דלאכלו ביד אני רגיל ליטול ידי תרי חומרי לא עבדינן עכ"ל השכנה"ג :

והעה"ש סי' קס"ג ס"ב ז"ל המאכיל לאחרים א"צ נט"י משמע מפי' הריטב"א בכתבתי סי' קנ"ח דדבר שטבולו במשקה נמי האוכל צריך נט"י והמאכיל א"צ ע"ש ועיין ברס"ל סי' נ"ד עכ"ל ועיין במא"ע כאן ס"ק י"ב :

והרב"ד סי' ס"ז ז"ל אמנם בשכנה"ג השכים דלאכול תבשיל בטבולו במשקה ע"י כף גם הוא עצמו היה נוהג לאכול בלא נט"י דב' חומרי לא עבדינן וגו' דה"ה ע"י פיר'ון וכ"ש ע"י מאכיל דהא דין הכף אינו נלמד אלא מדין אוכל ע"י מאכיל הנז' בגמ' כמ"ש הרב על דין הכף יע' בסמוך ור"ל מדין אוכל ע"י מאכיל שהביא גם בסמוך ולא ידענא מא' ניהו ב' חומרי דלחשוב ע"י כף אינו שום חומרא כלל שהרי מלתא פסיקתא פסק הרב בש"ע סי' קס"ג דהאוכל ע"י כף או מגריפה צריך נט"י ולא יש רק חומרא א' דהוא מבושל וכו' ומ"מ מאחר שהרב החסיד שהיה מחמיר ומדקדק במצות הרבה היה אוכל בלי נט"י גם אנחנו נגרור אחריו ולפי"ז יר' דכל פירות מגורקחות יכולין לאכול לכ"ע ע"י פיר'ון או כף או ע"י מאכיל בלי פקפוק מטעם הנז' דכיון דהוי מבושל וגם אינו נוגע במשקה ב' חומרי לא עבדינן עכ"ד וכ"פ א"ר סק"ה בשם הדריבה גבי מרקחת שרויה בדבש דבלוקה בשבין או בכלי א"צ להחמיר ואה"כ כ' מ"ש השכה"ג כנז"ל וכתב עליו ז"ל וזה מסכים קצת לדריבה :

והרב נוה שלום בתבו' סי' י' ז"ל מי שמטבל לב'עאך שעושים בסוק'ר בתוך הקאווי אם צריך נט"י משום דה"כ א"ל כיון שהמשקה מבושל וגם אין ידיו נוגעים במשקה שאין מטבל כי אם ראש הלב'עאך בקאווי הבו' כ"ל פשוט דא"ל נט"י כיון שאין מטבל כ"א ראש הלב'עאך והין ידיו נוגעים במקום הטיבול והמשקה מבושל דאף למאן דמחמיר במבושל בכה"ג אין להחמיר דב' חומרי לא מחמירינן כמ"ש החבי"ב ז"ל בשכנה"ג סי' קנ"ח ז"ל שאם אוכל משקה מבושל ע"י כף א"ל נט"י דב' חומרי לא עבדינן יע"ש מכאן יש ללמוד דה"ה

(הא)

מטבל ראש ירק או פרי במשקה מבושל דא"צ ליטול שהרי הוא ז"ל כתב שם משם הרדב"ז ז"ל סי' ע"ח וז"ל חייב נט"י למטבל תוך המשקה ראש הפרי או ראש הירק ונתן טעם דלא גרע מאוכל ע"י כף או ע"י מאכיל שצריך נט"י עכ"ל וכתב עליו הרב הנז' וז"ל ומוכח מדבריו דעפי פשיטא דאוכל ע"י כף צריך נט"י ממטבל ראש הירק במשקה עכ"ל עין רואה דע"י כף חמיר טפי ואפ"ה התיר הרב הנז' במשקה מבושל וכפי"ז כ"ש ראש ירק דהוי למטבלו במשקה המבושל ואוכל בלי נט"י יצא לנו מזה דכנ"ד דהוי דומיא דראש הירק דמותר לטבל בקאווי ואוכל בלי נט"י ומיהו צריך ליזהר שלא יגעו ידיו במקום שהוא מטובל במשקה ושוב ראיתי להרב המפורסם כמהר"י אזולאי נר"ו בשמחת הרגל דף ב' ע"א בפי' קדש ורחץ בתיבות על שין המטבלים שהב"כ אל תוך הקאפ"י ואוכלים בלי נט"י יעש"ב וג"ל ברור דדברי הרב נר"ו לאותם שנוגע ליש כל הפת במשקה וידיהם נוגעים במשקה אבל בנ"ד פשוט הוא דיודה הרב הנז' נר"ו דשרי והו"ק עכ"ל הרב נוה שלום וכ"כ עוד שם בביאורו לש"ע סי' הש"ע אות ב'. ולענין חתיכה קטנה של פת הבב"כ הנשארת בידו באחרונה אם נפלה מידו לקא'ווי אם מותר ליטלה בלי נט"י כיון שהיא לבדה מטובלת כולה במשקה משא"כ כל מה שאכל כבר שלא היו ידיו נוגעות כלל במשקה שאז אין בהם דין דפ"ב לש' הרב נ"פ הנז' או כיון שהיא דפ"ב ממש מחייב בנט"י בשבילה אם יטלנה בידו אעפ"י שהיא פחותה מכזית הנה הרב מט"י סי' תע"ג הביא מהרשב"ן בס' מאמר המן שכתב דפחות מכזית דפ"ב א"ל נט"י והרב מט"י השביא לסברה זו משום דלפחות מכזית אפי' בפת גמור א"ל נט"י כמ"ש סי' קנ"ח ס"ג וכ"ש לדפ"ב דאיכא מ"ד דא"ל נט"י כלל עכ"ד :

והברכ"י הביאו ס' מאמר מרדכי כאן וחלק עליו וז"ל ראיתי ס' ברכ"י שם אות ד שהזכיר סברת האחרונים ז"ל וכתב דהרשב"ן במאמר המן דף ל"ה כתב בהדייא דפחות מכזית לא בעי נט"י והכי נקטינן יע"ש וכתב עוד שם באות ז' דמדברי מרן ז"ל סי' תע"ג בכ' בכרפס דנוטל פחות מכזית ואפ"ה צריך נט"י משום דפ"ב משמע דמחמיר מפת וכתב שדוחק להחמיר בדפ"ב טפי מפת ופלפל קצת בדעת מרן ז"ל וסיים דמדברי הרשב"ן בס' מאמר המן משמע בהדיא דשוין ניהו דבין בזה ובין בזה בפחות מכזית לא בעי נט"י יע"ש ואני תמה וכו' או' כמש"ל דבדפ"ב לא מצרכינן באוכל אבר הוא אוכל מאחר דעיקר הדבר הוא משום המשקה והמשקה מקבל טומאה ונמצא שותה משקה הטמא והוא טעם נכון לפע"ד עכ"ל ס' מאמר מרדכי :

ובחיים שאל ח"ב סי' ל"ח כתב כאן ז"ל סי' קנ"ח ס"ג בברכ"י כתבתי דנקטינן כדעת יש מי שאומר שכ' מרן בדין זה דפחות מכזית א"ל נט"י ומיהו שם אות ז' אגבי שעירותיהו דחזינן למרן סי' תע"ג כטבול הכרפס שכתב דיטול על פחות מכזית וכו' ויש מי שרלה לו' דדעת מרן להחמיר בדפ"ב טפי. והנה בריש קלב לא נתה דעתי הקלרה בזה דאינו סברה להחמיר בדפ"ב טפי מפת והרי על הפת מברכין ענט"י כשנוטלין וגם וכו' ויותר נכון ליישב דעת מרן הנה דיש לדדים בכל האמור אפשר לומר כיון דבב"ש הצריכו נט"י בטבול ראשון הנה דעתה מחמת המחלוקת בנחלקו הפוסקים אם יברך בנר' התקינו שיאכל פחות מכזית כמ"ש הגהת סמ"ק ומהרי"ל ונמצך אחריהם מרן לא רלה מרן לעקור הנט"י בטיבול ראשון כיון דהוקבעה

בכל

נכל י"ט ולעולם דדעתו ז"ל כדעת יש מי שאומר דעל פחות מכזית לא בעי נט"י בין בפת בין בדבר"ג והאיתי גם עלי אלמונים בנדפס מחדש ובא לידינו מקרוב ובוא לא' מגדולי הדור שי"ו שבדין זה הביא ראיה מהטור סי' קע"ג דאף על פחות מכזית בעי נט"י עכ"ל ולי ההדיוט אין ראיה מהרא"ש והרשב"ם והטור דהם סוברים דא"ל כזית כרפס דהוי להיכא אך לכתחי' אי בעי אכיל כזית ואין מונע כלל ולהכי תקנו נט"י כאשר יראה הרואה כתבו' הרשב"א ובדברי הרא"ש גם אין ראיה נגהו' כמ"ש הרב עלי אלמונים ולכן נר' דלדינא א"ל נט"י על פחות מכזית וכמ"ש הרב מהרי"ט והלא כמ"ש הרב עלי אלמונים עכ"ל הרב הייס בתל. ולפי הנז"ל דב' חומרי לא עבדינן נלע"ד דפחות מכזית דוקא מטובלת בקאווי הו"ל ב' חומרי לפי הנז"ל שהוא מספקא מבושל שהוא מחלוקת הפוסקים וכן פחות מכזית בדס"ב הוא מחלוקת הפוסקים ולכן פחות מכזית בטיבולו במספקא מבושל אף אם יעלנו בידו הו"ל ב' חומרי דלא עבדינן :

ובס' מאמר מרדכי בענין מספקא בנתבשל ז"ל ובזה באו לידי בו"ת מהרי"ט רבו כל הבנה"ג ומלאתי גם א"ח סי' ע"א שמבואר מדבריו ז"ל דאף לפוסקים היינו דוקא במיני מרקחת שאין על דבש תורת משקה כיון שלענין ברכה אוכל חשבינן ליה ע"ש אבל בקאווי וכיוצא שהוא משקה גמור אעפ"י שנתבשל תורת משקה עליו לכ"ע והכי משמע מדברי הא"ח ואין ספק בעל זה דוקא כתב הבנה"ג מ"ש ואף כזה דעת מרן ז"ל לומר שחייב נט"י מן הדין ואיך שיהיה בקאווי וע"ש וכיוצא לכ"ע צריך נט"י כל שטובל אוכל לתוכו ע"ב ובס"ק ז"ל ראה הירק ומילא ה"ה באוכל ע"י כף וכ"מ לק' סי' קס"ג מיהו כתב הבנה"ג דאם הוא מבושל אף למאן דמחמיר ליטול גם במבושל אם אוכל בכף אין להחמיר דתרי חומרי לא עבדינן יע"ש. ולענ"ד נר' דהיינו דוקא במיני מרקחת וכיוצא דיש אומרים דלא השיב משקה ואין זה ענין לקאווי וע"ש וכיוצא דמשקה גמור הוא ואעפ"י שהוא מבושל צריך נט"י מדינא כל שטובל אוכל בתוכו ועיין מש"ל כנ"ל. וכמדומה לי שראיתי נוהגים להקל מכח דברי הבנה"ג אף בטיבול הקאווי ואינו כ"ל עכ"ל :

והא"ר ס"ק ה' הכי"ד הע"ה דכבוש כמבושל גם בדס"ב. ובא"ז סק"ג ז"ל אם אכלו בכף צריך נט"י לדבר בדרך לטבלו במשקה הוך מזה בטיבולו הוא במשקה מבושל (כג) וכתב ע"ת שכן הדין בכבוש עכ"ל הא"ז :

צ"ל כמה פרטי דינים מענין דבר שטע"ג כגון המוסה כוסכוסו בחמאה נהכת או בזמן קרוב של אלכלי"ע שהוא עבוי משמן זית ובזמן ביחד וכיוצא בזה וכן שאוכל לימונים המולים הכבושים במלח ביש בהם מוהל הרבה מגופם ומן המלח וכן זתים שהוריה הנכבשים במלח ע"ד הנז' וכן ענבים שהיו טופחים מן המשקה בזכו מ"ס :

הנה כ' הרמב"ם פ"א דטומאת אוכלין ז"ל השמן הקרוש אינו אוכל ולא משקה חשב עליו כשהוא קרוש בין לאוכלין בין למשקין בטלה דעתו וכו' חלב שקרוש לא אוכל ולא משקה חשב עליו לאוכלין מטמאה טומאת אוכלין למשקין בטלה דעתו ע"ש וכתב הראב"ד ז"ל השמן הקרוש א"א אין בתוס' שקרוש ואפשר בשמן שילא מעלמו ואעפ"י שלא קרש והן במס' טהרות הרוטב והגריסין והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי כן תחי' קרשו הרי הן שניים וכו' רמ"א השמן תחי' לעולם והכ"א אף הדבש ר"ש שזורי אומר שיין תחי' לעולם מאי תחי' לעולם לאו אע"ג דקרשו דהכי איירי לעיל וחכמים מודים לו. ומרן בכ"מ ז"ל השמן הקרוש וכו' תוס' פ"ג דטהרות אלא שהיא כתובה בשיבוש וכתב הראב"ד א"א אין בתוס' שקרש וכו' וי"ל לדעת רבינו שאעפ"י שאין בתוס' שקרש א"א לו' דהכל שמן מיירי שהרי הוא מז' משקין ולפי' פי' דבקרוש מיירי ולא נר' לו להעמידה ביוצא מאליו ומה שהביא הראב"ד ראיה מדתנן במס' טהרות וכו' מאי תחי' לעולם וכו' וחכמי' מודים לו איני יודע זו מנין לו אדרבא כיון דהלשון יחיד נאמר משמע דרבנן פליגי עליה. אח"כ מצאתי כתו' שכתבו בפי' אור לי"ד דף י"ד ע"ב בד"ה אפי' מכאן משמע דשמן הוא משקה ולק' גבי משקה בית מטבחייא וכן בכמה דוכתי. והא דתנן רמ"א תחי' לעו' וחכמים אומרים אף הדבש ר"ש שזורי או' היין פי' דוקא יין אבל הנך לא ופסקינן בהקומץ רבה הלכה כוותיה אותר ר"ת דהתם איירי בנקרש ואח"כ נמוח כדמשמע בתוס' דאמרינן התם במה אמרו שמן תחילה לעולם בנקרש ואח"כ נמוח ובלא נקרש משמע דכ"ע מודו וכן משמע בפ"ג דטהרות דקתני התם הרוטב והגריסין והחלב ובזמן שהם משקה טופח הרי הן תחי' קרשו ואח"כ נמוחו הרי אלו שניים רמ"א השמן תחי' לעולם והיינו לעולם אפי' קרשו ואהא קאי ר"ש שזורי עכ"ל הרי שהם מסכימים לדעת רבינו. והרמ"ל ז"ל השמן הקרוש וכו' ע"ל ריש פ"ט ועיין בכנסת הזבח דף נ"ט ע"א והו"ק. וריש פ"ט כתב הרמב"ם ז"ל השמן או הדבש בטומאה ואח"ך קרשו ואח"כ נמוחו הרי אלו ראשון לטומאה לעולם מפני שהן כמשקין ואעפ"י שקפאו אחר שנטמאו. וכתב מרן ז"ל השמן או הדבש וכו' פ"ג דטהרות דקי"א ר' רמ"א השמן תחי' לעולם וחכמים אומרים אף הדבש ר"ש שזורי או' אף (כ"ה בכ"מ שלפני וצ"ל דע"ם מלת אף כנ"ל) היין ופסק כחכמים ואע"ג דבפ' הקומץ דף ל' אמרינן דהלכה כר"ש שזורי לא סמך רבינו ע"ז משום דבפ' בתרא דמקואות דע"ה ב' סבר רב אשי שאין הלכה כמוהו אלא במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי וכו' רבינו בפי' המשנה כוונת אומרו תחילה לעולם שאם נטמא ואחר נקפה ואחר נמחה אפי' היה זה אלף פעמים הנה הוא תחילה אפי' בעת הקפותו לפי שהקפאתו אינה הקפאה לפי שלא יקפאו בהמת ומשקה יחשב ואפי' בעת הקפאה ואעפ"י שמלבונו כאן יהיה נר' לו' שהם המשקה בעת שנמותו דוקא לא בעת הקפאתם כבר אפשר לפרש דאפילו בשעת הקפאתם קאמר כמ"ש בפי' המשנה עכ"ל מרן. והמ"ל ז"ל השמן או הדבש וכו' ע"ל פ"א דין י"ט ועמ"ש מרן שם ועיין כנסת הזבח דנ"ט א' והוק :

ונלע"ד דכוונת מרן ז"ל בפ"א היא לומר שהתו' מסכימים לדעת רבינו שהתוס' מיירי בקרוש אבל בלא נקרש הוא משקה גמור אבל אע"פ שהרמב"ם והתוס' מסכימים בזה הנה אינם מטעם א' שהרי התו' מפרשים שהשמן הקרוש אם דינו כמשקה בתחי' הנה הוא מחלוקת והלכה כר"ש שזורי ואפי' מ"ש בתוס' אינו אלא לס' ר"ש שזורי דהלכ' כוותיה אבל הרמב"ם ס"ל שאין הלכה כר"ש אלא כחכמים ומוקי פלוגתייהו בטומאת תחי' ואח"כ קרש ובזה פליגי וס"ל לחכמים שעדיין דין משקה עליו אבל שמן קרוש שלא נטמא תחי' אין דינו כמשקה אלי' דכ"ע ובזה מיירי התוס' ולא אפליגו בזה חכמים ור"ש שזורי ולכן פסק בפ"א דשמן קרוש אינו משקה אפי' חשב עליו למשקה ובריש פ"ט פסק שאפילו קרש עדיין דין משקה עליו וביאר בפי' המשנה שהדין הוא כן אפי' בעת הקפאתו כנז'.

אלא דמספ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל פ"א מה דין השמן שנקרש אחר שנמוח כי אע"פ שכ' שאפי' חשב עליו למשקה וכו' אפשר לו' דה"ד בעודו קרוש כדמשמע ממ"ש השמן הקרוש לא קאמר שנקרש שאז היה משמע שאעפ"י שעתה נמוח כיון שנקרש כבר אין עליו תורת משקה אבל מדקתני השמן הקרוש איכא למי' דבעודו קרוש מיירי ובזה הוא שמחלק בין נטמא חתי' שנק' משקה אעפ"י שהוא קרוש כמ"ש מרן כנז' או אם לא נטמא התי' שאין עליו דין משקה בהיותו קרוש אבל אם נמוח אח"כ אפשר דס"ל להרמב"ם ז"ל דלכ"ע יש עליו דין משקה כמו קודם שקרש ולנע"ד שאפי' לספק זה ה"ד אם נמוח ממש בפ"ע אז יש להסתפק אי הוי דינו כמו שהיה קודם שנמוח אבל בנד"ד שמביאין שמן קרוש ומושמים בו כושכו"ם חם שאז לא היה עליו צורת משקה כלל אלא שממנו שהיה קרוש שאין עליו תורת משקה הנה נמשך מזה ונמשח בו האוכל והו"ל כאוכל כא לאוכל ואין בו דין משקה כלל כן נר' לע"ד כעת :

ולענין חלב שקרש ואח"כ נמוח נלע"ד דכיון שקרש אין עליו עוד תורת משקה כלל ונדקדק הרמב"ם ז"ל גבי שמן לבון שמן הקרוש וגבי חלב נקט ל' חלב שקרש ובפרט לס' התוס' שכתבו דמחלוקת ר"מ ורבנן ור"ש בזורי היינו בנקרש ואח"כ נמוח וא"כ אפי' לרבנן דפליגי אר"ם בזורי גבי שמן ודבש ה"ד אם נמוחו כנ"ז וא"כ החלב וכיוצא אפי' רבנן מודו באפי' נמוחו אין עליהם תורת משקה כיון שקרשו דלא פליגי אלא בשמן ודבש שקרשו ואח"כ נמוחו כמ"ש בתוס' כנז' :

והעה"ש ז"ל שמן או דבש שקרש כתב הר"ש בפ"ג דעהרות דכל זמן שהוא קרוש אינו לא אוכל ולא משקה וכ"כ הרמב"ם בפ"א דטומאת אוכלין ע"ש ופ' המג"א דמשמע בכ"מ אפי' חזרו ונמוחו זולתי היין ע"ש בשם תוס' דפסחים וכ"כ בהדיא הר"ש דלא פליגי אלא כחזרו ונמוחו וקיי"ל כר"ם בזורי ע"ב אבל הרמב"ם בפ"ע פסק כחכמים וכתב הכ"מ דאפי' בעודו קרוש הוי משקה כמ"ש בפי' המשנה ע"ש. וכבר תמהו עליו ממ"ש הרמב"ם בפ"א דכל זמן שהוא קרוש לא הוי משקה ואע"ג די"ל דהכא בנטמאת כביצה לא ואחר כך קרש אפי' לא נמוח בשם משקה עליו לענין דלא פקע טומאתו אבל ודאי דאינו מקבל טומאה בעודו קרוש מ"מ מנ"ש הרמב"ם בפ"ע ואח"כ נמוחו כר' דחזר בו מפי' המשנה וס"ל כהר"ש דלא פליגי אלא בחזרו ונמוחו אבל בעודו קרוש לכ"ע לא הוי משקה וקי"ל כרבנן וכן דעת הרע"ב והראב"ד בפ"א לפסוק כרבנן ע"ש עכ"ל :

והבנה"ג הגה"ע ז"ל כל המשקין חוץ מהטל והמים שנתעבו ונקרשו בין ע"י בישול בין ע"י צנה שעמדו זמן רב אין צריכין נטילה ואם נתקשו ונתעבו מעט ועדיין הם נגרים צריכים נטי' הרדב"ז ח"א סי' ק"א עכ"ל. ועדיין לא ידעתי מקומה עיין להרב חיי אדם כלל ל"ו אות ו' ובנשמת אדם שם כ' תבו' הרדב"ז הנז' וצל"ע איך כ' בסתמות היפך הרמב"ם ז"ל פי' מהט"א כמש"ת אח"ך. והפשתי ומצאתי תבו' הנז' בח"ד סי' פ"נ וצ"י להתבונן בדבריו לענין נד"ד וז"ל הרדב"ז סי' פ"נ על מה שהורה א' מן הרבנים לאכול הוגואיל"ש בדבש בלא נט"י ונתן בה ב' טעמי' א' דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא ולא משקה והינו מכשיר ואינו נק' דש"ב ועוד שמחממים הדבש בשעה שמשליכים אותו על הכוגואיל"ש ונתבשל המשקה ובזה לא נק' משקה וכו' תשובה מה שנתן טעם דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי אינו ענין לנד"ז כלל דלא אמרינן אלא לענין שבת ליחשב כותש באם שתש לתוך המשקה הוי שותש וחייב ואם שתש לתוך האוכל הוי אוכל אבל לענין דש"ב אינו מעלה ומוריד. ואפשר שלא היה הטעם אלא מפני שהאוכל מטובל במשקה ככר ואינו מטבל בשעת אכילה דס"ל לבטל הוראה זו דלא מקרי דש"ב אלא כשמטבל ואוכל אבל אוכל שנפל עליו משקה לדעתו לא נק' דש"ב שצריך נט"י דגזי דהוכשר לקבל טומאה אבל אין צריך נט"י. וזה אינו נכון כלל וכבר נשאלתי ע"ז פעם אחרת והעליתי דלא שנא מטבל ואוכל ולא שנא כשהאוכל מטובל במשקה צ"פ דבר ארוך שאינו נוגע במשקה וכו' הכל צריך נט"י וכו' והבאתי לזה ראיות ע"ש ולענין הטעם הב' אם נתבשל המשקה כל כך עד שנתבטל מתורת משקה וחזר להיות אוכל אינו מכשיר לענין טומאה וגם אין צריך נט"י המטבל בו אין לו דין משקה הדע שהדבש עושים ממנו מיני מתיקה ולא עלה בדעת אדם לו' שיהיה חשוב משקה. ולדעתי כי זה אינו נוהג במים ובטל אבל שאר משקים מתעבים ע"י בישול וחוזרים להיות אוכל שהרי החלב ע"י בישול מתקפה וחוזר להיות גוף קשה וכי נאמר שהגבינה תהיה משקה ומכשיר וכן הדם מתקפה עד שנעשה כלגורות עפר והראיה שהפסוק שהוא דם היה שנגרר ובהדיא אמו"ל הדם שנתבשל אע"ע משום דם ולגבי משקה נמי אם נתבשל נתבטל מתורת משקה וכן היין עושים ממנו בעודו תירוש ע"י בישול דבש הנק' בערבי דב"ש וכן עושין ממנו מיני מקיחה יפה שצריך קדוש לחתוך אותו וכן השמן אף עפ"י שאין מתייבש ע"י האור מ"מ הרי הוא נקרש מרוב יושנו או מפני הצנה וכי תימא אכ"נ דבעודו קרוש נמי הוי משקה ליתא דבהדיא תנן דשמן קרוש אינו לא אוכל ולא משקה ופי' הרמב"ם ז"ל פ"א מה' טומאת אוכלין וז"ל וכו' הרי לך בהדיא שאם אלו המשקין קרשו מאליהן אפי' חשב עליהן למשקה בטלה דעתו ואינו מתטמא טומאת משקין וכ"ש דאינו מכשיר לקבל טומאה ומינה נמי דהמטבל בהם אינו צריך נט"י וכ"ש אם קרשו ע"י בישול שאם חשב עליהן לאוכלין מתטמאת טומאת אוכלין ואם חשב עליהן למשקין בטלה דעתו אלא כל אדם אבל הטל והמים אינם בדין זה שאפי' אם קרשו המים מחמת צנה אם חשב עליהן לאוכלין בטלה דעתו ואם חשב עליהן למשקין מתטמאין טומאת משקין והכי תנן בהדיא השלג אינו אוכל ולא משקה חשב עליהן לאוכלין בטלה דעתו למשקין מתטמא טומאת משקין וכתבה הרמב"ם ז"ל בפ' הנז' והרי השלג מים קרושים הוא לשין. וה"ט נ"ל כי שאר משקין יש להם עצמות ומתפות ומתעבים ע"י האור אבל המים אפי' שמבשל אותם פ"י האור הם מתמעטים אבל אין נעשין גשם עבה ולפיכך תורת משקה עליהן. כללא דמלתא כי שאר המשקין חוץ מהטל והמים נתעבו ונקרשו בין ע"י בישול בין ע"י צנה בין שעמדו ע"י זמן רב אין להם תורת משקה כלל אפי' חשב עליהן למשקין ואם נתקשו ונתעבו מעט ועדיין הם נגרים הם משקה עליהן אם חשב עליהן למשקה ומנא אמינא לה דתנן במס' מכשירין כל הנצוק טהור חוץ מדבש הזיפין והציפיחות וכתבו הרמב"ם ז"ל בפ"ז נמל דבש הזיפין והציפחות הנצוק שלהם חבור ואפי' היה מערה מלוגן ללוגן מפני שיש להם ריר והם נמשכין בדבק וכו' ז"ל בפי' המשנה וזיפין ולפתיה שני מקומות בא"י שהיה הדבש בתכלית הטובי ע"כ. והרי הדבש משקה הוא ומתטמא טומאת משקין אעפ"י שהוא עבה בתכלית עד שמחבר מה שבכלי העליון הטהור עם מה שבכלי

דמתחון

התחתון הטומאה באם היה כשאר דבר הנגר במשקה כמים. לא היה מחובר דלא אמרינן ניצוק הוי חיבור אלא לענין יין נסך אבל לשארין לא אמרינן ניצוק חיבור וכו' שילכך לא ראיתי טעם להתיר הרוגאליש בלא נט"י אא"כ נתבשל הדבש עד שאינו נגר כשאר המשקין ואעפ"י שנגר כשהוא חם כיון שאינו נגר כשהוא צונן לאו משקה הוא אלא אוכל או שטבלו אותו בא' משאר מיני דבש שאינם משקין וכמ"ש. והוי יודע דל"ש בין הדבר שהוא מטובל במשקה ובין הדבר שאוכל אותו ומטבל במשקה בשעה שאוכל. והוצרכתי לכתוב לך זה לפי שראיתי מקצת החכמים התירו לאכול חזרת או שאר הירקות בעוד המשקה עליו בלא נט"י לפי שאף עפ"י שהוא מטובל במשקה כבר אינו מטבל אותו בשעת אכילה ומזה ה"ע התירו לאכול הרוגאליש בלא נט"י אעפ"י שיש עליהן דבש דבורים ואני כתבתי ע"ז והבאתי ראיות ברורות לכל מבין שאין ראוי לסמוך ע"ז כלל אלא לא שאני לן ובכל גוונא צריך נט"י וע"ש עכ"ל הרדב"ז ז"ל :

ובס' ע"ח ז"ל נפל מחלוקת בין הרבנים בזמננו מה נק' דבר שטבולו במשקה שצריך נט"י שיש מי שאומר שלא נק' דש"ב אלא דבר שמטבילין אותו במשקה בשעת אכילתו אבל אם היה על האוכל משקה כיון שאינו מטבל בו לא נק' דש"ב ואין צריך נט"י ויש מי שאומר שגם זה צריך נט"י וכו' וכו' תשובה וכו' ולענין אם יש על האוכל משקה אם נק' דש"ב א"ל הדבר נר' ברור לפי שטת רש"י ז"ל שנק' דש"ב וצריך נט"י וז"ל ואע"ג דכל הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח כיון דאיכא משקין וקי"ל כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחי' הו"ל הנך פירות כמו נהמא וצריך ליטול כמו בנהמא ע"כ וכו' הא למדת דלדעת וכו' לא שאני לן בין אם מטבל האוכל במשקה בשעת אכילה או שיש עליו משקה מתחי' ואינו מטבל בשעת אכילה דין א' להם דע"י המשקה הוזר שהאוכל להיות טמא אבל מה שיש לדקדק לדעת התוס' והר"מ שאומרים שאינו נוהג בזה"ז וכו' עיקר טעם הדבר שמא יבוא לשתות המשקה הנשאר שנטמא ע"י שנגע בו בידים מסואבות והאי טעמא לא שייך במשקה שעל האוכל והילכך אין צריך נט"י אפי' בזמן הראשון לפי שיטה זו והאידנא הנוטל ידיו הוי מגסי הרוח אבל אין נר' מדברי התו' בפ' ע"פ וז"ל נר' דנט"י דהכא לאו משום קדו' ונקיות כמו בנהמא אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחי' ויהיה אסור לשותן ולפסול את גופו כדתנן בפרק ב' דחולין השוחט ולא יצא מהם דם וכו' הא יצא מהם דם אין נאכלים בידים מסואבות ואמרינן נמי בנדה הסיבה הביאו להם יין כל א' נוטל ידו א' פי' שלא יטמא היין ויפסול גופו וכו' ובשלמא הך דהביאו להם יין וכו' איכא למימר דטעמא הוי כדי שלא יטמא היין שבכוס וישתהו ונפסל גופו אבל הך דפ"ב דחולין א"א לפרושי לפי שטה זו דהשוחט ויצא מהם דם אין נאכלין בידים מסואבות והא התם ליכא משקה הראוי לשתיה אלא מפני שהוכשר הבשר בדם אין הבשר נאכל בידים מסואבות מפני שנטמא האוכל ע"י המשקה אשר עליו. אלא קושטא דמלתא דלכל הפירושים לא שנא אוכל שיש עליו משקה ואינו מטבל בשעת אכילה ולא שנא אוכל שמטבל בו בשעת אכילה הכל נק' דש"ב וצריך נט"י אפי' האידנא וכו' ועדיין יש לדקדק אם שמאכל שהוא אוכל אין דרך בני אדם לאוכלו בטבול כגון תאנים וענבים בדבש או בחומץ אם צריך נט"י ונק' דש"ב ובשלמא לדעת התוס' ז"ל דלא הוי טעמא אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחי' ודאי דאין חילוק כיון שיש על האוכל משקה או שמטבל ואוכל נק' דש"ב וצריך נט"י בזמן שהיו נזהרין מן הטומאה אבל לדעת רש"י ז"ל דהוי טעמא משום קדו' ונקיות כמו בנהמא דילמא לא הצריכו נט"י אלא בדבר הרגיל לאכלו בטיבול. ומסתברא דלא גזרו אלא כעין נהמא שהוא מלתא דשכיחא דהיינו דבר שדרכו לאכול מטובל במשקה או שדרכו להיות עליו משקה אבל מידי אחרינא לא גזרו ואע"פ שזה אוכל אותו ע"י טבול בטלה דעתו אצל כל כל אדם וכ"נ מל' הרמב"ם ז"ל שכתב כל שטבולו במשקין כגון ירק בכותח או בחומץ ע"כ הכי דייק לישנא דקאמר כל דבר שטיבולו במשקה שפירושו כל דבר הרגיל להיות טבול במשקה ולא קאמר כל דבר המטובל במשקה וכו' א"נ כל שמטבל במשקה צריך נט"י דוק ותשכח וכו' הכלל העולה אם האוכל הוא דבר שרגיל לאכלו ע"י טבול משקה או שדרכו להיות עליו משקה והוכלו בלא טבול צ"ב אם אין עליו משקה ומטבל אותו במשקה ואוכל וכו' הכל צריך נט"י וכו'. שוב ראיתי בס' כלבו וז"ל כל הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח וכ' הרא"ש ז"ל במה דברים אמורים כשאוכלן בפני עצמן אבל אם טבלן במשקה או שנגבו במים ועודן עליהן צריך נט"י שכל דבר שטבולו במשקה צריך נט"י והרי זה כמו שכתבנו מזה וכו' עכ"ל בתבו' ע"ח :

מ"ש בשם הכלבו שהרא"ש כתב וכו' וכן העתיק לשונו הרב אגודה באהלך. הנה בעת לא מצאתי זה בהרא"ש שלפנינו וראיתי בכלבו דפוס מורדא סי' פ"ג ה' נט"י שבמקום שכתוב בהרדב"ז וכ' הרא"ש כתוב וכ' הר"פ ז"ל בד"א כשאוכלן בפני עצמן אבל אם טבלן במשקה או שנגבו במים ועוד המים עליהן צריך נט"י שכל דש"ב צריך נט"י ע"ש ואו"ש הרב במהר"ב ס"ו הראה לי שבמג"א כתב כן בשם הרשב"א עיין סי' קנ"ח ס"ק.

וז"ל הרב אגודה באהלך דף י' ע"ב מ"כ למסד"ר זכריה גוטה ז"ל וז"ל מה שנוהגין שמשקין הפירות תוך המים כדי לנקותן ובעודם תוך המים שמים ידיהם תוך המים ונוטלין ואוכלין יש להסתפק אי חשיב כש"נ טבולו במשקה בעבור כי אין המים המשימים שם כדי לשתות מהם או כדי לאכול המאכל שרוי במים אלא כדי לנקות הפירות ויותר נקיים יהיו אם היה נוטל מהם הפירות ואוכלן כשהן לבדן באופן שאינו נהנה מהמים לענין המאכל אלא לענין הניקוי ואפ' דא"ל נט"י. ויראה שיש להביא ראיה מהגהות דפ' ערבי פסחים שאמרו דחסא צריך להשקיע בחרוסת משום קפא וצריך נט"י אעפ"י שאינו נהנה מהחרוסת אלא לענין קפא בלבד ואינו מועיל לענין האכילה ומסתברא דהיות התכלית משום קפא או משום נקיות הכל דבר א' ודבר הבוה. ע"כ להביא ראיה ממ"ש הרשב"א שהביאו הב"י ה' נ"י ד"כ דהא דאמרו דהנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח ה"מ כשאוכלן בפני עצמן אבל ע"י טבול לא כדאמרינן כל שטבולו במשקה צריך נט"י וצריך להבין מ"ש אכילה זו מהפירות שהיא ע"י טבול ה"ד א"ת בהפירות כשהן בדבש או בחומץ פשיטא לא היה צריך ליאמר א"ו איירי בהפירות שהן שרויין תוך המים נקיות וכה"ג מלמדנו לומר שחייב בנט"י וז"ש כל שטבולו במשקה כלומר בכל איזה ענין ואופן שיהיה עכ"ל. אח"ז נדפס ס' מזבח אדמה כתב ז"ל בתא"ה ד"א ע"ב לענין פירות שרוחצים במים להעביר העפר שע"ג או שמו אותם במים להצטנן אם צריכין נט"י דומיא דכרפס אפי' שהוא משום קפא א"ד מקרי דבר שאין דרכו לטבל ע"כ הנה דמסתפק אף בהביא שהיא דחסא משום קפא ואתמהא. דמ"ל קפא מ"ל נקיות

ופש"ט

וכמ"ש מהר"ר זרחיה ז"ל ואין מקום לספק בזה וכמו שכבר הורה גבר הרב ז"ל ואני מצאתי להכלכו הביאו הרדב"ז ח"ד סוף סי' ע"ח וז"ל הכלכו כל הנוטל ידיו לפי' ה"ז מגסי הרוח וכתב הרא"ש בד"א בשאכלן בפ"ע אבל אם עכלן במשקה או שנפרו במים ועודן עליהן צריך נט"י שכל דבר שטבולו במשקה צריך נט"י עכ"ל וכן הביאו הרב בדרכי משה ס' נט"י ודע דמה שסיים בס' מזבח אדמה ועיין מס' מכשירין מתני' דטיע וכו' יע"ש היינו מאי דתנינן פ"ג מ"ס המלטגן בטיע הנגוב רש"א אם יש בו משקה טופח בכי יותן ע"כ הרי דאף דא"ל לטיע אלא להלטגן אם יש בו לחלוחית מכשיר את האוכל לקבל טומאה וא"כ הכא לטבולו במשקה דנתנו לשתם ידים כאלו הן טמאות כשבן במים טופה ע"מ להטפיח שצריך ליטול הידים וק"ל וכן נראה ברור ממתני' דמכשירין פ"ד מ"ז ואם בשביל שיודחו ידיו ידיו טהורות והפירות בכי יותן ופירש"י בפ"ב דחגיגה די"ע א' הדיח ידיו עכ"ל וכ"כ הר"ש בפי' המשנה יע"ש דכיון דניחא ליה יהיה מטעם שיהיה הרי הן בכי יותן ומתוך האמור בין תבין במ"ש בסמוך מסה הכלכו ע"ש הרא"ש שנפלו במים ר"ל וניחא לאיזה הכרית ברם אם לא ניחא ליה כלל וכלל אינן בכי יותן והו"ק עכ"ל הרב אגורה באהלך :

והברכ"י סי' קנ"ח ד' העתיק תשו' הרב הגדול מהר"ר זרחיה גוטה ז"ל הנז"ל בס' אגורה באהלך וכתב אח"כ ז"ל ובתשו' כ"י לרב א' קדום כתוב יש מי שהורה דירק שרתחוהו להעביר הלכלוך לא הוי טבולו במשקה ולא יפה הורה דכל מי שבא עליו מים חייב בנט"י וכן יש להוכיח מטעמייהו דרש"י ותוספ' בטבולו במשקה וכן יש להוכיח מתשו' הרדב"ז סי' פ"ג שכתב בחזרת דרחצה מקודם הוי טבולו במשקה וכודאי דרחצוה להעביר הלכלוך וכן יש להוכיח מהרא"ש שכתב נשרו במים זהת"ד עכ"ל הברכ"י :

ובשיו"ב ז"ל הורה זקן א' שהאוכל חזרת כשהמים טופחים עליה אין צריך נט"י משום טבולו במשקה דהיינו שמטבל במשקין ואוכל ואם איתא הול"ל דבר שמעוכל במשקה או דבר שיש עליו משקה וכ"כ מדברי התוס' פ' ע"פ במה שחלקו על רש"י בדפ"ב ולפי דבריהם אין לחוש אלא במה יגע במשקין שבכלי שמטבל בו דשייכא בהו שתיה ויש להוסיף לפי שטה זו שלא הצריכו נט"י אלא בשהם מטבל במשקין שיש בהם רביעית אבל בפחות מרביעית א"צ נט"י שאף אם נטמאו ויטהר אוהם אין גופו נפסל בהם כדאיתא בכמה דוכתי ופי' הרמב"ם פ"ח דאבות הטו' ואף שהרשב"א בת"ה חולק בשל כופרים הלך אחר המיקל כ"ש שאף באיסורי תורה סומכים על התורה דרבים ומחדדי טפי ניהו ומכאן יש היתר לדוחקין לאכלן בלי נט"י ועוד יש בהיתר דהכל חשיב אוכל ואין על הדבש שבהם תורת משקה. הרב הגדול מר שמואל חכים בר פלוגתיה דמהר"י בי רב ומהרלנ"ח בתשו' כ"י והאריך הרבה בענין זה אבל מדברי מרן לקמן ס"ס שכתב ותבשיל מחטים נגובים וכו' מוכח להיפך וככר האריכו רבנן בתראי בכל הנז' ופשטה הוראה הפך כל דברי הרב הנז' והלכה רווחת במקומנו ליטול בכל דבר שיש קצת משקה עליו אפי' מבושל כל שהוא טופח עמ"ל וכן ראוי להורות ומצאתי בתשו' הגאונים כ"י שכתוב וז"ל בירוש' דברכות משמע אפי' אין דרכו לטבל דתני ר' אושעיא כל דבר שיש בו לכלוך משקה צריך נט"י עכ"ל השיו"ב :

והנה בתשו' הגאונים הנק' שערי תשובה בסוף ס' נסכות דמשק סי' קל"ג ז"ל וכו' ע"ש ונלע"ד מגס שסיים דתני ר' אושעיא וכו' שהיא ראיה לסתור כל הספק ולחייב נט"י אפילו דבר שאין דרכו לטבל ומלשון הרב חיד"א בשיו"ב הנז' בשם תשו' הגאונים כ"י נלע"ד שע"ש נפל בתשו' הגאונים הנדפסים הנז' וצ"ל כמו שהוא בתשו' כ"י הנז' :

ולענין אם יש לחלק בין הדבש לשאר משקין כשהם מבושלים כ' הכנה"ג בתשו' או"ח ח"ב סי' ס"ז ז"ל שאלת שכמדומה לך שקבלת לענין טבולו במשקה שצריך נט"י שיש חילוק בין דבש לשאר משקין כשהם מבושלים שהדבש כשנתבשל נעשית עבה ואין תורת משקין עליו משא"כ בשאר משקין שאע"פ שהם מבושלים תורת משקה עליהם ובזה דחית הראיה שהבאתי בשכנה"ג סי' קנ"ח הגה"ע אות ג' לדעת מורי הרב ז"ל שסובר דאף במבושל בדש"ב צריך נט"י מההיא דמרדכי פ' א"ד דתבשיל של חטים בכלל פירות הם וממ"ש הרב ז"ל בב"י כלומר והוא שלא יהיה עליהם משקה טופח עמ"ל. דקדקתי דכפי דעת הרב ז"ל דש"ב אף במבושל צריך נט"י ואתה סידיד כפי החילוק שחלקת דחית דשאני ההיא דמרדכי דהוי שמן דאפי' במבושל עומד בעינו משא"כ בדבש שהוא הנדון של מורי הרב ז"ל דת"א סי' ע"ו תשובה קבלה זו שקבלת לחלק בין דבש לשמן לא נחלק שדברי הרדב"ז ז"ל במודפסות סי' פ"ג ומורי הרב ז"ל בת"א סי' ע"ו ברור מללו שאין לחלק בכך אלא שיש הפרש ה' ביניהם וכמו שאבאר איכרא שמורי הרב שם והרב מהר"א ן' יע"ש שם שו"ע. בם בפירות המרוקחות בדבש ומזה הביאך לחלק בין דבש לשמן מ"מ כפי הטעמים שנתן שם מוכח בבירור שדינו כוא אפי' בשאר משקין בהם מים ויין ושמן וחלב והטל והדם שהרי הוא ז"ל נתן טעם לפטרו מנט"י מפני שהמשקה שנתבשל בו האוכל עד שנכנס טעם האוכל בתוכו וכ"ש אם נעשו גוף א' האוכל והמשקה וחזר המשקה להיות אוכל ממש ונסתלק ממנו שם תורת משקין ואינו נחשב אלא אוכל שבכל מקום אזלי' בתר טעמא לכל דבר והטעמים הללו שייכי בדברי' המבושלי' בשאר משקין ומהראיה שהביאו הרבנים מהר"ר אברהם ן' יעיש והרב מהר"ר שלמה שנים ז"ל דפ' אלו דברים דמ"ע דב"ה שאם אתה אומר נוטלין לידים תחי' היא מתבשיל שנתבשל במים וכן ההיא שהביא מהר"א ן' יעי"ש מפרק כ"מ מיא דסילקא כסילקא וכו' היא ממים שנתבשלו בה ירקות וכן מההיא שהביא מפרק יה"כ צריר שטל גבי הירק היא וההיא שהביא מפרק חבית המשקה הבא לתוך האוכל יין הוא וכן ההיא דמייתי הרב לפקפק על דינם של הרבנים מהר"א ן' יעיש ומהר"ש שנים מההיא דתנן בפ"ג דטהרות ומסוף פ"ה דמכשירין מרוטב וחלב וזיעה ניהו מכל הלין כר' בבירור שאין לחלק מדבש לשאר משקין דכל שהם מבושלים בהם לדעת הרבנים מהר"א ן' יעיש ומהר"ש שנים ז"ל א"צ נט"י ולפקפוק מורי הרב צריך נט"י גם הרדב"ז במודפסות סי' פ"ג אעפ"י שהוא מחלק בין משקין למשקין לא מפני הבישול מחלק בהם וגם לא בדבש בלבד מחלק אלא כללא כייל הוא דכל שאר משקין חוץ מהמים והטל שנתעבו ונקרשו בין ע"י בישול בין ע"י צנה בין שעמדו זמן רב אין להם תורת משקין אפילו חשב עליהן למשקין ואם נקרשו ונתעבו מעט ועדיין הם נגרים שם משקה עליהם הנה שאם לדעת הרב אין לחלק בין דבש לשאר משקין חוץ מהטל והמים דכל שהם נגרים אעפ"י שנקרשו ונתעבו תורת משקה עליהם. עלה בידינו שהראיה שהבאתי לסיוע פקפוק מורי הרב היא ראיה נכונה אמנם כמדומה אני ששמעתי מהרב המובהק מהר"ש ן' וליסיד זלה"ה שהנוהגים שלא ליטול ידיהם בטיבולו במשקה הילייהו מדברי המרדכי

והוא היפך מה שכתבתי דמן המרדכי יש קושיא לפקפוק מורי הרב ואולי הרב היה מפרש דברי המרדכי אפילו בשיש משקה טופח עמ"ל ומשום מבושל נגע בה לפטור מן הנט"י אבל תימא דא"כ לא ראו דברי הרב דמפרש לה בשאין משקה טופח עמ"ל. כללא דמלתא בין למחייבי' נט"י על דש"ב והוא מבושל בין לפוטרים אין חילוק בין דבש לשאר משקין דלמחייבים אפי' בדבש מחייבים ולפוטרים פוטרים בשמן ושאר משקים ולדעת הרדב"ז שמחלק בדבר המבושל או נקרש בין כשעדיין הם נגרים לכשאינם נגרים ג"כ אין חילוק בין שמן לשאר משקין זולת המים והטל לדבש דטל והמים אפילו נקרשו ונתעבו הרבה בענין דאינם נגרים בין ע"י בישול או ע"י צנה או ע"י עמידתם זמן רב צריכין נט"י והמשקה משקין האחרים שהם הדם והדבש והשמן ויין והחלב אם נתעבו בענין שאינם נגרים א"צ נט"י אבל אם נתעבו בענין שעדיין הם נגרים צריכים נט"י ומבין ריבי' עיניך נראה שהקבלה הזאת בחלקת בין שמן לדבש היא מסופקת ואפשר בדבר אחר במעט ושכתב ואם באמת במעט כך אפשר שמשעת מגי שאינו בר שמכה ואם במעט מבר שמכה לא השמע אליו בלא נגיח מה שמבואר בדברי המחייבים והפוטרים שאין חילוק מפני קבלה זו שאין לה עיקר הנלע"ד כתבתי הלעניר חבי"ב זלה"ה עכ"ל :

ובסי' ס"ח נשאל על שמן בומשמין ושביע דדוקא שמן זית הוא מז' משקין ובזה הירך מה שהקשה הוא עצמו בכנה"ג סי' קנ"ה על הרדב"ז ורב אחר ומהרש"ך דפו"ע אי סופגנין המטוגנות בדבש והגואיל"ש שמריקין עליהם דבש אם צריכין נט"י א"ל והקשה עליהם דמ"ל לחזור אחר הדבש דת"ל דבעו נ"י מפני השמן ועתה לק"מ דשהם סופגנין וכו' הן מטוגנין בשמן בומשמין וכו' ולכן נסתפקו על הדבש ע"ש :

הרב ע"ש סי' קנ"ח ס"ד ז"ל (ד) דהיינו יין דבש וכו' ולענין מרקחת בדבש הרבה מן האחרונים בתשובותיהם מקילים כיון שנתבשל הדבש אין שם משקה עליו וק"ו אם נקרש הדבש ודוקא אם היה מתחילה נתבשל. אח"כ א"ז נתבשל מהורת משקה אבל מעולם לא היה אי כגון בילא המשקה בעת צלי או בישול בעי נט"י ומטעם זה כתב בב"י בבשר צלי טעון נט"י ועיין כ"ג מס"ב והנה מה שמחלק בין אם היה המשקה מתחלה חי לא נהירא גם בחתר זה מפני שהוא מבושל אין שם משקה עליו הרבה מפקפקים בו וירא שמים יצא כולם ולא יאכל בלי נט"י ועיין מה שאכתוב בסמוך ונראה דהמתירין מבושל גם אם כבוש שם כ"ד שעו' דינו כמבושל ואין שם משקה עליו (ה) אפילו אינו מטבל וכו' וה"ה אם אוכל בכף צריך נט"י לדש"ב. ועיין בסמוך סי' קס"ג ס"א וכ"כ בכ"ג מה"ב ושייך שם מיהא אם הטביל הוא במשקה שהוא מבושל גם למאן דמחמיר ליטול ידיו גם במבושל אם אוכל בכף אין להחמיר כי חדי חומרות לא עבדינן עכ"ל :

בס' כרס בלאה סי' קנ"ה ס"ד ז"ל האוכל פת למתק הפתים א"צ נט"י שו"ה הרמ"א והאי מסי' רי"ב דאין מברך המוציא שעיקר פוטר וכו' וכן האוכל פת בלא יזיק לו יי"ש אף שטובל פת ביי"ש לא הוי טיבולו במשקה כי יין שרף מי פירות הוי אבל כשטובל פתו במשקה שקורין מע"ד ודאי צריך נט"י עיין פרמ"ג עכ"ל. ובסי' קס"ג ז"ל הגה"א או אוכל ע"י כף. בטור כתב זה לאיסורא וכמ"ש בסעיף ב' והגאון מהרא"ו כנית זה בלא"ש עכ"ל

ענין [illegible] יין לענין דבר שט"ב [illegible]

נ"ל שהוא ע"ד מ"ש בי"ד סי' קנ"ג ס"ו אלא שראיתי להרמב"ם פ"ח דטומאת אוכלין ז"ל ענבים שדרכן שהולך בהם הדורך שתי וערב מתטמאין משקין נשתייר בהן גרגרים שלימים אותם גרגרים מתטמאין טומאת אוכלין וכו' ע"כ ולפ"ז אם לוקח אדם אשכול ענבים מן הגינית שדרכו בה שתי וערב אעפ"י שזה האשכול גרגריו שלימים מ"מ מה שטופח עליו מן מי הענבים שנדרכו קרוי משקה כנז' והו"ל דבר שטי"ב וצריך נט"י. ולענין ברכת בפה"ג אי בעי שתסכה ע"ד דיני יי"ן א"ל ע"ד דש"ב עיין מ"ש שמחב"ר סי' ער"ב סעיף ו' :

ענין פירות הכבושים במלח כגון לימונים המולים וכיוצא שיש בהם ציר הרבה מהם ומהם המלח הנה כתב הרמב"ם פ"א דטומאת אוכלין ז"ל אין שם משקה שמקבל טומאה אלא ז' משקין שמנינו בלבד אבל שאר מי פירות כהדך שאין מכשירין כך אין מקבלין טומאה כלל. ועיין מה שהשיג הראב"ד ז"ל. ומ"ש עליו מרן ז"ל בכ"מ. ובפרק י' כתב הרמב"ם ז"ל כבר ביארנו שהז' משקין בלבד הן שמתטמאין או מכשירין והשאר קרויין מי פירות ואינם מתטמאין ולא מכשירין וז' משקין שמנינו תולדותיהם כיוצא בהם תולדות המים הם וכו' אבל מי רגלי בהמה והמלח שנמחה הרי הן כמי פירות לא מתטמאין ולא מכשירין עכ"ל. ומרן בב"י ז"ל והא דדבר שטיבולו במשקה צריך נט"י דוקא בשטיבולו בא' מז' משקין אבל בשאר משקין אינם מקבלין טומאה כלל וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מה' טומאת אוכלין וז' המשקין מפורשין בפ"ו דמכשירין בהם יין ודבש דבורים ושמן זית והחלב והטל והדם והמים ובי' י"ד בא"ע ד"ס עכ"ל והכנה"ג ז"ל וז' משקין מפורשין וכו' נ"ב אבל כל שאר מיני דבש הקנים או דבש תמרים או שאר מיני פירות אין צריכין נטילה הרדב"ז ח"א סי' פ"נ עכ"ל :

ענין זתים הבחורים שמליחים זיה הבלוע בהם ומכהו יש בהם עופה וכו' אם דינו כשמן א"ל עיין ברמב"ם פ"א דטומאת אוכלין ה' כ"ד. וענין מוהל היוצא מן הזתים הנז' הנכבשים עם המלח בחביות עיין הרמב"ם שם פרק י' ה' י"ג וכ"כ בזכרונותי מהרב מע"י ז"ל מוהל היוצא מן הזתים הנכבשים במלח דינו כשמן וכו' אפי' זתים שנכבשים במלח שנוהגים בחבית בלי כוס מים האוכלין צריך נט"י ואינן מתבטל במי המלח עש"ב עכ"מ כתוב אצלי. וענין ביטול א' מ"ז משקין כשנתערב בשאר משקין הנק' מי פירות עיין הרמב"ם שם פט"ז ה' ד' ז"ל ציר טהור שנפל לתוכו מים כ"ש הרי הכל משקה ומכשיר ומתטמא טומאת משקין וכו' נפל לתוכו יין דבש וחלב הולכין אחר הרוב וכן מי פירות שנתערבו בשאר המשקין הולכין אחר הרוב נתערבו במים כ"ש הרי הכל משקה ומתטמא טומאת משקין ומכשיר. וכ' הראב"ד וציר טהור שנפל לתוכו מים כ"ש א"א פירשו בגמ' דבכורות לפי שנחשדו ע"ה לערב בצירן מים עד מחצה ומצא בהוא רוב מים טמאים. ומרן בכ"מ ז"ל כתב הראב"ד וכו' וטעמו דבפ"ג דבכורות דכ"ג ב' וכו' ומדברי רבינו כאן לא משמע דהוי טעמא משום שחזקה שהיו בו מים מקודם וצ"ל הני מים כ"ש הוי רובא מים אלא אעפ"י שידענו שאין בו מים אלא אלו בלבד מכשיר ומשיג עליו דהא דלא כר"נ והא ודאי הבנה גדולה היא שיפסוק הוא הפך הגמ' וליישב דברי רבינו צ"ל דודאי בציר כהס שחזקתו שהיה במים איירי והשיקו ועבר וכדברי רב"י וה"ט דעמא משום דע"י מים כ"ש נעירו המים הראשונים וכה"ג אלא שקיצר ולא הזכיר ה"ט

ס"ט כמנהגו בכמה מקומות להשמיט טעם הדבר ואעפ"י שבפי' המשנה כתב שאין שם מים אלא הני כ"ש לא נחוש כיון שהוא הפך הגמ' ונעמיד דבריו בחיבור בענין שיסכמו לדברי הגמ' עכ"ל ועיין עה"ש אות נ' מ"ש עמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכה הנז' בתערובת מ"פ עם שאר משקים או עם מים וכו' ובסוף סיים ז"ל ומ"מ מבואר בהדיא בדברי הרמב"ם דמים שנתערבו עם מפ' אפי' כ"ש הוי הכל משקה ולא בעינן רוב אלא בשאר משקים שנתערבו עם מ"פ ודלא כהרב מטה יהודה ע"ש עכ"ל :

ענין הכשר האוכל לקבל טו' דבעינן ביאת עליו א' מז' משקין לרצון. כ"כ הרמב"ם ה' טומאת אוכלין פרק א' ה' א"ב ז"ל כל האוכל וכו' אינו מקבל טו' עד שיכלל תחי' בא' מז' משקין וזהו הנק' הכשר שנא' וכי יותן מים על זרע. ואלו הן משקין שמכשירין את האוכלין לטומאה וכו' ואינם מכשירין עד שיפלו על האוכלין ברצון הבעלים וכו' וכיון שהוכשר האוכל אעפ"י שיבש והרי הוא כגוב ה"ז מקבל טומאה עכ"ל. וז"ל מרן ואינם מכשירין עד שיפלו על האוכלין ברצון הבעלים ברים מכשירין דקל"ה ב' ובפ"ב דקידושין דכ"ט ב' ובפ"ב דמציעא דכ"ב ב' יליף לה מקרא וכיון שהוכשר האוכל וכו' כן משמע בפ"ב דמציעא וכדפרש"י וכן משמע בפ"ק דפסחים ופ"ב דחולין וכתו' דמכשירין דף תשפ"א פ"ד פ"ב עכ"ל. ובפ"ב ז"ל הרמב"ם א) כל דברי הכשר אוכלין דברי הקבלה הן מפי השמועה למדו שזה שנ' וכי יותן מים על זרע א' המים וא' שאר ז' משקין והוא שינתן עליהם ברצון הבעלים. ואחר שנעקרו מן הקרקע וכו' ונתלשו המשקין ב) כל משקה שנפל על האוכל בתחי' לרצון אעפ"י שאין סופו לרצון או שיהיה סופו ברצון ואין תחי' ברצון הכשיר נפל שלא ברצונו אינו מכשיר אפי' כלל הוא פירותיו מפני הסכנה או מפני הצורך והוא אין רצונו שיהיו בלולין הרי אלו לא הכשרו כיצד הטומן פירותיו במים מפני הגנבים או הנותן פירותיו לשבולת הנהר להביאן עמו אינן מוכשרים. ג) משקין שנתלשו מן הקרקע שלא ברצון אינן מכשירין לפיכך אדם או כלים או פירות שנבללו במשקין ונתלשו שלא ברצון אעפ"י שנגעו אוכלין באותן המשקין ברצון לא הוכשרו וכו' היו המים שעל האדם ועל הכלים ועל הפירות תלושין ברצון ונגעו בהם אוכלין ברצון הוכשרו. כיצד וכו' פירות שנפלו למים ופשט ידיו ונטלן לא הוכשרו ואם חישב שיודחו ידיו הוכשרו במים שבידיו שהמים שבידיו ושעל הפירות הרי הן כתלושין ברצון י"א) הנותן פירותיו לתוך המים ברצונו אם היו המים שבקרקעות אינן מוכשרין כל זמן שהן במים הוציאן הוכשרו במים שעליהן או שעל ידיו שהרי נתלשו ברצון כיצד וכו' עכ"ל. וז"ל מרן ומ"ש והוא שינתן עליהם ברצון הבעלים הרשב"א כ' בפ' השוחט דל"א גבי פירות שנשרו לתוך אמת המים וכו' מכאן דקדקו התו' דלא בעינן רצון הבעלים מדקאמר מי שידיו טמאות משמע אפי' אחר שאינו בעל הפירות ועוד דעיקרו מדכתיב וכי יותן מים וכו' והרמב"ן כתב והוא שינתן ברצון הבעלים עכ"ל וליישב דעת רבינו י"ל דמשמע ליה דפשיטא דרצון בעלים בעינן דאין סברא דרצון אחרים יגרום טומאה לדבר שאינו שלהם והנך דמייתי הרשב"א לא מכרע וכו' ב' ג' ריש מכשירין דקל"ה וקל"ו וכו' י' י"א פ"ד דמכשירין וכו' ע"כ. ועמ"ש מ"ש דפירות שנפלו וכו' שאם חישב וכו' מפורש להדיא בפירש"י בחגיגה די"ט ובחולין דל"א ובמרכבת המשנה אשכנזי ב"ה אלו כתב וז"ל ויש אופן שמכשירין המשקין הגם

שנפלו על האוכל שלא ברצון והוא מ"ש הרמב"ם שם פב' הי"ג ז"ל משקין טמאין שנפלו על האוכלין נטמאו אעפ"י שנפלו שלא ברצון הבעלים שהרי הטומאה וההכשר באין כאחת והוא שלא בקרקע עכ"ל וכתב מרן שהוא ברים מכשירין ד' קל"ב ב' ובפרק י' ה"ה כתב הרמב"ם ז"ל המשקין שיוצאין מאותן הטמאים שאותן המשקין אבות טומאה מטמאים בלא הכשר שהטומאה וההכשר באין כאחת ואלו הן זוב הזב וש"ז ומימי רגליו ורביעית דם מן המת ודם הנדה וכן דם מגפתו של זב ותבירין וחלב של אשה ודמעת עינים עם שאר תולדות המים היוצאין מהן מטמאין כמשקין טמאין שמטמאין בלא כוונה שמשקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון וכו' ע"ש. נמצא שדין משקין טמאים שמטמאין בלא הכשר מפני שההכשר והטומאה באין כאחת אינו נוהג בכל משקין טמאים אלא דוקא במשקין טמאין שאותן המשקין אב הטומאה כגון זוב הזב וכו' משא"כ אם הם ראשון לטומאה כגון הנז' בהרמב"ם פ"י מהל' אבות הטומאה ע"ב שאינם מכשירין אלא לרצון הגם שהן משקין טמאי' וכ"ש אם אינם אפילו ראשון לטומאה מה"ת כי אם מד"ס כגון שהם ידים שנגעו בפרי שנשפך עליו משקה שאין דנין בו דין טומאה והכשר באין כ"א הגם שהוא שלא לרצון וכסברת ס' אגודה באהלך כמו שנתבאר. אמנם אין אני מודה לו בזה כי אם בפרי שלא הוכשר מעולם ברצון כי אם עכשיו שנשפך עליו המשקה שלא ברצון ולא ניחא ליה בסוף משא"כ בפרי או בכסנין שנשפך עליהם משקין והם כבר הוכשרו ברצון אם רחץ הפרי תחילה או שרו אותו במים לאיזה סיבה וכן הכסנין כבר שהוכשרו ברצון בשעת לישה א"כ עכשיו בזו השפיכה אינם צריכים לדין ההכשר שכבר הם מוכשרים ואין כאן כי אם הבאת הטומאה ובזה מתטמאין אפי' שלא לרצון כנז"ל :

וזה נלע"ד כוונת ל' הרא"ש שהביא הכלבו כמש"ל שכתב נשרו וכו' וכן בתשו' הרדב"ז ח"ד סי' ע"ח והבאתי דבריו לעיל שכתב נפלו וכו' נלע"ד דבריהם כפשטן שאומר הרא"ש שאפי' נפלו הפירות במים שלא כרצונו צריך נט"י באיזה אופן שיהיה כסתמות דבריו בין דניחא ליה אח"כ בין דלא ניחא ליה מתחי' וע"ם אלא דמיירי לענ"ד כמו בנד"ד בכסנין או בשאר פירות שכבר הוכשרו מקו'לז עיין הרמב"ם כל פרק ט"ז מה' טומאת אוכלין משא"כ בפירות שחזקתן שלא הוכשרו ונפלו במים שלא לרצון אינן נכשרים ומתטמאין בזה ע"י סתם ידים כדי להצריכו נט"י קודם נגיעתו בהם :

ומה שהיה נלע"ד לפטור בנד"ד מכ"ש וק"ו מטיבול אוכל במשקה שאין דרך ב"א לטבל עיין בא"ה"ע סי' זה סק"ד הנה ראיתי מקור תשו' הרדב"ז ח"ד סי' ע"ח שהוא עצמו שפסק כן חייב נט"י כאוכל שנפלו עליו משקין אם דרך לטבל אותו האוכל ע"ש והנה במציאות הרדב"ז גם הוא בדניחא ליה מ"מ ל' פסק דינו מורה שדעתו לחייב בכל ענין כדקדוק לשונו נפלו ע"ש וכ"ש לפי מ"ש בשו"ב מתשו' הגאונים שאפי' שאין דרכו לטבל צריך נט"י בדש"ב ע"ש א"כ נפל היסוד שממנו היה נ"ל לפטור מכח ק"ו כנז'.

מה שהקשה לי ידי"ן וא"ע הרב המוסי"ם נר"ו מ"ש בחולין דל"ו ופסקו הרמב"ם ה' טומאת אוכלין עם מאי דקי"ל שכל המשקין אין מכשירין אלא בנתינתם על האוכל לרצון וכמ"ש הרמב"ם בה' הנז'. ותירצתי לו דגם כאן מיירי בנד"ז בלאיזה סיבה עשה במתכוין כך כדמוכח בהדיא מל' הש"ס דקתני והיתז על הדלעת ולא אמר והותז דמשמע דבלא במתכוין היתז על הדלעת והקשה לי ע"ז מל' הרמב"ם בזה שכתב וז"ל והתז וכו'

דמשמע

דהשמיט שלא מרצונו אלא מעצמו ולענ"ד אין נר' כן אלא גם ל' הרמב"ם הנז' ר"ל שהשוחט היתה במתכוון וקרי ביה נתה בקמץ תחת הנו"ן לא בחיריק וגם שהרי במקומות דמיירי שניתז מעצמו כתובה ביו"ד לפני הנו"ן שאז מוכחא שהיא בחיריק עיין ברמב"ם עצמו שם משא"כ בזו שאין בה כי אם ג' אותיות נתז דר"ל נתז במתכוון כנלע"ד כעת .

ענין שהאת טומאה למשקין והם לאוכל בין לרצון בין שלא לרצון משא"כ גבי הכשר דבעינן לרצון עיין הרמב"ם ה' טומאת אוכלין פרק ט"ו ה' א' ד' ה' ז"ל מים שבכלים מטמאים בין לרצון בין שלא לרצון ומטמאים אוכלים וכלים בין שנפל עליהם בין שלא נפל עליהם ברצון אבל מים שבקרקעות כגון וכו' אין מטמאים אלא לרצון ואין מטמאין אלא לרצון כיצד וכו' נבלה שנפל לתוכו יין או חלב או דבש הולכין בו אחר הרוב נפל לתוכו במין אעפ"י שהקפאתו ה"ז מטמאה ומטמאה שלא ברצון לפי שאי אפשר לו לצאת ידי להלאות במין ושאר המשקין חוץ מן המים הרי הן בקרקע כמות שהן בכלים דין א' הוא עכ"ל וכתב מרן הוס' ריש מקואות :

ענין נט"י לדש"ב שדינה לגמרי כנט"י לפת ואין סילוק הברכה עיין למהר"ח אבולעפייא ז"ל בפי' ההגדה הנדפס ביחד עם אגדות הפסח ואין לעיין במטה יוסף ח"ב סי' ח"י ס"ק י"ח ע"ב והבי"ד בס' חיים לראש בדיבור ורחץ אות ג' ראיתי למורינו הרב מהרח"א בס' אפ"ה דו"ז ד' שכתב ודע דאין הפרש בין נט"י זה לנט"י שעל הפת שכל דבר המטבל בנט"י שעל הפת כגון כח גברא ושברי כלים ופחות מרביעית הה"ג לדבר שטיבולו במשקה וראיה ממ"ש בפסחים ד' קט"ו וכו' ע"ש ובס' פי"ג שם הזהיר מאד ליטול עד הפרק ולא די באצבעותיו בלבד ועיין ג"כ בס' ה"י עכ"ל :

ענין שיעור כזית לנט"י של פת ולדבר ש"ב ולבהמ"ז ולברכה אחרונה של כל האוכלין ושיעור כביצה וכיוצא כלע"ד דדיינינן בהו ע"ד מ"ש הרמב"ם ז"ל ה' טומאת אוכלין פ"ד ז"ל כביצה אוכלין שהניחן בחמה ונתמעטו אינן מטמאין וכן כזית מן המת או מן הנבלה וכעדשה מן השרץ שהניחן בחמה ונתמעטו טהורין כזית חלב ודם ונותר ופיגול שהניחן בחמה ונתמעטו אין חייבין עליהם כרת הניחן בגשמים ונתפחו חזרו לכמות שהיו בין לטומאה חמורה בין לטומאה קלה בין לאיסור . עלי בצלים ובני בצלים שהן חלולים אם יש בהם ריר משערין כמות שהן ואם היו חלולים וריקנים ממעך את חללן . פת סופגנין משערת כמות שהיא ואם יש בה חלל ממעך את חללה . בשר העגל שנתפח ובשר זקינה שנתמעטה משערין כמות שהן ופ"ד מה' אבות הטומאה ה' י"ג ז"ל כזית מן הנבלה או כעדשה מן השרץ שצמקו וחסרו שיעורן פחות מכעדשה מן השרץ ופחות כזית מן הנבלה ונתפחו ועמדו על כשיעור מטמאין מד"ס . היו בתחי' כשיעור וצמקו וחזרו ותפחו עד שהגיע לשיעורן הרי אלו מטמאין כשהיו דין תורה וכן אתה אומר בכזית מן המת עכ"ל [אמר הצעיר שמואל כותבו עיין להרב מטה יוסף סי' ה' שכ' שאין ללמוד לענין ברכות מדיני טומאה וכתב ששעור כזית לברכה הוא במשקל לא בכמות ע"ש שהאריך בראיותיו ומדברי מור"ם בסי' תפ"ו שכתב וז"ל ובירקות צריך למעך חלל האויר שבין הירק ולשער שיעור כזית בירקות עצמן וכו' ע"כ נראה כמ"ש רבינו המחבר ולא כמ"ש הרב מ"י הנז' דאם כדברי הרב מ"י דבמשקל משערינן ולא בכמות למה צריך למעך החלל ועיין להרב קול אליהו ז"ל סי' ח' ולהרב בית דוד ז"ל סי' פ"ז] :

סימן קנ"ט .

סעיף א' ענין כלי שניקב מן הצד בכונס משקה אם מועיל לו שתימה בשעוה או טיט או סיד וכיוצא כלע"ד לכאורה דמהני וכו' כלי כשר לנט"י אע"פ שאינו רק' כלי בענין זה גבי טומאה שהרי גבי קידוש מי חטאת דבעינן כלי מן התורה כמ"ש ונתן עליו מים חיים אל כלי ופסק הרמב"ם ז"ל ה' פרה אדומה פ"ו דבעינן כלי בין במילוי המים שנותנין עליו אפר הפרה בין בקידוש דהיינו נתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו וכן אין מזין אלא מכלי וכתב וז"ל בכל הכלים ממלאים ומזין ומקדשין אפי' בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה וכו' ואחד כלי חרס ואחד כל הכלים אבל אין ממלאין ואין מקדשין ולא מזין בדפנות הכלים וכו' אבל ביצת היוצרים כשרה מפני שהיא כלי אדמה עשה עטרה של טיט סביב לכלי והמים שבכלי צפין עד שהלכו לעטרה אם ניטלה העטרה עם הכלי הרי המים שבתוכה כשירים שהרי הן ככלי אדמה וא"ל הרי הן כמי שהקיף עטרה של טיט בסלע או על הארץ ומילא אותה מים שהן פסולין מפני שאינן בכלי . כלי חרס שניקב בכונס משקה אין ממלאין ומקדשין בו אבל אם ניקב במוציא משקה מקדשין בו . כלי שניקב מלמטה וסתמו בסמרטוטין פסול שהמים שבו אינן על עיגול הכלי אלא על הפקק היה נקוב מן הצד ופקקו ה"ז כשר למלאות ולקדש ולהזות ממנו עכ"ל הרי דאע"ג דאין ממלאין ואין מקדשין אלא בכלי ואין מזין אלא מכלי ולכן כלי שניקב בכו"מ אין ממלאין ומקדשין בו עכ"ז היינו דוקא בעודנו בלי סתימה כלל אבל אם סתמו אפי' בסמרטוטין אם הנקב מן הצד ה"ז כשר למלאות ולקדש ולהזות ממנו אעפ"י שאין דין כלי בסמרטוטין כלל וכ"ש אם סתם הנקב בטיט וכיוצא דהכשר מדין כלי אדמה וכ"ש הוא מ"ש עשה עטרה של טיט וכו' שהרי הן ככלי אדמה כנז' א"כ גבי נט"י שהיא מדרבנן דבעינן בו כלי יהיה הדין כנז' בין אם סתם הנקב בטיט וכו' דהו"ל ככלי אדמה בין אם סתם בסמרטוט וכיוצא אם הוא נקב מן הצד כשר לנט"י אחר שסתמו כנז' ומ"ש הרמב"ם ז"ל פ"י מה"ב הי"א ז"ל וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותם מידי טומאה אין נותנין בהם לידים מפני שהן שברי כלים עכ"ל כלע"ד דלא מיירי אלא כשלא פקקם ואתא לאשמועינן דדוקא כשנשברו שבירה שמטהרתם הוא דפסלי בלא פקק משא"כ כשלא נשברו שבירה המטהרתם כגון נקב במוציא משקה אבל אם סתמו לא גרע ממי חטאת ושברי כלים התנא ביחד במס' ידים פ"א ז"ל בכל הכלים נותנים לידים אפי' בכלי גללים וכו' אין נותנים לידים לא בדפנות הכלים וכו' מפני שאין ממלאין ואין מקדשין ואין מזין מי חטאת ואין נותנין לידים אלא בכלי עכ"ל וכיון שביאר התנא בהדיא דמהני סתימה מן הצד גבי מי חטאת כמ"ש במס' פרה פ"ה וכ"פ הרמב"ם ז"ל כנז' א"כ ה"ה דמקרי כלי ג"כ גבי נט"י דבכולהו לא בעינן כלי הראוי לקבל טומאה שהרי כשרים בשניהם כלי גללים וכו' אע"פ שאין מקבלין טומאה כמ"ש מרן בכ"מ שם גבי נט"י והרמב"ם ז"ל ה' כלים ולא תלה הרמב"ם ז"ל דין נט"י בדין טומאה אלא ליטול בהם כמו שהם בלי סתימה או לענין לסקל אם יהיה שבר שאינו מעבר כמו מוציא משקה כנז' :

ודין סתימת הנקב לגבי טומאה כ' הרמב"ם ז"ל ה' כלים פי"ט הי"ד ז"ל חבית שניקבה וסתם הנקב בזפת ואח"כ נשברה אם יש בחרס הסתום בזפת כדי להחזיק רביעית ה"ז מקבל טומאה מפני שהוא משברי החבית

הבית ולא בטל שם כלי מעליה וכו' קומקומוס שניקב ועשאו בזפת טהור שאינו יכול לקבל שמן בלוגן וכן כלי הזפת והשעוה וכיוצא בהן טהורין ואינן בכלל הכלים עכ"ל:

ולענין כשרות ופסלות המקוה עיין בי"ד סי' ר"א סעיף ז' דסתימה בסיד לבד הוי כלי גמור לפסול המקוה וע"ש סעיף מ'. ועיין מ"ש הט"ז סי' קנ"ט סוף ס"ק א' דלמד דין סתימת נקב כלי לנט"י מטומאה ומקשה מדין מי חטאת ומחלק ביניהם ע"ש ודבריו ז"ל נל"ת. והרב עש"ב ז"ל אם סתם הנקב בזפת מהני וכו'. הרב מטה יהודה דלא כט"ז ע"ש עכ"ל נל"ת. והמג"א סק"ו ז"ל ואם היה כלי שלם וניקב והתחב בו דבר אחר מהני אעפ"י שלא נעשה מתחי' לכך דכיון דסתמו חשיב שפיר כלי עכ"ל ומשתמעות דבריו נר' דס"ל כמ"ש לענ"ד עיין להרב חיי אדם כלל ל"ז אות ג' ובנשמת אדם שם אות א' עמ"ש.

ענין נט"י מהאב'ריק שאין פיו ודדו שוין עיין להרב מטה יהודה ס"ה שהביא מס' בני אהרן ומהריק"ש בהגהותיו שהכשיר ליטול ממנו ממקום שירצה ודחה דברי הט"ז וכ"כ הרב הלק"ט ח"ב סי' קנ"ה להתיר בפשיטות יע"ש עכ"ד. וז"ל ה' הלק"ט ח"ב סי' קנ"ח ש' כלי שיש לו ב' פיות או צנורות קטנות א' גבוה מחבירו אם מותר ליטול מן העליון וכלי שניקב שאמרו שיטול מן הנקב ולמטה איך אפשר שיטול ולא יעברו המים מן השופן שאינו חשוב כלי ת' כלי העשוי מתחי' לכך לא מבעיא דאפי' דרך הפה העליון מותר ליטול דהא כיון היו לו י"ב דדין ולמ"ד בידי אדם נמי א"א לצמצם אפשר שיהיה א' למעלה מחבירו וא"ת דהתם לא בעי כלי הרי הכלים שלנו שקורין אגוו'ה מאניל שיש להם ברזא והנו נוטלין מהם (והוי כההיא דפ"ד דכלים שולי קורפיות) אבל כלי שניקב י"ל שאם יעלו המים על הדפנות שלמעלה מן הנקב ומשם יבואו לנקב דאין להכשיר אבל למילדד אגדודי ליכא למיחש שאין לצמצם שיהיה בכל הכלים כמשפך שוה ותהיה שפה לפיו סביב שוה בעיגול עכ"ל וה' חיי אדם כלל ל"ז סי' ז' ז"ל כלי שיוצא ממנו דד שקורין גיס קאן דהיינו שצד א' יותר גבוה משאר הכלי אסור ליטול ממנו דרך הדד דאין זה כלי אבל כלי שיש לו שנוי"ן הוא כלי גמור (סי' קנ"ט מ"א ס"ק ד') עכ"ל:

סעיף י"א ונדה וכו' הט"ז ז"ל נדה וכו' דמיירי בבתו שהיא נדה דאם באשתו נדה הא אסורה ברחיצת ידים ורגלים כידוע מחז"ל כל מלאכות שאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה וגם אשה אחרת אסורה אפילו בלא נדה עכ"ל והרב אליה זוטא ס"ק י"א ז"ל וכתב במ"מ סי' רס"ו דאשתו נדה ודאי אסור ליצוק מים ע"י בעלה עכ"ל. והשכנה"ג הגב"י ז"ל שיטה מ"ז וכן העלה הרשב"א ז"ל וכו' בשבולי הלקט והאגור כתבו בשם הס"ת שמותר ליטול מאשתו נדה ודבריהם תמוהים בעיני דאשתו נדה אסור ליטול ממנה משום טומאה מטה משה סי' רס"ו עכ"ל ועיין מ"ש מרן בי"ד סי' קצ"ה סי"ב וכ"ה לשון מרן באה"ע סי' כ"א ס"ה בדין איסור להשתמש באשה ע"ש ולענין איסור אשה אחרת אפי' בלא נדה הנה ל' מרן באה"ע סי' כ"א ע"ש אלא להרמב"ם ז"ל בפי' למס' סנהדרין פ"ז משנה ד' שלא הזכיר אלא רחיצה ידיו וז"ל ואסור לאדם להשתמש באשה לתת לו משקה או מאכל או לרחוץ ידו וכיוצא בזה בין שהיא זקנה או בת ג"ש ויום א' בין בת חורין בין שפחה קטנה או גדולה בין בתולה בין בעולה בין שהיא ערוה עליו בין אינה ערוה עליו אלא האם והבת כמ"ש ואין משגיחין בזה לשנים וז"ש אין משתמשין באשה

(זיין)

כלל וה"ע בזה שלא יבא לידי הרהור וכו' ע"ש. אלא דמספ"ל אם נוכל להביא ראיה מל' הרמב"ם ז"ל הנז' כיון שיש בו כמה חומרות שלא אסרם מרן ז"ל שהרי מרן ז"ל כ' אין משתמשים כלל וכו' שמא יבוא לידי הרהור עבירה באיזה שמוש אמרו ברחיצת פניו ידיו ורגליו אפי' ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו אפי' אינה נוגעת בו והצעת המטה בפניו ומזיגת הכוס עכ"ל הרי שלא אסר אלא מזיגת הכוס ולא לתת לו מאכל או משקה בלא מזיגת הכוס ונל"ת. אח"כ ראיתי מ"ש הרמב"ם ז"ל בפכ"א מהא"ב ז"ל אסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה בין שפחה בין משוחררת שמא יבוא לידי הרהור באיזה שימוש אמרו רחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת מטה לפניו ומזיגת הכוס שאין עושה לאיש דברים אלו אלא אשתו בלבד. וכתב ה"ה ז"ל באיזה שימוש וכו' זה יצא לרבינו ממ"ש בירו' בכתובו' רב הונא אמר אפי' הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות לו דברים של ייחוד סכה לו את גופו ומרחצת לו את רגליו ומוזגת לו את הכוס ואלו למה מפני שהיא חייבת לו או משום שאינן ראויין להשתמש בשפחה ונפק' מביניהם הכניסה לו עבדים והעלו שם שהוא מפני שהיא חייבת לו אלמא שאר השמושים מותרים בשפחה וכ' רבינו הצעת המטה לפי שאף היא מן הדברים המביאים לידי קירוב ונאסרו בנדה כנז' פי"א. ומבואר בהרבה מקומות שהיו משתמשים בשפחות ואמרו אמתיה דר' וכו' זה פשוט עכ"ל ונל"ת עם מ"ש בפי' המשנה הנז' וכעת אין מצוי אצלי ב"י אח"ס לראות מ"ש בזה:

והנה בנדרים דכ"א איתא א"ל בר קפרא לברתיה דר' למחר שתינא חמרא בריקודא דאבוך ובקירקאני דאמך בן אלעשא חתניה דר' הוה ועתיר גדול הוה אזמניה לבי הלולא דר"ש ב"ר א"ל בר קפרא לר' מאי תועבה כל דא"ל ר' דהכן הוא תועבה פרכיה בר קפרא א"ל פרשיה את א"ל תיתי דביתכי תרמי לי נעלא א' רמיא ליה וכו' לכסא אחרינא א"ל מאי תבל א"ל עיביד כי עניינא קדמאה וכו' א"ל ומאי זימה א"ל עיביד כי עניינא קדמאה עבד וכו' ופירש"י ז"ל ובקירקני דאמך במזיגתה שאמך תמזוג לי הכוס תיתי לי נעלא תמזוג לי הכוס כמו אנעל. כי עניינא קדמאה תיתי דביתכו תרמי לי וכו' עכ"ל ומספ"ל אם הנדון הנז' מותר גם לדידן דקיי"ל כשמואל שאם יהיה הדבר בפרהסיא ובפני הבעל ובליווייו ודרך עבודות לא דרך חיבה או"ד לדידן אסיר אפי' כה"ג והאי בר קפרא דדמיין ליה וכו' ע"ד מ"ש הש"ס בברכות ובכתובות וכ"נ קצת לכאו' ממ"ש בקידושין דף ע' דא"ל רב נחמן לרב יהודה תיתי דונג תשקינן א"ל הכי אמר שמואל אין משתמשים באשה קטנה היא בפירוש אמר שמואל אין משתמשים באשה כלל בין קטנה וכו' ופירש"י ז"ל תיתי דונג תבוא בתי בכך שמה. אין משתמשים באשה שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים. קטנה היא רב נחמן קאמר ליה עכ"ל הרי דאעפ"י שיושבים ביחד ר"ן אבי הבת ורב יהודה ואמר ר"ן להביא בתו וכו' ואפ"ה אסר רב יהודה מכח מימרא דשמואל וה"ע כדפירש"י ז"ל שלא ילמדנה וכו' והדבר צל"ת:

ענין המים שנותנים בהם אפר מבושל כדי שיהיו ראוים לכבוס הנה אעפ"י שאין בהם טעם דעשאן כשופכין ע"ז דהא אדרבה מתכוין להשביחן ע"ז כדי שיהיו ראויים לכיבוס וכיוצא עיין מג"א סק"ה הביאו הבאה"ט בקיצור סק"ד מ"מ בנד"ד בלא"ה פסול משום שינוי מראה כמ"ש מרן ס"א וגו' לכאורה דלפי מ"ש המג"א סק"ח ז"ל שכתבנו נ"ל דאם חזרו לברייתן כשרים

עיין

ביין כשוטה דמ"ו עכ"ל דה"נ כנ"ד לפי מש"ל דהתכוון להכביתן אבל למעשה צל"ע :

סימן ק"ס.

סעיף א' מהש"ל בש"ם הרמב"ם ז"ל סוף הל' מקואות ז"ל כלי שהיה בו רביעית מים כשירים לנט"י ונתן לתוכו מעט מים פסולין לנט"י הרי אלו כשירים. נטל מן הכלי כשיעור שנתן ונשארה רביעית בלבד כשהיתה ה"ז פסולה מפני שהמים הפסולין השלימו שיעור הרביעית עכ"ל והביאו המג"א ס"ד ומש"ל אי מיירי דוקא במים פסולין לבד כגון נעשה בהם מלאכה וכיוצא אבל אם הם טמאים ממש כגון מים דאבוקים דנט"י שאתוים מרביעית שהם מים טמאים עיין סי' קס"ב הנה אלו יהיה דין תערובתם כמ"ש בה' טומאת אוכלין פ"ב ז"ל מי שפיכות הרי הן בחזקת טומאה ירדו עליהן מי גשמים אם רבו עליהן הרי הן טהורים מהלה למחלה הכל טמא בין בכלים בין בקרקעות אימתי בזמן שקדמו מי שפיכה אבל קדמו מי גשמים וירדו עליהן כ"ש ממי שפיכות הכל טמא בספק טמאין בידרו לטהורים. מטמאין בכל שהוא עכ"ל. והנה כ' מרן בכ"מ ז"ל מי שפיכות הרי הם בחזקת טומאה וכו' פ"ב דמכשירים דקל"כ ב' וכו' וכתב הראב"ד ממי השפיכות הכל טמא א"א לא ידעתי טעם לזה ואולי מפני שמעשה שנפלו בתחי' הוחזקו גם הם כמי שפיכו' כאשר נעשה נפילתם עכ"ל. וא"ת שלפי טעם זה אפי' לא נפלו מי שפיכות כמי וי"ל דלא גזור אלא שיש שם מי שפיכות ושבוע הוא ולטעם רבינו קשה דאדרבא הל"ל כשנפלו מי שפיכות למי גשמים קמא קמא בטיל וכן ברייתא הל"ל הכי וי"ל דהכא שאין מים אלו מכונסים אלא הולכים ונגרים הלכך המים שאחרונה הם שוטפים את הראשונים הלכך בתר בתראי אזלינן ועל דרך השנוי במשנה עכ"ל :

סעיף ה' לכאורה היה נלע"ד שאם מילא כלי מים מהמים שנעשו בו מלאכה בעודן במעין או במקוה דפסולים לנט"י דכיון שנשאבו הדר הו"ל פסולים מחמת שנעשה בהם מלאכה דדוקא בעודן במקוה או במעין הוא שאין המלאכה פוסלתן וז"ב מרן בעודן מחוברים ר"ל בהנהי שהמים אלו עודן מחוברין במקומן מכא"כ אם נשאבו אז פוסלתן המלאכה שנעשית בהם קודם והכאני לזה מבוס דהוה ק"ל דאלא בעודן מחוברין יתירה דבודאי מיירי בעודן מחוברין דאל"כ הו"ל שאובים בכבר פסלם מרן בהתי' בסעיף כין בהיו השאובין בכלי בין בקרקע א"ו דהנאי הנז' הוסיף מרן לבאר במילות אלו אלא בראיתי שאין האמת כן אב"א קרא אב"א סברא בהרי בלבון מרן בב"י בהוא מקור דין זה כ' ג"כ מלות בעודן מחוברין וא"א לפרשן ל' הנאי כנז"ל אלא הם הוס' ביאור אלבד וז"ל גר' מלבון הרמב"ם שאם עשה מלאכתו במי מקוה או במי מעין בעודן מחוברין לא נפסלו בהרי כתב כל מים שנעשה בהם מלאכה נעשו שופכין ופסולים לנט' כיצד מים שאובין בהדיח בהם כלים או שברה בהם פתו וכיוצא בזה בין בכלים בין בקרקעות פסולים לנט'. משמע דדוקא בשאובין פסלה המלאכה ולא בשאינן שאובין עכ"ל הרי דלא פסלה מלאכה אלא בשאובין ולא בשאינן שאובין ואם איתא בכוונת מרן בב"י דמ"ש בעודן מחוברין הוא כנז"ל א"כ לא הביא בום ראיה ע"ז ואדרבא הוי ראיה לסתור בהרי הראיה שיש לו מדברי הרמב"ם בכ' מים שאובין שהדיח בהם

כלים וכו' היה לומר דמים שאובין שנעשה בהם מלאכה פוסלתן לנט' משא"כ בשאינן שאובין שנעשה בהם מלאכה שאינן נפסלים לנט' כדקדוק ל' הרמב"ם ז"ל ולפי"ז אפי' נטלם בכלי ליטול מהם דרך כי' לא פסלתם המלאכה וע"ז סיים מרן ז"ל משמע דדוקא בשאובין פסלה המלאכה וכו' ולפי' הנז"ל כמלא שאפי' במחוברים פסלה המלאכה לנט' דדוקא בטבילת ידים הוא דמכשרינן ולא בנט"י א"ו שאין כוונת מרן במלות בעודן מחוברין לתנאי הנז"ל אלא הם תוס' ביאור לבד לו' שעדיין לא נשאבו כשעשה בהן מלאכה ולא אחר שנשאבו. אבל אה"ן בהמלאכה שנעשית בהן בעוד שלא נשאבו אינה פוסלתן אפי' לנט' כדקדוק ל' הרמב"ם ז"ל דקאמר לנט' וקאמר מים שאובין שהדיח וכו' משמע דפיסול מלאכה לנט' הוא אם נעשית במים שאובין כנז' ועוד דכיון דטעם פיסול מים שנעשה בהם מלאכה הוא משום שנעשו שופכין וכיון שלא נעשו שופכין ע"י מלאכה זו מה"ת לפוסלם לנט' אחר שנשאבו בכלי כיון שלא נעשו שופכין ע"י המלאכה. הרי אלו לא נעשין כלל ע"ד מ"ש מרן ז"ל בב"י אחר ל' הנז' בענין מים מגולים שאידנא וז"ל אלא כיון שנתבטל טעם הו"ל כמו קודש שנתגלו עכ"ל וכ"כ מלבון מרן בכ"מ פ"ו מה"ב ה' ה' שכתב הדיוק הנז' מלבון הרמב"ם הנז' ולא כתב מלות בעודן מחוברין וז"ל כל מים שנעשה בהם מלאכה נעשו שופכין וכו' פ"ק דידים עשה בהן מלאכה או שברה בהן פתו פסולים ומפרש רבינו דל"ש בכלים ל"ש בקרקעות שנפסלו לפי שהמים מכלל השופכים מדלא מפליג בין כלים לקרקעות כדמפליג שנפסלו משתיית הכלב וכמ"ש בסמוך והיינו במים שאינם נובעים אבל במים נובעים או במי מקוה נר' מדברי רבינו דלא נפסלו בכך מדכתב מים שאובין שהדיח בהם כלים וכו' משמע דדוקא בשאובין הוא דפסל עכ"ל ולבון מרן זה צל"ת דלפי הדיוק הנז' דדוקא בשאובין נמלא דנעשה בהם מלאכה ג"כ כשירים בקרקעות כמו שנפסלו משתיית הכלב ואדרבה קיל יותר בהרי כתב הרמב"ם ז"ל בה ה' ט' ז"ל וכל מים שנפסלו משתיית הכלב כגון שהיו מרים או מלוחים או עכורים או ריחם רע עד שלא ישתה מהן הכלב בכלים פסולים לנט' ובקרקעות כשירים להטביל וכתב מרן ז"ל וכל מים וכו' ג"ז הם המים שנפסלו משתיית הבהמה בכלים פסולי' ובקרקעות כשרים עכ"ל וכיון דמפרש הרמבם ז"ל דהאי בקרקעות כשרים היינו להטביל מוכרח לו' דמיירי במים נובעין או במי מקוה שלא נשאבו דאי בשאובין אפי' לא נפסלו משתיית הכלב פסולים להטביל לדעת הרמב"ם ז"ל לעיל ה' ה' ז"ל כל הצריך נ"י והטביל ידיו במי מקוה א"ל דבר אחר ואם הטבילן במים שאין בהם שיעור מקוה או במים שאובין בקרקע לא עשה כלום שאין המים שאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה עכ"ל וא"כ מ"ש דבקרקעות מותר להטביל מיירי בשלא נשאבו דכשרים להטביל ולא לנ"י שאז יחזרו בכלים דפסולים לנ"י ונד"ז הרי הוא גם כשעשה בהם מלאכה דבקרקעות בשלא נשאבו כשרים ועדיפי יותר בכשרים אפי' לנ"י כנז' דלא פסלינן אותם מלאכה אפי' לנ"י כנז"ל. ולפי מה שמדייק ממתני' מדלא מפליג גבי עשה בהם מלאכה בין כלים לקרקעות ע"ד שחילק גבי מים שנפסלו וכו' בחי' דנעשה בהם מלאכה פסולים אפי' בקרקעות א"כ הו"ל ביאורו שאפי' מים שלא נשאבו פסולים אפי' להטביל כיון שנעשו בהם מלאכה דבנד"ז הוא דמסביר תנא דמתני' שנפסלו משתיית הכלב. דהיינו בקרקעות להטביל ולא לנ"י ומוכרח לו' דמיירי בשלא נשאבו

נשאבו וכיון שלא חילק עד"ז בעשה בהם מלאכה ש"מ בהם חמירי יותר ומיפסלי אפי' עד"ז דהיינו בקרקעות להטביל אפי' בשלא נשאבו וכ"ש לנ"י שפסולים אפי' לא נפסלו משתיית בהמה כנז' וזה היפך מהדיוק האחר שמדייק ממ"ש הרמב"ם ז"ל כיצד מים שאובים וכו' ונלע"ד דאפשר שאין כוונת מרן ז"ל לו' דעשה בהם מלאכה חמירי אלא לו' דבעשה בהם מלאכה לא מחלקינן בין כלי לקרקע ע"ד שחילק בנפסלו והיינו כל חד כדאיתיה ואינם מענין א' שהחילוק בעשה בהם מלאכה הוא בשאובין דוקא אבל בשאינן שאובין בעשה בהם מלאכה לא פסלאן כלל בין אם יטול מהם ע"י כלי בין אם הם עדיין בקרקע ומטבל בהם ידיו והחילוק בנפסלו הוא בין שאובין דהיינו ע"י נט"י בכלי לבין שבקרקע דהיינו ע"י טבילה דוקא וע"ז כ' מרן ז"ל דמפרש רבינו דפיסול מלאכה הוא בשאובין הוא ל"ש בכלי ל"ש בקרקע מדלא חילק התנא כמו שחילק בנפסלו ויהיה כל חילוק כדאיתיה ומפני שחשב מרן ז"ל שנכון דבריו כפשטן ויהיה דין פיסול עשה בהם מלאכה אפי' הוו בקרקע שאינן שאובין לכן סיים ז"ל והיינו במים שאינן נובעים וכו' ר"ל אעפ"י שאין חילוק בעשה בהם מלאכה אינו אמור מנפסלו שהרי אין פיסול במלאכה אלא בשאינן נובעים וכו'.

והנה עפ"י לו' מרן הנז' מוכרח לו' דעשה מלאכה בשאינן שאובין כשרים אפי' לנט"י דאל"כ שאין כשרותן אלא בעודן מחוברין דהיינו ע"י טבילת ידים א"כ הו"ל דין עשה בהם מלאכה ודין נפסלו משתיית בהמה כולם שוים דע"י טבילה דוקא כשירים משא"כ בכלים אפי' נעשה הפיסול בעודן מחוברים וא"כ ל"ל לתנא לפלוגינהו בב' בבי ולשנו' דין עשה בהם מלאכה בסתמא לפיסול ודין נפסלו משתיית בהמה מפליג בה ולערבינהו ולתני בכלים פסולים ובקרקעות כשרים להטביל א"ו דמשונים וחלוקים בדיניהם דפיסול עשיית מלאכה אינו אלא בשאובין דוקא אבל בשאינן שאובין לא פסלה אפי' לענין ליטול בהם ע"י כלי. וכ"כ הבנת הט"ז בדברי מרן בש"ע דמיירי בהסביר עשה מלאכה במי מקוה אפי' לנט"י שכתב ס"ק ו' ז"ל אין המלאכה וכו' אבל פסול דשינוי מראה או נפסלו משתית בהמה אין בזה חילוק בין שאובים למי מקוה ומעין כ"מ מדברי הרמב"ם והוא פשוט עכ"ל וע"כ שמבין דמרן בא להסביר עשה מלאכה במי מקוה או מעין אפי' לנט"י ועז"כ דבנפסל משתית בהמה אין בזה חילוק שאפי' במי מקוה ומעין פסולים לנט"י אבל להטביל הרי הרמב"ם ז"ל הסביר בהדיא שכתב בכלים פסולים ובקרקעות כשרים להטביל דהיינו ליטול מהם ע"י כלי פסולים אבל להטביל בהם בעודן במקומן כשרים.

ובענין שינוי מראה כתב הכנה"ג הגה"ט שכתב הב"ח ז"ל ודע דשינוי מראה הפוסל אינו אלא בנוטל ידיו בכלי אבל במטביל ידיו במקוה שיש בו מ' סאה אין שינוי מראה פוסל בה דאפי' לטבול בהם כל גופו כשרים כ"ש להטביל בהם ידיו בלחוד ע"כ עכ"ל ונ"ל שהסביר שינוי מראה והנפסל משתיית בהמה אינו שוה דנפסל משתיית בהמה כשר לטבילה בכל ענין זולת אם הם עכורים מחמת טיט וכו' שנת' בסי' זה ס"ט והסביר דשינוי מראה אינו אלא כשבא מחמת שאר דברים זולת מחמת יין ומוהל כל זהים עיין בי"ד סי' ר"א סעיף כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח ע"ש ובאופן שכשרים לטבילה כל גופו כ"ש דכשירים לטבילת ידים הב"ח והביאו ג"כ הרב א"ז ובאה"ט ס"ק א':

סעיף ט' מים מלוחים וכו' כתב המג"א ס"ק י"ב ז"ל שאין הכלב מי הים ראויים לשתיית הכלב אם מרתיחין אותן רדב"ז ח"א רנ"ד עכ"ל וזכורני שהרב דעת קדושים כ' שמתשו' הרדב"ז ז"ל מתבאר שאינם כשירים עד שירתיחו אותם שיהיו ראויים לשתיית הכלב ועתה אינו מצוי לי כדי להעתיק דבריו ז"ל והרב חיי אדם כלל ע"ל ז' ז"ל מי הים כשירים לנט"י דכשמרתיחן ראויין לכלב וכ"ל דר"ל לאחר שירתיה וכ"מ להדיא ברדב"ז עכ"ל והרב שערי תשובה ס"ק י' ז"ל הכלב עיין בא"ע וכתב הרדב"ז שאם אין לו כלי מנוקב שיעשה כמ"ש בסי' קנ"ט ס"ק ז' וגם אם יכול להרתיח ג"כ מי הים עדיפי מעפר דמנקי ליטול בהם ולא חיישינן לרואים דאתי למטעי ולו' דמי הים ראוים לנט"י ע"ש וגר' דמ"מ יש לו לכרוך ידיו במפה ג"כ כמ"ש בסי' קנ"ח ס"ק ע"ו עכ"ל כ"ל דל"ל אם אינו יכול. וז"ל המג"א סי' קנ"ט ס"ז ס"ק י' בכונס משקה וה"ה אם הוא בספינה ואינו יכול להטביל ידיו בים יקח כלי שניקב בכ"מ ודולה מן הים ומטביל ידיו בתוך הכלי שמי הכלי מחוברים למי הים הואיל ומימיו נוטפין דרך הנקב (ש"ג) ע"ש ק"ס ס"ע עכ"ל. וכתב המחה"ש ע"ז ז"ל ס"ק י' בכונס וכו' וה"ה וכו' בספינה וכו' ע"ש ק"ס ס"ע ר"ל מדהוצרך להאי תקנתא ולא כ' שיטול כלי שלם ויטול ידיו ע"כ ס"ל דאין נוטלים לידים ממי הים דאין ראויים לשתיית בהמה כי הם מרים אבל בתורת טבילה ש"ד דבטבילה אין זה פוסל אולם המ"א כ' שם בשם הרדב"ז דמותר ליטול ידיו ממי הים כיון שע"י רתיחה ראויים לשתיית הכלב וא"כ לא צריך להאי תקנתא שיקח כלי נקוב וכו' עכ"ל נמצא שהבין בכוונת המג"א שהרדב"ז מכשיר מי הים אעפ"י שלא הרתיחן כיון שע"י הרתיחה וכו' ובשביל זה מפ' בכוונת המ"א סי' קנ"ט הנז' לו' דהרדב"ז בהיפך מן הש"ג דאלו הש"ג פוסל מי הים לנט"י משא"כ הרדב"ז שמכשירם כיון וכו' וע"ז רמ"ז לציין סי' ק"ס ס"ע ודבריו צל"ת דמלבד שדברי הרדב"ז הם דוקא אם מרתיחן כנז"ל הנה אפי' לפי הבנת המחה"ש עכ"פ קי"ל למג"א לו' עיין מ"ש בסי' ק"ס ס"ע דמשמע דקאי עמ"ש שם בשם הרדב"ז שהוא הפך הש"ג אבל מ"ש ע"ש ק"ס ס"ע משמע דקאי עמ"ש בש"ע שם ס"ע דמים מלוחים פסולים וזה נט"י למה הצריך הש"ג לעשות בהם דין טבילה משום שאינם ראוים לנט"י בעודם מלוחים כנ"ל:

והנה במאי דס"ל המחה"ש לדעת הרדב"ז דמי הים כשרים לנט"י אפי' עדיין מלוחים כיון וכו' יש לו סייעתא ממ"ש מרן ז"ל בכ"מ עמ"ש הרמב"ם ז"ל ה' פרה אדומה פרק ו' המים שנותנין עליו אפר הפרה אין ממלאין אותם אלא בכלי או מן המעיינות הנובעין או מן הנהרות המושכין שנא' ונתן עליו מים חיים אל כלי ונתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו הוא הנק' קידוש והמים האלו שניתן עליהם האפר הן הנק' מי חטאת וכו' הים הגדול כמקוה אינו כמעיין לפיכך אין ממלאין ממנו לקידוש וכו' מים המוכים והמכזבים פסולים ואלו הם המוכים המלוחים והפושרין וכו' וכתב ע"ז מרן בכ"מ ז"ל י"ב מים המוכים והמכזבים פסולים וכו' פ"ח דפרה דק"ב וא"ת איך כתב רבינו הים הגדול כמקוה ואינו כמעיין לפיכך אין ממלאים ממנו לקידוש ומאי איריא משום דאינו כמעיין תיפוק ליה דאפי' היה כמעיין נמי פסול מטעם שמימיו מלוחים וי"ל שיש מקומות בתוך הים שהם מים מתוקים כמו שהוא ידוע לספנים שמכירים המקומות ההם כשעוברי' עליהם ושואבים מהם ושותים והמים הנשאבים מאותם המקומות הוא דאצטריך למפסלינהו מפני שאינו כמעיין וי"ל דמלוחים לא מיפסלי למי חטאת אלא בשאין תקנה

תקנה למליחותם אבל מי הים יש תקנה י"א ע"י כלי חרס שיסתמו פיו והמים שהוא מונח מאחוריו לתוכו כדרך כלי חרס אדם הם מתוקים וי"א ע"י תיקונים אחרים וכיון שיכולים להמתיק לא מפסלי מטעם שהם מלוחים עכ"ל הרי דס"ל למרן ז"ל לתי' ב' שהאעפ"י שמים מלוחים פסולים לקידוש עכ"ז ה"ד כשאין תקנה למליחותן אבל מי הים כיון שיכולים להמתק לא מיפסלי מטעם שהם מלוחים דמשמע שלא נפסלו כלל אפילו בעודם מלוחים כיון שיכולים להמתק ע"ד כל הראוי לבילה ולפי"ז דעת מרן בתי' ב' להכשיר מי הים אע"פ שהם היפך ס' הרדב"ז ז"ל לפי מ"ש רוב הפוסקים ז"ל בכוונת דבריו כנז"ל :

והפר"ח בליקוטיו סי' זה סי"ב ז"ל והמלח וכו' עיין סעיף ע' וב"י י"ד סי' ר"א דף רל"ב ע"ב דמפליג בין תהי' ברייתן מלוחים כגון מים וכו' עכ"ל הפר"ח . ומרן בב"י י"ד סי' ר"א דף רל"ה ב' וכ"ה בכ"מ ה' מקואות פ"ע ה' י"ב ז"ל וא"ת היאך מכשיר שאר ימים באשבורן להנך ג' מילי הא תנן בפ"ה דפרה במים המוכים דהיינו שהם מרים או מלוחים פסולים ואין לו' דבמים מתוקים איירי מדמפליג בינייהו לים הגדול אלא דבמלוחים דומיא דים הגדול איירי ואפשר דמים מלוחים דפסיל היינו שנתהוה שהרן שעוברי' עליה נעשו מלוחים אבל היכא שמתחילת ברייתן הן מלוחים כגון מי הים כשרים כנ"ל לפרש לדעת רבינו ובכן למדנו לדברי הכל דבין ים הגדול בין שאר הימים כשרים לטבילת טמאים בין בזוחלין בין באשבורן חוץ מן הזב הזכר ולמצורעין ולקדש מהן מי חטאת באינן כשרים בזוחלין אבל באשבורן אף להנך ג' מילי כשרי' וה"מ בשאר ימים אבל ים הגדול פסול להנך ג' מילי בין בזוחלין בין באשבורן ושבקא א"ש דפסק כר' יוסי וב"ה פרה שהוא מקומו כתב הדינים באורך שים הגדול הוא כמקוה גמור ולכן הוא פסול למלאת לקידוש בין שהוא באשבורן בין שהוא בזוחלין וממילא נשמע שהוא פסול לטבילת זבין ומצורעים אבל שאר ימים אעפ"י שהם פסולים להנך ג' מילי דוקא כשהן זוחלין אבל כשהן באשבורן הרי הם כמעין וכשרים אף להנך ג' מילי וכו' וע"פ דרך זה נמצאו דברי רבינו מכוונים ומיושבים עכ"ל ולפי דברי מרן אלו נמצא שהם מים מלוחים מצד עצמם כשרים אפי' למי חטאת אע"פ דתנן בהו בהדיא במים מלוחים פסולים וכ"ש דכשרים לנ"י ע"ד מ"ש המג"א סי' ק"ס ס"ק ב'. וכ"כ דעת הפר"ח דמחלק בזה בין הא דס"ע להא דסי"ב כנז"ל ועיין להרב בית דוד א"ח סי' ע"ז בגר' שבתירוץ בתופס עיקר הוא מה שתירץ מרן ב"י בי"ד סי' ר"א וכו' הנז"ל :

סעיף י"א כ' ס' הלק"ט ח"ב סי' קכ"ט ז"ל ש' הספיקות שעיברו הכמים במים כגון ס' נעשה בהם מלאכה וכו' אם יש לברך עליהן תבו' גר' דכיון דאשכרינהו רבנן בהדיא ע"מ שיברך הוא אבל ספיקות דידן כהסיא דדש"ב יטול בלא ברכה . ועיין כלל שהביא ב"י סי' קנ"ח ב"ש הה"ד כל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא דהו"ל כשאר ספק בטהרת ידים דטהור . ובסי' ק"ל ז"ל מ"ש הטור סי' ק"ס ס' נטל ידיו טהור והוא מהרמב"ם פ"ו מה"ב קשה דתיפוק ליה דהו"ל הסיח הדעת וסתם ידים עסקניות ויש להקשות עוד מהא דנוטל ידיו שחרית באמרו שצריך לשמרם כ"ש כבלא נודע שנטלן ומ"ש ב"י בזו פי' לאבא ולא משא לא מיהוור כמחילה אלא אפשר לפרש דמיירי בהביאו לפניו ליטול ושכח אם נטל והיו ידיו כרוכות בשיריים בא"א לו שיטמאו וע"ל סי' ק"ך וקכ"ז עכ"ל . ונלע"ד שכ"ד הרא"ש דכיון דמכח סד"ר יוצא י"ח בכך יכול לברך עליה כמ"ש מרן ז"ל בשמו סי' תפ"ט וז"ל בסוף מס' פסחים כ' הרא"ש וגר' דספק אפיכה יכול לברך ואי"צ להמתין עד שיהא ודאי לילה כיון דהוי סד"ר ועוד וכו' ע"ש ולא קשה מענין כמה מצות שהם בסד"א דלגבי עשייתם דוקא הוא דלחומרא אבל לגבי ברכתם לקולא חוץ מן ספק קרא ק"ש וכו' עיין מ"ש בסי' ס"ז . דשאני התם הספק אם חייב א"ל ולצד שנאמר אינו חייב איך יברך כיון שאסור להחמיר ולברך מספק כמ"ש בסי' י"א בביאור כלל דסב"ל ע"ש וכעד"ז בבריא בחיובא וספק בפיטורא דלצד שנאמר שכבר עשה המצוה מקודם הו"ל ברכתו עתה לבטלה משא"כ בנדונים אלו דהרא"ש ז"ל והלק"ט ז"ל שהוא בריא בחיובא והנם שיש ס' נעשה בהם וכו' וזה מכח סד"ר לקולא וכיון שמכח מעשה זה שעושה עכשיו פוטרים אותו מן חיוב שהיה עליו בהותה מצוה לכן הו"ל כודאי גמור שיכול לברך עליה ולא הוי כשאר ספק ברכות כנלע"ד כעת :

סימן קס"א.

ז"ל הגה"ה ס"א לא נהגו כ' הת"א אבל שלא כנגד הכשר בודאי רוב ב"א מקפידים אפי' בלוחה וחולץ אעפ"י שאינו מקפיד וכמ"ש בי"ד סי' קנ"ח עכ"ל ותמהתי שלא הזכיר מ"ש בד"מ וז"ל אם הוא אינו מקפיד אע"ג דאחרים מקפידים לא הוי חציצה עכ"ל הרי דס"ל לחלק בין נט"י לטבילה וכ"כ גם הט"ז שם בי"ד ס"ק י"ט עכ"ל הגה"ש :

כתב הברכ"י ז"ל מוהל שנתייבש הדם על ידו שבח הוא לו כמ"ש בזבחים דל"ה גבי כהנים ואינו מקפיד עליו הרב הלק"ט ח"א סי' ך' וכתב הרב יד אהרן דאין ראיה מזה גם הרב שבות יעקב ח"א סי' ס"ט השיג עליו . ומהר"מ זלאקי בס' אור יקרות דף כ"ט ד' ביאר דברי הרב הלק"ט עכ"ל :

והרב שבות יעקב שם ז"ל גם כתבו' הלק"ט שם ראיתי שפסק דמוהל שנתייבש דם המילה על ידו אינו חוצץ בנט"י מהא דאמרינן שבח הוא לבני אהרן וכו' ה"נ י"ל שבח הוא למוהל שיהיו ידיו צבועות בדם מילה ואיידי דחביב אינו מקפיד עליו ואינו חוצץ עכ"ל ולא ידעתי איך נעלם ממנו סוגיא דש"ס שם במקומו דגם בבני אהרן הוי חציצה אם הוא יבש ועיין בהרמב"ם פ"ה מה' ביאת מקדש ובטור וב"י בי"ד סי' קנ"ח מבואר דכל דהוי חציצה לענין טבילה הוי נ"כ חציצה גבי כהנים דבוים הם וצ"ע הק' יעקב עכ"ל . ותמי' דברי שבות יעקב שם במה שהשיג על המג"א הביאו המחה"ש סי' קס"א סק"ז והשיג עליו . והפמ"ג ס"ק ג' הביא כל השגות הנז' של הרב שבות יעקב על המג"א ובא הלק"ט שהוא היפך הש"ס כנז'. ותמיהא לענ"ד דבשלמא אם הרב הלק"ט היה אומר דאי' בזבחים שבח הוא לבני אהרן וכו' ולא חיין וה"נ שבח הוא וכו' אז היתה הלה תמיהת הרב שבות יעקב אבל לא אמר אלא דאי' בזבחים שבח הוא וכו' וה"נ שבח הוא וכו' וא"כ ר"ל כנז"ל דהגם דשם באמת הוי חציצה אם היה יבש הגם דשבח הוא מבוס מה בתחת הרגל אין בו שבח כיון שאינו נר' והו"ל חוצץ בינו לרצפה משא"כ בנד"ד שהוא ע"ג היד והוא שבח . ועוד דשם בין רגליו לרצפה ה"ט דחוצץ ואין מועיל ה"ט דשבח וכו' משום דהתפילה אינה בשביל עצמו של כהן כמו הנט"י שהיא בשביל הידים עצמם שאז באמת כל שהוא שבח אינו חוצץ שכל שאינו מקפיד אינו חוצץ כ"ש וק"ו בדבר שהוא שבח שבודאי אינו חוצץ משא"כ התם בעזרה הוא בשביל

בשביל שפסק בין רגליו לרצפה ואם הוא שבח לבני אהרן מה נפקותא יש בזה לרצפה שאינו שבח לה שתהיה מלוכלכת בדם ובעינן שלא יעמוד ע"ג כלי וכו' שלא יהיה הפסק בינו לרצפה ולכן הוצרך הש"ס לתרץ ולו' דמיירי בדם לח דלא הוי הפסק כלל ולכן אין הקפידה לו' דהוי חציצה בינו לרצפה מכח דאין טעם דשבח וכו' מועיל לגבי הרצפה דצריך שלא יהיה חציצה בין הרגלים לרצפה משא"כ בנט"י שההקפדה של החציצה היא שלא יחוץ על האדם וכל שהאדם אינו מקפיד אינו חוצץ כנז' כ"ש וק"ו כשהוא שבח לו ולא הוצרך הרב הלק"ט להביא מן מס' זבחים לדין חציצה עצמה אלא לענין כמו ששם שבח לבני אהרן וכו'. גם כאן שבח למוהל וא"כ בנד"ד דקי"ל כל שאינו מקפיד אינו חוצץ כ"ש וק"ו כשהוא שבח לו ונד"ד כדאיתיה בהוא ע"ג היד ולצורך הגוף של אדם ונדון דהתם כדאיתיה שהוא למטה בין הרגלים לקרקע ואינו צורך האדם לבד אלא צורך שלא יהיה חציצה בין הקרקע לרגלי האדם.

והרב יד אהרן ח"א כשהביא ת' הלק"ט הנז' כתב עליו ז"ל ולע"ד אין כ"כ ראיה מהתם ועיין מ"ש המג"א ס"ק ז' עכ"ל.

והרב אור יקרות שם אחר שהביא ל' הלק"ט הנז' וכתב הקושיא הנז' בשם שמעתי מקשים תירץ ז"ל ונלע"ד דהרב עצמו כבר תירצו במ"ש ואיידי דחביב אינו מקפיד וכו' דהכי הוא הדין לענין נט"י דאם מקפיד חוצץ ואם אינו מקפיד אינו חוצץ וכ"פ מרן בש"ע לענין דיו דתני במתני' דיבש חוצץ וכתב המ"א דאם הוא כותב תדיר דאינו חוצץ והיינו טעמא והאי דכיון דאינו מקפיד זה אע"ג דאחר מקפיד אינו חוצץ לזה שאינו מקפיד נמצא דינו של הרב אמת דמשם למד דקאמר שבח וכו' דגם במוהל ודאי די"ל כן שבח הוא למוהל ואע"ג דהתם בכהנים לא נאמר אלא בלח ולא ביבש איכא למימר דהתם קפדי אם יתייבש ברגליהם אבל הכא המוהל ודאי דאינו מקפיד אלא שבח הוא לו דבזה נודע לאחרים שהוא מוהל משא"כ בכהנים דלא צריכי להאי ודוק עכ"ל.

סימן קס"ב

סעיף ב הנה הנוטל ידיו צריך לשפשפם זב"ז. נ"ל דעת מרן ז"ל בזה הנה כתב רבינו הטור ז"ל לפיכך הנוטל ידיו צריך שישפוך לו אחר עליהם ואם אין לו אחר יאחוז הכלי בראשי אצבעותיו וישפוך על ב' ידיו כא' או ישפוך על כל א' רביעית ואח"כ ישפשפם כשהופך רביעית כא' א"צ מים שניים לטהרם עכ"ל וכתב ע"ז מרן ז"ל בב"י ז"ל וממ"ש רבינו ואח"כ ישפשפם משמע דהנוטל ידיו צריך לשפשפם וכ"כ הרמב"ם בפ"א מה' מקואות הנוטל ידיו צריך לשפשפם וכ"כ הכלבו בשם הראב"ד וכ"כ סמ"ג בשם התוספתא וגם הרמב"ם כ' בהקדמה מס' ידים וכבר נא' בתוספתא כי הנוטל ידיו צריך לשפשף ר"ל שיחכך קצתם בקצתם ורבינו שמשון כ' התוספתא זו בפ"ב דמס' ידים וז"ל הנוטל ידיו צריך לשפשף שפשפה בחברתה טמאה בראשו או בכותל טהורה חזר ונגע בהן טמאה ופירש צריך לשפשף כלו' לקנח מים שעל ידיו במפה או בשאר דברים כדאמרינן פ"ק דסוטה כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא ושפשוף לשון קנוח הוא כי ההוא דר"פ אמר להם המתוגה זאת אומרת מצוה לשפשף ובסוף י"ה מבערב ישפשף ושלא נטל כי אם הראשונים איירי דאם נטל את השניים היכי קתני שיפשף בשפשף בראשו חזר ונגע בהן טמאה הרי טיהרו השניים

(חית)

את הא' שע"ג היד כדקתני מתני' ומיהו אפשר דשפשוף בעי לעולם עכ"ל ולפי זה אין מכאן ראיה שצריך לשפשף ב' ידיו זב"ז בשעת נטילה ואם זו היתה ג"כ כוונת הרמב"ם צריך עיון למה בה' ברכות כתב דין זה בלשון ניגוב כדאי' בפ"ק דסוטה ובה' מקואות כתבו בלשון שפשוף השנוי בתוספתא אבל הרא"ש כ' בפכ"ה בלשון הזה והנוטל צריך שישפוך אחר על ידיו ואם אין אחר יאחוז הכלי בראשי אצבעותיו וישפוך על ב' ידיו או ישפוך ע"ז רביעית וע"ז רביעית ואח"כ ישפשפם זב"ז ע"כ נר' מדבריו שהוא מפרש דמאי דתניא צריך לשפשף היינו לו' שצריך לשפשף ב' ידיו זב"ז וכ"נ שהוא דעת ה' ירוחם שהעתיק ל' הרא"ש שכתב ואח"כ ישפשפם זב"ז ולפי"ז יש לתמוה על הרמב"ם שהשמיט דין זה בה' ברכות דאין סברא לחלק בין אכילת תרומה לאכילת חולין בזה וצ"ל שסמך על מ"ש בה' מקואות:

כתב הכלבו בשם הראב"ד אם שפשף ידיו זב"ז צריך שיהיה נזהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים מפני שהן מטמאות זא"ז ע"כ ומדקאמר אם שפשף ידיו משמע שא"צ לשפשף ומיהו איכא למדחי דמשום דאפשר לשפשף בכותל וביוצא וא"צ לשפשף זב"ז משום הכי קאמר אם שפשף אבל שפשוף מ"מ צריך הוא לעשות. ומ"ש שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים נר' דהיינו לדברי האומרים דנט"י עד מקום חיבור האצבעות לכף היד אבל לדברי שמצריכים ליטול עד מקום חבור הכף לזרוע ליכא למיחש להכי דמשם ולמעלה אין שם יד עליו לשום דבר ואינו מטמא ומיהו לדעת הערוך גם בזרוע שייך טומאה כמש"ל עכ"ל מרן ז"ל. נמצא מסקנת מרן ז"ל בב"י ומ"ש רבינו הטור ואח"כ ישפשפם היינו משום דס"ל הנוטל ידיו צריך לשפשפם זב"ז כמ"ש הרא"ש וכו' בהדיא וכ"ד הרמב"ם ז"ל וכו' ומ"ש הכלבו ל' אם שפשף אין משם הוכחה היפך זה משום וכו' אבל שפשוף מ"מ צריך הוא לעשות כנז"ל ומרן ז"ל בש"ע ס"ד נקט ל' רבינו הטור הנז"ל ממש שכתב עליו מרן ז"ל משמע וכו' ובסעיף ז' נקט ל' הכלבו הנז"ל אם שפשף וכו' שפי' בו מרן פי' הנז"ל שאין ראיה ממש אם שפשף וכו' מזה נר' דדעת מרן ז"ל בש"ע כהרא"ש והרמב"ם והטור ורי"ו שהביא בב"י כנז'.

וראיתי להשכנה"ג הגב"י אות י"ח על מ"ש מרן ע"ד הכלבו וז"ל שיטה מ"א אבל שפשוף מ"מ צריך הוא לעשות וכו' נ"ב אבל בס' הקצר לא כתב שצריך לשפשפם והכי נקטינן ודלא כדכתב בהגהה ש"ע דהנוטל צריך לשפשף ומיהו המנהג לשפשפם ואין לשנות בא' ועיין ברש"ל פכ"ה סי' ל"ח עכ"ל. והנלע"ד בדעת מרן ז"ל הוא כנז"ל דכיון שביאר בב"י דממ"ש הטור ואח"כ ישפשפם משמע דצריך לשפשף וכ"ד הרא"ש ורי"ו וכו' א"כ מדנקט בש"ע ל' רבינו הטור ממש בסעיף ד' ואח"כ ישפשפם וכו' א"כ הרי פסק דצריך לשפשף אלא דל' רבינו הטור ז"ל נקט. ברוב אותו הסעיף וכ"ד הרב המג"י ז"ל דלאחר שנטל ידיו כראוי ישפשף ב' ידיו זב"ז בין בנט"י שחרית בין בנט"י דאכילה כמבואר בשה"כ בכוונת נט"י שחרית ובכוונת נט"י דאכילה ע"ש:

והרב בית דוד סי' ע"ח הביא מ"ש מרן מהכלבו בשם הראב"ד אם שפשף וכו' ומ"ש עליו מרן וז"ל ומ"ש שלא יגע חוץ וכו' נר' דהיינו וכו' אבל לדברי וכו' ע"כ וכתב ע"ז ז"ל ויש להוכיח מכאן דבנט"י צריך שיתכסה כל היד במים ולא ישאר כלום מן היד שלא יתחלחל כמו שרגיל להיות לפעמים שאפי' שופכים על היד מים רבים נשאר איזה מקום קטן ביד שלא נתחו

פס

שם מים אלא במעט משם והוא נסתר יהב דאל"כ מנ"ל לרב ז"ל דהיינו למ"ד נט"י עד האצבעות דילמא עד הזרוע ומ"ה שלא יגע במקום שלא נפלו בו מים היינו באיזה מקום קטן של היד שלא נגע שם מים אלא נר' דהשתא כן אין מועיל הנט"י כלל ולכן נר' שצריך ליזהר להתקין היד בענין שילכו המים למטה בתחתית היד הסמוך לזרוע מלמטה מצד הכף של יד כי רגילות הוא שאין המים הולכים שם עד הסוף לגמרי עד הזרוע והיכא דאי אפשר יזהר שלא ישפשף כי ע"י השפשוף יטמא אותו מקום לשאר כל היד ולכן יותר טוב שלא ישפשף ויצא ידי נט"י למ"ד עד האצבעות עכ"ל . ולענ"ד היכא דא"א הנז' יקיים מ"ש הלבוש בשם הראב"ד לדעת מרן ז"ל דמיירי שלא נטל אלא עד חבור האצבעות לכף היד ואפ"ה לא פיטר מהשפשוף אלא בישפשף ויזהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו מים דהיינו שלא ישפשף אלא האצבעות דבודאי נזהר בהם לנטלם יפה כדי שתהיה נטילתו לפחות ע"פ דעת י"א הנז' ש"ש קס"א שאם לא נזהר אפי' בשיעור הנז' לנטלו יפה א"כ לא הויא נטילתו נט"י אלי' דכ"ע וכיון שכ"ה ישפשף אצבעות ידיו זב"ז ולא ישפשף שאר היד זב"ז משום שלא יגע באיזה מקום שלא נפלו בו מים אם א"א ליזהר כנז' ויצא בזה י"ח השפשוף כדעת מרן במ"ש הלבוש כנז' שהרי שלא"כ בגוף הנט"י בעלמא זה שא"א ליזהר הוא סומך על הסברא הנז' כמו שסיים הראב"ד ז"ל והיכא דא"א וכו' ויצא נט"י למ"ד עד האצבעות עכ"ל כנז"ל . ונלענ"ד פשוט מתבו' הרשב"א שהביא מרן בב"י ופסקים בסעיף א' ע"ש דמ"ב בב"י ובש"ע ס"ז אם שפשף ידיו זב"ז יזהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו מים מפני שהם מטמאות זא"ז ע"כ מיירי אפי' בנוטל ב' ידיו כא' דאצ"ל בכתב ס"ס דבנוטל ב' ידיו כא' אינם מטמאות זא"ז ה"ד כשרוחץ שניהם אלא בנוגעים זב"ז במים הראשונים לא אמרינן שיטמאו זא"ז ולא יועילו להם מים ב' משא"כ בנד"ז שלא נטל אלא עד הפרק למר כדא"ל או עד חבור האצבעות לכף היד לרוב הפוסקים א"כ לא נטהר אלא עד המקום שנטל ולגבי המקום שנטל אפי' אם יגע ביד האחר הנה אם נטל אותם כא' אינם מטמאות זא"ז ויועיל להם מים ב' לטהר אותם משא"כ אם יגע אחר גמר נט"י בעוד ידיו לחות למעלה ממקום שנטל שעדיין הוא טמא הנה אפי' יגע יד א' מניה וביה יקבל טומאה לענין שיצטרך נט"י פ"א לא לענין ניגוב דכיון שנטל ב' פ"א הו"ל כיד א' אלא שהנגיעה אחר גמר נט"י במקום שלא נטל אותו היא מטמאה את היד אפי' מניה וביה כנלע"ד פשוט . וכ"נ מסתמיות מרן בב"י ובש"ע והפוסקים שלא חילקו עד"ז . ע"ד מ"ב בכל פרטי סי' זה וע"ד בחילק בין נטל עד חבור האצבעות וכו' כנז"ל .

ס"ד הלכך השופך מהכלי על ידו א' . וכו' כתב ע"ז השכנה"ג הגה"ט ז"ל פי' ז' הלכך השופך מן הכלי וכו' כ"כ עיין הרש"ל פכ"ה סי' ל"ג כתבתיו בסי' קנ"ט הגב"י אות י"ג ע"ב ובס ז"ל והרש"ל ז"ל בפכ"ה סי' ל"ג כ' דהעיקר כדברי הרשב"א ז"ל ואפי' ליטול ידו א' ולשפוך עליה שלא נגיעה ובשפוך לא ואפי' שנטל ידו הא' כ"פ לא נגע בחברתה ומ"מ יש חילוק בניהם שאם לא נטל ידו אלא פעם א' צריך לנגב את ידיו אבל היכא שנטל שני פעמים ונגע בחברתה מים השניים מטהרים אותה ועיין בל"ח פכ"ה אות ע' עכ"ל והמג"א ס"ק י' עמ"ש מרן לכך צריך ליזהר כששופך מים שליביה שהם מים שניים לבד מהראשונים שלא יגע יד בחברתה עד שישפוך גם זה על השנייה וכתב ז"ל על השנייה ואם נגע ביד טמאה על יד א' שנטל שנים א"צ לנגבם רק נותן א"כ מים עליהם דכיון שכבר היו טהורים לגמרי אעפ"י שנטמאה מיד האחר מהני מים השניים יע"ש סי' ל"ג עסס"ז עכ"ל . ודעת מרן ומור"ם ז"ל נלע"ד שאינם מחלקים בזה שהרי מרן בסעיף זה כתב אם נגע בהם אחר שלא נטל ידיו בעודם לחות מן המים צריך לנגבם וכו' ע"כ ולא חילק בין אם נגע בהם בעת שעדיין לא שפך עליהם כי אם מים הא' שאז צריך לנגבם משא"כ אם נגע בהם האחר אחר ששפך ב"פ שאז הם כבר היו טהורים אלא שנטמאו מיד האחר דשני לחזור ליטלם וא"צ לנגבם תח' ומדלא חילק בזה משמע דס"ל דבכל אופן כל שנגע בהם אחר בעודן לחות מן המים צריך לנגבם וכו' ואדרבה מדנקט ל' בעודן לחות משמע דמיירי לאחר נט"י שדרך האדם לנגב ידיו וע"ז הוצרך לומר שהנגיעה זו היתה בעודן לחות לאפוקי אחר שנתנגבו דאם לא כן למה ל"ל בעודן לחות והיה די לו' אם נגע בהם אחר שלא נטל ידיו צריך לנגבם וכו' שהרי זה טמאם ע"י המים שעליהם וכו' מכל זה מבואר שהידים הם לחות א"ו דהיא גופה אתא לאשמועינן לו' דלא תימא שא"צ לנגבם אא"כ נגע בהם קודם ששפך עליהם מים שניים אלא כל שנוגע בהם בעודן לחות דהיינו אפי' אחר גמר הנט"י בשעת ניגוב ממש כל שהם עדיין לחות ונגע בהם אחר צריך לנגבם וכו' וכ"נ ממ"ש מור"ם ס"ו עמ"ש מרן דאם אחר שפשף פעם א' על ב' ידיו זו לעצמה וזו לעצמה נמלך וצריך אותם ביחד צריך לנגבם וכו' סיים מור"ם ע"ז ז"ל וכ"ש ליזהר שלא יגע בידו ששפך עליה פעם א' לידו הב' ששפך עליה ב"פ ע"כ דצ"ל מאי אתא לאשמועינן בזה הרי כבר כתב מרן דין זה בס"ד לכך צריך ליזהר וכו' וכמו שהקשה עליו הרב א"ז בשם מי"ע והניחו בצ"ע ולענ"ד נר' דנתכוון לאשמועינן דאפילו זה שנוגע ידו ששפך עליו פעם א' בידו ששפך עליו ב"פ כדעת נוטה להחמיר בה יותר משנגע בידו ששפך עליה פ"א לידו אחרת ששפך עליה פ"א דכיון דהתם עדיין יש טומאת היד עצמה ויש לה טהרה על ידי המים שניים ואפ"ה אין נטהרת עמה נ"כ הטומאה שבאה לאותו יד מחמת יד האחרת ולו' דאגב שמטהרים המים שניים לטומאת היד עצמה יטהרו אותה גם כן מהטומאה שבאה לה מהיד האחרת א"כ כ"ש כשהיד הב' היא טהורה לגמרי ונגע בה ביד ששפך עליו פ"א שאז אין ליד זו אלא טומאה שבאה לה מהיד האחרת שמכ"ש מנדון הנז' שאין לה טהרה ע"י מים כי אם אחר ניגוב ועד"ז יש חילוק בדיני או"ח עיין י"ד סי' ע' ס"ו בסברת אמצעית ע"ב זה הנלע"ד בדעת מרן ומור"ם ז"ל בזה ומהרש"ל ז"ל אפשר דדייק כן ממקור דין זה בב"י ז"ל וכתוב בהגהות מיימוניות בשם סה"ג שפ"ה אם נגע בהן אחר שלא נטל את ידיו בעודם לחות מן המים צריך לחזור וליטול שהרי זה טימאם ע"י המים שעליהם וכתבו עוד לכך צריך ליזהר כששופך מים שליבים שהם שניים לבד מה"ה שלא יגע יד בחברתה עד שישפוך גם זה על השנייה או שישפוך על שתיהן כאחד ואם נטל כל יד מרביעית א"צ לכל זה עכ"ל ע"כ הרי שאעפ"י שבכתב הג"מ בתחי' ל' שה"ג וכו' דקאי על מ"ש הטור אם שפך מים על ידו א' וכו' שצריך לנגבם ולחזור וליטול עכ"ז לא סיים כלשונו אלא צריך לחזור וליטול ולא הזכיר ניגוב אלמא שאין מביא אותם במ"ש בתחי' בה"ג אלא לענין לחזור' וליטול ולא לענין ניגוב והוב' רש"ל ז"ל דהגמ' מיירי במי שגמר נט"י כפשט לשונו ולכן כיון שידיו היו טהורות א"צ לנגבם אלא לחזור וליטלם משא"כ שאם לא נטל ידו אלא פעם א' דמיירי בה רבינו הטור שצריך לנגבם ולחזור וליטול כנז' אבל מרן ז"ל בש"ע הוסיף בל' הנז'

הנז' אלא לנגבם כמ"ש ז"ל צריך לנגבם ולחזור וליטול וכו' הרי שדעתו ז"ל שהם שוים לשצריכים ניגוב התחלה כנז' :

עוד ראיתי להשכנה"ג הגב"י אות י"ד על מ"ש מרן וכתבו עוד לכך צריך ליזהר וכו' הנז"ל כתב ז"ל סי' ל"ד וכתבו עוד לכך צריך ליזהר וכו' כ"כ וכתב רש"ל ז"ל בפס"ק סי' ל"ג והיכא שלא שפך על ידו רק פעם א' וכן על ידו השנית יכול לשפשפם זב"ז אלא שמלוה מן המובחר לשפשף אחר בנגיעתו ע"כ. עכ"ל ולא הבנתי דבריו ז"ל במה מיירי שאם הדברים כפשטן הרי מבואר בב"י ובש"ע ס"ו היפך דבריו וה"ם בהשכנה"ג סי' קנ"ע הגב"י אות י"ג הביא דבריו היפך זה מפס"ה סי' ל"ג עצמו ז"ל אם לא נטל ידו אלא פעם א' צריך לנגב את ידיו אבל היכא שנטל ב"פ ונגע בחברתה מים השניים מטהרים אותה כנז"ל וכעת לא ידעתי טעם לחלק לדעת רש"ל ז"ל וצ"ע :

סימן קס"ד .

סעיף ב' עיין להרב עיקרי הד"ט סי' ט' אות יו"ד בכ' טעם כעיקר משם הרב פנים מאירות סי' ע"ו למה שאין העולם זהירים מלינגע בספר אחר נע"י הא' או בתוך הסעודה ואינם חוזרים ליטול ידיהם ע"ש :

סי' קס"ז הלכות בציעת הפת .

סעיף ב' הג"ה והמברך יכוין לאמן שאומרי' הסבר ע"ד מ"ש הירו' הביאו הטב"ש סי' ר"ג ג' ז"ל ונתכוון המברך נר' דאפי' ענה אמן לא יצא אלא אם נתכוון המברך להוציאו ולא הוי כאלו בירך בעצמו וכ"מ בירו' ר"פ ג' שאכלו דא"ל ר"א לר' זעירא כמה דאנא יהיב דעתי מפקק יתיך י"ח בברכה כן הב דעתך מפקא יתי י"ח באמן ע"ש אלמא אע"ג דענה אמן צריך לכוין להוציאו י"ח בברכה עכ"ל הט"ש ואפשר הכ"ע ע"ד מ"ש ר"ח שיש מעלה בעניית אמן בכוונתה ולכן רצה ר' אבא לפטם ולכוין לצאת בה כי היכי דלהוי כאלו ענה אמן בעצמו ע"ד שומע הברכה שמתכוין לצאת דהו"ל כאלו בירך בעצמו אלא שאין צורך פי' זה בכוונת מור"ם דא"כ הול"ל שגם השומע יכוין להוציא המברך באמן ע"ד מ"ש הירו' כנז' :

סעיף יו"ד כתב בשיו"ב בשבר"כ"י סי' קס"ז י' שאם בירך על הפת בפה"א יצא הרמ"ע והרא"ם והריטב"א ור' אשר בר' חיים פליגי עליה ופסיקא להו דלא יצא ומודו דאם בירך על הפת בשה"כ יצא דלא כמהרי"ע ע"ש והבי"ד הול"א מע' ב' ד"ה טעות בברכה :

וזכני השי"ת וראיתי למרן ז"ל כ"מ פ"ד מה"ב ה"ו עמ"ש הרמב"ם ז"ל בירך על הפת פטר את הפרפרת שאוכלין בהן הפת מיני התבשיל ופירות וכיוצא בה אבל אם בירך על הפרפרת לא פטר את הפת בירך על מעשה קדרה פטר את התבשיל בירך על התבשיל לא פטר את מעשה קדירה. וכ' מרן ז"ל בירך וכו' משנה פ' כ"מ ברכות דף מ' וכו' וא"ת במאי עסקינן אי בברכותיהם שוות אמאי אין פוטרים זא"ז ואי בשאין ברכותיהם שוות היכי אפשר לומר במקצתם דפוטרים זא"ז ועוד שהרב ז"ל כ' דפרפרת היינו תבשיל ופירות וכיון דאין ברכתן וברכת הפת שוה פשיטא דאין פוטר את הפת והיאך הוה אפשר לו' דברכת בפ"ה או העץ יפטור ברכת הפת וכן היאך אפשר דברכת מ"ק בורא מ"מ יפטור ברכת תבשיל ופירות או איפכא וי"ל דכיון דתנן על הכל אם אמר שהכ"ב יצא וה"נ אפשר לו' שאם בירך על הפת בפה"א יצא דהא פה"א הוא ואפשר דאפילו בירך בורא פרי העץ יצא וכמ"ד עץ שאכל ממנו אדה"ר חטה היה וכן י"ל דברכת במ"מ פוטר ברכת תבשיל ופירות מ"מ דמי' כשבירך על הדבר עצמו ברכה שאינה מיוחדת לו כגון שבירך על הפת עצמו שהכל כ"ב יצא אבל אם בירך על הפרפרת שהכ"ב לא פטר את הפת ועפ"ז תקים בשאר ברכות על הדרך שכתבתי עכל"ל :

בס' תוס' ירושלים על או"ח סי' ר"ו ס"א ז"ל ואפי' על פת ויין. וכן יוצא על פת ויין בברכת העץ והאדמה עיין בבעל ס' חרדים על הירו' ברכות פ"ו ה"ב עכ"ל :

ודעת מרן ז"ל הנז'. והרב ס' חרדים הנז' נר' דמפרשים מ"ש בברכות דף מ' כמו שעלה לענ"ד בתחי' ואח"כ הודיתי לחרש"י ז"ל מכח כמה ראיות כמ"ש אגלי על מס' ברכות והנם דלגביה דמרן ז"ל מילתא זוטרתי היא לדחות כל הראיות שהבאתי לפי' הרש"י ז"ל מ"מ לגבי דידי עפר לא ידעתי ומ"מ נוכל לו' דאטו גברא אגברא קא רמית. דהרמב"ם ומרן ז"ל ס"ל דסוף מתני' דלא כר' יהודה היפך הא"ז הגדול וכמה אחרונים הנז"ל אגלי שם והנם הריפא דמתני' ר"י אין תמיהא דהא כתם לן ר' כר"י ובפרט השני שהם דלא כר"י כיון שהם ענינים חלוקים כנלע"ד כעת ועיין להרב נשמת אדם כלל ח"ן סק"ג דשו"ע ע"ד מרן ז"ל הנז' :

וזכני השי"ת וראיתי ביאור להרב ס' חרדים על הירו' דמס' ברכות לבד. נדפס בירוש' ס' זרעים ומוצד עם ביאור הרב פני משה וכו' וראיתי ענין הנז' שכתב נ"פ זה"ל שיוצא על הפת בברכת בפה"א ועל היין בברכת בפה"ע ע"ש ולא כתב בלשון מצורף יחד הנז' שיוצא על פת ויין בברכת העץ והאדמה וא"כ מוכרח לו' שכ"ה ג"כ כוונת ס' תוס' ירו' אלא שהי"ל לדקדק בלשונו שלא ליתן מקום לטעות למי שאין לו המקורות לברר האמת נלע"ד דלכון הש"ס דנקט לא נצרכה אלא לר"י וכו' ולא נקט לא נצרכה אלא משום דר"י וכו' דהש"ס מיירי וכו' דהש"ס מיירי אלי' דר"י שלאו דאפ"ה בירך על פה"א פה"ע לא יצא וצל"ע בכללי הש"ס אם יש לא נצרכה אלא לפלוני וה"ל ואתן הכתה באנו להפוקי מדעתו :

סימן קס"ח .

סעיף ו' ברכה מי שאכל פת הבכ"ם ושכח לברך עליה מעין שלש ואח"כ נזדמן לו לסעוד בפת ובתוך הסעו' נזכר שלא בירך מע"ג הנז' אם צריך עתה לברכה כיון שעדיין לא בירך בהמ"ז או אפילו לכתחי' יסמוך על בהמ"ז כיון שהיא שהבכ"ם כיון שאם היה שיעור קביעות סעודה היה דינה כפת :

הנה הר' ויה שדה סי' ד' כתב מי שאכל שהבכ"ם ושכח לברך עליה ברכה מע"ג ואח"כ מיד הביאו לפניו הסעודה ובתוך הסעודה נזכר שלא בירך מע"ג צריך לברך כעת שנזכר או בהמ"ז פוטרתו :

תשובה וכו' האריך והייס ז"ל וא"כ פת הבכ"ם ושאר מידי דמזון הם שוים והשתא שאין דין הש"ס מלוי בינינו כל מידי שבא בין בתוך הסעו' או אחר הסעודה קודם ב"ה ב"ה פוטרו אבל אם אכלו לבדו שלא בתוך הסעודה אין בהמ"ז פוטרתו דברכת שלש הינה פוטרת מע"ג וא"כ אם אכלו קודם סעודה ושכח ונזכר בתוך הסעודה צריך לברך מע"ג וב"ה לא פטרה

שהרי אלא מה שבא בתוך הסעודה קודם בהמ"ז משא"כ זה שאכלו לבדו וזה פשוט דזה גרוע מדייסא דבדייסא דאין ברכה שלפה פוטרת אותה כ"ש פת הבכ"ם ודי בזה וכו' הנלע"ד כתבתי להעיר שמעון דויך הכהן ס"ט עכ"ל :

והרב בית דינו של שלמה סי' ע"ז הביא תשובה הנז' וחלק עליו באריכות וסיים ז"ל תבנא לדינא לענין שאלה דשאיל לן והן אמת אם כשאכל פת הבכ"ם היה דעתו לאכול אחריה סעודה דבר זה נפתח בגדולים ותלוי בפלוגתא דרבוותא דהרא"ש כתב דדברים הבאים לפני הסעודה כגון פרפראות ויין שבא לגרר להמשיך לסעוד בכלל הסעודה הן ונפטרין בב"ה והרשב"א בתי' נראה דפליג ע"ז שכ' דצריך לברך בסוף ודברים אלו דהרשב"א ודהרא"ש הובאו בב"י ס"ס קע"ז ובאו בדבריו לעיל אמנם תמיה לי דלא כ' הב"י דפליגי אהדדי וכמה בכתובים בב"י הא לחודיה קאי והא לחודיה קאי כאלו דמא"ת ומא"ת ול"פ . (א"ה לענ"ד לא פליגי דהאי כשבא להמשיך ולגרר לסעוד כדנקט הרא"ש ז"ל בזה הוא דבהמ"ז פוטרתו הא לאו הכי לא כמ"ש הרשב"א ז"ל והרבה מהראשונים ע"ש מי שאכל כזית כרפס בליל פסח עיין רבינו הטור סי' תע"ג ועיין מ"ש אחר זה) :

אכן בנ"ד לדידי שמיע לי דהמעשה שהיה שלא היה דעתם לאכול סעודה אחר פת הבכ"ם וא"כ בנ"ד אכתי איתיה בשאלה ובנדון כזה כבר הורה זקן מהר"א שלוי בגו"ר חא"ח כלל א' סי' מ"ה דברכת שלש פוטרתם והביא ראיות לזה שכ' ע"ד הר"י שכתבו משם רבני גרפה דאין ברכת ג' פוטרת מעין ג' ואם אכל דייסא או כיוצא בה לאחר המזון אין ב"ה פוטרתו וז"ל הו איכא למימר דע"כ לא סברי הכי רבני גרפה אלא בדייסא ופירות של שבעה מינים שברכתם מעין ג' אבל שהבכ"ם אף איכהו מודו דברכת ג' פוטרתן מוכיחין לו' כן דקאמרי כגון דייסא וכו' שפי הוה ניחא להו למימר כגון פהבכ"ם ואנן ילפינן אף בדייסא מק"ו או שכוונו לו' דדוקא בדייסא אמרו כן לפי שהיא דבר גרוע שהרי אפילו קבע סעודה עליה אכתי במלתא דידה קיימא שאין מברכין עליה ג"כ ואיכהו סבריה דייסא גריעא נמי מיין ותמרי דיין ותמרי זייני ודייסא לא זיינא ולא סעדא דאי הוו סברי דדייסא זיינא וסעדא לא היה ראוי שתהיה גרועה מיין ותמרים וא"כ פת הבכ"ם דזיין וסעיד עדיפא ועוד דאשכח מעליותא אחריתי דכקובע עליו סעודה יש לו דין פת גמור ומברך עליו המוציא וג"כ להדיא לית דינא ולית דיינא דכ"ע סברי דברכת ג' פוטרו ולא יהיה גרוע מיין ותמרים עכ"ל וכתב עליו בעל ר"ח בדה וז"ל וכו' עכ"ל . ודבריו זרים הם בעיני וכו' זאת תורת העולה מן המקובץ דהכי הלכתא להלכה ולמעשה אליבא דכ"ע דברכת ג' פוטרת מעין שלשה בפהבכ"ם ואפילו לכתחילה שעדיין לא בירך בהמ"ז לא יברך ברכה דמע"ג דברכת שלשה לפניו והיא פוטרתו ובלבד שיהא מחוייב בברכת ג' משום דבר אחר דבלא"ה צריך שיברך לכתחילה ברכה דמע"ג דהיא ברכה הראויה לפת הבכ"ם וקבעוה רבנן חובה המורם מזה לנ"ד שאין צריך לברך ברכה דמע"ג דב"ה לפניו והיא פוטרתו כאשר הורה גבר . הדבר יצא מפי המלך מלך רב הרא"ה ז"ה ואין להרהר אחר מדותיו וגזירותיו כי דבריו ברורים הם בטעמם ונימוקם עמם ואין לפקפק בהם . הצעיר שלמה בכמוהר"ר שמואל לאנייאדו ס"ט :

הגה מ"ש הר' כ"ד של שלמה שכתב הגו"ר חא"ח כלל א' סי' מ"ה על מקור דש"ע ר"ה ס"ז

וז"ל הו איכא למימר דע"כ לא סברי הכי רבני גרפה אלא בדייסא ופירות של ז' מינים שברכתם מע"ג אבל פהבכ"ם אפי' איכהו מוכיחין לו' כן דברכת ג' פוטרתן דקאמרי כגון דייסא וכו' שפי הוה ניחא להו למימר כגון פהבכ"ם ואנן ילפינן אפי' בדייסא מק"ו א"ו שכוונו לו' דדוקא בדייסא אמרו כן לפי שהיא דבר גרוע שהרי אפי' קבע סעו' עליה אכתי במלתא דידה קיימא שאין מברכין עליה שלשה ברכות ואיכהו סברי דדייסא גריעא נמי מיין ותמרי דיין ותמרי זייני ודייסא לא זיינא ולא סעדא דאי הוו סברי דדייסא זיינא וסעדא לא היה ראוי שתהיה גרועה מיין ותמרים וא"כ פהבכ"ם דזיין וסעיד עדיפא ותו דאשכח מעליותא אחריתי דבקובע עליו סעודה יש לו דין פת גמור ומברך עליו המוציא וג"כ להדיא לית דינא ולית דיינא דכ"ע סברי דברכת שלשה פוטרתו ולא יהיה גרוע מיין ותמרים עכ"ל הגו"ר הנה ביין ותמרים עצמם שכ' מרן סי' ר"ח ס"ז דברכת ג' פוטרתן ה"מ אם בירך עליהם עצמם ג"כ דאז הוי דיעבד ויצא מה שא"כ אם בירך ברכת שלשה על הפת ולא נתכוון לפטור היין בכך הנה אינו נק' בזה דיעבד כמ"ש מרן סי' רל"ע ס"ח בשם יש מי שאומר והוא ע"ד מ"ש סי' ר"ו והא"ר שם ע"ש ויתכן דכ"ע מודו בזה ולא כתב מרן לשון יש מי שאומר אלא משום כדון דהתם שנתכוון לפטור יין שבתוך המזון שהיה סבור שיביאו לו יין יותר שאז כחתם בהמ"ז פוטר גם יין הבדלה ולכן כיון שכך היתה כוונתו אלא שנאנס ולא נתקיימה מחשבתו לכן מפני זה כ' מרן ז"ל לשון יש מי שאומר שצריך לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה משא"כ בנ"ד שלא יש פרטים אלו לכן הו"ל לכתחי' אפי' אם בירך בהמ"ז כיון שלא נתכוון להדיא לפטור כ"ש וק"ו כשעדיין לא בירך בהמ"ז דהו"ל לכתחי' גמור שצריך לברך מע"ג כתקנת רז"ל שכך הדין ביין ותמרים שלמד מהם הגו"ר ז"ל אלא שעדיין יש החילוק שהיים שיש בפהבכ"ם מה שאין אפי' ביין ותמרים דכשקבע עליו דינו כפת לגמרי ואעפ"כ לענין לסמוך ע"ז לכתחי' הגם שלא קבע עליו מנין לנו . עיין להרב מחב"ר סי' ר"ח אות ד' משם ג"כ ראיה לחילוק הנז' .

הרב תוספת ירושלים סי' ר"ה ז"ל (סעיף י"ז) שאם אכל דייסא אין ב"ה פוטרתו ועיין בתה"ג שחלק ע"ז ובירושלמי ברכות (פ"ו ה"ה) מיבעי אתן דאכל סולת (מעשה קדרה) ובדעתו למיכל פתא מהו מברך על סולתא בסופה ומסיק רבנן דקסרין פשטין ליה דצריך לברך בסוף ואפשר דלכתחי' קודם הסעודה גם הבה"ג מודה דיכול לברך ולא הוי ברכה לבטלה : (א"ה כן נלע"ד דיש חילוק כשאומר ד"מ בהמ"ז פוטר שלפני המזון שאז אם יברך עליו מע"ג קודם בהמ"ז הו"ל ברכה שא"צ כיון שבאמת הבהמ"ז פוטרו ואפי' במידי שהוא מחלוקת הפוס' הנה דעת מרן ז"ל בזה דהו"ל ברכה שא"צ מכח סב"ל כמ"ש סי' קע"ד ד' היפך דעת מוהס סי' רל"ע ז' עיין אללי בפרט זה בקונט' כללי ההוראה משא"כ כשאומר אם בירך בהמ"ז על דבר פ' פוטרו כנד"ד הנה כל עוד שלא בירך בהמ"ז יכול לברך לכתחילה כתקנת רז"ל וכן ראוי לעשות ולא מקרי ברכה שא"צ כיון שבאמת לכתחי' אינו יכול לברך בהמ"ז ע"ז אלא דוקא בדיעבד אם בירך כנז') וכל זה כשאכל ז' המינים לא היה בדעתו לאכול פת (א"ה נל"ת שהרי נקט בל' הירו' הנז' ובדעתו למיכל פתא כנז"ל :

אפשר דס"ל שאחר שאכל סולת אז בדעתו מחדש לאכול פת לא שהיה כן דעתו בעת אכילת סלת וזו שסיים אבל אם בעת וכו' א"נ דעתו לאכול פת אח"כ לא מיד כדקדוק לשונו) : אבל אם בעת

באכל

שאכל הז' המינים היה בדעתו לאכול פת מיד מחלוקת הוא בירו' (ה"ד) ומסיק רבנן סלקין לבית ירחא ואכלין ענבים ולא מברכין בסופה בשיש בדעתו לאכול פת ולכאורה סותר לשיטת הש"ס וע"כ צריך לחלק בין דעתו לאכול פת או לא (אח"ז נלע"ד לחלק שהענבים אכלום לפתוח ולגרור תאות המאכל וכן הו"ל כיין שלפני המזון שהוא לזה וע"ד מ"ש הר' זרע יעקב הביאו המחב"ר בק"א סי' קע"ד אות א' משא"כ בסולתא שאינו לזה ולכן צריך לברך עליו בסוף כדין יין שבדלה שאינו לגרור תאות המאכל כנלע"ד כעת אח"כ ראיתי שכן כ' אח"כ בלשון אולי וכו' לתרץ על האור. זרוע שבזה נתרץ גם הירו' עצמו דידיה אדידיה). וכן כו' הגאון ר"א ליב ז"ל בביאורו לירו' שם סוף הלכה ה' הנז' ועיין מ"ב שם הרב פני משה ה"ד וסוף ה"ה הנז':

והנה במ"א לקמן סי' רמ"ע הביא בשם הד"מ דע"ב לאחר קידוש אכל ובירך במ"מ ואחריו ברכה מע"ג ואחריו היו אוכלים לחם ולכאורה הוא נגד הירו' הנז'. ואולי הוא דוקא בזתים וענבים דמיירי שם בירו' דבאין להמשיך המאכל אבל לא בבמ"מ ולכאורה י"ל דמהירו' אין ראיה דהירו' לשיטתיה דגם בתמרים אינו פוטר כמ"ש הב"י בשם הרשב"א אבל לפי מאי דקי"ל בבבלי (די"ב) דבתמרים פוטר א"כ ה"ה בדייסא וכן לפי מ"ש הב"י דהא דאינו פוטר לשיטתו' הוא לכתחילה אבל בדיעבד פוטר א"כ י"ל גם בזה דצריך לברך על הסולת הוא ג"כ לכתחי' אבל בדיעבד פוטר וצ"ע בזה ונכון להחמיר דצריך לברך מע"ג קודם האכילה עכ"ל:

והנה בירו' פו' דברכות (ה"ד) ז"ל היו לפניו מינין הרבה ר"י אומר וכו' ריב"ל אומר מה פליגו ר"י ורבנן כשהיה בדעתו לאכול פת אבל אם אין בדעתו לאכול פת כל עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין ז' עליו הוא מברך א"ר בא צריך לברך בסוף א"ר יוסי הדא דר' בא פליגא על דריב"ל דריב"ל אמר מה פליגן ר"י ורבנן כשהיה בדעתו לאכול פת אבל אין בדעתו לאכול פת כל עמא מודיי שאם יש ביניהן ממין ז' עליו הוא מברך ומר ר' בא וצריך לברך בסוף לא בירך נעשה טפילה דתנינן תמן כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה הדא גריזמתא ר' ירמיה בשם ר' אמי מברך על הורמוסא א"ר לוי על שם אל תגזול דל כי דל הוא עד כדון כשיש בדעתו לאכול פת לא היה בדעתו לאכול פת לא בדה רבנן גמליאל זוגא סלק גב אלין דבית ר' ינאי חמתהון נסבין זיתא ומברכין לפניו ולאחריו אמר לון ועבדין כדון ר' זעירא שלח שאל לר' שמואל בר נחמן ר' כהנא בשם ר' אבינא כל עמא מודיי שאם יש ביניהם ממין ז' עליו הוא מברך א"ר זעירא ויאות מן מאן דאנן חמיין רבנן סלקין לבית ירחא ואכלין ענבין ולא מברכין בסופה. לא בשיש בדעתו לאכול פת (ה"ה) וכו' ר' חלבו רב הונא רב בשם ר' חייא רובא שהבכ"ם אחר המזון טעונה לפניה ולאחריה א"ר אמי ר' יוחנן פליג א"ר מנא לר' חזקיה במה הוא פליג כשאכל מאותו המזון בתחלת המזון. א"ל אפי' לא אכל מאותו המין בתחלת המזון אתא ר' חגי בשם ר' זעירא אפי' לא אכל מאותו המין בתחלת המזון וכו' אמר מרינוס בי ר' יהושע אכן אכל גריזמי וכליה הע"ג דהוא מברך על גריזמתא בסופה לא פטר סולתא מה כבית במאי דכש"א אף לא מעשה קדרה. א"ר יוסי דברי הכל הוא בירך על הפת פטר את הפרפרת ואת מעשה קדרה כדברי בית הלל. כש"א לא פטר את מעשה קדרה. אבל אם בירך על הפרפרת תחילה כל עמא מודיי דלא פטר את הפת

(ולא

ולא מעשה קדרה. ר' אבא בריה דרב פפי בעי אהן דאכל סולת ובדעתיה מיכול פתא מהו מברכה על סולתא בסופה. רבנן דקסרין פשטין לה צריך לברך עכ"ל:

ע"ש בפירוש הרב אליהו ז"ל והרב שדה יהושע והרב פני משה. והרב פני משה ז"ל מה פליגין וכו' הא דפליגי ר"י ורבנן דוקא בשהיה בדעתו לאכול פת אח"כ וכלומר שהביאו לפניו מינין אלו קודם הסעודה שכך היה דרכן לאכול מיני פירות המעוררים תאות האכילה ובהא הוא דפליגי רבנן וס"ל דמברך וס"ל דמברך על איזה מהן שירצה וטעמא דמכיון שהן באים בשביל הסעודה הוו כדברים הבאים בתוך הסעודה ולא ללפת בהן את הפת אלא לקנות סעודה שדינן שאין טעונין ברכה לפניהן ולא לאחריהם דלאחריה' בהמ"ז פוטרתן וה"נ בדברים אלו שהם באים כדי להמשיך תאוה לאכילה שהפת אינם טעונים ברכה לאחריהם דבהמ"ז שעל הפת פוטרתן ולפניהם הוא דטעונין ברכה בהדי אסור ליהנות עד שיברך ועדיין לא בירך על הפת שתהיה ברכת המוציא פוטרת לברכה שלפניהן והכי אמרינן לקמן סוף הלכה זו דרבנן סלקין לבית ירחא ואכלין ענבין ולא מברכין בסופה לפי שדעתן לאכול פת אח"כ וריב"ל ס"ל כהני רבנן והילכך קאמר דבהא"נ הוא דפליגי רבנן עליה דר' יהודה וטעמא לכך פלוגתא בהאי גוונא דוקא משום דס"ל לרבנן דהואיל שאין מברך עליהם בסוף לא איכפת לן אם אכל ממין ז' או מעין מין אחר שברכותיהן שוות לפניהם ומברך על איזה מהן שירצה. אבל אם אין בדעתו לאכול פת אח"כ וא"כ טעונים ברכה לפניהן ולאחריהן בהא כ"ע מודים שאם יש ביניהם ממין ז' שעליו הוא מברך דכיון שצריך לאחריהם ומין ז' עדיף דטעון ברכה מע"ג מברך ג"כ לפניו עליו ולא על מין אחר. א"ר אבא צריך לברך בסוף לעולם. וכדמפרש ר' יוסי למילתיה ואקשי עליה עכל"ל. ועש"ב ולהרב ב"י והר"א ז"ל הנז' ובפ' מה שכתבו על סוף הלכה ה' הנז' ע"ש:

ובספר הגהות יהוש' להגר"א ז"ל על סדר זרעים שם זל"ל דף כ"א ע"ב מה פליגי ר"י ורבנן כשיש בדעתו לאכול פת וכו' פי' דאז אינו מברך שום ברכה אחרונה אלא יוצא בבהמ"ז להכי ס"ל לרבנן שאין השיבות במין ז' משאר מינים אבל אין דעתו לאכול פת וכו' דאז על מין ז' צריך לברך לאחריו מע"ג ועל שאר מינים אינו מברך (הגאון לשיטתו בביאורו לא"ח. ובפס"ת דבזמן המשנה לא היו מברכין בנ"ר) וודאי מין ז' עדיף מכח זה לברך עליו בתחלה. וא"ר בא צריך לברך עליו בסוף וכו' אפילו כשאוכל בסעודה צריך לברך דלא פטר ליה בהמ"ז וא"כ לדידיה ע"כ לא מחלקינן בין דעתו לאכול פת לאין דעתו לאכול פת דמאי שנא ופליג אריב"ל ע"ש:

ענין מי שאכל ענבים וכיוצא ושכח ברכה אחרונה ותיכף לאכילתו הנז' נטל ידיו וסעד ואחר בהמ"ז אז נזכר מזה אם אין בהמ"ז פוטרתו מברכה אחרונה הנז' כיון שנתחייב בה קודם סעודה שלא היתה אותה אכילה לצורך סעודה לפתוח תאות המאכל ע"ד יין שלפני הסעודה הנז"ל וגם לא אכל ענבים תוך הסעודה שאותה ברכה אחרונה בקודם סעודה שע"כ נחשב מה שאכל קודם סעודה ומה שאכל תוך הסעודה שכולה אכילה א' כיון שהגמר תוך הסעו' דיינינן להו כדברים הבאים תוך הסעודה שלא מחמת סעודה דבהמ"ז פוטרתם מברכה אחרונה עיין סי' רל"ט א' והא"ר שם ס"ק ט"ז ז"ל ואת"ך לא הביאו וכו'

וכו' משמע דאם הביאו יותר ושתו בתוך הסעודה אף שבירך בלא כוס מ"מ א"צ ל ברכה אחרונה על כוס של הבדלה דבהמ"ז פוטרתו דכולה שתיה אחת הוא וכ"כ מ"א בשם הרא"ש עכ"ל הא"ר ז"ל וכן משמעות הפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל בסי' תע"ג גבי ברכת הכרפס לפטור המרור וכו' ע"ש ועיין לס' הוספת ירושלים על הירוש' ולק"ר ה"א :

וכל הנז"ל על מי שאכל פהבכ"ס ושתה ברכה מע"ג וסעד אירע וגו' תוך הסעודה שעדיין לא בירך מע"ג . ולענין ברכה ראשונה לאוכלן תוך הסעודה אחר ברכת המוציא כשאינו אוכלן לשובע ע"ד מ"ש מרן סי' קס"ח ח' גבי לתמניות שבלילתן רכה ע"ש :

עיין לא"ר שם סקי"ט ובס"ק כ' ז"ל טעונין ברכה וכו' כתב ע"ת וגו' דה"ה בפהבכ"ס ולפי מ"ש הב"ח שאין לאוכלם כ"א תוך הסעודה מבואר דא"צ לברך במ"מ . ואפשר לו' אם מכוין בשעה שמברך המוציא לפוטרה זה א"צ"ל במ"מ ול"ע עכ"ל ותמיהני הא מפורש בב"י וכן בב"ח גופיה וכל אחרונים דדין פת כיסנין ולתמניות שוין בזה ועיין בס"ק שקודם זה . עוד כ' ע"ה ז"ל ומהכא יש לדקדק דאם בירך על מה שצריך במ"מ כמוציא לחם דלא יצא מידו למשנה ל"ע ע"כ . ולכאורה אין ראיה מהכא דלא הוי מכוין כלל לאכול זה אך מהא שכתבתי לעיל דמקילין מספקא לברך במ"מ ולא אמרינן דמברך המוציא דיוצא כמי אף בחיובו לברך במ"מ משמע דלא יצא עכ"ל הא"ר :

והמג"א שם ס"ק כ"ב ז"ל טעונין ברכה וכו' ונ"ל שיצא להם זה ממ"ש בגמרא אין לך דבר שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו אלא פת הבכ"ס בלבד וס"ל דמיירי תוך הסעודה כשאוכלין לקנוח ולתמניות בכלל (וכ"כ תר"י ספ"ד) וא"כ כל מיני פת הנז' בש"ז טעונים ברכה תוך הסעודה כשאוכלין לקנוח וכ"כ תר"י ומ"ש תר"י כשהוא בירך על הפת פטר את הפרפרת פי' ניבלא"ה ופירות וכיוצא בהם וכו' ולתמניות הם ניבלא"ש וא"כ ש"מ שפטר להו פת היינו שבאין להמשיך תאות המאכל דהא פירות ע"כ מיירי בהכי דאל"כ למה פטר להו פת כמ"ש סי' קע"ז, כללא דמילתא כל שאוכל למזון ולהשביע כמעשה קדרה שקורין עפ"ל פלאדן וכו' התיר מחמת הסעודה הם באים וא"צ"ל עליהם תוך הסעודה כי הפרי נעשה תבשיל תוך המולייתא וקימחה עיקר ואין להתיר וליקח קצת תפוחים מבשלים ולברך עליהם בפה"ע דהוי ברכה לבטלה דקימחה עיקר (עמ"ש סי' קע"ז) (של"ה) ודבר שבא לקינוח כגון עוגות דקות וכעכין יבשים או מיני מתיקה שכ' בש"ז צריכין ברכה ואין הפת פוטרתן דומיא דלתמניות ועפי"ג פהנ"ה מ"ש ועב"י סי' קע"ז בשם להרשב"א שיטה אחרת אך לא קי"ל עכ"ל ועיין במפרשיו :

בספר טוב עין סי' י"ח אות נ"ב (ונד"מ בשיו"ב האחרון) וז"ל סי' קס"ח מ"א ס"ק נ"ב כתב בס' דגול מרבבה להגאון מהר"ר יחזקאל דלא יברך בתוך הסעודה אלא על דבר שהוא כסנין אלי' דכ"ע ובלא"ה אין לברך דאזלינן לקולא וא"ד ולי הדיוט נראה דדבר שהוא מחלוקת אם הוא כסנין כגון כעכין שקורין בישקוטי"ס או רוסקיטאס לא יאכלם בתוך הסעודה דכיון דתדיר חביב להו כסנין ואוכלם ומברך עליהם במ"מ ככר החשיבם כסנין ואיך פתה ליחוש למ"ד שהוא פת ולא יברך ואין לילך לקולא דהוו תרתי דסתרן והנה דיש לגדר שמעתי מפיס רבנן דכן נהגו גדולי הדור שלפני דורנו שלא לאוכלם בתוך הסעודה וכן נהגנו עכ"ל :

בספר דברי מרדכי להרב אמו"ר על סי' קס"ח

אות ח' ז"ל סי"ז בהם אכל דייסא אין ברכת המזון פוטרתו וכו' ומ"מ כל מ"ש לענין פהבכ"ס אינו אלא בגוונא דהוי פהבכ"ס לכ"ע דלדברי כל הפירושים הוי פהבכ"ס לברך במ"מ דבהא"ג הוא דאיכא לגדודי דאין בהמ"ז פוטרתו אבל כמה מיני פהבכ"ס שנתבארו בסי' קס"ח דלא נקטינן בהו לברך במ"מ אלא מטעם סב"ל כדאי' שם בב"י נר' פשוט שאם עבר ובירך עליהם בהמ"ז יצא מטעם סב"ל דשמא לא מקרי זה פת הבכ"ס וכבר כתבנו כיוצא בזה לעיל סי' קס"ח ומה שכתבנו כאן במאמ"ר הוא נכון לענין מאי דהוי פהבכ"ס לד"ה ופשוט הוא עכל"ל :

הנלע"ד דכיון דמ"ש מרן ס"ז דהלכה כדברי כולם וכו' הוא מחמת דהוי מחלוקת בדרבנן וסד"ר לקולא א"כ בנדון שהוכרח לאוכלם תוך הסעודה שלא מחמת הסעודה הו"ל ספד"ר לאידך גיסא כיון שכבר בירך המוציא והו"ל שמביא מין אחר דפת גמור תוך הסעודה וכדעת הרב דמ"ר הנז' ואם יכול יחמיר שלא לאכלו תוך הסעודה כהרב הידי"א ז"ל או יברך בהנ"ב על אחד שוקאר לפוטרו :

כתב הרב ברכות המים ז"ל מי שאכל חצי שיעור כהמ"ז של פת וחצי שיעור מדבר הטעון ב"א מעין ג' מאי מברך ועיין מס' ערלה פ"ב משנה י"א ועיין בהרמב"ם ז"ל ובאחר הפוסקים ועיין כנה"ג סי' זה בהגה"ט ומג"א ס"ק א' ועיין בני יהודה סי' ל"א ודוק עכ"ל והכנה"ג בהגה"ט ז"ל האוכל מז' המינין פחות מכזית שאין לברך עליו מעין ג' כתב הר"י ז"ל שיש לו לברך עליו בנ"ר וכו' נ"ב אמר המאסף נחלקו ב' הכתי' על מי שאכל חצי זית מז' המינין וחצי זית מדבר שברכתו אחרונה בנ"ר מה יברך לאחריו יש מי שאומר שאין לברך כלום ויש מי שאומר שיברך אחריו בנ"ר . והאומר שיברך אחריו בנ"ר רצה לעמוד על דעתי ושאל את פי את אשר אני אהוה לו והשבתי לו דיראה כחילים דהאומר שלא יברך כלל מן הדא שכתב ר' הטור בשם הרא"ש דהאוכל פחות מכזית מז' המינין לא יברך כלל וכם דברי התוס' ורבינו יונה והרשב"א ז"ל והמרדכי פ' כ"מ וליתא דשיינו דוקא מפני שלא אכל כזית כלם אבל מי שאכל חצי זית מזה וחצי זית מזה שבין הכל אכל כזית מי פטרו מברכה אחרונה כ"ש למ"ש התוס' בשם הר"י דאפי' אכל חצי זית מז' המינין להודיה יברך בנ"ר הכא ודאי יברך בנ"ר כיון שאכל בין הכל כזית . ועוד קשה על סברת החכם הזה דל מהכא חצי זית של ז' המינין מבוש חצי זית של שאר המינין חייב לברך לדעת הר"י ז"ל שכתבנו התו' כפ' כ"מ בד"ה בעיר ליה שיעורא וכו' דהנ"ד כיון דלאו ברכה חשובה היא מברכין אותה על פחות מכזית והרא"ב ז"ל מסופק בדבר :

ולפיכך נ"ל בנדון החכם האומר דמברך בנ"ר משום דאיכא כמה ספיקי ספק אם הלכה כהר"י ז"ל דאפי' על ז' המינין אפילו בפחות מכזית יברך בנ"ר ואת"ל שאין הלכה כמותו דהא ספק אם הלכה כמותו אם בנ"ר מברכין בפחות מכזית ואת"ל דהכא כמי אין הלכה כמותו שמא לא חלקו על הר"י ז"ל אלא דוקא באוכל פחות מכזית אבל כשאכל כזית בין הכל יברך בנ"ר וכיון דאיכא ספיקי טובא דמשייעי לברך הכי נקטינן כ"ש בנראה פשוט דאין לספק דאפי' לדברי הרא"ב ז"ל דאין לברך בנ"ר באוכל פחות מכזית מז' המינין כאוכל פחות מכזית מזה ופחות מכזית מזה כנד"ד ודאי דמברך בנ"ר דהבנ"ר אכל מילי בייכא .

מי שהוא מסופק אם אכל כזית מדבר שברכתו אחרונה מע"ג או אם אכל כזית מדבר שברכתו אחרונה בנ"ר

מה יברך. גם בזה נשאלתי מהח' הנז' והשבתי לו שהדברים מסופקים אצלי. שראיתי לה' הטור בסי' כ"ה כתב בשם התוס' ז"ל שיש ליזהר שלא לאכול מעין חיין או שלוקים בעינייהו אלא בתוך הסעודה שאם אדם מסופק בברכה ראשונה יברך שהכל דעל הכל אם אמר שהכל יצא אבל ברכה אחרונה אין לו אלא כפי שנתקנה ע"כ ואם נפרש דס"ל דאפי' אם בדיעבד אם אכלן שלא בתוך הסעודה לא יברך אחריהם דאין לברך ברכה אחרונה אלא כפי מה שנתקנה מינה דמי שאכל דבר שמסופק בברכתו שלא יברך אחריו וכ"ש אם אכל מז' המינין ואינו יודע לברך מעין ג' שלא יברך בנ"ר:

ושמא אמאי לא נסתפקו התו' אלא דוקא באוכל מעים שברכה א' שלהם בפ"ה ולא אשכחן ברכת על המחיה וכו' אלא היכא דבירך תחילה במ"מ או כדברי ר"ת ז"ל דלא אשכחן בשום מקום ברכה דעל האדמה ועל פרי האדמה. אבל בנד"ד הא אשכחן בנ"ר בשאר הדברים וגם יכול לברך בנ"ר אדבר שברכתו הא' מעין ג' יברך בנ"ר הא ניחא דלפי הנד שאנו מסתפקים בדברי התוס' דאפי' בדיעבד לא יברך עליו כלום למה לא יברך אלא מאי אית לך לו' דברכה האחרונה לא יברך אלא כפי מה שנתקנה ה"נ אין לברך אלא כפי מה שנתקנה ומסתבר דלא כתבו התוס' דיש ליזהר אלא לכתחי' אבל בדיעבד אם אכלם שלא בתוך הסעודה יברך עליהם ברכה אחרונה. והדעת נוטה דיברך עליהם בנ"ר דשייכא אכל מילי וכמו שכתבתי שם וא"כ ה"נ יברך בנ"ר עכ"ל ובסי' ר"ח הגס"ע ז"ל ע"כ כתבו שיש ליזהר שלא לאכול מעין חיין או שלוקין וכו' בתוך הסעודה וכו' נ"ב אחר המאסף נר' לפרש דהיינו דוקא שיש ליזהר לכתחילה אבל בדיעבד אם אכלם שלא בתוך הסעודה יברך אחריהם ומה יברך בנ"ר או כמו שכתוב בסי' ר"י וכו' עכ"ל:

והרב יד אהרן ז"ל האוכל מז' המינין פחות מכזית וכו' נ"ב כל האוכלין מצטרפין לכזית אבל חצי זית מז' המינין וחצי זית ממין אחר מברך בנ"ר כנה"ג ע"ש מ"ש בתחילת דבריו ועיין בס' כהונת עולם דל"ע ב' מה שהשיב עליו. ועיין עוד בדק"ז ב' שכתב משם הרב מר אביו ז"ל ומשם הרב מ"ח מהר"ב פרימו ז"ל שחלקו על הא דהכנה"ג ז"ל וכתבו דאין לברך:

והרב בני יהודה בשו"ת ח"ב מבו"ת בית יהודה סי' נ"ח ז"ל נשאלתי במי שאכל פחות מכזית מדבר שב"א מע"ג והשלים שיעור כזית מפרי שאינו ממין ז' שב"א בנ"ר מה יברך אם ברכת מע"ג הרי לא אכל שיעור שלם וכן ברכת בנ"ר לית בה כשיעור דידה או דילמא לא יברך כלל כיון דבכל מין ליכא שיעור כזית:

תשובה לפי הנראה פשוט דלא שייך ברכה מע"ג כיון דליכא שיעור ממין ז' שהרי אם היה כגון זה בפת פחות מהשיעור אם השלים השיעור בדבר אחר ודאי דלא מברך בהמ"ז דהא בעינן כדי שביעה מה"ת או כזית מדרבנן וה"נ דכוותה. ואע"ג שהיה רוב השיעור ממין ז' חסר משהו מהשיעור לא נתחייב בברכה מע"ג. ומיהו ברכת בנ"ר עכ"פ חייב לברך דהרי אכל בין הכל שיעור כזית והויא אכילה מעליא להתחייב בברכה דהרי נתמלא כריסו באכילת הפירות וחייב להודות להשם על ההנאה שנהנה ודוגמא לזה איתא בסי' ר"ח ס' שירב קמח של מיני קטניות עם מיני קמח של ה' מיני דגן הדגן עיקר אם יש ממנו כזית בכא"פ ואם אין בו זה השיעור ועשאו פת מברך בתחילה המוציא כיון שיש בו טעם דגן ולבסוף על המחיה ואם בשלו מברך תחלה במ"מ ולבסוף בנ"ר ע"ב אלמא דאע"ג דאיכא שיעור אכילה כיון דליכא שיעור כזית בכא"פ נסתלקה ברכת הדגן וחזרה ברכת מיני קטניות. והנראה דאוכל פחות מכשיעור ממין ז' אע"ג דאזדא ברכה לא נסתלקה ברכת בנ"ר כיון דעכ"פ נתמלא כריסו באכילה והרי הוא שבע משני המינין ומצטרפין שניהם לשיעור רעבונו. ושוב מצאתי הדבר מבואר במ"ש במג"א ר"ס ר"י וז"ל נ"ל דכל האוכלין מצטרפין לכזית. אבל חצי זית מז' מינין וחצי זית אחר מברך אחריהם בנ"ר כנה"ג. ונ"ל דה"ה פת ודבר אחר עכ"ל:

וראיתי בקונט' גן המלך בסוף ס' גו"ר ח"א שכ' דאכל חצי זית ושתה חצי רביעית אין מצטרפין להתחייב בברכה אחרונה דאפי' ששיה אין מצטרפין יע"ש והוא פשוט עכ"ל. והנה מ"ש מהרי"ט ז"ל אע"ג דאזדא ליה ברכה מע"ג לא נסתלקה וכו' הנז' נר' לדעתו דבנד"ד נמי הגם שאזדא ברהמ"ז לא נסתלקה מע"ג אבל לפי לשון הכנה"ג הנז"ל דמכח כמה ספיקי הוא שפסק לברך בנ"ר הנה אין ללמוד משם לנד"ד לברך מע"ג כיון דליכא טעמי שכ' הכנה"ג שם הנז"ל ואדרבא נראה לפי דעתו ז"ל בספיקי הנ"ל דגם בנד"ד יברך בנ"ר דחד טעמא הוא בנדון דידיה ובנד"ד או אפשר דכיון דליכא צירוף דעת דבנ"ר אי"ש שיעור לא יברך גם בנ"ר כמש"ה ומן מס' ערלה פ"ב מ"א לא יש הוכחה כיון דהאי שיעור שיש שם הוא חולין שאפילו אם היה אלף שיעורין ממנו אינו אוסר ונד"ד אי מדמינן ליה לא דמי אלא למשנה יו"ד י"ד ע"ו ופסקו הרמב"ם פט"ז מהמ"א הי"ג ע"ש אבל אפשר לדחות דלא פליגי חכמים על ר"ש אלא באיסורין דאורייי' הכא לא כן בנד"ד שכל הברכות אלו מדרבנן אפשר דמודו לר"ש איך שיהיה לא הבנתי מאי כוונתו ודוק שכתב ה"ר ברכות מים ז"ל להבין דעתו מה היא בנד"ד אחר העיון במקום הנז"ל. ולענין מעשה נלע"ד שאפי' בנדון הכנה"ג שהביאוהו האחרונים ז"ל המג"א נר' כיון שהוא בעצמו הביאו במחלוקת ומצינו ב' רבנים שהביא הר' יד אהרן מ"ב שהסכימו עם החולק הנז"ל שאי"ל לברך כלל. והגם שהביאו דעת הכנה"ג ז"ל מהרי"ע והמג"א והר' כסא אליהו ז"ל וברכ"י עכ"ז בודאי שאם היו רואים החולקים היו מביאים ג"כ דעתם וחוששים לס"ב דרבנן איך שיהיה אנו אין לנו אלא שכ"ל כנלע"ד ובפ' לפי מ"ש בסימן זה בהורך דשיעור ברכה אחרונה מאיסור ילפינן ליה עפ"ב וגבי איסור משני לאוין אינם מצטרפין לכזית ליחייב במלקות כמ"ש הרמב"ם ה' מ"א פי"ד הע"ז י"ז ופי"ד הלכה ה' ו' ונד"ד לא דמי למ"ש שם דחמשת מיני תבואה וקמחין שלהן והבצקות שלהן הכל מצטרפין לכזית בין לאיסור חמץ בפסח בין לאיסור חדש מלפני העומר בין לאסור מעשר ב' ותרו' וכו'. וע"ש הלכה ו' ומ"ש הראב"ד ומרן ז"ל ומגדל עז ע"ש. דהתם כולהו לאו א' איסור חמץ וביולא ואיסור טבל והנ"ל שם א' משא"כ בנד"ד שזה חייבין עליו בהמ"ז וזה מע"ג וזה בנ"ר הו"ל כמו איסורין דשני שמות ב' לאוין שזה חיובו בפ"ע וזה חיובו בפ"ע ואפי' לפו' דס"ל בנדון הכנה"ג ז"ל הנז"ל לברך בנ"ר מטעמי' שכ' הכנה"ג יודו בנד"ז דהתם לפי אותם ספיקי יוצא דאותו נדון ראוי לברך בנ"ר אליבא דמ"ד דפחות מכזית ממין ז' ברכתו בנ"ר וכו' כנז"ל משא"כ בנדון פחות מכזית מפת ופחות מכזית ממין ז' לענין ברכת מע"ג הו"ל כשני שמות האיסורין שאין מצטרפין למלקות כנז' הגם שמצטרפין לאסור התערובות אליבא דרבנן דמס' ערלה פ"ב משנה י' וכו' הנז"ל ופסקה הרמב"ם ז"ל ה' מ"א פט"ו ה"ד ופט"ז הי"ג י"ד ע"ו אפילו לגבי התערובות יש חילוק בין אם ביחד באו

מצטרפין

מצטרפין משא"כ בזה אחר זה כמ"ש בתוס' ערלה פ"ב מ"א בתוי"ט ז"ל ומצטרפין זע"ז מ"ש הרב מעורבין משום דאי לא"ה הא תנן במשנה ג' דמעלין והתם בנפלו זה אחר זה עכ"ל וכ"כ דעת הרמב"ם במקום הנז' בהגה בפסק שם דמצטרפין לאסור התערובות כנז' הנה גם פט"ז הי"ז י"ח י"ע פסק דמעלין זא"ז ונקט לשון ואח"כ נפל וכו' ע"ש וגד"ד אכל כ"א בפ"ע זא"ז כנז' לכן נלע"ד שא"צ לברך כלל. ולענין נתערבו ואכלו יחד אם מצטרפין עיין סי' ר"ח ובפו' שם.

ונלע"ד ונלע"ד דזהו ג"כ דעת ה"ר ברכות מים בגד"ד שלא לברך וע"ש יש ול"ל משנה י' דהיינו משנה התבלין וכו' או צ"ל משנה י' ומשנה א' לא משנה י"א והמדפיס חיבר יו"ד עם א' וכתב י"א וכוא טעות עיין בפי' המ' להרמב"ם ורע"ב ותוי"ט ז"ל שם ובהרמב"ם ה' מ"א פט"ז ה' י"ד ע"ו ובכ"מ ובלח"מ שם ובפו' בי"ד סי' צ"ח ב' בהג"ה שהאריכו בדיני משנה הנז' עיין לש"ך ופר"ה ופר"ח והעה"ב וה' מעין גנים עכ"ד:

ואח"כ ציין לעיין בכנה"ג א"ח סי' ר"י בהגה"ט וז"ל דכיון דהם מיירי בחצי זית הכ' שברכתו בנ"ר ובצירוף כל אותם סברות פסק לברך בנ"ר א"כ גר' בנד"ד שחסר פרט א' שלא יש חצי זית שברכתו בנ"ר כלל שלא יברך כלל מטעמ' הנז' כיון שלא יש צירוף כל אותם טעמי הכנה"ג ביחד כזה. גם ציין להמג"א ולמהרי"ט ז"ל לראיה שהפו' שהביאו בקיצור דעת הכנה"ג הנז' לא השמיטו שום א' מהם. לו' על דברי הכנה"ג הנז' דה"ה בנ"ד חצי כזית פת וחצי כזית במ"מ ב"מ דאלו אינם מצטרפין כלל כיון דחלוקין בזמן ובטעמן דזה פת בהמ"ז וזה מע"ג וזה טעם פת וזה טעם אחר בפ"ע דנד"ז באיסורין אלי' דכ"ע אינן מצטרפין ואינו צודק ג"כ בצירוף יחד כל הטעמים שכתב הכנה"ג בהגה"ט הנז' כנלע"ד בכוונת ה' ברכות מים הנז':

זיבני הבי"ה וראיתי מקור מ"ש הרב י"א מ"ב מהרב כהונה עולם בהשמטותיו דל"ט ג' ודף ק' ע"ב ושם הביא הא דספי' השומר דמסופק דמונה בשאר ימים בברכה וענין ס"ס לא מהני בברכות ואי מהני ג' ספיקי ע"ב. וכן הרב יד הקטנה ה' ברכות פרק א' ס"ק מ' הבי"ד המג"א סי' ר"י הנז' וחלק וס"ל דלא מצטרפין ואינו מברך אפי' בנ"ר ע"ש.

בספר ברך את אברהם סי' כ"א אות ג' הבי"ד הכנה"ג סי' ר"י הנז"ל וכתב עליו ז"ל והנה מה שהלה להסתייע מכח ספקי טובא להכריעו לברך לא קי"ל הכי שהרי כ' במחב"ר מס' מכתם לדוד א"ח סי' ג' דס"ל דאף דאיכא ג' ספקי ויותר אין לברך והביאו בש"ל דמ"ה ג' עכ"ל.

שביעה שהיא מה"ת אי תלוי בכדי שביעה לרוב בני אדם או כל אדם לפי שובעו. כתב הרדב"ז ז"ל בתשובה ח"ה סי' פ"א דכ"ד ז"ל שאלת על מי שאכל כזית דגן והוא כדי שובעו כגון שהיה זקן או חולה או אכל חתי' אם מוציא את אחרים אעפ"י שכולם יודעים לברך. תשובה לא ידעתי מקום לשאלה זו וכי הדבר תלוי אם אכל הרבה או מעט אין הדבר תלוי אלא משום דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ולכך אפי' לדברי בה"ג שכתב שמי שאכל כזית דגן אינו מוציא אלא אותם שאכלו שיעור הרבנן כ"מ שאין הזית כדי שובעו אבל אם הוא כדי שובעו לא אמרה אדם מעולם כ"ש שכל האחרונים חולקים על בה"ג ועיין בדברי הפוס' ומוכחברא שאם יש בסעודה אדם רבוש ולא אכל אלא כזית דגן ולא היה כדי שובעו אעפ"י שיש אחרים יודעים לברך מוציא מן המובחר שיברך הגדול הואיל וכל האחרונים דחו דברי בה"ג הילכך מוציא בגדול ואיברא דעובדא דינאי מלכא פ"ג שאכלו משמע שלא כדברי בה"ג וראיתי מי שכתב שדברי הר"כ נוטים לדברי בה"ג ואינו נכון ועיין מ"ש בתשו' לחכמי לוניל עכ"ל:

עיין ס' זכרון למשה על מס' ברכות ד"ח והא"ר סי' קנ"ז סק"ט:

עיין הרמב"ם ז"ל סק"ט ריש הלכות ברכות דנקט אלא א"כ שבע ולא נקט אלא א"כ אכל כדי שביעה שאז היה אפשר לפרש כדי שביעה לרוב בני אדם לא לו שאין הדבר תלוי בו לא להקל ולא להחמיר. עיין מאמ"ר סי' קס"ח ז' ז"ל שיעור שבני אדם לקבוע עליו דהוי פחות מכדי שביעה ע"ש: ועיין להרב חיי אדם כלל מ"ז סי' ג' ובתי כניסיות סי' קפ"ו ס"ב והגל"ה מ"ע ב' על סי' קפ"ד ס"ד ועל סק"ז. עיין הרא"ש ז"ל פ' שלשה שאכלו סי' כ"ד. והלבוש סי' קס"ח ס"ח וסי' קפ"ד ס"ו וסי' קנ"ז והא"ז סי' קפ"ד סק"ו ובא"ר סי' קפ"ד סק"ה וסק"ט:

ענין מי שאכל חצי זית פת כדינים דהיינו שלא היה בדעתו לאכול חצי זית אחר ומפני כך לא נטל ידיו ובירך עליו המוציא ואכלו ולא בירך אחריו ואח"כ בתוך שיעור כא"פ בא לדעתו לאכול חצי זית אחר. הנה לענין אם מצטרפין ב' חצאי זית הנז' לחייבו בבהמ"ז כיון שהם תוך כא"פ עיין להלק"ט והבי"ד הרב יד אהרן ובית מנוחה דפ"ה אות ע"ו ומאמ"ר סי' קס"ח סקי"ט ולענין אם צריך לברך אחי' המוציא על חצי זית השני נלע"ד כפשיטות דצריך לברך דכיון דליכא קביעות סעודה דאז נתקן למ"ש ר"ס קנ"ע קצ"ד בע"ז ובית מנוחה דס"ה אות ו' ולא היה בדעתו מתחילה בשעת הברכה וגם לא בא לדעתו להוסיף לאכול בעודו אוכל בתחי' או לפחות סמוך לאכילתו בתחי' אלא גמר מה שהיה בדעתו לאכול ולא העלה בדעתו לאכול יותר אלא שאח"כ תוך כא"פ העלה בדעתו לאכול עוד חצי זית מהיכא תיתי שתהיה ברכתו הא' נמשכת שתפטור לו אכילה השנית:

ולענין מ"ש מרן סי' קס"ח ס"ו הג"ה אם צריך לברך פעם ב' בה"מ על מה שרוצה להוסיף לאכול להשלים שיעור קביעות סעודה בצירוף אכילתו הא' הנה כך היה נלע"ד דכיון דמתחי' לא נתח לאכול כדי קביעות סעודה ולא נט"י ולא בירך המוציא כדי ק"ש א"כ ליכא קביעות סעודה כנאמר שכך דרך העולם ליבב לאכול סעודה קטנה ומתפכים וכו' דכיון דלא נט"י תחי' ולא בירך המוציא ליכא קביעות וכיון שהוא נמלך גמור צריך לברך תחי'. אלא שאח"כ הראני מ"ר יוסף זנו יצ"ו מ"ש הכנה"ג סי' קס"ח. ועיין מהרש"ך ח"א סי' קע"ג. והרב נאמן בשמואל סי' דף ז' ע"ב:

והמאמ"ר סי' קס"ח ז' סקי"ג והנה יש לדקדק במ"ש הש"ע והפוס' דאם מתחילה היה בדעתו לאכול מעט ובירך במ"מ ואח"כ וכו' דמשמע דאעפ"י שנמלך אינו מברך עוד והרי כאן מתחי' היה בדעתו שלא לאכול כי אם מעט כפי' ונמלך גמור הוי ולמה לא יצטרך לברך שנית והנה מדברי המג"א סקי"ד משמע קצת דהמוציא הוא דלא יברך אבל במ"מ מוכח מברך אלא שאינו מוכרע וגם מהתם הפו' לא משמע הכי ועיין גם באשתוב לקמן סי' קע"ד ה' דאיכא ללמוד דין זה עכ"ל ובשו' הנז' הבי"ד הט"ז שם ומ"ש עליו הא"ר והש"כ ובו"ש ע"ב אינו נוגע לנד"ד ועיין ספר המה מסה סי' קס"ח סק"ד עמ"ש המג"א סקי"ד:

האוכל פירות עם פת הנכ"ם אם צריך לברך עליהם עיין עיקרי הד"ע סי' ע' אות כ"ו בשבי"ד

שהבי"ד כתונת יוסף סי' י"ד. ועיין להברכ"י ס"ס ר"ח בשם מז"ה ז"ל באוכל גבינה עם פת הבכ"ס ועיין הרב מחנה ישראל סי' מ"ן:

סעיף ז' פת הגלוס כרוצה של בפר בס' ארץ חמדה סי' ג' סעיף י"ד ובביאור סק"ח כ' דל"ע אם נקרא פת הבאה בכסנין כיון דמחמיץ ובס' החיים (להר"ב קלונער) מאריך בזה ע"ש ולענ"ד מה ענין חמוץ לפת הבאה בכסנין דטעמו הוא כיון שאין רוב העולם רגילים לקבוע עליו כמ"ש מרן בב"י סי' קס"ח ע"ש והרי אם עירב שמן או דבש בעיסה עד שניכר הטעם הנה אין לך מי פירות עם מים שמחמיץ יותר מזה ואפי"ה יש לו דין פת הבכ"ס (וכ"ל שיען שהוא אשכנזי הלך בדעת מור"ם ז"ל סי' קס"ח):

סעיף י"ג סופגנין שלנו דהיינו שעושים העיסה בתחלה עבה ומרככים אותה מעט מעט עד שנעשית רכה ומטגנין אותה בשמן כצורת כעכין נקובים באמצעם מה דינם לענין חלה וברכה. עיין בטור י"ד סי' שכ"ע ובטור א"ח סי' קס"ח מה שכתב בזה רבינו הטור ומרן ב"י ז"ל. וסיים מרן ב"י ז"ל בי"ד שם שנהגו להקל בעיסה עבה שעשו אותה על דעת לטגנה וטיגנה דהוה ליה תחלתה וסופה סופגנין וכ"ש בש"ע שם בלי הכאת דעת ר"ת ז"ל אפי' בשם יש אומרים ומור"ם שם לא הגיה:

וכן בא"ח סי' קס"ח לענין ברכה גם כן אחר שהביא כל הסברות סיים ז"ל ורבינו ירוחם כ' שרבינו שמשון והרמב"ן סוברים שאפילו אם בלילתו עבה אם בישלה או טיגנה אין מברכין עליה המוציא ואפילו נתחייבה בחלה. (וא"ת ביאור איך נתחייבה בחלה בנדון זה אפי' לדעת החולקים על רבינו תם היינו אם נטל מהעיסה מעט לאפותה דחייבת כל העיסה דחיישי' שמא תמלך ליקח שיעור חלה עיין מרן ב"י ביו"ד וב"א"ח שם) ואפילו היש עליה תוריתא דנהמא דלא דמי ברכה המוציא לחלה בתר גלגול העיסה אזלינן אבל ברכת המוציא הכל הולך בתר אפיה וכו' עכ"ל. וכן דעת ה"ר יונה בפרק כילד מברכין שאם היתה בלילתו עבה ואח"כ רככו על ידי משקין חייב בחלה שכיון שכבר היתה הבלילה עבה באותה שעה נתחייב בחלה שחיוב החלה תלוי בגלגול אבל אין מברכין עליו המוציא שהמוציא תלויה בלחם וזה כיון שנתבטל מתורת לחם אין מברכין עליו המוציא ולא בהמ"ז (?) ברכות עכ"ל וכן נהגו העולם שלא לברך המוציא על הסופגנין וכיוצא בהם אעפ"י שעושין תחלה עיסתן עבה והרא"ש כתב דברי ר"ש ור"ת בפרק כל שעה ולא הכריע אלא מדהביא דברי ר"ש באחרונה משמע דכוותיה ס"ל וכן דעת רבינו שכ' בס' י"ד שפסקנת הרא"ש כדברי ר"ש וכן דעת הרמב"ם ומ"מ יש לתמוה למה סתם כאן דבריו (בהגהות מהרל"ה כתב על זה ז"ל והדריבה והב"ח יישבו דבריו דכיון דעיקר טעמו של הר"ש כיון שהיה בדעתו לבשלו ולטגנו לכך פטור מחלה וברכת המוציא וא"כ י"ל דכאן איירי רבינו כשלא היה בדעתו לבשלו ומ"ש אפי' בישלו או טיגנו וכו' ר"ל שנמלך אח"ך ובי"ד מיירי שהיה בדעתו מתחי' בכך וע"ש בדריבה שהאריך עוד עכ"ל הגהות מהרל"ת ז"ל) כדעת ר"ת כיון דהרא"ש והרמב"ם סברי כר"ש ודאי דהכי נקטינן וא"כ כדבריו היה לו לסתום והגמ"י וכו' וכתב הרא"ש בפרק כ"ש ובהלכות חלה שר"מ היה נוהג כשלשין עיסה בביתו כדי לבשלה במים או לטגנה בשמן היה מצוה לאפות ממנה מעט וע"י זה נתחייבה העיסה כולה בחלה וגם לא היה אוכל בלא המוציא אחר שנתבשלה או נטגנה וגם לא היה מברך עליו המוציא אלא מברך על לחם אחר ואח"כ אוכלם ע"כ וכתבו

רבינו ביו"ד סי' שכ"ע ושם ביארתי טעמו וכן ראוי לנהוג וכ"כ בהגמ"י פ"ג מהלכות ברכות בשם סמ"ק דירא שמים יצא ידי שניהם ולא יאכלם אלא בתוך הסעודה עכ"ל וכ"כ מרן ז"ל סי' קס"ח סי"ג שלפנין דינא כתב בסתם כדעת ר"ש והרמב"ם והרא"ש וכתב על זה מור"ם וכן נהגו ואעפי"כ סיימו מרן ומור"ם ז"ל דירא שמים לא יאכלם אלא בתוך הסעודה:

ענין נדון דידן הנז' שאם אין בו תוריתא דנהמא אפילו ר"ת ז"ל עצמו מודה עיין ב"י וד"מ. והוריתא דנהמא הנז' יש שני אופנים יש מלד שעריכה אם אינו עורך אותו כעריכת פת הנה נקרא אין בו תוריתא דנהמא דהיינו צורת הפת עיין מ"ש ב"י בשם ר"ת על אלעיתא"ה הביאו בא"ח ובי"ד שם ועיין טור י"ד וש"ע סי' ל"ז:

ויש שהנם שעורך אותו בצורת פת הנה ע"י הטיגון משתנה צורתו ותוארו שאינו דומה לצורת פת על דרך פת שנתפרר או שרוי ביין אדום או במים עד שנתלבן המים או שנתבטל כנז' סי' קס"ח סעיף יו"ד י"א י"ב וכמ"ש ד"מ שם על דברי מרן ז"ל בשם הרא"ש והגמ"י כתב בד"מ ז"ל ומיהו הני מילי בדבר דאית ביה תוראתא דנהמא בתר הטיגון אבל דבר דלית ביה תוריתא דנהמא אף ר"ת מודה וכו' ע"ש ועיין מרן ב"י מהו עדוקין ועריתא:

והנה כיון דמבואר ברבינו הטור י"ד ומרן ב"י שם דאין חיוב חלה אלא בלחם דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר ט"ו) ומשום הכי עיסת הסופגנין פטורה אליבא דהלכתא הגם שאין מעורב שום דבר כיון שעשאה על דעת לטגנה וכן עבה אזלינן בתר דעתו שנתקיים לבסוף ונתבטל ממנה תורת לחם ופטורה מן התורה ומדרבנן ולא אזלינן בתר גלגול שהיה אז עיסה גמורה כיון שהיה דעתו לטגנה ואפילו באם היה דעתו לאפות ממנה מעט דקי"ל שכולה מתחייבת ע"י אותו המעט אינו מחמת שנקרא לחם דלעולם אינו נקרא לחם מטעם הנז' ואינו חייב אז אלא מדרבנן משום גזירה שמא ימלך על כולה או על כדי שיעור חלה שאז תתחייב מן הדין על מה שנמלך כיון שלא קיים מחשבתו ולכן גזרו שאפילו לא היה דעתו אלא לאפות מעט פחות משיעור חלה תתחייב כולה מדרבנן משום גזירה הנז' ואעפ"י כן לא גזרו כשדעתו לאפות מעט אלא גבי חלה משא"כ לענין ברכת המוציא דלאו לחם הוא וחיובו בחלה אינו אלא משום גזירה דוקא כנז' וחיובו בחלה נמי באופן הנז' שהוא משום גזירה דוקא אם קיים מחשבתו הנז' לאפות ממנה מעט אבל אם לא אפאו הנה משום דהיה בדעתו לא מחייבא כיון דאפילו כשאפה אותו המעט לא מחייבא אלא משום גזירה הבו דלא לוסיף עלה לחייבו משום שהיה בדעתו לאפות ממנה דבר מועט שאין בו שיעור חלה כמבואר כל זה להדיא שם:

אמנם מבואר שם דאליבא דר"ת אם העיסה עבה הוי לחם לענין חלה וה"ה לענין המוציא ומשום הכי היה נוהג הר"מ מרוטנבורג לברך על לחם אחר תחלה והגם שהיה מצוה בני ביתו לאפות ממנה מעט כדי שתתחייב בחלה אליבא דכ"ע כנז' אפי"ה לא היה מברך עליה או המוציא משום דבאמת מה שנתחייבה אז בחלה אליבא דכ"ע אינו אלא משום גזירה כנז' ולא משום דנעשית כולה לחם על ידו ולדעת ר"ש שהוא אליבא דהלכתא אין לברך עליה המוציא דלאו לחם הוא ולדעת ר"ת כיון שבלילתה עבה הוי לחם לענין חלה אפי' בלא אפיית מעט ממנה וה"ה לענין המוציא ולצאת ידי כולם היה מברך על לחם אחר תחלה ולא היה

אוכל אותה בלא המוציא ולא היה מברך עליה המוציא תמה כמבואר כ"ז להדיא שם. ועיין בכל זה בש"ע י"ד וש"ך וט"ז שם:

ולענין עיסה הנלושה במי פירות לבדם עיין בטור י"ד ובש"ע שם דאליבא דהלכתא חייבת בחלה ואם מערב בה מעט מים חייבת אליבא דכ"ע ע"ש:

ענין הוריאה דנהמא מבואר שם בטור י"ד ומרן ב"י דהיינו שערכוה צורת לחם ולא היה הר"מ צריך לכתוב כן בהלעדיא"ה דאפי' לר"ת בנתחייבה עיסתה בחלה אין מברכין עליה המוציא דלית לה הוריאת דנהמא ע"ש ובט"ז שם הביא דבפרק כיצד מברכין דכעכין היינו ערכו ועשו כצורת לחם וכלימודין אינו צורת לחם ובירושל' גבי עיסת כותח חייבת בחלה שמא תמלך ותעשה תריה לבנה ע"ש:

בא"ז הגדול סי' רצ"ו ז"ל תני ר"ת לחם העשוי לכותח פטור מן החלה. והתניא חייב בחלה התם כדקתני טעמא דתניא ר"י אמר מפני שמעשיה מוכיחין עליה. עשאה כעכין חייבת ערוכה יפה ומקוטפת כגלוסקאות יפות גלי דעתיה דללחם עשאה כלימודים פטורים וכנסרים בעלמא שלא הקפיד על עריכתם וכו'. אם עשו כעכין בנובכות זה בזה וי"מ כעין חלות חייבת אם עשו כלימודים פי' כעמודי' ארוכי' כדגרסי' במ"ק ר' עושה לו למודי' וכו' גלי דעתי' כיון שעשאו כלימודי' לכותחו בעי לי' ולא לאכילה קא מכוין וכו' עכ"ל:

בארחות חיים דף למד ז"ל ועל כולם כתב ר"ת ז"ל כלל גדול שאין להרהר אחריו וזהו הכלל וכו' ויש מתירין לאכול הוצי הבצק הנקרא בלשון מבנה איטרי"ן בלע"ז פיטולא"ש או אלטריא"ש בלתי חלה אעפ"י שבלילתן עבה מתחילה ואין מברכין עליהן המוציא כיון שלא לשו אותן תחילה אלא לבשל לא לעשות מהם פת ולא דרך פת כלל ולא כולא בזה ויש מחמירין בדבר ואומרים כל זמן שעשאה כעכין כלומר ערוכה ומקוטפת כשאר עיסות שעושין מהם פת אעפ"י שאינה נעשית לאכילה חייבת בחלה מפני מראית העין וכן אר"ל מעשיה מוכיחין עליה עשאה כעכין חייבת בחלה כלימודין פטורה. פי' כנסרים כלו' פתיחין ארוכים שאינו מקפיד על לישתן וקיטופן ולפיכך פטורה שכיון שעשה בה אין לחוש למראית העין וכתב הרי"ן הזקן ז"ל בכל דבר שפטור מחלה פטור מברכת המוציא ושלש ברכות. וכתב ה"ר יונה שיש לחלק בדבר ולהפריש באם הוא דבר שבלילתו עבה מתחי' ואח"ך ריכך אותה ע"י משקה בודאי חייב בחלה לפי שבלילה היתה עבה מתחי' וחיוב החלה בגלגול אבל אין מברכין עליו המוציא לפי שהיא תלויה בלחם וכבר נתבטל מתורת לחם ואין מברכין עכל"ל לדעת דבר שאין בו ת"ד שאפי' ר"ת ז"ל מודה לענין ברכה כנז"ל:

וכדרך שנתבאר גבי חלה כנז"ל כן נתבאר גבי ברכת המוציא בטא"ח ומרן ב"י שם דפת הבאה בכסנין נקרא לחם ואעפ"כ לא קבעו חז"ל לברך עליה בהמ"ז בכזית אלא אם כן בשיעור קביעות סעודה ועיסה נמוכה המטוגנת נתבטלה מתורת לחם ואין מברכין עליה המוציא אליבא דהלכתא ואם אין בה תוריאת דנהמא אפי' ר"ת מודה דאין מברכין עליה אלא מעין שלש. וכבר העתקתי לעיל קצת לשון מרן ב"י ז"ל לענין טיגון. ולענין כסנין ז"ל אלא דמ"מ או בעירב בה תבלין איכא למידק איפכא דהא מעורבת תבלין דבר מועט הוא ואפ"ה מוציאו מתורת לחם לענין המוציא ותדע דהא עיסה שנילושה במי פירות תנן פ"ב דחלה דחייבת בחלה ואפ"ה אינו מברך עליה המוציא כל שלא קבע עליה שלכך על כרחין לומר דלאו במידי דמיקרי לחם תליא מילתא אלא לא קבעו חז"ל לברך המוציא ושלש ברכות אפי' בכזית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובת אבל כל שיש בה שום תערובת ממי פירות או תבלין כיון שאין דרך בני אדם לקבוע עליו סעודתן לא חייבוהו לברך המוציא ושלש ברכות (א"ה מלבון לא חייבוהו וכו' אלא וכו' נראה שהגם שאכל שיעור קביעות סעודה אינו מברך בהמ"ז אלא מדרבנן ואפשר מפני בשיעור קביעות פחות משיעור שביעה ואפשר שאפי' כדי שביעה ממנו אינו אלא מדרבנן ואין חיוב מה"ת בכדי שביעה אלא בלחם שדרך רוב בני אדם לקבוע עליו וצל"ע) אלא אם כן אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו והוא שיהיה טעם התערובות ניכר בעיסה דומיא דעירב בה מיני תבלין שטעם ניכר בעיסה וזה נראה עיקר וכו' והערוך פי' וכו' וראיה לדברי הגאון וכל לחם צידם יבש היה נקודים תרגומו יבש הוה כסנין עכ"ל ע"ש גבי לחמניות וכל הדברים שכתב שם דמהני בהו קביעות סעודה דכולם נקראו לחם ולגבי פת שחתכו פחות מכזית ובישלו שברכתו בורא מ"מ וברכה מעין שלש לא כתב רבינו הטור ומרן ז"ל שום חילוק לענין אם אוכל שיעור קביעות על דרך שכתב גבי שאר דברים הנז"ל והטעם דהנהו מיקרו לחם כנז"ל משא"כ האי שביאר מרן בב"י להדיא דבכה"ג אעפ"י דאית ביה תוריאת דנהמא נפק ליה מתורת לחם ע"ש:

וגבי סופגנין נמי אליבא דהילכתא או אם אין בהם הוריאת דנהמא בהם אליבא דכ"ע הנה כתב גבייהו דהגם שהעיסה עבה כיון שטגנה נתבטלה מתורת לחם ע"ש כנז"ל ולא כתב כלום מענין חילוק אם קבע.

ובטרוקנין ועריסה כתב מרן בב"י ובש"ע להדיא דטרוקנין יש עליהם תורת לחם ולכן מהני בהו קביעות סעודה משא"כ עריסה שאין עליו תורת לחם כלל לא מהני בה קביעות ואפי' קבע אינו מברך אלא בורא מ"מ ומעין שלש דאין עליו תורת לחם ע"ש.

אלא דלפי כל הנז' צל"ע מ"ש מרן ב"י וז"ל וכתב עוד המרדכי וכן השורה פתו ביין אינו מברך המוציא דיצא מתורת לחם הואיל וסימוק ודומה לפת הבאה בכסנין ומברך עליו בורא מ"מ דמיון זיין ונראה דהיינו דוקא בפירורין אי נמי בפרוסה שאין בה כזית אבל בפרוסה שיש בה כזית לא עכ"ל מרן ז"ל. וצל"ע מאי מדמה נדון זה לפת הבכס"נ דכיון שאמר על נדון זה שיצאה מתורת לחם א"כ לא מהני בה קביעות ואלו שהבכס"ם מקרי לחם ומהני בה קביעות וצ"ע.

והרב הלבוש סי' קס"ח סעיף ו' ז"ל נקיטר אין מברכין המוציא ושלש ברכות דאורייתא' כיתבאר בש"ס אלא על פת שתחילתו עיסה והוא הנקרא לחם בפי רוב בני אדם והיינו שלשין אותה העיסה במים וקמח ואין מערבין בה דברים אחרים שהוא המשביע ביותר וכתיב עליו ואכלת ושבעת וברכת ורוב בני אדם קובעים עליו סעודתן אבל שאינו נקרא לחם אין מברכין עליו המוציא לפיכך פת הבכ"ם וכו' ולכן נקטינן כדברי כולם שבכל אלו נקראים פת הבכ"ם ואין מברכין עליהם המוציא וג"ב אלא בורא מ"מ לפניו ומעין שלש לאחריו ואע"ג שנקרא לחם דכתיב וכל לחם צידם יבש היה נקודים דלחם פירושו הוא פת כסנין אפ"ה אינו מברך המוציא וג"ב דלא קבעו חכמים המוציא וג"ב בכזית אלא בלחם שדרך רוב בני אדם לקבוע עליו סעודה דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בזה.

והקמח ומים עיקר ונאפה כדרכה בלי שינוי ושפילה שהוא שהשוב בפי כל וקובע ברכה בעצמו מחמת חשיבותו וכו' עש"כ :

מכל זה יוצא שהשופנגין שיש בהם תוריתא דנהמא דאליבא דהילכתא נתבטל מהם תורת לחם על ידי הטיגון הן לענין חלה הן לענין ברכת המוציא וג"כ שאפי' לקח מעט מאותה עיסה לאפיה שחייבת כולה בחלה משום גזירה אפ"ה לענין ברכה לא נשתנה דינה כיון שנתבטל ממנה תורת לחם על ידי הטיגון ושכן נהגו העולם כמ"ש מרן בב"י ומור"ם בש"ע ועדיין אותו המנהג קיים אצלנו בעירנו ובכ"מ :

הנה אין בזה שום חילוק בין קבע או לאו כנז' דבדבר שנתבטל ממנו תורת לחם אין בו חלוק זה כלל ואפי' שקבע ממנו הדין כן כיון דלא מקרי לחם כלל ולענין ספיקא דאורייתא מחמת דעת ר"ת שכתב המג"א הנה בדבר שפסק מרן ז"ל בסתם שהדין כן וכן שכבר המנהג הנה אחר המנהג לא נפאר בנדון הזה שום ספק כלל מפני דעת החולקים כנז' ומי לנו גדול מדין ספק ברכות להקל משום חומרא דלא חשא עד שהחמירו האחרונים ז"ל בספקו ביותר ואמרו בו להקל משום חומר לא תשא אפי' בכמה ספיקי יותר ממאי דקי"ל גבי ס"ס בדאורייתא ושהכל ספיקות נכנסים בסוג ספק ברכות להקל עיין להמחב"ר א"ח סי' ז' .

ועוד שהחמירו בדבר דהנה דקי"ל כפסקי מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו עכ"ז לענין ברכות אם מרן מחייב לברך וחלקו עליו אין עושין בזה כפסק מרן ז"ל משום חומר הנז' ונכנס ענין זה בסוג הנ"ל . ועכ"ז קי"ל דבדבר שפשט המנהג לברך הנה שיש חולקים הנה אין אחר המנהג כלום ולא נשאר עוד ספק בדבר לומר הנ"ל . וכ"ש בנדון דידן שהוא מחלוקת הפוסקים בעלמא ופשט המנהג הנה אין אחר המנהג כלום לומר שיש הספק בדבר במקום שפשט המנהג אלא א"כ מי שרוצה מעצמו לחוש לכל הסברות ולברך על פת אחר תחילה של דרך מ"ש מרן ז"ל ומור"ם ז"ל וכל הפוס' האחרונים אבל לא על צד שום הכרח מן הדין אפי' קבע ושבע כיון שאחר המנהג לא יש שום ספק כנז"ל אלא א"כ איזה מקום שלא נתפשט המנהג כנז' או אם שבע ממנו הוה ליה שייכות לדברי המג"א ואעפי"כ י"ל דכיון דמרן פסק בסתם כך לענין חלה ולא הביא דעת ר"ת אפי' בשם יש אומרים וכן דעת מור"ם כיון שלא הניח עליו וכאן בא"ח פסק כן לענין ברכה הנה שהביא דעת החולקים וכתב שירא שמים וכו' הנה זה הלשון אינו אלא מצד חומרא להירא שמים לצאת ידי כל הדעות לא שיועיל להכניס הענין בסוג ספיקא דדינא כדי לומר באם שבע הו"ל ספיקא דאורייתא דדוקא אם מרן היה פוסק כן בסתם משום ספיקא דרבנן ע"ד מ"ש גבי פת הבכ"ם או אם שבע היה שייכות לומר עליו ספיקא דאורייתא אבל מרן ז"ל פסק בזה הדין ודאי דדינא מחמת שני עמודי הוראה ור"ש ולכן הנה ששבע לא יש לנו לומר שנכנס בסוג ספיקא דאוריי' כנלע"ד אלא שלדעת המג"א וכו' כנז"ל . אבל לדידן שהמנהג פשוט מזמן מרן ומור"ם ז"ל עד היום אין שייכות לומר עלינו בזה שום ספק כלל וכלל :

והא"ר סי' קס"ח ז"ל (ע"ז לשונו) נקטינן וכו' וכ"כ ב"י וז"ל ולענין הלכה כיון דספיקא במידי דרבנן הוא נקטינן כדברי כולם להקל דאין מברך עליהם מוציא ושלש ברכות אא"כ קבע סעודתו עליו או אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו ע"כ . וכ' הב"ח תימא למה אמר שהוא קולא הלא אם אינו מברך ברכה המוציא לו בין כך ובין כך הוא הומרא שעובר משום לא תשא ולכן חולק על פסק זה שאפי' בקיכ'ליך שלנו אין לנו כי אם בתוך הסעודה כדלעיל . אבל מצאתי בדרישה שכתב ז"ל אפשר משום שהדין דברכת בורא מ"מ היא ברכה כוללת כמו ברכת שהכל ולכן יש לברך על כולם בורא מ"מ ובברכה אחרונה מקילין ומקלרין ומברכין מעין שלש ואעפ"י שברכת מע"ג אינו עומד במקום שלש ברכות עכ"ל וכיוצא בזה ראיתי עכשיו נדפס בט"ז ח"ל דודאי בורא מ"מ פוטר הכל אפילו עיסה שעירב אלא שמפני חשיבות הפת קבעו עליו המוציא ובהמ"ז משום הכי כל שאינו ברור לנו שיש שם חשיבות ואינו בכלל הסגין להקל עכ"ל . וע"ל סי' רס"ח ס"ק י"ח ז"ל שם (י"ח לשונו) אעפ"י וכו' הטור פתח עיקר דין זה בשם רב נטורא' ודחה מקומ' זה דאין הב"ל מוציא וכו' אלא שהב"י תירץ משום דתפילת ערבית רשות ותמהני הא כתבו בש"ל סי' י"ז ופי' תניא סי' נ"ג ז"ל כתבו רב מבה ורב נטוראי גאונים לא התפלל שבת אם שמע מש"צ מעין ז' מריעא וע"ש ואמר מלה במלה עמו ומכוין דעתו יצא י"ח עכ"ל הרי דמצריכי שיאמר בעצמו מלה במלה עמו והנה בל"ח דל"כ שהצריך להסיר למי ששכח לאמרו עם הש"צ ומסיק דטוב לעשות כן וכ"כ מ"א ואיסתמיטתיה דברי הגדולים הנ"ל דמבואר דמחוייב לעשות כן ואם אינו אומר עמו אינו יוצא י"ח . עוד כתב ל"ח ומ"א אם כבר אמרה הש"צ צריך הוא להתפלל בבע דיחיד אסור לאמרה ואם אמרה כיחיד יצא וא"צ להתפלל ע"כ . ולי נראה דאפי' בדיעבד לא יצא כמו שתמה הטור דהיאך יצא במעין ז' במקום שבע בשלמא כשאומר עם הש"ץ י"ל דס"ל כיון דחכמים תקנוה במקום ז' לש"צ יוצא גם הוא משא"כ בש"ע דלא תקנוה חכמים ליחיד במקום ז' כלל . ורא"ש קצת לזה מש"ל ותניא הנ"ל שלא כתבו אלא שיאמר עם הש"ץ ועוד הא ראיתי בס' המנהיג ובאבודרהם שחולקין על עיקר דין הרב נטוראי שכ"כ כתבו' הגאונים דלא יצא וכ"כ כתבו' מהרי"ל סי' קמ"ה דאין להוסיף לומר שיצא אפילו ביחיד וגר' דה"ה בירך מעין שלש במקום בהמ"ז דלא יצא וע"ל סי' קס"ח ס"ק ע"ז ולפי"ז בחל יו"ט בשבת אין תקנה כלל במעין שבע שהרי אין הש"ץ מזכיר של יו"ט כדלעיל ודוחק להתיר להוסיף להזכיר של יו"ט בתוך מה שאומר הש"ץ גם באבודרהם יש לי ראיה והקדוק גדול בזה ואין להאריך עכ"ל . וע"ל ס"ק כ"ו . ול"ע גם תמיה לי על ב"י דהותר לנפשיה שהרי כבר כתב דאין דבר תלוי בקביעות שלו אלא ברוב בני אדם וכ"ם בש"ע ואיך כתב כאן אלא א"כ קבע או אכל שיעור וכו' ואולי משום דיש בכל אלו מחלוקת הפוס' ס"ל לסמוך על הרא"ב"ד שהביא בפי' דגם בקביעות דידיה תליא מילתא ואף שבכלל זה נמי הוא קריעפ'לך וכבר כתבתי בשם הב"ח והל"ה דכ"ע מודים בזה (דדין הסנין יש לו ואין צריך להחמיר שלא לאכלו אלא תוך הסעודה) . אולם ס"ל לב"י דמאן דכתב כעכין יבישין ס"ל בקרעפ'ליך דדינו כפת והב"ח לא ס"ל הכי . פי"ל דהב"ח והל"ה מיירי בקרעפליך שלנו שגילוסין כדכה דבזה לכ"ע מותר אבל הב"י וש"ע קאי של הקרעפ'ליך שגילוסין במים רק שנתמלאו בדבש ושמן ודוק ול"ע גם לפי"ז . למה לא כתבו בש"ע ואולי חזר בנפשיה (יז) כתב אור חדש שיעור בני אדם לקבוע סעודה הוא שלשה או ד' בילים ע"כ ול"ע אם כוונתו כאוכל פת לבדו או עם דברים אחרים וראיתי במ"ת שכתב ז"ל אם אכלו לבדו בעינן שיאכל כ"כ שאחרים רגילים לשבוע ממנו לבדו . ואם אכלו עם בשר ודברים אחרים שני כשאוכל שיעור שאחרים רגילים לשבוע ממנו עם דברים אחרים

אחרים. ואם אכל שיעור זה לבדו ויבצע ממנו מברך המוציא כיון שאחרי' רגילי' לקבוע בשיעור זה כשמלפתין אותו. (כ"ב לבוש) קודם שכתב שאלו וכו' ודע דכל הני אפי' קבע סעודתו עליו מברך במ"מ כיון דלאו פת הוא כלל (כ"ג לבוש) עד שהמים וכו' וש"ה ביין לבן אבל יין אדום אפי' אם לא נתלבן היין מחמת הפירורין מברך עליו במ"מ הואיל דלחם נתאדם ע"י היין כן דקדק כנ"ך. וכ"כ בשל"ה דל"ב וכ"מ בט"ז (כ"ד לבוש) כתב ע"ח פת השרוי ביין כתב מהרי"ל מברך על היין דכתיב וכל משרת ענבים ועצות גמור הוא דמשאי קרא ילפינן דטעם כעיקר הוא. אבל ליחשב שהיה זה דבר שאין לו שמר ע"כ ולא דק דלמד מדכתיב וכל משרת ענבים לא יבחה דקרי לו שהיה ע"כ. מיהו לדינא מלאתי בס"ל דיו"ח וכלבו וס' הגיה דל"ד דכיון דבורה בהם פתו הו"ל פת עיקר ומשקה טפל. וכן הדין במשרה בשר במשקה ושיים ולעולם אינו חייב לברך בפה"ג, או שהכל עד שיבהה דרך שתיה לפיכך נראה שטוב לברך תחילה על המשקה ואח"כ יברה בו פת ע"כ. וצ"ל דזה קאי כשמורה גם השיק שפרוי בו מיהו אם עיקר כוונתו על המשקה ששרוי בו פוטר את הפת. ואם כוונתו על שניהם יברך על שניהם ואם מפרד מעט לחם דק להוך השכר הם אינו מברך רק שהכל על השכר (מ"א) (לבוש) ואפי' יש לו תואר וכו' ואף שיב בסס פרוסה מכזית ולא דמי לחבילה בסעיף יו"ד דהתם היה תחילה פת גמור משא"כ הכא בעיסה נתבטל. ונראה דאפילו היה דעתו תחילה לאפותה ונמלך לעננה דינא הכי וכ"כ המ"א. וכן מוכח בט"ז (כ"ו לבוש) וכן נוהגין וכו' ומ"מ נ"ל שאם שבע ממנו הוי ספיקא דאורייתא וצריך לברך בהמ"ז מספק מ"א וכה"ג בקפה בס"ק מ"ג וע"ל מה שכתבתי בס"ק ע"ז. (כ"ח אבל פשטידא וכו' פי' בממולאין בבשר דאלו ממולאין בפירות הוי כשנין כמ"ש ס"ז ואפי' נאפה בתנור מ"א ולמ"ש בסוף סימן זה דשוין בן נ"ל דמיירי הכא בשקבע סעודה ועי"ל דהא לענין שלא יאכלם אח"כ בירך על שאר הפת מבואר לעיל דגם במילוי פירות דינא הכי. ומ"ש רמ"א אבל אם נילש בשר וכו' היינו דמבואר שם דבזה מותר לכתחי' לאכול בלא פת ולברך במ"מ וצ"ע. (לג' לבוש) בין אופין בהלב וכו' כתב מי"ע אינו בתנור ואין ממלאין הלב בפשטידא וראיתי בתשב"ן בהגה דלפם דדוקא כל כה"ג לאפוקי שמילאן בפירות שכן כתב בשנים שנוטל מפירות לחוץ ומברך קודם אכילה בפה"ע ואם יש לו שאר פירות מברך עליהם ופוטר את אלו ואם אכל המוליאת בסעודה אין צריך לברך כלל ולא דמי לשאר פירות הבאים בתוך הסעודה שצריך לברך עליהם ע"כ ותמיהני דבהג"ה תשב"ן סי' רנ"א מבואר איפכא שכתב ז"ל דבתוך הסעודה א"צ לברך על תפוחים כלל ולא דמי לפירות בתוך הסעודה דמברכין לפניהם לפי שאין רגילים ללפת בהם את הפת אבל בכאי מוליאת אפי' היה אוכל אותם שלא בתוך הסעודה א"צ לברך על התפוחים מפום דקמחא עיקר עכ"ל הרי דס"ל להג"ה דאף בפירות קמחא עיקר ומברך על הפירות ופוטר המוליאת מ"מ להג"ה לא ס"ל הכי. וכן מבואר בהגודה פ' כ"מ. עוד ראיתי בעמק ברכה ושל"ה דל"א שכתב על דברי אגור וש"ע ולבוש ז"ל ומשמע דמיירי בכל ענין מברכין עליהם המוליא אפי' לא קבע סעודה עליהם. ולענ"ד דאין זה דומה לפת הכב"ם שהם מלאים סוקר ושקדים ואגוזים דמברך עליהם במ"מ אם לא קבע סעודה עליהם דנוכל לחלק בין מוליאת שנאכל בבשר ודגים וגבינה ובין מוליאת שנעשה בפירות עכ"ד בקלרה ע"ש כי הוא האריך מאד בטעמו. ותימא דזה דלא כמאן דלתשב"ן מברך בפה"ע ופוטר המוליאתא ולהג"ה משמע דדין פירות בזה ממש כדין בשר וגבינה ועוד דבשל"ה דנ"ב מביא דברי הג"ה הנ"ל. ועוד נ"ל בפי' תשב"ן ופנהותיו דלא פליגי דתשב"ן מודה דאם לא בירך תחילה על הפירות אלא בירך המוליאה דא"צ לברך אח"כ על הפירות דקמחא עיקר ובהכי מיירי בעל הגה"ה והתשב"ן קאמר דלכתחי' יברך קודם אכילת הפשטיד"א על הפירות דהא קי"ל בסי' רי"ב דאם אכל תחילה הטפל דבעי ברכה ואפשר דמודה שמברך אח"כ גם מוליא. ומ"ש התשב"ן ופוטר המוליאתא נ"ל דהיינו פירות שבמוליאתא ודוק וכן נ"ל לדינא. ועוד נראה לי בזה תימה גדולה על ע"ח ושל"ה ממה שראיתי בס' הגיה דע"ל שכתב על הא דברי האגור דמברכין מוליא אפשטיד"א דבשר וגבינה ז"ל ומסתברא דוקא אם קבע סעודתו עליהם. אבל אם לא קבע מברך במ"מ. ולא זכרו ולא פקדו מדבריו. בוב ראיתי בגס דעת הט"ז ומ"א נוטה דגם בשר וגבינה הוי כמו כסנין ובמתני. אך צ"ע דא"כ מ"ש רמ"א ולבוש אבל אם אפאו במחבת ובמשקה וכו' מיירי אף בקובע סעודתו ומ"ש מפת הכב"ם ולפי"ז נ"ל דגרע מפהכב"ם והוי תבשיל גמור וצ"ע ד"ם קע"ז עכ"ל:

בספר בירך את אברהם (פ'ריסקו) סגד"מ סי' י"ב סעיף כ"א ז"ל הבולימאס וכו'ווס וכו'וריקאס וכיוצא דהיינו שהעיסה נלושה בשמן ובוב נותנים אותה במחבת עם שמן נוהגין העולם כשקובעין עליהם ואוכלים ע"ב דראמאם לברך המוליא וכהמ"ז. ולדידי ליתא דלא נאמר זה אלא בפת הבאה בכסנין כלבד שהיא הנלושה בשמן ואח"כ מניחו בתנור בלי משקה אבל כשמניחו במחבת בשמן הא כתב המג"א דלדעת רבינו ירוחם לא חשיב אז לחם אפי' אם העיסה נלושה במים בלי שום משקה כל שבישלה אח"כ במשקה או במים ולא מהני קביעות כמו שכתבתי בסי' י"ט א"כ כ"ש הכא דאיכא תרתי לריעותא נילושה בשמן ונותנין אותה במחבת עם שמן דודאי אפי' בקביעות אין לברך המוליא כן נ"ל. סעיף כ"ז המעאלי' דהיינו שנותנין עיסה רכה הרבה בתוך כלי מנוקב נקבים דקים ולרוב רכות העיסה יורדות דרך נקבים וקולים אותה כחוטין דקים בשמן ומולפין עליהם דבש יש אומרים דאין קביעות מהני ויש אומרים דמהני על כן יברך על פת גמור תחילה יד אהרן עכ"ל.

אהא לדידי אפי' ר"ח מודה בזה דאין תורת לחם עליהם ולא מהני בהו קביעות כסברת הש"ס דסעיף י"ג בפ"ע כיון שאין עליהם תוריתא דנהמא ומטוגנים בשמן אפי' אם היתה העיסה עבה כנז"ל מתרן ב"י וד"מ והפוס' ע"ש. אבל אח"כ ראיתי שאין זו קושיא על היד אהרן מפני שהוא חושש בכל הדברים לדעת הנו"ב. ואפי' בכוסכוסו כתב כך והכנ"ד שם סכ"ח וא"כ אין ממנו שום ראיה לדידן דנקטינן כדעת מרן ז"ל וכ"ש בענייניס אלו דלית בהו תוריתא דנהמא דמרן ומורם וכמה פוסקים ז"ל מודים דגם ר"ח מודה לדעת ר"ב והרמב"ם והרא"ש וכיון דמודה הו"ל אליבא דכ"ע דמברכין עליהם במ"מ ומע"ג בלי שום חילוק קבע או שבע דלא תיקרו לחם כנז"ל. ועיין להמפתחא דרבותא בנימוקי בנו ז"ל בסי' קס"ח בהכנ"ד כנו"ר בענין הכוסכוס והאלצגידא והאריך לדחות דבריו מכל וכל עכ"ל:

הרב חיי אדם כלל נ"ד ס"ה ז"ל אם לש עיסה בלילתה עבה במים ואח"כ טגנה בשמן או דבש או בבללה אם יש בכל חתיכה כזית אפשר דזה הוא תואר לחם ויש בזה ספק די"ל כיון שהיה עיסה בתחי' אעפ"י שנבלה

שנשלה או עננה אעפי"כ הורת לחם עליו וא"כ אפי' יאכל אחר הבישול אפי' פחות מכזית מברך המוציא וגם י"ל כיון שמעולם לא היה לחם גמור וא"כ כיון שבישל או טינן בטל מתורת לחם לגמרי ואפי' יאכל כדי שביעה מברך במ"מ ועל המחיה ולכך ראוי ליזהר שלא יאכל רק בתוך הסעודה או שיאכל עכ"פ כזית מלחם גמור כדי שיברך המוציא ובהמ"ז וא"ל לברך על עיסה זו ובדיעבד אם אכל פחות מג' ביצים יברך על המחיה ואם אכל כדי שביעה מחוייב ליטול ידיו ולברך המוציא על לחם גמור ויאכל כזית כדי שיברך בהמ"ז (מבא"ר בסי' ה' גבי לש עיסה במי ביצים בלא מים או לש במים ומילא בבשר דגים וגבינה דמקלא אחרונים כתבו דיש להם דין כסנין לגמרי מפא"כ הבא דלא הכריעו כלום אך נוהגין אף לכתחילה לברך במ"מ ועל המחיה אם לא אכל כדי שביעה (ג) ודוקא שיש בכל חתיכה כזית אבל אם אין בכל חתיכה כזית לא עדיף מלחם גמור בסי' יו"ד אבל לעיל בסי' ה' בלש במי ביצים וכו' אין חילוק אם יש בכל אחת כזית או לא דדוקא בבישול י"ל דמבטל מתורת לחם מפא"כ באפיה דאדרבה ע"י האפיה נעשה לחם רק מצד הביצים י"ל דיתבטל מתורת לחם וא"כ אין חילוק אם יש בכל אחת כזית או לא (עכ) עכ"ל ובשטיף הקול"ז ניין על מג"א סי' קס"ח ס"ק מ"ד.

ובנ"א ז"ל (ג) דעת המ"א בס"ק ל"ו דשבשל לכ"ע מברך במ"מ דבודאי אין בו תוריתא דנהמא אבל השל"ה מגיה ברמ"א וצ"ל לאחר שעננה ובשלה וה"ל דאפילו בבישול ה"ל לר"ת דמברך המוציא אלא בגריממזא"ל שקורין לאקשן שחתכן לחתיכות קטנות כסופין דבזה לכ"ע לא הוי תואר לחם וכ"כ הגר"א דכן מוכח ברא"ש וכן משמע דעת השו"ע שכתב סתם בישלה דמשמע אפי' בקדירה ואפי' שהוא ספק אם יש בו תוריתא דנהמא כתב המרדכי דיש להחמיר וכ"ז כיש בכל חתיכה כזית דאל"כ לא עדיף מפת גמור פחות מכזית דאמרי' דבישול מבטל התואר לחם עכ"ל נ"א:

ובספר אדן מאדם סי' ג' ע"ע ירא"ם שיאכל תוך הסעודה היינו שצריך לאכול בשלה פת מקודם בשביל ברכת שנע"י משום דיש דעות דאפילו בפת גמור לא יברך שנע"י אלא בבשילה עכ"ד והרב חיי אדם ז"ל דנקט כזית לא תיקן אלא לענין ברכת הנהנין המוציא ובהמ"ז ולא לגם שנע"י דבודאי דעל כזית פת נוטל בלא ברכה דהש"ל:

עיין לסמג"א ס"ק נ"ח ובס"ק נ"ד הנלמד מדבריו דלדעת סתם מרן אפי' קבע ושבע אינו מברך אלא במ"מ ומע"ג אלא דמסברא דנפשיה כתב בס"ק נ"ד הנז' בלבון נ"ל שאם שבע ממנו הוי ספק דאורייתא וצריך לברך בהמ"ז מספק כמ"ש סי' קפ"ד ע"ש וזה לדעתו שיש לו ספק כמאן הילכתא אי כסתם דמרן אי כיש חולקים ולכן לדידיה אם שבע הוי ספיקא דאוריי' וסדר לכללא דסי' קפ"ד אבל לא פסק כן משום דאי חיוב בהמ"ז לומר דכששבע אפילו סתם דמרן יודה שהרי כתב להדיא זה"ל הוי ספיקא דאורייתא וכו' והאי ספיקא הוא מכח סתם דמרן דהל עוד שלא שבע הוי ספק דרבנן מחלוקת בדרבנן אבל כששבע הו"ל ספיקא דאורייתא מחלוקת בדאורייתא ואז מברך בהמ"ז מספק מחלוקת הנז' לא מכח דין והאי אבל לדידן לסתם דמרן וכתב מרן בב"י דכן נהגו העולם וכן העיד מור"ם וכן אנהגו מעידים שעדיין זה המנהג שהעידו עליו קיים ונהוג אצלינו במערב א"כ אין לנו בזה שום ספק מחמת היש חולקים בסבית מרן אחר הסתם ואין לנו שום חשש בזה אפי' שבע והרוצה להחמיר אינו יכול לברך בהמ"ז אפי' כששבע אא"כ יאכל פת אחר לפחות כזית דאל"כ הו"ל מיקל בברכות כיון דלדידן דאית לן סתם דמרן ואית לן מנהג קבוע מימות עולם מרן ומור"ם ז"ל עכשיו א"כ אין לנו שום ספק בדין זה שיחול עלינו לומר בנדון זה ספיקא דאורייתא כלל:

והרב פ"מ באבל אברהם ס"ק ל"ד ז"ל קפ"ד אות א' ומה לי ספק אם בירך או ספק פלוגתא אבל מסתי' המחב' דעה ראשו' כסתם משמע דאין ספק וכ"מ בלבוש ס"ח דאין הלכה כיחיד במקום רבים יע"ש עכ"ל:

הרבה פוסקים תמהו על הט"ז שכתב דאם לא קבע לכ"ע במ"מ ומע"ג דבאמת לדעת ר"ת הוא לחם גמור ואפי' על כ"ש חייב לברך המוציא ועל כזית ממנו מברך בהמ"ז ולדעת הסתם אפי' קבע כיון שאינו נקרא לחם ולכן מ"ש מרן יר"ש וכו' הוא אפי' על כ"ש עיין להמאמ"ר ואבן העוזר ונהר שלום אות ח' חמד מבה ס"ק יו"ד. וכן דעתי הקלרה שכך מתבאר להדיא מדברי מרן ומור"ם ז"ל בב"י וד"מ כנז"ל:

הנה מכל הנז"ל מתבאר שהם היפך דעת מרן ומור"ם ז"ל והמנהג א"כ אנן בדידן אין לנו שום נפקותא מאותם הפוסקים אף אם לא היו נגד מרן כיון שהמנהג לברך על כולם במ"מ ומע"ג בקביעות ושבועה גמורה וכ"ש שכן הוא דעת מרן ומור"ם ז"ל בלי שום חשש לירא"ם לברך על פת אחר תחילה אלא היכא דאיכא תוריתא דנהמא ואפי' בזה המנהג פשוט אצלינו כסתמא דמרן כאן סי"ג וביו"ד סי' שכ"ט וכמו שכן העיד מרן בב"י ומור"ם כנז"ל:

המשד"ר כאן שע"ו ז"ל נשאלתי במ"ש הרב יד אהרן ז"ל שעליד א' וכו' הנאנא"ס וכו' הכוסכוסו וכו' ומהר"י שבאבו כתב דירא שמים לא יאכלנו בקביעות אא"כ יברך על פת בתחילה עכ"ל ע"ש ואני אומר לא תגיתו להאי פסקא כלל דלאו מר בריה דרבינא חתים עלה וכל גדולי הפוס' הראשונים ואחרונים לא ניחא להו בהאי פסקא לחייב שב ברכות דהיינו שנט"י והמוציא וד' ברכות דבהמ"ז ולא יש מי שמפקפק בזה כלל וא"כ אינו מן הראוי לחייב שם ברכות ככה מה שכתב דמסתבר כאלו נתבטל וכו' שלא ראיה מש"ב ומפרשיו וגדולי הפוס' אשר מימיהם אנו שותים וכ"ש בדבר פשוט מן הש"ס ופוסקים לאידך גיסא שאין לברך רק במ"מ ומע"ג כמש"ת בס"ד ונתעוררתי בזה כי היכי דלא ליתו לידי ברכה לבטלה ח"ו וכו' ועוד הביא ראיה אחרת ס"ר שלמה בני חי"ו דהא כתב האבודרהם בה' ברכות ז"ל כתב הרא"ש כובא דארעא וכו' אבל דבר בתחילתו סופגנין וכו' מברך במ"מ ולבסוף מע"ג עכ"ל הנך רואה בעיניך שמחלק בין כובא דארעא ובין תחילתו סופגנין וכו' ואי כדבריהם כן הוא הא אינן דומה בדומה דהא ע"כ לא קאמרינן דסופגנין מברך במ"מ אלא בדלא קבע אבל אם קבע מברך המוציא וכובא דארעא אינו מברך המוציא אלא אם קבע אבל אם לא קבע לא וא"כ שניהם בסוג אחד הם עומדים אלא ודאי כדאמרינן לעיל דבין בקביעות בין שלא בקביעות מברך במ"מ והסברא א"ש דברי הרד"א. ועוד ראיה מהרמב"ם ז"ל שכפ' שליפי בתחילתו כולו לא הזכיר מה החילוק של קבע ולא קבע אלא בכובא דארעא ושכב"ם שהזכיר בהם זה החילוק בהדיא בש"ס וכל הפוסקים וב"י וש"ע לא הזכירו זה החילוק אלא בזה שהזכיר בתלמוד ולא אשתמיט חד מהפוסקים להזכיר זה החילוק כאי קבע או לא קבע לבד במקומות הנז' בגמ'. ול"מ הכסכסו שלנו שעושין אותו מקמח לבדו דלא יש בישול גמור כדרך הבישול של פת ואינו חייב בחלה ואין בו צורת לחם ולדעת ר"ב שצריך ביסיה אפוי זה הכוסכוס מבושל

מבושל הוא ולא אחר אלא אפי' המין האחר שהזכיר הרב יד אהרן שעושין אותו מפת וקמח אין לברך עליו אלא במ"מ ומע"ג דהכי פסק הש"ע אפי' לחם גמור אם נתפרר ונתבשל פחות מכזית אף אם יש בו תוריתא דנהמא אין מברכין עליו כי אם במ"מ ומע"ג. וא"ת הרי הטור כתב גבי עריסה אין עליו תורת לחם ומברכין עליו במ"מ ואם קבע סעודתו עליו מברך המוציא וג' ברכות עכ"ל הרי אחר שכתב שאין עליו תוריתא דנהמא כתב ואם קבע סעודתו וכו' וזה היפך היסוד שכתבתי בדבר שאינו נקרא לחם לעולם אין מברכין עליו המוציא ל"ק דהא כבר כתב הב"י דלא קאי אעריסה דעריסה בכל גוונא אין מברכין המוציא ושלש ברכות ולא קאי אלא אטרוקנין וכו' ובמ"ש יובן דאין מקום לתמיהת הרב יד אהרן וז"ל בי' מ"ח כנ"ל שאנו מוכרחין וכו' ע"כ. ועפי"ז פסק וכו' מרן כתב שיברך על פת תחלה עכ"ל הדברים אלו אין להם על מה שיסמוכו דכבר הוכחתי דהרי"ף והרא"ש מוחלקים כדכתב מרן ז"ל ואם דעתו לומר דמדהביאו הרי"ף והרא"ש דברי מר בר רב אשי דאמר והדם יוצא בו י"ח בפסח דפליג וז"ל דגם בלא קביעות יוצא י"ח ליתא חדא דהטור ברמזים כתב בפירוש דבטרוקנין דוקא בדקבע והרי"ף והרא"ש בפרק כ"ש הביאו הא סוגיא דקביעות ודברי מר בר רב אשי ואי מר בר רב אשי פליג לא היו מביאים רק דברי מר בר רב אשי דשייכי דבריו גם לענין פסח ולמה הוצרך להביא מאן דסבר הקביעות כיון דלא ס"ל הכי ובפלוגתא בפרק כיצד מברכין הביא דברי כולם כדי ללמוד לענין מוציא ותלה אבל בפרק כ"ש דלא איירי כ"א לענין פסח לא היה להם להאריך בזה והרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"ב הילך דוקא בדקבע ובפרק ששי מהלכות מעשר העתיק דברי מר בר רב אשי משמע דלא פליג מר בר רב אשי ומסתמא הרמב"ם כשיטת הרי"ף רבו סמרה ולא עוד מלבד מ"ש מרן שאין פשט הגמרא כך דהיינו לומר שהוא פליג אלא מי הכריחו לשים מחלוקת בין החכמים בכדי. ומ"ש מרן בב"י בד"ה ומה שפירש רבינו בפת הבכ"ס דלאו במידי דמיקרי לחם תליא מילתא וכו' אין כוונתו לומר דגם דלא מיקרי לחם מברכין המוציא דא"כ סתרן אהדדי דהכל בסימן שקיל וטרי בשנקרא לחם או אינו נקרא לחם אלא ר"ל דלאו במידי דנקרא לחם לענין חלה תליא מילתא דגם שנקרא לחם לענין חלה בעינן נמי לחם שדרך בני אדם לקבוע עליו כמ"ש בתחלה ואפ"ה מוציאו מתורת לחם לענין המוציא וע"ז כתב ותדע וכו' ר"ל ותדע דגם בנקרא לחם לענין חלה אינו נקרא לחם לענין המוציא שהרי מי פירות אם לש בהם חייב בחלה ואפ"ה אינו מברך המוציא ועוד כתב הרב ז"ל אח"כ אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו ואלו (נ"ל דל"ל ואיוולא) בעינן להם למה נקט כליסכים לכון לחם ואלו דברים פשוטים.

ובמ"ש מרן יתורץ לנו קושיא אחת בכפי מ"ש בש"ע סי"ג בדין עיסה שבלילתה עבה ועיננה בשמן דיר"ב יצא ידי כולם ולא יאכלם עד שיברך המוציא על פת אחר שחייב בברכת המוציא היה נ"כ מצריך כך בדין הבכ"ס שלצאת ידי כולם לא יאכלם רק אחר שיברך המוציא על פת אחר דהא לכל הפירושים חייבת העיסה בחלה ואפי' לא הסת הבכ"ס כ"א בלא קביעות כמ"ש מרן הכ"מ בפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה י"ב עמ"ש הרמב"ם ז"ל אם נתן לתוך העיסה תבלין חייבת בחלה וביאר מרן ז"ל זה נלמד מדאיתא פ' כ"מ דפת הבאה בכסנין וכו' וכיון דאיקרי לחם חייב בחלה עכ"ל ומדלא חלק הרמב"ם בעיסה זו שנתן לתוכה תבלין בין אם אכלה בקביעות או בלא קביעות משמע דבכל

נתחייבה בחלה הואיל ואם קבע עליה מברכין המוציא ומעתה יפרים ממנה חלה אע"פ שאפשר ורובא דרובא אין אוכלים פת הבכ"ס רק בלא קביעות וא"כ לפירושא קמא דעושין כיסין כיון שהעיסה בלילתה עבה הרי נתחייבה בחלה ואם לפירוש ב' שנותן לתוך העיסה שמן ודבש ומי פירות נהי דאם לשה במי פירות לבדה לדעת ר"ת לא נתחייבה בחלה כמ"ש הב"י ביו"ד סי' שכ"ט היינו בלא תערובות מים אבל בתערובות מים מחוייבת בחלה כמ"ש הב"י ז"ל בשם הרא"ש ז"ל:

ובזה, יתיישב מ"ש הרא"ש ז"ל בשם ר"ת בפרק כ"ש וז"ל ועוד אומר ר"ת דכי היכי דמחייבא בחלה נ"כ מברך עליה המוציא וכו' דלא מסתברא לחלק בין מים לשמן עכ"ל דלכאורה קשה דאין מכאן ראיה לומר דכי היכי דמחייבא בחלה הכי נמי מברך עליה המוציא דהא מנחת מחבת ומרחשת בוללין אותן בשמן ולדעת ר"ת עיסה שנלושה בשמן פטורה מן החלה וא"כ היה הדין נותן דתנאי מחבת ומרחשת דינם כעיסה דתחלה וסופה סופגנין דלכ"ע אין מברכין המוציא דהא בשעת לישתה היתה פטורה מן החלה שהרי לשה במי פירות וסופה נעשה בשמן פטורה מן החלה וה"ה לברכת המוציא כפי דעת ר"ת דאית ליה האי סברא דמה שנתחייב בחלה נתחייב בברכת המוציא וא"כ איך קתני מברך המוציא ומביא ראיה דכי היכי דמחייבא בחלה וכו' והא לא קא מיירי בעיסה שנתחייבה בחלה אבל במ"ש הרא"ש ז"ל ניחא שאם יערבו המים במ"פ חייבת בחלה ובמנחת מחבת ומרחשת אע"פ שהיה בוללה בשמן היה נ"כ מערב עמה מים כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק שליבי מהלכות מעשה הקרבנות וא"כ כיון שלפי' ב' מערבין עם שמן ודבש מים הרי הוא מחוייב בחלה וה"ה למוציא לדעת ר"ת וא"כ למה לא פסק הש"ע בזה כמ"ש בסי"ג. והקושיא נ"כ תיקשי לר"ת איך אמרו בגמרא בפהב"כ מברך במ"מ לבד כשקובע סעודתו בחלה נתחייבה בברכת המוציא וכן קשה לפי' בתרא דפי' כעכים יבשים שכבר נתחייבו בחלה ובפי' מרן ליכא קושיא כלל דלא תיקנו חז"ל לברך המוציא אע"ג דנק' לחם לענין חלה רק על שלהם שדרך בני אדם לקבוע סעודתם עליו אבל כל שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם עליו אע"ג דאיקרי לחם לענין חלה אתו הני תבלין או מי פירות או כעכין יבשין ומפקי ליה מתורת לחם ולא הוי לחם עד שיקבעו סעודתם עליו:

גם מ"ש גבי הנאבלגא"ב שיברך עליו במ"מ אינו אלא דברי תימה דזה גמרא בביאור וכל הפוס' פה אחד בדבר שאינו עב ועושין אותו לבשים אינו מברך רק שהכל ובנ"ר ואיני צריך להעריך את עצמי גם בזה לכתוב הגמרא ומפרשים שכולם הם דברים ברורים ומבוארים מגופים ומנוקים לכל יודעי דעת ומביני מדע. ומכלל הדברים שכתבתי יוצא לנו שאם לש העיסה במי פירות וטגנה באלפס אפי' לדעת ר"ת דינא כעיסה שתחלתה וסופה סופגנין דהא בשעת לישה לא נתחייבה בחלה ובשעת הטיגון גם כן לא נתחייבה וה"ה לענין המוציא דאין לברך רק במ"מ וברכה אחת מע"ג. ומ"מ לדידן דקי"ל כהרמב"ם ז"ל והשב"א ז"ל בי"ד סי' שכ"ט דהלש במי פירות חייב בחלה עדיין הספק במקומו עומד דכיון שיתחייב בחלה אמרינן דהמא כך הוא הדין לענין המוציא וצריך לפוטרם בפת אחר דמברכין המוציא עליו. כלל העולה דבר פשוט כשמש וכירח דבין על הלעילידא בין על הכוסכוסו בין קבע בין לא קבע לכ"ע אין מברכין עליהם אלא במ"מ וברכה אחת מע"ג ואפילו בתורת

חסידות

חסידות א"ל להביא פת אחרת שמחויב המוציא דליכא בזה שום פקפוק אבל אם יברך המוציא ושלש ברכות בלא ספק ברכותיו לבטלה ונסנה מהעוס"ז בלא ברכה דאין ברכה שלפה פוטרת מעין שלפה והאחרונה שהוא דבר שאינו עב ורך לפתים מברך בתחילה שהכל ולאחריו בנ"ר . וזהו מה שנלע"ד בלי שום פקפוק ועידיו בתחומיו זכין לו ולא מי שסומך על הסברא במקום הש"ס וגדולי הפוס' כולם הראשונים ואחרונים מסכימים לדעת אחת דבעינן אפוי ונקרא לחם ויש עליו תוריתא דנהמא כמו שהארכתי לעיל :

וראיתי להשל"ה דע"א ב' ז"ל כתב הטור בסי' הנז' לחמניות וכו' ואם בישלם במים או טיגנם בשמן כתב הטור במקום הנז' אפי"ה מברך עליו המוציא והב"י הביא שם קצת פוסקי' שאין מברך עליו המוציא רק במ"מ ומסיק בש"ע דיר"ב לא יאכלם אלא ע"י שיברך על לחם אחר תחילה וכתב מורי ע"ז וז"ל וכל זה לא איירי אלא בדאית ביה תוריתא דנהמא לאחר בישול וטיגון עכ"ל . מדבריו אלה משמע אפילו מבושל בקדרה ולא באלפס יש בו מחלוקת וזה לא יתכן להיות עליו תוריתא דנהמא אם אינו מבושל באלפס דומיא דטיגון שדרכו להיות באלפס וכן משמעות לשון ר"ת דעל המחלוקת שנחלקו ר"י ור"ל על האלפס ע"ז כתב דדוקא דבלילתו רכה פליגי אבל בלילתו עבה כ"ע מודו דחייב בחלה אפי' ע"י משקה עכ"ל ר"ל בלילתו עבה ובהאי גוונא דקא מיירי ביה דהיינו באלפס והראיה נ"כ שהביא ממנחות היינו בהאי גוונא מחבת ומרחשת אבל בישול קדרה אין לו ללמוד ממנחות שלא היו כ"א במחבת ומרחשת ועל האי גוונא סיים ר"ת ואמר ואין סברא לחלק בין מים לשמן . ועוד הדבר מוכרע מעצמו אפילו בשלו במים או טגנו בשמן וכו' ובלבד שיהא בו תואר לחם דקאמר הטור היינו שיבשלו ויטגנו באלפס וגם ישבנו עב ולא דק כמ"ש לעיל בשם ר"י ולגבי עריתא וגם לא תהיה צורתו כמו הכסכסו וחוטים דקים כמו אלפדאווים . וכיוצא דבהני גווני יש עליו צורת הפת אבל הא דקאמר השל"ה ז"ל שלא נימוח לגמרי הניחא בבישול שדרך וכו' עכ"ל :

המחבר סי' קס"ה אות ג' דין זה ז"ל הרב הגדול מהר"י בירך על הבינואילום שהם סופגנין המוציא לפי שקבע סעודתו עליהם קונט' כ"י מחידושי דינים מרבני ירושלם הקדמונים משנת הרש"ע עכ"ל והוא נדפס בש"ס חיים וחסד ד"ל ז"ל שם אות ס"ג בימואילים שבלילתן רכה ומטוגנין וכן כוסכוסו ברכתם במ"מ ועל שמחיה דוק ותפכה בטורים ורבינו ירוחם וראיתי לרבינו ירוחם שבירך על הבימואילים המוציא (מהריק"ש בערך לחם) לפי שקבע סעודתו עליהם עכ"ל . שם אות ז' אמר כמהר"י כי פאסטיל בשר דגים וגבינה אינו נקרא פת הבכ"ם וצ"ל המוציא כי הפת ניכר שם ובין קבע עליו סעו' בין לא קבע מברך המוציא עכ"ל :

השיוב ביו"ד סי' קי"ב מ"ג אות ט' הביא מהפר"ח ס"ק י"ז שהעלה דכל דבר שמברכין עליו במ"מ אם כשקובע סעו' מברך המוציא ובהמ"ז דינו כפת ובמקום שנהגו היתר בפת של גויים גם זה מותר ואם הם דברים שאפי' בקביעות סעו' אינו מברך המוציא כמו המיני מתיקות יש בהם משום בשו"ג וכו' זא"ד ז"ל ודבריו חיים וקיימים עכ"ל . ושם אות י"ח ז"ל סופגנין הנעשין מעיסה רכה ומטגנים אותם בשמן ואוכלים אותם בדבש נהגו במצרים ליקח אותם כשיפראל יושב שם ומתחם באור הגאון הרב מהרי"ז בשו"ת שערי ישועה כתב יד שער ב' סי' י"א דאלו אינם בגו

סופגנין שאוסר הרמב"ם פ"א דמא"א ואלו אינם נאכלים עם פת כלל וכל שאין מלפתין בו את הפת אין בו משום בשו"ג וקרוב לזה כתב הפר"ח בסי' קי"ב סק"ה וס"ה מהר"א הלוי ס"ה גו"ר בתשו' כ"י (ואינה בדפוס) הובאה שם סי' ב' השיב על מהרי"ז ושדי נרגא בטעמו דאע"ג דאין דרך ללפת בו את הפת יש בו משום בשו"ג והביא ראיות אמנם רב שרי בנדון דידן מטעם דיפראל עומד ומחתה מתחילת המלאכה ע"ש ובסי' ג' חזר המחבר להעמיד דבריו עכ"ל :

בספר נוה שלום סי' רס"ע אות י"ב ז"ל הסופגנין שקורין לקורלא בערבי אין בה משום בשו"ג כ"כ הרשב"ץ ז"ל ח"ג סי' י"א ואדם חשוב יש לאסרן על עצמו וכ"כ הרב הנז' בשם הרמב"ם ז"ל וע"ש ועיין בתשב"ץ פ"ע ובהגה עכ"ל :

זיכני הש"ת וראיתי להרמב"ם ז"ל בתשו' פאר הדור סי' קל"ג ע"ע מיני מתיקה הבאים אחר הסעודה ונק' קטאיף ומביאים אותם לשמתיק הפה ולהסיר טעם האכילה אם צריכים ברכה קודם אכילתם במ"מ באופן כי מאחר שבא על השלחן א"צ. או שכיון שכבר גמרו כל אכילתם נ"ל :

והשיב ז"ל דכל דבר אשר יבוא אחר גמר אכילה הפת וזה הוא הנק' אחר הסעודה צריך ברכה לפניו ולאחריו . ואם הוא דבר שבא מחמת הסעודה דהיינו שבא להמתיק הפה לא יברך עליהם ואפי' יאכלם לבדם . ויוודע לכם כי זה הנק' קטאיף הוא פת והייבים בחלה ולזה אם אכל אחד מהם לבדו אחר האכילה לא יברך עליו לא בתחילה ולא בסוף אמנם אותם הקטאיף שנותנים בתוכם דברים אחרים ומטגנים אותם זה הוא אלגי פת הבכ"ם וצריכים ברכה בתחילה במ"מ ולבסוף ברכה אחת מע"ג ושאר מיני מתיקה העשוין מהסבוכא"ר ומדבש שמערב בהם נש"א (פי' קמח דק מאד העושים מחטים שרוים במים עד שיבקעו מברך עליהם שהכל ואל יטעה אתכם האומר כי צריך לברך במ"מ מפני הנש"א אשר בו וכאשר באר בחבורנו הגדול ס' משנה תורה וכתב משה עכ"ל . נמצא שהגם שטגנם קורא אותם הרמב"ם זהו אלגי פת הבכ"ם כנז' :

והנה מבואר בהרמב"ם הלכות ברכות פ"ג הלכה ט' ז"ל עיסה שנאפית בקרקע כמו שעושים רוכבי המדברות אופים הואיל ואין עליה צורת פת מברך עליה בתחי' במ"מ ואי קבע מזונו עליו מברך המוציא וכן עיסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב או שעירב בה מיני תבלין ואפאה והיא הנק' פת הבכ"ם אעפ"י שהיא פת מברך עליה במ"מ ואם קבע סעודתו עליה מברך המוציא עכ"ל וע"ש למרן כ"מ ד"ה עיסה שלשה ובהגמי"י שם אות ז' ולא נזכר שם כלל שהמטוגנים הם בכלל פת הבכ"ם ולפי מ"ש הרמב"ם ז"ל בתשו' הנז' שזהו אלגי שהבכ"ם אפי' הדרינן לדין פת הבכ"ם הנז' בש"ס ובהרמב"ם פ"ג מה"ב הנז' שבגם שברכתו במ"מ הנה אם קבע סעודתו עליו מברך המוציא א"כ המטוגנים לדעת הרמב"ם ז"ל דינם כנז' וזה חידוש גדול היפך דעת הפוס' ראשונים ואחרונים ז"ל הנז"ל דתופסים בדעת הרמב"ם ז"ל דהיינו שתם דמרן סי' קס"ח סי"ג שאין מועיל קביעות במטוגנים דגם שבלילתם עבה ואית בהו תוריתא דנהמא . ויהיה מתשו' הנז' סייעתא לפוסקים דס"ל דמחלוקת סתם ויש חולקים הנז' הוא דוקא בדלא קבע אבל אם קבע כ"ע מודו דמברך המוציא דהו"ל המטוגנים פתבכ"ם עיין עליהם במבי"ת אי"כ . ואיני יודע כעת אם הביאו סייעתא לדבריהם מתשובה הנז' וגל"ה ויבוא בלימוד בספרי הקדש בעלי סברא

סברת הנז' כדי להבין בטוב דעת הרמב"ם ז"ל הנז':

הגם דלענין דינא הוי נפקותא דלמתמירים ורוצים לצאת ידי כל הסברות לעולם יברכו על פת אחר תחילה מפני סברת הפוסקים דס"ל דלא מהני קביעות כלל במעונן ומפני החולקים לכן יעשו כנז':

ולשאר בני העולם הנה פוק חזי מאי עמא דבר בהמנהג שכתבו מרן ומור"ם ז"ל עדיין הוא בעולם ואין מחלקים בהם כלל בין בסעו' סיום מסכתא ובחתונה ובסעו' הנדרנים ובעלי החנויות שקונים אותם לסעוד בהם בהגוה בברכת במ"מ ומע"ג ולמפורסמות אצלנו כמוטב אין צריכים ראיה. והמנהג הוא עמוד חזק כמבואר בפוס' ז"ל בדיני המנהגים:

הרב זכור ליצחק סי' מ' על ענין מולייתות בבשר בלשין עיסה עבה במים ומחתכין אותה חתיכות קטנות ופותחין אותה בכלי עץ ועושין אותה עוגה וממלאין אותה בשר ומטגנים אותן בשמן שומשמין וקורין אותן אנהגו בארץ יע"א שהפוסק מקלי אם אדם קובע סעודתו עליהם ואוכל מהם יותר משיעור קביעות סעודה כשיעור כמנהגנו שאוכל בכל יום ערב ובקר ואין לו פת גמור שיברך עליו תחילה אם יש להם לאנו דין להמגיות ופת הבכ"ס דקי"ל דכל שאכל מהם שיעור קביעות סעודה מברך המוציא ובהמ"ז או לא הוי קביעות בלהם קביעות ואינו מברך עליהם אלא בורא מיני מזונות ומעין שלש. ישן במלאו למרן סי' קס"ח סי"ג וכו' והנו. לדקדק דמדלא כתב מרן כאן כמ"ש גבי פת הבכ"ס וב"ד ואי קבע וכו' אלא ולא יאכל וכו'. נראה דבהא לא מהני קביעות דגם כי יקבע אינו מברך המוציא אלא דוקא על לחם אחר וכו'.

תשובה הביא בקילור מ"ב רבינו הטור ומרן ב"י באו"ח וב"י סי' בכ"ט ונסתפק אי מחלוקת ר"ם ור"ת הוא דוקא בדלא קבע אבל אי קבע אפי' ר"ם מודה דאית לה דין כסנין וכיוצא דמברכין עליה המוציא וברכת המזון. או דילמא דגם בקבע פליגי ומחלוקתם מן הקצה אל הקצה. או דילמא דלא פליגי אלא בדקבע אבל בדלא קבע אפי' לר"ת בורא מיני מזונות. והביא על זה מ"ש הגו"ר כלל א' סי' כ"ד דמדבריו נראה דס"ל דלא פליגי אלא בדלא קבע אבל בדקבע אליבא דכ"ע גם לדעת ר"ם מברכין המוציא וברכת המזון דלא גרע מפת הבאה בכסנין וכו' וכן ראיתי להרב פרח שושן כלל א' סי' ה' דמסכים לזה דע"כ לא פליגי אלא בדלא קבע וכו' ע"ש:

ומהרר"א נבון ז"ל הוב"ד שם השיב לו וז"ל ואני אומר דאיברא ודאי דלפי דעת ר"ת דאזיל לענין ברכה בתר מעיקרא ודאי כי בישלה אח"כ כי אית בה תוריתא דנהמא מברך עליו המוציא וכו' ולפי דעת ר"ם דכל בבישלה יצאת מתורת לחם לעולם אינו מברך עליו המוציא ואף כי קבע כיון דאית בה תורת לחם וכו' ע"ב וכן נ"כ ראיתי למהר"י נבון בס' נ"ב חא"ח סי' ב' דמסכים לזה דלסברת ר"ם אפי' כי קבע אינו מברך המוציא והביא ראיה לזה מדברי ר"ם גופיה בפיה"מ ע"ש וסוף דבר כתב על דברי הרב פ"ש דמ"ש דכ"ע מודו בהא לא מודינא ליה דהא כתיבנא דלדעת ר"ם אפי' כי קבע אין מברכין המוציא כיון דלית בה תוריתא דנהמא וא"כ נמצא דלדידן דקי"ל כר"ם אפי' קבע אינו מברך המוציא וכו' עד כלל העולה מדברינו לע"ד דיר"ש יצא ידי כולם יברך על פת אחר תחי' המוציא ואח"כ יאכל הליטריאה כמו שסיים עופה מהר"ם אך אם אין לו פת אחר יברך בורא מיני מזונות ומעין שלש כנלע"ד להלכה עכ"ל:

ותמיהני מהרבנים הנז' בסברי הט"ז והמג"א פי' להדיא דמאי דפליגי ר"ם ור"ת ופסק מרן כסתם לדעה הראשונה דאין מברכין המוציא כוותיה דר"ם היינו אפי' בדקבע כמ"ש הט"ז סק"ט וסק"כ והמג"א סק"י ל"ח והגם דמהט"ז נראה דאפי' לר"ת לא פליג אלא בדקבע אבל באכילה מועטת מודה דמברך במ"מ כדין פת הבאה בכסנין. הנה ודאי דבריו תמוהים וכבר השיגו הרב ח"מ דהמעיין בב"י יראה דלא כן הוא אלא מאן דס"ל לברך המוציא ס"ל דהפת גמור וכו'. ואיך שיהיה דעת ר"ם דהשתא לן כותיה כ"ע לא פליגי בין להט"ז בין להמג"א דאיירי אפילו בקביעות ועם כל זה אינו מברך המוציא וכן הסכים הרב ח"מ ולכן מן התימא על הגו"ר והפ"ש שלא השגיחו בדברי הט"ז והמג"א וכתבו להיפך ולא הזכירו את דבריהם וכו':

באופן נראים הדברים לענין דינא מאחר שהט"ז והמג"א ומהרא"ן ומהרי"ן והח"מ מסכימים לדעת אחת דאליבא דהאן דהשתא לן כר"ם דאיירי אפי' בקבע סעו' א"כ ודאי נראה דנקטינן כותייהו לספק דגם אם יקבע סעודה עליהם אינו מברך כ"א במ"מ ומע"ג ודלא כהגו"ר והפ"ש דס"ל דבהא לא פליגי ואליבא דכ"ע צריך לברך המוציא דהו ודאי ליתא דאין דבריהם של בנים נראים בספק ברכות במקום הרבים פליגי עלייהו וכו' ויר"ש וכו' אי אפשר אלא ע"י שיברך על לחם ואם אין לו יברך במ"מ ומע"ג גם אוכל בקבע סעו' וכמו שכן כתב מהרי"ן במסקנתו בדין האלטריאה והאקרוגים יעב"ב:

אכן שבתי וראיתי דגם למהרא"ן ומהרי"ן הנ"ז לא כתבו לסברת ר"ם אפי' כי קבע וכו' אלא בנדונים דידהו האלטריאה ומקרוגים דע"י בישול נינהו לית בהו תוריתא דנהמא כמתבאר מדברי מהרא"ן ובפרט מדברי מהרי"ן שכתב להדיא ז"ל וכו' עכ"ל דמשמע להדיא מדבריהם:

אהא לכאורה קודם דאראה המקורות כי אם לפי הלשונות שהביא הרב ז"ל נראה דהאי תוריתא דנהמא שכתבו אינו ר"ל תוריתא דנהמא דהיינו צורת פת אלא ר"ל דין פת דהיינו שאין דנין לו דין פת וראיה לזה ממש"ל ממהרי"ן וז"ל דלר"ת וכו' כי אית בה ת"ד (זה לשון הגאי א"כ ר"ל צורת לחם וא"כ לדעת ר"ם בהולך עליו הוא אפי' ביה בו צורת לחם) מברך עליו המוציא וכו' ולפי סברת ר"ם אפי' כי קבע כיון דאין בה תורת לחם וכו' ע"ש דמוכרח לומר דמשכיון דאין בה תורת לחם אין בה דין פת אבל אין ר"ל צורת לחם שהרי כיון דלר"ת בר פלוגתיה מיירי דוקא ביה ת"ד כמ"ש בדעת ר"ת כי אית בה ת"ד שהוא לשון הגאי דמוכרח דר"ל צורת לחם א"כ מוכרח דר"ם דפליג עליה מיירי אפי' ביה בו צורת לחם ואם אין בו צורת לחם אפי' ר"ת מודה וא"כ מ"ש מהרי"ן ג"כ בדעת ר"ם לשון כיון דלית בה תורת לחם אין ר"ל צורת לחם אלא ר"ל דין לחם אבל לעולם לא מיירי כי אם ביה בו תורת לחם בכזה הוא דפליגי ר"ת ור"ם אפי' לדעת מהרא"ן ומהרי"ן ז"ל אבל באין בו תואר לחם אפי' ר"ת מודה כנז"ל כנלע"ד לפי לשונות הנ"ז עד שאראה המקורות ב"נ אי"ה:

גם מ"ש הרב ז"ל שם בדעת המג"א בהבנת הט"ע הוא יחיד הוא תמוה בהוא עצמו שהב בכ"כ הט"ז. והגו"ר והפ"ש והח"מ. ולגבי האלטריאה ומקרוגים שכתב הגו"ר הנה הברכ"י הביא משם"ל בגם אם קבע לא יברך עליו כ"א במ"מ ומע"ג וא"כ כל סברות הפוסקי' בהכתם עשה פסקו וסבנתו בדברי מרן ומור"ם היפך דעת המג"א והט"ז שהם רבנים גדולים מפורסמים נתבאר שהירתם כנ"ז וכ"ש בגלוה להמג"א והט"ז הנה"ב

הש"ס וסה"מ ורב א"א במעין גנים כנז"ל. וכן דעתי הקצרה נוטה ומצד מ"ש המג"א שאם שבע וכו' הוי ספיקא דאורייתא וכו' הנה הוא עצמו מודה שזו שיטת המג"א לנפשיה כ"ל וכו' דהוא מספ"ל אי הלכה כר"ת משא"כ להתמא דמרן שכתב עליו מרן ומור"ם שכן המנהג אין ספק ברכה אחר השתה והמנהג שאין לברך אלא במ"מ ומע"ג אלא דיר"ש וכו' אלא שהוא יצא לדון ולפרש דברי מרן ומור"ם בהידי דלית ליה תוריתא דנהמא דבקבע ובדאית ביה ת"ד בדלא קבע. וכבר נתבאר ביטול זה הפירוש בכוונת מרן ומור"ם מהראיות הנז"ל וכמו שכן הוא דעת רבנים גדולים ומפורסמים המג"א והט"ז כנז':

עיין להגו"ר כלל א' סי' כ"ד. ובעת אין לי שנאי להעתיק דבריו. וזה מה שנלע"ד על דבריו מה שהקשה על מנהג הר"מ מרוטנבורק שהביא דברי הטור י"ד סי' שכ"ט נלע"ד דאם קבע נ"כ מספ"ל דלא דמי כלל לפת הבכ"ס דנד"ד לדעת ר"ת לאו לחם הוא ומה דמות יערוך לשהבכ"ס שהוא לחם גמור נאפה בתנור וקראו הכתוב לחם כמש"ה לחמם יבש היה נקודים וכו' ונד"ד אינו נקרא לחם כיון שלא נאפה אלא נטגן ומש"ה גבי פת הבכ"ס כל שקבע כיון שהוא לחם גמור צריך המוציא וברהמ"ז ואם לא קבע הרי (כ"ע לזכרון בכ"י ע"ש) דהנה דנק' לחם הנה כיון דשיעור שחות מקביעות אינו אלא מד"ס שנה חז"ל לא רצו לחייב במוציא בכל שהוא וברהמ"ז בכזית אלא בלחם שדרך רוב בני אדם לקבוע משא"כ בשהבכ"ס הנה שנקרא לחם כיון שאין דרך בני אדם לקבוע עיין מרן ב"י וכבר כתבתי דבריו לעיל ומה שצדד להקשות על מהר"ם שאם לא היה אוכלו דרך קביעות ואינו מעיקר סעודה כלל הרי אעפ"י שאוכלו בתוך הסעודה כיון שלא בא מחמת הסעודה הוא טעון ברכה לפניו ואינו נפטר בברכת המוציא עכ"ד. מי אמרת שזו העיסה עבה המטוגנת היא מזה הסוג שאדם אינו אוכלה כדי להשביע נפשו עד שיצטרך לברך עליה תוך הסעודה והרי עיסה עבה ובפרט שמטוגנת הנה מצד עצמה מסעדת ומשבעת א"כ כל שמברך על לחם אחר ואח"כ אוכלה ודאי שאוכלה כדי להשביע את גופו ואז א"צ לברך עליה כנודע וכמו שעושים עד"ז ביו"ט על הכוסכוסו בסעודת הבוקר כנודע וכמ"ש מרן בסי' קס"ח סי"ג שהוא נדון דמהר"ם לא התנה על דרך שהתנה בעיסה הנז"ל משום דנד"ז דסי"ג מצד מהותו הוא כדי להשביע כנז"ל משא"כ שאר נדונים ולכן לא התנה בו התנאים שהתנה בשאר נדונים הנז' שאז נפטרים בברכת המוציא משא"כ בנדון דסי"ג כתבו מרן ומור"ם ז"ל שנפטר בברכת המוציא בלי שום מהתנאים הנז' כפ"ד הנז"ל והוא מטעם הנז"ל דזה המין אינו נאכל לקינוח וכיוצא כי אם לשבוע ודינו ברור שנפטר בברכת המוציא בלי שום תנאי וכמו שעושין בכוסכוסו שהוא ג"כ דינו ברור כנז' מפני שאינו כ"א לשבוע:

ומ"ש בתירוצו דמעשה קדרה יש לו חשיבות עפי מפת הבכ"ס וכו' ע"ש הנה לענין מוציא וברהמ"ז הוא תלוי במידי דנקרא לחם לא בחשיבות ומה שאינו נקרא לחם אינו ראוי לברך עליו המוציא וברהמ"ז ור"ת עצמו נחלק בזה על ר"ש הוא אמר דמה שנפטר מקריאת לחם הוא בשעת הטיגון משא"כ בשעת גלגול עיסה היה לחם ממש והוא ס"ל דאזלינן בתר גלגול עיסה כדין חלה ור"ש ס"ל דגם לענין חלה כנד"ז כיון שדעתו לטגנו לא אזלינן בתר שעת גלגול ואפי' אפה ממנה דמתחייב בחלה הנה לענין המוציא וברהמ"ז שאינם תלויים כ"א בשעת אכילה א"י לברך עליה המוציא וברהמ"ז כיון שאז אינו נק' לחם כלל ומהר"ם ז"ל לחוש לדעת ר"ת

היה עושה כנז"ל וכמו שכ"כ מרן ומור"ם ויר"ש וכו'

ענין המצות הדקות שלנו קודם פסח ואחר פסח נלע"ד לכאורה דכיון דאז הם כסנין ממש כיון שמצוי פת גמור דיינינן להו כפת הבכ"ס שהרי הם קשים וכוססין אותם יותר מהכעכין יבישין שהזכיר מרן בסי' קס"ח ס"ח ואעפ"י שבפסח הוו פת גמור מה בכך את הכל יפה בעתו שבפסח שהיו במקום פת לכל העולם דיינינן להו כפת ואחר הפסח דהוו כסנין דיינינן להו ככסנין ולא אמרינן כיון דבפסח הוו כדין פת ממש לא פקע מינייהו דין זה לאחר הפסח אע"ג דאז הוו כסנין כיון בהמצות האלו כבר היו הם עצמם נילושים ונאפים קודם פסח וחל עליהם החומרא הנ"ז בפסח לא פקעא מינייהו:

משום דאיתא בחולין ד"ז והביאה הרא"ש שם ז"ל בעי ר' ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו עמהם לארץ ישראל מהו וקאי בתיקו פרש"י דרוש וקבל שכר הוא דצריכין אנו לעמוד על האמת אעפ"י שכבר עבר ולא נהירא לי דדוקא למיסבר קראי דרשינן אעפ"י שכבר עבר אבל לקבוע בעיא בש"ס בדבר שאין בו צורך לא אשכחן. והכי אמרינן בפ"ק דיומא ד"ה כיצד מלבישן וכו' מאי דהוה הוה. אלא כיצד מלבישן לעת"ל. לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהן אלא למסבר קראי וכו' וי"ל דנפקא מינה בבעיא זו למי שאסר עצמו באחד מן המינים מזמן ידוע ואילך וכשהגיע הזמן היה לו מאותו המין שהיה אוכל עד אותו זמן אם מותר לאכלו כיון שניתותר בידו. א"נ כגון שראו ב"ד לאסור דבר אחד כמו שאסרו גבינות שעכו"ם ושלקות וכיוצא בהם אם אסור מה שיש בידו מאותו המין עכ"ל הרא"ש ז"ל:

והנה הפוסקים רוא"ח לומדים מבעיא זו כמה דינים הדומים לה ובדאורייתא נקטי לחומרא ובדרבנן לקולא. כמו כל תיקו שבש"ס עיין קול אליהו חא"ח סי' כ"א. ז"ל שע"ק ירושת"ו נהגו שלא לאכול בשר מר"ח אב עד התענית ונסתפקתי במי שנשאר לו בשר ממה שקנה לצורך אוכל נפש לר"ח או לשבת שהמנהג לאכול בר"ח ובשבת או שרי לאכול בשר זה במוצאי שבת ור"ח. ושמעתי באומרים לי משמא דגברא רבא הוא הרב מהר"א יצחקי ז"ל שהיה אוכל משיורי שבת ור"ח באומרו שיורי מצוה נינהו וכן נהגו אחריו להקל וכו' ורציתי לדבר וכו' ומאי דקי"ל א"א להתירם בפניהם וכו' אחז"ר בס' נחפה בכסף חא"ח סי' ג' האריך בענינים אלו ולפי מ"ש בדף י"ב ע"ב תורה יוצאה דמה שנשאר משבת אסור אחר השבת ומה שנשאר מר"ח שרי אחר ר"ח ע"ש ואין טעם לדבר זה ובאמת כי מיחזי כי חוכא ואטלולא וכו' עכ"ל:

והמהב"ר בהשמטות סי' תקנ"א ס"י ז"ל בברכ"י כתבתי דיש מקילין לאכול בשר מבושל שנשתייר משבת וראיתם. ועתה נדפס ס' מזבח אדמה וכתב הרב ז"ל שהעידו בגדול אחד היה עושה כן אך הוא צדד בזה עכ"ל:

והשו"ת גם ס"ט ז"ל וציין בברכ"י שכתב שיש מקילין לאכול בשר מבושל שנשתייר מסעודת שבת ושמעתי ראיה מהא דאיתא בחולין איברי בשר נחירה וכו' וכתבו הפוס' לקל בדרבנן וה"ה הכא דהוי מנהג בעלמא אמרינן בהא הואיל ואשתרי שבת אשתרי לחול ואף שיש לדחות ראיה זו כמ"ש במקום אחר מ"מ אין למחות במקילין עכ"ל ובמדינתינו לא שמעתי מי שמיקל בזה ומי שמיקל הוא בכלל פורץ גדר אך אפי' במקום שמקילים אין להקל אם לא שההכנה היתה לצורך שבת ובדרך מקרה וסיבה נשאר לחול אבל פשיטא אם בישל לשבת יותר מהצורך כדי

שישאר

שיהא לחול אם יאכל בחול פורץ גדר דמעיקרא לא איתהני לשבת כלל שהרי אין צריך לזה כלל בשבת והוא פשוט עכ"ל:

וביו"ד סי' רי"ח ס"ג הביאו הפוס' ז"ל דברי הרא"ש הנז"ל ומ"ש האחרונים ז"ל על דבריו עיין בש"ך שם ס"ק ג' ובט"ז סק"ד עש"ב:

ובכל זה הוא בדבר שקדם זמן היתירו כגון איסור בשר נחירה דבשה"ג הוא דבדאורייתא נקטינן לחומרא ולא יאכל בזמן האיסור מטעם ממה שניתותר לו מזמן ההיתר משא"כ בנד"ד דקדם זמן החומרא תחילה שהרי הרקיקין נעשו לשם פת ונתחייבו בשעה בדיני פת גמור אלא שנותרו לאחר הפסח שבא זמן הקולא בדין הרקיקין דהוו כסנין נלע"ד דבכל ענין דיינינן להו לקולא כיון שנאכלין בזמן ההיתר דהיינו זמן הקולא שלהם ממש ע"ד כמה דברים שאסורים בזמן איסורם ואעפ"כ כשעובר זמן האיסור חוזרים להיתרם כמו חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח דקי"ל כר"ש דמותר מד"ת אפי' באכילה (עיין בפסחים דכ"ח וכתו' ובהרא"ש. ועיין מ"ש רש"י בפסחים ריש דכ"ט) אלא שאסרוהו חז"ל אפי' בהנאה משום קנסא בעלמא מפני שעבר אבל ירא"ש וכ"י. משא"כ בנד"ד דליכא שום עבירה ברקיקין שנותרו מהפסח כיון שנאכלין בזמן הקולא שלהם דיינינן להו כזמן אכילתם. ולא אמרינן כיון שחלה עליהם החומרא בפסח לא פקעה מינייהו אפי' לאחר פסח כמו שאין אומרים כן גבי חמץ לולא הטעם משום קנס. וכן במבשל בשבת וכו' עיין ר"ס שי"ח ועיין סי' שכ"ה וסי' תקט"ו ולא אמרינן בכולהו מפני שחל עליהם האיסור באותו שבת ויו"ט מאיזה טעם שיהיה שאעפ"י שעבר אותו היום בכדי שיעשו ולא נשאר אותו הטעם אעפ"כ לא פקע איסורו מינייהו כיון שחל עליהם האיסור באותו יום שבת ויו"ט ולא עוד אלא יש מציאות שאין צריך להמתין בכדי שיעשו אלא מותר למ"ש מיד כיון דליכא חשש איסור שנגזור בשבילו:

ובכל זה הוא אפי' אם היה נד"ד מידי דד"ת וכ"ש שאין בזה שום חשש דד"ת כלל מפני שאין כל זה אלא מדרבנן כמשי"ת ואפי' אם היה איזה צד לומר שאפי' נד"ד שנאכל בזמן היתרו אפי"ה נכלל ג"כ בספק בעיה הנז' אע"ג דלא דמו מטעם הנז"ל עכ"ז דיינינן לתיקו דבעיא הנז' גבי נד"ד לקולא כמו שפסק מרן כאן בב"י ובש"ע ס"ח באחד שכתב ג' שברות בפת שהב"ם כתב ז"ל ולענין הלכה כיון דספיקא במידי דרבנן הוא נקטינן כדברי כולם להקל ובין היכא שממלאים אותם בדבש ושקדים וכו' בין עיסה שעירבו בה מי פירות או תבלין בין רקי' בישקוג'וש כולם דין פהב"ם יש להם ואינו מברך עליהם המוציא ובלא ברכות אא"כ קבע סעודתו עליו או אכל שיעור שדרך בנ"א לקבוע עליו עכ"ל. ולכאורה לא"ת עם מ"ש כאן בש"ע שהעיקר הוא אם אכל שיעור וכו' אבל לא מהני אם קבע סעודתו על פחות משיעור שאחרים אין קובעים עליו. ואם אכל שיעור וכו' אעפ"י שבא לא שבע ממנו מברך המוציא וג"ב ע"ש:

וכבר ראיתי מ"ש השכנה"ג ר"ס קנ"ח ז"ל נשאלתי על שאוכל מצה שנילושה במים לבד אחר הפסח אם צריך נטילה ובהמ"ז ושבתי דלא דמי לפהב"ם שהם בישקוג'וש לדעת רב האי גאון ז"ל שאי"ל דלא גרעא המצה מלהמוניות שבלילתן עבה דלחם גמור הוא ומברכין עליו המוציא ובהמ"ז כמ"ש מרן ז"ל סי' קס"ח וכבר הסכים מרן ז"ל בסי' זה דכל דמברכין עליו המוציא צריך נט"י ומה גם לדעת השאלתות והרו' והרמב"ם והר"ן והרא"ש והטור ז"ל דאפי' בדבר שבלילתו רכה שאפאו בתנור בלא משקה ואפי' אפאו באלפס בלא משקה שדינו כפת ומברך עליו המוציא ובהמ"ז כ"ש המצה שבלילתה עבה ונאפית בתנור בלא משקה ואינה כ"כ קשה כמו הבישקוג'וש די"ש לברך עליה המוציא ובלא ברכות וליטול ידיו וכמדומה לי ששמעתי משה"ש במה"ר שלמה ן' עזרא נר"ו שרבנו הרב מהר"ש חאג'יס ז"ל היה נוטל ידיו למצה אפי' אחר הפסח וכן הוא מנהג כמ"ש בתשו' שהשבתי ע"ז שלא שיא נא"ת סי' שמ"ד עכ"ל וכבר ראיתי ג"כ מ"ש עליו הרב בית דוד סי' ע' וסי' פ"ה ע"ש:

והמחב"ר סי' קנ"ח ז"ל השכנה"ג בסי' זה כתב דנשאל על האוכל מצה שנילושה במים לבד אחר הפסח מה דינו והשיב שנוטל ידיו ויברך המוציא וג"כ דהיינו בהמ"ז עש"ב. והרב בית דוד החזיק בסברא זו מב' טעמי א' כי הבישקוג'וש מכניסים אותם לתנור פעם אחרת או משהים אותם יותר משיעור אפיה אבל המצות אינם משהים אותם אלא שיעור אפייתם ועוד שהיה למצה זו בפסח דין פת ע"ש ובסי' פ"ג בארוך והיה מקום לפקפק קצת בזה כי המצות הם יותר קשות מהבישקוג'וש ויבשות לבד מקרי כיסנין שהרי ר' הערוך סייע סברת הגאון דכעכין יבשין נק' כסנין מתרגום ירו"ש שתרגם יבש היה נקודים כסנין והרי התם כתיב זה לחמנו חם וכו' יבש היה נקודים ומוכח דמפני היובש לבד נק' כסנין. ולפי"ז המצות יש מקום לומר דהם כסנין. והטעם האחר דהיה פת בפסח יש לדחות דאימא תמיד נעשו על דעת כסנין ובפסח קובע סעודה ומברך המוציא ובהמ"ז כדין פת הבכ"ס דכשקובע עליו דינו כפת גמור ומה גם דרוב המון העם קודם הפסח אוכלים מצה ומברכין במ"מ ומעין ג' וכן נוהגין אחר הפסח ג"כ להחשיבה ככעכין יבשין. אמנם אחר ההשקפה היטיב יש לקיים דברי הרב בית דוד כאשר יראה המעיין. ומיהו ירא"ש מניחו טוב לא יאכל מצה אחר הפסח כ"א כשקובע עליו ודוק כי קצרתי עכ"ל להמחב"ר:

והנה מ"ש השכנה"ג שהמצות אינם קשים כ"כ כמו הכעכין וכו' בודאי שהמצות שלהם לא היו כמצות שלנו שהמצות שלנו הם קשים כבישקוג'וש ויותר כמ"ש הרב בית דוד והמחב"ר. וגם הטעם דהיה פת בפסח כבר כתבתי מה שנלע"ד בזה:

איך שיהיה אני איני חולק עמ"ש הרב בית דוד והמחב"ר ז"ל אלא שכתבתי כ"ז שנלע"ד שהוא סמך למה שנהגו רוב העולם מכמה שנים המון העם וכמה מת"ח שאוכלים הרגאי'ף קודם פסח בתורת כסנין בברכה במ"מ ומעין ג' ולאחר הפסח ג"כ כן הוא מנהג רוב העם בלגטא ובפרובינצייא בפרט בשיש איזה שבוע הכן שסמוך לחג הפסח מוליאין אותם במקום כסנין וכמו שהעיד המחב"ר ז"ל כנז"ל:

ובמילתא כדנא שהוא מידי דרבנן שהרי לא עסקינן כ"א באוכל פחות משיעור קביעות סעודה כדאי הוא המנהג לסמוך עליו בלי שום ערעור ונד"ד כ"ש מנדון מרן דפהב"ם שפסק כדברי כולם ביחד להקל משום דהוי מידי דרבנן כ"ש בנד"ד בג"כ הוא מידי דרבנן וג"כ הוא מנהג פשוט מאז ועד עתה כנז' ולפחות יהיה המנהג פשוט הנז' המנגד לס' הרב"ד והמחב"ר ז"ל כספיקא דדינא דקי"ל לקולא בנד"ז כיון דהוי דרבנן כנז"ל ולוי"מ ואם מתוך הרקיקין להחיכות בכל אחד פחותה מכזית ובורה אותם בקאו'י הנה אליבא דכ"ע הוי דינם ע"ד מ"ש מרן סי' קס"ח סי"ב גבי פורה ביין אדום פרוסות פחותות מכזית וה"ג הקאו'י הוא שחור ונצבע הפת השרוי בו יותר משנצבע בשרייתו

בשרייתו ביין אדום והנ"ל ברכתו במ"מ ומעין ג' אפי' יהי' כן בתוך הפסח עצמו דלא עדיף מפת שרוי ביין הנז':

אחז"ר בס' בית מנוחה דף כ"ו ב' ז"ל מצה שנילושה במים לבד אף דהיא יבישה כתב השכנה"ג דצריך נט"י והמוציא עליה וכ"כ בשו"ת בית דוד דמצה אחר הפסח צריך נט"י והמוציא אבל לא נהגו העולם ליטול למצה ולא לברך עליה המוציא לא קודם הפסח ולא אחר הפסח. וכתב הרב חיד"א במחב"ר דאין דברי השכנה"ג והכ"ד וראיותיהם מוכרחים בזה והיה עלה ואיהו יר"ש מהיות טוב לא יאכל מצה אחר הפסח כ"א כשקובע סעודתו עליה ע"כ. ולי א"ס לעיר נראה דגם יר"ש יכול לאכול מצה אחר הפסח אף בלתי קביעות סעודה עליה ויטול ידיו ולא יברך ענ"י ויברך עליה במ"מ כיון דגם על פת גמור אם בירך עליו במ"מ יצא בדיעבד ובכה"ג דיעבד חשיב ככ"ל עכ"ל:

והרואה יראה שהמחב"ר כתב על דברי השכנה"ג והרב כד' הנ"ז זה"ל והיה מקום לפקפק קצת בזה וכו' ומה גם דרוב המון העם קודם הפסח אוכלין מצה ומברכין עליה במ"מ ומעין ג' וכן נוהגין אחר הפסח ג"כ להחשיבה כשעכין יבישין אמנם אחר ההשקפה היטב יש לקיים דברי הכ"ד כאשר יראה המעיין ומיהו יר"ש מהיות טוב לא יאכל מצה אחר הפסח כי אם כשקובע עליה ודו"ק כי קצרתי עכ"ל הרי שהוא ז"ל לא חלק כלל ע"ד השכנה"ג והכ"ד שהביא דבריהם שכתבו ע"ז שיטול ידיו ויברך המוציא ובהמ"ז. אלא שכתב שהיה מקום לפקפק וכו' אבל אחר ההשקפה היטב הדין כהכ"ד אלא שמהיות טוב לא יאכל וכו' שאעפ"י שהם כפת גמור לא יאכלנה כ"א כשקובע עליה דאז אפי' אם נאמר שדינה כפהב"כ אין נ"מ בזה:

ולפי"ז לא ראיתי סמך לדברי ס' בית מנוחה הנז' שאפי' יר"ש יכול לאכול מצה אחר וכו' אף בלתי קביעות סעודה ויברך במ"מ וכו' כיון וכו' שאעפ"י שמצא תיקון לברכה ראשונה דהו"ל בדיעבד כנז"ל. מ"מ מה תיקון מצא לברכה אחרונה כיון שהשכנה"ג והכ"ד והחיד"א ז"ל כולם מסכימים דצריך לברך עליה בהמ"ז ומה תיקון יש ליר"ש זולת בהמ"ז כי ברכת מעין ג' אינה פוטרת בהמ"ז ואינה עולה כי אם במקום ברכת הזן וא"כ מוכרח היר"ש לברך בהמ"ז מפני שכן הוא הדין ומוכרח אז לאכול שיעור קביעות סעודה מהיות טוב כדי לצאת י"ח ברכת המון העם וא"כ לא הועיל מ"ש ס' הנז' כ"א נאכל פחות מכזית כיון שאינו צריך ברכה אחרונה. ולענין ברכה ראשונה אף אם בירך עליו במ"מ בדיעבד יצא ומשא"כ באוכל כזית שמוכרח לברך בהמ"ז לפ"ד כל הפוס' הנז' בלי חולק זולת מנהג המון העם שהוא כהיפך לכן כתב הרב חיד"א ז"ל שאעפ"י שהדין כנז' מ"מ היר"ש מהיות טוב וכו' שאז היה בהמ"ז בלו מוסכמת אפי' למנהג ההמון:

והנה מ"ש שאם בירך ברכה מעין ג' במקום בהמ"ז אינה עולה כ"א במקום ברכת הזן כן כתבתי לפי העולה בזכרוני ועתה מספ"ל כדבר בנד"ד דלא מיירי כי אם היכא דלא קבע אבל היכא דאכל קביעות סעודה אין בזה שום קצת ספק אפי' להיר"ש שאפי' פת הבפ"ה גמור מברך עליו בנד"ז ברכת המזון. אלא דבנד"ד דלא אכל כי אם פחות בכדי ק"ם וכן באוכל כזית פת דלא מחייב בבהמ"ז כ"א מדרבנן מי נימא דבדיעבד מהני ליה ברכה מעין ג' במקום בהמ"ז כיון דאין חיובו מעיקרא אלא מדרבנן ע"ד מ"ש הבאה"ט סי' רס"ח ס"ק י"ג:

וראיתי להטור ס"ס רס"ח וז"ל כתב רב עמרם טעה ולא הזכיר של שבת בערבית מחזירין אותו ורב' משה גאון כתב יחיד שטעה ולא הזכיר אתה קדשת אם שמע מש"צ מגן אבות כדברו שהיא ברכה מעין שבע מרוצה וע"ה יצא י"ח ותימא הוא כיון שמחזירין אותו אם לא הזכיר של שבת היאך יוצא בברכה מעין ז' ולא דמי למ"ש בה"ג יחיד שלא הזכיר של ר"ח ושמע התפילה מרוצה וע"ה מש"צ יצא דהאי התם שומע כל התפילה אבל הכא היאך יוצא בברכה מעין ז' במקום ז' וקשי' טפי לרב נטרונאי שאומר שיוצא בו אפי' אם לא התפלל כלל וכו' ע"ש וכתב מרן ז"ל כתב רב עמרם וכו' ותימא כיון שמחזירין אותו וכו' אין ספק שיש לתמוה על דברי הגאונים האלו כמו שתמה רבינו אך י"ל שטעם הגאונים האלו כיון דתפילת ערבית רשות לא חמירא כשאר תפלות לרב משה כדא"ל ולרב נטרונאי כדא"ל וכ"כ מדברי סמ"ג שהביא דברי הגאונים האלו שטעמם משום ת"ע רשות עכ"ל מרן ז"ל הרי בהדי' דאע"ג דאפי' דרבנן עכ"ז אין מועיל מעין ז' במקום ז' אפי' בדיעבד אליבא דכ"ע לולא דת"ע רשות ומשא"כ בנד"ד שהברכות כולם חובה מד"ס ואינם רשות דבודאי אליבא דכ"ע אין מועיל מעין ג' במקום ג' אפי' בדיעבד:

הרב קרבן אשה סי' ה הביא סברת השכנה"ג הנ"ז והבי"ד הרב הכולל מהר"י ששון שחלק עליו וס"ל שלאחר הפסח דינה כפת הבכ"ס. ופו"ט הקרבן אשה ע"ד מהר"י ששון ומסיק כמ"ש המחב"ר:

זיבני הפי"ת וראיתי בס' בית הרואה ה' ברכות דע"ו א' ז"ל האוכל מצה שנילושה במים אחר הפסח אם צריך נט"י ובהמ"ז העלה בשכנה"ג סי' קנ"ח הגה"י שהטוב שלא יקבע סעודתו עליהם אלא יאכל פת גמור בבילה תחילה שיצטרך ליטול ידיו ולברך המוציא וכו' ואח"כ מצאתי בס' צרור המור פ' חיי שרה וז"ל בענין המצה לפי שהיא יבישה בלא מלח אין לברך עליו המוציא והשתא שנדפס ס' בית דוד ז"ל פסק שיברך המוציא שהוא פת גמור עיין בסי' ע' וכנראה שלא ראה ס' צרור המור שלא הזכירו וגם ראיותיו וכ"כ נתי' בסי' פ"ג עכ"ל ס' בית הרואה ועיין בס' בית מועד לכל חי סי' ד' אות נ"ח:

מספ"ל בתשוו"ר מה דינו וזה מעשהו שלוקחין חתיכות פת גדולים ושורין אותם במים שיעור גדול ואח"כ מפררים אותם לפירורים דקים מאד. ונותנין אותם בכשכא"ם שהוא קערה נקובה בשוליה כמה נקבים רחבים לפחות כאצבע קטנה ונותנין זאת הקערה ע"ג קדרה רותחת ע"ג האש ואחר שנאפה היטב ונתחבר לגוף אחד ע"י לחות הנבלעת בו מרתיחת הקדרה וזיעתה העולה דרך הנקבים הנז'. הנה מערין אותה באותו כלי ומושחין אותו בשמן מטוגן עם החתיכות בשר או בשמן תי הנק' ארגאן:

הנה כתב הרמב"ם ז"ל ה' טומאת אוכלין פ"ז ז"ל הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה כיצד היה מערה משקין טהורין לתוך כלי טמא ואפילו ע"ג השרץ הרי העמוד הניצוק טהור ואם קלט מן המשקין הניגרין מן האויר ה"ז שקלט טהור ואין צ"ל שהמשקין שמערה מהן טהורין בד"א בשעירה מצונן לצונן או מחם לחם או מחם לצונן אבל המערה משקין טהורין צונן לתוך משקין טמאין חמין הרי הניצוק חיבור ונטמאו המשקין הצוננין כולם שהוא מערה מהם ונטמא הכלי שמערה ממנו מחמת שמשקין שבתוכו שהרי נטמאו ומפני מה אמרו המערה משקין צונן לחמין חיבור מפני שעשן החמין עולה כתימורות עשן ומתערב בניצוק ובאים בכלי העליון ומטמא הכלי שהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשוב. לפיכך האשה שהיו ידיה

טהורות

טהורות והגיסה בקדרה טמאה והזיעה ידיה מהבל הקדרה נטמאו ידיה כאלו נגעה במשקה שבקדרה וכן אם היו ידיה טמאות והגיסה בקדרה והזיעו ידיה נטמא כל מה שבקדרה כאלו נגעה במשקין שבקדרה עכ"ל:

וכתב מרן ז"ל הנילוק אינו חיבור וכו' בפ"ח דטהרות דקכ"א. ומ"ש בד"א בשעירה וכו' בפ"ה דמכשירין דקל"ט ב' ומ"ש מפני מה אמרו וכו' ומ"ש לפיכך האשה וכו' בפ"ה דמכשירין עכ"ל:

ורבינו הטור ביו"ד סי' צ"ב גבי טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר שבקדרה ואין בה ס' כדי לבטלה שאין מה שבקדרה מצטרף עם החתיכה לבטל הטיפה לר"י כדא"ל ולרש"י כדא"ל. וסיים ז"ל ודוקא בשלא ניער הקדרה מיד כשנפל החלב וגם לא כיסה אותה מיד אבל אם ניער או כיסה מיד הכל מצטרף לבטל החלב וכו' וכתב מרן ז"ל דין הניעור מפורש במשנה שכתבתי ודין הכסוי מפורש בברייתא בגמרא שהוא שוה לדין הניעור ופירש"י שמנער את הקדרה מתפשט הטעם בכולה וכן המכסה אותה מפני שמי השולים עולים עד השפה ויורדים עכ"ל. וכ' מהריב"ח ז"ל וכו' וכן כאשר כיסה הקדרה עולות הרתיחות משוליה לפיה ומוליכות הטיפה בכל הקדרה וכו' עכ"ל ואם לא ניער וכיסה כלל ענין דין החתיכות אם נאסרים מחמת החתיכה שנפלה עליה הטיפת חלב או לא עיין מרן בב"י שם ומור"ם בש"ע והפוס' ז"ל:

ובס"ס נ"ב כתב הטור ז"ל מחבת של חלב שנתנה בכירה תחת קדרה של בשר הזיעה עולה ונבלע בקדרה ואוסרתה וכו' ע"ש ודין המחבת אם נאסרת עיין עה"ש שם:

וההרדב"ז בתשו' ח"א סי' ר"י ז"ל בכוסכוסו שנהגו אותו ע"פ קדרה של בשר לקלוט הבל הקדרה כמנהג ובעודו רותח נתנוהו בקערה חולבת אע"ג דדגי' שנתבשלו בקערה וכו' אם נתבשלו עם הבשר אסור וכ"כ רש"י ותוס' ז"ל והכא בנד"ד הרי נתבשל עם הבשר וא"ת לא נתבשל עם הבשר שהרי ע"פ הקדרה היה מונח לא קשה כלל כי מה שקבל מן הבשר לא נקרא טעם אלא ממשו של איסור שכל זיעה היוצאת על ידי בישול הוי כעיקרו של דבר וכ"כ הריב"ש ז"ל בתשובה דלא אמרינן זיעה בעלמא הוא אלא כגון זיעת הבתים והכורות אבל זיעה היוצאת ע"י בישול ע"ג האש הוי ממשו של איסור כיון שנכנסה זיעת הבשר בתוכו הוי כאלו נתבשל עם הבשר ואין זה טעם אלא עיקר ולפי' אסור לאוכלו בחלב ולכן כשנתנוהו בקערה חולבת הוי כאלו נתנו חתיכת בשר רותחת בקערה חולבת דאסורה ואוסרת הקערה עצמה וזה פשוט הוא וכו' ומ"מ בנד"ד שאין בכוסכוסו מרק וגם בתוך הקערה חולבת אין בה מרק לא נקרא זה רותח אלא כבשר חם שנפל בקערה חולבת דסגי בקליפה ה"נ נוטל ממה שיש באמצע הקערה שלא נגע בדופני הקערה ואוכלו והשאר אסור עכ"ל. והביאו הפת"ש ביו"ד סי' צ"ה ב' וסיים ע"ז ז"ל ועיין בתשו' הריב"ש סי' רנ"ה והרא"ש כלל ב' סי' כ"ו ועמ"ש סי' קכ"ג עכ"ל. ובסי' קכ"ג סכ"ד ז"ל אגו"ה וכו' אסור בהנאה כיין נסך עצמו דלא הוי זיעה אלא ממשו של איסור כמו שהוכיח הריב"ש סי' רנ"ה וכ"כ הרדב"ז ח"א סי' רל"ט ע"ש וכ"כ הפר"ח בא"ח סי' תמ"ז ס"ג ע"ש ועיין בהרשב"ץ ח"ג סי' רל"א ובתשו' הרא"ש כלל ה' סי' ל"ו ודלא כמהריט"ץ סי' ס"ד שכתב דזיעה הוא ואינו אסור אלא משום חומרא דיי"נ ע"ש אבל הנעשה מיין כשר הרשב"ץ שם כתב דמותר לשתותו עם הגוי והרדב"ז שם הולך להחמיר לשתותו במסיבת גויים והכנה"ג כ' דפשיטא דאסור דלא גרע מיין מבושל ע"ש אבל לכ"ע אין נאסר במגע גוי. ועיין בס' שבות יעקב ח"א סי' ס"ב עכ"ל. ועיין במחב"ר סי' ר"ב בענין ברכת היי"ש ומגע גוי בו ע"ש:

ועפי"ז נמצא שאם היה בשר וחלב באופן הנ"ל כגון שהי' חלב בקדרה ובשר בכסכא"ם (היא הקערה הנקובה) וכיוצא בזה מקרי בישול בשר בחלב שהזיעה העולה מן החלב היא כחלב ממש ואסור מד"ת אפי' בהנאה כיון דמקרי בישול ממש ואסור איסור ודאי ולא מכח סד"א כמו גבי מעושן עיין סי' פ"ז א' הג"ה וש"ם נ"א וכן נאסר עי"כ משום בישולי גוים אעפ"י שאין נאסר אלא בישול כמ"ש סי' קי"ג סי"ג עכ"ז גם זה בישול מקרי שהזיעה העולה מן המשקין שתמיד היא כמשקין עצמן וא"כ בישול מקרי ולא מעושן או אפוי כנלע"ד כעת לפי הנ"ל ועדיין לא ראיתי כזה לפוסקים ז"ל (אחז"ר בספר כתוב אגלי מפורש להרב מטה יהודה ס"ס תמ"ג ע"ש:

ובעד"ז מספ"ל לומר גבי קרבן פסח שכתב הרמב"ם ז"ל ה' ק"פ פ"ח ז"ל מבושל שהזהירה עליו תורה בין שנתבשל במים או בשאר משקין או במי פירות שנא' ובשל מבושל ריבה הכל עכ"ל דלפי הנ"ל נראה שאפי' עשה בשר קרבן פסח בקערה נקובה ע"ג קדרה שיש בה מים או מי פירות או קדרה ריקנית שנופל בה רוטבו של בשר ועולה עשנו לקערה הנקובה ומתבשל עי"כ דזה הוי כאלו נתבשל בתוך המים או המי פירות שבקדרה מפני שהעשן העולה מהמים שבקדרה הו"ל כמים עצמן. וכנתבשל בתוכן והדבר צל"ע:

והנה בנד"ד כיון שעולה תמרות עשן החמין בכח גדול ונבלע בתפו"ר דרך נקבי הכסכא"ם הו"ל כמשקין עצמן וא"כ דינו כנתבשל במשקין ממש ולפחות הוי דינו כדין חבילה שהם פירורי פת שנדבקים יחד ע"י מרק או דבש. דה"נ הרי נדבקים יחד ע"י עשן המרק שבקדרה דהו"ל כמרק עצמו גם אפי' אם היו פירורי פת ממש עכ"ז על ידי שמושחין אותו בשמן או בשומן וכיוצא הו"ל כמו פירורי פת שדבקם ע"י מרק או דבש דמאי שנא שומן ושמן וכיוצא ממרק או דבש דכיון שהפירורין מצד עצמן אין בהם תוריתא דנהמא ואין בהם כזית ומעורב בהם משיחת השמן הו"ל כעירוב המרק או הדבש שענין הדיבוק אינו מעלה ומוריד אלא העיקר הוא אם הפירורין הם עם תערובת משקה או אם הם לבדם בלי שום תערובת כמתבאר מלשון מרן בב"י שאעפ"י שרבינו הטור בשם ר"י כתב שהחילוק השני הוא אם אין הפת מבושל אלא שהוא מחובר ע"י דבש או מרק וכו' וכ"כ מרן בב"י שהתוס' פי' דחבילה היינו פירורין דנדבקים ע"י מרק או חלב וכל דבר הנדבק יחד קרוי חבילה וכו' עכ"ז כשחזר אח"כ מרן לפרש השלשה חילוקים שכתב רבינו הטור בשם ר"י כתב ז"ל והחילוק השלישי הוא מסברא דכיון שהוא פת בלי תערובת שום משקה אינו יוצא מתורת לחם דע"כ לא אמר רבא דבעינן דאיכא עלייהו תוריתא דנהמא אלא בחבילה שהפירורין מעורבין עם המשקין אבל היכא שהפירורין לבדם בלי שום תערובת אעפ"י שהפירורין דקין ביותר לעולם שם לחם עליהם ומברכין עליהם המוציא וג"ב עכ"ל וכ"כ ג"כ ממ"ש אח"כ מרן בב"י ובש"ע סי"א י"ב דפירורין שאין בהם כזית ששרויין במים עד שנתלבנו המים או ביין אדום הו"ל לית בהו תוריתא דנהמא וכיון שאין בהם כזית מברך עליהם במ"מ ומוכרח לו' דהטעם משום שמעורב בהם שריית המים או היין דאל"כ הרי אפי' פירורין שאין בהם כזית וה"ד אפי' הכי מברך עליהם המוציא וג"כ אם אינם מבושלים או מחוברים כמ"ש מרן בסעיף זה ובב"י בנז'

כנז' אלא ודאי שהעיקר הוא אם הפירורין בלי שום תערובות משקה הו"ל דינם כפת גמור אעפ"י שאין בהם כזית וא"ד אבל אם הם כך ונוסף עליהם תערובת שום משקה הו"ל כדין חביצה הנז' וכ"כ המ"א ס"ק כ"ד ז"ל פירורי לחם שנדבקים לאו דוקא דאפילו רק שרוים בתוכו דינא הכי כמ"ש סי"א וסי"ב אלא לרבותא נקט דאעפ"י שנדבקו אם אין בכל פרוסה כזית מברך במ"מ עכ"ל :

וא"כ בנד"ד אפילו אם לא היה מבושל בכסכסא"ם על גבי עשן החמין שבקדרה עכ"ז כיון שהם פירורין שאין בהם כזית ולא תו"ד הנה ע"י תערובת השמן וכיוצא הו"ל כדין חביצה וכ"ש דתרתי איתנהו ביה שנתבשל בכסכסא"ם על ידי תמרות עשן התבשיל שבקדרה שעולה בו בכח גדול ונבלע בו . וכ"ש לפי מש"ל מב"י ביו"ד סי' ל"ב גבי כיסה שע"י הכיסוי עולים מי השולים עד הפה ויורדים . וא"כ מאחר שנבלע בהם עשן משקין החמין הנה נבלע בהם המשקה עצמו שעולה עד פי הקדרה בשם הוא האמפוו"ר בנקבי הכסכסאם וגם כן אחר שמערין אותו מהכסכסאם הנה מושחין אותו בשומן ושמן וכיוצא דנלע"ד בלי ספק שברכתו במ"מ וברכה מעין ג' :

אלא שבעוה"ר לא זכיתי לפי"ז להבין מ"ש בזה רב אד"א זלוק"ל במעין גנים סי' ר"ב ז"ל פירורי פת שאופין בקערה נקובה ע"ג קדרה מברך המוציא אעפ"י שאין בהם כזית ולית בהם תו"ד כמ"ש הש"ע סוף סעיף יו"ד ואע"ג שבורין אותם מתחילה במים עד שמתלבנים המים מ"מ לא עבר בהם צורת הפת מינה ודוקא ששרה הפירורין ונתלבנו המים עבר בהם צורת הפת משא"כ אלו שבורין חתיכות גדולות דאנן קחזינן דלא אזיל מהם תו"ד אף שעבר מהם אחר כך ע"י שפרכן מ"מ כיון שלא נעשה כן מחמת המים מברך עליהם המוציא עכ"ל :

אחז"ר מ"ש בס' בית מנוחה דף מ' ז"ל הכוסכוסו משת והוא שבורין פת יבש במים ולוקחין השה ומפררין עליו קמח ומגלגלין עליו ביד בכלי גדולה ונעשה הכל פירורין דקין ונותנין כלי זה ע"ג קדרה של מים או של תבשיל העומדת על האש והזיעה וההבל של הקדרה הרותחת עולה לכלי שעל גבה ובאותה הזיעה וההבל מתבשל הכוסכוסו הנז' ונעשה ראוי לאכילה כתב הגו"ר דמסתבר דהוי כאלו נתבשל בתוך הקדרה עצמה שלמטה ממנו ומבר' עליו במ"מ ואם קבע סעודתו עליו מברך המוציא ובהמ"ז ומהר"י זיין בס' פרח שושן כתב דהיר"ה לא יאכלנו בקביעות סעודה אא"כ יברך על פת אחר' עכ"ל ועי' מג"א ס"ק כ"ח ודו"ק :

ענין הלחמים הלשים במי בריית האגים או הימלי שניכר טעם החימלי או האגים בעיסה אם דינם כפת הבכ"ם או כפת גמור לד' מרן ז"ל :

הנה מרן בכ"מ פ"ג מה"ב ה"ט (ובב"י בסי' זה) עמ"ש הרמב"ם ז"ל עיסה שלשה בדבש וכו' או שעירב מיני תבלין וכו' והיה נראה לו' דהיינו דוקא שלא נתן מים הרבה אעפ"י שנתן ג"כ שאר משקין כיון דמיעוטא נינהו בטלים הם לגבי מים ויש לאותה עיסה דין פת גמור לכל דבר והכי דייק לישניה בכתב שלשה בדבש דאל"כ הו"ל לומר עיסה שנתן לתוכה דבש וכו' אלא דמדכתב או שעירב בה מיני תבלין איכא למידק איפכא דהא תערובת תבלין דבר מועט הוא ואפ"ה מוציאו מתורת לחם לענין המוציא ותדע דהא עיסה שנלושה במי פירות תנן דחייבת בחלה ואפ"ה אינו מברך עליה המוציא כל שלא קבע עליה הילכך עכ"ל דלאו במידי דמקרי לחם תליא מילתא אלא לא קבעו חכמים לברך המוציא וג"כ אפי' בכזית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובת אבל כל שיש בה שום תערובת ממי פירות או מתבלין כיון שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליו לא חייבוהו לברך המוציא ובהמ"ז אא"כ אכל שיעור שדרך בנ"א לקבוע עליו והוא שיהיה טעם התערובות ניכר בעיסה דומיא דעירב בה מיני תבלין שטעמם ניכר בעיסה וזה נראה עיקר עכ"ל מרן ז"ל . ובנד"ד נלע"ד דהגם דדרך האשכנזים ללוש כל לחמם במים הנז' לא נימא דכיון שדרכן לקבוע עליו הו"ל פת גמור כיון דבאמת רובא דעלמא אין לשין הלחם כ"א במים לבד בלי שום תערובת וכמו שדקדק מרן ז"ל וז"ל אלא לא קבעו חכמים לברך המוציא וג"כ אפי' בכזית אלא בלחם שדרך בנ"א לקבוע עליו דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובת אבל כל שיש בה שום תערובת וכו' ע"ש כנז"ל והגע עצמך אם היו האשכנזים רגילים לערב תבלין הרבה שהם בזול בעיסה שקובעין עליה נאמר דהוי פת גמור לברך עליה המוציא וג"כ אפי' בכזית לדעת מרן ז"ל והרי מפורש בלשונו הנז' להיפך שאין מחייב המוציא וג"כ בכזית אלא בעיסה שנילושה במים לבד כנז' כמו רוב העולם והמיעוט בטלה דעתו ולא חילק מרן ז"ל שום חילוק כמבואר בלשונו הנז' .

והרב חס"ל אהומים סי' ע"ז ז"ל עיסה שנילושה במשקה תפוחים שכותשין אותם במים אי דינו כפת הבכ"ם לברך עליה במ"מ כמו עיסה שנילושה במי פירות או דינו כנלוש במים ובעי לברך המוציא :

הנה לכאורה הואיל ויש כאן רוב מים נגד המעט היוצא מהתפוחים א"כ דינו ממש כנלוש ברוב מים ונתערב בו מעט מי פירות דאזלינן בתר רובא דמים ובעי לברוכי המוציא אלא שיש לנו לדון בזה הואיל והתפוחים נכבשו כמה ימים במים והמים הוסם הרי נשתנה טעם המים למי פירות כמ"ש המבי"ט הובא במהרי"ט ח"ב סי' ב' ביין צמוקים שהוא כיין ענבים לענין דחשיב מי פירות שאין מחמיצין וכו' והכא בדידן לענין משקה התפוחים הואיל וע"כ חשיב מי פירות לענין שאין מחמיצין ה"ה לענין עיסה שנלוש במשקה זה חשיב פת הבכ"ם והיא ברורה לזה וכו' :

ואולם א"ז הה"ל בתשו' סי' ק"מ שדי נרגא בסברת המבי"ט ז"ל ודחה ראייתו והוכן דבריו דמי צמוקים שבינינו דכשר לנסכים היינו שעצרם בקורה בלי תערובת מים כלל אבל יין צמוקים שלנו שכולו מים אלא שקולט טעם הצמוקים חלילה להכשירו לנסכים דודאי דגרע טובא מיין מזוג . והנה שוב א' דמרן א"ז ז"ל לא ידענא וכו' ומעתה נראה לענין שאלתין לשיטת הה"ל ז"ל דאם נכבשו במים הוי כיין מזוג ומו"ז ז"ל בס' מק"א סי' תס"ב ס' שמסתבר כדבריו פשיטא דבעי לברוכי עליה המוציא כדין נלוש במי פירות בתערובת מים . ואולם מי בדעתו יפה יוכל לסמוך על פי' המבי"ט ומהרי"ט ז"ל וכן הסכים לדבריהם המ"א בא"ח סי' תס"ב דע"י התסיסה איתהני כולי ליין . וכבר כתבנו כי צורת השמועה מסכמת לדעתם ז"ל ושפיר חשיב כמי פירות והיינו כשהמים תוססים ולא יוסיף מים אחר התסיסה כלל דזהו ודאי חשוב כתערובת מים וגם כבר בררנו התב"ש דלא אמרינן דהואיל ואיפתני ע"י התסיסה חשיב כולו יין רק כשאין במים ו' חלקים לבטל הצמוקים דאי יש בהן שיעור לבטל הצמוקים לא נהפך ליין ע"י תסיסה וכמו כן יש לדון במשקה התפוחים דשיעור ביטול דידיה הוי ברוב מים דלא נאמר שיעור ששה חלקים רק ביין ולא בשאר מי פירות והוי ברוב וכ"כ הב"י

בשם

בשם התשב"ץ הובא בתג"א א"ח ר"ס ר"ב ביין שנתערב בשכר דבטל ברוב ובט"ז גם סי"א סק"ב וסי' ר"ה סק"ה כתב דמים לא חשיב ולא מבטל למי פירות ברוב. ואולם מדברי הע"ת ומדברי המ"א סי' ר"ד סק"ט משמע דאין חילוק וביטולו ברוב ולכן הה"נ לא אמרינן דאישתני המים למי פירות ע"י התסיסה הואיל וקודם התסיסה כבר נתבטל טעם המי פירות ברוב מים ובעי לברך המוציא ובנלוש בזה אין לאכלו כ"א תוך הסעודה וגם בדליכא רוב מים ראוי לכל ישראל לחוש לפי' א"ז הה"ל ז"ל ושיטתו דחשיב כמו מי פירות ומים ולאכלו בתוך הסעודה עכ"ל הרב חסד לאברהם ז"ל:

ונראה שכל פסק הנז' הוא הולך על דעת מור"ם ז"ל כד"מ ובש"ע דלא יצא מכלל לחם במה שעירב בו תבלין או שאר משקין מעט אא"כ עיקר העיסה נילוש באותם דברים דלא כמו שפירש מרן ב"י ז"ל בדעת הרמב"ם ז"ל הנז"ל:

אמנם לדעת מרן ז"ל העיסה שנילושה במים ועירב בה משקה דבש או שמן וכיוצא הנה כל שניכר טעם המשקה בעיסה די והו"ל פהבכ"ס וכ"ש שאפי' לפי דעתו ז"ל שהיא כס' מור"ם ז"ל הנה ס"ל דלדעת המבי"ט וכו' הו"ל כד"ד כמי פירות לבדם ע"י התסיסה אם לא עירב בהם מים אא"כ כנז"ל ומי שדעתו יפה וכו' ולורת השמועה מסכמת לדעתם וכו' כנז"ל ושגם דאנן כדידן שקבלנו הוראות מרן ז"ל הנה לענין חמץ אין מועיל לנו כל זה וחושבים אותם כמי פירות עם מים כמבואר בברכ"י עכ"ז לענין המוציא וג"ב כבר ידעת שדעת מרן ז"ל אינו תלוי בדין חמץ בתערובת מי פירות עם מים לחשבו כמים גרידא אלא כל שטעם מעט המי פירות ניכר בעיסה די כנז':

וידידי ה"ר יצחק נחמה הי"ו הראה לי מ"ש הרב קמח סולת דמ"ז א' ז"ל הסימיט'ים שמוכרים בשוק נהגו בהם מזיעת זרעונים לכ"ע צריך ליזהר מלאכול בלא המוציא ובהמ"ז כך ראיתי כתוב משם הרב חמדת ימים ז"ל בכתיבת יד עכ"ל ואמר לי החרי"ף הנז' והחכם ר"א אשכנזי הי"ו שאלו הסימיטים הנז' הם שלחמים שלבין אותם בני ברית גרואנסום שהם החימלי הנז' ואין ראיה מזה לדידן דקי"ל כמרן ז"ל דהספר הוא משפו' כדעת מור"ם ז"ל וכ"ש שאפי' השפוס' כדעת מור"ם הרי יש להם פנים בענין זה כמש"ל תם"ל תאומים:

והרב חמד משה אות י"ב ז"ל בט"ז ס"ק כ' וק"ל יע"ש עד סופו ובה"ג כתב לעיל סק"ו ומ"ש גם הרפ"י פירש מצד המילוי. כי העיסה עצמה נילושה במים וכו' לא כן הוא דהרפ"י פי' דמ"א ב' ד"ה פת הב"כ פת שנלושה בתבלין ונותנין בה תבלין הרבה ואגוזין ושקדים וכו' יע"ש אבל הטור כ"כ פת העשוי כמין כיסים וכו' כמ"ש המחב"ר ס"ז והוא מדברי הרשב"א בב"י ומשמע שהפת גופיה רק במים נלושה ומ"מ נראה דהיינו דוקא בכה"ג שאין עיקר הפת לאכלו לשובע אלא לקינוח עם המילוי וכמעט המילוי עיקר אלא דמ"מ צריך לברך במ"מ מפני שדגן חשוב הוא כמ"ש המ"א סקט"ו ואף שלפירש"י גם הפת עיקר כמו המילוי כיון שנלושה עם תבלין מ"מ גם הוא אינו עשוי לשובע כ"א לקינוח כמו שפירש"י אבל בפשטיד"א וקרעפ'ליך שבסעיף י"ג בהג"ה עינינו רואות אף שממלאין אותם מ"מ עיקר עשייתן לאכול לשבעה בפת וזה המילוי אינו אלא ללפת הפת והרי זה כאוכל פת ועמו בשר או דגים ללפת נראה פשוט שצריך לברך המוציא ובהמ"ז ופשיטא באותם להמים שעושים בפורים שממלאים בבושמין שאין הבושמין אלא למתק אכילת הפת שדין פת גמור יש לו וכן אמת אפשר שאין חילוק בין מילוי למילוי והיינו ע"פ החילוק שכתבתי דהיכי דאין עיקר עשייתו אלא לקינוח אף שהפת רק במים נלושה מ"מ הואיל ועיקרו לקינוח מצד המילוי ברכתו במ"מ ואף אם אפאו אבל היכא שעיקרו לאכול לשובע והמילוי הוא ללפת הפת ולהשביחו אינו אלא כלפת והפת עיקר כפת גמור שם לפת וזה נראה בדעת המחב"ר והמ"א ואף שמלשון האגור שהביא הב"י משמע אף שהמילוי עיקר אפשר דכוונתו שגם הם עיקר כמו הפת ויהיה איך שיהיה מ"מ כן נ"ל לדינא עיקר ועיין במ"א ס"ק מ"ד עכ"ל:

והפ"מ במשבצות זהב סק"ז ז"ל וי"א שפ"ז וב"ח שהמיר שלא ליתן שלחם משנה מעט בזמן שראוי לחוש לדעת המחבר דאין מברכין המוציא ובהמ"ז על זה. ומיהו לחם שנותנין בו זאפ'רין דאין זה בכלל ולכ"ע לחם גמור הוא וכן נותנין למוקים מעט בלחם מ"מ האי לתודיש קאי ואין מעורב ושפיר הוה לחם משנה עכ"ל:

והרב חמדת הארץ סי' ג' אות י"ג בדין פת הבכ"ס הנז' ז"ל ואם נילוש ברוטב של בשר צ"ע. ובביאור ז"ל ברוטב של בשר די"ל לעיין כיון דהספרי מגדים כתב בהלכות פסח דרוטב של בשר מחמיץ א"כ לא הוי מי פירות או"ד שאני התם לענין חימוץ דהכא הוא הטעם של פת כסנין משום דאין דרך העולם לקבוע סעודתו על פת כסנין וא"כ ה"ה בפת שנלוש ברוטב של בשר אפשר ג"כ דאין דרך העולם לקבוע עליו. שוב מצאתי בס' החיים של ר' שלמה קלוגר דמאריך שם בענין זה ע"ש עכ"ל:

ענין הכעכין שעושים המוכרים שבעה"ק ירושלם ת"ו בלי שום תערובת והם רכים שהם נלעסים דוקא ואינם נכססים כלל שהמנהג שראיתי מיום שבאתי לכאן דדנים אותם כפת הבכ"ס. ועתה ראיתי מחלוקת גדולה בזה מן הרב ה"ר נסים שבון הי"ו שדן אותם כפת גמור ובירך עליהם המוציא ובהמ"ז בלי אכילת שיעור קביעות סעודה לטעם היותם רכים בלי שום תערובת:

והנה מרן ב"י ז"ל כאן הביא מפרק כיצד מברכין דמ"ב גבי פת הבכ"ס ולחמניות דבקבע עלייהו תלייא מלתא והמסקנא דבכל שאחרים קובעים עליו תלייא ולאו בדידיה וכן הביא משם כמה רבוותא וסיים ז"ל בין סעודת ערב ובוקר בין סעודת צהרי אם אכל שיעור שבני אדם קובעים עליו מקרי קביעות ואי לא לא וכמו שנתבאר בסמוך בשם רבוותא עכ"ל. ולפי"ז נ"ל דמה שסיים עוד מרן וז"ל ולענין הלכה כיון דספיקא במידי דרבנן הוא נקטינן כדברי כולם להקל ובין וכו' כולם דין פהבכ"ס יש להם ואינו מברך עליהם המוציא וג"כ אא"כ קבע סעודתו עליו או אכל שיעור בדרך בני אדם לקבוע עליו עכ"ל. דמ"ש אא"כ קבע סעו' עליו. א"א לפרש דר"ל אפי' לא אכל שיעור שקובעים וכנראה ממה דסיים או אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו דזה הפך מכל מש"ל להדייא אלא דר"ל אא"כ קבע באכילת שיעור קביעות או אכל שיעור קביעות אפי' בלא קבע אבל קבע גרידא בלי שיעור קביעות לא מהני מידי וכמש"ל להדיא בב"י ובש"ע כאן ס"ו:

גם מ"ש בש"ע ס"ח גבי לחמניות ואם קבע וכו' ר"ל ע"ד הנז' דוקא בדאכל שיעור תליא הך קבע או לא קבע אלא דלשון הש"ס נקט בזה וכבר ביאר בב"י דהמסקנא היא דבשיעור תלייא כנז' ותפס מרן ז"ל בזה לשון הש"ס וסמך על מה שביאר בב"י ובש"ע ס"ו כנז"ל:

ולנד"ד הנה מרן בב"י ז"ל והערוך פי' עוד בשם רבינו

רבינו האי שפת הבכ"ם הם כעכין והיא פת בין מתובלת ובין שאינה מתובלת שעושי' אותם כעכין יבישים וכוססין אותם בבית המשתה ושלא בבית המשתה ומנהג בני אדם שאוכלים ממנו קמעא וכשאכל רב הונא הרבה אמר ר"נ עדי כפנא זה רעב ולרעבונו אכל לשובע ממנו ולא בתורת כסנין וצריך לברך אחריו וראיה לדברי הגאון וכל לחם צידם יבש היה נקודים תרגומו וכל לחם זוודהון יביש הוה כסנין עכ"ל הערוך. וכן נקט מרן ז"ל בש"ע ז"ל שעושין אותם כעכין יבישים וכוססים אותם והם הנק' ביסקוג'וס עכל"ל והאמת מיום היותנו מה שראינו הוא כך שעושי' אותם יבישים וכוססים אותם ומי שהוא זקן וכיוצא שורה אותם במים או ביי"ש כדי להתרכך אמנם בבואי לירושת"ו מצאתי שהכעכים הנק' ביסקוג'וס של המוכרים הם רכים בלי שום תערובת ומספ"ל בכונת רבינו האי ז"ל אם מאי דנקט יבשים הוא בדוקא שצריך להיות כן עפ"י הדין. דאל"כ דינם כפת גמור. או שדבר בהווה שכן באמת רגילות העולם לעשותם יבישים וכוססים אותם וכו אבל לענין הדין אינו תלוי אלא במה שאין דרך העולם לקבוע סעודתם על כעכין אלו אפי' רכים אלא על פת גמור ואין דרך לאכלם אלא או בבית המשתה לעראי או שלא בבית המשתה לעראי והו"ל ע"ד מ"ש להדיא מרן ז"ל בכ"מ ובב"י שלא קבעו חז"ל המוציא וג"ב אפי' בכזית אלא דוקא על לחם שדרך בני אדם לקבוע עליו סעודה ע"ש וא"כ מינה לנד"ד כיון שאין דרך בני אדם לקבוע עליו סעודה דינן איתם כפת הבכ"ם ורבינו האי ומרן ז"ל דברו בהוה בטבע העולם שכך עושין אותם לא שזה מעכב לענין הדין אלא שנתנו סימן בעשייתם כדי להכיר מה הם הביסקוג'וס והנה"כ כל שהם עשויים ביסקוג'וס אפי' אינם יבישים דינם כפת הבכ"ם. וכ"נ דעת הערוך בזה שהרי לפ"ד רבינו האי ז"ל נמצא דפת הבכ"ם הוא מלשון כוסס שאינו צודק אלא בדבר יבש ומשא"כ בדבר רך שאין צודק לועס ולפי הראיה שהביא הערוך לדעת רבינו האי ז"ל נמצא דכסנין אינו יבש אלא ר"ל צורת ביסקוג'וס דהיינו תיבת נקודים שבפסוק דתרגומו כסנין אבל יבשות אינה נכללת בזה אלא תיבה בפ"ע בפסוק יבש היה וכו' ולפי דבריו ז"ל כשנקטו רז"ל פת הבאה בכסנין לא נקטו בלשונם אלא צורת הביסקוג'וס דהיינו תיבת נקודים שבפסוק. והיבשות הנ"ז בפסוק בפ"ע הנה לא הזכירו אותה להדיא בש"ס בדין פת הבכ"ם כלל כיון דהאי כסנין ר"ל נקודים הנ"ז בפסוק ואם דעת הערוך ז"ל דסברת רבינו האי ביבשות הוא הכרחית לענין הדין הו"ל הראיה שהביא לדעת רבינו האי ו"ל אדרבא היא לסתור דלדעת רבינו האי כסנין שבש"ס ר"ל כסיסה מחמת יבשותו ולפ"ד הראיה הנ"ז הו"ל לשון נקודים שבפסוק שאינו תלוי ביבשות כלל אלא הוא בציור נקודים ולהכי הוצרך הפסוק לו' יבש היה נקודים ולא סגי ליה בתיבת נקודים לבד דתיבת נקודים היינו ציור ביסקוג'וס ויכול להיות רכים כנד"ד וא"כ הש"ס דנקט לענין דינא לשון פת הבכ"ם ולא נקט יבישות להדיא הנה כשנפרש האי כסנין דר"ל כתרגום כסנין לתיבת נקודי' שבפסוק הו"ל העיקר תלוי בזה ולא ביבשות ונקט רבינו האי ז"ל יבישות בעלמא של הביסקוג'וס לפי מנהגם ולמנהגינו לא לענין הכרחי בדין שצ"ל יבישים דוקא כלנע"ד מלשון הערוך הנ"ז שהביא ראיה הנ"ז לדברי ר' האי ז"ל הנ"ז וכ"כ כונת מרן ז"ל בב"י גבי לענין הלכה דנקט ז"ל בין הנק' ביסקוג'וס כולם דין פת הבכ"ם יש להם וכו' ע"ש ואי היה היבשות בביסקוג'וס הכרחי לענין היל"ל בין הנק' ביסקוג'וס היבשים כיון דבאמת אפשר להיות ביסקוג'וס רכים וכנד"ד אלא ודאי שענין היבשות הנ"ז הוא שדברו בהוה והקפדה לענין הדין הוא בציור נקודים שאין דרך לקבוע סעודה בציורים הנ"ז אלא פת גמור. או בשעת המהירות עושים מופליטא רכה ואוכלים ממנה לשובע אבל שיעשו כעכין או רגיפ' אפי' רכין לאכילת שובע אין דרך לעשות כך כ"א בחג המצות עושים רגאיפ' לשובע אבל בשבועות ובכל השנה אם עושים אותם הנה עושים לכסנין כמו הכעכין הנ"ז:

אחר שכתבתי כל זה ראיתי ששגיתי במ"ש לענ"ד דתיבת נקודים אינו כלל יבשות אלא ציור הכעכין בעלמא שראיתי לרש"י ז"ל ביהושע סי' ט' בפסוק הנ"ז וז"ל נקודים ארסי"ן בלע"ז לשון נוקד וכן ת"י כסנין ורלב"ג ז"ל נקודים הוא הפת היבש שמתפרר מגד יבישו לפירורים דקים. ורד"ק ז"ל נקודים ת"י כסנין ובדברי רז"ל פת הבכ"ם והוא פת שעושין אותו כעכין יבישין וכוססין אותו בבית המשתה ועוד מפרשים אותו מענין נקוד וטלוא כלומר מעופש היה והלחם המעופש הוא נקודים כי בלחם המעופש אדום וירוק ושחור נקודים נקודים עכ"ל רד"ק ז"ל. ועיין להשכנה"ג סי' קנ"ח הגב"י אות א' והמחב"ר (הובאו לעיל בענין המצות קודם פסח ואחר פסח ע"ש):

ואולם הנה יש לי קצת סייעתא לעיקר הדין ממ"ש הרב"ד ז"ל סי' פ"ג ז"ל ב"י סי' קס"ח ז"ל ומ"ש רבינו בפהבכ"ם וכו' לא קבעו חכמים לברך המוציא וג"ב אפי' על כזית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובת אבל כל שיש בה שום תערובת ממי פירות או מתבלין כיון שאין דרך בני אדם לקבוע עליו לא חייבוהו לברך עליו המוציא וג"ב אא"כ אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו וכו' והערוך פי' עוד בשם ר' האי שפת הבכ"ם וכו' ע"כ. מכאן נראה דהמצה שלנו שהיא קשה וצריכים לכוססה כמו הביסקוג'וס אין לו דין ביסקוג'ו להפטר המוציא ובהמ"ז כי הטעם של הביסקוג'ו אינו מפני שהיא קשה דא"כ פת גמור שנתקשה לא יפטר המוציא ובהמ"ז אלא הטעם הוא מפני שאין דרך בני אדם לעשות ביסקוג'וס לקבוע עליהם סעודה אלא לאכול ממנו קימעא בבית המשתה או שלא בבית המשתה אליבא ריקניא כמנהגינו עכשו שאין אוכלין אותו בתורת פת אלא בתורת כסנין והוא על הרוב אליבא ריקניא ומחמת זה בעיקר עשייתו לאכלו עראי קמעא לא חייבוהו חז"ל המוציא ובהמ"ז כמו שחייבוהו בכזית פת גמור וא"כ המצה שעיקר עשייתה לקבוע עליו סעודה הרי היא כשאר פת גמור ואף לאחר הפסח שאין בני אדם עשויים לקבוע עליו מ"מ בתר התחלת עשייה אזלינן שנעשית לקבוע עליו סעודה ולא פקע חיובא בשביל שעבר הפסח הלכך כיון דחל עליו חיובא דהמוציא בכל שהוא כמבואר סי' ר"י וחיוב דבהמ"ז בכזית כמבואר בסי' קפ"ד וחיוב נט"י בכביצה במבואר סי' קנ"ח תו' לא פקע חיובא דומיא דתבילה שהוא פת שפררו פירורין שיש בכל אחד כזית אם בישלם ואין בהם תוריתא דנהמא לא פקע חיוב דהמוציא ובהמ"ז כמבואר סי' קס"ח:

וכ"כ השכנה"ג סי' קנ"ח הגב"י אות א' ע"ש שיש לגמגם על דבריו ז"ל שכתב הטעם דלא דמי מצה לביסקוג'וס לפי שאינה קשה כ"כ כמו הביסקוג'וס והוא תימה דהא ודאי לאו בקושי תליא מילתא אלא בעיקר עשייתם אם היא לקבוע עליו סעודה כמו שכתבתי וא"כ אפי' יהיה קשה כמו הבשקוג'וס צריך נט"י והמוציא ובהמ"ז לפי שעיקר עשייתם הוא לקבוע סעודה כנ"ז ואפשר שדעת הרב ז"ל דעיקר עשייתה לקבוע

לקבוע עליו לא מהני אלא לפסח ומש"ה לא נזקק הרב ז"ל לדון על תוך הפסח דודאי צריך נט"י והמוציא אלא לאחר הפסח דאז אינו עשוי לקבוע הוצרך לטעמא דאינה קשה כ"כ כבישקוג'ום ולי נראה הטעם דכיון דמעיקרא חל עליו החיוב לתוך הפסח תו לא פקע כ"ז ומכאן נראה שהלחם גמור שנותנים אותו לפעמים בתנור ליבש שיהא קשה כמו הבישקוג'ום כדי שלא יתעפש או יפסד בימי הקיץ צריך נ"י ובהמ"ז אפי' בכזית (וע"ל סי' ע' יע"ש) עכ"ל :

ענין הנוהגים בפסח לכתוש המצה לאבק ומערבין בה ביצה ועי"כ עושין אותה עיגולים של כזית ויותר ואח"כ מטגני' אותם נלע"ד שברכתם במ"מ דהו"ל עירובא בביצה כמו דיבק פירורין ע"י מרק או דבש דלא מיקרו ע"י אותו דיבוק שיש בהם כזית אלא אדרבא ע"י אותו דיבוק באים לברכת במ"מ ומע"ג משא"כ קודם לזה עיין מרן ב"י כנלע"ד משא"כ אם דיבקם ע"י מים בלא שריה במים עד שיתלבן הנה אז הו"ל ברכתם קודם טיגון המוציא ובהמ"ז ובעת הטיגון כבר הוו שיש בכל פירור כזית ע"י דיבוקן במים כנלע"ד :

סימן קע"ד

סעיף ב' ברכה יין פוטר כל מיני משקין הגה' סי' קע"ד ב' וסי' ר"ח סע"ז עיין מ"ש המג"א סי' קע"ד ס"ק :

כתב הר' נח"ל ח"ב דקמ"ז ב' ז"ל ואין לדחות ולו' דמאי דיין פוטר כל מיני משקין ה"ד בשותה יין תוך הסעודה דרך קבע אבל בשותה כוס של יין דרך עראי אין פוטר אותם כל מיני משקין משום דהא ליתא אלא אפי' שלא בדרך קבע ולא מחמת הסעודה אלא דרך עראי שכ"ז היין פוטר כל מיני משקין וכמו שאסף וקיבץ הר' הגדול כמהר"ר אהרן לפפא ז"ל בתשו' סי' מ"ד שבאו על מזבח הדפוס בסוף ס' אבק דרכים הנד"מ בדרך שלום דש"א ג' וכמו שיראה הרואה והואיל וכן בשיר הוה מצי לשתות יין בדרך עראי ופוטר את המים שהיה לפניו דבזה אף שיבלע מהמים שבפיו אינו נהנה בלא ברכה וכו' ע"ש :

הרב בתי כהונה ח"ב סי' א' האריך ומסיק דאם ברכו על היין תוך הסעו' הדבר ברור שאין הקאפ"י הבא בתוך הסעודה צריך ברכה משום דיין פוטר וכו' ואפי' למ"ש המרדכי ס"פ כ"מ והביאו המג"א ר"ס קע"ד דהא דיין פוטר וכו' כגון שהיו לפניו יין ושאר משקים ע"ש. אין זה אלא ביין שלא בתוך הסעו' וכדקאמר טעמא דבזה"ז ליכא קבע לשתות יין אבל כל שהוא בתוך הסעו' של קבע מגו דהוי קביעות לאכילה הוי קביעות לשתיה. וכמ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' כמש"ל וכ"כ תר"י ז"ל וכן יש בדברי התו' פכ"ש דק"ו ב' ד"ה וש"מ וכו' ע"ש. וכ"ש דמשתמע לי מדברי שאר מן הפו' דלא כדעת המרדכי בזה כמו שיראה המעיין ועיין בשכנה"ג סי' קע"ד הגב"י אות ד' וכו' ולענין אם הובא אחר כוס בהמ"ז קודם ברכה אחרונה דבר זה נפתח בגדולים ונסתיים עיין להגו"ר סי' א' וכו' עש"ב שחלק על פסק ב' רבנים שבס' גו"ר וכתב דכה"ז אינו בכלל יין פוטר וכו' שלא אמרוה אלא היכא דכל עיקר דעתו לשתות יין וכו' מ"מ מתכוין לשתיה גם בכוס זה ובכל כה"ג דלעצמות שתית היין הוא היה מתכוין דרך הנאתו הוא דאזלינן בתר חשיבותו ונחשוב אותו עיקר לגבי שאר משקין הבאים אחריו ונדון בו כאותה שאמרינו כל שהוא עיקר ועמו טפלה וכו'. אבל נ"ד דכוס בהמ"ז וכיוצא בו כגון של אירוסין ונשואין

וברית מילה שאין אחריהם סעודה במשתה היין והם מסולקי עיקר כוונת שתיית יין מצד עצמו וכל עיקרן אינם באים וכו' אמור מעתה יין זה שאינו אלא משום מצוה ולא לעצמות שתיה כי חשיבותו דרך שתיה וגם אינו בא אחריו ענין של קבע סעו' וכיוצא בו או קרוב לו והוא מסולקת עיקר כוונת שתיית יין מצד עצמו וכו' הנה כי כן איך יחשב הוא עיקר משקה עד שהמשקים הבאים אחריו שעיקרן לשתיה ודרך הנאתן אע"ג דרגילי בהכי יחשבו טפלין וכלא חשיב לגביה וכו' הכא בנדון דידן אעפ"י שכל דעתו לשתות הקאוי ובמתכוין נמי לפטור לא פטר ליה וכו' והר"ז טעון ברכה בפני עצמו כברכתו וכו' וזה שאני אומר להלכה לפי שיש מקום למתעקש להתעקש ולו' דמילתא פסיקתא היא חשיבות היין מצד עצמו וכל המשקין כאין נגדו כל שקדמה שתייתו לשתייתם בכל אופן שיהיו וכולם חשובים טפילים גמו' אצלו וכו' אך לדעתי זה הדרך נפתל ועקש וכו' ומ"מ לאפוקי נ"כ גמגום זה אומר אני למעשה שנכון הדבר לברך אחר שתיית כוס של בהמ"ז תכף ברכה אחרונה דעל הגפן דהשתא ברי בחיוב לברך על משתה הקאפ"י שברכתו ולא בא זה לכלל ברכה שא"צ לפי מה שהראינו בהלכה ולפחות יהיה הענין כאותה שכ' התו' פ' כ"מ דמ"ב ב' ד"ה וכ"ב וכו' ועיין בב"י סי' קע"ד וכהנה רבות עכ"ל ואח"כ הביא פסקים בגם' גו"ר מה"ר שנן לויה סי' א' ונרב בשכנ"ה סי' ב' והאריך בשוע על כל דבריהם עש"ב והביא מ"ש ה"ר שנן לויה בסי' א' וז"ל ובסיומא דפסקא הזינא להר"ר ז"ל לגלג על המהדרין שרצו לתקן בזה כ' וז"ל והמהדרין שרוצי' לתקן בזה כדי לאפוקי נפשייהו מפלוגת' שמברכין מיד אחר כוס של ברכה ברכה מע"ג ומברכין על משקה הקאפ"י הנה לא יפה הם עושים שמרבים בברכות וכו' עכ"ל :

ונוראות נפלאתי באלו הדברים שאין לאומרים אלא בהלכה פסוקה ומפורשת או בראיות גמורות מבלי שום פקפוק וכו' ואשר אני אחזה לי להלכה כבר כתבתי לעיל ומ"מ הנלע"ד היותר טוב למעשה פי שמדבר דבר כדבר הראשון לעשות כמעשה המהדרין שהביא הר' שנן לויה לברך תכף אחר כוס של בהמ"ז כברכתו וממילא ברי החיוב לברך על הקאפ"י כברכתו כנלע"ד ולי"ח הצעיר יצחק הכהן עכ"ל :

הרב קול אליהו ח"ב סי' ז' הביא ראיה מרבינו הטור ומרן בש"ע דהא דיין פוטר כל מיני משקין היינו אפי' בלא סעודה וכתב ז"ל וזה פשוט :

ושו"ר למורינו הרב מוהר"י הכהן ז"ל בס' בתי כהונה ח"ב סי' א' האריך ג"כ להוכיח דגם בלא סעודה פוטר כל מיני משקין יע"ש ועוד מתבאר מדבריו דלמי שמקדש ביום שב"ק בבוקר ושותה כוס יין לקיים מצות קידוש במקום סעודה אם שתה אח"כ שכר או מים הדבר ברור דיין של קידוש פוטרו שהרי היין ששתה לא היה אלא לשם שתיה ולא למצוה דוקא אך אם אינו שותה רביעית לשם סעודה שהרי אוכל אחריו כזית פת הכסנין או אפי' אם שתה רביעית ואינו שותהו אלא לצאת ידי ספק כנ"ז אז ודאי אם רוצה לשתות שכר או מים אח"כ אינו נפטר בברכת היין של קידוש אבל אם מקדש אדעתא דלשתות בתוך הסעו' ג"כ גם הוא ז"ל מודה דנפטר' גם לענין הקאפ"י שמביאין בסעודות גדולות אחר בהמ"ז קודם ברכה אחרונה של יין כוס בהמ"ז דעתו ז"ל לברך על הקאפ"י והסכים דיותר טוב לברך ברכה אחרונה ואח"כ יברך עליו בלי ספק ע"ש ובמקום אחר הארכתי עוד בענין זה והנמשך ממנו בס"ד עכ"ל ה"ר קול אליהו ז"ל :

הרב

הרב נה"ש סי' קע"ד ב' ז"ל יין פוטר כ' הט"ז מבואר במרדכי פ' כ"מ דוקא אם הי' שאר המשקין לפניו בשעה שבירך על היין אז היין פוטר אותם ע"כ ולענ"ד בכוונה השמיטו הש"ע משום דהמרדכי יהיב טעמא למילתיה דהשתא ליכא קבע לשתות יין והטור והש"ע סי' רי"ג פסקו דיש קבע א"כ פוטר שאר משקין אף אם אינם לפניו. והט"ז סי' ר"ו ה' ובי"ד סי' י"ט פסק דמי שבירך על פירות שלפניו והביאו לו ממין אחר שברכותיהן שוות צריך לחזור ולברך מיהו התם דוקא בפירות דלכ"ע אין קבע אבל ביין דקי"ל יש קבע לעולם פוטר וכהגיעי לסי' ר"ח ראיתי להמג"א שכתב בשם השל"ה דכיון דיש קבע ליין הוי כסעודה וע"ש עכ"ל הנה"ש:

בספר חמדת הארץ סי' ל"ב בביאור סק"ד ז"ל יש לעיין אי מקדש על יין ויש גם על השלחן שאר משקין היאך יעשה עם הברכה על שאר משקין לפי מ"ש יין פוטר כל שאר משקין ואם יבוא בלא ברכה אזי יש לחוש לפי דעת המג"א באוכל פת מעט אינו פוטר דברים הבאים בתוך הסעו' וה"ה כאן אפשר אינו פוטר ועיין בחיי אדם שהניח ג"כ בצ"ע ואת לכן עלהי"ע יברך על חתיכת סוקר שהכל ויפטור היי"ש עכ"ל ועמ"ש סי' ע' בביאור אות ג' שציין בזה לציון בס' נשמת אדם כלל נ"ה ופרי מגדים קע"ז: עיין הזל"א מ"ע ב' גבי יין פוטר וכו':

ענין יין פוטר כל מיני משקין אם הוא גם באופן יין דכוס בהמ"ז וכיוצא בו כוסות של אירוסין ונשואין וברכת מילה שאין אחריהם סעודה במשתה היין והם משוללי עיקר כוונת שתיית יין מצד עצמו וכל עיקרן אינן באים וכו' עיין אצלי לעיל מן הרב בתי כהונה ח"ב סי' א' עש"ב. ומן ספר חמדת הארץ בביאור סק"ד ע"ש ותלה חשש זה בדעת המג"א סי' קע"ז באוכל פת מעט וקובע סעודה על שאר מינים כמ"ש אצלי בסי' קע"ז ע"ש ולציין להר' חיי אדם שהניח נד"ד בצ"ע ע"ש:

והרב חיי אדם כלל נ"ה סי' ד' ז"ל כשם שפת אם קבע עליו פוטר כל מיני מאכל כן הקובע עצמו לשתות יין אע"פ ששותה גם שאר משקים אין צריך לברך עליהם לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה ודוקא שהיו המשקין עומדים לפניו בשעה שבירך על היין או עכ"פ שהיה בדעתו לשתות משקין אבל בלא"ה אפי' קבע עצמו לשתות יין כיון די"א דבזה"ז אין קביעות ליין א"כ הוי ספק ברכה (עיין בנ"א) (סי' קע"ד ס"ב וסי' ר"ח במ"א ס"ק כ"ד) (ה) שתה יין בדרך עראי כוס א' או ב' ואין דעתו כלל למשוך עצמו ביין וגם לא היה בדעתו בשעה שבירך על היין לשתות שאר משקין צריך לברך על שאר המשקין אמנם לענין ברכה אחרונה יש להסתפק (דבסי' ר"ח ס"ק כ"ד משמע דאפי' בזה כוס א' פוטר וכן משמע להדיא בשל"ה ע"ש במ"א ולפי מה שאכתוב בנ"א אני מסופק בדין זה) (ו) המקדש על היין ורוצה לשתות יי"ש או קאווע המ"א כ' דא"צ לברך על המשקין ול"נ דצריך לברך ולכן הנכון שיכוין בלא לפטור המשקין ואעפ"כ יברך שהכל על מעט סוקר ויכוין לפטור גם המשקין (א) וז"ל הנ"א (א) כ' המ"א בסי' קע"ד סק"א דיין של קידוש פוטר כל המשקין ולי צ"ע שהרי בסי' קע"ז סק"א כ' המ"א דאם אין חפץ לאכול פת ואוכל מעט אין פוטר שאר מאכלים דלא קי"ל כר"ת דאמר פת פוטר כל מיני מאכל אלא דוקא בקבע סעודה על הפת אמרי' דכל המאכלים מחמת פת באים אבל כשאין חפץ באכול פת אינו פוטר עכ"ל ומשמע לפי"ז דביין דקי"ל כר"ת כמ"ש הרא"ש וכדאי' בסי' קע"ד ס"ג א"כ אפי' בלא קבע עליו פוטר ונ"ע דמנ"ל לעשות פלוגתא רחוקה דלר"ת אפי' אכילת עראי דפת פוטר כל מיני מאכל ולדידן אפי' בקביעות דפת אינו פוטר רק דברים הבאים מחמת הסעודה א"ו משמע דגם ר"ת מיירי דוקא מאכילת קבע דפת ואז ס"ל דפוטר הכל ובזה לא קי"ל כר"ת ודומיא דהכי מיירי ר"ת ביין דפוטר ה"ד בקבע לשתות ובזה קי"ל כר"ת אבל באכילה ארעי דפת ויין גם ר"ת מודה דאינו פוטר וכ"כ הרשב"א להדיא וז"ל והא דאמרינן יין פוטר וכו' לאו במשקין הבאים בתוך הסעודה אלא בקבע עצמו לשתות יין וכ"כ הא"ר בשם הלבוש וז"ל ואם בירך על היין שקבע עליו ורוצה לשתות שאר משקים א"ל לברך דנעשים טפלה לו עכ"ל וכ"כ ע"ת והמרדכי פ' כ"מ בשם תוס' וז"ל כמו שקובעין בפורים ושעו' מילה ועיין בט"ז סי' קע"ד סק"ב ובמ"א סי' ר"ח ס"ק כ"ד ומ"ש בד"מ סי' קע"ד דהמרדכי כ' דבזה"ז דאין קובעין על היין צריך שיהיה המשקין לפניו בשעת ברכה ומהר"א כ' דאין חילוק בין זה"ז לזמנם וגם א"ר כ' דמהני דעתו אפי' אינו לפניו עכ"פ משמע דאף בלא קביעות פוטר נ"ל דכוונתם שאין הקביעות חשוב כ"כ כבזמנם שנאמר שהוא כסעו' דפת דפוטר אפי' אין לפניו ואין דעתו אבל בודאי בעינן עכ"פ שיקבע עצמו לשתות יין דאז כל המשקים נעשים טפלה ליין:

הן אמת דמ"ש השל"ה בסי' ע"ב כלל י"ב דין ב' מוכרח ודאי דס"ל דאפי' לא שתה רק כוס א' של יין פוטר כל המשקים לדעת הטור וכן משמע מלשון הש"ע דלא חולק נ"ל דס"ל לשל"ה דמ"ש הטור דיין פוטר משום חשיבותו היינו כיון דס"ל להטור דבזה"ז מהני קביעות כמ"ש בסי' קע"ד וכיון דדרך לקבוע עליו מהני אפי' כשלא קבע וכ"כ מ"א סברא זו ריש סי' קע"ז גבי פת אבל באמת י"ל דגם דעת הטור דוקא כשקבע על היין כמ"ש המרדכי בשם התוס' ורשב"א ולבוש אלא דס"ל דמהני קביעות בזה"ז אבל כששותה רק בדרך ארעי בודאי כמו שמסופק המ"א בפת ה"ה ביין דמ"ש וכ"ש שדעת התוס' בפ' כ"מ דלא קי"ל כר"ת אף ביין וא"כ מצינו לו' דגם שאר פוסקים אינם חולקים על תוס' אלא דוקא בקבע ומכ"ש במקדש על היין ופשיטא כשאינו שותה אלא מלא לוגמיו וזה דומה לפחות מכזית בפת שכ' המ"א דאין פוטר דוקא כשקבע על פת או יין אז נעשה הכל טפל אבל אם אין כוונתו כלל לשתות איך יפטור וכאן לא שייך מ"ש המ"א שם בפת אם לא בשבת היינו משום דבשבת נחשב כזית פת לקביעות כיון דחובה עליו שיאכל כזית וחשיב סעודה אבל כוס של קידוש לא חשיב סעודה כדאי' בסי' רע"ג ס"ו וע"ש בט"ז ומ"א ולכן נ"ל דאפי' כשהמשקין לפניו יברך תחילה על מעט סוקר ויכוין לפטור המשקין וא"ל שהסוקר הוא טפל לקאווע ז"א דכיון דנהנה ממנו קודם לעיקר צריך לברך עליו כדאי' בסי' רי"ב והסוקר בודאי לא נפטר בברכת היין אף שהוא טפל לקאווע ואף שהמ"א כ' בסי' קע"ד סק"ע בשם ש"ג כה"ג דפוטר ע"ש אינו דומה דדוקא כשאוכל למתק השתיה שלפניו אבל הכא שאוכל הסוקר תחילה נ"ל כנ"ל ועיין ברש"י ותוס' גבי הלכות סעודה וברמב"ם פ"ד מהלכות ברכות משמע להדיא מדבריהם דמחמת דהכל נעשה טפלה לפת ולא משום חשיבות עכ"ל הנ"א. ועיין להר' הא"ע סי' קע"ד בחלק עמ"ב המג"א שם סקי"ב ור"ס קע"ז:

בקונטרס ה"ל סעודה סי' קע"ד כתבתי לענ"ד ע"ע השומע קידושא רבא מחבירו בשב"ק והמקדש

והמקדש טעם כביצה וזה השומע לא טעם כלום וסמך על המקדש ותיכף הביאו יי"ש אם זה השומע צריך בברכת יין וטעימתו בכל הכיזו נחשב כאלו שתה בפועל וקיי"ל דיין פוטר כל ממ"ש א"ל ע"ש שהספקתי בזה"ל הנה כעת לא ראיתי שום פוסק שדבר בנד"ז והמסתבר לענ"ד דיפה עשה שבירך בהנ"ל על היי"ש דכיון שלא טעם מיין הקידוש אין שייכות להטעם שכ' התו' והרא"ש לדין יין פוטר כל מיני משקין שכ' התוס' בברכות דמ"ב ז"ל יין פוטר כל מיני משקין לפי שעיקר משקה הוא והוא ראש לכל מיני משקין ולכך הוא העיקר והן טפלין לענין ברכה וכו' ע"ש. וכ"כ הרא"ש הביאו מרן בב"י ז"ל שהיין פוטר כל מיני משקין אע"ג דברכה בפה"ג לא שייך מידי לשאר משקין לפי שהיין ראש לכל מיני משקין הוא עיקר לענין ברכה וכולם טפילים לו וכו' ע"ש וכ"כ הר' הלבוש ס"ד וא"כ הו"ל כדין דסי' רי"ב כל שהוא עיקר ועמו טפילה וכו' ובנד"ד אעפ"י שיי"ח קידוש מ"מ כיון שלא שתה מהיין לחול עליו יציאת י"ח ברכת היין לענין ברכת השהכין מה שייכות לו' בו שהשאר משקין הם טפילים וא"צ לברך עליהם דכיון שאין כאן העיקר אין שייך לו' כן עיין להר' זכור ליצחק סי' ל"ח הבי"ד אגלו על סי' קס"ז ז' הג"ה ע"כ מ"ש אגלי טל:

וראיתי שיש נדון עד"ז דהיינו כאופן הנז' בשמע קידוש מאחר וטעם המקדש לבד כשיעור והכוונו להוציא בברכת הקידוש היין בתוך הסעודה וסעדו אח"כ אלא בזה שמע הקידוש ולא טעם הפסיק בדיבור שלא מענין הסעודה קודם שישתה יין בתוך הסעו' הי אמרינן דכיון דיצא בקידוש ובטעימת הקידוש הו"ל כאלו שתה יין בשעת קידוש ואין הדיבור שאח"כ הפסק לשתית יין בתוך הסעו' או"ד דהנם דיוצא בקידוש ובטעימת הקידוש אינו מועיל אלא לקידוש אבל לא לענין יין בתוך הסעודה כיון שבאמת לא טעם מהקידוש והו"ל הפסק בין ברכה לשתיה:

ולכאורה היה נראה דזה תלוי במחלוקת מור"ם והפו' בסי' קס"ז ס"ו ע"ש ואפשר לו' דאפי' החולק' על מור"ם גם יודו בכאן דשאני התם דאין השומע צריך להוציא המסובי' בטעימתו אלא בברכתו די להם לצאת י"ח ברכת המוציא למה שאוכלים אח"ך ולכן ס"ל הפוס' דהוי שיחה הפסק בין ברכת השומע לטעימתן משא"כ גבי קידוש ליל ויום ביו"ט בנד"ד שלא טעם השומע כלל ואפי' אם היה טועם כל שהו הנה אעפ"כ צריך הוא לצאת י"ח טעימה משום כל קידוש כשיעור בטעימת המקדש ששתה כשיעור שנמצא בנד"ד הוא צריך לצד עצמו בל חיוב הקי' לצאת השומע בברכת המקדש ובטעימתו כשיעור לא בברכתו לבד וכיון שבאמת יצא השומע י"ח בב' ענינים הנז' אפשר דעדיף מנדון השומע דסי' קס"ז ובאפי' החולקים שם יודו בנד"ז דלא הוי הדיבור הפסק בין שתיית המקדש כשיעור משום כל קידוש לשתיית המסובין בתוך הסעו' או אם רוצים לטעום משום כל קידוש כל שהוא אחר שהפסיקו בדיבור אחר בטעם המקדש כשיעור וראיתי בס' חמדת הארץ סי' ב' אות י"ב מו' אגלי בסי' קס"ז ע"ש שהשוה ב' נדונים הנז' ולדעתי מסופ"ל בזה כעת:

גם נלע"ד דבנד"ד צריכה לשתות יי"ש דוקא אחר הקידוש ולא טעם מכוס הקידוש דהנה שלא הפסיק ביניהם בשיחה שאפי' לד' מור"ם סי' קס"ז ס"ו דמחשיב טעימת השומע דמהני כל כך למסובין כאלו טעמו ממש בפועל גמור שאפי' הפסיקו בדיבור לא הוי הפסק הנה בנד"ז אפשר דמודה דלא מהני טעימת המקדש למסובין ביתחשב להו כאלו טעמו הם עצמם ממש משום כל קידוש ויהיה נד"ד בכלל יין פוטר כל מיני משקים לגבייהו משום דשאני התם דהנם דמוציאם בברכתו ובטעימתו לד' מור"ם כנז' הנה עכ"פ מה שמוציאם בברכתו ובטעימתו הוא ממש מה שאוכלים אח"ך דהיינו פת ואינו מדין עיקר שפוטר הטפילה ולכן מוציאם בברכתו ובטעימתו לד' מור"ם משא"כ בנד"ד שמה שמוציאם בברכתו ובטעימתו הוא ברכת בפה"ג על היין והם לא טעמו אח"כ יין אלא רוצים לשתות יי"ש נגידא ויש בזה הוס' כח וגבורה להוציא בברכת בפה"ג ליי"ש שהוא מדין יין פוטר וכו' שהוא מדין עיקר וטפל שהיין מלך ועיקר וכל המשקין טפלים כנגדו כנז' וכיון שבאמת לא טעמו מהיין אפשר שלא תחשב כ"כ כאלו טעמו ממש וזו שכאלו טעמו תהיה עיקר בענין שתיית היי"ש שבותים אח"כ בפועל בגמלא שהוציאם בשתייתו לענין קידוש וברכת הגפן לענין שיחשב זו שכאלו טעמו הוא מלך ועיקר ויפטור היי"ש שבותים אח"כ בפועל מדין טפל לגבי היין דכאלו טעמו אפשר דהוני הכי לא עבדא זו שכאלו טעמו אפי' לד' מור"ם סי' קס"ז ס"ו כנלענ"ד כעת. וכ"ש לפי מ"ש לעיל מהר' חמדת הארץ וכו' והנ"א מפני מ"ש הגנ"א באוכל פת מועט אינו פוטר דברים הבאים ע"ש דהכא שלא טעם כלום נלענ"ד כנז'.

מ"ש הט"ז בענין יין פוטר כל מיני משקין דדוקא שהיו שאר משקין לפניו בשעה שבירך על היין עיין בזה להר' בתי כהונה מ"ו לעיל ולהר' נה"ש מ"ו שם:

וענין אם אינו פוטר כ"א נקבע תוך הסעו' או בכל ענין עיין להר' בתי כהונה שם ולהר' נח"ל ח"ב דקמ"ז מ"ו אגלי שם ולהר' קול אליהו ח"ב סי' ז' מ"ו שם. ועיין להר' יד אהרן הגב"י:

הרב עמודי שמים דף שמ"ו ז"ל ברכת יין של קידוש פוטרת יין שבתוך הסעודה (וה"ה לכל מיני משקין לכן נ"ל מ"ש בסג"ו אחר הקידוש תשתה מעט מים והכוין לפטור יין שבתוך הסעו' הוא מדעת המסדר הנהגות האר"י ולא יצא זה מפי הרב ז"ל ולהו האר"י ז"ל חזים עלה דהא האידנא דמקדש על היין והאי לא צריכא לשום אלא ע"י ברכת היין דקידוש יכוין לפטור מים שישתה בסעו' ע"ש וכן הסכים הר' יד אהרן:

ונלע"ד דאפשר דס"ל כד' הפו' דס"ל דבנד"ז שאינו כ"א בחייה משום כל קידוש אין היין פוטר שאר משקין ומחמת סברתו כך כ' לעשות כנז' ואה"נ אנן בדידן אין יכולים לעשות כן דכיון בזה הענין אם בנד"ז יין פוטר שאר משקין א"ל הוא מחלוקת הפו' כנז"ל הא קי"ל בשל סופרים הלך אחר המקיל כמ"ש מור"ם בח"מ סי' כ"ה וקי"ל סב"ל כמ"ש מרן ומור"ם ז"ל בהרבה מקומות:

ענין שתיית הקאפ"י בסעו' או אחריה כתוב אגלי לעיל מהרב בתי כהונה ח"ב סי' א' ע"ש ועיין הר' ח"א כלל מ"ג אות י"א:

ענין שתיית יי"ש בתוך הסעודה ואם יש חילוק בין חול לשבת אפי' אינו סמוך לקידוש על היין עיין אגלי קונט' ה' סעודה הבאתי מהר' נחל"א ז' ח"ב סי' ל"ה ע"ש. ומהרב ח"א כלל מ"ג אות ו' ואות י"א ע"ש שמחלק בין קודם או תוך הסעו' בין לאחר הסעו' שאז בא רק לעכל ע"ש. ועיין נה"ש אות ד' ואות ו' ועיין להר' יד אהרן ובמחצה"ש סס"ק י"ד סס"ק ג'.

ענין יין פוטר כל מיני משקים בין מברכה א' בין מברכה אחרונה כמ"ש מרן ז"ל סי' קע"ד ור"א עי' להר' כ"ד ז"ל סי' פ"ז דהוק' שאת' יין אתי' אבל שתה מים אחי' אין היין פוטרו אפי' מברכה אחרונה בא"כ

והרב

והרב רו"ח סי' ר"ח הביא הולקים ע"ז כמבוי"ת בע"ה.

ענין שתה מים וקודם שיברך אחריו שתה יין או אכל תפוחים וכיוצא וקודם שיברך בנ"ר אכל פירות ממין ז' עיין להר' רו"ח סי' ר"ח סע"ז שהבי"ד הרב"ד סי' פ"ז גבי מים הנז' ושהרב נשמת חיים בתשו' סי' ה' חלק ע"ז וס"ל דהיין פוטר המים אף בכה"ג דהקדימו וכן רא"ה להעה"ם דהסכים ע"ז ושהרב יצחק בנו נר"ו הרא"ה בשה"ג דבר כזה מפו' כדברי הרב"ד וע"ש.

וקודם דאותי מ"ש השה"ג שאינו מזומן לי כעת. הנה נלע"ד דיין פוטר המים ומין ז' פוטר התפוחים באופנים הנז"ל וכ"כ מדקדוק לשון מרן ז"ל סי' ר"ח שאינו מקפיד לדקדק שמזכיר אכילת תפוחים תחי' ע"ש. כנר' דדוקא היין הוא דאין פוטרם הא פירות ז' פוטרם הגם שקדמו התפוחים תחי' וכיוצא בזה והרב"ד ז"ל יסבור שענין אכל תפוחים וז' מינים דסי' ר"ה סי"ג הנז"ל דאין קפידא בקדימה משום דמיבעיא בייכי בהותה ברכה מתה כיון דפס"ע הם.

והנה חפשתי לראות דברי השה"ג במקורן ומצאתיו בשה"ג שביב הרי"ף ספ"ו דברכות ז"ל והשותה מים ויין זה אחר זה נר' דאם בתה היין תחי' לנ"ד דיין פוטר כל מיני משקים ברכה מע"נ פוטרת ואם שתה מים תחילה אפשר דצריך לברך עכ"א ואחד לפניה ולאחריה עכ"ל. ולענ"ד כיון דנקט לה בל' אפשר הו"ל דמספקא ליה ואין ספק מוציא ודאי ס' המתרגים ז"ל הנז"ל דדוקא אם היה כותב בפשי' אז כיון דלא הביאו דבריו ויחלקו עליו היה מציאות לו' שאפשר אם היו רואים דבריו היו מבטלים דעתם לפני דעתו עיין מור"ס ז"ל בח"מ סי' כ"ה:

וענין לשון אפשר שהוא ספק עיין אגלי בקונט' כללי ההוראה ס"י.

ובסוף ס' למח דוד ח"ב בכללי התלמוד אות א' ז"ל אפשר פוסק הכ' בל' אפשר שפוקי מספקא ליה מהריק"א בתשובה הז"ן סצ"ד עכ"ל:

ועוד הם דכיון דהוא ספק ברכות דבמחלוקת הוא נקטינן להקל שהרי אפי' מר"ן ז"ל שקבלנו הוראתיו הנה בענין ברכות אם מרן ס"ל לברך והלקו עליו נקטינן להקל היפך מר"ן ז"ל מכח סב"ל עיין להר' חיד"א ז"ל בהרבה מקומות בספריו ז"ל. והגם שאין זו ראיה גמורה דהתי כהרא' דעת מר"ן ז"ל ואפ"ה חלקו עליו מבא"כ בנד"ז דאפשר דאיבתמיע מינייהו כיון שלא הביאו דבריו ויחלקו עליו מ"מ סוף סוף הוא ספק ברכות כנלע"ד עיין פו"ת מטה מים ס"י:

סעיף ד' הטה"ם יכוין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה. מכאן ראיה למ"ש סי' ה' דבמקום פלוגתא דרבוותא בס' ברכות יכוין שלא לצאת בברכה א' ואין כאן חשש ברכה שאינה צריכה כיון שעושה כן לאפוקי נפשיה מפלוגתא דלא כה"ר באלה חדשה בי"ד סי' י"ט ע"ש עכ"ל:

סעיף ז' ענין מ"ש מרן סי' קע"ד ז' ישב קודם נט"י במקום סעו' ויברך וכו' עיין להא"ר בס סקי"ג ז"ל קודם נט"י וכו' ע"ל סק"ו ולכן פסק הכ"ח לצאת ידי ספיקא בכך אחר נט"י קודם מוציא ע"ש. וכן שמעתי נוהגין בירושלים והברון עכל"ל:

ובס' נגיד ומצוה דל"ת ב' ז"ל קודם שיאכל ישתה מעט מים ויברך עליהם בתחי' וכו' כדי לצאת י"ח בשאר המים שבתוך המזון וכו'. אמת. אחז"ל הכף אחר נט"י ברכה ויש מחלוקת אם זה במים א' או אחרונים ומכאן נר' במים אחרונים כי במים ראשונים אמר שישתה ויברך קודם שיאכל ולא אמר קודם נטילה עכ"ל:

ובס' עם מ פ' עקב ז"ל סוד הנטילה וכו' קודם שיאכל המזון כשאין יין באמצעית האכילה ליזהר מוז"ל לשתות מים שתות מרביעית ולברך עליה תחי' וכו' ויכוין לפטור המים שבתוך המזון וכו'. בענין הנט' יש מים וכו' עכ"ל:

והרב מ"ח מס' מולאי שבת כ' דיעשה כנז' קודם נט"י ע"ש ועיין להזל"א מ"ע ב' גבי יין שלפני המזון.

ענין מי ששתה רביעית מים קודם נט"י אם צריך אז לברך בנ"ר כיון דלדעת השם דמר"ן מים שבתוך הסעו' א"ל ברכה כלל וא"כ אין לזה קשר עם תוך הסעו' כדי שתפטרנו בהמ"ז עיין מ"ש הפו' על מי שאכל כזית כרפס בליל פסח בסי' תע"ג ועיין סי' קע"ד להמג"א סקי"ד ובשער המלות ובנגיד ומצוה ועיין מש"ל אות ב' מס"ר ח"א כלל מ"א אות אב"ג וכו':

ענין מי ששותה יי"ש ואוכל איזה דברים קודם נט"י כדי לפתוח תאות המאכל פאז דיינינן ליה כיין שלפני המזון שבהמ"ז פוטרתו כיון שבא לפתוח תאות המאכל עיין להרב זרע יעקב. והבי"ד המחב"ר בק"א סי' קע"ד:

הרב יד אהרן הגה"ע ז"ל לפי שאין דרך לאכול בלא משקה. כ"כ משמע דיי"ש שאין דרך לשתוהו תמיד לא חשיב מצורכי סעודה וצריך לברך עליו ואף מי שרגיל לשתותו תמיד בטלה דעתו אצל כל אדם מע"מ והפ"ל ול"ה ועיין במ"א סקי"א וט"ז סק"י והט"ז בסי' קנ"ז סק"א כתב משם הגאון מהר"ר פיב"ש ליתן היי"ש על השלחן בשעת המוציא ואז ברכת המוציא פוטר ואם לא עשה כן יטבול מעט פת בתוכו עכ"ל:

הרב מחצ"ה ס"ק י"ד ז"ל ומה שקלת בני אדם רוצים לפטור את היי"ש מברכה טובלים קצת פת תוך יי"ש ואוכלים את הפת והוי יי"ש לדעתם בא ללפת את הפת ונפטר ע"י הפת אבל באמת בזה לא יו"ח כמבוי"ת בסי' קע"ז ע"ש עכ"ל ושם סק"ג ז"ל וא"כ לפי המבואר א"כ מה שטובלים העולם פת ביי"ש להוציא נפשם מפלוגתא ודאי אם אין טובל גם פת בסוף ודאי לא מהני וכ"כ בס' א"ר וכמ"ב תר"י כיון דאין עיקר קביעותם ללפת היי"ש אלא אפי' טובלים גם לבסוף מ"מ מידי ספק לא יצאו דנהי דלדעת הר"י ולפ"ע דפסק כותייהו יוצאים מ"מ הלא הביא מג"א פוסקים אחרים דגם כה"ג צריך לברך עליהם כיון דאין עיקר קביעות ללפת הוא היי"ש אלא דברים אחרים. ועיין מ"ש מג"א סי' קע"ד ס"ק י"א להלק אם בא לאכל או לפתוח והמחוור כמ"ש מג"א פה שישתה קודם נט"י פתות מכביעור ע"ש:

סעיף ח' כתב בס' המדת הארץ סי' ב' אות י"ג ז"ל אם אחד הוציא בברכתו לאחרים ולאחר שאכל המברך קודם שאכל השומע הפסיק השומע בדיבור יש פלוגתא אי הוי הפסק וכו' ובביאור ז"ל הפסיק השומע הט"ז ומג"א חלקו על הרוקח ואומרים דהוי הפסק ולכן כתב הט"ז דמחשש ספק ברכה יכוין השומע ומשמיע שלא להוציא בברכת חבירו אם יפסיק בין אכילה להמוציא וכמלא אם יפסיק מותר לו לברך אפי' לדעת הרוקח ונראה דכן צריכים לעשות האנשים שאין עושים קידוש בעצמם רק שומעין מאחר ואח"כ בתוך הסעודה שותין יין וברכת יין שלפני סעודה פוטר שבתוך הסעודה אם רגיל לשתות יין בתוך הסעודה אף שלא היה בפירוש דעתו על תוך הסעודה וכן אני נוהג בשאני אצל איזה רבי בשבת והרבי עושה קידוש ומוציא אותי אני מכוין שלא להוציא אותי אם אפסוק מהמה היין שאני שותה בתוך הסעודה עכ"ל:

ברכה

סי' קע"ז ס"א

ברכה ענין אם צ"ל ברכה מע"ג ובנ"ר מי שעושה הנ"ייר אלפרא בין קידוש יום שוי"ט ואח"כ תכף סועד סעודה גמורה בלחם ומה שהביאני לספק זה הוא לפי שראיתי להר' מטה יהודה סי' תע"ג שהביא מהרשב"ן ז"ל שאם אכל כזית שלימה מכרפס א"צ"ל בנ"ר משום שהוא בא בין קידוש לסעודה וכיון שאין קידוש אלא במקום סעודה הו"ל הדברים הבאים בין קידוש לסעודה כדברים הבאים תוך הסעודה שלא מחמת הסעודה שטעונים ברכה לפניהם ולא לאחריהם וכן הרב עה"ב שם הביא סברא זו מהכלבו בשם י"א ומהרשב"ן ז"ל ולפי"ז אי דיינינן להנ"ייר נפרא כאלו היה בתוך הסעו' ממש א"כ א"צ"ל ברכה מע"ג ובנ"ר:

גם נסתפקתי בענין הנז' לפי שראיתי מ"ש מר"ן סי' קע"ד שפסק כהרא"ש ז"ל בדין יין שלפני המזון בא"צ"ל אחריו אפי' אין לו יין בתוך המזון משום דמיבך שייך לסעודה כיון שבא לגרור תאות המאכל ולכן בהמ"ז פוטרתו ע"ש. והנה מה שגורר תאות המאכל מוכרח לו' דלאו משום דמיגרר גריר שהרי אין זה אלא גסותה הרבה משא"כ יין מעט דמיסעד סעיד כמ"ש בש"ס ברכות דל"ה ע"ב:

ולפי מ"ש בש"ע רס"י תצ"א אלא הכוונה שע"י שתייתו תחי' מסעידו ופותח האסטומכא ועושה לו כ"ר לאכול אח"כ מאכלים אחרים משא"כ אם לא ישתה תחי' ויתחיל אכילתו בפת שאעפ"י שהוא רעב וצריך לאכול מ"מ יהיה קשה לו ירידתו בגופו אליבא דיקניא וכיולא ולפ"ז אפשר שה"ה נמי אם עושה הנ"ייר נפרא קודם סעודה בתבשילים חמים ומתובלים וכיולא כדי לפתוח לו האיסטומכא לצורך סעודת פת שיעשה אח"כ פגם זה א"צ"ל בנ"ר על אותם התבשילים דומיא דיין וכ"כ מלשון הרא"ש ז"ל פ' ע"פ דף ק"ע ב' ז"ל הילכך צ"ל דיין שלפני המזון כיון שבא לפתוח בני מעיים ולהמשיך אדם לתאות אכילה בהמ"ז פוטרתו וא"צ"ל אחריו אף כשאין יין בתוך המזון ול"ד לדברים הבאים אחר הסעו' קודם בהמ"ז דטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם דהתם סילק מלאכול ואותם דברים אינם בכלל סעודה כלל הילכך אין בהמ"ז פוטרתם אבל דברים הבאים לפני הסעודה כגון פרפראות ויין שבא לגרר ולהמשיך לסעו' בכלל הסעודה הן ונפטרים בבהמ"ז עכ"ל. ועיין תשו' הרב זרע יעקב סי' י' והביאו המחב"ר בק"א סי' קע"ד:

אח"כ ראיתי שסברת הרשב"ן ז"ל הנז"ל אינה מוסכמ' שהרי הרשב"א ז"ל הביאו מרן סי' תע"ג בענין כזית כרפס עצמו ז"ל והרשב"א כ' שאלת מהו לברך בטיבול א' ואחריו אם אכל כזית. תשובה כל שאכל כזית צריך לברך אחריו שאין בהמ"ז פוטרת מה שאכל קודם סעודה ואינו מסייע בסעודה כלל והרי זה כדברים הבאים לאחר הסעודה שלא מחמת הסעודה שטעונין ברכה לפניהם ולאחריהם וכו' ע"ש. ורב' הטור שם ז"ל ולר"י מברך אחר הטיבול בנ"ר ולרשב"ם א"צ"ל אחריו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל עכ"ל. וכ' ע"ז מרן ז"ל ומ"ש ולר"י וכו' ולרשב"ם וכו' היינו מדנחלקו בטעם למה אינו מברך בפה"א כשאוכל מרור וכמ"ש רבינו סי' תע"ה דלר"י שנפטר בברכת המוציא א"כ אחר טיבול א' צ"ל אם אכל כזית ולרשב"ם בשובר שהוא נפטר בברכת בפה"א שבירך בטיבול א' א"כ אין לברך אחר טיבול א' דא"כ יצטרך לחזור ולברך בפה"א בטיבול ב' וכו' והר' שמגיד כ' בשם הרשב"א שאינו מברך אחר טיבול זה והכי נקיטינן עכ"ל. הר' שהרשב"א ור"י ורשב"ם לא ס"ל ס' הרשב"ן ז"ל הנז"ל שאפי' רשב"ם והפו' דס"ל שא"צ"ל לברך אחר הכרפס וכ"פ מרן כנז' הנה ביאר מרן ז"ל דה"ט כדי שלא יצטרך לברך בפה"א על המרור הא לא"ה צ"ל בנ"ר כס' ר"י ואינו נפטר משום שהוא בין קידוש לסעודה וכ"נ סברת הפר"ח והכ"ח הביאו הפר"ח גם אעפ"י שהם היפך פסק מרן ז"ל בענין דין הכרפס עצמו עכ"ז כיון שהם ס"ל שיברך עליו בנ"ר מוכח שאינו נפטר מטעם הרשב"ן ז"ל ואפי' מרן שפסק בהיפך שאינו מברך על הכרפס הרי בב"י באר הטעם כנז' מבמש דלולי הטעם הנז' היה צ"ל אחריו היפך ס' הרשב"ן ז"ל כנז':

וכ"נ מסברת רב אלפס שהביא רבינו הטור סי' תע"ד דס"ל שמברך ברכה אחרונה אחר כוס ב' הרי דלא הו"ל כתוך הסעודה ממש ואע"ג דלא קי"ל כוותיה היינו מטעם שכ' הפוס' בהביא רבינו הטור ומרן ז"ל שחלקו עליו מטעם שעדיין ברכת בפה"ג דקידוש נמשכת לפטור יין שבתוך הסעודה ואפי' אין לו יין לשתות בסעודה עכ"ז הרי עכ"פ הסעודה לפניו ע"ש בטור וב"י מבמש דהא לא"ה לא מפטר מטעם הרשב"ן ז"ל:

עוד ראיתי מ"ש המג"א סי' רמ"ע סק"ו שהביא מ"ש הד"מ מהא"ז שרבינו קלונימוס היה נוהג בשבת להביא לו אחר קידוש גרמיזל ומברך במ"מ ועל המחיה ואח"כ סעד בלחם ע"ש והוא בש' הפרדס לרב"י דף ל"א ב' וגר' מהמג"א שמסכים לזה שצ"ל על המחיה אעפ"י שהיא בין קידוש לסעודה שהרי לא נתקשה להמג"א אלא מדין קדימה וג"כ מטעם לתאבון וג"כ מטעם גורם ברכה שא"צ"ל ע"י שמביא אותה קודם סעודה מבמש דעכ"פ הבאת מיהא בהביאו קודם סעודה מחוייב לברך לאחריו ע"ש במג"א:

ונלע"ד הנדון ר' קלונימוס ז"ל מוסכם אפי' להרשב"ן ז"ל דכיון שאכל מיני תרגימא מה' המינים כבר יצא י"ח קידוש במקום סעודה ויכול לילך לסעוד במ"א כמ"ש סי' רע"ג ולכן אין עוד קשר. של קיימא לקידוש עם סעודת פת שיעשה אח"כ אעפ"י שלא יצא ממקומו כלל אחר שיכול מן הדין לסעוד במ"א ויצא כבר י"ח קידוש במ"ש והראוי לבילה וכו' והרשב"ן ז"ל בדוקא נקט דינים גבי כרפס דשם הקידוש קשור עם הסעודה ממש מדין קידוש במ"ש שהרי אין שם אכילת פת וכיולא ושתיית כוס א' וב' אפשר דס"ל דלא מהני לדין יציאת קידוש במקום סעודה כיון ששתייתם לצורך עצמם למנין ד' כוסות ל"ד לכוס יין דמהני לצאת י"ח קידוש במ"ש. עיין להרב כ"ד של שלמה סי' ע"ז מוצתק אגלי לעיל אות א'. ומ"ש רי"ח שדה מ"ו ג"כ בס וכן נמי מוסכם נדון ר"ק ז"ל אפי' למ"ש המג"א סי' קע"ד שק"ט הנז"ל ולא ילפינן דין מיני תרגימא מה' המינין מדין יין כפסק מרן ז"ל סי' ר"ת והלבוש ומג"א גם אלא באני מסופק בזה אם נדון הר"ק הוא כמו דייסא או כמו כגד"ד דהוא שהב"כ דבה"מ פוטרתו לכ"ע לא"ם הר' עס"פ סי' ר"ח ס' י"ז מהגו"ר סי' מ"ת:

(שאלתי על הגרמיזל וא"ל שהוא עיסה שנלושה בשמן וביצים ומטגנים אותה בשמן במחבת ויש בה תוריתא דנהמא) (עיין מ"ש אגלי בסי' רמ"ע בענין הר"ק ז"ל הנז'):

כתב הר' היי אדם כלל מ"א ז"ל (א) הרוצה לאכול ולשתות קודם נט"י לסעודה אם הם מדברים שצריך לברך עליהם בתוך הסעו' כגון פירות ויאכל ג"כ פירות בתוך הסעודה ומכוין עכשיו בברכה זו לפטור מה שיאכל בתוך הסעו' וא"כ הוי לצורך הסעו' לכן מותר אף לכתחי' לאכול ולשתות כמה שירצה וא"צ"ל לברך אחריהם דבהמ"ז יפטור הכל כמו שפוטרת מה שאוכל בתוך הסעו' (עיין בנ"א ותבין כל הכלל

הזה

הזה) (ב) ואם לא אכל פירות בתוך הסעודה או שהם דברים שבלא"ה א"צ ברכה תוך הסעודה כגון מיני לפתן ופרי אדמה שדרך לאכלן מחמת הסעודה כגון וכו' וקטניות או כל מיני משקים חוץ מיין ולא יאכל מינים אלו בתוך הסעודה או שלא ישתה בתוך הסעודה צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל או שתה קודם נט"י דכיון דלא יאכל וישתה בתוך הסעודה הרי כבר עקר דעתיה מלאכול ולשתות וגם אין ברכהמ"ז באה לפטור בתוך הסעודה וא"כ אין שייכן לסעודה כלל ואפי' לא בירך ב"א קודם נט"י צריך לברך בתוך הסעודה (עיין בב"י סי' תע"ג) אם לא שיברך בהמ"ז על כוס שאז ישתה כשיעור ויכוין לפטור גם אלו אבל אם יאכל גם בסעודה מיני לפתן זה או ישתה וא"כ י"ל דא"צ ברכה אחרונה אע"ג דא"צ לפטור מה שיאכל וישתה מ"מ כיון דלא עקר דעתיה ממינים אלו הכל נחשב לאכילה א' וכמו שבהמ"ז פוטר מה שאוכל בתוך הסעודה יפטור גם אלו וגם י"ל כיון שאינו צורך לסעודה כלל צריך לברך ב"א אע"ג דלא עקר דעתיה דבהמ"ז אינו פוטר בכ"ז ולכן צריך ליזהר שיאכל וישתה פחות מכשיעור ואם אכל ושתה כשיעור מחויב לחזור אחר בהמ"ז שישתה או יאכל כשיעור כדי שיברך ב"א ויכוין לפטור גם זה (סי' קע"ד מ"א ס"ק י"ד) (ג) שתה יין ושתה ג"כ בתוך הסעודה ומכוין לפטור אותה מותר לשתות כשיעור וא"צ ברכה אחרונה ואם אין לו בתוך הסעודה צריך ליזהר לשתות פחות מכשיעור ואם שתה השיעור אפ"ה לא יברך ב"א דכיון דיין מגרר גריר וממשיך תאות המאכל הוי צורך סעודה ונ"ל דה"ה ליין שרף וכן אם היה צמא מאד עד שאין לו תאוה לאכול מחמת הצמאון דינו כמו יין (ד) אכל מיני מזונות כגון לעקיך לביבות דייסא ולא יאכל ממינים אלו בתוך הסעודה או שמפסיק הרבה עד הסעודה צ"ל ב"א ואם לא בירך עד שבירך בהמ"ז בדיעבד בהמ"ז פוטר כדלקמן כלל כ' סי"א ואם יאכל גם בתוך הסעודה כגון בשבת שאוכלין דייסא ומולייתא וכן בחול ורוצה לאכול מאותו מין קודם נט"י כיון דלא עקר דעתיה נ"ל דמותר לכתחילה לאכול כשיעור וא"צ לברך אחריו דבזה לכ"ע בהמ"ז פוטר מינים אלו (ובסי' רמ"ט במ"א סק"ו משמע דצריך לברך וי"ל דהתם לא היה אוכל באמצע סעודה מיני מזונות וא"כ עקר דעתו) (ה) הא דמותר לאכול קודם המוציא דוקא שאין בדעתו לאכול תיכף אבל אם השלחן ערוך והלחם לפניו אסור לגרום ברכה שא"צ אלא יברך המוציא על הלחם ויפטור ב"ד (סי' רי"א מ"א סק"ט) ולא מהני מה שמכסה הפת דבזה לא מהני רק כשמברך על היין לקדש שלא יראה הפת בושתו אבל מה שגורם ברכה שא"צ לא מהני כיסוי עכ"ל:

סימן קע"ח.

סעיף א' מסש"ל בש"ע מרן היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר או שהי' אוכל וקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחזר וכו' חבירים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה אם הניחו שם מקצתן וכו' אם מותר לעשות כן לכתחילה לצאת לצורך מצוה על דעת כשיחזור יברך למפרע ויחזור ויברך לשבא או להניח מקצת חבירים ולצאת לצורך מצוה אע"ג דקי"ל ר"ס קפ"ד מי שאכל במקום אחד צריך לברך קודם שיעקר ממקומו אפשר דה"מ לדבר הרשות משא"כ הכא שהוא לדבר מצוה או דילמא דלשון מרן כאן הוא בדוקא שאפי' לצורך מצוה אין רשות לצאת אא"כ בירך בהמ"ז אלא באם עבר ויצא הנה כשחוזר צריך לברך למפרע וכו' ובהניח מקצת חבירים אין צריך:

ונראה מלשון מר"ן דנקט כל זה בלשון דיעבד וממ"ש סעיף ב' ז"ל ואם לא הניחו שם אדם כשהם יוצאים צריכים ברכה למפרע וכשהם חוזרים צריכים ברכה לכתחילה עכ"ל הרי דנקט מרן כשהם יוצאים וכו' ור"ל שצריכים לברך למפרע קודם צאתם אעפ"י שיציאתם זאת היא לצורך מצוה וג"כ הם רבים ומדכרי אהדדי ועכ"ז הם צריכים לברך למפרע אעפ"י שהם יוצאים לדב"מ כ"ש אם הוא יחיד שאעפ"י שיוצא לדב"מ צריך לברך למפרע קודם צאתו דביחיד שייך הכא פשיעה יותר מן הרבים שמא מחמת שמא אחר גמרו המצוה יטרד וילך מחיל אל חיל וישכח לחזור ולברך הן אעפ"י שלא ישכח אפשר שיטרד שיעור שיתעכל וכו' הנז' סי' קפ"ד ויבטל מצות בהמ"ז וא"כ ברור הוא דמ"ש מרן ס"א ז"ל ויצא לו לפתח ביתו וחזר צרי' לברך למפרע וכו' דמשמע שהברכה למפרע היא אחר חזרתו ה"ד בדיעבד שעבר ויצא אבל לכתחילה אסור לצאת אפי' לדב"מ ואפי' הם רבים אא"כ שיברך למפרע קודם צאתו:

אח"כ ראיתי שכן מבואר בב"י להדיא אליבא דכ"ע דלהרא"ש בהיא סברת הים חולקים שהביא מור"ם כתב בהדיא ז"ל וכתב עוד הרא"ש וכו' וע"ש בפי' ע"פ שלא הניחו שם זקן או חולה כשהם יוצאים טעונים ברכה למפרע וכשהם חוזרים טעונים ברכה לכתחילה לא בשביל שהסיח דעתו זוקק לברכה אחרונה אלא עלה טובה קמ"ל שמא ישהא כ"כ שיהיה רעב מחמת סעודה ולא יעלה לו בהמ"ז על מה שאכל וכו' עכ"ל ע"ש ואפי' לדעת הרמב"ם שחולק וס"ל דשינוי מקום גרע מהסח הדעת ואפי' יצא כבר וחזר צריך לברך תחילה למפרע וכמ"ש מרן בב"י וכ"פ בש"ע ומפרש מ"ש כשהם יוצאים טעונים ברכה למפרע דל"ד כשהם יוצאים אלא אפי' עברו ויצאו כיון שלא הניחו מקצת חבירים הוי הפסק וצריכים ברכה למפרע ואפ"ה מדנקט כשהם יוצאים צריכים וכו' משמע דלכתחילה אינם יכולים לצאת קודם בהמ"ז על סמך שיברכו אחר שיחזרו ע"ד דין דיעבד הנז' בסעיף א' אלא שיברכו תחילה מטעם הנז' וכמ"ש אח"כ בב"י ז"ל וזה שכתבתי שלמדתי מדברי הרמב"ם שאם יצא ולא בירך צריך כשיחזור לברך למפרע על מה שאכל ואח"כ יברך בתחילה על מה שרוצה לאכול כתב הר"ן בפ' ע"פ שכך היא דעת הרמב"ן והרא"ש ז"ל ומשמע מדבריו שהם סוברים כדברי הרי"ף והרמב"ם שפסקו הלכה כרב ששת. וכתב עוד שם הר"ן שלכתחילה קודם שיעקור ממקומו צריך לברך וכ"כ הר' מנוח וטעמא משום שמא ישכח מלחזור. וכתב הכלבו בה' פסח גבי מאן דבעי לברוכי בשנים או בשלשה בתי שלא התירו לעקור מסעודתו ללכת למקום אחר אפי' הניח שם זקן או חולה אלא לדבר מצוה עוברת כגון לקראת חתן או כלה ע"כ. ובריתא דעקרו רגליהם לילך לבהכנ"ס או לבהמ"ד הויא תיובתיה אעפ"י שאפשר לדחוק דב"ה כגון שעובר זמן תפילת צבור ובהמ"ד כגון שעובר זמן לימוד החברים יחד פשטא דמילתא משמע הכי עכ"ל מרן ז"ל:

גם מתבאר מלשון הש"ע והפוס' שהביא מרן ז"ל דבשהניחו זקן או חולה יכולים לצאת לכתחילה לקראת חתן וכו' ואינם צריכים לברך כשיוצאים ולא כשחוזרים בין אליבא דהרי"ף והרמב"ם בין אליבא דהרא"ש ז"ל ע"ש ובכ"מ פ"ד מה"ב:

והעה"ש ז"ל ס"ב ויצאו לקראת חתן וכו' כתב הב"י בשם הכלבו הלכות פסח דלא התירו לעקור מסעודתו אפי' הניח זקן או חולה אלא לדב"מ עוברת כגון חתן וכלה ע"ש וט"ס הוא וצ"ל כתב הרד"א ה' פסח וכ"ה בב"י סי' תפ"ד ע"ש אבל הכלבו וא"ח כתבו בשם הר"ם דיכול לילך לברך לאחרים אחר שבירכה קודם שיאכל סעודתו הפך הרד"א ולא הזכירו חולק בזה. גם הרז"ה בפ' ע"פ כתב דלא התירו לעקור לדבר הרשות אפי' הניח זקן או חולה בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן אבל בדברים שאין טעונין ברכה במקומן מותר משמע דברי אפי' למצוה שאינה עוברת דלא כהרד"א ע"ש עכ"ל הטה"ש:

הרב מוך וקליטה ז"ל בטור וכו' בין הלך וחזר למקומו שינוי מקום מקרי צריך להשמר כאן מן הטעות. לכן דע לך שכל שינוי מקום הנז' בסי' זה. דהוי כהיסח הדעת היינו כשיש בו כדי היסח הדעת. שעקר והניח מקומו זה שישב בו לסעוד כאן והלך למקום אחר ולא ראה מקומו עוד ושהה שם. אבל אם הלך ממקום למקום ולא נתעכב כלל כדי שיסיח דעתו אלא חזר מיד. ודאי לא מקרי שינוי מקום כלל. וכדכתב בהגה כאן דאם היה דעתו לאכול במ"א לא מקרי שינוי אפי' לפטור אכילתו במ"א. כ"ש שאינו חשוב היסח הדעת כשדעתו לחזור מיד למקום אכילתו. שלא שינה מקום אכילתו ולא הסיח דעתו ממנו לגמרי. דא"צ לחזור ולברך:

ואצ"ל כשרואה מקומו הראשון שעדיין דעתו עליו לחזור דלא גרע מאם רצה לאכול במקום אחר ואפי' מבית לעליה דלא הוי שינוי (כמ"ש מג"א בשם רא"ב"ד) כ"ש כשאינו נוטש מקומו. רק עמד מעט והלך למ"א וחזר תיכף שאינו מצריכו לברך שנית. והוא הדין בקראו חבירו ודיבר עמו על פתח ביתו. כדמפרש תלמודא פ' הממונה דיבר עם חבירו והפליג וכן בתוספתא דמייתי הרא"ש כדבסמוך. קראו חבירו לדבר עמו א"צ לברך. הפליג צריך לברך. הא בהדיא דבלא הפליג לא שייך כלל היסח הדעת להצריך ברכה אחרת. זה פשוט מאד לא הוצרכתי לכך אלא להוציא מדעת משובש שהתריס כנגדי בזה. כסבור שאפי' לא הלך אנה ואנה. אלא שנים שלשה פסיעות ממקום אכילתו או שתייתו ועמד על פתח החדר שיושב בו לשמוע דבר השליח הבא אליו. לידע מה בקשתו. ודבר עמו מעט ושגרו מיד וחזר למקומו לאכילתו או לשתייתו בלי שום שינוי (שהמשקה בפיו וכתהשבהו והשבר בין שיניו והמקום עודנו בין עיניו ודעתו עליו לא עקר ולא הסיח דעתו ממנו כלל) זקוק הוא לברך שנית על מה שיאכל או ישתה עוד. והיה לשחוק בעיני כי לא דעת ולא תבונה לו להבחין בין הפליג ולא הפליג (וע"ל סי' ק"ע ודו"ק) וזה פרי מבלי עולם פרוצים להורות מתוך משנת השו"ע מבלי ידיעת נביעת מקור הדין. עכ"ל המו"ק:

אה"א דברי הרב מו"ק תמוהים אצלי שהם הפך פשט דברי מרן והפו' ז"ל שדין הפליג הוא בסי' ק"ע והוא מחמת הסיח הדעת בלי שינוי מקום וכאן בסי' קע"ח הוא דין שינוי מקום גרידא הגם שאין שם שום הסח הדעת כלל כנראה פשט מרן והפו' ז"ל. ומבו"ה כל שיש עמו אחרים דלקבעיה קמא הדר לדעת מרן ז"ל או בדברים הצריכים ברכה במקומם לדעת מרן ז"ל וכו' משא"כ בטענת הפליג שהוא הסח דעת מה יועיל כל זה גם לטענת הפליג שהוא הסח דעת למה יצטרך ברכה למפרע ולהבא ולא יספיק לו בנט"י גרידא משום הס"ד לפי דבריו ז"ל שאחר המתילה רבה הם היפך דברי מרן ז"ל והפוס' ז"ל וצריכים לי תלמוד:

סימן קע"ט.

בב"י ד"ה והרמב"ם כתב ואם רצו וכו' אע"פ שאינם רשאים וכו' לענ"ד הדברים כפשוטן שמי שרצה לעבור על דין חיוב קידוש אבל נזהר בברכת הנהנין הנה מפרש הרמב"ם שיברך תחי' וכך היא כונת מרן בש"ע סי' רע"א ס"ה. וידי"ן כה"ר שלמה יחזקאל ז"ל הקשה דאטו תקנתא למי שעובר על הדין עבדינן. ולענ"ד לא קשה מידי דשאני עובר על הדין ממש למי שדעתו דזה הדבר מותר מן הדין שהרי בענין כזה ונבוך מצינו פוסקים דס"ל היפך רשב"ם ורש"י וס"ל שיכולים לאכול קודם בסת"ז ע"י ברכה ראשונה וא"כ לא מקרי בזה עבריין גמור אלא שאינו רשאי ע"פ ההלכה לדעת הרמב"ם ז"ל:

שם בב"י בסוף הסימן וכתבו רז"ל כיון דאי לא אכל ולא שתי הוי סכנה אין צריך לברך מידי דהוה אשותה משקין לרפואה שא"צ לברך וכו'. הנה לענ"ד היה נראה טעם פטור מלברך על המלח והמים הוא מדין ברכת העיקר שפוטר הטפל בין אכלם ביחד בין בזה אחר זה כמ"ש סי' רי"ב וה"נ כיון דלא סגי הא בלא הא הו"ל ברכת העיקר של האוכלים ומשקים פוטרת ברכת המלח והמים הנגררים בשבילם שאינם באים כי אם בשבילם שקדמם אכילת האוכלים ושתיית המשקין:

ולפי הטעם שכתב מרן בשם רז"ל נל"ת השותה משקין לרפואה שא"צ היינו דוקא אם החיך אינו נהנה כמ"ש סי' ר"ד וזה אינו צודק כ"א בשתיית מים אחר שתיית שאר משקין משא"כ באכילת מלח אחר האוכלין הנה החיך נהנה מאכילת המלח למי שרגיל בו ולכן צריך לברך האוכלו שהנ"ב כמ"ש בש"ס ומרן ר"ס ר"ד וא"כ מי שאוכלו לרפואה ודאי שצריך לברך עליו ולא דמי לשתית מים שאין החיך נהנה מהם ואין צריך לברך עליהם כי אם בשותה לצמאו משא"כ אם חנקתיה אומצא כמ"ש ר"ס ר"ד משא"כ בכל אוכלין ומשקין שצריך לברך עליהם בכל ענין מפני הנאת החיך זולת כשכבר הם נפטרים בברכה אחרת כגון דין בירך על העיקר הנז"ל:

בבאה"ט ס"ק א'. הק' ידי"ן והו"ע כה"ר שלמה יחזקאל ז"ל שזה היפך מרן בב"י בסי' זה שכתב בפירוש שאסור להפסיק בדיבור מדין תכף לנטי' וכו' אליבא דכ"ע דקאי אמים אחרונים וכ"ש שאין להפסיק ביניהם באכילה וברכה לפני האכילה ע"כ דברי מרן ז"ל. עיין מג"א ס"ק א' שכתב כן בשם מרן בכ"מ ספ"ו מה"ב וחלק ודחה ראייתו. והרב מחנ"ה ציין לעיין במ"ש המג"א בס"ס קס"ה ע"ש וכ' עליו בשם המחנ"ה ז"ל ואפשר וכו' שום עסק וכו' אולם לקמן ר"ס קס"ו כתב מג"א דאסור לדבר בין אחר מים ראשונים בין אחר מים אחרונים ודחה ראיית הכ"מ הנ"ל דהא דאמרינן נטל הכוס אינו רשאי לדבר מיירי שנתנו לו הכוס קודם שנטל ידיו ואפ"ה כיון שנטל ידיו אסור לדבר א"כ צ"ל מ"ש מג"א כאן הוא ליישב דעת הכ"מ ע"ש:

שם ס"ק ב' כתב מהרש"ל י"א כששופכין כוס לבהמ"ז וכו' זה היפך לשון מרן בב"י ז"ל מדברי רי"ו נראה שאם לא אמר הב לן ונברך משנטל הכוס לברך הוי היסח דעת עכ"ל משמע דוקא משנטל הכוס לברך לא משששופכין וכו' וכ"פ מרן בש"ע ס"ג ושם הקשה ידי"ן

ידי"ן הה"ר שלמה יחזקאל ז"ל עמ"ש בא"ר ע בס סק"ה ז"ל ומשנטל הכוס דינו כנט"י מ"א עכ"ל [דמלשון מרן בב"י נראה דמשנטל הכוס אינו כנט"י שהוא כמו בתחלת הסמ"ז לדעת מרן כמ"ש בב"י להדיא ד"ה ויש לדקדק וכו' אלא כתב כן ונבכך שהוא השת דעת לבד עיין זה החילוק בב"י :

סימן ק"פ.

כתב הש"ך על התורה פ' יתרו ז"ל בזוהר ע"פ לא תחמוד וגו' ותניא א"ר יוסי ברכה שמא קדישא בנין דמניה משתכח ברכאה לכולי עלמא וברכתא לא אשתכח על אתר ריקניא ולא פריא עלוי הס"ד לא תמשא את שם דתנינן אסיר ליה לב"נ לברכא על פתורא ריקניא מ"ט משום דברכתא דלעילא לא שריא באתר ריקנייא ובג"כ בעי ב"נ לסדרא על פתורא חד נהמא או יתיר לברכא עלוי ואי לא יכיל בעי לשיירא משהוא מזונא דאכל מידי דיברך ולא ישתכח דיברך בריקנייא ע"כ. בוא בא"ח ב"ש בפת ר"ל שיניח פת או דבר אחר ממה שאכל כמו שאמר בזוהר וכן לבוא בא"ת ב"ש ככפת ר"ל דבר שמלפת בו הפת הוא כמו פת לענין זה שצריך לשייר ממנו אם לא שייר פת עכ"ל :

סימן קפ"א.

הנה בסוף פ"ק דעירובין די"ז ע"ב. ובחולין דק"ה היתא כל מילהא מאי. א"ל לא מביעא ופירש"י ז"ל בעירובין כ"ש דלריך :

ובס' הליכות עולם על מס' חולין בסופו על השו"ע א"ח סי' זה ז"ל הטוש"ע השמיטו הא דכל מילתא לריך נטילת ידים ואפשר משום דגם במים אחרונים יש שאין נוהגים ליטול משום דליכא מלח סדומית וכיולא בו האידנא עכ"ל :

והרמב"ם פ"ו מהלכות ברכות ה"ג ז"ל כל פת שהמלח בו לריך נט"י באחרונה שמא יש בו מלח סדומית או מלח שטבעו כמלח סדומית ויעביר ידיו על עיניו ויסמא מפני זה חייבים ליטול ידים בסוף כל סעודה מפני המלח ובמהגה פטורים בנט"י בתחלה מפני כהם עלודים במלאתה וחייבין באחרונה מפני הסכנה :

והראב"ד בהשגות ז"ל כל פה עד מפני הסכנה כתב הרא"ב"ד ז"ל עשה זה כנגד מה שאמר בגמ' כייל מיכל מאי וא"ל לא כ"ש והיי דאפי' קלקל עלינו הלבון עכ"ל :

ומר"ן ז"ל בכ"מ כתב ע"ז וז"ל ואני אומר באם נסחת ספרינו אמיתית קשה מנ"ל לרבינו דפת שהמלח בו טעון מים אחרונים ועוד קשה למה לא הזכיר דין כל מילהא המוזכר בפרק כ"ה (חולין דק"ה) ובספ"ק דעירובין די"ז א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי כל מילהא מאי א"ל לא מביעא ופירש"י כל מילתא מדד מלח כמו וימודו בעומר. וכלו בעומדא מאי לריך ליטול אחריו או לא. ועוד מה היתה השגת הרא"ב"ד שכתב עשה זה כנגד כייל מיכל והשיג עליו קלקל עלינו את הלשון שאין דין שכתב רבינו דומה לכייל מיכל כלל אם נאמר שעלה על דעתו של הרא"ב"ד שרבינו היה מפרש כייל מיכל מלשון אכילה כלומר אכל פת שהמלח בו וזה דוחק וזר. ואם נאמר לשבש הספרים ולגרום כל את המלה לריך נט"י באחרונה וכמו שנזכר בפכ"ה ובספ"ק דעירובין וכן מלאתי בס' מוגה שכתוב בו כל את המלה קשה א"כ מה היתה כונת הרא"ב"ד כשהשיגו ואפשר לומר שהשיגו שהיה לו לכתוב מדד את המלח ולא כל את המלח שהוא לשון בלתי מובן לכל וזה אינה השגה דלישנא דגמרא נקט וגם ליבנא דקרא הוא וכל בשלים. ומ"ש או מלח שטבעו כטבע וכו' משום דאיכא למימר בארץ ישראל דמשתכח מלח סדומית בסדום קרובה לשם אבל בשאר ארלות לא חיישינן. ובעלי הגמרא בבבל משמע דהוו חיישי להכי לכך כתב או מלח שטבעו כמלח סדומית עכל"ל :

והרב מגדל עז כתב על השגת הרא"ב"ד הנז' וז"ל ואני אומר אדרבא מתקן הוא והנסחא ספרדית שלנו פ' כל הבשר וה"ג לה מפני שמלח סדומית יש שמסמאת את העינים ואני אפרשה כך על דעתו מפני שמלח רע וקשה בטבעו כל כך עד שנקרא סדומית יש במקומות שמסמאת את העינים ואינה סדומית ממש אלא שנקראת כך על שם חזקה ורוע טבעה ולקח זה הלשון לפני ענייניס. האחד שהוא לשון מקרא מבורר וכל בשלים עפר הארץ. והשני לרמוז מקום מולאו בהלכה פ' כל הבשר. וענין המחנה ספ"ק דעירובין כמנהגו בכמה מקומו' וזה ממעלת החיבור כמו שהקדמתי בד"ן עכ"ל :

והמעש"ר ז"ל כל פת שהמלח בו וכו' במה שהשיג הרא"ב"ד ז"ל עיין להרב ערא"מ"ה ז"ל ולמה שהקשה מר"ן ז"ל על רבינו וכו' עוד הקשה מרן ז"ל דלמה לא הזכיר דין כל מילהא וכו' ולא תי' ע"ז כלום. וקשיא לי דגם הוא עלמו לא הביאו בב"י וגם הטור השמיטו והרי"ף והרא"ש הביאיהו לפסק הל' ע"ע. ובהכרח צ"ל דכיון דמכ"ש הוא כמ"ש בגמרא לא הולרכו לבארו וכן מלאתי להרב ערא"מ"ה ז"ל וא"כ אמאי לא תירן ז"ל בעד רבינו ותמהתי על המפרשים שלא נתעוררו בזה כלל. ובפסקי הרא"ש פכ"ה כתוב מי שמודד מלח סדומית וכו' והוא ע"ש הניכר המלח שהם הוא דמבעיא ליה לש"ס דמלח סדומית מנא לן ודוק עכ"ל :

בספר תולאות הארץ למהרי"י בוארן ז"ל די"ח ז"ל מלח נמלא דוקא נגין אחד בארץ והוא ממי הים שהופכין על שפת הים אפירוס תפירות ומתכנס שם מי הים ויתייבש בשמש והוא המלח. ובמקומות שאין הים הרבה ביבשה נמלא הרבה ובפרט במחוז עזה. המלח סביב ים המלה הוא מר מאד ויש לו טעם זאלפעטע'ר. ואם הולך על האש נמס קנת ודולק מעט כמו זלפעטר והוא מזיק הרבה לעינים (והוא מה שנזכר בדברי חז"ל מלח סדומית שמסמאת את העינים) עכ"ל :

ושם בס' תבוא"ה דכ"ח ז"ל ים סדום הוא ים המלח ונקרא בלשון ערבי בחר לוט ובלשון העמים ים המות וכו' מימיו לח ונקי אבל מלוחים עד מאד יותר מכל מי הים ומר וחריף עם ריח גפרית וכו' גם מלח הרבה נמלא בסביבו ועל שפתו לכן מלח זה לא יצליח לאכול כי הוא מר הרבה וריחו וטעמו זאלפעטרי כמ"ש במקומו עכל"ל :

סעיף ב' מים אחרונים אין נוטלין ע"ג קרקע אלא בכלי וכו' היה נלע"ד בפשיטות דמותר לתחוב ידיו בכלי של מים ולשכשך ידיו בתוכו ואח"כ כשיבוא איזה אדם או כשיקום הוא עלמו אחר בעת ישפוך אותם המים ונד"ז דמים אחרונים הוא כמ"ש ממים ראשונים שלריכים כלי ליטול ממנו ואפי"ה הוא במחלוקת אי מקרי נד"ד כאלו נטל ידיו בכלי כמ"ש סי' קנ"ע ס"ח ע"ש ובנד"ז דמים אחרונים שאי"ל כלי ליטול ממנו והאי ביוטיל זה אליבא דכ"ע :

ואח"כ

ואח"כ ראיתי מ"ב המג"א סק"א והביאו בא"ר ע"ז ז"ל אלא בכלי ומ"מ אין לרחוץ ידיו מתוך הכלי ובאמצעיים ברי יס"ב עכ"ל. ולענ"ד אם דעת היפ"ב כן דעת מרן ז"ל אינה כן בהרי כתב סי' קנ"ג כל הדברים הנוהגים באחרונים נוהגים באמצעיים בין להקל בין להחמיר ע"ש ואלו היפ"ב מחמיר בנד"ז באחרונים ומיקל באמצעיים פ"נ דזה היפך דעת מרן ז"ל וכיון דמרן ז"ל לא הצריך כלי ליטול ממנו באחרוני' א"כ הו"ל אליבא דכ"ע מותר ליטול ידיו בתוכו בין לי"א הראשון בין לי"א הבני הנז' סי' קנ"ע ס"ה הנז' כנלע"ד:

סעיף ד' מספ"ל אם האי עד פרק בני הוא עד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל:

והנה כתב מרן בב"י ז"ל ואין צריך ליטול אלא עד פרק בני אל אצבעות כ"כ הרשב"א בת"ה וטעמא לפי שאין מגיע למעלה מזה לכלוך המאכל וכו' עכ"ל ואיתא בפ' כל הבשר דק"ו ת"ר נט"י לחולין עד הפרק וכו' ופירש"י ז"ל עד הפרק השני שבאמצע אצבעות דכיון דמשום הכי תרומה בעלמא הוא דיו אם נטל במה שנוגע במאכל דהיינו ראשי אצבעות עכ"ל והתו' ז"ל ופי' בקונטרס דעד הפרק לחולין הוא עד פרק שני שבאמצע האצבעות לפי שאינו שוה בכל האצבעות כמו באגודל אבל פרק האמצעי שוה בכולם וכו' עכ"ל. ומרן בב"י ס"ס קס"א ז"ל בפרק כ"ה ת"ר קידוש ידים ורגלים עד לפרק. לתרומה עד לפרק. לחולין עד לפרק. ופי' הרא"ב לקידוש ידים ורגלים עד מקום החבור היד לקנה. לתרומה עד מקום החבור האצבעות ע"ג היד לחולין עד פ"ב בהאצבעות:

ואסיקנא מבמים דריצ"ל דעד לפרק בין לחולין בין לתרומה לאומרא וכן הילכתא. יכתב הר' יונה בפרק אלו דברים בלפי"ז נוטל בני קפרים מבאר אצבעות וקבר אחד מהגודל. ופסק הרוקח כלפין זה דלחולין בני כסיעול עד פרק אמצעי כל אצבע אבל הרי"ף וכו' עכ"ל נמלא דפירוש עד פרק בני היינו עד ועד בכלל והטעם הוא דעד פה נוגע במאכל כמ"ש רש"י ז"ל כנז' וה"נ בנד"ד גבי מים אחרונים דקתני עד פרק בני וה"ט לפי שאין מגיע למעלה מפס לכלוך המאכל כנז' יאמרו הוא עד ועד בכלל מהטעם הנז':

סימן קפ"ב.

בב י וכן דעת הא"ר וכתב עוד דאין נקרא קביעות אלא היכא שרגילים תמיד בכך כגון במקום שאין מלוי ע"כ. נראה דאין ר"ל דהיינו דוקא במקום דהוי התר מדינה דא"כ מאן דכל בימיו דקביעות הקבע עליו כיון שהוא חמ"ד אפי' אם לא בהם ממנו כלל באותה סעודה מברך עליו בהמ"ז כיון שהוא חמ"ד. ומאן דכל ימיו לא"ם היכא שרגילין תמיד בכך כגון ע"כ וכל זה בפת יהר ודי לומר ואין נקרא קביעות אלא במקום שאין יין מלוי משום דהו"ל חמ"ד אלא ודאי כונתו לומר דאפי' במקום שיין מלוי אם הם רגילים תמיד לקבוע עצמם על אותו משקה כמו במקום שאין יין מלוי ר"ל שכמו שקובעים במקום שאין יין מלוי על זה המשקה כך עושים באותו מקום הגם שהיין מלוי שרגילים תמיד בכך כמו במקום שאין יין מלוי והבאה אתי שפיר בהולך תנאי הקביעות והרגילות תמיד בכך וזה מועיל לד' הא"ר הגם דאינו חמר מדינה ממש:

מ"ש מרן בשם הרשב"ץ להלך בענין חבית פטמה דהיינו דוקא חביות קטנות אבל אם חבית של עץ גדולה אין להקפיד ע"כ צל"ת עד כמה נקראת קטנה:

ד"ה ומ"ש רבינו ודוקא אם בתה ממנו וכו' אבל הרשב"א כתב אהסיא דאוקימנא דטעים ליה בידיה וא"ת א"כ מ"ע דב"ה י"ל כאן דבכוס א' הביאו אי בקיל מינים מידי נחבוב אותו פגום וכמי שמברך על פיורי כוסות כ"כ הראב"ד ואי נמי י"ל דתלא בעינן ע"כ. נראה מלשון מרן בכתב אבל וכו' דלדעת פ"פ מ"ם בזה בפ"ם הגם שהוא בו"ע לדעת ב"ם עכ"ז אלו הדברים הם אליבא דכ"ע שאפי' ב"ס מודים בזה דאי טעים ליה בידיה אינו נקרא פגום ומע"א אומרים במברך על המזון תחילה. אבל הרשב"א כתב בזה באמר הב"ם דטעים ליה בידיה אין ב"ה מודים בזה באינו נקרא פגום ומפני כך שחולקים בזה או' שמברך על המזון תחילה ועפי"ז יבא פסק בפסק הטור ומרן בש"ע אליבא דכ"ע שאפי' ב"ה מודים בזה ומע"א נחלקו על ב"ב אבל להרשב"א הנה זה הפסק אינו צודק כי אם אליבא דב"ב דוקא ואינה מבנה משום דב"ה לא ס"ל כך:

סימן קפ"ד.

הנה לפעמים באדם בתוך סעודתו בלילה תופסתו שינה וכאשר יבין כמה בעות וכשמתעורר ונזכר שלא בירך בהמ"ז מסתפק אם בהם שיעור עיכול א"ל ואינו רפאי אחר השינה לאכול סיום סעודתו ולאת ידי ספק עיכול כיון שיבין שינה גמורה נקבע דהיינו כשיבוע ידיו ורגליו על מטתו דלא מקרייא ערא' ולפעמים כשמתעורר הוא לא לשים נחמת אכילתו שלא בהם עליה בתחילת הלילה כיון שיבין תוך סעודתו והוא רגיל להקפות אכילתו במים בסיום סעודתו:

והנה בפ"ם ברכות דנ"ג ב' נחלקו ר"י ור"ל כמה הוא שיעור עיכול דלר"י כל זמן שאינו רעב ולר"ל כל זמן שילמא מחמת אכילתו והקשה הפ"ם על ר"ל באמר פעם אחרת בשיעור עיכול ד' מילין ותי' כאן באכילה מרובה וכו' ופירש"י אכילה מרובה ד' מילין. והתוס' חלקו עליו ופי' איפכא דהיינו אכילה מרובה כל זמן שהוא למא דאין בם קלבה אבל מועטת ד' מילין: ומרן בב"י פסק כר"י ולא חילק כלום בב"י ובש"ע בין אכילה מרובה למועטת: וה"מ כ' דשיעור עיכול מזון הוא ד' מילין באכילה מועטת. והמג"א והמחצ"ם ביאר בזה לא אתי אלא לס' הת' דלא נחלקו ר"י ור"ל כאן אלא באכילה מרובה ומ"ב ר"ל בעלמא ד' מילין מיירי במועטת ולא מלינו שנחלק עליו ר"י פם ולא מפבינן פלוגתייהו מבא"כ לפירש"י ז"ל לא נמלא כלל מי שיאמר שיעור זה באכילה מועטת אפי' ר"ל. גם ביאר בכל הפוסקים חלקו על האגודרהם בזה וס"ל דלר"י הלכתא כוותיה אין חילוק בין אכילה מרובה למועטת ושיעורו בכל ענין עד שירעב ולכן מספ"ל להמג"א באכילה מועטת דמעיקרא רעב איך ישער מכא"כ לס' הט"ז שכתב לשער כמ"ש הרד"א אבל המג"א לא ס"ל הכי מטעם דלרש"י לא אתא האי דינא באכילה מועטת וג"כ נחלקו כל הפוס' על הרד"א בזה וס"ל דבכל ענין השיעור עד שירעב. גם ביאר דעד שירעב שאמר ר"י הוא שיעור יותר ארוך משיעור כל זמן שילמא כאשר יעיד הטוב ע"ש נמלא לפי"ז דכל זמן שלמא מחמת אכילתו ודאי צריך לברך אליבא דכ"ע אפי' לר"י דקיי"ל כוותיה כיון ששיעור עד שירעב הוא גדול משיעור עד שילמא כנז'. ועיין הבה"ט

פ"ק

ס"ק ח' מ"ש כשיעור עיכול בינוני וכמה פוסקי' שהוא שש שעות . וכ"כ הא"ז :

והעה"ש ז"ל ספ"ק נתעכל לא הוי כספק בירך דמברך מספק כ"כ הרב ראשון לציון בספרו א"ד מלשון הרמב"ם בספ"ב דברכות ע"ש ואינו מוכרח דאפשר דקאי אספק בירך דאינו חוזר ומברך מספק אלא כשלא נתעכל ודאי אבל ספק נתעכל הו"ל ס"ס ע"ש וכ"כ הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' ק"ה ספק נתעכל המזון חוזר ומברך במקומו ע"ש :

סעיף ד' אבל וכו' כתב הב"י סי' קל"א גבי סדר בהמ"ז של הפועלים ז"ל והא דאמרינן דאין מברכין לאחריה אלא ב' כתבו התוס' אע"ג דמדאורייתא הם יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה הואיל וטרודים במלאכת בעה"ב עכ"ל ולי אין צורך לזה דאין מנין ברכות שאחר המזון מן התורה וכדמשמע מדברי הרמב"ם בס' המצות שלו שכתב ובמצוה י"ט שציונו לברכו אחר האכילה ולא הזכיר מנין הברכות ולדעתו אע"ג דדריש להו בגמ' מקראי אסמכתא בעלמא נינהו עכ"ל הב"י. ובריש סי' קפ"ז ז"ל הב"י ומ"ש רבינו תקנה לישראל כשירד להם המן וכו' גם זה בפרק שלשה שאכלו וכתב הרשב"א הא דאמרינן משה תיקן להם ברכת הזן יהושע תיקן להם ברכת הארץ ודוד ושלמה תקנו להם וכו' קשיא לי והא קיימא לן בסמוך דברכות אלו מדאורייתא נינהו וי"ל דמטבע הוא שטבעו להם דאי מדאורייתא אם רצה לאו' באיזה מטבע שירצה אומרה ואתו משה ויהושע ודוד תקנו להם מטבע לכל אחת ואחת בזמנה וכדאמרינן בפרק כיצד מברכין סד"א כי אמרינן בלשון חול יצא היכא דאמרה היכי דאתקינו ליה רבנן לא יצא קמ"ל. דאלמא המטבע הוא שטבעו רבנן ובודאי דקודם כבוש הארץ ובנין ירושלם לא היו אומרים במטבע שאמרו לאחר כבוש ובנין וכמו שאין אנו אומרים באותו מטבע שטבעו דוד ושלמה. שאנו מבקשים להחזיר המלכות ולבנות הבית והם היו מבקשים להעמיד המלכות ולהעמיד בנין הבית ולהשפיע שלוה הארץ עכ"ל וכ"כ גם הרא"ש וכתבה רבינו בסי' קפ"ח :

והרמב"ן כתב בספר ההשגות אין מטבע ברכת מזון מן התורה אבל נצטווינו מן התורה לברך אחר אכילתינו כל אחד כפי דעתו כענין בנימין רעיא בריך רחמנא מריה דהאי פיתא ובאו הנביאים ותקנו להם נוסח מתוקן הלשון ולא המליצה ושינו בו אנחנו עוד בגלות ומלכות בית דוד משיחך במהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלם כי הענין תקן שלמה ובית דינו והלשון כפי הזמנים יאמר עכ"ל :

נמצא שלדעת התוספות דשלש ברכות דבהמ"ז כולם מן התורה אלא שחכמים עקרו ברכה אחת מהם לפועלים כמ"ש . וכן נראה דעת הרשב"א שמנין השלש ברכות מן התורה כדדריש בגמ' אלא שמטבען של שלש ברכות אלו הוא שתיקנו משה ויהושע ודוד אבל השלש ברכות עצמם חיובם מן התורה כמש"ל . אבל לדעת הב"י וכן משמע דעת הרמב"ם שאין מנין ג' מן התורה אלא אסמכתא בעלמא אסמכוהו בגמרא וכן נראה דעת הרמב"ן בספר ההשגות בשורש א' בענין קריאת ההלל ע"ש שנראה שמן התורה אין חיוב אלא לברך אחר אכילתינו כל אחד דעתו אלא שהנביאים תקנו לנו נוסח בהמ"ז כמבואר לפי"ז נמצא דאם נסתפק האדם בברכה אחת לבד מבהמ"ז אם אמרה או לא הוי מחלוקת הפוס' הנ"ל אי הוי חיובא מן התורה אלא שהמטבע הוא שתקנו רז"ל וא"כ נמצא כשנסתפק אם אמר אותה ברכה כלל או לא נמצא דהוי ספיקא דאורייתא ולחומרא ולדעת הפוס' דס"ל דאין חיוב ג' ברכות אלו אלא מדרבנן אבל מן התורה אין חיוב במנין ג' א"כ נמצא דכיון שלא נסתפק אלא בברכה אחת או בב' ברכות ויודע שברכה אחת כבר אמרה א"כ נמצא שאותו הספק שנסתפק לא הוי אלא ספיקא דרבנן ולקולא דוקא אם נסתפק אם אמר כל בהמ"ז או לא אמר כלל דהוי אז ספיקא דאורייתא ולחומרא משא"כ באופן הנ"ל כמבואר . עיין הא"ר סי' קל"ז ס"ק י"א . ועיין להפרח שושן דף ס' ע"ג :

ענין לשונות מרן ב"י הנז"ל בענין ג' ברכות דבהמ"ז שאין מנינם מן התורה עיין מה שהאריך הרב בית יהודה ח"ב סי' קי"א קי"ב וכתב ז"ל הנה אע"פ שהראינו פנים לדברי מרן מ"מ שיטת האחרונים ז"ל היא דגם מנין ג' ברכות מן התורה וכמ"ש מג"א סי' קנ"א וגם בסי' רנ"ד וכ"כ בליקוטי הפר"ח א"ה סי' ר"ע וכתב די"ש כמה הוכחות בדבר יע"ש ודיסעתא דסוגיין דעלמא הכי אזלא והכי נקטינן עכ"ל וסיים עוד ז"ל וכפי החילוק שחלקנו למעלה דההזכרה מיהא צריך להזכיר שבח הארץ וכל הנך לא קשיא מכל ההוכחות הנז"ל דהתם מיירי במי שאינו אומר אלא ברכת הזן לחודה ואינו כולל בה הנך מילי אלא אומרה ככתבה וכלשונה וכענין זה שאינו מזכיר שום דבר כלל ודאי דלא יצא י"ח מדאורייתא וחזרו הג' ברכות למי שאינו מתקן נוסח חדש דהוו דאורייתא ודוק עכ"ל :

מה שנראה כעת שאין האמת כמש"ל לענ"ד בדעת הרשב"א ומרן ז"ל אלא דלכ"ע מטבע הברכות מה"ת שהרי הרשב"א לא נקט בלישניה כלל מנין הברכות אלא מטבען אבל לענין מנינם לא ביאר דעתו ז"ל אי הם מה"ת א"ל ומרן ב"י כתב דאין מנין הברכות מה"ת ולא כתב דאין מנין ומטבען מה"ת נראה דס"ל דדוקא מנין הברכות אינו מן התורה אבל מטבען הוא מה"ת כמ"ש הרשב"א ז"ל ונראה ממאי דקמן דהיינו ברכת הפועלים שלא תקנו להם לדלג המטבע כלל אלא הברכה לבד אבל אומרים המטבע נמצא דלכ"ע מטבען מן התו' ולא פליגי אלא במנין הברכות א"כ זה שנסתפק אי אמר ברכה א' מבהמ"ז איזו ברכה שתהיה הו"ל סד"א אליבא דכ"ע דכיון שאם לא אמר אותה ברכה הנז' לא הזכיר מטבעה שהוא מה"ת הו"ל סד"א :

סעיף ה' ענין אם נסתפק אם נתעכל המזון א"ל היה נלע"ד לו' דאינו מברך ול"ד לספק ברך דחוזר ומברך כמ"ש ס"ד דשאני הכא דבודאי לא נתחייב בבהמ"ז אלא מדרבנן דכיון שנסתפק אם התחיל להיות רעב א"ל אם באמת אכל כדי שביעה בתחילה איך לא ירגיש ברעבון אם התחיל להיות רעב א"ל כיון שאכל בתחילה כדי שביעה א"ו דמתחילה לא אכל כל צרכו והיה עדיין חסר ולכן כששהה קצת לא הכיר בעצמו אם אותו קצת רעבון שיש לו עתה הוא מחמת שלא השלים כ"ל בתחי' אבל האכילה שאכל עדיין לא נתעכלה או דילמא הוא מחמת שנתעכלה אותה האכילה ולכן לפ"ז הו"ל סד"ר כיון שלא אכל תחילה כדי שביעה כמ"ש המג"א ובאה"ט . ועיין ס"ס זה בלבוש וא"ז ובכנה"ג כאן אבל אם מתחי' קיים בעצמו ואכלת ושבעת אין נר' שיסתפ' אם התחיל להיות רעב א"ל שהרי אם התחיל להיות רעב יוכר ההפרש בין השביעה שהיה שבע למה שהוא עתה כמו בין איגרא רמא לבירא עמיקתא :

אח"כ ראיתי להעה"ש ז"ל ס"ס עד שיתעכל המזון ספק נתעכל לא הוי כספק בירך דמברך מספק כ"כ הרב ראשון לציון בספרו א"ד מל' הרמב"ם ספ"ב דברכות ע"ש ואינו מוכרח דאפשר דקאי אספק

בירך דאינו חוזר ומברך מספק אלא בשלא נתעכל ודאי אבל ס' נתעכל הו"ל ס"ס ע"ש וכ"כ הרדב"ז בל' הרמב"ם סי' ק"ס דספק נתעכל המזון חוזר ומברך במקומו ע"ש עכ"ל וז"ל הרמב"ם ספ"ב מה"ב מי שאכל ושכח ולא בירך אם נזכר קודם שיתעכל המאכל שבמעיו חוזר ומברך נתעכל המזון שבמעיו אינו חוזר ומברך וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם בירך או לא בירך חוזר ומברך והוא שלא נתעכל המזון שבמעיו:

וכתב מרן ז"ל וכן אם נעלם ממנו וכו' חוזר ומברך משום דבהמ"ז דאורייתא ואתא רבינו למי' שאעפ"כ אם נתעכל כל המזון שבמעיו אינו חוזר ומברך עכ"ל:

ועפ"ז דברי מרן אלו תירצתי מה שהקשה אדם א' למה הוצרך הרמב"ם לו' בסיפא והוא שלא וכו' דכיון שאפי' ודאי לא בירך בהמ"ז אפ"ה אם נתעכל לא יברך כ"ש אם נסתפק אם בירך א"ל שאם נתעכל לא יברך ועפ"ז הנז' אפשר לומר דאתא הרמב"ם לאשמועינן שאפי' אכל כדי שביעה שחייב בבהמ"ז מד"ת אפ"ה אם נתעכל פקע חיובים ולא אמרינן דאין לחלק בין נתעכל א"ל אלא באכל שיעורא דרבנן אבל בנתחייב מד"ת אפי' נתעכל לא נפטר מחיובא שמד"ת אלא שאתא הוא שאפי' מי שנתחייב בבהמ"ז מד"ת דביה איירי להדיא הרמב"ם בסיפא שהרי פסק שאם נעלם וכו' חוזר ומברך אלמא דבאכל שיעורא דאורייתא איירי כמ"ש המג"א כנז"ל ולהכי שייך ע"ז והוא וכו' לומר שאפי' בשיעורא דאורייתא אם נתעכל פקע חיובים כנלע"ד בכוונת הרמב"ם ז"ל וס' הרב ראשון לציון אינו מצוי לי לראות דבריו ז"ל:

סימן קפ"ו.

סעיף א' כתב הרב אורחות יושר פט"ו ז"ל בדורות הללו שפשטה המספחת שאין הנשים נזהרין בבהמ"ז לפחות יברכו ברכה קצרה בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פיתא בריך רחמנא דזן כולא אם הרגלה תברך אותה בל' לע"ז וכן מי שאינו יודע לברך יברך ברכה זו וכן לקטנים וכו' עכ"ל עי' באה"ט סי' קפ"ז ס"ק י"ג ובמג"א שם דצ"ל מלכא דעלמא:

ענין מי שחייב מה"ת אם יוצא י"ח בעינייתו אמן על מי שמחייב מד"ס אם לא:

הנה ממ"ש הש"ס גבי בן מברך לאביו בשלא אכל האב כדי שביעה ולא אוקי בשעונה האב אמן בזה דבר הרגיל לענות אמן אחר המברך או יברך ב' יחד שיאמר הב"ע בשעה אחריו אמן או בשלא אכל האב כדי שביעה אלא ודאי שאין עניית אמן מועלת בנד"ז כלל כמו שאין מועלת עניית אמן על המברך שלא נתכוון להוציא לשומע כמ"ש מרן סי' רי"ג ב':

ואם כנד"ד היה מועיל עניית אמן הגם שהמברך אינו חייב מה"ת והשומע חייב מה"ת הנה א"כ כך היה ראוי להיות במי שנתכוון לצאת י"ח ועונה אמן על מברך שלא נתכוון להוציא השומע והו"ל כאלו בירך השומע בעצמו ע"י עינייתו אמן דמאי שנא כנלע"ד וכיון דגבי מברך שלא נתכוון וכו' מפו' להדיא שאין מועיל עניית אמן לשומע הנה א"כ כן הוא בנידון דידן כנז':

והעה"ש סי' רי"ג ב' אות ח' ז"ל ונתכוון המברך כו' דאפי' ענה אמן לא יצא אלא אם נתכוון המברך להוציאו ולא הוי כאלו בירך בעצמו וכ"מ בירו' רפ"ג שאכלו דא"ל ר' אבא לר' זעירא כמה דאנא יתיב דעתי מפקא יתיך י"ח בברכה כן הב דעתך מפקא יתי י"ח באמן ע"ש אלמא אע"ג דענה אמן צריך לכוון להוציא י"ח בברכה וכן אם המברך אינו חייב באותה ברכה אפי' ענה אמן לא יצא י"ח וכן מוכח ממ"ש הרמב"ם פ"א דברכות וכל העונה אמן אחר המברך ה"ז כמברך והוא וכו' שיה המברך חייב מד"ס והעונה חייב מה"ת לא יצא וכו' ע"ש בכ"מ ואע"ג דכתב בפ"ח דתפילה דאין ש"צ מוציא מי שאינו בקי בתפילה אלא דוקא כששומע ועונה אמן אחר כל ברכה ע"ש וגו' דמשום דתפלה רחמי היא וצריך שיתפלל אותה בעצמו ולא סגי בלא אמירה כמ"ש סי' קכ"ד ע"ש ול"ד לשאר ברכות דיוצא י"ח בלא עניית אמן וכ"כ שם בכ"מ ובב"י סי' ס"ע בשם הר"י גבי ק"ש דאינו יוצא אלא בעניית אמן ובשאר ע"ש אלמא דעונה אמן הו"ל כאלו בירך בעצמו וכ"כ הרשב"א בתשו' סי' קכ"ו ובחי' פ' כ"מ דעונה אמן כמוציא ברכה מפיו ע"ש י"ל דהא בלא"ה איכא הרהור בל עצמו וכל הברכות יוצא י"ח בהרהור ואפ"ה לא יצא י"ח ממי שאינו חייב בברכה כמ"ש סי' ס"ב ע"ש וה"נ אפי' ענה דהו"ל כמוציא הברכה לא יצא י"ח אם שמע ממי שאינו חייב או לא נתכוון להוציאו דעלין סמיך אבל הטור סי' רי"ט כ' בשם הרא"ש אע"ג דשומע יוצא בלא עניית אמן היינו דוקא כשהמברך חייב אבל הכא כיון שהם לא היו חייבים בברכה זו לכך הוצרך הוא לענות אמן ולא חשיב ברכה לבטלה וכו' ופי' הב"י כאן דאם מברך לבטלה אין העונה אמן יוצא בברכתו ע"ש אלמא אם עונה אמן אע"ג דהמברך אינו חייב יוצא הוא בברכתו אי לא הויא ברכה לבטלה וה"נ יוצא אף אם לא נתכוון המברך להוציאו דהא ודאי לא היו יודעים הר"י לא יברך בעצמו ויענה אחריהם אמן ולא כוונו להוציאו אלא היו נותנים שבח והודאה למקום עמ"ש הפר"ח סי' תפ"ט וכן ראיתי בס' קרבן העדה בירוש' פ"ג דסוכה (אה"ת נ"ל פ"ג דסוכה הלכה ע') שקיים הגיר' דמוקי לקטן דמוציא אביו בעונה אחריו אמן וכתב הטעם דכל העונה אמן הו"ל כאלו בירך לעצמו והוציא הדברים בפיו ואפילו לא כיון המברך להוציאו יצא ע"ש עכ"ל העה"ש:

ובק"א כ' ע"ז ז"ל לפנים אות ח' ביאר כ"כ אבל הטור וכו' והרב מגילת ס' עשין כ"ז כ"כ בדעת הרמב"ם וע"ש דף י"ד וק"ק שהרי הרמב"ם בפ"א כ' כל השומע ברכה וכו' ונתכוון לצאת י"ח יצא אע"פ שלא ענה אמן וכו' משמע דאפי' לא ענה אמן א"ל שיתכוון המשמיע אלא שומע ע"ש. סי' ל"ב וכן ראיתי וכו' וכ"כ ראב"ן סי' קנ"ד דקטן מברך לאביו בעונה אחריו אמן דהוי כאלו מברך ע"ש. ועיין בתשו' מהר"מ סי' ח' הובא במרדכי פ' הנזקין עכ"ל ק"א של הרב ע"ש:

וז"ל הירוש' שם על משנת מי שהיה עבד או אשה וכו' תני אבל אמרו אשה מברכת לבעלה ועבד לרבו וקטן לאביו לא כן א"ר אחא בשם ר' יוסי ן' נהוריי כל שאמרו בקטן כדי לחנכו תפתר בעונה אחריהם אמן כהיא דתנינן תמן מי שהיו עבד או אשה או קטן מקרין אותו ועונה אחריהם מה שהן אומרים ותהא לו וכו':

וכתב ה' קרבן העדה ז"ל אבל אמרו כמו באמת אמרו כל באמת אמרו הלכה היא ואין חולק בדבר אשה מברכת לבעלה בהמ"ז ופריך ניחא אשה מברכת לבעלה וכו' שאפי' הן בבהמ"ז מדרבנן לכ"ע אלא קטן מברך לאביו מ"ט לא כן א"ר אחא וכו' כל שאמרו בקטן כדי לחנכו ואפילו חיוב מדרבנן ליכא ואיך מוציא את אביו שחייב מה"ת

מס"ח ומפני שיפתר הך ברייתא איירי בשעונה אחריכן אמן. ובשיירי קרבן ז"ל תיפתר בשונה אחריכן אמן כתבו הו' בבבלי בפרקין דל"ח ד"ה באמת אמרו בן מברך לאביו אין זה מענין משנתינו ולא מייתי ליה הכא אלא אגב גררא דהכא לא איירי במקרא אותו וכו' ע"ש ומכאן סייעתא לדעת הרי"ף והראב"ד והרמב"ן והרשב"א. דלפי המסקנא הך ברייתא לא איירי בשיעורא דרבנן כדדחי רבינא בבבלי בברכות דף כ' אלא נשים בבהמ"ז דאורייתא וקטן בשעונה אחריו ולכך מייתי ליה כאן לאשמועינן דלא סמכינן אדיחוייא דרבינא:

בעונה אחריהם אמן הרא"ש בברכות הגיה בעונה אחריכן מה שהן אומרים ע"ש ודוחק להגיה ספרי גם בברכות ובר"ה הגירסא עונה אחריכן אמן וגם הבעל המאור העתיק כן ומה שהביא ראיה מדברי הרמב"ן אינו ראי' שלא כיון להעתיק ל' הירו' ע"ש ונ"ל שאין צורך להגיה דכל שהוא מכוין לברכתו ועונה אחריו אמן אף שעדיין לא כוין שמברך להוציאו יצא דאמן קבלה דברים הוא כאלו בירך הוא בעצמו והוציא הדברים בפיו כדמצינו בשבועה ובמקום אחר שהארכתי עכ"ל:

והרב מגילת ספר עשין כ"ז דף י' א' ב' האריך וסיים ז"ל ולכן נלע"ד דגם לדעת הרמב"ם שאם שמע כל הברכה מתחי' וע"ס ולא ענה אמן שלא יצא י"ח אם לא נתכוין המשמיע אבל אם עונה אמן כיון דחשוב כמברך עצמו או אפי' אם לא נתכוון המשמיע להוציא אפ"ה כיון שענה אמן הרי הוא כאלו בירך בעצמו ואם נתכוון המשמיע להוציאו והוא שמע הברכה מתחי' וע"ס אף דלא ענה אמן יצא י"ח וזה דנקט הרמב"ם ז"ל וכן עונין אמן עדיפא מינה נקט דעל הרוב אין כוונת המשמיע להוציא עד שיאמר לו איכוין לי א"נ כמ"ש הרי"ב ז"ל כדי שיעלו שכר כמברך ואפשר שזהו כוונת ה' כ"מ אלא שהאם ולא באר כל צורך וכדפירשנו. וכל זה שכתבנו דאם לא נתכוון המשמיע בעינן שיענה אמן היינו דוקא ברכות דאורייתא כמו בהמ"ז או ברכות התורה לדעת הרמב"ן במנין המצות שלו וכיוצא אבל בברכות דרבנן שתקנו על המצות או ברכות הנהנין אף אם לא נתכוון משמיע ולא ענה אמן יצא י"ח כנ"ל והלא כמו שנראה מדברי הב"י שהביא מורינו ז"ל לקמן דאף בברכות שהם דרבנן בעינן דעת שומע ומשמיע אלא דגם מ"ש הרמב"ם פ"א מה' אלו רבים שנועדו לאכול פת או לשתות יין ובירך א' מהן וענו כולן אמן הרי אלו מותרין לאכול ולשתות משמע דגם לברכת הפת בתחי' או היין שהיא מדרבנן בעינן שיענה אמן משום דבעינן דעת שומע ומשמיע ובעניית אמן הרי הוא כמברך וחשיב כאלו בירך בעצמו ואפי' לא נתכוון המשמיע להוציאו יצא י"ח וכדפי' דאל"כ הכי הול"ל ושמעו כולם הברכה מתחילה וע"ס ונתכוונו לצאת הרי אלו וכו' ונ"ל דה"ט דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקין ודוק ועיין מ"ב לקמן דף קי"א והא דאמר שמע ולא ענה יצא ומשמע שהם בר"פ שלשה שאכלו דאף בבהמ"ז הוא נ"ל דאיירי שנתכוון משמיע להוציאו והוא שמע ונתכוון לצאת אע"פ שלא ענה יצא עכ"ל ועיין עוד שם דף י"ד ב':

הרב מרכבת המשנה אלפאנדרי פ"ה מה"ב הביא מ"ש הרשב"א בחי' משם הראב"ד ז"ל דברייתא דקתני בן מברך לאביו בשעונה אחריו אמן ע"כ ועיין במקור בחי' הרשב"א ז"ל מס' ברכות:

והרב צרור החיים פ"ה מה"ב ז"ל וחזינן להרשב"ן ז"ל בס' מעין הברכות גם בפרק מי שמתו בכתב ה' וברייתא דקתני אשה מברכת לבעלה אפילו אכל בעלה כדי שביעה והא דקתני בן מברך לאביו בשעונה אחריו אמן מה שהוא אומר והכי אוקמוה בירוש' וכן דעת הראב"ד וכו' וכן דעת הרשב"א. (ויש נפקותא נ"כ לענין שעת הדחק אי קטן שהגיע לחינוך יוצא י"ח נשים בקידוש והבדלה כיון שעונין אחריו אמן ויש הרבה פוס' דס"ל כך בבהמ"ז הגם דמרן סי' קפ"ו מוקי לה כרבינא מ"מ שעת הדחק שאני וצל"ע כעת וכ"ש לענין ברכות חנוכה והדליק שאשה וצל"ע) וכו' עכ"ל ועיין להרב בית יצחק ריב פ"ה מה"ב מ"ש על מ"ש הרשב"א ז"ל בשם הראב"ד ז"ל הנז"ל. ועיין להרב יצחק ירנן פ"א מה"ב הי"א

סימן קפ"ז

סעיף א' מפני שבהמ"ז שאנו נוהגים לברך היא ארוכה קצת ולפעמים בא לאדם כשמלא אכילתו איזה צורך הכרחי או אונס או דבר מצוה כגון הוצאת המת והכנסת כלה או ללמד תורה לרבים או להתפלל עם הצבור כגון בת"ש שנזדמנה לו תפלת הצבור קודם בהמ"ז דסעודה שלישית וכיוצא והולך תכף לצאת לחוץ. (א) וגם כמה בעלי מלאכות שעודים מאד במלאכתם ואין להם פנאי אפי' לאכול כיבוש הדעת כי אם בחטוף ואכול בעודם עוסקים במלאכתם וכשמגיעם לבהמ"ז אינם יכולים ליבטל ממלאכתם כל שיעור אורך בהמ"ז שלנו ומפני זה הם צריכים ב"מ או לברך והם עוסקים במלאכתם ויעברו ח"ו על מ"ש מרן ס"ס קפ"ה וס"ס קצ"א או יברכו בלי שום כונה ח"ו אלא בנגיעה אחת בלי כוונה והבנה ובלי פירוד ומיתוך האותיות והתיבות כראוי כי אם בהבלעה כדי לגומרה מיד ובלי השמעה לאזניו מה שמוציא בשפתיו כדי שלא יתאחר בה ותצילא עובר עמ"ש מרן סי' קפ"ה ב' וכן הולכי דרכים שיושבים לאכול ביציבה ממש ותיכף לאכילתם קמים אנשי השיירה לילך לדרכם ואם יברך האדם בהמ"ז שלנו אם אין בני השיירה ממתינים לו מפני אורך הבהמ"ז הנה צריך לקום ולילך עם בני השיירה ולברך כהולך מהלך היפך מ"ש סי' קפ"ג סעיף ט' י"א או יברך במסירות ובהלעטה ע"ד הנז"ל ולכן מפני זה וכיוצא בזה ראיתי לתקן נוסח בהמ"ז קצר באופן שכלולים בו כל התיבות המעכב הברוגם בבהמ"ז ועי"כ יוכל האדם לברך אותה במתון ובכוונה בלי שום עסק במלאכה וכיוצא מעניינים הנז' וזה נוסחה:

ברכה

(א) **והוצרך** לצאת לחוץ וכבר נודע מ"ש מרן סי' קע"ח ב' ומרן ר"ס קפ"ד ומהעתק דברי מרן בב"י והפוס' סי' קע"ח ס"א ב' עכ"ב דהלכתא דכ"ע אין האדם יכול לצאת קודם שיברך בהמ"ז לדבר הרשות ואפי' הם רבים ויוצאים כולם אסור אפי' על דעת לחזור ולברך בהמ"ז למפרע ואח"כ לברך על מה שרוצים לאכול אפ"ה אסור והטעם שמא ישכח מלחזור או שמא ישהא כל כך עד שיתעכל וכו' ולא יוכל או לברך בהמ"ז ולא פליגי הפוסקים אלא ביוצא לדבר מצוה דלהפוס' שפסק מרן בש"ע כוותייהו ס"ל דאפילו לדבר מצוה אסור לעקור ממקומו עד שיברך בהמ"ז אא"כ הניח זקן או חולה ולהפו' שפסק מור"ם כוותייהו ס"ל דלדב"מ אפילו אדם יחידי או רבים ויוצאים כולם לדב"מ מותר עכ"ב:

(ב) **ברכה א'** בא"י אמ"ה הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים ומפרנס לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא בא"י הזן את הכל:

ברכה ב' נודה לך ה' אלה"ינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו מארץ מצרים ונתת לנו ברית ותורה ולחם לשבוע על הכל אנחנו מודים לך בא"י על הארץ ועל המזון:

ברכה ג' רחם ה' אלה"ינו על ישראל עמך ועל ירושלם עירך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו ומלכות בית דוד משיחך תחזיר למקומה במהרה בימינו בא"י בונה ירושלם אמן:

ברכה ד' בא"י אמ"ה האל אבינו מלכנו המלך הטוב והמטיב לכל הוא היטיב לנו הוא מטיב לנו הוא יטיב לנו הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד חן וחסד ורחמים וכל טוב. מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו וע"כ עמו ישראל ואמרו אמן:

נוסח ברכה א' שהעתקתי אותו מסדר בהמ"ז של הרמב"ם ז"ל המסודר בסוף ס' אהבה אלא שהרמב"ם ז"ל הוסיף זה הלשון ומפרנס לכל כאמור פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון ומכין מזון לכל וכו' עכ"ל ואני דלגתי מלות כאמור פותח וכו' כיון שאמירת פסוק זה אינו מעכב אליבא דכ"ע כמובן מד"ש מרן בב"י ז"ל כתב שהלבו יש אומרים שאין לו' בה כאמור פותח את ידיך רק אומרין בא"י הזן את הכל בלי שום פסוק כי איך נביא פסוק שאמרו דוד לדברי מרע"ה עכ"ל ואין בטענה זו הכרח עכ"ל מרן הרי דלסברת הי"א שהביא הלבו אדרבא לכתחי' אין לאומרה ומרן כ' עליו שאין בטענה הנז' הכרח למונעה מלאומרה אבל ג"כ שום חיוב לאומרה בהכרח אין לנו ולא פליג מרן ע"ד הלבו מן הקצה אל הקצה:

נוסח

(ב) **וצריך** לבאר שלא תקנתי נוסח זה אלא לעת הדוחק לפ"ש מהטעמים הנז"ל מפא"כ אם אין שום איזה מניעות מהנז"ל או כיוצא בהם. שהרי כבר נהגו אבותינו ואבות אבותינו לברך נוסח בהמ"ז הארוך שלנו ומתבאר מפי ספרים שהוא נוסח כמה מהראשונים ע"ה. שהרי איתא בטור סי' קפ"ז ז"ל. וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר כי לעולם חסדו ולא היה אומר עמנו כי חסדיו הם עם כל חי. וכתב מרן ז"ג וא"א ז"ל וכו' כלומר שיש שנוהגים לומר הזן את העולם כולו בחסד וברחמים נותן לחם לכל בשר כל"א עמנו. והרא"ש לא היה אומר תיבת עמנו וגם המרדכי כתב בשם ס' הפרדס שאין לאומרו עכ"ל ובהה"כ השפן ובשער המצות פ' עקב ובמ"ת בכוונות בהמ"ז ז"ל בברכה א' של בהמ"ז תאמר כי הוא אל זן ומפרנס לכל וכו' ובפסוק פותח את ידיך תכוין וכו' ובפסוק נותן לחם לכל בשר תכוין וכו' עכ"ל וכן בנוסח בהמ"ז להרמב"ם ז"ל כתוב בה ז"ל כאמור פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון עכ"ל והמג"א ס"ס קפ"ז והבאה"ט בה ז"ל לא חיסר לנו באידי"ק תחת הח"ת אל יחסר לנו בשוא תחת היו"ד ופתח תחת הח"ת וציר"י תחת הסמ"ך. והל"ס כתב לומר לא חָסַר לנו ואל יֶחְסַר לנו בהנקודות עולים כמנין לחם עכ"ל והשכנה"ג סי' קפ"ז הגה"ע אות ב' ז"ל כי הוא זן ומפרנס לכל ומטיב לכל אלו שני לכל מנוקדים הכ"ף בחולם לפי שהם מוכרחים ואינם סמוכים אבל לכל בריותיו שהוא סמוך נקוד בקמץ כמ"ש הרד"ק ז"ל בס' מכלל עכ"ל והמחב"ר ז"ל בנסחת בהמ"ז האריך הרב א"ר עכ"ב ונסחתינו בבהמ"ז היא כמו שהדפסתיה בקונט' שמחת הרגל בליל שהקדש חג עכ"ל מכל זה מבואר שהנוסח דברכה הזן שנהגנו בו אנחנו ואבותינו ואבות אבותינו כבר נהגו בו כמה מהראשונים ז"ל וכדע"ז הוא דשאר שיור בהמ"ז כמבי"ת וא"כ מאן חשיב מאן ספין מאן רקיע לשנות אותו הנוסח בלי סיבת מניעת מצוה וכיוצא מהאופנים הנז"ל והרי בענין תפלת ערבית. קי"ל דתפלת ערבית רשות ואפי"ה כתב הרמב"ם פ"א מה' תפלה והרי"ף הביאו מרן בכ"מ ז"ל ואין תפלת ערבית חובה וכו' וכתב הרי"ף והני מילי היכא דלא צלי כלל אבל היכא דצלי לתפילת ערבית כבר שויה עליה חובה ואי טעי הדר לרישיה וכתב עוד והאידנא נהגו עלמא לשויא כחובה עכ"ל (ועפי"ז נלע"ד להרץ מה דק"ל ממ"ש ר"ם תכ"ב וסי' ת"ך אח"כ ראיתי מ"ש התוס' בזה בברכות דכ"ו וחגיגה דף ע' ויומא דפ"ז ב' ע"ש ומ"ש בהרב עס"ש סי' רל"ו:

וה"נ בנדון דידן אעפ"י במן הדין לא נתחייבנו לברך בנוסח בהמ"ז הארוך כי התיבות שנתחייבנו מן הדין לאומרם כולם מקובלים בנוסח הקצר זה עכ"ז כיון שנהגו אבותינו ואבות אבותינו וגם אנחנו הלכנו בעקבותיהם מעודינו ועד עתה לברך בהמ"ז בנוסח הארוך א"כ הו"ל עלינו כחובה ואין לנו רשות לקצר אא"כ בא' מהאופנים הנז"ל או בכיוצא בהם:

וכל זה לדידן אבל לנכים או עמי הארץ כיון שמעולם לא בירכו בנוסח הארוך הנה לא שויה עליהם חובה וממילא אינם חייבים לברך בנוסח הארוך מחמת שנהגנו בו אנחנו ואינם צריכים לברך אלא בנוסח הקצר זה שחיובו מן הדין גמור ולא משום מנהג:

וענין זה הוא ע"ד מ"ש מרן סי' רל"ז ז"ל ואין ש"צ מחזיר תפלת ערבית וכתב הרמב"ם הטעם לפי שאינה חובה. והיים וכתב לפיכך לא יברך ברכה לבטלה שאין כאן אדם שנתחייב בה כדי להוציאו י"ח וכ"כ הרשב"א בתשובה. וכתב עוד ואפילו לדברי הגאונים שאמרו שאם התפלל פעם אחת קבלה עליו חובה אם התפלל בקי הוא ואין ש"צ מוציאו ואם אינו בקי ולא התפלל פטור הוא עכ"ל מרן. וכ"כ הלבוש שם. והמחנ"א ז"ל מ"ש בש"ע שאין הש"צ חוזר התפלה כתבו הטעם כיון דעיקר התקנה לחזור התפילה להוציא מי שאינו בקי וכיון דתפלת ערבית רשות הרי דאין מי שמחוייב בדבר ואין ש"ץ צריך להוציאו ואע"ג דאם התפלל פעם אחת ערבית כבר שויה עליה חוב מ"מ כיון שהתפלל פעם אחת ע"כ בקי הוא ואינו צריך לש"צ ואם אינו בקי ע"כ לא התפלל עדיין בשום פנים ואע"ג דעכשיו דכ"ע קבלו עליהם לחוב מ"מ לא קבלו עליהם- להטריח הצבור לחזור הש"צ התפלה כ"כ הל"ח עכ"ל המחנ"א. והנה לשון הרשב"א הוא ואם אינו בקי ולא התפלל פטור הוא כמ"ש מרן והלבוש ז"ל:

נחזור לנד"ד דאנן גברי אין לנו רשות לקצר נוסח בהמ"ז שלנו אא"כ באחד מהאופנים הנז"ל מטעם דשויא חובה ובפרט שכן הוא נוסח הרב האר"י ז"ל וכמה פוסקים והמחב"ר ז"ל כנז"ל ונהגנו כותייהו ומי יוכל לשנות. ומה גם שראיתי עוד מ"ש הרב יד אהרן סי' קנ"ב עמ"ש המג"א בריש הסי' שהעתיק נוסח בהמ"ז הקצר

להרב

(ג) **נוסח** ברכה ב' העתקתי אותו מסדר בהמ"ז הקצר להרב מהר"ר נפתלי בהסכמת הרבה מגדולי איטליא והביאו המג"א והבאה"ט והשכנה"ג סי' קצ"ב הגה"י אות ב' אלא שהוספתי אני מלות על הכל אנחנו מודים לך לצאת י"ח הודאה תחי' וסוף כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' ברכות ה"ג ורבינו הטור סי' קפ"ז ז"ל ר' אבא אמר צריך שיזכיר בה הודאה תחי' וסוף וזה שאומרים בה ועל הכל אנו מודים לך וסיים הטור ז"ל וכל מי וכו' או שלא הזכיר מה שחייבו חכמים להזכיר לא יצא י"ח וכו' והביאו המג"א סק"ב ז"ל ואם לא אמר בה הודאה תחילה וסוף מחזירין אותו כ"מ בטור עכ"ל. וראיתי להשכנה"ג סי' קצ"ב שהביא מ"ש הב"ח נוסח בהמ"ז הקצר מהכלבו והקשה עליו ואח"כ הביא נוסח בהמ"ז להרב מהר"ר נפתלי בהסכמת הרבה מגדולי איטליא ולא הקשה עליו כלום וכן השכנה"ג לא הקשה כלום על נוסח מהר"ר נפתלי הנז' ובין בנוסח הכלבו בין בנוסח מהר"ר נפתלי אין בה הודאה בסוף נראה דס"ל דמ"ש רבינו הטור או מי שלא הזכיר וכו' לא קאי אלא על ברית ותורה:

וראיתי להגה"ם בס ז"ל סי' קפ"ז ס"ג אם לא הזכיר כתב המג"א ז"ל ואם לא אמר בה הודאה תחי' וסוף מחזירין אותו כ"מ בטור עכ"ל והיינו מדכייל ואמר כי כל מי שלא הזכיר מה שחייבו חכמים להזכיר לא יצא י"ח עכ"ל ולענ"ד לא כתב הטור כן אלא כלפי דבגמרא לא אמרו דלא יצא אלא במי שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים אבל במי שלא הזכיר הודאה אמרינן ה"ז מגונה אלא דהרא"ש כתב בשם ר"ח דכן בכולהו אם לא אמר לא יצא י"ח וע"כ הטור נמי כן כוונתו אבל מ"מ אין זה אלא כשלא הזכיר הודאה כלל דהכי איתא בגמרא וכל הפוחת מא' ה"ז מגונה (לשון הרא"ש שלא אמר כל עיקר) אבל כל שלא הזכיר אלא אחת מנ"ל דלא יצא דכיון דבגמרא אמרינן והפוחת אל יפחות מא' וכל הפוחת מא' וכו' אלמא לא הזכירו לו' הודאה תחילה וסוף אלא למצוה אבל אם בא לפחות ולו' א' אפילו מגונה לא הוי עכ"ל הגה"ב ז"ל:

ועיין מ"ש מרן סי' קפ"ז ג' ז"ל בברכת הארץ לסרא"ב לא יאמר שהנחלה לאבותינו וכו' ברית ותורה שהרי אומר על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך וכו' ודי בפעם אחת. והרמב"ם חולק ע"ש ובב"י. ונלע"ד דמ"ש והרמב"ם חולק ר"ל שמצריך לו' ברית ותורה בנוסח לשון הש"ס ולא סגי אם יאמר בסוף ועל בריתך וכו' משא"כ הרא"ש דס"ל דמ"ש בש"ס ברית ותורה הוא לאו דוקא אלא ר"ל ענין הברית ותורה ולכן אין צ"ל תחי' לשון ברית ותורה כי די לו במה שיאמר ועל בריתך וכו' משא"כ להרמב"ם ז"ל כנז' אבל במה שאומר תחילה ברית ותורה ואינו אומר בסוף ועל בריתך וכו' יוצא י"ח אפי' להרמב"ם ז"ל כיון שאמר לשון הנז' בש"ס וכן נראה מסדר בהמ"ז של הרמב"ם ז"ל שבתחילה אמר ברית ותורה ובסוף לא חזר לומר אלא על תורתך שלמדתנו ועל חקי רצונך שהודעתנו ואלו על בריתך שחתמת בבשרינו לא אמר כו' בהאמת כמ"ש ומטעם זה לא הקשו הב"ח והשכנה"ג על נוסח בהמ"ז של הכלבו ובהמ"ז להרב מהר"ר נפתלי שלא הזכירו בהם אלא ברית ותורה ולא על בריתך וכו' ומפני מ"ש הב"ח על בהמ"ז של הכלבו הביאו השכנה"ג ז"ל ועוד דהכלבו ברכה ב' משמע מעיקר מטבע שלא אמר בה ארץ חמדה טובה ורחבה ולא הזכיר בה יציאת מצרים ולא יצא בה י"ח ומקרוב נדפס בויניציא בהמ"ז הקצר להרב מהר"ר נפתלי בהסכמת הרבה מגדולי איטליא וז"ל וכו' עכ"ל ב"ח ולא הביא הב"ח שום ראיה לחייב הזכרת יצי"מ בברכה ב' וכן בנוסח הרב מהר"ר נפתלי להרב מהר"ר נפתלי בהסכמת הרבה גדולים וכו' וכתב היד אפרים ז"ל ועיין בב"ח שהביא נוסח הקצר מהכלבו ותמה עליו ע"ש ונפלאתי שלא הזכיר מדברי הד"מ סי' קצ"א שהעתיק נוסח הכלבו וכתב על זה אך לא ידעתי מי תקנה ואימת יש לאומרה כי לא מצאתי בשום פוסק אחר וכבר נתבאר לעיל ס"ס קפ"ז דכל המשנה ממטבע שטבעו חז"ל לא יצא י"ח ואפשר דאף הכלבו לא כתבה לצאת בו אלא שהוא כדמות תפלה קצרה כמתפלל מי שהולך במקום גדודי חיה ולסטים ושבא לביתו חוזר ומתפלל כמש"ל סי' ק"י ואפשר בה"ה בברכה קצרה זו יברכה במקום אונס ואח"כ יברך בהמ"ז כתיקונה לצאת בה וצ"ע עכ"ל הד"מ. ומ"מ מהב"ח ומ"א משמע שאם בירך בהמ"ז הקצר שתיקן הגאון מהר"ן מחמת אונס או בדיעבד יצא וכן הכלבו שאני שאין הברכה דאבונה כתיקונה כלל וגם הברכה בנית עיקר חסר כמבואר בב"ח משא"כ בזה דמהר"ן יצא בדיעבד או באונס כנלע"ד עכ"ל יד אפרים:

איך ביסים מאן חביב הרואה דברי הפוס' אלו על נוסח בהמ"ז הקצר אעפ"י שברכה דאבונה כולה כתיקונה והרואה דבריהם על נוסח בהמ"ז הנז' איך נוכל לברך לכתחילה בהמ"ז בקיצור בלי שום אונס או ביטול מצוה ובפרט בבהמ"ז הקצר שלנו שאפילו ברכה דאבונה היא בקיצור מאד ואעפ"י שלענין הדין יש תשובה על דבריהם כמ"ש לקמן עכ"ב מ"מ מה אנו ומה היינו לשנות מה שנהגנו אנחנו ואבותינו ואבות אבותינו וג"כ לשנות אותו בנוסח קצר כשמרעישו עליו כמה פוסקים בשביל קיצורו אם לא באחד מהאופנים הנז"ל או לגבים שאינם יכולים לברך בהמ"ז הארוך כן מצד החסרון ידיעה כן מצד כהם עסקיות ועבודות בגידול בנים וצרכי הבית והפנת מועט הפנת וכו':

ולהרחקת לזות שפתים הנני משביע לכל מי שירצה להעתיק בהמ"ז זו הקצרה שקיבלתי כן שמעתיקה לעצמו או לאחרים בכל אופן שיהיה מחויב עד סוף אב הנ"ק דבנתי' זאת הרי"ד שלא יעתיק נוסח בהמ"ז לבד אלא שיתחיל להעתיק מתחילת דיבורי בזה שהוא מתחילת סי' קפ"ז ד"ה מפני וכו' עד סוף זה הקונטרס המדבר בענין זה בלי שום דלוג כלל זולתי אם עשה בשוגג שהוא פטור מותר על מה שעשה בשוגג דוקא או אם אין לו ידיעה בשבועה זו או אם בכתה מפני שאין אני משביע אלא למי שהוא זוכר לשבועה זו וצריך לומר ששבועה זו היא ג"כ אפי' למי שמעתיק ע"י אחר שאין לו ידיעה בשבועה זו שאעפ"כ השבועה מוטלת על המגבלה שלא ליתן לו רשות אא"כ יתחיל להעתיק מראש וע"ס בלי דילוג:

וכבר כתב הרב עיקרי הד"ט חי"ד ז"ל סי' כ"ג אות ז' נשאל מה כחה של שבועה של הרמב"ם בתחילת ספר המורה דאיך תחול כשאין הנשבע עונה אמן וכן הקשה בדברי מהרח"ו בהשביע בהקדמת עץ חיים והשיב דלדעתו הרי היא כשבועת יהושע ושאול שכתב הרא"ש כלל סי' ד' שהיו גזירת חרם ונדוי. בתי הלחם סי' ל"ח עכ"ל:

(ג) **הנה** נוסח ברכה ב' מבהמ"ז בארוך הוא מנהג כמה מהספרדים ז"ל כמתבאר ממ"ש הטור ז"ל שלימו אומר צריך שיקדים ברית לתורה כגון על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו ונהגו לומר על שהנחלת את אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון וכו' וה"א הרא"ש ז"ל לא היה אומר אלא על

נפתלי לא הזכירה כנ"ל עכ"ז כיון שראיתי שהגנ"ה מקפיד על הכלבו שלא הזכירה אעפ"י שהוא עצמו הביא אח"כ נוסח מהר"ר נפתלי בהשמטת כמה דברים ולא חזר להקשות עליהם על ענין יציאת מצרים כנראה שעיקר הקפדתו על נוסח הכלבו הוא מפני שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה וגם לא הזכיר יצי"מ אבל אם יזכיר ארץ חמדה וכו' הגי שבכללה הוא יצי"מ שהנחלת ארץ ישראל הוא ע"י יציאת מצרים בתחלה ועכ"ז הוספתי בנוסח בהמ"ז זה ועל שהוצאתנו מארץ מצרים לצאת ידי כל ספק : (ד)

(ה) **נוסח** ברכה ג' העתקתי אותו מסדר בהמ"ז להרמב"ם ז"ל אלא שדלגתי ועל ציון משכן כבודך ע"ד בהמ"ז להר"ר נפתלי שלא הזכיר זה

וכן דלגתי מ"ש ז"ל ובנה ירושלם בקרוב כאשר דברת בא"י בונה ברחמיו את ירושלם ע"כ ע"ד נוסח בהמ"ז שלנו שתכף להזכרת מלכות בית דוד חותמין בא"י בונה ירושלם. ומה שדלגתי מלת ברחמיו אעפ"י שישנה בנוסח בהמ"ז להרמב"ם ובנוסח הרב נפתלי ז"ל הוא עפ"י מ"ש רבינו הטור ומרן סי' קפ"ח ז"ל והותם בא"י בונה ירושלם כתב המרדכי בסוף ברכות שמהר"ם היה אומר בונה ברחמיו והכלבו וא"ח כתבו שאינה נוסחה מדוייקת לפי שלא תבנה ירושלם אלא במשפט דכתיב ציון במשפט תפדה ואם אמר ברחמיו נ"ל שאין מחזירין אותו שהרי מצינו על בנין הבית רחמים בזכריה שבתי לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה ובש"ע ס"ד ז"ל נוסח ברכה זו וכו' וחותם בה בונה ירושלם הג"ה וי"א

על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו מארץ מצרים שהרי אומר אח"כ על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו ודי בפעם אחת. וכתב מהרי"ז ז"ל ומ"ש רבינו ונהגו לומר על שהנחלת לאבותינו וכו' ברית ותורה וכו' כך היא נוסחת הרמב"ם. ומ"ש וא"א ז"ל לא היה אומר אלא על שהנחלת לאבותינו וכו' כן כתבו בשם התוס' וכן משמע מפירש"י וגם המרדכי כתב בסוף ברכות שהאומר ברית ותורה לא חש לקמחיה שלא רצה התלמוד לומר שיזכיר התיבות ממש אלא מענייניהם שעל בריתך היינו ברית ועל תורתך היינו תורה עכ"ל מרן. והר"י ז"ל בברכות דמ"ה ז"ל וצריך שיקדים ברית לתורה כגון על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים שחוננתנו עכ"ל והרב המאירי ז"ל בכוונת בהמ"ז הנז"ל ז"ל בברכה ב' בפסוק ואכלת ושבעת כמלא את הכלי מים ביין וכו' עכ"ל:

(ד) **ולענין** הנשים אם יאמרו ברית ותורה עיין מ"ש מרן בב"י מהכלבו בשם הראב"ד והשמיטו מהש"ע והביאו מור"ם ס"ג בהגה :

והבנה"ג כתב ע"ז ז"ל נ"ב ותמהני דעבדים איתנהו במצות שהאשה חייבת בהם וגם על הנשים יש לדון שאין נקרא אדם אלא כשיש לו אשה כנ"ל זכר ונקבה גוף א' ובספיר מלו לומר על בריתך שחתמת בבשרינו בדק הבית עכ"ל והביאו המג"א סק"ג והמחב"ר ז"ל ונשים ועבדים לא יאמרו ברית ותורה וכו' אבל הרב המאירי בפסקיו כ"י כתב ז"ל אף הנשים אומרות ברית ותורה מידי דהוה אברכת הארץ אף שאין להם חלק בארץ בכלל ישראל ועל ישראל אומרות כך עכ"ל וזה דעת מרן שהשמיט זה. וכן המנהג שהנשים אומרות כאנשים וכו' עכ"ל נמצא דעת מרן בהדיא בבד"ה וממה שהשמיט בש"ע סברת הכלבו הנז' בשם הנשים יאמרו ברית ותורה וכן המנהג כמו שהעיד המג"א סק"ג ע"ש והמחב"ר הנז' :

(ה) **נוסח** ברכה ג' מבהמ"ז באורך הנה בב"ם והביאו הטור ומרן ז"ל דוד תיקן על ישראל עמך ועל ירושלם עירך ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדוש. וכתב הטור ז"ל גרסי' בירוש' הניא אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת ר' זירא שאיל לר' חייא בר אבא מהו מימר אבינו רוענו זוננו א"ל טופס ברכות כך הוא. וכתב מרן ז"ל כתוב בשב"ל דמסקנא דירוש' דאמר ליה טופס ברכות כך הוא יש מוכיחין דאין למחות בהרחמן בשבת טופס ברכות כך הוא וכן מוכיח ה"ר בנימין מכאן שאפילו לדברי המפרשים פותח בנחמה וחותם בנחמה צריך לחזור ולכלול בה רחם כסדר החול וחותם ברצה והחליצנו עכ"ל ולמוכיחים מכאן דאין למחות בהרחמן לא ינעם לי דהרחמן תוספת שנהגו להוסיף מעצמם הוא ולא מיקרי טופס ברכות עכ"ל מרן. הרי בנוסח אבינו רוענו זוננו הוא מכלל טופס ברכות כמבואר בירושלמי ובדברי מרן הנז' שחילק בין נוסח הרחמן דלא מיקרי טופס ברכות כיון שהוא תוס' שנהגו להוסיף מעצמם משא"כ אבינו רוענו וכו' כנז' ובנוסח בהמ"ז להרמב"ם לא כתב אבינו רוענו וכו' כמפי"ה איך שהיה מנהגינו אנו ואבותינו יסודתו בהררי קדש התלמוד ירוש' ומרן בב"י כמבואר מדבריו :

עוד כתב מרן ז"ל גרסי' בירו' הניא אסור לאדם לקבוע צרכיו בשבת וכו' בפרק אלו קשרים ומכאן משמע שיש לגרוס וזננו בשורק שמשקל שוכינו אלד"י ישענו וכמ"ש הרד"א ובה"ל בשם הרא"ש דהשתא הינו שם תואר אלא מתפלל לפניו שיזון אותנו ונראה שבכן יש לפרש פרנסנו כלכלינו שהוא מתפלל שיפרנס ויכלכל אותנו וגם רוענו היה ראוי לפרש לפ"ז רעה אותנו בחסרון וי"ו. ובא"ח תחת הרי"ם. ובימי הרפי שמעתי מהמדקדקים שהיו אומרים כך אבל בכל הספרים כתוב רוענו עם וי"ו עכ"ל מרן ולענין אמירת רוענו או רענו עיין מ"ב ג"כ המג"א סק"ג :

והבנה"ג הגה"ט ז"ל א"ל טופס ברכות כך הוא וכו' נ"ב אמר המאסף נראה מכאן דכיון דטופס ברכות הוא יכול לומר רועינו זונינו ותמהני מבעל שלטי הגבורים אשר הביא המרדכי ז"ל בס"פ הרואה שכתב בשם א"ז ואין לומר רענו זננו בשבת לפי שאין אדם שואל צרכיו בשבת ע"כ דהכא נתבאר דטופס ברכות הוא ואין להקפיד עכ"ל ועיין משנת חסידים מס' ליל שבת פרק ה'. ובכנה"ג הגב"י ז"ל ע"ד ביעה ע"ל ומכאן משמע שיש לגרוס זוננו בשורק וכו' נ"ב ומטעם זה אין לגרוס זננו בוא"ו תחת הזיי"ן כמ"ש בעל בה"ג אשר הביא המרדכי בס"פ הרואה בשם א"ז דאפי' נגרוס זוננו בוא"ו כיון שאנו גורסין זוננו בשורק הרי הוא כמו זננו בוא"ו תחת הזי"ן. ביעה מ"ד ובימי הרפי שמעתי מהמדקדקים שהיו אומרים כך וכו' נ"ב וכ"כ בהב"ג אשר הביא המרדכי בפרק הרואה בשם א"ז עכ"ל ובכנה"ג הגב"י ביעה מ"ד ובימי הרפי שמעתי מהמדקדקים וכו' נ"ב וכ"כ בהדיא בהגהות אשר הביא המרדכי סוף ברכות ודלא כמהר"ן שהקשה על הרב ז"ל דלמה לא יאמר רועינו על משקל אבינו שהוא תואר ותמהתי על מהר"י קארו ז"ל דיותר היה לו לתלות הדבר בבה"ג זו ממה שתלה הדבר בשמיעה ואולי לא ראה אותה מעת מבה סי' בפ"ד ויותר יש לתמוה עליו שנסתפק בזה דודאי בה"ג היה בזמן רבינו המחבר ז"ל או קודם לו ומעט לא נתפשט ספרו בזמנו והראיה שבשום מקום אינו מזכירו ואי משום דקאמר לה משם ריא"ז אידובי ריא"ז לא נתגלו לו לרב ז"ל עכ"ל הכנה"ג :

גלמור"ס

וי"א וכו' בונה ברחמיו וכו' ע"ש במג"א ובט"ז ובשכנה"ג בהגב"י אות א' ואעפ"י שראיתי מ"ש הפוס' ז"ל הנז' עכ"ז כתבתי כנוסח העיקרי לד' מרן ז"ל בב"י ובש"ע ככ"ז וכן הוא לשון הרמב"ם פ"ב מה"ב וחותם בה בונה ירושלים עכ"ל · והברכ"י כתב שכ"כ מהריק"ש שאין לומר ברחמיו אלא בונה ירושלים ע"ש וכן ג"כ חותמין בתפלת י"ח בונה ירושלים : (ו)

(ז) **נוסח** ברכה ד' העתקתי אתו מבהמ"ז להרב מהר"ר נפתלי אלא שאני הוספתי ג' מלות לנו גבי הוא היטיב הוא מיטיב כמ"ש מרן סי' קפ"ט א' וכתב הברכ"י שם ז"ל כן הנוסחא העיקרית לאפוקי האומר הוא היטיב הוא מיטיב הוא ייטיב לנו אך יש מי שכתב בל"ל הוא מטיב לנו קודם וכן הוא גומלינו ביהיה הוה עבר עתיד אך מנהגינו כדברי מרן עכ"ל. גם דלגתי מלות ויזכנו לימות המשיח וכתבתי במקומה פסוק מגדיל וכו' כיון שזה נזכר בפוס' לאומרו בחול בחיריק ובשו"ע ור"ח בחולם :

אחז"ר סי' קנ"ב עיין הרב דגול מרבבה ממ"ש המג"א בריש הסימן בנוסח ברכת הארץ להרב מהר"ן ז"ל וכתב וז"ל ועל הכל אנו מודים לך בא"י וכו' כנ"ל כן צריך שיאמר הודאה תחלה וסוף עכ"ל והרב יד אפרים ז"ל ועיין ב"א נוסח זה וגם אותה לחם בושע ולא לרזון בא"י וכו' והמג"א השמיט תיבת ולא לרזון שאינם רק לתרוז בעלמא וכו' וע' בב"ח שהביא נוסח הקצר מהכלבו ותמה עליו ע"ש ונפלאתי שלא הזכיר מדברי הר"מ סי' ל"א שהעתיק נוסח הכלבו וכתב ע"ז אך לא ידעתי מי תקנה ואימתי יש לאומרה כי לא מצאתי בשום פוסק אחר וכבר נתבאר לעיל ס"ס קפ"ז דכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים ז"ל לא יצא י"ח ואפשר דאף הכלבו לא כתבה לאמרה בו אלא שהוא כרמות תפלה קצרה שמתפלל מי שהולך במקום גדודי חיות וליסטים וכשבא לביתו חוזר ומתפלל כמש"ל סי' ק"י ואפשר שהוא הדין בברכה קצרה זו יברכה במקום אונס ואח"כ יברך בהמ"ז כתיקונה ולא בה וצ"ע עכ"ל הר"מ ומ"מ מהב"ח ומג"א משמע שאם בירך בהמ"ז הקצר שתיקן מהר"ר נפתלי מחמת אונס או בדיעבד יצא וכך דהכלבו שאני שאין הברכה ראשונה כתיקונה וגם הברכה ב' עיקר חסר כמבואר בב"ח משא"כ בזה דמהר"ן יצא בדיעבד או באונס כנלע"ד עכ"ל :

והילך לשון הרמב"ם בסוף ס' אהבה ז"ל נוסח בהמ"ז בא"י אמ"ה הזן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים ומפרנס לכל כאמור פא"י ומשביע לכל חי רצון ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא בא"י הזן את הכל נודה לך ה' אלה'ינו ונברכך מלכנו כי הנחלת את אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים על תורתך שלמדתנו ועל חקי רצונך שהודעתנו על כולם ה' אלה'ינו אנו מודים לך ומברכים את שמך כאמור ואכלת ושבעת וכו' נתן לך בא"י על הארץ ועל המזון רחם ה' אלה'ינו על יש' עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן כבודך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו ומלכות דוד משיחך תחזיר למקומה בימינו ובנה ירושלם בקרוב כאשר דברת בא"י בונה ברחמיו את ירושלם . בא"י אמ"ה האל אבינו מלכנו אדירנו בוראינו גואלינו קדושנו קדוש יעקב המלך הטוב והמטיב בכל יום ויום גומלנו חן וחסד ורחמים וכל טוב הרחמן ישתבח לדור דורים הרחמן יתפאר לנצח נצחים הרחמן יזכנו לימות המשיח ולבנין בהמ"ק ולחיי העוה"ב מגדיל ישועות וכו' כפירים רשו וכו' הודו לה' כי טוב כי ל"ח עכ"ל :

וז"ל השכנה"ג סי' קנ"ב הגב"י כתוב בס' הכלבו נוסח

(ו) **ולמור"ם** והפוסקים הנז"ל דס"ל לחתום בונה ברחמיו כתב הט"ז דמ"ש ציון במשפט תפדה וכו' דוקא הפדיה תהיה במשפט אבל להיותה מבונה ומתוקנת בכבודה יותר מבית הראשון הוא ברחמים. והמחצ"ה ז"ל וצ"ל לדידיה הא דכתיב ציון במשפט בשביל עוני משפט שבה כמ"ש רש"י שם אבל מ"מ תהיה ברחמים אעפ"י שלא יהיו זכותם מספיק לפדות עכ"ל :

(ז) **נוסח** ברכה רביעית מבהמ"ז באורך הנה בברכות דמ"ט איתא רב פפא אמר צריכה שתי מלכיות לבד מדידה ופירש"י ז"ל ב' מלכיות כגון אבינו מלכנו אדירנו בוראינו גואלינו קדושינו קדוש יעקב רועינו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל וכו' לבד מדידה שפותחת בא"י אמ"ה וכו' עכ"ל וכן מוכח מדברי מרן בב"י סי' קפ"ט עי"ש וכתב הטור שם ז"ל כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל נהגו להאריך בברכת הטוב והמטיב הרחמן בכמה גוונים ולא ידעתי מאין בא זה להרבות בבקשה בין בהמ"ז לברכת הפה"ג ואפשר שנהגו לעשות כן דאמר אורח מברך יהר"מ וכו' ע"כ וצ"ל שאין בזה משום הפסק וגדולה מזו מצאתי בברכת המילה שמברכין על הילד באמצע הברכה אחר שבירך בפה"ג ומפסיק בין ברכה לשתיה עכ"ל :

והבנה"ג הנה"ע ז"ל ביעה ע"ז האל אבינו וכו' נ"ב אמ"ז החסיד הר"י ז"ל לא היה אומר בוראינו אלא האל אבינו מלכנו אדירנו יוצרנו וכו' רב"ל בתשו' סי' ס"ד. שיטה ל"א כתב אחי ה"ר יחיאל נהגו להאריך בברכת הטוה"מ הרחמן בכמה גוונים וכו' נ"ב א' מהם הוא הרחמן כמו שנתברכו אבותינו א"ו בכל מכל כל כן יברכנו יחד ברכה שלמה ונאמר אמן וכתב רב"ל בתשו' סי' ס"ד שהחסיד הר"י ז"ל מיחה לו' כמו שבירך הקב"ה את אבותינו וכו' גם מיחה לו' בסוף ונאמר אמן אלא שיאמר ואמרו אמן. כתב הרד"א ז"ל מגדיל ישועות מלכו וכו' קבלתי מרבותי כי בשבת או' מגדול וג"ל ה"ט כי בשבת הוא מלך גדול כנגד החול ומגדול מלא בוא"ו וחולם בוא"ו והוא מלך גדול ומגדיל הוא חסר יו"ד בחיר"ק בלא יו"ד הוא מלך קטן ועוד הוא מגדיל בתהלים ועדיין לא היו מלך ומגדול הוא בנביאים וכבר היה מלך ע"כ ולפי דבריו אין לו' מגדול כי אם בשבת או ביו"ט אבל בר"ח או' מגדיל אבל מנהגינו לו' מגדול ואפי' בר"ח. וה"ט שמעתי הדם ובשבת קרות מקרא עכ"ל הכנה"ג וכ"כ במ"ח ובשכנה"ג הגה"ע ז"ל ביעה לה' הנ"ל שאין בזה משום הפסק וכו' נ"ב עיין בב"ה וכתב בס' מטה משה בשם הכלבו סי' נ"ע שמותר לענות אמן אחר הרחמן. הרחמן הוא יברך אותנו וכו' נ"ב אם יש נכרי או' כל אחד ואחד ממנו בני ברית כמו מטה משה בשם הכלבו סי' כ"ה. בכל מכל כל היה או' כל רפויה וכס' מטה משה סי' תל"ו כתב דאין חשש עכ"ל ובהגב"י ז"ל כתב המרדכי בסוף ברכות כשיסיים לא יאמר ונאמר אמן אלא ואמרו אמן עכ"ל ועיין מ"ש בכל זה המג"א סי' קפ"ט והמחצ"ה ס"ק ג' ז"ל דחולם הוי מלך גדול ר"ל תנועה גדולה הנק' מלך מלך קטן ר"ל תנועה קטנה משא"כ חיר"ק עם יו"ד הוי ג"כ תנועה גדולה. יש לענות אמן דהשומע תפלה מפי ישראל חייב לענות אמן : בא"ח כמו שנתברכו וכו' כנ"ל עכ"ל :

נוסח בסמ"ז קג"ר וזה נוסחו בא"י אמ"ה הזן את העולם כולו ברוב גודלו המכין [לכל בריותיו מאכלו ובלחמנו ערוך לכל בא"י הזן את הכל. נודה לאל הגואלינו המעדיף טובו עלינו לא חסר לנו ממאכלינו ברית ותורה חיים ומזון בא"י על הארץ ועל המזון. רחם ע"ע עני ואביון הנתונים ללעג ולבזיון ודוד עבדך מסרה ימלוך בציון והכן בתוכה עם עמוסי ירוכים ברוך א"י בונה ירושלם אמן בימי יאודה ואפרים תמלוך מלך בירושלם והבע עניי עמך והפן בא"י אמ"ה בפפ"ג. עד כאן. ותימא אפי' פועלים לכלול ברכת הארץ ובנין ירושלם בלאה הצריכו לברך ברכה רביעית כתקנה כ"ש בע"ה אעפ"י כיון לו אונס שאינו יכול להאריך מ"מ ברכה רביעית צריך לאומרה כתיקונה ועוד שלא הזכיר בה בטובו ובחסדו ועוד דבלבון ברכה בניה משמע מעיקר מטבע שלא אמר בה ארץ חמדה טובה ורחבה ולא הזכיר בה יציאת מצרים ולא יציאת י"ח ומקרוב נדפס בוויניציאה בסמ"ז הקג"ר להרב מהר"ר נפתלי בהסכמת הרבה מגדולי חכמי איטליא וז"ל ברכה רביעית יאמר כולה כתיקונה ואח"כ יאמר נודה וכו' ואם אמר במקום ברכת הזן בריך רחמנא מריה מלכא דעלמא דיהיב הבי פיתא ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו חלב מעה בריך רחמנא דזן כולה בעטה הרי זה יצא בדיעבד ולא לכתחילה כי אם לקטנים פתוחים מבמנה בנים נודה לך ה' אלדינו על שהנחלת ארץ חמדה טובה ורחבה ונתת לנו ברית ותורה ולחם לשובע ולא לרזון בא"י על הארץ ועל המזון רחם ד' אלד'ינו על ישראל עמך ועל ירושלם ועל מלכות בית דוד משיחך ותגדיל במהרה כבוד הבית ונחמנו בכפלים בא"י בונה ברחמים ירושלם אמן בא"י אמ"ה מלכנו המלך הטוב והמטיב לכולנו הוא היטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו הוא גמלנו הוא גומלינו הוא יגמלנו לעד בחן בחסד וברחמים יזכנו לימות המשיח ויעשה שלום עלינו ועל ישראל אמן כ"ה ועל מה שהקשה על הכלבו אפילו פועלים הצריכו לברך ברכה רביעית כתקנה איני רואה מזה קושיא דהתם ה"ק ברכה רביעית כתקנה בפתיחה וחתימה ולא יכללוה בברכה אחרת כמו שכוללים ברכת הארץ בברכת בונה ירושלם בניהם כאחד אבל אם אמרה במטבע קצר כנוסח הכלבו או כמטבע הארוך כנוסחאותינו אין הכי וכבר כ' הרשב"א ז"ל בתי' בפ"ק דברכות והביאו מרן ז"ל בסי' קפ"ז דמטבע ארוך הוא שפותח וחותם וקצר שפותח ואינו חותם או חותם ואינו פותח ומה שהקשה עליו שלא הזכיר בטובו ובחסדו מה בכך שלא אין זה מן המטבע שאמרו עליו שאם לא אמרו לא יצא ועוד דלאו דוקא בלבון הזה בטובו ובחסדו אלא כל שאמר לבון דמשמע מניה שהקב"ה זן את העולם בטובו ובחסדו ש"ד והנה בנוסח הכלבו הרי כתוב הזן את העולם כולו ברב גודלו והוי כמו בטובו אך מה שהקשה עליו דבברכה ב' לא הזכיר ארץ חמדה טובה ורחבה הוא דבר קשה דבפ' בלשה שאכלו תניא ר"א אומר כל מי שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה לא יצא י"ח. עכ"ל הכנה"ג:

סימן קפ"ח.

סעי' ו' צריך לבאר מ"ב דין ברה"מ היכא בטעה וצריך לחזור כגון בסעודת לילה ובחריה דבתא שקבעו לו ברכה שלימה בפה ומ' בפתיחה וחותם בה אם הוא עדיין לא פתח בברכה שלאחריה וגבי כל מקום שבתפלה שדינו שצריך לחזור הנה דינו הוא שאם עדיין לא פתח בברכה שלאחריה הנה אומר אותו הדבר שחיסר בלבונו ממש בסיה אומרו במא"צ ברכתו סרחויה לו ומעלים עליו כאלו אמרו במא"צ ברכתו ממש כיון שעדיין לא פתח בברכה שלאחריה עיין סי' קי"ד וסי' קי"ז וסי' תכ"ב א'. וכן בדין אם פתח בברכה שלאחריה הנה כל עוד שלא הבלים תפילתו א"צ לחזור אלא למקום שטעה וגומר משם ואילך על הסדר עיין בסי' קי"ע מבא"כ בבסמ"ז כמ"ש כאן:

אח"ך ראיתי לרבינו הטור סי' קי"ד בכל דינים הנז' דקי"ל אומר בין ברכה לברכה בלא חתי' למד אותם אבי"ה מדין בסמ"ז דבוי"ע ור"ח וכתב ע"ז מרן ב"י ז"ל כתב אבי"ה וכו' וכתבו המרדכי והגמ"י דמספקא ליה אי חתים אי לא חתים ומספיקא לא חתים וכ"ל דאלא הזכיר בל ר"ח בבסמ"ז קאי דהסתפק לן בגמ' אי לא חתים והלכך מספיקא לא חתים סבר דה"ה לתפילה ומפני כך לא הזכיר הרא"ש בדברי אבי"ה תחימה כלל והימה דכיון דבפ"ג שאכלו מ"ח אמרינן דכשטעה ולא הזכיר בל שוי"ע בבמ"ז אומר ברוך שנתן וכו' והותם הכי הול"ל גבי תפילה דהא תפילה דחובה היא לבסמ"ז דשבת וי"ע דמיא דחובה למיכל בהו ולא לבסמ"ז דר"ח דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל כדאי' בפ"ג שאכלו ואפשר דהזכרה דבסמ"ז שאני דמאחר דסמוך להזכרה הוא חותם בברכת (אה"ה נ"ל דנ"ל בונה ירו') כשצריך לאומרה אחר סיום ברכת הארץ (נ"ל דנ"ל ע"ד הנז') צריך להתום בה ג"כ בשוי"ע אבל הזכרה דתפילה מאחר שאינו חותם סמוך לה בברכה גם כשמזכיר אחר בסיים תחייה המתים אינו חותם בברכה ומנאתי כתוב ולמה לא תקנו ברכה בפני עצמה במקום שנזכר כמו בבסמ"ז שאם שכח קובע ברכה א' בל שבת אומר הר"מ מפני שהיה הפסק אם יברך ולא דמי לבסמ"ז דהתם כבר סיים הברכה דהטוה"מ בינגה תקנום ע"כ עכ"ל מרן ז"ל:

ונלע"ד דמ"ש מלאתי כתוב זה"ל ולמה לא תקנו ברכה בפ"ע במקום שנזכר כמו בבסמ"ז וכו' ר"ל כמו קושיא מרן ז"ל הנז' וביותר ממנה דכיון בהתחיל הטוה"מ דמי לעקר רגליו דתפי' כנודע וכל שלא התחיל הטוה"מ בבוי"ע קבעו לו ברכה בפ"ע על שחיסר הזכרת מעין המאורע א"כ גם בתפילה כל שלא עקר רגליו היה להם לתקן ברכה בפ"ע על שחיסר הזכרת איזה דבר שצריך לחזור בבבילו ולא היה צריך לחזור ממש כי אם כשעקר רגליו דומיא להתחיל הטוה"מ אבל כל שלא עקר רגליו יאמר אותה ברכה במקום שנזכר ממש איזה מקום שיהיה ואי"צ כלל לחזור לראש ברכה שטעה בה וג"כ אם נזכר בין ברכה שחיסר ממנה לברכה שלאחריה הנה יאמר אותה הברכה שתקנו לו כדין בסמ"ז כקושית מרן ז"ל ולכן נקט הא"כ לבון במקום שנזכר לו' הן בין ברכה שטעה בה לברכה שלאחריה הן באיזה מקום אחר בעמידה כל שלא עקר רגליו דהו"ל כעדיין לא התחיל הטוה"מ היה או' אותה ברכה שתיקנו לו בפ"ע כדין בסמ"ז. ועיין להפמ"ז סי' קי"ד סקי"ב.

ולענין שאלה ב' הנז'. הנה כתב מרן ב"י ע"ד הטור בסי' זה ז"ל כתב א"ח ז"ל י"א כיון שלא סיים ברכת הטוה"מ אי"צ לחזור בסמ"ז אלא לתחי' בונה ירושלם וכ"ד הראב"ד ז"ל בהבנות וכ"כ ה"ר יונה והרשב"א. וטעמם משום דלא גרע ברכת הטוה"מ ממי שרגיל לו' תחנונים אחר תפלתו שאם טעה ולא הזכיר ר"ח בעבודה כ"ז שלא סיים תחנונים אי"צ לחזור כל התפילה ה"נ כל זמן שלא סיים ברכת הטוה"מ אי"צ לחזור לברכת הזן אלא חוזר לתחילת בונה ירו' וכתב הרא"ב ולא מסתבר לי דשאני התם דנ"כ אחרונות חשובות כברכה

כברכה אחת שהרי וכו' וכן בהמ"ז נמי שלשה כולן כברכה אחת וצריך לחזור לראש וכן פירש"י וכ"ד הרמב"ם בפ"ב ומאחר שהרמב"ם והרא"ש ורש"י מסכימים לדעת א' הכי נקטינן עכ"ל מרן ז"ל ועיין להכנה"ג בזה נמצא דדין שהתחיל הטוה"מ מדמי ליה לדין שהתחיל ברכה שלאחריה כגון גבי הזכרת גשם לא נזכר עד שהתחיל אתה קדוש וגבי יעלה ויבא דר"ח דשחרית ומנחה לא נזכר עד שהתחיל תיבת מודים דקי"ל שאינו יכול לאומרה שם כמו שהיה הדין אם נזכר קודם שיתחיל הברכה שלאחריה הנז' אלא צריך לחזור לראש הברכה שטעה ושלש ברכות ראשונות חשובות כאחת ולכן גבי גשם אם נזכר אחר שהתחיל אתה קדוש צריך לחזור לראש התפלה כמ"ש סי' קי"ד וגבי יעלה ויבוא אם נזכר אחר שהתחיל מודים חוזר לרצה שהוא תחילת ברכה שטעה בה וכן בבהמ"ז דשבת וי"ט אם נזכר אחר שהתחיל הטוה"מ חוזר לתחי' ברכה שטעה בה שהוא ראש בהמ"ז כיון דג"ב דברהמ"ז חשובות כא' כנז' :

ולפ"ז אין שייכות לקושית הש"ך הנז' לפי מה שנלע"ד דר"ל שיתקנו ברכה בפ"ע לענין שבכ"מ שיזכור קודם שעקר רגליו יאמר אותה דומיא דבהמ"ז דליתא דבבהמ"ז עדיין לא עקר רגליו אלא התחיל ברכה שלאחריה והינו שחוזר לתחי' ברכה שטעה בה אלא דג"ב דבהמ"ז חשובות כא' וא"כ הו"ל דין בהמ"ז ותפי' י"ח שוין בזה ואין הפרש אלא כשעדיין לא התחיל ברכה שלאחריה דבבהמ"ז קבעו לו ברכה בפ"ע משא"כ בתפי' דמזכיר בלא ברכה כן גבי הזכרת גשם וגבי שאלה וגבי יעלה ויבוא כנז' וא"כ לא תצדק קושית הש"ך אלא כשנז' קודם שהתחיל הברכה שלאחריה ע"ד קושית מרן ב"י ז"ל :

וכן לפ"ש הנז' דס"ל שאם התחיל הטוה"מ כל שעדיין לא סיימה א"צ לחזור אלא לברכת בונה וכו' ולא הני ליה בהודאה ברכה בפ"ע שתקנו לו אם נזכר קודם שהתחיל הטוה"מ א"כ הו"ל דין בהמ"ז ותפי' י"ח שוים בזה שאין מועלת ברכה בפ"ע בכ"מ שנזכר אלא א"כ נזכר קודם שהתחיל ברכה שאחר הברכה שטעה בה אבל אם כבר התחיל אין מועיל לו הברכה הזאת אלא צריך לחזור לראש ברכה שטעה בה אלא שנחלקו גבי בהמ"ז מהו ראש ברכה שטעה בה אם אין ג"ב דבהמ"ז חשובות כא' וא"כ הו"ל ראש ברכה שטעה בה רק בונה ירוש' או דג"ב ברכות דבהמ"ז חשובות כא' והו"ל ראש ברכה שטעה בה הוא ראש בהמ"ז כנודע א"כ מוכרח לו' דכוונת המצאתי כתוב במ"ש במקום שנז' ר"ל בין הברכה שטעה בה לברכה שאחריה דוקא ולא איירי כלל מענין שהתחיל ברכה שאחריה שבזה אין שייך לו' שקבעו לו ברכה בפ"ע כדין בהמ"ז דגם גבי בהמ"ז לא תקנו לו ברכה בפ"ע אלא אם כן נז' קודם שהתחיל ברכה שאחריה כנז' :

והברכ"י ז"ל כתב אך אם סיים בונה ירושלים אמן והתחיל בא"י אדעתא לו' ברכה ד' כו' דצריך לחזור לראש לדעת הרמב"ם. דקי"ל כוותייהו דהא כי סיים ברכות דאורייתא מדמי ליה לסיים תפילתו ודינא הוא דאם לא עקר רגליו ורגיל לומר תחנונים חוזר לרצה וא"כ כל ברכות דבהמ"ז חשובות כא' וצריך לחזור לראש כמ"ש הרא"ש והשתא זה כבר סיים ברכות דאורייתא ואמר אמן ופתח בתחנונים ואף אם אמר בא"י למדני חקיך הו"ל כתחנונים וחוזר לראש כנ"ל והביאו הפ"ת . ומאמר מרדכי ז"ל אבל אם לא נזכר עד וכו' מצאתי בס' יוסף אומץ שכת' בהדיא מתוך דבריו סי' תתפל"ד ותתפל"ו דכל שלא הזכיר ה' של ברכת הטוה"מ לאו התחלה היא אעפ"י שאמר ברוך אתה יע"ב ובהא לא מודינא ליה להרב ז"ל דנלע"ד פשוט דכל שהתחיל ברוך הוי התחלה וכו' ממה שנת"ל בה' תפלה לענין משיב הרוח ומוריד הגשם ושאלת מטר והרי התם ליכא הזכרת ה' והוא פשוט בעיני ולא ידעתי מנ"ל הא להרב ז"ל וכפי הנראה שלא בדקדוק כתבו כי חשיב דמשום ברכה לבטלה אתינן עלה ולא היא עכ"ל :

סימן ר"ב .

סעיף ו' ענין שמרקחים קלי' פירות בסוקאר ויש קלי' שאין רגילות לאכלם כלל כגון קלי' לימונים מתוקים אלא משליכים אותם ואיזה א' באקראי איזה פעם מברר העבים שבהם ומרקח אותם ויש שנאכלים ברוב בבישול עם עיקר הפרי ביחד כגון לימונים תמולי' כשמבשלי' אותם חתיכו' עם בשר מטוגני' הנה מניחים אותם בקלי' לגמרי ובנדון מרקחת לוקחים הקלי' לבד ומרקחים אותם חתיכות חתיכות . הנה ג' סברות יש בפוס' ע"ש ודעת מרן ומורם עיין כאן סעיף ז' וס"ס זה ומרן ב"י ובסי' ר"ד סעיף י"א גבי מרקחת וורדים ומ"ש הפוס' ז"ל בכל מקומות הנז' ובסי' רי"ו אי ברכת האכילה וברכת הריח תלוים זב"ז היפך דעת מרן גבי הוורדים וקלאו"ו ע"ש ועיין מ"ש אגלי בסי' רי"ו . ועיין להרב בני חיי סי' רי"ו והכ"ד המחב"ר שם וביוסף אומץ סי' כ"ד ופסק דתלויים זב"ז ואין לברך על ריח הקלי' אלא במ"ב כמו באכילת גרעיני פירות מתוקה דלמעשה מברכין עליהם שהכ"ב היפך מ"ש מרן סי' ר"ב עיין בברכ"י וש"פ והמו"ק סי' ר"ד דף פ"ח א' ב' :

סעיף י"א מי שריית צמוקים או מי בישולם וכו' ואם משך וכו' עיין מ"ש המחב"ר דדוקא משך כמ"ש מרן כ"מ פי"ז מהמ"א (וכ"פ כ"ג וארח מישור הביאם בא"ע בי"ד סי' קכ"ה וכ"פ הערש"ם שם וכתב שכ"ד הרדב"ז סי' קפ"ד ובית יהודה ח"ב סי' פ"ז ע"ש) וצריך לבאר עד כמה יוכלו הצמוקים לשבול מן המים לענין שיהיו ראוים לברכת בפה"ג ע"ד מ"ש מרן ומור"ם סי' ר"ד :

הנה הרב שערי תשובה סי' ער"ב ס"ו סק"ו ז"ל לחלוחית עבש"ע ועיין בבכור שור דקכ"א ע"ג שכתב שצריך ליזהר שלא יתן כ"כ מים שיהיו הצמוקים אחר שנתגדלו אחד מששה במים דאז ודאי הוי ברכה לבטלה עכ"ל וע"ל סי' ר"ב ומ"ש ביד אפרים על הברכה בזה עכ"ל ובסי' ר"ד ס"ה ז"ל בש"ע ס"ה בהגה ובלבד שלא יהיה היין א' מששה במים ועיין בדברי הא"ז בבכור שור כתב וז"ל שמעתי מי שמפקפק על הנוהגין ליתן מים הרבה על הצמוקים עד שהצמוקים הם א' מששה במים וא"כ היין בטל במים כמ"ש בסי' ר"ד אך במנחות דף כ"ה בגרוגרת אמרינן הואיל ויכול לשלקן ולהחזירן כמות שהיו משתערין לכמות שהיו קודם שנתבשלו א"כ ה"ה לצמוקין הרי אנו רואים שאחר שליקה או שנתמדו במים מתגדלים בכפל או יותר א"כ משתערין כך רק צריך ליזהר שלא יהיה כ"כ מים שיהיו הצמוקים אחר שנתגדלו אחד מששה במים שאז ודאי הוי ברכה לבטלה עכ"ל ועיין ביד אפרים מ"ש בזה ולפ"ז מ"ב גם בבכ"ש שלא יהיה א' מששה במים אחר שנתגדלו לאו דוקא דאפי' פחות מזה ג"כ אין לברך דעיקר הגידול תלוי בלחלוחית שבצמוקי' ע"ש עכ"ל בב"ת :

וביד אפרים ז"ל בש"ע ס"ה בהג"ה ובלבד וכו' עיין מ"ש הא"ז בבכ"ש בב"ב דכיון דהצמוקים מתגדלים במים הו"ל כהא דמנהו' בגרוגרו' שאם שלקן יחזרו לכמות שהיו ע"ש ולענ"ד נ"ע דכאן בצמוקים אין הגדלות של הצמוקי' מחמת גוף לחלוחי' שבתוכם רק מחמת המים הם בולעים

בולעים ע"י השריה או ע"י הכבישה ובי"ז הם נפתחים וכך דמנחות הם משתערין בגוף הלחלוחית של הגרוגרת ע"ש ואפשר דכוונתו דגם כאן כיון שעכ"פ מתגדלין הרבה אם נשאר גידול הלחלוחית עמהו ג"כ לא יהיה במים ששה נגדם וצ"ע עכ"ל יד אפרים. אך שיטת דבריהם לא"ה שאין משערים א' מששה בכמות הצמוקים וכי כל גוף הצמוקים הוא יין והלא יש בו חרצנים וזגים ואחד מששה במים משתער ביין ממש דהיינו מה שנפלט ונעצר מהם לא בכללות כמות כל גוף הצמוקים ומה שנעצר מהם הוא יין והמים שמוסיפים עליו הוי כמזיגה כמ"ש :

ושיעור ששה חלקים מים בכפלי כפלים כנגד מה שנעצר מהצמוקי' ודאי שעושים אותו העולם בלי שום ספק וכן מרן ז"ל בסעיף זה סתם מי שריית צמוקי' וכו' ולא חילק בזה ע"ד הנז"ל אלא ודאי דבצמוקים אין קפידא בשיעור הנז' אלא כל שנותנין הצמוקים עשה במים הו"ל יין גמור וכן נראה להורה מת"ש הש"ך בי"ד סי' קכ"ג ס"ט דאם נתן מים על חרצנים וזגים שנעצרה בגלגל אין בהם משום יין נסך אא"כ נתן שלשה מדות מים ומצא ארבעה. וכתב ע"ז הש"ך ס"ק י"ח ז"ל ומצא ארבעה לאו דוקא אלא ר"ל יותר משלשה ומחצה שאין ששה חלקים מים כנגד היין שיצא דיין מתבטל בששה חלקים מים וכ"כ הרשב"א בת"ה ומביא ב"י ז"ל עצרן בגלגל ותוקא אם נתן ששה לוגים מים ויצא שבעה מותר כפי מה שביארנו דיין מתבטל בתוך ששה חלקים מים ע"כ ועיין בא"ח סי' ר"ד ס"ה ו' עכ"ל ועל מ"ש מור"ם סי"א יין צמוקים פי' שנתן מים על ענבים יבשים ה"ז כיין ומתנסך (ארוך סוף כלל כ"ב ותשו' רלב"ח סי' מ"א) כתב ע"ז הש"ך ס"ק כ"ב ז"ל שנתן מים על ענבים וכו' ולא בעינן דנפקי ארבעה מגו תלת דהא הפרי העומד בתוכן נותן טעם כ"כ חזק והרי הוא כיין גמור כן הוא בתשו' רלב"ח שם עכ"ל ולפי"ד ז"ל דמפרש מ"ש גבי חרצנים דנפקי ארבעה מגו תלת הוא לאו דוקא אלא ר"ל יותר משלשה ומחצה שאין ששה חלקים מים נגד היין כנז"ל א"כ מ"ש גבי יין צמוקים לא בעינן דנפק ד' מגו ג' היינו שאין צריך שיהיה בו יותר משלשה ומחצה שאפי' אם יהיה ששה חלקים יתים נגד יין הצמוקים אפי"ה הוא כיין גמור משום דהא הפרי נותן טעם כ"כ חזק כנלע"ד להורה בכוונת הש"ך ז"ל:

אלא שדברי הש"ך הנז' בפי' נפק ד' מגו ג' צל"ח שהרי בי"ד סי' קכ"ג כתב רבינו הטור ז"ל יין מזוג אפי' נתן בו מים הרבה כל זמן שיש בו טעם יין יש בו משום יי"נ. וכתב מרן ז"ל יין מזוג וכו' בפרק א"מ אמר רבא הלכתא יין מזוג יש בו משום יי"נ וכתב הר"ן איכא מ"ד דהכא מיירי כגון דליכא טפי משלשה חלקי מים אבל איכא טפי לאו חמרא הוא ואין בו משום יי"נ והביא ראיה מפלוגתא דת"ק ואחרים בפרק המוכר פירות גבי שמרי יין לענין ברכה ואינה ראיה דהתם מיירי בשמרים דאי איכא טפי מעל חד ג' מייא קיוהא בעלמא הוא אבל יין גמור דאיכא טעם יין ומראה יין יש בו משום יי"נ וכ"כ הרא"ש דשמרים שאני שהיוצא מהם אינו אלא קיוהא בעלמא אעפ"י שיש בו טעם יין אבל יין מזוג אדם מוזגו לפי טבעו ומנהגו הלכך כל זמן שיש בו טעם יין יש בו משום יי"נ. והרשב"א בת"ה כתב שתי סברות אלו ואח"כ כתב ויש מגדולי החכמים שהתירו אפי' יין של גויים שנפל לתוך ו' חלקי מים שנטל"פ הוא בתוך מים מרובים כל כך וכו' ויתבאר זה עוד בסי' קל"ד עכ"ל:

עוד כתב רבינו הטור דיני תמד דהיינו נתנו מים על שמרים או חרצנים וזגים שכתב ר' יונה שאם נעצרו בגלגל אז אין בהם משום יי"נ אא"כ נתן ג' מדות שלימות ומצא ד' וכ"ה מסקנת א"ח הרא"ש ז"ל וכתב ע"ז מרן ז"ל התמד וכו' בפ' המוכר פירות גרסי' שמרי יין מברכין עליהם שהכל אחרים אומרים שמרים שיש בהם טעם יין מברך עליהם בפה"ג אמר רבא דכ"ע רמא ג' ואתא ד' חמרא הוא רבא לטעמי' דאמר רבא כל חמרא דלא דרי על חד ג' מיא לאו חמרא הוא רמא ג' ואתא ג' לאו כלום הוא כי פליגי דרמא ג' ואתא ג' ופלגא דרבנן סברי ג' עייל ג' נפק שם ליה פלגא ופלגא בעינא פלגי מיא לאו כלום הוא ואחרים סברי ג' עול תרין ופלגא נפיק שם ליה כוזא וכוזא בתרי ופלגא חמרא מעליא הוא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אין הלכה כאחרים בעא רנב"י מרב חייא ב"א שמרים שיש בהם יין מהו א"ל פי סברת חמרא הוא קיוהא בעלמא הוא כלו' כל היכא דרמא ג' ואתא בציר מד' כת"ק דאחרים וכתב שם הרא"ש ותמד שרגילים לעשות שנותנים מים ע"ג החרצנים דינם ככך תמד של שמרים שמברכין עליו בפה"ג אא"כ רמא ג' ואתא ד' דמוכח בר"פ אלו עוברין דתמד של חרצנים גרוע משל שמרים ולענין מגע גוי כתב הראב"ד שאין מגע גוי אוסר בתמד אא"כ ראוי לברך בפה"ג כגון דרמא ג' ואתא ד' וכו' ומבואר בדבריו שם שמה שחילקו חכמים בין רמא ג' ואתא ד' לאתא פחות היינו דוקא כשנעצרו בגלגל וקורה כמ"ש רבינו וכ"כ הר"ן בפ"ב דעמ' ע"ז בשם הרמב"ן וכ"כ הרשב"א בת"ה. וכ' בתשובותיו שאלה אם מותר להוליך החרצנים והזגים מן הגתות ע"י גוי או ע"י ישמעאל אחר שהוציאו מהם היין א' ושני. תשובה נר' שאתה מדמה את זו לאותם שאמרו בתרומה ומעשר שני והקדש ומייתי לה ריש פ' המוכר פירות (צ"ז) גם מן הראשוני' כ"נ היו מביאין מזה למגע גוי ואעפ"י שיש להקל במגע גוי משום דהנך תחלתן מעשר ותרומה והקדש היו אבל לגבי לו איסור לכתחילה בכלנו כמגע גוי לא באינו כ"כ קרוי יין בגוי להיות לו איסור במגע גוי. ומיהו הני מילי בשלהם שהיו עוצרים וכו' עכ"ל. וכ' בת"ה שמרים של יי"נ וכן החרצנים של גוים שהמדן במים ונתן בהם מים במדה ועצרן בגלגל וקורה שכל לחלוחית שבהן יוצא אם נתן ו' לוגין מים ויצאו ז' מותר כפי מה שביארנו למעלה דיין מתבטל בתוך ששה חלקי מים ולדברי האומר שאין מתבטל בפחות מששים לעולם אסור ואפי' נתן כ"ט לוגין ויצאו ס'. שמרים או חרצנים שנעצרים או נדרכים שלא בקורה אפי' נתן ו' לוגין ולא יצאו אלא ה' או פחות מכאן הכל אסור לפי שאין נעצרין כל צרכן עכ"ל הרשב"א ז"ל. ובא"ח סי' ר"ד כתב רבינו הטור ומרן ז"ל ועל שמרי יין גרסי' בפ' המוכר פירות דף צ"ו וכו' וכיון דלא קי"ל כאחרים לא מברכינן בפה"ג אלא היכא דרמא ג' ואתא ד' דוקא אבל אם אתא בציר מהכי לא וכך הם דברי רבינו. ומיהו כתב ר' יונה בס"פ כ"מ דה"מ ביינות שלהם שהיו חזקים אבל במקום שאין היינות חזקים כ"כ אפי' רמא ג' ואתא ד' לא דיינינן ליה חמרא ולא מברכינן בפה"ג ואפשר שמפני זה לא פי' הרי"ף וכתב סתם אין הלכה כאחרים עכ"ל ונראין הדברים. וכתב ר' ירוחם בשם התו' דה"ה לתמד בדרכן לעשות מחרצנים וכו' כתב האגור בשם מהר"י מולין על יין מזוג לענין בפה"ג אע"ג דבעלמא פסק ר"ת דטעם כעיקר דאורייתא אפי' לקולא מ"מ לענין ברכה הוכיח ר"ת בס"פ דחולין דחד כביתא בטל דלא חשיב טעמא לענין ברכה ואי הוה יותר מחד כביתא הולכים אחר הטעם אי רגילי אינשי למשתי

למפתי במקום יין מברך ע"כ עכ"ל:

נמצא דשיעור שמרים או הרצנים שנעצרו בגלגל בין לענין בפה"ג בין לענין מגע גוי ה"ד אם רמא ג' ומתא ד' בדוקא אבל אם אתא פחות לא, ולגבי יין גמור בין לענין ברכה בין לענין יי"נ דהיינו ליאסר במגע גוי או אם הוא סתם יינם ונתערב במים הנה שיעורו ליבטל במים אם יהיו ו' חלקים אליבא דמ"ד כנז"ל. ולענין שמרים או הרצנים של גוים שעצר בגלגל שנתן עליהם מים הנה ביאר הרשב"א ז"ל דשיעורם בו' חלקים מים כנז"ל נר' דלהיותם כבר אסורים לכן החמיר בהם שאין יוצאים מאיסורם אא"כ יש בהם ו' חלקים מים ע"ד יין גמור משא"כ אם הם של היתר הנה אין נק' יין בין לענין ברכה בין לענין מגע גוי אא"כ נתן ג' ומא"כ ד' משא"כ פחות מזה דהו"ל קיוהא בעלמא בין לענין ברכה בין לענין מגע גוי כמ"ש מרן ז"ל מהרשב"א בתורת הבית כנז"ל ולגבי ענין ו' חלקים מים נקט הרשב"א ז"ל בשמרים של יי"נ וכן שהרצנים של גוים וכו' וכן הרשב"א ז"ל בתשובה שהביא מרן ביאר חילוק זה בין הך דתמי' מעשה גוי אבל לרדת לו איסור לכתחילה בבלנו וכו' כנז"ל ולפ"ז לל"ת מהיכן הוציא הש"ך ז"ל דביאור מ"ש הש"ע דהרצנים וזגים שנעצרו בגלגל ונתן עליהם ג' ומתא ד' דלאו דוקא ד' אלא דינם ליבטל בו' חלקי מים:

והנה לכאורה כראותי לשון הש"ס דל"ו היה נלפ"ד סיוע הש"ך הנז' מדנקט הש"ס כי פליגי דרמא ג' ומתא ג' ופלגא דרבנן סברי ג' על ג' נפיק שם ליה פלגא ופלגא בו' פלגי מיא לאו כלום הוא משמע דדוקא רמא ג' ומתא ג' ופלגא דאיכא פלגא בו' פלגי מיא הוא דלאו כלום אבל אם אתא ג' ופלגא ויותר משמע דאז אין במים ו' חלקים שלמים נגד היין הו"ל יין גמור שנתערב במים שביעורו בו' חלקים מים כנז"ל ומ"ש תחילה הש"ס דכ"ע רמא ג' ומתא ד' חמרא הוא ל"ד אתא ד' אלא אפי' ג' ומחצה ועוד והא דנקט ד' הוא אגב מ"ש כל חמרא דלא דרי וכו' ולשון האחרון הוא דבדוקא דנקט פלגא בו' פלגי מיא לאו כלום הוא. אלא כראיתי להרשב"ם ז"ל גבי רמא ג' ומתא ג' כ"ע לאו כלום הוא כי פליגי דרמא ג' ומתא ג' ופלגא דאחרים סברי ג' עול תרין ופלגא נפיק וכו' ז"ל ואחרים סברי ג' מים עול ותרי ופלגא מים נפיק דאין דרך צגאת כל הנכנס אלא מן המים נשארו והוציאו היין דפירא קפי מלעיל שם להו חד כוס של יין בתרי ופלגא של מים וכ"ש דחמרא פירא מעליא הוי דליכא על חד ג' מיא אבל לעיל דרמא ג' ואפיק ג' אין לו' שמן המים נשארו והיין יצא דאין רגלים לדבר הואיל ולא יצא יותר מכדי מדתו כי הכא ואי נמי נפיק מן היין פלגא הוא דנפק וחד פלגא בה' פלגי מיא לאו כלום הוא עכ"ל משמע דמ"ש הש"ס פלגא בו' פלגי הוא ל"ד דה"ה אפי' פחות בתרי פלגא בד' נ"כ לאו כלום הוא וא"כ משמע דל' קמא דנקט רמא ג' ומתא ד' הוא דבדוקא נקט אבל בציר מהכי לא דלא מצינן לו' דל' ראשון ול' אחרון ל"ד דא"כ לא ביאר לנו השיעור האמיתי אלא מוכרח לו' שא' מהם הוא בדוקא וא' ל"ד וכיון שנא' דל' אחרון הוא ל"ד כמ"ש הרשב"ם ז"ל א"כ נמצא דל' ראשון הוא דוקא רמא ג' ומתא ד' אבל פחות אפי' קצת לא מקרי יין אלא קיוהא וכן נראה מכל הפו' הנז"ל וכ"כ מסתמות ל' הרמב"ם פ"ח מה"ב וז"ל שמרים שנתן עליהן ג' והוציא מהן ד' מברך עליהם בפה"ג בזה יין מזוג הוא הוציא פחות מארבעה אעפ"י שיש בהם טעם יין מברך עליהם שהכל עכ"ל. ולפ"ז מ"ש הלב"ח דביין צמוקים לא בעינן רמא ג' ומתא ד' וכו' הוא כשכבו דדוקא גבי הרצנים או שמרים הוא דבעינן כן משא"כ גבי יין עצמו כמ"ש מרן מהר"ן והרא"ש ז"ל דשמרים שאני שהיוצא מהן אינו אלא קיוהא בעלמא משא"כ יין גמור וכו' כנז"ל וה"ה גבי צמוקים דכח הפרי עומד בתוכם ולכן לא בעינן רמא ג' ומתא ד' בדוקא והרי הוא כיין גמור ולגבי יין גמור הנה כתב מרן דעת הר"ן והרא"ש ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל פ"ח מהמ"א כתב סתם יין מזוג אם נגע בו נאסר והביא מרן שם דעת איכא מ"ד דמדמי יין מזוג לשמרים ומה שדחה לזה הר"ן ז"ל והרא"ש ז"ל אלא שבב"י י"ד הנז"ל אחר שהביא מ"ש הר"ן והרא"ש ז"ל הביא מ"ש הרשב"א בא"ה שכתב ב' סברות הנז' ואח"ך כ' ויש מגדולי החכמים שהתירו אפי' יין ש"נ שנפל לתוך ו' חלקי מים וכו' וכן בב"י א"ח הנז' הביא מ"ש האגור וכו' שהוכיח ר"ת דחד בו' בטיל ואי הוי יותר מחד בו' הולכים אחר הטעם אי רגילי אינשי למשתי במקום יין מברך ע"כ וכן הביא המג"א סי' ר"ד ס"ק ע"ז עמ"ש מורה ס"ה ע"ש. הכר כאן ותצ"ד:

הפוסלים מי בישול צמוקים מתוק שלא חשב ליעשות יין עיין תורת שבת סי' ער"ב סק"ח. חיי אדם הלכות שבת כלל ו' סי' ז' אהלי יהודה כהן אות י' והוא היפך דעת מרן ז"ל סי' ר"ב מי שריית צמוקים או מי שבולים וכו' מפך המים וכו' ע"ש ובשו"ת הכנה"ג מ"ב סי' א' כתבי"ת בעה"י. וכל הפו' הנז"ל ובפרט ס' חכמת אדם שלמו כלל ע"ה סי' ח' וסי' י"א ובחיי אדם ריש כלל נ"ה ופוק חזי מאי עמא דבר רוב ב"א בעי"ת ארבעה יע"א קונים בז' ו' מעשי צמוקים וקולים אותם מעט ומבשלים אותם במים ושותים ומשננים אותם לקידוש:

והרב מועדי ה' דף מ"ב ז"ל ד' כוסות של יין כ' הפר"ח סי' תפ"ג שהר"ש הלוי כתבו' כ' שגם רבו דבמי צמוקים אינו יוצא. והוא ז"ל חלק עליו מדין שהאן הי ע"ב ולא ראו מ"ש הטור בשם בעה"ע ביוצא הולאות עד שיוצא יין או צימוקים וכ"כ בא"ה והרד"א בשם רב נטרונאי וכ"כ הרשב"ץ והוכיחו מנסכים וכ"כ הרב מנוח סי' רפ"ג. ומדברי כולם מבואר דדוקא אם אין לו יין דאז כבר אף לכתחי' אבל מדברי הרשב"ץ משמע אפי' במקום יין ונ"ל דאפי' למ"ד דדוקא כשאין יין מלוי ה"ה נמי למי שיין קשה עליו יוצא לכתחי' ביין של צמוקים והכי נהוג. והרדב"ז סי' קצ"ט כתב שאם רגיל למזוג יין צמוקים ימזוג ע"ב. וע' בתשב"ץ ח"ג סי' רמ"ו עכ"ל:

ובהשמטות שם דק"ל ד' ז"ל נכמש לשון זה. כתב הרדב"ז ח"א סי' קפ"ד דיין צמוקים תוך ג"י לשריתן פסולין לנסך ע"ג המזבח עד שיתחמצו או יעבור עליו זמן מה דאז כשרים לנסוך בדיעבד שאין דרך ב"א לשתותו כיין מגיתו ותו דמידי דמשכר בעינן וזה אינו משכר כלל עד שיתייבן ולא מתסר נמי במגע גוי ע"ב ולפ"ז הו"מ לאוקמה בפרק המוכר פירות דל"ז להביא דרב למעוטי יין צמוקים מגיתו ע"ב ולטעמו הב' קשה מיין מגתו דלא משכר וכבר דיעבד כדאי' התם ומ"מ הדין אמת מבוס דמיא בעלמא הוא ולא עמד טעמו בו וכמ"ש הרב ז"ל שם ולכן יש לשרותו קודם לפסח זמן מה דכיון דהר' פוסלו לנסכים לקידוש מיהא לכתחי' לא ולפ"ז אותם בנ"א שקונין צמוקין בע"ב ושותבין ושורין אותם במים ומשננין אותם לקידוש לא יפה הם עושים דאפי' ע"י כתישה סובר הרדב"ז שם שפסול למזבח ע"ש עכ"ל:

והכנה"ג בתבו' חא"ח ח"ב סי' א' ע"ע גזרה מלך ובו' שאינם יכולים לעשות יין ענבים ולא

יין

יין נמוקים ע"י בריית כתב ז"ל וסתיקון הנלע"ד שיקחו נמוקים שיהיו כשם להלותיה בהם ידרוך אותם ינא מהם הדבש ויבשלם במים ואחר שיבשלם יסננם וימשוך היין מן הנמוקים ועל אותם המים יקדש עליהם ויבדיל עליהם ולמדתי זה ממ"ש הר' ז"ל בב"י א"ח סי' ר"ב במי שריית נמוקים או בשולם מספ"ל אם יש להם דין ספרי עצמו לענין ברכה אחרונה יר"ש הרולה לשתות מהם אל ישתה אלא תוך הסעודה וסיים הרב ז"ל והא דמי נמוקים שוים למי תאנים היינו כשהנמוקין מעורבין עם מים הא אם נמשכו המים מהנמוקים הו"ל יין ומברך עליהם בפה"ג ע"כ. ומאחר דמברכים עליהם בפה"ג הו"ל יין גמור ומקדשין ומבדילין עליו וכן מצאתי בפירוש להר' מהר"ם הלוי ז"ל בתשו' חי"ד סי' י"ב כתב בלשון הזה ופשיטא דהנודר עצמו מהיין מותר במי נמוקים הנק' פירכיט ואעפ"י שנק' יין לענין הברכה שמברך עליו בפה"ג ואומרים עליו קידוש היום משום דשפיר מקרי יין לקדש עליו וחמרא מעליא הוא כמ"ש הריב"ש בתשו' סי' ע' ובטור א"ח סי' רע"ב ע"כ. למדנו מדבריו ב' דברים הא' דנק' יין לענין ברכת בפה"ג ולו' עליו קידוש וכו' ובמה האמר דמ"ש מהר"ם הלוי ז"ל בסי' הנז' דיין נמוקים יין הוא לענין ברכה וקידוש היינו יין נמוקים ע"י שריית הנמוקים ולא ע"י בשול וביין נמוקים שדברו בו הריב"ש ז"ל סי' ע' ורבינו הטור סי' ער"ב הא ליתא דכיון דהרב ז"ל בב"י א"ח סי' ר"ב השוה מי בשול נמוקים למי שריית נמוקים לענין ברכת בפה"ג שאם נמשכו המים מהנמוקים דמברכין עליו בפה"ג ה"ה לענין קידוש דהא בהא תליא וכדאי' בבתרא פ' המוכר פירות דג"ז דגרסינן התם א"ר אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח למעוטי מאי אילימא למעוטי קוסס פלוגתא דר"י וריב"ל היא אלא למעוטי בריחו רע ואב"א למעוטי מגולה וכ' רש"י ז"ל למעוטי מאי אמר רב אין מברכין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח אילימא למעוטי יין קוסס אתא ולו' דאין אומרים עליו קידוש היום הא בפה"ג מברכין ואתאי הא פלוגתא דר"י וריב"ל דלר"י חמרא הוא ואפי' לענין קידוש ולריב"ל חלא הוא ואפי' בפה"ג אין מברכין עליו דלר"י כיון דלגבי תרומה חבי' לי' יין ה"ה לענין קידוש דלא שנא קדוש מבפה"ג אלא לענין מיאום משום הקריבהו נא לפחתך אלא למעוטי שריחו רע ומשום הקריבהו נא לפחתך משום מיאום ומיהו בפה"ג מברכין עליו וכו' ע"כ. הנה מבואר דהא בהא תליא דהיכא דמברכין בפה"ג מקדשין עליו זולת בריחו רע ומגולה דאע"ג דמברכין עליו בפה"ג אין מקדשין עליו משום מיאום ומשום הקריבהו נא לפחתך וכיון דמי בישול נמוקים אחר שנפרדו מהנמוקין מברכין עליו בפה"ג ה"ה שמקדשין עליו וכו':

והוי יודע שבהיותי עסוק בזה דקדקתי על הפירכיט שנוהגין לעשות בבוק הפירביטנ'ים למכור ימי הקיץ שאינו ראוי לקדש עליו שאין לומר עליו בברכתו בפה"ג אלא שהנ"ב שראיתי להרב ז"ל בב"י א"ח סי' ר"ב מחו' א' כתב כתוב בא"ח על האגופי מברך עליו שהכל ופשוט הוא. וענין האגופי הוא שדורכין הענבים ואחר דריכתם משימים בתירוש עפר לבן ידוע שעור א' או יותר מעט כדי שיצא היין היוצא מהם מהרה ויעמוד במתיקותו ואח"כ מחממין אותו בכדי שאין הסמ"ב גם הפירכיט שעושים בבוק הפירביטנ'ים משימין העפר בתירוש כדי שיהיה מתוק ולא יהיה בו טעם קיוהא. וא"כ מ"ש מהאגופי דבין בזה ובין בזה אותו העפר גורם שהתירוש לא יעשה יין אלא יעמוד במתיקותו ולכן דעתי מסכמת לברך עליו שהכל וכמדומה לי שבקובעא

כך מברכין עליו וכיון שמברכין עליו שהכל אין מקדשין עליו וזה נ"ל פשוט הנלע"ד כתבתי חיים בכמהר"י ננבנשת ז"ל עכ"ל:

וזולת ענין מי בישול נמוקים למדנו ב' דברים מלשון הכנה"ג הנ"ז (א) ענין האגופ'י שכתב מרן ב"י בשם הא"ח דמברכין עליו שהכל דמציאותו הוא מי ענבים מחוי בלי שום הקפאה ובישול כ"א שנותנים בו עפר וכו' שאותו העפר גורם שהתירוש לא יעשה יין אלא יעמוד במתיקותו' (ב) שהפירכיט שהוא מי נמוקים שכתב מהר"ם הלוי ז"ל דמברכין עליו בפה"ג ומקדשין עליו אינו הפירכיט שנוהגין לעשות בבוק הפירביטניס למכור ימי הקיץ דזה לדעת הרב החבי"ב ז"ל מברכין עליו שהכל כדין האגופ"י. הנ"ז כיון שגם הוא משימין העפר בתירוש כדי שיהא מתוק ולא יהיה בו טעם קיוהא וכו' כנ"ז מבא"כ בפירכיט שכ' מהר"ם הלוי ז"ל שהוא מי נמוקין לבד בלי נתינת שום עפר לבן בו וברכתו בפה"ג וכשר לקידוש וכ"כ הרב"ד סי' רנ"א על הפרכיט שהוא כשר לקידוש וכו' עש"ב מו' אלי סי' תצ"ב. והברכ"י סי' רע"ב כ' דהפירכיט שמשימין בו עפר וכו' פסול לקידוש תשו' כנה"ג ח"ב סי' א':

נמצא דשני מיני אגופ'י יש ושניהם ברכתם שהכ"ב הא' בהוא מי ענבי' שבישלו אותו עד שנתעבה כדבש בלא שום תערובת כמש"ת בס"ד כנז' בהדש"ב וה' כשה אליהו והברכ"י ר"ס זה בשם מז"ה החסיד מהר"א הזולאי זלה"ה. (והב') מי ענבים כמו שהוא מחוי אלא שנתנו בו עפר לבן וכו' כמ"ש הכנה"ג בתשו' כנז':

והנה כ' הר"ן ז"ל בתשו' סי' ה' זל"ל. שאלה בארץ הזאת רגילים הישמעאלים לקחת הענבים ומשימים עליהם עפר לבן ידוע שעור א' או יותר מעט קודם דריכתם כדי שיצא היין היוצא מהם מהרה ויעמוד במתיקותו ואח"כ דורכים אותם ומבשלים אותו היין בשול יפה עד שיתעבה ונעשה כעין דבש וקוראין אותו דב'ס והוא כמו ברו'ב שעושים בארצינו רק שזה לבן ערב ויפה ממנו כי העפר מייפה אותו הרבה ונהגנו בו איסור מיום באנו בארץ עפ"י החכמים שהיו הנה ז"ל ובימיהם היה בדמשק נכבד א' ובעל הוראה בעינו והתיר בכח הראיות שאכתוב בקולר ונחלקו עליו כל החכמים ה"ר שלמה עתנואל וה"ר פרץ וה"ר שם טוב ז"ל. ובימיהם לא היה פוצה פה ומצפצף עליו היתר:

ועתה בעונותינו אחר אשר נתבקשו בישיבה של מעלה קמו המתחכמים ורצו להתירו והם נעזרים בראיות הא' הנז' והוסיפו הם מה שאכתוב. ומאשר הדור פרוץ להקל ויסמכו על מטענת הקנה הרצוץ בכל דבר לקולא בקשתי לדעת הסכמת הראוים לסמוך עליהם זה תורף דבריך וכתיבת לשון הר"ר יעקב מדמשק הוא זה ומצאנו וכו'. ומצינו דברים רבים הולכים אחר המחשבה והכוונה בהרבה מקומות בתלמוד וכו'. עיקר הנוי' בעושי' הדב'ס מענבים אין כוונתם ליין רק לדב'ס ומחשבתם מסלקת כל איסור ולעולם זה לא נקרא רק דב'ס שמו וקי"ל כרבא דאמר בפ' המוכר בתר שמא אזלינן וכו' אלו הן דברי הר"ר יעקב ז"ל. ועתה הוסיפו עליהם המתחכמים וכו' עכ"ד המתירין וזה אשר כתבת לחלוק עליהם וכו' ובכל הראיות שהאריך להביא בענין טומאה דמחשבה מועלת בה והוא הדין והוא הטעם בענין זה דהלך אחר מחשבת הנוי ואינה לעשות יין תמכני בהם דהא קי"ל כרב דאמר פ' ר' ישמעאל תינוק בן יומו עושה יי"נ וכו' כפי' שאי"ל לכוין בנגיעתו דכיון דנגע אפי' בלא כוונה נאסר בבתים ומפורש מזה שאין מחשבת נוי השובה אצל היין כל עיקר ואפילו

הכב

חשב ליגע בדבר אחר ונגע ביין אין במחשבתו ממש וכיון דנגע נאסר היין בשתיה וכו'. וא"כ חזרנו לכל צדדים ולא מצאנו להיתר טעם דהא קיי"ל יי"נ משהתחיל לימשך נעשה יי"ן. ופ"ר ז"ל לאו דוקא נמשך מן הגיגית אלא משנעשה משקה מקלחו אעפ"י שהוא מעורב עם הענבים נקרא מתחיל לימשך ומשנה אחרונה מוכיחה בפי' דחזרה לו' אין דורכין עם הגוי בגת משום דרב הונא וקי"ל כוותיה. אלמא משעת דריכה נעשה יין ומיד יאסר אפי' יינו של ישראל בנגיעת גוי כ"ש הנעשה הכל ביד גוי והוא של גוי ודריכתו ובישולו ביד גוים איך תתירנו מחשבה שהיא לעשות דב"ש והלא אלונתית שנעשית מיינו של גוי אסורה כדתניא בתוספתא בהדיא אלונתית של גוי אסורה מפני שתחילתה יין והשם הזה שקורין דב"ש אפי' היה כדברי המתיר שהשב דבתר שמא אזלינן אינו נק' בשם זה רק אחר גמר עשייתו וכבר נאסר משעת גמר דריכתו והו"ל כאלונתית דאין שמה מתירתה מפני שתחילתה יין וכבר נאסרה וכו' שאפי' התינוקות יודעים כיון שנמשך לגת או לבור נעשה יי"נ במגעו ב"ג ואין היתירו ובישולו מוציא אותו מאיסורו וכל מה וכו' אבל על הדב"ש הנעשה בארצכם יכול אני ללמד זכות ולפוטרו מן הדין שהרי הסכימו הגאונים שבמבושלים אין ייגם אסור אלא בשתיה ולא בהנאה כלל כמ"ש הר"ש ז"ל בפי"א לפי שאינן עע"ז ואין בייגן משום נסוך נמצא שאינו נאסר אלא משום חתנות וכיון שאין איסורו אלא משום בנותיהן כל שאוכל אותו בדרך שאין בו חתנות אפשר שהוא מותר והדב"ש אין ספק שאין בו משום חתנות דלא גרע מיין מבושל דלית ביה משום חתנות כדאי' בפ' אין מעמידין:

ואת"ה הרי כשהיה תחילתו יין נאסר והיכי פקע איסורי' משום דבשליה בא והרא"ך דוגמתו וכו'. וגדולה ממנה דאיתא התם בפ' א"מ גבי שכר ש"ג רב פפא מפקי ליה לבבא דחנותא ושתי רב אחא מדפתי מייתי ליה לביתיה ושתי ותרוייהו משום חתנות ס"ל אלא רב אחא הרחקה עביד טפי אלמא כל שאיסורו משום חתנות אינו אסור אלא כששותהו בענין שקרוב לבוא לידי חתנות שהרי השכר הזה כשהיה בפנים היה נאסר כשיצא לחוץ הותר אף הדב"ש הנעשה בארצכם כיון שאין איסורו אלא משום חתנות אפשר בשנעשה דב"ש הותר אעפ"י שכשהיה מתחילתו יין נאסר ואעפ"י וכו' ואף אני או' שאפשר לדון להלכה שדב"ש שבארצכם יהיה מותר שאין עליו תורת יין ותחי' דריכתו לכך נתכוונו וליכא למי' כיון שנאסר כשהיה יין היאך פקע איסורו שכבר הוכחתי שאין אומרים כן בדברים שהם נאסרים משום חתנות בלבד וזה ההיתר השכל מקבלו והסברא נוטה הימנו אבל למעשה אני אוסר לפי שראיתי קצת מן הגדולים שחלקו על הרא"ה ז"ל ואסרו פליטת כלים הבלועים מבש"ג אעפ"י שהם דברים מותרים והצריכו הכלים הגעלה ואם של חרס ישברו והרב בה"ת מזה הדעת ולפיכך ראוי להנהיג איסור בדב"ש ופורץ גדר ישכנו נחש והשלום לכם עכ"ל וע"ש:

נמצאו הלכה שינויים יש כאן ממ"ש הכנה"ג בתשו' הנז' (א) שהאירופ"י שנה העפר לבן שנותנים כדי שיצול מהרה ויעמוד במתיקותו הנה נותנים אותו על הענבים עצמם קודם דריכה (ב) שאחר דריכתם מבשלים אותו בישול יפה עד שנתעבה כעין דבש והוא כעין ארבי שעושין במערב רק שזה לבן וערב יפה יותר מפני אותו העפר שנותנים עליו (ג) שאפי' שנתנו עליו העפר לבן הנז' שגרם לו שיצול מהר ויעמוד במתיקותו הנה הוא יין גמור ונאסר במגע גוי ואפי' למה שהיה מצדד להיפך אינו מפני העפר גרם המתיקות כ"א מפני

שעשאו מתחי' על דעת לבשלו ולעשותו דב"ש ואפ"ה הסכמתו במסקנא לאסור כיון שנאסר מתחי' בשהיה יין כנז"ל עיין חכמת אדם כלל ע"ה סי' י"א:

ובכנה"ג עצמו לי"ד סי' קכ"ג הגה"י ז"ל (קי"ט) כ' הר"ן בתשו' על דב"ש של ישמעאלים וכו'. כ"כ בסי' ה'. ודברי בעל הלבוש בזה אינם נכונים שנדון הר"ן היה על דב"ש של ישמעאלים והוא אותו שאנו קורין אותו אירופ"י שלוקחין התירוש ונותנים עליהם עפר ידוע שעה אחת או יותר מעט קודם דריכתן כדי שיצול היין שיוצא מהם מהרה ויעמוד במתיקותו ואח"ך דורכים אותם ומבשלים אותו היין בישול יפה עד שיתעבה ונעשה כעין דבש וקורין אותו בל' ישמעאל דב"ש ובלע"ז אירופ"י וכמ"ש ע"ז וש"ך ויש שאחר דריכת הענבים והתירוש בגתו משליכים אותו עפר הידוע שם וכתבתי בתשו' דאין חילוק בין כשמשליכים העפר קודם הדריכה לכשמשליכים אותו אחר הדריכה כיון דנגיעת הגוי בו אינו אלא אחר שהשליכו העפר (ק"ך) כתבתי עוד בתשו' הנז' דמדלא צידד הר"ן להתירו משום יין מתוק משום דלא מכשירינן במתוק ע"י בישול אלא אחר שהוא יין והוא מתוק אבל אם נעודו תירוש הוא מתוק ולכשימלאו לו מ' יום הפך טעמו כטעם היין הא ודאי לא מקרי יין מתוק להתיר בו מגע גוי וגם שאסור למזבח איברא בהתוס' במנחות פ' כל קרבנות לבור פירשו שם רש"י כלשון ראשון מתוק תירוש שלא עבר מ' יום ואפילו לפי פירוש זה דוקא לנסכים פסול אבל מגע גוי אוסר בו כדתנן מאימתי נעשה יי"נ משהתחיל לימשך עכ"ל הכנה"ג:

הרמב"ם פכ"ב מה' שבת הי"א ז"ל מותר לערב יין ודבש ופלפלין בשבת לאכלו עכ"ל. נמצא שהוא עב ראוי לו' עליו לאכלן לא צלול הראוי לשתיה והוא אנומלין הנז' בשבת דק"מ ואי הקונדיטון הוא עצמו האנומלין נמצא דהגם שהוא עצמו נקרא אכילה מברכין עליו בפה"ג ומקדשין עליו לפי מ"ש סי' ר"ב וער"ב ולפי הנז"ל דיין מבושל צלול מברכין עליו בפה"ג וכשנתעבה כדבש מברכין עליו שהכל ואינו נק' יין כנז' מהרשב"ץ ז"ל. א"כ אפשר דתערובת דבש ופלפלין ביין הוא ב' אופנים דכשהוא צלול לשתות נק' קונדיטון ומברכין עליו בפה"ג מבו"ה נקט מרן במקום הנז' ובסי' תע"ב קונדיטון וכשהוא עב הראוי לאכלו נקרא אנומלין מבו"ה נקט בסי' שכ"א סי"ז אנומלין לא קונדיטין וצל"ע בערוך ומפרשים:

ורבינו מנוח פ"ז מהלכות חו"מ ז"ל וביין מבושל ובקונדיטון הסכמת הגאונים הראשונים שאין מברכין עליהן אלא שהכל וא"כ אין יוצאים בהם בפסח וכ"כ דעת הרב ממ"ם בפ' ע' מהל' שבת וכן הסכים הראב"ד בתשו' שאלה והרב בעל התוס' חולק ואין משגיחין לדבריו והרא"ה שהביא מהירו' דפסחי' דאמרי' דיוצאין בהם ליתא דעמ"א אחרינא אשכחן בירו' לשיטת ס' הגאונים דאמרינן התם בירוש' דשבת פ' המוציא יין והמוציא יין מבושל כדי לקבל כלו' אינו חייב בהוצאת יין מבושל אלא כדי שיעור לקבל את הקדרה ומדאפקיה משיעור הוצאת יין משמע דאינו בכלל יין לא לענין קידוש ולא לענין בפה"ג ואפשר שנעלם מהם זה הירו' והסכימו קצת הגאונים דאפי' לא נתבשל כ"א מעט כיון שעיקר ראיה ראשונה דינו כמבושל ויש לפקפק ודעת הרב דלא נקרא מבושל אלא כשנתבשל באש או בשמש עד שנשתנה טעמו מחמת הבישול ודוק בהל' איסורי מזבח ובהל' שבת מתבאר ענין זה יותר עכ"ל. והנה לפי מ"ש הרשב"ץ ז"ל בתשו' בדעת הגאוני' דמברכין שהכל על יין מבושל דמפרש דלא איירו אלא בנתבשל

עב כדבש דילא מכלל יין ונעשה אוכל ומשא"כ בראוי לשתיה כנז"ל א"כ א"ש ע"ע קונדיטון נמי שהוא יין דבש ופלפלין כהוליאו הרמב"ם פכ"ב מה"ם בלבון אכי' כנ"ז דנמלא שהוא עב דמשו"ה נמי דעת הרמב"ם דמברך עליו שהכ"ב כמ"ש רבינו מנוח לא כללול היפך דעת קלת הגאונים שהביא רבינו מנוח כנז"ל דלדעת הרשב"ץ ז"ל הנה לענין בפה"ג וקידוש תלוי דמידי שהוא עב ראוי לאכילה כדבש ברכתו שהכ"ב והראוי לשתיה ברכתו בפה"ג כנז"ל :

ענין יין לאזוקים דבעי שהבהה ביין ענבים וענין אם יש שיעור למים לאזוקים או לא עיין אגלי בארוך על א"ח סי' רב ועיין לה"ר תורת שבת סי' ערב סק"ה גם הביא שם דעת הרב הו"ב בזה :

הרב כסא אליהו כתב בק"א סי' ר"ב ז"ל תוך מהיין שמברך עליו בפה"ג בין חי בין וכו' על הדבש שעושין אותו מתירוש מברכין עליו שהכ"ב מ"ן בב"י בשם א"ח ע"ב עכ"ל . והרב יד אהרן מ"ב סי' רב בשם הגה"ע ז"ל בין חי בין מבושל וכו' נ"ב יין מבושל בנתעבה ונעשה אוכל מברכין עליו בפה"ג מהרי"ט ז"ל כ"ם בית יהודה ח"א חא"ח סי' ס"א עכ"ל :

והרב בית יהודה ז"ל נשאלתי תבונה חתי' יב לדעת ביין מבושל בנתעבה ונעשה אוכל אם השתנה ברכתו מטעם דמעיקרא היה לא דהוי משקה והשתא עב והוי אוכל והנה מלינו סי' רב במשקין היולאין מהפירות ע"י סחיטה מברכין שהכל ואמרו הטעם וזכוס דזיעה בעלמא הוא משמע דאל"ה הוה מברכינן עלייהו ברכת הפרי אעפ"י שהם עתה לחים והוו משקים וכן בפירות שבשלם בטעם הפירי נכנס במים לדעת הרא"ה ברכתן כמו הפרי דחשוב להו כמיא דשלקי דברכינן בפה"א וכן בשמן ע"י אניגרון ברכתו בפה"ע אע"ג דהוו משקה ועוד דיין גופיה דאי לאו דאשתני למעליותא דקבעו לו ברכה בפ"ע הוה מברכינן בפה"ע ואע"ג דאשתני הרי מזכירין שם פרי ע"ד שהוא משקה א"כ נלמוד מזה דאין הדבר תלוי בנלול ועב אלא בעיקר הפרי והיין עלמו נ"ס נקרש ונתבשל ונתעבה לא השתנה ברכתו ומברכין עליו בפה"ג וכ"כ מפסק הש"ע ר"ס ר"ב דיין מבושל אפי' קונדיטון מברכין עליו בפה"ג ע"ש ואע"ג דגבי דבר בעבולו במשקה כתבו הרבה מהאחרונים ז"ל דמשקה קרוב הוי אוכל כמ"ש המג"א סי' קנ"ח סק"ז מ"מ לענין גוף הברכה אין שנוי בין נלול ובין עב וא"ת מ"ש מנסא דסי' ר"ח ס"ו בקמח של ה' מיני דגן שבלקו במים דאם היה רך כדי שיהא ראוי לשתיה מברך עליו שהכל ואחריו בנ"ר יע"ש והתם אדרבה גוף הקמח הוא מעורב במים ואעפ"כ נשתנית ברכתו לברכת שהכל מטעם דנעשה רך דראוי לשתיה וי"ל דהתם שאני כיון דהדרך הוא לעשותו לרפואה כמ"ש בגמרא אעפ"י שעשאו בוחהו להנאה מברך שהכל דחשיב כאלו עיקרו אינו אלא לרפואה משא"כ בכל הני דעיקרן אינן נעשין אלא לאכילה לעולם לא השתנה ברכתן מן הנלול לעב או להפך ועיין במ"ב מרן ב"י בשם ה"ר יונה ז"ל ועוד דהתם סוף סוף קמח ומים מעורבים משא"כ ביין וכיולא בנתעבה שאין דבר אחר מעורב עמו מה לי לח ועב לעולם שם יין עליו ועיין במג"א סי' ר"ה סק"ו ועיין בב"י סס"י ר"ד בדברי מהר"י קולון ז"ל וכו' כל זה כתבתי לפום ריהטא ואי"ה נתיישב בזה בס"ד עכ"ל :

והרב יד אהרן מ"ב סי' ר"ב הגב"י אות ה' עמ"ש מרן בשם א"ח על אגופ"י מברך שהכל וכו' הביא ל' הכנה"ג בתשובה ח"ב סי' א' הנז"ל בביאור מליאות האגופ"י שמבשלים בו וכו' ברכתו שהכ"ב דמ"ב וכו' ולא כתב בוס רמז לו' שדברי הא"ח והכנה"ג הנ"ז עם דברי מהרי"ע שהביא בהגה"ע אות א' הנ"ז שהם מנגדים זא"ז ח"ו אלא כנראה בדבר פשוט אללו שאין בניהם שום מחלוקת כנר' מפשט ל' הכנה"ג בתשו' הנ"ז שאם מבשל התירוש לבדו עד שנקפה בלי שום תערובת עפר הגורם לו לעמוד במתיקותו שבודאי אינו כדין האגופ"י שכ' מרן ב"י בשם א"ח ובאגי האגופ"י מהט' הנז' בס כנז"ל ודברי מהרי"ע סי' ס"א הנ"ז. הביאו הרב נוה שלום סי' רס"ע אות ע"ו בלי חולק ע"ש :

והנה הרשב"ץ ז"ל בתשו' ח"א סי' פ"א והביאו השע"ב ני"ד סי' קכ"ג כ' בפשי' דיין שנתבשל מעט ונשאר שם יין עליו ודאי הוא יין גמור לברכת בפה"ג ולקידוש היפך מ"ש בשם הגאונים ואם הגאונים אמרו לא דברו אלא ביין שנתבשל הרבה עד שנתעבה ונעשה כעין דבש ולא נשאר עליו שם יין דודאי נד"ז ברכתו שהכ"ב ופסול לקידוש שהרי יצא מתורת יין ואין שם יין עליו ע"ש. ואין מזה תרעומות על מהרי"ע ז"ל איך כתב היפך הרשב"ץ ז"ל כיון דמהרי"ע ז"ל סיים בדבריו ז"ל דכל זה כתב לפום ריהטא וכו' כנז"ל :

והנה ענין זה היין בנתעבה שברכתו שהכ"ב הגם שאין בו תערובות עפר לכן כנר' מפשי' ל' הרשב"ץ גם והברכ"י א"ח סי' ר"ב הנה אם המחה אותו במים שחזר משקה מה דינו לברך בפה"ג ולקידוש כיון שעתה הוא נלול . ואם מפני שנק' עליו אוכל תחילה הרי סוחט אדם אשכול ענבי' וכו' לפי מ"ש הא"ח בסי"א והביאו הברכ"י סי' ער"ב שאפי' בשבת יוכל לסחוט לתוך קדירה שיש בה אוכל דכאוכל דמי ואח"ך מקדש עליו ע"ב . ואם מפני שבשנתעבה היתה ברכתו שהכ"ב ואין להעלותו מעלה עתיקתא לאיגרא רמא משהכ"ב לבפה"ג הרי דחטים היו ברכתן בפה"א וכשטחנו מברך על הקמח שהכ"ב וכשאח"כ נעשה פת מברך עליו המוליא . וא"כ אפשר דה"נ בנ"ד :

אלא שיש להוות ע"ד מ"ש הברכ"י סי' ר"ד ע"ש ברכה אחרונה על הקאפ"י שהמתחסד לשתות הקאפ"י לוגמת כדי לשתות רביעית ביחד ולברך ברכה אחרונה אליבא דכ"ע לא הועיל כלום בזה כיון דהדרך בנ"ת לשתותה חמה ובכיוונין הגם שהוא שותה לוגמת רלופה בטלה דעתו וכו' ואינו מברך אחריה ע"ש הרי דהגם בנהנה כראוי ששתה רביעית ביחד כיון דאין דרך בנ"א ליהנות בקאפ"י כך בטלה דעתו ואינו מברך אחריה וא"כ ה"נ בדב"ש כיון שאין דרך בנ"א לעשותו דב"ש כדי לברותו במים ולשתות אותו כמתיק יין כ"א ע"ד לאוכלו מלוקח עושין אותו שברכתו שהכ"ב הגם בזה המחה אותו במים ע"ד לשתותו עדיין הוא במדרגתו הראשונה שהיה בה קודם שנמחה במים הגם שנהנה עכשיו ממנו דרך שתיה כשתיית היין וברכתו שהכ"ב ופסול לקידוש ובאגי קמח ה' מיני דגן הנז"ל דאורחייהו בהכי עושין אותן כדי לעשותן פת ומיני מזונות וזה הנר' כעת ועדיין ל"י ותיפוס :

כתב הכנה"ג סי' ר"ב הגב"י ז"ל אם נתערב יין מבושל ביין חי אם הרוב הוא יין חי בפה"ג ואם הרוב הוא מבושל מברכין שהכל הר"ס מריקאנטי ז"ל סי' ע"ז ולדידן דקי"ל דעל המבושל מברכינן בפה"ג כ"מ לדבר שמברכין עליו שהכל ונתערב בדבר שאין ברכתו שהכל עכ"ל . ולפי מש"ל מהרשב"ץ כ"מ נמי ליין חי שנתערב ביין שנתבשל ונתעבה כמו דב"ש דהגם שהיין ברכתו בפה"ג הנה אם הרוב המעובה שברכתו שהכל מברכין עליו שהכ"ב וכ"ש אם המעובה נתערב במים והרוב הוא המים דפניהם ברכתו שהכ"ב כנז' ולא יש פה לו' דכשנתערב במים יעלה מברכת שהכ"ב לברכת

לברכת בפה"ג והוא מכ"ש מגדולים הנז' שנתערב ביין גמור שברכתו בפה"ג ואעפי"כ אזלינן בתר רובא דיין המבושל אפי' נלול למר כדאי"ל דמברכין עליו שהנ"ב או בתר רובא דיין מעובה אלי' דכ"ע כ"ש ביין מעובה ומים דשניהם כ"א כפ"ע שהנ"ב:

והמחב"ר אות ג' בשנ"ה ז"ל ודע שדברי מהר"ש ריקנאטי בהתבה בשם י"א הם דברי הרי"ף בתשובה סי' רל"ה כמשע אות באות ואיני יודע למה לא כתבה בשמו גם כמדומה שהראשונים לא הזכירו הרי"ף בדין יין מבושל ועיין מ"ש המג"א והרב זרע אמת סי' ל' עב"ב עכ"ל:

עיין להרשב"ץ ז"ל בתשו' ח"א דמ"ו ב' לענין יין מבושל לברך עליו בפה"ג ולקידוש שהביא ראיות דמקדשין עליו וכ"ש שאומרים עליו בפה"ג וכתב ז"ל ואפשר שהגאונים ז"ל שאמרו שאין מברכין בפה"ג על יין מבושל וכ"ש שאין מקדשין עליו לא אמרו כן על היין שנתבשל מעט ונשאר שם יין עליו אלא על היין שנתבשל הרבה ונעשה כעין דבש ולא נשאר עליו שם יין ובודאי שהדין עמהם בזה שאין מקדשין עליו ואין מברכין עליו בפה"ג שהרי יצא מתורת יין ואין שם יין עליו עכל"ל. תבו' הרי"ף הנז"ל במחב"ר הביאו הטה"ב בי"ד סי' קכ"ג אות ז' ע"ש:

מספ"ל בדעת הרשב"ץ ז"ל הנז' דיין שנתבשל שאמרו הגאונים ז"ל שאין מברכין עליו בפה"ג אלא שהנ"ב וכ"ש שאין מקדשין עליו דלא אמרו כן על היין שנתבשל מעט ונשאר שם יין עליו אלא על היין שנתבשל הרבה ונעשה כעין דבש ולא נשאר שם יין עליו שהדין עמהם בזה שאין מקדשין עליו ואין מברכין עליו בפה"ג שהרי יצא מתורת יין ואין שם יין עליו כנז"ל. אם הוא דוקא בעשאו ע"ד אכילה כדבש ואז אפי' אם אח"ך נמלך ועירב בו מים עד שנעשה כיין מבושל נלול באעפי"כ אין מברכין עליו בפה"ג אלא שהנ"ב ואין מקדשין עליו דהו"ל כמו שנתערב דבר שברכתו שהנ"ב בדבר שברכתו שהנ"ב היעלה על הדעת דעי"ז יעלה למדרגה מעולה לברך עליו בפה"ג וק"ו מה"ש שאם נתערב יין מבושל לד' הגאונים ביין חי שאם הרוב יין מבושל מברכין עליו שהנ"ב כנז"ל להדיא וה"נ ביין מבושל שנתעבה כדבש שהוא יין מבושל שלדעת הגאונים לדעת הרשב"ץ ז"ל הנה אם עירבו עמו מעט יין חי עד שנעשה ראוי לשתיה הנה אותו מעט יין בטל בו וכ"ש אם לא עירבו בו יין חי כ"א מיא בעלמא דאין מברכין עליו אלא שהנ"ב ופסול לקידוש כנז'. משא"כ אם מעיקרא כשבישל יין עד שנתעבה כדבש לא היה ע"ד אכילה כ"א ע"ד שתיה ממש שכל עת שירצה לשתות יין לוקח מעט ממנו וממחה אותו במים ובזאתו אם נאמר בזה לא בטל ממנו שם יין ולא דברו בו הגאונים לדעת הרשב"ץ ז"ל ואף את"ל דמיירי גם בזה אפשר דדוקא בעודו עב דאוכל נק' ולא משקה משא"כ כשממחה אותו במים דהו"ל משקה ונעשה משקי' על דעת זה הו"ל יין גמור לענין ברכת בפה"ג ולענין קידוש וכמו בשאמת עביית האשופ"י דהיינו יין מבושל עד שנתעבה שעושין במקומות שדבש דבורים מלוי הרבה בזול שאין עושין דבש ענבים הנז' לד' אכילה כ"א ע"ד ליתן אותו בחבית יין למתקה שנמלא שנעשה ע"ד שתיה ביין ולא ע"ד אכי' כלל. או"ד לא שנא ובכל ענין כיון שיצא מתורת יין ע"י שנתעבה וגנים לברך עליו שהנ"ב שוב אינו עולה למדרגת בפה"ג אפי' אם עירב בו מעט יין כ"ש אם עירב בו מים:

ועד"ז מספ"ל ביין שנקרש ובחרס הדרייאני שבלוע מיין כבר שכ' מורה פי"ד סי' קכ"ג ה' דאין בהם מבוש מגע גוי ע"ש. אם אח"ך פולט יינו ע"י שריה במים אם נקרא יין גמור וכשרים לקידוש ונאסרים במגע גוי. ואין ראיה מדין יי"נ הנז' בי"ד סי' קכ"ג סי"ג דשאני התם שבלועים מיי"נ שכבר הוא אסו' ולכן נשאר באיסורו אפי' נאמר שאין עליו אז שם יין מ"מ כיון שעדיין ראוי לשתיה ולשנאה ע"י שריה לא פקע איסוריה מיניה משא"כ ביין של היתר שנקרש או שנבלע בחרס אפשר שאין עליו אז שם יין כלל אפי' אחר שריה:

וראיתי להד"מ בי"ד סי' קכ"ג סק"ד ז"ל וכ' בשי' אגודה פ"ק דפסחים יין שנקרש וגגע בו גוי אין בו משום יי"נ. ובהג"א פ"ב חרס הבלוע מיין וגגע בו גוי מותר בשתיה ויין שהגליד השיב ר' שמחה דבטיל מתורת משקה ולית ביה משום יי"נ ויין שנקרש אין בו משום מגע גוי ואם השב עליו למשקה יש בו משום מגע גוי וכן אם נגע בו לאחר שנמחה עכ"ל הד"מ והבי"ד הס"ך שם ס"ק י"ב והרב חכמת אדם כלל ע"ה סי' ד' ע"ש. ואפשר שגוכל ללמוד לענין ברכה וקידוש מדין יי"נ הנז' לענין אם השב עליו למשקה וכו' וכן לאחר שנמחה וכנז'. עיין שו"ת יבשר טוב סי' כ"ח:

עוד מספ"ל ביין שהתחיל להחמיץ עד שיצא מגדר ברכת בפה"ג לברכת שהנ"ב אם הוסיף בו דבר מתוק כגון סוקאר וכיוצא עד שהלך חמיצותו שיעור שראוי לשתיה לרוב ב"א או שנמתק לגמרי אם חוזר למעלתו לברך עליו בפה"ג או"ד כיון שמצד עצמו ברכתו שהנ"ב ומה שהוסיף בו להמתיקו הנה אין ברכתו בפה"ג אלא שהנ"ב וכיוצא הנה אינו חוזר על ידו לברכת בפה"ג דלא עדיף ממאי דאתא מתמתיה ע"ד שומים שנתבשלו עם בשר דהנם דמצד עצמם חיים היו בפה"א הנה כיון שנתבשלו נשתנו לגריעותא וברכתם שהנ"ב דהנם כשנתבשלו נתבשלו עם בשר והושבחו כיון שהשבחה בא להם מצד הבשר ברכתם שהנ"ב והנם במעולם לא היה בהם גריעותא כיון שבעודם חיים הוו חשובים וברכהם בפה"א וכשנתבשלו הנה לא נתבשלו לבדם שיוגרעו אלא מעיקרא נתבשלו עם בשר ואפי"ה כיון דבאמת אם לא היה הבשר הוו לגריעותא מצד עצמם וברכתם שהנ"ב ה"נ כשנתבשלו עם בשר והושבחו כיון שהשבחה בא להם מצד הבשר ברכתם שהנ"ב וכ"ש בנד"ד שכבר קדם לו הגריעות בפ"ע ע"י שהתחיל להחמיץ שיעור שרוב ב"א נמנעים מלשתותו והוחזק אז בברכת שהנ"ב דוקא אלא שאח"כ עירב בו סוקאר ול"ד ליין גמור הזק דלר"א אין מברכין עליו בפה"ג אלא בפה"ע ואפי"ה ע"י מזיגתו במים שנשתנה לעלויא מברכין עליו בפה"ג ע"י המים שעירב בו דשאני התם דאתי בהכי לשהותי ע"י מזיגה בפרט בזמן הא' ז"ל שהיו יינותיהם חזקים עד שאז"ל כל חמרא דלא דרי על חד ג' מייא לא שמיה חמרא וכיון דאורחיה בהכי אדעתא דהכי נטעי ליה ודרכי ליה משא"כ בנד"ד יין שהחמיץ שאין דרך לערבו בסוקאר:

הרב לב חיים ח"ב סי' פ"ד ז"ל שאלה במי שהי"ל יין שנעשה קצת להחמיץ ונתן בתוכו צוקים למתקו ואינו מרגיש כלל טעם חמוץ אם יש לאסור שלא ללוש בהם המצות או מותר וכו':

תשובה הנה לא מבעי' לדע' רוב הפוס' דס"ל דהומץ יין אינו מחמיץ וכמ"ש בפר"ח סי' תס"ז סק"ה והשנה"ג והרא"ד סי' רכ"ו כ' דאפי' ריא"ז מודה בהומץ יין ע"ש ועמ"ש מו"ה הגד' בחק"ל י"ד ח"א סי' קפ"ג דרכ"ו ב' כי הבעי לך לדעת הרא"ד הבי"ד רבינו מנוח בפ"ה מה' חו"מ דס"ל דהומץ יין מחמיץ וכ"כ רבינו ירוחם הבי"ד הטה"ם סי' תס"ב סק"ב ע"ש י"ל כי לא אסרו ב"ה

ביין חמוץ אבל זה שנשתנה ע"י נתינת הצמוקים בתוכו ונאבד טעם החימוץ אפשר דיודו דמותר ויש להביא ראיה ממ"ש בגמ' שנעשה נס ונעשה החומץ יין וכו' ע"ש ובודאי כי כיון שחזר החומץ להיות יין . (וזה הדיבור הוא שייך לנד"ד ואעפ"כ יש לדחות דשאני התם שחזר יין שלא על דבר שברכתו שהכ"ב כ"א מעצמו ע"י נס או ע"י נתינת צמוקים בתוכו דיין צמוקים נמי שנתנו צמוקים במים עד שנ"ט ומשכו אותו הנה ברכתו בפה"ג משא"כ בנד"ד שחזר יין ע"י דבר שברכתו שהכ"ב הנה דומה לשום שנתבשל עם בשר והושבח כנז"ל וצל"ע) . בודאי שבירכו עליו בפה"ג וקידשו עליו ויש לחלק דמעשה נס משמים שאני לא כשנעשה פעולה ע"י בשר ודם לזה נראה דאין מקום לחלק דמצינו להרשב"ץ הבי"ד בס' ב"ה סי' תמ"ב דמי צמוקים הוי יין גמור כי נשתנו המים בתוך הצמוקים כמים בתוך הענבים ע"ש . הרי שהוא מביא ראיה ממעשה שמים למעשה בשר ודם ואם נפשך לו' כי גם להרשב"ץ הקשי דמה ראיה מביא ממעשה שמים למעשה ב"ו וכמו שהשיב עליו הגו"ר חא"ח כלל ד' סי' ע' דע"ע ד' ע"ש עכ"ז רב המרחק יש כי בנדון הרשב"ץ במים שנתנו בצמוקים הוי מים עם מ"פ כי נתערבו מים שהיו לבדם עם המים היוצאים מהצמוקים וא"כ המים בעין שנתן להיכן הלכו הילכך דין הוא לאסור משא"כ בנד"ד כי היין מתחילה היה יין מתוק כי לא חימוץ וכשהחמיץ קצת ונתן הצמוקים הסיר החימוץ וחזר לכמות שהיה וא"כ הכא שיש לחומץ לשחמיץ כבר נתבטל . ועוד יש להביא ראיה ממים שנותנים בתוך היין בשעת הבציר כי אין בו משום מ"פ עם מים כמ"ש הרב"י סי' תמ"ב והרי אם מים בעין שעירב עם יין דהוי מ"פ עם יין אמרינן נתבטלו בשעת הבציר כ"ש כאן בנד"ד דהרי עכ"ל ועיין עוד שם סי' קל"ו לענין מצות הנז' ויש לדחות ולחלק על ראיה מהשום ע"ד מש"ל גבי מרקחת ענבים עם סוקאר עש"ב וכן דעתי נוטה :

סימן ר"ד .

סעיף ז' ברכה ראשונה ואחרונה על המים למי שנעור בלילה צמא ואינו יכול לעמוד ליטול ידיו או מחמת זקנה או חולשה או חולי עיין להספו' ז"ל על א"ח סי' ס"ב ולהעט"ז ולהברכ"י שם . עיין בשו"ת זכור ליצחק סי' א' . הא"ר ס"ס פ"ד ז"ל כתב אגודה הרוצה לשתות בבית המרחץ יברך בחוץ ע"מ לשתות בפנים דהוי כמו משנה לפנה ע"כ . משמע בבית אחר אסור לברך ע"מ לשתות במרחץ . וע' סי' קע"ח ובמ"א ס"ס קס"ו עכ"ל . וה"ר שמואל בותבוע נר"ו הראה לי מ"ש בתחי' ס' ארחות צדיקים המקובץ מהנהגות האר"י ז"ל הנז' בס' הרב ז"ל ובאות א' הביא מ"ש בס' המצות פ' עקב ע"ע שקודם נט"י ישתה מים פחות מרביעית בברכה ראשונה ויכוין לפטור מה שישתה בתוך הסעודה וכו' וסיים ז"ל א"ם מדברי הרב נלמד לעשות כן קודם שיכנס האדם לבית המרחץ שאינו יכול לברך בפנים ולכן ישתה פחות מרביעית בחוץ קודם שיפשוט את בגדיו ויברך ברכה א' ואח"כ יכנס וישתה כל מה שירצה בפנים ואח"כ כשיצא לחוץ אם שתה כשיעור רביעית יברך ברכה אחרונה וכמו כן נלע"ד לעשות בזמן שהאדם בותה בלילה על מטתו וידיו מסואבות שישתה קודם שישן פחות מרביעית ויברך ברכה א' ויכוין לפטור כל מה שישתה כל הלילה ואח"כ בבוקר כשיטול ידיו ויטהר אם שתה בכל הלילה כשיעור רביעית בבת אחת יברך ברכה אחרונה ואם ירחץ ידיו בלילה קודם שתייתו ויברך עליהם אחריו עכ"ל והנה בס' המצות הנד"מ לא מצאתי בו דברי מוהרש"ו ז"ל אלו כלל . בשו"ת פני יצחק אבולעפיא הל' ברכות אות ע"א זל"ל ומ"ש הרב תהלה לדוד דפ"ג ב' משם ר' האר"י ז"ל בס' המצות שישתה קודם שישן פחות מרביעית ויברך בתחילה ויכוין לפטור של הלילה ובבוקר אם שתה כל הלילה שיעור רביעית בבת א' יברך ברכה אחרונה ע"ש גם תיקון זה לא מהני לשום דינא וכבר קרא עליו ערער הזל"א בדי"ח ע"ב בד"ה נקיות וכו' ע"ש ועיין בעקרי הד"ט סי' ה' אות כ"ב עכל"ל :

סעיף י"ב ברכת הנהנין . אכילה או ריח . הנה אכילת מרקחת ורדים . עיין מ"ש מרן ז"ל ס"ס ר"ד וסי' רי"ו ובשו"ת שבסוף ס' דת ודין דרושים למהר"א בן שנגי ז"ל ומאחיו מהר"ר יעקב ז"ל בסי' א' שו"ט ע"ע ברכת מרקחת ורדים שכתב מרן ז"ל סי' ר"ד סי"א עם ענין ברכת הריח שכתב סי' רי"ו ולבסוף מסיק שעד וסמך למה שראה רבותיו ז"ל נוהגים מיום היותו שהיו מברכין על השוקאר רוזאדו וכו' ע"ש מאחיו מהר"י הנז' :

והלק"ט סי' פ"ג ז"ל שאלה מה דין ורדים לענין ערלה ומעשרות וברכה . תשובה הדברים עתיקים ויש לנהוג בהם כל דין פרי ולחומרא . ואני מברך על אגואה רוזאדה במ"ב לצאת ידי כולם כי מה שדעתי נוטה באמת שיש לברך עליה הרע"ב אמר המעי"ת עיין ש"ת מהרימ"ע הי"ד סי' ל"ד דהני פלוגתא דרבוותא ובח"ל מותר כדלקמן בש"ע סי' רנ"ד ס"ט וכתב עוד דאפי' בא"י דספק ערלה אסור לא ראה שנזהרים אפי' שרגילות לשותם בכל שנה עש"ב . וע' מהרשד"ם סי' קנ"א שמצא בס' האגור משם הראב"ד שיש לברך על הוורד הרע"ב ולזה הסכים הוא ז"ל ע"ש עכל"ל :

מזה מתבאר דלדידן דקי"ל סב"ל אפי' נגד מרן ז"ל הנה המריח בוורדים או במי וורדים לא יברך בע"ב כדעת מרן ז"ל ולא הרע"ב כהחולקים עליו ואו' הרע"ב אלא אנן דמספ"ל במילי דברכות היכי נעביד לכן נברך במ"ב :

על הקלאוו ומי הקלאוו שיש מן הפרי במים למ"ש בש"ע ולמאן דס"ל כך עיין מרן סי' רי"ו והרב בית יהודה ח"ב והגו"ר והפס"א ה"א פ"ע מה"ב בפסק מהרב. המחבר ופסק מהרב אדמת קדש מסכים עמו דהנה שנהגו רוב העולם לברך עליהם בע"ב היפך מרן ז"ל סי' רי"ו דפ' הרע"ב הנה יש לגעור במי שמברך על הקלאוו ומי הקלאוו בע"ב כי אין לנו אלא דברי מרן ז"ל עש"ב . ולמעשה עיין באחרונים ז"ל :

מכל זה נראה דמחלוקת הוא במידי דשייך ביה הרע"ב כגון וורדים וקאמילה וקלאו ואית ביה מחלוקת אם יברך בע"ב לכן אנן מברכין במ"ב משא"כ מי אזה"ר וכיוצא בו דאין נקרא פרי כלל . אלא שעדיין יש דעת הראב"ד ז"ל על מי הוורד שאין לברך עליו אלא במ"ב ולא בוורד עצמו עיין מרן בב"י וא"כ ה"ה לדעתו ז"ל על אזה"ר ומי אזה"ר והגם דמרן ז"ל בב"י סי' רי"ו הבי"ד הראב"ד ז"ל הנז' ופסק בב"י ובש"ע להדיא דלא כוותיה . עכ"ז נלע"ד דהוי ספק ברכות מכח דעת הראב"ד ז"ל הנז' הגם שהוא היפך פסק מרן ז"ל ע"ד מ"ש הרב חיד"א ז"ל בהרבה מקומות ובפרט במחב"ר סי' ז' דלא קבלנו הוראות מרן ז"ל במילי דברכות . ועוד שראיתי להרב מו"ק בכתב עד"ז ממש כענין ברכת הקאמילה בפסק מרן ז"ל סי' ר"ב ורי"ו ותמה על מרן ז"ל איך לא חשש לספק ברכות

מכח

מכח דעת שה"ל שהביא הב"י סי' רי"ו עיין להמו"ק סי' ר"ב. ועיין בירך את אברהם דפ"ג אות י"ד ועיין לעיל בסמוך מ"ש מן ס' הלק"ט סי' פ"ג במ"ש הרשד"ם בשם האגור משם הראב"ד:

והזל"א מע"כ אות ריח ז"ל ועל אגוזה רוזאדה מיני בשמים שלק"ט ח"א סי' פ"ג וכ"כ גור אריה ז"ל סי' רי"ו דכיון דיש מחלוקת יברך מיני בשמים ועל זכאר אתרוג ונארנאנג' עצי בשמים משם מהריק"ש מהר"י למח ועיין אגורה באהלך די"ז דהוא נ"כ כתב ועל ריח הפלור עצי בשמים ועיין בסי' מ"ב ז"ל דהביא דבריו השניה והשיג עליו על מה שצידד שיברך מיני בשמים שיש מחלוקת וליתא דלכ"ע הוא עצי ע"ש עכ"ל:

סימן ר"ה

זתים חיים או כבושים או מלוחים. הנה זה כמה היה נלע"ד שהזתים הם בכלל פירות שטובים מבושלים יותר מחיים ולכן האוכלם חיים בלי כבישה וביטול או מליחה מברך שהכל ועי' כבוש מברך בפה"ע ומפני זה הייתי אומר שהמברכים שהחיינו בקדוש ליל ב' דר"ה על זתים ירוקים שעדיין לא נתקנו בטוב ע"י כבישה כראוי שאין דרך לאכלם כך אלא עד שיכבשו בטוב או עד שיבשלו אותם באז משליכים מים ראשונים של הבישול מפני רוב מרירותם אלא שמפני ברכת שהחיינו דקידוש מקדימים לאכול מהם אז והיה נלע"ד לברך עליהם אז שהכל ולאחר מליחה או כבישה כראוי או בישול בפה"ע ועתה נולד לי ספק גדול בזה לפי ל' ה"ד והירו' לאורה נר' שטעיתי בהנ"ז דבמס' ברכות דל"ח ב' ובירו' פ' כ"מ ה"א ובמפרשיו מהר"ש סיריליאו ז"ל וס' ניר וכו' ובירו' ס"פ כל שעה ומפרשיו מבואר דזית דרכו לאכול חי והאוכלו חי פשוט דברכתו בפה"ע והאוכלו מלוח או כבוש איצטריך לאשמועינן דברכתו בפה"ע ולא שהנ"ב ע"ש:

והה"ר יעקב ן' קיקי נר"ו הקשה לי בזה ממ"ש הרב האר"י ז"ל בס' המצות פ' עקב ע"ע זתים ירוקים שנמ"ת הוא ע"י כבישה ביד ישראל שאינם ראויים לאוכלם קול"ז והנה לא ידעתי להשיב אלא אם נאמר דהש"ס מיירי בשחורים לא בירוקים ובאמת שהם זתים כבושים הם הירוקים שהשחורים אין דרך לכבשם במים אלא למלחם ואפשר דמיירי בשחורים שכבשן בחומץ ולכ"ח. בספ' הרב אליהו זל"ל כבוש בחומץ וכבוש כמבושל זית ע"י שדרכו לאכול כשהוא חי דאלו לא נאכל חי וע"י כבישה נאכל ב"מ דעכשיו איננו חי וכיון שאין היותו ניכר בו ע"כ נשתנה מברייתו אבל השתא שנאכל כשהוא חי ונכבש בחומץ עודנו כעינו קאי משא"כ ירקות וכו' ע"ש. וכ"כ הרב שדה יהושע:

הרב קה"ע פ"ב דפסחים על הירו' הנ"ז ביאר ז"ל זית כבוש במים ומלח וה"ה שלוק דמליח הרי הוא כרותח וכו' זית כבוש מברכין בפה"ע כיון דדרכו לאכול חי הלכך אפי' כבוש כאלו הוא בעין ומברכין עליו בפה"ע ירק כיון שלקו נשתנה דמתחילה אינו ראוי לאכול וע"י שליקה ראוי לאכילה לכך מברכין עליו שהכל עכ"ל:

ידיד נפשי ה"ר שמואל בוחבוט נרו' הראה לי להרשב"א פ' כ"מ דף מ' שהביא הירו' הנ"ז וכתב ז"ל ונר' דטעות יש בגי' זו והענין הוא זית ה"י שאין דרכו להאכול חי אפי' כבוש כעינו הוא ע"ש. הרב פני משה שם ז"ל זית כבוש. כמו שכובשין זתים במלח למתקן וכו' על זית כבוש הוא דקאמר שכן דרכו לאכול אותו כשהוא חי ולא מבושל והלכך אעפ"י שכבוש הוא לא נשתנה מכמות שהוא בעינו ונאמר ברכתו עליו אבל הא דר' בנימין בר יפת בירך שכן דרכו להיות נשתנה ע"י שליקה והלכך והלכה ברכתו ממנו מכמו שהיה עכ"ל ושם במראה הפנים הבי"ד הרשב"א ז"ל הנז' דטעות וכו' וכ' עליו ז"ל ולמאי דפירשתי בפנים כמדומה שא"צ להגיה ג"כלל ועי' שדרכו לאכול חי דקאמר היינו לאפוקי מבושל הוא אלא שאוכלין אותו ע"י כבישה וכלפי דקאמר בירך כיון ששלקו נשתנה קאמר גבי זית שאין דרכו לשלקו אלא לאוכלו כבוש וא"כ אפי' הוא כבוש כמו בעינו הוא וכלומר שעיקר דרך אכילתו כך הוא. והיינו הך לענין הכוונה וכדרב חסדא עכל"ל:

ומי כבשים דהיינו קואי"ן כבושים או מלפפונות או כרוב וכיוצא שדרך העולם כשקונים לאכול כבשים הנ"ז מביאים עמו מעט מים מכבישתו כדי לשתותו גם הוא מפני חמיצותו אם נפטר בברכת הכבושים עצמן שהיא בפה"א או נ"ל בפ"ע שהנ"ב ואין לו שייכות פיטור עם ברכת גוף הפרי שהפרי נאכל בפ"ע ואי"ל לאלו המים ואלו המים שותים אותם בפ"ע אחר אכילת הכבשים מפני חמיצותם ולכן אין שייכות לו' שברכת העיקר שהוא הפרי תפטור הטפל שהוא המים דהנה שבגוף הכבשים הפרי הוא העיקר והמים באים לתקנו לכבשו על ידי עצמם והמלח אבל בשעת אכילה אין לו מגע טפלות לפרי כלל והוא חשיב בפ"ע לגמרי:

כתב הט"ז סי' ר"ב סי"א סוף ס"ק י' ז"ל וציר של פירות שנכבשו כגון קשואים שקורין אוגורק"ש או קומפ"ש אין לברך רק שהכל דהא לא נכבשו להוציא מימיהן עכ"ל והבי"ד הבאה"ט ס"ק ב':

ולא דמי למ"ש המג"א שם ס"ק כ"ד ז"ל ויוצא. דעל כולם אם אמר שהכל יצא ומיהו אם אכל תחי' הפרי ובירך בפה"ע צ"ע אם יברך שנית על המרק שהכל ולכן ישתה ד"א תחי' לברך שהכל עכ"ל וע"ש בלבושי שרד ומחצ"ש דשאני דלדעת הרא"ש ברכתו בפה"ע ולשטת מר"ן שהכל ולכן כ' מרן דבברכת שהכל יוצא גם להרא"ש ועל הכל וכו' ובזה יוצא גם ידי דעת הרא"ש ז"ל משא"כ כשבירך תחי' בפה"ע על הפרי אז הדרינן לספק ברכות לענין המים כיון דלדעת הרא"ש ברכתו בפה"ע הרי נפטר בברכת פה"ע שבירך על הפרי ולשטת דמר"ן בברכתו שהנ"ב לא נפטר בבפה"ע שבירך על הפרי וצ"ל שהכל על המים לכן כ' המג"א דכנד"ז ישתה ד"א תחי' לברך שהכל משא"כ במי כבשים דנד"ד דלא ראינו כעת חולק על הט"ז בזה דברכתן שהכל וא"כ אף שכבר בירך תחי' בפה"א על הפרי צ"ל שהכל על המים ואין לה שייכות עיקר וטפל בזה:

ולא דמי למ"ש מר"ן סי' ר"ה ב' וה"ה כבוש כמבושל עיין מ"ש הט"ז בס"ק י' הנ"ז והרב פ"מ במ"ז שם ועיין להמג"א סי' ר"ה סק"ו בזה צודק גם לדברי המרדכי שם אמנם לטעם דהרא"ש שם נר' דבנד"ד טעם החמיצות שבאלו המים איני טעם פירות הנכבשים בתוכו אלא הוא טעם בפ"ע נולד ע"י ג' מים ומלח והנכבש ואינו טעם פרי הנכבש כלל אלא אדרבה בצירוף ג' נולד טעם חמיצות גם בפרי הנכבש והר' פ"מ בא"א סי' ר"ה סק"ו הנ"ז ז"ל על המים עמ"א בר"מ פ"ח מה"ב ה"ד והוא שבשלן לשתות מימיהן יע"ש ועט"ז ר"ב יו"ד במי אוגרקים וכו' למד מדברי הר"מ ז"ל ומלשון הש"ע בלא חילק משמע כל שדרכן בכך מימיהן כמותן וכ"ש למ"ש המרדכי המרדכי לטבל וכו' ומי אוגרקים מטבלין בכן וצ"ע. כששותן לבדן מה יברך. ושכר שעורים ותאינים עסי' ר"ד אות ע' ור"ח אות ז' עיין עכ"ל הפ"מ ועיין להמהלכה שם:

ועיין להרב מו"ק סי' ר"ב באורך וזל"ל ומ"מ אם אכל פירות מבושלין מודינא דלא בעי מיסדר אמידי דברכתו שהכל באם היה דעתו מתחילה לאכול אף

אף מהמרק ודאי דהו"ל טפל. גבי עיקר הפרי עצמו ופשיטא לי דמים שער בברכת הפרי אע"ג דכי הוה שתי למרק לחודיה לא הו נפיק בברכת שה"כ השתא ודאי טפל הוא ויצא בברכת העיקר. ולא מספקא מידי. דלא כמג"א כך נ"ל הם ונ"ל הא דאמרינן מיא דשלקי וכו' כין שהרא"ש. אומר אני נלמדנו מדין התמד. ונ"ל עכ"פ שרייה מעת לעת לא מידי היא בהאי. דלא שני אפי' בכמה מעל"ע אלא עד שיחמיץ וקלטו המים טעם שירקות כדרך שעושין כרוב פרוש כבוש שעושה כמה ימים עד שמחמיץ. אז נרגש הטעם במים היטב עכ"ל:

המאמ"ר סי' ר"ב ס"ח ס"ק י"ט מברך עליהם שהכל ויוצא גם להרא"ש וכו' דברי מרן ז"ל מבוארים דר"ל דבמחלוקת הנ"ז בסעיף י' בשאר פירות פשיטא לן דלענין מעשה עבדינן כהרשב"א ז"ל דמברך שהכל ובדיעבד יוצא גם להרא"ש וברכה אחרונה לכ"ע בנ"ר ולא נפקא לן מידי במחלוקת זו אבל במי שריית צמוקים ותאנים נהי דבברכה הא' מצי לברך שהכל ולצאת לכע' מ"מ בברכה אחרונה איכא ספיקא ולכן יר"ש וכו'. ומדברי הרשב"א ז"ל נר' שלא הבין כאן דעת הש"ע ויותר מדברי השכנה"ג ז"ל ע"ש כמ"ש דמר"ן ז"ל בש"ע לא הכריע ודוק. ולפק"ד הדבר ברור כמ"ש:

ונראה דאיכא לספוקי באוכל מן הפירות המבושלים ומברך עליהם בפה"ע ודעתו לשתות מהמים מה דינו דנר' דלהרשב"א צריך לברך שהכל ולהרא"ש נפטר בברכת בפה"ע ומספיקא נר' שאין לו לברך. וכבר מצאתי להמג"א ז"ל שהעיר בזה וכתב דישתה ד"א תחי' ומברך עליו שהכל לצאת ידי ספיקא ונכון הוא וכן יש להסתפק במי שריית תאנים שאוכל מהתאנים ושתה מהמים לענין ברכה אחרונה דלדעת הרא"ש א"צ לברך ולהרשב"א צריך לברך גם בנ"ר ולכן ישתה מים ג"כ וכמ"ש הש"ע כאן וק"ל עכ"ל:

עיין סי' קס"ח ורי"ב גבי עיסה דקה שנותנין על המרקחת וכו'.

עיין הרמב"ם פ"ח מה"ב ה"ד ומ"ש בכ"מ שם ומפרשיו להמעשר שם:

מר"ן ב"י ז"ל סי' רב' ד"ה ואם בישל הפרי הכי"ד הרשב"א ז"ל והרא"ש ז"ל וכתב מר"ן ע"ז וז"ל ונ"ל דהא דמיא דשילקי כשילקי בין בבישלם במים בין בשראם ולא בשלם אם נתנו טעם במים מברך עליהם בפ"ה עכ"ל וע"ש ומבו"ה כ' בש"ע מי שריית צמוקים וכו' הגם דהרשב"א והרא"ש ז"ל נקטי לבון בישול ושליקה ולפ"ז ברור דמ"ש מר"ן ז"ל סי' ר"ה ב' שהוא דין הש"ס אלי' דכ"ע שוא"ל ביתול אלא ה"ה שרייה עד שנ"ט במים:

ולפי דברי מר"ן במיא דשלקי בשלקי דאפי' בשרייה במים בלא בישול. כשנ"ט השלקי הנ"ל הו"ל כשלקי ומברך בפה"א נמצא דהגם דלא נתעבו אותם מים אלא צלולים הו"ל כשלקי כיון דהשלקי נ"ט בהם היפך מ"ש סי' ר"ד בב"י ד"ה שכר שעורים בשם הרא"ש ז"ל גבי שכר שעורים דברכתו שהכל ז"ל א"נ כיון שהמשקה צלול עיקרו ע"ש המים עכל"ל וסיים מר"ן שם ז"ל וכ"כ שם התו' וגם ה"ר יונה כ"כ גבי מיא דשלקי עכ"ל: (דברי מר"ן ב"י דסי' ר"ב הנ"ז הביאו הט"ז שם ריש סק"ט):

ונראה דלדברי מר"ן ז"ל הנ"ז גבי ירקות מודה גם הרא"ש ז"ל כתירוצו הב' גבי שכר שעורים דשאני התם דאין עקרו לאכול השעורים בגופם אלא ליתן טעמם במים ולשתותם וכיון שהמשקה צלול עיקרו ע"ש המים מש"ה מיא דשלקי שהם לאכול הירקות גופם ולשתות המים לכן די כשנ"ט במים לקנות המים עי"ז ברכת בפה"א כמבואר להדיא מתשו' הרא"ש ז"ל עצמו כלל דסי' טו' שהביא מר"ן ב"י סי' ר"ה וז"ל והרא"ש כתב כלל ד' סי' ע"ו דטעמא דמיא דשלקי כשלקי משום דעיקר בישולם בשביל הירקות הלכך כיון שנתנו הירקות טעם במים הולכים אחר הטעם ע"ש. הרי דהרא"ש ז"ל עצמו מודה דגבי מיא דשלקי די בנ"ט במים כנ"ז ועוד דשכר שעורים לא עדיף מקמח מ"ש המנין שבשלו במים שאם ראוי לשתיה ברכתו שהכל משא"כ במיא דשלקי שהשלקי נשים. בגופם שלא נמחו בברכתם בפה"א לכן גם המים שלהם קנו שלימות לזכות לברכת בפה"א וז"ל רבינו יונה על הרי"ף פ' כ"מ גבי מיא דשלקי ז"ל ועוד א"ת בשכר של שעורים אמאי לא מברכין עליהם בפה"א כמי שהשעורין עצמן מפני שאם נחתכו לעילוייא. איפשתו וי"ל דלא דמי למי השלקות דמי השלקות דרכה לאכול בין השפת כמו השלקות עצמן ולפיכך חשיבי להו כמו השלקות שעדיין לא יצאו מתורת אוכל לגמרי אבל השכר יצא מתורת אוכל לגמר' ולפיכך יצא מדינו הראשון ואין מברך עליו שהכל ע"ש.

ועיין מיא דשלקא דברכתו שהכל הנ"ז במר"ן ב"י ר"ס ר"ב ובהרמב"ם פ"ח מה"ב ה"ב ובמור"ם שם בש"ע ס"ד עיין להמג"א ובא"ר שם נלע"ד דמיירי בשלקות שחתכו אותן חתי' דקות ובישלו אותם היטיב עד שנמוחו עיין סי' ר"ח ס' שנה וגם' דרך חיים סי' נו' אות עז' ז"ל בסי' ר"ב במ"א ס"ק י"א הקשה על פסק ש"ע מנ"מ דברכות דס"ל ונשאר בצ"ע (ונראה לפי מ"ש הוא עצמו בסי' ר"ד ס"ק ע' יש ישוב נכון לקושיא זו ודו"ק וע"ל בסמוך בט"ז ס"ק ע' וצ"ע ונ"ל דתיבת שהכל הוסיף רמ"א בש"ע לפי דעתו (אבא כבר כתבתי הכ"כ להדיא הרמב"ם ז"ל ומר"ן ב"י סי' ר"ב גבי אנגרון) שפסק בסעיף ז' דפוידלא טוב לבתחילה לברך שהכל דמרוסק לגמרי ונעברה צורתו ואפשר באנגרון נמי מיירי בכה"ג השלקא מרוסק לגמרי ונפסד צורתו ע"י בישול היטב וזו היא רפואתו וכמ"א ס"ק י"ח כל שאין דרכו להיות מעוך ומרוסק הוי ספק ומברכין שהכל וצ"ע ודוק) עכ"ל ס' דרך חיים:

עיין להגר"א ס"י ר"ב ס"ק י"א ודמ"א שעליו שם שהקשה קושית המג"א הנ"ז ותרצה ע"ש. ועיין מכתם לדודי חסאן ויצחק ירנן על הרמב"ם שם:

מרקחת ענבים היה נלע"ד שברכתו שהנ"ב הגם שניכרת צורת הענבים וממשן קיים והוא ממ"ש מהריק"ו ז"ל שורש מ"ג ע"ע ענבים מבושלים וקורין אותו קונפעט"י שברכתם שהנ"ב וסיים ז"ל ועוד דלפי הנלע"ד לא משתנו לעילוייא אלא לגריעותא שרוב העולם אוכלים יותר ברצון הענבים כברייתם חיי"ן מאותו קונפט עכל"ל והביאו מרן בב"י בתוך ס"י ר"ד ע"ש. והברכ"י ז"ל סי' ר"ב א' הג"ה על אדופ"י שהוא מי ענבים שנקפא מברך שהכל וכן הענבים המבושלים הנק' ערא"נקופ"ט וכן קאנאמ"ר סידי"ן שפשין מהשמשים' ועיין תשו' הרב מהר"י קולון שורש מ"ג הביאו ב"י סי' ר"ד. מז"ה מהר"א אזולאי וכו' ע"ש. והט"ז ס"ס ר"ד נאורך קצת והסכים לדבריו ע"ש. וא"כ כיון שמשתנים לגריעותא מצד עצמם ע"י הבישול הגם שע"י הסוקאר הם טובים כיון שהשבח הוא מצד הסוקאר ברכתם שהנ"ב ע"ד דין השומים מבושלים עם הבשר הנ"ז בי" ר"ב ע"ש:

ואני מסתפק כעת דאפשר דדוקא גבי שומים עם הבשר שהבשר הוא עיקר לעצמו וג"ע בשומים שמצד עצמן היו משתנים לגרועותא לולי הבשר שנתבשל עמהם לכן ברכתם שהנ"ב משא"כ בנ"ד שהסוקאר

בא

בא בשביל שענבים לחקנם. שלא יפסדו ברוב שימים ועל ידו לא נשתנו בבישולם לגריעותא אפשר שלא יתבטל משן ברכתו והשוקאר שעמהם הוא כמו התבלין לתבשיל שאין התבלין עיקר הגם שמטעימים התבשיל וכעת צל"ח :

אח"כ ראיתי חילוק אמיתי יבש"ק בדברי הרא"ש ז"ל פ' כ"מ דל"ח ב' ז"ל ותומי וכרתי וכו' כשהן מבושלין שהכל דאישתנו לגריעותא ואפי' יש מי שאוכל אותם יותר ברצון מבושלים מחיים בטלה דעתו והולכים אחר הרוב ואעפ"י שאנו רגילין לאוכלן מבושלים זהו לפי ששומן הבשר ממתיק טעמו. ואגוז המטוגן בדבש האגוז עיקר ומברכין עליו בפה"ע ויש שרולים לו' כיון דאלו כשלו בלא דבש נשתנה לגריעותא והיה ראוי לברך עליו שהכל נמצא מעליותא ע"י הדבש והדבש עיקר ומברך עליו בהכל ולא מסתבר שאע"פ שנתעלה ע"י הדבש מ"מ האגוז עיקר עכ"ל וז"ל המעדי"ע מ"מ האגוז עיקר. מפא"כ בתומי וכרתי כששומן הבשר ממתיק אותו אפ"ה אזלינן בתר גריעותא דידיה שע"י בישול בלא בשר והתם אדרבה הבשר עיקר ועל הבשר נ"כ אינו מברך. אלא שהכל עכ"ל :

ועיין מר"ן סי' ר"ב ד"ה אגוז המטוגן בדבש וכו' ע"ש ולהמג"א סי' ר"ב סי"ג ס"ק ל' וסי' ר"ה ס"ק כוהא"ר סי' ר"ה סק"ד וסק"ו ע"ש. עיין לשע"ז סי' ר"ב ס"ק י"א וסי' ר"ה סק"ג בירך את אברהם סי' מ"ו אות ב' ד' ו' :

והנה בס' ברכה המשולשת בתוס' הרא"ש על מ"ס ברכות דע"ל א' ז"ל דורמסקין פרש"י בשם רבותיו פרוג"ש והקשה עליו א"כ ברכתו בפה"ע והיה צריך לברך עליו תחילה ותירץ. הר' ר' יוסף דמיירי בשלקו ולר' בנימין בר' יפת בשם ר' יוחנן ברכתו שהכל עכ"ל ועיין אלוי קונט' פי' המלות דורמסקין היינו אלברקוק בל' ערבי שרגילין בירושת"ו להביאן יבשים ומובשלין אותם עם שמן שומשמין וגלצ"ש :

ונלע"ד ע"ד הנ"ל באגוז דהגם דבששלקן במים במים הוא לגריעותא וברכתם שה"כ הנה השתא שעשאם בסירו"ז וגעל"ש ברכתם בפה"ע דהסירו"ז בהם הוא כמו השוקא"ר באגוז שהוא כמו התבלין בתבשיל שהגם שמתקן התבשיל ומטעימו הנה הוא טפל והתבשיל הוא העיקר :

תבשיל שמעורב בו בשר ופה"א ופה"ע וניכר ומופרש כל דבר בפ"ע כגון הנ"ק בל"ע אלמקללי אי לא אזלינן בזה בתר רובא וצ"ל על כל מין בפ"ע דדוקא כשמעורבים לגמרי ע"י שהם חתיכות קטנות דבכנוטל לאכול ניטלים ביחד בבת"א דאז אזלינן בתר רובא או בתר ה' מינים אם אינו לדבק משא"כ בנד"ר או"ד לב' וגם בה' המינים עם שאר דברים כשהם ניכרים כגון הבשיל מה' המינים ויש בו מרק הרבה ביכול ליקח מעט מרק נלול לברך עליו ומעט מ"ה המינים לבדו לברך עליו ואח"כ יאכלם מעורבים.

הרב חיי אדם כלל נ"א סי"ג-ז"ל עירב ב' מינים שאין ברכותיהן שוים כגון בפה"ע עם בפה"א וכיוצא בו אע"פ שבא ליתן טעם הולכין אחר הרוב ומברכין עליו ודוקא בענין שאין ניכר אבל אם כל א' ניכר לעצמו ואינו נעשה לטפל מברך עליו כל א' ברכתו הראוי לו (מ"א סי' ר"ב ס"ק כ"ה) עכ"ל.

הרב אבן העוזר סי' ר"ח ד' ז"ל בס"ק ז' פסק המ"א בזופ"א שעושין משבולת שועל שקורין גנל"י גרי"זנותנים בהם מים הרבה שאין ראויים רק לשרפו שקורין זופ"א צריך לברך על המים שהכל ומ"מ אין הגרעינין בטילין לגרוע דה' מינים חשיבי כמ"ש ס"ס ר"ד ע"ש. הגם מ"ש שהמים הם עיקר ומברך שהכל הוא נכון לדעת התו' והרא"ש ותר"י שכתבו בשכר שעורים דברכתו שהכל הואיל ואית ליה עילוייא אחריתי כפת וכן לפי הטעם הרא"ש דהמים עיקר הם לזו"פא אך מ"ש לברך על הגרעינין ג"כ דה' מינין לא בטילי ברוב זה אין נ"ל דהא הטו"ר ר"ס ר"ח כ' ז' מינין שנשתבחה בהן א"י מברכין אחריו מע"ג ויש הם קדימה לשאר מינין וה' מיני דגן. ג"כ נשתבחה בהן א"י ויש להם מעלה יתירה עוד יתר מז' מינין הנ"ל שעושין מהן פת שעליו יחיה האדם לכן נהגו לה' מינין עוד עלוי שאם נתערבו בתבשיל אין בטילין אפ' שהתבשיל הוא הרוב עכ"ד הטו"ר ע"ש הרי דזה המעלה שנתנו חכמים לה' מיני דגן שלא יתבטלו ברוב התבשיל לא נתנו חכמים לז' מינים דודאי לא ז' מינים בטילין בתבשיל רק ה' מיני דגן שעושין מהן פת נתנו להם מעלה זו שלא יבטלו בתבשיל שהוא הרוב אבל מעלה זו לברך אחריו מע"ג וגם לענין קדימה לשאר מינים זה נתנו חכמים גם לז' מינים וכיון שכן זה הנגלי' גרין דקי"ל בסי' זה דאין מברך אחריו מע"נ מדינא שכ"כ הרמב"ם ותר"י ורשב"א ובה"ג כ"פ רמ"א סי' רי"א דאין לגרעינין שלימין של דגן שום קדימה לשאר דברים הרי דאפי' מעלות שיש לכל ז' מינים לא נתנו חכמים לגרעינין שלימים של דגן א"כ כ"ש דמעלה זו שלא יתבטלו בתבשיל שלא ניתן לז' מינין לא כ"ש דלא ניתן מעלה זו להגרין כיון דהגרעינין הם שלימים זה פשוט ע"כ לא יברך רק על המים ופוטר את הגרעינים כדין העיקר שפוטר את הטפל וכוס מיושב מ"ש הטור ס"ס רי"א בכוסס חטים אפשר דיש לו קדימה ונדחקו בו האחרונים ול"נ מספקא שנסתפקו התו' והרא"ש בסי' זה ה"ד כתב כן דאי מברך אחריו מע"ג יש להם נמי קדימה עכ"ל :

עיין להמג"א סי' ר"ה ס"ק ו' וסי' ר"ח ס"ק ז' ועיין מר"ן סי' ר"ח ז' ואם עירב ממנו בתבשיל וכו' משמע דוקא תערובת ממש דהיינו אורז מעורב בתבשיל דאז כשלוקח בכף לאכול לוקח תערובות משא"כ אם יש בו דברים שאינם מתערבים ע"ד שמתערב האורז בתבשיל אלא הם מופרדים לעצמם כגון חתיכות קרא או בצלים שלימים או חתיכות בשר גדולים מעט שהם מובדלים הגם שהם בתוכו נר' דלא אזלינן בזה בתר רובא אא"כ נעשו לעיקר וטפל כנז"ל :

עיין להשו"ק בס"' ר"ב גבי מי ברייה למוקים ותאניה או מי בישולם זל"ל ומ"מ אם אכל פירות מבושלין מודינא דלא בעי מיהדר אמידי דברכתו שהכל שאם היה דעתו מתחילה לאכול אף מהמרק ודאי דהו"ל טפל גבי עיקר הפרי עצמו ופשיטא לי דמפטר בברכת הפרי אע"ג דכי הוא שהי למרק להודיה לא הוי נפק בברכת פה"ע השתא ודאי טפל הוא ויצא בברכת העיקר ולא מספקא מידי דלא כמג"א כך נ"ל :

והרב יד הקטנה ח"ג פ"ג מה"ב ס"ג ז"ל בד"א בה' מינין אבל בשאר מינים שעירב בתבשיל ב' מינים (י) הולכין אחר הרוב ומברכין על התבשיל כברכת אותה המין שהיא הרוב והמין הב' בטל לגבה ואפי' בבישול אורז שברכתו מזונות עם מין אחר והמין האחר הרוב אין מברכין על אותה התבשיל אלא ברכת המין האחר שהוא הרוב וכתבאר לקמן. ואפי' אם עירב בתבשיל דבר חריף או חמוץ או מלוח או שאר איזה דבר דעבידא לטעמא כמו בשמים וכן כל כיוצא בהן. והן המיעוט ושאר התבשיל הוא הרוב. ואע"פ שהרי הטעם של המיעוט הוא ניכר ונרגש חזק בכל התבשיל. מ"מ הן בטלין במיעוטן ואין מברכין על התבשיל אלא בברכת המין שהיא הרוב. לפיכך בשמים שנותנים לתוך המרקחת אעפ"י שנותנים טעם גדול וחזק מ"מ אין

מברכין

מברכין עליהן אלא על המרקחת לבד עכ"ל . ובש במנחת עני ס"ק י' ז"ל הולכין אחר הרוב . היינו דוקא במקום שייך עירוב ואפי' בנתערב אורז בקטניות שהרי כל אחת ניכר בפ"ע מ"מ עכ"פ שייך בה קצת עירוב וגם אוכלי אותן בעירוב. אבל במבשל לפת עם בשר ואוכלן בלא פת . ודאי דאין שייך כאן רוב ואפי' הלפת הוא רב יותר מן הבשר מ"מ אין ברכת הלפת פוטר הבשר אלא צריך לברך על הלפת בפ"ע ועל הבשר בפ"ע . ואפי' במבשל מין עיסה מה' המינין עם בשר דאמרינן בכ"מ דכל שיש שם מה' המינין הרי ברכתה פוטר שאר המינין . ואפי' במה שאנו קורין פלאדין דשם העיקר הוא המולייתא שהוא מיני פירות כדבש וגם המולייתא ניכר ועומד בפ"ע ואעפ"כ אמרינן גבה דברכת העיסה שבה פוטר הכל מ"מ שאני התם דעכ"פ הוא אוכל הפלאדין העיסה עם המולייתא ביחד בעירוב . אבל במבשל מין עיסה עם בשר דאוכל כל אחת בפ"ע ודאי דצריך לברך על העיסה לבד ועל הבשר לבד . ואפי' בפלאדי"ן אם פירש המולייתא ואוכלה בפ"ע ודאי דצריך לברך על המולייתא לבד אלא דשם הוא גורם ברכה לבטלה לפי שדרכן לאכול ביחד . אבל בעיסה עם בשר אין כאן אפי' גורם ברכה בטלה לפי שאין דרכן לאכול ביחד . כל זה נלע"ד בפשיטות עכ"ל :

סימן ר"ו

סעיף א' מי שהיה לפניו דבר שברכתו בפ"ע ושברכתו שהכל ורצו לברך תחילה על שברכתו בפה"ע ואח"ך על דבר שברכתו שהכל דממילא בדעתו לברך על כל אחד בפ"ע שלא יפטור הא' את הב' אבל זה היה בדעתו מפני שזה ברכתו בפה"ע ולא יפטור שהכל וכשבירך תחי' על דבר שברכתו בפה"ע נשמט ויצא מפיו שהנ"ב אם נאמר שצריך לחזור ולברך שהכל על דבר שברכתו שהכל כיון שבאמת נתכוון לברך על כל אחד בפ"ע הגם שהוא מחמת סיבה הנז' מ"מ הכי כוונתו שלא יפטור הב' בברכת הא' א"ד דכיון שמה שכיון כך הוא מפני שהיה דעתו לברך כראוי על דבר שברכתו בפה"ע ברכת בפה"ע משא"כ עתה שיצא מפיו בלי כוונה ברכת שהנ"ב על דבר שברכתו בפה"ע וכבר מונח לפניו דבר שברכתו שהכל אינו בדין שיחזור לברך פעם אחרת שהכל כיון שלא נתכוון להדיא שלא תפטור ברכת שהכל הא' לברכת שהכל הב' :

הנה מרן בב"י ז"ל בירך על פירות האילן בפה"א יצא וכו' משנה ב"פ כיצד מברכין דף מ' וכו' וכ' רש"י שם דמ"א גבי הא דאמר עולא מחלוקת כשברכותיהן שוות וכו' אבל אין ברכותיהן שוות דברי הכל אין ברכה א' פוטרתן ושוב אין כאן מחלוקת ואע"ג דתנן בירך על פירות האילן בפה"א יצא הני מילי בחד מינא וטעה ובירך עליה בפה"א אבל צנון וזית ובירך על הצנון לא נפטר זית ומיהו הר' יונה כתב שם דהיינו דוקא כשבשעה שבירך בפה"א ולא נתכוון לפטור את פה"ע אבל אם נתכוון לפטור את פה"ע א"צ לחזור ולברך :

והנה ממ"ש רש"י ז"ל תחי' ואע"ג דתנן בירך על פירות האילן בפה"א יצא ה"מ בחד מינא וטעה ובירך עליו בפה"א עכ"ל וכו' דבנדון ההוא שהיו לפניו פה"א ופה"ע ובירך על פה"ע בפה"א לא יפטור את פה"א בברכת בפה"א שבירך על פה"ע הגם שיצא י"ח ברכת בפה"ע ע"י שבירך עליו בפה"א וז"ש ה"מ בחד מינא דהיינו כשיש לפניו פה"ע לבדו וטעה ובירך עליו בפה"א יצא בנד"ז שהוא חד מינא משא"כ בנדון ההוא שיש לפניו פה"ע ופה"א וטעה ובירך בפה"א על פה"ע הגם שיצא י"ח ברכת פה"ע אבל אינו פוטר בזה לברכת בפה"א של פה"א ולזה אמר אם אין ברכותיהן שוות דברי הכל אין ברכה אחת פוטרתן אפי' בנד"ז שבירך בפה"א על פה"ע ויש לפניו פה"א אבל ממה שסיים רש"י ז"ל ע"ז ז"ל אבל צנון וזית ובירך על הצנון לא נפטר זית עכ"ל נר' דדוקא בנד"ז דכשבירך על הצנון תחי' בפה"א הנה אינה ברכה הראויה לכתחי' לזית אלא בפה"ע וג"כ לא נתכוון להדיא לפטור לזית בברכת בפה"א של הצנון כי אם בסתמא כמבואר בדברי ר' יונה ז"ל כנז"ל וסברא הכי דכיון דלכתחי' צריך לברך על כל מין ברכתו הראויה לו אלא שבדיעבד אם בירך על פה"ע בפה"א יצא הנה בנד"ז שבירך על פה"א בפה"א ולא נתכוון כלל לפטור ברכת הפה"ע שלפניו מסיבה אחרי שיקרא דיעבד לפוטרו כיון שלא נתכוון בכך וראוי לברך על כל דבר ברכתו הראויה לו משא"כ אם היה נדון דסיפא כמו נדון דרישא שהיו לפניו צנון וזית וטעה ובירך בפה"א על הזית נר' מדקדוק סיום לשון רש"י הנ"ז דיצא כיון שבאמת ברכת בפה"א שבירך על הזית היא ברכה הראויה לכתחילה לפה"א שלפניו וא"צ בזה כוונה כיון שבאמת זו דין ברכה הראויה לו ושניהם לפניו ודעתו לאכלם דדוקא להיפך אם בירך על פה"א בפה"א ולפניו פה"ע לא יפטור פה"ע בברכת בפה"א שבירך תחי' אלא א"כ יתכוון לכך משא"כ בנד"ז שבירך תחי' בפה"א על פה"ע ולפניו פה"א בברכת בפה"א שבירך על פה"ע היא ברכתו הראויה לכתחי' לפה"א זה שלפניו ודעתו לאכלו א"צ לחזור ולברך פעם אחרת ברכת בפה"א . וכן נר' גם מל' רבינו יונה הנ"ז דדוקא בברכת בפה"א על פה"ע לא יפטור פה"ע בלי כוונה משא"כ בברכת בפה"א על פה"ע שיפטור פה"א שלפניו בכך בלי כוונה דאל"כ הי"ל לרש"י ז"ל לסיים לשונו דדיוק הרישא ממש ולהשמיענו חידוש דדוקא בחד מינא וטעה וכו' אבל בצנון וזית בשם ב' מינים וטעה ובירך בפה"א על הזית לא יפטור הצנון אלא דבדוקא נקט בירך על הצנון בפה"א לא יפטור בלי כוונה וכמ"ש ר' יונה ז"ל משא"כ בירך על הזית בפה"א פוטר הצנון שלפניו בסתם בלי צורך כוונה כנלע"ד בלשונות הנ"ז :

והנה כ' מרן ב"י סמוך ללשון הנ"ז וז"ל וכתב בשם הרשב"א שאם היה לפניו אתרוג וזית וקדם ובירך על האתרוג אעפ"י שאינו ראוי להקדימו כדלקמן סי' רי"א א"צ לחזור ולברך על הזית כיון שברכותיהן שוות והוא שנתכוון לפטור הזית בברכת האתרוג אבל בלי מתכוון לא שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את שהוא חשוב דרך גררא אלא דרך כוונה . ולפי זה אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהם ואחר כך הביאו לפניו אגוזים אם התפוחים חביבים לו יותר פוטר את האגוזים בגררת ברכת התפוחים אבל אם אינם חביבים אינם פוטרים את האגוזים אא"כ נתכוון להם מתחילה ע"כ עכ"ל והביא עוד מרן ב"י ס"ס רי"א בלי חולק . ומזה מבואר בהדיא שהגם שהאתרוג וזית ברכותיהן שוות והיו שניהם לפניו אלא שהובאו בזה אחר זה אפ"ה כל שקדם ובירך על האתרוג הנה אם לא נתכוון להדיא לפטור את הזית אינו פוטרו הגם שברכותיהן שוות ושניהם לפניו כנ"ז דאינו בדין לפטור מי שאינו חשוב את שהוא חשוב דרך גררא אלא דרך כוונה ואם כן אם נד"ד היה אותו פה"ע שבירך עליו בפה"א אינו חביב כפה"א שלפניו ונמצא שברכת בפה"א על דבר שאינו חביב פוטר את החביב דרך גררה שאין יכול לפוטרו בכך אפילו שניהם לפניו בלי כוונה

כוונה כנ"ז אלא שמשום לשון הרשב"א ז"ל הנז' נר' להיפך דדוקא בבירך על התפוחים תחי' בשה"ע ואינם חביבים אצלו כמו האגוזים ואח"כ הביאו לפניו האגוזים אינו פוטר האגוזים החביבים בברכת התפוחים וא"כ נתכוון תחי' משמע שאם היו שניהם לפניו וקדם ובירך על שאינו חביב תחי' פוטר את החביב דרך גררא דדוקא אם לא היו שניהם לפניו והובאו בזה אחר זה כדקדוק לשונו הנ"ז ועפי"ז יהיו דברי הרשב"א ז"ל הנ"ז סותרים זא"ז דסיפא לרישא דרישא נקט ב' לפניו ואעפ"כ אינו בדין שיפטור את שאינו חשוב את החשוב דרך גררא וע"ז סיים זה"ל ולפי פי' זה אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהם ואח"כ הביאו לפניו אגוזים וכו' אם אינם חביבים אינם פוטרים את האגוזים אא"כ נתכוון להם מתחי' עכ"ל שנמצא הדין דסיפא נמשך מדין דרישא ואעפ"כ. דוקא כשלא היו שניהם לפניו אלא שהובאו בזא"ז כנ"ז. וע' מרן ב"י סי' רי"א שכתב דברי הרמב"ם ונראה דהרשב"א סובר כוותיה ע"ש:

סימן ר"ז

עיין ל' רבינו הטור בפי' ברכת בנ"ר שכתב ז"ל וכו' וי"א וכו' וכתב מרן ב"י ז"ל ולנ"ת על מה סמך רבי' הטור שלא ביאר לנו מהו הפי' של י"א ומה הועיל מ"ש בל' י"א בנ"ר וכו' נוסח הברכה וכי יש חילוק בנוסח הברכה בין פי' א' לפי' ב' ומרן ז"ל מהיכן הוליד בכוונת י"א הפי' שכתב לדעתם כיון שלא יש רמז מזה בטור ועי' מאמר מרדכי מ"ש באופן אחד מדרך מרן ז"ל ולדבריו לא היה צ"ל אלא וי"א על כל מה שבראת לנכת ולמה כ' כל נוסח הברכה. ומה שהקשה עוד ז"ל ועוד ק"ל על דברי מרן ז"ל ודעימיה דלא מצינו פי' אחד בברכה זו עיין בכל הפו"ם הנ"ז וכו' א"כ אנה מצא רבינו הטור ז"ל פי' אחר ע"ש:

הנה הרשב"א ז"ל בתשו' סי' תקכג והביאו הרב מי"ע פ' כ"מ ס"ק ח' וז"ל ועוד כ' במה שקראו בנ"ר ולא כלום אומר אני מפני שאינו מברך על הדבר שנהנה ממנו וכל שאר הברכות מברך על הדבר שנהנה ממנו כגון לשמור חקיו וכן על כסוי וכן על כל המצות ועל כל הפירות על המצות ועל הפירות מברך ואפי' ברכת שהכל שאינו מזכיר אותם אלא דרך כלל מ"מ הרי הוא כולל מה שנהנה ממנו כלל הדברים שמתהנו כמאמרו להנות. מהם אבל בברכת בנ"ר אינו כן שאינו מזכיר בברכה הדבר שנהנה ממנו בכלל הדברים לא בפירוש ולא בכלל שאינו אומר בורא מינין הרבה למלאות חסרון הדברים שברא אלא אדרבה הוא מברך על שברא נפשות שחסרות וצריכות למה שברא ע"כ קראוה ולא כלום עכ"ל:

והנה ענין אי נו' וחסרונם או וחסרונן אין להביא ראיה ממ"ש בספרי הקדש אם לא יאמרו להדיא נו' במ"ם או בנון דאל"כ אין להביא ראיה כלל (ולחסרון ידיעתי בדקדוק לא ידעתי אם צריך לפרש דיש חילוק זה דכשמלה דבוקה לשלפניה ומוכרחת משלאחריה דהיינו הפי' הא' שכתב רב"י הטור הנה בנד"ז צ"ל במ"ם להורות על דיבוק לשלפניה וכו' וכשהיא מוכרחת משלפניה לגמרי ודבוקה לשלאחריה ע"ד פי' הב' וכמ"ש הרשב"א ז"ל הנה בזה שיא וחסרונן בנון להורות על דיבוקה לשלאחריה ושפסקה משלפניה והבאתי לזה מפני שראיתי בטור שעם מרן ב"י ובטור שעם הרב ב"ח שבפי' הא' של רבינו הטור כ' וחסרונם ובפי' הב' כתוב וחסרונן גם הפי' הב' לא ביארו רב"י הטור מהו אלא כ' וי"א בנ"ר וחסרונן על כל וכו'

ולפי' הנ"ז א"ש דבמה שבינה לכתוב וחסרונן בנון בתוך נוסח הברכה הו"ל הברכה מופסקת ומוכרחת קודם תיבת וחסרונן ותיבת וחסרונן דבוקה לשלאחריה ומפני זה הוצרך לסדר נוסח כל הברכה ולא שספק לומר התיבת וחסרונן בנון שבה כשל השינוי משום להראות שזה השינוי גרם השינויים בכל המשך הברכה כנ"ז. ועפ"ז יתבאר טעם השינויים בספרי הראשונים ז"ל שבאיזה מהם כתוב וחסרונם ואיזה מהם כ' וחסרונן דהיינו שהתופס פי' א' גרים וחסרונם והתופס פי' הב' גרים וחסרונן. ולפ"ז המדביק תי' וחסרונן לתחי' הברכה ומפסיקה משלאחריה אם יאמרנה בנון הו"ל תרתי דסתרן שאם תופס כפי' הא' ולהפסק אחר זה וחסרונם צ"ל דוקא במם' ואם תופס פי' הב' ומדביק תי' וחסר' עם מה שלמטה צ"ל בנון) ממ"ש בדפוס הבוא כך דאימא דהמדפים כתב כך מדעתו וראיה לזה הנה שא"ל שום ראיה לזה דבות נולאת דמסתבר: הנה בשאלתות דרב אחאי גאון ז"ל הנדפסים עם פי' הרב תועפות רא"ם פ' יתרו סוף שאלה נ"ב ז"ל ואם משאר מיני מברך בנ"ר וחסרונן וכו' ע"ש ואלו בנדפסים עם פי' הרב שאלת שלום ז"ל בורא נפ"ר וחסרונם וכו' ע"ש וכ' שם הרב שאלת שלום ס"ק נ"ו ז"ל אמנם במילת וחסרונם האריכתי בחבורי יש סדר למשנה ס"פ כילד מברכין דצ"ל וחסרונן בסיום נון' בדיוק לכל הפירושים שכתבו תו"ס והרא"ש והטור והרע"ב מילת וחסרונן קאי על נפשות רבות שבלשון נקבה נאמרה ושמחתי בכוו' על האמת שמצאתי אח"כ בס' אור חדש דף ל"ז ב' שכתב לומר וחסרונן מטעם שכתבתי. וכן במשנה ברכות מ"ד וכן בפסק"א מ"ה וכי ברפי בס גם במשנה בס' היר"ו וכן בעירובין י"ד בכולהון איתא וחסרונן עכל"ל:

זיכני השי"ת וראיתי ס' אור חדש הנ"ז דל"ז ב' ז"ל בא"י אמ"ה בנ"ר וחסרונן (גי' האבודרהם וכ"ה בגמ' דל"ה א' וכן אי' בטור סי' ר"ז ונכון כי נפשות ל' נקבות רבות ול"ג וחסרונם נל"ח) על כל מה שברא להחיות בהם נל"ח כן הנכון כי לא קאי על הנפשות רק על דברים או פירות שנבראו ודבר או פירי לשון זכר הו דקאי אברא ובריאה ל' נקבה וכן אי' בטור סי' ר"ז ואתה תבחר ולא אני אבל הראשון נמצא בכמה פוסקים עכל"ל:

וביום ו' בקראי פ' השבוע נתתי דעתי עמ"ש בפ' פינחס סי' כ"ז פ' כן בנות צלפחד דוברות נתן תתן להם אחזת נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן הרי דהגם דמדבר בנקבות אמר בתחי' תתן להם וכו' אחי אביהם וכו' במם' הרבים בסוף תיבה ואח"כ אמר אביהן להן בנון הרבים בסוף תיבה ולפ"ז הו"ל חילוק הנז"ל להיפך דכשמדבר בנקבות בלשון רבים והדבור מוכרח משלאחריו הנה מסיים בנון כמו והעברת את נחלת אביהן להן כמו הנקבה המוכרחת משלאחריה שאינה דבקה לשום דבר כך הנון' בסוף תיבה שמורה על הנקבה היא מוכרחת משא"כ כשסוף תיבה מוכרת ודבוק לשלאחריו אז מסיים במם' שמורה על הזכר שדבוק וסמוך לנקבה שלפניו וכד"ז הוא פי' ברות הלהן תשברנה וכו' שיש בה פסק ומסיימת בנון הרבים הגם דמדברת על הזכרים. ועפי"ז צריך טעם למ"שכתוב אח"כ הלהן תעגנה דכיון שאינה סוף פסוק ולא יש בו פסק למה היא מסיימת בנון' הרבים והגם שהיא בפסוק א' עם תיבת הלהן תשברנה אין כ"מ בזה כמו בפסוק כן בנות צלפחד וכו' ולנ"ת:

הרב ישועות יעקב סי' נ"ט סק"ג ז"ל עיין מ"א בשם מהרי"ו בתיבות מקדישים ומעריצים וכו' הכל

במ"ס

בהם ולא בהן והנה לכתחי' הדין עמו דהמ"ם מורה על זכר והנו"ן מורה על נקבה ואמנם מצינו מ' ונ' מתחלפים כמ"ש הרא"ש בפ' שלהן תשברנה וההיפך כי מר לי מהם היינו שאלהן דקאי על זכרים ומהם דקאי על נקבות הם מתחלפים ועיין בשו"ת צ"צ בענין מגרשיהן ומגרשיהם ע"ש גלל כן בדיעבד אף אם אמר מקדישין וכו' א"צ לחזור דלא כדעת הגם ה' עכ"ל :

סימן ר"ח

סעיף א' כתב הרב ברכות המים ז"ל מי שאכל חצי שיעור בהמ"ז של פת וחצי שיעור מדבר הטעון ב"א מעין ג' מאי מברך עיין מס' ערלה פ"ב משנה י"א ועיין בהרמב"ם ז"ל ושאר הפוסקים ועיין בהכנה"ג סי' זה בהגה"ט ומג"א ס"ק א' ועיין בני יהודה סי' ל"ה ודו"ק עכ"ל והכנה"ג בהגה"ט ז"ל האוכל מז' המינין פחות מכזית שאין לברך עליו מעין ג' כתב הר"י ז"ל שיש לו לברך עליו בנ"ר וכו' כ"ב אמר המאסף נחלקו ב' חכמים על מי שאכל חצי זית מ"ז המינין וחצי זית מדבר שברכתו האחרונה בנ"ר מה יברך לאחריו יש מי שאמר שאין לברך כלום ויש מי שאמר שיברך אחריו בנ"ר. והאומר שיברך אחריו בנ"ר רצה לעמוד על דעתי ושאל את פי את אשר אני אחוה לו והשבתי לו דיראה בעיליה דהאומר שלא יברך כלל מן הכא שכתב ר' הטור בשם הרא"ש דהאוכל פחות מכזית מ"ז המינין לא יברך כלל והם דברי התוס' ורבינו יונה והרשב"א ז"ל והמרדכי בפ' כ"מ וליתא דהיינו דוקא מפני שלא אכל כזית שלם אבל מי שאכל חצי זית מזה וחצי זית מזה שבין הכל אכל כזית מי פטרו מברכה אחרונה כ"ש למ"ש התו' בשם הר"י דאפי' אכל חצי זית מ"ז המינין לחודיה יברך בנ"ר דהכא ודאי יברך בנ"ר כיון שאכל בין הכל כזית. ועוד קשה על סברת החכם הזה דל מהכא חצי זית של ז' המינין מבוס חצי זית של שאר המינין חייב לברך לדעת הר"י ז"ל שכתבו התו' בפ' כ"מ בד"ה בציר ליה שיעורא וכו' דבנ"ר כיון דלאו ברכה חשובה היא מברכין אותה על פחות מכזית והרא"ש ז"ל מסופק בדבר :

ולפיכך נ"ל שצדק החכם האומר דמברך בנ"ר מפני דאיכא כאן ספיקי ספק אם הלכה כהר"י ז"ל דאפי' על ז' המינין אפי' בפחות מכזית יברך בנ"ר ואת"ל שאין הלכה כמותו היא ספק אם הלכה כמותו אם בנ"ר מברכין בפחות מכזית ואת"ל דהכא נמי אין הלכה כמותו שמא לא חלקו על הר"י ז"ל אלא דוקא באכל פחות מכזית אבל כשאכל כזית בין הכל יברך בנ"ר וכיון דאיכא ספיקי טובא דמסייעי לברך הכי נקטינן כ"ש שנראה פשוט דאין לספק דאפי' לדברי הרא"ש ז"ל דאין לברך בנ"ר כאוכל פחות מכזית מ"ז המינין באוכל פחות מכזית מזה ופחות מכזית מזה בנד"ד ודאי דמברך בנ"ר דברנ"ר אכל מילי שייכא. מי שהוא מסופק אם אכל כזית מדבר שברכתו אחרונה מע"ג או אם אכל כזית מדבר שברכתו אחרונה בנ"ר מה יברך. גם בזה נשאלתי מהח' הנ"ז והשבתי לו שהדברים מסופקים אצלי שראיתי לרבי' הטור בסי' ר"ח כתב בשם התו' ז"ל שיש ליזהר שלא לאכול חטין חיין או שלוקים בעינייהו אלא בתוך הסעודה שאם אדם מסופק בברכה ראשונה יברך שהכל דעל הכל אם אמר שהכל יצא אבל ברכה אחרונה אין לו אלא כפי שנתקנה ע"כ ואם נפרש דס"ל דאפי' אם בדיעבד אם אכלן שלא בתוך הסעודה לא יברך אחריהם דאין לברך ברכה אחרונה אלא כפי מה שנתקנה מינה דמי שאכל דבר שמסופק בברכתו שלא יברך אחריו וה"ה אם אכל מ"ז המינין ואינו יודע לברך מעין ג' שלא יברך בנ"ר :

ושמא תאמר לא נסתפקו התו' אלא דוקא באוכל חטים שברכה א' שלהם בפה"א ולא אשכחן ברכה על המחיה וכו' אלא היכא דבירך תחילה במ"מ או כדברי ר"ח ז"ל דלא אשכחן בשום מקום ברכה דעל האדמה ועל פרי האדמה. אבל בנד"ד הא אשכחן בנ"ר בשאר הדברים וגם יכול לברך בנ"ר אדבר שברכתו הא' מעין ג' יברך בנ"ר הא ליתא דלפי הנ"ל שאנו מסתפקים בדברי התו' דאפי' בדיעבד לא יברך עליו כלום למה לא יברך אלא מאי אית לך לומר דברכה האחרונה לא יברך אלא כפי מה שנתקנה ה"נ אין לברך אלא כפי מה שנתקנה ומסתבר דלא כתבו התו' די"ש ליזהר אלא לכתחי' אבל בדיעבד אם אכלם שלא בתוך הסעודה יברך עליהם ברכה אחרונה. והדעת נוטה דיברך עליהם בנ"ר דשייכא אכל מילי וכמו שכתבתי גם וא"כ ה"נ יברך בנ"ר עכ"ל ובסי' ר"ח הגה"ט ז"ל ע"כ כתבו שיש ליזהר שלא לאכול חטין חיין או שלוקין וכו' בתוך הסעודה וכו' כ"ב אמר המאסף נ"ר לפרש דהיינו דוקא שיש ליזהר לכתחילה אבל בדיעבד אם אכלם שלא בתוך הסעודה יברך אחריהם ומה יברך בנ"ר או כמו שכתוב בסי' ר"י וכו' עכ"ל :

והרב יד אהרן מ"ב ז"ל האוכל מ"ז המינין פחות מכזית וכו' כ"ב כל האוכלין מצטרפין לכזית אכל חצי זית מ"ז המינין וחצי זית ממין אחר מברך בנ"ר הכנה"ג ע"ש מ"ש בתחילת דבריו ועיין בס' כסוגת עולם דנ"ט ג' מה שתפס עליו. ועיין עוד בזק"ז ב' שכתב משם מר אביו ז"ל ומשם הרב מ"ח מהר"ם פרימו ז"ל שחלקו על הא דהכנה"ג ז"ל וכתבו דאין לברך :

והרב בני יהודה שהות ח"ב משו"ת בית יהודה סי' ל"ח ז"ל נשאלתי במי שאכל פחות מכזית מדבר שברכתו מע"ג והשלים שיעור כזית מפני שאינו מעין ז' שב"א בנ"ר מה יברך אם ברכת מע"ג הרי לא אכל שיעור שלם וכן ברכת בנ"ר לית בה בשיעור דידה או דילמא לא יברך כלל כיון דבכל מין ליכא שיעור כזית :

תשובה לפי הנראה פשוט דלא שייך ברכה מע"ג כיון דליכא שיעור מעין ז' שהרי אם היה בכגון זה כפת פחות מהשיעור אם השלים השיעור בדבר אחר ודאי דלא מברך בהמ"ז דהא בעינן כדי שביעה מה"ת או כזית מדרבנן וה"נ דכוותה. ואע"ג שהיה רוב השיעור מעין ז' אם חסר משהו מהשיעור לא נתחייב בברכה מע"ג ומיהו ברכת בנ"ר עכ"פ חייב לברך דהרי אכל בין הכל שיעור כזית והויא אכילה מעליא להתחייב בברכה דהרי נתמלא כריסו באכילת הפירות וחייב להודות להש"י על ההנאה שנהנה ודוגמא לזה איתא סי' ר"ח ע' ערב קמח של מיני קטניות עם מיני קמח של ה' מיני דגן הדגן עיקר אם יש ממנו כזית בכא"פ ואם אין בו זה השיעור ועשאו פת מברך בתחילה המוציא כיון שיש בו טעם דגן ולבסוף על המחיה ואם בישלו מברך תחילה במ"מ ולבסוף בנ"ר ע"ש אלמא דאע"ג דאיכא שיעור אכילה כיון דליכא שיעור כזית בכא"פ נסתלקה ברכת הדגן וחזרה ברכת מיני קטניות. והנראה דהאוכל פחות מהשיעור ממין ז' אע"ג דאזדא ברכת מע"ג לא נסתלקה ברכת בנ"ר כיון דעכ"פ נתמלא כריסו באכילה והרי הוא שבע מפני המינין ומצטרפין שניהם להסיר רעבונו. ושוב מצאתי הדבר מבואר במ"ש במג"א ר"ס ר"י וז"ל נ"ל דכל האוכלין מצטרפין לכזית. אכל חצי זית מז' מינין וחצי זית אחר מברך אחריהם בנ"ר כהכנה"ג. ונ"ל דה"ה פת ודבר אחר עכ"ל :

וראיתי בקונט' בן המלך שבסוף ס' גו"ר ח"א שכ' דהאכל

דאכל חצי זית ושתה חצי רביעית אינן מצטרפין להתחייב ברכה אחרונה דאכי' ושתיה אינן מצטרפין יע"ש והוא פשוט עכ"ל. והנה מ"ש מהרי"ע ז"ל אע"ג דאודא ליה ברכה מע"ג לא נסתלקה וכו' ככ"ז נר' לדעתו דבנד"ד נמי הגם שאודא בסת"ז לא נסתלקא מע"ג אבל לפי לשון הבה"ג הנז"ל דמכח כמה ספיקי הוא שפסק לברך בנ"ר הנה אין ללמוד משם לנד"ד לברך מע"ג כיון דליכא טעמי של' הבה"ג שם כנז"ל. ואדרבא נראה לפי דעתו ז"ל בספיקי הנ"ל דגם בנד"ד יברך בנ"ל דחד טעמא הוא בנדון דידיה ובנד"ד או אפשר דכיון דליכא צירוף דעת דבנ"ר א"ל שיעור לא יברך גם בנ"ר כמבי"א ומן מס' ערלה פ"ב מי"א לא יש הוכחה כיון דחצי שיעור שיש שם הוא חולין שאפי' אם היה אלף שיעורין מתנו אינו אוסר ונד"ד אי מדמינן ליה לא דמי אלא למשנה י"ד ע"ו ופסקו הרמב"ם פט"ז מפמ"א הי"ג ע"ש אבל אפשר לדחות דלא פליגי חכמים על ר"ש אלא באיסורין דאורייתא דהשם לא כן בנד"ד שכל הברכות אלו מדרבנן אפשר דמודו לר"ש. איך שיהיה לא הבנתי מאי כוונת והוק של' הר' ברכות מים ז"ל לשבין דעתו מה היא בנד"ד אחר העיון בתקו' הנז"ל :

ולענין מעשה נלע"ד שאפי' בנדון הבה"ג שהבאוהו האחרונים ז"ל המג"א נר' כיון שהוא בעצמו הביאו במחלוקת ומצינו ב' רבנים שהביא הר' יד אהרן מ"ב שהסכימו עם החולק הנז"ל שא"צ לברך כלל. והנה שהביאו דעת הבה"ג ז"ל מהרי"ע והמג"א והר' כסא אליהו ז"ל וברכ"י שכ"ז בודאי שאם היו רואים החולקים היו מביאים ג"כ דעתם וחוששים לס"ב דרבנן איך שיהיה אנו אין לנו אלא הב"ל כנלע"ד ובפרט לפי מ"ש בסימן זה כהורך שיעור ברכה אחרונה מאיסור ילפינן ליה עס"ב וגבי איסור משני לאוין אינם מצטרפין לכזית ליחייב במלקות כמ"ש הרמב"ם ס' מ"א פ"ב הט"ז י"ז ופ"ד ס' ה' ו' ונד"ד לא דמי למ"ש שם דחמשת מיני תבואה וקמחין שלהן והבצקות שלהן הכל מצטרפין לכזית בין לאיסור חמץ בפסח בין לאיסור חדש מלפני העומר בין לאסור מעשר ב' ותרו' וכו' וע"ש הלכה ו' ומ"ש הראב"ד ומר"ן ז"ל ומגדל עוז ע"ש דהתם כולהו לאו א' איסור חמץ וכיוצא ואיסור טבל והנ"ל שם א' משא"כ בנד"ד שזה חייבין עליו בסת"ז וזה מע"ג וזה בנ"ר הו"ל כמו איסורין דשני שמות ב' לאוין שזה אוכלו כפ"ע וזה אוכלו כפ"ע ואפי' לפו' דס"ל בנדון הבה"ג ז"ל הנז"ל לברך בנ"ר מטעמי' ש"כ הבה"ג יודו בנד"ז דהתם לפי אותם ספיקי יוצא דאותו נדון ראוי לברך בנ"ר אלי' דמ"ד דפחות מכזית ממין ז' ברכתו בנ"ר וכו' כנז"ל משא"כ בנדון פחות מכזית מפת ופחות מכזית ממין ז' לענין ברכת מע"ג הו"ל כשני שמות האיסורין שאין מצטרפין למלקות כנ"ז הגם שמצטרפין לאסור התערובת אליבא דרבנן דמס' ערלה פ"ב משנה ו' וכו' הנז"ל ופסקה הרמב"ם ז"ל ה' מ"א פט"ו הי"ד ופט"ז הי"ג י"ד ע"ו אפי' לגבי התערובת יש חילוק בין אם נפלו כיחד שאז מצטרפין משא"כ בזה אחר זה כמ"ש במ"ש ערלה פ"ב מ"א בתי"ע ז"ל ומצטרפין זע"ז מ"ש הר"ב מעורבין נמוס דאי לא"ה הא תנן במשנה ג' דמעלין והתם בנפלו זה אחר זה עכ"ל וכ"נ דעת הרמב"ם בתקו' הנ"ז שהגם שפסק שם דמצטרפין לאסור התערובת כנ"ז הנה שם פט"ז הי"ז י"ח י"ט פסק דמעלין זא"ז ונקט לשון ואח"כ נפל וכו' ע"ש וכ"דד אבל כ"א בפ"ע זא"ז כנ"ז לכן נלע"ד שא"צ לברך כלל. ולענין נתערבו ונאכלו יחד אם מצטרפין עיין סי' ר"ח ובפ"ו שם.

ונלע"ד דזהו ג"כ דעת הר' ברכות מים בנד"ד שלא לברך וע"ש יש ונ"ל משנה י' דהיינו משנה דחבלין וכו' או צ"ל משנה י' ומשנה א' לא משנה י"א והמדפיס חיבר יו"ד עם א' וכתב י"א והוא טעות עיין בפיה"מ להרמב"ם ורע"ב ותי"ע ז"ל שם ובהרמב"ם ה' מ"א פט"ז ה' י"ד ע"ו ובכ"מ ובלח"מ שם ובפ"ו בי"ד סי' צ"ח ב' בהג"ה שהאריכו בדיני משנה הנ"ז עיין להפ"ך ופר"ח ופר"ת והעה"ש וה' מעין גנים עש"ב :

ואח"כ ציין לעיין בהגה"ג א"ח סי' ר"י בהגה"ע ור"ל דכיון דהם מיירי בחצי זית הב' שברכתו בנ"ר ובצירוף כל אותם סברות פסק לברך בנ"ר א"כ נר' שבנד"ד שחסר פרט א' שלא יש חצי זית שברכתו בנ"ר כלל שלא יברך כלל מהט' הנ"ז כיון שלא יש צירוף כל אותם טעמי הבה"ג ביחד בזה. גם ציין לסמג"א ולמהרי"ע ז"ל לראיה שהפו' שהביאו בקיצור דעת הבה"ג הנ"ז לא נשמע שום א' מהם לו' על דברי הבה"ג הנ"ז דה"ה נד"ד חצי כזית פת וחצי כזית בפ"ע מ"מ דאלו אינם מצטרפין כלל כיון דחלוקין בשמן ובטעמן דזה פת בסמ"ז וזה מע"ג. וזה טעם פת וזה טעם אחר בפ"ע דנד"ז באיסורין אלי' דכ"ע אינן מצטרפין ואינו צודק ג"כ בצירוף יחד כל הטעמים שכתב הבה"ג בהנדון הנ"ז כנלע"ד ככוונת ה' ברכות מים הנ"ז :

זיבני השי"ת וראיתי מקור מ"ש הרב י"א מ"כ מהרב כהונת עולם בהשמטותיו דל"ע ג' ודף ק' ע"ב ושם הביא הא דספי' העומר במסופק דמונה בשאר ימים בברכה וענין ס"ס לא מהני בברכות ואי מהני ג' ספיקי ע"ש. וכן הרב יוד הקטנה ה' ברכות פרק א' ס"ק ח' הבי"ד המג"א סי' ר"י הנ"ז וחלק וס"ל דלא מצטרפי ואינו מברך אפי' בנ"ר ע"ש :

בס' בירך את אברהם סי' כ"א אות ג' הבי"ד הבה"ג סי' ר"י הנז"ל וכתב עליו ז"ל והנה מה שרצה להסתייע מכח ספקי עובא להכריעו לברך לא קי"ל הכי שהרי כ' במחב"ר מס' מכתם לדוד א"ח סי' ג' דס"ל דאף דאיכא ג' ספקי ויותר אין לברך והביאו בש"ל דמ"ה ג' עכ"ל :

סעי' ב' ענין נד"ז אם צריך שיהא בתערובת כזי' בכא"פ ע"ד מ"ש בש"ע א"ל עיין להרב נ"ח פ' כ"מ ס"ק י"ט שלמד ממקור ש"ע לכאן והבי"ד שהבה"ג ע"ש ושמח"ס בס"ק ע"ו ותמה עליו ע"ש וכדעת הל"ח כ"כ דעת הגר"א שכס"ב לא ביאר מזה ובש"ע כ' ז"ל (כ"ע) עירב וכו' כנ"ל ס"ב וכמ"ש כל שיש בו וכו' וכ"ש לענין המוליא וז"ש ואם עשה וכו' (ל"ה) ודוקא וכו' אבל וכו' דכל השיעורין אינן מצטרפין ביותר מכא"פ וע"ל ר"ס ר"י האוכל וכו' ועמ"א (ל"כ כדי שיאכל ר"ל ודוקא שיאכל כזית בכא"פ (ל"ג) בתחי' מברך המוציא דכאן א"ל בכא"פ כמ"ש כל שיש בו מה' מינין וכו' רק שאינו לדבק כנ"ל וכמ"ש ואם בשלו בקדרה מברך וכו' וה"ה לענין המוציא (ל"ד) ע"ש הוא וצ"ל בנ"ר וכמ"ש בסיפא ואם בשלו וכו' דמאי שנא וכן עיקר דבכל הברכות בסוף צריך כזית בא"פ עכ"ל הגר"א. וכ"כ מאמר מרדכי בש"ע ס"ק י"ז ז"ל ואחריו בנ"ר וכו' ק' מאי שנא מס"ב דאמרי' אם עירב עם ה' מינים וכו' מברך מע"ג וכבר עמד בזה הדרישה ז"ל וכתב שני תירוצים ואחר המחילה אין דבריו נראים ויש לי להשיב עליהם גם המג"א ז"ל נר' שמחלק בין נתערב א' מה' מינים עם קמח אחר לנתערב עם דברים אחרים ולא פי' הטעם. ולפק"ד דקושיא מעיקרא ליתא דגם בס"ב מיירי בשיש בו כזי' בכא"פ אלא שבתערובת הרבה והרבה יותר מה' מינים דאיכא תרי ותלת וארבע רובין משאר המינים ובוב מלאתי און לי מדברי הל"ח פ' כ"מ אות

יע

י"ע שדימה דין דס"ב לדין זה וכו' ותמהני משמוג"א ז"ל שלא הזכירו ומצאתי בא"ר שהעיר בדברים אלו ועיין בדבריו ס"ק ג' עכ"ל ס' מאמר מרדכי:

והרב פרח שושן כלל א' סי' ג' ד' ו' השיגתו על דעת הגו"ר דס"ל בדין ס"ע דכשיש כזית בכא"פ די באכילת כזית מכללות התערובת לברך מע"ג וכתב עליו ז"ל וכן מבואר בדברי המג"א ס"ק ע"ו וכו' למדנו מהמג"א דמיירי דוקא כאוכל כזית דגן שאוכל מן התערובת פרס שיש בתוכו כזית דגן וכמ"ש ומן התימה על הגו"ר ז"ל שהביא סוף דברי המג"א הנז' והשמיט תחי' דבריו שמורים בהדיא דלא כוותיה וא"כ מוכרח לו' דמ"ש המג"א ומיהו אם לא עירבו קמח רק עם שאר מינים מברך מע"ג אפי' ליכא בכא"פ אין הכוונה כמו שהבין הרב שאפי' לא אכל כזית דגן מברך עליו דא"כ נמצאו דברי המג"א סותרים זא"ז וכנז"ל אלא כוונתו מבוארת דאע"ג ששהה באכילת הכזית יותר מכא"פ לפי שאין בתערובת כ"כ דגן אפ"ה מברך מע"ג ולעולם שאכל כזית דגן וממילא נדחית ג"כ הראיה שהביא הרב מהע"ת בסי' הנז' ס"ק ז' וז"ל ולפי"ז צ"ל לעיל בס"ב נמי מיירי שאכל כזית דגן והחמיר הרב שיהיה מעורב בכא"פ ולא יותר כדי שלא ישהה באכילתו יותר מכא"פ ומן התימה על הרב ז"ל כיצד הביא דברי המג"א והע"ת שמוכיח זלי"ז כאלו אין ביניהם מחלוקת והם חולקים זע"ז כנז"ל. ומ"מ עדיין צ"ע להבין דברי מרן בש"ע ממה שהקשה בהם המג"א וז"ל ומ"מ קשה כיון דאינו מצטרף א"כ גם על המחיה לא יברך דעל שאר המינין לא יברך רק בנ"ר ועוד דהא גבי חלה אעפ"י שיש בקמח של דגן לבד שיעור חלה אפ"ה אם עירבו בקמח אחר פטור מחלה אם אין בו כזית בכא"פ אלמא בטיל לגמרי וי"ל דלענין ברכה קי"ל כל שיש בו מה' המינין מברך וכו' אפי' פחות מכזית בכא"פ כמ"ש ס"ב עכ"ל ואיברא דקושיא זו גדולה היא בעיני דמה נשתנית בה' מברכה מע"ג וכי היכי דבה' אינו מברך כיון ששוהא באכילתה גם מע"ג לא יברך. מיהו מ"ש המ"א דגבי חלה אעפ"י שיש בקמח של דגן שיעור חלה אפ"ה אם עירבו בקמח אחר פטור לא ידעתי מהיכא פשיטא ליה הא דאדרבה מצינו בעירב קמח עם אורז אם יש בו טעם דגן חייב בחלה אעפ"י שאין בדגן שיעור חלה אלא עם האורז ולפי שאינו נוגע לענייננו וכו'. עוד ק"ל במ"ש המג"א דלענין ברכה מע"ג מברך אפי' פחות מכזית בכא"פ כמ"ש ס"ב עכ"ל מי גילה לו דבס"ב מיירי דלית ביה כזית בכא"פ והלא שם לא נאמר אלא אפי' עירב עמהם הרבה יותר מהם וכוונתו היא שהמינין אחרים יותר מהם על חד תרי או תלת ולמרבה כזית בכא"פ שהיא על חד שש וכמ"ש הע"ת דמיירי בדאית ביה כזית בכא"פ וכמש"ל וכ"כ השכנה"ג בהגה"ט לסי' הנז' ע"ש הרי מבואר דהתם נמי מיירי בדאית ביה כזית בכא"פ ע"ק על המג"א שתקן מצד א' ונתקלקל מצ"א דהא מרן כתב בש"ע סוף ס"ע וז"ל ודוקא וכו' מברך לבסוף בנ"ר עכ"ל והשתא ממ"נ ק' מההיא דס"ב שכתב ה' מיני דגן שעירב עמהם דבש או מינים אחרים יותר מהם מברך במ"מ ומע"ג וכו' דאי מיירי דאית ביה כזית בכא"פ דוקא הרי בס"ע מבואר דאף בדלית ביה כזית בכא"פ מברך מע"ג ואי מיירי בדלית ביה כזית בכא"פ הרי בס"ע כתב דמברך אחריו בנ"ר והנה פסק דמברך מע"ג וכבר הרגיש בזה הע"ת והצ"ע ונראה שלזה רמז המג"א באומרו אך קשה למ"ד כ' דאם בשלו מברך אחריו בנ"ר דלא מצינו רק באורז כמ"ש הרמב"ם וצ"י עכ"ל ומ"מ לא הי"ל דלא מצינו רק באורז אלא הי"ל להקשות בפשיטות ממ"נ מרן כראה הס"ב וגלע"ד ליישב בדוחק דלעולם בס"ב מיירי מרן בדאית ביה כזית בכא"פ וכמ"ש ה' שכנה"ג והע"ת ולפי שאינו עשוי פת אלא תבשיל לכך כל שאין בו כזית בכא"פ אינו מברך אחריו אלא בנ"ר וכמ"ש בס"ע מיהו היכא שעשאו פת דאתשביה ס"ל למרן ז"ל דאף שאין בו כזית בכא"פ מברך לאחריו מע"ג. ואע"ג שכ' לעיל דכל שאין בו כזית אינו מצטרף י"ל בדוחק דמרן לשיטתיה אזיל דס"ל דברכה מע"ג דרבנן כמ"ש בב"י סי' ר"ע ע"ש והנה מצינו דמדרבנן מי שאכל איסור שנתערב ביותר מכזית בכא"פ מכין אותו מכת מרדות כנז"ל א"כ ס"ל דמצטרף לכך גם בברכת על המחיה שהיא מדרבנן ראו לחייבו בה היכא שעשאו פת שהוא חשוב זהו נלע"ד ליישב בדוחק. ומיהו בעובדה עיסה מן החטים ומן האורז ויש בו טעם דגן נר' שאם אוכל כזית מן התערובת מברך לאחריו ברכת הדגן דהא דין החלה והמצה והמוציא שוים בזה כמ"ש המ"א בסי' הנז' וכתב מרן ב"י ביו"ד סי' שכ"ד גבי חלה שאף שאין בדגן שיעור חלה מ"מ מצטרף האורז להשלים השיעור לדעת הרמב"ם והנמשכים אחריו וא"כ ה"נ מצטרף האורז עם הדגן לשיעור ברכה ולשיעור כזית חלה ולמעשה צ"ע:

זאת תורת העולה מכל מ"ש וכו' והאוכל פחב"כ שיעור שאחרים קובעים עליו סעודה אעפ"י שאינו מספיק לו אלא עם צירוף מה שבתוכו מפני אמנם לענין על המחיה צריך שיאכל כזית דגן ואם לא אכל בין שניהם אלא כזית יברך בנ"ר וכו' ולענין ברכה דמע"ג צריך שיהיה בתערובת כזית בכא"פ ויאכל מן התערובת שיעור שיאכל כזית דגן מיהו בדגן המעורב עם אורז משמע דהאורז מצטרף להשלים כזית דגן וזהו הנלע"ד וצ"מ וימ"ן אכי"ר כה מעתיר ומתחנן הצעיר ישועה שבאבו ידיע זיין עכ"ל ועיין בס' קרבן אשה סי' ה' שהשיג על הרב פרח שושן בכל הנז"ל וכתב ז"ל ואחרי כתבי כ"ז ראיתי להרב שמש צדקה חא"ח סי' ב' שעמד מתמיה ע"ד הפרח שושן ז"ל בכל מ"ש עליו בעניותי שמח לבי שכוונתי לדעת גדולים וכו':

וז"ל הרב קרבן אשה סי' ה' ע"ע אם עירב קמח של א' מה' המינין עם שאר דברים אם בעינן דוקא שיהיה בתערובת כזית בכא"פ ויאכל פרס דאז אכל כזית ואז יתחייב לברך אחריו ברכה מע"ג אבל אם אין בתערובת כזית בכא"פ או אם אפי' יש בתערובת בכא"פ אמנם לא אכל אלא כזית מן התערובת ולפי' שאין בו אלא פחות מכזית דגן מברך אחריו מע"ג והבי"ד הפר"ח בתשו' סי' א' וכתב עליו ז"ל איברא דזו היא שקשה לדבריו שהרב מכריח דין זה מדברי מרן בסי' ר"ח ס"ב וס"ע ומה יענה הרב במה שסיים מרן בסוף ס"ע ואם אין בו זה השיעור היינו בכא"פ אם בשלו בקדרה מברך תחי' במ"מ ואחריו בנ"ר ע"כ ולדברי הרב כיון שיש בו מה' מיני דגן אפילו כ"ש למה אינו מברך אחריו מע"ג וכבר עמד ע"ז המג"א ס"ק ע"ו ז"ל ומ"מ ק' כיון דאינו מצטרף וכו' וי"ל דלענין ברכה קי"ל כל שיש בו מה' המינין מברך מע"ג אפי' פחות מכזית בכא"פ כמ"ש ס"ב אבל ק' למה כ' אם בשלו מברך וכו' בנ"ר וכו' ומיהו אם לא עירבו עם קמח רק עם שאר מינים מברך במ"מ ומע"ג אפי' ליכא כזית בכא"פ וכו' עכ"ל וצ"ל שהפר"ח כשהביא הסכמת המג"א על דבריו הסכים לכל דבריו וקיצר כדרכו וכו' למאי דאתינן עלה אם יש לברך מע"ג על התערובת דוקא כשיש אכילת כזית בכא"פ וכמה יאכל מן התערובת הנה המג"א והפר"ח וגדולי ההוראה שבדורו הכריחו לדעת מרן ז"ל דאפי' אם אין בתערובת כזית בכא"פ

בכא"פ ואכל מן התערובת. כזית לבד שלא נהנה מן הדגן כי אם שיעור כזית דמברך אחריו מע"ג והכי דייק דברי מרן דבתריה גרירן וא"כ דהגו"ר ס"ל דדוקא בשיש בתערובת כזית בכדי א"פ ואז אם יאכל כזית מהתערובת שמברך מע"ג אבל אם אין בתערובת כזית בכא"פ אין מברכין עליו מע"ג והכי סברי רבנן החולקי' על הרב זרע אברהם מ"מ אנו אין לנו אלא דעת מרן ז"ל עש"ב. והנה מה שתולה בדעת מרן ז"ל בנדון דידיה והספר"ח והרב זרע אברהם דמיירי בעירב קמח של א' מה' המינים באיזה דבר חוץ מקמח קטניות שאפי' אין בתערובת כזית בכא"פ ואוכל כזית לבד מכללות התערובת דמברך לאחריו מע"ג מפני שהבין כוונת המג"א סוף ס"ק ע"ו הנז"ל דר"ל אם עירב קמח מה' מיני דגן בשאר מינים וכו' ושזו היא דעת מרן ז"ל לפי מ"ש בס"ב:

אמנם לפי קוצר דעתי אין שום הכרח לו' שכ"ה דעת מרן ז"ל בס"ב. כיון דלא מיירי שם כלל בעירב קמח אלא בעירב דגן. מחולק או כתוש בשאר מינים ואפשר שדעת מרן ז"ל לחלק בין עירב דגן מחולק. או כתוש לעירב קמח וזהו נדון ס"ב וש"ע לא עיקר החלוק בין דבר שתערובות אם הוא קמח שאר מינים או שאר. מינים זולת. קמח שאר מינים וכמו שנראה. מלשון הרב מעשה יהודה הנז"ל וכ"ל דאפי' היה עיקר התבשיל של שאר מינים ואח"ך נתן בו הדגן מ"מ הרי ניכר הדגן דכל חד נרא' לעין ולא הוי תערובות. כתערובת קמח בקמח דאין שום אחד ניכר ע"ש:

איך יהיה איך אפשר שנדון כזה שאינו מפורש כ"כ דעת מרן ז"ל שהרי לא כתב בס"ב שעירב קמח וכו'. וגם לא כתב בפי'. שאפי' אין שם כזית דגן בכא"פ אפי"ה. וכו' וא"ך איך נוכל לתלות ובפרט בדין ש' ברכות ולו' שאין לנו אלא דעת מרן ז"ל נגד כמה אחרונים הלא שמה הרב. זרע אברהם ח"א סי' א'. בענין המלבן דס"ל שצריך שיהיה בכא"פ ושיאכל כא"פ שאז יברך לבסוף מע"ג דאל"כ יברך בנ"ר והחולקי' על הרב זרע אברהם ס"ל דדי באכילת כזית מכללות התערובת שיש בו. בכא"פ שעכ"פ בענין שיהיה בו כזית. בכא"פ כנז' והסוברים שאפי' בנדון דס"ב מיירי מרן ז"ל בדאיכא. בכא"פ כנז"ל אחת לאחת ואיך נוכל לומר אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל ולברך מע"ג בתערובת. קמח. מה'. מיני דגן בשאר מינים אפי' ליכא בכא"פ ואוכל כזית מכללות. התערובת לבד ולא נעלם מ"ש. הרב חיד"א ז"ל בהרבה מקומות דהגם דקבלנו הוראות מרן ז"ל הנה בענין ברכות שוא"ת עדיף כ"ש דכד"ז שאין בירור גמור מה הוא דעת מרן ז"ל. בזה וכנז':

סעיף ו' ברכת המלבן וכיוצא בו. אם ברכתו האחרונ' שהכ"ב או בנ"ר וכן לענין בפ"ג. עיין בו"ת הפר"ח מים חיים. סי' ח' והברכ"י ס"ק כ"ד וטוב עין ולענין ברכה אחרונה אם צריך כזית דגן בכא"פ שיאכל אכ"פ ממש שעי"כ נמצא שאכל כזית דגן שאז יברך מע"ג וא"ל יברך באחרונה בנ"ר הנה בבראשונה מברך במ"מ כל שאינו עשוי לדבק אפי'. הוא מיעוט או"ד דהיינו בתערובת. כזית דגן בכא"פ הו"ל. כאלו כל התערובת דגן ואם אכל מכל התערובת כזית מברך מע"ג עיין הפר"ח בתשו' סי' ח' וטוב עין ובשיו"ב סי' ר"ח. והשכנה"ג הגה"ט א' וקרבן אשה סי' ה' קיבץ כל הסברות בזה עש"ב:

ועיין להרב שיו"ב בי"ד. סי'. קי"ב. בשבי"ד הפר"ח שם ס"ק י"ז שהביא תשו' הרשב"ץ ח"א סי' פ"ט וח"ג סי' י"א הביאו מרן ב"י שם וחלק הפר"ח על הרשב"ץ והסכים עמו השיו"ב והביא עם מיני מתיקה הנז' דין המלבן' לענין ברכה ובש"ג ע"ש ועוד פעם אחרת שם הביא מ"ש הרשב"ץ ח"א סי' פ"ט על מיני מתיקה הנק' זאלבייא והרשב"ש ז"ל בנו הרצה דבריו לפני מר אביו איך נעשית זאלבייא זו וחזר והודה לבנו ז"ל ופשט איסורם בכל הקהל כמ"ש בתשו' הרשב"ש. סי' תרכ"ח ע"ש. וצריך אני לראות המקור בתשוב' הרשב"ץ והרשב"ש ז"ל הנז' ומרן ב"י בי"ד סי' קי"ג הנז' ומ"ש הכנה"ג והשו' ע"ד מרן ב"י בשם הרשב"ץ ז"ל הנז':

אח"כ ראיתי תשו' הרשב"ץ ז"ל ח"א סי' פ"ט וח"ג סי' י"א שלא הזכיר כלל המלבן כי אם ענין מיני מתיקה הנק' זאלבייא והביא ל' הרמב"ם ז"ל פ"ג מה"ב ואמר דכיון דבכנד"ז עושין הסלת כדבש כדי לדבקו לכן בעל כדבש הן לענין בש"ג הן לענין ברכה. והרשב"ש בנו ז"ל בתשובותיו סי' תרכ"ח כתב דהגם דהריב"ש ומר אביו ז"ל התירו הזאלבייא ש"ג הנה לא שיימו קמייהו איך נעשית זאלבייא זו דהיינו שבוללין קמח במים בלילה רכה ועושין ממנו זאלבייא ומטגנין בשמן עד שהוא ראוי לאכילה ואח"כ מכבין אותו בדבש (הא"ה מציאות זו הוא מה שאנו קורין בל"ע אשבאכייא) וא"כ מה חילוק בין נדו"ז לסופגנין ש"ג ואסור שנאסרה שמטגנה בשמן איך תלה מאיסורה אח"כ בשכיבה אותו בדבש והרצה דבריו לפני מר אביו ז"ל והודה לדבריו וכו' עכ"ד ועיין להרב אבני שהם בי"ד סי' קי"ג שהאריך בזה בשו"ע ע"ד השיו"ב בי"ד בזה. וע"ע שאן היספנג'אדו ש"ג שעושים כמו ק' דרהם דבש וק' דרהם קמח ול' ביצים עש"ב לענין בש"ג ולענין ברכה:

והפר"ח בשו"ת מיים חיים סי' ח' ז"ל שאלה על המלבן דהיינו שלוקחים תירוש ומרתיחין אותו על האור ומערבים עמו קמח ומתעבה והתירוש מרובה על הקמח מה מברכין עליו ושכמ"ה:

תשובה מסתברא דמברכין עליו בתחי' במ"מ ולבסוף מע"ג מדגרסי' בר"פ כ"מ דייסא כעין חביץ קדרה ר"י אמר שהכל שבור דובשא עיקר רב כהנא אמר במ"מ שבה סמידא עיקר אמר רב יוסף כוותיה דרב כהנא מסתברא דרו"ש דאמרי תרוייהו כל שיש בו מה' המינין מברכין עליו במ"מ ואיתא תו התם גבי ריהטא דמהוזא דלא מפשא בה קמחא דמברכין עליו במ"מ מהכא שמעינן דכל שעיקרו מה' המינים אפי' רובו ממין אחר מברכין עליו במ"מ ולבסוף ברכה א' מע"ג ופסקוהו הטור. והש"ע א"ח סי' ר"ח וכי תימא לא כי שאין שהקמח עיקר במלבן אלא התירוש ואין מניחין הקמח אלא לדבוקי בעלמא ואמרינן התם דתבשילא דלפתא דמפשי בה קמח בפ"א דהא דשדו בה קמחא עפי לדבוקי בעלמא עבדי ליה וכ"כ התוס' שם דלו' כשנותנים קמח לתוך פולין או עדשים או כרישין וכן לתוך שקדים שעושים לחולה אם עושים אותו כדי שיסעוד הלב אז צריך לברך במ"מ ואם לדבק בעלמא א"צ לברך במ"מ וכ"כ עוד בדף ל"א כל דבר שיש בו מה' המינים ואינו עשוי כי אם לשתות כגון שכר וכיוצא בו מברך שהכל ופסקו הש"ע סי' ר"ח ס"ב וג' ומעתה אף דבכנד"ד נימא שהקמח אינו עשוי כי אם לדבק שהרי התירוש אינם יכולים להקפותו לבדו בלא תערובת של קמח ואין לברך במ"מ ליתא לענ"ד שהרי כ' הרשב"א בחי' הביאו הב"י בסי' ר"ח אהא דהוה בעינן למימר דחביץ קדרה דמהוזא דלא מפשי ביה קימחא שהכל משום דדובשה

דדובשא עיקר והדר אמר רבא במ"מ וז"ל דובשא עיקר פי' רובו דבש ומיעוט סולת ואי נמי עיקרו מחמת הדבש וסלתו להטעימו ולהכשירו מברכין על הסלת ולא דמי לחביצא דליפתא דאע"ג דמפשו ביה קמחא לא מברכין עליה אלא שהכל דהתם משום דקמחא לאו להכשיר ולמהדר ביה טעמא מערבין ביה אלא לדבוקי בעלמא אבל הכא דלאכשורי חביצא איהו עיקר ועליה מברכין עכ"ל ומשמע דזה המלבן הוי דכוותיה שעיקרו מחמת התירוש והקמח להטעימו ולהכשירו ולאו לדבוקי בעלמא גרידא שאלולי הקמח לא הוה חזי למיכל כולי האי כמו השתא נמצא שהקמח מתקנו ומכשירו לאכלו והוא העיקר בכאן ומברך עליו במ"מ והכי משמע לי מהרמב"ם בפ"ג מה"ב הביאו בש"ע סי' ר"ה ס"ו שכתב קמח של א' מה' מיני דגן שבלקו ועירבו במים או בשאר משקין אם היה עבה מברך במ"מ וכו' ואמאי לא מפליג הרב בכאן שאם לא עשו אלא לדבוקי בעלמא שאינו מברך במ"מ אלא משמע משום דשאני קמח שמשימין בה' ממיני המשקין כיון שמלבד ממה שמדבק ומקפה אותו התערובת מכשירו ומתקנו א"כ מסתמא מי שנותן הקמח אדעתא דהא והא נותנו ולפיכך שהם שמברך במ"מ משא"כ במרקחת שמניחין על רקיקין דקין שכתב הש"ע סי' קס"ח ס"ח וס"ס רי"ב שאותם רקיקין הוו טפלה למרקחת לפי שאין אותם רקיקין מתקנים ומכשירי' המרקחת אלא כדי לדבוקי ולהעמיד המרקחת שם שעויים ולפיכך אינו מברך עליהם במ"מ אלא דל"ע ליישב דין זה עם דוסקלייאש דיאלחשו שכתב הש"ע סי' קס"ח ס"ח דמברכין עליהם במ"מ ואמאי לא אמרי' שהמילוי הוא העיקר והפת שחוצה אינו אלא מעמיד בעלמא והוי טפל ומברך על העיקר ופוטר את הטפילה דומיא דדין רקיקה דקה שכתבתי ושמא י"ל שהפת של הדוסקלייאש דיאלחשו הוא מוטעם מצד עצמו והוא מרובה על המילוי ועיקר עשייתו כך הוא ג"כ לאכול הפת עם המילוי ולפיכך מברך עליהם במ"מ משא"כ בדין רקיקין דכיון דהוו דקין ואפשר שאותה עיסה אינה מוטעמת כפת של דוסקלייאש דיאלחש"ו נמצא שבטלה לגבי המרקחת ואינה נעשית אלא לדבוק בעלמא ולהעמיד המרקחת ולפיכך אינו מברך עליהם במ"מ זהו מה שנראה ביישוב אלו הדינים ודוק:

עוד נ"ל להביא ראיה לנ"ד שיברך במ"מ ממ"ש הרמב"ם בפ"ג כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה שכל דבר שמערבין אותו לדבק וכו' ה"ז טפילה אבל אי עירוב כדי ליתן טעם בתערובת ה"ז עיקר לפיכך מיני דבש שמבשלים אותם ונותנים בהם חלב חטה כדי לדבק ועושים מהם מיני מתיקה אינו מברך עליו במ"מ מפני שהדבש הוא העיקר ע"כ ומשמע מדבריו שאם לא היו נותנים החלב חטה כדי לדבק אלא להכשיר ולהטעים הדבש היה מברך במ"מ וכ"ש לאוכל החלב חטה בעצמו שמברך במ"מ ולפ"ז כל דברים המרוקחי' בדבש מברכין על הדבר המרוקח שהוא עיקר והדבש טפילה וכ"כ מרן ז"ל בב"י אלא שדקדק ע"ז שהרי כתב הרב ז"ל שאם עירב כדי ליתן טעם בתערובת הרי הוא עיקר והדבש כיון שהוא בא ליתן טעם בתערובת הרי הוא עיקר ועליו היה ראוי לברך והתירוץ הנכון אצלי בזה דלא קאמר הרב ז"ל שאם עירב כדי ליתן טעם בתערובת שהרי הוא עיקר אלא דוקא בקמח מה' המינים דומיא דחלב חטה וכיוצא וכמ"ש מור"ם ז"ל בהג"ה בסי' ר"ד דהיינו דוקא שיש שם ממשות מן הדבר הנותן טעם וכהיא דאמרינן בכילד מברכין

מיא דשיכרא מאי למתוקי טעמא עבדי וכו' דהתם איכא ממשות הדבר דהיינו שיכרא לאפוקי דבש ושאר מיני משקין דלא מקרי ממשות לענין זה וכמ"ש בב"י לפי שהוו חשובים לדבר המרוקח ודמי לפירות שבלקום במים שהם נכשרים לאכילה ע"י מים ומברכין עליהם ברכתם הראויה להם ולא ברכת המים וה"נ דכוותיה וה"ה נמי לבשמים שנותנים לתוך המרקחת אעפ"י שהם עשויים לנתינת טעם אין מברכין עליהם אלא על המרקחת משום דבטלים במיעוטן וכן כל כיוצא בזה וכמ"ש בהג"ה בסי' ר"ד וכן עיקר ודלא כהב"ח שם ותדע דאלת"ה נמצא הרב ז"ל סותר את עצמו שהרי באותו פרק עצמו כתב עיסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב או שעירב בה מיני תבלין ואפאה והיא הנקראת פת הבא"כ אעפ"י שהוא פת מברכין עליו במ"מ ע"כ והרי זה היפך מ"ש שכל שעירב כדי ליתן טעם בתערובת הרי הוא עיקר והרי בכאן על כרחין הדבש והתבלין והשמן והחלב אינם אלא ליתן טעם בתערובת ואעפ"כ לא מקרי עיקר אלא ודאי כמ"ש:

סוף דבר דמכל הלין דכתיבנא נראין הדברים שהמלבן מברכין עליו במ"מ ולבסוף ברכה א' מע"ג וכך הוא מנהגי וכ"ה לפי הנשמע שאומרים שהרבנים קדו' אשר בארץ המה בכך היו נוהגים ואם יש עדים שמעידים שהנה נכון אמת הדבר שכך היו מברכין וכמ"ש מעתה אין לפקפק עוד בדבר והכי נקטי' הנלע"ד כתבתי הצעיר חזקיה די סילוא עכ"ל ועיין עוד שם בסי' א' כמה צריך לאכול כדי לברך מע"ג אי די בכזית מכל התערובת דהו"ל כאלו כולו מין דגן ע"ש והבי"ד הרב טוב עין ובשיו"ב:

הברכ"י ס"ס ר"ד סי"ב אינו מברך במ"מ מפני שהדבש הוא עיקר שאין כוונתם לאכול חלב חטה אבל קדרה של תבשיל שנותנים בה דבש או סוקאר או פלפל לתת טעם כוונתם לאכול התבשיל העיקר הוא התבשיל וכן המלבן שעושים מקמח ודבש של ענבים הקמח עיקר שאינו לדבק אלא לאכילה ומברכין עליו במ"מ וברכה מע"ג ועיין סי' רי"ח ב' מז"ה החסיד מהרר"א אזולאי זלה"ה בהג"ה אות י"ו:

סעיף י' ענין נוסח סיום ברכת על המחיה הנה הרמב"ם בפ"ג מה"ב לא כ' מלות ונודה לך וכו' וז"ל והעלינו לתוכה ושמחינו בבניינה ונברך עליה בקדושה ובטהרה בא"י על הארץ ועל המחיה עכ"ל וכ"כ בס"ם דברכות דמ"ד ז"ל ותוחם על הארץ ועל המחיה עכ"ל והטור ג"כ לא כתב מלות ונודה לך וכו' כלל אבל בהתימה הוסיף מלות ועל הכלכלה וכו' אח"ך ז"ל וכתב גם המלות שלאחר כי אתה ה' טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל המחיה ובשל פירות על הארץ ועל הפירות ובשל יין על הארץ ועל היין כדי שיהיה מעין החתימה סמוך לחתימה וכו' ע"כ וכו' וה"ת ז"ל וכו' לא היה אומר ונודה לך עכ"ל וכתב מרן ז"ל ומ"ש וגם לא היו אומר ונודה לך וכו' כלומר כשם שהיה חולק על הה"ג במה שכתב שאין לומר ונאכל מפריה ג"כ היה חולק עליו במה שכתב פי"ל ונודה לך וכו' והוא לא היה אומרו . וטעמו של הרא"ש בזה נראה שהוא מפני שמאחר שאומר סמוך לחתימה ונברך עליה בקדושה ובטהרה הוי שפיר מעין חתימה סמוך לחתימה עכ"ל:

והלבוש בתחי' כתב בנוסח ברכה הנז' ז"ל כי אתה ה' טוב ומטיב בא"י על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה ע"כ ואח"ך הביא סברת הסה"מ הנז"ל וז"ל וי"א אחר שאמר כי אתה ה' טוב ומטיב לכל בה'

מיני

מיני דגן יאמר ונודה לך על הארץ ועל המחיה כדי שיהיה מעין החתימה סמוך לחתי' וכן בה' מיני פירות וכו' והוא נכון בעיני לפי נוסח שלנו שאין אנו אומ' ונברכך עליה בקדושה ובטהרה סמוך לחתימה דלאותן שאומרים ונברכך וכו' הו"ל מעין חתימה סמוך לחתי' שאומרים אחריו מיד בא"י וכו' אבל לדידן שאין בנוסח דידן ונברכך וכו' למה לא נאמר ונודה לך וכו' כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתי' לו' מיד אחריו בא"י על הארץ ועל המחיה וכו' נ"ל עכ"ל:

והמג"א ס"ק ט"ז סיים בנוסח ברכה הנז' ז"ל ונודה לך על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה עכ"ל וכתב עליו יד אפרים ז"ל מג"א ס"ק ט"ז בא"י על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה וכו' כך הוא נוסחת הטור וכ"כ הלבוש וכן הגיה במעד"מ באחרי' ע"פ הלבוש וכ"ה באור חדש ובסידור מהר"י עמדין ז"ל אך בב"י הביא בשם הסמ"ג שלא נחתום רק על המחיה לבד וכתב שהוא נוסחת בה"ג ע"ש וכן איתא נסחא זו בקצת ספרים וסידורים וגם מבואר כי החותמים על המחיה ועל הכלכלה אומרים תחי' ונודה לך על המחיה לבד ובנוסחא שמסיים על המחיה לבד על הרוב איתא גם ונודה לך על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה ובהלק"ט ח"ב סי' כ"ב ראיתי שכתב שבא"י חותמין ועל מחייתה ועל כלכלתה ותיבת כלכלתה נדפס בחצאי עיגול שהוא מחמת חילוף הנוסחאות ע"ש ול"ע על המע"מ שהגיה בהרא"ש דאם מפום הנוסחא שבטור הולם דברי הרא"ש בע"ש אימא איפכא ונראה שסמך על הלבוש שתפס נוסחת הטור בזה כר' שסובר שכאן עיקר ול"ע עכ"ל יד אפרים:

והעה"ש ר"ס קפ"ז ז"ל כתב הריטב"א בש"ם לברכה ד"ע דצריך שיאמר סמוך לחתימה מעין החתימה ותקי' ר"ח להם קבעת ואי לא חוזר לראש ע"ש והגה"ה כאן ז"ל חותם הטור כתב בשם סמ"ג דצ"ל סמוך לחתימה על הארץ ועל המחיה וכן בכולם והרא"ש לא היה נוסח כך והט"ז הביא ראיה ממ"ש הטור סי' קפ"ז בברכת נודה לך וא"צ"ל קודם החתימה ונודה לך על הארץ ועל המזון דא"כ הו"ל ג' ואין להוסיף ש"מ שלולי ההוספה היה ראוי לאומרו ממילא הכא יש לאמרו ע"כ ולע"ד התם ה"ק אפי' למ"ד הכא לאמרו התם מודה וזה נראה יותר מלומר דדבריו דהתם בשיטת סמ"ג ולא כתביו ז"ל עכ"ל הגה"ה:

נמצא דנסחת הרמב"ם וכ"ה בש"ס וכן היה נוהג הרא"ש ז"ל שלא לומר ונודה לך וכו' כלל סמוך לחתי' וכ"כ הלבוש בחתי' בנסח הברכה והסמ"ג כתב די"ל סמוך לחתי' ונודה לך על הארץ ועל המחיה אבל לא כתב שי"ל בה גם מלת ועל הכלכלה וכן הסכים הלבוש אחר שהביא סברת סמ"ג שזה נכון לנסחתינו שאין או' ונברכך בקדושה ובטהרה סמוך לחתי' וכ"כ המג"א ובאה"ט וכ"נ דעת הט"ז. וכתב יד אפרים ז"ל וגם מבואר כי החותמים על המחיה ועל הכלכלה אומרים תחי' ונודה לך על המחיה לבד ע"ש. ולענין נוסח החתימה הנה נסח הרמב"ם הוא בא"י על הארץ ועל המחיה וכ"ה בש"ס וכתב מרן בב"י ז"ל כתב סמ"ג בא"י אמ"ה וכו' בא"י על הארץ ועל המחיה לשון זה כתב רבי' משה וכן תופס ס"ג עיקר לחתום על הארץ ועל המחיה ולא על המחיה ועל הכלכלה עכ"ל והנסחא שבטור היא בא"י על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה וכ"ה בלבוש אפי' בנסחא הא' שאין כתוב בה ונודה לך וכו' כלל וכ"ה במג"א ובאה"ט וכתב יד אפרים שכן הגיה במעד"מ באחרי' ע"פ הלבוש וכ"ה באור חדש ובסידור מהר"י עמדין ז"ל עכ"ל ומה שסיים ז"ל וגם מבואר כי החותמים על המחיה ועל הכלכלה אומרים תחי' ונודה לך על המחיה לחוד ובנסחא שמסיים על המחיה לבד על הרוב איתא גם ונודה לך על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה עכ"ל הנה אמת הוא שהחותמים על המחיה ועל הכלכלה אומרים תחי' על המחיה לבד שהרי הטור אעפ"י שכתב בחתימה בא"י על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה עכ"ז לא כתב ונודה לך וכו' כלל ואפי' למ"ש את"ך מהסמ"ג שי"ל ונודה לך הנה לא כ' בה אלא ונודה לך על הארץ והמחיה ולא כתב בה גם מלת ועל הכלכלה כלל וכ"ה בלבוש ובמג"א ובאה"ט כנז"ל אך מ"ש שבנסחא שמסיים על המחיה לבד על הרוב איתא גם ונודה לך על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה עכ"ל ק' שהרי הרמב"ם כתב בחתימה בא"י על הארץ ועל המחיה ולא כתב ונודה לך וכו' כלל ועיקר וכן הסמ"ג אעפ"י שכתב בחתימה בא"י על הארץ ועל המחיה לבד לא כתב סמוך לחתימה אלא ונודה לך על הארץ ועל המחיה כנז"ל וכעת לא ראיתי כלל שום פוסק שחותם על הארץ ועל המחיה להצריך לו' ונודה לך על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה אלא מה שראיתי הוא שאין או' כלל ונודה לך וכו' בין מאן דס"ל לחתום על הארץ ועל המחיה לבד כגון הרמב"ם ז"ל ובין מאן דס"ל לחתום על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה כגון הטור והלבוש ז"ל בנסח הברכה כנז"ל והאומרים ונודה לך אין אומרים בה אלא ונודה לך על הארץ ועל המחיה בין אם חותמים בא"י על הארץ ועל המחיה כגון הסמ"ג ובין אם חותמים על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה כגון הלבוש לפי מ שהסכים את"ך והמג"א ובאה"ט כנז"ל:

סעיף י"ח הא"ר ז"ל (כ"ז לבוש) וטוב יותר וכו' קשה לי דטוב יותר שלא לברך מספיקא כלל ועוד מאי חזית דברכת בנ"ר עדיף טפי מברכת מע"ג ועוד הא להרבה פוסקים ברכת מע"ג נמ"ת וא"כ יותר יש לברך מע"ג. מסד"א כמו בבה"מ בסי' קפ"ד מברכת בנ"ר שהוא לכ"ע מדרבנן. גם בב"י לא נזכר מזה:

(אה"א ר"ל שלא נזכר לברך בנ"ר כי אם שהביא תשו' ת"ה מקור דין זה שנשאל אם יאכל דבר שהוא ספק על דעת שיאכל דבר שברכתו בנ"ר ודבר שברכתו מע"ג ויכלול בו והשיב שאין לכלול על הספק בברכה מע"ג ע"ש ובש"ע לא כתב לשון השאלה דמיירי ברוצה לכתחי' לאכול דבר שהוא ספק על דעת לעשות כו"ז כי אם לשון התשו' דת"ה שאין לכלול על במע"ג בנ"ר שדעת מרן ז"ל בתשו' ת"ה הנז' שאין חילוק בזה בין שרוצה לכתחי' לאכול דבר שהוא ספק או שכבר אכל אותו דלעולם אין לכלול על הספק דאל"כ הו"ל למרן ז"ל למנקט בש"ע כלשון השואל בת"ה לשון לכתחי' ולומר לא יאכל דבר שיש ספק בברכתו וכו' על דעת לכלול אותו במע"ג. דאז הוה משמע דוקא לכתחי' לא יאכל ע"מ לכלול במע"ג אבל אם כבר אכל יכול לכלול במע"ג ומדלא כתב כי אם לא יכלול וכו' נר' דס"ל כוונת תשו' ת"ה דלעולם לא יכלול על הספק במע"ג אפי' שכבר אכל וכ"כ מור"ם ז"ל להדיא בש"ע וכ"כ הרב הלבוש ז"ל אלא שהרב הלבוש הוסיף לומר וטוב יותר לברך בנ"ר ול"ע עכ"ל וע"ז מ"ש הא"ז ובא"ר כנז"ל):

ובשב"ג פסק כמי בספק לברך בנ"ר בלא טעם וראיה ולא נהירא לי ונר' דלכך הניח הלבוש בצ"ע וגם קשה על הלבוש שכתב דין זה בעבר ואכל הא בת"ה סי' ל' השאלה שם במי שרוצה לאכול ולשתות דבר המסופק בברכה אחרונה שלא בתוך סעו' ובאו' השואל אם מותר לו לאכול ע"י תקנה זו שיאכל

דבר שמברך עליו בנ"ר גם לפתות ולהוסיף בברכה ע"ז השיב שלא לעשות כן דאין להוסיף אף בלא שם ומלכות והיינו שיאכל מתחילה ע"ד כן אבל אם כבר אכל מנ"ל להלבוש דאסור (א"ה כבר כתבתי שנלע"ד שכן הוא דעת מרן ז"ל בש"ע מדלא נקט לשון לכתחי' כדנקט השואל בת"ה ש"מ דס"ל כדעת הת"ה שאין לחלק בזה בין לכתחי' לדיעבד וכמו שנ"כ כ' מור"ם ז"ל להדיא ומזה נמשך להרב הלבוש ז"ל) שוב נדפס ס' מ"ז ומצאתי כדברי גם הקשה הקושיא דאבונה דמספיקא לא יברך כלל כשאין לו דבר לאכול וכן ס' מ"א תמה על הלבוש :

שוב עיינתי ליישב דברי הלבוש דמ"ש וטוב יותר לברך בנ"ר ר"ל שיאכל דבר שברכתו בנ"ר דאם היה מותר להוסיף על בפה"ע לא היה צריך לברך בנ"ר כלל כדלעיל סי"ג דא"ל לברך על התפוח בנ"ר אבל עתה דאסור להוסיף על העץ יאכל דבר שברכתו בנ"ר אבל כשאין לו לאכול אותו דבר לא כתב הלבוש כלל שיברך בנ"ר וגם על העץ לא יברך כשאין לו הדבר שברכתו על פה"ע דאף שיוצא בברכה זו היינו כשיברך בו על אכילה שברכתו כך ודלא כמ"א עכ"ל הא"ר עיין זכור ליצחק :

סימן ר"ט :

סעיף ב' ענין חכם אברהם זעפראני בסעודה ג' דש"ק שאחר שנטל ידיו ובירך ענט"י הגביה ב' ככרות לבצוע עליהם ובירך עליהם בא"י אמ"ה אקב"ו ענט"י ורמז לאשתו שתביא מלח לשלחן והזכירו בנו שבמקום ברכת המוציא בירך שניה ענט"י ואחר שהיה יותר מכ"ד הוסיף תיבות המוציא לחם מן הארץ . והשבתיו דלפי מ"ש סי' תקפ"ב ב' לא יצא כיון דהוי אחר כ"ד . וח"ר יהודה אבכנזי נר"ו שבישיבתינו אמר דלדעת מ"ד דהעיקר כוונת הברכה אם היה כראוי הגם אם טעה בדבורו מהני חוזר אחר כ"ד כמ"ש הפו' סי' ר"ע ולדעת הגמ"ר שם דכיון דתפוס כוס של מים בידו הו"ל כיון בברכה כראוי אלא שטעה בדבורו וכו' :

ואמרתי לו דהגם דפסק מר"ן סי' תפ"ע להקל כשני הסברות דא"ל לחזור ולברך באחד מהני האופנים ובסי' ר"ע ב' כתב דבתפס כוס מים ואמר בא"י אמ"ה ברפה"ג שהנ"ב תכ"ד יצא משמע דאחר כ"ד הגם דתפוס בידו הו"ל לא כיון בברכה וטעה בדבורו ולא יצא :

והראה לי מ"ש הבאה"ט שם סק"ד בשם הגו"ר כלל א' סי' י"ע ולא מצאתי בגו"ר וביד אהרן מזה כלל כי אם ע"ע בירך בפה"ע על היין דלהר"מ צריך לחזור תכ"ד בפה"ג ולהגו"ר אפי' לא חזר כלל יצא בברכת בפה"ע על היין ע"ש :

והנה דעת הרב דגמ"ר הנ"ז עדיין לא ראיתי בספרו מפני שאינו מזומן לי אמנם ראיתי להרב יד אפרים על המג"א סי' ר"ע ס"ק ה' עמ"ש המג"א ז"ל וסיכא דבעי לו' בא"י אמ"ה פוקח עורים וטעה בדבורו ואמר מלביש ערומים וחזר ואמר תכ"ד פוקח עורים צ"ע אם יצא ידי פוקח עורים וכו' וכתב ע"ז הרב יד אפרים ז"ל צ"ע אם יצא וכו' והא דלקח כוס של שכר וכו' דיצא י"ל דשאני התם שכוס בידו מוכח עליו שטעה בלשונו כ"כ בס' דגול מרבבה וכו' ע"ש נמצא שהרב דג"מ קאי עמ"ש המג"א וחזר תכ"ד צ"ע אם יצא והקשה ממ"ש מרן ס"ב לקח כוס של שכר וכו' והכ"ד נזכר שטעה וכו' יצא שבני נדונים הנז' דמרן ודהמג"א מיירי בחוזר תכ"ד וע"ז פסק מרן דיצא אבל לאחר כ"ד לאו כלום הוא כמ"ש מרן סי' ר"ע ותפ"ז ותקפ"ב והגר"א סי' ר"ע ס"ק ו' וכנד"ז עצמו חילק הרב דג"מ בין נדון מרן לדהמג"א דנדון מרן דמועיל חוזר תכ"ד משום שכוסו בידו מוכח עליו שטעה בלשונו משא"כ בנדון המג"א :

נמצא שאם באמת בעת אמירת בא"י אמ"ה היה על דעת לו' שהכל וטעה אח"כ בדבורו הנה כבר פסק מרן ס"א בשם לקל כדעת הרמב"ם ובנדון דס"ב אם היה כך הנה ג"כ יצא אפי' אם לא היה חוזר תכ"ד אלא אחר כד"ד דומיא דס"א דנלע"ד בפשיטות שחוזר לו' תיבות שהנ"ב אחר שאמר תיבות בפה"ג כיון דבאמת אין שייכות לתיבות בפה"ג עם שתיית המים שאם לא יאמר תיבות שהנ"ב הו"ל בירך בפה"ג במקום שהנ"ב ולא יצא דומיא דבפה"ע במקום בפה"א ועוד משנה מטבע חז"ל ולא יצא ומ"ש מרן שם אין מחזירין אותו היינו על תיבות בא"י אמ"ה שאמרם ע"ד לו' שהכל אלא שטעה והוציא מפיו בפה"ג ולכן בזה לא חייב מרן לו' תכ"ד שהנ"ב כיון שבשעה שהזכיר שם ומ' שהם עיקר הברכה לא נתכוון אלא לברכה הראויה שהיא שהנ"ב וכן בסי' תפ"ע ו' ז"ל אם פתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא וכו' שהם ארבעה ופתח אדעתא דלימא ארבעה וטעה וסיים בחמשה אינו חוזר ומברך עכ"ל . משא"כ בס"ב שאפי' למ"ש המג"א ס"ק ג' דמיירי בידע שהוא מים מ"מ הברכה בירך בפה"ג שהנ"ב בלא כוונה בעת שו"מ לו' ברכה שהנ"ב אמר כך בלא שום דעת ולכן לא כ' מרן כאן על דעת כמ"ש בס"א ובסי' תפ"ע ומפני זה צריך לו' שהנ"ב אלא תכ"ד דאל"כ אין קשר לתיבות שהנ"ב עם השו"מ ולא יצא וכן הוא נדון דסי' תפ"ז ותקפ"ב שאם תאמר שנתכוון לברך שהכל נהיה בדברו בעת הזכרת שם ומלכות וכן מיירי בסי' תפ"ז ותקפ"ב לפי הנז' אם כן למה הצריך מרן לו' שהכל נהיה בדברו תכ"ד שהרי כבר סתם בס"א ותפ"ע דאין מחזירין אותו ולא הצריך כלל תכ"ד וקשה שתמה דכאן דס"א ודסי' תפ"ע אסתתי דס"ב ותקפ"ב אלא ודאי החילוק שביניהם הוא כנז' :

ומ"ש המג"א ס"ק ג' בידע שהוא מים הנה זה הוא לדעת המג"א כאן לפי דקדוק ל' מרן סי' תפ"ז שכתב אחרי שהוא יודע שהוא יו"ע אבל כבר כתבו הפו' ז"ל דמרן תפס ל' הטו' ואין דעתו כן וכסתמו בכל מקומות הנז"ל שלא הזכיר תנאי זה וכ"כ מפרשי המג"א עצמו בסי' תפ"ז שכן הוא ממש מסקנת המג"א שם היפך דקדוק ל' מר"ן הנז' וכ"כ הרב מטה יהודה סי' תקפ"ב לפי זכרוני וכ"כ הגר"א סי' ר"ע סק"ו ותקפ"ב סק"ח :

ולכן נ"ד הגם שהוא תפוס הפת בידו כיון שהיה בלא שום דעת וכוונה בעת שו"מ הנה אפי' להרב דגול מרבבה צריך לחזור כיון שהוא אחר כדי דבור כמ"ש מרן ס"ב ועליה קאי הדגול מרבבה כנז' וראיתי לשון הרב דג"מ שהוא כמובא בהרב יד אפרים :

סעיף ב' והכ"ד וכו' ענין תכ"ד נזכר בדברי מרן ומור"ם בכמה מקומות עיין סי' מ' ג' ור"ס תפ"ה וסי' תקפ"ב וס"ס רכ"ז ובי"ד ס"ס ר"י וסי' רי"א ב' וסי' ר"ד ג' ש"מ סכ"ז ובח"מ ר"ס כ"ע וסי' מ"ו סל"ז וסי' פ' ב' וסי' פ"א סכ"ב וסי' קנ"ח ז' רע"א ז' :

וצריך לחקור ב' חקירות . א' כמה הוא שיעור כ"ד אם ג' תיבות שע"ר או ד' תיבו' שער"ו . ב' דלפי

דלפי פשט לשון מרן בכל מקומות הנז' דדוקא תכ"ד ממש אבל אם אינו תכ"ד אלא סמוך ממש לכ"ד לא משני ולפי הגה"ת מורה סי' ר"ו הנז' נראה שההקפדה היא על השהייה יותר מכ"ד מבא"ך אם השהיה היא כ"ד מותר משמע דסמוך ממש לכ"ד כד"ד אע"פ שאינו תכ"ד :

הנה הרמב"ם ספ"ב מה' שבועות ז"ל מי שנשבע והיה פיו ולבו שוין בשבועה ואחר שנאסר חזר בו מיד בתכ"ד והוא כדי שיאמר תלמיד לרב שלום עליך רבי ואמר אין זה שבועה וכו' ועיין מ"ש מרן בכ"מ ומ"ש עליו השכנה"ג א"ח סי' ר"ו אות ה' והרמ"ל ע"ש וכן פירש רש"י בשבועות דל"ב דשאלת תלמיד לרב שע"ר וכ"כ רש"י ותו' להדיא רפ"ד דנזיר והשו"ע סי' קנ"ה ס"ק י"ט וכ"כ הש"ך סי' ר"ו ס"ק ו' בשם פרישה וכ"כ בא"ה"ג שם בשם הרמב"ם כנז' והלו בש"ס במרובה דע"ג ב' איתא וז"ל בשאלת תלמיד לרב שער"ו הנפיש וכו' וכן העתיקו מרן בכ"מ ספ"ב דה' שבועות הנז' והתו' כתבו גם ז"ל ושיעור כדי שאלת שלום תלמיד לרב מפי' ר"ת דהיינו טעמא דכשאדם מעיד עדות או עוסק במו"מ וחבירו נותן לו שלום או רבו צ"כ יש לו להשיב ולהפסיק כמ"ש בברכות דף ו' הנותן שלום לחבירו ואין מחזירו נק' גזלן שנא' גזלת העני בבתיכם ולכך תקנו חכמים שלא יהיה זה חשוב הפסק וכן מוכח בנזיר דקאמר תוב לא שבקת רווחא לתלמיד ומיהו בפרק ב' דנדרים דף פ"ז אין מתיישב טעם זה לענין קריעה דכסבור שמת וקרע ואחר כך מת אם מת תוך כדי דיבור יצא מידי קריעה וא"ל לא יצא ידי קריעה והתם מאי שייך שיעור זה ושמא לענין קריעה הקילו עכ"ל :

ולפי גי' הגמ' הנז' ודברי התו' הנ"ז נמצא דהשהה שיעור שער"ו סמוך לו ממש הוי כד"ד בשביל שיהיה ריוח לתלמיד כנז' ואין נק' הפסק אלא אם שהה יותר מזה ומ"ש וז"ל תכ"ד כד"ד ר"ל סמוך לכ"ד ולא תוך כ"ד ממש אלא אפי' סמוך לכ"ד כד"ד וכד"ד היינו ד' תיבות שער"ו. וכנר' ממ"ש מרן ב"י א"ח סי' ר"ו ז"ל וז"ל הה"ל וכו'. והמברך על המזון לשותה או על דבר לאוכלו ולא נטלה בידו לפי שעה ונתעכב מעט ונטלה בידו לאחר מכאן צריך לחזור ולברך וכו' ומסתברא דשיעור עיכוב זה כדי שאילת שלום תלמיד לרב והיינו שער"ו דבהכי לא חשיב הפסקה והוגמא זה אמרינן בירו' דהרואה גבי ברקים היה יושב בבה"כ אם יכול בתכ"ד לברך יצא וא"ל לא יצא למדנו מכאן דתכ"ד לא חשיב הפסקה עפי מהכי חשיבא הפסקה בין אם בירך על הדבר ולא עלה בידו בין ברכה שנתחייב בה ואינו יכול לברך אותה לפי שעה עכ"ל הה"ל. והשכנה"ג אות ה' ז"ל והיינו שער"ו וכו' נ"ב אמר המאסף בענין זה דשאלת שלום תלמיד לרב ראיתי עירבובי דברים בדברי הפוסקים ובש"ס גופיה ממקום למקום וכבר גליתי טפח בח"מ סי' ל"ח בהגב"י אות ח' ובתשו' ע"ע קדושין מדברי התלמוד דידן ותלמוד ירושלמי ומדברי כל הפוסקים מוכח דתכ"ד הוי כדי שאלת תלמיד לרב וכמה הוי שאלת תלמיד לרב שער"ו וכו' ע"כ הרי כאן מפורש דשאלת תלמיד לרב הוא שער"ו והוא הפך כל הש"ס דלא הוי אלא שע"ר ונ"מ טובא לענין דינא דלפי סוגיא זו תכ"ד הוי כדי שאלת תלמיד לרב שער"ו והלו ממה שנר' מדברי הש"ס בשאר מקומות והפוסקי' תכ"ד הוי כדי שאלת תלמיד לרב שע"ר אבל אם שהה כדי שיאמר שער"ו הוי אחר כ"ד ותו קשיא מהך סוגיא וכו' להרמב"ם ז"ל בפ"ה מהת"ת שכתב ולא יתן לו שלום לרבו או יחזיר לו שלום כדרך

שנותנים לאחרים אלא שוחה בפניו ואומר לו שע"ר ואם נתן לו ש' יחזיר לו שער"ו ע"כ בהותר לתלמיד שאלת תלמיד לרב והחזרה אלא דבשאלה יאמר שע"ר ובהחזרה יאמר שער"ו איך נסבול דוחק בזה לפרש שאלת תלמיד לרב החזרת ש' ותו דנפיק מינה דתכ"ד הוי כדי שאלת ש' שער"ו והא ליתא בשום מקום אדרבא מסוגיא דשבועות מוכח דאינו אלא כדי שאלת שע"ר לבד ואי לאו דמסתפינא הו"א דבפ' מרובה ט"ס נפל ומלת מורי צריך למחקה וצ"ל כדי שאלת תלמיד לרב שע"ר וכן מוכח מדברי התו' והרא"ש ז"ל שם שלא הביאו בגרסתם אלא שע"ר וכן הביא נסחא דשב"ם ז"ל בפי"ב והרב ז"ל שהביא בכ"מ פ"ב דה' שבועות הסוגיא דפ' מרובה והביא הנסחא שער"ו לא דק וכתב הנסחא כמו שהולאה ובל"ז דבריו תמוהים כמ"ש לפנינו בס"ד וכ"ה הסכמת הפוסקים כולם כאחד דתכ"ד הוי כדי שאלת תלמיד לרב שע"ר ותו לא מעתה איכא לאתמוהי על מרן ז"ל בב"י ח"מ סי' ל"ח סי"ד וז"ל וכ' הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' עדות דתכ"ד היינו כדי שאלת תלמיד לרב שהוא שער"ו ע"כ ומאן יהיב לן מעפריה דמרן ז"ל ומלין לעיינין שהרמב"ם ז"ל לא כתב אלא כדי שאלת תלמיד לרב והוא ז"ל הוסיף מדיליה שהוא שער"ו ותמהני טובא למה יחס להרמב"ם ז"ל דבר שהוא הפך הש"ס והפך דברי הרמב"ם ז"ל במקו' רבים כה'. ת"ת הנז"ל ובפ"ב דה' שבועות כתב בפי' תכ"ד והוא כדי שיאמר תלמיד לרב שע"ר והפך דברי עצמו שכתב בפ"ה דהת"ת שהביא גם פירש"י בפ' ת"ס שלום לרבו כשאר כל אדם שע"ר ולא ערער עליו וראיתי לרב ז"ל בכ"מ פ"ב דהלכות שבועות דברים מתמיהים וכו' ואיך שיהיה בין הכי ובין הכי דברי מרן בח"מ סי' ל"ח הם תמוהים במאד מאד ולכן אמינא ולא מסתפינא דגם בדברי הרב ז"ל נפל ט"ס וצריך למחוק תיבת ומורי וניחא הכל גם מ"ש כאן בדברי הנ"ל דהיינו שער"ו תיבת מורי היא ט"ס וצריך למחקה גם בש' הלבוש צריך למחוק תיבת ומורי גם דברי הפרישה בי"ד סי' רי"ב כמעורבבין וכמדומה שנפל בהם ט"ס ע"ש מעתה מ"ש מרן בש"ע בי"ד סי' רמ"ב שהוא שוחה לפניו ואומר לו ביראה ובכבוד שעמו"ר וכו' יש שם חסרון לשון וצ"ל ואו' לו שע"ר ואם נתן לו רבו שלום אומר שער"ו וכ"כ ע"ז וש"ך שם עכ"ל השכנה"ג :

והתוס' בבתרא דקפ"ע ב' כתבו בשם ר"ת דתכ"ד הוא שע"ר ונתן טעם למה כד"ד ע"ד מ"ש במרובה. דע"ג הנז"ל בשם ר"ת עצמו. והנה במ"ש השכנה"ג שאפשר ט"ס נפל במרובה וצ"ל שע"ר כ"כ שהיתה הגי' במרובה לפני הרשב"ם ז"ל שהרי כתב בפ' י"ג דקכ"ט ב' ז"ל תכ"ד ה"ד כדי שאלת תלמיד לרב וכו' ושאלת תל"ר שע"ר כדאמרינן בפ' מרובה כי לית לר' יוסי כדי שאלת תלמיד לרב שע"ר וכו' עכ"ל וכו' עכ"ל וכ"כ בש"מ כמפי"ת :

והנה מ"ש התוס' בשם ר"ת דסמוך לשע"ר מקרי תכ"ד וכד"ד מטעם שיהיה ריוח לתלמיד לשאול בשלום רבו וכן מוכח בנזיר דקאמר תוב לא שבקת רווחא לתלמיד עכ"ל וצל"ת דהן אמת דקאמר בנזיר תוב לא שבקת וכו' מ"מ משם מוכח להיפך שהרי פירש"י שם דמ"ש תוב לא שבקת וכו' אינו כחולק על ר"ל אלא מילתא בעלמא הוא דקא"ל ומסייע ליה לר"ל ואפי' התו' שכתבו שם דמ"ש תוב לא וכו' הוא חולק על ר"ל דבסמוך לשע"ר כד"ד ובדוקא יותר מזה הוא דלאו כד"ד כדי שיהיה ריוח לתלמיד וכו' נ"מ הרי פי' התו' מ"ש אח"ך בש"ס תנ"ה וכו' ז"ל תנ"ה פי' כרשב"ל עכ"ל אלמא דבין לפרש"י בין לתו' כך היא מסקנא דדוקא תוך שיעור

שע"ר

שע"ר הוא דמקרי תכ"ד משא"כ בסמוך לתכ"ד דלאו כד"ד אע"פ שלא יש ריוח לתלמיד כמ"ש בש"ס:

והעה"ש בי"ד סי' ר"י ס"ג ז"ל הנודר וחזר בו תכ"ד וכו' כדי שאלת תלמיד לרב שע"ר מיהו לפי טעם ר"ת שכת' התוס' בקמא דע"ג בד"ה כי וכו' כו' דלא הוי הפסק אלא יותר מכ"ד אבל אם לא שהה אלא שיעור ג' תיבות שהוא לאחר כ"ד ממש לא הוי הפסקה וז"ל הש"מ רפ"ד דנזיר פיר"ת שיעור תוך כדי שאלת תלמיד לרב שע"ר כדמוכח בפ' מרובה ומ"מ המחובר לתכ"ד מועיל כגון שאמרו ג' ואני ואני ואני שהם ג' תיבות כנגד שע"ר אף הרביעי שאמר ואני הואיל ומחובר לתכ"ד מועיל שכן דרך בני אדם כשהוא עסוק בשום ענין ובא רבו ונתן לו שע"ר חוזר לענין א' וכו' ע"ש מבואר דס"ל דשיעור כ"ד הוא ג' תיבות כדמוכח בפ' מרובה אלא דלא הוי הפסק אלא טפי מהכי ודלא כמרי"ע אלגאזי נר"ו בס' קהלת יעקב דקי"ד ע"ד שכתב דר"ת ס"ל דשיעור כ"ד ד' תיבות שע"ר"ו ע"ש וכבר כתבתי בא"ת סי' ר"ו שכ"נ דעת שה"ל ורמ"א דלא הוי הפסק אלא יותר מכ"ד אבל דעת רש"י והתו' בנזיר דבעינן תכ"ד דאם שהה שיעור ג' תיבות הוי הפסק וכ"ד הרמב"ם ע"ש עכ"ל:

ובא"ח סי' ר"ו ס"ג ז"ל יותר מכ"ד שיעור כ"ד הוא ג' תיבות כדי שאלת תלמיד לרב שע"ר כמ"ש הרמב"ם בפ"ה דת"ת ובפ"ב דשבועות דאם נתן לו רבו שלום מחזיר לו שע"ר"ו אכן לא משערינן בחזרה אלא בשאלה שהיא שע"ר כדמוכח פ"ד דנזיר ע"ש בתו' וכ"ה בירו' פ' היה קורא וכבר האריך השכנה"ג ע"ש ודלא כהרב תבואות שור בי"ד סי' י"ט שכתב דתכ"ד הם שע"ר"ו ע"ש אבל התוס' בקמא דע"ג כ' בשם ר"ת הט' דלא הוי הפסק דכשהאדם עוסק במו"מ וחבירו נותן לו שלום או רבו ע"כ יש להשיב ע"ש משמע דס"ל דכדי שאלת תלמד לרב ר"ל כדי חזרת שלום תלמד לרב וכ"כ הר"י בפ' ח"ס ע"ש מיהו אפשר דס"ל דמחזיר לו נמי שע"ר כמו בשאלה דלא כהרמב"ם ומ"ש הלח"ס וכו':

ודע דמלשון שס"ל ורמ"א דלא הוי הפסק אלא יותר מכ"ד אבל אם שהה שיעור ג' תיבות שהוא לאחר כד"ד ממש לא הוי הפסק וכו' לפי טעם ר"ת שכתבו התו' בקמא וכ"כ בהדייא בש"מ דפ"ד דנזיר בשם ר"ת דהמחובר לתכ"ד מועיל ואף הרביעי שאמר ואני נזיר ע"ש אבל ברש"י והתו' שם מבואר דבעי' תכ"ד ואם שהה שיעור ג' תיבות הוי הפסק וכ"מ מדברי הרמב"ם דה' שבועות ומתר"י ר"פ היה קורא ע"ש עכ"ל העה"ש:

והנה הרמב"ם פרק ב' מה' עדות ז"ל היו העדים ג' אפי' ק' אם העידו בב"ד זה אחר זה והעיד כל אחד מהן אחר חבירו בתכ"ד והוזמו מקצתן אין נענשין עד שיוזמו כולן אבל אם הי' הפסק בין זל"ז יותר מכ"ד שהוא כדי שאלת שלום תלמיד לרב הרי נחלקה העדות והב' שהוזמו נענשין והב' האחרים שהיה בין דבריהם ודברי הראשונים הפסק אין נענשין וכו' ע"כ ומדנקט אם היה הפסק בין זל"ז יותר מכ"ד וכו' ולא נקט הפסק בין זל"ז כ"ד משמע דלא מקרי הפסק אלא יותר מכ"ד אבל כ"ד ממש לא הוי הפסק בין זל"ז ופי' תכ"ד ר"ל אפי' סמוך לכ"ד כד"ד כש' ר"ת כמ"ש בשמו התו' ז"ל:

והנה מ"ש מור"ם סי' ר"ו יותר מכ"ד דר"ל דלא הוי השהייה הפסק אא"כ השהייה היה יותר מכ"ד אבל כ"ד בלמצום לא הוי הפסק הנה נראה היפך זה ממ"ש מור"ם בח"מ ר"ס כ"ט ור"ס פ' דנקט ל' לאחר כ"ד דמשמע דלאחר כ"ד ממש הוי ענין אחר ולא נקט לשון יותר מכ"ד כדנקט כאן סי' ר"ו שאז משמע דלא הוי ענין אחר אא"כ שהה יותר מכ"ד אבל אם לא שהה אלא כדי דיבור הוי עדות א' וענין אחד:

והכנה"ג בח"מ סי' ל"א הגב"י אות ח' ז"ל ביעה י"ע וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ב דה' עדות דתכ"ד היינו כדי ש"ש תלמיד לרב שהיא שע"ר"ו וכו' ג"כ הרי אמרינן בב"ק פ' מרובה דע"ג ב' ויש לתמוה על רש"י ז"ל שכתב בפ' ח"ס ובר"פ שבועת העדות שהוא שע"ר לחוד וראיתי להרמב"ם בפ"ה מהת"ת כ' ולא יתן שלום לרבו או יחזיר שלום כדרך שנותנים לריעים ומחזירין זל"ז אלא שוחה בפניו ואומר לו ביראה וכבוד שע"ר ואם נתן לו רבו שלום יחזיר לו שע"ר"ו ע"כ נר' שמפרש שאלת תלמיד לרב דבפרק מרובה הוא הוא במחזיר ש' לרבו וכ"כ מרן ב"י בטי"ד סי' רמ"ב שדעת הרמב"ם ז"ל כן ואפשר שהיה זה דעת רש"י ז"ל אבל אין זה נכון בעיני דמהלשון שאמרו כדי שאלת תלל"ר מוכח דשואל שלום לרבו קאמר לא במחזיר לו שלום ועוד שהלשון הזה אמרו בפ' שבועת העדות וכתב רש"י ז"ל תלמיד לרב שע"ר עכ"ל הכנה"ג:

והתוס' בברכות דז"ך כ' ז"ל והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום פי' כשאר בני אדם שאינו אומר שע"ר והיינו דאמרינן בב"ק דע"ג כדי שאילת תלמיד לרב עכ"ל:

המו"ק סי' ר"ו הגב"י ז"ל ומסתברא דשיעור שיהוי זה כדי שאלת שלום שע"ר"ו דבהכי לא חשיב הפסק עכ"ל מלשון זה משמע דכדי שיעור זה והוא בכלל לא חשיב הפסק עד שישהא יותר משיעור זה וכן משמע לשון הזה דש"ע בסי' זה וכו' איברא מלשון הירוש' דמייתי מניה ראיה בסמוך לא משמע הכי אלא תכ"ד דוקא הוא דחשיב כדבור עכ"ל המו"ק:

סימן ר"י.

סעיף א' עיין מ"ש באר היטב ס"ק א' דבר שהיה בו כזית ונצטמק וכו' וכן השכים העה"ש בק"א ואם לא היה כזית מתחלה ונתנו במים ונתפח ועמד על כזית כדרך שאורז שנותנים דבר מועט בקדירה ומתרבה. וכדרך הכעכין יבשין ופת ספוגי שנותנין אותם במים והם נתפחים ונתרבים הנה הב"ת ס"ק א' ז"ל וכתב בברכ"י בשם זרע אמת בפת סופגנין שנתפח עד שאין אוירים שבו נרגשים האוכל כזית ממנו כמות שהוא אינו מברך דלפי האמת לא אכל כזית עכ"ל הב"ת. והרב קול אליהו סי' א' פסק בנדונים הנז' דמחויב לברך ברכה אחרונה על כזית מן א' מהם:

והרב גן המלך סי' קכ"ב הביא מ"ש בפ"ג דטהרות מ"ג כביצה אוכלין שהניחן בחמה ונתמעטו וכן כזית וכו' הרי אלו טהורין הניחן בגשמים ונתפחו טמאין ופ' הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהמ"ה ה"ד ובפ"ד מה' שאר אבות הטומאה ה' י"ג ובפ"ד מה' טומאת אוכלין ה"ו וכתב ז"ל הנה משנה זו אנו למדין לענין ברכה אחרונה דבנ"ר. שדבר שהיה בו כזית ונצטמק ונתמעט משיעורו שאין לברך אחריו בנ"ר ואם אח"ך חזר ונתפח שפיר מברכין עליו ברכה אחרונה דבנ"ר והדברים ק"ו אי לענין טומאה ולענין איסור דיינינן ליה כמו שבא לפנינו כ"ש לענין ברכה שאינה אלא מדרבנן:

אמנם מה שיש להסתפק בזה הוא במ"ש הרמב"ם בפי"ד מהמ"א ז"ל היה פחות מכזית מתחי' ונתפח ועמד על כזית אסור ואין לוקין עליו וכה"ג כתב ג"כ לענין טומאה בפ"ד מה' שאר אבות הטומאה והוא במנחות דנ"ד אמר רבא כל היכא דמעיקרא הוה ביה והשתא לית ביה הא לית ביה וכל היכא דמעיקרא לא הוה ביה והשתא אית ביה מדרבנן וכו' והשתא לענין ברכה כה"ג דלא הוה ביה שיעור ונתפח ועמד על השיעור כיצד נדון עליו ולכאורה נר' לומר דכיון דלא חשיב דאית ביה שיעור אלא מחומרא זו אין ראוי להחמיר חומרא זו במלתא שעיקרה אינה אלא מדרבנן והוי כתרי חומרי אהדדי ותקנתא אתקנתא שעיקר הברכה היא תקנה דרבנן ועוד נתקן להחשיב שיעור זה שיעור ומה גם שהלטרף לזה שיש כאן חשש ברכה לבטלה דקא עבר משום איסור דלא תשא (אה"נ כנלע"ד בכל הנדונים הנז"ל שכל הנדונים הנז"ל כשיש שיעור גמור אינם כי אם מד"ס ואפי' הרב גן המלך במסקנתו אינו סו' כהיפך אלא לענין דבר שברכתו בנ"ר כמבי"ת מלתא בטעמא מבא"כ בנדונים הנז"ל ואפי' למ"ש להניף על דבר שדרכו לברותו במים וכו' לא כתב כן אלא להניף על דבר שברכתו בנ"ר לא שפסק כן פסק גמור על דבר שברכתו מע"ג או בהמ"ז נלע"ד כנת וכ"ש במידי שאין דרך רוב בני אדם בכך אלא לזקנים שאין יכולים לכסוס כיוצא) אמנם כד דייקת בפי"ר נר' דיש לברך ברכה זו כיון דעיקרא דמלתא היא שנויה במחלוקת בכה"ג אמרינן הבו דלא לוסיף עלה שהרי הרא"ש הרבה מסופק אלגו אי ברכת בנ"ר בעיא שיעור דדילמא מברכין אותה על כל שהוא כיון שאינה ברכה הנאה וברכות דע"ל כתבו שהו' בהר"י אומר דבנ"ר דלאו ברכה הנאה היא אפי' בבליר משיעורא מברכין בנ"ר ול"נ בעי שיעורא עכ"ל ועיין בזה בב"י א"ח ס"ס ר"י ובפי"ז יש לנו לומר דע"כ לא פליגי ואלרכי שיעורא נמי לברכת בנ"ר אלא כשבא הדבר בלי שיעור אבל אם נתפח ועמד על השיעור זה אף הם מודים דחשיב שיעור זה שיעור והוי לעבות כן כיון דבלא"ה הרי יש סוברין דאפי' בפחות משיעור מברכין עליו בנ"ר ועוד נ"ל לומר דע"כ לא אמרו דבנתפח אין בו אלא איסור מדרבנן אלא כשנתפח מאליו שהניחו בגשמים אבל דבר שדרכו לברותו במים והוא נפח ומתרבה וכך היה דרך הנאתו בפיר חשיבא ליה האי נפיחא לשיעור לכל מלי בין לאיסור טומאה בין לאיסור אכילה דהוי שיעורא דאורייתא לא מחומרא דרבנן ויש לזה ראיות אלא שלפת כזאת לא אהוב להגה כיון דאסיקנא לענין ברכה דאפי' הניחו בגשמים ועמד על השיעור שמברכין אחריו בנ"ר עכ"ל ה' בן המלך:

סעיף ב' כתב הרב יד אהרן סי' ר"י ז"ל וזה שיעור של ברכה אחרונה הוא רביעית כתב מרן בכ"מ שלמד הרמב"ם מדאשכחן בעלמא לענין שתיית שבקין אסורין ברביעית ע"ב ומכאן הביא ראי' מהר"מ ן' חביב למה שיש להסתפק אם שתה חצי רביעית מים ושהה מעט מחמת שהמים הם צוננים וחזר ושתה חצי רביעית ונמצא שיש מתחי' השתיה ראשונה עד סוף שתיה האחרונה יותר מרביעית אם נאמר דאין מצטרפין לענין ברכה אחרונה כמו שאין מצטרפין לאיסור וכו' דאין מצטרפין באיסור וברכה שוים הם לענין זה ע"ש בס' שמות בארץ בקונט' הוס' הכ' דף י"ב א' ועי' במג"א ס"ק א' שכתב ג"כ דאיסור וברכה שוים הם לענין זה עכ"ל ה' יד אהרן:

והרב עיקרי הד"ט סי' י' אות י"א ז"ל הכותה ג'ורגא מאורז מהוי הרבה כמו בשובים לחולה או מפת שגורדין אותו במורג אחון דק דק ובוסה הרבה בין כף לכף ואפי' בכף אחת בוסה בה בין גמיעה לגמיעה מחמת חומו אין לברך אחריו כלום כיון שבוסה באכילת כזית אורז או פת מתחילה וע"ס יותר מכדי שתיית רביעית כדין צירוף השתייה למידי דשתיה וה"ה אוכל מהוי שבותהו ואינו לועסו וכדעת הרדב"ז בתשו' החדשות כל' הרמב"ם סי' תמ"ה ושם יבי' להרב בני חיי סי' ר"ד בסופו שכתב על שבותה קאווי' לברך ברכה אחרונה ועיין בספר גו"ר כלל ה' סי' כ"ו ולהפר"ח בס' מיים חיים א"ח סי' ז' בדין מולן ליתומים דאמר הס"ר יראה דאין לברך אחריו כלום קול אליהו סי' ו' וכו' ע"כ בעיקרי הד"ט.

והרב מעב"ר פ"ג מה"ב ה' י"ב ז"ל ועוד כ' מרן ז"ל דשיעור השבקין ברביעית מדאשכחן בעלמא לענין אכילת איסורין דחייב בשתיית משקין אסורים ברביעית דומיא דאוכלין בכזית ע"ב ועיין מה שאכתוב בעה"ס בפ"ב דשביתת עשור בדין שתיית הקאווי והמרק חמים וכן לענין שתיית השבקין קרים וקרושים לענין ברכה אחרונה עכ"ל ושם ה' ד' ז"ל אכל מעט וכו' הוס' פ' בתרא דיומא ודין השתייה נת' ג"כ שם ומבואר מלשון רבינו דחשבינן גם השתייה עצמה לשיעור כדי שתיית רביעית ויתכן קלת שהא דאדם בינוני מלא לוגמיו הוא פחות מרביעית ובשאר איסורין שכתב רבינו פי"ד מהמ"א יתכן כשיעתה מהר דאף שבותה קלת אפשר שלא ישהה כ"כ בזמן שאדם אחר ישתה רביעית לפי דרכו וכ"כ הכל"מ ז"ל ונפקא מינה לענין המשקה בדרך לשתותו חם כל מאי דאפשר לענין ברכה אחרונה כגון הקאפ"י לדינן דקיי"ל דבעי רביעית וא"א בעולם שלא ישהה בשתייתו יותר מרביעית וכבר מפורסם המחלוקת בין האחרונים וע' בזה הר' הפנה"ג וכו' ועצמם דאותיהם הלא בספרתם ואין להאריך אמנם אנן כדידן רובם הסכימו בהלוע שלא לברך ונפקא מינה נמי לבותים מרקחה שזה דרכו לשתותו גמיעה גמיעה וגם לענין המשקה שבותים בתוך הקיץ שבויים מבלג וקור ומי מתיקה והוא קרוב ממש עד בא"א שבוס פנים לשתותם כי אם בשתיות רבות ולע"ד הנכון לצאת ידי כולם ולהשתדל בהדא מתרתי או לתת ריוח בין שתיה לשתיה יותר משיעור דשהוי כוו תרתי לשיעורא הדא דשהה יותר משתיית רביעי' ודאי ועוד דאין דרכו בכך דנ"מ עונא כמו שבא בדבריהם ז"ל או שישתה פחות מרביעית א"נ ישתה מעט מים או יאכל פת שברכתו אחרונה בנ"ר או מעט ירק וכיוצא ונכון לשו כשות בה' וכו' ע"ב והר' מכבלות זהב סי' ר"י ז"ל א' והשותה עמ"ז אבל דעת בה"ג אחרונים דאין לברך על יי"ש פחות מרביעית עא"ר אות ו' בשם בכ"ג בי"ד ועמ"א סי' ק"ן אות ד' בזה ומ"ש בבתי פעמים וכו' קשה בתרי"ב א' דעה א' בשם ובתיה אין מלטרף אי זה מעט יש"ב ומה"ע בקאוי תמה ע' פר"ח כתבו' ס' א' שלא יברך ב"א אפי' דרכיה בכך כמו שותה דלטיבולי' אמרינן דלית כזית בכא"פ וכריתות פ' א"ל דתינוק יונק מטמא מת עהור ס' ינק כשיעור ובמא שהה יותר מכא"פ אע"ג דדרכיה בכך והיא ר"ה ב' וע' כל המינים נגררים אחר ה' מינים ובאכל כזית מכל התערובת מברך בא' יע"ב ועמ"ל פ"ג מה"ב וכ"ד מ"א וא"כ בשתיית יי"ב שהה רביעית יותר משיעור רביעית הנהוג אין מברך כלל עכ"ל:

ולענין דבר שאינו חם ואכל כזית ממנו בסירוגין ושהה מתחילה ועד סוף יותר מכא"פ וכן בשתיית

בשתיית רביעית יין וכיונא בשהה יותר מכדי שתיית רביעית למכדא"ל וכו' מה הדין לענין ברכה אחרונה ילפינן מאיסורין ויה"כ גם בזה הו"ד אמרינן בזה הראוי לבילה וכו':

הנה הרב מג"א סי' ר"י ס"ק א'. ז"ל שאם אכל מעט וחזר ואכל מעט אם שהה יותר מכא"פ נ"ל דאין מצטרף וכמ"ש סי' תרי"ב וכ"מ ביומא דף פ' דלא מיתבא דעתיה בהכי וכ"מ מפירש"י דפי' דטעמא דבעי כזית ברכה אחרונה היינו משום דכתיב אכילה ואכילה בכזית וא"כ בחלב ודם ובכל איסורין נמי כתיב אכילה ואם שהה בכא"פ לא מקרי אכילה וה"ה לענין ברכה וכמ"ש סי' ר"ח ס"ט ועיין סי' תצ"ה ו' ולענין בהייה עסי' תרי"ב שיעור הצירוף ובצ"ח סי' ר"ה כ' בפה כנה"ג לחלק בין י"ה לב"ה וס"ל דבב"ה אפילו שהה יותר מכא"פ מצטרף ול"נ כמ"ש דהא כל איסורין שבתורה שוין לי"ה בזה עכל"ל עי' מחצ"ה וכפ"נ בא"ל חברהם ז"ל ומ"ש על ע"ח כ"כ הפר"ח בבו"ח סי' א' ומיהו אם אכל עד שבע בבהמ"ז חייב מ"ה אף שאכל מעט מעט ורק אם אכל כזית דמברך בהמ"ז ואכלת אז אמרינן דיותר מכא"פ אין מצטרף וצ"ע עכל"ל:

והרב מטה יהודה סי' ר"ח ס"ק ד' ז"ל ולענ"ד מסתבר בההלוקה דמחלקים בין ברכה לשאר דברים דלענין ברכה אפי' שהה ביותר אין ההפסק מעכב דדוקא במקום דמחוייב לאכול או כדי לחייבו כרת או מלקות הוא דלא מקריית אכילה בשיש הפסק אבל לענין ההודאה שהוא מודה על ההנאה שנהנה בתוך מעיו לעולם מברך כל זמן שאינו רעב מחמת אכילה ראשונה ותדע דאם ההפסק מעכב למה לא כתבוהו הפוסקים והטור והש"ע גבי ברכה דדבר כזה לא הו"ל לסתום אלא ודאי דדעתם ז"ל מן הסתם דבכל ענין מברכין וגם לא ראינו לאחד מן המדקדקין שדקדק בזה. ושוב ראיתי להרב מוצל מאש סי' ע"ז שנסתפק לענין ברכה והעלה כמ"ש יע"ש כי הוא מפתח טוב לכל הדברים הצריכים שיעור ואין להאריך ע"ש. ובסי' ר"י ס"ק א' הביא ל' המג"א הנז"ל כולו וכתב ז"ל ולענ"ד ליתא דנראין דברי הכנה"ג ז"ל עיקר דבאכי' ושתיה דרבות לעולם מברך על השיעור אפי' שהה יותר מכא"פ וכן העלה הרב מוצל מאש ז"ל וכן הוא מנהג העולם שאפי' המדקדקין אינם נזהרים אלא באכילה של חובה ותל"מ ולא תקשה ממשקה הקאווי דנהגו העולם שלא לברך ברכה אחרונה דשאני התם שכך הוא דרכו לשתותו בהפסק מפני חומו ועיין בבני חיי סי' ר"ד ובפר"ח בחשו' סוף הספר יעש"ב ועיין מ"ש בבית יהודה. דף ד' סי' ז' יעש"ב ודוק עכ"ל:

ובבית יהודה סי' ז' זל"ל נחזור לנד"ד דחיוב הברכה דהוא שבח והודאה למקום על מה שנהנה אין השיהוי מעכב דהברכה ה"א על מה שברוי בתוך מעיו ועל הנאת הגוף הוא מברך דמשא"כ באכילת האיסורין החיוב תלוי במה שנק' אכילה והאכילה היא הניכרת אחר הנאת הגרון כמ"ש הרב שם בבי"ד רמז ג' יע"ש ואע"ג דאנן קי"ל כר"מ דס"ל דשיעור בהמ"ז הוי בכזית ור"מ יליף לה ממש"ה ואכלת ושבעת ואכלת זו אכילה ואין אכילה פחותה מכזית וא"כ ברכה נמי תליא בדבר הנק' אכילה הא ליתא דהך, דרשא אינה אלא אסמכתא בעלמא דמה"ת בעינן אכילה שיש בה שביעה ורבנן הוא דהחמירו בכזית וכמ"ש התו' שם ביומא ועש"ב וזה מסכים למה שהעלה הכנה"ג סי' ר"ה לברך על הקאווי ברכה אחרונה עש"ב. ואל תשיבני ממ"ש הש"ע סי' תע"ה ו' ז"ל אכל כחצי זית וחזר ואכל כחצי זית יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחבירתה יותר מכא"פ עכ"ל דהתם שאני דחובה רמיא עליה לאכול מצה ובעינן אכילה חשובה דהא מברך הוא על אכילה וכן ודאי בכל דבר שחייב באכילתו או בשתייתו. כגון כוס דקידוש או דבהמ"ז אינו נפטר מן החיוב אלא בשיעור קלוב ולא יהיה בו הפסק ועי' סי' רע"א סי"ד:

וראיתי להרב הגדול רבי' יעקב אלפנדרי זלה"ה בס' מוצל מאש סי' ע"ז שהעלה דכל דבר באכילתו חובה ואנו מברכין לאכול או על אכילה שצריך שיהיה בלי שהיה יותר מפרס וכן חיוב כזית פת בסוכה וכן מצות אכילת פת בבוי"ט צריך שלא ישהה ושיים וז"ל אמנם מסופק אני לענין ברכה אחרונה בין בבהמ"ז בין מע"ג היכי לידיינו דייני דהסברא נותנת דכיון שנהנה ומילא כריסו אף שהוא בשהיות הרבה מיפטרו מברכה אחרונה ואין לנו ללמוד מדין יה"כ דדוקא לענין כרת איתמר וגם אין ללמוד מדין חיוב אכילה משום דשאני התם דתלו הטע' באכילה ואין אכילה פחות מזה אבל בדבר התלוי בהנאה הרי נהנה וכפי' כתבו התו' פר' ג' שאכלו ד"ה ר"מ סבר וכפ' יה"כ ד"ה ולא בירך וכו' וז"ל לענין שתיה מברכין אכזית לאחריו אע"ג דגבי יה"כ משערינן מלא לוגמיו לא ילפינן מניה דלענין אכילה משערין בכותבת ולענין ברכה כזית וכו' ה"נ לא ילפינן ברכה מיה"כ לכ"ע ע"כ והם נ"ך דברי הרא"ש וכו' אף אני אביא דלענין ברכה א"ל שיאכל בצירוף אלא אפי' בשהיות אין ללמוד מיה"כ וחייב לברך וכו' עכ"ל וזה מסכים למ"ש וכמסקנת הכנה"ג לברך על הקאווי ברכה אחרונה ואגב יש לי לדקדק על דברי הכנה"ג וכו':

ומעתה דבר פשוט דבשתיית הקאווי לעולם מתחילת השתייה ועד סוף יותר מכדי שתיית רביעית בין השותה אותה בחומה כדרכה בין השותה אותה קרה שלא כדרכה דאף אם היא קרה אין השותה שותה אותה בבת א' כשאר משקין ויין ושכר וכודאי דהוי טפי מרביעית ומצד זה היה הדין נותן שלא לברך ברכה אחרונה אלא דלפי הצד האחר דאין בברכה אחרונה עיכוב לשהייה הדין והסברא נותן לברך ברכה אחרונה דההנאה תליא מילתא ועל האוכל והמשקה שבתוך מעיו הוא מברך ואחרי כותבי זה באתי לדקדק בכתבי הקדש של איש אלדים קדוש הוא שד"ר הש' הש' והכולל זה סיני כמה"ר דוד הכהן נר"ו בכותו מתרצות המערב פ' התפ"ט לצירה ומצאתי בתוך כתביו שהוא מפלפל בענין זה ורציתי להתלמד בנועם אמריו ומגילא פלפולא מרווה רווה ומניה ומני תשתיים שמעתת' והוא דהרב הנז' כל מגמתו לסתור דברי הכנה"ג ולהעמיד דברי חכם שכנגדו דס"ל דאין. לברך ותחילה הביא ראיה וכו'. גם מ"ש וז"ל ולפי דבריו מי שאכל זית ושהה יתחייב בבהמ"ז זה לא מצינו ומסתמא אם איתא לא ליסתמיט חד מרבוותא מניה עכ"ל אני אומר אדרבא איפכא מסתברא מדלא גילו הפוסקים דין זה גבי חיוב ברכה אחרונה מבמע דבכל ענין חייב ושהיה אינה פוסלת דלא הזכירו כן אלא גבי חיוב אכילה דכזית מצה ומרור בפסח ואע"ג דהדוחה יוכל לדחות דסמכו עצמם על גילוי דשאר איסורין כיון דיש טעם לחלק ביניהם דהאיסורין תלויין במה שנק' אכילה לברכה אחרונה בהנאה תליא מלתא וכמש"ל הי"ל לבאר דכה"ג שייך לו' אפי' בהמורחים דאין דרכם לסתום אלא לפרש כ"ש בפוסקים ז"ל גם מה שרצה להביא ראיה מענין הקידוש דאמרי' דשתיית כולם מצטרפות לשיעור ודחה זה דמיירי בדליכא אלא ב' או ג' אנשים דאינן בושין בשתייתן יותר מכדי רביעית יע"ש משמע דס"ל דגם בקידוש וכוס בהמ"ז ס"ל להכנה"ג דבעיי' אפי' מכשיעו' מצטרפות

מצטרפות והא ודאי ליתא דבחיובי אכילה ושתיה ליכא מאן דפליג ודין פשוט הוא במצה ומרור סי' תע"ד ו' ומיהו י"ל דשאני כוס של קידוש וכוס של ברכת המזון אעפ"י שחייב בכוס דבעינן רוב הכוס כדאי' סי' רע"א דהיינו מלא לוגמיו מ"מ די לך צירופו באעפ"י ששותהו בשירוגין אין בזה בית מיחוש דהא אין אנו מברכין על השתיה דמשמע דצריך רביעית אלא דבד' רוחות כתב הרוקח הביאו מורם סי' תע"ה ע' דצריך לשתות השיעור בלי הפסק וביאר הפר"ח דהיינו כא"פ או כדי רביעית למרכא"ל ע"ש ומשם אין ללמוד לכוס של קידוש דהתם לכו"ע כל א' צריך שישתה השיעור ואין שתיית ב' מצטרפת כדמוכח סי' תע"ה ע' משא"כ גבי קידוש וה"נ כוס ברכת המזון דאית ביה פלוגתא דלמ"ד דשתיית ב' מצטרפת ולמ"ד דבטועם א' מן המסובין סגי א"כ קולא הוא שהקילו הז"ל בזה וממילא דאין השהיה מעכבת ותדע עוד שהרי לפי מש"ל דשיעור הצירוף הוא מתחילת השתיה עד סופה בודאי דכשמושיט המברך הכוס לחבירו ודאי דאיכא יותר מרביעית וכ"ש אם היו ג' או ד' כא' אלא הדעת נוטה דלגבי קידוש אין השהיה מעכבת ואעפ"כ אין ללמוד משם לענין ברכה אחרונה דבעינן רביעית ולגבי הדברים הטעונים כוס שאני וזה נראה פשוט וכו' ואחז"ר להמג"א סי' ר"י סק"א דס"ל בפשיטות דדין ברכה בזה לדין יה"כ ודין שאר איסורין דשהייה כא"פ מעכבת וחלק על השכנה"ג. יע"ש וכן מוכח דעת הט"ז שם סוף סק"א וכן נהגו העולם שלא לברך ע"פ סברת המקילין וכן ראוי לעשות. מפני חשש ברכה לבטלה וע"י בפרי חדש המחודש סוף הספר ומיהו דוקא לשתיית הקאווי וכיוצא בו דכן דרכו לשתותו בהפסק ובשירוגין אבל מכל האוכל אשר יאכל ומכל משקין אשר ישתה האדם אין השיהוי מעכב וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכפי מנהג העולם שלא להקפיד בשהיה אם לא היה דבר של חובה עכל"ל זה:

והזל"א ה"א דף א' ז"ל אכילת חובה כגון כזית מצה ליל פסח וכזית פת בסוכה לילה א' וכן מצות אכילת פת ביו"ט אינו יוצא י"ח אם לא יאכל כזית בלי שהייה כא"פ עיין במוצל מאש דת סי' תע"ה ועמ"ש במוצל מאש דלענין. בסמ"ג אף אם ישהה שהיות הרבה יש לברך יע"ש ועיין בא"ר סי' ר"ד ס"ק י"ב שהביא מחלוקת לענין ברכה אחרונה של קאווי דנר' דהאומרים שם דאין מברכין ברכה אחרונה על הקאווי הוא הדין והוא הטעם דלדידהו גם כאן הדין כן דאין לברך בסמ"ג אם שהה הרבה והו"ק:

וראיתי מי שרצה לדחות ולו' דשאני קאווי דאין יכול לשתותו בכ"א אלא מעט מעט מחמת חומו ול"ד למזון שאוכל מעט מעט כרצונו ולדעתי אין זה כלום דהמעיין בדבריהם ובפרט בפר"ח ז"ל שם בעיניו יראה דלאו משום החמימות נגעו בה דהחמימות לא מעלה ולא מוריד ואין שום חילוק בין קאווי לשאר משקים ואוכלים דבכל גוונא בין באכילה בין בשתייה הדין שוה לדידהו שלא לברך כ"א אם שהה שהיות הרבה ודוק וע"ל בדיני ברכות אות ל' ד"ה עוד כתב וכו' ובאות ק' ערך קאווי ועיין ח"ג דף קנ"ז ג' מ"ש באורך בזה עכ"ל. ומה שציין לאות ל' ואות ק' הוא שם דף כ"א ע"ב. ובח"ג דקנ"ז כ"ד וכו' הביא מ"ש בס"א הנז' דיש מי שרצה וכו' ולדעתו אין זה כלום וכו' ואח"ך הביא מ"ש הרב מטה יהודה ובבית יהודה לחלק בין הקאווי וכיוצא לשאר אוכלין ומשקין כמש"ל באורך. והו"ע ע"ד באורך וכתב ז"ל באופן דמכל הני פוסקים שהבאנו מוכח דלא כהרב מטה יהודה ז"ל אלא היכא דאורחיה בהכי לשהות אדרבא הסברא נותנת לברך יותר מהיכא דלאו אורחיה בהכי וכיון דלהני פוסקים בקאווי אין לברך ברכה אחרונה אפילו דאורחיה בהכי מכ"ש יוצא דאין לברך בשהה אכילה ושתיה אם שהה יותר מכשיעור לדידהו באופן דאף אם הרב מטה יהודה מסברא דנפשיה ס"ל דהיכא דאורחיה בהכי אין לברך והיכא דלאו אורחיה בהכי דיש לברך מ"מ עיקרן של הפוס' המדברים בענין זה לא ס"ל הכי וממילא מ"ש בחיבורי למי שרצה לדחות דהאומרים שלא לברך על הקאווי אינו אלא דוקא בקאווי בהכי דוקא. וכשכתבתי דאין זה כלום כאשר יראה בפר"ח וכו' עדיין על עומדי אני עומד דודאי אין לדחיה זו ממש דהאומרים שלא לברך בקאווי הם הרמ"ל והפר"ח ומבואר בדבריהם דלא על הקאווי בלבד אמרו כן אלא למדונו ח"י דאפי' בקאווי דאורחיה בהכי לשהות והיה קס"ד לו' שיהא הדין נותן לברך ועכ"ז כתבו דאפ"ה אין לברך ומכ"ש יוצא לשהה אכילה ושתיה דלאו אורחיה לשהות. דאם שהה דאין לברך ועוד אני דלא הייתי צריך ללמוד דין זה מדין הקאווי שאין לברך ברכה אחרונה דה"ה בשהה אכילה ושתיה דבלא"ה מפורש יוצא מהפר"ח דחלוק עם ה' מוצל מאש רק בשהה אכילה ושתיה גופה דאין לברך ברכה אחרונה אם שהה כשיעור דמלבד דבקאווי דכ' דאין לברך הוא לאידופא דאפילו דאורחיה בהכי דאין לברך וכנז"ל דמזה משמע דמכ"ש בשאר אכילה ושתיה הוך מזו דמבואר כן בדבריו בהדיא דכ' קודם וז"ל א"כ ודאי דה"ה לענין ברכה כל ששהה באכילה ובשתיה כדי השיעור הו לא מקרי אכילה ושתיה לברוכי עלה ב"א וכו' וא"כ זכינו לדין דבקאווי וכו' יע"ש. וסיים הח"כ ז"ל וכן בס' מג"א הסכים לזה ולזה הסכימו גדולי בעלי הוראה שבדור וכו' ע"ש ואלו המג"א דברו היה בשהה אכילה אם אכל מעט וחזר ואכל מעט וכו' וזה פשוט ומבואר וגם דברי הרמ"ל מתבאר כן וכמש"ל דהוא אפי' בקאווי דאורחיה בהכי קאמר דאין לברך ומכ"ש יוצא לשהה אכילה וגם מהר"י אבולעפיא שהביא השכנה"ג סי' ר"ד שהוא מהאומרים דאין לברך בקאווי כ' שם דראייתו היא מיה"כ שתה וחזר ושתה וכיון דמיה"כ יליף לה נר' דל"ש ליה בין קאווי לשאר אכילה ושתיה דעלמא ובפרט המג"א בסי' ר"י דדברו הוא באכל מעט וחזר ואכל מעט וכו' דהוא חלוק בהדיא עם ה' מוצל מאש דת (א"ה ועיין א"כ לס' קול אליהו סי' ז' דנר' מדבריו א"כ. דאם שוהה בדבר אכילה יותר מכא"פ דאין לברך דהם כו"ע כמי ששותה ג'ורבה מאורז מהוי הרבה כמו שעושין לחולה או מפת שגוררין אותו במורג חרוץ דק דק דיש ליזהר שלא לברך לאחריו ולא כלום לפי ששוהה הרבה בין כף לכף ואף בכף א' שוהה בה בין גמיעה לגמיעה מחמת חומו באופן ששוהה באכילת כזית אורז או מפת מתחילה וע"ס יותר מכדי שתיית רביעית לפי מאי דקי"ל כהרמב"ם ה' שביתת עשור דצירוף השיעור למידי דשתיה הוי בכדי שתיית רביעית ולא כהראב"ד דסובר דהוי בכא"פ כמו אכילה ואע"ג דאורז הוי אוכל והיה ראוי לומר דהוי צירופו בכא"פ מ"מ כיון שהוא נמוי ושותה אותו דרך שתיה הו"ל כשותה משקין דצירופן בכדי שתיית רביעית וכדעת הרדב"ז שהאריך בלשונות הרמב"ם הי' קמ"ה וכו' עכ"ל הרי לך בהדיא דפשי' ליה מלתא דאם שוהה בדבר אכילה יותר מכא"פ דאי"ל לברך כ"א ומאי דהו"ע הוא לענין ג'ורבא זו אי דיינינן ליה כדין שתיה כיון שהוא מהוי והו"ל משקין דצירופן בכדו שתיית או דינה כדין אוכל דצירופו בכא"פ וע"ם שכתב וז"ל בין הכי ובין הכי כיון דס"ב הוא יש להקל ולא לברך לאחריו

לאחריו ע"ש ועיין ג"כ להרב זרע אברהם סי' ג' ה' דמהראיות שהביא שם שלא לברך ב"א על הקאווי מפני ששותה בו הרבה משמע דל"ש בין מידי דשתיה למידי דאכילה ע"ש ודוק ועיין לה' עיקרי הד"ט א"ח סי' י' אות י"א וכו') :

שם ענין שותה רביעית בבת א' מיי"ש אם יברך ברכה אחרונה בלי ספק ברכות :

הנה הרב סי' ק"צ בס"ק ד' ז"ל שתיית יין וה"ה בשאר משקין יש ספק (הג"מ פ"ג ומרדכי פ' כ"מ ד"מ) והספק לדמותה דיה לאכילה והוי בכזית או נאמר כיון דקי"ל ששתה זו שתיה בעינן שישתה כדי שביעה דהוי רביעית כמ"ש סי' ויש רוצין לו' דעל יין שרף מברך בפחות מכזית דשפורתא מיתבא דעתיה ול"נ דבעי' בשיעור דהא בודאי יש יינות חזקים ומאכלים טובים כגון מרקחת דשפורתא מיתבא דעתיה ואפ"ה בעי' בשיעור דלא חלקו חכמים בשיעורים עכ"ל :

והט"ז ר"ס ר"י ז"ל והשותה פחות מרביעית. נ"ל דיי"ש שבמדינתנו אינו בכלל זה דבזה א"א לשתות רביעית הלוג שהוא ביצה ומחצה וא"כ אזלינן בתר שיעור השתיה לרוב בני אדם בזה וראיה לזה מדאי' ברבינו יונה מביאו ב"י לענין בריה דיש חילוק דאם הוא דבר שדרך לאכלו עם הגרעין חשבינן עם הגרעין כזית וכו' ה"ה בזה"ל בתר דרך העולם ועו ראיה מריש פ' המוצא יין דאמרי' שם יין כדי מזיגה ומפרשים כדי רובע רביעית שאם תמזגנו יעמוד על רביעית והוא שיעור כוס של ברכה ואמר הכא לענין שבת כיון דבעינן מידי דחשיב' והא נמי חשיבא פי' דחשיב לגרופי ביה מית הרי לפנינו אע"ג דאין שם רביעית כיון דראוי למזוג בו מים עד רביעית ה"נ ביי"ש שאם שותה כדרך שבני אדם שותין בפעם א' או אפי' בשתי פעמים שאין הפסק ביניהם כשיעור שתיית רביעית כדאי' בסי' הרי"ב דמצטרפין בהא ב' השתיות להדדי לכשיעור ואז אעפ"י שאין שם רביעית הלוג מ"מ כיון שראוי למזוג מים וישתה רביעית וא"א לשתות רביעית לשתם אדם קרינן ביה שפיר ושבעת ובלא"ה יש לך דבכ"ד א"צ דהא התוס' מספ"ל בזה נוכל לסמוך ולו' דהו"ל כאלו שתה רביעית ביי"ש וחייב בברכה אחרונה כנלע"ד עכ"ל :

והרב מאמר מרדכי הביא דברי הט"ז אלו בראיה הא' וכתב ז"ל עכ"ד ובט"ז נר' שיש ט"ס בהעתקתו לדברי הר"י ז"ל שכתב חשבינן עם הגרעין כזית וזה אינו אלא אפי' אין כזית בין הכל חייב לברך מטעם ברייה וזה פשוט ומוכרח ובהורמנותיה דמר אומר אני דאי מהא לא איריא וב' תשובות בדבר חדא דממקום שבא להוכיח הכיפך דהא מדברי התו' והרא"ש שהביא מרן ז"ל מוכח בהדיא דלא כהר"י ז"ל וכן מבואר מדברי הרשב"א ז"ל דאף כזית אם אכלו עם הגרעין הוי בריה יע"ש. ועוד דיש לחלק בין הביא להכא דהתם י"ל בכך היתה התקנה לברך על שיעור כזית או על דבר שהוא בריה ובזה יש פנים לומר דזה מיקרי בריה וזה לא מיקרי בריה ואין זה אלא פי' דבריהם ז"ל אבל לענין שיעור רביעית ליכא למימר הכי דאם אנו אומרים שלא תקנו לברך אלא על רביעית שביעא דאין לנו לחלק בין ענין לענין בודאי אין אנו אלא דברי נביאות · עוד הביא הרב ז"ל ראיה מדתנן בפ' המוציא וכו' ה"נ ביי"ש אלו דבריו ז"ל ואחר המחילה דבריו תמוהים דא"כ ביין נמי לענין ברכה דחייב לברך אם שתה רובע רביעית כיון דראוי למוזגו ולהעמידו על רביעית וזה ודאי אינו דלא מצינו זה בשום פוסק אלא ביין נמי בעינן רביעית כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהדיא וכ"כ שאר ספו' ועל שתיית נמי נסתפקו התו' ודעמייהו כמבואר בטור וש"פ. ואני תמיה על הרב ז"ל איך לא הרגיש בזה ואדרבה איפכא מסתברא דאין זה ענין להסית דשבת דהתם ה"ט משום דבעינן שיהא דבר חשוב לשיתחייב חטאת כמבואר שם בכל דבר ודבר דכל שהוא ראוי לשום דבר חשוב חייב אם הוציאו ולכן כל שהוציא יין כדי במיעט דהיינו שיש בו רובע רביעית חייב דהוי דבר חשוב משום דראוי לכוס ש"כ לקדש עליו ולברך עליו ע"י מזיגה אבל אין ראיה משם לומר שאנו רואין אותו כאלו הוא מזוג וכאלו יש בו רביעית אעפ"י שאין בו דזה לא עלה מעולם על דעת הש"ס אלא אנן הכי קאמרינן דשיעור זה הוא דבר חשוב מאחר שראוי לברכה ע"י מזיגה דהא לא צריך רק שיעור זה מיין ולכן הוא חשוב הואיל וראוי לשום דבר ורוב השיעורים שהוזכרו שם לענין הוצאה בשבת מרשות לרשות תמצאם עד"ז. ומ"ש דהתוס' נסתפקו בברכת בנ"ר אי צריכה שיעור ובזה נוכל לסמוך וכו' לא נהירא דהא רוב הפוסקים ס"ל דבנ"ר שוה לשאר ברכות ולכך השמיט מרן ז"ל ספק זה בש"ע ועיין מה שנכתוב לקמן הלכך נר' ברור דאין לסמוך על הט"ז ז"ל בזה וכבר מצאתי להמג"א ז"ל לעיל סי' ק"צ שכתב בפשיטות דאין חילוק בין משקה למשקה ועיין להרב א"ר ז"ל ס"ק ו' שתפס על הט"ז ז"ל ודבריו אינם מבוררים אצלי ואין להאריך עוד עכ"ל :

והמור"ק ס"ס ק"צ הביא לשון המג"א הנ"ז דסי' ק"צ סק"ד והסכים לדבריו והביא לשון הט"ז דר"ס ר"י וחלק עליו ודחה כל ראיותיו א' לא' ומסיק דאין לחלק במשקין וכו' ע"ש וכס' ר"י דל"א נ"ד ז"ל מיהא ביין לרוף אעפ"י שדחינו דעת ט"ז מהלכה מ"מ לשיעור ברכה דלאחריו דהשיעור א' הוא לכל המשקין ולא פליג מ"מ לענין ברכה שלפניו נ"ל לסמוך עליו אף לכתחי' כיון שאין דרך לשתות כדי רביעית בפ"א (והשותה כעלה דעתו כי הוא מזיק לרובא דעלמא בשיעור זה בפרט אם חזק הוא) והנאתו מרובה ודאי ואין לבטל שתייהו לגמרי הילכך כדאי לסמוך עליו לענין זה לברך לפניו גם על פחות מכשיעור אך לא לאחריו עד שישתה כשיעור עכ"ל והבי"ד בקיצור עיקרי הד"ט סי' י"ו אות כ"ח:

גם הרב חמד משה בסי' ק"צ ס"ק ב' ובסי' ר"י ס"ק ב' דחה דברי הט"ז הנ"ז דר"ס ר"י וכתב דדברי המג"א סי' ק"צ ס"ק ד' עיקר ע"ש. והרב יד אהרן סי' ר"י הביא דעת הט"ז הנ"ז וכתב אבל המג"א סי' ק"צ ס"ק ד' כתב שלא חלקו בין משקה למשקה והכל צריך רביעית וכ"כ הרב בית יעקב ז"ל בסי' נ"ז ודחה דברי הט"ז שכתב שצריך לברך ע"ש עכ"ל :

ובמ"ב כתב ז"ל והשותה פחות מרביעית וכו' עיין מ"ש במהדורא קמא משם הט"ז וכ"כ מהרי"ע ז"ל בס' ב"י ח"א ח"או"ח סי' ז' עכ"ל. ונ"ל דט"ס הוא ונ"ל משם המג"א כמש"ת :

והרב בית יהודה ח"א חא"ח סי' ז' הביא דעת הט"ז הנ"ז ודחה ראיותיו וסיים ז"ל ואע"ג דיש להליץ קצת בעד הרב הנ"ז מ"מ כיון דהרמב"ם ז"ל פסיק ותני דהשותה פחות מרביעית בין מיין ובין משאר משקין וכו' משמע דכל משקין שבעולם בכלל וכן אנו נוהגין שלא לברך אפי' ביי"ש עד שישתה רביעית שלם כשאר משקין ותל"מ וכ"כ הרב מג"א סי' ק"צ סק"ד עכ"ל :

נמצא דאליבא דכל הפוסקים הנז"ל כל שישתה רביעית שלם די"ש ביחד צ"ל ברכה אחרונה בלי ספק אמנם יש מי שטען דזה א"ש לפי מ"ש ה' יד אהרן בסי' ר"ד באחד שהביא מ"ש השכנה"ג שם והרמ"ע

והרמ"ל פ"ג מה' ברכות ובס' עץ החיים בלשונות ומהרם ז"ל חביב בחי' בס' יש"כ דף י"ב ב' והרב גו"ר חא"ח כלל א' סי' י"ו י"ז דכולהו ס"ל שאין לברך ברכה אחרונה על הקאווי כיון דשותין יותר וכו' דילפינן ענין ברכה מענין יה"כ ומלקות של האיסורין. אבל מהר"י איסקאפה והרב החביב ז"ל ומהרא יצחקי ז"ל בס' זרע אברהם חא"ח סי' ב' וסי' ס' ומהר"מ באלגעזי ז"ל הסכימו לברך עיין בספר הלק"ט חא"ח סי' ע' ובס' בני חיי מ"ש הרב מ"ז ומהר"ח אלפאנדרי ז"ל משם מר אביו ז"ל ועיין בס' מג"א לקמן ר"ס ר"י סק"א ועתה בזמנינו זה רובם ככולם אין מברכין לבסוף וראיתי לאנשי מעשה שמניחין אותה להצטנן ואח"כ שותין אותה ומברכין עכ"ל ס' יד אהרן לכן גם בנד"ד הדין כך הנם שאין דרך שתייתו בכך רביעית בכ"א וכמ"ש הפוס' הנז"ל להדיא הנה כיון דמחלוקת הברכה אחרונה הוא משום השהיות הנה כל שלא עשה שהיות יברך אליבא דכ"ע לפי הנ"ז :

אמנם לפי הברכ"י סי' ר"ד ז"ל ה' בברכה אחרונה על שתיית הקאווי פליגי רבנן בתראי וכבר זכר עשה לדבריהם דרבנן הרב יד אהרן אלא שנתחלף לו דהרב גו"ר מן הסוברים לברך ומורינו הרב זרע אברהם מן הסוברים שלא לברך והוא נרו' כתב איפכא :

והרב פנים מאירות בתשו' ח"ב סי' ז"ך דעתו לברך וכ"כ בשו"ת שמש לדקה ובכל גלילות טורקיאה וארץ מצרים וארץ הצבי נקבעה הלכה שלא לברך וכן הסכים הרב מכתם לדוד נר"ו בתשו' א"ח סי' כ"ב ועיין בשו"ת בית יהודה סי' ז' :

כתב הרב יד אהרן ראיתי לאנשי מעשה שמניחין את הקאפי' שתצטנן ואח"כ שותין אותה ומברכין וראיתי בגליון כתוב מיד הקדוש מופת דורינו הרב בתי כהונה וז"ל אין דרך שתייתו בכך ולא עבדי לי' לכה"ג ואין זה דרך הנאתו ותיקונו ואנשים הללו בטלה דעתם אצל כל אדם ובהיא דכותח דאמרינן אי שריף ליה בטלה דעתו וכו' וטעות להלק בגושאין ועי' במנחות דף ע' א' ותוס' בברכות דל"ג ב' ד"ה ואידך והרמב"ם פי"ד דמאכלות ופ"ח דין ע"ז כדברי הרב המגיד דבעינן דרך אכילה כתיקונו ועיין מ"ש מורי הרב בפר"ח י"ד סי' ק"ג ס"ק א' ומה שכתב הרא"ש בר"פ כל שעה אינו אלא איסורא דרבנן ותו"רה. ועמ"ש הרמ"ל סוף פ"ח דמאכלות אסורות ובשו"ת מורי הפר"ח סי' י' ומכל הנז' עיניך תחזינה מישרים דאנשי מעשה הללו לא עשו כלום דעכ"פ לענין ברכה אמרינן כל כי האי גוונא בטלה דעתם וזה ברור עכ"ל ונד"ד מיגרע גרע לרוב בני אדם מקאווי מצונן הנז' דקאווי מצונן אינו מזיק משא"כ בנד"ז כמ"ש הפוס' הנז"ל להדיא וא"כ אפשר אפילו לפוסקי' דס"ל לברך ברכה אחרונה על קאהבי מצונן יודו בנד"ז שלא לברך ע"ד מ"ש מרן ז"ל והפו' ע"ש שותה שמן זית לבדו בסי' ר"ב וע"ש שותה הומץ חי בר"ס ר"ד והרב יד אהרן שם ז"ל וה"ל שאם אכל גת"אגנ"ס או לימונים אין לברך עליהם כלל משום דמזיקי אבל אם אכלן עם סוקאר מברך עליהם שהכל מהריק"ש ז"ל ואם הם מתוקים מברך עליהם בפה"ע ועיין בס' הלק"ט ח"א סי' ל"ג עכ"ל והתם אם אכל כל שהוא מסתמא אינו מזיק ואעפי"כ כיון דדבר מועט מזיקי אין לברך עליהם כלל וא"כ נוכל לומר בנד"ד שילא מכלל רוב בני אדם לשתות רביעית יי"ש ביחד דמזיק לפי הנז"ל דאין לברך לאחריו ואני מסופק לומר אפי' לפניו אם שותהו בתחי' שהייתו בכ"א דאל"כ אלא שותה מעט בסירוגין ואח"כ שותה בכ"א ודאי דצריך ברכה ראשונה

בשביל אותו המעט ששתה תחלה כדרך בני אדם וצל"ת בשתיית רביעית לפי הנז' :

סימן רי"ב.

סעיף א' צריך לבאר דין המטבל פת הבאה בכסנין בקאווי ואוכל ושותה וכן המטבל חתיכה מזרת בדבש ואוכל כמו שעושים איזה בא' בליל מוצאי יו"ט של פסח. וכן האוכל תפוח מטובל בדבש כנז' בסי' תקפ"ג בהגה וכיוצא בענינים אלו :

הנה המג"א סי' תקפ"ג ס"ק א' ז"ל תפוח ויברך על התפוח שהתפוח עיקר שכתוב בכל מקום נוטלין התפוח וטובלין בדבש ולא כתב אוכלין דבש עם התפוח משמע שהתפוח עיקר דוגמא דטיבול מרור מהרי"ל ד"מ ורי"ו פש'עידא עכ"ל והיד אפרים ז"ל מג"א ס"ק א' תפוח וכו' מ"ש ורי"ו פשעידא אינו מובן ואפשר שצ"ל ויש אוכלים פשטידא ור"ל כדי לפטור הברכות עיין סי' קס"ח ס"ק כ"ב ובברכ"י קמ"ז ס"ק ג' בשם הגהת השב"ץ גבי פשטידא של תפוחים ע"ש וצ"ע ואפשר בצ"ל וראיה תפשידא ור"ל דאפי' מאן דס"ל להחמיר להוציא המולייתא ולברך בפס"ע אע"ג דהתפוחין שבמולייתא הם בדבש כדרך פשעידא אמרי' דהדבש טפל אך לענ"ד אין ראיה דכיון שדעתו לאכול הדבש לרמז על מתיקתו י"ל שהדבש עיקר אך לפי"ז אין ראיה גם מטיבול מרור וצ"ע עכ"ל :

והשכנה"ג שם ז"ל תפוח מתוק בדבש וכו' כ"ב מהר"י שנ"ל היה נוהג לברך על התפוח ולא יותר שאין לברך על הדבש שהתפוח עיקר דבכל מקום שהזכירו רבותי'טיבול זה תפסו בלשונ' נוטלין התפוח ולא מבתמיע שום אחד מהם לו' נוטלין דבש עם תפוח משמע שהתפוח הוא עיקר דרבות מהרי"ל ז"ל אבל לשון ס' אגודה שהעתיק הב"ח כך הוא הילכך רגילין לאכול דבש ותפוחין מתוקים ולא יאכלם בלא ברכה ואף כי אוכלם תוך הסעודה אחר ברכת המוציא ע"כ מוכח לכאורה דמברך אדבש ג"כ מדכתב בלשון רבים ולא יאכלם בלא ברכה ואפשר דאריבוי תפוחים מתוקים בכתב לעיל קאי עכ"ל :

והרב מט"י שם ז"ל תפוח מתוק בדבש כתב החביב ז"ל בשכנה"ג דמהר"י שנ"ל היה נוהג לברך על התפוח ולא יותר שאין לברך על הדבש לפי שהתפוח עיקר ע"כ וכ"מ ממ"ש הטור לעיל סי' תע"ה בטיבול מרור בחרוסת שאין לברך אלא על המרור אע"ג דחרוסת מלוס אין מברכין עליו לפי שהוא טפל למרור וכן המנהג פשוט בכל דבר שטיבולו במשקה שאין מברכין על המשקה אלא על גוף הפרי וכ"כ המג"א ז"ל יע"ש עכ"ל :

ומאמר מרדכי סי' קס"ח סי"ב ז"ל עיין בדברי האחרונים ז"ל מ"ש לענין ברכת היין אם ברכת במ"מ פוטרתו א"ל ולפק"ד בענין בתיית הקאווי הנהוג בינינו בבוקר ואנו נוהגין בו לשתות בו פהב"כ דצריך לברך גם על הקאווי דהא גם הוא עיקר ונהגתי בעצמי לשתות הקי' ולברך עליו בהכל ואח"ך לברך על פהב"כ או אני אוכל מעט סוקרו אחר במ"מ ועיימת פהב"כ כדי לפטור הקאווי ודלא כאותם שנהגו שלא לברך שהכל מטעם ספק ברכות להקל ולא נכונו דבריהם בעיני דנראה דצריך לברך מדינא ומ"מ טוב ונכון לעשות בדרך שכתבתי וכ"כ האחרונים ז"ל בדין פת הברוי ביין ע"ש שכתבו בדרך כראבון ומיהו לבי מגמגם בתיקון זה שהרי מבואר לפנינו בסי' רי"א בדין קדימת הברכות דברכת במ"מ קודמת לברכת היין

היין ע"ב וכ"ש שתקדוש לברכה שהכל כמבואר פס
ולכן כתרתי בדרך השני ושמא רבותינו האחרונים ז"ל
לא חששו לזה כדי לצאת מספק ברכה לבטלה בהיות
שלא היה אפשר לתקן בע"א משא"כ בנדון שלפנינו
דהסוקרו לפניו יש לעשות בדרך זה לצאת ידי כולם
ומ"מ אפשר לומר דאם מברך תחילה במ"מ על פהב"כ
קודם שיטבלנו בקאווי ושותה מעט קאווי ומברך עליו
שהכל נמי אתי שפיר דליכא למימר דנפטר הקאווי
בברכת במ"מ מאחר שלא נברה בתוכו וצי' באחרוני'
עכ"ל :

והמג"א בס סי"ח ס"ק ל' ז"ל כתב רש"ל הבורס
פתו ביין או בכוס משקה שקורין זופ"א
בלע"ז כתב רבינו ז"ל שהפת פוטרת ולעולם אינו חייב
לברך בפה"ג או שהכל עד שהחם המשקה דרך שתיה
וב"מ בפ"ג דף כ"ט וכ"כ התניא בשמו ומסיים ולפיכך
טוב לברך תחילה על המשקה ואח"כ יפרס בו פיתו
וכן נמי כשנותנין היין בקערה עם המלה שלנ"א
בלע"ז כדי לטבל בו הבשר א"צ לברך דהו"ל בשר
עיקר והבשר כבר נפטר בברכת המוציא ע"כ ולפיעתי'
אזיל דס"ל דמשקין צריכין ברכה בתוך הסעודה וג"מ
לדידן אם אין בו תואר לחם ומברך במ"מ ואח"כ לא
פטר פת להמשקה ולכן צריך שיברך על המשקה וכן
יש לנהוג אח"כ מצאתי בתוס' פ"ד אורז ויין מברך על
האורז ופוטר את היין דהו"ל אורז עיקר מיהו אם
עיקר כוונתו על הזופ"א הו"ל יין עיקר ואם כוונתו על
שניהם יברך על שניהם עמ"ש קע"ז ומהרי"ל כתב
בשם מהר"ם פת שנפל ליין תוך הסעודה יש לברך
עליו בפה"ג עכ"ל נ"ל דילא לו ממ"ש בברכות דמ"א
דלפי' רש"י כשבורס פתו ביינו לא פטר ליה פת ע"ש
ומיהו אנן ס"ל דהפת פטר ליה כשבורס בתוכו ואוכל
הפת כפי' התו' ע"ש ועי' סי' רי"ב נ"ל דאם מפרר
הלחם דק דק לתוך השכר אם כדי שיתן בו טעם אינו
מברך רק שהכל על השכר ועש"י ר"ח ס"ו וז"ל הרמב"ם
פ"ג כל תבשיל שעירב בו א' מ"ה מינים בין קמח בין
פת מברך במ"מ ובלבד שלא יהיה טפילה וכו' ועשס"י
ר"ד והכא הלחם טפל דעיקר כוונתו לשתות השכר
והלחם אין בו ממשות ודבר חשוב עכ"ל המג"א :

והשבנה"ג פס הגב"י אות י"א ז"ל וכתב המרדכי
ז"ל וכן הבורס פתו ביין וכו' כ"ב
אמר המאסף בתשו' חא"ה סי' רכ"ד נסתפקתי על
הבורס פתו ביין ואוכל מה יברך אם יברך המוציא
אם הוא פת או במ"מ אם הוא פהב"כ למאן דאפרש
שהוא ביסקוג'ו או יברך על שניהם על הפת ועל היין
ואת"ל שהפת עיקר ועליו מברכינן אם כתוך הסעודה
ברה פתו ביין ועדיין לא בירך על היין אם מברך על
היין ומדברי המרדכי שכתב מרן ז"ל וממ"ב עליו
ופסק כן בש"ע שטענא חדא דצריך לברך על הפת או
על הפירורין מיהו עדיין אפשר שיברך על היין דפת
אינו פוטר את היין דגורם ברכה לעצמו כמ"ש בפ'
כ"מ ומה שהמרדכי לא הזכיר ברכת היין אפשר לו'
חדא מב' דמיירי דכבר יצא י"ח ברכת היין בכוס
אחר ולא אצטריך ליה אלא לומר שאם הם פירורין
לא יברך המוציא או דהתם לא קא עסיק אלא בברכת
הפת אבל ברכת היין ודאי דיברך כיון דאין הפת
פוטרתו ואפשר ג"כ דאין צריך לברך ברכת היין דאע"ג
דהפת אין פוטרתו היינו היכא דהיין צריך ברכה אבל
הכא אפשר שא"צ ברכה כיון שאינו שותה היין אלא
פת או פירורים ברויים ביין דהפת והפירור' עיקר כיון
דאינו שותה היין בעיניה וממ"ש מהרי"ל ז"ל בתשוב'
סי' קנ"ג הביאה מרן ז"ל בסי' ר"ד אות ג' דיין מזוג

חד בו' בטל ולא חשיב טעמא ולא מברכינן בפה"ג
אין ראיה דהאי התם דעל ידי המזיגה נשתנה היין
מיין למים אבל הכא לא נשתנה היין אלא שהוא שרוי
בפת :

ומצאתי לר' יונה ז"ל בפ' כ"מ עלה דהיא
דאר"פ הילכתא דברים הבאים תוך
הסעודה וכו' כתב ותו קשיא לי מדהוי כה בשמוך
אי הכי יין נמי תפטור ליה פת וכו' ומאי קושיא דודאי
נראין הדברים שאם היה מטבל הפת ביין ואוכלו הי'
פוטר אותו ולא היה צריך לברך ע"ז כלל ע"כ מבואר
מדבריו דבכ"ד אין צורך לברך על היין והפת פוטר
אותו וכ"ש שלא בתוך הסעודה דמברך על הפת ופוטר
היין אלא שמתוך דבריו יולא שרש"י ז"ל שפוטר גם
אפשר שבתוך הסעודה דהיין אינו נפטר בברכת הפת
ובדרשות מהרי"ל ה' סעודה מצאתי אמר מהר"ם ז"ל
פת שנפל ליין תוך הסעודה יש לברך עליו בפה"ג כן
ראיתי בכתב אחד משמו ואני המלקט באומרים שבאתי
סמך לזה דגבי נזיר כתיב כל משרת ענבים לא ישתה
ש"מ דפת השרוי ביין שאוכלו הוי בכלל שתיה ואמרו
לי שלא הבנתי הפשט דהיה ר"ל שיברך על היין בפה"ג
ולא נפסל במה שנפל לתוכו הפת והשבתי דא"כ הי"ל
לכתוב יין שנפל לתוכו פת מברך עליו בפה"ג וכן ע"ל
בהלכות פסח הדין עמי דפסק מהר"ם ז"ל ג"כ על שריית
מצה ביין לזקן ע"כ ובסדר הלכות פסח כתוב גם הכל
חייבים באכילת מצה וכו' ואם יש זקן או חולה צריך
לשרות לו ביין ולברך בתחילה בפה"ג רק שלא תהא
נמחה לגמרי שיהא עליה הורייתא דנהמא ע"כ וכתוב
שם בהגהה וג"ל להחזיק ראיה לאמון הטעם בתמוה
הדין ביניהם דהא גבי נזיר כתיב וכל משרת ענבים
לא ישתה אלמא אם הוא שרוי ביין השביה קרא שתיה
ע"כ הנה הספק בלגו הוא מחלוקת בין הגדולים דלדברי
המלקט וזות המגיה בסדר פסח צריך לברך ברכת
היין ואפי' בבורה פתו ולדברי האומרים שלא הבין
הפשט סוברים דאין ראוי לברך וגם באפשר לו' דאין
כאן מחלוקת דהאומרים שלא הבין הפשט ולדעתם אינו
מברך אלא מפני שהשבו שהמלקט לא הבין דברי מהר"ם
ומעולם לא אמר מהר"ם ז"ל לברך אבל אם היו רואים
מ"ש בסדר פסח בפירוש שצריך לברך לא היו חולקין
עליו אבל מ"מ כהגהה בסדר פסח שתמוה הדין הזה
בעיני המון העם נראה שאעפ"י שהיו יודעין שמהר"ם
ז"ל אמר כן בפירוש היו תמהים ואפשר ג"כ שהיה
הדבר תמוה בעיניהם אבל לענין מעשה לא היו חולקים
למהר"ם ז"ל ואיכא לאתמוהי אמהר"ם למה הצריכו
לברך תחילה בפה"ס כיון שכבר נפטר בפה"ג בכוס
דקידוש ואפי' לנוהגים לברך בפה"ג בכוס שני היינו
משום דכל חד וחד מצוה בפ"ע אבל יין שבתוך המזון
פוטר ברכה דכוס שני למר ולמר ברכה דכוס אחד
ואולי מהר"ם ז"ל בא להשמיענו כשלא בירך בפה"ג דצריך
לברך לאפוקי דלא נימא כיון דאינו דרך שתיה לא יברך
והשתא דאתית להכי אמינא דאפשר לדחות ראית המלקט
ממ"ש בהלכות פסח דאפשר דהתם ה"ק ולברך בתחי'
בפ"ה כלו' על כוס אחר של יין בלי תערובת מפני
דמספקא ליה אם הפת פוטר ברכת היין או אינו פוטר
ומ"מ סה מיהא איכא למילף מהתם דמספקא ליה
ולכן לאפוקי נפשיה מפלוגתא אני כשאני רוצה לאכול
פת שרוי ביין לברך תחילה על היין קודם נתינת הפת
בתוכו ואח"כ אני נותן הפת או פהב"כ לתוכו עכ"ל
השכנה"ג :

ובסי' ר"כ ס"ד עמ"ש מרן ואם אכלו עם פת אינו
מברך עליו דפת עיקר ומברך על העיקר
ופוטר

ופוטר את הטפילה כתב המג"א ס"ק ה' ז"ל עם פת כתב הב"ח נ"ע מאי איצטריך לאשמועינן הא דין זה מבואר בסי' רי"ב וכן הקשה הר"י על הרי"ף וי"ל דאשמועינן אפי' בחושש בגרונו ואוכל שמן הרבה ופת מועט לא אמרינן דשמן עיקר וכ"מ מל' הרי"ף. וק' מ"ש מהאוכל דג מליח עם פת שמברך על המליח וצ"ע עכ"ל ולכן נ"ל דהם מתכוין לרפואה ואוכל רק מעט פת שלא יזיקנו בגרונו אה"נ דמברך על השמן וכ"כ הב"ח הרי"ב ע"ש ומשום קושיא זו אין לבדות דין חדש דהרבה פעמים כתבו הפוסקים דין פשוט והא דלא מוקי ליה בגמרא דאכל ליה ע"י פת לרפואה היינו משום דאין דרך רפואה בכך מדנקט דוקא אניגרון ולא נקט שאר משקין ואה"נ אם שותהו עם שאר משקין לרפואה כגון עם בכה או יי"ש דמברך בפה"ע עכ"ל והכא"ה"ע הביא הברת המג"א וכתב עליו הפ"ת ס"ק ה' ז"ל עיקר עיין בא"ה"ע ועיין ב"ח ועי' נ"ך והא"ר שדעתם דהפת עיקר ועיין ביד אפרים עכ"ל:

ובסי' ר"א כתב הפ"ת ז"ל בש"ע ס"ג וה"ה אם אכל בשר ודגים עיין בבר"י שמנהג לאכול לביבות עם גבינה הרבה ואין מברכין על הגבינה וגם רבים נוהגין לאכול בבוקר כיסנין עם גבינה ואין מברכין כ"א על הכיסנין ומדין מברך על העיקר ופוטר את הטפילה נגעו בה וצריך להתיישב בדבר עכ"ל וע"ש דלעיל מגיה מייתי בשם מז"ה דמשמע ליה מלשון הטור והש"ע דאע"ג דבאו הבשר והדגים ללפת הס' מינים אחרים והניח בצ"ע אלביבות עם גבינה ע"ש ובאמת ל' הש"ע לא משמע כן וגם ל' הטור יש לייסב עכ"ל הפ"ת. בס' בירך את אברהם סי' כ"א אות ג' הבי"ד הכנה"ג סי' ר"י הנז"ל וכתב עליו ז"ל והנה מה שרצה להסתייע מכח ספיקי טובא להכריעו לברך לא קי"ל הכי שהרי כ' במחב"ר בשם מכתם לדוד א"ח סי' ג' דס"ל דאף דאיכא ג' ספיקי ויותר אין לברך והביאו בפ"ל דמ"ה ג' עכ"ל:

סימן רי"ג.

סעיף ג' בס' פנים מאירות ח"א ס"ס ז"ן ז"ל ועוד נראה ברור דאם מתכוון לצאת בברכתו אף שבאמצע הברכה אינו מתכוין לפי' המלות יצא דהא שומע כעונה ועונה גופיה אי לא כוון יצא לכן שומע נמי אי נתן לבו להבילה אל לבו לצאת בברכת המברך ושמע איזה תיבות בלי כונה יצא ומשמעות לשון הש"ס נמי משמע הכי דפריך לתימרא דישראל אע"ג דלא שמע כולה ברכה עונה וכי לא שמע היכי נפיק משמע דעיקר הקפידא על השמיעה אבל אם שמע אף שהיה בחסרון כוונה נראה ברור דיצא דשומע שוה לעונה ובב"י סי' רי"ג כ' דלמ"ד א"צ כוונה אע"ג שלא נתכוון לצאת וגם חבירו לא נתכוון להוציאו כיון ששמע יצא עכ"ל ואף שהוא פסק בסי' ה"ל דהלכה כמ"ד דמצות צריכות כוונה היינו לענין שנתכוון לצאת במצוה זו אבל בכוונת הלב על כל מלה ומלה א"ל דכ"ע יצא אעפ"י שלא מתכוון דהא בק"ש אי לא כוון לבו יצא חוץ מפסוק ראשון שהוא קבלת עול מלכות שמים בעי' כוונת הלב אבל לא בשאר מלות וכ"כ המג"א שם ותמילא לשומע נ"כ הדין כן אם מתכוון לצאת במצוה זו אף שאינו מתכוון בכוונת הלב מ"מ יצא וכל זה כתבתי מה שנ"ל לענין דינא. בסי' ע"ן פסק אם א' בירך על תש"י ושניהו וקודם שהניח תש"ר שמע מאחר שבירך על תש"י שנ"ל שמותר לענות אמן דזה האמן שעל ברכת תפלין תדיר מוקדם וקדושה הנז' בש"ע סי' כ"ה

והביא ראיה מל' הר"ן בסוף ר"ה בשם הרז"ה וכו' וא"כ בעניית אמן של תפלין הוי כהוי"ה אחת וכו' ככ"ל ברור דלא כהכס א' שחלק עלי בדבר זה ובעיני פשוט הדבר כהיטתא בכותהא ע"פ:

והנה לא ביאר כי אם מצד הפסק בין תש"י לתש"ר ולא מצד הפסק בין ברכת תש"י לתש"ר דהו"ל הפסק בין ברכת המצוה למצוה דמה שהניח תשי' אינו מועיל בזה כיון שהם ב' מצות דדוקא במצוה אחת הוא מועיל התחלה משא"כ בנ"ד הוי הפסק גמור בין ברכה למצוה ודינו כברכת הנהנין של הגוף דסי' קס"ז ובהנה ע"ש:

והרב פנים מאירות ח"ב סי' ה' כתב שראה קצת לומדים כשכל אחד כוסו לפניו לקדש וכיוצא ומברכין בפה"ג הנה מי שקדם ובירך עונה אמן אחר ברכת חבירו קודס שעימה (אס"א הנה כן דעת הנהת יש נוהלין כביאו הברכ"י ס"ס רנ"ה ע"ש) נראה דלאו שפיר עבדי וע"י הפסק זה גורמים לעצמם שברכתם שבירכו הוי ברכה לבטלה וצריך לברך פעם אחרת וזה פשוט וברור ורבים נכשלים בזה עכ"ד בקיצור והביאו הברכ"י סי' רי"ג וצל"ת שלא רמז על מ"ש ש"ס ר"כ ז' הנז' ובס"ם רנ"ה לא רמז עמ"ש בסי' רי"ג שלא יהיה טעות לומר דמ"ש בס"ם רנ"ה אין חולק בדבר וצל"ת ומ"ש פ"מ דהוי הפסק אלי' דכ"ע וכו' הנה דעת הרבה פוסקי' דאין נק' הפסק להצריך לחזור ולברך אלא ביותר מכ"ד דהיינו שיעור שע"ו עיין אגלי סי' קס"ז:

סעיף ג' אין יוצא י"ח בשמיעת הברכה אפי' יענה אמן אא"כ שמעה כולה מתחילתה ועד סופה וכו' נראה מלשון מרן שאפילו בדיעבד שענה אמן על ברכה שלא שמע כולם אלא תחילה וסוף ולא אמצעה מפני הברת קול העונים ב"ה וב"ש הגם שהוא לא ענה ואעפי"כ לא יצא כיון שלא שמע כל הברכה בשלימות הגם שענה אמן כנז'. וז"ל מרן בב"י ומ"ש שיוצאין בשמיעתן אפי' לא יענה אמן נראה דהיינו מדאסיקנא בסוכה דל"ד דשומע כעונה וכו' וז"ל הרמב"ם בפ"א כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה י"ח יצא ואעפ"י שלא ענה אמן ונראה שלמד זה שצריך שישמענה כולה מדאמרינן ס"פ אלו דברים הנ"ג אמתני' דעונין אמן אחר ישראל המברך לתימרא דישראל כי לא שמע כולה ברכה עונה אמן וכי לא שמע היכי נפיק אמר חייא בר רב בשלא אכל עמהם ואעפ"י שדברי הרמב"ם שמצריך שישמע כל הברכה מתחלתה ועד סופה אמורים אלא יוצא בשמיעה לבד בלא עניית אמן ה"ה דאפי' עונה אמן אינו יוצא אלא אם שמע כל הברכה מתחלתה ועד סופה שהרי מאי דמשמע בגמרא שאינו יוצא אלא בשמיעת כל הברכה בעונה אמן היא וכ"כ רבינו בסי' רע"ו עונין אמן אחר ישראל המברך אעפ"י שלא שמע כל הברכה אלא הזכרת השם ומוקמינן לה בשלא אכל אבל אם אכל ונתחייב בברכה אינו יוצא עד שישמע כל הברכה עכל"ל:

ובסימן קכ"ד ז"ל ולא אמן יתומה ואמרי' בירושלמי איזוהי אמן יתומה הכא דמחייב לברכה ועני ולא ידע מה עני וכתבוהו הרי"ף והרא"ש ורש"י פי' יתומה וכו' וכן אידלו התוס' וכו' וכ"כ תלמידי הר' יונה והרא"ש וכתבו עוד תלמידי הר' יונה ונראה למודי לתרץ דהתם מתוך כך היה מותר מפני שכבר התפללו כל א' וא' וכיון שלא היו עומים לחיוב שכבר יצאו י"ח לא נחוש אם לא שמעו הברכה אלא כשמתכוין לצאת מחויב בעניית אמן צריך שישמע הברכה וגם הרא"ש הזכיר תירוץ זה בתירוצא בתרא וכו' כבר

נתבאר

נתבאר שהרש"י והתוס' בפ' שלשה שאכלו אינם מחלקי' בין נתחייב באותה ברכה ללא נתחייב בה דאפילו נתחייב בה אסור לענות אמן יתומה וכל שיודע איזו ברכה היא גומר אעפ"י שלא שמע אותה והוא מחוייב בה עונה אמן אחריה ולא מקרי אמן יתומה וכן כתבו תלמידי הר' יונה בהדיא דלפי פי' זה אפי' לא נפטרו מן החיוב ואינם שומעים הברכה מן החזן אם יודע איזו ברכה אומר כמאן דשמע דמי וזהו מה שפירש רבינו בדברי רב כהן לדק נמצא בדברי כל הסברא מאלו להקל ולהחמיר שאם לא שמע הברכה אבל יודע איזו ברכה הוא מברך אפי' אם הוא מחוייב בה עונה אמן ונפטר בכך לדעת רש"י והתוס' בפ"ג שאכלו ולדעת הר' יונה ורבינו נסים שאינו עונה אמן דהוי עניית אמן יתומה מאחר שהוא מחוייב בה ואם אינו מחוייב באותה ברכה ולא שמע אותה וגם לא ידע איזו ברכה הוא מברך לדעת הר' יונה ורבינו נסים עונה אמן אחר העונים ולא הוית אמן יתומה מאחר שאינו מחוייב באותה ברכה ולדעת רש"י והתוס' אינו עונה אמן דהוית אמן יתומה וברכות התפילה שחוזר הש"ץ למי שכבר התפלל לדעת הר' יונה אין דינם כברכת תורה ודעת הרמב"ם כדעת הירושלמי וכדברי רבינו נסים וה"ר יונה ז"ל שכתב בפ"א מה"ב כל מי שלא שמע הברכה שהוא חייב בה לא יענה אמן בכלל העונין משמע דלא קפדינן אלא בברכה שנתחייב בה אבל בברכה שלא נתחייב בה ל"ל בה וכיון דהרמב"ם מסכים לדברי רבינו נסים והר' יונה וגם הרא"ש כתב כן בתירוצא בתרא ומפורש בירושל' כדבריהם הכי נקטינן עכ"ל נמצא דפסק מרן ז"ל להדיא בב"י ובש"ע כדעת הרמב"ם ותירוצא בתרא דהרא"ש ז"ל ודעימייהו היפך דעת רש"י והתוספות ז"ל כנז':

וצל"ת מ"ש מרן בב"י בפשיטות בסי' מ"ו ז"ל וכן כתב בהגמי"י בפ"ז מה' תפלה בשם רא"ש דברכות שמברכין הקוראין בתורה וברכות המפטיר עולין לשומעין לחשבון וכ"כ הרא"ש בס"פ הרואה ומשמע מדברי ההגהות שם דדוקא כששומעין אותם ועונין אחריהם אמן ולי נראה דאפילו אם אומרים אותם בלחש כיון שהשומעים יודעים איזו ברכה הוא מברך ומכוונים לצאת בה י"ח ועונים אחריו יוצאים כדאמרינן בפרק החליל שבבה"כ של אלכסנדריא היו מניפין בסודרין להודיע שסיים ש"צ הברכה ויענו אמן אלמא שהיו עונין אמן אעפ"י שלא שמעו הברכה דכיון שיודעים איזו ברכה סיים די בכך וכמ"ש רבינו בסי' קכ"ד וכיון שיכול לענות אמן אעפ"י שלא שמע משמע דהכי נמי נפיק י"ח אותה ברכה בכך עכל"ל וזה היפך דעת מרן להלכה בב"י ובש"ע בסי' קכ"ד ורי"ג כנז' וכן דעת מרן ז"ל כדעת רבינו הטור מ"ש בסי' רי"ג הוא היפך מ"ש בסי' קכ"ד הנז"ל:

והפר"ח סי' קכ"ד ה' הביא לשון מרן ב"י דסי' מ"ו הנז"ל וכ' עליו ז"ל וליתא לע"ד אלא ודאי דצריך לשמוע וכל שאינו שומע לא יצא אעפ"י שעונה אמן ובירו' אמרינן שמע ולא ענה יצא ענה ולא שמע לא יצא ומשמע דבכל גוונא לא יצא וכן מוכח מהא דגרסינן בפ' ג' שאכלו אמר רבא כי אכלינן ריפתא בי ר"נ מברכינן ג' ג' וליברכו . שמע ר"נ ואיקפד וניפקו בברכתא דר"נ איידי דאוושי כ"ע לא שמעי וכ' רש"י ז"ל משום דאוושי כ"ע שהיו שם מסובין רבים ואין קול המברך נשמע ע"כ ואי בדברי ה' ז"ל מה בכך שלא היו יכולין לכוין בברכות ע"י הנפת סודרין דומיא דאלכסנדריא של מצרים ובהכי היו יוצאים י"ח וכ"ש לפי מ"ש הוא ז"ל בסי' קנ"ג דלברכות הזימון קאמר שלא היו יכולין לשמוע דאלו לבהמ"ז כל אחד ואחד היה יכול לברך לעצמו ועוד נראה להוכיח כן מהא דאמרינן בס"פ אלו דברים אהא דתנן עונין אמן אחר יש' המברך ואין עונין אמן אחר הכותי המברך עד שישמע כל הברכה ואמרינן עלה בגמרא למימרא דיש' אע"ג דלא שמע כולה ברכה עונה וכי לא שמע היכי נפיק קס"ד בההוא מן המסובין עסקינן כמתני' ע"כ ומשני כשלא אכל עמהם ואם איתא לדברי ה' דכל שמכוין הברכות ויודע לאיזה ברכה הוא עונה אעפ"י שאינו שומע הברכ' יוצא י"ח מאי ק' לי' וכי לא שמע היכי נפיק לוקי מתני' בהכי דומיא דהנפת סודרין ולהכי נפיק אע"ג דלא שמע וסיפא דמתני' נמי מיתוקמא שפיר לכך אוקמת' אלא העיק' כמ"ש שלא היו יוצאין י"ח באלכסנדרי' של מצרים כל שלא שמעו הברכות אעפ"י שהיו מכוונים ויודעים על איזה ברכה הם עונין כנ"ל עכל"ל וכ"כ בסי' מ"ו ס' ג' . וזו הראיה דס"פ אלו דברים הנה מרן ז"ל בעצמו כתבה בסי' רי"ג לפי פסקו שם כנז"ל ולכן נל"ת מ"ש הרב לשון למודים סי' כ"ה שהביא מ"ש הפר"ח שם ע"ד מרן ב"י ז"ל דסי' והוא תירץ השגות הפר"ח הנז"ל ועל ההשגה דמסוף פ' אלו דברים הנז' כתב ז"ל עוד הקשה מת"ש ס"פ אל"ד אהא דתנן עונין אמן וכו' ומכח זה דחה דברי מרן הקדוש יע"ש ונלע"ד דלישנא דמתני' קשיתיה דקתני ואין עונין אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה כולה מינה דעונים אחר ישראל המברך היינו אפי' שלא שמע כל הברכה מתחילתה ועד סופה אבל סופה מיהא צריך לשמוע וכ"כ רש"י ז"ל במתני' ד"ה עונין וכו' אפי' לא שמע אלא סוף ברכה ע"כ והכי דייק לשון הרמב"ם ז"ל פ"א מה"ב יע"ש והכריחם לזה מדלא מפרש מתניתין בהדיא אפי' לא שמע כלל כיון דאיכא למיטעי מלישנא דסיפא כמ"ש ומ"ה ק"ל למקשה וכיון דלא שמע היכי נפיק דאי ביודע איזו ברכה הוא מברך ומכוין לצאת בה י"ח מאי אריא כששמע סוף הברכה כדמשמע ממתני' וכמ"ש אפי' לא שמע כלל נמי דינא הכי אלא ודאי כשלא היה יודע כלל מזאת הברכה קמיירי דלא שמע אלא סופה וא"כ קשה דהיכי נפיק דע"כ לא אמרי' דאפי' לא שמע נפיק אלא ביודע באיזו ברכה עומד ומכוין בה מתחי' ועד סופה לצאת בה י"ח כאלו היה שומע מפי המברך אבל בזה ששמע סוף ברכה ולא כוין בתחלתה כאלו היה שומע הא ודאי לא נפיק ומ"ה מוקי לה בשלא אכל עמהן דאינו יכול לצאת י"ח אלא כדי לענות אמן בלבד כנ"ל להליץ בעד מרן ז"ל ודבריו אמת וצדק עכ"ל:

והרב מטה יהודה סי' מ"ו ג' הקשה מ"ש מרן ב"י בסי' קכ"ד לפס"ד עם מ"ש בסי' מ"ו וכ' וז"ל ונ"ל דס"ל דאע"ג דקי"ל כדעת הרמב"ם ז"ל מ"מ הכא עבדינן פלוגתא מציעתא כיון דאין החיוב בה אלא כדי להשלים מאה ברכות ואין החיוב מצד גוף הברכה בכה"ג סגי בידיעת איזו ברכה ועי' במג"א סי' זה ס"ק ח' שהשיג על מרן ב"י וליתא לענ"ד ודוק ושוב ראיתי להפר"ח ז"ל סי' קכ"ד שכ' שהחילוק שחילק רש"י ז"ל בין אם יודע באיזו ברכה עומד המברך ובין אינו יודע אין זה אלא לענין אמן שיכול לענות אמן כיון שיודע לכוין בברכות אבל מיפק לא נפיק י"ח כיון שאינו שומע הברכה והשיג על מרן שכ' לדעת רש"י דביודע איזו ברכה אפי' אם הוא מחוייב עונה אמן ונפטר בכך והאריך להוכיח כן יע"ש ואחר נשיקת ידיו יש לדחות אותן ההוכחות וכו' ע"ש:

ועיין להרב מנחת שמואל על מס' ברכות דמ"ז ב' ודנ"ג ב' בהלכה ברורה וע' באורך לה' משבצות

זהב

ה"ב סי' קכ"ד סק"ד וסיים ז"ל ועדיין צ"ל כי היכי כתב כאן לרש"י ותוס' אעפ"י שמחוייב בה בברכה כל שיודע עונה אמן ונפטר בה משמע לצאת נמי ובסי' ת"ו כתב דחייב לברך מאה ברכות בכל יום ובשבת משלים בברכות התורה ועונה אמן אעפ"י שלא שמע הברכה וזה סותר למ"ש כאן בש"ע כל שמחוייב בה צריך לשמוע הברכה אעפ"י שיודע וכו' וסותר למ"ש ברכות כ"ג ב' אי דאכל עמהם צריך לשמוע כל הברכה וכבר ראיתי להפר"ח כאן עמד בזה וכנראה שחזר כאן מזה ובסי' רפ"ד ס"ג כמו שיראה הרואה שם צריך שיכוין ויענה אמן משמע שישמע מתחילה ועד סוף ובמ"א במ"ו אות ח' רמז זה במלות קצרות יע"ש:

ולדעתי העניה י"ל דהדרכה עשה תירוץ מקושיא הב' על הא' דודאי כל שמחוייב לצאת בעצמו כמו אוכל וצריך לברך וכדומה לית מחלוקת וכ"ע מודים דצריך שישמע ולא יצא בעניית אמן אעפ"י שיודע כל שלא שמע הברכה מתחי' ועד סוף משא"כ חייב לברך מאה ברכות דיצא בהשלמה בעניית אמן אעפ"י שלא שמע הברכה וז"ש לרש"י בה בה"ג איירי ולצאת ממש כ"ע מודים דצריך לשמוע כל הברכה כדמוכח ההיא דברכות כ"ג ב' ע"ש. עיין להר' מכתם לדוד חזאן פ"א מה"ב הלכה י"ד ולהמעש"ר שם ובהלכה י"א:

והרב מאמר מרדכי סי' קכ"ד ס"ק י"א הביא מ"ש מרן ב"י סי' ת"ו והגהות הפר"ח עליו הנז' וכ' ז"ל ואף שלכאורה נראין דבריו והכי מסתברא דלא מסתבר כלל שלא ישמע הברכה כלל ויהא נפטר י"ח בעניתו אמן מ"מ יש לתמוה על ה' ז"ל דנראה בהדיא מתוך דבריו שהבין דמרן ז"ל סברא דנפשיה קאמר ומבטן מרן יצאו הדברים. ברם הנה זעירא מגינה עיקרא דמלתא בדברי ר"י בפ' ג' שאכלו שכ' וז"ל ויש מתרצין בענין אחר (פי' ההיא דהחליל) דהתם כיון שהיו יודעין על איזו ברכה הם עונין אמן שכל הברכו' היו אומרים על הסדר ועל כל ברכה וברכה היו מניפין והיו מבינים כולם איזו ברכה היו אומרי' בכל שעה ושעה כמאן דשמע לה לברכה דיינינן ליה ולפיכך מותר והכי אמרינן אין עונין אמן יתומה זהו כשאינו יודע איזו ברכה אומרים ולמדנו כפי זה התירוץ שאפי' לא נפטרו מן החיוב ואינם שומעים הברכה מן החזן אם יודע איזו אומר כמאן דשמע לה דמי ויוצאין י"ח עכ"ל אות באות. הנה מבואר לכל מעיין דהני יש מתרצין שכתב הר"י הם התוס' ורש"י ז"ל ודעימייהו וכתב על שיטה זו דאע"פ שלא נפטרו מן החיוב כל שיודע איזו ברכה היא כמאן דשמעי לה דמי ויוצאין י"ח וכדברי מרן ז"ל וכך משמע לי מדברי הרא"ש ז"ל שכתב שם וז"ל והא דהחליל התם היו יודעין סדר הברכות ועל איזו ברכה עונין אמן א"נ כבר התפללו ולא היו חייבין באותה ברכה עכ"ל מבואר מדבריו אלא דלתירוץ הראשון ההיא דהחליל מיירי אפי' בשלא התפללו כבר ומשמע דאעפי"כ היו עונין אעפ"י שאין שומעין כיון שהיו יודעין איזו ברכה היה אומר ומשמע דנפטרים בכך ושלא היו מתפללין אח"כ (וכ"מ עוד בהרא"ש ז"ל מסידור לשונו יע"ש):

ועכ"פ הרי יש לנו גדול המורים הר"י ז"ל שכתב בהדיא כדברי מרן ז"ל וכו' פש גבן ליישב קושיות שהקשה הפר"ח ז"ל ונלפק"ד דכוונת הפוסקי' ז"ל לומר דפשיטא ופשיטא הוא דעדיף טפי לשמוע הברכה מהמברך שהרי אעפ"י שאינו מחוייב באותה ברכה ויודע איזו ברכה היא דהרי לכ"ע לענות אמן ואין בזה משום אמן יתומה מ"מ עדיפא לן שישמע הברכה ויכוין בה מראש ועד סוף ויענה אמן אלא דבמקום דוחק או כיוצא אמרינן דהרי לענות אמן ומאחר שכן כ"ש וק"ו כשהוא חייב בה ובא לפטור עצמו בעניית אמן דצריך שישמענה מראש ועד סוף ויעלה לו כאלו בירך בעצמו אלא במקום דוחק וכיוצא כגון ההיא דהחליל שלא היה אפשר להם לשמוע מפי החזן מחמת גודל ורוחב הבהכ"נ אמרו דיכול לענות אמן ויוצא בהכי י"ח מכיון שיודע איזו ברכה היה אומר אבל כל שאפשר בענין אחר חלילה לעשות כן ולא תהא כזאת בישראל ובזה הסרו מהר תלונות הפר"ח ז"ל מעל מרן ז"ל ומה שהקשה מהא דאמרינן עונין אמן אחר ישראל המברך וכו' ומוקמינן ליה בשאינו חייב בה נראה דהיינו טעמא משום דפשטא דמתני' משמע דמיירי אף בשאינו יודע איזו ברכה הוא אומר וכ"מ ממ"ש ה' ב"ח ז"ל בסי' זה אלא שכתב כן על ענין אחר יע"ש ועוד דכבר כתבנו דאין לפטור עצמו בכה"ג אלא מצד הדוחק וא"כ אין לו להפטר בהכי מכיון שלא שמע ומש"ה מוקמי ליה בשאינו נפטר בכך כנ"ל לפי שיטת רש"י ז"ל ודעימיה וע"פ הבנת הר"י והרא"ש ומרן ז"ל ומ"מ יש לתמוה על מרן ז"ל דכאן בסי' זה פסק בהדייא כדברי הר"י והרא"ש והרמב"ם ז"ל והכל תלוי באם מחוייב א"ל ולעיל בסי' ת"ו נר' שפוסק כרש"י ותוס' ודעימייהו דהכל תלוי באם יודע איזו ברכה הוא אומר והתימא על הפר"ח ז"ל שלא הרגיש בזה וי"ל דמש"ל בסי' ת"ו אינו לפסק הלכה אלא כוונתו לומר דכל שיכול לענות אמן ולא הוי אמן יתומה יוצא בו י"ח אלא שמפשט לי לא משמע הכי וצ"ע ומ"מ לקמן סי' רפ"ד סתם דבריו ולא כתב שיהא יוצא י"ח אפי' אינו שומע והכי מסתבר וכמו שפסק כאן כדברי הר"י והרא"ש והרמב"ם ז"ל ולא מצאתי להאחרונים ז"ל הערה בזה וע"ל בב"י סי' קכ"ט שכתב באם לא שמעו הצבור הברכות וצריכין לשמשן כדי להשלים מאה ברכות אי הוי אמן יתומה תלוי במה שנתבאר בסי' קכ"ד עכ"ל וזה מסייעני קצת במה שפי' במ"ש בסי' ת"ו ודוק עכל"ל:

ועניין שומע ברכה לצאת י"ח אם יענה ב"ה וב"ש אחר המברך א"ל עיין להרב דבר שמואל סי' רל"ה ומ"ש על דבריו המעש"ר פ"א מה"ב ה' י"א ד"ה וכל העונה אמן וכו' עש"ב ומ"ש פ"ד המעש"ר הרב של"ד פ"א ממס' ברכות מ"ת עש"ב ומ"ש על דברי כולם הברכ"י בכאן ז"ל ועתה אמת אגיד כי כמעט שעברתי בפרק זו לא מצאתי ראיה מכרעת במי שמכוין לשמוע כל הברכה לאחד והלדדין אמנם הואיל ונפק מפום אריוותא כמ"ש הרב הנז' נכון ליזהר אך אין למחות במי שעונה ב"ה ובגוף שמו עכ"ל הברכ"י ומ"ש זה"ל כמי שמכוין לשמוע כל הברכות וכו' ר"ל כדי לצאת א' מהטענות שכתב הרב של"ד שם ע"ד מהר"ש אבוהב ז"ל והנה פה כי דברי מרנא הנז' אינם צריכים חיזוק ועוד דכבר הוחזקו מכל האמור יתר על כן אני אומר דאפ' יונח שלא יהא הפסק (משא"כ האמת) מ"מ עינינו הרואות בבעוד שהעונים הולכים ואומרים ב"ה וב"ש אין הש"ץ ממתין אלא אומר כדרכו א"כ ממ"נ זה העונה ב"ה וב"ש אם יאמר שאעפ"י שאומר מ"מ אזניו וכוונתו להש"ץ למה שאומר א"כ שתיקותו יפה מדיבורו כי ע"ז נאמר יען כי נגש וכו' ואם אמור יאמר שמכוין למה שמוצא מפיו א"כ אין דעתו על הש"ץ ואיך יצא י"ח בברכתו כיון שלא שמע ולא כיון לכל תיבה ותיבה והרי דין פשוט הוא שהרוצה לצאת צריך לכוין מתחי' וע"ס כל תיבה ול"ד למ"ש הרמג"א בסי' תר"ץ גבי מגילה אההיא דכתב מרן ז"ל בשם א"ח דלא יסייע שום אדם בע"פ לחזן דשמא יתן השומע לבו

בו חשש דלא תשא את שם ה' לבטלה בודאי טעות הוא בידיהם עכ"ל ועוד כ' וז"ל ואיברא איפכא הוא וגירסא כך הוינא עליה וגריסנא גמ' כאנפי אבא מארי הגאון ז"ל כשהייתי מגיע לפסוקים וקריתי השם בכנוי כפי מה ששמעתי ממלמדי היה גוער בקורין כך עכ"ל. הרי דלדידהו ודאי אפי' שמלמדי תינוקות לא יקראו בכנוי אע"פ שמלמדין ואינן לומדין וא"כ אין לך סברא הפכיית ונגדיית גדולה מזו לסברת הרמ"א וכיון שכן מה מקום יש לחלק בין למד למלמד להשוות יחד סברת הרשב"א כסבר' הר"ן והרב בנו כאשר חלק ועשה מאמר מכתו"ר :

ומה שלע"ד ברור אגלי הוא דבכל מקום שמזכיר הכתובים בחיובא דרביעא עליה כ"ע ל"פ דיש לקרותן בשם אדנות וכל שקוראן בלי חיוב קריאה כולהו ס"ל נמי דיש להזכירן בכנוי כי פליגי במאי ניהו הקריאה בחיוב לשלא בחיוב דאלו הרשב"א ס"ל דכל כמה דאינו מחוייב בקריאת אותן פסוקים דוקא שלא בחיוב מקרי ואינו ראוי להוציאן בפיו והיינו קריאת מלמדי תינוקות ודכוותייהו ואלו הר"ן והרב בנו ס"ל דכל אמר דנחית לקריאת פסוק קריאה בחיוב מקרי כיון שקורא לאיזה צורך והיינו מלמדי תינוקות וכיוצא להם :

ומזה שרצה מר להכריח סברתו לחלק בין למד למלמד משום דאל"כ ק' למה תלה הדבר במלמד ל"ק לע"ד כלל די"ל דרבותא קמ"ל דאפי' המלמד דהו"א להקל בו כדי שלא יבואו תלמידיו לטעות בקריאה מחוייבת ג"כ לקרות בלי אזכרותיהם אפ"ה ה' לא קראו ומעתה ומעכשיו אין לתפוש עלי מה שהקשה כת"ר בכח הדיבור דלדידי בקריאה שמקרא שצריך להזכיר ככתוב א"כ מה זה שכתב הרמ"א וכו' לפי דרכנו תיובתא לא תזינן דהה"נ דבכל גוונא ס"ל להרמ"א דכל שאינו קורא אותה קריאה בחיוב דווקא כגון ק"ש בעונתה וכיוצא אין להזכיר את ה' ואפי' מלמד תינוקות וממה שכתבנו ממילא משמע דמאי דפשיטא ליה דמי שלומד בש"ם ראוי להזכיר את ה' לע"ד פשיטא לי דמי שחושש לסברת הרמ"א והמג"א דהביא גם הוא ראיות לסברתו לא משתבש והרב יעב"ץ נמי בר פלוגתיה הביא דבריו ולא דחאן באמת הבניין שבידו רק כתב ואינו כ"כ ראיה זאת ועוד בהצטרף לעזר"ה ס' התשב"ץ הנז' דשפתיו ברור מללו שאין לקרות ה' כשקורא בש"ם וא"כ אין לך כ"ד יפה מזה לסמוך עליהם אפי' שלא בשעת הדחק ולא יהא אלא ספיקא דדינא הא אמרינן בעלמא בשנתה עברת וכו' ועשיית מעשה ועקימת שפתיו כי האי הויא מעשה וק"ל עכ"ל הרב עיקרי הד"ט :

והרב"י כאן ז"ל ד' ס"ג שמותר ללמד הברכות לתינוקות כתקנן וכו' אבל גדול בשעה שלומד אומר בלי שם כ"כ המג"א ואם יש אזכרה באמצע מטבע ברכה הכתו' בש"ם יכול לאומרה הרב שי"ע סי' פ"א ואין דבריו מוכרחים ומנהג רבנן קשישאי בארץ הצבי שלא להזכיר השם בקריאתו :

כשקורא בש"ם ובשאר דברי רז"ל ובכלל דבריהם כתובים הבאים קורא כדרכו במקרא האזכרות בקריאתן הר' שי"ע בתשו' הנז' משם הגאון מר אביו זלה"ה עכ"ל. מדחילק לשני סעיפים ועל חלוקה שהזכרה באמצע מטבע ברכה הכתובה בש"ם כתב על הר' שי"ע שאין דבריו מוכרחים ומנהג רבנן וכו' ועל חלוקה ב' שבאות ה' לא כתב כלום כנר' דבנד"ז לכ"ע מותר לקרות הפסו' הבאים בדרז"ל כדרכו ולא נהגו רבנן קשישאי בזה היפך דעת הר' שי"ע דאם גם בזה נהגו להפך ונכלל במ"ש באות ד' שלא להזכיר ה' בקריאתו דר"ל בכל ענין ואופן הנז' בש"ם הן בברכות הן בפסוקים א"כ למה חילק הדין הנז' לב' סעיפים ולא הביא המחלוקת בס"א הו"ל לערבם ביחד בסעיף א' ולכתוב עליהם ביחד ואין דבריו וכו' שאז היה בודאי מ"ש שלא להזכיר ה' חוזר על ב' החלוקות אבל עתה דפלגינהו לב' בבי ולא כתב המחלוקת כ"א במטבע ברכה ולא גבי פסוקים הבאים בש"ם מתבאר להדיא דבפסו' הבאים בש"ם גם רבנן קשישאי מודו דקורין אותן בקריאתן :

ובמחב"ר ז"ל ס"ג בשעה שלומד הברכות וכו' בברכ"י הבאתי דברי השי"ע ח"א סי' פ"א דאם יש אזכרה באמצע מטבע הברכה הכתו' בש"ם יכול לאומרה וכתבתי דרבנן דמערבא ארץ הצבי חזיתינהו דהוו זהירי בכ"ד דכ"ד את השם בקריאתו בקריאתם בתלמוד. והאי דינא חזינא לגאון מהר"מ בר ברוך בתשב"ץ שייסד מפיו תלמידו שכ' בסי' תכ"ב וז"ל ואינו קורא שם של ד' אותי' בתלמוד כ"א השם עכ"ל המחב"ר גם בהבנת ל' התשב"ץ הנז' הגם ביכול להתפרש דמיירי בכללות שם ד' אותיות שבתלמוד הן במטבע ברכות הן בפסו' המובאים שם מ"מ נלע"ד דכיון דנקט הרב חיד"א ז"ל דיבור זה על אות ד' שבברכ"י ולא על אות ה' כלל ואי הוה ס"ל שגם באזכרות שבפסוקים ס"ל להתשב"ץ שאין לקרותם כ"א השם הי"ל להרב חיד"א ז"ל להביא דברי התשב"ץ עמ"ש באות ד' ואות ה' שבברכ"י ביחד והיינו לו' מ"ש בברכ"י על מטבע ברכות וכו' ומ"ש על אזכרות שבפסוקים שבש"ם דיכול לקרותם וכו' הנה התשב"ץ וכו' ומדלא הביא דברי התשב"ץ כ"א על חלוקה דמטבע ברכה וכו' ש"מ שדעתו ז"ל בהבנת התשב"ץ היא דדוקא במטבע ברכה מיירי לא באזכרות שבפסוקים שבש"ם דבזה כ"ע מודו דקוראן בקריאתן כנלע"ד :

והמג"א ז"ל לא דבר כלל מענין מטבע ברכה שבש"ם כי אם מהלומד הברכות להתלמד ומ"ז כ' בדקדוק ל' מרן ז"ל דוקא לתינוקות מותר ללמד להם הברכות כתקנן לא לגדולים אבל ענין אזכרה שבמטבע ברכה שבש"ם לא ביאר דינה המג"א כלל כי אם הר' שי"ע ויתכן דמודה המג"א להשי"ע בדידיה והשי"ע מודה להמג"א בדידיה :

והנה הפל"א ריש מע' א' העתיק ל' הברכ"י דאות ד' ה' הנז' כמות שהן וא"כ הבי"ד קשל"ה ד"ק וז"ל אעפ"י דשמזכיר את ה' לבטלה עבירה היא בידו אם מזכירו דרך לימודו מצוה להזכירו בפי' אדני ולא לכוונות לו אד"ו בם וכיוצא דאין דרך כבוד כלפי מעלה לכוונות עכ"ל. והנה מל' זה אין הכרח לומר דמיירי בפסוקים שבש"ם הנז' כאות ה' דאפשר דמיירי על הקורא תנ"ך ממש ועז"א אם מזכירו דרך למודו אבל כשבא איזה פסוק בש"ם לא מיירי ואפשר דמיירי בכל ענין כל שהוא דרך למודו מותר איך שיהיה אין הכרע מזה הלשון אא"כ אראה המקור שלו איך הוא :

והרב חסד לאלפים כאן אות ו' ז"ל אם יש הזכרה באמצע מטבע ברכה הכתובה בש"ם לא יזכיר ה' בקריאתו אלא יאמר השם אבל בדרך למודו או שמביא פסוק בש"ם מצוה להזכיר ה' בפי' ולא לכוונות לו השם דאין דרך כבוד כלפי מעלה לכוונת עכ"ל :

והרב כרם שלמה כאן ז"ל ס"ג בש"ע שלומד הברכו' וכו' התשב"ץ כתב שלא לקרות הזכרה שם של ד' אותי' הנז' בש"ם בשעת הלמוד רק יאמר השם ובס' ברכ"י ובס' מחב"ר כ' ג"כ דכן נוהגין רבנן קשישאי בא"י אבל בשו"ת יעב"ץ כ' דכשקורא בש"ם ובשאר דברי חז"ל ובכלל דבריהם כתובים הבאים קורא כדרכו במקרא האזכרות בקריאתן וכו' שכן היה נוהג

מר

מר אביו הגאון בעל ח"ל ז"ל עכ"ל ומדהביא מ"ש התשב"ץ וכו' וכ' ע"ז אבל בשו"ת יעב"ץ כתב וכו' כתובים וכו' כנז' נמצא שהבין מ"ש התשב"ץ הוא גם על כתובים הבאים בש"ס וכן מ"ש הברכ"י אות ד' דרבנן קשישאי נהגו שלא להזכיר ה' בקריאתו דמיירי גם על כתובים הבאים בש"ס ומשו"ה כ' ע"ז מן השי"ע דמותר בכתובי' הבאים בש"ס דאם היה הבנתו בזה כהבנתינו הי"ל להביא מ"ש שי"ע על מטבע ברכה שבש"ס דמותר דזה הוא היפך מהתשב"ץ ורבנן קשישאי ולא מ"ש מהשי"ע ע"ע כתו' הבאים בש"ס אלא ודאי שהבנתו בהם שאוסרים בהזכרה שבפסוקים שבש"ס ולכן הביא על דבריהם מ"ש השי"ע על כתובים שבש"ס דבר דבור על אופניו וכ' ע"ז לשון אבל וכו' לו' שדעתו כך נוטה ולכן לא הביא ע"ז כל דברי השי"ע גם במטבע ברכה וכו' מפני שהוא נקט לשון אבל וכו' להורות לנו שכך דעתו נוטה ולענין מטבע ברכה אין דעתו נוטה לדעת השי"ע כנלע"ד בכוונתו והוא היפך ההבנה שנלע"ד ומה' חס"ל :

ועיין להרב פ"ת סק"ד ומהגנון דבריו נראה כמ"ש. לענ"ד בכוונת הר' חיד"א ז"ל :

וז"ל המג"א שמותר ללמד וכו' אבל גדול בשעה שלומד הברכות בגמ' אומר בלא הזכרת ה' וכן משמע בפיה"מ להרמב"ם בפרק הרואה ובתוספות דף הרואה עכ"ל ועיין להמחצה"ש שם ומתב' לבדיא מהמג"א ומפרשיו ז"ל היפך ממש"ל לענ"ד בשם המג"א דלא מיירי כ"א בגדול שלומד הברכות דומיא דתינוקות הנז' בש"ע וטעיתי בזה מפני שראיתי הלשון בקיצור הבאה"ט סק"ד אבל בהמג"א עצמו מפורש דמיירי במטבע ברכות שבש"ס כמ"ש אבל גדול בשעה שלומד הברכות בגמ' וכו' וכנז' :

והרב פ"מ בא"א סק"ה ז"ל שמותר עמ"א אבל בשלומד פסוקי' בתלמוד ודורש רשאי לאומרם כמו שהם כתובים עם הזכרת השם עכ"ל :

והרב מו"ק כאן ז"ל התנוקות מלמדין אותן הברכות כתקנן ואעפ"י שהן מברכין לבטלה עכ"ל כ' במג"א אבל גדול בשעה שלומד הברכות בגמרא או' בלא הזכרת השם עכ"ד ואינו מוכרח בכל מקום עמ"ש בס"ד בתשו' שי"ע פ"א ע"ב ז"ה. ושם זכרתי ג"כ דבאזכרות שבמקרא או המובאים בגמ' ודאי לית דחש להו. אדרבא מצוה היה לקרותו כהוייתן עם אזכרותיהן וטעות הוא ביד מלמדים בורים שנמנעים מזה ולא מחכמה עכ"ל :

בספר יוסף אומץ יוזפא סי' במ"ו בפ"ז שמ"א דיבר בעונש המזכיר שש"ל בכל לשון וז"ל שמ"ע אכן להזכיר שמות המוזכרים בגמרא ובפסוקים נ"ל דשרי ומצוה להזכירם בפי' בשעת לימוד ולא לכנות אדו' שם וכיוצא לדעתי אינו דרך כבוד כלפי מעלה לכנות שהרי הכינוי לאדם הוי בזוי וכן שמעתי מקדמוני' עכ"ל :

בספר זכור ליצחק סי' ס"ד ז"ל נזקקתי ונדרשתי בענין מה שראיתי להרבה אנשים יראי ה' וחושבי שמו שמדקדקים כשהם קוראים ולומדים באיזה מקום שיהיה במשנה ובש"ס ובאגדה ובס' השו' וכיוצא כשמגיעים למקראות תנ"ך הבאים ויש בהם הזכרת ה' אינם קוראים האזכרות בכינוי בשם אדני כדרך שהם קוראים בתורה ובתפילה אלא אומרים ומזכירים אותה בשם ה' יען כי הם או' שיש חשש בזה משום מוציא שש"ל אם יש להם שמועה מדרבנן מדברי הפוסקים ראשונים וגם לאחרונים או אין בזה קפידא ומותר אפי' לכתחילה לאומרו כאשר הוא קורא בתורה ובתפי' ולפי שראיתי מעוררים בדבר זה זה או' בכה

אמרתי אל לבי לעמוד על עיקר הדבר ושוה"ד היאך נוהגת וכו' :

תשובה לכאורה יראה להביא ראיה ממ"ש מהר"ש בן חביב ז"ל בתשו' ב"י חא"ח סי' ט' שנשאל על מה שהורגל בפי הכל קודם שהולם לעשות מלאכה שאו' בשם ה'. אם יש חשש בזה משום הזכרת שש"ל. והשיב לו דמותר והביא ראיה לזה ממ"ש הרמב"ם סוף ה' שבועות וז"ל ולא שבועת שוא בלבד היא שאסורה אלא אף להזכיר שם מהשמות המיוחדים לבטלה אסור וכו' לפיכך אם טעה הלשון והוציא שש"ל ימהר מיד וישבח ויפאר לו כדי שלא יזכור לבטלה כיצד אמר ה' יאמר ברוך הוא לעולם ועד או גדול הוא ומהולל מאד וכיוצא בזה כדי שלא יהיה לבטלה עכ"ל אלמא דכל שמזכיר ש"ש לחודיה הוא דהוי לבטלה אבל אם הזכיר ה' ומיד שבחו וברכו לא לבטלה מקרי ול"ד למברך ברכה שא"צ וכן וכו' דכיון שהוא או' לבטלה שאין מקום לאותו השבח כגון שבירך שני פעמים או שהוא אוכל פה"א ובירך במזיד בפה"ע אותה ברכה היא לבטלה דמה מקום לשבח הברכה ההיא אבל מאי דאו' ערם יעסוק במלאכתו בשם ה' וכיוצא יכול לו' כן לכתחי' עכ"ל. ומזה דון לנד"ד שהוא קורא ולומד בתורה ובדברי רז"ל והגיע בקרא כדכתיב שיקרא אותו כדרך המקרא אפי' לכתחילה ואין בזה חשש כלל דדוקא היכא שמזכיר ש"ש לבדו הוא דהוי לבטלה כמ"ש הרמב"ם ז"ל :

ועוד היה נראה ג"כ להביא ראיה לזה ממ"ש הרא"ש ז"ל בפסקיו בפ' כ"מ גבי נטל פרי לאוכלו ונפל מידו וכו' דהי לא אמר אלא בא"י לבד יסיים ויאמר למדני חקיך כדי שיהא קורא פסוק ואין כאן מוציא שש"ל ע"ש וכ"פ בנו ריב"ה ומרן בש"ע סי' ר"ו וע"ש גם בדברי מרן ב"י ז"ל ומזה אנו למדין לנד"ד מכ"ש שהרי התם גם דאיתרע והתחיל ע"ד ברכה שיברך בא"י ונפל מידו אותו הפרי שיסיים למדני חקיך ואין בו חשש עוד משום הזכרת שש"ל משום שיהיה כקורא פסוק וכ"ש וק"ו אם מעיקרא הוא לומד וקורא בלמודו פסוק דלכתחי' הוא קורא כדרכו בשם אדנות ולית בה חשש כו"ע כן היה נלע"ד :

האמנם יש יד הדוחה לדחות ב' ראיות הללו דהא: לראיה הראשונה מדברי מהר"ש ן' חביב י"ל דשאני התם שהוא דרך שבח ותפילה שהוא בוטח בה' בלבו אשר הוא נותן לחם לכל בשר ומשגיח על כל בנ"א ומתפלל שה' יהיה בעזרו להצליחו ויברך ברכה בכל מעשה ידיו ע"ד מ"ש הנכנס למוד גרנו יאמר יהר"מ או"א שתשלח ברכה בכרי הזה וכמו שכן ביאר שם בתשובה. ועיקר סמך דבריו ע"ז הטעם משא"כ בנד"ד שאינו לא דרך שבח ולא דרך תפילה אפשר שיאמר האומר דאית בה חשש הזכרת שש"ל ואין ראיה מהאי ואי לראיה ב' ממ"ש הרא"ש וכו' כנז"ל גם לזה יד הדוחה לנטות דשאני התם שכדי שיהיה קורא פסוק דהיינו דחשיב כמו שהוא לומד וקורא באותו מקרא כקורא בתורה בתנ"ך דכשהוא קורא בס' קורא כדרכו וכן הוא לעת כזו רצה לקרות איזה פסוק לבד שיש בו הזכרת ה' כדרך שהוא קורא בתהלים או בנביאים שהוא קורא הזכרות שבהם בשם אדנות משא"כ כאן שהוא אינו קובע לימודו אלא דרך אגב ומקרה ואין כוונתו לקרות אותו פסוק אפשר דאין לדמותו להאי ואית ביה בהאי עניינא חשש ש"ש ואכתי לא אפשיטא בעיין וספיקן אכתי כדקאי קאי ואין להביא ראיה לאיסור ממ"ש המג"א בסי' רט"ו סק"ה ז"ל אבל בשעה שלומד הברכות בגמ' או' בלא הזכרת ה' וכן משמע

בפי'

כפי' המשניות להרמב"ם בפ' הרואה וכתו' שם עכ"ל . דהא פשיטא דהתם שאני שמזכיר בקריאה הברכה כדרך שהוא מברך כגון כל הנך דאי' התם באותו הפרק הרואה מקום שנעשו בו נסים או' ברוך שעשה נסים וכו' בכל הנך דאי' שם במשנה ובגמ' גם דאיתנהו בגמ' בשם ובכינוי בא"י המאיר לעולם כלו בכבודו . בא"י המחזיר נשמות לפגרים מתים וכיוצא אסור לאו' כן כדרך שמברך אלא שצריך לאו' כ"א ה' ולא באדנות כיון שנוסחת ברכה הוא אבל בפסוק שהוא בא בדרך לימודו אפשר דלית בה חשש ואדרבא אם איכא למידק מדבריו איכא למידק איפכא דדוקא ,בשעה שלומד הברכות הוא דאו' הברכות בלי הזכרת ה' אבל בפסוק לא ואיך שיהיה עכ"פ לא מצאנו הדבר כפי' איתמר להיתר :

האמנם אחר שהספקתי ראיתי בענייני עיקרן של דברים מגיעין דדבר זה נפתח בגדולים כמ"ש רבינו הטור סי' תרכ"א בסדר עבודה והוידוי שאו' ביוה"כ אנא ה' חטאתי וכו' לפני ה' תטהרו בשם רב סעדיה שכ"ל לפני ה' תטהרו כמו שאו' אנא ה' והרי"ן גיאת כ' ואי אמר לפני ה' אין בכך כלום דקרא הוא דקרינן וכו' ועיין פי' דבריהם וטעמיהם של ר"ס והרי"ן גיאת בדברי מרן ב"י באורך . והתוי"ט בפ"ג דיומא מ"ח הביא סיוע לדברי רי"ן גיאת ממ"ש במתני' התם בוידוי דכך היה או' אנא ה' וכן לפי שכ"ג או' ה' ככתבו לפיכך לא הזכירו התנא אלא תני ה' ומדתנן לפני אדני תטהרו בלשון הכתוב אע"ג דכ"ג אומרו ככתבו ש"מ דבלשון הכתוב לא בעי לשינויי אלא שהוא בכינויו והכי שפיר למיעבד בפיוט ג"כ וחסייע לס' הרי"ן גיאת בטור סי' תרכ"א עכ"ל . וגם דמכאן יש לנו להביא ראיה דכל היכא דקרינן ואמרינן ליבנא דקרא לא בעינן לשנויי בלשון הכתוב אלא שוגין אותו בכינוי כדרך שקורין אותו דכיון שאנו מזכירין הכתוב כאשר כתיב בתורה אין לשנותו מ"מ יש יותר ראיה גדולה וברורה ממ"ש הרב ב"ח שם בזה דעיקר מחלוקת גאונים אלו הוא בזה דדעת ר"ס כמ"ש שם שאנו קורין אנא ה' ולא אנא אדני הוא דמאחר שאין זה אלא דרך סיפור שאינו מזכיר ה' דרך בקשה או דרך שבח והודאה א"כ יש בכאן משום מוציא שם ש"ל ולפיכך ס"ל דה"ה בלפני ה' נמי ודעת הרי"ן גיאת דיש לחלק דדוקא אם היה קורא אנא ה' בכינויו אנא אדני היה עובר משום מוציא שש"ל מאחר שלא הזכיר ה' דרך בקשה וכו' כ"א סיפור מה שעבר בזמן שהיה כ"ג (הה"א לפי"ז צל"ח גבי ישרמ"י וכו' שאו' כ"ג בהיותו בהיכל שנוהגין לו' בה אדני ממש מפני שכוונתינו לסיפור ולבקש ג"כ על עצמינו הנס שהן מגד מ"ש בה ולא יעדי שולטן וכו' . והן מגד סידור סגנון הדברים שאו' וכך היה וכו' הוא סיפור בעלמא ואעפי"כ כיון שמתכוונים על עצמנו ג"כ לענין מה שנוגע ממנו לנו אנו נוהגין לו' בה אדני ע"ד מ"ש הט"ז סי' קי"ג סק"ז ע"ש ולפי"ז גם כאן בוידוי הנה נודק לו אדני וכוונתינו ע"ע ג"כ למה שנוגע לנו בו הנס שיש בו דברים שאינם נוגעים לנו ומסגנון הדברים הוא סיפור בעלמא ולפי כל הנז' נמצא דאלי' דכ"ע הוא איסור גמור כיון שהוא סיפור ואינו פסוק וכעת צל"ת) אבל לפני ה' אעפ"י שהוא דרך סיפור מ"מ מקרא הוא דקרינן ואין בכאן משום מוציא שש"ל אפי' קורא המקרא אלף פעמים ביום . ובפ' הספינה דפ"ב פריך מכדי פסוקים נינהו ליקרי . פי' יהא קורא מספק כאדם שקורא בתורה . וכן יע"ש בדבריו . והשתא לפי"ז נר' דדבר ברור ממילי דרב דאלי' דכ"ע כל שאינו דרך סיפור אלא מזכיר ה' דרך בקשה או דרך שבח והודאה וה"ה דרך לימוד ועוסק בתורה בדברי רז"ל ואיכא ליבנא דקרא מזכירין והו' כאשר הוא קורא בתורה בכינויו ואין לשנות לקראת ה' אפי' קורא המקרא אלף פעמים ביום ואין בזה משום חשש הזכרת שש"ל דע"כ לא פסקו הגאונים ור"ס ס"ל דיש בו איסור אלא דוקא היכא דאינו אלא דרך סיפור כה"ג המספר מה שעבר בזמן כ"ג אית לן למיחש גם בקורא מקרא נמי והרי"ג ס"ל שאעפ"י שהוא דרך סיפור מ"מ כיון דעכ"פ מקרא הוא דקא קרי לית ביה נמי משום חשש אבל שאינו דרך סיפור אלא שעוסק בתורה בדברי רז"ל ,במשנה ובש"ס וכיוצא כו"ע מודו דלית ביה חשש וקורא כדרכו וגם אם נפסק לו' דלדעת ר"ס גם בכה"ג ס"ל דאית ביה גם שהוא אפשר רחוק מ"מ הא כבר קי"ל הלכת' כהרי"ג בסדיא וכמו דמסיק מרן שם בב"י ונהגו העולם כדברי הרי"ג וגם הריב"ש בתשו' סי' רי"ע כ' שכן המנהג ושכן שמע מרבותיו הר"פ והר"ן שאומרים לפני אדנ' תטהרו שכיון שאנו מזכירין הפסוק כאשר כתוב בתו' אין לשנותו וכו' יע"ש . וכיון שכן כ"ש בכה"ג דנד"ד דמותר אפי' לכתחילה לקרות הפ' כאשר כתוב בתורה אדני ואין לשנות וכ"כ הט"ז בס בס"ק ג' וז"ל ונר' ללמוד מדברי הרי"ג דכל הקורא פסוק לו' ה' באדנות כמו שאו' בתפי' עכ"ל :

ומפי השמועה שמעתי מפומיה דרב כמוה"ר ישעיה עטייה זלל"ה שהיה אומר משמיה דגברא רבא מורי ורבי הר' הכולל כמוה"ר יצחק ברכה ז"ל דאייתי מתני' בידים לזה דמותר ממ"ש בפ"ב דברכות א' בפיסקא דבעל קרי ר' נתן ן' אבישלום אומר מל"ע את הגמ' ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו . ופי' רש"י אזכרות שבמקראות הנדרשים עכ"ל הרי דלא קאמר אלא דוקא לבעל קרי שלא יאמר אזכרות שבמקראות הנדרשים הא לשאר בני עלמא מותר אפי' לכתחילה דאי איתא מאי קאמר בלבד וכו' הא כ"ע נמי הכי הוו שאינם אומרים האזכרות אלא ודאי דלכ"ע שרי ולדידיה דוקא הוא דאסור וזו ראיה נכונה שאין עליה תשובה ובכן קמה הלכתא וגם נגנה שהקורא קורא כדרכו ולית ביה שום מיחוש כו"ע וכן ראי' הדבר כפי' בקש"ל דפ"ג א' במס' שבועות שכתב הנה וז"ל מ"כ בשם גדול אחד ובשם יוסף אומץ סי' פ"ח אעפ"י דבמזכיר את ה' לבטלה עבירה היא בידו אם מזכירו דרך לימודו מצוה להזכירו בפי' אדני ולא לכנות לו אדוגס וכיוצא דאין דרך כבוד כלפי מעלה לכנות עכ"ל . וכן נראין הדברי' להלכה ולמעשה ואין לפקפק עוד בדבר :

ואחרי מופלג ראיתי להרב הגדול מעוז ומגדול גאון עוזינו הברכ"י נר"ו בסי' רע"ו אות ה' שהביאו בשם הפי"ע שכ' בתשובה סי' פ"א בשם הגאון מג"א דהקורא בש"ס ובשאר דברי רז"ל ובכלל דבריהם כתובים הבאים קורא כדרכו במקרא האזכרות בקריאתן עכ"ל וזה הס' עדיין לא בא לגבולינו עד שנראה בסמוכות שלו . אך אמנם כ' עוד הרב נר"ו באות ד' משם הרב הנז' דגם אם יש הזכרה באמצע מטבע ברכה הכתו' בש"ס יכול לאומרה עכ"ל . וזה ודאי תימא דגם לגבי ברכה הכתו' בש"ס מתיר להזכיר ה' בקריאתו וכמו שכבר כתבנו משם המג"א שכ' דבשעה שלומד הברכות בגמ' אומר בלא הזכרת ה' והביא ראי' דכן משמע מפי' המשניות להרמב"ם וכ' שם וכבר קרא עליו ערער מנ"ר נר"ו וכ' עליו ואין דבריו מוכרחי' ומנהג רבנן קשישאי בארץ הצבי הם שלא להזכיר עכ"ל ולא ידעתי אמאי לא השיגו מדברי המג"א ואפשר דאיהו הר' הפי"ע כבר הביא דברי המג"א וכתב עליו

מ"ש

מ"מ ולכן לא הביאו הרב נר"ו :

ועוד מצאתי להרב נר"ו במחב"ר סי' הנז' וז"ל בברכ"י בבי"ד סר' השי"ע סי' פ"א דאם יש הזכרה באמצע מטבע ברכה הכתובה בש"ס יכול לאומרה וכתבתי דרבנן דמערבא ארץ הצבי הוו זהירי בכ"ר דב"ר את ה' בקריאתו בקריאתם בתלמוד והאידנא דחזינא לגאון מהר"ש ב"ב בתשב"ץ סי' קכ"ב שכ' וז"ל ואינו קורא שם של ד' אותיות בתלמוד כ"א השם עכ"ל ונראה לפום ריהטא מדברי הרב נר"ו דהא ודאי דכל זה לא קאי אלא על מאי דאיירי ביה לענין אם יש אזכרה באמצע מטבע ברכה הכתו' בש"ס דאי' קורא האזכרה בקריאתו כי אם השם דא"כ הו"ל להביא מ"מ שם בסעיף האחר אות ה' בשם מר גאון אביו של הר' שי"ע השקורא בש"ס וכו' בכלל דבריהם כתובים הבאים וכו' ולכתוב עלה והאי דינא חזינא למהר"ש ב"ב וכו' אלא ודאי דלא קאי אלא לענין ברכה לבד ולא לגבי מקרא נמי אבל לגבי מקראות דכתיבי בש"ס וכיוצא אפשר דאזיל ומודה הרב נר"ו דמותר לקרות כדרכו במקרא האזכרות כקריאתן ואין בזה שום פקפוק וערעור :

האמנם שוב נזדמן לידי ס' התשב"ץ הנז' וראיתי לו בסי' תכ"ב הנז' שהביא הרב נר"ו שלא כתוב שם כ"א הדברים שהביא הרב נר"ו ואין עוד וז"ל ואינו קורא שם של ד' אותיות בתלמוד כ"א השם עכ"ל ושמן ש"ד נראין בבירור דקאי ע"כ מילי שמות המוזכרים ובאים בתוך הש"ס גם לגבי המקראות שאין לשם הכרע דכתיבן תמן דאינו קוראן באדני כמו דקרינן בתורה אלא יקרא אותם השם בכינוי וא"כ מן התימא על הרב נר"ו איך העתיק דבריו על מאי דקאי מג"ר נר"ו לגבי ברכות שיש בהם הזכרה באמצע מטבע ברכה הכתובים בש"ס אם יכול לאומרם דמשמע דבהא הוא דפליג ואינו קורא אבל בשאר מילי קורא כדרכו והי"ל לכתוב ולהשיג מזה עמ"ש שם באות ה' שכתב השי"ע בשם הגאון מ"א ז"ל השקורא בש"ס קורא האזכרות בקריאתן וכו' באופן איך שיהיה מדברי התשב"ץ נר' לסדיא דבאיזה צד ואופן שיהיה צריך לשנות ולקרות ה' ולא יקרא באדנות ויתכן שהוא ס"ל כר"ם גאון הנז"ל דבמקרא דכתיב לפני ה' תטהרו ג"כ צריך לשנות ולו' ה' וה"ה נמי לכל קראי ולא כש' הרלנ"ג אבל אנן לדידן דקי"ל כהרי"ף גיאת והכי נתפשט המנהג שקוראין המקרא לפני ה' תטהרו . וגם אפי' לה' הגאת קוראין אותם כדרך קריאתם באדנות ה"כ לינהוג ולזיל בכ"מ שקורא בדברי רז"ל ובכלל דבריהם כתובים הבאים שיקרא כדרכו במקרא האזכרות כקריאתן ואין לשנות ובפ' דכבר מצאנו להרב הגדול קשל"ה מי לנו כמוהו מורה גם במילי דחסידותא וקרי בחיל בשבועות מפה ב' גדולים שכ' דלא מבעיא שמותר להזכירו בדרך לימודו אלא דאדרבא מצוה להזכירו בפי' אדני כמו שקורא בתורה ולא לשנות כנז"ל באופן כן נראין הדברי' לפקע"ד וה' יצילנו משגיאות יכו' :

אחז"ר וכו' ס' עיקרי הד"ט להרב דניאל טירני נר"ו וראיתי לו בדיני תפלה דין י"ד ע"ד זכר עשה לדבר הזה והוא היפך מ"ש אני בעניי או אמרתי וכו' לעמוד על דבריו לראות שיאמנו דבריו א"ל וזה החלי בס"ד התי' דבר הבי"ד שי"ע ז"ל וז"ל לצאת ידי ספק אם הזכיר גשם וכו' דלא כהרמב"ם וכו' דאין ראיתו ראיה . שי"ע סי' פ"א עכ"ל עיקרי הד"ט . ומ"מ מנהג רבים להזהר בכך כמו שהעתיק דבריו לקמן בס"ד וכבר כתבתי בזה הס' שי"ע אינו נמצא בגבולינו אבל לפי מאי דקמן שהעתיק

(כז)

הרב נר"ו מדבריו לא ידעתי אמאי קאמר הרב ז"ל דלא כהמג"א וכו' דמה ענין קריאת פסוקים בש"ס באזכרות לענין גדול שלומד הברכות בש"ס וכו' שדבר בה המג"א ז"ל דהא ודאי דהגם במקראות קרינן להאזכרות כלשונם באדנות בקריאתם מ"מ במילי דברכו' שגדול שלומד ולא בקטן ומלמדי תינוקות מסתברא מילתיה דהמג"א דבעי דלהוי חסידא דלא לימא ה' בקריאתו ומבליעו בנעימה דשם הוא שמדבר ובזה הוא דאיירי הרב הוא דאסר כמו שיראה הרואה מדבריו במ"ש ע"ד מרן בש"ע ואין זה ענין לדבר הלמד מענינו שכתב הר' ז"ל :

ואם כונתו לו' על מה שבא בראשית אמריו ברכת אתה גבור שמזכיר את ה' דהתם הוי נמי ברכה ואפי"ה התירו לו' ה' בקריאתו וזה הוי דלא כהמג"א גם אם זו כוונתו אכתי ק"ל שהרי ראינו להמג"א בסי' תקפ"ב ס"א גבי טעה או מסופק בהמלך הקדוש וכו' שכ' וז"ל וכ"ל דהכא לא מצי שיאמר ג' פעמים כמו סי' קי"ד ס"ח באתה גבור וכו' דהכא אינו רשאי לומר בא"י דהוי ברכה לבטלה וכו' ע"ש וכיון שכן הא חזינא ליה לגאון ז"ל אך בחלקות תשית למו כן שאני מילתא דאתה גבור דסי' קי"ד למילי דברכות וה"ט לשבח דברכה שאני וא"כ מאי איכא תו ראיה מהא דאתה גבור לת"ש גדול הלומד ברכות וכו' כפי דבריו של המג"א שכתב בסי' תקפ"ב והיה מקום להאריך אלא זוכי סיבה שאין ס' הנז' מצוי אצלי אמרתי עת לקצר :

מעתה אבוא לדברי הרב נר"ו אחר שהעתיק דברי השי"ע ז"ל וז"ל ומ"מ מנהג רבים להזהר בכך ומצאתי לשם סמך וכו' בשקורא עמו אינו ראוי להוציא האזכרות מפיו עכ"ל והכי שאין מכאן סתירה לשבהם דיפה כח האב והבן הנז' לדחות דלא שמע להו כפי' מהרש"א הנז' שלא כרש"י שפי' שם באופן אחר . אמנם הבא לחוש לש' מהרש"א פשיטא שאין מזניחין אותו וכ"ש שאינו ראוי לנערים כאשר היה גוער בהם הרב אביו . ותמיהני קצת על אשר לא נשאו על שפתותיהם כלל ענין הלז וכו' יע"ש באורך ואין יכול יוסף להתאפק לכתוב כל דבריו שאין הפנאי מסכים באופן שהרואה יראה דעל דבר זה דמהרש"א סמיך והחזיק נמעוז לדבר זה דמי שלומד בש"ס אין לו להזכיר את ה' בקריאתו אלא בכינוי השם ולא עוד אלא גם במלמדי תינוקות איכא איסורא כשמלמדין אותן וקוראין את ה' בקריאתו ול"מ כשמלמדין אותן ברכות אלא גם כשמלמדין אותן פסוק וכיוצא איסורא איכא וטעות בידם אם קורים ומלמדים את השם בקריאתו לפי דברי מהרש"א כמו שיעש"ב :

ואחר השי"ר מכבוד רבנותו אי מהא אתיא דאין זה ראיה לפי קוצר דעתי ותמיהא לי מילתא דהרב נר"ו איך הביא זה לראיה והדך קפתו על תרי רבנן וכבירי נפש האב וגם נפש הבן שלא הזכירו של דל שפתם ראיה בזה דלפק"ד הדבר פשוט לעין כל דהתם מיירי בהנך דייני ומ"ת הוגני דלא מעלי דפתח עלייהו קרא אוכלי עמי אכלו לחם והיינו כדפי' מהרש"א ז"ל דאם הם אוכלי עמי שאין להם קורדום אחר לאכול רק דבר זה וכו' כמאמר התנא בפ"ד דמס' אבות ולא קורדום לחפור בהם שאינו לומד תורה אלא כדי לעשות ממנה מלאכה שיתפרנס בה כמו קורדום לחפור בה שהדיין לוקח שכר פסוק הדין ומ"ת נוטלים שכר לימוד דאיסורא קעבדי שהעושה כן מועל בקדו' של תורה וחייב מיתה וכו' כמו שפי' הרע"ב שם בפיה"מ ע"ש ועל אלו הוא מ"ש מהרש"א דאינם ראוים להוצית

ולקרות

ולקרות את ה' משום כיון שאינם עושים מלאכתם כדת וכהלכה אלא באיסור מש"ה גם אינהו אסורים להוציא ה' ולהם לבדם הוא דקאמר מהרש"א דאינן ראויים להוציא ה' על פיהם דאינשי דלא מעלו נינהו דדיינותם ולימודם אינו כראוי וכהוגן לפום דינא אבל בדיין הדן בנוטל שכר בטלה בלבד וכן מ"ה הגון שנוטל שכר שימור ולא למד התורה ולימד כדי לעשות ממנה מלאכה להתפרנס בה זהו ראוי והגון לישא את שם ה' על פיו בקריאתו כשמלמד לתינוקות כיון שמלאכתו כשירה היא על פום דינא כן את ה' על פיו יחלוף תמיד כשמלמד כמו שכן פסקו הפו' בהא עדיפא וגדולה דאפי' הברכות עצמן מותר ללמדן לתינוקות כתקנן וכו' כמ"ש הרמב"ם בפ"א מה"ב ורבינו הטור ומרן בש"ע סי' רט"ו ג' ובודאי דגם המלמד מזכיר את ה' בקריאתו כשמלמד אותם את הברכות כדי שבכך ילמדו ויתנהגו לברך כן וכיון שכן כ"ש וק"ו כשמלמדין אותם פרשה ותפילות ופסוקים שמותר להזכיר את ה' בקריאתו באדנות וזהו מן התימא אגלי דאיך נסיק ותני הרב נר"ו אליבא דמהרש"א דאסר למ"ת להזכיר את ה' גם כשמלמדין אותם פסוקים וכיוצא היפך מ"ש כל הפו' דאפי' בברכות מותר ותו דתמיהא זו רבתי היא אגלי על הרב נר"ו איך לא הבין ודייק היטיב בדברי מהרש"א בהרי קרא בגרון אם הם אוכלי עמי שאין להם קורדום אחר אינו ראוי להוציא אזכרה מפיו דמדייק וכתב להאי לישנא דהקורדום שתפש לישנא דמשנה ולא קרדום לחפור בהם. ותנא דיוקנא היא דדייק בלישנא טובא. וכתב ג"כ אינו ראוי להוציא ה' מפיו משמע להדיא דהנך אינהו דיוקא דאינם עושים מלאכתם כשירה מש"ה גם אינהו נמי הינו מן הראוי להזכיר ה' בלימודייהו כשאר כמ"ת וזהו נראה דבר פשוט וברור בכוונתו:

וא"כ לפי"ז הראיה זו שהביא הרב נר"ו לדבריו לאיסורא נהפכה לי לשמחה דאדרבא מדברי מהרש"א מלאנו סייעתא למ"ש בעניותי דמותר להזכיר את ה' דרך לימודו באיזה מקום דמדקדוק דבריו נר' דדוקא להנך אינשי דאינם ראויים וכנז' זוהי סיבה דאין ראוי להזכיר שם ה' ככתבו וקריאתו אבל אדם הכשר והגון הוגה את ה' כי שם ה' נקרא עליך:

ומעתה נלך אל דברי הר' בהגהו הר' מחסי עוז נר"ו שכ' על דבריו דלדידיה דברי מהרש"א אינם ענין וכו' עד וזה לפק"ד פשוט עכ"ל כמו שיראה הרואה דהנה אמינא דישה דיבר דאינם ענין אבל לא בזמנו דיבר דהא טפי איכא לדחויי ליה כדאמרן. ומכל מקום עליו גם כן יעבור כוס התימא דמשמע דאזיל ומודה להרב עיקרי הד"ט בעיקר הבנתו וראייתו ממהרש"א אלא דאתי עלה מהיות טעמא דאין כוונתם ללמוד אלא ללמד וכו' כמו שיע"ש. דמשמע דמודה ליה דאף במ"ת ראוי והגון אין לו להגות את ה' וזה ליתא כדמוכח מהרמב"ם ורבינו הטור ומרן בפסקיו כנז':

באופן איך שיהיה דלפק"ד מדברי מהרש"א ליכא אפי' קלא מקלא שו"ר לאיסור אלא אדרבא זיל בתר איפכא דמדבריו נראה דמותר. וכחי אז כחי עתה כמו שהעליתי לעיל משם כמה גדולי' ראשוני' וגם לאחרונים שאין בזה שום מיחוש הזכרת ה' כו"ע ולא נשאר אתנו מדברי הראשונים לאסור כ"א מדברי התשב"ץ לבד. וכבר מלתי אמורה גם לזה דיתכן דסבירא ליה מנ"ר כר"ס גאון אבל אנן לדידן דקי"ל כרי"ץ גיאת והכי נתפשט המנהג כנז"ל מותר ומה גם יש לנו לסמוך על אילן גדול וברביו מרובים השל"ה וסייעתו כנז"ל ומה שנר' לענ"ד כתבתי אנכי העבד העברי עכ"ל ה' זכור ליצחק:

סימן רי"ז.

כתב הזל"א אות ב' ערך ריח ז"ל על קליפת נארנג"ס הנותן ריח טוב בפירות אגורה באהלך די"ז וכה' מחב"ר כ' דעל קליפה של פרי אין לברך הנותן רע"ב אלא בורא מיני בשמים יע"ש עכ"ל וזה תלוי בברכת האכילה שהביא שם אות הנז' ערך ג' ז"ל על קליפת נארנג"ס שמרקחין יברך בפה"א אגורה באהלך סי' י"ז ועיין מור"ם ס"ס ר"ב ובאה"ט שם ס"ק י"ג ועיין להא"ר שם דגם הוא ס"ל לברך שהכל יע"ש ובח"ג מהזל"א דף ד' א' ועיין עיקרי הד"ט סי' י' אות ד' ומ"ב יצחק ירנן דל"ב:

כתב הגו"ר כלל א' ס"י סי"ב ז"ל כ' הש"ע סי' רי"ו ס"ב ואם היה פרי ראוי לאכילה מברך הנותן ריח טוב בפירות וכ' ע"ז מהריק"ש המריח בריח אזה"ר של אתרוג ונארנג' דמברך עצי בשמים דעדיין לאו פרי נינהו וכו' דמשמע דאי הוה גמיר בשולייהו שיהיו נק' פרי שמברכין עליהם הנותן ריח טוב בפירות וכדין שכ' הש"ע גם הס' מג"א כ' על דין זה שאפילו אין ראוי לאוכלו בעצמו רק ע"י תערובת שמברך עליו הנותן רע"ב גם הש"ע כתב שעל הקלאו"ו מברך הנותן ריח טוב בפירות ותוס' ר"פ כ"מ כתבו שהכוסס קלאו"ו אין מברך עליו וא"כ למדנו מכל זה שהלימונים והנארנג' המריח בהם מברך נותן ריח טוב בפירות וה"ד עכ"ל:

והנה דין ברכת הלימונים תלוים אם אוכלם לבדם או ע"י תערובת דא"ת עיין מהריק"ש וכו' וכבר מו' אגלי בסי' ר"ב ולכך לדידהו דס"ל שעל הקלאו"ו הגם שאין דרך לאוכלו אלא על ידי תערובת וכשאוכלו לבדו אין מברך עליו כלום הנה אפ"ה המריח בו מברך הנותן ריח טוב בפירות לכן גם בלימונים דינא הכי ג"כ אבל לנוהגים לברך על הקלאו"ו כמ"ש מפני מחלוקת הפוסקים ונוהגין לברך על הלימונים הנותן רע"ב הוו תרתי דסתרן אהדדי לפי' לי הגו"ר הנז':

ועוד נלע"ד שאפי' האומרים בקלאו"ו לברך הנותן ריח טוב בפירות שאני התם שאם רקחו בדבש יברך עליו בפה"א ע"ד מ"ש מרן גבי זנגביל יבש עיין סי' ר"ג ו' ר"ב ע"ז משא"כ הלימונים תלוי' שאין דרך לאכלם כך ולהכי אינו מברך עליהם כלום כדין חומץ חי וע"י תערובת מברך שהנ"ב א"כ אינם נק' בשם פרי ואיך יברך עליהם בהריחו הנותן רע"ב כמו שסיים הגו"ר וכמו שהוא המנהג והרי באכילתם ע"י תערובת אין מברכין עליהם לדעת הפו' הנז' כי אם שהנ"ב ודל"ת:

והלק"ט ח"ב סי' קט"ו סיים ז"ל מיהו אם ירק שאינו נאכל כמות שהוא חי מריח בו חי יש להסתפק אם יברך הנותן ריח טוב בפירות עכ"ל ואפי' לגנג"ע דהיינו פליי"ו שפסק הפ"ם לברך עליו הנותן ריח טוב בפירות וכן הלק"ט שם כ' על הגנג"ע שמברכין עליו בפה"א באכילתו היה נראה שיברך על ריחו הנותן ריח טוב בפירות כיון שאוכלין אותו כשהוא חי לעורר תאות המאכל ויש לו ריח טוב ולא ראיתי שמברכין עליו אלא עשבי בשמים ולא ידעתי למה עכ"ל. והברכ"י בשיו"ב הביא מהראשונים ז"ל שאין לברך עליו אלא עשבי בשמים ע"ש:

והנה אם בירק שאינו כמות שהוא חי ומריח בו

חי שעכ"פ שאוכלו עתה חי מברך עליו שהנ"ב אע"פ שמסתפק בזה הר' הלק"ט אם יברך הנותן ריח טוב בפירות והנה שכשיבשל אותו מברך בפה"א אפ"ה השתא מיהא שעדיין הוא חי ומריח בו הוי מסתפק וכו' כנז' כ"ש גבי לימונים חמוצים שפסקו הלק"ט ומהריק"ש שאין מברך על אכילתם כלום כמות שהן וכשהן ע"י תערובת יברך שהנ"ב איך יכול לברך עליהם המריח בהם כמות שהן הנותן רע"ב הן מצד שעתה אין ראויים כלל לברכה ואפי' אחר כך על ידי התערובה ברכתם שהכל נהיה בדברו לא נק' בשם פרי כלל כנז' ולע"ד שהמנהג היפך דעת ה' הלק"ט הנז' והיפך מניה וביה מנהג הנוהגים לברך על ריח קלאו"ו במ"ב היפך דעת מרן ז"ל לצאת יד כל הדעות כנז':

שם ענין ברכת אכילת קליפת הפרי עיין להמג"א סי' ר"ב ס"ק י"ז ובא"ר ע"ש וש"ת שם ס"ק י"ב י"ג והט"ז סי' ר"ד ס"ק ט"ו ועי' יוסף אומץ ומחב"ר סי' ר"ב:

והנה ה' יד אפרים בסי' רע"ז ז"ל במג"א סק"ד כמ"ש סי' ר"ב וג"ל שכוונתו למ"ש במג"א שם ס"ק י"ז לענין קליפת מראנצ"ן דגם תוך הפרי אינו טוב בלא תיקון ותערובת סוקר (ונראה דאלימונים קאמר הכי) וכו' ע"ש ומזה נראה שיש לברך על קליפת מראנצי"ן או לימונים כשנטלו להריח בו או לאכלו ולהריח בו הנותן ריח טוב בפירות ולא ראיתי נוהגין כן וראיתי בס' בני חיי כתב דמסתברא דמברכין על אלי הפרי ולא על הקליפה ומ"ש בשם מר דודו עיין בס' מחב"ר ודעתו לברך בורא מיני בשמים ע"ד דמסקי התם בגרעינים לברך שהכל ע"ש ובאמת שאין ראיה מברכת הנהנין לכאן דהתם דנעשי ליה ע"ד כך תליא מלתא משא"כ כאן דלא איכפת לן בהכי:

(**ואה"א** לכאורה נל"ת שהרי מדין הוורדים מוכח דאיכפת לן בהכי שהרי הנה שהם פרי ומרקחת שלהם לדעת מרן מברך בפה"א כמ"ש בסי' ר"ד הנה לענין ריח פסק מרן בסי' זה ס"ג דמברך במ"ב ולא הנותן ריח טוב בפירות מטעם הנז' עיין מג"א וט"ז שם ועפי"ז יתורץ ב' פסקי מרן דגבי וורדי' פסק לברך במ"ב הגם שעל מרקחתם יברך בפה"א ועל קלאו"ו פסק שיברך הנותן ריח טוב בפירות הגם שאם אכלם כמות שהם אין מברך עליהם כלום מפני שאין דרך לאכלם אלא ע"י תערובת וכו' ובאמת אם רקחם נלע"ד שגם הם יברך עליהם בפה"א ע"ד מ"ש בזגנבי"ל סי' ר"ג ו' ר"ב ע"ז. ועפ"י מ"ש א"ש דוורדים נטעי להו ע"ד ריח טוב שלהם כיון שהם ובתחילתן לא לאכילה לכן אינו צריך לברך הנותן ריח טוב בפירו' אלא במ"ב משא"כ הקלאו"ו עיקר דנטעי הוא לתבלין מעורב בתבשיל לא בשביל ריח ולכן הו"ל עיקרו לאכילה ע"י תערובת וצודק לומר עליו הנותן ריח טוב בפירות כנלע"ד לדעת מרן ז"ל) אך מחב"ר שם חושש לדעת הסוברים דגרעינין לאו פרי נינהו וה"ה לקליפין עיין לעיל סי' ר"ד לענין קליפת מראנצ"ן מרוקח בדבש ע"ש עכ"ל ומ"ש בשם מחב"ר כבר מצויין אלו על סי' ר"ב ו' הנז' מן המחבר סי' רי"ו וביוסף אומץ סי' כ"ד:

ומעתה אחר שהרב יד אפרים מעיד שלא ראה נוהגין לברך הנותן ריח ט"ב על ריח קליפת לימונים וכו' כנז' והבי"ד המחב"ר שחשש למחלוקת הפוסקים בגרעינין ומשו"ה פסק לברך במ"ב א"כ אין ראיה לפסוק היפך מזה ממ"ש הרב כרם שלמה סי' זה ז"ל על קליפת מראנצ"ן או לימונים כשנטלו להריח בו יש לברך הנותן ריח בפירות ולא ראיתי נוהגין כן יד אפרים עכ"ל דזולת שלא ראה נוהגין כן הנה השיא שהמחב"ר פסק להיפך לצאת ידי כל הדעות ובודאי כך ראוי משום ספק ברכות ע"ד כל דבר המסופק בברכתו הנז' בסי' זה ס"ב:

ולענין המריח בקלאו"י כתוב הנז' בא"ר ע"ש ס"ק ז' בשם פרח שושן כלל א' סי' י"ג הנה שם בפרח שושן חלק על הנו"ר שכתב שהמריח בנעג"ע אינו מברך עליו וכו' והוא ס"ל דכיון שהנהנה יברך עליו ע"ד מ"ש הא"ה ע"ש פלפל וזנגביל די"א דמברך עליהם במ"ב וי"א בע"ב הרי דגם שריחם וכו' וה"נ בנעג"ע הגם שריחו חזק מי שנהנה מריחו נלע"ד דיברך עליו הנותן ריח טוב בפירות (הוא כתב למעלה שבכלב סעודה וסעודה קונים אותו והוא מכלל צרכי סעודה כלגון וכדומה ע"ש) וכן ה"ה במי שמריח בקאו"י כתובה והיא תמה שריחה נודף ואדם נהנה מאותו ריח שצריך לברך ומה שלא הזכירוהו משום דלאו חנא כרוכלא זהו הנלע"ד ול"מ עכ"ל נראה שאין ר"ל במ"ש וכן ה"ה וכו' דהיינו לברך הנותן רע"ב דא"כ הול"ל בהדיא וה"ל שצריך לברך הנותן ריח טוב בפירות כמ"ש ברישא או שיכתוב בקיצור וה"ל וכן ה"ה וכו' מבלי שיכתוב כלל תיבות שצריך לברך ואז היה חוזר מ"ש וכן ה"ה וכו' אבל מ"ש ברישא על חיוב הברכה ועל נוסח הברכה הנותן רע"ב אבל השתא דברישא כתב החיוב והנוסח וגבי הקאו"י שכתב וכן ה"ה וכו' יצא בענין חיוב הברכה ולא הזכיר נוסח כנראה דכעת לא נחת לבאר נוסח הברכה על ריח הקאו"י מה היא ולענ"ד שהיא תלויה בברכת הנהנין ע"ד הנז"ל מהמחב"ר וה"נ להאומרים שיברך על אכילת אבק הקאו"י בשה"נ ולהאומר שיברך בפה"א א"כ נק' פרי ויברך הנותן ריח טוב בפירות משא"כ להאומרים שאין לברך על האבק כי אם שהנ"ב אין לברך עליו אלא במ"ב והר' כרם שלמה הבין בכוונת הפ"ש לברך הרע"ב שכתב ז"ל המריח בקאו"י כתוסה והיא תמה שריחה נודף ואדם נהנה מאותו ריח יש לברך הנותן ריח טוב בפירות בו"ת פרח שושן סי' י"ג עכ"ל:

המריח בלימונים יברך הנותן ריח טוב בפירות לפי דעת מרן בקאו"י בא"ף שאין ראוי לאכלו כי אם ע"י תערובת וכו' נו"ר כלל א' סי' מ"ב ולפי המנהג שאין מברכין על הקלאו"ו כי אם במ"ב א"כ ראוי הגם בלימונים כן ולדידן שאוכלין אותם בלי תערובת ע"י כבישה ובישול אין צורך לזה: כתב הרב הלק"ט ח"ב סי' קע"ו ז"ל יש ירקות שראוים לאכול ויש בהם ריח טוב כיצד מברכין על הריח מאחר שמברך על אכילתם בפה"א היה נר' שיש לברך על הריח הרע"ב כגון המינט"א שקורין נאנ"ע:

(**ואה"א** מספ"ל אם זה הוא שקורין אצלנו במערב נענע והוא מצוי לפרקים כאן בירושת"ו ואיני יודע עכשיו מה שמו כאן או"ד שמין שקורין אצלנו פליי"ו שקורין אותו בפשיטות כאן נענע והרב הלק"ט הוא מכאן ואפשר שע"ז מדבר וראיתי בפרח שושן שהביא מהנו"ר ע"ע הדגדגה הנק' בערבי נענע ובל"ע מינט"ה וז"ל ומימינו לא ראינו בגלילות אלו מי שיטול בידו גבעול של נענע להתענג בו ולהריח בו לפי שריחו חזק ועוד שאין ריחו משובח ואין נפשו של אדם מתענגת בו ע"ש ולכן נבטל וריחו חזק אינו צודק בנענע שלנו שאינו גבעולין אלא ענפים רכים כירקות ואין ריחו חזק משא"כ פליי"ו שלנו הנק' כאן נענע הוא גבעולין גמור וריחו חזק) הוא מין ירק שאוכלין אותו כשהוא חי לעורר תאות המאכל ויש לו ריח טוב ולא ראיתי שמברכין עליו אלא עצי בשמים

ולא

ולא ידעתי למה מיהו אם ירק שאינו נאכל כמות שהוא חי מריח בו אי יש להסתפק אם יברך הנותן ריח טוב בפירות עכ"ל:

סימן רכ"ג.

ענין שקונה ס"ת הרב נאמן שמואל סי' ז' ז"ל עיני ראו ארבעה מעיכי לכת הלכה פסוקה לברך שהחיינו מי שקנה ס"ת בשעה שקורא בו בפעם הא' הובאו בסוף תשובת מוהר"י בי רב ז"ל ואני בעניי לפי דברי המרדכי דפרק לולב וערבה שכתב ז"ל דכל דבר שעושין לכמה שנים לא שייך ביה זמן ע"כ א"כ נראה שגם ס"ת שנעשה לכמה שנים כמו מגלה אין לברך זמן ואע"ג דגם' שכ"ה סי' תרפ"ז כתב שחולקי' עליו הרמב"ם ומוהרד"א שער ג' נלע"ד להשיאן יחד בהבין שהמרדכי נכנס בארבעה ויצא בשנים דנראה כוונתו להקשות דוקא על מגלה ושופר שיהא כתפלין וציצית ותירץ על מגלה ושופר אבל ציצית ותפלין אית להו טעם אחר שהם קנין לו ללבשן בגופו כמ"ש הרמב"ם ז"ל טעם ציצית ותפלין ומזוזה ומעקה שהוא משום מצוה שהיא קנין לו דהיינו ציצית ותפלין ללבוש ומזוזה לשומרו ומעקה שלא יפול וא"כ כ"ע מודו באלו שיברך זמן ובמגלה ושופר יודה הרמב"ם שלא יברך זמן על עשייתן מטעם שנעשו לכמה שנים וא"כ ה"ה לס"ת שנעשה לכל ימי חייו ולהורישו לבניו שאין לברך זמן ואחרי דחמירא איסורא דברכה שאינה צריכה שניא באים על דבר אדם פירשו סופרים הרים הגבוהים דבר שלא נמצא בגאונים ראשונים ואחרונים אשר על כן אמרתי טוב הדבר ליקח פרי חדש בפעם ראשונה שקורא בס"ת שקנה לצאת מידי ספק ברכה לבטלה וכן עשיתי מעשה ביום ר"ח השני של אייר מש' הת"ם י"ז למב"י כשהבאתי הס"ת שקניתי בביתי וקריתי בו בפעם הראשון לקחתי פרי חדש בידי וברכתי ברכת שהחיינו ומודה ומשבח אנא למרנא דשמיא שזיכני לקיים מצוה זאת כך יזכנו לשמור חקיו ומשפטיו כל הימים אשר אני חי ובני אחרי נאם הצעיר הנעשה פירי פירים לכל סוגי דת יומים עבד נאמן שמואל יצחק עכ"ל ומזה ג"כ ראיה למ"ש המחבר סי' קנ"ד ומ"ש בקונט' כלל ההוראה ע"ע הפוסק הלכה מס' באה"ע ע"ש:

והרב יד אהרן א"ח סי' רכ"ג הגה"ט אחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה סיים ז"ל ועיין בס' נאמן שמואל סי' ז' שכתב שלצאת ידי ספק יברך על פרי חדש בפעם ראשונה שקורא בס"ת וכן עשה מעשה הוא עצמו ז"ל עכ"ל הרב יד אהרן והבאה"ט דילג העיקר שהם ב' תיבות פרי חדש וכתב במקומם תיבות ס"ת ואפשר שהוא טעות המדפיס ס' באה"ט שהיה כתוב לפניו פ"ח ולא הכיר שהוא פרי חדש ושניה אותם מהסברון ידיעה שהיא ס"ת דהיינו ספר תורה:

סימן רכ"ה.

ברכת שהחיינו בעת קיום מצוה כגון מזוזה מעקה או בעת שנתחנך למצות תפילין. כיסוי הדם וכיוצא. הרמב"ם ז"ל פי"א מה"ב ז"ל ה' כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה. מברך בשעת עשיה. וכל מצוה שיש אחר עשייתה ציווי אחר. אינו מברך אלא בשעה שעושה הציווי האחרון. כיצד העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה אינו מברך בשעת עשיה אקב"ו לעשות סוכה או לולב. או לכתוב תפילין. מפני שיש אחר עשייתו ציווי אחר. ואימתי מברך בשעה שישב בסוכה או כשינענע הלולב. או כששמע קול השופר או כשיתעטף בציצית. וכשעת לבישת תפילין. וכשעת קביעת מזוזה. אבל אם עשה מעקה מברך בשעת עשיה אקב"ו לעשות מעקה. וכן כל כיוצא בזה ע' כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה. וכן כל מצוה ומצוה שהיא קנין לו כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה. וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן כגון מילת בנו ופדיון הבן מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו. ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייה. מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהם. י' אחד העושה מצוה לעצמו. וא' העושה אותה לאחרים. מברך קודם עשייתה אקב"ו לעשות. אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו. ע"ש עד סוף הפרק נוסח ברכת המצוה וחילוק בין כשעושה לעצמו או לאחרים. או כשעושה אותה לו ולאחרים וחילוק כשאינה חובה כגון עירוב או כשהיא חובה כגון שופר. או מצוה שמברך אחר שעשה כגון כלולב באחר שהגביהו וכו' וביעור חמץ שמבטה בגמר בלבו לבטל וכו' לתברך קודם עשייה כגון קודם שהגביהו או לישב בסוכה וכיוצא. ובין מצוה שהן בדברי הרשות כגון נט"י ושחיטה. ובין דבר שהוא מנהג. או כל דבר שיסתפק אם טעון ברכה א"ל ע"ש וכל זה הביאו הרד"א ז"ל שער שלישי ביאור ברכת המצות ומשפטיהן דף ד' וכו' מהס' דפוס פראג:

ומרן ז"ל בכ"מ ז"ל הנ"ל. ע' כל מצוה שהיא מזמן וכו' לפי שראה רבינו קצת מצות שמברכין עליהן שהחיינו וקצת שאין מברכין בא ליתן טעם בדבר דכל מידי דמזמן לזמן קא אתי או שאינו מצוי בכל עת דדמי למצוה הבאה מזמן לזמן וכן כל מצוה שהיא קנין לו בכל אלו מברך שהחיינו. וסוכה ולולב מפורשים בברייתא פ' לולב וערבה (סוכה מ"ו) שמברכין עליהן שהחיינו. וציצית ותפילין בתוספתא דברכות פ' אחרון. ומקרא מגילה מפורש בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה כ"א) ונ"ח מפו' בפ' ב"מ (שבת דכ"ג) ומילה יתבאר פ"ג מה' מילה אך שופר ומזוזה ומעקה יליף להו מהני. י' אחד העושה מצוה לעצמו וכו' אקב"ו לעשות כלו' אינו מבחין עתה בין אם מברך בלמ"ד או בעל אלא כוונת רבינו שמברך על העשיה אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו ולמד זה מדתניא בסוף לולב וערבה דמ"ו העושה סוכה או לולב לעצמו הוא דמברך שהחיינו אבל לא העושה אותם לאחרים. כ' הרמ"ך אבל אינו מברך שהחיינו אלא על המצוה שעושה וכו' נראה מדבריו שהמקדש בבית א' להוציא הנשים אינו מברך שהחיינו ומנהגינו לברך וכן ראוי לעשות דכיון דחובה היא לאשה לברך אותה ברכה מברך אותה בעבורה ואשכחן כמו שמברכת היא דשומע כעונה עכ"ל. ומ"ש וכן ראוי לעשות וכו' דבר פשוט הוא וגם רבינו יסבור כן עכל"ל. ובס' ביאור אדם מספיק זצ"ל ע' וכו' ובבא שלישית למד מפדיון הבן בסוף פסחים ואמר שהוא מזמן לזמן כמ"ש בספ"ג דעירובין עכ"ל. ובשו"ת להרמב"ם ז"ל הנק' פאר הדור סי' מ"ט ז"ל שאלה אם צריך בקביעת המזוזה ובעת לבישת התפילין והטלית פעם ראשונה וגם אם החליף המזוזה ושניה אחרת וכן אם נתחכו התפילין ושניה אחרים או ציצית וכן כל שאר המצות אם צריך לברך זמן או לאו תשובה אמרו בתוספתא (ברכות) כל המצות מברכין עליהם שהגיענו העושה לולב לעצמו

מברך

מברך ברוך שהגיענו נטלו וכו' העושה תפילין לעצמו מברך שהגיענו כשהוא מניחן וגם אמרו היה מקריב מנחות בירושלים מברך ברוך שהגיענו. היה מקריב זבחים בירושלים או' ברוך שהגיענו. וכשהוא מקריבן מברך בא"י אמ"ה אקב"ו להקריב את הזבח. נמצינו למדין שבכל המצות מברך עליהן בתחילת עשייתן שהחיינו והמצות יתחלקו בזה לשלשה חלקים דהיינו על מצות עשה בין של תורה בין של דבריהם התלויה בזמן כסוכה ושופר ולולב ונ"ח ומקרא מגילה ודאי צריך לברך עליהן שהחיינו וזה פשוט. והחלק השני כל מצוה אשר חייב בה כל אדם תמיד כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה ודאי צריך לברך בפעם ראשונה שהחיינו שכל א' מאלו הם מצות שהם קנין לו לא תהיה זו פחותה מקונה כלים חדשים או בונה בית חדש ולזה אמרו בברייתא חיוב הזמן על הציצית ועל התפילין וכמו שאמרו כל המצות מברכין עליהן שהחיינו. והחלק השלישי הוא כל המצות אשר לא תקרה תמיד כי אם לפעמים גם לא לכל אדם כי אם לאחד תבוא המצוה היום ואחר לאחר זמן או לא תבוא כלל אז בבוא המצוה לידו יברך שהחיינו כמ"ש במקריב מנחות וכן אמרו בפדיון הבן אבי הבן מברך שתים אקב"ו וכו' ושהחיינו ועל המילה מברך שהחיינו ולא הוזכרה דשא אם בפדיון מברך גם במילה דמאי שנא ועוד הרי אמרו כל המצות מברך עליהם אבל בפדיון הבן לא שאלו אם יברך או לאו דפשיטא להו שיברך אלא נסתפק להם אם אבי הבן מברך דעליה דידיה רמיא מצוה זו או דילמא כהן מברך כיון דמטי ליה הנאה. מכאן נר' בבירור שצריך ודאי שהחיינו אלא שנסתפק להם מי הוא המברך וכשנבין אלו השלשה חילוקים נר' כי בודאי המפריש חלה ותרומה ומעשר וכן שמא שטבל לא יברך שהחיינו על מצוה זו ואינה בכלל אלו השלשה חילוקים שאמרנו וכמו שהראה בחבורינו. וכתב מזה (פי"א מה' ברכות) עכ"ל:

תוספתא כנז"ל היא פ"ז דברכות ע"ש בפ' הרב יונה מווילנא ז"ל. עיין שו"ת מהר"י בי רב דע"ו א':

מ"ש מן שו"ת הרמב"ם ז"ל בפאה"ד סי' מ"ע דעל חלה ותו"מ לא יברך שהחיינו. הנה הרד"א ז"ל שער ג' (דפוס פראג דף ו') הביא ל' הרמב"ם הנז"ל דפי"א מה"ב ה' ח' ע' וכתב ז"ל ע"כ דברי הרמב"ם ז"ל. והעולם לא נהגו כן לברך שהחיינו על המילה מפני שהיא יותר תדירה מפדיון הבן וגם אין לה עת קבוע משנה לשנה. וי"א שגם מזה הט' אין מברכין שהחיינו על ביעור חמץ מפני שאין לו זמן קבוע שהיוצא בשירא וכו' וכן העושה ביתו אוצר וכי' והט' הנכון בעיני הוא מ"ש בתשו' הגאונים שאין מברכין שהחיינו אלא על דבר שיש בו שמחה והנאה לגוף. והכי אמרינן בתו' דברכות ההולך להפריש תרומות מברך שהחיינו נר' מפני שהוא שמח ונהנה כאסיפת פירותיו. וכן וכו' (עש"ב) וגם מזה הט' אין מברכין שהחיינו על המילה משום דאיכא צערא דינוקא וכו' ע"ש. והנה בתוספתא שלפנינו בסוף ברכות אינו כתוב ברכת שהחיינו כי אם גבי סוכה ולולב וציצית ותפילין אבל אח"כ גבי תו"מ כתב לברך על המצוה להפריש תו"מ ולא הזכיר כלל ברכת שהחיינו וזה כמ"ש להדיא הרמב"ם בתשו' כנז"ל ואיני יודע אם היה להרד"א ז"ל גרסא אחרת בתוספתא מה שלא היה בתוס' שלפני הרמב"ם ז"ל ולנ"ע בשאר דפוסים אם כז' בהם גרסא זו אי"ה:

עיין ברכת שהחיינו על קביעות מזוזה וכיוצא על מצוה שנתחנך בה מחדש עיין הרמב"ם פי"א מה"ב ה"ט. ומפרש בה' מילה פ"ג נורן ב"י א"ח סי' כ"ב וכי"ד סי' רס"ה. ועיין הרד"א בענין ברכת המצות שער ג' דף ו' א'. וס' א"ח. והנה"ל פ"ו דדמאי דס"ג עיין מאמר מרדכי א"ח סי' כ"ב עיין לספר"ה י"ד סי' כ"ח עיין עה"ש י"ד סי' כ"ח אות ז'. ש"ך שם ס"ק ה' וסי' רפ"ע סק"א. ובאמת לענין תפי' למי שנתחנך המנהג מפורסם אצלינו מק"ד מכמה שנים לברך זולת שאנחנו מחדשים מהדש למנוע מלברך גבי תפי' כיון שהוא היפך דעת מרן ז"ל ובפרט במידי דברכות דסב"ל:

עיין באה"ע י"ד סי' כ"ח ס"ק ב'. ותו"מ שם ס"ק ג' ואבן העוזר שם וסי' רס"ה ס"ז:

עיין מ"ש אגלי טל א"ח סי' כ"ב מן הרב חו"י דל"ז ככה לאדן דקמ"ע ומן הרב ישועות יעקב סי' כ"ב הסיו"ב ד' שאלוניקי על י"ד סי' ד' ז"ל תברך אקב"ו וכו' יש מקום שנודע משני גשי כי הכלה בטבילה ראשונה קודם החופה תברך שהחיינו ותקרו בדבר. והנה אמת נכון שכך נהגו מבנים קדמוניות וידענו כי כמעט בכל תפוצות יש' לא יש מנהג וגם בעיר הלזו שנהגו לא נודע מי חכם הנהיג כך וידוע שהאחרונים הסכימו לעיל סי' כ"ח שלא יברכו שהחיינו על מצות כיסוי עש"ב וכעת לא נמצא כתוב מנהג זה בשום ס' רק כיוצא בה נשמע שנהגו הנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנר לי"ע והרב שאלת יעב"ץ ח"א סי' ק"ז העלה שהמנהג זה אין לו שרש וענף ומ"מ אין למחות בחזקת ע"פ ואין ס' הנז' בידי לע"ע וכן אני או' במנהג זה דיודיעום שאין לברך וימחו בידן עכ"ל:

הכנה"ג בתשו' חי"ד ס"ס כ"ב ע"ע כיסוי הדם פ"א סיום ז"ל מכל הני רבוותא נר' שצריך לברך שהחיינו אלא דפליגי אם יברך אותו קודם הכיסוי או אחר הכיסוי והעולם שנהגו שלא לברך נר' דסמכו אדברי התו' בפ' לולב וערבה דמ"ו א' ד"ה העושה סוכה וכו' שכתבו שם טעם לחלק בין מצות דמברכין עליהם שהחיינו למצות שאין מברכין ואמרו ונר' מצוה שיש עליה שמחה מברכין עלה שהחיינו ע"ש. והכא דליכא שמחה אין מברכין עלה שהחיינו ע"ש:

הכנה"ג על טי"ד סי' רפ"ע הגה"ע ז"ל ויברך וכו' כ"כ רבינו בשה"ע לא הזכיר שמברך שהחיינו כמ"ש הרמב"ם בפי"א מה"ב ויראה דלטעמיה אזיל שסובר שאין לברך בתפילין שהחיינו מפני שכל מצוה שאינו מזמן לזמן אינו מברך שהחיינו כמ"ש רבינו ב"י בא"ח סי' כ"ב בשם מהר"י אבוהב וכיון דבתפילין אינו מברך זמן בזה הטעם ה"ה בקביעות מזוזה וכ"מ בש"ך בשם הדרישה ועיין בב"ח עכ"ל:

ובסי' רס"ה הגה"ע י"ד ז"ל כ' הר"ן בפ' לולב וערבה דלא מברכינן במילה זמן דלאו מזמן לזמן קאתי אבל בפדיון הבן מברכינן שהחיינו כיון שהיא תלויה בזמן ל' יום עד שילא מכלל נפל עכ"ל הפכנה"ג:

השכנה"ג א"ח סי' כ"ב והגב"י א' ז"ל ורבינו הגדול מהרי"א כ' דס"ל לרבינו דלא קי"ל כהאי תוספתא וכו' כ"כ וכן נר' מדברי רי"ו אבל הרד"א בשער ג' ס"ל כהרמב"ם אתר המאסף ק"ל על הירון מהרי"א מילה ופדיון דלא קבע ליה זמנים לא יברך שהחיינו ואלו רב"ה בי"ד סי' רס"ה וכו' ושם בפי' ש"ס וכו' ואולי ס"ל כיון דמילה יש לה גבול ח' ימים ופדיון הבן לא קבוע זמנים חשבינן ליה וכמ"ש הב"ח בפדה"ב וכן מצאתי להר"ן ז"ל בסוף סוכה וכו' אך קשה וכו' דהרי בתוספתא דברכות פ' אחרון וכתבוה התו' בפ' התכלת וכו' ואפשר דס"ל למרדכי דכיון דלא הביאוה בתלמוד לא קי"ל הכי וכן נר' מדברי התו' בפ' לולב וערבה דמ"ו שדקדקו מדברי התלמוד דלא מברכינן

מברכינן זמן וכו' כלל העולה מדעת הפוס' ורבינו הטור ורי"ו ז"ל שלא לברך שהחיינו בברכת תפילין ע"ש:

הבנה"ג סוף א"מ ז"ל י"ז כתב רבינו המחבר ז"ל בעא"ח סי' כ"ב בשם מהרי"א ז"ל אין לברך זמן אלא על מצוה שהיא מזמן לזמן אבל על תפילין אין מברכין זמן וכ"כ שם בס' הלבוש בהגהה וכ"כ הר"ן ז"ל בפ' לולב וערבה ולפי"ז ה"ה דבעשיית מעקה אינו מברך שהחיינו כיון דלאו מזמן לזמן קאתי וכן עיקר עכ"ל הכנה"ג. ס' חסידים סי' תתמ"ו ס' הרוקח סי' שס"ו:

הבנה"ג א"ח סי' רע"א הגה"ע ז"ל מה שאין או' זמן בקידוש של פ' משום דלא אמרינן זמן בפחות מל' יום הרד"א כתוי' ספרו בשער הג' וביאור דבריו שאיי או' זמן על מין א' בפחות מל' יום אבל על מין אחר או' ולזה ביום ח' חג עצרת או' זמן אעפ"י שאמרו בליל סוכות משום דש"ע רגל בפ"ע וכו"ל כמין אחר והיינו דוקא בזמן התלוי בקידוש הימים אבל בזמן שאינו תלוי בקידוש הימים אומר זמן אפי' תוך ל' יום כגון אם נולד לו בן עשפיו מאשה א' ותוך ל' יום מאשה אחרת שביעה דאומר שהחיינו אף על השני וכן קנה כלים חדשים והקובע מזוזה או מעקה בביתו וכיוצא בהן עכ"ל וגלע"ד דלדעת הרד"א בשער ג' הנז' דס"ל כהרמב"ם שמברך מעיקרא קאמר דס"ה כ"פ תוך ל' יום מברך על מעקה ומזוזה אבל ליה לא ס"ל כמתבאר מכל מקומות הנז' מהכנה"ג י"ד וה"מ:

דיני מעקה ברכת אברהם א"כ סי' ר"ד א"ד סי' ר"ד הס"ל כיש"ם דהולין פ' ראשית הנז ברכת אברהם דקפ"ו הר"ן סוף סוכה וכו':

ברכת שהחיינו על כמה דברים עיין הרוקח סי' שע"ח:

הסוברים שמי שלא קיים מצוה א' מעולם ועתה מתהנך לה שיברך שהחיינו עיין ד"מ לי"ד ס"ס כ"ח ובהגהה ש"ע שם ומפרשי התוספתא פ"ו דברכות ס"ה הרב הס"ד פארדו. ופי' הרב יונה מווילנא ועיטור בכורים ועיין ס' דעת קדושים על ה' שחיטה סי' כ"ח סק"ג ש"ך וט"ז שם:

הסוברים היפך הוס' הנז' ושאין לברך אלא על מצוה שהיא מזמן לזמן עיין מר"ן ב"י א"ח ובש"ע סי' כ"ב ומפרשיו ככר לאדן דקכ"ב ב' וכו' א"ר ברכ"י מחב"ר סו"ג פרי מגדים כא"א ומ"ז פריסה הגר"א וביאורו דמש"א:

עיין עי"ד ובש"ע י"ד סי' רס"ה ס"ז וסי' כ"ח ומפרשיו ש"ך וט"ז לה"פ. סו"ג. יד שאול ' עה"ש. פרי מגדים בש"ר פר"ח ופר"ח בית סופר דח"ן ד' אין מברכין שהחיינו בקביעות מזוזה אלא ברכת המצוה פריסה לי"ד סי' רפ"ע וכ"כ בית סופר ח"ב אסיפת יצחק ס' מזוזה עיין שם עיין אגלי על י"ד סי' שכ"א:

ענין ברכה שהחיינו על ענבים בכללות כל המינים שבהם וכן בתאנים שחורים ולבנים וכו' הנה הברכ"י א"ח סי' רכ"ה ד' ז"ל חוזר ומברך וכו' כתב בתה"ד וכן תאנים לבנים ושחורים הרי מיני לכעלתה הדומה וכן לזמן והרב השמיטו אפשר דסבר שאינם הרי מיני לענין זמן וכבר פשט המנהג שאינו חוזר ומברך כשאוכל ענבים שחורים ותאנים ותותים הנה כ"י לא' קדום ועי' בס' בני חיי:

פירות הדומים כמין אחד והם מתבשלים בזמנים שונים זה בתחילת הקיץ וזה בסופו לדעת מסר"ל במוהל בשר אריה בחולק על תרומת הדשן בדין תאנים שחורות ולבנות שאין ראי' מתרו' וכן נראה דעת הש"ע שהשמיטו בנ"ד מודה דיש לברך שהחיינו

מסר"ר ישראל שלמה ליגנו ומהר"ר יצחק הלוי מרבני איטליא כ"י עכ"ל הברכ"י:

והרב מסד"ר דף כ"א ז"ל סי' רכ"ה ס"ד דין זה מועתק מתה"ד סי' ל"ג ז"ל וכו' והוצרכתי להעתיקה לפי שמצאתי כתוב וז"ל כתב המשיג דין זה כתבו תרו' הדשן סי' ל"ג ומביא ראיה מפלוגתא דר"א ור"י שהוא פ"ד ממס' תרו'. והמעיין שם יראה דאינה ראיה ועוד שהיא משנה שלמה פ"ב ממס' תרו' משנה ד' שכל מין תאנים אחד ותורם מזה על זה עכ"ל ועיינתי באותה משנה ומצאתי שהאמת עם המשיג במה שנחלקו וכו' ולכך אני או' דכיון דראייהו לברך אינה אלא מהסיא דתרו' וכבר בירנו דאינה ראי' מעתה אין לברך כשהם מין אחד כמ"ש בדיני ערלה סי' רנ"ה דענבים לבנות ושחורות מין אחד מקרו לענין הרכבה ומותר להרכיבן ואפילו היתה משנה תרו' כמו שהבינו בהטעם שאינם מעלות זה"ז מפני שהוא מין בשאינו מינו אנו מקשים ונאמר דמאי חזית ללמוד מתרו' לו' שהם ב' מינים נלמוד מערלה ויצא לך שהם מין אחד ולא יברך וספק ברכות להקל ובפרט בברכת שהחיינו שהיא רשות ולא חובה ומכ"ש שאינה ראיה וכמ"ש ובפלא שהב"י לא נתעורר בזה והפל"ה ושאר אחרונים שלא עיינו באותה ראיה וכו' סוף דבר דבדבר שהוא מין אחד כגון ענבים ותאנים שחורות ולבנות וגודגניות אינו מברך על כל אחד ואחד לבד מינים שאינם דומים אלא בעלין או בפרי דכמו שהם לענין ערלה נק' שאינו מינו ג"ך לענין ברכת שהחיינו נקראים ב' מינים ומ"ש בלבוש דמסיק בגמרא דתאנים לבנים ותאנים שחורים דשני מינין הם הגמרא הזאת היכן נמצאת והיכן היתה דדין זה מקורו הוא מת"ה שהמציאו מדיני תרו' הנז' ואלו היתה גמרא ערוכה כך לא היה צריך ת"ה ללמדו מדיני תרו' וכן היה מעתיקה הרמב"ם וש"פ כנהוג עכ"ל הרב מסד"ר:

סימן רל"ג.

כתב בס' מנהגי מהרי"ל דף ק' ז"ל כשהיה מתפלל עם בחורים בחדרו אחר חזרת ההלכה היה מדליק שם נר אחד קטן בל שעה ואם שהה עם החזרה סמוך לצאת הככבים מ"מ היה מתפלל תפילת המנחה ומייתי ראיה מפ' כל כתבי א"ר יוסי יהי חלקי עם מכניסי שבת בטבריא ר"ל מתוך שיושבו בין ההרים ומחשכי נהו מבעוד יום וממוצאי שבת עם יושבי ציפורי ר"ל שיושבו בראש ההרים אלמא בני טבריא אי נס החשיך להם בין ההרים מ"מ אחורי ההרים עוד היום גדול ועדיין לא עבר שעת המנחה ואמר שקבלה היה בידו מרבו המובהק מהר"ש (אה"א עד"ז ראיתי באיזה ס' ע"פ מנהג ירושת"ו על תפילת שחרית בהשכמה גדולה מפני הטעם הנז' ס' יוסף אומץ מועתק אגלי בסי' פ"ע ע"פ מ"ש בזה) וש"ל שהיה לשם או התפלל י"ח דמנחה בקו"ר וכולם התפללו עמו רק לוה לא' מהן שהוא לא יתפלל עדיין כדי שיענה אמן אחר ש"ל או יקרא אחד מבני העיר שהתפלל כבר והוא יענה עכ"ל:

סימן רל"ד.

בספר נכ"י ס' מנהג דק"ז א' סי' ג' ז"ל אומר פרשת התמיד כמו בשחרית ואומר אחר כך יהרמ"י אלדינו וא"א שתהא אמירה זו חשובה ומקובלת ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד בל בין הערבים במועדו אבודרהם בשם הר"י וב"י סי' רל"ד וג"ל שמנהיג

לפסם

לפרש היכא במועדו בזמנו דהיינו זמן שבהמ"ק קיים ולא תפרש במועדו בזמנו ביום דהיינו זמן בשעתו דא"כ מאי כאלו הקרבנו וכו' דמשמע שקרא פרשה זו שלא בזמנו ולכך מתפלל שיחשב לו כאלו הקריבו בזמנו כי מה טיבו ומה יופיו כחו בזה יותר מהמקריבה עצמו שנפסל בחוץ לזמנו. ולפ"ז נ"ל דאם עבר זמן מנחה שמתפלל ערבית שוב לא יאמר יהי רצון זה אלא אם רוצה קורא אותו כקורא בתורה וכו' סי' ד' כתב מ"א סי' רל"ד וכ"כ מהרח"ע סי' י"ד וטוב לו' פטום הקטרת וז"ל לאמ"ז מהרי"א ז"ל בס' יוסף אומץ פטום הקטרת יאמר אחר תפלת מנחה כשיש זמן וכו'. סי' ז' כתב בס"ח סי' תת"ע מי שנתעכב ולא התפלל מנחה וקרוב שעוברת השעה מוטב שלא יאמר תהלה לדוד ויתפלל י"ח כדי שלא תעבור השעה ואח"כ יאמר תהלה לדוד עכ"ל ונ"ל שה"ה פרשת התמיד יכול לו' אח"כ בקורא בתורה עמ"ש לעיל סי' ג' עכ"ל:

סימן רל"ה.

סעיף א' ענין מי שעדיין לא התפלל מנחה ונכנס לבהכנ"ס בשעה שהצבור מתחילין ת"ע מבע"י כמנהג אלגזאייר יע"א וכמנהג אשכנז הנז"ל סי' רל"ג או בבה"ש באלמגרב שהוא אחר בה"ש כנז' וכמ"ש אני בסי' רס"א עש"ב דבדיעבד או בשעת הדחק יכול להתפלל מנחה עד הלילה דהיינו צאת הכוכבים כמ"ש מור"ם סי' רל"ג ושם העתקתי דעת הפוס' בזה ע"ש וזה הנכנס לבהכ"נ ענה עם הצבור ברכו דת"ע קודם שהתפלל הוא תפלת מנחה אי נדון אותו בזה כדין עניית ברכו דת"ע דשבת עיין ס"ס רס"א וסי' רס"ג סעיף י' ט"ו ט"ז והו"ל לגבי דידיה שענה על ברכו כדין לילה ויתפלל תפלת ערבית שתים וכן לכמה דינים התלויים בענין יום או לילה ויהיה כוונת מרן ז"ל בכל מקומות שדבר בעניינים אלו שאמר לשון התפלל תפילת ערבית דר"ל בעניית ברכו גרידא שני ע"ד מ"ש מרן ז"ל עצמו בב"י סי' רס"ג הרבה פעמים דמ"ש הפו' שם דכיון שהתפלל קבל וכו' ר"ל דכיון דענה ברכו ולא בעי תפילה ממש ע"ש וה"נ בנד"ד כ"ה כוונת מרן ז"ל בסי' ל' הו"ד דדוקא בין שבת לחול הוא דשני בעניית ברכו לבד לו' דהו"ל אללו לילה כמ"ש במקומות הנז' לענין ליל שבת וכמ"ש בסי' תקנ"ב לענין ליל מוצאי שבת בענין חליצת מנעלים בט"ב שחל במוצאי שבת ע"ש אני מ"ש בזה משא"כ לשאר לילי החול לגבי הרבה דינים לא נעשו לגבי דידיה לילה כ"א בתפילת ערבית ממש לא בעניית ברכו כפשט לשון מרן בסי' ל':

וספק זה הוא דוקא בדברים שכתב מרן עליהם דכיון שהתפלל עמהו לילה הוא דמספק"ל אי בעי תפי' ערבית ממש או סגי בעניית ברכו כדין שבת כנז' משא"כ בדברים שאינם תלוים בתפילה כלל ע"ד מ"ש מרן ז"ל גבי מילה בי"ד ס"ס רס"ב וכיוצא עיין להש"ך י"ד סי' קנ"ו ס"ק ד' שנה בזה צריך יום גמור עפה"ד לא נשתנה ע"י תפילה וענין זמן לילה עפה"ד עיין באורך בסי' רס"א שקבלתי דעת מרן ומור"ם ז"ל ראשונים והאחרונים בזה:

ולענין ספק הנז' עיין לשון מור"ם ז"ל בי"ד סי' קנ"ז א' דמשמעות נראה דגם בחול עניית ברכו הוא כדין תפילת ערבית ממש לעניינים התלוים בת"ע וצריך לראות בפו' שם אי כוונת מור"ם ז"ל כפשטיה או דקאי דוקא על ליל שבת דסמיך ליה התם אבל לגבי לילי החול צריך להתפלל תפילת ערבית ממש ומחלק בין ליל שבת ללילי החול. ועיין למרן ב"י שם בשם תה"ד דנקט בלישניה וז"ל דכיון שהתחילו הקהל להתפלל ערבית כבר עשו אותה שעה לילה וכו' ע"ש נראה דבהתחלה בעלמא סגי כפשט לשון מור"ם ז"ל הנז'. ומפשט לשון המג"א סי' רל"ו סק"ג דנקט ואם בא לבהכ"נ בשעה שמתחילין ברכו והוא לא התפלל מנחה וכו' ע"ש הביאו הבאה"ט שם נר' דבחול אין הקפדה הן בעניית ברכו קודם שיתפלל מנחה הן במה שיתפלל אותו בהכ"נ בשעה שקורים ק"ש וברכותיה שלא כדין השבת הנז' סי' רס"ג סט"ו וכ"נ מפשט לשון הט"ז שם סק"ד שלא הקפיד אלא שלא יתפלל מנחה עם הצבור בשעת תפלת ערבי' י"ח ות"מ ע"ש:

סעיף ד' הנה בענין ק"ש שיאמר מרן ז"ל ובסי' נ"ח דנוס שקרא ק"ש של לילה אחר ע"ה קודם הנץ החמה יצא י"ח ק"ש של לילה וכן אם בדיעבד קרא ק"ש של יום משעלה ע"ה יצא י"ח ושני הלכות אלו הם ב' ברייתות בברכות דף ח' סא' סיא. תניא רשב"י אומר פעמים שאדם קורא ק"ש ב"פ בלילה א' קודם שיעלה עמוד השחר וא' לאחר וכו' לעולם ליליא הוא והא דקרי ליה יום דאיכא אינשי דקיימי בההיא שעתא. ושם תניא רשב"י או' רע"ק פעמים שאדם קורא ק"ש ב"פ ביום א' קודם הנץ החמה וא' לאחר וכו' לעולם יממא הוא והא דקרי ליה ליליא משום דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא ע"ש וב' הלכות אלו פסקם הרמב"ם ומרן ז"ל אלא שלא ביארו מהו האמת אם ע"ה הוא יום וה"ט שיוצא בו בק"ש של לילה הוא משום דאיכא דגנו וכו' או הוא לילה וה"ט שיוצא בו בק"ש של יום משום דאיכא אינשי וכו' ויש נפקותא בזה לענין כל מצות הנוהגות בלילה שנאנס ולא עשאם בלילה אם יכול לעשותם אחר ע"ה קודם הנץ החמה כמו ק"ש של לילה כסברת רשב"י דלעולם ליליא הוא או"ד לא מצי דלעולם יממא הוא כס' רשב"י משום רע"ק ומה שגורם לי ספק זה הוא מי שנאנס מחמת סעודת פורים ולא קם משכרותו להתפלל ת"ע אלא עד ע"ה אם דיינינן ליה כלילה ויקרא ק"ש ויתפלל או"ד לגבי ק"ש יקרא אותה אז ולגבי תפלה דיינינן ליה יממא וצריך להמתין עד שיתפלל אותה אחר תפילה העיקרית ואם יתפלל אותה אז הו"ל היפך ולא יצא כמ"ש ר"ס ק"ח ע"ש ועד"ז יש להסתפק גבי חנוכה ומגילה וספירת העומר בברכה:

ובמס' מגילה דף כ' משנה וגמרא מבואר שע"ה יום הוא כמלא דס"ל כברייתא ורשב"י משום רע"ק וכל הדברים הנז' שם הילכתא נינהו כהרמב"ם ובש"ע:

והמג"א ר"ס תרפ"ז ז"ל כתוב בהגמ"נ גר שנתגייר קודם הנץ החמה פטור מקריאת הלילה דעיקר מצותה ביום עכ"ל נ"ל דה"פ אעפ"י שלענין ק"ש מקרי לילה וחייב כמ"ש סי' נ"ח מ"מ פטור ממגילה הואיל ועיקר מצותה ביום ומשמע שאחר שלא קראה בלילה קוראה קודם הנץ החמה ול"נ שאינו קורא אחר שעלה ע"ה דבשלמא ק"ש תלוי בזמן שכיבה ואיכא אינשי דגנו בההיא שעתא אבל הכא תלי בלילה וכיון שעלה ע"ה מקרי יום כדאי' בגמרא עכ"ל וכתב ע"ז הרב נתיב חיים ז"ל ס' תרפ"ז במ"א בהתחלה שעלה ע"ה כ"כ וכ"ה במגילה דף י"ט ברש"י ד"ה אלא ע"ב עכ"ל והרב יד אפרים ז"ל סי' תרפ"ז במג"א כתב בהג"ה מנהגים וכו' ול"נ דאין קוראה וכו' ע"ל ס"ס תרפ"ח בט"ז ס"ק ו' בכ' דאפשר בשעת הדחק שיעורה עד הנץ החמה ומ"ש המג"א ומשמע שאחר שלא קראה וכו' ולא ידעתי מה חילוק בין גר שנתגייר לאחר ונר' דגם להגמ"נ אין צריך לקרות אחר ע"ה כיון שעיקר מצותו

מצותו ביום וגר דנקט לפי דבישראל לא שכיח דפשע עכ"ל ובהגהות הגאון מהר"ר ברוך פרענקל ז"ל סי' תרפ"ז מג"א בפתיחה בלילה קורא קודם הנץ החמה וכו' יש לעיין אם יכול לברך אח"ך על קריאת מגילה של יום כיון דבדיעבד יוצא בשל יום בקריאה אחרי ע"ה וצ"ל דז"כ המג"א דסותר הנר מקריאת הלילה כדי שלא יבטל בזה מצות קריאת היום לכתחילה אחר הנץ החמה וז"כ במ"ש דעיקר מצותו ביום. שם ומשמע שאחר שלא קראה וכו' איתא באחרונים דהמג"א כ' לרבותא גר אף שהוא אונס גמור יעויין סי' רל"ה סעי' ז' עכ"ל והטה"ם ז"ל חייב לקרות המגילה בלילה כתב המג"א דאינו יכול לקרות אחר שעלה ע"ה קודם הנץ החמה אם נאנס ול"ד לק"ש דתלוי בזמן שכיבה והיכא אינשי דגנו בהאי שעתא דהכא תלוי בלילה ע"ש והט"ז סי' תרפ"ז ס"ק ו' כתב דזמנה כל הלילה כמו ק"ש ואין דבריו מוכרחים כמ"ש עכ"ל והרב נה"ש סי' תרפ"ה ס"ז ז"ל אבל מ"ש דהט"ז דנקט הכי משום דאפשר דשיעור קריאת הלילה עד הנץ החמה עמו הס"ר היא מלתא דלא מסתברא כלל דהא התם משום דבשכיבה תלי רחמנא והיכא אינשי דגנו אבל הכא תלוי ביום ובלילה ומשהאיר ע"ה יממא הוא עכ"ל הגה"ב :

סימן רל"ו.

(הרב כף החיים ז"ל סי' ל"א אות ח' ז"ל בערבית לא יחתום לומר מכל דבר רע וזהו לכל לילות החול וכמ"ש הרב ספרא רבא דישראל רבי חייא ז"ל בס' צפיחית בדבש סי' י"א עכ"ל) :

סימן רל"ט.

בספר מנחת אהרן כלל כ"ג בסדר ק"ש שעה"מ סי' ג' אומר השכיבנו ויכוין כמו בערבית אך לא יחתום בה אלא יאמר עד כי ומצילנו אתה ואפילו בלילי שו"ט שא"א בהשכ"ג כי אם בקיצור שאין להזכיר בהם שמירה דיכולה היא פתרחם אפ"ה כל יחיד בביתו בעת השינה יאמרנה כמו שאומר שאר תחינות להגנה שהשעה צריכה לכך עכ"ל ולענין זמן אמירת ברכת המפיל כתב דמל' מרן בש"ע וכ"ה ל' הטור כו' לומר ברכת המפיל אחר ק"ש אמנם לדעת המקו' להקדים ברכת המפיל לק"ש ומה גם שכ"כ המג"א סק"ב ע"ש וסיים ז"ל זאת היודע שעתיד להפסיק אחר ק"ש מחמת אונס או שרוצה לשמש מטתו תכף בשכבו שא"א לו להעמיד עצמו עד אחר חצות דהתירו לו בכה"ג לבעול מיד ועי' בסי' ר"מ וא"כ אין לך הפסק גדול מזה ואין ס' דבענין כזה אמרינן ליה שלא יברך אז המפיל אלא יאמר כל סדר ק"ש כולו חוץ מהמפיל ואחר ששמש מטתו או שהפסיק בדבור יאמר ברכת המפיל ופרשה ראשונה עד ובשעריך כמ"ש הבל"ח והכנה"ג אלא שיזהיר שיהיה בחדר נקי שלא יהיה שם רעי או עביט של מ"ר דח"ו לא יכשל בכלל כי דבר ה' בזה כנו' אלא יבדוק יפה ויקדש עצמו כנע"י ואז יאמר המפיל כנז' ועי"כ יקיים ודומו סלה אבל בענין אחר יקדים המפיל וק"ש אחריה ע"ש. ושם סי' י' ז"ל ואם בלילי שו"ט ור"ח שאין אומרים בהם הוידוי טוב שיהרהר הרהורי הוידוי במחשבתו לשוב לפניו ית' ומחשבה טובה מצרפה למעשה כי שעת סכנה היא לו כמ"ש. י"א יתודה במזמור בבא אליו נתן הנביא אף שכבר התודה יחזור במזמור הזה שהוא דברי וידוי שאמר דוד בתשובתו לפניו ית' ולפיכך ראוי לאומרו בהכנעה גדולה ואף בליל שו"ט שא"א וידוי יאמר זה. יאמר שיר למעלות אשא וכו' ויאמר עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר ישר והפוך שחר אעירה וכו' ואם ירצה יקבע לו השעה שרוצה לקום בבקר וכן יאמר עורה כבודי עורה בשעה פ' וכן יאמר ז"פ ומובטח לו שיתעורר באותה שעה ויאמר פ' ויאמר ה' אל השטן וכו' ה גדוד וכו'. י"ב ואחר גמרו ק"ש מעומד יפשיט מלבושי מעליו ויזהר במה שהזהירונו רז"ל שלא יעמוד בפני הנר ערום דמסוכן להיות נכפה ח"ו ואז יקרא מתחייב בנפשו שהוא הגורם לעצמו וכו' וכשהולך מנעליו חולץ של שמאל תחילה וכן כשפושט בגדיו יפשוט יד שמאל ואח"כ של ימין וכמו שאין ללבוש ב' בגדיו כא' דקשה לשכחה אלא ילבש כ"א בפ"ע כן גם כשפושט יפשוט כל בגד בפ"ע ולא ב' כא' עכל"ל :

כתב השל"ה מ"א דקל"ח ז"ל הב"י כתב ירו' ר' היה קורא את שמע וחוזר וקורא כמה פעמים עד שהיה משתקע בשינה ומכאן משמע שקריאת ק"ש יהיה אחרון לקריאה סמוך לשינה כך הוכיח רבינו נסים גאון ע"כ הגה"ה אבל בגמ' פ' הרואה משמע בהדיא, ובכל הפוסקים דברכת המפיל או' באחרונה וכן ראיתי בק"ש בסידור הגאון המקובל איש האלהים מהר"מ קורדווירו ז"ל והוא סידר ברכת המפיל באחרונה ופשוט הוא וכ"כ בהדיא בס' המוסר פי"ד דלאחר ק"ש יאמר ברכת המפיל ומסתבר טעמא כי איך יפסיק לברכת המפיל שהיא ברכת השינה וכבר ידוע שאסור להפסיק בין הברכה לבין הענין שמברך עליו (אה"א לפי מ"ש השכנה"ג בשם סדר היום מתורץ דקדוק זה כנז"ל) ואע"ג דשינה אין בידו ולפעמים מפסיק הרבה בין ברכה לשינה זה אינו כלום דאנוס פטריה רחמנא ואין מחוייב לתקן אלא דבר שתלוי בו וכן הוא בס' אדם וחוה נתיב י"ג ח"ב ז"ל שם נכנס אדם לישן או' אחר שקרא ק"ש בא"י המפיל חבלי שינה על עיני עד בא"י המאיר לעולם כולו בכבודו ע"כ הגה"ה עכ"ל השל"ה. ובס' הכוונות לא כתב כי אם האופן דברכת המפיל קודם לק"ש אבל בשאר כתבי הרב ז"ל כתוב ב' האופנים ומה שירצה יעשה עיין לס' מ"ח מס' השכיבה ובס' שערי ציון. ומנהגי מכמה שנים כשאני חושש שלא אצטרך להפסק כגון שידברו עמי ב"ב או שאטיל מ"ר סמוך לשינה בזמן קרירות הגוף וביוצא אני מקדים כל סדר ק"ש זולת ברכת המפיל שאני מברכה סמוך לשינה ופסוק שמע ובשכמל"ו ובידך אפקיד רוחי וכו' וכשאני צריך לישן תכף מפני תוקף השינה אני מקדים ברכת המפיל תחילה שלא תתבטל ממני מכח השינה. אח"כ ראיתי להשל"ה שם דקמ"ה ב' ז"ל וענין זמן ת"ה בחצות לילה ומי שלא יוכל לעמוד על עצמו ורוצה לשמש מיד כששוכב אזי כשיקרא ק"ש יקרא ק"ש וכל הפסוקים וברכת המפיל לא יאמר אלא עד אחר הביאה דאל"כ יהיה הפסק בין ברכת לשינה ואז יאמר ברכת המפיל ויאמר שנית פרשה ראשונה דק"ש כי אסור לדבר אחר ק"ש ועיין בב"י ובש"ע בהג"ה סי' רל"ט עכ"ל. עוד כתב ז"ל כ' התשב"ץ בסי' ר"ס ז"ל ואו' לישועתך בכל שנה פנים. לישועתך קויתי ה'. לישועתך ה' קויתי. קויתי לישועתך ה'. קויתי ה' לישועתך. ה' לישועתך קויתי. ה' קויתי לישועתך. וכו' ע"ש :

סימן ר"מ.

אמר הצעיר אלעזר הנה חשקה נפשי לקבץ ביחד דרוש אחד מלוקט מהזוה"ק והש"ס וכתבי האר"י

הארי זלה"ה בענין גודל חיוב קדושת הזווג וביאור איך תהיה הקדו' הזאת בכמה פרטים בין לת"ח לפי מדרגתם ובין לשאר בני אדם וכו' ובודאי הגמור בלי שום ספק הוא שמי שלא יטהר עצמו מעונות ופשעים אין לו שום יכולת לקיים הקדו' הנז' מפני שהיצה"ר גבר עליו להחטיאו בכל פרט מפרטי קדושת הזווג ועי"כ בעוה"ר בולע השט"א באותו הולד בין אם יהיה זש"ק א"ל כמ"ש בזוהר פ' אחרי מות דע"ו ופרשת בראשית דנ"ד וכמש"ה בס"ד ולכן כדי שיהיה לאדם עזר וסיוע ויכולת הענין הנז' צריך לקיים ולשמור כמה דברים שהם שרשים ברפואת הנפש לטהרה ולזככה מאד משליטת היצה"ר ומתקדש על ידם האדם ועי"כ ימצא עזר וסיוע לקיום מ"ע והתקדשתם והייתם קדושים כדרכו ז"ל קדו' שעת ה"ה כמש"ה :

שורש כל הרפואות של תחלואי הנפש הוא השתדלות בעסק התורה יומם ולילה ובפרט מח"ל שבלך שעי"כ מטהר ומתקדש האדם בטהרה ובקדושה תורה ותשו' שאמר ת"ל מגדת לאדם מעשיו ומרגשת אותו בהם לחזור בתשו' וקורעת הגז"ד וע"י עסק התו' לשמה הקב"ה מתפייס בהדיה והשוטה היפך זה ב"מ הוא ראש לכל מרעין בישין כמש"ה התרפית ביום צרה צר כחכה כמבו"ת ואז"ל התי' משולת בינה וכו' כמש"ת:

הנה בזוהר פ' ויקרא דכ"ג ז"ל ומאן דקאים בליליא למלעי באורייתא אורייתא קא מודעא ליה חוביה ולא בארח דינא אלא כאימא דאודעא לברה במלה רכיך ואיהו לא אנשי ליה ותב בתיובתא קמי מאריה ע"ש. ובפ' קדושים דף פ' ז"ל ר' יוסי הוה אזיל בארחא פגע ביה ר' חייא א"ל הא דאוקמוה חבריא דכתיב בעלי ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה אמאי בגין דד"ת סלקין על כל קרבנין דעלמא כמה דאוקמוה דכתיב זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים שקיל אורייתא לקבל כל קרבנין דעלמא א"ל הכי הוא הוא ודאי דכל מאן דאשתדל באורייתא אע"ג דאתגזר עליה ענשא מלעילא ניחא ליה מכל קרבנין ועלוון וההוא ענשא אתקרע (ובענין זה לשמה קב"ה אתפייס בהדיה) ות"ח לא אתדכי ב"נ לעלמין אלא במילי דאורייתא בג"כ מלין דאורי' לא מקבלי טומאה בגין דאיהי קיימא לדכאה לאילין מסאבי ואסוותא באורי' אשתכח דכתיב רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ודכיותא אשתכח באורייתא דכתיב יראת ה' טהורה עומדת לעד מאי עומדת לעד דקיימא תדירא בההוא דכיותא ולא אתעדי מנה לעלמין א"ל יראת ה' כתיב ולא תורה א"ל הכי הוא ודאי דהא אורייתא מסט' דגבו' קאתייא א"ל ומהתם נפק' מהכא נפקא דכתי' ראשית חכמה יראת ה' וכתי' יראת ה' טהורה ואורייתא קדו' אתקרי דכתי' כי קדוש אני ה' ודא אורייתא דהיא שמא קדישא עילאה וע"ד מאן דאשתדל בה אתדכי ולבתר אתקדש דכתי' קדו' תהיו קדו' היו לא כתי' אלא תהיו תהיו ודאי א"ל הכי הוא ומקרא כתי' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וכתיב אלה הדברים וכו' תא חזי קדו' דאורייתא קדו' דסליקא על כל קדישין וכו' ע"ש :

ובפ' אחרי מות דס"ה א' ז"ל א"ל ר' אבא נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך אויתיך אוקך מבע"ל אשחרך יבהרך מבעי ליה אלא הא אוקמוה כד"א אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש ת"ח נפשא ורוחא אשתתפו כחדא לעלמין תאנא פולחנא שלימתא דבעי ב"נ למפלח לקב"ה כמה דתנינן ואהבת את ה' אלהיך דירחים ליה לקב"ה רחימותא דנפש ממש ודא הוא רחימותא שלימתא רחימותא דנפשיה ורוחיה כמא דאתדבקו אלין בגופא וגופא רחים לון כדין יתדבק ב"נ ברחמא לקב"ה רחימותא דנפשיה ורוחיה לאתדבקא ביה הה"ד נפשי אויתיך בלילה כלו' נפשי ממש אף רוחי בקרבי אשחרך לאתדבקא בך ברחימותא שניאה בלילה דבעי ב"נ מרחימותא דקב"ה למיקם בכל ליליא לאשתדלא בפולחניה עד דיתער צפרא ויתמשך עליה חוטא דחסד דתניא זכאה חולקיה דההוא ב"נ דרחימותא דא רחים לקב"ה והני אינון זכאי קשוט דמרחמין לקב"ה הכי בגין דעלמא מתקיימא בגיניהון ושלטין על כל גזרין קשין דלעילא ותתא בגין דאתקיים עלמא בגיניהון תאנא ההוא זכאה דאתדבק ברוחיה ונפשיה לעילא במלכא קדי' ברחימותא כדקא יאות שליט בארעא דלתתא וכל מה דגזר על עלמא אתקיים עכ"ל :

ובפ' ויחי דרמ"ב ז"ל יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים א"ר אבא וכי יששכר חמור אקרי אי בגין דאשתדל באורייתא נקרייה ליה סוס או אריה או נמר אמאי חמור אלא אמרי בגין דחמור נטיל מטולא ולא בעיט במאריה כשאר בעירי ולא אית ביה גסות הרוח ולא חייש למשכב באתר מתתקן אוף הכי יששכר דאשתדלותיה באורייתא נטיל מטולא דאורייתא ולא בעיט ביה בקב"ה ולא אית ביה גסות הרוח כחמור דלא חייש ליקרא דיליה אלא ליקרא דמאריה רובץ בין המשפתים כדאמרינן ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתו' אתה עמל. ד"א יששכר חמור גרם רובץ וכו' פתח ואמר לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד כמה חביבין אינון מלין דאורייתא כמה חביבין אינון דמשתדלי באורייתא קמי קב"ה דכל מאן דאשתדל באורייתא לא דחיל מפגעי עלמא נטיר הוא לעילא ולא עוד אלא דכפית לכל פגעי דעלמא ואחית לון לעמקי דתהומא רבא ת"ח בשעתא דעאל ליליא פתחין סתימין וכלבי וחמרי שריין ושאטן בעלמא ואתייהיבת רשו לחבלא וכל בני עלמא ניימי בערסייהו ונשמתהון דצדיקייא סלקין לאתענגא לעילא כד אתער רוח צפון ואתפליג ליליא אתערותא קדי' אתער בעלמא ואתער בכמה דוכתי זכאה חולקיה דההוא ב"נ דאיהו קאים בההיא שעתא ואשתדל באורייתא כיון דאיהו פתח באורייתא כל אינון זינין בישין אטיל לון בנוקבא דתה"ר וכפית ליה לחמור ונחית ליה בעפסרי דאחות עפרא דזוהמי קטרא בג"כ יששכר דאשתדלותיה באורייתא כפית ליה לחמור ונחית ליה מההוא גרם המעלות דאיהו סליק לנזקא עלמא ושוי מדוריה בין המשפתים בין זוהמי דעפסרי דעפרא ת"ח מה כתי' וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד וירא מנוחה כי טוב דא תשב"כ ואת הארץ כי נעמה דא תשבע"פ ויט שכמו לסבול למסבל עולא דאורייתא ולדבקא בה יומי ולילי ויהי למס עובד למהוי פלח לקב"ה ולאתדבקא ביה ולאתשא גרמיה בה עכ"ל :

ובפ' ויקרא דכ"ב אמר שמזמור הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' נאמר על העומדים לעסוק בתו' בחצות לילה ואמר ומאן אינון דשבחא כולא דילהון קמי מלכא הדר ואמר העומדים בבית ה' בלילות אלין אקרון עבדי ה' אלין אתחזון לברכא למלכא וברכתא דילהון ברכתא הה"ד שאו ידיכם קדש וברכו את ה' אתון אתחזון דמלכא קדישא יתברך על ידייכו וברכתא דעל ידייכו ברכתא היא עכ"ל :

ובמס' ברכות דס"ג א"ר טבי א"ר יאשיה כל המרפה עצמו מד"ת אין לו כח לעמוד ביום צרה שנא' התרפית ביום צרה צר כחכה א"ר בר מתנה אמר שמואל ואפי' מצוה א' שנא' התרפית מכל מקום ופרש"י ז"ל

ז"ל שחרפיה מד"ת ביום ארה צ"ר כהכה אפי' מצוה אחת אם נתרפית ממנה כשבאה לידך ולא חשת להתעסק בה צר כחך שהרפיה מ"מ אף במצוה א' משמע:

ובמס' בתרא דע"ח ב' א"ר יוחנן מ"ד על כן יאמרו המושלים וכו' המושלים אלו המושלים ביצרם בואו חשבון בואו ונחשב חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה תבנה ותכונן אם אתה עושה כן תבנה בעוה"ז ותכונן לעוה"ב עיר סיחון אם מעים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר שיחה נאה מה כתי' אחריו אש יצאה מחשבון וכו' תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין ולשבה מקדים סיחון מקריה לדיקים שנק' ביהון אכלה ער מואב זה שמהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר שיחה נאה בעלי במות ארנון אלו גסי הרוח דאמר מר כל אדם שיש בו גסות הרוח נופל בגיהנם וכו' אר"י א"ר כל הפורש מד"ת אש אוכלתו שנא' ונתתי פני בהם מהאש יצאו והאש תאכלם כי אתא רב דימי א"ר יונתן כל הפורש עצמו מד"ת נופל בגיהנם שנא' אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח ואין רפאים אלא גיהנם שנא' ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה:

ובמדרש רבה הביאו הר"ח ש' הקדו' פ"ז ז"ל ואמרו בב"ר פ' מ"ד ב"פ ויהי השמש לבוא וכו' ז"ל ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי תחילת מפולת שינה דמיך ליה ולא לעי באורייתא דמיך ליה ולא עביד עבידתא עכ"ל:

ובתקונים תי' ו' ז"ל בכל עץ דא צדיק דאתמר ביה עץ פרי עושה פרי למינו ודא יוה"ש דתמן זווגא דשכינתא עם קב"ה ותמן אית ליה ניחא ועלה אתמר והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו דא עתו דצדיק דאיהי ליל שבת דמניה דצדיק פרחין נשמתין חדתין בישראל בערב שבת דאתקריאו פנים חדשות וכו' ובג"ד כד ישראל בשאן בעותין למלכא אמרין לה אנה הלך דודך דאתמר ביה ברח דודי אנה פנה דודך בכמה בקשות וצלותין ובעותין ונבקשנו עמך דשינך איהו נחית עלן דלא הוה זו מינגא אלא בגין דלא אנהגא יקרא בך דשינך הוה אסיר עמנא בכל ו' יומין הה"ד יהיה סגור ו' ימי המעשה וביוה"ש יפתח דהכי איהי שכינתא סתי' עמיה ביומא דחולא כשושנה כד איהי אטימא וביוה"ש וביומא דהדשא ובי"ט אתפתחת לקבלא ריחין ובוסמין ולייראה נפשין ושמחין לבנייהו ווי לון לב"נ דקב"ה אסיר עמהון בגלותא ושכינתא אסירת עמהון ואתמר בה אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורין ופורקנא דילה דאיהי תשובה איהי עילאה איהי תלייא בידיהון וכו' ואיהו בכל יומא אשגחותיה עלייהו ויהיב לון מזונא ויפן כה וכה אי איה מאן דאתער בתיובתא לתברא בה אסירין דילהון הה"ד לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו ויפן כה וכה וירא כי אין איש אלא איש לדרכו פנו בעסקין דילהון באורחין דילהון איש לבצעו מקצהו בבצעא דהאי עלמא ולאו איגון מסטרא דאלין דאתמר בהון אנשי חיל יראי אלד'ים אנשי אמת שונאי בצע אלא כולהו נוחין בצלותין ביוה"כ ככלבים דאינון אומין עע"ז הב הב לנא מזונא וסליחה וכפרה והיי כתבנו לחיים ואינון עזי פנים ככלבי' דצווחין לגביה ולית לון בושת אנפין דלא אית מאן דקרא ליה בתיובתא דיחזיר שכינתא לקב"ה דאיהי מרחקא מניה ויחזיר לגביה ואתדמיין לכלבים דאתמר בהון ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ואינון ערב רב דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין ועוד אינון שאלין מזונא וכיסוייא ועונה דאיהי עונת זווגייהו משבת לשבת ולא אית מאן דשאיל מזונא דאיהי תורה שארה דשכינתא ואיהי אי' עי' דאתמר בה ואל תטש תורת אמך כסותה דא כיסוייא דציצית ועטיפא דיליה ותפילין דיד דאתמר ביה תפלה לעני כי יעטוף ועונתה דא ק"ש בעונתה ואם שלש אלה לא יעשה לה לשכינתא ויצאה חנם אין כסף ליה ליה כסופא מן שכינתא חציפא איהו וכו' ע"ש:

ובשה"ב דרושי ק"ש בשה"מ ד"ד ז"ל הכלל השולה מזה שצריך האדם להתנהג באופן זה שנבאר ועי"כ יהיה אהוב למעלה ונחמד למטה ומושכים עליו חוט של חסד ביום ויהיה נק' מכלל בני היכלא דמטרוניתא קדי' וזה עניינו. הנה בתחי' הלילה בשעה שרוצה ליכן יאמר הסדר בנסדר בשע"ה וכו' וכשיקום בח"ל וכו' ויבכה כמו שאמ' בשעה או יותר וכו' ואחר שעשה בכיה זו מיד יקום ויעסוק בתורה עד אור הבקר וכו' ובזה הבין גבת העלום שהפלינו לספר בזוהר בפבת העוסק בתו' אחר ח"ל ודע כי העיקר שצריך להשתדל בכל כחו לעסוק בתו' כל ח"ל עד שיעלה השחר וילך להתפלל ולא יפסיק בשינה ודבר זה אין למעלה ממנו אבל אם אין בחדם יכולת להיות נעור כל חצות אתמון של לילה אז יקום ממש בח"ל ויבכה על החרבן כמו הנ"ל שעה ואח"ך יעסוק בתורה שעה אחרת ותחזור ליכן ובלבד שתחזור לקום כמו הנ"ל שעה קודם עלות השחר ותחזור לעסוק בתו' באופן שקודם שיעלה ע"ה תהי מתקשר עם השכינה כנ"ל וכאשר הניע זה אז עולה השכינה עם דודה כאמ"י אז ימצאוהו נעור ומתקשר עמה בסוד בני היכלא דמטרוניתא ותעלה אותך עמה בעת עלותה בתפי' השחר וכו' וצריך להזהר בכל יכולתו לקום בח"ל ממש והנה אם הוא בלילי הקיץ הקצרים אף כשיקום מעינתו יהיה קרוב לע"ה אל תחוש לעסוק בתורה בשעה רק שתעשה סדר הבכיה הנז' ואח"ך אם ישאר זמן תעסוק בתורה והזהר מאד שלא תתבטל מזה אפי' לילה אחת כי הוא ענין רב התועלת ע"ש:

והרב הותח אך בביאור שיר השירים ז"ל וזה פי' הרב החסיד מהר"ר יהודה הכהן ז"ל מרבני עה"ק ירו' ת"ו (בזמן השר"ת זלה"ה) ליניה פתים בדרך עקש בומר נפשו ירחק מהם דהיינו דזמנין דמשכחת יתעורר האדם לעשות לדקה או ללמוד ויתלהב לבו לעשות ושבר ליניה יתקרר בעצלות ויתבטל וז"ש ליניה פחים דהיינו שיתקרר מהתמימות הטוב אשר חשב וזהו דרך עקש כי עלתה לו רות טהרה בתמימות לקיים מצוה או ללמוד ויצר הטוק אתא תמרא ובעט לפרגא ונמנע מהטוב ההוא ולכן בומר נפשו דייקא ירחק מהם ותכף כשיתעורר לטובה יחזיק בהתעוררות ההוא להביאו לידי פועל עכ"ל:

בס' ש' קדו' למהרח"ו זלה"ה ז"ל ועתה נתקן תרופה כוללת להנצל מכל תחלואי הנפש והם ג' דברים לפי שעיקר בנית האדם וגרמות הנזקין הם ג' דברים א' כי החומר משכה העיבות מן האדם להחטיאו ב' כי נותן בלבו שיש יתרון ביום עובה הוא בטוב ג' כי גם אותה אם יבוש בלבו לזכור הנה יהיה יותר במזיד כי יאמר בלבו מה נאכל בשנים השנים ימי חנותינו בהם וזו קשה מכ' הא' לכן עשה זאת איפא בני והנצל מג' פשעי ישראל האלה כי כנגד הא' שים נגד עיניך תמיד אל תבכל ברותך לעשות שום מעשה ולדבר שום דיבור הקל עד תשים מתון מתון במחשבתך אם תעשה או תדבר ואם תהדל כי פרי מהירות החרטה ואין עוד תקנה להחזירה אל נדנה וכנגד הב' יהיה יראת ה' על פניו לא תמוש מנגד עיניו יראת יום המיתה והכנסת הקבר עד ירקב תרוד רקב (ענין תרוד רקב נתבאר בזוהר וירא דקע"ז במדרש הנעלם) אחד בספק בשרו למאכל תולעים ודין חבוט הקבר ודינו של גיהנם ויום הדין

הדין הגדול לכל באי עולם כי אפי' שמואל השקול כמשה ואהרן נתיירא ממנו וכנגד הג' יקנה מדת הבטחון באמת כי עיניו על דרכי איש לתת כדרכיו ואין משפיו וגם תחבולותיו מעלין ומורידין כי לא לקלים המרוץ ויפלך יהבו עליו וכמ"ש בס' תפילת ר"ס אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא תכלים לנלח כל החוסים בך עכ"ל :

כתב הרב נוה שלום בביאורו למס' ע"ז די"ט על מא' מכריז ר' אלכסנדרי מאן בעי חיי וכו' ז"ל ואפשר לפרש דרך לחות דכיון דמכריז ר' אלכסנדרי מאן בעי שם חיי היינו על הבנים כדפי' שמא תאמר אלך ואתגרה בשינה להרבות בתשמיש ויקח נשים רבות כדי שיהיו לו בנים שהם עיקר חיי העוה"ז כמו שמכריז לו ירבה בתשמיש בכל לילה ח"ל ועשה טוב ואין טוב אלא תורה שהעיקר הוא עסק התו' ולא יאבד לילותיו בענין זה אלא לא ימשם מעהו כי אם מע"ש לע"ש ולא יבטל מהתו' והקב"ה ישגיח אותה באותו הזמן ויוליד בנים הגונים ועיין להרב שנות חיים פרק עשרה דקכ"ו מה שפי' במאמר זה עכ"ל :

בירושלמי פ"ק דחגיגה ע"פ ויאמר ה' על עזבם את תורתי ר' הונא ור' ירמיה בשם ר"ש בר רבי יצחק מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ועל ג"ע ועל ש"ד ולא ויתר על מאוסה של תורה על מה אבדה הארץ על ע"א על ש"ד ועל ג"ע אין כתיב כאן אלא על עזבם את תורתי א"ר חייא בר אבא כתיב אותי עזבו ואותרא (לשון בתמיה וכי אוותר להם והלא לא שמרו את תורתי שמא את תורתי שמרו הלוי אותי עזבו ותורתי שמרו המאור שבה היה מקרבן אצלי :

בזו"ח די"ג ז"ל ר' יוסי ן' חלפתא הוה יתיב קמיה דר' יצחק א"ל נידי שמיע ליה למר על מה אתארך יומא דמשיחא מן גלותא דא א"ל לא אתארך אלא על ביטול אורייתא דהכי שמענא מרב המנונא סבא ג' גליות גלו ישראל וחזרו בזכותהון דג' אבות וגלותא רביעאה בזכותא דמשה יתחזרון הא ואחזי לך לא אתגלו ישראל אלא על ביטול תורה שנא' ויאמר ה' על עזבם את תורתי אמר הקב"ה בגליות הראשונות חזרו בזכות אברהם יצחק ויעקב עכשיו הם חטאו בתורה שנתתי למשה ונק' על שמו שנא' זכרו תורת משה עבדי כד יתודון ויתעסקון בתורתו בזכות משה אני גואלם ע"כ. נאמר בתו' תורה צוה לנו משה מורשה כדי לשמרה ולעסוק בה ואם לאו מורשה קהלת יעקב מורשה דהא משכנותא היא מן ה' מורים ומעשיר מלמד דלא אתייא משכנותא לבריה דיעקב אלא על דלא אתעסקו בפיקודין דאורייתא עכ"ל :

ובתנא דבי אליהו הביאו הרב היד"א ז"ל בשמחב"ר ובמורה באצבע ז"ל לא חרב העולם אלא בפשעה של תורה ולא חרבה א"י אלא מפשעה של תורה וכל הצרות הבאות לאדם אינן אלא בפשע התו' שנא' בפשע יעקב כל זאת עכ"ל :

והרב חומת אנך בפי' איכה ז"ל כי ה' הוגה במדרש יכול על מגן ת"ל על רוב פשעיה והנו ביה רבים ואפשר דרך דרש כי הנה כתיב על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתי וז"ש כי ה' הוגה יכול על מגן כלו' על חנם ע"ד דרש רז"ל ע"פ אשר נאכל במצרים חנם מן המצות וכטד"ז נאמר הנה מן התורה כלו' שלא היה בידם אלא ביטול תורה ואה"נ דביטול תו' חמור מאד וכדאי להביא את כל הרעה ת"ל על רוב פשעיו דהיה בידם ע"ז ג"ע ש"ד והשתא יקשה מאז"ל ע"פ על מה אבדה הארץ דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שבא הקב"ה ופירשו ויאמר ה' על עזבם את תורתי ולכאורה אינו מובן לא הכתוב דכתיב מי האיש החכם וכו' על מה אבדה הארץ ולא דרשת רז"ל דנשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו על מה אבדה הארץ והלא היו עונותם גלוים בחמורות כאמור אמנם אפשר דהשאלה היתה איך נלכדו בעונות אלו והשיב ה' על עזבם את תורתי ולא יש מבטל היצה"ר כי אם בתו' ובביטולה נתגבר היצה"ר ועוו ופשעו וז"ש על רוב פשעיה עכ"ל :

שיחה בטילה גורמת לידי עבירות גדולות כי הרי אפי' יושב בטל ה"ז מושב לצים ונענש עונשים גדולים ככז' בענין הליצנות מכ"ש השח שיחות בטילות בפועל ולא עוד אלא שמביא לידי לה"ר ורכילות וליצנות ומספר בגנות חבירו ואז"ל השח שיחה בטילה עובר בעשה שנאמר ודברת בם ואמרו על ריב"ז ועל רב שנימיכן לא שחו שיחת חולין וכו' ואז"ל מלה בסלע משתוקא בתרי ואז"ל לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה וכתיב ישב בדד וידום יתן בעפר פיהו וכתיב מות וחיים ביד לשון ואז"ל סייג לחכמה שתיקה ואמר שלמה הע"ה אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלדים כי האלדים בשמים ואתה על הארץ ע"כ יהיו דבריך מעטים ואז"ל האמנם אלם צדק תדברון מה אומנותו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאלם וכו' ואז"ל כד הוה מטי להאי קרא הוה בכי כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו אפי' שיחה קלה שאדם משיח עם אשתו ואפי' דברים שאין בהם ממש הן נכתבים על פנקסו של אדם וקורין לפניו בשעת מיתתו וכו' ואז"ל שתיקתו של אדם מביאתו לידי ענוה והענוה היא ראש לכל יראת שמים ובשעה שאינו עוסק בתורה יהיה דומם ומדבק בשפותיו וזל"ז כב' ריחיים שטוחנות זע"ז מפני צדקותיו וזכיותיו כולן של אדם אינן מספיקות במה שיוציא בשפתיו. אשרי מי שישים עצמו אלם וחרש וחגר וסומא וכל כך למה כדי שלא יחטא ויחייב עצמו ואת חבריו לגיהנם וכן דוד הוא אומר ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו. ובס' הזוהר ולית לך הבל דלית ליה קלא וכל אילין מלין דאשתדל בהו כ"כ דלאו אינון לפולחנא דקב"ה ההיא מלה אתעביד מיניה הבל וטאית בעלמא וכד נפקת נשמתיה ההוא הבל מגלגלא ליה בעלמא ודא הוא ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע ואמרו שם דף של"ה ותלבש אסתר מלכות אולפנא כל מאן דנטר פומיה ולישניה זכי לאתלבשא ברוח קדשא וכו' עכ"ל מהרח"ו ז"ל. ובזוהר פרשת שמיני דמ"א ז"ל ר' אבא פתח מי האיש החפץ חיים וכו' נצור לשונך מרע וכו' סור מרע וכו' וכתי' שומר פיו וכו' ינטר פומיה מכולא ינטר פומיה ולישניה ינטר פומיה ממיכלא וממשתייא דמסאב לנפשא ומרחק לב"נ מאינון חיין ומאינון יומין וינטר לישניה ממלין בישין דלא יסתאב בהו ויתרחק מנייהו ולא יהא ליה חולקא בהו. ת"ח פומא ולישן אתר עילאה הכי איקרי ובג"כ לא יפגים איניש פומיה ולישניה וכ"ש לאסתאבא נפשיה וגרמיה בגין דאסתאב הוא בעלמא אחרא וכו' ע"ש :

בירן' מס' סוטה הביאו בס' זא"מ ערך יחס ז"ל דרש רע"ק ויחר אף אליהוא בן ברכאל הבוזי וכו' אליהוא זה בלעם וכו' א"ל רשב"ע אין הוא כבר כיסה עליו המקום ואין ליה הוא עתיד הוא להתווכח עמך אלא אליהוא זה יצחק בן ברכאל שבירכו אל שנא' ויברכהו וכו' בשעה שנעקד ע"ג המזבח ובמס' שבת דפ"ח ע"ב ת"ר הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים עושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהן הכתוב או' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ופירש"י ז"ל הנעלבים

הנעלבים ואינם עולבים אחרים באין עליהן בחולשה ולא הן על אחרים עושים מאהבת המקום ושמחי' ביסורין על עליבת הבאה עליהם :

ובגיטין דנ"ו אזל שדריה לטיטוס ואמר אי אלד'ימו זה טיטוס שחירף וגידף כלפי מעלה מה עשה תפש זונה בידו ונכנס לבית קה"ק והציע ס"ת ועבר עליה עבירה ונטל סייף וגידר את הפרכת ונעשה נס והיה דם מבצבץ ויוצא וקסבר הרג את עצמו שנא' שאגו צורריך בקרב מועדיך שמו אותותם אותות תנא הנא או' מי כמוך חסין יה מי כמוך חסין וקשה שאתה שומע ניאוצו וגידופו של אותו אדם ושותק דבי רבי ישמעאל תנא מי כמוך באלים ה' מי כמוך באלמים ופירש"י ז"ל שאגו צורריך בקרב מועדיך בבית שאתה מתוועד בו שמו אותותם אותות אמרו בסימניהם סימן דם זה של מה הוא אם לא שהרגנו את עצמו כינוי כלפי מעלה הסין מתאפק והתוספות ז"ל ונעשה נס והיה דם וכו' להודיע דק' לפני המקום חרבן ביהמ"ק :

ובשמואל ב' סי' ט"ז ובא המלך דוד עד בחורים והנה משם איש יוצא ממשפחת בית שאול ושמו שמעי בן גרא יוצא יצוא ומקלל ויסקל באבנים את דוד ואת כל עבדי המלך דוד וכל העם וכל הגבורים מימינו ומשמאלו וכה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל השיב עליך ה' כל דמי בית שאול אשר מלכת תחתיו ויתן ה' את המלוכה ביד אבשלום בנך והנך ברעתך כי איש דמים אתה ויאמר אבישי בן צרויה אל המלך למה יקלל כלב המת הזה את אדוני המלך אעברה נא ואסירה את ראשו ויאמר המלך מה לי ולכם בני צרויה כה כי יקלל כי ה' אמר לו קלל את דוד ומי יאמר מדוע עשיתה כן ויאמר דוד אל אבישי ואל כל עבדיו הנה בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי ואף כי עתה בן הימיני הניחו לו ויקלל כי ה' אמר לו אולי יראה ה' בעיני והשיב ה' לי טובה תחת קללתו היום הזה וילך דוד ואנשיו בדרך ושמעי הולך בצלע ההר לעומתו הלוך ויקלל ויסקל באבנים לעומתו ועפר בעפר :

משלי ברב דברים לא יחדל פשע וחושך שפתיו משכיל . נוצר פיו שומר נפשו פשק שפתיו מחיתה לו בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור ארך אפים רב תבונה וקצר רוח מרים אולת מענה רך ישיב חמה ודבר עצב יעלה אף חושך אמריו יודע דעת יקר רוח איש תבונה גם אויל מחריש אטם שפתיו נבון לפני שבר יגבה לב איש ולפני כבוד ענוה משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלימה בכל אדם האריך אפו ותפארתו עבור על פשע אל תאהב שינה פן תורש פקח עיניך ושבע לחם : טוב ה' לקויו וכו' טוב ויחיל ודומם לתשועת ה' טוב לגבר וכו' ישב בדד וידום וכו' . אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע וכו' מה אומנותו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאלם דכתיב האמנם אלם וכו' אין העולם מתקיים אלא על מי שבולם את פיו וכו' שנא' תולה ארץ על בלימה ודיו לעבד להיות כרבו דכתיב מי כמכה באלים ה' וכו' ודרשו רז"ל מי כמוכה באלמים ומעשה דע"ה וכו' . אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וכו' ואל תרבה שיחה עם האשה כל המרבה וכו' כל ריבה ע"ד כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה מלה בסלע משתוקא בתרי ש"מ אפי' יש איזה עיבותא ואעפ"כ שות"ה עדיף . כל דיבור שאינו של מצוה והכרחי יהיה זהיר ממנו ורואה ושומע דלית תמן אורייתא ומצוה קבה"ו לא שריא תמן אודנא עקימא פומא עקימא לא שריא בהון שכינתא ת"ר לעולם אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהם נכוות וכו' אל תאמן בעצמך וכן הן בקדושיו לא יאמין וכו' . כי ה' אלדיך מתהלך בקרב מחניך וכו' והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ערות דיבור ושב מאחריך : צריך לתקנא דירה נאה בליביה לקב"ה בזוהר יתרו דפ"ז ז"ל אר"ש אסיר ליה לב"נ לאדכרא שמיה דקב"ה בריקנייא וכו' וכתיב לא תשא את שם ה' אלדיך לשוא דלא לאדכרא שמא קדישא בריקנייא דלאו בברכתא או בצלותא כד נשמתיה נפקת מניה זמינין לאתפרעא מניה ולנקמא מיניה נוקמין דכתיב כי לא ינקה את אשר ישא את שמו לשוא : בזוהר פר' תזריע דמ"ו ביאר כמה הוא עונש המדבר לה"ר וסיים זה"ל כמה עונשא דהאי ב"נ בגין מילה בישא כך עונשיה בגין מלה טבא דאתי לידיה ויכיל למללא ולא מליל בגין דפגים וכו' כ"ש אי עמא אזלין בארחא עקימא והוא יכיל למללא ולאוכחא להו ושתיק ולא מליל וכו' נעכר במכתבין דמשאבותא ודא הוא דאמר דוד מלכא וכו' ע"ש : בספר שערי קדו' למהרח"ו ז"ל מזכי לחייביא ארז"ל למה זכה אלקנה להעמיד שמואל ששקול כמשה ואהרן מפני שהיה עולה לרגל ומעלה לבני אדם שרבה שמו ומזכה אותן וכן שמואל בנו נוהג אחריו כנ"ש וסבב בית אל והגלגל וכו' ושפט את ישראל ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ואברהם לא זכה לכל מעלותיו אלא משום ואת הנפש אשר עשו בחרן וכתיב ואברהם היו יהיה לגוי גדול וכו' כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ואת ביתו ושמרו דרך ה' וכו' וכל ראשי הדורות אינן זוכין או אינן נענשים אלא על סיבה זו : ובס' הזוהר ריש פר' תרו' קכ"ח ב' הגדיל לספר בשבח מצוה זו ואמר זכאה בעי למרדף בתר חייבא ולמקני ליה באגר שלים וכו' ודא איהו שבחא דיסתלק ביה קב"ה יתיר משבחא אחרא ואסתלקותא דא יתיר מכולא וכו' וע"ד כתיב באהרן ורבים השיב מעון וכתיב בריתי אתו החיים והשלום וכו' ואיהו אסתלק ב"נ סלוקין מה דלא אסתלק הכי ב"נ אחרא וכו' ועל האי ב"נ כתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום וזכי למחמי בנין לבנוי וזכי בהאי עלמא וזכי לעלמא דאתי ועאל ב"נ תרעי ולית מאן דימחי בידיה ועליה כתיב גבור בארץ יהיה זרעו וכו' הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד זרח בחשך אור לישרים כדין מלכא קדישא בריך לדיוקנא דההוא ב"נ בכל ברכאן דבריך לאברהם כד עבד נפשין דחייבא ואיהו עאל ל"ע עלמין גניזין דלא זכו בהו ב"נ אחרא ואלמלא הוו ידעי ב"נ כמה תועלת וזכו גרמי לצדיקייא וזכאן בגינייהו הוו אזלי אבתרייהו ורדפי כמאן דרדיף בתר חיין וכו' עכ"ל מהרח"ו ז"ל : בזוהר ויצא דקנ"ד בס"ת ז"ל בני עליון קדי' עליונין ברכאן דעלמא מוחא דאגוזא כנפי למנדע הא לפרא נחית בכל יומא אתער בנגהא שלהובא דנורא בנדפהא בידהא ג' מגרופין שנינן כחרבא מפתחין גניזין בידא ימינא קרי בחיל ואמר מאן מניכון די נהירו אנפוי די עאל ונפק ואיתתקיף באילנא דחיי מטא בענפוי אחיד בשרשוי אכיל מאיביה מתיק מדובשא יהיב היין לנפשא אסותא לגרמיה אסתמר מהרהורא בישא מהרהורא דמשקר באילנא דהיי משאיב נהרא ונהלא מתורת דישראל דיהיב מותא לנפשיה לית ליה קיומא כלל הרהורא דמשאיב ההוא מקורא דיליה וכו' :

בס' עה"מ פ' קדו' ז"ל אל תפנו אל האלילים דע כי בהבטת וראיית איש את רעהו עושה רושם והנשמה בכח הראות יוצאה להביט ואם הוא דבר טוב בפועל נדבק ונתהווה ממנו ואם הוא דבר רע יקח ג"כ עצמות וח"ו תתהלך הנשמה וז"ם אל תפנו וכו' מפני ואלדי מסכה וכו' שאם תראה בטומאה ישפוך מעצמותיו

ויעשו

ויעשו בהם רושם ותהיו כמוהו לכן ג"כ בדבר הטוב מועיל וז"ש והביטו אחרי משה כי לא היה כח בישראל לראות פניו כענין ר' הקדוש שראה רח"י מאחריו והבן עכ"ל:

בסה"ב סוף דרושי הלילות ז"ל ודע כי האדם צריך להסתכל בצילות בכל שעה ורגע כמש"ה וראיתם אותו והיא תועלת גדול אל הנשמה שלא יזדמן אם יזהר בכך וגם יש תועלת גדול עכ"ל בזו' סוף פ' מקץ וכו':

בזוהר ויצא דק"י במדרש הנעלם ז"ל א"ר יצחק מעולם אין יצה"ר מתפתה אלא באכילה ושתיה ומתוך שמחת היין אז שולט באדם בצדיק מה כתיב ביה צדיק אוכל לשובע נפשו ואינו משתכר לעולם דאמר ר' יהודה האי צורבא מרבנן דמרוי קרינא עליה נזם זהב באף חזיר ולא עוד אלא שמחלל ש"ש מנהג הרשעים מהו וכו' ע"ש. ובמס' ברכות דכ"ט א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סילא חסידא לא תרתח ולא תחטא לא תרוי ולא תחטי ופירש"י ז"ל לא תכעוס שמתוך הכעס אתה בא לידי חטא לא תרוי לא תשתכר ביין:

הערה אחת בס' אזכרות לחג שבועות דף כ"ו ז"ל מה אחרית להוע בתבל. הבל. רודף שרירות לב ורצון. אסון. ולאיש אשר ישבע בנפש. אפס. הרחק מאד אם כן תפץ. ללקוט בנופת תענוגיו. כי נמצאו קרב שיניו. הבל. ואסון. ואפס. מי הוא יפתה לב האנשים. נשים. מי מעגלות יושר משחית. השעה. מי שם נכוני לב כאין. יין. אם כן פקח גבר עין. הם שלש גורמי רצח. אבות נזקים לנצח. נשים. והשעה. והיין. מה יאסוף עמל בתורה אורה. ושכר אנוש צדיק כגה. נוה. הוד איש אשר הלך בכושר. אושר. אם כן בדרכי היושר תבחר ויהוי ילך מונה. יען אשר בה מוכנה. אורה. ונוה. ואושר:

סעיף א' לא יכוין להנאתו וכו' שיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימים מצות בישראל וכו':

הנה בזוהר חדש פ' בראשית די"ז ז"ל ת"ר א"ר יהודה בר יעקב תמה אני על אנשי הדור אם רובם נשפים בכפרות ת"ח מה כתיב והתקדשתם והייתם קדושים מלמד שצריך אדם לקדש עצמו בשעת תשמיש מאי קידושא שייך הכא א"ר יעקב שלא יעשו פריצות וחציפותא ולא לשם זנות כבהמות שבבהמות אינן עושות אלא לכך דהא תנן כל הבועל לשם זנות או לשם מה דאמרן ולא ישמור את עצמו מאותם הדברים הצריכים דתנינן במתני' הבוא עוברא דאתייליד ליהו פריץ חציף זונה רשע ואינו בכלל זרע אמת וכל הבועל לשם מצוה ומקדש עצמו ומכוין לבו לשם שמים הוו ליה בנין דמעלי צדיקים וחסידים יראי שמים קדישין הה"ד והתקדשתם והייתם קדושים אר"י יהודא הגויים על שאינם מולידים אלא לשם זנות בעזות ובחציפות אין להם אלא אותה הנפש החיה התונה לבהמות שעניינם אינם אלא כבהמה אבל ישראל היודעים לקדש עצמם כתיב בהו ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת מאי אמת א"ר אחא אמת מכל שאינו מהרהר באשה אחרת ויש לו אמה עם אשתו רב הונא אמר לכוין ולקדש עצמו לש"ש (להבנות הבית ולהוליד לו בנים) שנאמר אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בניו בו כלומר אם אין הכוונה לש"ש להבנות הבית ולהוליד בנים שוא עמלו בוניו בו שמכנים באותו הולד עמל של שוא ואיזהו עמל של שוא זו נפש חיה שתכלה ותכרת כהבל היוצא מן הפה שהוא שוא והואיל והוא מכניסו באותו הולד הרי עמלו של שוא א"ר יצחק אמת הוא

(למד)

נוטריקון א' אמת מ' מארץ ת' תצמח כלומר אמת מארץ תצמח מאי משמע א"ר יצחק בשעת העיבור שצריך להיות שם האמת והיושר בשעה שנשיה מארץ ונתייסד ולא בשעה שנתגבל והיינו דא"ר הונא כל בנין שאין בו יסוד אינו כלום וזהו יסוד שצריך האדם בשעת החיבור כדקאמרן וכו' עכ"ל:

בס"ח סי' תק"ך ובמפרש שם ביאר פ' טוב אחרית דבר מראשיתו דר"ל אימתי טוב אחרית דבר היינו מראשית' אם היה ראשיתו טוב לאפוקי אם לא היה ראשיתו טוב כמו שעביך אין אחרית טוב וע"כ מה שילד עכ"ד וה"נ כ"ה לפי דרכנו אימתי טוב אחרית דבר שיהיה אותו הולד זרע קדש צדיק וחסיד כנז"ל וג"כ יהיה חש"ק שלא תשלוט בו פ' כמשי"ת בס"ד היינו אם קידש עצמו בת"ה מראשיתו שהוא מ"ש בזוהר כאן משמע שנתייסד וכו' ולא בשעה שנתגבל דהיינו שלא קידש עצמו בר"ת אלא עד שמשך ימי העיבור שהוא זמן הגיבול שאם יעשה כן שלא קידש עצמו מתחילה שלא יזדווג זולת ליל טבילה אחר ח"ל ולילי שבת ור"ח אחר ח"ל משא"כ אם לא היה כן מראשיתו שלא קידש עצמו בתחי' לשמור עצמו מחסרון כוונת הבועל ומט"י המתמלה וכו' ומזדווג זולת ליל טבילה אחר ח"ל וכו' הנה ע"כ הבנים מתים כמשי"ת בפרקי' הבאים ואעפ"י שלא עשה עון ביטול תורה ומזוזה ונדרים וכו' מפני שמעשים הנז' גורמים הוד ויש נפשה שלא משפע כמשי"ת וז"ש רב הונא כל בנין שאין בו יסוד אינו כלום דהיינו בתחי' העיבור ממש לא בשעה שנתגבל וכו' ועיין ירו' דחגיגה בשם רע"ק:

ובזוהר פר' קדושים דף פ' ז"ל ר"א פתח אל תהיו כסוס כפרד וכו' בכמה זמנין אורייתא אסהידת בהו בבני נשא כמה זמנין ארימת קלין לכל סטרין לאתערא להו וכולהו דמיכין בשינתא בחוריהון ולא מסתכלין ולא משגיחין בהיך אנפין יקומון ליומא דדינא עילאה כד יתבע לון מלכא עילאה עלבונה דאורייתא דצווחת לקבליהון ולא אהדרו אפין לקבלה דכולהו פגימין בכולא דלא ידעו מהימנותא דמלכא עילאה ווי לון ווי לנפשיהון דהא אורייתא בהו אסהידה ואומרת מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו מהו חסר לב אמרה לו אומרה לו מבע"ל כד"א אומרה לאל סלעי מהו אמרה אלא לאכללא ולאתוספא אורייתא דלעילא דהיא קריא ליה חסר לב פנים ממהימנותא דהכי תנינן כל מאן דלא אשתדל באורייתא אסור למקרב לגביה לאשתתפא בהדיה ולמעבד ביה סחורתא וכ"ש למהך עמיה בארחא וכו' ר' יהודה אמר מאן דלא חס על נפשיה היך ישלוף נפשא דכפרא לבריה א"ר אלעזר תווהנא על דרא והא אתמר מלה וכו' וע"ד אל תהיו כסוס כפרד אין הבין זכאין אינון צדיקייא דמשתדלי באורייתא וידעין ארחוי דקוב"ה ומקדשי גרמייהו בקדו' דמלכא ואשתכחו קדי' בכולא ובג"כ משליך רוחא דקודשא מלעילא ובנייהו כולהו זכאי קשוט ואקרון בני מלכא בנין קדי' ווי להון לרשיעייא דכולהו חציפין ועובדייהו חציפין בג"כ ירתין בנייהו נפשא חציפא מסט' דמסאבא כמ"ד ונטמאתם בם אתא לאסתאבא מסאבין ליה אל תהיו כסוס כפרד דאינון מארי זנותא על כולא אין הבין דלא ישתדלון בני נשא בארחא דא דאי הכי כתיב הכא אין הבין וכתיב התם והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רועים לא ידעו הבין כלו' יהון מזדמנין אינון דאקרון עזי נפש מ"ט משום דלא ידעו הבין והמה רוע מאי רועים אלין אינון מדברי ומנהגי לב"נ לגיהנם לא ידעו שבעה לעלוקה ב' בנות הב הב בג"כ דאינון

הב

הכ הכ לא ידעו בבעה כולם לדרכם פנו הים לבצעו מקלהו דהא חיירי דגיהגם איגון וכל דא מאן גרים להו בגין דלא אתקדשו בההוא זווגא כמה דאצטריך וע"ד כתיב קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אמר קוב"ה מכל שאר עמין לא רעיתי לאדבקא בי אלא ישראל דכתיב ואתם הדבקים בה' אתון ולא שאר עמין בג"כ קדושים תהיו כי קדוש אני ה':

ר' יצחק פתח וכו' א"ר יהודה תמיכן בני עלמא בחציפותא כד איגון זכאי קשוט ובג"כ כביכול כולא הכי אבתכח אתא לאתדכאה מסייעין ליה אתא לאסתאבא כמה דאוקימנא ונטמתם בם וכו'. דף פ"א ר' אבא פתח וכו' כתיב והוא באחד ומי ישיבנו לא באתרי קוב"ה ולא אשתכח אלא באחד באחד אחד מבעיא ליה אלא במאן דאתתקן בקדו' עילאה למהוי חד כדין הוא שארי באחד ולא באתר אחרא ואימתי איקרי בר נש אחד בשעתא דאשתכח דכו"ן ואתקדש בקדו' עילאה ואתכוון לאתקדשא ות"ח בזמנא דאשתכח בר נש בזווגא חד דכו"ן ואתכוון לאתקדשא כדקא יאות כדין הוא שלים ואקרי אחד בלא פגימא בג"כ בעי בר נש למחדו לאתתיה בההיא שעתא לזמנא לה ברעותא חדא עמיה ויתכוונון תרוייהו כחד לההיא מילא וכד מישתכחי תרווייהו כחד כדין כולא חד בנפשא וגופא בנפשא לאתדבקא דא בדא ברעותא חדא ובגופא כמה דאוליפנא דב"נ דלא נסיב הוא כמן דאתפליג וכד מתחברן דכו"ן כדין אתעבידו חד גופא ואקרי ב"נ אחד כדין קב"ה שארי באחד ואפקיד רוחא דקדו' בההוא אחד ואלין אקרון בגין דקב"ה כמה דאתמר ובג"כ קדושים תהיו כי קדוש אני ה' זכאין איגון ישר' דלא אוקים מילא דא באתר אחרא אלא ביה ממש דכתיב כי קדוש אני ה' בגין לאתדבקא ביה ולא באחרא וע"ד קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם. איש אמו ואביו תיראו וכו' רי"ל נמר מה כתיב לעילא קדושים תהיו אתי בר נש לאתקדשא באתתיה כחד ממאן הוא שבחא יתיר הוי איתא מנוקבא בג"כ איש אמו ואביו תיראו וכו'. דף פ"ג ותנינן אסור ליה לב"נ לאסתכלא בשפירו דאתתא בגין דלא ייתי בהרהורא ביסא וכו' תו אי שמש באתתיה בזמנא דסליק ביה ההוא הרהורא ביסא איגון בנין דאולידו אלהי מסכה אקרון וע"ד כתיב אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם עכ"ל:

ובפ' וילא דקג"ה בסתרי תו' ז"ל כל מילין דעלמא אזלין בתר מחשבה והרהורא וע"ד והתקדשתם והייתם קדו' בגין דכל קודשין דעלמא אפיק ומשיך בהרהורא טבא מאן דאשתאב בהרהורא ביסא כד אתי לאזדווגא באתתיה ושוי רעותיה והרהוריה באתתא אחרא וזרע זרעא בהרהורא אחרא דא הוא דאחליף דרגין עלאין דלעילא דרגא דקדושא בגין דרגא דמסאבא כמא דהרהורא דיליה עביד חילופין לתתא אוף הכי עביד חילופין לעילא כמא דגופא דההוא ברא דיוליד אקרי בן תמורה אוף הכי בנפשא בן תמורה אקרי דהא לא משיך מעילו קדי' בההוא הרהורא ונפשא דיליה אתחליף בדרגא אחרא ע"ש:

ובפ' וירא דקי"ב במדרש הנעלם ז"ל רב יוסף כד הוה נחית לבבל חמא איגון רווקייא דהוו עיילי ונפקי ביני נשי שפירן ולא חטאן אמר לון לא מסתפו אלין מיצה"ר א"ל לא מקונדיטון ביסא קאתינא מקדושתא דקדישא אתגזרנא דאר"י א"ר צריך אדם לקדש עצמו בשעת תשמיש ונפקי מגיה בני מעליא דלא מסתפי מיצה"ר שנאמר והתקדשתם והייתם קדו' ע"ש:

ובפ' חיי שרה דק"ל ב' ז"ל כל ב"נ דעלמא איסוי כליל מעילא ותתא וכל איגון דידעין לאתקדשי בהאי עלמא כדקא יאות כד אולידו בר משכין עליה רוח קדי' מאתר דכל קדישין נפקין מניה ואלין אקרון בנין לקב"ה בגין דגופא אתעביד בקדו' כדקא יאות הכי נמי יהבין ליה רוחא מאתר עילאה כדקא חזי עכ"ל:

ובפ' שמות רי"א ז"ל וילך איש מבית לוי איש דא גבריאל כד"א והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון וכו' מבית לוי דא כנסת ישראל דאתייא מסטרא דשמאלא ויקח את בת לוי דא נשמתא דהכינן בשעתא דאתייליד גופא דצדיק בהאי עלמא קב"ה קרא ליה לגבריאל ונטיל ההיא נשמתא דצדיק די בגנתא ונחתא ליה להאי גופא דצדיקא דאתייליד בהאי עלמא ואיהו אתפקד עלה ונטיר לה ואי תימא ההוא מלאכא דאתמנא על רוחיהון דצדיקייא לילה שמיה ואת אמרת דאיהו גבראל הכי הוא ודאי בגין דאתי מסט' דשמאלא וכל מן דאתי מסט' דשמאלא הכי אקרי. וילך איש דא עמרם ויקח את בת לוי דא יוכבד ובת קול נחתת ואומרת ליה לאזדווגא בה דהא קריב זמנא דפורקנא דישראל על ידא דברא דאתייליד מנייהו וקב"ה סייע ביה דתנינן שכינתא שרייא על ערסייהו ורעותא דילהון בדבקותא חדא הוה בה בשכינתא וע"ד לא אתעדי שכינתא מההוא ברא דאולידו לקיימא דכתיב והתקדשתם והייתם קדו' ב"נ מקדש גרמיה מלרע קב"ה מקדש ליה לעילא כמה דרעותא דילהון הוה בדבקותא דשכינתא הכי אתדבקא שכינתא בההוא עובדא ממש דעבדו א"ר יצחק זכאין איגון צדיקייא דרעותא דילהון בדבקותא דקב"ה תדיר וכמה דאיגון מתדבקין ביה תדיר ה"נ איהו אתדבק בהו ולא שביק לון לעלמין ווי לרביעייא דרעותא דילהון ודבקותא דילהון מתרחקא מניה ולא די להו דמתרחקין מניה אלא דמתדבקין בסט"א עכ"ל:

ובפ' נו דף ל"ד בר"מ ז"ל וקרבן דאתוון איגון י' באיש ה' באשה ו' באתן ה' בכלה וכאה איהו מאן דמקרב אתוון דיהו"ה ביה ובאתתיה בבריה ובברתיה בקדו' בברכה בנקיו בענוה ובבושת פנים ובכל מדות טבין דכתיבין על נאדי מתניתין ומתתאמין באיפין קדישין דאיש ואשה דאיגון אם עולה ויורד קדם דעלי כמערכה דאיגון עלי הקדש אברין קדישין ואש כל נבוה נחית דאיהו קדש הקדשים ובגין תרין איפין אלין אמר נביא על כן באורים כבדו ה' דאיגון איפין דשכינתא דבה כי ה' אלדיך אש אכלה הוא ואיגון אש עילאה כסא הרחמים אש תתאה כסא דין והיינו בינה ומלכות מלכות אש עולה בינה אש יורד יהו"ה עמודא דאמציעתא אחיד ברווייהו בינה יהו"ה מלכות תפארת כד אחיד לון שריא עליה חכמה דביה ככ' מה' דאיהו יו"ד ה"א וא"ו ה"א כח' דיליה יו"ד וא"ו דל"ת ה"א אל"ף וא"ו אל"ף ה"א אל"ף וכולהו מב' אתוון משתכחין בבר נש וכאתתיה ובברוי ובנ"ד לית ב"נ שלים אלא בבן ובת ומאן דלית ליה בן דאיהו ו' איסתלק ומאן דלית ליה בת לית ליה ה' דאיהו בת אסליק ה' עילאה דאיהי אם מן בת זוגים דאתוון לא שריין דא בלא דא ובנ"ד באיש ובאשה בן ובת דאיתעבידו כדקא יאות שריית עלייהו יהו"ה ואתקריאו בנים לקב"ה הה"ד בנים אתם לה' אלדיכם עכ"ל:

ובפ' ואתחנן דרס"ע א' ז"ל ובשכבך לדברא גרמיה בדחילו דמאריה בקדו' בענוה דלא אשתכח חציף לקבליה דמאריה עכ"ל:

ובתי' ת"י בזמנא דאיגון ביחודא כחדא צריכין ישראל לצלויי בצלותא בחשאי ורזא דמלה הביאו לו בחשאי ובנ"ד בעמדם יש' בעמידה לאתערא לגבה חי' ברכאן בחשאי לאינקא בה ברכאן אתמר בחיוון בעמדם תרפינה כנפיהם דלא צריך לאשמע נדפייהו קלא כגוונא דחנה

דהנה דאתמר בה וקולה לא ישמע והכי צריכין ישראל ליהודא בבא זווגייהו בחשאי בענוה באימה ברתת ובזיע בכיסויא (ס"א בכיסופא) כמה דאוקמוהו קדמאין כמי שכפאו שד דאיהו שד מן שדי דבההוא זמנא אשתכח מתרעא ודא רזא דמזוזה דאתמר בה וכתבתם על מזוזות ביתך מזוזת כתיב זז מות ואם הוא אשתמע קליה מיד לפתח חטאת רובץ וכו' ע"ש:

ובתו' י"ז ז"ל בראשית עלה אתמר ראשית מעשר דגנך ודא מלכות דאיהי מעשר עשירית לי"ס וביניה מעשרין ומוץ ותבן דאינון לבושין דתנה בהאי עלמא פטורין ממעשר ומאן דבעי לאפקא מעשר מחטה בעי לנקייה מן מוץ, ותבן דאינון מע ואשתארת איהי ה' נקייה בההוא זמנא יהא זריק בה עי' דאיהי י' וכגוונא דא בזווגא דבר נש צריך לנקאה טיפה מחטא דאיהו יצה"ר למהוי זרעא נקיה ב"ה הב"ד הא לכם זרע עכ"ל:

ובפע"ח פ' ק"ש שעה"מ פי"א ז"ל מצ"ח אל תהיו כסוס כפרד וכו' בזו' פ' קדו' פתח ואמר וכו' והוא כי באותו פסוק אמר במתג ורסן עדיו לבלום ר"ת בועל דהיינו זנאי כמאחז"ל לכן צריך אדם לקדש עצמו דכתיב קדו' תהיו וכו' וידמה לפ"י ולא תהיה כסוס וכו' · להרח"ו ז"ל בענין הזווג עצמו בכוונתו שהוא למצוה לבד ולא לשום הנאה גופנית וכפי מה שיקדש עצמו כך נשמת הבן גם שלא יהיה מלוי אלא רק מל"ם לל"ם כדאי' בזו' ועז"כ את שבתותי תשמרו ר"ל שאם אבות ימתינו וישמרו הזווג מל"ם לל"ם מלשון ואביו שמר את הדבר אז הבנים יהיו הגונים ואיש אמו ואביו תיראו וא"ל ח"ו לא יהיו יראים כי כפי שקדש את עצמו למטה מקדשין אותו מלמעלה וזהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כי הנה באדם יש ג' שותפים הקב"ה ואו"א האב נותן הלובן ואמו האודם ומזה נעשה הגוף הבן והקב"ה נותן הנשמה ואם האדם עשה גוף זה בקדושה אז הש"י שוכן בתוכם וזהו ועשו לי מקדש ר"ל שאם יעשה דבר זה בקדושה אז ושכנתי בתוכם ואמר בתוכם ל' רבים כי ידוע שאם זכה האדם יהיו לו נר"ן והנפש מלבוש לרוח והרוח לנשמה וכנגד הנשמה אמר ושכנתי בתוכם אל תוך הרוח והנפש וא"ת במה יהיה הקדושה זו לזה אמר ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ר"ל כמו שעשה השי"ת את אדה"ר לא היה שום כוונה אחרת רק לבריית האדם לבד וכן תעשה גם אתה שלא יהיה הזווג לשום הנאת גוף רק למצות פו"ר והנה הם ג' תרומות הרומזות אדנים תרו' המשכן בקע לגלגלת נגד נר"ן ועד"ז את שבתותי תשמורו ומקדשו תיראו לכן אמר הפ' אל תהיו כסוס כפרד אין הבין אמר שאל תהיו כסוס שלא תהיו כוונתך כבהמות להנאת הגוף לבד גם שלא יחמוד כי הסוס הוא יותר שטוף בזמה מכל הבהמות שאם תעשה כן ח"ו הבנים שיצאו מהם יהיו מכוערים ולא שיראו ממנו ולא יקראו בנים ואמר במתג ורסן עדיו לבלום הכוונה שהפריצים הם מכוערים וכל יופי האדם ועדיו תלוי ביסוד לכן היה יוסף יפ"ת ויפ"מ. פי' ב' שמלבד שצריך האדם להמתין לזווג מל"ם לל"ם גם בל"ם צריך להמתין עד אחר חצות לכן במתג ורסן עדיו לבלום ואמר בל קרוב אליך ע"ד לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך ולרמז כל הנ"ל אמלא במתג ורסן עדיו לבלום ר"ת בועל להורות שכל זה הוא בענין הזווג גם ר"ת גי' גהינם ע"ה שמי שלא יקדש את עצמו מענין זה סופו יורש גהינם עכ"ל ובהקדמת ע"ח בתנאי סור מרע ז"ל יקדש עצמו בת"ה שלא יהנה עכ"ל. ובס' המצות פ' יתרו ז"ל דע כי כל נשמה ונשמה היא ממשכת מן הח' או מן הגבו' שבדעת ז"א ויש לכל א' שורש כפ"ע שם והנה בעת שמזדווג האדם עם בת זוגו הם ממשכים הנשמה הנז' ואז אביו לוקח בה מבחינת הח' אשר בו קצת חלק ממש ומתחבר עם הנשמה החדשה הזאת ונעשות בחי' האב כעין מלבוש אליה כדי לסייעה ולהדריכה בעה"ז ולעסוק בתו' כי הנה הילד נולד קטן ואיך ידע מעצמו ללכת בדרכי התו' והמצות א"ל ע"י חלק נשמת אביו המסייע ומיעצו ומדריכו ללכת בדרך זו ילך ואם זו הנשמה היא חדשה לא הורגלה בעוה"ז וצריכה סעד לתומכה ולהנהיגה ואם הוא נשמה מגולגלת גם היא צריכה עזר לפי שעונותיה הראשונים מעכבין על ידה מללכת בדרך טוב וכעד"ז אמו נותנת בנשמה זו חלק מבחי' הגבו' אשר בה ונעשית לה כעין לבוש באופן שכל מה שיעשה האדם בעה"ז יש חלק לאביו ולאמו כי הם המסייעין אותו ומדריכין אותו בעה"ז ע"י הלבוש הזה שהלבישוהו כנ"ז ואפי' זה השפע שמשפיעין עליה מלמעלה אינו נמשך אלא ע"י הלבוש הזה והרי נת' ענין שותפין האו"א בולד ובזה נת' טעם כבוד אב ואם וזהו טעם והתקדשתם והייתם קדושים ורז"ל החמירו מאד שיקדש האדם א"ע בשעת תשמיש שאם יקדש א"ע ימשוך לבנו לבוש קדוש ועליון אשר על ידו יזכה להרבות תו' ומצות ואעפ"י שנשמת הבן גדולה מנשמת האב צריכה אל לבוש אביו כנ"ז ולא עוד אלא שאם לא יקדש האב א"ע בשעת תשמיש ימשוך לבנו לבוש אחד רע ויהיו אליו כדמיון יצה"ר ממש להחטיאו ובזה תבין טעם למה מענישין לאב בשביל בנו כיון שהוא למטה ממדריגתו אבל יובן עם זה כי הוא גרם לבנו לחטוא והבן זה מאד והרי נתבאר כבוד או"א מה ענייננו עכ"ל:

ובס' עס"מ הנדפס פ' בראשית בביאור וכוונת הלהט הנז' בזו' פ' ויקרא די"ט עטיפא וכו' כתב ז"ל ולזה מועיל שלהט להסיר מחשבות והרהורים רעים מהאדם באמרו בעת הזאת וכו' ואם יאמר כן בודאי תהיה נשמה להולד מסט' דקדו' וגם רובם יהיו זכרים ע"ש ואעתקהו בס"ד:

ובזו' פ' תזריע דמ"ג ז"ל תח' בשעתא דב"נ אתי לאתקדשא לאזדווגא בנוקביה בכוונה ברעותא קדי' דיליה אתער עליו רוחא אחרא קדי' כליל דכו"ן ורמיז קב"ה לחד שלוחא ממנה על עדוייהו דב"נ ומני בידיה ההוא רוחא ואודע ליה לאן אתר יפקיד ליה הה"ד והלילה אמר הורה גבר הלילה אמר להאי ממנא הורה גבר מפלניא וקב"ה אפקיד ליה להאי רוחא כל מה דאפקיד ודא אוקמוה כדין רוחא נחתא וחד צולמא עמיה ההוא דקאים בדיוקנא דלעילא בההוא צולמא אתברי בההוא צולמא אזיל בהאי עלמא הה"ד אך בצלם יתהלך איש וכו' עכ"ל:

מ"ב ז"ל פיוט לכבוד ליל שבת קדש ובמטותא מנפשאי בני ישראל שבלילי ש"ק יכבדו את ה' מגרונם קודם בינתם ולא יחטאו השערה בעה"כ:

א) **דרור** עולם עיר שבועי. גם עילוי לפס אמוני"ם וכליל

א) **היא** השכינה שעולה לבינה אחר ערבית מקום החירות הנק' דרור בליל ש"ק ובכללה עולים ג"כ נשמות הצדיקים כל אחד כפי מדרגתו והם בני השכינה. וכליל קדש וכו' בליל ש"ק השכינה מביאה לנו הנשמה דהיינו התוס' שקבלה לבניה כמ"ש בפי' אזמר. דודים וכו' הם העוסקים בחכמת האמת נבוא ונחקור שורש

ובליל קדש מאור ישעי. נשמת כל חי אם על בנים. דודים נבא נמתיק סודי. ראשון אדם נאצל ויסודו קרני הודי. לאיש רוחו הוסיף אלי:

ב) **הכל** אדם ואין ישן זווג קדוש לור עולמים. נשכר השבת השבתן. ליל שבת חי האל תמים:

ג) **ברית** לעם יורשי עולם. במותר לך שהקדשו. לעין יהי נעלם. את הנפש אשר עשו:

ד) **אם** בתוך ערלים השכב עד היסוד ערו ערו. כל המשכב אשר ישכב. יטמא ואותו תשבורו:

ה) **במשפט** הזה יעשה. או בן יגח או בת יגח. השמר פן אל תעשה. כי כן באלה תגנח:

ו) **כי** גם היה וגם נמלא. על ראשיהם הללם יה'. שהקדש לא עם טוב מלא. תהיה כגפן פוריה:

ז) **בזה** יפה בת האב. לא יומתו בנים על אבות. קל וחומר מבנין אב. בסתר כאלה רבות:

ח) **עת** לחבוק אין להוסיף. תענוגי בני אדם כי מלכו רב כעם יוסף. סגלות אדם יחשב דם:

ט) **ועת** לרחוק אל תעורר. את הנורר משינתו. הן בעון שמשורר. יוכיח איש מאולתו:

י) **פוטר** מים מלא בטנו. במלאת שפקו ילד לו. מה ילדק איש ליום דינו בנקוב רמה בית הללו:

יא) **אויל** ביום לא ינקה. צדיק במטתו חוסה. יפיל רע מזל ונקה. לו ולבניו יהיה מחסה:

ובזוהר ויקרא די"ט ז"ל הא' מנוק' דההומא רבה עילאה אשתכחת חד נוק' רוחא דכל רוחין והא אוקימנא לילית שמה והיא אשתכחת בקדמיתא לגבי אדם וכו' כיון דחמת לילית דא ערקת והיא בכרכי ימא ועד כען איהי זמינא לאבאשא בני עלמא וכד שאי אתתקנת שמיה כדקא יאות ערקת היא לימא וזמינא לאבאשא בני עלמא אשווהא לשאי בשכיה שעתא דאזדווג ב"נ באתתיה יכוין ליביה לקדו' דמאריה ולימא הכי. עטיפא בקטפא אזרמנת שארי שארי לא תעול ולא תנפוק לא דידך ולא בעדבך תוב ימא אתרגישת גלגלוי לך קראן בחולקא קדישא אחידנא בקדושא דמלכא אתעטפנא. ולחפיא ליה לרישה ולאתתיה עד שעתא חדא וכן בכל זמנא עד ג' יומין לקליטה וכו' ובספרא דאגתא אשמדאי לשלמה מלכא אמר ל' יומין ואמר דלבתר דשייש עובדא ליסדי מיין ללילן שהרגים לערסיה ונטורא דכולא (לבקר) מאן דינקא לרבייא לא תזדווג לבר נש אלא בשעתא דרבייא נאיים ולבתר לא תניק ליה עד שעתא חדא כתרין מילין או עד מיל אי לא יכלא בגין לצערא דרבייא בזמנא דאיהו בכי ובדא לא מסתפי מינה לעלמין זכאין אינון צדיקייא דקב"ה אוליף לון רזין עמיקין דלעילא ותתא וכולא בגין אורייתא דהא אורייתא מאן דישתדל בה וכו' ולא מסתפי לעלמין וכו' ע"ש:

ובספר טעמי המצות פ' בראשית ז"ל הלחש הנז' בזו' ויקרא די"ט עטיפא בקטפא וכו' עטיפא מ"ל שורש זו התוס' כי היא גבוה מעל גבוה מהנאצל העליון הראשון דהיינו מיסודו הנק' כתר שמדרגה ממנו בא שורש תוס' נשמה כמ"ש בס' הנ"ל ולכל א' כפי בחינתו:

ב) **והואיל** בכל העולם הם בחדוה מזכיר לאדם שהזווג של ליל ש"ק הוא עליון מאד כי אינו מבירורי המלכים דהיינו ישן כי הם עולים בחול מתוך הקלי' ומשם נשמות המזדווגים בחול משא"כ בשבת כי הנשמות חדשות מלמעלה שיוצאות מזווג קבה"ו בחשק הרבה ע"י שה"נ הנק' כשבת כי הם התחלת התעוררת הזווג ואז הי' היסוד הקדוש הנקרא חי' הוא בתמימות:

ג) **ולזה** יורשו השעה"ב שהם ישראל הקדושים צריכים ליזהר שלא יפסידו בזה השעה שהותר להם הזווג מה שהרויחו בזול אחר שהרבו עצמם אלא במותר לך וכו' וביותר צריך ליזהר בכל מיני צניעות ובפרט מאור הנר כדי שירש לבניו נשמה קד' וזהו לעין וכו':

ד) **ואם** ח"ו יהיה להיפך שם תמלא הכף הקלי' ויאחוז בציפות ישראל ח"ו והרי שנה זו הא' יסוד הקדש למעלה וכן בכל הזווגים שלא יזהר אפי' אחר שאשתו מעוברת יטמא מטתו וימיתו הולד כל עת שירצו ח"ו כי היא שלו כי האב עצמו מכר אותו בעוה"ר ביד הקלי' וגדול עונו מגנבת רח"ל:

ה) **וכן** יהיה בין אם תהיה בת הנולד מאותו זווג או יהיה בן כמשפט הנז' ולכן השמר וכו' כי כן באלה תגנח הקלפי' שנקראים אלה כנודע:

ו) **ומלבד** התועלת הנמשך לאדם ולבניו כי גדול הוא להתקדש עצמו כנ"ל גם מט"א צריך להלביש עצמו במורא ובפחד כי כן נמלא על ראשיהם על ראש האב והאם הצלם הקדוש הנכנס בתוך אותה טי' כמ"ש הרב זלה"ה שאם היה זכות לאדם היה רואה אותה טי' והיה יודע מה עתיד להיות אותו הולד אם טוב אם רע ח"ו. א"כ מאלו הב' טעמים בין לתועלת חיות בניו בין לכבוד הצלם הקדוש שהוא לבוש הנשמה צריך להתקדש כל האפשר עם טוב מלא דהיינו אשתו ואם כך תעשה תזכה היא להיות כגפן פוריה:

ז) **ובז'** תלוי בכח האב אך בג"כ שצריך להזהר על הדבר לאשתו נ"ך צריך כוונת האם כמ"ש הרב זלה"ה ע"ש וזה שבנין היוצא מזווגם בין אם יהיה קל דהיינו כבר או חמור דהיינו הכבד כי כן קו' הוא חו"ג זה מבנין הקל שמקיל בדין וזה נק' חומר שמחמיר על עצמו בכל ענייניו ואין זה תלוי כי אם בכוונת האב באותה שעה וכמה רשעים שאנו רואים שחייבים עליהם אביהם בלי ספק שמכח פריצותם המשיכו אותם נפשות לבניהם וזהו ענין הסתר וגם רבו כמו רבו בעוה"ר בנים שמתים קטנים מסיבות הנז' בעוה"ר ובסי"ב:

ח) **ובזמן** שמותר אין למלאות תאות היצר ח"ו כן דרך האמורים ולא האיש שירא את ה' ואם כך יעשה בלי ספק כי בועט הוא את בוראו ולא יגן הזמן להציל את הבן מיד הבוגדים כנז':

ט) **ובבוא** ימי החול צריך לעמוד על משמרתו שלא ליתן מקום אל היצר לעוררו ח"ו כי עונו ישא ח"ו ויזכור מ"ש רז"ל ע"פ הן בעון חוללתי וכו' ובזה יתחרט ויחזור:

י) **וסיבת** כל הנז' והתחלת העון הוא מלא ביטנו וכו' כי אין אדם חוטא אלא מתוך אכילה ושתיה כמ"ש רז"ל:

יא) **זה** שמשתכל ושחושב ביום בדבר בלתי הגון לא ינקה בלילה וצדיק שבצדקתו יחיה ואם ח"ו יזדמן לו איזה פעם בדרך מקרה הוא ממית אותם הגופות שהם הטי' שלא יצאו במקום מצוה ע"י חרבו של מזל דא"א בברכת המפיל כנודע למכוונים שהם גי' רי"ו גי' חרבו ונילול הוא ובניו דהיינו הנשמות שהיו מלובשות באותם הגופות שהמית בע"ה כי"ר, עכ"ל המחבר זלה"ה:

מל' ורוח מלפני יעטוף והכוונה שתכף משנגזר נשמת זכר לבא לעה"ז נחלבת גם נוק' מלבנת השפיר ועולה למעלה באחור הזכר בהיכל עלם השמים ומתעטפים ב' יחד ברוח העוטפים ממחלבותם וזה הרוח בא מרוח פסקניות כמו שמתעטפים בטלית והיא דוגמת חתן וכלה ומנהג אבותיהם בידהם. בקטפא היינו מ' דלבשם' הוא קולטא הנק' קיטפא שהוא היכל שמתקבלים בו נשמות הנקלטות למעלה מן האילן שהוא ת"ק ואמר אח"כ אזדמנת שהוא מל' הזמנה להבריח הקלי' כמ"ש הרשב"י בפ' תרומה של"ל הב לן ונברך וז"ש אזדמנת ותדע לך שמלת עטיפא רומז לשם הוי"ה שמשם הנשמות נחלבות וקטפא רומז למ' שמשם הנוק' והאומר אותו הזמנה יחשוב בזווג אל ב' שמות הנ"ל ואמר שרי שרי ר"ל שאחרי הא' להבריח ג' קלי' הקשות רוח וענן ואש באחרי הב' היינו לקלי' נוגה שנאמר ונוגה לו סביב והענין כי כבר ידעת שכל הס"א בד' קלי' אלו הג' שהם שנים של ערלה שם הוא טומאת מעשה העבירות ובקלי' נוגה תליין טומאת המחשבה ולזה אמר שאחרי א' אל פעולת מעשה הטומאה ושאחרי הב' לטומאת מחשבה ולזה מועיל הלחש להשיר מחשבות ההרהורים רעים מהאדם כאמרו בעת הזאת לא תיעול ולא תנפוק כלומר כי קליפת נוגה כשיורדים הנשמות היא לקחתם בסוד עיקלא כדאי' בשבת דמשפטים שקל' נוגה פעמים מכרעת לצד הקדו' ופעמים לצד הטומאה וז"ש רשב"י בפר' משפטים ראיתי דמעת העשוקים וה"פ קלי' נוגה כשלוקחת הנשמה לחסרון כוונת הבועל לפעמים היא נקשרת לצד הטומאה ועושקים כל אותם הנשמות וז"ש ויש נשפה בלא משפט ולז"א לא תעול וכו' לא תעול לקחת הנשמה כנז' ולא תנפוק ר"ל ולא תוצא אותם מידך ומ"ש לא דידך ולא בעדבך ר"ל איני בגורלך שלפעמים בקדו' ולפעמים לשיפך תוב תוב ימא אתרגישת ר"ל חזור בך דהיינו מל' ארגישת ר"ל שהש' לרוף אלדים' שהם ה' גבורים הסיב לה (נלע"ד שהש' מ"ש בפ"ח ש' השומין דק"ע פ"ג) ע"ש הרגשת ר"ל נתוגש לשם כא להרוג אותם וז"ש גלגלי ליך קראן ר"ל אותם הגלגלים הסיב למ' שהיא ימא קראין לך לרצון מותא אח"ך אומר דחולקא וכו' ר"ל אני בסטר קדו' אוחז לעולם ואיני כמותך שלפעמים את קדו' ולפעמים קלי'. בקדו' דמלכא ז"א אתעטפנא ר"ל כשם שז"א מתעטף בשערות א"א המעורבים עם שערותיו בסוד טלית כן אני מתעטף אותו האדם כדי שלא תוכל לבא במקומי לא במעלה ולא במטה ואם יאמר כן בודאי שיהיה נשמה להולד משט' דקדו' וגם רובם יהיו זכרים.

פי' ב' נא"ל שבשעת הזווג להיות שהוא מעשה בהמית ולעורר תאות הזמה אזדמנת לילית שם ולוקחת הטי' שמתחלית מאבר הקדו' הנשאר בשדין ועושה מזה שדין ב' שמכת הטי' היא בולעת בולד שנתהווה מטי' של אותו זווג שהיא לקחה המותר הנשאר בשדין ותכף שיוליא לאויר העולם היא מזדמנת לחייכא בהו לכן אמר רשב"י עטופא כלו' שמעוטפת בקטפא בשדין כמ"ש בערוך ערב קטף שהוא כנגד הכך שמשימין על המכה וכו' והוא בלשון מערב קטפא אזדמנת היא מזומנת להכנס בשדין זה לעשות הפעולה שאמרנו שאחרי שאחרי כלו' תתיר עטפא וקשר שלך בשדין לא תעול בשדין ולא תנפוק לא תוליא אותם הטי' שהם דידך ר"ל אותם הטי' שהם לבעלה לא שלך הם ולא בעדבך ר"ל לא יהיו בגורלך שלא תעשה מהם שדין' ברצונך ועטיפא וקטפא יחד גי' שטן ובכללות עולים גי' נחש וב' אותיות וא' המותר נגד הכולל תוב תוב כלו' חזור בתהומא רבא שהוא מקומם שמלת חזור אינו נופל אלא על מי שיצא ממקומו

(לא)

שיחזור וכן שאחרי א' נגד זכר וא' נגד נוק' לילית ימא אתרגישת ר"ל ים עליון שהוא אי' ע"י אתרגישת ר"ל הרגישו שם ביסוד שלה שהוא אהי"ה במרובע כזה א' א"ה אה"י אהי"ה שהוא גי' חול וחול זה הוא גבול לים וע"ז ארז"ל שהיה מראה לשים שם אהי"ה והוא שוקע מזעפו וחוזרים גלי הים לאחוריהם ומתייראים משם זה ואמר לה שכבר נתעורר שם זה וגם היא תברח והלך למקום שאמו מצולות ים דהיינו נוק' דתהומא רבא וז"ש גלגלוי ליך קראן שר"ל שגלגלי ימא קראן ליך שתחזרי גם אתה לנוק' דת"ר ואמר גלגלוי ולא גלי לפי שחוזר על גלגלי שם אהי"ה שהם דין קוראים לה למחן ראשה. בחולקא קדי' וכו' ה' מנת חלקי וגורלי תומך חלוקא ויהיה חולקא והיא מ' ואז יכוין שאשתו דוגמתו בקדושה וכו' ר"ל היינו ז"א שהוא מתקדש כשבא אליו. כאתן וקדו' בסוד טלית ויכוין שהוא דוגמתו מאפיל בטליתו ואז מובטח שאותם הטי' לא ילכו לאיבוד ויעשו מהם גויה כד"א מבטנו יורישנו אל חיכות הלחש גי' הוי"ה בז"א קי"ו אותיות נגד אהיה ברבוע ד"ס וע"ב ברבוע הויה שהוא ג"כ דיסוד אי' שנותנה למ' ביחוד קו"ם ויכוין שבכח אלו השמות מבריח הקלי' עכ"מ עכ"ל:

והנה שורש לתועלת קדו' האדם בעת הזווג כדי להוליד זרע קדש הוא לעזוב האו"א כל מעשיהם הרעים ולקיים בעצמם יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וגו' דאל"כ הרי הם בכלל מ"ש בזוהר פר' אחרי דע"ו וז"ל ת"ח האי מאן דעבר על פתגמי אורייתא סלקא ונחתא ועבדא ביה כב"כ רשימין באנפוי בגין דיסתכלון ביה עילאי ותתאי וכולהו אסדן לווטין על רישיה והאנא כל אינון עיני ה' דאזלין ושטין בעלמא למנדע ארחוי דבר נש כולהו זקפין עיינין ומסתכלין באנפוי דההוא בר נש ותמן להו וכולהו פתחין עלוי ווי ווי ווי ליה בהאי עלמא ווי ליה בעלמא דאתי אסתלקו מסחרנא דפלניא דהא מסאבותא באנפוי ורוחא דמסאבא שרייא עלוי וכל אינון יומין דאשתכח רשימו באנפוי אי אוליד בר אשליף ליה רוחא מס"ט דמסאבא ואילין אינון חייבי דרא תקיפי אנפין דמאריהון שביק לון בהאי עלמא לשיצאה לכו בעלמא דאתי תנינן האי לדיקא זכאה דאשתדל באורייתא יממא ולילייא קב"ה משיך עליה חד חוטא דחסד ואתרשים ליה באנפוי ומההוא רשימא דחלי עילאי ותתאי ה"נ מאן דעבר על פתגמי אורייתא משכאן עליה רוחא מסאבא ואתרשים ליה באנפוי ומניה ערקי עילאי ותתאי ומכרזי עליה אסתלקו מסחרניה דפלניא דעבר על פתגמי אורייתא ועל פקודי דמאריה ווי ליה ווי לנפשיה האי אשליף רוחא דמסאבא דאשתכח עמיה ואוריש ליה לבריה והאי הוא דהא דקב"ה לית ליה ביה חולקא וישבוק ליה לשיצאה ליה לעלמא דאתי עכ"ל:

ובפ' בראשית דנ"ד ז"ל ת"ח כד ב"נ אזיל בארח קשוט הוא אזיל לימינא ואמשיך עליה רוחא קדי' עילאה מעילא והאי רוח סליק ברעותא קדישא לאתחדא לעילא ולאתדבקא בקדו' עילאה דלא אתעדי מניה וכד ב"נ אזיל באורח ביש וסטי ארחוי הוא אמשיך עליה רוח מסאב דלסטר שמאלא וסאיב ליה ואסתאב ביה כד"א ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם אתא לאסתאבא מסאבין ליה ות"ח בשעתא דב"נ אזיל באורח קשוט ואמשיך עליה רוחא קדי' עילאה ואתדבק ביה ברא דיוליד ויפוק מניה לעלמא הוא משיך עליה קדו' עילאה ויהא קדיש בקדושה דמאריה כמא דכתיב והתקדשתם והייתם קדושים וגו' וכד איהו אזיל בסטר שמאלא ואמשיך עליה רוח מסאבא ואתדבק ביה ברא דיפוק מניה

מניה לעלמא הוא אמשיך עליה רוח מסאבו ואסתאב במסאבו דההוא ספרא ועי"ד כתיב מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה כד איהו באתדבקות ימינא סלקא היא לעילא וכד איהו באתדבקות שמאלא ההיא סטר שמאלא דאיהו רוח מסאבו נחית מעילא לתתא ובעי דיוריה בב"נ ולא אעדי מניה וברא דאוליד בההוא מסאבו איהו הוי בריה מההוא רוח מסאבא איהו ההוא ברא עי"ש:

וצריך: ליזהר בפרט בסדר הי' ק"ש שעה"מ שלה במלה ובכונה והתועלת ענין זה נתבאר בשעה"כ ד' ק"ש שעה"מ דרוש ו' ז"ל צריך שתדע כי עיקר כונה זו היא כדי לתקן ולכפר עון א' חמור מאד אשר הוא מונע עליית הנשמה אל אדוניה ועל ידי כונה זו מתקן. האדם מאד מאד במה שחטא ואעפ"י שכבר נתבאר תיקונו בשער הח' הנק' שער רוה"ק וזאת הי' המוליא שז"ל הנה התיקון ההוא יועיל לו שלא ליכנס לגיהנם ושימחלו לו עונותיו אבל צריך עדין תי' גדול וחזק ממנו כמו שיתבאר עתה בק"ש זו והוא לתקן ולהחיות אותם הטי' בעצמם שילאו לבטלה ונכנסו בקלי' ולהחזירם אל הקדושה וזה ענינו דע וכו' והנה לתקן ענין זה צריך שימית אותם גופות הטמאים המלבישים לאותם הנשמות ועי"כ אותם הנשמות יברחו ויחזרו אל שורשם אשר בקדו' ונמלא שצריך ב' כונות א' להמית הגופות ההם ב' להחזיר הנשמות ההם אל מקום הנוק' העליונה דקדו' שיתוקנו ויצויירו כשאר כל הנשמות ואח"כ יבואו בעוה"ז כשאר כל הנשמות. גם יש עון אחר דומה לזה והוא מי שמשמש מטתו ואינו בודק עד שילאו ממנו כל הטי' לגמרי כי שיורי אותם טיפות שיולאות לבטלה אעפ"י שאינם ראויים להוליד עכ"ז נבראים מהם ג"כ בחי' מזיקים והמשחיתים רעים ע"ד הנז' ובכלל זה הנז' תבין סוד גדול הנז' בזוהר פ' בלק ע"פ לא ישכב עד יאכל טרף ובדרושי חז"ל בענין אותם אלפים ורבבות של מזיקים שאדם ממית בכל לילה ע"י ק"ש שעה"מ וצריך האדם לכוין בכל ק"ש שאומר על מטתו לכוין לתיקון זה להמית כל אותם גופים של המזיקים הנז' ויש אדם גדול כח בכונתו שיכול להמית בכל לילה אלף ותכ"ה כמ"ש בפר' בלק דרי"א ב' ויש אדם שלא יכול להמית אלא דבר יום ביומו וכמספר הימים שחטא כך צריך ימים אחדים לתקן עון זה ויש בענין זה פרטים אחרים ואין אנו עתה בביאורם ונמלא שעיקר התיקון הוא שיכוין להמית ע"י הק"ש שעה"מ אותם הגופים והמזיקים ועי"כ יוכל האיש הזה להעלות עם נפשו אותם הנשמות למעלה אל הקדושה לתקנם בכל לילה ודע כי כמו שיולאין המזיקין אלו מן האדם המוליא שז"ל בלא אשה כך האשה בוראה ג"כ מזיקין בלא איש וזה נרמז בפ' לא תאונה אליך רעה זכר הרעה שהיא לילית אשת זנונים ונגע לא יקרב וגו' כ"ל דהיינו נגע שהוא ס"מ דכורא לא יקרב באהלך שהיא אשתך כמ"ש שובו לכם לאהליכם ע"ש ובדרוש י' ז"ל ויכוין בתיבות אלה בשפי"ת פודה אותי ר"ל אותי' של ברית קדש שלי שנמסר אל החיצו' ב"מ ע"י השחתת ז"ל והקב"ה יפדהו ויקחהו מידם בכח וכו' ע"ש:

וצריך: ליזהר במאכליו ושתייתו שלא יהיה בהם חשש או תערובת איסור והנה כת' בשה"מ בכונות האכילה ז"ל דע כי אין אדם מכיר במה שטועה כי לפעמים יאכל מאכל אסור ולא ירגיש בו אך מי שהוא חסיד אין מניחין אותו ליכשל כי לא יאונה לצדיק כל און והנה מי שיהיה חסיד ויכוין במה שנאמר עד עתה ידע בבירור שלא לאכול דבר רע ויסירוהו מלבו. גם בענין הנט"י יש מים כשרים ומים פסולים וצריך בהם כונה ושיא קודם שתטול ידך קח המים בידך ותכוין וכו' וגם מאיסור זה ינצל האדם אם יכוין בכונה הנ"ל עכ"ל ובס' הלקוטים דקמ"ב ז"ל והנה הת"ח שיודעים בתו' אבל אינם יודעים חכמת האמת והקבלה בסודות התורה אלו יכולים להעלות מדרגה א' והוא מב"ח לאדם והת"ח שיודעים חכמת האמת הם יכולים להעלות ב' מדרגות שהוא מצומח לאדם והמופלגים בחכמת האמת מאד מאד אלו הם יכולים להעלות אפילו מן הדומם עד האדם באופן כי ע"י האדם יכולים לתקן כל אלו ואמנם אם יפגע המגולגל במי שאינו יכול לתקנו כגון המגולגל מב"ח באדם ע"ה או המגולגל בצומח באדם ת"ח שאינו יודע חכמת האמת הנה יזיק לו מאד וישיאהו בכל וימנעהו מכל המצות וז"ש בתורה כמה אנשים צדיקים ויש להם אז איזה מעשה רע שאינם יכולים להפרד ולמנוע עצמם ממנו והוא לסיבה זו הנז' כי פגע בו מגולגל א' שהיה דרכו באותה עבירה והוא מרגילו כמוהו באותה עבירה ולפעמים שיתגלגלו באדם כמה וכמה מגולגלים ביחד ורח"ל ולביזבן עכ"ל. ובשה"כ שיבן בכונת האכילה ז"ל מי שאינו זהיר בברכת הנהנין נידון בעונש חמור, דע כי אין מעין ובור ומקוה מים והר שאין שם גלגולים לאין קץ ולכן אין ראוי לאדם להניח פיו על הספילון לשתות רק בידו, כי לפעמים ע"י איזה חטא בא לאדם איזה מקרה רע רח"ל והא מתעבר בו איזה נשמת רשע ומסייעו לחטוא כנו' וז"ש מעשה דההוא רוחא דהוה דר בההוא מעיינא וכמה פעמים היה ממתין מוז"ל לשתות במעין עד שהיה מגרש הרוח ואח"כ היה מחזירו למקומו ולכן ראוי לאדם ליזהר אפילו כשישתה בידו לכוין בברכתו ובלאו' שיוכל להנצל ולכן כמה גלגולים מתגלגלים באדם בעת אכילתו ושתייתו אבל מי שאינו יכול לכוין לא די שאינו מתקן אמנם נזוק מהם לכן תראה כמה בני אדם עוברים עליהם כמה מאורעות וסבות רעות וחולאים חטא גדול ונמשך מהנז' אך אחר שהביאו מים בבית אין חשש כלל ועכ"ז טוב לשפוך מעט מים קודם שישתה עכ"ל:

ובשה"כ ד' ר"ה ד"א ז"ל הנה נודע כי ביום ר"ה נברא אדה"ר וכו' ואם אדה"ר היה נמנע מהזווג ביום ההוא וגם מן החטא והיה ממתין עד ליל שבת היו כל העולמות בתיקונם כמא' אבל יען חטא בעלת הנחש הוא ואשתו והנחש בא על חוה והטיל בה זוהמא קודם שנזדווגו אדם וחוה ומחמת כן ילאו קין והבל אחר זווג אדם וחוה מעורבים טו"ר מפני הזוהמא דקדם הנחש להטיל בחוה וכו' ולפי שחטא באכילת עץ הדעת טו"ר עבירה גוררת עבי' כי דעת מלשון זווג כמ"ש וידע אדם את חוה אשתו ואיש לא ידעה וכאלה רבים וכו' ע"ש ובס' הלקוטים דרפ"ג ז"ל דע כי אדה"ר אחר שאכל מעה"ד טו"ר וחטא ואח"כ הוסיף לחטוא והוליד שדין ורוחין ולילין כנו' כי תחלה הוליא ז"ל ואח"כ בעודנו עושה מעשה הרע ההוא אז בא על אשתו ונתעברה ממנו מבחי' קין מן הטיפה הראשונה ואח"כ מן הטיפה הב' ילא הבל וכו' ואמנם כשילא ממנו עי' קין היתה מעורבת עם טיפת קרי שקדמה לה כי הענין רצוף ביחד תכף זה לזה ולכן כל התערובת של קרי כולם מעורבות בקין ולכן ילא קין רובו רע ומיעוטו טוב כי היו הקלי' רבות וכו' ע"ש:

פ"ב עיקר מה שיתבאר בו הוא ענין קדושת הזווג התלוי בזמן דהיינו באיזה לילה יהיה הזווג ובאיזה שעה מן הלילה:

הנה בזוהר פ' יתרו דפ"ע ז"ל ר' יודאי שאיל לר"ש יומא חד דאערע עמיה באורחא א"ל רבי הא כתיב בפרשתא דשבת כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו

את

את שבתותי וגו' ונתתי להם בביתי ובחומותי וגו' מאי קאמיירי א"ל קפוטקא חמרך קטרי בטיפסא ונחית דמלה דאורייתא בעי גלותא או אפכי לאחורך. וז"ל אבתראי ותכוין לבך א"ל בגיניה דמר עבידנא ארחא ובתריה דמר אסתכל בשכינתא א"ל ת"ח מלה דא הא אוקמוה חברייא ולא פרישו מלה כה אמר ה' לסריסים מאן סריסים אילין אינון חברייא דמשתדלי באורייתא ומסרסי גרמייהו כל ו' יומי דשבתא ולעאן באורייתא ובליליא דשבתא מזרזי גרמייהו בזווגא דילהון מגו דידעי רזא עילאה. בשעתא דמטרוניתא אזדווגת במלכא ואינון חברייא דידעין רזא דא מכוונין לבייהו למהימנותא דמאריהון ומתברכין באיבא דמעיהון בההוא ליליא *) ודא הוא דכתיב אשר ישמרו כד"א ואביו שמר את הדבר ואקרון סריסים ודאי בגין לחכאה לשבתא לאשכחא רעותא דמאריהון דכתיב ובחרו באשר חפצתי מאי באשר חפצתי דא זווגא דמטרוניתא ומחזיקים בבריתי כולא חד בבריתי סתם זכאה חולקיה דמאן דאתקדש בקדושה דא וידע רזא דא ת"ח כתיב ו' ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלקיך וגו' כל מלאכתך באינון ו' יומי עבידתייהו דב"נ ובגין כך מלה לא מזדווגי חברייא בר בזמנא דלא משבידתייהו דב"נ אלא עבידתיה דקב"ה ומאי עבידתיה זווגא דמטרוניתא לאפקא נשמתין קדישין לעלמא ובג"כ בהאי ליליא מתקדשי בקדושה דמאריהון ומכווני לבייהו ונפקי בני מעלי בנין קדישין דלא סטאן לימינא ולשמאלא בנין דמלכא ועל אילין כתיב בנים אתם לה' אלקיכם לה' אלקיכם ודאי בגין דאלין אקרון בנין דיליה בנין למלכא ומטרוניתא והא דעתייהו דחברין דידעין רזא דא מתדבקן ובג"כ אקרון בנין לקב"ה והני אינון דעלמא מתקיימא בגינייהו וכד סליק עלמא בדינא אסתכל קב"ה באינון בנוי ומרחם על עלמא וע"ד כתיב כולו זרע אמת ודאי מהו אמת עזקא קדישא שלימתא כד"א תתן אמת ליעקב וכולא חד ובג"כ זרע אמת ודאי א"ל ר' יודאי בריך רחמנא דשדרני הכא בריך רחמנא דהא מלה דא במטנא מפומך בכה ר' יודאי א"ל ר"ש אמאי קא בכית דאמינא דווי לאינון בני עלמא דארחיהון כבעירי ולא ידעי ולא מסתכלי דטב לון דלא אתבריאו ווי לעלמא כד יפוק מר מיניה דמאן יכיל לגלאה רזין ומאן ינדע לון ומאן יסתכל בארחי אורייתא א"ל חייך לית עלמא אלא לאינון חברייא דמשתדלי באורייתא וידעין סתימי אורי' ודאי כקסוס גזרו חברייא על עמא דארעא דמהבלין ארחייהו. ולא ידעין בין ימינא לשמאלא דהא אינון כבעירי דיאות למעבד בהו דינא אפי' ביה"כ ועל בניהו כתיב כי בני זנונים המה בני זנונים ממש א"ל רבי האי קרא בעי לאתיישבא באורחוי כתיב ונתתי להם יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אתן להם מבעי ליה מהו אתן לו א"ל ת"ח ונתתי להם בביתי ובחומותי מהו ביתי כד"א בכל ביתי נאמן הוא (שמא דקב"ה איקרי ביתא ובחומותי כד"א על חומותיך ירוש' הפקדתי שומרים יד ושם כלומר דישלפון נשמתין קדי' מדוכתא דא וההוא יד חולק באשלמותא טב מליא מבנין ומבנתן שם עולם אתן לו לההוא חולק שלים אבר לא יכרת לדרי דרין דבר אחר אתן לו לההוא דידע רזא דמלה ויתכוון במה דבעי לכוונה עכ"ל:

עוד נתבאר בכמה מקומות בזוהר ובתי' גודל תועלת ענין הנז' וביאר דאינון נשמתין דפליגא בלי"ש פליגא לון בחכמים בצדיקים בחסידים כדקא יאות וע"פ זה לוחם תורה ואת שבתותי תשמורו מלשון ואביו שמר את הדבר וגו'. ועי"ז זוכין הת"ח הנוהגין זה לירתא על תורה לבנייהו ואתכינון בלי"ש גופין ורוחין קדי' מס"ט דטוב עיין זוהר ויקהל דף ר"ה ע"ה ובפ' קדושים דפ"ב ובפר' אחרי דע"ח ובהקדמת הזוהר די"ד ובתי' תי' י"ט ד' כ"א ל"ו.

ובזוהר פ' וירא במדרש הנעלם דקי"ב ז"ל ר' אבא אמר מאי דכתיב ואת שבתותי קדשו אלא אין עונתן של ת"ח אלא משבת לשבת ומזהר להו והואיל דתשמיש המטה דמצוה הוא קדשו כלומר קדשו עצמכם בשבתותי בההוא תשמיש דמצוה אר"י א"ר האי מן דעייל לקרתא וחזי נשי שפירן ירכין עינוי וייחא הכי כו' מאי טעמא דתמימות דארחא שליט ביה ויכיל יצה"ר לשלטאה עלוי עכ"ל

ובאד"ר דקמ"ב ב' ז"ל ובשעתא דהוה בעי למיעל שבתא הוה ברי רוחין ושדין ועלעולין ועד לא סיים לון אתא מטרוניתא בתיקונהא ויתיבת קמיה בשעתא דיתיבת קמיה אנח לון לאינון בריין ולא אשלימו כיון דמטרוניתא יתבת עם מלכא ואתחברו אפין באפין מאן ייעול בנייהו מן הוא דיקרב בהדייהו בג"כ סתימא דמלה עונתן של ת"ח דידעין רזא דנא משבת לשבת וכד אתחברו אתבסמו דא בדא יומא דכולא אתבסם ביה ובג"כ אתבסמו דינין דא בדא ואתתקנו עילאין ותתאין עכ"ל:

ובענין הטע' הנז' שהזכיר הרשב"י ז"ל למה זווג ת"ח מש"ש לש"ש באד"ר דקמ"ב ובהקדמת הזוהר די"ד נתבאר בביאור אד"ר גם דר"ל שהטע' משום שבשבת הוא זמן הרחקת הקלי' כולם מן הקדו' בין ג' קלי' חיצו' בין קלי' הד' נוגה דעשיקת נשמתין בלא

מספ"ל כמ"ש ומתברכן באיבא דמעיהון בההוא ליליא אם הוא דוקא במולידים אלא באם היו מתים בנים קטנים הנה עי"ז יתקיימו ונמצא עי"כ שנוספים להם בנים על בנים וזהו מה שמתברכים בפרי בטנם בזווג לי"ש דהיינו שיהיה פרי בטנם זרע של קיימא או"ד מלמדנו חידוש יותר מזה והוא שאם אינם רגילים להוליד אבל אינם עקרים הנה יולידו בזווג לי"ש לעשות פרי מאותו זווג דהיינו להתעבר מאותו זווג:

והנה מ"ש הרב המחבר פוקח דרור עולם וכו' הנז' בפ"ח ז"ל התקדש נא עם טוב מלא תהיה כגפן פוריה ע"ש שפי' ז"ל צריך לאתקדש כל האפשר עם טוב מלא דהיינו אשתו ואם כך תעשה תזכה היא להיות כגפן פוריה עכ"ל הנה כיון שהיה מדבר בענין הבנים המתים בעון שלא קדשו א"ע אבותיהם בשעת תה"מ אם כן מ"ש היפך זה דהיינו המקדש זוכה וכו' היינו שיתקיימו לו בניו ולא ימותו כשהם קטנים אבל לא מיירי כלל מענין ההולדה לו' שהמקדש א"ע בתה"מ זוכה להוליד ולהיות אשתו כגפן פוריה. עיין לס' כבוד חכמים בירוש' דברכות פרק ב' מאמר י"א:

כתב הרב נוה שלום בביאורו למס' ע"ז די"ט על מא' מכריז ר' אלכסנדרי מאן בעי וכו' ז"ל ואפשר לפרש דרך צחות דכיון דמכריז ר' אלכסנדרי מאן בעי חיי היינו על הבנים כדפיר' שמא תאמר אלך ואתנדה בשינה להרבות בתשמיש ויקח נשים רבות כדי שיהיה לו בנים שהם עיקר חיי העוה"ז כמו שמכריז או ירבה בתשמיש בכל לילה ת"ל ועשה טוב ואין טוב אלא תורה שהעיקר הוא עסק התורה ולא יאבד לילותיו בענין זה שלא ישמש מטתו כי אם מע"ש לע"ש ולא יבטל מהתורה והקב"ה יעזור אותו באותו הזמן ויוליד בנים הגונים ועיין לס' שנות חיים פרק טהרה דקכ"ו מה שפירש במאמר זה עכ"ל:

בלא משפט כמ"ש בע"ח ש' קלי' נוגה פ"ב ז"ל ודע כי הרע הגמור שנתברר ואין בו טוב כלל הם ג' קלי' הטמאו' אבל הקלי' הד' לא נתבררה לגמרי ולכן נשארה בבחינת לבוש הטוב ומתבררה מעט מעט ונעשית גוף גמור כי הם כלים שבורים וחוזרים לתחיות והטוב נתברר ונעשו עו' אבי"ע אלא שיש בחי' זה טוב מזה וזה טוב מזה מן עתיק באצילות עד חשמל שבעשיה ונוגה שבכל העולמות הוא מה שלא נתברר עדיין וזהו עיקרא דעשיקת נשמתין כנז' במשפטים כי השכינה מתדבקת בלבנת הספיר יסוד והיא הערלה שעל המילה ואז עושקת נשמתין ולכן הזווג בליל שבת שאין שם דבקות נוגה ומה שמתדבק חוזר להיות תוס' שבת גמור טוב משא"כ בחול כנז' בפ' ויקהל בביאור ע"ש עכ"ל ע"ח:

ובס' עס"מ הנדפס ספר בראשית בביאור הלהט דעטיפא וכו' ז"ל קלי' נוגה כשיורדים הנשמות הוא לוקחתם בסוד עיקלא כדאיתא בסבא דמשפטים שקלי' נוגה מכרעת לצד הקדושה לפעמים ופעמים לצד הטומאה וז"ש רשב"י בפרשת משפטים ראיתי דמעת העשוקים וה"ס קליפ' נוגה כשלוקחת הנשמה לחסרון כונת הבועל ולפעמים היא נקשרת לצד הטומאה ונעשקי' כל אותם הנשמות וז"ש ויש נספה בלא משפט ע"ש:

ועפי"ז נראה כוונת מ"ש בקיצור מעבר יבק דל"ז ז"ל ילבש חרדה במיתת בניו כי ממנו גרם ששימש מטתו בחול בלא זמן טבילה עכ"ל אבל ליל טבילה הוא כמו ליל שבת כמשי"ת בס"ד:

ועתה נ"ל אם אדם שאינו ת"ח שבניו מתים ב"מ ורצה למנוע עצמו הוא ואשתו מכל הדברים הגורמים מיתת בנים קטנים וכראותו ענין הנז' שהזווג בחול שייך בו עשיקת נשמתין ע"י נוגה משא"כ בשבת ומטעם זה הוא זווג ת"ח בלי"ש שאין שם דבקות נוגה כנז' לכן רצה להנהיג את עצמו כעונת ת"ח דוקא משבת לשבת אם רשאי הוא בכך אפילו שלא כרצון אשתו א"ל וכן נ"כ אם אין בניו מתים אלא שבראותו מעלת נשמות הבאים מזווג לי"ש רצה להנהיג עצמו בכך אם רשאי הוא אפילו שלא ברצון אשתו א"ל:

הנה עיין בכתובות דס"א ב' במשנה העונה האמור' בתורה הטיילין וכו' ובהל' הרמב"ם פי"ד מה"א והטור ומרן בא"ה ר"ס ר"מ וא"ה סי' ע"ו וא"כ כיון שחייב מן התורה בכך אין לו כח ליפטר מזה שלא מרצון אשתו ע"ד שאין כח לת"ח ליפטר מזווג ליל טבי' כשחל בחול אפילו שאינו מן התורה מזמני העונה אלא הוא משום וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך וגו' וכמ"ש בזוהר כמשי"ת וכן בליל ביאה מן הדרך וביאר בזוהר מפני שהם חדווה דמצוה חדוותא דשכינתא איהו וביאר דאינהו כעונתא דחכימי דמשבת לשבת ע"ש וכ"כ הרב ז"ל בשער המצות כמשי"ת:

והנה ממאמר הזוהר שנעתיק בס"ד בענין באיזה שעה מן הלילה יהיה הזווג מתבאר מזה שענין קיום והתקדשתם והייתם קדושים שאמורה על שעת ת"ה היינו דלשאר ב"נ מח"ל ואילך אפי' בחול משא"כ לת"ח שהיא מלי"ש ללי"ש הן מצד שבחול עוסקי' בתו' מח"ל ואילך הן מצד שבנים הנולדים מלי"ש הם בני צדיקי וכו' כנז"ל ולכן היה נלע"ד לפ' מ"ש בזוהר אחרי דע"ח ז"ל ר' חזקיה אמר כולא ברזא עילאה הוא לאחזאה דמאן דפגים לתתא פגים לעילא ערות כלתך לא תגלה דתנינן עונתן של ת"ח מש' לש' בגין דידעין רזא דמלא ויכוונון לבא ויתתכח דעונתהון שלים ובגין דאולידו איקרון בנין דמלכא ואי אלין פגימו מלה לתתא כביכול פגמין איגון בכלה דלעילא כדין כתיב ערות כלתך לא תגלה דא בגין איגון דידעין הרזין דאורייתא בתר עמא דהוא דאתגליא כלתך ממש ובחובא דא שכינתא אסתלקת מבינייהו עכ"ל דמ"ש ובחובא דא וכו' קאי על ת"ח שמשמשים מטתם בחול ואינם ממתי' מל"ש ללי"ש שאמר עליהם בתחי' שפוגמין עי"ז בכלה דלעילא ולכן אמר אח"כ שבעון זה שכינתא אסתלקת מבינייהו אבל שאר העם אינם חייבים אלא די להם במה שיקדשו עצמם בשאר ימי החול שלא יזדווג אלא מח"ל ואילך לכונת עבודת ה' ית' ואם לא יעשו כן שאז הם כ"מ עבדי כבעירי עושים לשם תאות גופניות כזנות ממש וכמו סוס ופרד דאינון מארי זנותא כמ"ש בזו' קדו' דף פ' ודף פ"א ובנד"ז מיירי ר' יודאי ור"ש בזו' יתרו דפ"ע הנז"ל שקרא לבני ע"ה בני זנונים משום שמעשיהם כבהמות ממש ואינם מקדשים עצמם כמ"ש זה"ל ווי לאינון בני עלמא דאתחיזון כבעירי וכו' ודאי בקשוט גזרו חברייא על עמא דארעא דמחבלין ארחייהו וכו' ועל בנייהו כתיב כי בני זנונים המה וכו' עי"ש משא"כ אם מקדשים עצמם ומקיימים מ"ש בזוהר בכל מקו' הנ"ל דהיינו שאינם מזדווגים אלא מח"ל ואילך ואינם עושים לשם תאות גופניות ואינם מזדווגים בחליפו' ועזות אלא בבושת וכו' ודאי שאין לו' ח"ו על בניהם בני זנונים וכו' כיון שקיימו וקבלו כל מה שחייבו אותם רז"ל בש"ס ובזוהר אלא דכיון דמן השתא אין מתקדשים בזווגם אלא הת"ח דמשתדלי באורייתא וידעי סתימי אורייתא שע"י שיודעים חומר הענין וגודל ההפסד בזווג שלא בזמן הראוי או דרך חציפות וזנות וכיוצא וג"כ ע"י השתדלותם בתו' היא עוזרתם להתגבר על יצה"ר ולמנוע עצמם מזווג שלא בזמן הראוי ולהתקדש בקדו' ה' ית' משא"כ שאר העם שאין להם השכלין על יצה"ר משמא נלכדים ברשת יצה"ר ולכן אמר רשב"י ז"ל בפ' יתרו דפ"ע ז"ל לית עלמא אלא לאינון חברייא דמשתדלי באורייתא וידעין סתימי אורייתא ודאי בקשוט גזרו חברייא על עמא דארעא דמחבלין אורחייהו ולא ידעין בין ימינא לשמאלא דהא אינון כבעירי למעבד בהו דינא אפי' ביה"כ ועל בנייהו כתיב כי בני זנונים המה בני זנונים ממש עכ"ל:

וראיתי להרב ר"ח ש' הקדו' פ"ז בענין הנז' ז"ל ובזוהר אחרי דמ"ח פי' פ' ערות כלתך לא תגלה על ת"ח בימי החול שלא יקרב אל כלתו שהוא אשתו וכו' ובחובא דא שכינתא אסתלק מנייהו עכ"ל הרי מבואר החיוב על ת"ח לפרוש מאשתו בימי החול מפני היות להם זווג השכינה שהוא לעסוק בתורה ושאר העם שאינם מסתכלים לעלות במעלות התו' ולהיותם ת"ח ולהזדווג עם השכינה גורמים שהשכינה תסתלק מהם. ועוד הצריכו בזוהר יתרו דפ"ע במעלת עונת ת"ח משבת לשבת בפ' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובעונש עמי הארץ שאינם נוהגים כך וקרא לבני ע"ה בני זנונים מפני שאינם נוהגים הקדושה כראויה עכ"ל:

והנה ממ"ש זה"ל ושאר העם שאינם מסתכלים לעלות במעלות התורה ולהיותם ת"ח ולהזדווג עם השכינה גורמים שהשכינה תסתלק מהם עכ"ל נראה שעונש עם הארץ הוא על שאינם משתדלים בתו' כדי להיות ת"ח ואז יקיימו בעצמם זווג מש' לש' אבל אין להם עונש על מה שמזדווגים בחול מח"ל ואילך בהיותם ע"ה שאדרבה הם חייבים במצות עונה כפי שיעור הנז' בש"ס ובפוסקים אבל ממ"ש ז"ל ועוד הצריכו בזו' יתרו במעלות עונת ת"ח מש' לש' וכו' ובעונש ע"ה שאינם נוהגים כך עכ"ל. נראה מזה שיש עונש לע"ה על שאינם נוהגים כך אפי' בהיותם ע"ה. אלא שאפשר לדחות ולומר שר"ל ע"ד מ"ש בתחי' דהיינו

על

על שאינם נוהגים מחמת היותם ע"ה שהדין נותן לזה ולא חזרו להשתדל בתו' כדי להיות ת"ח כדי לעלות במעלות בתו' ולהזדווג מש' לש'. וכן מבואר ממ"ש בס לעיל מזה עמ"ש בקי' דלק"ג ז"ל ובשבת דאיהו יומא ז' תמן קריבו וייחודא דשמה דיהו"ה וכל שפירן ובנ"ד ח"ח זווגייהו מלי"ש ללי"ש הא פריין איגון. ודאי לתתא אבל לעילא אתמר לא יגורך רע צדיק דקריב לאתים ביומין דחול ההוא בן דעביד עליה אתמר צדיק ורע לו דגרים דאתעביד קדש חול דאיהו יום השביעי עכ"ל. וכתב ע"ז ז"ל ומה שאמר מענין צדיק דקריב לאתים וכו' מוכרחים אנו לו' שצדיק זה יש לו נשמה דאצילות והוא קדש ולכך גורם שקדש אתעביד חול אבל אם יש נשמה דמטטרון שהוא חול חול בחול הוא ואינו פגם והוא זווג שלו שהוא בתלת לילה בו' ימי חול כמבואר לעיל מפני שנשמתם הוא משם עכ"ל. ומוכרח לו' א' מב' דברים או שהר"ח ז"ל לא איירי אלא מענין גודל עון צדיק דקריב וכו' שאינו אלא בצדיק שיש לו נשמה דאצי' משא"כ וכו' אבל מי שאינו בר הכי אין שייך בו דגרים דאתעביד קדש חול אבל לעולם הזווג שלו הוא מש' לש' מטע' שבזו' אלא שאם עבר כ"מ לא שייך בו עונש פרטי הנז' דגרים דאתעביד קדש חול או אם נאמר שדבריו ז"ל בדוקא הם שאם אין לו נשמה דאצי' חול בחול הוא וא"כ דינו כע"ה עכ"פ זה הוא היפך סברת הרב ז"ל שהחמיר מאד ואסר זווג לת"ח זולת מל"ש ליל"ש אחר ח"ל או בר"ח וי"ט או בליל טבי' וביאה מן הדרך אחר ח"ל כמ"ש בסה"כ בדרוש כולל כל עליית החודש ובסוף דרוש סעודת ליל ש' ובשה"מ פ' בראשית ואלו בשה"כ בכוונת תפ' דע"ש כתב ז"ל והאמת הוא כי גם באצי' עצמה יש בחי' רוח דאצי' ונפש דאצי' ונשמה לנשמה דאצי' אבל הלואי שבדורינו זה יהיה מי שיוכל לזכות לנפש דאצי' עכ"ל:

והרב ח"י פ"ע של שבת אחר שהביא מאמר דפ' אחרי דע"ח הנז' כתב ז"ל הרי מבואר שחיוב של הת"ח לפרוש מאשתו בימי החול מפני היות זווג השכינה שהוא לעסוק בתו' ושאר העם והת"ח אשר אינגו פונה ע"ז גורם להסתלק השכינה מהם וכו' עכ"ל:

איך שיהיה כיון שבשאר העם חוץ מת"ח חייב מצוה עונה שלהם הנז' במשנה ובפוסקים הוא מן התורה כנז' א"כ אין להם כח להפקיע חיובם מנשיהם בעל כרחם אלא האדם שנכנסה בו רוח טהרה וקדושה להוליד זרע קדש ע"ד הבנים שביאר בזו' ביוולדו לת"ח הנוהגים מנהג זה הנה יקח לאשתו בדברי רז"ל בש"ס ובזוהר הנז"ל להודיעה כמה תועלת נמשך מזה שמנהג הקדוש וכמה מפסידים בני אדם שאין מנהיגים עצמם כן וכמו שמבואר בהדייא בכל מאמרי הזוהר ויטול ממנה רשות לנהוג כן לפחות בחדשים הראשונים עד היכר העובר בלי שום ספק ואח"כ אם תרצה להשאר במנהג הקדוש מוטב ואל"ל ינהיג עצמו בעונה המחויב מן הדין בקדו' לקדש עצמו בזווגים ההם בבושה וענוה ובכיסוי על כ' ובכל הפרטים הנז' בשער הזה זולת פרטי ענייני ליל ש' דהרי אפי' בת"ח עצמו כמה מקובלים ס"ל להתיר זווג בחול במעוברה ומניקה כמבי"ת:

ובפע"ח ש' ק"ש שעה"מ פי"א ז"ל הבועל בחול דע שאם תתעבר אשתו יהיה בן סורר ומורה או עזות פנים או משומד או ממזר או ע"ה ר"ל הנפש שלו יהיה בא' מאלו מבעילות של חול שיש שנותנים לו ממתי מדבר ויש מעדת קרח ויש ממתי ישראל כל א' וא' כפי המחשבה והרהור שיש לו בעת שמזדווג עם אשתו. שעונה בליל שבת משובחת היא לת"ח והסוד הוא כבר נודע שיש הפרש בענין הנשמות כי אין נשמות חדשות רק בע"ש א"כ אין לשמש מטתו רק בחצי ליל שבת ונלעד"ה כי אלו נשמות הם ממש שיורדין בליל שבת והנה אם אדם בלילה ההוא ישמש מטתו ונשארה אשתו מעוברת בביאה ההוא ודאי אותה נשמה תשרה על אותה הטי' ההוא וכיון שהוא נשמה חדשה ולא ענושה לזה אמר שאותם הבנים יהיו חסידים קדושי עליון וזהו טעם הורדת אותן נשמות בליל שבת ועיין זה היטב כי הוא אמיתי וכשאדם ישן ליל ש' אז מתחברת נשמתו עם אותה החדשה ומראה לה ג"ע התחתון ומוליכה שם יחד ובחצי הלילה שבאים כל הנשמות לגוף האדם ואז תאיין הנהו תרי נשמתין ומתעדנין כחדא בג"ע וכו' ויתחבר עם אשתו ותשרה אותה הרוח על אותה הטי' ויצא בן חסיד וקדוש אם זכה שתתעבר אשתו אז ואל"ל יעשה כה כל ליל שבת עד שיזדמן לידו עכ"ל:

והרב מ"ח מס' השכינה פי"א משנה ו' ז"ל ואם אשתו מעוברה או מניקה שאינה ראויה להתעבר הרבות נותנה אף לת"ח לשמש מטתו בחול עכ"ל:

והרב ח"י פ"ע שבת ז"ל ועיקר גדול לכל זה לקדש הת"ח עצמו שלא לשמש מטתו בימות החול רק מש' לש' וכו' ובכמה מקו' בזו' החמירו בדבר זה כא' בפ' אחרי מות דע"ח מ"א ז"ל וכו' הרי מבואר שחיוב של הת"ח לפרוש מאשתו בימי החול מפני היות זווג השכינה שהוא לעסוק בתורה ושאר העם והת"ח אשר אינגו פונה ע"ז גורמים להסתלק השכינה מהם ובתי' דכ"כ ז"ל וכו' והנכי קבלתי מרבותי שענש זה לאו דוקא במשמש לעיבור ונתעברה אלא אף אם בלתי משמש לעיבור אסור כי הנה אף שאינו מוליד בפועל מוליד בכח ועביד בן לעילא בחילונים דוגמא דמוליא בז"ל ודייק נמי דקתני ההוא בן דעביד ולא אמר אי עביד בן ש"מ דפסיקא ליה דעביד בן וכן מוכח מכמה מקומות בזו' שהומר איסור זה לת"ח הוא אף במשמש בימי עיבורה וכשהיא מניקה כל זמן שאין זווג בדודים למעלה וז"ל הזו' פ' יתרו דפ"ע כה אמר וכו' ועל בנייהו כתיב כי בני זנונים המה עכ"ל. ראה והתבונן סוד הייחוד הקדוש הזה ראשו מגיע השמימה וכל זמן שאין צדיק בארץ פיגול הוא לא ירצה למשמש לשם הריון ולש' בשהיא מעוברת ומנקת כל זמן שאין ייחוד למעלה וכן פי' בזוהר פר' נח בפ' ששער הזה יהיה סגור ע"ע זה ז"ל הא קרא אית לאסתכלא ביה וכו' וכן אמרו עוד בתי' דף י"ו ועוד בכל עץ דא צדיק וכו' וכתבתי זה על דבר כי ראיתי כתוב בשם הרב ז"ל וז"ל כל אזהרות רז"ל על הזווג מע"ש לע"ש היא במשמש לשם הריון וכו' ע"כ ואני אומר דלאו מר בריה דרבינא רבינו הקדוש חתים עלה שהוא מכמה מאמרי הזוהר הנז' שלא לבדו היה הטעם לבל ישפיע נשמות חיצו' בחול רק להיותינו בגלות אלהים דוגמא עליונה ופגם למעלה לצורך היחוד עליון כמבואר במאמרים. והנה ראיתי במכתב הקדש מהרח"ו כתב אמר לי מורי כי כל אזהרות הזו' על הזווג מה"ל וכו' ע"כ והתלמידים התחכמו ללמוד מהם אף לימי החול ומאחר אין להם דברי התי' הנז"ל דקאמר ההוא בן דעביד עליה אתמר צדיק ורע לו וכו' דמשמע דוקא במשמש להריון וכבר כתבנו כי אין הכוונה על הבנים הנולדים בפועל רק על הנולדים בכח אף אם לא תתעבר ולא יתכן שדברי התיקונים יהיו הפך מכמה מאמרי הזוהר וכמה מא' התי' עצמם ואולם להתיר בליל טבי' וכשבא מן הדרך בימות החול יש לכן שורש גדול בזו' בראשית דמ"ע ב' וכו' ע"ש.

והרב יסוד ושורש העבודה שער ח' פרק ו' ז"ל ויעיין אזהרת הזווג במ"ח מס' השכינה פי"א אך מ"ש שם ואם אשתו מעוברת או מניקה הרבות

המזון שבמעיו ולא יקל ראשו ביותר ולא ינבל את פיו בדברי הבאי ואפי' בינו לבינה הרי הוא אומר בקבלה מגיד לאדם מה שיחו אמרו חכמים אפי' שיחה קלה שבין אדם לאשתו עתיד ליתן עליה את הדין ולא יהיו שניהם לא שיכורים ולא עצלנים ולא עצבנים ולא אחד מהם ולא תהיה ישינה ולא יאנוס אותה והיא אינה רוצה אלא ברצון שניהם ובשמחתם יספר וישחק מעט עמה כדי שתתיישב נפשה ויבעול בבושה ולא בעזות ויפרוש מיד כל הנוהג מנהג זה לא די שמקדש נפשו ומטהר עצמו ותקן דעותיו אלא יהיו לו בנים נאים וביישנים ראויים לחכמה ולחסידות וכל הנוהג כמנהג שאר העם ההולכים בחשך יהיו לו בנים כמו אותם העם. וז"ל מרן בכ"מ אעפ"י שאשתו וכו' לא יהא מצוי אצל אשתו כתרנגול בפ' מי שמתו דכ"ב שתקנו טבילה לבעלי קריין כדי שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים ומ"ש אלא מלי"ש ללי"ש בפ' אעפ"י כתובות ס"ב. ובשהוא מספר עמה וכו' בפ' אלו מותרים נדרים כ' ב' שאמרה אשתו של ר' אליעזר שהטעם שבניה יפיפיין ביותר לפי שלא היה מספר לא בתחי' הלילה ולא בסופה ושובר רבינו שהטע' לפי שבתחי' הלילה הוא שבע והולד יהיה נולד מזרע הבא ממותרים עבים ויהיה עב השכל אטום הלב ובסוף הלילה הוא רעב ויהיה הולד חלוש ביותר מלבד שבדרך רפואה גם על הרעב גם על השבע יזיק לבועל ושם פ"ד כתב הרמב"ם ז"ל ויבדוק נקביו קודם בעילה ואחר בעילה:

ובסכ"א מש"כ אסור לישראלי לשמש מטתו ביום שעזות פנים היא לו ואם היה ת"ח שאינו בא לשמש בכך הרי זה מאפיל בטליתו ומשמש ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני צורך גדול ודרך קדושה לשמש באמצע הלילה. אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרבה בתשמיש המטה ויהיה מצוי אצל אשתו כתרנגול ופגום הוא עד מאד ומעשה בורים הוא אלא כל הממעיט בתשמיש ה"ז משובח והוא שלא יבטל עונה אלא מדעת אשתו ולא תקנו בראשונה לבעלי קריין שלא יקראו בתו' עד שיטבילו אלא כדי למעט בתשמיש [illegible] עכ"ל [illegible] ומ"ש ואם היה ת"ח מבואר שם בפ' כל היד ובהרבה מקומות עוד שם אמר רבא אם היה בית אפל מותר ולא הזכירו רבינו כדי להרחיק מהרגל תשמיש. ומ"ש ואין נזקקין וכו'. דבר פשוט הוא שאין לת"ח להקל על עצמו אלא מפני הצורך עכ"ל וכ"כ הב"ח סי' ר"מ בשם הרמב"ם ז"ל שאין לת"ח ליזקק לזה אלא מפני צורך גדול והביאו המג"א שם.

ובכ"ב מלשון ר"מ הנז' דקאמר וביממא לאו ארח דרבנן לשמש מטתן אלא בליליא ארח ארעא משמע דרגילות לשמש מטתן ביום הוא דלא אבל באיזה פעם באקראי לצורך גדול כגון שנאנס ולא קיים מצות עונה בלי"ש הנה אין לך צורך גדול מזה שיקיים מצות עונה וג"כ לגדור עצמו כדי שלא ישיאנו היצה"ר לפרוע חובו בימי החול אלא שצריך ליזהר ביותר בענין הכיסוי עליון שיהיה באופן שמאפיל ממש ולכן לא קאמר ר"מ זה"ל וביממא לא משמשי רבנן מטתן אלא בליליא כו' אלא נקט לאו ארח דרבנן דהיינו שאין רגילים בכך לשמש מטתן ביוה"ש אא"כ איזה פעם באקראי אם היה איזה אונס כנז'. אבל אם קיים מצות עונה בלילה אין טוב לו לעשות כן ביוה"ש שהמנהג ההוא מביא ב"מ לכמה עבירות דהיינו לביטול תו' וג"כ לידי ז"ל ב"מ כגון אם יתקפנו יצרו ולא ימצא רצונו להזדווג אז באותו העת מאיזה סיבה מכמה סיבות המצויים ביום השבת הנה בא לפעמים ב"מ לידי אותם טי' דקות דהוו כמו מים ואינן קשורות בלובן ביצה שביאר הרב ז"ל בש' שמלות פי' נח שהם בכלל זרע לבטלה ב"מ וג"כ מביא לידי קלות ראש ומגרר יצה"ר אנפשיה ואל ישכנו להוסיף לגדור עצמו כדי שלא ישיאנו יצה"ר בימי החול דאדרבה בא לתקן ונמצא וכו' אחר שכבר קיים מצות עונה בלילה שהרי אבר קטן וכו' כמ"ש בפ' חלק דק"ז ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו א"ר יהודא שהפך משכבו של לילה לשל יום שהי' משמש מטתו ביו' כדי שיהא שבע מתשמיש ולא יהרהר אחר אשה כל היום ונתעלמה ממנו שהמשביע אברו מתשמיש רעב ותרבה תאוה עכ"ל ובפרט הת"ח שכל מה שיתקדש ויתגדל בתו' שנה עי' ניחש כוחו הגופני כמ"ש רז"ל הנה. בודאי שצריך לשמור מעט בריאות שבגופו לעבודת ה' ית' ויקיים בעצמו אל תתן לנשים חילך שהרי המשביע אברו בתשמיש [illegible] כוחו וכו' כמ"ש בסוכה דנ"ו ע"ש פירש"י ז"ל וברמב"ם פ"ד מה' דעות ומרן א"ח סי' ר"מ סי"ד:

ואגב נאמר שצריך ג"כ הת"ח להזהר בעצמו לנכון שמירת בריאות גופו לעבודת השי"ת שלא ישמש מטתו סמוך לאכילה כשהוא שבע כגון בימי העיבור ויניקה שמותר אפי' קודם ח"ל כנז"ל או כשהוא רעב משום שת"ה על הרעב או על השבע יזיק לבועל כמ"ש מרן בכ"מ פ"ה מה' דעות ה' ד' הנז"ל גם יזהר מאד מאד כמ"ש בא"ר סי' ר"מ ס"ב כ"ב.

סוף דבר שמי שנגלגה בו רוח קדו' לקדש עצמו בקדו' הנז' בב' פרקים אלו הנה כדי שיהיה לו עזר וסיוע לקיים הקדו' הנז' צריך לקדש עצמו בכל הדברים הנז"ל בהקדמה ובפרקים אלו וג"כ להיות רגיל בלימוד היטב בכל מאמרי רז"ל הנז' ויזכור וישקול בדעתו גודל החיוב בזה ורוב התועלת לו ולבניו למקיים זה ורוב ההפסד והעונש למבטלו וכמש"ת עוד בפרק ג' וג"כ להיות זהיר מאד מאד לבל ישכב עם אשתו במטה אחת כ"א בעת [illegible] מטה המותר בזווג וינהיג עצמו עם האשה בפרט בצניעות היתר ולא ידבר כלל ע"ע ת"ה שלא בעת ת"ה ויהיה שת עינים שלא יסתכל אפי' באשתו אלא בראיה עוברת בעלמא כלל עובר וג"כ ירגיל עצמו בענין השבוע מלהזדווג בזמנים האסורים כגון שישבע הת"ח שלא יזדווג בשבוע זה כל ו' ימי החול לילה ויום ולי"ש קודם ח"ל ועד"ז כיוצ"ב ג"כ ישבע עד"ז על שבוע הבאה עד שיתקדש ויהיה מוטבע בגופו ממש ענין הקדו' הנז' ולא יצטרך אז לשבועה אבל בכל מדות הנז' צריך ליזהר מאד מאד דאל"כ אפשר שאעפ"י שיתגבר על יצרו ולא יזדווג בזמנים האסורים בזווג מ"מ מידי הרהור לא יצא ובפרט בענין שהישה במטה אחת ויבוא ח"ו לידי קרי ב"מ או לידי ז"ל ממש בהקיץ דהיינו לידי אותם טי' דהוו כמו מים ואינן קשורות בלובן ביצה כמש"ל רח"ל:

ובכל אדם הרוצה להתקדש בקדו' זו צריך ליזהר בכל זה ובפרט הת"ח שארז"ל במס' סוכה ואת הצפוני וכו' ועלה באשו ותעל צחנתו דקאי על יצה"ר שמניח או"ה ומתגרה בשונאיהם של ישראל כי הגדיל לעשות אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם כי הא דאביי שמעיה לההוא גברא דקאמר לההיא איתתא נקדים וניזיל באורחא אמר איזיל אפרישנהו מאיסורא אזל בתרייהו ג' פרסי באגמא כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא אמר אביי אי מאן דסני לי הוא לא הוה מצי לאוקמי נפשיה אזל תלא נפשיה בעיברא דדשא ומצטער אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו:

ובליל טבילה צריך ליזהר בכל זה ולהוסיף ע"ז דהיינו להנהיג עצמו קודם ח"ל כמו שהיה נוהג עמה בהרחק בימי נדותה ממש עד שיעבור ח"ל בלי

אי ספק אבל קודם ח"ל ידחיק עצמו כנז' ויזהר ביותר
בחר זמנים לקיים מ"ש רז"ל ואל הרבה שיחה עם
אשה באשתו אמרו. ולא ישא עיניו להסתכל בה וכ"ש
לא לאכול עמה ביחד או לישב אצלה וכ"ש לשכב אצלה
קודם ח"ל ולא ידבר כלל עמה ע"ע ח"ה עד שיעבור
ח"ל אלא ינהוג בעצמו ח"ל הא' כמנהג הרב ז"ל
ביום נעור ומשתדל בתו' כמ"ש פ' בראשית כנז"ל
מפני שבזמן ההוא יצה"ר בוער בלב האדם כתנור ממש
אהבת ותאוה וחשק האשה ובנקל אם יפרוץ איזה גדר
מהגדרים הנז' יוכל היצה"ר ב"מ לבלוע אליו ואפי' אם
יתגבר על יצה"ר ולא יזדווג קודם ח"ל הנה עכ"פ
אפשר ביאתו ח"ו לידי קישוי ועי' דהוו כמים שהם
בכלל ז"ל רח"ל ולכן קודם ליל טבילה יודע לאשה
שהמנהגים הנז' אינם ח"ו בזוי לה מפני שאינה נחשבת
בעיניו אלא בשביל להנצל מיצה"ר הבוער בעת כנז'
באדם וכדי לשמחין עד אחר ח"ל בשביל הבנים ובשביל
עצמו שלא יהיה בכלל ואך ברגלים חוטא כמש"ל מהזו'
וידבר על לבה כדי שתדע בליל טבי' שהמעשים הנז'
אינו עושה אותם אלא לטעם הנ"ל אבל לא לשם חסרון
מכבודה ח"ו שאדרבה אנו אמז"ל הוי זהיר בכבוד אשתך
כדי שלא תהיה עקרה כמ"ש במס' דרך ארץ זוטא פ"ה
וכ"ש בליל טבילה שצריך או לעיכור אלא שיעשה המעשים
הנז' לש"ש ויקיים מש"ה בכל דרכיך דעהו וכו' ולא
לשום מחשבת בזיון לאשה ח"ו אלא כדי לינצל מיצה"ר
כדי שיוכל לקדש עצמו כראוי ולא לבא לידי ז"ל הנז"ל
ויודיע אותה קודם ליל טבילה שכל זה הוא לצורך
בתיקון הבנים שיהיו זרע קדש ושל קיימא. שהרי אם
בשומר בריתו כראוי ומזדווג בקדו' אלא שלא נשמר
מטי' המתאמצים מאבר שקדם אחר הזווג הנה אם לא
עשה שתי' בנילה הרב לזה הנה עי"כ שולטת לילי"ת
בולד ההוא שנתהווה מטי' של אותו זווג שהיא לקחה
שמותר שמתמצה בשדין ותכף ביולית לאויר העולם
היא מזדמנת לחייכא בהו כמ"ש הרב ז"ל בפי' עטיפא
וכו' כנז"ל פרק א' ע"ש כ"ש וק"ו אם לא נשמר קודם
הזווג והביא עצמו לידי ז"ל ולפעמים לידי אותם טי'
דהוו כמו מים הנה עי"כ נמסר בריתו לאילו' ב"מ
כמ"ש בהס"כ ד' ק"ש שעה"מ ז"ל ויכוין בתי' אלא
שהבי"ת פודה אותי ר"ל אות י' של ברית קדש שלי
שנמסר אל האילו' ב"מ ע"י השחתת ז"ל וכו' ע"ש וכמ'
הליקוטים דרפ"ה ז"ל דע כי אדה"ר אחר שאכל מעה"ד
טו"ר וחטא ואח"כ הוסיף לחטוא והוליד שדין ורוחין ולילין
כנו' כי תהי' הוליא ז"ל ואח"כ בעודנו עושה מעשה
הרע. ההוא אז בא על אשתו ונתעברה ממנו מבחי'
קין נון הטי' הראשו' ואח"כ מן הטי' הב' יצא הבל וכו'
ותאנה הבילא ממנו טי' קין היתה מעורבת עם טי'
קרי שקדמה לה כי השנין רלוף ביחד תכף זל"ז ולכן
כל התערובת של קרי כולם מעורבות בקין ולכן יצא
קין רובו רע ומיעוטו טוב כי היו הקלי' רבות וכו'
ע"ש וכיון שכן הוא מה יהיה מאותו הבן שנמשך מבריח
המעורב שקדמה השע"א ושלטה בו ב"מ ונמסר בידה
ובפרט אם השנין הנז' סמוך לזווג רלוף ביחד תכף זל"ז
ע"ד מה שהיה בקין כנ"ז ולכן יעסוק אדם בתו' עד
ח"ל ובכל השמירות הנז' אפי' שלא לשמה אלא לשם
שמורת בניו שיולדו לו שלא תהיה בהם שום שליטא
לילית ב"מ ומתוך שלא לשמה בא לשמה כמ"ש רז"ל:
ומה טוב אם יהיה רגיל בכל עת בלימוד. ע"פ ובקו"ר
בכוונה למאמר הזוהר פ' ויצא בס"ק ז"ל בני
מלין קדי' עליון בריכן דעלמא מותא דאנוזא כנבו
למנדע הא לפרא נחית בכל יומא אתער בנגתא שלהובא
דנורא בגדפהא בידהא ג' מגרופיא שנינן כחרבא מפתקן

נגיזין בידא ימינא קרי' בחיל ואמר מאן. מנכון די כהירו
אנפוי די עאל וגפק ואתתקיף באילנא דחיי מעא בענפוי
אחיד בשרשוי אכיל מאיביה מתיק מדובשא יהיב חיין
לנפשא אסוותא לגרמיה אסתמר מסרהורא ביפא דמשקר
באילנא דחיי מסאיב. נהרא ונחלם מקורא דישראל דיהיב
מותא לנפשא ותבירו לגרמיה לית ליה קיומא כלל סרהורא
דמסאיב הסוא מקורא דיליה וכו':
עוד נתבאר בהקדמת הזו' דף ח' ז"ל רב המנונא
סבא אמר הכי אל תתן את פיך לחטוא את בשרך
דלא יהיב בר נש פומיה למיתי להרהורא בישא ויהא
גרים למחטי להסוא בשר קדש דאחים ביה ברית קדי'
דאלו עביד כן משכין ליה לגיהנם והסוא דממונה
על גיהנם דומה שמיה וכמה רבוא דמלאכי חבלה בהדיה
וקאים על פיתחא דגיהנם וכל אינון דנטרו ברית קדש
בהאי עלמא לית ליה רשו למקרב בהו וכו' ע"ש ובז"ת
במדרש שיר השירים ז"ל פתח ואמר אל תתן את פיך
לחטיא את בשרך וכו' כמה אית לב"נ לאסתמרא בהאי
עלמא האי קרא אתיבון לחברייא דהכי אצטריך למיכתב
אל תתן את פיך לחטיא את נפשיך כד"א נפש כי
תחטא ולא אשכחן קרא דכתיב בשר כי תחטא ויאות
הוא אלא הכי משמע דאסור ליה לב"נ למפחטו מילי
דזנותא אפי' באתתיה בגין דיתקפי וייתי להרהורין
בישין אחרנין ויהא דש באדריה ויזרע חטין אחרנין
הה"ד אל תתן את פיך לחטיא את בשרך דא בשר
דכתיב ונתתי בריתי בבשרכם ואל תאמר לפני המלאך
ההולך לימינו של אדם אל תאמר דברים שאינה כהוגן
אלא כל דבריך בנחת ובמשקל מ"ע מפני כי שגגה
היא ותייב ע"ז קרבן שגגה ועוד שעל זה למה יקצוף
האלד"ים על קולך מפני שהקול יוליך אותו עוף השמים
ומעמיד אותו הקב"ה לחבל את מעשה ידיך על חטא
הבשר מ"ע מפני שכל אדם שיש לו ברית קדישא אין
יכולים אותם השולטים בגהינם להכניסו שם ובלבד
שישמור אותו ואם לא שמר אותו מעבירים ממנו ומשחיתי'
ומחבלים אותו בזה מעשה ידיו של אדם ואח"כ מכניסים
אותו בגהינם ואין להם על מה שיבניאו השתא כדי
הוי זהיר בכבוד חבירך יותר מגופך עכ"ל:
וכדי שלא יכשול היצה"ר לאדם להזדווג קודם ח"ל
קרוב לח"ל לשעותו לו' שכבר עבר ח"ל הנה
אם יש אצלו בחצירו או קרוב לו התרנגולים מוטב ואז"ל
יזמין תרנגול א' אתיתי כדי שידע ח"ל באמיתות והנה
כת' בזוהר ויחי דרי"ח ב' ז"ל בפלגות ליליא ממש כד
רוחא דסטרא דצפון אתער חד שלהובא נפיק ובטש
תחות גדפוי דתרנגולא וקרי וכ"ש בתרנגולא אוכמא
דאתכוון יתיר מאתרא ע"ש והיינו אם כל נוצתו שחורה
ואין מעורב בו שום מין אחר אבל אם נתערב בו איזה
גוון אחר אפשר שיהיה שקרן ע"ד מה שהיה לי זה
כמה תרנגול א' שחור והיה אמיתי שהיה שותק לגמרי
כל הח"ל הא' ולא היה קורא אלא בנקו' ח"ל ממש ואח"כ
נתערבו בו איזה נוצות לבנים וחזר שקרן גמור שהיה
קורא כמה פעמים בח"ל הא' עצמו בלי שום עת
מוגבל:
והנה אחר ח"ל דליל טבילה אם מעפהו שינה או
בכל ליל שבת כשיעור אחר ח"ל להזדווג
הנה יטול ידיו נ"פ הוא ואשתו ולא יזדווג והר"ר עדין
פורס על ידיו או ע"י אשתו ובזוהר בראשית דנ"ג ז"ל
ת"ח כל בני עלמא בשעתא דניימי על ערסייהו בליליא
ולילייא פרים גדפהא על כל בני עלמא טעמי טעמא
דמותא. ומה דטעמי טעמא דמותא האי רוחא מסאבא
שעייא על עלמא וסאיב עלמא ושרייא על ידוי דב"נ
ואסתאב וכד אתער ואתהדר ליה נשמתיה בכל מה דיקרב
בידוי

בידוי כולהו מסאבי בגין דשריא עלייהו רוח מסאבא וע"ד לא יסב ב"נ מנוי לאלבשא ממאן דלא נטל ידוי דהא אמשיך עליה ההוא רוח מסאבא ואסתאב ואית ליה רשו לההוא רוח מסאב לשריא בכל אתר דאשכח רשימו מסטריה וע"ד לא יטול ידוי ב"נ ממאן דלא נטל ידוי בגין דאמשיך עליה ההוא רוח מסאב וקבל ליה האי דנטל מייא מניה ואית ליה רשו לשריא עלוי דבר נש בג"כ בעי ב"נ לאסתמרא בכל סטרוי מסטרא דהאי חויא בישא דלא ישלוט עלוי וכו' ע"ש ובפ' וישב דקפ"ד ז"ל ב"נ עד לא יקדש ידוי בצפרא אקרי טמא כיון דאתקדש אקרי טהור ובג"כ לא יטיל אלא מן ידא דאדכי בקדמותא וכו ע"ש:

והנה אם עבר מעט שינה על האיש או האשה אחר נט"י נ"פ באחר ח"ל הנז' ורוצים להזדווג אח"כ צ"ל מהו הדין בנט"י אם הוא חובה א"ל הנלע"ד לענין מעשה הוא זה דכיון שיש סוברים שהישן אחר ח"ל וביום א"צ נט"י וי"א דאפי' על שינה שביום צריך נט"י אם ישן ס' נשמי ויש ג"כ מחלוקת בענין הס' נשמי שהישן הותם עושה מעט מיהה די"א שיעור קטן מאד דהיינו חלק ס"ו בשעה אשר שיעור הילוך אמה א' והוא שיעור הילוך מאה אמה אבל חלק ס"ו בשלימות בשעה הוא שיעור הילוך מאה ות' אמות וי"א שיעורים אחרים כמש"ה בס"ד בסוף פרק זה ולכן גבי האשה שהיא עצלנית בפרט בימי עיבורה וכן בזמן הקור וכיוצא בזה אם לא תרצה ליטול ידיה פעם ב' יסמוך על המקילים ותזהר עכ"פ שלא יגעו ידיה בגוף ממש אבל גבי הבעל יחמיר ע"ע ליטול נ"פ אפי' על שיעור קטן שבכולם והוא אחר ח"ל כדי שלא יגע בגופו ובגוף אשתו בספק ידים טמאים מר"ר ח"ו ויד לאמה וכו' ולא יטמא את בריה קדש והעובר השופה מזרע שיוצא ממנו:

והנה ע"י זריזות הבעל בנט"י נ"פ אפי' על שיעור המועט שבכולם הנה עי"כ קרוב לודאי שינצל מנזק אחר והוא שלפעמים בהיות האשה לפני הבעל ע"ד להזדווג אלא שממתינים קצת בשביל איזה סיבה הנה אז חוטפת שינה לבעל אפשר שבהיותו חולם יתאוה לאשה ומדיקן בתאוה ההיא והנה אשתו מוכנת לפניו לזווג ואם לא יקום ליטול ידיו נ"פ אפשר שיתגבר עליו יצרו ב"מ להזדווג בתאוה ההיא משא"כ אם יזהר כענין הנז' שאז ע"י שהות מועט של הנט"י וע"י טהרתו בנט"י יתרחק מעליו אותו היצה"ר ויזדווג בתאוה חדשה דקדו' וענין הנזק הנמשך מהנז' כת' בזוהר אחרי דע"ו ז"ל וזמנין אשתכח דנפיק נעמה לעלמא לאתחממא מב"נ ואשתכח ב"נ בקטרא (נ"א בקיטויא) דתאובתא עמה ואתער משינתיה ואחיד באתתיה ושכיב עמה ורעותא דיליה בההוא תאובתא דהי"ל בחלמיה כדין ההוא בר דאוליד מסט' דנעמה קאתייא דהא בתאובתא דילה אשתכח האי בר נפקת לילית ותמן ליה יכו' ע"ש:

והנה ענין היות לאדם מטה מיוחדת לשכב בה ולא יהיה עם אשתו כלל במטה א' זולת בעת הזווג הנה כן ראיתי זו כמה שנים בס' א' כתוב בו ההנהגות ולא ידעתי למי הוא וכן ג"כ משמע במ"ח מס' התשובה ומילה ז"ל בכל ליל עבי' טוב שילמוד עד חצי הלילה שלא יבוא לידי הרהור וכו' ואח"כ ישכב במטה וישמש מטתו בקדו' ובטהרה וכו' ואח"כ יקום וירחץ ידיו ויקרא ק"ש וילך לישן עכ"ל:

וענין השבועה לקיים הענין הנז' הנה דבר זה יסודתו בש"ס בנדרים דף ח' מימרא דרב גידל אמר רב ופסקו הרמב"ם ז"ל והטור בי"ד ומרן בש"ע סי' ר"ג סעיף ו' ז' ע"ש:

ובזוהר פ' יתרו דצ"ח בר"מ ז"ל פקודא י"ב לאומאה בשמיה באורח קשוט וכו' אומאה לקיימא פקודא דמאריה דא איהו שבועה דקשוט כד ההוא יצה"ר מקטרג לבר נש ומפתי ליה לאעבר על פקודא דמאריה דא איהו אומאה דמאריה אשתבח ביה ואצטריך ליה לב"נ לאומאה בשמיה על דא ואיהו שבחא דיליה וקב"ה משתבח ביה כגון בועז דכתיב חי ה' שכבי עד הבוקר דהא יצה"ר הוה מקטרג ביה ואומי ע"ש וכ"כ ר"ח ש' הקדו' פט"ו דקפ"ח. ואעפ"י שראיתי היפך זה בס"ח כמש"ת לענין הזהו' מ"מ אמת אגיד שלא ראיתי שום דבר מועיל כנגד יצה"ר בעניינים הנז' אחר השמירות הנז' זולת ע"י השבועה שהיא הרפואה שנתנו לנו רז"ל בזוהר ובש"ס ובפוסקים ז"ל ובלא השבועה אפשר שיתגרה בו היצה"ר ח"ו ואם לא יועיל בו לשמוש לזווג הנה ח"ו אפשר שע"י הרהור של פיתוי היצה"ר הנה ח"ו יבא עי' דשוו כמו מים הנז"ל או בלילה ח"ו יבא לידי קרי ב"מ משא"כ ע"י השבועה הנה האדם והיצה"ר לא נשאר להם שלט בזה שהרי היצה"ר לא יפתה אדם פתאום לכפור ח"ו באלד"י ישראל זולת אם קדמו לו כמה עבירות ח"ו אבל להפילו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ממש עד שיעבור על עון השבועה ח"ו ובאמת אין כל אדם שוין בזה ולכן צריך האדם ליזהר בעצמו ולשקול בדעתו אם תהיה לו השבועה להועלת ולא יהיה ח"ו בכלל בא לתקן ונמצא מקלקל ב"מ. ואפשר שמ"ש בס"ח לא איירי אלא בסתם אדם דעלמא דלא בא"ח המנהיג עצמו בקדו' וטהרה דבודאי מסייעין אותו כמ"ש ס' ז"ל:

בס"ח סי' ת"ך כתיב נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך אבל בזמן הזה אין נשבעין שמא יעבור אבל הראשונים אם היו ממיתים אותם לא היו עוברים על שבועתם ובמפרש ז"ל כתיב נשבעתי וכו' אבל בזה"ז וכו' אבל הראשו' וכו' ר"ל להכי כתיב מלת ואקיימה דאיתא בחגיגה א"ר גידל א"ר מנין שנשבעין לקיים את המצות שנאמר נשבעתי ואקיימה וכו' ולפי"ז הו"ל נשבעתי לקיים וכו' או נשבעתי לשמור משפטי צדקך ואקיימה אלא להכי כתיב כן לומר למה נשבעתי משום דודאי אקיימה כי אם היו ממיתין אותם וכו' לכך בזה"ז שאין ודאי מקיימין אין נשבעין שמא יעבור:

סעיף י"א כתב הרב חזקוני פ' תולדות ז"ל ויהי כי ארכו לו שם הימים ימי תשמיש ולכך הותר לו לשמש מטתו ביום וכן מצינו בחלקיהו הכהן אביו של ירמיהו שבא על אשתו ביום לפי שלא בא עליה ימים רבים וישקף אבימלך בעד החלון י"מ לא שהיה החלון פתוח ביום אלא שמתוך שהיה נפול הבין אבימלך המעשה שכן בבית אפל מותר לשמש אפי' ביום עכ"ל.

וענין הזווג ביוה"ש הנה בזוהר פינחס דרכ"ג ז"ל יתיב רא' פתח ואמר וכו' הו ויפגע במקום מלי פיוסין איהו דאתא שמשא קדי' לגבי סיהרא בעלה לגבי אתתא מכאן דלא יאות לבעל למיתי לגבי אתתא אי לא הוי במלי פיוסין לפייסא לה דכתיב ויפגע במקום ולבתר וילן שם. רעיא מהימנא אלא פגיעה איהי פיוסא דכד ייתי חתן לגבי כלה לית ארח לחתן לייחדא בכלה אלא בפיוסא ולבתר ישכיב עמה לינה והיינו (ודא וילן שם) כי בא השמש אמר ר"מ אי הכי מאי ניהו כי בא השמש דהא ארח דרשא אוקמוה לבין השמשות והיינו כי בא השמש אלא מהכא אוליפנא מאן דמייחד באתתיה צריך בלילה למכבי שרגא וביממא לאו אורח דרבנן לשמש מטתן אלא בליליא ארח לגעא ובג"ד מתי אתעביד לינה כי בא השמש דאתפני שמשא מעלמא ובג"ד אוף הכי דצריך לאתכסיא מן שמשא והכי צריך לאתכסיא מאלין מלאכים דאינון מיצה"ט מימינא בכמה משריין ומיצה"ר דאזיל

דאזיל לשמשא בשמה משריין ע"ש. והנה ממ"ש וביממא נהו אית דרבנן לשמש מטתן משמע דאורח משום הוא דלא אבל באיזה פעם באקראי לאיזה צורך גדול משמשים ע"י האפלת טלית כמו שמצינו גבי רבא בכתובות דס"ה הומה דביתהו דאביי אתאי לקמיה דרבא וכו' בהדי דקא מחוייא ליה איגלי דרעא נפיל נהורא בבי דינא קם רבא עאל לביתיה תבעה לבת רב חסדא אמרה ליה בת רב חסדא מאן הוי האידנא בבי דינא אמר לה הומה דביתהו דאביי וכו':

והנ"ב בנד"ד לאיזה צורך גדול כגון שלא קיים מצות עונה בליל ש' מאיזה אונס. וביוה"כ הוצרכה השעה לכך לגדור עצמו כדי שלא ישיאנו היצה"ר בו' ימי החול וכיוצא בזה הנה יאפיל היטיב בטליתו וכו' וגו' דזהו ג"כ מה שקיים ר"מ ובנ"ד אוף הכי דצריך לאתכסייא מן שמשא דאפשר דמיירי אפי' בת"ח ולאיזה צורך כנז' אבל אם קיים מצות עונה בלילה אין טוב לו לשנות כן ביוה"כ ואל יסבור להוסיף לגדור וכו' דאדרבה בא לתקן ונמצא וכו' ח"ו ואבר קטן יש באדם וכו' כמ"ש בפרק חלק דק"ז ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו אמר רב יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה אבר קטן יש באדם משביעו רעב. מרעיבו שבע ופירש"י וז"ל שהפך משכבו של לילה לשל יום ששימש מטתו ביום כדי שיהיה שבע מתשמיש ולא יהרהר אחר אשה כל היום. ונתעלמה ממנו שהמשביע אברו מתשמיש רעב ומרבה תאוה עכ"ל *):

ובפרט הת"ח שכל מה שיתקדש ויתגדל כחו' הנה עי"כ ניתש כחו וכו' כמ"ש רז"ל בע"י שהגבי' את הנשמה מתמעט את הגוף הנה בודאי שצריך לשמור בריאות גופו שמעט ויקיים אל תתן לנשים חילך שהרי המשביע אברו בתשמיש רעב כוחו וכו' כמ"ש בסוכה דנ"ו ע"ש פירש"י ז"ל. ואגב נאמר שצריך ג"כ הת"ח להזהר בעצמו לשמור בריאותו וכוחו בשביל עבודת ה' י"ת דהיינו שלא ישמש מטתו סמוך לאכילה כשהוא שבע או כשהוא רעב כגון כשאשתו מעוברת או מניקה שמותר להזדווג בלי"ש קודם ח"ל שאז הוא שבע בתחי' הלילה משום שהתשמיש על הרעב או על השבע יזיק לגופו כמ"ש מר"ן בכ"מ ה' דעות פ"ה ה' ד' והרמב"ם שם פ"ד ה' י"ט ומר"ן בש"ע:

והנה מספ"ל אם יהיה בנדון בזמן שאין האשה מעוברת ומניקה איך ישבו הת"ח כיון שהוא בודאי חול לפי הנר' מהש"ס וא"כ אף בהתיר הזווג מפני שהוא לש"ש כדי שלא יבא לידי עבירה ח"ו וכל הגדול מחבירו וכו' כמ"ש במס' ושפרו הותק משום עת לעשות לה' עכ"פ אם התעבר מאותו זווג של חול הנה הולד הוא מעניינים הנז"ל מהזו' וספרי הרב ז"ל וא"כ אפשר לו בתקנת האשה אח"כ שמוך יפה יפה לשפשף כל הזרע ע"ד מ"ש גבי המשמשת וראתה ורוצה למנוע מיום מחר עי' ביו"ד ונדון זה עדיף מנדון ג' נשים המשמשות במוך כיון שמשמש שלא ע"ג המוך משא"כ התם עיין במס' יבמות די"ב ב' או בשעה ע"ד מ"ש בכתובות דע"ב או בהאי מצלאה ומגרה לאשפה ותעביר אר"י א"ש שהמלא נופלת ופירש"י ז"ל לאחר תשמיש וימלא רחמה ב"ז הרוך ברגליה ותנפלנו כדי שלא יקלוט ותתעבר. וע"ד מ"ש ביבמות דל"ה ופסקו מר"ן בא"ה סי' י"ג ו' במהפכת עצמה בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר והדבר נל"ה:

בתוספי הרא"ש ליבמות די"ב ב' בענין ג' נשים משמשות במוך ז"ל ונ"ל כפי' ר"ת דהוא מפרש עלה עונה קמ"ל וכגון שמשימות המוך לאחר ת"ה וא"א לפ' כפי' רש"י דאלו הנשים מותרות ושאר הנשים אסורות דאי משימות המוך בשעת ת"ה הוי כמטיל זרע על העצים והאבנים וכיון דמשחית זרעו הוי כמביא מבול לעולם לא מסתבר שיתירו לאלו הנשים בשביל שמחת עונה דמוטב שלא ישמשו כלל ואי לאחר ת"ה נ"ל שאין בו איסור כלל אף לשאר נשים אף אי מפקדי אהשחתת זרע דלא מקרי השחתת זרע אלא כמי שגורם ע"י תשמיש שמוציא ז"ל בין האשה בין האיש אבל לאחר שנעקר הזרע מן הגוף לא שייך ביה השחתה ע"כ:

בפע"ח ש' ק"ש שעה"מ פי"א ז"ל המשמש מטתו ביום אינו לוקח כ"א הנשמות המגולגלות וזהו הט' שבא יהודה על תמר כדי שיתגלגלו ער ואונן בפרץ וזרח ולפי שלילית עסקה נשמות ער ואונן לכן הוצרך לקיים קיומם בדרך עבירה היינו שימשו ביום ובדרך זנות ולפי שירמיה הולידה אותו אמו ג"כ ביום לכן אחז"ל שירמיה אמר ארור היום אשר יולדתי בו מלמד שחלקיהו שימש מטתו ביום לפי שהוצרך לברוח כנו' ואז נתעברה אשת חלקיהו מירמיהו ולכן בהולדה היה יצא ירמיהו ונתגלגל נפשו של שלמה ע"ה וז"ש למה מרחם יצאתי לראות עמל ואון:

אמר הרב זלה"ה מ"ש בזוהר ג' איגון דדחיין שכינה לבר וכו' מאן דקטל לבנוהי האי עוברא דמתעברא אתתא וגרם קטלא ליה במעוהי וכו' הכוונה המשמש מטתו בליל ל' שנתעברה אשתו גורם שימות הולד וצריך האדם לשמור מאד שלא ישמש מטתו באותו לילה וזהו ג"כ מאחז"ל ג' הדפים הראשונים קשה לולד ונלע"ד כי ג"כ צריך לשמור מליל השפיקות עכ"ל:

ב' הא"ר סי' תרס"ד ס"ק ה' אין ראוי לאדם לשמש מטתו בליל הו"ר שהוא ליל החתום (שכ"ג) ועש"י תל"ד עכ"ל ובסי' ר"מ ס"ק א' ז"ל כ' שכ"ג נהגנו פרישות בעצמנו ב' לילות דר"ה דאפשר מלך יושב על כסא דין ויבוא אדם לשמש מטתו ואולי יכון להנאתו ויהיה לו למוקש ומזה הטעם דמי שנזהר בזה בימ"ת תע"ב ובליל הו"ר. וג' ימים קודם חג שבועות וכ"ש ליל חג שבועות עצמו ומר"ח אב עד ליל י"א באב ואף אם נדחה ת"ב עד י' ראוי למנוע בליל י"א כדין בשר ויין ע"כ. וכתב עליו ע"ת ודבריו לא נראין להוסיף על דברי חכמים זולת ליל ז' ש"פ כתבו חכמי האמת ליזהר. ומ"א כתב אין לשמש מטתו בליל א' של פסח ולילי שבועות וליל ש"ע אם לא בליל טבילה (כתבים). ומשל"ה השורים פ' כי תצא משמע הכל ליותר ז"ל ושמח את אשתו מגין ימים של ושמח חייב בתשמיש המטה בהם כל ימות השנה חוץ מיה"כ ות"ב עכ"ל.

עונת ת"ח וכו' מ"ש במס' נדה דל"א חסידים הראשונים לא היו משמשים אלא מרביעי' ואילך כדי שלא יבואו נשותיהן לידי חילול שבת דר"ל גם אם אירע זמן עונה קודם ליל ד' בשבת כגון ליל טבילה או ר"ח או

*) **ובמגילה** די"ג בערב היא באה ובבקר היא שבה אריו"ה מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא היה משמש מטתו ביום והב"ח סי' ר"מ עמ"ש הב"י והטור ת"ח שהוא צנוע בדרכיו מאפיל בטליתו ופרי כתב ז"ל מיהו הרמב"ם בפכ"א מה' א"ב כתב וז"ל ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני צורך גדול עכ"ל. וכתב ה"ס ע"ז דבר פשוט הוא שאין לו לת"ח להקל על עצמו אלא מפני הצורך עכ"ל:

בזוהר ח"א דמ"ע ב' ז"ל וילן שם כי בא השמש לאחזאה דאסור ליה לב"נ לשמשא ערסיה ביממא עכ"ל:

או י"ט המותר בזווג הנה אם לא נתברר עדין שהאשה מעוברת כבר או שהיתה מניקה שאינה ראויה לעיבור הנה לא היה נשמטים מעתה אלא מרביעי ואילך מטעם שלא כו' כנ"ז אבל בלא זמן עונה מכנז' וביותר אי אפשר לפעם בחול אפי' לת"ח כ"ש לחסידים הראשונים הנה אח"כ חפשתי כן להברכ"י סי' ר"מ ס"ק אות י"א :

ובמחב"ר סי' ר"ף אות ה' ז"ל יש מפרשים דמע"ש לע"ש היינו מליל ד' ואילך והמו דבריהם תלמידי ר' יונה הובאו דבריהם בשיטה מקובלת ס"ף אעפ"י וכ"כ אני בעניי משם הרב המאירי בברכ"י לעיל סי' ר"מ אות י"א עכ"ל :

בשיטה מקובלת לנב"ק דף כ' א' ז"ל זה השמש מעתו מע"ש לע"ש פי' שלא יהא להם כל השבוע מחשבת והשתדלות בענין עונה אלא בע"ש כדי שיהיו באר הלילות פונים מכל עסקיהם ועוסקים בתו' י"מ ע"ש לענין זה ד' לילות ליל ד' וליל ה' וליל ו' וליל שבת שמתחי' ליל ד' ואילך נק' ע"ש ומוצאי שבת ואילך שהוא יום א' וליל ב' וליל ג' נק' מוצאי שבת ופירשו הטעם שהשמש מעתו בג' לילות של מוצאי שבת אפשר לפי חשבון זמנה שתלד בשבת ויבוא לידי חילול שבת שכל היולדת לט' אינה יולדת עד שימלאו ימיה ואין ט' חדשים מלאים אלא לרע"א אם נקלט הזרע בראשון או לרע"ב אם נקלט הזרע בשני או לרע"ג אם נקלט בג' וכל שלא קלטה בג' ימים אינה קולטת עוד שכבר נפסד הזרע ובטל כחו וט' חדשים שלמים אתה מוצא בהם ד' ימים של שבועות ונמצא שהיא יולדת ביום שהוא ד' אחר קליטת הזרע מעתה אם שמש במוצאי שבת שמא לא ילקוט עד יום ג' ויבוא זמן הלידה ביוה"ב אם שמש בליל שני שמא תקלוט ביום שני לביאה שהוא יום ג' ואם שמש בליל ג' שמא תקלוט בו ביום ונמצא שאפשר בכולם להיות זמן הלידה נגמר בשבת ולשאר הלילות אין כאן זמן לידה בשבת כמו שיצא לך מן החשבון ודברים אלו עפלים הם ועיקר הדברים כמו שכתבנו שאין עיקר הכוונה באלו אלא להורות הרב המאירי ז"ל עכ"ל :

ובשיטה מקובלת לכתובות דס"ב ב' ז"ל מע"ש לע"ש כלומר פעם א' בשבת ואותה הפעם מלילי שבת לילי שבת והטעם מפני עונג שבת ועוד שאינם מתבטלים מלימודם ואית דבעו מימר ובכלל ע"ש הוא מיום ד' ואילך ונותנין טעם לדבר משום שאין האשה יולדת אלא לרע"א או לרע"ג ובתשמיש בליל ה' או בליל ו' או בליל שבת ע"פ החשבון אי אפשר שתלד בשבת וזה אינו מתקבל כלל · ויתיב בבי רב וכל בי שמשי הוה אתי לביתיה וכי הוה אתי חזו קמיה עמודא דנורא יומא חד משכתיה שמעתיה לא אתא א"ל רבי ינאי וכו' ובי שמשי שבכל התלמוד לא נאמר אלא על בין השמשות של שבת תלמידי ר' יונה ז"ל בפירושן על ההלכות וכ"כ גאון ז"ל וז"ל עונה של ת"ח מלילי ש' ללילי ש' וראיה לדבר דאמרינן בריש מסכתא ובין כך ובין כך לא בעיל לא במוצאי שבת ולא בליל שבת ואמרינן עלה בשלמא בע"ש משום חבורה אלמא ע"ש הוא ליל שבת ע"כ . וז"ל רש"י ז"ל במהדורא קמא עונתן של ת"ח שבכך למדו לעצמן בנירסא עונתן אימת ולא מיירי בבני פירקי דזמניהו מפורש במתני' מע"ש לע"ש דוקא ע"ש דיום תענוג ועוד דבלילי שבת ליכא ביטול תורת בבי רב בבית רבו . עמודא דנורא מפני כבודו על שמקיים מצות עונה בשעתה ע"כ עכ"ל :

כתב הברכ"י דמ"ש בנדה דל"ח על חסידים הא' וכו' היינו אף בליל טבילה אבל ודאי בלא"ה היו נזהרים מלי"ש ללי"ש דוקא ע"ש :

כתב מרן וכל אדם צריך לפקוד את אשתו בליל טבי' ובשעה שיוצא לדרך וכו' :

הנה ענין ליל טבילה או ביאה מן הדרך או ר"ח וי"ט נתבאר בזו' בראשית דמ"ע ז"ל פתח ר"ש ואמר וילך למסעיו וכו' למסעו מ"ל מאי למסעיו אלא ב' מטלנין אינון חד דידיה וחד דשכינתא דהא כל בר נש בעי לאשתכחא דכו"ן בגין לאתקפא מהימנותא וכדין שכינתא לא אתפרשא מניה לעלמין וא"ת מאן דנפיק לאורחא דלא אשתכח דכו"ן שכינתא אתפרשא מניה ת"ח האי מאן דנפיק לאורחא יסדר צלותא קמי קב"ה בגין לאמשכא עליה שכינתא דמאריה עד לא יפוק לאורחא בזמנא דאשתכח דכו"ן כיון דסדר צלותיה ושבחיה ושכינתא שרייא עליה יפוק דהא שכינתא אזדווגת בהדיה בגין דישתכח דכו"ן . דכו"ן במתא דכו"ן בחקלא הה"ד צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו ת"ח כל זמנא דב"נ אתעכב באורחא בעי לנטרא עובדוי בגין דזוגא עילאה לא יתפרש מניה וישתכח פגים בלא דכו"ן במתא אצטריך כד נוקביה עמיה כ"ש היכא דזווגא עילאה אתקשרו ביה ולא עוד אלא דהא זווגא עילאה נטיר ליה באורחא ולא מתפרשא מניה עד דייתוב לביתיה בשעתא דעאל לביתיה בעי לחדאה דביתהו בגין דדביתהו גרמא ליה ההוא זווגא עילאה כיון דאתא לגביה בעי לחדאה לה בגין ב' גווני בגין חדוותא דההוא זווגא חדוותא דמצוה היא וחדוותא דמצוה חדוותא דשכינתא איהו ולא עוד אלא דאסגי שלום בביתא (לתתא) הה"ד וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא וכי אי לא פקיד לאתתיה חטא איהו הכי הוא ודאי בגין דגרע יקר זווגא עילאה דאזדווגת ביה ודביתהו גרמא ליה וחד דאי מתעברא אתתיה זווגא עילאה אריקת בה נשמתא קדי' דהאי בריה אקרי בריה דקב"ה וע"ד בעי לכוונא בחדוותא דא כמה דבעי כחדוותא דשבת דאיהו זווגא דחכמין וע"ד וידעת כי שלום אהלך דהא שכינתא אתייא עמך ושרייא בביתך וע"ד ופקדת נוך ולא תחטא מאי ולא תחטא לשמשא קמי שכינתא חדוותא דמצוה כגוונא דא ת"ח דמפרשן מנשייהו כל אינון יומי דשבתא בגין לאתעסקא באורייתא זווגא עילאה אזדווג בהו ולא מתפרשא מנייהו בגין דישתכח דכו"ן כיון דעאל שבת בעיין ת"ח לחדאה לדביתהו בגין יקר זווגא עילאה ולכוונא לבייהו ברעותא דמאריהון כמה דאתמר כגוונא דא האי מאן דאתתיה ביומי מסאבו דילה ונטיר לה כדקא יאות כל אינון יומין זווגא עילאה אזדווג בהדיה דישתכח דכו"ן כיון דאתדכיאת אתתיה בעי לחדאה לה חדוה דמצוה חדוה עילאה וכולהו טעמי דקא אמרן בחד דרגא . סלקין סתמא דמלה כל אינון בני מהימנותא בעיין לכוונא לבא ורעותא בהאי עכ"ל :

ובזוהר פרשת נח דע"ה ז"ל ר"ש פתח כה אמר ה' אלקים שער החצר הפנימית הפונה קדים יהיה סגור ו' ימי המעשה וביוה"ש יפתח וביום החדש יפתח האי קרא אית לאסתכלא ביה ואיהו רזא כמא דאתמר יהיה סגור ו' ימי המעשה אמאי אלא אלין יומי חול דתרעא דא יהיה סגור דלא לאשתמשא חול בקודשא ויוה"ש יפתח וביום החדש יפתח דהא כדין שמושא דקודשא בקודשא וכדין אתנהיר סיהרא לאתחברא בשמשא ת"ח תרעא דא לא אתפתח באינון ו' יומין דחול בגין דהא באינון יומי דחול עלמא תתאה אתזן ושלטין כל אינון ו' יומין דחול על עלמא בר בארעא דישראל ואינון דשלטי לא שלטי בארעא קדי' בגין דהשער הזה איהו סגור אבל ביוה"ש וביום החדש כולהו מתעברן ולא שלטין בגין דהשער הזה איהו פתוח ועלמא איהו

בחדוה

בחדוה ואתזן מתמן ולא אתייהיב עלמא לרבו אחרא ואי תימא דכל אינון ו' יומין שלטין בלחודייהו הא חזי הפונה קדים ע"ד לא יקומון לשלטא איהו אשתכיל חדיר בעלמא אבל לא אתפקח לאתזנה עלמא מקודשיה בר ביומא דשבתא וביומא דחדשא וכולהו יומין כולהו אתדבקון ביומא דשבתא ואתזנא מתמן דהא ביומא דשבתא וביומא דחדשא כולהו תרעין פקיחן ונייחא אשתכח לכולא לעלאי ותתאי עכ"ל:

ובתי' הי' ך' ז"ל ואי תימא דשלטא של שכינתא דאיהי שמהון בגלותא הא אמר קרא אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים. וכבודי שכינתא עילאה לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים שכינתא תתאה ובג"ד בו' יומין דשלטא הם השות אל אחר אתמר בשכינתא יהיה סגור ו' ימי המעשה בשבת ובראשי חדשים דלא שלטן מתנן ביהן אתמר בהון ובה"ש יפתח וביום החדש יפתח:

ובתיקון כ"א ז"ל ובג"ד עונה ת"ח בשבת דביומין דחול דשליט מטטרו"ן אתמר ביה יהיה סגור ו' ימי המעשה ביה איהי סגירא תרעא וביום השבת יפתח תרעא ותפיק מינה שכינתא לאתייחדא עם בעלה ובהבות זמנא אתקריאת כוס מלא הס"ד ומלא ברכת ה' ע"ש:

ובתיקון נ"ו ז"ל ד"ו איהו ה' בתראה דתרוייהו י' ובה אתשבידו חד והאי כקו' איהי השותה והשומה בו' יומי דחול הה"ד יהיה סגור ו' ימי המעשה במאי באת ו' כ' השים באת ו' בו' יומי דחול. וביומא ז' אתפתחת לקבלא בעלה ובג"ד זוונא דת"ח משבת לשבת וירחין נשמתין חדתין לבנייהו ובג"ד איהי אתקריאת בתולה ואיש לא ידעה כד איהי על מעין חתום עד דאתפתחת לבעלה וכו' ע"ש:

ובשער המצות פ' בראשית אחר שכתב ענין זווג הת"ח אחר ח"ל בליל שבת כתב זה לשונו גם בליל יום טוב ור"ח דינם כלילי שבת ומותר בהם להזדווג הת"ח אחר ח"ל אעפ"י שאין בהם כל כך קדו' כמו בליל שבת והן בליל טבילת מצוה אעפ"י שהוא בחול עכ"ל. ובהשה"כ דרוש פסח ד"ג ז"ל ובזה הבין ענין איסור זווג בליל פסח מש"כ בשאר לילי י"ט שמותר לנו הזווג ואדרבה יש חיוב מצות עונה יען כי ע"י התחתונים נעשה אז הזווג העליון אבל אז בליל פסח שאין הזווג נעשה ע"י אסור לנו הזווג התחתון עיין שם:

כתב מרן ז"ל וכל אדם צריך לפקוד וכו' וכן אם אשתו וכו' מרצה אותו וכו' חייב לפקדה וכו' נר' מל' מרן ז"ל שזה חיוב על הכל אפי' הת"ח דאי מרצה וכו' דומין ליל טבילה וכמ"ש לפדייה וכל אדם צריך וכו':

והנה נ"ל דמהש"ל טובא במ"ש רבינו הטור מהראב"ד ז"ל ופסקו מרן כנז' לחייב לכל אדם בזווג אפילו שלא בזמן עונה אם אשתו מרצה ארצויי וכו' אם יש איזה ייחוד להסכימו עם כל מאמר הזוהר ומא' הרב ז"ל האוסרים להדיית הזווג בחול לת"ח מב' טעמים הנז"ל וביארו כמה גדול העונש והפגם אם מזדווג בחול והוציאו מכלל זה ליל טבילה וליל ביאה מן הדרך וביאר בזוהר שהם ממש כליל שבת מפני חדוותא דשכינתא כנז"ל וא"כ הכרו עלינו הדלת לאסור להזדווג הת"ח בחול כלל לפחות אם אשתו ראויה לעיבור זולת ליל טבילה וכו' כנז' ולפי פסק הראב"ד והטור ומרן ז"ל אדרבה נראה דחיוב יש להזדווג ואיסור יש במניעה אם אשתו משתוקקת וכו' וזה לשונו אפי' אם היא ראויה לעיבור וזה לשון רבינו הטור כתב הראב"ד (בס'

הקדושה שחיבר) צריך לברר איזהו מחשבה נכונה שתהיה לאדם בשעת תשמיש ודרשתי וחקרתי ומצאתי תוכן מעשה הזה על ד' כוונות ג' מהם עיקר קיבול השכר וחד' קרובה. לקיבול השכר והכרה מועטת מן הג' הראשונה. להם פריה ורביה הנכונה שבכולם לקיים מצות עשה. הב' לתיקון הולד כמ"ש רז"ל ג' חדשים הראשונים קשה לאשה וקשה לולד אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד אחרונים יפה לאשה ולולד שמתוך כך יצא מלובן ומזורז וגם זו הכוונה נמשכת בכוונת פריה ורביה. וה"ג אם ילדה אשתו והיא משתוקקת אליו והוא מכיר בה שהיא משדלתו ומרצה אותו ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה. וכן בצאתו לדרך שהיא משתוקקת אליו גם בזה יש קיבול שכר והיא מצות עונה שאמורה בתורה ע"ד שהוא מכוון בעצמו לגדור בה מן העבירה וכו' כתב הראב"ד יש מקשין מהא דאמרינן יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת כיון שנתנו חכמים עונה לכל איש כפי כחו כדאיתא בכתובות א"כ מה תהא עוד דתיה השמאל והקרבת הימין וכתב וכו' ופי' עוד כי העונות שקבעו חכמים ע"ד שהם קבעו אותם כי אמרו דעת האשה שהיא מתפייסת בכך. אבל אם רואה שהיא מבקשת יותר ע"י התקשטותה והשתדלותה לפניו חייב לשמחה בדבר מצוה כדאיתא בפסחים אמר רבא חייב לשמח אשתו בדבר מצוה אפילו שלא בשעת עונתה אפילו היא מעוברת והשתא היא צריכה לאותו מעשה קאמר ואריב"ל היודע באשתו שהיא יראת חטא ואינו פוקדה נקרא חוטא ואם בשעת עונתה שביעתא דאורייתא הוא דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע אלא אפי' שלא בשעת עונתה קאמר. ואמרינן נמי חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה ביוצא לדרך וכו'.. ואיתא נמי במס' כלה מה יעשה אדם ויהיו לו בנים יעשה חפצי שמים וחפצי אשתו חפצי שמים יפזר מעות לאביונים וחפצי אשתו ר"א אומר ישמחנה בשעת תשמיש ר' יהושע אומר ישמחנה בדבר מצוה ואחר שצריך לעשות חפצי אשתו לשמחה בשמחה זו בכל שעה שהיא צריכה על כן הזהירו שתהא שמאל דוחה פן תסיתנו לעבור על המדה הזאת תמשיכהו אחרי הבלי העולם עכ"ל:

וז"ל מרן ב"י אבל אם רואה וכו' אפילו שלא בשעת עונתה אפילו היא מעוברת כך היא הגירסא הנכונה בדברי רבינו ומימרא זו היא בפ' א"ד בפסחים דף פ"ב. ומ"ש והשתא צריכה לאותו מעשה קאמר כך פירש"י שם חייב לשמח את אשתו אפי' שלא בשעת עונתה אם רואה שמתאוה לו ר"א אומר ישמחנה בשעת תשמיש כלומר אבל אין צריך להוסיף על העונה ר"י אומר ישמחנה בדבר מצוה כלומר יוסיף לה על עונתה אם רואה שהיא מתאוה לו עכ"ל. וכן כתב טור וב"י א"ה סי' כ"ה ככל מ"ש בא"ח סי' ר"מ אלא שהם הוסיף תיבת זכרים כל' מס' כלה. ולולי לשון הראב"ד ז"ל הייתי מפרש לשון ר"א והוא שהביא מר"ן בש"ע דדוקא נקט מניקה לאפוקי אם ראויה לעיבור שאז אין חיוב אלא בזמן עונה משא"כ אם היא מניקה וכיוצא דהיינו מעוברת שאז מותר אם מרצה ארצויי על דבר מה שנלע"ד בפי' לשון מהרח"ו בענין זווג חול בימי עיבור ויניקה ע"ש:

והנה לפי מה שנר' מהזוהר ומדברי האר"י ז"ל שאין היתר לתלמיד חכם להזדווג זולת בשבת ויו"ט ור"ח וליל טבילה וליל ביאה מן הדרך משא"כ בשאר ימי החול. אפשר לפרש מ"ש רבא וריב"ל לשמח אשתו בד"מ כמש"ה וידעת כי שלום וכו' ופקדת וגו' דמיירי בליל טבילה וליל ביאה מן הדרך שהרי אלו אינם מכלל זמן העונה הקצוב לכל אחד ואחד כגון ת"ח מליל שבת לל"ש

לליל שבת וביולא ואלו נוספים על מליל שבת לליל שבת ועל אלו קאי מ"ש רבא וריב"ל וכמו שנראה מהזוהר בראשית דמ"ע הנז"ל שביאר מש"ה ופקדת וכו' ע"ש זווג ליל ביאה מן הדרך כו' משא"כ אם הוא בשאר ימי החול זולת ב' לילות הנז' אסור לת"ח :

והנה הרא"כ ז"ל אפשר לו לפרש דמ"ש בזוהר ליל טבילה משום שהוא חדוותא דמצוה וחדוותא דמצוה הוא חדוותא דשכינתא וכו' דל"ד ליל טבילה אלא ה"ה כשמשתוקקת ומקשטת וכו' שהוא ג"כ כליל טבילת מצוה והוא גם כן חדוותא דמצוה אקרי דהיינו מצות עונה ופקדת וכו' אלא בזו' דבר בהוה שבליל טבילה ודאי כ"ע משתוקקים כמ"ש רבינו אלא שבאמת לפירוש זה אין שייכות לקיים מליל שבת לליל שבת כמ"ש בכל הזוהר והתי' משום שבודאי כ"ע משתוקקת על ידי יצה"ר ובפרט הת"ח שהיצה"ר מפתה לו ונאשה לכך כדי שעי"כ יתבטל מהתורה ויאבד זמנו ויבא גם כן כ"מ לידי קרי וזרע לבטלה רח"ל ע"י שמתקשטת לפניו ומרצה אותו כדי ליתן דעתו עליה הנה על ידי כן בא לידי הרהור גמור שכיון שיודע שאשתו משתוקקת ואינו יכול או להזדווג עמה אלא עד אחר חצות לילה דלא עדיף מליל טבילה ועל ידי כן בא קרוב לודאי לענין הנז' ח"ו או להזדווג בתחילת הלילה בעת המשתוקקת קודם חצות לילה והו"ל תרתי לריעותא זווג בחול וקודם ח"ל שאפילו זווג קודם ח"ל גרידא כבר נתבאר ענייני מהזוהר משא"כ כשמשים דעתו ומסלק עצמו מענין הזווג בימי החול בשום אופן אז אין חשש הנז' כיון שהענין הזה בעיניו איסור גמור כפשט הזוהר :

והנה בזוהר פרשת ויצא דק"י במדרש הנעלם ז"ל אר"י משום אין יצה"ר מתפתה אלא באכילה ושתיה ומתוך שמחת היין אז שולט באדם בצדיק מה כתיב ביה צדיק אוכל לשובע נפשו ואינו משתכר לעולם דא"ר יהודה האי צורבא מרבנן דמרוי קיינא עליה נזם זהב באף חזיר ולא עוד אלא שמחלל ש"ש מנהג הרשעים תהו וכו' ע"ש :

ובזוהר פרשת שמיני דמ"א זה לשונו ר' אבא פתח מי האיש החפץ חיים וכו' נצור לשונך מרע וכו' וכתיב שומר פיו וכו' ינטר פומיה מכולא ינטר פומיה וליסניה ינטר פומיה ממיכלא וממשתייא דמסאי לנפשא ומרחק לב"נ מאינון חיין ומאינון יומין וינטר ליסניה ממילין בישין דלא יסתאב בהו ויתרחק מנייהו ולא יהא ליה חולקא בהו ת"ח פומא ולישן אתר עילאה הכי אקרי ובג"כ לא יפגים אינש פומיה וליסניה וכ"ש לאסתאבא נפשיה וגרמיה בגין דאסתאב הוא בעלמא אחרא וכו' עיין שם :

ובסה"כ ד' ר"ה דר"א ז"ל הנה נודע כי ביום א' דר"ה נברא אדם הראשון וכו' ואם אדה"ר היה נמנע מן הזווג ביום ההוא וגם מן החטא והיה ממתין עד ליל שבת היו כל העולם בתיקונם כמ"א אבל יען חטא בעלא נחש הוא ואשתו והנחש בא על חוה והטיל בה זוהמא קודם שנזדווגו אדם וחוה ומחמת כן יצאו קין והבל אחר זווג אדם וחוה מעורבים טוב ורע מפני הזוהמא שקדם הנחש להטיל בחוה וכו' ולפי שחטא באכילת עה"ד טוב ורע כי דעת מלשון זווג כמ"ש . וידע אדם את חוה אשתו והיא לא ידעה וכאלה רבים וכו' ע"ש :

ובכוונת האכילה בשה"מ פ' עקב זה לשונו דע כי אין אדם מכיר במה שטועה כי לפעמים יאכל מאכל אסור ולא ירגיש בו אך מי שהוא חסיד אין מניחין אותו ליכשל כי לא יאונה לצדיק כל און אמנם מי שהיה חסיד ויכוין במה שנאמר עד עתה ידע בבירור שלא לאכול דבר רע ויסירוהו מלבו . גם בענין הנט"י יש מים כשרים ומים פסולים וצריך בשם כוונה ושיא קודם שתטול ידך קח המים בידך ותכוין וכו' . וגם מאיסור זה ינצל האדם אם יכוין בכוונה הנ"ל עכ"ל :

ובספר הליקוטים דקת"ב זה לשונו והנה הת"ח שיודעים בתורה אבל אינם יודעים חכמת האמת והקבלה בסודות התורה אלו יכולים להעלות מדרגה אחת והוא מב"ח לאדם והת"ח היודעים חכמת האמת הם יכולים להעלות ב' מדרגות שהוא מצומח לאדם והמופלגים בחכמת האמת מאד מאד אלו הם יכולים להעלות אפי' מן הדומם עד האדם באופן כי ע"י האדם יכולים להתקן כל אלו ואמנם אם יפגע המגולגל במי שאינו יכול לתקן כגון המגולגל מב"ח לאדם ע"ה או המגולגל בצומח באדם ת"ח שאינו יודע חכמת האמת הנה יזיק לו מאד ויסיתהו בכל דרכיו וימנעהו מכל המצות וז"ש בתרה"ז כמה אנשים צדיקים ויש להם אז איזה מעשה רע שאינם יכולים להפרד ולמנוע עצמם ממנו והוא לסיבה זו הנז' כי פגע בו מגולגל א' שהיה דרכו באותה עבירה והוא מרגילו כמוהו באותה עבירה ולפעמים שיתגלגלו באדם כמה וכמה מגולגלים ביחד ורח"ל ולבזבן עכ"ל :

ובסה"ב סימן בכוונת האכילה ז"ל מי שאינו זהיר בברכת הנהנין נדון בשוגג אחור דע כי אין מעין ובור מקוה מים ונהר שאין שם מגולגלים לאין קץ ולכן אין ראוי לאדם להכניס פיו לשתות רק בידו כי לפעמים ע"י איזה חטא בא לאדם איזה מקרה רע רח"ל ואז מתעבר בו איזה נשמת רשע ומסייעו לחטוא כנז' . וז"ש מעשה דההוא רוחא דהוה דר בההוא מעינא וכמה פעמים היה ממתין מוז"ל לשתות במעין עד שהיה מגרש הרוח ואח"כ היה מחזירו למקומו ולכן ראוי לאדם ליזהר אפי' כשישתה בידו לכוון בברכתה וכלותי שיוכל להנצל ולכן כמה מיני גלגולים מתגלגלים באדם בעת אכילתו ושתייתו . אבל מי שאינו יכול לכוין לא די שאינו מתקן אמנם נזוק מהם לכן הרבה כמה בני אדם עוברים עליהם כמה מאורעות ובעות רעות וחוטאים חטא גדול ונתבך מהנז' אך אחר שהביאו מים בפיו אין חשש כלל . ועכ"ז טוב לשפוך מעט מים קודם שישתה עכ"ל :

ובזוהר פרשת משפטים דקכ"ה זה לשונו כל מאן דאכיל מיכלא דאתחבר כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא מ' יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי לגבי אינון דלעילא ושיצתא מסאבין מתקרבן בהדיה וגרים לאתערא דינין בעלמא דינין דלא קדי' ואי אוליד בר באינון יומין אוזפין ליה נשמתא מסט"א דלא אצטריכא וכתיב והתקדשתם והייתם קדו' אתי לאסתאבא מסאבין ליה ו"אי דכתיב ונטמתם בם חסר א' מסאבותא אטימא מכולא דלית רשו לאתדכאה הכי כשאר זיני דמסאבותא דמתדכן וכו' ע"ש :

והנה ראיתי כמה גודל החיוב ורוב התועלת לשמח אשתו בדבר מצוה כמשי"ת ולכן ראיתי לקבץ כל מ"ש בביאור ענין זה המפורשים ז"ל הנמצאים אצלי :

הנה בפסחים דע"ב ב' ר' יוחנן אמר אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה בעל פטור וכו' מ"ש יבמתו דקא עביד מצוה אשתו נמי קא עביד מצוה באשתו מעוברת והא איכא שמחת עונה שלא בשעת עונתה והאמר רבא חייב אדם לשמח אשתו בדבר מצוה סמוך לווסתה אי הכי אפי' יבמתו נמי יבמתו בזיז מינה אשתו לא בזיז מינה ופירש"י ז"ל אשתו נדה בעל חייב כדמוקי לה לקמיה בסמוך לווסתה ובמעוברת

דלאו

דלאו מצוה היא וכו'. מ"מ יבמתו דפטור ואע"ג דהו"ל לבטולי דקא עביד מצות יבום בביאה ראשונה קאמר אשתו מצות פריה ורביה עונה לפי מה שהיא חמר או גמל או טייל או תלמיד כמ"ש בכתובות דס"א. לשמח את אשתו אפי' שלא בשעת עונתה אם רואה שמתאוית לו ומשני בסמוך לווסתה דמוזהרין ישר' לפרוש מנשותיהן סמוך לזמן הווסת וכו'. אי הכי יבמתו נמי סמוך לווסתה לא רמיא מצוה עליה. בזיז מינה בוש מינה לשואלה אם סמוך לווסתה הוא עכ"ל. והתו' ז"ל כאשתו נמי קא עביד מצוה. ובסמוך נמי פריך והאיכא שמחת עונה ותימא הא באשתו נמי קיימינן דליכא מצוה ולא שמחת עונה. ואומר ר"י דפריך אליבא בתרא דכופה טעמה בד"מ אעפ"י שלא עשה מצוה הילכך פריך והאיכא שמחה ועשה בדב"מ ומסיק דהו"ל לבטולי עכ"ל:

נמצא שענין חיוב לשמח אשתו בדבר מצוה מבואר מ"מ בש"ס שביאורו הוא שלא בזמן עונה דלהכי אמר שהי' שלא בשעת עונתה יקפה לו והאמר רבא חייב אדם לשמח וכו'. אבל אי הוה איירי בזמן עונה לא הוה מקשה מידי אחר שהכר הירך דמיירי שלא בזמן עונתה: וא"כ לא הי"ל להקשות מרבא שהרי חיוב מצות עונה דבר ברור הוא וכדמקשה מעיקרא והאיכא מצות עונה ולא היה צריך להביא דברי רבא או' שביאורו הוא אפי' שלא בזמן עונה ואית ליה רבא דבר מצוה כמ"ש חייב אדם לשמח אשתו בדב"מ אלא שלא ביאר הש"ס באיזה אופן שייכת זה להיות ת"ה שלא בזמן עיבור ושלא בזמן עונה ואפ"ה הוי דבר מצוה. ורש"י ז"ל פי' דמיירי אם רואה שמתאוית לו וכ"ד הראב"ד ז"ל כמש"ל ונ"ל מה היא דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ושאר פוסקים בזה:

ותועלת השמחת אשתו בדמ"ל נת' במס' כלה ז"ל בעון מה בניו של אדם מתים ר"א אומר וכו' מה יעשה אדם ויהיו בניו עשירים ויתקיימו וכו'. בס' זכרון תורת משה ערך עושק יעשה חפצי שמים וחפצי אשתו ואלו הן חפצי שמים יפזר מעותיו לעניים פזר נתן וכו'. אלו הן חפצי אשתו ר"א אומר יפתנה בשעת תשמיש ר' יהודה אומר ישמחנה בדבר מצוה שנאמר לא ידע דבר רע עכ"ל. וכ"ה נ"כ בס' זכרון תור' משה במלת תשמי' וז"ל ישמחנה בד"מ בשעת תשמיש כנז"ל. וכ"ה בטא"ח סי' ר"ס והנה לפי נסחא זאת פריא. ר"י אומר ישמחנה בשעת תשמיש בדב"מ אין צר' חיוב להוסיף על זמן עונה דהרי בשעת תשמיש קאמר כמה דנקט ר"א אלא דר"א אמר יפתנה ור"י הוסיף ישמחנה בדב"מ ומיירי נמי בשעת ת"ה:

ורבינו הטור א"ח סי' ר"מ הביא דברי הראב"ד ז"ל ואיתא נמי במס' כלה מה יעשה אדם ויהיו לו בנים יעשה חפצי שמים וחפצי אשתו וכו'. חפצי אשתו רא"א יפתנה בשעת תשמיש ר"י אומר ישמחנה בדב"מ וכו' וז"ל מרן רא"א יפתנה בשעת תשמיש כלומר אבל אין צריך להוסיף על העונה הקבועה לו ר"י אומר ישמחנה בדב"מ כלו' יוסיף לה על עונתה אם רואה שהיא מתאוה לו עכ"ל. וכ"ה במנורת המאור אלא שהוסיף מלת זכרים דהיינו מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים כנז"ל:

והנה על מ"ש בפסחים דע"כ שאמר רבא חייב אדם לשמח אשתו בדב"מ ציין עליה בעל מסורת הש"ס מס' כלה נר' דרבא פסק כר"י והוסיף לחייב בכך דאלו מדברי ר"י אין נר' חיוב אלא עצה טובה קמ"ל מה יעשה אדם וכו'. ואלו רבא נקט ל' חייב וכ"מ מדברי הש"ס שהקשה והאמר רבא וכו' דס"ל בזה מצוה גמורה כמדריגת מצות יבמתו כי היכי דלקשה מ"ש יבמתו דקא עביד מצוה אשתו נמי קעביד מצוה אפי' במעוברת ושלא בשעת עונתה משום הא דאמר רבא וכו':

וצל"ת למה הרמב"ם ז"ל לא הביא הלכה זו דר"י ורבא דפסקו כוותיה לא בה' אישות פי"ד אלא כתב זמני חיוב העונה הנז' בכתובות ולא בה' א"ב פכ"א. וכן הסמ"ג לא הביא חיוב זה לא בלאוין פ"ב דשארה כסותה ועונתה ולא בלאוין קכ"ז:

נמצא שהזו' והאר"י ז"ל הביאו חיוב ליל טבילה וליל ביאה מן הדרך שהיא כמו ליל שבת שחייב בעונה ולא הזכיר חיוב לשמש עם אשתו אם רואה שמתאוית לו אפי' שלא בזמן עונה והראב"ד ופירש"י ז"ל בגמ' ורבינו הטור ומרן בש"ע פסקו לחייב אפי' בזה מהא דרבא דפסחים ור"י דמס' כלה כנז"ל והרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלל זולת חיוב ומני העונה הנז' בכתובות. אבל לא הזכיר כלל שום חיוב דליל טבילה או ביאה מן הדרך או שרואה שמתאות לו. ובענין ליל יציאה לדרך כבר תמה עליו ה"ה פ"ד מהא"ב והביאו מרן בי"ד סי' קפ"ד דלמה השמיטו ע"ש. אבל בענין אם רואה שמתאוית הנז' בטא"ח סי' ר"מ לא הזכיר מרן ז"ל שום תמיה על הרמב"ם למה השמיט חיוב זה והתימא זאת היא גדולה מתמיהה דפקידה דיוצא לדרך דהתם איכא למי' דס"ל דפקידה הנז' בדבור בעלמא וא"כ אין ענין זה מה' א"ב וה' אישות אלא מה' דרך ארץ משא"כ חיוב דלשמח אשתו בדב"מ אפילו שלא בשעת עונתה מבואר בש"ס פסחים דע"כ להדיא שהוא מצוה גמורה כמ"ש ממש וא"כ מרן בב"י א"ח סי' ר"מ בענין החיוב הנז' שהביאו הטור מהראב"ד ופסקו מרן למה לא תמה כלל על הרמב"ם למה השמיט חיוב זה ולא הזכירו כלל בכלל חיוב מצות עונה בה' אישות ובה' א"ב כנז' ע"ד שביארו רבינו הטור בה' צניעות:

ומספ"ל בדעת הזוהר והאר"י והרמב"ם ז"ל בחיוב דלשמח הנז' מהו ולפי הנראה משתמות דבריהם הוא דלא ס"ל שום חיוב כלל כשרואה אשתו מתאוית לו שלא בשעת עונתה אלא דלפי"ז ק"ל שניחא להזו' והאר"י ז"ל דאפשר לאוקמי לסברתם הא דרבא ור"י דמיירי בליל טבילה או ביאה מן הדרך שאעפ"י שהם שלא בשעת עונתה אעפ"כ חייב בזווג ושכרו גדול כמ"ש בזוהר בראשית דמ"ע הנז"ל אבל להרמב"ם שלא הזכיר נ"כ חיוב ליל טבילה ויציאה לדרך מוכח דס"ל שאין חיוב עונה מן הדין בזה וא"כ לא פסק הא דרבא הנז'. ובפרט שהקשה ממנו הסתא דתלמודא ולא הביא שום חולק משמע שהוא מוסכם בעיני האמוראים וצל"ת ודוחק לתרץ ע"ז ע"ד מ"ש פכ"א מהא"ב על מה שלא הזכיר הרמב"ם היתר ת"ה ביום בבית אפל כדי להרחיק מהרגל חכמים וה"נ כן הוא ועדיף יותר מבוש שע"י שידע האדם גודל החיוב ורוב התועלת בזה שמא עי"כ יתלהב בכל עת למלאות תאות אשתו ואבר קטן יש באדם משביעו רעב ויהיה נגרר ממש עד שיהיה מלוי תאוה כתרנגול לצורך עצמו ולכן השמיט דין זה. אבל זה דוחק דבשלמא גבי בית אפל היתר איכא חיוב ליכא ולכן אם השמיטו אין חשש לבוא לידי עון משא"כ כאן דאיכא חיובא וע"י שלא ידע האדם שחייב אז בת"ה יהיה נמנע מאיזה היכי ויעבור על חיוב מצות עונה וצל"ת:

אחר כמה שנים זיכני השי"ת וראיתי לספר יד אהרן הא"ח סי' ר"מ הגה"ט ז"ל ובפשט היוצא לדרך וכו' כ"כ וכו' ורבינו לא חילק בין לדב"מ לדבר הרשות ואיני יודע למה. ומרן ז"ל בי"ד סי' קפ"ד כ' דמה שלא חילק גם כן מפני שאין שם מקומו אבל לא ראיתי לו בשום מקום שהזכיר חילוק זה ועוד יש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שהשמיט האי דינא מכל וכל ולא כתב דהיוצא

דיוצא לדרך חייב לפקוד לאשתו סמוך לוסתה לא כה' דעות ולא כפ"ד מהא"כ וכמו שהמה שם הש"ס ז"ל. והנלע"ד נ"ו דמאחר דהרמב"ם כתב דהחכמים אסור קודם יציאה לדרך ואחר ביאה מן הדרך כמ"ש ר' כשמו לא לפניו ולא לאחריו וזה ודאי שהוא מדרך הרפואה והעולם נשתנה מזמן התלמוד לזמננו וכמ"ש מרן בפ"ד מה' דעות גבי דיני הקזה ע"ש א"כ מה' השמיט הא דינא דהיוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו דלדעתו אסור לעשות כן ומתחייב בנפשו ג"כ שחולשת הדרך מזיק לו. ומה שתי' הב"ח בא"ע סי' כ"ה אחר שמחילה ליתא דבשעה שיוצא לדרך לא משמע כן עיין ע"ז ז"ל כאן ס"ק א' ועיין מג"א ז"ל. ועפי"ז אפשר ליישב קצת דעת רבינו שהשמיט הא דלדבר הרשות דבתחילה הביא היא דאמרו בגמ' דחייב לפקוד את אשתו בשעת יציאה לדרך שהוא מדינא ואחר הביא דעת הרמב"ם שמדרך הרפואה אין לשמש שאשה שעה לא רצה להאריך בחילוקי' הנ"ל לומר ע"ל הדוחק עכ"ל:

ומעתה חוזרני לחידושי הנז' למה השמיט הרמב"ם ז"ל דין חיוב לפוקדה כשארצויי וכו' ע"ד שהשמיט דין היתר תה"ש בבית אפל כדי להרחיק מהרגל ת"ש כמ"ש ה"ה ומאי דקשיא דהאי ארצויי שהוא דבר שבחובה וכו' י"ל דהרי דין חיוב פקידה כשיוצא לדרך השמיטו ג"כ וה"ט דכיון דהעולם נשתנה מזמן התלמוד לזמננו וע"פ הרפואה הוא קשה לאדם לכן השמיטו ואדרבה לדעתו אסור לעשות כן ומתחייב בנפשו ג"כ שחולשת הדרך מזיק לו וה"נ הכא בנד"ז הנה שהוא חיוב מן הדין השמיטו מן הט' הנז' עצמו דכיון דבזה"ז גברה חולשה בעולם והעולם נשתנה מזמן הש"ס לזמנינו וכמ"ש מרן עצמו כנז"ל. וכבר כ' הרמב"ם הביאו מרן בסי' זה סי"ד ש"ז הוא כח הגוף וכו' וכל זמן שתצא ביותר הגוף כלה וכו' אמרו חכמי הרופאים א' מאלף וכו' ע"ש וכמ"ש שם ולכן חשש לסכנת נפשות כזה אם יתחייב בזה"ז בדין משתוקקת דידוע שהוא תש"ה ואל אישך תשוקתך וגו'. ויצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום והתורה שהיא תבלין ליצה"ר הנה הנשים אינה עוסקים בתורה וקרוב לודאי שאם ישמע לה בכל פעם שהיא רוצה שיותש כחו ויסתכן בנפשו מכח החולשה הגוברת בזה"ז ואפי' בזמן בחרות האדם שיכול לסבול זה העול מכח בריאותו בזמן הכוח הנ"ה עכ"פ גורם בזה שיזק לעצמו לעת זקנתו כמ"ש רש"י בסוכה דנ"ב עמ"ש בש"ס אבר קטן יש באדם משביעו רעב והבאתי אותו בסעיף א' ע"ש. ונד"ז כל שכן הוא מנדון יום יציאה לדרך דביום יציאה לדרך לא חיישינן שיתגרה בו יצה"ר ומן עונה שמצוה ימשך לעונת הרשות או שיתרבו עליו עונות יום יציאתו לדרך בריבוי שיגרום להתיש כחו שהרי יום יציאה לדרך אינו בכל יום וכ"ש שאינו בכל שעה אלא איזה יום באקראי ואפ"ה מפני שע"פ הרפואה יזיק לו השמיטים כיון שהוא יום יציאתו לדרך לכן השמיטו כל שכן בנדון משתוקקת דשייך בכל יום ובכל לילה ובכל שעה שיפתה יצר לאשה ולהשתוקק לבעלה ובפרט בזמן בחרותה ועי"כ יהיו לאדם ריבוי עונות של חובה מצד הנז' ויבא בכלל כל זמן שתצא הש"ז ביותר חיין אובדים וכו' וכל שכן שעי"ז יתגרה היצה"ר בו ומעצמו ילך אחר אשתו לפייסה להתרצות לו בעונות הרשות מכח שהשביע אברו מעונות המשתוקקות הנז' ואבר קטן יש באדם משביעו רעב לפירש"י דפ' חלק דק"ז וכמו שאמרנו בדהע"ה וכמ"ש בסעיף א' ע"ש וזה הענין הוא סכנה גדולה בזה"ז שהחולשה גברה בעולם ולכן כל מה שירחיק הוא יותר טוב מכח מש"ה ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לפי מ"ש בסעיף י"ד זולת מ"ש הראב"ד ז"ל עצמו בזה על מאמר רז"ל יצר תינוק ואשה תאב שמאל דוחה וכו' לפי' שפלוגתי עיין בעה"ת בסי' זה ובעה"ש סי' כ"ה:

איתא באבות דרבי נתן פ"א שאלו את ר"א מהו לשתות מיד הכלה אמר להם כל השותה מיד כלה כאלו שותה מיד זונה אמרו לו והלא כל בנות ישראל יש להם דרך ארץ אמר להם ח"ו כל מי שאין התו' עובר על פיו אין בו דרך ארץ הכריז הקב"ה בשלש מאות שופרות ואמר כלה א' בנות ת"ח וא' בנות ע"ה השותה מכלם כשותה מזונה וכו' ע"ש להרב כסא רחמים. ומזה סיוע גדול למש"ל זה"ל על פיתוי יצה"ר לת"ח העוסק בתו' ע"י אשתו לארצויי לגרוס לו כמה דברים הנז"ל:

ועד"ז אירע ע"י חוה באכילת עה"ד דאי' באבות דר"ן פ"א באותה שעה היה נחש הרשע נטל עצה בלבו אמר הואיל ואינו יכול להכשיל את האדם אלך ואכשיל את חוה הלך וישב אצלה והרבה שיחה עמה אמר לה אם לנגיעה את אומרת צוה עלינו הקב"ה הריני נוגע בו ואיני מת אף את אם תגעי בו אי את מיתה מה עשה הנחש הרשע. כו'. וכתב ע"ז הרב כסא רחמים ז"ל הואיל ואיני יכול להכשיל את האדם אלך ואכשיל את חוה כי אדם דעתו רחבה ולא יתפתה ומה גם שיודע שהנגיעה ש' לא צוה והוא שייג שעושה הוא עצמו עכ"ל:

בספר הליקוטים הנד"מ דכ"א ז"ל בדרוש השבלנים שיושבים בירושלם שהיא שער השמים שמושכים האור של השפע"ז ואינם מניחים אותו לילך בגלות כמ"ש בפ' ונושפיך לדקה. וכן בהקדמה הביא הקדמה זו להודיע איך בפרעות במקום קדוש שהשיגו הראשונים לפתוח דלת ושער השמים שהיא הקדמה של באר שעשה אברהם ועשה יצחק לפתחו שהסתמום פלשתים ובאר שהוא אברהם עם מ' שהומה שמקודם כל זווגו היה למעלה עם שר"י ביו"ד שהוא זווג נעלם של נפשות הגרים ופרי עקרה אין לה ולד אבל תולדת הנשמות היה לה ואחר שפתח אברהם הבור של היו"ד של שר"י וחלקה לב' ההי"ן א' נעלם שרי ונתפתחה רחמה וא' נטל אברהם והוליד שהיא הה' שפוכה שהוא הבור עם הנקבה הקטן בלה שהוא מקום שבאים הנשמות וכשהוא פתוח הוא ה' הא לכם זרע וזרעתם וכשהוא סתומה היא א' שהיא עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. וכבר ידעת דרוש של יצחק והנה שהם חשבון א' שקודם שחפר הבור הוציא רפש וטיט שהוא ישמעאל והסוד של 'באר 'חפרוה 'שרים הרוה שהוא ר"ת בחש"ך לכן הזוג צריך להיות בחשך בכריית הבאר להמשיך האור מלמעלה (וכן חשבון של ישמעאל הוא כחשבון אברהם והנר) והסיבה היא שהאש הוא של החיצונים ולכן מברכין עליו בורא מאורי האש והולע בזווג להתפיך עומתה. ובתמורו' יש ג"כ בורות נשברים אשר לא יכילו המים וזש"כ כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור שהם משיח בן יוסף ומשיח בן דוד שהם שור וחמור אז בעל הבור ישלם שהטומאה יבער אותם מן הארץ ולכן תמצא בר"ת של 'וסמח 'יהיה 'לו ר"ת לו"י והבן כל זה ע"כ מכ' מא' מתלמידי הרב זלה"ה עכ"ל. (אח"א מ"ש ר"ת לו"י עיין מ"ש שם דכ"ב ע"ב דשבט לוי עיקר ושורש כל ישראל כולם ע"ש).

כתב בס' ש' רוה"ק דף ז' ז"ל גם פעם אחת ראה במצח איש אחד איך נרשם שם שאשתו תבעה אותו לדבר מצוה אלא שהיה בימי החול ולא רצה ושאלתי למז"ל מה ראה בו וא"ל כי ראה במצחו אות נ' כפופה כזה] והענין הוא כי אות נ' היא ביסוד ולפי שלא רצה להשפיע בה בבחי' היסוד לכן נהפכה לצורות של

בלתי

בלתי קיים הוראות פעולותיה ואמנם אין זה נחשב לעון לפי שהיה בימי החול ואם היה נחשב לעון היתה אות הפוכה ותשובה ובלתי מאירה אמנם כיון שהיתה מאירה זה מורה שאין זה נחשב לעון וענין שהפוכה הוא כי הוא מורה בסוד הנקבה שמגנה מגעת גמילות חסדי' כי כל אות הפוכה מורה על הנקבה כאשר האות הפוכה ממטה למעלה עכ"ל :

נראה מלי' הרב ז"ל דה"ל שאם היה מזדווג אז עמה היה עושה גמילות חסד אבל לא נכנס בסוג מצוה גמורה וחיוב שע"י שלא רצה לעשות רצונה יהיה נחשב לו לעון כמבואר לסדייה בלשונו הקדוש כנז' וזו ברור שהוא היפך מ"ש הב"י ז"ל והראב"ד ז"ל והטור ומרן ז"ל שכתבו ל' חיוב על זה ובפרט הראב"ד ז"ל הביאו רבינו הטור שכתב על זה ז"ל והיא מצות עונה האמורה בתורה ע"ש ובלשונות הרב חיד"א ז"ל :

הנה בספר ככר לאדן דף רע"ז ז"ל אי איכא ארצויי ארצה קמיה מחוייב לפוקדה דהוי בליל טבילה ובכה"ג מוזהר לא יגרע ע"ש. ובמראית העין במס' נדה דל"א ז"ל ושמעתי מא' מגדולי הדור דאם מראה סימנים וארצויי ארצה קמיה היא עונתה האמיתית ע"ש. ובפני דוד פ' משפטים דס"א ב' ע"פ שארה וכו' מבואר דאי ארצויי ארצה וכו' ומראה סי' שאף בחול חייב לפקדה והיא עונתה האמיתית התלויה בה ובלעדה למאן דאפשר ליה וכו' ע"ש :

והנה מ"ש ז"ל ואמנם אין זה נחשב לעון לפי שהיה בימי החול עכ"ל מתבאר דאזיל ומודה לדעת הראב"ד ז"ל והפו' דאם היה נד"ז בשבת ויו"ט ור"ח שמותר בזווג הנה הגם שלא היה בזמן עונה ר"ל שכבר קיים המצוה ולא הספיק לה והיתה צריכה לאותו מעשה אעפ"כ חייב וכו' וא"ל הנה נחשב לעון שביטל מצות עונה כנז"ל לדעת הפו' ז"ל אלא שהם ז"ל לא חילקו בזה בין חול ושבת ויו"ט משא"כ לדעת הרב ז"ל דבחול אין חיוב בזה וממילא אינו נחשב לעון אם לא עשה רצונה כיון שאין חייב בזה בימי החול כנז' .

אחר זה ראיתי מ"ש הרב חיד"א ז"ל בספר ככר לאדן דף רע"ז ז"ל אפשר לפרש פ' שומר מצוה לא ידע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם כמ"ש ז"ל דהנה שהוא נוהג להתקדש כמ"ש בש"ס ת"ח משבת לשבת ושמירתו בזוה"ק ובכתבי רבינו האר"י ז"ל מ"מ אי איכא ארצויי ארצה קמיה מחוייב לפקדה דהו"ל בליל טבילה ובכה"ג מוזהר לא יגרע. וז"ש שומר מצוה ע"ד מ"ש בזוהר הקדוש אשר ישמרו את שבתותי שממתין לעשות מצותו לא ידע רע שלא יתערב הסט"א בעניינו אך עת ומשפט ידע לב חכם דאם הוא בליל טבילה או ארצויי מרצה קמיה מחוייב כדאמרן עכ"ל :

ובשם הגדולים מס' אבות דקל"ב מ"ז ז"ל במיעוט שחוק במיעוט תענוג במיעוט ד"א י"מ במיעוט ד"א דרך גבר. ואפשר כלפי מאי דקי"ל דאי ארצויי מרצה קמיה חייב לפקדה אף אם הוא ת"ח לזה קאמר במיעוט שחוק במיעוט תענוג דע"י שלא ישחק עמה ולא יתענגו במאכל ומשתה לא תבא לתחוי במהוג ואז יהיה במיעוט דרך ארץ עכ"ל :

והנה לפי פי' הרב חיד"א ז"ל הנז' בפ' שומר מצוה לא יד"ר נראה שבאלו הפי' מיירי בזווג משבת לשבת דוקא. ומש"ה אח"כ ועת וכו' הוא דמיירי בליל טבילה או ארצויי וכו'. ולפי מ"ש במס' כלה הנז"ל מה יעשה אדם וכו' ר' יהודה אומר ישמחנה בדבר מצוה כנאמר שומר מצוה לא יד"ר ופירשו ז"ל דקאי על אי ארצויי וכו' שלא בזמן עונתה כנז"ל :

ונלע"ד לפי הנז' דר"ל דבליל טבילה ובליל ביאה

מן הדרך כמפורש בזוהר הקדוש או אי ארצויי לפי מה שכתבו הב"י והראב"ד והטור ומרן והפוסקים ז"ל כנז"ל. ואפשר שגם הרב האר"י ז"ל מודה דאי ארצויי וכו' ועשה רצונה לשם שמים שיהיה לו זה התועלת כיון שהוא ג"כ הנה שאין בביטולה עון לפי דבריו בש' רוה"ק כנז"ל. ואמר ע"ז שהשע"כ דשומר מצוה דהיינו שעושה זווג הנז' לשם מצוה ולא להנאת גופו הנה לא ידע דבר רע מצד זווגו הנז' בחול או מצד הש"ז שהוא כח הגוף וכו'. ומ"ש ר"י ישמחנה בד"מ ר"ל שעל ידי הזווג לשם הנק' דבר מצוה ע"ד מ"ש במס' הוריות די"א ובקמא דל"ח ובתו' שם :

הנה כיון שעושה לה רצונה וממלא תשוקתה היא הנה ע"כ היא שמחה בזווג ההוא הנק' דבר מצוה כנז' לרוב תשוקתה אז בזה הדבר וכאלו אמר בפי' שיזדווג עמה לעתותו הנז' :

א"נ אפשר פרמז מ"ש רז"ל ע"פ שכר פרי הבטן כמשית' בס"ד. והנה ע"י זווג אז לשם דבר מצוה ולא לשם תאות גופו ובפרט שהדבר מצוה של עכשיו אינו של מצות פריה ורביה כי אם של מצוה למלאות תשוקתה א"כ אז ראוי לו יותר משאר זמנים שלא ימהר לזריע כדי שתהנה ממנו ותמלא תשוקתה בזה וז"ש ישמחנה בד"מ ר"ל על ידי האופן הנז' וזהו מ"ש הברייתא הנז' יעשה חפצי אשתו אלו הן חפצי אשתו ר"א אמר וכו'. ר"י אומר ישמחנה בדב"מ דהיינו כשיזדווג עמה לתשוקת' הנז' בזמנים הנז' הנה יעשה לה חפצה שלא ימהר לזריע שע"כ מתמלאת תשוקתה משא"כ אם ממהר אז הנה אין חפצה בכך שע"י הזווג ההוא מתעוררת תשוקתה יותר ונשארת בצער התשוקה כ"מ:

עוד ראיתי להרב חיד"א ז"ל בס' מראית העין במס' נדה דל"א ז"ל והיינו דא"ר יוחנן מאי דכתיב וישכב עמה בלילה הוא מלמד שהקב"ה סייע וכו' אפשר לו דרך אסמכתא במ"ש מלמד דכשאומר מלמד היכא דאיכא למדרש שאומר מלמד ללמד דין דרשינן והכא יש להסמיך דהדין הוא דאם ארצויי ארצה קמיה חייב לפקדה. ושמעתי מא' מגדולי הדור דאם מראה סימנים וארצויי ארצה קמיה היא עונתה האמיתית. וראיתי תשו' כ"י לא' קדוש דאם הוא נוהג משבת לשבת והיה נזהר מאד בזה וראה דארצויי ארצה קמיה פעם א' בחול חייב לפוקדה. ואפשר דרמז ר' יוחנן דהכא לאה ארצויי ארצה קמיה וסייע הקב"ה מלמד דין דאם ארצויי ארצה חייב לפקדה כמו שעשה יעקב אע"ה וסייע הקב"ה עכ"ל :

והרב שמחת יהודה במס' כלה פ"ה הנז' ד"ה יפתה אותה בשעת השמש הביא בזה פי' מרן ב"י בא"ה סי' כ"ה וכתב שכ"כ רש"י בפסחים דע"ב ב' ד"ה לשמח וכו' וכתב ז"ל. ובגמ' שם מוכח דאפי' מעוברת דליכא מצות פו"ר וגם שלא בשעת עונתה איכא מצוה. ועמ"ש מהרש"א פ"ק דכלה דף ה' ב' בגמרא ומייתי שומר מצוה פי' מצות עונה לר"א או מצות שמחת עונה לר"י לא ידע ל' זווג כמו וידע אדם לא יצא דבר רע בידיעתו אותה רק טוב אלו הבנים ויהיו בני קיימא וזה נרמז בסיום דכתיב ועת ומשפט ידע לב חכם ירצה כי המצוה שאמרתי אם תהיה עת בכל עת שמתאוה לו אפי' יתר על עונתה. א"כ ומשפט היינו עונתה הקבועה מן הדין שיפתנה דבר זה ידע לב חכם כלומר מסרן לחכמים למר כדא"ל ולמר כדא"ל ור"ת שומר מצוה לא ידע דבר כו' פקדת נוך ולא תחטא. עי"ל שומר מצוה שומר וממתין את המצוה של עונה עד זמן הראוי לא ידע דבר רע מאותו זווג בנים שאינם מהוגנים רק יזכה לבנין

לענין דקב"ה וכא"ם בזוהר פרשה וירא והדר מפרש איזה זמן הראוי לזווג ואמר ועת ומשפט ועת היא השכינה כנודע ומשפט דא קב"ה כלומר בזמן שעת ומשפט מתייחדין הוא ליל שבת אחר חצות וזה נרמז בו"ו דועת שהוא אחר ו' ימים דלא אשתכח בר עבידתא דקב"ה כמאמר הזוהר גם ו' דומשפט בו תרמוז שהוא לאחר ו' שעות מהלילה. גם ס"ח שומר מצוה לא ידע דבר רע גי' שומר הרי שומר ב' פעמים שימתין עד ליל שבת ובליל שבת ימתין עוד עד חצות וכ"ת מאי שיאשיה דייחוד עליון עם ייחוד התחתון. מה לחולי חולין אצל קדשי קדשים לז"א ידע לב חכם שבת בסוד ה' וכמ"ש בזוהר דמשלפי מההוא זווגא נשמתין קדישין ע"ש עכ"ל:

ולקיים מצות בוראו שיהיו לו בנים וכו' גרסי' בפרק המפלת א"רין א"ר אמי אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה וכו' ור' יוחנן אמר סמוך לטבילתה וכו' ונ"ל מהו סמוך לוסתה הנז' דבעונה הסמוכה ממש לוסתה הרי צריך לפרוש כמש"ל מהש"ס. וכ"פ מרן ב"י וכודאי שהעוברים שיש בישראל ז"ק הם בזמן שמותר בזווג שאינו צריך לפרוש ממנה דהיינו סמוך לעונה הסמוכה לוסתה. ולרוב פשיטות בש"ס איסור זווג בעונה הסמוכה לוסתה לא הוצרך ר' אמי לפרש דבריו ביאור סמוך לוסתה שהזכיר שאינו בעונה הסמוכה לוסתה כנלע"ד.

וכ"נ מל' רש"י במס' סוטה דכ"ז דסמוך לטבילתה הנז' או סמוך לוסתה הנז' אינן דוקא עונה די"ב שעות אלא יותר כמשי"ת ואל"כ יכולים גבי ישראל להתעבר בהיתר סמוך לוסתה קודם עונה די"ב שעות הסמוכה לוסתה דאיתא התם בעי רב עמרם היתה פרוצה ביותר מהו אליבא דמ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה לא תבעי לך דלא ידע בה ולא מינטר לה כי תבעי לך אליבא דמ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה מאי כיון דידע בה נטורי מינטר לה או"ד כיון דפרוצה ביותר לא תיקו. ופירש"י ז"ל היתה פרוצה ביותר דאיכא למיחש דרוב בעילותיה משל אחרים מהו שיהיו בניה כשרים. אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה לפני וסת נדותה יום א' דלא ידע הבעל את וסת נדותה דליגטרה אותו היום מלזנות שלא תתעבר בזנות. כי תבעי לך וכו' פלוגתא במס' נדה דף ל"א. סמוך לטבילתה לאחר שטבלה ביום טבילתה או ליום מחר. או"ד כיון דפרוצה היא ביותר לא מצי מינטר לה שנשמטת מאצלו פתאום. עכ"ל:

וז"ל התוס' אליבא דמ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה וכו' כגון שלא קבעה וסת וה"ה דהו"ל וכגון דלא קבעה ווסת לא תבעי לך כי תבעי לך היכא דקבעה וסת אלא מלתא דפסיקא נקט. תימה לר"י והא אמרינן התם בפר' המפלת דכ"ה ההוא שפירא דאתא לקמיה דמר שמואל אמר האי בר מ"א יומא וחשיב מיום דאזלא לטבילה עד ההוא יומא לא הוה אלא מ' יומא אמר האי בנדותיה בעל וכפתיה ואודי. והקשה למ"ד סמוך לוסתה. ונר' דמ"ד סמוך לוסתה רוב עיבורין קאמר מיהו מודה דזמנין מקרי דמעברה נמי סמוך לטבילתה או באחד באותן הימים שבין טבילתה לוסתה. וכן למ"ד סמוך לטבילתה עכ"ל:

עפ"י דברי התו' הנז' א"ש מה שהחמיר בזוה"ק והרב האר"י ז"ל על הזווג בחול וזולת ליל טבילה שאם תתעבר אשתו יהיה אותו הולד וכו' כמ"ש בסי' זה שהרי אפשר שתתעבר שלא סמוך לטבילה ושלא סמוך לוסתה אלי' דכ"ע. ולגודל חומר הנזק חיישי' גם למיעוטא ובפרט אם הוא מיעוט המצוי כן נלפ"ד כעת נעים לסנז':

סעיף מ"ז ענייני' הגורמי' מיתת בנים קטנים ב"מ תחילה אבאר שמלבד שכל השנה צריך האדם ליזהר מלעבור על דברים שאחז"ל הגורמים מיתת הבנים קטנים ב"מ. הנה יש חדשים בשנה שצריך ליזהר ביותר מפני שמדה"ד הקשה שולטת בהם ונא' בז"ח במדרש איכא דכ"ד ז"ל רבנן פתחי האי קרא וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה האי קרא וכו' בימי בחורותיך יומין דשתא דאינון בריין לך ונטרו דלעילא עלך ואינון ד' ירחי דשתא אדר ניסן אייר סיון אלין אינון יומין דבחר קב"ה בישראל ועבד בהון עמהון נסין וכו' עד אשר לא יבואו ימי הרעה וימי הזקנה ימי הרעה ממש ואינון תמוז אב טבת שבט אע"ג דלא אתגלייא כ"כ וכו' ושבט לנו חסר לב וכו' עיין שם:

ובזוהר פרשה בלק דקצ"ד ז"ל ואלפנהו ג' ירחים אלין ג' ירחין דדינא קשייא שרייא בעלמא ומאי נינהו תמוז אב טבת מאי קמ"ל וכו' ע"ש. ובזוהר שמות די"ב ז"ל ואלפנהו ג' ירחים אלין ג' ירחין דדינא קשייא שרייא בעלמא ומאי נינהו תמוז אב טבת (נ"א שבט) מאי משמע דעד לא נחת משה לעלמא שכיח הוה איהו לעילא וע"ד אזדוונת ביה שכינתא מיומא דאתייליד וכו'. וז"ל הרב חיד"א ז"ל אפשר דלהאי נוסחא מפיק אב דאמרו בזוהר יתרו דע"א ב' דעד ט' יומין דאב שליט והו לא וכו' ע"ש:

הנה חסרון כוונת הבועל גורם לולד להיות נפשה בלא משפט וענין טי' שמתחממים בסדין. אחר הזווג גורם להיות שליטה ללילית בולד שנולד מאותה טי' שלקחה היא שמותר שלו ועי"כ נזדמנת לחייכא ביה אחר שיוציא לאויר העולם וב' דברים הנז' ורפואתם נת' בביאור עטיפא בקטפא כנז"ל:

ובזוהר אחרי מות דע"ו ז"ל בג"כ אורייתא אזהרת להו לב"נ והתקדשתם והייתם קדושים והאי אי אשתכח ב"נ קדי' לא מסתפי מינה דבדין זמן קב"ה לאלין תלת מלאכין קדי' דאמרן ונטרין ליה לההוא רביא. והיא לא יכלא לאבאשא ליה הה"ד לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך מ"ט לא תאונה אליך רעה בגין כי מלאכיו יצוה לך וכתיב כי בי חשק ואפלטהו האי ב"נ לא אשתכח קדי' ואשליף רוחא מס"א ומסאבא כדין היא אתייא וחייכת ביה בההוא רביא ואי קטילת ליה אשתאבת בההוא רוחא ולא תעדי מינה לעלמין. ואי תימא אינון אחרנין דקטילת לון ואזדמנון קמה אינון ג' קדי' ונטלין מינה ההוא רוחא הא לא בשעתא דמסאבא אשתכח אמאי שלטא לקטלא להו אלא האי כד ב"נ לא אתקדש אבל לא נתכוון לאסתאבא ולא אסתאב בג"כ יכלא לשלטאה בגופא ולא ברוחא ע"ש כמה מתים בנים באשפ"י שנמשכו מרוחא דמסאבא אינם מתים בהיותם קטנים לא ע"י קב"ה ולא ע"י לילית. זו' אחרי דע"ו ז"ל ת"ח האי מאן דעבר וכו' ואלין אינון חייבי דרא וכו' והם בענין בר דאוליד מסט' דגעתם וכו'. ועיין מאיזה סי' בנים הבאים עזי פנים ע"י זוהר אחרי דע"ו ואלין אינון וכו' תקיפי אנפין וכו' וזוהר קדו' דף ב' אר"א חוהנא וכו':

עוד יש איזה הנהגו' רעי' שאם תעשה אותם האשה שול' לילית בולדה רח"ל. ונת' בשבת דמשפטים דק"י ז"ל האי קלא דאתתא דיכלא קלא דחוייא לאהדא בה בכלבא בכלבהא מאן איהי אלא ת"ח דלית בכל קלין דנשין דעלמא דיכלא קלא דחוייא לאתדבקא בה ולאתאחד' בה ולאשתתפא בה אלא ב' נשין אינון דיכלא קלא דחוייא לאתאחדא בהון א' האי דלא נטירת סואבת נדותה וימי לבונה כדקא יאות או דאקדימת יומא חדא לטבול וחבה.

והדא הוי אתתא דמתגרא לבעלה עונה דילה למעבד נצרא לבעלה בר אי איהו לא הוי ולא אשכח לדה אלא איגון ב' גשין דהא כמא דאקדימו הכי איגון מתאחדן לגבי קלא דנחש עד דאדביק קלא בקלא וכתה דמתאחדן למעבד נצרא לבעלה בעטובא דמלוה הכי אקדים קלא דנחש לאתדבקא בהדיה קלא דאתתא ואלין איגון ב' נשין דקלא דנחש אחיד בקלא דלהון בהלכתא בהלכה האוכלת בתר האוכלת זינא בתר זיניה וא"ת מאי איכפת לן אי אחיד קלא בקלא אי לא אחיד ווי דהכי מתאבדן בני עלמא בלא דעתא דהאי קלא דאתתא כד אתערב ואשתתף בהדי קלא דנחש בשעתא דתייביה ותרעמת נפקת מגו איבה ואשתעא בעלמא אי ערעת בהני ב' קלין קלא דנחש וקלא דאתתא ואתת אתחממת בהו ואינון בה וכיון דאתחמטן מתאבדין רוחא ואגלי' בהדה עד דמבטעא ועאל במערה דהאי אתתא והאי ינוקא דילידת כד אתאת תייבתא פקידת ליה לההוא רוחא דאיהו חבורת ביה קלא דנחש דמכבשא בה ואיהי מתייבת בינוקא עד דאתת הכית תייבתא באתתא דפקידת בדא לאתתא אחרא ומפספעא ליה ותייבת ליה בפעפועא עד דאיתי אתיה כך עבדא האי רוחא וזמנין דאיהי בליתא דהכית תייבתא וקטלא ליה הה"ד ומיד עופקיהם בה ולא כמא דאתון אמרין אלא ההוא בה דהכוא רוחא ועד ב' זמנין כתיב בהאי קרא ואין להם מנחם חד מלילית תייבתא וחד מההוא רוחא ע"ש*) :

ובפ' וירא דקע"ו ב' ז"ל פתח ר' יוסי ואמר אשתך כגפן פוריה וכו' כל זמנא דאתתא בירכתי ביתה ולא נפקא לבר היא לנועה ואתחזי לאולדא בנין דהברין כגפן מה גפן לא אתנטעא אלא בזיניה ולא בזינה אחרא כך אתתא דכשרא לא תעביד נטיען בב"נ אחרא מה גפן לא אית ביה רכיבא מאילנא אחרא אוף הכא אתתא דכשרא ה"נ מתי מת אגרא בנין כשתילי זתים מה זתים לא נפלי טרפייהו כל יומי שתא וכולהו קטירין תדירא אוף הכי בנין כשתילי זתים סביב לשלחנך מה כתיב בתריה הנה כי כן וכו' ע"ש :

בשער המלות פר' בראשית ז"ל ענין המשמש מטתו לאור הנר בניו נכפין אינו דוקא בזווג הא' שמשנו נולד עי' הולד ההוא אלא אף אם שמש מטהו לאור הנר בתוך ימי העיבור גם בזה הויין ליה בנים נכפין וצריך ליזהר בזה . גם אינו מספיק בנתינת מחילת סדינים על פתח סביב המטה אלא צריך שלא יהיה אור הנר מאיר בתוך המטה כלל ועיקר ומי שלא יעשה כך ודאי יהיו בניו נכפין בקטנותם ואם לא היו נכפין בקטנותם יבואו לידי כפייה אפי' בעת זקנותם אם יאריכו ימים לזקנה ורוב ילדים שמתים בקטנותם מחולי הכפייה הוא לסי' הנז' ואמ"ל מוז"ל כי ראה נהקין חכם גדול מיתים ראובנים שהיה מגולגל בבהמה א' על ענין הנז' לפי שגרם מיתה לבניו והומה בבהמה היתה עז א' עכ"ל :

וענין זווג ת"ח בחול גורם מיתת בנים קטנים ב"מ כן מלד דבקות נוגה בלפעמים וכו' כמש"ל פ"ב עש"ב כן מלד דכיון שהוא זמן ת"ח כל ז' ימי החול הו"ל עון ביטול תו' בזמן הזווג ואז"ל בפ' מדליקין דבעון ביטול תו' בנים מתים כשהם קטנים וכתיב ותשכח תורת אלד'יך אשכח בניך גם אני ואיכא מ"ד בעון נדרים ואיכא מ"ד בעון מזוזה ואיכא מ"ד בעון ציצית

ובפרק האורג איתא מפני שלא נכה והתאבל על אדם כשר . תניא בפ' במה מדליקין ר' נחמיה אומר בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם ואשתו מפלת נפלים ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים ובשבועות אר"י משום רשב"י כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה אפי' הויין לו בנים כבני אהרן מתים דכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם והדוה בנדתה וסמוך ליה אחרי מות שני בני אהרן :

כתב הח"י פ"ע של שבת ז"ל כתב בפ"ד דס"א ומעשה באלישע כ"נ שלא היו לו בנים מתקיימים והכה לפני הקב"ה ואמר רבש"ע מפני מה יש לצדיקים בנים ולי אין בנים א"ל מפני שהצדיקים נוהגים בטהרה בשעה שמשמשים מעותיהם הלך והרצה הדברים לאשתו וקבלה לעשות כן פעם א' ירדה לטבול וכו' . באגרות הרמ"ז סי' כ"ז שאל הרמ"ק אם גם בבעילת מלוה אסור לשמש בשיש נר באותו חדר ז"ל יודיעני דרך זו אלך וכו' אם גם בבעילת מלוה אשר אין הכוונה אלא לעשותה כלי ולא יסבך עמהם שיבור כלל שייך איסור השימוש בשיש נר באותו החדר אם לא והשיב ז"ל והנה בהכנתך לזווגך הקדוש אם היה אפשר להשביך עד חלות מוסב מאד והזהר מאד בענין הנר ושלא יהיה שום דבר מינוף תחת השמש ומאד יכון לכוין ביחוד שדי ולכוין דדכורא עליך ודנוק' על זוגתך וא"כ תיקון זו' דויקרא בחבוק ונשוק ידעת כוונתם ובשיחה לא תרבה כן דברי חיבה בלניעות גמור כי ללם קדוש עומד עליכם לא תאריך בהככות להשמים שלא תתחמם יותר מדאי ח"ו כמו שיקרה לכמה בתורים התחזק באלד'ך וכו' ותכון לעשותה כלי קדש לזרעך ואחרי גמרך בעילת מלותך רחוץ ידך וכן תנהוג תמיד והזהיר שלא תברך ברכת בתולים באוכרה שכך הוא מוסכם אצלינו ועיין בשל"ה ב' באותיו' דף קכ"א עכ"ל :

סימן רמ"ב

סעיף א' רבינו הטור מ"ש בפ' כל כתבי שכל המשמר שבת כהלכתו אפי' עע"ז כאנוש מוחלין לו וכו' וכ' ע"ז מרן ב"י ז"ל מפני ששבת שקולה כנגד כל המלות שהיא מורה הבנתה ואידש העולם ותורה מן השמים וכיון שהוא בומר שבת ודאי כעע"ז שעובד אינו מפני שמאמין בה ולכן יש לו הוחלת מחילה ע"י תשובה מש"כ בעובד ע"ז לפי העולם בדעתו שיש בה ממש שהוא רחוק לשוב בתשו' ככ"ל עכ"ל :

והט"ז ז"ל בטור הביא גמ' דפ' כל כתבי כל המשמר ש' כהלכתו אפי' עע"ז כאנוש מוחלין לו . איכא למידק אם לא עשה תשו' בנת מאי מהני ואם עשה תשו' שבת ל"ל ונראה דמיירי שעשה תשו' אלא דתשו' לא מהני שיהא מוחלין לו כדאי' בפ' יוה"כ עבר על כריתות ומיתות בד' תשו' תולה ומיתה ממרקת וקמ"ל כאן דאם בשבותו בומר שבת כהלכתו מהני תשו' שיהא נמחל לו עכ"ל :

והרב משבלות זהב ז"ל בטור וכו' עע"ז . ביומא אמרינן כריתות ומיתות בד' יסורין ממרקין והגה שיטתא כתב מיתה . ועיין פירש"י שפירש אנוש עבד ע"ז בטעות כי סבר שראוי לכבד הכוכבים כמ"ש הר"מ

צריך האדם ללמד אשתו דיני ספירת ז"נ כדי לדעת ענין הפסק טהרה ולביאת לבנים תבע"י לא עד בס"ס וכ"ש עד כלילה ולדעת שיעור הכנסת התוך לבדוק ובדיקת חורין וסדקין . וענין חומרת מוך דחוק כל בה"ש וביוצא בכל זה נת' בי"ד :

גם ילמד אותה דיני חלילה ודיני אופן הטבילה הן במליאות הגוף בשעת טבילה שכמה דברים באם עשתה כן בעת טבילה לא עלתה לה כמ"ש מר"ן בש"ע וכן בענין שתזהר להיות המקוה למעלה מטיבורה זרת לפחות וביוצא בדינים הנז' בי"ד :

והשתלמדות ביו"ט יותר מבשאר הימים לפי שהם מק"ק וימי מנוחה פנויים מכל מלאכה אשר זה סבה גדולה וחזקה ללמוד בכוונה שלימה יותר מימי המעשה כמו שהארכתי קצת בזה בריש חבורי הקטן אשר קראתיו ברית אברהם. וכ"כ בעל העקידה גבי שבת בפ' ויקהל שער נ"ה וז"ל העיקר הכוונה מה שחייבו אותנו השביתה לקבוע שלבנו למוד התורה ופירושה לפי שבו ינוחו מכל עסקי הזמנים המטרידים אשר לשבת זה יפנו לבבם להקהל ולשמוע על נפשם מפי המלמד ולקרא כולם שהם ה' מקרא ומשנה ותלמוד איש איש לפי ערכו והמשכילים ימצאו בו נחת רוח כי ישקבו הורם מפיהם וכו' עד בתלמוד ירושלמי לא נתנו שו"ט לי"ש אלא ללמוד בהם תורה וכו' והאריך בזה וסוף דבריו הם ולא כהוהן שהורגלו בישיבת ה"ע ודברי ריקות ולה"ר המטילים קנאה ושנאה בין איש ובין אחיו ובין גרו אשר הם מאשרי זיקות באפס מים לחרחר ריב ומדון אשר בהם מטרידים התפלה ומונעים התורה והם בכלל לא הפעזו אם ביו"ט עכ"ל. ואפשר שלזה כוונו רז"ל במס' ביצה פ"ב נשמה יתירה נתן הקב"ה באדם בשבת דלפי פשוטו כל זה המאמר קשה למג"מ נתנה לו בשבת הואיל ויצאת ממנו במ"ש כמ"ש בם וי אבדה נפש ומה תועלת יגיע לאדם מזאת הנשמה היתרה בעודה בו בשבת. ע"כ נלע"ד כוונת רז"ל בזה כי בהיות שאדם מורכב מגוף ונפש הגוף א' והנשמה א' יחדיו יהיו תמים הנפש בהשכלה והגוף באכילה ובתיה כל ימות החול אין הא' מבטל פעולת השני כי הם שוה בשוה נפש היא א' וגוף א'. אבל בשבת יש לו נשמה יתירה כנז' א"כ הגוף הוא יחיד בין המרובים ובקל תבואנה השני נשמות ומבטלין הגוף מפעולותיו הטבעיות בענין שלא יאכל בשבת כ"כ. כמו בחול כי הב' נשמות שהם עתה בגוף הא' רבו עליו ומבטלו ממנהגו וטבעו כי א' במקום ב' אינו כלום ובקל מחזירים הכחות הנפשיית הגופניות לרוחניים כי הנפשות הנה לא אוכלים ולא שותי' רק מתענגות בתענוג גדול בהבנת המושכלות כי יוה"ש מסוגל לזה ובלימוד התורה יותר מימי המעשה כנז' בסמוך וזהו הכלית כוונת הש"י בנתינת נשמה יתירה באדם ביוה"ש ולא להתענג בתענוג הגוף בלבד כמו שחשבו קצת שנתן נשמה יתירה לאדם ביוה"ש כדי שיאכל אכילה יתירה יותר מימי החול זה אינו כי אין טבע הנשמה לאכול ולשתות ואין לה הנאה מזה כלום כ"א תפלה והנאתה ובזה תתעלה ותתענג.. ע"כ נתן לאדם הנשמה יתירה בשבת כדי שיהיה הלב פתוח לנוחה ביוה"ש שהוא מוכן לזה מצד שהוא פנוי מכל מחשבה ומלאכה כדלעיל בסמוך וכל האוכל ושותה ביוה"ש יותר משתלשלות עליו בענין שנמשך מזה ביטול תורה מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו כי איבד נפש א' ר"ל הנשמה היתרה שנתן בו כדי ללמוד וללמד ביוה"ש ביותר שאת וביתר עז מבשאר הימים. וזהו שדרשו וינפש וי אבדה נפש ר"ל וי לאותם הבריות שמאבדים הנפש כי מתוך שאוכלים ושותים הרבה מאד יותר מן הראוי מבטלים התורה אשר על זאת נתנה לנו נשמה יתירה בשבת והרי הם כאלו איבדו הנפש הזאת הואיל והיא יושבת אללו בטילה ממלאכת השמים אשר על זה נתנה וק"ל:

ואם היות בדברים אלה ר"ל מה שהבאתי בסמוך בשם בעל העקדה וג"ם אני על נשמה יתירה הם לענין שבת ראוי בתלמוד מהם לענין יום טוב דאין בין לי"ט לשבת בענין זה כלל דא ודא א' היא ודומה לזה אחז"ל בפ' חלק ז"ל א"ר הקודא וכו' א"ל בתי כנסיות שאוכלים ושותים במה יתעסקו אמרה לפניו אם בעלי מקרא הן יתעסקו בתנ"ך אם בעלי משנה הם יעסקו במשנה בהלכות ובהגדה. ואם בעלי תלמוד הם יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות החג בחג וכו' ופירש"י וכו' ע"ש:

ובמדרש התנחומא והביאו הרוקח בסי' נ"ד ויקהל משה אמר הקב"ה למשה עשה קהלה גדולה לדרוש בהם ברבים הלכות שבת שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת לדרוש לישראל איסור והיתר עכ"ל. וכתב הב"י ע"ז וז"ל וכו'. כתב הטור בסי' ר"ן וכ"כ בש"ע ו"ל וכו'. וז"ל תניא סי' י"ח ומצוה להקהל בבתי כנסיות לדרוש מענין היום לנשים ולע"ה והכי אי' בתנחומא ויקהל משה בעלי הגדה היו אומרים מתחי' התו' וע"ס אין פרשה בתורה שנאמר בה ויקהל בראשה אלא פרשה זו בלבד וליזה כך אמר הקב"ה למשה רד ועשה לי קהלות גדולות על דבר שבת כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריך להקהיל קהלות בכל שבת וליכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה ברבים. ר"א אומר ויקהל משה א"ל הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי שכן ישעיה הנביא מפרש ואתם עדי נאם ה' ואני אתם מעידים עלי באני אלקים בעולם. וז"ל אבן שועיב בדרשות יום א' בפ' היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני וכו' עד וזה הפסוק בתחלתו דורשין אותו במדרש הזית על ישראל שמתקבצים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות להתפלל ולשמוע דברי תורה ועל זה אמר שלמה מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים כלומר זאת אהבה היא יותר יפה מכל האהבות שהיא ביום התענוגים בתהלים אהבה רבה לשם ואף כי בכל זמן היא טובה. היא טובה יותר בתענוגי שבתים ומתקבצי' להתפלל ביו"ט שמקדימים קול בשירות ותשבחות להשם ומלאכי השרת מקשיבים לקולך השמיעני וג"כ שהאריך עוד בזה לקצר אני צריך:

אבל הלין לימדנו שלא נתנו שו"ט לישראל אלא לשמוח בהם בשמחת תורה כל א' לפי מה שהוא. אם בעלי מקרא מקרא אם בעלי משנה משנה וכו' או ישמעו הדרשה מפי החכם הדורש להם מענינו של יום דברי פסח בפסח וכו' בצירוף הזכרת הנסים שעשה לנו הש"י בימים ההם:

ומ"ש חז"ל אין שמחה אלא בבשר ויין כבר מפורש לעיל כוונתם בזה כי בהתחזק הכחות הגופניות יתעוררו כחות הנפש ע"ד מטעמים של יצחק וכו' הביעה: ורואה מ"מ למעלה מזה ואין צריך ביאור יותר והאריכות בזה יותר לבד ראה זה מצאתי תמוהו דאיתי אור לנתיבתי בטור א"ח סי' ת"ז ז"ל המועדים נתקנו כנגד אבות פסח כנגד אברהם דכתיב לושי ועשי עוגות ופסח היה.. ושבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאיל. סוכות כנגד יעקב דכתיב ולמקנהו עשה סוכות עכ"ל. והוא בפ' מ"ב מפרק ר"א ע"כ המדרש הזה אומר דשוני דלפי פשוטו קשה שהלא טעמי המועדים כולם כתובים בתורה פסח על שם שפסח ה' וכו'. מצה על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ וכו'. שבועות זמן מתן תורתנו וקרבנות ב' לחם כנגד ב' תורות. סוכות כי בסוכות הושבתי וכו'. ע"כ הוטב אני שכלל כוונתם בזה מכוון למה שהזכרתי לעיל בסמוך. והוא ללמוד דעת את העם שיזכור כל האדם במועדו כאבות שעולם ממעשה אבות ירבו בנים לעשות כמעשיה' (מלבד הטעמים הכתובים בתורה בהדיא) ויעשו את הפסח במועדו כמו שעשה אע"ה ענת בפסח והוא ע"ה

הרמז

הרמז בנוטריקון שלו 'עבודה 'גמילות חסדים 'תורה כן יעשו גם כאן אלה ג' דברים בפסח שמלת עג"ת רומזת עליהם עבודה היא עבודת השם ית' שיזכור מעין שמאורע כי זכרון חסדו של הקב"ה שעשה עם אבותינו ועמנו היא עבודה שלימה שאנו זוכרים חסדיו ומשבחים לפניו בקול ובנעימה ולשיר לפניו בשיר ומזמורים למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות ומיגון לשמחה וכו' ולא נהיה כפויי טובה כי בזכרנו חסדו ונפלאותיו עובד אותו יותר בזריזות ובדקדוק וכבר כ"ז לעיל בסמוך שהעבודה השלימה היא עבודת הנפש עם עבודת הגוף עבודת הגוף להתענג במאכל ומשתה כמ"ש בתורה ובמצות המועדים וזבחת שלמים ואכלת שם ועבודת הנפש להודות ולהלל ולזכור נסים ואז תהיה העבודה שלימה ע"ל. ג"ח שצריך לגמול חסד ביו"ט יותר משאר הימים דהיינו משלוח מנות וכן אמר עזרא שלחו מנות לאין נכון לו כדלקמן בסמוך (בסי' י"א) אם אתה משמח את שלי וכו'. תורה כי צריך שילמוד תורה ביו"ט כדלעיל בסמוך שביו"ט מסוגל בזה יותר משאר הימים כדתניא בבלי מס' מגילה וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלים ודורשים בענינו של יום ה' פסח בפסח וכו' זהו עג"ת שעשה אאע"ה ביו"ט ש"פ וה"ה בכל המועדות. שבועות כנגד יצחק וכו' הכוונה שביזכור בתקיעת שופר של תורה שהיה תחילה של יצחק אז נכנע לבבו ויצרו לעבודת הש"י כמו שמסר יצחק נפשו וגם כי יזכור שופר של איל יצחק יעוררנו על התשו' כמו שאנו תוקעין בשופר איל בר"ה והוא יום הדין וכבר נזכר לעיל בסמוך שבימים האלה (ר"ל י"ט) נזכרים ונעשים על התשו' מפני שהם יומי דדינא וזכרון א' עולה לכאן ולכאן וזכר בשבועות וה"ה לשאר מועדים. סוכות כנגד יעקב וכו' בהיות כי סוכות זמן האסיף וביתו מלא כל טוב כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב יותר משאר ימות השנה וכבר נת"ל (בסי' מ"ז) כי המאכל והמשתה מביא האדם לידי גסות הטבע וגובה הלב ויצא מזה שישכח את הש"י כמ"ש מרע"ה פן תאכל ושבעת וכו' ורם לבבך ושכחת את ה' ע"כ אמר סוכות כנגד יעקב דכתיב ביה ולמקנהו עשה סוכות והוא ע"ד מ"ש בשבילי אמונה נתיב ו' על פ' יודע צדיק נפש בהמתו ז"ל שם ר"ל כי הצדיק שוכר נפש הבהמות שבו כמו ויודע בהם אנשי סוכות. וי"מ יודע צדיק נפש בהמתו שהצדיק הוא יודע איכות שהוסף בחומר בהמיותו ומנהיגה בהנאותיה כפי הכמות הראוי לה מהם עכ"ל אף כאן אמר ולמקנהו עשה סוכות לפי שעשה לה תיקון כמו ויעש אלקים את הרקיע. ועשתה את צפרניה ר"ל תיקן לנפש הבהמית שלו הנרמז במלת ומקנהו סוכות ר"ל כמו שהסוכה היא דירת עראי ושיעור מצומצם רק שהיא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו והם ז"ע על כנז' בפו' כך היתה אכילתו של יאע"ה הנרמז במלת מקנהו כדלעיל כל ימיו אכילת עראי ושיעור מצומצם כדי חייו פת במלח ומים במשורה כדי ללמוד תורה כי לא בקש כ"א לחם לאכול ובגד ללבוש עז"א סוכות כנגד יעקב ר"ל יזכור כל אדם מ"ש אצל יעקב ולמקנהו עשה סוכות וע"ד הנז' ואז לא יכוין ברבוי השתו' ביו"ט אל מילוי הבטן והנאות הגרון בלבד שהוא מצד נפש הבהמית רק יכוין ג"כ בזה לעורר כחות הגופניות כדי שיעורר כח הנפש ע"ד הנז"ל רק אשר יאכל לכל נפש וכו'. והזכיר זה אצל יעקב יותר משאר אבות לפי שלא מצינו באבות הקדושים ע"ה מי שנטרד ונטפל כ"כ בענייני קנייני הגוף כיעקב וכמ"ש ויותר יעקב לבדו ואחז"ל שנשאר על פכים קטנים שהכוונה בזה שהיה הולך אחר הממון ואמנם היה זה כן לרוב צרכי בניו ונשיו לא כן אברהם ויצחק שלא היה להם כ"כ הוצאה ולפי שהיה נראה בהשיג ליעקב חסרון שה מזה ח"ו כי אולי מצד זה לא היה מתבודד ומעיין כשאר האבות ע"כ הזכיר זה הענין אצל יעקב לומר שגם יאע"ה היה מתבודד ומעיין בלימוד עם היותו מטפל בצרכי הגוף כמ"ש רז"ל במ"ר וישכב במקום ההוא ר' יודא אמר כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב ור' נחמיה אמר כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בבית לבן לא שכב וכו' ר"ל שהכתוב בא להשמיענו שאפילו בהיותו בבית לבן שלפי הנראה בעומדו שם היה רוב עסקו לשכרו וקימתו בענייני קנייני החומר במרעה הצאן. ובשבילו ב' נשיו וי"א ילדיו הנה גם שם היה דבק בו ית' ובתורתו יומם ולילה כי לא שכב כל זמן שהיה בבית לבן כלל ולא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו וכ"ש בבית עבר שלא שכב כלל והזכיר סוכות וה"ה לשאר י"ט ג"כ שצריך ללמוד בהם יותר משאר הימים מטעם הנז"ל. פעמים ג' אלא לפי שבסוכות הוא חג האסיף כי יאסוף תבואתו ופירותיו לתוכו ושמחתו במזונו ושיקויו והבא לו מנוחה ושקט אחר היגיעה והטורח והעמל ושמחה גדולה מאד כדלעיל ופן יאכל ושבע ושמן ויפנה את לבו לבטלה מד"ת היפך מ"ש רז"ל לא איברו יו"ט אלא לגירסא ע"כ הזכירו זה בסוכות יותר משאר י"ט כי צריך לזכור העיקר במקום שהוא סיבה שישכחנו וק"ל. (ע"ל בסי' מ"ז) וכו' אמר שהמע"ה בס' קהלת ביום טובה היה בטוב טוב לא נאמר אלא בטוב ב' יתירה רומז שיהיה אדם טוב בש"ע בשני מיני טובות וזהו בטוב ב' טו"ב טוב לגופיה במאכל ומשתה ולבוש הוא וביתו וטוב לאחריני ר"ל בשילוח מנות לאין נכון לו וכו'. וז"ל הטא"ח סי' תקכ"ט וכו' עכ"ל:

מצאתי בשם בעל הראים ז"ל למדנו מכאן שכל שמחה הראויה וכל דבר שמחה שמשמחתו חייב אדם לעשות ברגל בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח באכילה ובשתיה וטיול כל דבר שבשמחה היא לו חייב אדם לעשות וגם שחייב לשמח בעצמו כך חייב לשמח בניו ובנותיו ובני ביתו כאשר ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וכשם שחייב לשמח בניו ובנותיו וכ"ב כך חייב לשמח את אחרים עמו שנא' והלוי הגר שבשעריך והגר והיתום והאלמנה אמר בקרבך אמר הקב"ה ד' בני בתים יש לך בנך. ובתך. ועבדך. ואמתך. אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך וכן בעזרא הוא אומר לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו עכ"ל וכו'. כל הנ"ל דברי קדו' אבא מארי זלה"ה בס' עמק ברכה מדף ק"ט עד קי"ג ב' ע"ב עכ"ל:

עיין באה"ט סוף סק"א. ובס' חוות יאיר סי' רל"ב ז"ל כשאלתי פנוי שביד נדר לבן דודו ת"ח לשלוח לו בכל ע"ש מדה יין לקידוש ובן דודו חפץ לקיים השלוח בממונו ולקנות יין לקידוש מכיסו כענין לא אשלה לה' עולות חנם רק אשב לו מחצית מפני דאדעתא דהכי נותנו לו ואי לא עביד הכי לא גמר ומקני ליה והו"ל כגזל. וע"ז הרוב דרש ממני להודיע אליו שבר דבר. השבתי גרסינן בפר' האומנין דע"א ע"א וכו' וכתבו הרי"ף והרא"ש דלא קי"ל כר"מ דמגבת פורים וה"ה דחלוק וצלית דהוייכו חדא טעמא אית להו דס"ל כל המשנה ע"ד בעה"ב נקרא גזלן ולא קי"ל הכי ולכן תמה הב"י על הטור בא"ח סי' תרצ"ד וכו' כל זה כתבנו משום יגדיל תורה ויאדיר לקיים כל דברי רבותינו ז"ל ומתוכם נת' דס"ל דהכי דהך להקפיד

להקפיד. ודאי יש קפידא ולצורך קניית יין לקידוש דמי לצורך סעודת פורים. וראיתי בס"ח סי' תת"ע שאם נשלח לאדם דורון לאכלו בשבת אסור לאכלו בחול רק כשאמר יתן לב"ב ואם א"ל אל יאכל ממנו רק אתה אסור ליתן ממנו לאחר. ונראה דלאו משנת חסידים הוא רק דינא הכי הוי (אה"א צל"ח לפי פסק מרן בש"ע סי' תרל"ד ב') והשולח לחבירו מעות או יין לקידוש צריך לקדש על היין השוא או לקנות בדמים יין לקידוש ואפילו לקנות דגים לשבת אסור משא"כ השפך דקידוש מצוה דאורייתא הוא ומדרבנן על היין ומכל מקום לפי המנהג השולחים לת"ח מעות ואומרים לו דרך כבוד לקנות מהם יין או דג חשוב לשבת או יום טוב דהוא"ל דהמנהג נוטר כך דרך דורון וכבוד ואין דרך להקפיד לא הוי קפידא. ונראה פשוט דאם הוא באופן דלא הוי קפידא נכון להזהר ליקח ממנו יין לקידוש ולד' כוסות בפסח וקמח למצה וכל כה"ג אע"ג דזה שנשלח לו לדורון עדיף וטוב יותר מ"מ עפי הידור ודקדוק מצוה הוי אם קונה הדבר מכיסו דלא הוי מצוה דחנם. ואף דמסתברא מילתא יש לנו עוד ראיה מהזוהר ולכן למנהג אשכנז בלילי פסח שולחים יין לד' כוסות יזהר ליקח מכל יין כוס אחד מיהו גם ממעותו כוס א' ובקידוש יהיו כל היינות מוכנים לפניו שלא יצטרך לברך הטוה"מ. וכן בקצת ק"ק שולחים יחידי סגולה מצוה בחורף לקנות בהם נרות ללמוד לאורם אל ידליקם לצורך תשמיש תול. נ"ל יאיר חיים בכרך עכ"ל:

סימן רמ"ג.

סעיף א' לשון הר' השו"ע לא ישכיר אדם מרחצאו לגוי מפני שנקרא על שמו וכו' ע"ש הלשון. הנה פשט הלשון נראה דמ"ש הילכך מותר בקבלנות וכו' ר"ל שכירות דנקט תחילה לאסור להשכיר המרחץ לגוי מפני החשד שאינם יודעים שהשכירו לגוי והגוי לעצמו עושה בו מלאכה כל הימים אלא יחשבו שעושה כנהוג בהשכיר זה הגוי לעשות לו מלאכת המרחץ זה כו"כ ליום שבזה נמצא שעושה מלאכה בשבת בשביל ישראל ואמר רב הא ז"ל שאם ראינו שזה הבעל המרחץ לא היה רגיל לשכור אחרים לעשות לו מלאכת מרחצו כי אם שהוא משכירו לאחרים לעשות בו מלאכה לעצמם וזה כמה שנים נהג כן או שהיה משכירו לישראל בהיתר או שהיה משכיר מרחצו לגוי בהיתר לפי דעתו השפך הדין. הנה עתה אחר הפירוש זה שאין דרך מי שיש לו מרחץ לשכור בכו"כ ליום מי שיעשה לו מלאכתו לעצמו אלא להשכיר מרחצו למי שיעשה בו מלאכה לנפשו הנה או מותר לכתחילה להשכיר מרחצו לגוי מפני שאז אין כאן שום חשד אחר פרסום הנז'. ומ"ש בקבלנות ר"ל שכירות שמשכיר מרחצו לגוי לעשות בו מלאכה לנפשיה וגד"ז מותר לכ"ע ופירו' זה כאן הוא ע"ד הפי' שכתב ביותר מר"ן ז"ל בכוונת רב נטורנאי ז"ל לקמן סי' רמ"ד וז"ל ויותר נראה לומר דרב נטורנאי הכי קאמר הריחים של מים הם כלים מותר להשכירם לגוים ופי' בקבלנות כלומר שהגוי מקבל עליו כל מה שיעלו פירותיו בין רב למעט בדבר ידוע שנותן לישראל בכל חדש או בכל שנה והדברים מוכיחים שכן הוא דמייתי לה גבי שביתת כלים עכ"ל מר"ן ז"ל שם:

אמנם מרן ב"י כאן לגירסת בקבלנות לא פירש פי' זה שהוא בהיתר אליבא דכ"ע אלא פירש דבקבלנות היינו שמשכיר גוי לעשות מלאכת המרחץ מה שהצטרך בחדש או בשנה דנד"ז רוב הפוס' אוסרים כמו שפסק מרן ב"י כאן וכו'. ושמפני זה הגיה דל"ל בשבלעה. ול"ע למה לא פירש מרן ז"ל בקבלנות דכאן ע"ד היותר שפי' בכוונת רב נטורנאי בסי' רמ"ד:

ונראה דבאמת פירוש זה בקבלנות הוא דוחק שהקבלנות לעולם ר"ל קבלה על המלאכה לעשותה לו בכו"כ בגמלא שהיא כשכית לישראל להנאתו ולהשפך לא שהוא שכירות ליום או לחדש ושנה לעשות לו מלאכה זו אלא שאעפ"י כן הנה מותרת קבלנות זו שמעלטלים כשעושה הגוי מלאכה זו בביתו דכיון שאין ישראל משכירו ליום הנה זה אדעתא דנפשיה עביד בשבת למי שיקב זאת מידו אם היה עושה קודם השבת או אחר השבת וגדון שאין משכירו לעשות מלאכה כל החודש אלא לעשות כל מה שצריך מדבר זה בחודש הנה הוא מחלוקת הפוסקים כמו שפסק מרן ז"ל כאן ובסי' רמ"ד ואין היתרו מוסכם לכל. ולהיות דשם הדברים מוכיחים דרבינו נטורנאי איירי בשמשכיר רחיים לגוי לא בשמשכיר הגוי כלל הן מת"ש מרן ז"ל ראיה לפירוש זה ממה דמייתי לה גבי שביתת כלים הן ממה שנלע"ד עוד מת"ש רב נטורנאי וז"ל ברחיים של מים שמותר ליתנם לגוי בקבלנות עכ"ל. ואי איירי בשמשכיר גוי לא הו"ל ליתנם לגוי דבאמת אינו נותנם לגוי אלא הם ברשות עצמו לשכר ולהפסד אלא שמשכיר הגוי לעשות כל מה שהצטרך הרחיים בחודש וכו' אלא ודאי דאיירי בשמשכיר הרחיים לגוי. ובזה שפיר אתי לשון ליתנם לגוי שבנד"ז הם ברשות הגוי לאחריותו לגמרי ולכן הנה דשם איירי בשכירות שהשכיר הרחיים שלו לגוי ונקט רב נטורנאי לשון בקבלנות הנה שכלנו דוחק הלשון לפרשו דאיירי בשכירות מן טעמים הנז' משא"כ כאן שאין לנו טעמים הנז' הן טעם שנתן מרן שם. הן טעם הנלע"ד של שם. ואדרבה הנה כאן מתחי' וע"ש מדבר בלשון מרווח גבי שכירות שמשכיר מרחצו לגוי דלא ישכיר מרחצו לגוי וכו'. ורבינו האי כתב אם השכירו שנים הרבה ונתפרסם וכו' אלא משכירו לאחר לשנה וכו' ואי מ"ש אח"כ הילכך מותר בקבלנות ר"ל בשמשכיר מרחצו לגוי לחודש או לשנה מאי האי דשינה הלשון שהיה מדבר בו מתחילה וע"ש והל"ל הילכך משכירו לשנה או לחודש שאין מלאכת הגוי נקרא על שם ישראל וכו'. א"כ מזה נראה דמ"ש בקבלנות לא איירי ממש שמשכיר מרחצו לגוי דאיירינן בה מקול"ז אלא איירי במשכיר גוי שיקבל עליו כל מלאכה הצריכה למרחץ בחודש וכו' שהוא מחלוקת הפוס' או דגרסינן בשבלעה. הן אמת דלפי' הנז"ל באיכא בקבלנות הנז' הנה שהוא דוחק כנז' הנה בסוף הלשון הוא מרווח כמ"ש ז"ל אבל אם משכירו לימים אסור ליקח שכר בוי"ט הנה שהגוי לעצמו הוא עושה משום דהו"ל כהנה תמלאכת בשבת דשכר שבת אסור אפילו במידי שאינו מלאכה כנז'. משא"כ לפי' שכתב מרן ז"ל כאן דמיירי במשכיר גוי לעשות מלאכה הצריכה למרחץ בחודש וכו' הנה אם משכירו לימים הו"ל משכירו לעשות מלאכה בשו"ע ממש לצורך ישראל לדעתו שזה אסור לכ"ע. ורבינו הטור נקט בזה לשון אסור ליקח שכר שו"ע ולכן צריך לפרשו בדוחק לפירו' הנז' דר"ל דאם שוכר לגוי לעשות מה שיצטרך המרחץ בדבר ידוע לכל יום הנה אסור לישראל לקבל לעצמו ריוח שבתות וימים טובים שהרויח לו הגוי:

אחר שכתבתי ראיתי להרב ע"ז סק"ב שכתב וז"ל ולעד"נ דאין חילוק בין גירסת השבלעה לקבלה בזה ואין פי' לקבלה בזה שהגוי מקבל המלאכה עליו והישראל יטול הריוח דזה ודאי אסור כמ"ש ב"י בשם מהרי"א ועדיפא מינה וכו'. אלא דהך בקבלנות שזכר הטור

הטור היינו שהגוי שקבל עליו ליקח הריוח כולו יהיה מה שיהיה ויעשה באיזה יום שירצה והיינו ממש בהבלעה ותמהני על הב"י שהוא עצמו הביא כן בסי' רמ"ד על מילתא אחריתא וז"ל ויותר נראה דרב נטורנאי הכי קאמר דרחיים של מים הם כלים מותר להשכירם לגוי ופי' בקבלנות כלומר שהגוי מקבל עליו כל מה שיעלו פירותיו בין רב למעט בדבר ידוע שנותן לישראל בכל חודש או שנה עכ"ל. וא"כ למה לא פירש כאן דברי הטור כן ואי"ל שום שנה עיין שם:

והא"ר סק"ו ז"ל והט"ז שהאריך וכו' גם מה שתמה על ב"י תמיהה גדולה דלא פי' הך קבלנות היינו הבלעה כמ"ש בסי' רמ"ד לק"מ לענ"ד דשאני הכא שהעתיק הטור מדברי הרא"ש שכתב הבלעה לא הו"ל לשנות לכתוב לשון קבלנות דאיכא למטעי ביה אלא ה"ל להעתיק לשון הרא"ש ממש וזה נכון וברור למעיין בב"י ושכן כוונתו אלא שקצרתי ע"ש. והרב תוספת שבת סק"ב ז"ל ומ"ש עוד הט"ז לפרש תיבת קבלנות הנאמר בטור דר"ל שהגוי מקבל הריוח לעצמו בדבר ידוע שנותן לישראל והיינו ממש כמו לישנא דהבלעה ותמה על הב"י על אשר נסתפק בלשון הטור ולא היה ניחא לו לפרש כן והוא עצמו פירש תיבת קבלנות הנאמר בלשון רב נטורנאי דהיינו שמקבל לעצמו כל הריוח וכו' ע"ש בסי' רמ"ד. ותימא על חכם כמותו איך מלאו לבו לפרש כן בדברי הטור דודאי במקום אחר אפשר לפרש כן אבל כאן בדברי הטור א"א לפרש כן כיון דדברי הטור הם מועתקים מדברי הרא"ש ז"ל אות באות רק שבמקום תיבת הבלעה שינה הטור וכתב במקומו תיבת קבלנות א"כ היאך יש פתחון פה לומר דגם הטור כיוון על הבלעה דא"כ למה לו לשנות לשון הרא"ש בחנם ע"ש:

כתב הגאון רעק"א ז"ל וז"ל.

מ"א סק"ב חלק בפירות לאו דוקא פירות ה"ה בנותן מעות למחצה לשליש ולרביע ולא בעי למעט רק בקבלנות לא עיין בב"י:

בא"ד ובמרחץ אסור מדינא לפי"ז לשון הש"ע. לא ישכיר אדם מרחץ וכו' ושכר אדם בכך וכך ליום וכו' הא אף אם יאמרו שלא שכרו ליום אסור מדינא ג"כ:

סעיף ב'. וכן אם מנהג. והא דלא חיישינן לאורחין שלא ידעו מהמנהג הזה עיין סי' רמ"ד ס"א בהג"ה ז"ל דענין מנהג של עיר מסתמא מפורסם אצל אורחים ואח"כ ראיתי ב"ח בב"י כ' דרך אחר בזה עכ"ל:

סימן רמ"ד.

סעיף א. ידו"ן והו"ע מ"ר אליהו חאיון הי"ו הראה לי מ"ש הרב מים באר דף א' וז"ל סי' רמ"ד שאלוני משפט צדק על אגר שיש פה עה"ק ירוש"ת ת"ו בלד בהכ"נ והיה חרב וע"י כמה כרכורים והוצאות עד שנחנו רבות אלי הארץ לבנותה וע"י פיזור ממון והגיע יום שב"ק ויען רוצים לגמור הבנין שמא יחזרו בהם ויאמר הרב אם מותר להניח לפועלים לעשות המלאכה בשבת הנה אם נכון להתיר שיעשו עם האומנים קבלנות כדי שהגוים אדעתא דנפשייהו יעשו אין זה נכון כלל יען לא שרי בקבלנות אלא בצנעה אבל בפרסום לא כמבואר בש"ע סי' רמ"ד וסי' רנ"ב ע"ש. ומלאכת בנין אפילו בחוה"מ אסור אפילו בקבולת כמ"ש סי' תקמ"ג ב'. ולענין לבנות בהכנ"ס שרי אם יש לחוש שיתבטל מלבנות כמ"ש בבה"ט סי' רמ"ד סק"ה וכמ"ש בסי' תקמ"ד א' בדברי מור"ם ומרן בב"ה מ"ת וזהו דוקא בבהכנ"ס אמנם הכא שהוא בית מאן ניחא דמותר משום שיתבטל ועיין תשו' מהר"ם בר ברוך דפוס קרימונא סי' קמ"ב שכתב דאפילו אם אינם מניחים לגמור אסור והובאה תשובה זאת בשבולי הלקט סי' מ"א יעי"ש. ולפי זה מצד זה אין בידינו להתירו אמנם מצד אחר יש להתיר בפשיטות והוא ממ"ש מר"ן סי' ש"ו י"א ז"ל מותר לקנות בית בא"י מן הגוי בשבת ואומר ומעלה בערכאות שלהם דכיון שאינו אסור אלא מדרבנן משום ישוב א"י לא גזרו יע"ש. ואם מה שלא היה מעולם של ישראל משום ישוב א"י מותר כ"ש מה שכבר הוא ביד ישר' ורוצים לתקנו ויש לחוש שמא יתבטל אם לא יגמרו דודאי מותר דהא עיקר איסור שמלאכה ע"י גוי אינו אלא משום דאמירה לגוי שבות וכיון דרבנן לא גזרו משום ישוב א"י ליכא איסור כלל שהרי לדברי מר"ן אפילו לקנות שהישראל עצמו הוא הקונה בשבת וכל שכן לכתוב ע"י גוי שהגוי כותב ואפילו שהגוי עושה המלאכה ומדלא חילק בזה בין צנעה לפרהסיא נראה דבכל גוונא שרי ואפילו בפרהסיא:

ואף שהרב משפט צדק ח"א סי' ל"א תמה על הדבר הרי הרב א"ר בביאורו על ש"ע כ' שהוא ש"ס ערוך והובא בס' א"ד סי' קע"ה ועיין בשיו"ב סי' ש"ו א' ע"ש ולפי"ז נראה דבנ"ד מותר משום ישוב א"י. ודבר זה אמרתיהו מדעתי וזיכני האל ית' ומצאתי לי רב הרב מנחת כהן בספר משמרת השבת שער א' פ"א שכתב שם מכמה סוגיאות שלומר לגוי לעשות לנו מלאכה אין איסורו אלא דרבנן. וכתב דל"א מ"ג דברים האמירה לגוי מותרת בשבת ואפילו במלאכה דאסורה מד"ת. והדבר השני הוא משום ישוב א"י והביא סוגיית גיטין ודברי הרמב"ם ז"ל ופסק מרן הנז' וכתב שהוא מוסכם מכל הפוסקים יעי"ש. ולפי"ז בנ"ד נמי שרי כמ"ש וכן נעשה מעשה ועשו מלאכה ולי"מ כיר"א עכ"ל והבי"ד הרב עיקרי הדת סי' י"ד אות ק"ה וע"ש מ"ש שם בשם חיים שאל ונ"ל מים שאל:

כתב בספר מנהגי ירושלים ה' שבת אות ג' וז"ל לבנות ע"י גוי בחזקות שלנו מעשים בכל יום בעיה"ק ירושת"ו מונעים לישראל בעלי החזקות מלבנות הלק"ט ח"א סי' רל"ה ברכות המים דע"ו ג' יד אהרן א"ח סי' רמ"ד עכ"ל:

וז"ל הרב הלק"ט שם שאלה ממני אודיעך דעתי בבתי החזקות שיש ליהודים בבתי הגוים שהיהודי מקדים לו מעות בשכירות ושוכר הגוי פועלים תחת ידו לבנות ובשביל כך מוזיל גביה הגוי אם מותר שיבנו בשבת:

תשובה דעתי בזה שאפילו דין קרקע בחזקות כיון דאיכא יד גוי באמצע הכל יודעים דבשל גוי הוא בונה ואדעתא דידיה עביד ולאו אדעתא דישראל ולאו שליחותיה דישראל קא עביד אבל מה אעשה ולא כך קבלתי וראיתי מעשים בכ"י בעה"ק ירושלים ת"ו שרבותי ורבני העיר היו מחמירין בדבר ומונעים לישראל בעל החזקה מאחר שהיו רואין שהגוי בעל החצר יעשה כל מה שיאמר לו הישראל ובפרט אם ירצה אותו במתן בסתר לא יסרב בדבר ואין בידי כח לשנות לך הפך מזה כי טענתא דמסתבר הוא להרחיק לזות שפתיו דלאו כ"ע דינא גמירי ורואה היא שבת עכ"ל. והרב ברכות מים שם. והרב יד אהרן שם הביאו דברי ה' הלק"ט בקיצור:

כתב הגאון רעק"א וז"ל ע"ז סק"ב כ"כ הס"מ. ובעיר

ותעיר שכולם רגילים לשכור בקבלנות שהרכתי בתשו' והעליתי להתיר ועיין בת' נכ"י ח"א סי' י"ב ובת' הרב הלוי אחיו של הט"ז סי' לצד לאסור (הנ"ה והר"י הלוי הנ"ל הביא ראיה מדברי הר"מ דאוסר גם בשדה בקבלנות דוקא אם האמת דנוטל חלק בפירות ע"ש ונכתב גם בגליון אאמ"ז הגאון זצללה"ה במחצ"ת אין ראיה כלל דשדה אין דרכו בקבלנות אלא דדרכו באריסות מש"ה כשבאמת אינו באריסות אלא בקבלנות דאם יחקרו האמת דאינו באריסות שוב יאמרו שהוא שכיר יום כיון דאין דרכו בקבלנות אבל היכי דדרכו בקבלנות יתלו בקבלנות ויותר גן בשדה גן בבית):

מג"א ס"ק ח' כי בזמן הזה. כ' הגאון הנז' לפי"ז גם דינא דש"ע כאן דאם הוא מחוץ לתחום דשרי בזה"ז באמת אסור משום חלול ה'. ובעיקר הדבר לענ"ד דאין בזה משום חלול ה' במה דאין שוכרין גוים לשום אדם לעשות מלאכה:

סעיף י' יהודי שקונה מכס. כ' הגאון הנז' אפשר דשרי לכתחי' לקנות המכס דבשעת קנין לא אתעביד איסורא וכי מטא שבת כיון דכבר קני ליה שרי משום פסידא ב"י:

בא"ד אם הוא בקבולת. קשה לי אמאי נקרא זה קבולת הא הוי אריסות ממש דהוא שותף לחלק א' ממאה. עכ"ל הגאון רעק"א:

סימן רמ"ה.

סעיף א' בשותפות כ' הגאון רעק"א ז"ל נ"ב וגוי שירשו אביהם גוי מהני שהתנו בתחי' קודם חלוקה כיון דירושה הגר דרבנן אקילו בהו שיהיה כאלו לא זכו בחלקו ובאו להשתתף עתה הר"ש פ"ו דדמאי בשם תוספתא ועיין י"ד סי' קמ"ו סי"ד עכ"ל:

סעיף ו' אם אפו וכו' ונתנו לו פת וכו' אסור ליהנות ממנו. נסתפק ידי"ן הר' אברהם עטור שאם לא נתנו לו בנד"ז בשכר התנור אלא מעות אם מותר ליהנות מהן כיון דמרן נקט לשון ונתנו לו פת וכו':

והנה לשון מרן בב"י בזה ז"ל כתב במרדכי פ"ק דשבת שאם אפו גוים בתנורו של ישראל בשבת בע"כ ונתנו לו פת בשכר התנור אסור ליהנות ממנו וכתב עוד שם שכל שכר שבת וחלופי שבת אסור אפי' בדעבד דהא קתני ואם באו לחשבון אסור והא אם באו לחשבון כמה נטל הגוי וכמה הישראל בא' בשבת דיעבד הוא ואסור עכ"ל. ואעפ"י שאין כן דעת רב נטרונאי בתשו' שכתבתי בס"ס רמ"ג דברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך הם כדברי המרדכי עכ"ל מרן ז"ל:

ועיין אם באו לחשבון וכו' הנז' נתב' בתחי' סי' זה במרן ב"י דלדעת הרמב"ם ז"ל וש"פ דכוותייהו פסק מרן ז"ל בסי' זה סעיף א' ב' ג' אלא שהתנו דוקא קאי משא"כ בשהתנו בתחי' השוה' וכו' ודלא כדעת הראב"ד דמיירי אעפ"י שהתנו מעיקרא שאם אח"כ יבואו לחשבון ותבא חלוקתן שוה אסור דכיון שבאו לחשבון נמלא דמעיקרא הערמה בעלמא היה ע"ש. ולדעת הרמב"ם ז"ל הנז' אם לא שהתנו מתחילה שיהא שכר השבת לגוי לבדו אם מעט ואם הרבה וכו' הנה אפי' בדיעבד שכרו אסור ליש' ויטול הגוי שכר השבתות כולם אם יודע ואם אינו ידוע יטול הגוי שביעית השכר וסיים ע"ז מרן ז"ל ובסמוך יתבאר אם יש חולק בדברים אלו עכ"ל. והוא מ"ש שם וא"כ רבינו הטור ומרן ב"י באם לא התנו מתחי' ואח"כ לא באו לחשבון אלא חלקו סתם שוה בשוה ולא אפשיטא ולדעת הרא"ש ז"ל והר"ן ז"ל הוא לקולא ולדעת הרי"ף והרמב"ם הוא לחומרא והכי נקטינן ע"ש. ועיין להמג"א ריש ס"ק ג' אבל אם לא חלקו סתם אלא באו לחשבון על יום"ש אפי' להרא"ש והר"ן אסור כנז' שם להדיא ע"ש. והיכא שגוף התנור של ישראל והאופה שמסיקו נוטל חלקו בתנור והיהודי נוטל כו"כ ימים והאופה נוטל כו"כ. הביא מרן מחלוקת די"א דבזה אפי' שהתנו מתחי' לא יועיל כיון שכל התנור של ישראל והו"ל כמשכיר תנורו בשבת והומר לגוי טול שכר תנורי בשבת כדי שתסיקו לי בחול אא"כ יקנה לגוי חלק בתנור שיהיה לעולם שלו בשבת. ומדברי הפוסקים נר' דלא ס"ל כוותיה דמאחר שכל א' נוטל חלקו שקיבלו בשותפות דמי ובכל ענין שרי כשהתנו מתחי'. ועיין להמג"א בזה ס"ק נ'. ועיין מ"ש אח"כ מרן ב"י בשם הר"ן בשס"ק דע"ז והביאו מור"ם סוף ס"א בהג"ה ומה שכתב ע"ז מרן בב"י והמג"א ס"ק נד"ו ע"ש:

ועל דעת הרמב"ם הנז' שהביא מרן בב"י באורך כ' אח"כ וז"ל ואעפ"י שאין כן דעת רב נטרונאי בתשו' שכתבתי בס"ס רמ"ג דברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך הם כדברי מרדכי עכ"ל. ולכאורה נל"ת שאפי' הרא"ש והר"ן יודו בזה כיון שהוא שכר שבת גרידא לשדיא דלא פסקו לקולא בשותפות אם לא התנו אא"כ חלקו סתם ולא באו לחשבון על יו"ש ושיה הדבר בהעלם דוקא וכו' כנז"ל מכל הפוסקים ומבואר בדבריהם דבדיעבד מיירי שכבר נשתתפו בלי תנאי וכבר חלקו בשוה ואעפ"כ דוקא חלקו סתם אבל אם באו לחשבון וכו ואיך בנד"ז בכל התנור של יש' שיש אוסרים אפי' בהתנו מתחי' כנז"ל בגם דלא קי"ל כוותייהו בהתנו מתחילה מ"מ בלא התנו ובפרט בלא היה כי אם מלאכה בשבת ושכרו גרידא נר' לפי הנז' דאפי' להרא"ש והר"ן אפי' בדיעבד אסור ולמה מרן ז"ל לא הזכיר בזה כי אם דברי הרמב"ם שהם כדברי המרדכי והרי לפי הנז' דנדון המרדכי הוא אסור אפי' לדעת הרא"ש והר"ן וצל"ע כעת:

ואפשר דשאני דשותפות שמוטלת המלאכה על ישרא' מה שנוגע לחלקו ולכן הו"ל הגוי עושה בשבת חלק ישראל בשליחותו אם לא התנו מתחי' ולכן אם באו לחשבון מודו הרא"ש והר"ן דאסור משא"כ בנדון המרדכי שאין מוטל על ישראל שום מלאכה בנד"ז וגם לא נתנו לו שכר על מה שנוגע למלאכה כי אם על מה שנוגע לשכירות התנור ולכן אין ראיה לאיסור דנדון המרדכי מדעת הרא"ש והר"ן ז"ל. אלא דלפי"ז צריך ל"ת באפשר שגם מדעת הרמב"ם ז"ל אין ראיה מטעם זה שלמו כיון דמיירי בדין שותפים כמבואר בכל דברי הרמב"ם שכתב מרן בסי' זה דמיירי בשותפים ממש וע"ז קאי מ"ש מרן וז"ל דברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך הם כדברי המרדכי וצל"ע כעת:

והנה לדעת הרא"ש והר"ן ז"ל א"ש דנקט ואם באו לחשבון וכו' דקאי אלא שהתנו דדוקא באו לחשבון אבל חלקו סתם מותר. אבל לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל נ"כ דקאי דוקא אלא שהתנו אבל אם שהתנו אפי' באו לחשבון מותר כנז"ל א"כ איך פסק היכא דלא התנו אפי' חלקו סתם אסור א"כ למה נקט ואם באו לחשבון הרי אפי' בסתם אפ"ה אסור. ולכאורה נר' דס"ל דמלתא פסיקתא נקט ר"ל דאם באו לחשבון היכא דלא התנו זה פשוט לאיסור ואם חלקו סתם זה ספק בעיא דלא אפשיטא. וכן נ"כ שיטת הרא"ש והר"ן ז"ל אלא דהרמב"ם ז"ל פסק האי בעיא לחומרא כנז"ל:

ובס"ס רמ"ג כ' מרן ב"י ז"ל כתוב בתשו' הגאונים נשאל

נשאל מלפני רב נטרונאי ישראל שקנה מרחץ או פורנו והשכירה לגוי והגוי עושה בשבת מלאכה שכרו מותר א"ל כי יש גאונים אוסרים מפני שנקראת על שמו ויש מי שמתיר משום דמה שאמרו מפני שנק' על שמו אינו אלא בישראל שבנה לעצמו מרחץ או פורנו וישב הוא בעצמו בהם ופעמים שהשכירה וישאר שמו עליה אבל מי שלא ישב בה ולא נקרא עליו שמו מעולם אלא מגוי קנאו ולגוי השכירו למה נאסר. והשיב שאמרתם שכרו אסור אפי' במקום שאסור להשכיר המרחץ לגוי אם השכירו לו עבדיה לאיסור ולא יעמיד ביד הגוי שכרו שכר מותר וזה שלא נקרא שמו עליו מעולם ואין בו חשש מראית העין כל עיקר אין אנו רואים בו איסור עכ"ל. ומ"ש שאפי' במקום שאסור להשכיר אם השכיר שכרו מותר אין כן דעת הרמב"ם והמרדכי כמו שאכתוב בסי' רמ"ה. כתבו התו' בספ"ק דע"ז וז"ל והר"ם היה נותן טעם דלהכי מותר באריסות שדה דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף השדה דמי לשותף אבל בקבלנות הבית (נ"ל דצ"ל המרחץ) שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור ולהכי קאמר הכא דמרחץ אסור דאריסות למרחץ לא עבדי אינשי דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול זה בגוף המרחץ אסור. ולפי"ז יש להתיר להשכיר ריחיים לגוי היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות דהוי כמו שותפין. וכ"כ מ"ש הכלבו בשם ר"פ וכ"כ סמ"ק והגהות פ"ז בשם סה"ת. וכתבו עוד שדין תנור כדין ריחיים באם נוטל מגוף הפת לפי חלקו שרי ואין נר' כן דברי הרמב"ם ולא דעת שאר פוסקים שלא חלקו בין מרחץ לשאר דברים בכך משמע דכל היכי דשרו ריחיים ותנור בנוטל חלקו בקמח ופת ה"נ שרי במרחץ בנוטל חלק מריוח המרחץ במעות דפירות דמרחץ מעות נינהו. ומאי דאמרי אריסות למרחץ לא עבדי אינשי היינו לו' שמתוך שבולאותיו מרובות ושכרו מועט אין דרך לתתו לאריס וכמ"ש הר"ן בשם כל בתי עכ"ל מרן ז"ל:

נמצא דשותפים בתנור וריחיים יש היתר אליבא דכ"ע יותר בנוטל חלקו בקמח ופת ממש מגוף ריוח התנור וריחיים ממש כשהוא באופן ההיתר דהיינו שהתנו תחילה משא"כ גבי מרחץ שהריוח שלו מעות הוא מחלוקת יש אוסרים וכו' כנז"ל הגם דקי"ל כמתירים מ"מ מוכחא מלתא דההיתר פשוט יותר גבי שות' בתנור שנוטל חלקו פת ממש יותר משנוטל מעות כנז':

גם נמצא מפו' במרדכי והביאו מרן ב"י שהוא מקור דין זה שכל שכר שבת אסור וכו'. והביא ראיה ממ"ש ואם באו לחשבון וכו' א"כ אפי' במעות אסור שהרי הם שכר שבת וכ"כ מ"ש ואם באו לחשבון דמיניה מייתי ראיה מיירי בכל ענין בשותפים שבאו לחשבון או במעות המו"מ בחנות וכיוצא או בקמח ופת דריחיים ותנור וכיוצא כנז' א"כ מוכח דמאי דנקט המרדכי ומרן כאן ונתנו לו פת בשכר התנור הוא לאו דוקא אלא גם במעות אסור ומאי דנקט פת או שדברו בהווה לפי רגילות באותו זמן או לרבותא נקטוה דהגם דלפי שותפים בתנור בהתנו תחילה מותר לכ"ע בשנוטל חלקו פת משא"כ במעות דיש חולקים הנה בנד"ז דמשכירו ממש על השבת אפי' בפת ממש הנאפה בתנור אסור וכ"ש במעות כנז' דכל שכר שבת אסור:

והרב הלבוש בענין זה כאן ס"ג ז"ל מיהו גם אם נשתתפו מתחילה סתם ולא התנו כלום יש תקנה לדבר ע"י שיחזיר המוכר להם דמי הקרקע וכו' ואם לא עשה א' מן הדברים הללו ונתעסקו בו ובאו לחשבון י"א ששכר השבתות אסור וי"א דבדיעבד מותר השכר. (ב) והמיקל בהפמ"ר לא הפסיד מיהו אם אפשה גוי בתנורו של ישראל בשבת בעל כרחו ונתנו לו בשכר התנור אסור ליהנות ממנו דהא הפת קנוי לו משעת אפיה ונאפה בשבילו בשבת ואסור בהנאה מדרבנן עכ"ל. והא"ז ע"ז ז"ל דוקא בחלקו סתם אבל אם מזכיר של שבת לכ"ע אסור (ר"ן) עכ"ל. נר' מדברי הרב הלבוש דדוקא נתנו לו פת בשכרו הוא דאסור ליהנות ממנו דהא הפת קנויה לו משעת אפיה ונאפה בשבילו בשבת כנז' משא"כ במעות שאין לודק בהם טעם זה. גם נראה שדעת הרב הלבוש שאפי' הי"א דס"ל דבדיעבד שכרו מותר ונסמוך עלייהו בהפמ"ר היינו דוקא במעות אבל בפת ממש אסור מטעם הנז' כנראה דס"ל דאפי' רב נטרונאי שכתבו' הגאונים שהביא מרן ב"י שהוא י"א הנז' מודה בנד"ז דאסור מטעם הנז' היפך דעת מרן ז"ל בב"י שכתב על דברי המרדכי הנז' שאין כן דעת רב נטרונאי שכתב בס"ס רמ"ג כנז"ל. גם מ"ש הא"ז בשם הר"ן נר' שהוא ע"ד שהקשיתי לעיל ע"ד מרן בב"י הנז"ל וז"ל ולכאורה נל"ת שאפי' הרא"ש ורי"ו יודו בזה וכו' ע"ש. והר"ן נקט בזה גם לדעת רב נטרונאי ההוא י"א הנז' היפך דעת מרן ז"ל בב"י שכתב דלדעת רב נטרונאי היפך דעת המרדכי הנז' והיפך דעת הרב הלבוש דנקט דעת רב נטרונאי על נדון דבאו לחשבון דהיינו מזכיר של שבת אלא שהוא במעות ולא בפת כנז':

ענין בנין בהכ"נ בשו"ע ותיקון ארון הקודש מכלל יופי בשו"ע הנה דברים כתב המג"א דליכא חשדא עיין להרב חתם סופר ח"ו סי' מ"ג וסיים ז"ל ואי משום ארון שקדם שא"א באופן אחר לתקנו כ"א בליזוף בשו"ע הנה לא טובים אנחנו מאבותינו ואבות אבותינו שלא בנו בשבת ושיה להם ארון קדש להעמיד בם ס"ת שכתוב בו שמירת שבת ואם הארונות הקדש ההם לא היו מהודרים כאשר יפיה זה אם אינו מהודר למטה היו מהודרים למעלה אבל נותן התורה ית' שמו אשר הזהיר על השבתות ועש"ב ישפרע מ"מ עוד ע"ע מלאכת פרה ואין הדליקה מגויס הביאו מהרב שו"ע ח"ב סי' ס' ה"א ע"ש:

סימן רמ"ו.

סעיף א' כגון מחריפים. כתב הגאון רעק"א ז"ל י"ל דנא לאורויי דדוקא דברים שעושים בהם מלאכה דאורייתא אבל בעושין בהם מלאכה דרבנן מותר כיון דלא מחזי רק כעובר על שבות דשבות עמ"ש בגליון לקמן סי' רנ"ב עכ"ל:

סעיף ג' כתב הכס"ף ז"ל שאדם מצווה על שביתת בהמתו אבל מותר לתת בהמה דקה לגוי אף אם יוליכנו מחוץ לתחום דדוקא באיסור מלאכה מוזהר האדם על בהמתו אבל חוץ לתחום וכיוצא מותר. הגהות מרדכי בסי' תקס"ה והביאו מור"ם ז"ל לקמן בס"ס ש"ה ונתן טעם משום דתחומין דרבנן ול"ע דהמרדכי נתן טעם הראשון ונפקא מינה טובא וזה הטעם אמרו המרדכי ז"ל למ"ש בגמרא דקורא אותה ע"י ישראל אבל ע"י גוי שמוציאה מחוץ לתחום היכא טעמא אחריתי ועיין בסי' ש"ד במו"ס. או יאמר בהמתי קנויה לגוי וכו' ומסתמא הבהמה עומדת בחצר של שניהם ולא קנתה לו החצר לפיכך צריך שיקח מהגוי פרוטה וישכיר לו חלקו בחצר. ודע דיש תקנה אחרת שיקנה לגוי במתנה גופא ופירי ליום שבת ואח"כ יהיה לו חלק בבהמה דכיון דפסקא פסקא כמ"ש הר"ן והריטב"א בפ' המגרש גבי היום א"א אשתי יע"ש ולא ידעת אמאי לא נסתייע הריב"ש בסי' קנ"א והרדב"ז בת"ב

בח"ב בסי' י"ג מהיתר זה. עכ"ל:

שביתת בהמת אדם בשבת. עיין בשו"ת משכן בצלאל סי' נ"ח דף כ"ח ג' ושם הביא הגאון רעק"א ז"ל פי' דשבת ודברי ס' תפארת ישראל וכס' מתא דירושלים על ירושלמי דשבת פ"ה ה"ד ולהרב רו"ח על א"ח סי' ש"ה סכ"ג וסי' תיר"א אות ג' ע"ש. ולהרב פרי מגדים במשבצות זהב סי' ש"ה סק"א ע"ש. ואחר"ך פרא"ג נרו' הרשה לי להרב פרי מגדים הנז' בפתיחה כוללת:

סעיף ג' אסור להשכיר. כתב הגאון רעק"א ז"ל אם מכר בהמתו לגוי וקבל לו דמים ומסרו לו הבהמה לנסות אם ימצא בה מום מחזירה לו ואם רוצה בה יחזיק במקחו כ"ז שלא גילה הלוקח דעתו שאינו חפץ בה הוי בחזקת הלוקח ואין בה משום שביתת בהמתו. ר"ן פ"ק דע"ז:

בא"ד שביתת בהמתו. וה"ה חיות ועופות שלו ואפי' על מינים שנים. כפ"ק דב"ק והתו' שם:

יפקרנו בינו לבין עצמו. כת' ה' הנז' קשה לי בהפקיר שלא בפני גוי או באומר קנו לגוי שלא בפניו דזוכה לו אלירו לגוי שלא מדעתו א"כ כשהגוי מחזיר לו הבהמה אחר שבת איך רשאי ללקחו הא הגוי אינו נותן לו בדרך מתנה אלא בדרך חזרה דלא ידע דקנה הבהמה וא"כ הוי כמו גזל גוי דישראל יודע האמת בשוא דגוי:

מג"א סק"ד אפי' בכלי שעושין בהם מלאכה. כת' הגאון הנז' היינו דלא נימא דהרמ"א מיירי רק בכלים שאין עושים בהם מלאכה דאסור על יום שבת בלבד משום שכר שבת בזה מהלקינן דלשאול אף דמתנה דיחזור וישאיל לו לא מקרי שכר שבת שלא בהבלעה דבאמת זה עיקר דברי השו"מ אבל בכלים שעושים היה ס"ד כיון דמ"מ נהנה ישראל ממלאכתו שפי"ז יחזור וישאלנו לו אסור דמחזי כשלוחו כמו דאסור להשכיר לזה כ' המ"א דמ"מ שרי דגם לענין זה קיל משכירות ממש. דכן מבואר מתוך דברי הגמי"י מכאן הורא ר' במקום שמשאלין המלא ע"ש ואפשר דמס"ע כ' הרמ"א בע"ש דבכלים שעושים מלאכ' אסור בשבת אבל באין עושין מלאכה י"ל דגם בשבת שרי כיון דלא מקרי שכר שבת. ונ"ל ראיה לזה ממ"ש שבת דקנ"א מותר לו' לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי שרי דזה לא מקרי שכר שבת ואפי' לו' בשבת שרי ה"נ להשאיל שיחזור וישאיל לו ועמ"ש בגליון סי' ש"ז ס"י ובס"ק ז' ז"ל בשם הרמ"ע כתב הגאון הנ"ל וז"ל בתשו' ס"ס קי"ב כתב וז"ל בהמות של ישראל וחלב שלה מחלה לישראל ומחלה לאחרים גוי מהו להניח לחלוב בשבת אפי' החולב מפרק הוא דהוי מלאכה גמורה. בגופה דבהמה לפיכך אם הפקירו בעלים או התנו עם האחרים שיתחייב באחריות כל שבת ושבת מותר וא"ל אסור עכ"ל. ומה שהקשה המג"א מס"ס ש"ה כ' הא"ר דהרמ"ע מיירי בענין דידוע דאין חלב מלערה והולם עיקר דברי הרמ"ע אין מובנים לי דמה שייך בזה שביתת בהמתו ומה מלאכה בגופה דבהמה הית הא הבהמה אינו עושה דבר רק אדם החולב עושה מלאכת מפרק ומה בכך שהמלאכה בגופה והרי זה כמו עורות לעבדן דאף לב"ש דס"ל דמיזהר על שביתת כלים דמ"מ אין בכך כלום כיון דאין עושה מלאכה בגופו דפטור כמ"ש תו' די"ח ב' ד"ה ולב"ש ע"ש. ס"ל לדידן לענין שביתת בהמתו כנלע"ד במזה"י (הג"ה אב"ה עיין בהגמ"ר פכ"א דשבת):

סעיף ה'. להתחייב באונסין. כתב הרב הנז' ז"ל נר' דהיינו במתחייב אפילו ביוקר וזול. וכ"כ בפשיטות בספר בולתן שלי בעים אבל בא"ר ליד דגם אהאונסין להוד מהני דהלינן שלא יעשה מלאכה שלא יתחייב באונסין ושאני שואל דעלמא דגם בחול חייב באונסין עיין שם. ונלע"ד א"כ אמאי אסור בס"ג בהג"ה בשוכר ומתנה שתנוח בשבת הא אם יעשה מלאכה יתחייב באונסין כדין שואל שלא מדעת ובחול אינו חייב רק בגניבה ואבידה ונימא ג"כ דמסתמא לא ישתמש בה בשבת. עכ"ל הגאון רעק"א ז"ל:

סימן רמ"ז.

סעיף א'. הג"ה אם צריכין לכך. היינו בשולח אגרת אבל בדברים אחרים בנותן כליו לגוי לעשותן בביתו אף שלא צריכין הרבה כ"כ מותר ליתן ביום ו' שלא קצן. כ"כ הר' רעק"א. והביאו מהמג"א סי' רנ"ב סק"ח:

עיין להמחב"ר סי' ש"ז בשם הרב שי"ע ח"ב סי' קל"ע והביאו הש"ת בס ז"ל השי"ע שאלה וכו' נהניתי בשאלתו ש' הכס שאל כהונן אם מותר למסור ליד גוי מש"ם אבנים טובות כדי להניחו על השאבע שהגוי השליח הלז צריך לכתוב בשבת ולחתום שמו בשביל ישראל השלחו בפנקסו של הבי דואר. וחשב אהובי ידידי שדבר זה שוה רק למוסר אגרת בלבד מפני שאינו מצוה לגוי שיכתוב בעבורו אך הגוי יודע ועושה זה מעצמו. יש למעכ"ת לידע שאין זה מספיק להתיר לפי שאין מועיל מה שהגוי עושה מעצמו בלי צווי ישראל עתה בשליחותו הוא הולך ולא שני בלא"ה שעל כל פנים צריך הגוי שמוליך לעשות מלאכה בשביל ישראל וקי"ל יש שליחות לגוי לחומרא ולא עוד אלא אפי' לא שלהו ישראל כלל והגוי עושה מלאכת ישראל מעצמו בלבד בלי הגיד לו גם זה אסור לישראל ליהנות מאותה מלאכה הנעשית בשביל ישראל ואעפ"י שהגוי נהנה בכך ועשה כמו כן לצורך עצמו אם רק יש לחוש שירבה בשבילו. ואין זה האיסור תלוי בדבורו של ישראל כלל וכלל כמפורש בכמה מקומות ומשניות שלימות כמו גוי שהדליק את הנר אם בשביל ישראל אסור להשתמש בו אעפ"י שלא צוה לו הישראל אלא שמתוך מעשיו נכרת מחשבתו שעושה לצורכו של ישראל כל זה אסור וכ"ש בנ"ד שעושה לדעת יש' וזה פשוט. אמנם זכורני בשבר נשאלתי דבר זה מגיסו ידידי הירא את ה' מרבים הנגיד התורני וכו' ושפיפא ליה לכהורא איכא לאקולי בה שעלה בדעתו לדמות דבר זה למ"ש רז"ל הקונה בית בא"י שכותבין עליו אונו אפי' בש' כדאי' בגטין ד"ח וב"ק ד"פ ומובא בא"ח סי' ש"ו ס"ג איכא לומר משום פסידא לא גזרו כדאמרינן טובא (ופ"א הוריתי להתיר כתיבה ע"ג בשבת עצמו מה"ט משום הפמ"ר כמ"ב בקונט' גבי ישוב א"י בתחילתו): אלא שבאמת דיני השבותין חמורים והן כהררים התלוים בשערה ואין מדמין מזו לזו וכבר כתבו רבים מהפוסקים ז"ל להיסור אמירה לגוי במלאכה גמורה אפי' במקום מצוה. וממה שהרז"ל בדליקה התירו לו' כל המכבה אינו מפסיד אין ראיה דהתם משום דודאי איכא פסידא ומתוך שאדם בהול עליה התירו. וזה דוקא בדליקה משום דכבוי הוי מלאכה שא"צ"ל. ועכ"ז דוקא בלשון זה כל המכבה אינו מפסיד התיר לא זולת. מ"מ נר' בנ"ד בע"פ שרי כה"ג בשעת הדחק כשיש לחוש להפסיד מרובה ועצה"ט יש לעשות בזה שהדרך לקלון שכרו לגוי השליח ולפסוק עמו דמים מע"ש בעד טרחו ואם עושה בטובת הנאה הו לא צריך דאז אמרינן גוי אדעתא דנפשיה

דנפשיה קא עביד ובכה"ג ודאי שרי אע"ג דכשהמלאכה ידועה שהיא של ישראל יש להחמיר (משום חשדא. הכא לא ידועה ומפורסמת לישראל אחריני היא. אין יודע ומכיר בה דשל ישראל היא אלא בנוי השליח) הא במקום שיש לחוש להפסד אפי' אינו אלא ספק נלע"ד שהמיקל לא הפסיד וכל זה בשאין שהות מבע"י אבל אם יש שהות עדיין ביום בכדי שיוכל הגוי המוליך לעשות שליחותו עם חשכה אעפ"י שהוא ממתין ואינו מביאו עד השבת לית דין צריך בשש דשרי בכל גוונא כנ"ד. את זה ראיתי להשיב למעכ"ת בנחילה שאין פנאי להאריך כעת. ושלומו יגדל כאות נפשו. ונפש אוהבו נאמן. הטרוד יעב"ן אשכנזי עכ"ל:

סימן רמ"ח.

ענין לעלות לספינה ביה"ק או לירד עיין ס' ז"ן דע"א מ"ש מן מהרלנ"ח ז"ל סי' כ"ח דל"ו א' ומן החוט המשולש תשב"ץ ד' ג' א' סי' י"ב ועוד שם בז"ן דש"ז א"כ ס"ת א"כ. וסוף דש"ח ודש"ט ז"ל אם הספינה רחוקה מן הים אסור להשכיר ספינה קטנה לילך לספינה ואפי' לדב"מ אסור לכ"ע משום גזרת מקח וממכר וגם דהוי כפוסק עמו בלא נשבות וכמלוה לספן שיעשה כל המלאכה בשבילו כמבואר בשו"ת מהר"י הלוי סי' ל"ב ות"ל א"ה סי' ל"ב תשו' למהר"א ן' חבון ז"ל ועיין בארן ב"י ס"ס של"ע בשם האגור משם ר' ישעיה ז"ל ומ"ש הוא ז"ל גם לאסור אבל מהר"ם אלשקר ס"ס ק"ה הביא סברת הגאוני' ור' ישעיה להתיר ע"ש ונ"ל דע"כ לא התירו ר' ישעיה והגאונים ז"ל ה"ד היכא דבספינה הקטנה יש רוב גוים וגם היתה הולכת לעצמה וכמו שכן כ' ה' פי לתורה סי' כ"א ע"ש וה"ד במקום מצוה ובמקום אונס גדול וכ"כ הכנה"ג בסי' של"ע הגב"י בשם ה' פי לעורא ז"ל ועיין לקמן ד"ה כבר כתבנו לעיל וד"ה ולענין לעבור עכ"ל ס' ז"ן:

כתב הרב התם סופר ח"ו סי' ל"ז ז"ל ביאור איסור להפליג על העגלות ההולכים על ידי הקיטור המה דאמפפוועגען. ת"ר אין מפליגין בספינה וכו' יש כאן ה' שיטות ואכתו"ם ה' לא' בעה"י ואם לא נרויח אלא להעתיק דברי הראשונים ולעמוד על דעת קדושי' בעה"י דיינו כמ"ש רמב"ן בפתיחה לדינא דגרמי בלו. א' וכו'. ב' וכו'. ג' וכו'. ד' וכו'. ה' וכו'. היוצא מדברינו אלו לדינא דאמפפוועגען הם העגלות ההולכים על ידי קיטור הנה לית בהו לא משום משמש בבע"ח ולא משום גוי העושה מלאכה בהבערות הגחלים דהרי איכא רוב גוים וליכא אלא משום תחומין ואעפ"י שהוא למעלה מי' מ"מ הרי הוא רוחב ד' ולהרי"ף ולהרז"ה ולהרמב"ן דליכא בספינה משום איסור תחומין בתים רק מפני טעמים שכתבו הם כנ"ל וא"כ ממה שהעולם נוהגים להפליג בספינה אין ראיה להתיר ליסע על העגלות חוץ לתחום ונ"ל דהוי ס"ס להחמיר ואין להתיר כמו ביה' לא מבעיא סמוך לשבת דאסור כמ"ש הטב"א הנ"ל דמוקמי' אחזקת תחום ביתו אלא אפי' רחוק משבת וביוה"ש אי אפשר לירד משם כגו' מ"מ הרי להרא"ה דמפרש ברקק מים עכורים ושנויא דחיקא היא ולא סמכינן עלה ויש תחומין למעלה מי' אפילו במים מכ"ש ביבשה ועוד הרי רחב ד' ולרא"ה הוכחנו אפי' קרקע המתנדנד אית ביה משום תחומין ואסור מפני לדידן דיש תחומין למעלה מי' ואפי' אין תחומין מ"מ ברחב ד' אין תחומין ואת"ל כרא"ס דמפרש רקק שאינו גבוה י' ולדידיה י"ל עמוד המתנדנד לא הוה ארעא סמיכתא וגם לא הוה שנויא דחיקא והאיבעיא לא אפשיטא אין תחומין למעלה מי' אפי' יושב למעלה ברוחב ד' מ"מ הוה כתחומין למעלה מי' וספיקא הוי מ"מ דילמא כהרי"ף והרמב"ם די"ב מיל מה"ת וספיקא לחומרא וגמלא הו"ל ס"ס להחמיר ולא מצאתי להתיר לישראל ליסע על העגלה הנ"ל בחול אם יודע שיסע בשבת. אך זה צריך על עיקר הפלגת הספינה הנוהגי' להתיר אפי' לפוקי בראתי באומרם כי עסק מצוה הוא לפקח ע"ע מזונותיו ולכאורה נ"מ הא אין מחשיכין על התחום כ"א לפקח ע"ע מת וכלה אעפ"י שהולך בהיתר גמור בתוך התחום ורק הואיל ועושה מעשה בגופו והולך להיות מוכן לערב להביא פירות ובדומה אסור והוא בכלל ממצוא חפצך ודבר דבר שאסור מד"ק:

ושרשו פתוח אלי אסור פס"ח שבת שבות כמ"ש רמב"ן בביאור בפ' אמור פ' שבתון זכרון תרועה וא"כ מאין הרגלים וצריך לו' דשאני ישיבת ספינה דיושב ושובת כמו בחדר מטתו בביתו ואינו עושה שום דבר בגופו ומאי הוא דממטי ליה והוא נח משא"כ בהליכתו בתוך התחום להתקרב אל סוף התחום עובר על אם תשיב משבת רגליך ואינו שובת והוי עובדא דחול עפי ועובר על שבות מה"ת כמו שהסביר הרמב"ן ז"ל במתק לשונו ולפי"ז היינו דוקא בספינה שיושב בקתדרא ואינו מתקרב במעשה גופו ויושב ועוסק בעונג שבתו כמו בביתו ממש אבל הנוסעים בדאמפף וואגען אינו שובת וגופו נע ונד ואי אפשר לו לעסוק בעסקי שבת כשבתו אשר רגיל בהם בביתו ומתקרב אל מקום משמרו בשבת להיות שם ביום החול פשוט דניכר הרבה עפי ממהליך על התחום ואיסור גמור הוא אפי' מה"ת להרמב"ן הנ"ל ומפורש בד"ק אם תשיב משבת רגליך וכו' ממצוא חפצך כנלפ"ד ובדור בעזה"י וכו' משה"ק סופר מפפד"מ עכ"ל ועפ"ב:

הרב לב חיים ז"ל ח"ב סי' קנ"ז ז"ל בואלי"ס הלכו בו מירלאי ה' ותושבי שמו כדת מה לעשות להכנס בספינה ביוה"כ דמפלגת בו ביום ואם יש אופן לעשות תקון מע"ש לקנות שביתה בספינה קטנה מבע"י. א"ל:

תשובה ע"ז כבר עמד התשב"ץ בח"ד בחוט המשולש סי' י"א וז"ל וכו' הנה הלום ראתה עיני להרב יד ימין או"ח סי' ה' די"ט הנ"ל ע"ז וכתב בנסת זו הלא מעתה הבה נבוא לנד"ד על אלו הספינות של אש הנק' ב'אפור דא"א להכנס בתוכה מע"ש דבבוקר היא באה ובחצי היום היא הולכת וכו' דמן הראוי הוא ביכנס בספינה קטנה מע"ש סמוך לבה"ש ויעשה שם שביתה כדי להלוך בתוך הב'אפור ביוה"ש שכן בא הדבר מפורש בריא"ז דמבואר דכל שבת באויר מחיצות מע"ש בספינה א' שהיא למעלה מי' דשוב אם קפץ משם בספינה אחרת שפיר מצי להלוך בספינה ב' אלא דאין לנו להקל בזה הפך פסק מרן דמבואר דכל שלא שבת באויר מחיצות אין לו אלא ד' אמות. ושוב בא לידי ס' קרבן אשה ועיין בא"ה סי' י' מה שאסף וקבץ ענייני הפלגת הספינה בשבת ומספינה לספינה עש"ב ות"ד וכפי דבריו הלא אני נכון להורות היתר לבואלי דבר ביכנס בספינה ביה"ק:

ואולם פוקי חזי להרב יפה דודי בס' נדיב לב בא"ה סי' י"א דכ"א ג' דיעלא דברו וירפאם וידבר דוד דמעשים בכל יום ובפרט עתה שנתחדשו הב'אפורים שנכנסים לספינה בשבת שהתיקון הוא שהולך מע"ש ומקדש בספינה וחוזר לביתו וביום השבת נכנס ומפליג. ועיין להרב עיקרי הד"ט בא"ח סי' ט"ו דהתיר

זה

זה אפשר ע"י שבולת לספינה כעש"ק מהדברים שמוליך עמו וכ"ז מועיל בספינה וב'אפור המוכן להפליג מעש"ק אבל ב'אפורים שבאים ביש"ק ממקום א' ונוסעי' בו ביום לעיר אחרת וכיתי רבים מישראל שהולכים ממקום לתקום ומוכרחים להכנס ביש"ק מבלי קניית בוס שביתה עיין להרב בני יהודה בסי' ל"ה שהתיר ליכנס אפי' בשבת בלתי בוס שביתה מטעם שיותר הרבנים הסוברים דאין תחומין למעלה מי' ועל הליכה בספינה קטנה אי איכא רוב גוים מותר וכ"כ בתבו' הרדב"ז ח"ג סי' תקנ"ב וכן נעשה מעשה פה עירינו בסיון הדרת מלך שבא אדונינו מלכנו לציר מידילי והלכו הממונים ע"פ דברי הרב בני יהודה הנז' ומ"ג כבוד מלכות דדינא דמלכותא דינא עכ"ד ובנדון כזה של הרב המלך דוד נר"ו עמד ג"כ עמיתנו בתורה הרב מעשה אברהם בא"ח סי' מ"ח וכ' בסו"ד זאת תורת העולה דיכולין להפליג בספינה ביוה"ב וכו' ומצירף לזה לספינה זו הסולכת מככא לכתם היא של גוים והמלחים גוים וכל ההולכים בה רובם ככולם הם גוים א"כ ודאי דבכה"ג יש להם היתר גמור לילך ביום השבת בלי שום פקפוק כלל עכ"ל ועמ"ש הרב שלמן המלך די"ז א' ובס' בית אהרן מע' ש' אות ו' ובס"ם תהלה לדוד ובס' ברך את אברהם פ' בשלח ובמ"ש מר אבונינו הר' ויקרא אברהם נר"ו בא"ח סי' י"ז דמקים כניסה ליוצא ע"ש ובדידי הוה עובדא דע"כ שלא בטובתי הולכוני אילי האלך המשנה הגדול יר"ה ודבכן שמיכין בספינה קטנה כדי לקביל פני אדונינו המלך יר"ה ביוה"ם וכמה לער גנפשי שהל לשות מילתא כדגא ביוה"ם ולא בימי החול דאם היה בחול הי' שמחה בלי תוגה ושביתי אחר השבת תקון לנפשי ובתי בס' מהשי וכות דהוס יכפר עון ועתה שראיתי ספרים נפתחי' דהורו התר בשופי מפום כבוד מ' שם אנכי על אמרהם איך היה לאתי דאתאן עלה שבירא את דבר ה' ישמור עצמו שלא להכנס בב'אפור ביוה"ם היכא שאפשר לו למנוע ב'אפור באמצע השבוע ואם אינו צולא אז שנהפו ללכת לדרכו והשהייה מעי ליה פסידא יבקש לעשות לו שביתה בספינה קטנה מע"ש ואם אינו מולא הופן לעשות שביתה אזי יזהר שבמקום שנכנס ליהב בב'אפור לא יזוז ממקומו עד מב"ק וכל היכא דמלי לתעוטי בהילוך בספינה ב"ד וזה ברור עכ"ל :

כתב הסגה"ג הנה"ע ז"ל דקס"ב א' סעיף ב' ולענין דב"מ פר"ה וכו' אפילו לר"ת דוקא במפליג בע"ש לא בשבת עצמו הריב"ב ז"ל סי' ק"א וג"ל דהיה לזה מעובדא בפ' הולין : ועיין בס' בנימין זאב סי' ר"ך וכתב בספר משפט לדק ח"א סי' א' וסי' ל' דס"ה י"ע ואפילו י"ע ב' וכן מתבאר מדברי הר"י הלוי ז"ל סי' ל"ב עכ"ל. ובהגב"י ז"ל סעיף ד' ולענין הלכה במקום שנהגו היתר אין מוחין בידם וכו' כ"ב וכבר נתפשט המנהג בזמנינו זה להפליג בספינה אפי' בשבת דלג"ה סי' כ"ח ומשפט לדק ח"א סי' ל' כתב דאין להתיר בזה נגד רוב הפוסקים וכ"ב בספינה הולכת בבבילו דלכ"ע אסור. ואיסור זה בין בשבת בין ביו"ט ואפי' בגלגא וכ"כ מהר"א הסון ז"ל בס סי' ל"א וע"ב בסי' ל"ב עכ"ל :

סעיף ב'. שלא יצא ידוע. כ' הגאון רעק"א ז"ל מזה מוכח דס"ם להחמיר מ"מ בדרבנן לקולא דהא הכא הוי ס"ם להחמיר ס' באין בעומקם י' ואת"ל בים י' ספק דילמא יש תחומין למעלה מי' ע"ל סי' ת"ד עכ"ל :

סימן רמ"ט.

סעיף ב' כתב הד"מ ס"ק ג' ז"ל כ' בא"ז וז"ל כתב רא"ם דהיאים ע"כ יזהר להכול סעודת שבת לתיאבון ומאחר דעיקר סעודה היא לחם לריך למכלים לתיאבון לכן כל בן ברית אסור לאכול גרימז"ל בשבת קודם הסעודה מפום דלא אכיל עיקר סעודה שבת לתיאבון והשובתו לא ניתן להשבון עכ"ל. והוא אזיל לטעמיה דס"ל דאסור לאכול אחר מנחה בע"ש אבל לדידן דקי"ל דמותר לאכול אחר המנחה ב"מ דא"ל לאכול סעודת שבת לתיאבון ולכן מותר לאכול אלו הגרימז"ל מבעוד יום. וכ"כ בתבו' דע"ב לאחר קידוש היו מביאים גרימז"ל לפני רבי קלונימוס ושאר הזקנים והיו מברכין עליהם. במ"מ ואח"כ ברכה א' מעין ג' כדי להרבות ולהשלים ק' ברכות ואח"כ היו אוכלים לחם לצורך הסעודה עכ"ל הד"מ. והביאו המג"א סק"ו וכתב עליו ז"ל ולא הבינותי דבריו דאף הא"ז לא אסר אלא בשבת לאפוקי מעובדא דר"ק. ונ"ל בהדין עמו דהא עכ"פ מלוה איכא לאכול לתיאבון : ולדידן דנוטלים הידים לפני קידוש פשיטא דאסור קודם המוליא. ועוד דברכת המוליא קודם לברכת במ"מ כמ"ב סי' רי"א ס"ה ועוד דאפילו בשבת אסור לגרום ברכה כמ"ם ס"ם רע"ו עכ"ל :

ובסימן תע"א ס"א כתב המג"א סק"ד ז"ל ויין מעט לא ישבע. ואע"ג דמותר לשתות בין הכוסות כמ"ב סי' תע"ג ס"ג היינו משום שבותה ב' כוסות וכל מה ששותה מקרי עובא (מרדכי) אבל מה ששותה קודם לכן כיון דאיכא הפסק בינתים לא מקרי עובא :(ב"ח וע"ב) ול"ל דב' כוסות שפותין לפני הסעודה מקרי ג"כ טובא ולא מסעיד סעיד ול"נ דלק"מ דכיון שהוא סמוך לסעודה הכל הוא כאכילה א'. אבל כשמפסיק בנתיים נכתמם הא'לצומכא וכמ"ם סי' רנ"א בשם הרא"ם. מיהו קשה מאי מייתי ראיה בגמרא מדברי לשתות בין הכוסות וכו' דילמא שאני התם דהכל כאכילה א'. וי"ל דעכ"פ כששותה הרבה הוי כמי שאכל הרבה בע"ח לאכול יותר אלא ע"כ טובא מגרר גריר ע"כ לשונו :

והמחצ"ה סי' רמ"ט סק"ו הנז' ז"ל ד"מ וכו' ולא הבינותי דבריו דאף הא"ז לא אסר אלא בשבת וכו' דהא כתב הא"ז אסור לאכול גרימזל בשבת קודם הסעודה א"כ למה כתב הד"מ דלדידן ליתא לדברי א"ז דהא קי"ל מותר לאכול אחר מנחה. מאי ראיה היא זו דנהי דביום אחר מנחה מותר לדידן לאכול היינו משום דאפשר דמ"מ יאכל בשבת לתאבון או להשקיע רעבונו. משא"כ בלילה קודם הסעודה י"ל דגם לדידן אסור ואף אם רעב הוא הא יכול לאכול פת. ונ"ל שהדין עמו ר"ל עם הא"ז ומטעם שכתב לעיל דבלילה גם לדידן אסור כנ"ל. דהא עכ"פ וכו' כלע"ד בחסר תיבת ועוד דהא וכו' והוא טעם אחר דנהי דקי"ל דמותר לאכול אחר מנחה אבל עכ"פ מלוה שלא לאכול. דהא מה"ע אנשי מעשה מתענים בע"ש ולדידן דנוטלים וכו' דקודם נט"י אסור לאכול דהא עדיין לא קידש על הכוס עד אחר הנט"י ואחר הנט"י אסור לאכול שלא להפסיק בין נט"י להמוליא דאפילו בשבת ר"ל כדי להשלים ק' ברכות מ"מ אסור לגרום ברכה ואם היה אוכל הגרימז"ל תוך הסעודה לא היה מברך עליו תחילה וסוף עכ"ל :

ובסימן תע"א סק"ד הנז' ז"ל מעט וכו' בין הכוסות היינו בין ב' כוסות הראשונות שלפני הסעו' מבמע אפילו אין רוצה לשתות כ"א כוס א' מותר. וזה

מעט

מעט מסעד סעיד ואסור. אבל מה ששותה קודם לכן וכו' ר"ל הא דאסר בש"ע לשתות ביום מעט. וכ"כ המרדכי גופיה בר"פ כיצד מברכין כמ"ש הב"ח ואמאי הא אפילו מעט ששתה ביום כשיצטרף עם ב' הכוסות הראשונות הוי טובא. וי"ל דב' כוסות וכו' הוי טובא דאל"כ איך תקנו חכמים לכתחי' לשתות ב' כוסות ועי"ז לא יאכל מצה דאורייתא לתאבון ושמא לא ישתה בין ב' הכוסות והויין מעט דסעיד אלא ע"כ דגם ב' כוסות מקרי טובא וגריר. ולפי"ז צ"ל הא דאיתי רבא ראיה לדבריו בדף ק"ז ב' מדתנן בין ב' כוסות הראשונות מותר לשתות ואמאי הא אכיל למצה אכילה גסה אלא ש"מ מגרר גריר ת"ל הו"ל להביא ראיה מדתקנו רבנן לשתות ב' כוסות לפני הסעודה וכמ"ש מ"א. וצ"ל דרבא עדיפא מניה מביא ראיה דאפילו יין דרשות מותר לשתות וע"כ דגריר. אבל לפי תי' מ"א שכ' כאן אתי זה כלא"ה א"ש. וכמ"ב סי' רל"א מה"ע אם נמשכה סעודת שחרית של שבת עד זמן מנחה טוב שיחלק הסעודה לב' ויברך ברהמ"ז ויטול ידיו ויברך המוציא ויאכל סעודה ג' דעדין האיצטומכא פתוחה ויהיה אפשר לאכול לתאבון שאם לא יאכל מיד וימתין עד אחר המנחה אפ"י יפסיק סעודתו עכשיו ולא יאכל עתה לשובע מ"מ בגמר אכילתו נסתמה האיצטומכא ויאכל סעודה שלישית אכילה גסה. מאי מייתי ראיה וכו' היא ראיה הנ"ל בשביל רבא כמי שאכל הרבה ר"ל אי לאו דגריר הוי כמו פת דאפי' באותה שעו' דהאצטומכא פתוחה מ"מ אם אכל הרבה שבע. אלא ע"כ דגריר כששותה הרבה. ומ"מ כתב הט"ז וכן הש"י דיזהר מדאי לא ישתה דאז מעיד השוב ונסיון דמתקלקל עי"ז תאות המאכל עכ"ל המחנ"ה:

והרב נה"ש סי' רמ"ט ב' אות ג' ז"ל וע"ע ססקפ' המג"א על הד"מ שהתיר לאכול גריאז"ל בליל שבת קודם המוציא דהמוציא קודם לבה"מ כמ"ש סי' רי"א ס"ה נראה דכיון שאין רוצים לאכול אז אלא גריאז"ל שהרי לא היו אוכלים פת עד שמברכים ברכה אחרונה על הגריאז"ל לא קפדינן אקדימה דפת כדאיתא בהגה שם. ועוד שלא היה לפניהם פת בשעת ברכת הגריאז"ל. ומה שהקשה דאסור לגרום ברכה שא"צ כמ"ש ס"ס רט"ו נראה כי רבינו קלונימוס שהיה עושה כן סובר כהל"ה בשביל שם המג"א שמותר להביא פירות בשבת אחר בהמ"ז כדי להרבות בברכות עכ"ל:

ובסימן רנ"א א' אות ב' וז"ל ויין מעט לא ישתה כתב הפר"ח דהטור שכתב דשרי אפילו מעט היינו כמ"ש הב"י דאע"ג דפורתא סעיד אינו כ"כ שיאסר מחמת כן מ"ד אתבשיל דה' המינים להרא"ש דשרי וכ"ש יין מעט דשרי אעפ"י שסועד ע"כ. ובכ"מ ר"פ כ"מ משמע בהדיא בחמרא סעיד טפי מה' מינים ועוד דהרמב"ם ספ"ו לא הזכיר הא דיין כלל משמע דאיהו נמי ס"ל דשרי בין רב בין מעט ואילו לענין תבשיל של ה' המינים משמע דס"ל כהרי"ף והרמב"ם דאסור שהרי לא התיר אלא פירות וכיון דאסר תבשיל של ה' המינים הי"ל לאסור במכ"ש יין מועט. אמנם תי' האחר שכתב שם בשם מהרש"ל יתכן גם בעד הרמב"ם ע"ש:

וכתב המרדכי ס"פ ע"פ דאע"ג דודאי טובא גריר שפיר מייתי ראיה משא דבין הכוסות אם רצה לשתות ישתה דהוי טובא דהא שתה כוס ראשון ומה ששותה בינתים וכוס שני שישתה א"כ הוי טובא. וכתב המג"א וצ"ל דשתי כוסות ששותין לפני הסעודה מקרי ג"כ טובא ולא סעיד וצ"ע דמעיקרא ל"ק מידי דכיון שהוא סמוך לסעודה הכל הוא כאכילה א' אבל כשמפסיק בינתים נסתמה האצטומכא. מיהו ק' מאי מייתי ראיה בגמר' מדשרי לשתות בין הכוסות דילמא שאני התם דהכל כאכילה א'. וי"ל דעכ"פ כששותה הרבה הוי כמו שאכל הרבה שא"א לאכול יותר אלא ע"כ טובא מגרר גריר ע"כ. וק"ל עמ"ש דשתי כוסות מקרי ג"כ טובא דא"כ אדמייתי ראיה בגמרא דטובא מגרר גריר מדשרי לשתות בין הכוסות הו"ל לאתויי מדתקנו רבנן ב' כוסות קודם אכילת מצה דהוי טובא וגם מ"ש דכיון דהוא סמוך לסעודה הוי כאכילה א' כלומר ואע"ג דהוי פורתא אין בו קפידא ק"ל דהא המרדכי גופיה ר"פ ע"פ אסיפא דסופגנין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה כתב דבאותה סעודה ליכא אכילה גסה לפי שבני מעיים פתוחים וקולטה לו ע"ז מנא דמייתי מדשרי לשתות בין הכוסות דש"מ טובא מגרר גריר ומה ראיה משם והא אמרת דבאותה סעודה ליכא למיחש ותירץ דכיון דמפסיק בהגדתא והלילא כסעודה אחרת דמי הרי דלא חשיב ליה אכילה א'. וא"כ שפיר מייתי הגמר' ראיה מדשרי לשתות בין הכוסות. ומה שהוק' לו מדתקנו רבנן ב' כוסות והוצרך לומר דכיון שהוא סמוך לסעו' הוי כאכילה א'. לענ"ד לא אסרו רבנן שתיה היכא דמסעיד אלא שתיה של רשות אבל בעיקר שתיית ד' כוסות לא חשו שמא מחמתם לא יאכל מצה לתיאבון הילכך לא מייתי ש"ס דטובא שרי אלא מדהתירו שתיה של רשות בינתים עכ"ל הנה"ש:

והרב המגיה שם סי' רמ"ט סק"ה ז"ל במ"א סק"ו ז"ל ד"מ וכו' ולא הבינותי וכו' ונ"ל דברי הד"מ נכונים בדברי הרמב"ם והטור לא אסרו רק קביעות סעודה אבל בלא קביעות מותר לאכול עד שתחשך א"כ ע"כ הא דכתב הרמב"ם והטור כדי שיהא תאב לאכול בלילה צ"ל בדרך אחר והגר' דתרי גווני אוכל לתאבון איכא הא' כשהוא רעב מאד לאכול. וזהו שאמרו במצת מצוה שיאכל לתיאבון דוקא. והב' שאף שאינו רעב מ"מ אינו שבע כ"כ עד שיאכל אכילה גסה ויהיה נפשו קצה באכילתו ואינו טועם טעם באכילתו. עיין בתו' פ' ע"פ דק"ז ב' ד"ה דלמא מבואר זה וגבי אכילת שבת לא חשבו חכמים האלו כ"ה הרמב"ם והטור לנדון הראשון רק לנדון השני שלא יאכל אכילת שבת אכילה גסה ולכן אסרו רק הקביעות שיהיה שבע לגמרי ויהיה נפשו קצה בלחם השבת אבל התירו לו לאכול אכילת עראי שלא יאכל לשבעה כ"כ ויהיה אפשר לו לאכול לחם שבת ג"כ אף שלא יהיה לתאבון וכיון שמותר לאכול בלי קביעות קודם לילה סמוך לחשיכה למה יהיה אסור לאכול בלילה קודם אכילת לחם של שבת דזה מה שאוכל הגריאז"ל ודאי לאו קביעות סעודה היא ולמה נחמיר בשבת יותר מבע"י סמוך לחשיכה ולכן כ' שא"ז לפי דעתו כ"כ ובודאי ראה הד"מ וידע שהא"ז ס"ל והוא כדעת הה"ג שאוסר ג"כ להתחיל סעודה מן המנחה ולמעלה כמש"ל ס"א דעתו וזה שכתב מצוה לאכול סעודה ש' לתאבון דהיינו שיהיה רעב לאכול והוא הלשון עצמו בגמר' גבי מצה ובנדון הא' שכ' משא"כ הרמב"ם והטור כ' שיהיה תאב לאכול משמע אף שאינו רעב ומ"מ תאב לאכול והוא הדבר אשר דברתי בנדון השני כן נ"ל נכון וברור בדברי הד"מ ומ"ש על ר' ק' דאפי' בשבת אסור לגרום ברכה שא"צ כמ"ש ס"ס רט"ו עכ"ל. הנה מלבד שהרמב"ם פ"ג מה' עבודת יה"כ ה' ט' לא כתב זה הטעם של ר"ל רק טעם הא' שאמרו שם ביומא ד"ע א' מפני פגם הא' וא"כ ע"כ דלא ס"ל בזה כר"ל ולפי"ז יש לו לרק' ע"מ לסמוך אכן נ"ל גם להפוסקים כר"ל דאסור לגרום ברכה שא"צ מ"מ חילוק יש בדבר

דודאי

דודאי כל היכא שעבר או אכל כבר דבר שיוכל לפטור בברכתו שצריך לברך אחריו גם אם שירצה לאכול או לשתות אחריו אסור לברך ברכה אחר שתיה או אכילה ראשונה כדי שיחזור ויברך תחי' וסוף על דבר השני שישתה או יאכל אבל אם עדיין לא אכל כלום ויש לפניו ב' דברים שאם יאכל הא' לא יפטור הב' לא בברכה א' ולא בשניה באם יאכל השני אח"כ ואם יאכל הדבר השני תחי' יוכל לפטור את האחרת בברכה ראשונה ושניה עמו. י"ל שאין בזה משום גורם ברכה שא"צ כיון שעדיין לא בירך ברכה ראשונה כלל ולא נתחייב בברכה אחרונה יכול לאכול איזה מהם שירצה תחי' ואף את הא' שאינו פוטר השני ויברך עליו תחי' וסוף ואחר יאכל השני ואין זה כגורם ברכה שא"צ כיון דניחא ליה למיכל זה בראשונה ולא יפטור את השני עיין במ"א ס"ס רע"ו בתש"ש דוק והבנה כי זה שכלל קרוב לאמת ותו לק"מ ועיין מ"ב סי' רי"ב ס"ק ב' עכ"ל:

ובסי' תע"א א' ס"ק ב' שהאריך ובתוך דבריו ז"ל והמ"א כ' לדברי המחבר הלא ישתה ב' כוסות וכן מותר לשתות בניסם יותר כמבואר סי' תע"ג אכן כיון ששותה סמוך לסעודה הכל שוה כאכילה א'. אבל כשמפסיק בנתים נשתנה שאצטומכה. מיהו ק' מאי מייתי ראיה בגמרא מדברי לשתות בין הכוסות וכו' דילמא שאני התם דהכל כאכילה א' וי"ל דעכ"פ כששותה הרבה הוא כמו שאכל הרבה שא"א לאכול יותר אלא ע"כ טובא מגרר גריר עכ"ל ואין זה מספיק לתרץ קושיתו דאכתי הלא יכול לאכול כל מה שירצה. ואף בלקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ואכתי מנ"ל דמגרר גריר וסברא זו כ' המרדכי בהקפ' שת"ם במתני' לא יאכל סמוך למנחה הא אמרי' בלקות של עכו"ם וכו'. ותירץ לפי שבני מעיים פתוחין לא יאכל אכילה גסה והא דדייק רבא מדתני לשתות בין הכוסות משום דמפסקא בהגדה והלילא כסעודה אחרת דמיא עכ"ל. והמג"א אחז האכל בב' ראשון דכ' דהוי כסעודה א' והואיל ובני מעיין פתוחין נ"ל כה ואפ"ה דיוקא דרבא אתי שפיר וזה א"א מיהו המרדכי כ' עוד לקמן דבשביל ששותה ב' כוסות גם בנתים טובא מגרר גריר עכ"ל. וגם זה אינו מספיק כיון דאינה חובה לשתות בנתים אולי לא ישתה יותר ונמצא דמסעד סעיד. והתו' הקשו ריש פרקין קושית המרדכי הנ"ל מבלקות ש"ג ותירצו באותה סעודה אדם נזהר שלא יאכל כל שבעו אבל מבע"י אינו נזהר והא דדייק רבא דחמרא גריר אע"ג דבאותה סעודה אדם נזהר בשתיה א"א ליזהר א"נ מבין ראשון לשני דייק דאיכא אגדתא והלילא דדמי לסעודה אחרת עכ"ל. ולתירוצם הא' לק"מ קושית המ"א ולא צריכינן לסברת המרדכי ששתיית המ"א דודאי לא סעיד יותר היין של ב' הכוסות מבלקות של עכו"ם ולתירוץ השני והאי דקשיא מכוס ראשון דכוס פורתא וסעיד ונדקדק בסוגיא הגמרא בהא דרבא פרק ע"פ דק"ז וכו' עש"ב:

כתבו התו' ר"פ ע"פ ז"ל סמוך למנחה לא יאכל. וא"ת והא אמר בפכ"ב דף מ' בלקות ש"ג ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה והכא אסר לאכול אפי' מבע"י וי"ל דבאותה הסעודה אדם נזהר ואינו אוכל כל שובעו כדי שיאכל מצה לתיאבון אבל מבע"י אין אדם נזהר ואוכל כל שובעו וסבר שעד הלילה יתאוה ואדרבה יהיה שבע יותר כי יתברך שמאכל במעיו והא דדייק רבא לקמן דק"ז דחמרא גריר דאי אמרת מסעד סעיד בין הכוסות הללו אמאי ישתה אע"ג דבאותה סעודה נזהר מלאכול שובעו אבל בשתיה א"א לזהר א"נ מבין ראשון לשני דאיכא אגדתא והלל דייק דדמי לסעודה אחרת עכ"ל:

והמרדכי סוף מס' פסחים בסדר בקיצור כ' ז"ל וכן היה נר' לרבינו מאיר בזמן שבהמ"ק היו עושין כל הסדר אחר הסעודה ולא היו אוכלין מצת מצוה אלא לאחר שמלאו כריסן מקמח ובלקות ושאר דברים אבל אנו בכל סעודתינו ממלא מצוה(ב) כיון שאנו מתחילין בהלכותיה אנו עושין מצותיה זו אחר זו בלא הפסקה אמנם זכר לפסח אוכלין האפיקומן בסוף כל אכילה ורמז בעלמא הוא למסובין וכו' עכ"ל. וכתב ע"ז בחי' אנשי שם ז"ל. (ב) וא"ת ולא נעביד סעודתינו ממלאת המצוה ונברך על האחרונה וי"ל לפי שאין אנו נזהרין כמותן שלא נאכל מצה אכילה גסה ולכך מברכין עליה תחי' ועיין לקמן בהגהות עכ"ל:

ושם אח"כ כתו' מערבי פסחים ז"ל סמוך למנחה וטעמא מפורש בגמ' כדי שיאכל מצה לתאבון וכו'. וא"ת הא אמרינן לקמן השופגנין והאפיקומן אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה אלמא לא איבעינן כדי שיאכל מצה לתאבון וי"ל דהתם מיירי באותה סעודה עצמה דבאותה סעודה ליכא אכילה גסה לפי שבני מעיים פתוחים לאכילה אבל הכא בסעודה אחרת אסור. וקשה דאמרינן בגמרא אמר רבא מנא אמינא לה דחמרא מגרר גריר דתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ואי אמרת מסעד סעיד אמאי אם רצה לשתות ישתה הא אכיל לה למצה אכילה גסה ומאי פריך הא אמרת דבאותה סעודה ליכא למיחש י"ל כיון דמפסיק באגדתא והלילא כסעודה אחרת דמי עכ"ל:

ובסוף הפרק ז"ל דחמרא מגרר גריר והוקא טובא אבל פורתא מסעד סעיד כדאמרינן בברכות ומ"מ מייתי שפיר ראיה מהא דקאמר בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה דהיינו טובא דהא שתה כבר כוס ראשון ומה ששתה בנתים וכוס שני שישתה אחרי כן וא"כ הוי טובא:

ושם אח"כ בסוף סדר של פסח ז"ל אין מפטירין אחר הפסח וכו' שלא לבטל טעם מצה ומרור ומצה אחרונה היא עיקר ונאכלת על השובע. ותימה למה אנו מברכין על הראשונה שהיא רשות ליברך על האחרונה שהיא עיקר וי"ל משום דבימיהם היו אוכלין מצה עשירה של סעודתן ולבסוף אוכלין מצה שהיא כדי לצאת ידי חובתן ואז הויא עיקר ואז היו מברכין עליה אבל אנן דלא אכלינן מצה עשירה אין לברך של האחרונה לאחר שמילא כריסו ממנו וא"ת וניעביד הכי וניברך על האחרונה י"ל לפי שאין אנו זהירין כמותן שלא נאכל מצה אכילה גסה ולכך מברכין עליה תחילה עד כאן לשונו:

נמצא דלענין ע"פ דאי' דכ"ע אסור לאכול מט' שעות ולמעלה כדי לאכול מצה לתאבון אפ"ה אין איסור זה בסעודה א' בליל פסח דכיון שהיא סעודה א' כנה אדם נזהר ואינו אוכל כל שובעו כדי שיאכל מצה לתאבון כמ"ש התו' או משום דבסעודה א' ליכא אכילה גסה שכבר בני מעיים פתוחים לאכילה כמ"ש המרדכי ואין איסור זה אלא מבע"י דוקא לפי שמבע"י אין אדם נזהר ואוכל כל שובעו וסבר שעד הלילה יתאוה ואינו כן וכו' משא"כ בלילה מתחי' הקידוש ואילך נק' סעודה א' ואדם נזהר באכילתו פ"ד הנז' וזולת גבי שתיה דוקא אפי' אחר קידוש א"א להזהר ואם היה יין טובא מסעד סעיד לא היה התנא מתיר לשתות בין כוס א' לשני כך היא דעת התו' בתירוץ א'. וכ"כ דעת המג"א סי' תע"א סק"ד וכ"כ דעת הרב יד דוד לק' סי' תע"א ע"ש. וכ"ד הרב עוגת אליהו ישראל סי'

סי' ל' אבל לפי מ"ש בתו' ב' וכ"ה דעת המרדכי דאפי' בין כוס של קידוש לכוס ב' יש איסור אכילה הנז' דכיון דמפסיק בהגדה והלל בסעודה אחרת דמי ולא הותר כי אם בסעודה א' בלי הפסק הנז' ע"ד מ"ש הא"ש גבי בלקות פ"ג ואסקריטין וכו' ופסקוה הרי"ף והרמב"ם והר' יונה ומרן עיין טור וש"ע סי' תפ"ב ופסק הרי"ף ז"ל הוא יותר הידוע דהנה בפסק דע"פ לא יאכל עד שתחשך אלא דוקא פירות וקטניות עכ"ז פסק במי שאין לו אלא כזית מבושר שיאכל אותו אחר סעודתו ואח"כ מברך אמרור ואוכל ואח"כ כורך מצה ומרור ואוכל בלא ברכה דתניא הסופגנין וכו' וצ"ב מ"ש הר"ן ז"ל ע"ז דכזית מצה ומרור הנז' היא אפי' ממצה שאינה משומרת כיון שאינה אלא זכר למקדש בעלמא שלפי"ז נמצא שהכזית המשומר אינו לא תחי' אכילה ולא סוף אכילה ממש זכר לקרבן פסח ואפ"ה לא חשש להקדימו. ולאו' הכ' דלאו דוקא כזית בלחוד קאמר הרי"ף אלא כשיעור תוכחיה קאמר א"כ אפילו הכזית הב' הוא ממצה בהורה ואפ"ה אוכל שניהם אחר סעודתו ואינו חושש להקדים אחד מהם כתוי' הסעוד' מכח ע"פ לא יאכל וכו' ובפרט דסיים ע"ז דתניא הסופגנין וכו' דאפילו אותה מצה שאינה משומרת היא סופגנין וכו' אפ"ה אינו חייב להקדים כזית א' א"כ מוכרח דס"ל כדעת הנז' דבסעודה א' אין איסור כנז':

ודעת הא"ז בשם רא"ש דאפילו בלי הפסק הגדה והלל צודק איסור לא יאכל כדי לאכול לתאבון כמתבאר ממ"ש גבי סעודת ליל שבת דאסר לאכול אחר קידוש גרימז"ל קודם אכילת לחם מפני שצריך לאכול הלחם שהוא עיקר סעודת שבת לתאבון כנז"ל וכך היא דעת הרא"ש פ' ע"פ סי' ל"ה והביאו הטור סי' תפ"ב ע"ש. ולפי סברתו זאת יתרץ לקושית התו' והמרדכי הנז"ל על מ"ש התנא לא יאכל וכו' מענין בלקות פ"ג וענין האסקריטין וכו' ע"ד מ"ש הרא"ש בפ' ע"פ סי' ל"ה והפו' לדעתו ז"ל בסי' תפ"ב ע"ש בהרא"ש. ולה' קרבן נהגאל בס והב"ח סי' תנ"ד ד' ותפ"ב ב' ע"ש ובע"ז סי' תפ"ב:

ויש עוד סברא ד' שבלילה האוי לאסור יותר מבע"י שאפילו אם מבע"י מותר לאכול כגון בע"פ וי"ט זולת ע"פ האוי לאסור בלילה קודם סעודת הלחם וכן על ד"ז בע"פ שאפילו בדבר בסועד קצת שאין האוי לאוסרו מבע"י אפ"ה האוי לאוסרו בלילה כיון שתכף אוכל המצה שלא להתאכון מחמת אותו הסעד קצת עיין מרן ב"י סי' תע"א מו' אגלי טל והמג"א סי' רמ"ע הנז"ל ע"ש: וצ"ל דעת מרן בש"ע ומור"ם בענין הסברות הנז':

הנה פסק מרן בש"ע סי' תפ"ב מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשגומר סעודתו מצה שאינה משומרת מברך עא"מ ואוכל אותו כזית ואינו טועם אחריו כלום ולא חלק מור"ם ע"ז. והנה מ"ש שאוכל כזית הנז' אחר סעודתו היא דעת הרי"ף והרמב"ם והר' יונה כנז"ל אלא דלהרי"ף הנה אח"כ מברך על המרור וכו' כנז"ל ולדעת הרמב"ם הנה כתב ה"ה פ"ח מה' חו"מ הי"ג עמ"ש הרמב"ם ז"ל מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך עא"מ ואוכל אותו כזית ואינו טועם אחריו כלום. וכתב ע"ז ה"ה ז"ל מי שאין לו וכו' זה מבואר בה' כך והיכא דלית ליה כל הסעודה ממצה דמשמרת אלא כזית בלחוד הוא דאית ליה אכיל בריפתא מעיקרא דלא משמר ומברך עליה המוציא ולבסוף מברך על כזית דמשמר לאכול מצה ואכיל ומברך אמרור ואכיל והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה עכ"ל. וכ"כ הרבה מן הגאונים ז"ל והכרח הוא לו' בדעת רבינו

פשוט כורך או שיאכל המרור קודם או פשוט עושה כסדר הכתוב בהלכות ואם כדעת ההלכות היה דעתו היה לו לבאר עכ"ל. ונר' דמפ"ס בחר מרן לו' שיאכל המרור קודם כנראה מסתמות לשון הרמב"ם והר' יונה ז"ל וכ"כ דעת הרי"ף ז"ל לפי ב' הירולים בכתב הר"ן ע"ד הרי"ף ז"ל שהתחיל בכזית א' וילא בב' זיתים או שהכורך עושהו ממצה שאינה משומרת כיון שאינה אלא זכר למקדש וכו' כנז' או דמיירי שיש לו שתי זיתים משומרות מש"ק ולאו דוקא כזית בלחוד קאמר הרי"ף אלא כשיעור הוכחיה קאמר כנז"ל הנה מרן שפסק דלא בעינן שמורה מש"ק כמ"ש סי' תנ"ג ד' א"כ. מוכרח לו' דמ"ש כאן מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית ר"ל שאין לו זולתה אפילו המשומרת משעת לישה לבד אלא מצה עשירה או בלקות פ"ג ע"ד מ"ש בפסחים ד"מ ודקי"ע ובנד"ז אפילו הרי"ף יודה שאם לא היה לאדם אלא כזית משומרת מש"ק ואין לו זולתו אפילו המשומרת משעת לישה דאין לו לאכול אח"כ המרור וכו' דשאני נדון דידיה שעכ"פ עושה אח"כ הכורך ממצה שאינה משומרת מש"ק וכיון שאינו אלא זכר למקדש די בזה מה שא"כ בנדון דמר"ן ז"ל דאפי' הרי"ף יודה שאין לעשות אח"כ מרור וכורך ממצה עשירה או בלקות פ"ג ומוכרח אז להקדים אכילת מרור קודם אכילת מצה כפסק מר"ן ז"ל.

ולפי מ"ש לעיל לענ"ד בפשט לשון הרי"ף דסיים על דבריו וז"ל דתניא הסופגנין וכו' דנראה שאפילו אותה המצה שאינה משומרת אינה מצה גמורה בשורה משעת לישה אלא אפילו היא סופגנין וכו' אפ"ה אינו חייב להקדים הכזית א' לסעודתו כנז"ל א"כ אפשר שאפילו לענין מרור כורך כך היא דעת הרי"ף ז"ל שאפי' בנד"ז יעשנו אחר אכילת כזית מצה ועושה הכורך מהמצה שאינה משומרת שיש לו באותו מצב או שמשומרת משעת לישה או שהיא מצה עשירה או שהיא בלקות פ"ג וכו' ואפ"ה סגי ליה בכך כיון שאינה אלא זכר למקדש:

ובביאור הגאון ר"א ז"ל כתב על סי' תפ"ב ז"ל (ב) מברך עא"מ ואוכל. לשון ה"ע ועמ"א ודלא כהרי"ף שכתב לברך ולאכול מרור אחר אותו כזית משומרת וכן הבריכה וכמו שהקשה עליו הרא"ש מת"ש אין מפטירין אחר מצה אפיקומן שלא יבטל טעם מצה כמ"ש בגמ' שם וכמ"ש בש"ע למטה ואינו טועם וכו' ועמ"ש והשמיט בש"ע הכריכה דס"ל כמ"ש הר"ן בשם הרז"ה דאינו כורך כלל כיון דאינו אלא זכר היכא דאפשר אפשר וכו' וכ"ש הרא"ש לדעת הר"י (ג) וכשגומר וכו' הכל לשון הרמב"ם וכמ"ש הרי"ף וכמ"ש בגמ' מ' א' בלקות פ"ג וכו' ובלבד וכו' מ"ע וכו' ובס קי"ע ק"כ נימא מסייע ליה הסופגנין ולה"ג דדחי ליה לא קי"ל כהא דיחויא (ד) ואינו טועם. רמב"ם וכ"כ ר' יונה עכ"ל:

והנה כדעת הרמב"ם והרב יונה ומר"ן ז"ל אין לי הכרח לו' דס"ל דבסעודה א' אין קפידא לאכול קודם אכילת המצה כדעת התוספות והמרדכי בתירוץ קושייתם מהמשנה דלא יאכל וכו' עם בלקות פ"ג וכו' כנז"ל ושכ"כ דעת הרי"ף ז"ל כנז"ל דכיון דנקטי דין אכילת כזית מצה באחרונה במי שאין לו אלא כזית מצה לבד לא זולת וגם נקט שכשאוכלו באחרונה אינו טועם אחריו כלום אפי' המרור כמ"ש לסדיא הר' יונה ומר"ן ז"ל ושכ"כ מלשון הרמב"ם ז"ל הנז"ל כמ"ש הרב המגיד כנז"ל. אם כן אפשר דס"ל כדעת הרא"ש והא"ז בשם רא"ם דאפילו בסעודה א' יש איסור לא יאכל קודם אכילת המצה משום דבעי לתיאבון וליכא אפילו בסעודה א' ואין שעת הדחק ראיה דכשאין לו אלא כזית א' דאם אוכלים בתחילה מקיים מצוה לתיאבון ומבטל מצות אין מפטירין אחר מצה

מצה אפיקומן זכר לק"פ בשביל כך בחרו לבטל הא מקמי הא כיון דסוף סוף מצוה דאורייתא מתקיימת וג"כ עושים זכר למקדש דהכיב לן מדקפיד רחמנא ע"ז דכתיב ליון היא דורש אין לה וכו' כמ"ש במסכת סוכה דמ"א וכר"ה דל"א ואה"נ דאם יש לו ב' זיתים וה"ה יותר אפשר דס"ל כדעת הרא"ש ז"ל שאסורים לאכול קודם הכזית מצה הנה שהכל בסעודה א' כיון שיכולים לקיים ב' מצות לתיאבון ומצות אין מפטירין אחר מצה וכו' ועד"ז כתב הט"ז סי' תפ"ב לדעת הרא"ש ז"ל מכח מה שהקשו על הרא"ש שחלק על הרי"ף וס"ל שיאכל הכזית מצה בתחילה והרי אר"ה בלקות ש"ג וכו' והרא"ש הביאו בפס"ש והטור ס"ס תנ"ד ותירץ ע"ז ז"ל. ולפע"ן דיש חילוק בין בלקות ש"ג למצה דלא מנטרא רשא הרא"ש קאי על דברי הרי"ף ומצה דלא מנטרא אליביה דהרי"ף היינו דלא מנטרא כדינה דהיינו משעת קצירה כיון דמנטרא עכ"פ משעת לישה יאכלנה אפי' לבסוף דעכ"פ שם מצה עליה מה שא"כ בבלקות ש"נ דאפילו משעת לישה לא הוי שמירה כלל ולא הוי עליה שם מצה כלל גרע טפי ובזה אמרו ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. וזה נ"ל מדוקדק מאד בלשון רב הונא שאמר שיאכל כזית מצה באחרונה דקשה הא קודם לזה נמי אכיל מצה אלא שלא היתה שמורה א"כ הי"ל שיאכל כזית מצה שמורה באחרונה אלא ודאי כמ"ש דכאן בבלקות ש"ג לא הוי עליה שם מצה כלל כיון דאפילו משעת לישה לא היה לה שימור הנ"ל לייסב דעת הרא"ש על נכון וראוי לקבוע הלכה כן עכ"ל. ולפי"ז יכול להיות פסק מרן דסי' תפ"ב אפילו לדעת הרא"ש דלדעת מרן ז"ל המצה מסותרת היינו אפי' שמורת משעת לישה לבד אף על פי כן משומרת קרי לה ויוצא בה י"ח כנז"ל ואם כן המצה שאינה משומרת דנקט ר"ל בלקות ש"נ וסופגנין וכו' כנז' ובזה אפילו הרא"ש ז"ל מודה שיאכלנה באחרונה הגם שמבטל בזה מצות לתיאבון לדעת הרא"ש ז"ל כמ"ש הט"ז:

ואעפ"י שכתבתי לעיל בדעת הרי"ף דסיים ע"ז דתניא הסופגנין וכו' דנראה דמיירי גם בנדון שהמצה שאינה משומרת שיש לו היא סופגנין וכו' אפ"ה אוכל הכזית המשומרת אחר סעודתו כנז"ל ואפילו הכי חולק הרא"ש על הרי"ף ז"ל וס"ל שצריך לאוכלו תחילה להיאכון נ"מ י"ל לפ"ד הט"ז דהרא"ש לא חלק על הרי"ף כי אם במה שנראה פשט דבריו בתחילתם דמיירי במי שיש לו מצה שאינה משומרת דר"ל שהיא מצה שמורה משעת לישה ואינה משעת קצירה ואפ"ה פסק הרי"ף דיאכל אחר סעודה הכזית השמורה מש"ק וע"ז חלק הרא"ש ז"ל וס"ל דיאכלנה תחילה קודם סעודה לתאבון כיון שיש לו זולתה השמו' משעת לישה שיקיים בה מצות אין מפטירין וכו' ואה"נ בנדון דסיים הרי"ף דתניא הסופגנין. וכו' בזה מודה הרא"ש ז"ל שיאכלנה אחר סעודתו אבל אינו טועה אחריה כלום לקיים אין מפטירין אחר מצה וכו' כן נר' לדעת הט"ז אבל אין נראה כן מלשון הרא"ש דמוקי להאי דהסופגנין וכו' בזמן הבית. ולא מוקי לה כפשטה בזה"ז ואין לו כי אם כזית מצה דוקא הלכך צריך לבטל מצות לתאבון מפני מצות אין מפטירין וכו' זכר למקדש ושאני נדון הרי"ף ז"ל כנז'. אחר כך ראיתי להרב קרבן נתנאל פ' ע"פ סי' ל"ה שהביא ל' הט"ז הנז' דדובפנין וכתב עליו ז"ל ודבריו תמוהים מאד דא"כ ברייתא פשיטא דאין שם מצה עליהן וא"כ מה צריך רבינו לדחוקי לאוקמי הברייתא בזמן שבהמ"ק קיים. והמחוור כמו שתי' הב"ח ע"ש עכ"ל. ועיין נ"כ מ"ש ע"ד הט"ז הנה"ש

והרב חמד משה סי' תפ"ב עש"ב:

איך שיהיה בנד"ד ענין אם יש איסור אכילה בסעודה א' משום לתאבון הנה לא נתברר בעת מה היא דעת הרמב"ם והר' יונה ומרן ז"ל אם היא כדעת הרי"ף ז"ל כ"ל וכו' דבסעודה א' אין איסור או כדעת הרא"ש ז"ל וכו' דאפי' בסעודה א' יש איסור ומאי דפליגי עם הרא"ש הוא בשעת הדחק כגון אם אין לו אלא כזית מצה אם נדחה איסור זה משום אין מפטירין וכו' זכר למקדש וזו היא דעת הרמב"ם והר' יונה ומרן ז"ל או שאינו נדחה איסור זה אפי' בנדון הנז' וצריך לאכלו בתחי' הסעודה וזו היא דעת הרא"ש ז"ל לפי הנר' מדבריו וכמ"ש הרב ק"ן כנז' היפך דעת הט"ז בדעת הרא"ש ז"ל כנז':

והנה מרן ב"י סי' תע"א ע"ד רבינו בכ' היפך סברת הטו' שאסרו לשתות יין מעט בע"פ משום דסעיד והוא התיר כתב שאפשר שטעם מפ' חולק על סברת הטו' והוא סובר דפורתא נמי גרי ואע"ג דסעיד קצת אינו סועד כ"כ שיאסר מחמת כן לשתותו בע"פ משעה י' ולמעלה וכו' ואע"ג דאי' בר"פ ע"פ דק"ו אמר רבא מנא אמינא לה דתנרא מגרר גריר דתנן בן הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ואי אגררו מסעד סעיד אמאי ישתה הא קאכיל לאצה אכילה גסה. אלא ש"מ מגרר גריר אלמא דאם איתא דמסעד סעיד הוה מתסר מלשתותו י"ל דשאני התם שהוא בותה בין הכוסות ותכף הוכל מצה דכיון דסעיד אפי' פורתא כשאוכל המצה בסמוך אינו אוכלה לתאבון אבל כשבותה קודם שהחשך מה שהיין סועד הלב כבר עבר בשעה שבא לאכול מצה עכל"ל נמצא שכתב מרן ז"ל כדעת הרא"ש ז"ל וביותר ביותר שאפי' בדבר שאינו סועד אלא קצת שאינו מעכב אכילה לתאבון בלילה ע"י שמקדים לשתות מהיום עכ"ז אסור בלילה כיון שתכף אוכל מצה מעכב אכילה לתאבון אוהו הדבר בסועד פורתא הגם שאם היה מבע"י לא היה מעכב אכילה לתאבון של לילה וא"כ כ"ש במידי שמעכב אכילה לתאבון של לילה אפי' אם מקדים משעה י' ולמעלה דודאי אסור בלילה ביותר כיון שתכף אוכל מצה כנז'. ותפש"ל אם דעת מרן ז"ל היא כך בפרט זה. היפך דעת הרי"ף והטו' והמרדכי וס"ל בזה כהרא"ש והא"ז בשם רא"ס ושאני נדון דסי' תפ"ב כנז"ל או"ד דלדעת הטור כתב כן דאפשר דס"ל כדעת אביו הרא"ש ז"ל בזה ולמרן לא ס"ל כך אלא כדעת הרי"ף וכו' דבלילה אין איסור מטעם שכתבו הטו' והמרדכי כנז"ל:

גם מספ"ל בדעת מור"ה ז"ל ע"ד הנז' והנה בהגה' רמ"ע בהגהתו על הא"ז מבמה דמה שמותר לדידן לאכול בלילה גרימז'ל קודם הסעודה הוא משום דקי"ל דא"ל לאכול סעודת פ' לתאבון אבל אי הוה קי"ל דצריך הוה אסור כדעת הא"ז בשם רא"ס אפשר דלעולם ס"ל שאפ"ה אין איסור אלא דוקא ביום לא בלילה כדעת הטו' והמרדכי אלא דבפלוגתא לא קא מיירי כיון דבהאי פליגי ע"ז הרא"ש והא"ז בשם רא"ס וס"ל דגם בלילה יש איסור משום לתאבון ולכן נקט מלתא פסיקתא דלדידן דקי"ל דא"ל לאכול סעודת פסח לתאבון אלי' דכ"ע מותר לאכול גרימז'ל אחר קידוש קודם סעודה ולא רצה להשיג על הא"ז מכח סברות החולקים בפרט הנז' ונקט דבר פשוט מלתא פסיקתא אליבא דכ"ע:

ולפי"ז נלע"ד דעת המג"א סי' רמ"ט סק"ו שהוליד סברא חדשה שאפי' לדידן דמותר משעה י' אסור קודם סעודה וכו'. כנז"ל והגם שנוכל לומר דהיליה מה"ם מרן ב"י סי' תע"א הנז' לדעת הטור עכ"ז לא הי"ל להשיג על הד"מ מכח זה כיון שזו סברא חדשה

היפך

היפך דעת הרי"ף והטו' והמרדכי ואפי' הרא"ש בחולק אפשר דדוקא בדבר שאסור לאכלו ביום הוא שאסור לאכלו גם בלילה משא"כ לדידן דקי"ל דאין איסור ביום משום תאבון דליל שבת אפשר דכך ס"ל אפי' בלילה או אפשר דס"ל ע"ד מ"ש מרן לדעת הטור אף שיהיה פכ"פ אינו יכול להקבות על הד"ת משא זה והמקבה מקפה נכח וצל"ע. וגם הוא ג"כ היפך דבריו בסי' תצ"א סק"ד הנז' וצל"ע וגם שאפשר דלדעת המרדכי שהזכיר בתשו' דבריו כתב כן ולית לא ס"ל אלא כת"ב בסי' רמ"ע עכ"ז פשט דבריו אינו מורה כן ובפרט שלא ציין לעיין מה שכתוב בסי' רמ"ע להורות לנו דליה לא ס"ל כך. ועיין מ"ש בסי' תצ"א מהרב עולת אליהו סי' ל' ומ"ש עליו שם והנה הוא הביא תירוץ א' של התו' דבאותה סעודה אדם נזהר וכו' ומכח זה התיר לאכול מזונות אחר כוס א' ע"ש. וצל"ת דתינח לפי תי' א' שכתבו. אח"כ התו' דדוקא בבאיה הוא בא"ת ליזהר וכו' אבל לתי' ב' שכתבו דבין כוס א' לכוס ב' הו"ל כסעודה אחרת לגבי אכילה מצה כיון דמפסיק בהגדה והלל וכ"כ המרדכי בפשיטות ולא כתב מתירוץ א' כלל כנז"ל שהנס דס"ל דבסעודה א' אין איסור דוקא דומיא דבלקות וכו' באוכלם ואוכל מצה בסעו' א' ממש משא"כ אם יקדים אחר קידוש הו"ל כסעודה אחרת ואסור כנז' וכ"ש לפי דעת הרא"ש והא"ז בשם רא"ם שאוסרים אפי' בסעודה וכ"ש לפי מ"ש מרן ב"י סי' תצ"א כנז"ל לדעת הטור דהגם דמותר לשתות יין מבעוד יום ולמעלה כיון דסעודתו פורחא ואינו מעכב תאבון דמצה בלילה עכ"ז אחר קידוש אי הוה שעיד פורחא בהייתו עובא היה אסור כיון באוכל תכף המצה כנז"ל ואיך הרב עולת אליהו פסק להתיר בפשיטות באכילת מצה עשירה אחר קידוש ע"פ התחלת דיבור התו' הנז' וצל"ת. וכן דעת המג"א סי' תצ"א סק"ד דב' כוסות הא' עם הסעודה נחשבת כאכילה א' ואפי' אם הוו סעדי פרי כנז"ל ע"ש. וראיתי מ"ש הפר"ח סי' תפ"ב ע"ד הרא"ש כנז"ל ובכו"ד ז"ל וגם התו' דלא כהרא"ש שכתבו ברים ע"פ אהא דתנן ע"פ סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך וז"ל וא"ת והא אמרינן בפרק כל שעה בלקות של גוי ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה והכא אסר לאכול אפי' מבע"י וי"ל דבאותה סעודה אדם נזהר ואינו אוכל כל שובעו כדי שיאכל מצה לתאבון אבל מבע"י אין אדם נזהר ואוכל כל שובעו וסבר שעד הלילה יתאוה ואדרבה יהיה שבע יותר כי יתברך שמאכל במעיו ע"כ והכי נקטינן וכפסק המחבר ז"ל ודלא כהרא"ש עכ"ל הפר"ח:

והרב חמד משה סי' תפ"ב האריך ובכו"ד ז"ל ואף כי התו' ריש פירקין הקשו אמתני' דלא יאכל מן המנחה ולמעלה אהא דרב הונא דא' בלקות ע"ג וכו' ותירצו דבתוך האכילה יכול ליזהר. והמרדכי תירץ משום שבני מעים פתוחים אין לחוש ביגיעא דמיקא ניגבו ובקל יוכל לעבור על מצות עשה דאכילת מצה ואין דבר כזה נאמר כי אם לזריזים וזהירים מאד שירצה ליזהר שלא לאכול לשובע נפשו אבל מי שבירא לנפשו יקיים כדברי הרא"ש ולא יפסיד מצות עשה כזו גם הפ"ז הסכים לדברי הרא"ש עכ"ל ועש"ב. ועיין מ"ש בסי' רע"ג ורפ"ע ע"ע הר"ק ז"ל הנז':

אסור לקבוע וכו' עיין בב"י ועיין להרב א"ז סי' תמ"ד ועי' להגה"ה ולט"ז כאן ועיין להמב"ר הרב מסעוד אלפאסי ז"ל דנ"ב א' ב' ג' עש"ב ולהרב משבצות זהב כאן עש"ב. והרב לחם יהודה ה' שבת פרק ל' ולהרב פה"א ח"ד שם והרב יצחק ירנן שם והרב לב שלם שם ז"ל פרק ל' דין ד' אסור לקבוע סעודה ומשתה בע"ש וכו' ל' הרב המגיד מלכי בקדש דף ו' ג'. מרכבת המשנה דף ע"א ב' לחם יהודה דף כ"ז ב' פני משה פי' על הירו' סדר נשים מס' כתובות ד"א ב' מרכבת המשנה שם ע"ג עכ"ל. ועיין מרכבת המשנה אלפאנדרי שם פרק ל' דף ע"א ב':

סימן רנ"א·

סעיף א' כתב הרב ברכות המים ז"ל סי' ברכה היינו מאותה מלאכה אף ע"ג דתניא לעולם ועיין מג"ד סי' תס"ח משם רש"ל ורא"ש ועיין שכנה"ג סי' תס"ח הגב"י אות ב' ע"ש עכ"ל. והשכנה"ג סי' תס"ח הגה"ט אות א' ז"ל אינו רואה סי' ברכה לעולם וכו' נ"ב מן הלשון דלעולם משמע דלאו דוקא באותה מלאכה אלא בכל אשר יפנה ירשיע בלא יראה סי' ברכה הואיל ועבר ועשה מלאכה בערב פסח אבל הרא"ש ז"ל בפירושו לסמ"ג פירש אינו רואה סי' ברכה באותה מלאכה לעולם שאינו מרויח ואינו רואה תועלת ואם בא לו איזה תועלת מפסיד הוא כנגדה ממקום אחר וכתב הב"ח שכן נראה מפירש"י ז"ל בפ' בני העיר גבי המוכר ס"ת. עכ"ל:

והמחצ"ה ס"ס תקנ"ד ז"ל ופי' אינו רואה ס"ב מאותה מלאכה הביא בשם א"ר בשם ס' תניא וז"ל כלומר מאותן מעות שמרויח באותה מלאכה וז"ל התו' בתענית שם כל העושה וכו' סימן ברכה כלומר באותה מלאכה הרגיל לעשות בע"ב אינו רואה סי' ברכה לעולם משמע מלשונם דאפי' עושה אח"כ מלאכה זו בשאר ימות השנה אינו רואה סי' ברכה גם ממלאכה שעשה בשאר ימות השנה עכ"ל:

והב"ח ר"ס תס"ח ז"ל העושה מלאכה בערבי פסחים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סי' ברכה לעולם מ"ש אינו רואה סי' ברכה לעולם פי' באותה מלאכה אינו מרויח ואינו בא לו תועלת ואף אם בא איזה תועלת מפסיד הוא כנגדה ממקום אחר וכן פי' הר"א מזרחי באותה מלאכה וכן נראה מפי' רש"י פ' בני העיר גבי המוכר ס"ת או ביתו אינו רואה ס"ב לעולם ע"ש מהר"ש לוריא עכ"ל. ובסי' תרל"ו ז"ל וגר' ודאי דהא דקאמר דלטייה פירושו שקלל אותו בזה שלא יצמח מה שזרע אבל לאדם עצמו לא קלל והיינו הך דאינו רואה סי' ברכה לעולם דר"ל במלאכה זו אינו רואה סי' ברכה ולא הוה חמור קללה זו כשמתא שהוא שם מיתה וקללה של אדם עצמו ע"כ (נ"ל דאין להקשות דאם מצד עצמו א"ר ס"ב למה הילך נקללו בזה דאפשר דמצד א"ר ס"ב יכול להיות שיהיה לו תועלת בזה אלא שיפסיד כנגדו ממ"א ואז אינו ניכר כ"כ שהוא מפני זה כמו בשלא יראה סי' ברכה במלאכה עצמה ובזה הענין קיללו שלא יצמח כיתוגה ועיין להפ"מ באשל אברהם סי' תרל"ו ס"ק ג'):

בספר תניא רבתא בענין יום ע"פ ס"ס ס' ז"ל ר"ג אומר כל העושה מלאכה בע"פ א"ר ס"ב לעולם כלומר מאותם המעות שמרויח באותה מלאכה העושה בע"פ עכ"ל:

כתב המחב"ר כאן ז"ל סי' ברכה וכו' אי איכא איסורא א"ל עיין מ"ש ספר"ח סי' תל"ו במנהגי האיסור ועיין בברכ"י א"ח סי' תקפ"ה אות י' עש"ב עכ"ל. דמסיק בברכ"י דדעת מרן דאיסורא נמי איכא וסיים ז"ל ואפשר לומר בדוחק דמרן כל מ"ש בב"י בדין זה הוא לדעת הרב שמואל ליהודי דעתיה ולא מפי עצמו אמרה שכן דעתו רק הסביר פנים לדעת הר"ש אבל לדידיה נקיט כהרמב"ם גבי ס"ת דלטותא דרבנן משמע

משמע ליה איסורא וכמ"ש בי"ד והוא דעת הטור וכן שהם לעיל סי' פ"ו. ובדעת הרמב"ם האריך הפר"ח במנהגי האיסור אות י"ח ועיין מ"ש הכנה"ג בהגו' סי' ע"ז עכ"ל ועיין באורך להשכנה"ג סי' תס"ח הגב"י אות א' שהביא דעות האומרים דאיסורא ליכא ותמה עליהם מלשון הש"ס להדיא ריש פ' מקום שנהגו והרמב"ם סוף ה' י"ט שכתב אסור לעשות מלאכה בערבי י"ט כמו בע"ש וכו' עכ"ל. ועיין ה' חק יעקב סימן תס"ח ס"ק:

ענין פרקמטיא בע"ש ממ"ק ולמעלה אם דינה כמלאכה עיין להמשב"ר בנמוקי הבן דנ"ב נ"ג על סי' זה שהבי"ד המג"א וסתר ראיותיו וכו' וז"ל גם מה שהביא ראיה מפ"ב דשבת דתקיעה ב' לבטל העיר והנויותיה אדרבא יש ללמוד מכאן דאסור דהא פרש"י לבטל העם ממלאכה וממקח וממכר ומשמע דלרש"י תקיעה ב' היתה בשעת המנחה דהא אסור לעשות מלאכה מן המנחה ולמעלה דהיינו מט' שעות ומחצה ולמעלה כמו שפירש"י ז"ל עצמו בפ' ע"פ וא"כ בשעה א' היו מבטלין מלאכה ומקח וממכר ונראה טעמא דרש"י ז"ל דפי' כן מדקאמר תקיעה א' לבטל את העם ממלאכה שבשדות מכלל דמלאכות שבעיר עדיין לא ביטל אותם משום דעדין לא הגיע שעת המנחה וטעם שמקדימין לאלו שבשדות לבטלם כדי שיכינו צרכי שבת כדפירש"י עצמו וכן פי' הר"ן ז"ל:

איברא דלהרמב"ם ז"ל יש ללמוד דמותר דפירש הוא ז"ל דבשעת המנחה היו תוקעין תקיעה א' וכמו שהביא הטור בסי' רנ"ו וכפי זה גם בעלי מלאכות שבעיר היו בטלין משום דהגיע שעת המנחה והא דקאמר לבטל העם ממלאכה שבשדות ר"ל גם אותן שבשדות היו נמנעים מתקיעה שהיו תוקעין או אפשר לו' דרוב מלאכות בשדות היו ויושבין בעיר היו עוסקין במשא ומתן לכך נקט העם שבשדות א"נ וכו' ע"ש.

הרב ישועות יעקב ז"ל (א) העושה מלאכה. עיין במ"א שכתב דמו"מ מותר דהרי תקיעה שניה היה לבטל העם מחנות. והנה קיצר במקום שהיה לו לבאר דבאמת אין דבריו מוכרחין כך למ"ד דהאיסור עשיית מלאכה מן זמן מנחה גדולה ומזה מוכח דמו"מ אינו דומה למלאכה אבל למאן דס"ל מ"ק תנן אין מזה ראיה וכזה א"ש מה שפירש"י שבת דף ל"ה שם להבטיל העם ממלאכה שבעיר הרי חזינן דאין חילוק בין מלאכה למו"מ דרש"י ז"ל לטעמיה דס"ל מנחה קטנה תנן ורש"י סובר כן ודלא כהגהת מוהרש"ל ז"ל בח"ש וזהו כונת המ"א ומעתה לדינא לא מוכח דפרקמטי' שרי רק למאן דס"ל דמנחה גדולה תנן א"כ במנחה גדולה מותר ובמ"ק אין לנו ראיה להתיר ופשיטא דיש לאסור ובעינינו ראינו שהעם מקילין בדבר סמוך לערב ויש להחמיר עכ"ל:

ועיין באורך להרב תו"ש סק"ג והגם שדחה ראיית המג"א הייס ז"ל אכן לפי מ"ש שפיר מוכח דפרקמטיא שרי כמש"ל ודוק עכ"ל:

בספר יד יוסף ברביד הזהב סק"א הבי"ד המג"א והתו"ש וכתב ז"ל ולולא דעתם דעת קדם אלו הייתי כדאי היה נראה דאין חילוק בין פרקמטיא או שאר מלאכות דרבנן הנמשכים או מלאכות מן התו' דהכל אסור להתחיל מן מנחה ולמעלה אבל כשהתחיל לעסוק במלאכה קודם זמן איסור אין צריך להפסיק ואם כן י"ל דאין למ"א ראיה דדוקא פרקמטיא שרי דראיות שהביא דשרי פרקמטיא איירי בהתחילו לעסוק משעת היתר וכן משמע במרדכי וכו' ע"ש.

הרב מהנ"ה עמ"ש המג"א סק"א כתב וז"ל וכ"מ שפ"ב דשבת וכו' לבטל העיר והנויותיה ולפי הבנת העולם דמג"א מביא ראיה מדתני שם שש תקיעות תוקעים בע"ש תקיעה אחת לבטל העם ממלאכה שבשדה שניה לבטל העיר והנויותיה הרי מהתקיעה אחת כבר נאסרו במלאכה ועדין היו החנויות פתוחים עד תקיעה ב' ולכן תפשו עליו בס' א"ר וס' ת"ש וס' ח"מ דאדרבא מביא ראיה לאוכחו דהא פירש רש"י דשניה לבטל העיר ממלאכה וכמ"ש מ"א סק"ד ואדרבא המלאכ' וביטול חנויות זמנם שוה מתקיעה ב' ואילך ותקיעה א' היתה לבטל את העם שבשדות וע"ש במס' שבת שטעם למה הוצרך עם שבשדות להקדים ממלאכה. ואני בער איני מבין כן דלפי הבנתם הו"ל להביא גם הא דתקי' א' לבטל העם דמזה עיקר ראית מ"א דאע"פי שכבר הוצרכו לבטל ממלאכה בתקיעה א' מכל מקום התירו בפרקמטיא עד תקיעה ב' וזה גרם להם שהם הבינו שפרקמטיא וחנות הכל הוא ענין אחד. אבל לענ"ד הם דברים נפרדים דפרקמטיא היינו מכירה בצנעא. וחנות היינו בחנות פתוחה ומוכר בפרהסיא וע"ל סי' תקל"ח לענין חה"מ שיש חילוק בזה גם עיין בהלכות אבלות וא"כ מ"ש מג"א דפרקמטיא מותרת ר"ל בצנעא והחנות סגורה ולזה הביא ראיה מת"ש תקיעה ב' לבטל העיר והנויותיה דהיינו שיסגרו החנויות וכ"ה הוא שם בשבת וז"ל ו' תקיעות וכו' תקיעה אחת וכו' ועדיין חנויות פתוחים וכו' התחילו לתקוע תקיעה ב' וכו' וננעלו החנויות. הרי דבתקיעה ב' לא נתחייבו אלא לנעול את החנויות אבל לאסור פרקמטיא דהיינו אפילו בצנעא לא שמענו. וא"ת דגם פרקמטיא אסורה הו"ל להש"ס לו' כן דבתקיעה ב' נאסרה פרקמטיא וממילא כ"ש נעילת החנות. או דפרקמטיא הרי אפילו לאחר תקיעה ב' שכבר נאסרו במלאכה עכ"ל:

הרב תורת שבת שם ז"ל (א) כ' המג"א דפרקמטיא שרי. והנה מכני כיפן דפסחים ד"נ שהביא ראיה לרבינו בודאי שאינו ראיה שמה היו צריכים את הפרקמטיא גם לצורך שבת כמ"ש אך דלא אפשר ע"ש ובאופן זה אפילו מלאכה שרי כמ"ש בס"ב וראייתו מתקיעה ב' כבר דחהו הא"ר והת"ש דשבת דף ל"ה אי תקיעה ב' להבטיל עיר והנויותיה ופיר' רש"י העיר ממלאכה והנויותיה ממקח וממכר ש"מ דתרווייהו שוים נינהו ולהבטיל לגמרי משמע בין בצנעא בין בפרהסיא ודלא כמ"ש הרב מח"ש ז"ל וגם בסי' תקל"ט השוו פרקמטיא במועד לעשיית מלאכה לענין אסורם בחה"מ אך בסק"ד הקשה המג"א עוד דלמה יהיה אסור במלאכה הלא מדברי הברייתא דשש תקיעות מוכח שעשו מלאכה אחר מנחה. וא"ל דבמלאכות המותרים איירי שהרי נאמר נמנע העם מלעדור ומלחרוש ומכל מלאכות שבשדה דודאי לאו במלאכות המותרים איירי. ועוד הקשה מח"מ סי' של"ה דפועל צריך לעשות מלאכה אצל בעה"ב עד סמוך לשקיעת החמה. אך גם מזה האחרון אינו ראיה לע"ד. כי הפועלים א"צ להזהר בתיקוני דרבנן שהרי א"צ לברך שטוש"מ וגם בברכה דאורייתא מקצרים כמ"ש בסי' קצ"א וכן פסקינן לענין תפלה כמ"ש בסי' ק"י ס"ב ואף דשם נאמר דהאידנא מתפללים ומברכים היינו משום דאין בעה"ב מקפיד בזמן קצר כזה. אבל הכא בודאי שבעה"ב מקפיד במלאכת חצי היום או רביעית היום. ועוד שהאיסור הוא שאינו רוצה סי' ברכה ומה איכפת ליה לבעה"ב אי אין הפועל רוצה סי' ברכה. וא"ל מפני שעושה שליחותו של בעה"ב שהרי כלל הוא שאין שלד"ע ולא ילפינן ממעילה דחייב אי עשה שליחותו דבעה"ב כדאי' בקדושין דמ"ב. ועל קושיתו משש תקיעות נלע"ד לתרץ דאינו רוצה

רוצה

סי' ברכה לא איסורא הוא רק למי שמקפיד כי אין בו הפסד רק שאינו רואה סי' ברכה מאותה מלאכה כמ"ש רש"י בתענית ד"ל והמחבר בסי' תקנ"ד סכ"ד וש"ס תקפ"ה וכ"כ כל האחרונים כאן וכן מוכח מאינו רואה סי' ברכה דפאר דברים הנז' בד"נ דפסחים ע"ש ואם יושב ובטל ג"כ אינו מרויח דבר והראיה דשל כותבי סתו"ם ומוכרי תפלין נאמר שם בפסחים שאינם רואים ס"ב ובשום מקום לא נאמר דבר שאסור לכתבם להרויח ומעשים בכל יום שעיקר כוונת הסופרים ותגרי ספרים להרויח הוא וכן נאמר שם דהתלפה לשכר הריחיים והעוסק בקנקנים שאינו רואה סי' ברכה ואנה נאמר שלא לעסוק בקנקנים ומי מקפיד בכך והכ"נ כשהם עוסקים במלאכה בע"פ אף שנאמר להם שאין בו ס"ב כי יאמרו אם לא יועיל לא יזיק ועל אלה נאמר הברייתא דשם תקיעות. ועוד אפשר לומר דיש לחלק בין התחיל בה מקודם או לא כדרך שמחלקים בסי' הס"ח ס' דאינו רואה בה ס"ב לא גרע ממקום שלא נהגו לעשות דהוי כמו נדר אף שהוא לצורך המועד עכ"ל:

הרב מחב"ר ז"ל א' כ' המג"א דפרקמטיא שרי ושניא ראיות ועמ"ש הא"ר והתוס' שבת ועמ"ש הרב באר יעקב די"ב ב' ובס' נתיב חיים הביא ראיה מס"פ א"נ רב אשי שלא לרבינא בהדי פניא דמעלי שבתא לשדר לי מר י' זוזי דאתרמי לי קטינא דארעא למזבן עכ"ד. ויש לדחות דהא בדין זה כתב מור"ם דמלאכה דרך עראי שרי וא"כ לעולם דפרקמטיא כמלאכה והתם דרך עראי הוא ועוד יש לדחות דשאני דסחורה ופרקמטיא הוי כמו מלאכה אבל לקנות לצורך עצמו חפץ או קרקע שרי וכו'. עכ"ל ועיין מ"ש הרב הנז' בס' תקפ"ה:

והנה טעם איסור מלאכה בע"פ וי"ט מן המנחה ולמעלה שממנו יתב' אם פרקמטיא אסורה א"ל. הנה בספר א"ז הגדול ח"ב סי' י"ג כתב בזה ז"ל נראה בעיני דהא דאמר רבא מלאכה בע"פ מן המנחה ולמעלה היינו דוקא מלאכה קבועה שאסור לקבוע עצמו במלאכה כדי להשתכר בה מפני שצריך לעסוק בצרכי שבת אבל מלאכה בעלמא שהוא לשעה ואינו קובע עצמו עליה הויא ודאי שריא כדתנן פ"ק דשבת דף י"ט ב' בש"א אין שורין דיו וסמנין וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין עכ"ל. ולפ"ז דטעם מניעת מלאכה מהמנחה ולמעלה הוא מפני שצריך לעסוק בצרכי שבת א"כ מ"ל מלאכה קבועה מ"ל מו"מ בחנות קבועה סוף סוף הרי נטרד בכך שאינו יכול אז לעסוק בצרכי שבת. וא"ת שאם הזמין צרכי שבת מקודם לזה יהיה מותר הנה לא פלוג רבנן בזה גבי מלאכה שהטעם דמניעתה הוא מפני שצריך לעסוק בצרכי שבת הנה לא חילקו להתיר אם כבר עסק בצרכי שבת ותקנה קבועה שבאות כדי שיהיה האדם פנוי מעסקיו בע"פ מן המנחה ולמעלה כדי שיהיה יכול לעסוק בצרכי שבת ובפרט שיש צרכי שבת שאין האדם יכול לעשותם קודם לזה קודם לעסקיו דהיינו מלאכתו או ליישב בחנות לצורך מו"מ כגון לרחוץ ולחתוך צפרניו וללבוש בגדי שבת ולסייע ג"כ בצרכי שבת שלא יהיו דחוקים בקבלת שבת כראוי שבכל אלו זמן עשייתם הוא מהמנחה ולמעלה ולכן כל מלאכה בקביעות מטרדת האדם מלעסוק בעניינים אלו ולכן מנעו אותנו ממנה מן המנחה ולמעלה משא"כ אם היא דרך עראי ולא קבע עליה אין מטרדת האדם על צרכי שבת ולכן התירוה הפוס' כנז'. וכן על דרך זה נ"כ נאמר גבי מו"מ דאם קבע עליה כגון שיושב בחנות ודאי שמטרידו על צרכי שבת וצריך לעמוד לסגור חנותו ולעסוק בצרכי שבת משא"כ שלא בקביעות כישיבה בחנות אלא דרך עראי דשרי על דרך דאמרינן גבי מלאכה כנז'. וכן כתב המחל"ה בדעת המג"א דדוקא באופן זה התיר המג"א ע"ש ובזה אפילו הפוסקים החולקים על המג"א כפי פשט דבריו יודו דדרך עראי בלי ישיבה בחנות שרי:

והכלבו סי' נ"א ז"ל מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי שבתות עושין. מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום מן המנחה ולמעלה אין עושין. פי' הר"ם מנחה גדולה ולמעלה שהוא משש שעות ומחצה ולמעלה שמא מתוך טרדת המלאכה יבוא לידי חילול שבת אבל סמוך למנחה מותר ומן המנחה ולמעלה בשמתא דרבנן קאי העושה מלאכה ומאי שמתא שם מיתה כלומר כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה *). וכתיבה נ"כ אסורה מפני שהיא מאבות מלאכות וכתב הר"מ שמותר לכתוב דבר הלכה שאדם כותב לעצמו לאחר חצי היום לפי שהיא מלאכה שמים אבל סופרים שכותבין בשכר אין להם רשות לכתוב לאחר חצי היום עכ"ל. והרי"ן ז"ל כתב הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא במעלי שבתא לא מנהגא מן מנחתא ולעילא מנהגא עכ"ל. מ"ש הכלבו ז"ל ממנחה גדולה ולמעלה שמא מתוך טרדת המלאכה יבוא לידי חלול שבת נ"ל דאין ר"ל שמא ימשך במלאכתו עד אחר כניסת השבת דח"ו אפילו שום רשע מישראל לא יעשה כן דאימת שבת עליו אלא ר"ל דמתוך טרדת המלאכה שנטרד בה מהמנחה ולמעלה שאז נשארו עליו צרכי שבת הנז"ל וכיוצא בהם עד סוף היום לגמרי ויבא לידי חילול שבת דהיינו בעסקו בצרכי שבת סמוך לעת קבלת שבת ממש שהזמן דחוק אפשר שימשך בהם ויבא לידי חילול שבת ומשו"ה מנעוהו ממלאכה מהמנחה ולמעלה שאז לא יהיה לו טרדת מלאכה מן המנחה ולמעלה כי אם טרדת צרכי שבת ויהיה יכול לגמרם בריוח מבעוד יום ולקבל שבת בזמן הראוי ולפי"ז דעת הכלבו כדעת הא"ז דמשום שלא יהיה טרוד במלאכתו ויהיה פנוי לעסוק בצרכי שבת נגעו בדין זה.

אח"כ ראיתי דלשון הא"ז הנז' הביאו הד"מ סק"ב ובס"ק א' הביא מהגהת אלפסי דבע"ש נר' שממעטים בד"ה כדי שיתעסקו בצרכי שבת. ובס"ק ד' ז"ל ובמדרש פ' תזריע משמע דאין קורין בכתבי הקדש מן המנחה ולמעלה אבל שונין ודורשין בהן ואם צריך לו דבר לבדוק בודק אחריו ונ"ל הטעם משום שהוא ממשיך ויתבטל מלהכין לצרכי שבת וכן אמרו בגמרא לענין קריאתו בשבת עכ"ל והיינו מ"ש בר"פ כל כתבי ע"ש במשנה ובש"ס. והביאו מרן ב"י סי' ש"ז ז"ל וכל שטרי הדיוטות וכו' ובר"פ כל כתבי דף קי"ו אמרינן דאין קורין בכתבי הקדש בשבת כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין בשטרי הדיוטות לכ"ש ופירש"י ר"פ שואל שטרי הדיוטות של מקח וממכר ובר"פ כל כתבי פי' שטרי הדיוטות כגון של חשבונות וכו' כתבי שמחת הלולה וכו' וכ"כ ממ"ש הר"ן בפ' כל כתבי בשם הרז"ה מאחר שפסק מנהג הראשונים שהיו נוהגים לדרוש בכל שבת ושבת עד זמן הסעודה אין לנו למנוע עצמנו מלקרא בכל כתבי הקדש ובכל ספר שיש בו סדר קדו' כל היום כולו ע"כ משמע דדוקא בכתבי הקדש או ספר שיש בו סדר קדו' קורין אבל לא בספר שאין בו סדר קדו' וכו'. בר"פ כל כתבי תנן דיש כתבי הקדש שאין קורין בהם בשבת מפני ביטול בית המדרש דהיינו כתובים ופירש"י טעמא משום דמשכי ליבא ובשבת היו דורשין

*) **אה"א** נ"ל בהתכוון לתרץ דלא תקשי ליה מן פסחים דף נ' ב' דלא משמתינן ליה לכן כתב דר"ל שמצלאו קאי בחיוב במיתה מחמת שעבר על דברי חכמים לא שאנחנו משמתים אותו כנלע"ד נעה.

מקומות דנקטי רז"ל בלשון הוה עיין. וזה נר' כוונת מ"ש הרב יד דוד על לשון הו' שנז' וז"ל תוס' ד"ה כל העושה מלאכה וכו' כלומר באותו מלאכה שרגיל וכו'. כתבו כן כדי לבאר דלא נטעי מדקאמר לעולם בכלל שאר מלאכות נ"כ א"ר ס"ג והא ליתא אבל מה שכתבו רגיל הוא מגוזם עכ"ל. דמ"ש בכלל שאר מלאכות נ"כ וכו' מיעט כל פעמים שעושה מלאכת החייטות שלו בביתו שאינו בכלל א"ר ס"ג ולא קאי דוקא על שאר מיני מלאכות אחרי' חוץ ממלאכת החייטו' שלו וכיוצא כן נלע"ד בכוונתו וכאלו אמר בכלל שאר פעמים נ"כ הגם שיוכל הדוחה לו' דאפשר דס"ל כהרב מחל"ס כמש"ת:

וכ"נ דעת הרא"ש ז"ל כפי' לסמ"ג ומהרש"ל ושכ"ה ז"ל כמתבאר להדייא מלשון הב"ח סי' רנ"א ס"ב ומלשון הב"ח סי' תס"ח וסי' תרל"ו ובפרט מה שהבי"ת על פי' הרא"ש ז"ל בכן ירא' מפי' רש"י פ' בני העיר גבי המוכר ס"ת או בהו א"ר ס"ג לעולם ע"ש והיינו שכתב רש"י ז"ל שה באותם הדמים עכ"ל. ודברי הרא"ש ז"ל והב"ח ז"ל הנז' הביאם השכנה"ג סי' תס"ח הגה"ט אות א'. וכ"נ כוונת הרב ברכות מים:

וכ"נ דעת ס' חגיא רבתא בענין יום ט"ב סוף סי' ס':

וכ"נ דעת הרב פר"ח בהשגה דשם הרא"ש והתו' ז"ל שהבוה אותם לפי' רש"י פ' בני העיר וכתב ע"ז וברור הוא שכתב בסי' תל"ו סוף אות י"ח ז"ל ופי' א"ר ס"ג לעולם פי' הרא"ש שאינו תרוית ואינו רואה תועלת ואם בא לו איזה תועלה מפסיד הוא כנגדו ממקום אחר וכן פירש"י בפ' בני העיר וכן פי' התו' בסוף מס' תענית דפי' א"ר ס"ג הוא דוקא מאותה מלאכה או מאותן הדמים וברור עכ"ל הפר"ח ז"ל:

והא"ר סי' רנ"א סק"ב ז"ל א"ר ס"ג לשון ר"י דש"ו איני רואה בה סי' ברכה וכו' משמע דוקא באותו מלאכה וזה ראיה למ"ש הב"ח ר"ס תס"ח עכל"ל:

ובסי' תקנ"ד סכ"ד ס"ק כו' ז"ל מאותה מלאכה וכו' כלומר מאותן המעות שרויח באותו מלאכה (תניא) עכל"ל:

ועיין למג"א סי' תרל"ו סק"נ ובמקור בכ"י דמתגלה כנז"ל:

והא"ח ס' ט"ב דנ"ס ב' סי' י"ב זל"ל ועוד שאמרו כל העושה מלאכה בט"ב א"ר ס"ג לעולם כלומר מאותה מלאכה עכ"ל ובודאי בכוונתו ככל הנז"ל:

ולא ראיתי מי שכתב בכוונת התו' ז"ל היפך מהנז"ל כי אם הרב מחל"ס ס"ס תקנ"ד ז"ל ופי' א"ר ס"ג מאותה מלאכה שניא בס' א"ר בשם ס' תניא וז"ל כלומר מאותן מעות שמרויח באותה מלאכה. וז"ל התו' בתענית שם כל שעושה וכו' סי' ברכה כלומר באותה מלאכה שרגיל לעשות בט"ב א"ר ס"ג לעולם עכ"ל. משמע מלשונם דאפי' עושה אח"כ מלאכה זו בשאר ימות השנה א"ר ס"ג גם ממלאכה שעשו בשאר ימות השנה עכ"ל שמחל"ס והוא יחיד בזה בכוונת התו' ז"ל שנז' כנז"ל:

כתב הב"ח סי' רנ"א ס"ב ז"ל כתב אבי"ה דוקא העושה מלאכה להשתכר וכו' נר' דטעמא משום דמסתמא כהי א"ר ס"ג הוי דומיא דכל הני א"ר ס"ג דמייתי בכך סוגיא דר"פ מקום שנהגו דמיירי לענין שכר והריוח שא"ר ס"ג בשכר או מפני שים בה נדנוד עבירה או מפני דהכל תמהין ומלעיזין עליה ועין שולטת בהן ע"ש. ומ"ש בסו"ד אפי' אינו עושה להשתכר אם אינו עושה לצורך שבת אסור נר' דטעמו דכעושה להשתכר משתייה דלעייה דא"ר ס"ג בשכר דאותה מלאכ' אבל באינו עושה להשתכר איסורא דרבנן קעבר ומחייב כדיני שמים כיון דאינו עושה לצורך שבת עכ"ל:

עיין ב"ח ר"ס תס"ח בשם רש"ל בביאור א"ר ס"ג לעולם ובסי' תרל"ו זל"ל ונר' ודאי דהא דקאמר דלעייה פירושו שקלל אותו בזה שלא יצמח מה שזרע אבל לאדם עצמו לא קלל והיינו הך דא"ר ס"ג לעולם דר"ל דבמלאכה זו א"ר ס"ג ולא הוי תאור קללה זו כשמתא שהוא שם מיתה וקללה של אדם עצמו ע"ש. ואל"ה דכיון דהאי דלעייה היינו הך דא"ר ס"ג למה הולך למלעייה אחר שסבר לעיוה רז"ל ואפשר דהאי לעייה היינו כמו הודעה לזה כמ"ש רז"ל לא קללה מאדם. ולפי מ"ש לענ"ד כמ"ש התו' שרגיל וכו' בדקדוק ל' רז"ל כל העושה וכו' ולא בפעם א' באקראי אפשר לו' דמשו"ה הולך למלעייה מאדם אם שיכיר בו שהוא אינו מקבל והקב"ה ערפו לזרוע אמר שאם ירויח יחזור בפעמים אחרים לכן לעייה שע"כ שלא ירויח לא יחזור לעשות כן פעמים אחרים:

סימן רנ"ב.

סעיף א'. כתב עיקרי הד"ט ס"א אות י' ז"ל בורפי י"ם מתנואה ושמוך לשבת לא נגמרה מלאכתו אינו חייב להסיר הכיסוי מן היורה להפסיד ממונו ואף הי"ם שיולא בשבת אינו אסור משום נולד דהעיקר כדעת שחולקים על הרב התרומות דס"ל לאסור משום נולד פנים מאירות ה"א סי' פ' שכ"ל:

סעיף ד' הג"ה איסור לוקח כלים מבית האומן בשו"ע וכו'. נ"ל אם איסור זה הוא אפילו גבי אומן ישראל בגמר אפירת שבגד קודם שו"ע שאסור להביאו מביתו בשו"ע או"ד דוקא גבי אומן נוי. הנה מרן בב"י כתב וז"ל כתב הר"ן בפ"ק דשבת אמתני' דוכולן ב"ה מתירין עם השמש ומסתברא לי דכל שקלן אעפ"י שעשה הנוי מלאכה בשבת מותר לישראל ללבוש הכלי בשבת עצמה דכל שקלן אדעתא דנפשיה קעביד אבל בהג"ה שם כתב ולי נרא' שאסור ללבוש בגדים שנתנו לאומן עש"ם ונגמר מלאכתן בשבת ואף כי נקלן מכרן ובאגור כתב בשם שס"ל ומורי לא ס"ל האי פיסקא שיהא אסור ללבשו וכ"כ הר"ת:

בספר זכור ליצחק סי' ק"ז בענין אם מותר להביא בגדים התפורים מבית הנוי בשו"ע ללורך השו"ע ללבשן באותו יום וכו' כתב דלכאורה נראה דאסור ממ"ש המרדכי פ"ק די"ע בשם תשו' ר"א גאון והביאו הגמ"י פ"ב מהי"ע. ומורס סי' רנ"ב ד' הג"ה ע"ש ואחר השקפה מעט נראה דלדידן דקי"ל כמרן ז"ל הנה מרן ז"ל בב"י שם הביא כל הנז"ל ובסו"ד כתב ז"ל וז"ל הר"ן נ"ל טעם דאין מביאין אינו אלא משום טירחא באי"ל. ומשו"ה שרי ללורך המועד ואין ה"נ דללורך שו"ט שרי להביא כלים מבית האומן ולא חיישי' למראית העין דמימר אמרי מאתמול גמר ליה וא"נ גמר ליה היום דילמא קלן ונוי בנפשיה קעביד עכ"ל הרי שכתב דלהר"ן שרי אפילו להביא מבית האומן עצמו משום דקלן ואעפ"י שעשה הנוי המלאכה בשבת עצמו מותר לישראל ללבוש הכלי בשבת עצמו וכ"פ מרן בש"ע שם ס"ב ועיין אנלי לעיל סי' ע"ב שהארכתי לחזק פסק מרן ז"ל הנז' נגד מ"ש הב"ח והאחרונים ז"ל עש"ב. ולכן הגם דמורס ושאר האחרונים ז"ל פליגי אגן כמרן ז"ל

ז"ל קי"ל דמותר וכו' כל היכא דקלן וכו' ומציאות קלן עיין מרן ב"י סי' רמ"ז. ובש"ע שם ס"ס ולא הוצרך מרן בש"ע לבאר דין זה דמותר בשו"ע להביא וכו' כנז"ל משום דכבר פסק בהדיא כהר"ן דכל שקלן מותר ללבוש וכו' והנה י"ל דמיירי אם שיגרם לו אבל לא שילך להביא מביתו מ"מ הרואה הדברים במקורן בב"י יבין הדבר על בוריו דאפילו להביא נמי מותר כנז' עכ"ד ס' זכור ליצחק ועש"ב :

סעי' ה' וכן בוסר המליאות שנתרסקו מבע"י כ' הכנה"ג הגה"ט ז"ל נ"ב קדרה של דייסא שמסירין אותה ע"ג כירה בשבת לאחר שמורידין אותה מותר להכניס בה עץ הפרור ולהגיס בה הרבה ולערב אותה ולהכות בעץ הפרור על צדדי הקדרה או בתוך הקדרה עד שיתערב הכבר והמים ותעשה כולה גוף אחד. אגרות הרמב"ם ז"ל סי' י"א עכ"ל. ובשכנה"ג סי' שכ"א הגב"י ז"ל ואולי שזהו אע"פ הרמב"ם בתשו' שהביא מרן ז"ל וגם כשב"א מש"פ כתבו והביאו הטור סוף סי' זה דמותר לגמור שחיקת הריפות בעץ פרור בקערה בשבת ובתשו' הוסיף דאפילו נתינת מים מותר והאחרונים לא גרע מהריפות דלאו מחוסר דיכה הוא אלא מחוסר שחיקה והרי אלא שראיתי לה' ב"ה כתב שהרמב"ם חזר בו מתשובתו לחיבורו וצריך שלא יערוף בכח ולפי"ז בתבאיד"י צריך שלא יערוף בכח וזה א"א ול"ע ע"ש :

ושייך לסי' ש"ח ושל"ח ע"ע לשכוך גלגלת השעה בשו"ע כדי שלא תשתוק מהילוכה בעוד שעדין הולכת :

הרב עיקרי הד"ט סי' י"ד אות ב' ז"ל עיין להרב באלה יעב"ץ ח"ב שלצורך מצוה עוברת כגון לידע השעה המיוחדת לתפלה וכיוצא והוא יושב באפלה ויש אותו זוג המקשקש לשעות כשדוחקין אותו בלע"ז ריפטיציאוני התיר למעשה לצורך מצוה לדחקו כדי שיקשקש ועיין במים רבים סי' ל"א וכו' ודברי דוד סי' מ' ומהרי"ו בתשו' סי' ק"ל ס"ל דאף אם מקשקש מעצמו אסור להטותו הולך בשבת משום השמעת קול. ועיין ג"כ להרב עמק בנימין סי' ז' שאסר איסר לילך באורולוגיו גם הרב בית דוד סי' קכ"ג אסר טלטול אורולוגיו העשוי בבתי עששיות של זכוכית זו למעלה מזו וא' מהן מלאה חול וכ"ש שאסור להפכה דזו היא פריכתו. וגדול בדורנו וכו' גם הרב פרי מגדים באשל אברהם אלו דלא נחה דעתו במה שהתיר הרב פנים מאירות ח"ב סי' קכ"ב אפי' למשוך השלשלת בשבת דהו"ל כמטה רפויה ואיהו ז"ל דחה דמיונו משום דאין זה כלי כלל בלא המשכה והוי המשכתו כמכה בפטיש או מדרבנן דהוי כמודד ועי"ג אפשר להקל ולאומרה אפי' ע"י ישראל ומ"מ למנין טלטול כתב דעתה תכשיט הוא לכל אדם ואפשר להתיר ע"ש. ותמהני דבחלק משבצות זהב שלו בסי' רנ"ב אות ז' מקל אפי' להפוך השתי עששיות דהיינו ההיא דהרב בית דוד דלאו מידי קעביד ודלא הוי מוקצה דיחדו לכך הכלי ע"ש. ומ"ש מהמשכת השלשלת דאוסר וכמה שהקל כאן עי"ג התם אחמיר טובא וס"ל דאם תקן הגוי בשבת בשביל ישראל שאסור להנות לשמוע ולידע השעה כמו נר שהודלק בשביל ישראל וכו' עכל"ל :

והרב יד אהרן מ"ב סי' ש"ח הגב"י ז"ל ולא מצאו איסור ברור וכו' נ"ב ומהריק"ש ז"ל כתב דמי שיש לו זמן קבוע מותר דהוי מדידה של מצוה ואין החול מוקצה כיון שיחדו לכך ע"כ אין נראה מדברי מהרי"ל כן ועוד דכל זה הוא לטלטל דוקא אבל להפכו יראה דלכ"ע אסור. הרב בית דוד חא"ח סי' קכ"ג ועיין בס' ד"מ חא"ח סי' כ"ה אות ז' והרב פנים מאירות ז"ל ח"ב סי' קכ"ב התיר בפה מלא לטלטלו והעידו שהרב מהר"ר לבי ז"ל והרב נפתלי כ"ץ וגאון אחר היו נושאין אצלו כלי השעות וכן ראיתי להרב המובהק מהרח"א ז"ל שהיה מטלטל כלי השעות וע"ש בס' פנים מאירות שכתב שלדעתו היתר גמור להופכו ע"י הגלגלים אף בשבת וזה נ"ל קולא יתירה ועיין בספר פרי האדמה ח"ד ד"ד ע"ג וע"ד שהביא שם תשו' מהריק"ש ז"ל כתיבת יד להתיר (אה"א מספקא לי אם התירו מהריק"ש ופי' להפכו או דוקא בטלטול) ושכן כתב הרב חמדת ימים דף קל"ט וכתב הוא דהמקיל לטלטל כלי השעה יש לו על מה לסמוך ועיין בספר דבר שמואל סי' של"ד ובספר מים רבים חלק א"ח סי' ל"א עכ"ל ועיין המשד"ר דף ע' א' ב' ג' על סי' ש"ח סכ"א :

בספר יד יוסף על ה' שבת סי' ש"ה סכ"א ז"ל ומה שהעולם נוהגים להעריך המראה שעות בהלוכו ואחר שכבר עמד אין מעריכין אותו עיין בתשו' הר הכרמל חא"ח שצדד להקל ועיין מ"ש בברכי"ד לקמן סי' של"ח ובפ"מ כאן סקע"ה וסי' רנ"ב במשבצות זהב סק"ה עכ"ל. ושם על סי' של"ח ס"ג בברכי"ד הזהב ז"ל (ג) זוג המקשקש וכו' מותר לצרכו ולהכינו מבע"י כדי שילך ויקשקש כל השבת. וראיתי בספ' חיי אדם כלל מ"ד דין י"ט ז"ל ולפי מ"ש רש"י בעירובין דף ק"ג דכשנפסק נימא ומגלגל היתד שלמעלה עד שמאריך ומגיע ליתד של מטה וכורכה בו הוי אב מלאכה דמתקן מנא ע"כ. ולפי"ז אסור להאריך זייגר שקורין אנדרייכן שזה דומה ממש לזה וא"כ אסור ג"כ לו' לגוי לשעריכו אך בשעה שהוא ערוך אפשר דלא שייך זה ויש להתיר ע"י גוי לצורך מצוה ודוקא בשעה שהוא ערוך כנ"ל עכ"ל ואחרי מחילת כבודו לכאורה לא דמיא הא להתם דע"כ הוי התם אב מלאכה אלא כשהוסר הנימא לגמרי מהיתד דלמטה וצריך לכורכה עליו נמצא דאיהו עושה לגמרי תיקון כלי משא"כ בזייגר וכיוצא בנימא אם באחוז השלשלת והנימא בשני היתדות אלא דמשלשלה הנימא מלמעלה למטה ומתפשט אותה י"ל דלא אסור מה"ת ואפשר דאפילו שבות נמי ליכא וראיה נכונה לפקע"ד למ"ש מעירובין ק"ג דתניא התם בן לוי שנפסקה לו נימא בכינור קושרה רש"א עונבה רבא"א אומר אף היא אינה משמעת את הקול אלא משלשל מלמטה וכורך מלמעלה ופירש"י דלרבנן עדיפא למעבד קשירה דהא משלשל נמי אב מלאכה דמתקן כלי כהלכתו וכו'. וק' דהא ידוע דלא יכול לקשור אלא כשמרפה קצת מהתפשטו' ויכול לקשור ואחר כך צריך שוב להתפשט ולהאריך הנימא וא"כ עדיפא יותר למעבד כר' אלעזר שמשלשל לבד ממקום הפסק ואין קושר ולמ"ש אתי שפיר דמה שמתפשט אחר הקשירה לא עביד כלום כיון דשתי הקצוות אחוזים וכרוכים ביתדות משא"כ לר"א אם ישלשל ממקום שנפסק ויכרוך ביתד למטה הוי שפיר מתקן כלי וגם לא הבינותי מה חילוק יש לפי דעתי בין שהוא ערוך לאינו ערוך ואולי כיון שעדין הוא מקשקש אלא שהוא מעריכו מפני להיותו ערוך זמן יותר הוי כנעשה א"כ ממילא וכמ"ש המ"א לעיל סי' רנ"ד ס"ק כ' גבי רחיים של מים אבל באינו ערוך דאע"ג דמלאכה ליכא כיון שהשלשלת אחוז ביתדות מ"מ בשעה שערוך מקשקש מיד הזוג נמצא משמיע קול בשבת ואלא דחיי אדם אינו מתיר כי אם על ע"י גוי משום לדעתיה הוי מלאכה וטעמא דבר אם הוא ערוך כבר משלשלו כולו הישראל ויראה משום דאפילו שבות ליכא דאם לא כן קשה כהנ"ל לרבנן למה סברי קושרה וצריך לעבור עוד על השבות מה שמשלשל וכהנ"ל אלא ודאי כיון שהוא אחוז

אחוז ואין ניטל לגמרי מיחדות לא אסור אפילו משום שבות מ"מ נ"ל דאין לערוך יותר ממה שצריך ליוה"ש אע"ג דהדא טירחא מותר להכין כל מה שהוא רוצה. עיין סי' תקי"ג ותקי"ד ולעיל סי' שנ"ו ס"ד ובתוספת שבת ס"ק י"ב מ"מ כל בלבול הוי טרחא בפני עצמו ונמצא שהוי מכין משבת לחול עכ"ל:

והרב פרי מגדים במשבצות זהב סי' רנ"ב ז"ל (ז) והשעמדת זייגר בשבת משמע כאן וד"מ שאסור בשבת ואפילו הכי שרי להשמיע דיודעים דמאתמול שהעמידו ובריחיים אסור שיאמרו היום נתנו החטים ברחיים ועיין סי' של"ח ס"ג והרב כ"כ אף למאן דמחמיר ברחיים ובטלטול מותר וכן אותן זכוכית שמניח בתוכו חול וקורין שעה מותר להפכו בשבת להוריק מזה לזה דלאו מידי עביד ואוקלה לא הוה דיחדו לכך הוה כלי לצורך גופו ומקומו עיין סי' ש"ח בזה ואי מותר לומר לגוי להעמיד בשבת צ"ע דאפשר יש בו מלאכה ד"ת ושבות דשבות התירו במקום מצוה לידע זמן ק"ש ותפלה אבל ד"ת לא. ואם תקן אותו גוי בשבת בשביל ישראל אפשר דאסור ליהנות לשמוע ולידע השעה כמו נר שהודלק בשביל ישראל אע"ג דלית ביה ממש כשמיעת קול. ועיין שו"ת פנים מאירות בזה ואי"ה בשל"ח אבאר בזה וכאן אין להאריך ובש"ת סי' ש"א אם ינזור ה' יבואר ופ"מ קכ"ג בזה ובשל"ח עכ"ל:

ושם סי' של"ח סק"ב ז"ל מותר עע"ז עיין סי' רנ"ב ס"ה וש"ת סנ"א ואם נאמר דאורלו"ן שלנו מותר לטלטל שהם ככלי הנשים וכדומה וגם מותרים לערכו בשבת מ"מ מה שמשמיע קול אסור לערכו בשבת דהוי כעושה מעשה להשמיע קול בשבת והוי ככלי שיר או כלי המיוחד לכך דשמא יתקננו עיין אות א' אם כן הוי מלאכתו לאסור ומיהו אם הולך בשוק או בהשכנ"ם הוי צריך לגופו ובבית י"ל דאסור בטלטול ע"כ לשונו:

ושם באשל אברהם סי' ש"ח ס"ק ע"ח ז"ל יש להסתפק. עמ"א בשו"ת פנים מאירות ח"ב קכ"ב מתיר לטלטל זייג"ר של כסף וגם להעמיד ולמשוך השלשלת בשבת מתיר כמו מנעל רפוי ע"ש ועש"י רנ"ב ס"ה ובש"ח ס"ג משמע בשבת אסור לערכו ולמשוך השלשלת ומשמע איסור תורה דאל"כ אין לדמות לרחיים ע"ש ואפשר דל"ד למנעל רפוי וכדומה שזה אין כלי כלל רק המשכה והוי כמכה בפטיש או מדרבנן אסור דהוי כמודד בשבת ועי"ג אפשר לסקל גם לחולה שצריך לכך אפשר להתיר ע"י ישראל באפשר ולענין טלטול י"ל דעתה תכשיט הוא לכל אדם ואפשר להתיר עכ"ל (עיין בית הרואה ד"ך ג'):

בספר פתחי תשובה ז"ל סי' של"ח ס"ג זוג המקשקש וכו' ע' ש"ת ובתשובות בנין עולם סי' י"א דעתו יותר נוטה להתיר בכל ענין ע"ש ובתשו' כתב סופר סי' נ"ה דרבו המתירין להמשיך באותן שאינם מקשקשין ומ"מ כבר נהגו איסור אפילו באותם שאינם מקשקשין השעות ובאותם שמקשקשין השעות לכ"ע אסור משום משמיע קול ואין להתיר כי אם על ידי גוי ודוקא בעוד שהוא הולך ע"ש עכ"ל:

סימן רנ"ג.

ענין אם מותר להשהות קדרה חיה או שהתחילה להתבשל ע"י שיתן בתוכה חתיכה חיה אם בדעתו לאכול אותו התבשיל בליל שבת עצמה אחר שיגמר בישולו אפילו בחצות לילה:

הנה הרמב"ם פ"ג מהלכות שבת הלכה ד' ז"ל תבשיל שלא בישל כל צרכו ומים שלא הוחמו כל צרכן או תבשיל שבישל כל צורכו וכל זמן שמצטמק הוא יפה לו אין משהין אותו על גבי האש בשבת אעפ"י שהוא מבע"י גזירה שמא יחתה בגחלים כדי להשלים בישולו או כדי לצמקו לפיכך אם גרף האש או שכיסה את הכירה באפר או בנעורת פשתן הדקה או שעמום הגחלים שהרי הן כמכוסות באפר וכו' או שהסיקוהו בקש או בגבבא שהרי אין שם גחלים בוערות הרי זה מותר לשהות עליה שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל ואין חוששין שמא יחתה באש. ח' תבשיל חי שלא בשל כלל או שבישל כל צרכו ומצטמק ורע לו מותר לשהותו ע"ג האש בין בכירה ובין בתנור וכן כל תבשיל שבשלה ולא בשל כל צרכו או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו אם השליך לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות נעשה הכל כתבשיל חי ומותר לשהותו על האש אעפ"י שלא גרף ולא כיסה מפני שהרי הסיח דעתו ממנו ואינו בא לחתות בגחלים עכ"ל. וכתב מרן כ"מ ה"ד ז"ל לפיכך אם גרף וכו' שהרי הסיח דעתו וכו' כתב הרמ"ך נ"ע היאך הסיח דעתו שהרי בדעתו לאוכלה בלילה ומי לא עסקינן דאין לו תבשיל אחר כי אם זה והטעם הנכון משום דעביד (מעשה) כיון דגרף או קטם דלא אתי לאתויי וכן פירשו רבותי עכ"ל. וי"ל לדעת רבינו דקים להו לרבנן שכל שגרף הוא מסיח דעתו. ח' כל תבשיל שבשל ולא בשל כ"צ וכו' ואם השליך לתוכו אבר חי וכו'. לכאורה נראה דדוקא בשהשליך לתוכו אבר חי דאי אפשר להתבשל בלילה משום דמסיח דעתו מניה אבל בפי' המשנה כתב רבינו ז"ל והשתבשיל בשל ולא בשל ישימו בו בעת הטמנתו דבר חי כגון בשר או ירק ויהא מותר להשהותו ע"ג גחלים מפני שהוא מסיח דעתיה עכ"ל. נראה מדבריו שאפי' נתן בה דבר שאפשר להתבשל מבע"י כמו ירק וכיוצא בו הרי דכיון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנה מידכר ולא אתי לאתויי דומיא דהרי לשהות ע"ג כירה קטומה והני לה נקטינהו כל דהו משום דכיון דעבד בה היכרא מידכר ליה ולא אתי לאתויי עכ"ל מרן ז"ל:

נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דל"ש גריפה וקטימ' ל"ש חתיכה חיה כולם מטעם א' הותרו בשהייה משום דמסח דעתיה מניה ופירש מר"ן ז"ל לתרץ קושית הרמ"ך ז"ל שהכוונה היא שאפילו צריך לה בלילה קי"ל לרבנן דכיון שגרף הוא מסיח דעתו וא"כ ה"ה גבי חתיכה חיה שכתב הרמב"ם ז"ל מפני שהוא מסח דעתו הכוונה היא ע"ד מ"ש בגריפה וקטימה שאעפ"י שדעתו לאכלה בלילה מ"מ קי"ל לרבנן דכל שנתן חתיכה חיה מסיח דעתו וזה אפילו למ"ש הרמב"ם ז"ל בחיבורו לשון אבר חי משום דלא גרע מקטימה כ"ד שאעפ"י שצריך לתבשיל בלילה מ"מ קי"ל לרבנן שעל ידי מעשה זה מסח דעתיה מניה כ"ש לפי ה"ט שכתב הרמ"ך ז"ל גבי קטימה דהיינו דכיון דעביד וכו' וכ"כ מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה גבי חתיכה חיה הנז' כמ"ש מרן ז"ל דהני אפילו בירק משום דכיון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנה מידכר ולא אתי לאתויי לפי"ז כ"ש בנד"ד שהוא חתיכה מבשר חי שהוא מעשה מוכיח יותר מקטימה וכו' ולכן מהני אפי' בתנור משא"כ גבי גריפה וקטימה כמ"ש הרמב"ם ז"ל הלכה ה':

וכן נראה משמעות שכתב הרמב"ם ז"ל וכן הרא"ש ז"ל בפסקיו למס' שבת אות ל"ה שסתמו והתירו להשהות קדירה חיה או מבושלת שנתנו לתוכה חתיכה חיה ולא חילקו בין אם צריך לאכול ממנה בליל שבת או אם אין צריך לה אלא ליום השבת וכל כי הא מלתא אם היה אסור להשהות לצורך ליל שבת אפילו בחתיכה

היה לא הו"ל ז"ל לסתום ולהתיר בסתם להשהות על ידי חתיכה חיה והו"ל לבאר ולומר דה"מ לצורך מחר משא"כ לצורך הלילה שרוצה להמתין עד חצות וכיוצא דלא מהני ביה חתיכה חיה וכ"ש לפי"ז דלא מהני ביה קטימה שהרי מעשה הקטימה גרע ממעשה חתיכה חיה שזו לא מהני בתנור וזו מהני אפילו בתנור כמ"ש הרמב"ם ז"ל ומדסתמי הרמב"ם והרא"ש ז"ל ולא חילקו בזה מוכח דלא שנא לצורך מחר או לצורך הלילה בכל ענין מהני גריפה וקטימה וחתיכה חיה וכמ"ש מרן מהרמ"ך ז"ל גבי קטימה כנז':

וכ"נ מלשון רבינו הטור סי' רנ"ג ומ"ש עליו מרן ב"י ז"ל וז"ל רבינו הטור. כירה שהיא עשויה כקדרה ושופתין ע"פ הקדרה למעלה ויש בה שפיתת מקום ב' קדרות אם הוסקה בגפת או בעצים אסור ליתן עליה תבשיל מבע"י להשהותו עליה לצורך הלילה אא"כ נתבשל כל צרכו והוא מצטמק ורע לו או שהיה חי שלא נתבשל כלל שהשתא ליכא למיחש שמא יחתה כיון שנתבשל כל צרכו ובחי נמי מסיח דעתו ממנו עד למחר ובכל הלילה יכול להתבשל בלא חיתוי אבל אם נתבשל קצת אפילו כמאכל בן דורסאי שהוא שליש בישולו ולא נתבשל כל צרכו או אפילו שנתבשל כ"צ אם הוא מצטמק ויפה לו אסור להשהותו עליה אא"כ גרף פי' שהוציא ממנה כל הגחלים או קטם פי' שכיסה הגחלים באפר למעט חומם דחיישינן שמא יחתה ואם נתן בה חתיכה חיה מותר כאלו היתה כולה חיה שהרי הסיח דעתו ממנה בשביל החתיכה החיה שאינה יכולה להתבשל עד למחר אבל לסמוך לה קדרה בסמוך וכו' וכל זה בענין שהייה לצורך הלילה כמ"ש ר"ת שהרי זה אינו הטמנה אלא כעין כסא של ברזל והקדרה יושבת עליו והיא תלויה באבנים וכיוצא בהם. אבל הטמנה ע"ג גחלים לד"ה אסור דקי"ל הטמנה בדבר המוסיף הבל אפילו מבע"י אסור עכ"ל וז"ל מרן ב"י ומ"ש ואם נתן בה חתיכה חיה מותר וכו' שם פ"ק דשבת ואי שדא ביה גרמא חייא שפיר דמי מ"ט דאסח לדעתיה דאמר השתא ודאי לא בשיל ולא אתי לחתויי ומדברי הגמרא והפוסקים נראה דלא שרי אלא דוקא כשמשליך לתוכו אבר חי שאי אפשר להתבשל אלא בלילה משום דמסח דעתיה מניה אבל הרמב"ם כתב בפי' המשנה וז"ל וכשהתבשיל בשיל ולא בשיל ישימו בו בעת הטמנתו דבר חי כגון בשר או ירק ויהא מותר להשהותו ע"ג גחלים מפני שהוא מסיח דעתו. נראה מדבריו שאפילו נתן בה דבר שאפשר לו להתבשל מבע"י כמו ירק וכיוצא בו שרי משום דכיון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנה מידכר ולא אתי לחתויי דומייא דשרי להשהות על גבי כירה קטומה ושני ליה בקטימה כל דהו משום דכיון דעבד בה היכרא מדכר ליה ולא אתי לחתויי וכו'. ומ"ש רבינו וכל זה בענין שהיה לצורך הלילה וכן מ"ש בתחי' הסי' אסור ליתן עליה תבשיל מבע"י להשהותו עליה לצורך הלילה יש לפרש דלצורך הלילה לאו דוקא דה"ה במשהה לצורך מחר אלא דמשום דאורחא דמלתא שמי שמניח קדרתו לצורך מחר הוא מטמין אותה כדי שלא תצטנן והמניחה לצורך הלילה אינו מטמין נקט לצורך הלילה כלומר כל צורך הלילה שלא הטמין ואפשר דדוקא נקט לצורך הלילה דאילו לצורך מחר בכל גוונא שרי להשהויי ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה או בתנור אפילו התחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי דכל צורך מחר מסח דעתיה ולא אתי לחתויי וכמ"ש בכלבו ובהגהות מרדכי פ"ב אבל לא ראיתי בדברי שום פוסק זולתם שחילק בכך. עכ"ל ומכלל הדברים שנתבארו בסימן זה אתה למד שמה שנוהגים להשהות בכופח תבשיל לצורך סעודת שחרית יפה הם עושים לדעת רש"י וסיעתו שפסקו כחנניה דאמר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה דהשתא קדרות דידן כשמשהין אותם כבר הם מבושלות כמב"ד ויותר וכבר נתבאר לעיל דכל שמותר להשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה מותר להשהותו ע"ג כופח או בתנור אפילו אם התנור מוסק ואפילו אם הקדרה סמוך לגחלים והוא שלא תהא נוגעת בגחלים ואפילו לדעת הרי"ף וסיעתו אפשר דשרי משום דתנור דידן ככירה דמי כמש"ל בשם ר"ת והילכך כל שגרף או קטם שפיר דמי אי נמי משום דאפשר דלא איירי בגמ' אלא במשהה לצורך הלילה אבל משהה לצורך מחר מותר אפילו ע"ג כירה שאינה גרופה ולא קטומה או בתנור דכיון דלצורך מחר הוא אסוחי אסחיה לדעתיה ולא אתי לחתויי ומ"מ לצאת ידי כל ספק נכון להנהיג שישימו חתיכת בשר חי בקדרה סמוך לחשכה דבכה"ג לכ"ע שרי בלי פקפוק כמו שנת' וכו' ז"ל שבולי הלקט רש"י כתב אנן דמשהינן קדרה ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה אהכי שרי דאמרינן כל שהוא כמב"ד שרי להשהותו וכו' וגדולה מזה כתב הרב ישעיה דכל מידי דשרי להשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה שרי לטמנו בדבר המוסיף הבל מבע"י ופ"ב הוא ולא נאסר להטמין אלא דבר שאסור להשהות דאע"ג דבדבר המוסיף ליכא למיחש לחתויי גזרינן שמא יטמין ברמץ ודוקא במה שהוא עביד לאכול בלילה איכא למיגזר שמא יחתה אבל הטמנה שאנו עושין לצורך מחר ליכא למיגזר כדאמרינן בפ"ק וכתב הרב בנימין מ"מ אע"ג שאנו מתירין הטמנה לצורך מחר נראה שצריך להניח הקדרה ע"ג פטפוט שלא תהא הקדרה על גבי גחלים שאם יניחנה או יטמננה ע"ג גחלים פעמים שמוצא שם גחלים בוערות שם למחר ויהא אסור להוציא הקדרה שלא יניע הגחלים וילחשן וקרוב הדבר לבוא לידי חיוב וגם' ירא"ים אוסר אפילו לומר לגוי להוציאה בשבת מן האש עכ"ל. וכן משמע מדברי המרדכי ר"פ כירה דכל לצורך מחר לא חיישינן לחתויי וכ"כ עוד שבולי הלקט בשם רבינו שמחה ואין נראה כן מדברי המפרשים בראש סימן שאחר זה. סי' רנ"ד אעפ"י וכו' במרדכי ר"פ כירה כתב דמתניתין כל צורך הלילה היא דאילו לצורך מחר שרי דלא חיישינן לחתויי וכ"כ בפי' בשבולי הלקט ולא משמע כן מדברי המפרשים שכתבתי בראש סימן זה אלא מאחר שראוי לאכול בלילה אתי לחתויי ואעפ"י שאינו עולה אלא לצורך מחר. סי' רנ"ז וכו' והמרדכי כתב ר"פ כירה שמותר להטמין תפוחים ואגסים חיים וה"ה לבצים חיים ומים כדי שיהיו חמין למחר שהכל מותר להטמין לצורך מחר אבל לצורך הלילה נראה דאסור שמא יחתה בגחלים למהר בישולם עכ"ל. ולפי"ז הא דאסרינן בצל וביצה אלא כדי שיצלו בלצורך הלילה דוקא היא וכבר כתבתי בסי' רנ"ד דלא משמע הכי מדברי המפרשים עכ"ל *):

וכופח וכו' נלע"ד שכופחים שלנו דינם ככירה שהרי טעם חומר הכופח הוא משום דכיון שהוא

מקום

*) **מלשון** הרמב"ם גבי גריפה וקטימה וגבי אבר חי הוא לשון שוה מפני שהסיח דעתו ולא שייך לומר גבי אבר חי ל' הס"ד עד למחר וכ"כ ג"כ בפירוש המשנה וביאר יותר דשני בירק אעפ"י שמתבשל בלילה מזה נראה לעניות דעתי שלא חזר הרמב"ם ז"ל בחיבורו ממ"ש בפירוש המשנה אלא שבחיבורו נקט לשון הש"ס:

מקום שפיתת קדרה אחת נפיש הבליה מדכירה שהיא שפיתת ב' קדרות וזה ניחא אם לא היו נקבים בכופה וג"כ הוא גבוה גובה כותליו למעלה שאז כשמניח עליו הקדרה מלאמלא הבלו בתוכו וכיון שהוא צר וקטן מן הכירה הו"ל נפיש הבליה מדכירה אבל בכופחים שלנו דיינו שנדון אותם ככירה דזמן חכמי הש"ס שכיון שהפת כותליהם למעלה היא עולה ויורדת כנחש וכשנותנים עליו הקדרה נשאר חלל בין הקדרה לכופת במקומות העמוקים ונשפלים בו וג"כ יש בכותליו נקבים ומכל מקומות אלו יוצא ההבל ואינו מתגלגל בתוכו ככופת דזמן חכמי הש"ס ומה"ט הנז' אפשר שהבלו מועט אפילו מכירה שהרי הריעותא שיש בכירה היא מפני שהיא רחבה ומתפשט ההבל ברוחב ההוא אבל אין בה ריעותא אחרת משא"כ בכופת שלנו שכולו מלא חורים לחוץ כנז' ואפילו התנור דידן בעצמו כתבו הפוסקים שדינו ככירה כיון שפיו מן הצד לא נפיש הבליה כמ"ש מרן בב"י ומור"ם בש"ע וכ"ש בכופה שלנו שבו הרבה חלונות פתוחים מן הצד ואינם נסתמים כלל בכל עת. ומרן בב"י ז"ל כתב ר' ירוחם בח"ג נראה כי בכירות שלנו אין הפרש בין מקום שפיתת קדרה א' לשפיתת ב' קדירות דלא נפיש הבליה דזו יותר מזו ומותר לשהות עליה בגרופה וקטומה כמו בכירה עכ"ל. ולא ידעתי מה הפרש יש בין כופת דזמן חכמי הש"ס לכופה דידן שאעפ"י שאותם היו של חרס ושלנו הם של טיט אינו מעלה ולא מוריד לחלק ביניהם. וכן נראה מדברי הר"ן גבי מ"ש ואנו עכשיו מניחין החמין ע"ג כירה וכו' דהא תנורים חמין שלנו ככופת דמו שאין בהם אלא שפיתת קדרה אחת וככופה לא מהני גריפה וקטימה עכ"ל. ונלע"ד דבמקום רי"ו ובזמנו היו עושים כופחים כ"ד שלנו ולכן הקיל בהם מה"ט הנז' אלא דמרן ז"ל לא ראה מיני כופחים אלו ולכן כתב ולא ידעתי מה הפרש יש וכו' אבל לפי האמת אפילו מרן ז"ל יודה בכופחים שלנו וכ"ש הם מתנורים דידן הנז' כנז"ל:

וראיתי להרב בית דוד סי' ל"ח ז"ל כירה שלנו היא כופח שהרי אין בה אלא מקום שפיתת קדרה אחת ואם כן האידנא שלעולם מבעירים אותה בעצים ופחמים דינה כתנור שאסור אפילו לסמוך לו בסמוך הוגם לו ואפילו הוא גרוף וקטום ואין היתר בה אלא כשהוא חי לגמרי או נתבשל לגמרי והוא מצטמק ורע לו ואז שרי אפילו אינו לא גרוף ולא קטום עכ"ל. ואפשר שכופח שלהם אין בו החלונות הנז' שיש בכופחים שלנו שאז נפיש הבליה ככופח דזמן חכמי הש"ס כנז' משא"כ בכופח שלנו ולכן דינו ככירה ופוק חזי מאי עמא דבר שמחזירין עליה הקדרה ב"ש כל שלא הניחוה ע"ג קרקע ש"מ דככירה הוי לפי מרן ס"ב:

סעיף ב'. כירה שהיא גרופה וקטומה וכו' נ"ל ענין אם עירה מהקדרה לתוך קערה שאינה על גבי קרקע או כוליא מן הקדרה בכף ונתן לתוך הקערה כנז' חתיכת בשר או תבשיל שיש בו רוטב ובעוד שהוא מוליכו לשלחן א"ל שאי"ל לזה עתה אם מותר להחזירו לקדרה שהיא עדיין על גבי כירה שבודאי היא קטומה ביו"ש בעת סעודת שחרית ע"י שעממו הגחלים דזה מקרי קטימה כמ"ש הרמב"ם הל' שבת פ"ג והביאו מרן בב"י ר"ס זה ובמהודרין י"א וכו' ע"ש ובמסכת שבת דל"ח או"ד שאין היתר החזרה אלא בעודו בכ"ר דהיינו בקדרה עצמה שסילקה מע"ג כירה עפ"י התנאים שביאר מרן כאן משא"כ בנד"ז:

הנה במסכת שבת דל"ח בענין היתר החזרה ע"ג כירה איתא. בעי רבי ירמיה תלאן במקל מהו הניחן ע"ג מטה מהו. בעי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו תיקו ופירש"י ז"ל תלאו במקל מהו כעודו בידו דמי או כהניחן ע"ג קרקע דמי. פינן ממיחם למיחם מי הוי כמטמין לכתחלה ואסור להחזירן לכירה או לא. מיחם קומקומים שמחממים בו חמין ובתוס' ז"ל פינה ממיחם למיחם מהו וא"ת דבפרק במה טומנין דף נ"א תניא וכן היה רשב"ג או' לא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינה ממיחם למיחם מותר אלמא במיחם א' שרי טפי והכא מבעיא איפכא. ואו' ר"ת דהכא גבי השבה ע"ג כירה כשהוא באותו מיחם שהוא חם לא אתי לאתויי אבל במיחם אחר שהוא קר אתי לאתויי אבל גבי הטמנה שרי טפי כשהוא קר דבאתויי מועט לא יוסיף עכ"ל. והרא"ש הביא בעיות הנז' דסלקי בתיקו וכיים ז"ל ועבדינן לחומרא. וכן נראה מפסקי התו':

ורבינו הטור כאן כתב וז"ל כירה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדירה מעליה אפילו בשבת מותר להחזירה כל זמן שהיא רותחת ודוקא על גבה וכו' אבל וכו' ואפילו לא הניחה ע"ק אלא שתלאה במקל או שהניחה ע"ג מטה או שפינהו ממיחם למיחם אסור ואם אינה גרופה וקטומה אסור להחזיר וכו'. וכתב מרן בב"י ז"ל ומ"ש רבינו כל זמן שהיא רותחת כן משמע ודאי שאם שהה בידו עד שנצטנן שהתבשיל אסור להחזירה משום דהו"ל כמבשל וכ"כ רבינו בסי' ש"ה וכ"כ רבינו ירוחם בח"ג בשם הר' יונה דכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשמחזירו ע"ג כירה ומצטמק הוי מבשל גמור וכתב עוד ומ"מ מוכח מהגמ' שאם לא נצטנן אפילו שינה מרתיחתו קצת מותר להחזיר וכתב עוד וכו' ורבינו כתב בסי' ש"ה שאם לא נתבשל כל צרכו אפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפילו בעודו רותח וא"כ מה שמתיר כאן להחזיר כשנתבשל כל צורכו לגמרי הוא דוקא שאם לא נתבשל כל צרכו אעפ"י שנתבשל כמב"ד אסור להחזיר כל שיש עדיין חום בכירה שהקדירה רותחת מחמתה וכו' ומ"ש ואפילו לא הניחה ע"ק אלא שתלאה במקל או שהניחה ע"ג מטה או שפינהו ממיחם למיחם בעיות הם ועלו בתיקו ופסק בהם לחומרא מהטעם שכתבתי בסמוך בשם הר"ן [מפני שהם דברים שקרובים לבוא לידי איסור תורה] וכן פסק רבינו ירוחם בח"ג אבל הרמב"ם בפ"ג כתב ז"ל ואין מחזירין אלא ע"ג כירה גרופה או מכוסה וכו' והוא שלא הניח הקדירה ע"ק אבל משהניחה ע"ק אין מחזירין אותה ואפילו ע"ג כירה גרופה או מכוסה עכ"ל ולא הזכיר בעיות אלו ונראה שדעתו לו' דכיון דמידי דרבנן הוא ועלו בתיקו נקטינן לקולא ואעפי"כ פסק כמ"ד הניחה על גבי קרקע אסור משום דרובא דאמוראי ס"ל הכי. אך קשה שלא חילק בין דעתו להחזיר ובין אין דעתו להחזיר ובין אם פוסק כל"ק בין אם פוסק כל"ב ס"ל לחלק ביניהם ואפשר שהוא סובר דכיון דאמוראי קמאי לא חילקו בין דעתו להחזיר לאין דעתו להחזיר לא חיישינן לדחוקים משמיה דאביי דמפליג בינייהו. כתב הרמב"ם בפ"ג מותר להחזיר מכירה לכירה אפילו מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה אבל לא מכירה לטמינה ולא מטמינה לכירה וכתב ה"ה שהוא ירושלמי בפרק במה טומנין ורי"ו כ' בח"ג ז"ל ובירוש' כתב שאין מחזירין מכירה זו לכירה אחרת שאם נטלה מכירה אחת אסור להחזירה לכירה אחרת דהוי כנותן ע"ג כירה לכתחלה בשבת וכו'. כתב בנמקי יוסף ר"פ לא יחפור בשם ר' יונה ומכשלה גדולה תחת מקלא שעם שטומנין קומקום של מים חמין ליתן לתוך הקדרה בשבת כשהתבשיל מצטמק ופעמים שה"א אין היס"ב וה"א היס"ב ומתבשל זה

עם זה ונמצאו מבשלין בשבת ואעפ"י שהם רותחין אם פסק כח רתיחתן יש בהם משום בישול וכ"כ הר"ן בח"נ ובשם הרשב"א כתב להתיר לתת מים חמין לתוך הקדרה אפילו כשהיא עומדת על הכירה ובכלבו כתב שיש ליזהר מלתת מים חמין בעוד הקדרה על האש לפי שהן מעורבות ומגיסות בקדרה כדי לערב יפה וקי"ל דמגיס חייב משום מבשל אפילו בקדרה מבושלת כל זמן שהיא על האש. והר"ן בפרק כירה גבי מעשה שעשו אנשי טבריא כתב דלפי דברי רש"י מה שאנו נוהגים ליתן בשבת מים מבושלים לתוך החמין נ"ל דאסור דכה"ג הטמנה קרי לה במתניתין אבל בתוספו' אמרו דבר המעורב לא שייכא הטמנה ובפרק במה טומנין כתב דברי הר"י ותמה עליהם וז"ל ולא ידעתי מנין לו שהרי כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין אעפ"י שהוא צונן גמור ולא ידעתי הפרש בין מים מבושלים לתבשיל אחר וצ"ע ובדיקה עכ"ל. והגאון מהרי"א כתב וז"ל ולי נראה שהר' יונה סובר דמ"ש כל שבא בחמין הוא בדבר יבש כמו תרנגולתא דר' אבא אבל בדבר לח כמו מים או תבשיל אם פסק רתיחתן יש בהם משום בישול עכ"ל. ודעת זו שהזכיר הגאון ז"ל היא דעת רבינו בסי' שי"ח ונכון למחות ביד הנוהגים היתר בדבר כיון דאיכא כמה רבוותא דאסרי עכ"ל מרן ז"ל ועיין לסע"ם:

צ"ל מהו תוכה ומהו ע"ג [עיין להרב מנחת אהרן בקונט' בו"ח מנחה בלולה דף ג' ד']:

הנה רבינו הטור ז"ל ודוקא על גבה כגון על שפתה או על כיסוי שעל חללה וכו' אבל לתוך חלל הכירה אסור. וכתב מרן ז"ל ומ"ש ודוקא ע"ג וכו' שם דל"ז א"ר חלבו א"ר חב"ר גוריא א"ר ל"ש אלא ע"ג אבל לתוכה אסור ופשטא דלישנא משמע דכששולי הקדרה מונחים על דפנות הכירה וממלאים את חללה מקרי על גבה וכשהקדרה כולה בתוך חלל הכירה ויושבת על קרקעית הכירה מקרי לתוכה וכך הם דברי רש"י בר"פ אבל מדברי רבינו שכתב ודוקא ע"ג כגון על שפתה או על כסוי שעל חללה נראה שאינו מפרש כן אלא ע"ג היינו ששולי הקדירה עומדין על דופן הכירה לא על חללה או שיש כיסוי על פי הכירה והושיב הקדרה על אותו כיסוי אבל כל ששולי הקדרה ממלאים את חלל הכירה מקרי לתוכה והא דר' חלבו לא כתבו הרמב"ם בהדיא ונראה שסמך על מה שכתב ואין מחזירין לעולם אלא ע"ג כירה גרופה או מכוסה דמשמע דוקא ע"ג ולא בתוכה עכ"ל מרן ז"ל:

והב"ח ז"ל ודוקא ע"ג וכו' שם ריש דל"ז א"ר חלבו ל"ש אלא ע"ג אבל לתוכה אסור ופירש"י על גבה לא נפיש הבלא כולי האי אבל תוכה אסור דכי מנחי לתוכה מעמין ממש כרמץ עכ"ל. אלמא דפי' תוכה דוקא כשהקדרה כולה בתוך חלל הכירה ויושבת על קרקעית הכירה אבל כששולי הקדירה ממלאים את חלל הכירה מקרי על גבה והא דכתב רבינו כגון על שפתה או על כיסוי שעל חללה לאו דוקא דה"ה כשהקדרה ממלא את חלל הכירה מקרי נמי ע"ג אלא דהכי הוי אורחא ובגמרא נמי באותו עמוד אבל אבעיא להו מהו לסמוך בה תוכה וגבה אסור פי' רש"י מהו לסמוך קדרה אצל דופן הכירה. גבה עובי שפתה או כסוי שעל חללה עכ"ל. נראה מבואר דכך היו רגילין להעמיד הקדרה ע"ג הכירה או על עובי שפתה או ע"ג כיסוי שעל חללה ודלא כמו שהבין ב"י דרבינו מפרש דלא כפירש"י עכ"ל והבי"ד הכנה"ג:

והמ"א ס"ק כ"ב ז"ל ע"ג מדהתם הרב"י פ"מ דס"ל דאפילו תלה הקדרה לתוך אויר הכירה ברי דלא מקרי תוכה אלא כשיושב למטה בקרקעית הכירה וכ"כ הב"ח ועש"ג עכל"ל:

והמחצ"ה ז"ל ע"ג וכו' דאפילו תלה וכו' לתוך אויר וכו' ר"ל שהקדרה רחבה למעלה וקצרה למטה ועל ידי זה למטה שהיא קצרה נכנס לתוך התנור אבל קצה העליון שהוא רחב אינו נכנס לתוך התנור ותלה באויר ועי"ז אין שולי הקדרה נוגעים בתחתיות התנור לאפוקי מהתו' דס"ל דגם כה"ג מקרי הטמנה אא"כ הקדרה רחבה למטה עד שאינו נכנס כלל לתוך התנור ויושב למעלה על שפת התנור או מניח כסוי ע"פ התנור ועליו מושיב הקדרה עכ"ל:

והפ"מ באשל אברהם ז"ל כ"ב על גבה עמ"א דלא כמו שנראה מלבוש תוך חלל הכירה אסור שאין נוגעת בקרקע הכירה ועא"ר אות ב' כ"ב עכ"ל:

והרב תוס' שבת ז"ל ודוקא ע"ג אבל לתוכה אסור דכשהוא כתוכו שייך למגזר טפי שמא יחתה גחלים בחזרתו לתוכה ואף שהיא גרופה וקטומה מ"מ אי אפשר שלא ישאר שם קצת גחלים וכמו שכת"ל וכו' ותוכה היינו שיושב על קרקעיתה אבל כשהיא תלוי באויר הכירה הוי כמו בע"ג וכו' עכל"ל. ועיין מנחת אהרן בקונטרס שו"ת מנחה בלולה דף ג' ד':

סימן רנ"ז

מספ"ר אם הוציא בשבת עצמו מאכל מן התנור אם מותר להניחו תכף בכרים וכסתות כיון שהוא גרע מהחזרה לתנור שהיא עצמה מותרת בנד"ז כשעדיין היא רותחת או"ד הו"ל כתחי' הטמנה ואסור ולכאורה היה נראה להתיר ממ"ש רש"י ז"ל הביאו מרן ר"ס רנ"ז ז"ל בסוף פ' במה מדליקין תנן ספק חשיכה וכו' וטומנין את החמין ובגמ' אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזרה שמא ירתיח א"ל אביי א"ה בה"ש נמי ניגזור א"ל סתם קדרות רותחות הן ופרש"י גזרה שמא ירתיח שמא ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחי' ונמצא מבשל בשבת רותחות הן שסמוך לבין השמשות הוא מעבירן מעל האור וליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיחנה עכ"ל וא"כ ה"נ בנד"ד מיד שהוציאו מן התנור והתבשיל רותח הו"ל כמו בה"ש דכל שיעור בה"ש שהוא מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה אמרינן ביה סתם קדרות רותחות הן מחמת שהעבירו אותן מעל האש סמוך לבה"ש ואחר שהייתה הקדירה מונחת מעל האש כל שיעור בה"ש אז גזרו חכמים על הטמנתה אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל משום שמא ימצא קדירתו צוננת אבל קודם גמר השיעור הנז' אמרינן מסתמא עדיין רותחות הנז' ומותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל אלא דלא מיסתבר לענ"ד לומר כן משום דא"כ אין קיום לגזרת חכמים דשמא וכו' משום שכל א' שרוצה להטמין קדרתו יאמר שעדיין לא נגמר שיעור הילוך אלף ות"ק מעת הוצאתה מן התנור שמא כבר עבר וקדירתו צוננת וירתיחנה ואעפ"י שיש כאן הטעות הרבה מ"מ הסברה נותנת כן שלא חילקו רז"ל אלא בבה"ש שהוא מלתא פסיקתא שכל הקדרות רותחות ואין שינוי בין בני אדם בזה וג"כ הוא שיעור קצוב על כולם בין בעת היתר הטמנה בין בעת איסורה משא"כ אם יהיה הדין בכל יוה"ש ע"ד הנז"ל א"כ יהיה כל א' משער שיעורו לעצמו הוא מתיר לעצמו והוא אוסר כשירצה ואין קיום בזה ח"ו לגזרת רז"ל:

וב"נ דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ש הביאו מרן סי' רנ"ג מחו' ב' ז"ל כתב הרמב"ם בפ"ג מותר להחזיר מכירה

מכירה לכירה אפי' מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה אבל לא מכירה לטמינה ולא מטמינה לכירה וכתב ה"ה שהוא בירושלמי בפ"ב במה טומנין עכ"ל. ומדקאמר מכירה לטמינה נראה שתכף לסילוק מהכירה הכף מטמינה ואעפ"כ אסור להטמינה אעפ"י שעדיין רותחת דבכהאי מיירי הרמב"ם ז"ל שהרי אמר מותר להחזיר מכירה לכירה וכו' ואין היתר זה אלא כשהיא עדיין רותחת ואפ"ה סיים ע"ז אבל לא מכירה לטמינה וכו' ומרן ז"ל לא העלה על ש"ע דעת הרמב"ם ז"ל הנז'. וכ"ל משום שהביא הב"י מריו' הכ' בשם הירושלמי לאסור מכירה לכירה וכו' לכן השמיט בש"ע ולא כתב דעת הרמב"ם ז"ל גבי החזרה לחוש לכתחי' לדעת רי"ו וגבי הטמנה בש' להבשיל תכף לסילוקו מע"ג כירה סמך על מ"ש שהם אין טומנין בש' וכו' משמע בשום מציאות אין היתר להטמין בש' זולת מה שיבואר בהדיא. ומור"ם סי' רנ"ג כתב הי"א שאם הוציא מאכל מן התנור בשבת אסור להניחו בכרים ובכסתות (הגמ"י פ"ז) עכ"ל. ולכ"ת למה כתבה בל' וי"א וכי יש איזה חולק על הרמב"ם ז"ל בזה וכן ג"כ וכי דעת מרן ז"ל בש"ע היפך זה וג"כ למה לא הביא מהרמב"ם ממש פ"ג הנז' ואפשר דאתא לאשמועינן דהד"א דדוקא מכירה לטמינה הוא דאסור אפי' בקדירה רותחת משום דהוי תחי' הטמנה משא"כ אם הוציא מאכל מן התנור ומניחו בכרים וכסתות אין זה כתחי' הטמנה כיון דמעיקרא נמי היה גנוז בתוך התנור והתנור סתום אע"ג דלפי הדין בהייה מקרי כמ"ש ס"ס רנ"ז ורנ"ט מ"מ לא מחזי כתחי' הטמנה כשמוציא קדרה רותחת מהתנור ומניחה בכרים ולא מחזי אלא כמחליף הטמנה בהטמנה וליפתרי וגד"ז לא ילפינן ליה מלשון הרמב"ם הנז' קמ"ל מור"ם שגם זה י"א דאסור ובהגהות מיימוניות פ"ד מה"ש עמ"ש הרמב"ם ז"ל לפיכך אסרו להטמין דבר חם בשבת ואפי' בדבר שאינו מוסיף הבל כתב ע"ז הגהות מימוניות ז"ל מהר"ם היה מוחה להושיב החמין לאחר שהוציאוהו בשבת תוך כרים וכסתות ע"כ עכ"ל ובפ"ז לא כ' מזה כלום מענין זה:

והלבוש סי' רנ"ג ד' ז"ל י"א שאם הוציא מאכל בשבת מן התנור אסור (ו) להניחו בין כרים לכסתות (ז) עכ"ל. וכ' הא"ז ז"ל (ו) וכ"כ רמ"א ותמהני דלפי מ"ש בס' רנ"ז ס"ד נראה דשרי (מי"ע) ולטעם שאכתוב בשם ד"מ לק"מ דהוי כתחילת הטמנה כיון דלא היה כבר בכסתות מיהו בגליון ש"ע שלי מצאתי כתוב ז"ל ר"א היה מתיר ליתן בכרים וכסתות עכ"ל (ז) בד"מ כתוב ש"ע דזה גרע מלהחזיר לכירה דזהו כתחי' הטמנה הואיל ולא היה שם מבע"י וכתב בע"ה דאפי' אם עדיין חם אסור עכ"ל:

סימן ר"ס

ענין קציצת הצפרנים בש"ס כתוב אצלי בקונט' הל' מגילה מן השל"ה מסכת שבת ד"ה שור נטילת הצפרנים הביא בשם תולעת יעקב. וענין הצפרנים זורקן וכו' קוברן וכו' כתוב אצלי שם מן בזוה"ק וקמ"ש והבאתי מן השל"ה שם בשם תולעת יעקב שסיים זה"ל ולזה היה רבי יוחנן זורקן בבית הכנסת וכדאי' במ"ק פרק אלו מגלחין ע"ש. וענין זריקתם לכתחי' בבהכ"נ הנז' כן הראה לי ג"כ הר"ם יחזקאל ז"ל שכ"כ בספ' מזמור לאסף שחיבר הרב קול ששון ז"ל. אמנם מ"ש הרב תולעת יעקב על רבי יוחנן וכו' נראה שגירסא אחרת היתה לו בש"ס דהילו אצלינו בפ' אלו מגלחין דף י"ח ע"א איתא בי מדרשא ולא בית הכנסת ע"ש ובברכי יוסף סי' זה:

אמנם ממה שהקשה הש"ס בזה ותירץ אתתא בי מדרשא לא שכיחא הנה מן הנמצא לגרוס כאן בבהכ"נ לא שכיחא דבבה"כ ודאי שכיחא ובפרט שבית אמת מלאה וכו' ואפשר דר"ל בבית הכנסת של אנשים לא שכיחא ע"ד מ"ש בשבת פ' מפנין לא תפנה היכא דמפנו גברייהו ויתכן דהגם דנקט גברייהו דמשמע דוקא בעליהם אבל במקום שנפנין אנשים אחרים לא יש הקפדה מ"מ אפשר דדבר בהווה ולאו דוקא גברייהו דאפילו במקום שנפנה איש אחר לא יפנו שם כדי שלא יתגנו בעיני האנשים בכל איש כשירא יתגנו בעיניו הנשים ואפשר בכלל דנאי שנא ועי"כ נאלא שהם עצמם יתגנו בעיני בעליהם אם לא יזהרו הם והנשים בכך ולנ"ל:

והברכ"י ז"ל אמרינן במ"ק דף י"ח דר"י זרקינהו לטופריה בי מדרשא דטעמא דזורקן רשע שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל ואשה בבי מדרשא לא שכיחא ואי מכנסי להו ושדינהו אבראי כיון דאשתני אשתני ולמד מכאן ה' פרישה הביאו הא"ר דאם הולך בביתו ונפל מידו איזה מהם יכבד ויזיזם ממקומם ול"ל בה והא"ר חלק עליו דדוקא כשמשליכן חוץ לחדר הוי שינוי מקום וכן משמע בהרי"ף עכ"ל. ואני או' דלשון התלמוד דקאמר כיון דאשתני אשתני משמע כהרב הפרישה דבשינוי ממקום שנפלו סגי דאי לא הול"ל בש"ס כיון דאפיק להו אבראי ל"ל בה וכן משמע מל' רש"י שכתב כיון דאשתני מהיכא דנפלה דהוי מעיקרא אשתני ולא מוקי עכ"ל. ושבטן פ"ד כהרב פרישה וכן משמע בפירוש אשר סביב הרי"ף המיוחס לרש"י שכתב כיון דאשתני שנדנהו ממקומם למקום אחר אשתני דאינם מזיקים ע"כ עכ"ל:

[**אמר** שמואל מ"ש הרב המחבר על התולעת יעקב שהיה לו גירסא אחרת ונדחק ליישב הנוסחא של הרב תולעת יעקב הן אמת שכן ראיתי בס' תולעת יעקב נדפס שכתב כן אכן נלע"ד בלי שום ספק שהס' תולעת יעקב לא כתב בהדיא בית הכנסת כ"א כתב ב"ה בר"ת שהוא בית המדרש והמדפיסים טעו וחשבו שהוא בית הכנסת וכתבו בית הכנסת בפירוש וזהו טעות המלוי. ואח"כ ראיתי להרב מטה משה שהביא דברי התולעת יעקב וכתוב בפי' בית המדרש ושמחתי שנתכוונתי אל האמת]:

סימן רס"א

הנה ידיד רוחי הרב מהרי"ם ז"ל בספרו דברי יוסף האריך מאד בענין דיני בה"ש ולה"כ לכמה ד"ת ע"פ הש"ס בבלי וירו' וחכמת התכונה והמציאות ומה שנוגע למציאות וז"ל בדף כ"ד א'. והנה מצאתי וראיתי פשה"ק שהשחר והנשף בתקופת טבת ממש בערך השחר והנשף בתקופת ניסן ותשרי שמתקופת תשרי עד ניסן ממש לא יש שום הפרש אף בערך היום (דהיינו מהנץ החמה עד השקיעה) יש הפרש גדול ואף בזה מתנגד לתורת התכונה אכן המציאות כן הוא והשגחתי פעמים רבות עד אין מספר ולא נאמר אולי מקרה הוא (ואמת דברי החקרים שהקש השכלי מורה כמה דברים והנסיון מכחישם) ודבר זה א"א כי אם בדרך המציאות ולא בדרך תורת התכונה עכ"ל. ובדף מ"א ז"ל טרם אחל לדבר מעלם מבוקשנו אציע שמציאות בעז"ה הטוב בזמן שיראו הככבים אשר ערכתי ועמלתי לדעת בשלמות ובדקדוק בתכלית האמת כל הככבים נחלקים לג' חלקים א' גדולים ב' בינונים ג' קטנים ואין לנו סי' לדעת ערכם לחלוקותיהם כ"א הגדולים הם הנראים ביום והקטנים הם הנראים דוקא בלילה כמ"ש בש"ס לא גדולים

גדולים הנראים ביום וכו' והבינוניים הם הממוצעים בין ב' מינים אלו והכוונה שנראים ביום הוא בזמן שהשמש על הארץ שאז ודאי יום וכן הוא כמציאות שהכוכבים הגדולים כמו הנוגה (פענוס) והזירחא וכו' נראים לפעמים בעוד שהשמש מאיר על הארץ וא"כ הכוכבים אשר לא נראים אז הם בינוניים (או קטנים) ומאחר שראינום בעוד שהשמש על הארץ ודאי גדולים הם כצ"ע בירושלמי וכו' עתה באתי לבאר המציאות לדעת הירוש' הנ"ל באופק ירושלים בתקופת ניסן ותשרי קודם שקיעת החמה והוא בתרד השמש תחת האופק א"א לראות כ"א כוכבים הגדולים הנ"ל הנוגה והצדק והמאדים והם נראים אז קטנים מאד מאד. מרגע שקיעת החמה עד שהכסיף העליון (כמ"ש במאמר אילת השחר) הוא בערך י"ד דקים *) ב' דקים אחר השקיעה נראה כוכב אחד שלא נראה קודם השקיעה ומוכח שבינוני הוא ה' דקים אחר שנראה הכוכב הא' נראה השני. ג' דקים אחריו נראה השלישי. אבל לשיטת הפוסקים כמ"ש תלמידי ר"י הנ"ל באפשר שהכוכבים הנראים אחר השקיעה כבר נראים קודם השקיעה וא"כ בכלל גדולים הם ומשערינן דוקא בקטנים הנראים בלילה ממש בחשך ואפלה המציאות הוא כך. ל"ג דקים אחר השקיעה נראה כוכב אחד ל' ב' מ' ג' והמציאות זאת היא באופק ירושלים תובב"א. אך תכלית גובה האופק מקום מחברי המשנה והש"ס הוא עד מעלת וכו' וגם בתקופת תמוז היום כערך י"ד שעות וחצי ובתקו' ניסן ותשרי השחר והנשף שעה אחת ומ' דקים וא"כ סוף היום דהיינו תחילת זמן בה"ש בראות ב' כוכבים בינוניים לדעת הירוש' שזכרתי הוא בערך כ"ח דקים אחר השקיעה ולדעת הפוס' שכתבו שבקטנים משערינן הוא מ' דקים אחר השקיעה עכ"ל. ובדף מ"ד וכו' סו"ע על מימרת ריא"ם כוכב א' יום ב' בה"ש ג' לילה תנ"ה כוכב א' יום וכו' אר"י לא כוכבים גדולים הנראים ביום וכו'. אליבא דמ"ד ריא"ם זה וכו' וז"ל ויש לפרש לדעת ולסברת מי אמר ריא"ם כוכב א' יום וכו' א"ת אליבא דרבי יהודה (כי גם לעיל מפרש ריא"ם כוונת ושיעור דר"י) קשה הלא הוא בעצמו אמר שאחר השקיעה או ב' שליש או ג' רבעי מיל הוא לילה ממש וא"כ ע"כ צ"ל שנראים אז ג"כ ב' שאמר כאן ג' לילה ולפי המציאות א"א שנראים בתוך משך זמן זה גכ"ב וגם אמר כוכב א' יום שלא לרבי יהודה יום דוקא קודם השקיעה ואז ודאי א"א לראות כוכב בינוני א' ובזמן שנראה באמת עפ"י המציאות כוכב א' לר' יהודה כבר הוא לילה ממש שהוא זמן הרבה אחר שהכסיף העליון וא"כ א"א לפרשו אליבא דרבי יהודה וכ"ש לא לסברת ר"ת שסבר שאפילו חצי מיל לאחר השקיעה הוא לילה גמור ובודאי א"א לראות אז גכ"ב. וא"ת שדבריו הם אליבא דרבי יוסי הלא לרבי יוסי בה"ש כהרף עין ולפי המציאות מזמן שנראה כוכב השני עד שנראה השלישי יש זמן ג' חלקים וא"ת שדברי ריא"ם הם עפ"י סברת רבי יוסי דהיינו שמפרש גבולי הספק דרבי יוסי (כמו שכתבתי במבוא המאמר) שעד זמן שנראים ב' כוכבים הוא יום ממש והספק הוא דוקא מרגע שנראה השני עד רגע שנראה השלישי ואח"כ הוא לילה. יש להשיב איך אמר לעיל ריא"ם שהכהנים טובלים דוקא בבה"ש דרבי יהודה לרבי יוסי הלא לפי דבריו שאמר כאן משמע שלרבי יוסי יום עד זמן שנראה כוכב השני שהוא ע"פ המציאות בערך י"א דקים אחר שהכסיף העליון שאז הוא לילה ממש לרבי יהודה וא"כ אפילו בזמן שהוא לילה לרבי יהודה הכהנים טובלים אז לרבי יוסי ולמה אמר דוקא בזמן בה"ש דרבי יהודה בשלמא אם לא נודע לנו בבירור גבולי דר' יוסי שפיר שלא יכלו לטבול אחר זמן בה"ש דר' יהודה כי אפשר סוף הגבול דרבי יוסי תכף בכלות גבול בין השמשות דר' יהודה אבל אם הוא נודע בבירור שעד זמן שנר' כוכב השני הוא יום ממש לרבי יוסי ודאי יכולים הכהנים לטבול אז כמ"ש בסוף מבוא המאמר הזה אלא ע"כ א"א שדברי ריא"ם הם אליבא דרבי יוסי וכו'. וא"ת בשלמא דברי ריא"ם אינם להלכה הלא הרי"ף והרא"ש כולם פסקו כרבי יוחנן שהלכה כר' יהודה בתחי' שבת וכר"י כמש"ק ומביאין ג"כ דברי ריא"ם כוכב א' יום וכו' והנה סותרים דבריהם כנראה במציאות. ואם כוונתם לפרש סוף גבול ספק דר' יוסי ב"ג כ"ב הו"ל דוקא ג' כוכבים הוא לילה כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מה' שבת הלכה ד':

והנה אחוה דעתי לפרש הענין במה שחנני ה' · רבה בב"ח א"ר יוחנן פסק הלכה כר' יהודה לענין שבת ודוקא מספק לחומרא בתכף אחר השקיעה מתחיל בה"ש שאסור לעשות מלאכה בע"ש ואם עשה חייב אשם תלוי כל זמן שלא הגיעה לילה דרבי יוסי ואעפ"י שלרבי יהודה כבר לילה וא"כ יהיה חייב חטאת לא כן הוא כי דוקא לחומרא הלכה כר' יהודה ואפשר שתחילת זמן ליל דרבי יהודה עודנו בה"ש הוא והרי הוא חולין בעזרה. וכן לכל דבר שאסור בלילה כגון וכו' כששקעה החמה כבר בה"ש הוא ואסור כבלילה ממש כי יש לבה"ש גם דין לילה מספק לחומרא כמ"ש לעיל במבוא המאמר והלכה כרבי יוסי לענין אכילת תרומה ג"כ דוקא מספק לחומרא וה"ה לכל דבר שאסור ביום כגון מלאכה בשבת או בנדר וכו' אסור כל זמן שלא הגיע השיעור ליל דרבי יוסי כי חיישינן אפשר שיעור דרבי יהודה עודנו בה"ש כמ"ש לעיל. והנה באופן זה בודאי לא נבוא לכלל האיסור כי באופן שזמן כלילה אוסר נקדים גבולו ובאופן שהוא מתיר מאחרים ומרחיקי' גבולו ולא נגע לזמן ספק והוא בה"ש:

ועדין לא נדע בזה גבול יום ולילה במקום שאסור לנו להתיר באופן שחומרא זו היא קולא. והכרח לנו לדעת גבול יום ולילה עד תכלית הידיעה כגון תינוק שנולד אחר השקיעה או שכבר שקעה החמה ביום ח' ללידתו ולא יכלו למולו כל היום עד אחר השקיעה. או בשבת א' להתפלל מנחה וכבר שקעה החמה ובודאי אסור לנו להתיר ולומר שתכף אחר השקיעה הוא בה"ש ולו' באופן א' הנז' בנימול לט' ובאופן ב' שאסור למולו אז כי כבר הוא בה"ש וצריך להמתין

---

*) **אעפ"י** שאחר זמן י"ד דקים אחר השקיעה (והוא ג' רבעי מיל כנז' בש"ס שלנו) נראה עוד מעט אור אדמימות חלוש בנגבי הרקיע המזרחי. אכן אין זה נחשב לכלום וכבר הגיע הזמן שנוכל לומר שבוה עליון לתחתון ועיין מה שכתבתי לקמן בענין מיל. וגם בדבר זה מצאתי המציאות סותרת הורת התכונה והוא שערך הזמן שהכסיף העליון והתחתון לא נשתנה פה פה"ק כל ימות השנה הן בתקופת טבת והן בתקופת תמוז והזמן ההוא כל השנה על מדה א'. ולפי הורת התכונה ודאי ערך הזמן כערך קשת גלגל השמש אחר השקיעה וא"כ בתקופת תמוז שהקשת יתרחב ויאריך זמן תקופת השמש גם האדמימות יתמיד קצת ויאריך להראות מבתקופת טבת שאז קשת גלגל השמש יתמעט ויתקצר זמן תקופתו. והשגחתי פעמים הרבה ומצאתיו תמיד על מדה אחת והוא בכלל דברי החוקרים שכתבתי לעיל דף כ"ד א' שהשכל מורה כמה דברים והנסיון מכחישם:

להמתין עד שתכן החמה למחר ואם נימול אז לריך להטיף ממנו דם ברית כמו שנימול בלילה ובאופן ג' שאסור לו להתפלל מנחה ולריך להתפלל ערבית שתים. כל אלה חומרות קולות הן כי ודאי קולא הוא לדחות מילה של יום שלא בזמנה. ולפוטרו מלהתפלל (עיין ברכות כ"ו ב' בתו' ד"ה אבעיא) ולספק ג"כ אינו נכון שנאמר לפסוק כרבי יוסי שבה"ש כהרף עין ורגע אחד קודם הלילה (קודם שנראים ג"כ) הוא יום ממש וא"כ באופן א' נימול לח' ובאופן ב' שלכתחילה מלין אז. ובאופן ג' שיתפלל לכתחילה כי אז יום ממש וא"כ לא נדע עדין מה לעשות כי לא נודעים לנו גבולי יום ובלילה באופנים שאסור להחמיר ולכן להתיר כל הספקות אלו בא ריא"ם ואמר כוכב א' יום ב' בה"ש ג' לילה כוונתו אמת שהלכה כרבי יהודה בתכף אחר השקיעה מתחיל בה"ש אולם הוא דוקא לחומרא מספק כמו מלאכה בע"ש כי מה יפסיד לנו אם שובתין מלעשות מלאכה בע"ש תכף אחר השקיעה. וכן לכל דבר שאסור בלילה מחמירין מספק שאחר השקיעה כבר בה"ש ודינו כלילה לחומרא וכן אמת בהלכה כרבי יוסי שאינו לילה ממש עד סוף שיעור דרבי יוסי היינו ג"כ דוקא לחומרא כגון לעשות מלאכה במש"ק כמ"ש אבל כאופן שאסור לנו להחמיר לא אמר לנו רבה"ח אמר שמואל איפתי בגבול יום ולילה. וזה חידש לנו ריא"ם שבכל זמן שלא נראה כוכב השני הוא יום ממש אעפ"י שכבר שקעה החמה זמן הרבה לכל דבריו חוץ להדברי' הדומי' למלאכה בע"ש כמ"ש לעיל. וזמן בה"ש הוא דוקא מרגע שנראה כוכב השני עד שנראה השלישי ומאחר שנרא' השלישי הוא לילה לכל דבריו. והנה כל המלות שנוהגין ביום מותרין לעשות עד זמן שנראים ב' ככבים אעפ"י שכבר שקעה החמה זמן הרבה והכסיף אפילו העליון שהוא לרבי יהודה לילה ממש אפ"ה למלות הנוהגין ביום דינו כיום ממש ומותר ללבוש ליצית ולהניח תפילין וליטול לולב ולתקוע שופר ולמול הכל בברכה. וכן להתפלל מנחה. דמ"ז וכו' ולפי דהתי דבר מלוה שיש בו שבות מותר אחר השקיעה בע"ש עד שירחה כוכב השני ואעפ"י שלרבי יהודה כבר לילה הוא והלכה כר' יהודה בתחילת שבת בדוקא לדבר הרשות אף שאינו אלא משום שבות או מלאכה ממש אפילו לדבר מלוה אסור אחר השקיעה (א) אבל דבר מלוה ואינו אלא שבות מותר כי כוכב א' יום דרך משל אם לא היה לו שופר וביום הב' שהוא ע"פ בא לו וכבר ילא כוכב א' ועדין לא קבל עליו שבת. שמותר לתקוע אז ולברך עליו כי הוא יום ממש כי כוכב א' יום ואם תקשה הלא אפילו ילאו ב' ככבים יהיה מותר לתקוע כי שבות במקום מלוה מותר בבה"ש כמ"ש סי' רס"א א' (ועיין במג"א) יש להשיב שאני הכא כיון שבה"ש הוא ספק ואפשר שהוא לילה וא"כ אין עושה מלוה בתקיעתו שכבר עבר הזמן לכן לא התיר לו לתקוע בע"ש בה"ש ובאמת שאר שבותים שהם במקום מלוה אף אם הוא לילה מתירים לו אפילו אחר שנראים ב' ככבים בינונים. וה"כ אסור למול בע"ש אחר השקיעה אם היה אונס שלא יכולין למולו ביום שהוא שבוא יום ח' כי היא מלאכה גמו' (ודלא כמחבר ספר מנחת כהן שרלה ללדד שמותר למול בע"ש אחר השקיעה) ותוכן דברי שיש לנו ב' גבולי יום ב' גבולי בה"ש וללילה גבול א' (והא' יפלא בעיניך לו' כן שלא גם בה"ש שלנו המלא כן שאמרינן בשבת שהלכה כר' יהודה ובתרו' הלכה כרבי יוסי א"כ מוכח שיש שני גבולי לילה) א' סוף גבול היום הוא השקיעה למלאכה בע"ש ולכל דבר שאסור בלילה כמ"ש כבר. ב' עד הרגע שירחה כוכב בינוני השני לימי חול לכל המלות הנוהגין ביום ואם ילד נולד בתוך משך זה"ז נימול לח' כי הוא יום ממש ואפילו אם נולד בע"ש קודם שירחה כוכב השני נימול לט' שהלכה כר' יהודה שאחר השקיעה מתחיל בה"ש לענין שבת מה שא"כ בנולד בע"ש לא אמרינן שהלכה כרבי יהודה כי לא יש חילול שבת אם נימול לח' (ודלא כבמ"ג כהן שכ' שלהלכה ולא למעשה נימול בשבת ואני אומר לא להלכה ולא למעשה) א' גבול בה"ש. לרבי יהודה מרגע שבקעה החמה למלאכה בע"ש ובמולאי שבת שחייב אשם תלוי. ב' מרגע שנראה כוכב השני עד שירחה השלישי לדיני ימי החול כנז"ל. דמ"ח (גבול תחילת הלילה לרבי יהודה זמן ג' רבעי מיל אחר השקיעה אינו בהלכה לא בחול ולא בשבת) א גבול הלילה אחר שנראה הכוכב השלישי והוא לילה לכל דבריו הן לקולא והן להומרא הן בחול והן בשבת ועתה בעזה"י הכל יבוא על נכון שמ"ש ריא"ם כוכב א' יום וכו' הוא להלכה במקום שאינו חומרא לפסוק כרבי יהודה כנז"ל וכו'. ובדף מ"ע ז"ל גם ילא לנו מלשון הירוש' הנז' שכל הככבים שהם כערך כוכבא הם דוקא בכלל גדולים אבל הכוכבים שהם קטנים מכוכבתא בינוניים הם וא"כ כל הכוכבים הידועים לנו באי אפשר לסראות בעוד השמש על הארץ בינוניים הם ואם יראו ג' מהם כבר הוא לילה לכל דבר הן לקולא והן להומרא:

כבר כתבתי בי פה עה"ק ירושלם תו"כ זמן השחר והנשף בתקופת ניסן ותשרי בערך שעה אחת וחלי ואז זמן תחילת הלילה בערך כ"ח דקים אחר השקיעה וזמן תחילת בה"ש בערך שעה א' וחצי ואז זמן תחילת הלילה בערך כ"ח דקים אחר השקיעה וזמן תחילת בה"ש בערך כ"ה דקים אחר השקיעה ובתקופת תמוז שזמן השחר והנשף הם ב' שעות זמן תחי' בה"ש בערך ל"ג דקים אחר השקיעה וזמן תחי' הלילה בערך ל"ז דקים אחר השקיעה. לא ולמד מחשבון זה לכל עיר ועיר ולכל חדשי השנה כי זמן תחי' בה"ש בערך הנשף הוא כמספר ה' למספר י"ח וכו' עש"ב. דף ג' אכן כל דברי אלה הם לסברת הירוש' הנ"ל שכל הככבים שהם קטנים מהכוכבתא הם בכלל בינוניים אבל לדעת הפו' ולדעת הר"י שמשערינן דוקא בככבים הקטנים הנראים בלילה כמש"ל. דף מ"א ב' התחשב חשבון אחר על פי המליאות שכתבתי שם והוא וכו':

ונ"ל שבכל דבר וענין שנוכל להחמיר כמ"ש כבר לעיל ודאי מחמירין ולא משערינן בככבים הבינוניים כי אם בקטנים הנראים בלילה ממש וזמן תחילת הלילה לערך הנשף כמספר ד' למספר ח' כהנ"ל אכן כשאסור לנו להחמיר שבאופן שהומרה הוא קולא ודאי סומכין על משמעות הירו' הנז"ל וזמן תחי' הלילה לערך הנשף כמספר י"ד למספר מ"ה כמ"ש. ואם כן החשבון לזמן שעת הלידה לענין מילה ודאי אסור לנו להחמיר ולריכין לדעת גבול האמיתי כדי לקיים מלות ה' בזמנו (א) וסברת הירושלמי הנ"ל היא אמיתית בתכלית האמת וגם משמעות ש"ס בבלי כן וכן תורת המליאות מסכמת עמו. ואין אני לריך להזכיר כל האופנים שאסור להחמיר בענין זה כי ידוע וכו':

ועתה לענין מלאכה במש"ק וכו' ודינים כאלה ודאי יש להחמיר וכו' שלא נשער כי אם הככבים הקטנים וכו' (ומטעם זה כתב גם מרן ב"י בש"ע א"ח סי' רל"ה ובסי' רל"ג שאינו לילה כ"א עד שנראים ג' ככבים קטנים. והוא מטעם שכתבו הר"י הנז"ל) (אבל בסי' תקס"ב כתב הרמ"א שכיון שנראים ג' כ"ב הוא לילה לענין תענית וה"ע כי מה שאנחנו מאחרים בתענית

עד שעת צ"ה הוא דוקא מנהג אבותינו להחמיר כי מדיני הש"ס מותר לאכול תכף אחר השקיעה וה"ה בזמן בה"ש כמ"ש הגר. וא"כ די לנו אם מחמירים עד זמן צ"ה הבינוניים כי אף אם יטעה א' בערך גדולים או בינוניים לא יטעה כ"כ כמו בגלאת השבת או שיקרא ק"ש של ערבית קודם זמנו שמלותו דוקא בשעת צה"כ לכן הזכירו בה' ק"ש של ערבית ובה' מול"ש ככבים קטנים ובה' תענית ככבים בינוניים) וכו':

ועתה באתי לפרש שיטת הראשונים וכו'. הראשון שבראשונים הוא הרי"ף השמיט דבריו השוכים יותר מכל הפוסקים שלא כתב כ"א לשון הש"ס כתמונתו וכתבניתו שהביא לשון ר' יוחנן שהלכה כר' יהודה בנ"ש והלכה כר' יוסי לענין תרומה וגם הביא לשון ריא"ש כוכב א' יום וכו' וא"כ מוכח שהניחם להלכה ולפי המליאות שהבלעתי כבר א"א שדברי ריא"ש הם ע"פ סברת ר' יהודה או ר' יוסי כמ"ש כבר לכן נכון הדבר לו' שכוונת הרי"ף הוא כמש"ל שהלכה כר' יהודה וכר' יוסי דוקא לחומרא מספק אבל בלא חומרא דברי ריא"ש כוכב א' יום וכו' להלכה:

הרמב"ם ר' פ"ה מה' שבת ה"ד ז"ל משתשקע החמה עד שיראו ג"כ הוא הזמן הנק' בה"ש בכ"מ והוא ספק מן היום וספק מן הלילה ודנין בו להחמיר וכו' עכ"ל. וכבר כתב הכ"מ שהקשה עליו הרמ"ך למה התחיל בדברי רבה ומסיים בדברי ר' יוחנן ע"ש וכתב עוד וי"ל דריא"ש אמרה לתרוייהו ש"מ חד שיעורא הוא עכ"ל. וכפי המליאות א"א לו' שתרוייהו חד שיעורא הוא וכ"ל שהרמב"ם סבר שלא נוכל לסמוך על ראיית הככבים ולדקדק בין הזמן שנר' א' או ב' או ג' ושפדע להבחין ולדעת איזהו גדולים או קטנים או בינוניים כי לא כל עיני האדם שוין לכן פסק בכ"מ שאחר השקיעה מתחיל בה"ש אפי' במקום שאינו נכון להחמיר כמ"ש לעיל ולפי דבריו כל המלות הנוהגות ביום הוא דוקא עד השקיעה אבל אחר השקיעה כבר הוא בה"ש וז"ש הזמן הנק' בה"ש בכ"מ ר"ל אפי' באופן שהוא קולא לומר שאחר השקיעה כבר הוא בה"ש וכן פסק שהדם נפסל אחר השקיעה מה"ת וכוונתו שקיעה ממש שנכנס השמש תחת האופק לא כמו שכתבתי למעלה שיש סברא לומר שהוא אחר זמן שנראים ג"כ או שנפסל דוקא מדרבנן שעבו הרחקה לדבריהם כי הוא סבר השקיעה ממש ומה"ת וכן מ"ש בה' תפילין וכו':

אולם בה' קידוש החודש שמסור דוקא לסנהדרין השלמים בכל חכמה ומדע כתב בסוף פ"ב כדברי ריא"ש כוכב א' יום וכו' ע"ש כי ודאי ראוי לסמוך על ראיית סנהדרין שידעו ודאי להבחין בדקדוק ובשלמות בין כוכב א' ובין ב' כוכבים ובין גדולים לבינוניים (וכן מלאתי בהרדב"ז כ"כ בתשובה) א"כ להרמב"ם אסור להתפלל מנחה אחר השקיעה כבר הוא בה"ש ויש הבש ברכה לבטלה וכן פסק בפ"ג מה' תפלה ה"ד שזמן המנחה הוא דוקא עד זמן שקיעת החמה וכן כל מה שנזכר במס' מגילה שמלותן ביום לסברת הרמב"ם הוא דוקא עד זמן שקיעת החמה ממש כי אח"כ מתחיל גבול בה"ש אבל גם הוא מודה בכל מלות שהם מה"ת שמחויב לעשותן אם לא עשאן מקודם בזמן בה"ש שהוא ספק וסד"א לחומרא ואפשר שגם לסברתו אם לא היו יכולין להקריב וקרבן עד אחר השקיעה וכבר הוא לשיטתו בה"ש שמחוייבין להקריב אז כנז' במס' הוריות ד"ד א' שיכולין להקריב בזמן בה"ש הגם שהוא ספק אם כרלה וכו':

הרא"ש סוף פ' ב"מ כתב לשון הש"ס שהלכה כר' יהודה לענין שבת וכר' יוסי במש"ק ומשופק

אם שיעורו מופלג או סמוך ורלה להכריע שהוא סמוך בערך מהלך מ"ע אמה (בערך חלי דק) אחר שיעורו דר' יהודה דהיינו אחר השקיעה מהלך אלף ותקמ"ע אמה מותר לעשות מלאכה במש"ק. וכ"פ הטור בסי' רל"ג עיין בב"י שם ועכ"ז מביא הרא"ש בפ' ב"מ דברי ריא"ש כוכב א' יום וכו' ולא זכיתי להבין ולדעת כוונתם מה שפסקו שמותר לעשות מלאכה במש"ק אחר השקיעה זמן אלף ותקמ"ע אמה אם כוונתם שקיעת החמה ממש שתרד השמש תחת האופק תלילה לומר שסברי שמותר לעשות מלאכה במש"ק קודם שנראה כוכב א' בינוני כנודע במליאות ובאמת לא נודע לנו שיטת הרא"ש והטור מה שפירשו שקה"ח ובמס' תענית פ"א סי' י"ב לענין תענית מפרש הרא"ש שקה"ח הוא לה"כ ע"ש. וגם הביא שם שיטת ר"ת לענין ב' שקיעות לתרץ סתירת דברי ר' יהודה ע"ש ושיטתם צריך אלי לימוד ועיון הרבה וכו' עכ"ל:

ובדף ל"ו ז"ל הנה מוכח דלכ"ע לה"כ הוא לילה אכן יש מחלוקת באיזה ככבים משערינן ר"ל איזהו כוכבים בינוניים שם וכ"כ התו' במס' שבת דל"ה א' בד"ה ב' תלתי מיל וז"ל אבל תימא לר"י דבמאי פליגי דהא ודאי משעת צ"ה הוי לילה כדפי' וי"ל דאמרינן לקמן לא גדולים הנראים ביום ולא קטנים וכו' אלא בינוניים והשתא פליגי דלר"י מספקא ליה בכל כוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון אם הם בינוניים אם לאו עכ"ל. וכ"כ במס' מגילה דף כ' ע"ב בד"ה והא קי"ל דעם צ"ה וכו' וז"ל וא"ת כיון דקי"ל דבצ"ה הוי לילה א"כ אמאי פליג ר"י ור' יהודה בבה"ש לימרו בלה"כ וי"ל דאף בשיעור לה"כ יש חילוק שיש ככבים נראים ביום עכ"ל. וכבר כתבתי המליאות שיש ככבים שנראים אפי' בזמן שהשמש מאיר על הארץ ור' יהודה ור' נחמיה (ולירו' גם ר' ור' חנינא) סברו אפי' בככבים שנראים בשעה שהשמש על הארץ משערינן לכן סברו חלי או ג' רבעי מיל אחר השקיעה הוא לילה (ואם הם לא חולקין על התוספתא הנז' שם במס' שבת תנ"ה כוכב א' יום ב' בה"ש ג' לילה ע"כ צ"ל שסברו דדוקא כוכב א' נראה בעת שהשמש על הארץ וכ' עד שהכסיף התחתון וג' אחר שהכסיף העליון או אפשר שהם חולקים וסברו שזמן גבול בה"ש אינו תלוי בראיית הככבים אף שגבול הלילה הוא בלה"כ) אבל החולקים על דבריהם סברו שדוקא בככבים שאינם נראים בשעת שהשמש על הארץ משערינן לכן לחומרא אנחנו פוסקין כר' יהודה שתכף אחר השקיעה מתחיל בה"ש כי אפשר הככבים הנראים תכף אחר השקיעה בינוניים הם אבל באופן שאינה חומרא לא משערינן באלה כ"א בקטנים מאלה הנראים דוקא זמן הרבה אחר השקיעה כמ"ש המליאות בתחי' המאמר ע"ש:

ולפי"ז כל המלות הנז' בסוף פ"ב דמסכת מגילה שזמנן כל היום הוא עד זמן שנראים גכ"ב וא"כ מותר להקריב ולעשות עבודת הקרבנות אף אחר השקיעה עד שיראה כוכב השני שאז מתחיל זמן בה"ש וכו'. וכל זה אינו לשיטת הרמב"ם שסבר גבול היום לדיני תורתינו הוא דוקא שקיעת החמה האמתית חוץ לענין קידוש החדש מטעם הנז"ל עכ"ל. ובדף ס"ג בענין מיל ז"ל ואם נחשב ד' מיל לזמן שחר וגשף החשבון כך הוא. השחר שעה אחת וחלי ד' מיל. היום י"ב שעות ל"ב מיל הנשף שעה אחת וחלי ד' מיל. א"כ ערך המיל ג' שמינית שעה שהוא כ"ב דקים וחלי והוא עפ"י המליאות א"י ובבל. ולפי דעתי הוא ממש הנכון מכולם וכן יש לי קלת ראיה מלשון הש"ס מסכת שבת דל"ה ע"ב דאמרינן שם שזמן עד שהכסיף העליון שוה לתחתון

לתחתון הוא ג' רבעי מיל שהוא כחשבון י"ח דקים למיל י"ג דקים וחצי ועינינו רואות שבסוף זמן זה עדין לא שוה עליון לתחתון כ"א עד ערך י"ז דקים אחר השקי' א"כ מוכח שערך מיל הוא בערך כ"ג דקים וכו'. כמלא המיל הוא לתה"ד ולהפוסקים י"ח דקים להרמב"ם כ"ד דקים ועפ"י המציאות א"י ובבל כ"ב דקים וחצי ועפ"י מציאות אחרה כ"ו דקים ולפי דעתי שמספק יש לפסוק כל פעם לחומרא וכפרט אם הענין ספק דאורי' שמיל הוא כ"ז דקים ובאופן שהוא בספק שזמן קצר הוא חומרא יש לפסוק י"ח דקים למיל כמו שהנהגו פוסקים לחומרא בזמן וערך בה"ש. דף ס"ד א' :

מה שנ"ל לדקדק על ביאורי הגאון בא"ח סי' רס"א. וז"ל וכן נראים (ר"ל נכ"ב) בהכסיף העליון והשוה לתחתון לפי שצריך בקיאות גדולה כזה לדעת ג' כוכבים לבד ויהיו בינוניים כמ"ש בתו' לכך נתנו שיעור בהכסיף וכו' (והרב המאירי כתב בהיפך לפי שקשה להבחין בין הכסיף העליון וכו' לכך נתנו סי' בצה"כ) בתחילת בה"ש דבריו סותרין המציאות כי כבר כתבתי המציאות האמתית שאחר זמן שהכסיף העליון יש ממש עוד זמן ג' רבעי מיל עד שנראים נכ"ב אפילו לשיטת הירוש' וכ"ש לה' הפוסקים יש זמן יותר ממיל וחצי משהכסיף העליון עד שיראו ג' ככבים בינונים ועל כרחך לה' ר' יהודה דוקא בגדולים משערינן כנז"ל :

וז"ל עוד ולפי"ז השיעור מן השקיעה עד הלילה אינו אלא ג' רבעי מיל ואף שבמדינתינו יותר הוא כנ"ל וכו' הכל על אופק שלהם בא"י ובבל אבל כאן מארכת יותר עכ"ל. ואני הצעיר בחסד אל מיושבי א"י ועיני כל יושבי א"י רואות כי המציאות שכתבתי היא אמתית בתכלית האמת וחלילה לומר שמותר לעשות מלאכה בשב"ק אפילו בתקופת טבת אחר זמן ג' רבעי מיל הנ"ל עכ"ל. ובדף ע' ז"ל לכן תחילת זמן הדלקת נ"ח בהול פה עיה"ק בערך י' דקים קודם קריאת אל מאג'רב *) שאז נעלמו נצוצי השמש מציון חולדה הנביאה שהוא בראש הר הזתים והוא הנקודה הגבוה באופק עה"ק והיא השקיעה האמתית :

ומ"ש מרן ב"י בסי' תרע"ב וז"ל אין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה אלא עם סוף שקיעתה וכו' אם נעיין מ"ש בטור סי' רס"א שסוף השקיעה הוא קודם זמן בה"ש והוא ג' מילין ורביע אחר השקי' קשה מאד לומר בתחילת זמן הדלקת נ"ח היה שעה א' בלילה. ובודאי כבר כלה רגל מן השוק קודם שידליק (וידוע שכל דבריו עפ"י סברת ר"ת בענין ב' שקיעות) והטור הוסיף גם כן תיבת מסוף בכתב מצותה מסוף שקה"ח עד חצי שעה וכו' גילה כאן שמסכים עם סברת ר"ת מה שלא גילה לא בהל' שבת ולא בהל' יוה"כ ולא בשאר מקומות. וכן זמן שאיבת מים שלנו נ"ל שהוא בזמן הנ"ל בערך עשרה דקים קודם אלמאגריב שאז רגע שנכנס השמש תחת האופק והוא תחילת בה"ש ע"כ לשונו :

ובסוף חלק תוצאות הארץ בס' דברי יוסף ידיד רוחי ז"ל שנז"ל כתב שו"ת ע"ע ילד שנולד בה"ל ביום ב' של חג הסוכות ע"ו דקים אחר השקיעה אמיתית ע"ש שפסק דאין ספק שבזמן ע"ו דקים אחר שקיעה לא נראים ג' כ"ב וא"כ יום ממש הוא לענין מילה וימול לח' שהוא יע"כ שמחת תורה וכו' ע"ש :

כתב מוהר"ש אלשקר ז"ל בתשו' סי' נ"ו ז"ל באלה תינוק שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' ככבים בינוניים אם נימול ליום ח' כדעת הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל והרא"ש ז"ל דלדידהו בה"ש הוי תכף אחר שקיעת החמה מעל הארץ או אם נמול בט' שכדעת ר"ת ז"ל דשתי שקיעות נינהו ואין בה"ש מתחיל אלא מסוף השקיעה אחר שנכנסה החמה בעוביו של רקיע אבל קודם לכן יום גמור הוא וכן דעת הרמב"ן ז"ל בס' תורת האדם שלו וסמ"ג והר"ן ז"ל הייע דבריהן מן הירו' וכ"כ רי"ו ז"ל. גם מגיד משנה הביא דברי הרמב"ן ז"ל וכתב בחתימת דבריו שלא נתברר זה בדברי הראשונים ולא כתב דהוי פלוגתא דרבוותא כשנהגנו נראה שבררו האחרונים מה שלא בררו הראשונים. ואפשר שאם היו רואים הראשונים הקושיא דר"י אדר"י שראה ר"ת ז"ל דבפ' ב"מ משמע לר"י דמש"ה עד צ"ה ג' רבעי מיל ובפסחים פ' מי שהיה טמא קאמר ר"י גופיה דהוו ד' מילין גם הם היו מפרשים דשתי שקיעות נינהו כר"ת ז"ל. ועוד דבנד"ד מאן לימא לן שלא יודו הראשונים שזה הקטן יהיה נימול ליום שיני מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דבה"ש דנין בו להחמיר בכ"מ משמע דה"ק דאע"ג דלאסור מלאכה חשבינן ליה לילה לענין אחר בנד"ד חשבינן ליה יום ודנין בו להחמיר עכ"ל :

תשובה קודם כל דבר צריך לפרש ולבאר מה היא כוונת ר"ת ז"ל ודעימיה ומה היא כוונת האחרים ז"ל ולראות מאי בין ב' הדעות. דע לך כי לדעת הכל שיעור בה"ש כמהלך ג' רבעי מיל קודם יציאת ג' כוכבים בינוניים דפסקו הרבה לחומרא לגבי רב יוסף. ואמנם בתחי' השקיעה יש הפרש גדול בינייהו דר"ת ז"ל אית ליה דשתי שקיעות נינהו השקיעה הא' משהתחילה להכנס בעובי הרקיע ואינה זורחת על הארץ כי לדבריו צריכה ללכת כל עובי הרקיע נוכח דרכה כדי לעלות על הכיפה והשקיעה הב' משנגמרה ללכת כל עובי הרקיע ועדיין היא כנגד חלונה אלא עלתה על הכיפה ומהשקיעה הא' עד זאת השקיעה הב' מהלך ג' מילין ורביע וכל זה הזמן לר"ת ז"ל ומאן דעימיה כולו מן היום ומזמן זה עד צאת הככבים ג' רבעי מיל וזהו בה"ש בענין שמצאת מהשקיעה ראשונה ועד הככבים ד' מילין דהיינו כל עובי הרקיע כר' יהודה דבפסחים וידוע הוא ומושכל ראשון דדברים אלו אין להם שום מציאות כי אם לדעת חכמי ישראל שסוברים גלגל קבוע ומזלות חוזרים ושהשמש מהלכת בלילה אחורי הכפה דע"כ צריכה היא ללכת כל עובי הרקיע נוכח חלונה כדי לעלות למעלה ע"ג הכיפה כדאמרן והעולה מדבריו דר"ת ז"ל דשיעור ג' מילין ורביע אחר שלא תראה חמה על הארץ כולו מן היום לכל דבר בשרי אין בה"ש מתחיל עד שקיעה שניה דהיינו סוף השקיעה כמש"ת. ואמנם שאר המפרשים ז"ל והרמב"ם ז"ל בפ"ח מח"ב מהמורה והגאונים ז"ל סוברים כחכמי א"ה דגלגל חוזר ומזלות קבועים ושהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ ובכה"ג אין צורך להליכת עובי הרקיע ולא לנגד החלון כי הגלגל הוא שמושקע בה תחת האופק ואין שם כי אם שקיעה א' אלא שעגולת החמה שוקעת והולכת מעט מעט תחת האופק עד שתכנס כולה ותעלם מן העין ומתחילת שקיעתה באופק עד שתשקע כולה אין בה כי אם ארבעים רגע שהן שני שלישי מדרגה כמו שנתבאר במופת שמתחייב ממדת השמש ושעור הליכתו ודבר שנראה לעין הוא שלא יוכל אדם להכחישו. הלכך לדבריהם של אלו משתשקע כל העגלה ותתכסה

מן

*) **קריאת** מגריב הוא מנהג בני ישמעאל שקוראין ע"ג מגדל בית תפלתם ה' פעמים ביום והקריאה בשעת שקיעת החמה נק' אלמגריב (בלשון מערב) ואז תמיד שעת י"ב בכלי מורי השעות (והנה מוכרחים בזמן שהיום יותר מי"ב שעות להחזיר שעות הכלי ובזמן שהיום פחות מי"ב שעות להקדימם וירושלים הרים סביב לה ונק' להם שקה"ח ממש סמוך להכסיף העליון והוא עפ"י הרוב י' דקים אחר השקיעה :

מן העין עד לאת ג' כוכבים הוא ג' רבעי מיל והוא שיעור בה"ש כנז'. ואתה ידעת דמה שהגיע לר"ת לומר אותן דברים ולעשות ב' שקיעות היינו משום דקשיא ליה מדר"י דפסחים אדר"י דב"ש וכבר דחו לה להא מלתא רב שרירא גאון ורבינו האיי גאון בב' ידים וכו'. עוד כתבו רב שרירא גאון ורבינו האיי גאון ז"ל בתשו' אחרת ז"ל פלוגתא רבה ורב יוסף משתשקע החמה ולא תראה אפי' על ראשי דקלים כל זמן שפני מזרח מאדימין. עד שיכסיף התחתון לרב יוסף מן היום ולרבה בה"ש ונתנו שיעור לעונות אלו מהלך אדם ואזדו לטעמייהו דאתמר שיעור בה"ש רבה אמר ג' חלקי מיל ורב יוסף אמר ב' חלקים נמצא בין זל"ז א' מי"ב במיל ובמיל אלפים אמה נמצא בין רבה לרב יוסף שיעור מהלך קס"ז אמה והיא משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין. עד ומיהו לענין שבת רבה קא מחמיר והא מלתא איסורא דאורייתא הוא ע"כ. עוד כתבו שם ז"ל דאמר רבב"ח אר"י הלכה כר' יהודה לענין שבת לחומרא כי משתשקע החמה בדלין ממלאכות וכל בה"ש מטילין אותו לחומרא לשני ימים שאם נולד בן בסוף ערב שבת מטילין אותו לחומרא שהוא בשבת ואין נמול בע"ש ומטילין אותו לחומרה שהוא בע"ש ואין שבת שמיני ע"כ. גם רבינו נסים גאון ז"ל כתב בתשו' וז"ל ואמנם מ"ש המשנה תפלת המנחה עד הערב שאלת עליו התשובה גבול עד הערב עד שתפול העגולה של השמש והיא שקיעת החמה ומשקיעת החמה ועד לה"כ בה"ש ודוקא ככבים קטנים שאין נראים אלא בלילה וכל עוד שלא שקעה יכול להתפלל תפילת המנחה באותו זמן ע"כ. ומאומרו שתפול וכו' תדוק דהחמה הולכת תחת הארץ בלילה כדברי הראשונים ז"ל וכפי מה שפרשנו. גם מדברי רש"י ז"ל נראה דהשקיעה היא כפי דברי חכמי א"ה שכתב בפ' ב"מ ז"ל שהחמה סמוך לשקיעתה נראית על ראשי ההרים ובתוך שירד ויעבול בים ויעלה הוי לילה נראה דסמוך לשקיעה באופן קאמר דאז היא נראית על ראשי ההרים ובתוך שירד ויעבול בים ויעלה הוי לילה כו' דסמוך לשקיעה באופק קאמר דאז היא נראית על ראשי ההרים וכו' ודלא כר"ת ז"ל. והרשב"א הקשה על דבריו של ר"ת מן הירושלמי והניח הדבר בצ"ע. וגם הרי"ף ז"ל כתב גבי י"ה ז"ל ומ"מ צריך לפרוש משעת שקיעת החמה לכל הפחות משום דמאז מתחיל בה"ש ע"כ. ולא חלק כלל וכן נמי כתב הר"י מקורביל תלמידו ז"ל. גם הרב רבי אברהם החסיד בנו של הרמב"ם ז"ל פירש לנו הדבר בבירור שאין אחריו בירור וידוע הוא שכל דבריו מדברי אביו ז"ל כתב ז"ל ובה"ש יש בו מן היום ויש בו מן הלילה וכו' והוא משתערוב השמש ועד שיראו שלשה ככבים בינוניים לא ככבים הנראים ביום ולא ככבים שא"א שיראו עד לב הלילה וקודם שתערב השמש הרי הוא יום ודאי ויכול לעשות בו מלאכה יום ו' והעושה בו מלאכה בסוף יוה"כ חייב סקילה ואפי' ששקע רוב עגולת השמש באופק ולא נשאר ממנה כי אם דבר מועט כל עוד שלא תשקע כל העגולה בכללה ותערוב השמש תחת עגולת האופק הרי הוא יום ומשפטו כמשפט חלי היום וכשיראו ג' ככבים בינוניים אחר ערובת השמש הוא ודאי לילה והזמן שיש בין ערובת השמש ובין ראיית הככבים הבינוניים הוא ספק אם הוא מן היום או מן הלילה והוא זמן בה"ש ודינו להחמיר מהעיקר שבידינו סד"א לחומרא וכו' עד וצריך ליזהר ולפרוש מעשיית מלאכה קודם ערובת השמש דבר מועט כמו שנזהרין ונמנעין מאכילת חמץ בשעה ו' וכיוצא בזה וזהו אומרם ז"ל מוסיפין מחול על הקודש עכ"ל

בס' אל כפאי"ס וכו' והרב הגדול ר' אליעזר מימין ספריו על המדה וכתב ז"ל וכו' ע"כ. נקטינן השתא מדברי הגאונים ז"ל דנהירא להו שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא ומכל הני רבוותא קמאי וקמאי דקמאי ורובייהו דבתראי דבה"ש מתחיל משתכנס כל עגולת השמש באופק ולא תראה ע"פ תבל עד לאת ג' ככבים בינוניים ושיעורו ג' רבעי מיל. וידוע הוא דכל המפרשים והמחברים שכתבו סתם ולא חילקו בשקיעה כר"ת ז"ל לא ס"ל כוותיה דלא בעו לסתום כי אם בא לפרש. ואם היתה דעת התינוקות מכרעת הייתי אומר דאין ראייתו של ר"ת ז"ל מכרעת ואם באנו לחלק בין שקיעת למשתשקע אדרבה איפכא מסתברא דמשתשקע משמע טפי התחלה משקיעת דמשמע השקעה כבר וזה קל להבין לטועמי טעם הלשון. ואחר אשר כתבתי זה בקשתי לי חבר לדקדוק הלשון ומצאתי לי רב גדול בישראל והוא רבינו אליעזר מימין ז"ל שכתב כך בפי' על דברי ר"ת ז"ל וכו' ואלמלא דמסתפינא הו"א דהך ירו' שהביאו לסיועי מלתיה דר"ת ז"ל לאו סייעתא היא כלל ואדרבה דמהתם משמע איפכא דכי אמרינן התם סוף גלגל חמה לשקוע ותחי' גלגל לבנה לעלות זהו בה"ש וכו' תחי' וסוף דקאמרינן התם לאו היינו תחי' וסוף דר"ת ז"ל אלא תחי' וסוף שכתבנו לדעת הראשונים ז"ל דהיינו משתתחיל להכנס עגולת השמש באופק עד שתכנס כולה ולא ישאר ממנה כלום וזהו הנק' סוף שקיעה וכבר כתבנו דשיעור מתחי' זו ועד סופה מ' רגעים וכפי דעת אומות העולם ודיקא דקאמרינן התם תחי' גלגל חמה לשקוע סוף גלגל חמה לשקוע וכו' ולא אמרינן תחי' החמה או סוף החמה דמשמע בהדייא דגלגל הוא שחוזר וקבל האמת ממי שאמרו וכל שכן לפום מאי דפליגי התם רבנן ור' יהושע דרבנן אמרי עוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה ורי"א שתי אצבעות דבין למר בין למר אין מציאות לדברי ר"ת ז"ל כלל. ומה שכתבתם דמגיד משנה לא כתב אלא ולא נתברר זה בדברי הראשונים ולא כתב דהוי בפלוגתא תמה אני איך ע"ז פקחתם עיניכם והיאך יכול לומר שחלקו הראשונים בדבר שחדש ר"ת ז"ל מתוך פלפולו לתרץ קושיא א' בדברים בלתי יסוד ובשלמא אם היו דברי ר"ת ז"ל דברי הראשונים מצינן לומר הכי גבי האחרונים אבל הכא לא שייך לומר אלא שלא נתברר זה דאם היו סוברין אותו היו מביאין אותו וכ"ש דהוא ספק סברתם דאינהו סברי כחכמי א"ה כמ"ש דאי אפשר שנעלם מעיני כל גאוני עולם אשר מעולם עד ר"ת ז"ל קושיית דר"י אדר"י שנתגלתה לר"ת ז"ל. גם החילוק שחלק בשקיעות אינו חילוק מועט שהיו מעלימין ממנו העין ולא אשתמיט חד מכל הראשונים שקדמו לר"ת לומר יתיה ואדרבה דקא חזינן דמחו ליה אמוחא והרסו יסוד בנייתו גדולי הגאונים זכר קדושים ואדירים לברכה. וכ"ה דקושיין דר"י לאו קושיא היא להסיג בה גבולות ראשונים דכמה איכא בתלמודא בכיוצא בזה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ביומא בס' הזכות דקשיא להו התם דר' יוחנן אדר"י ותרץ שם דאפשר דסדר ביה ר' יוחנן מהסיא וכו' עד דכמה יש בתלמוד סברות מתחלפות בחלוף המסכתות כמו איכא דאמרי ורב חננאל כתב מהן הרבה ואפשר שאף סברא זו של ר' יוחנן נתחלפה כאן או שחזר בו כמ"ש ע"כ וה"נ מצינן לומר הכא גם איכא לומר נמי דבילדתו בפסחים סבר כחכמי ישראל ובזקנותו סבר כחכמי א"ה שהודו חכמים לדבריהם כדאיתא בגמרא בהדיא ומה שכתבתם על הרב רבינו ירוחם ז"ל שהוא סובר כר"ת ז"ל ליתא ואדרבה שהוא הביא דברי ר"ת ז"ל ופסק להחמיר כהרי"ף ז"ל וכתב

בתחי'

בתחי' דבריו ז"ל ואנו יש לנו להחמיר ואסור לעשות מלאכה מתחי' שקיעת החמה ע"כ. ומה שכתבתם ז"ל ומה יאמר לנו דלא יודו לר"ת ז"ל שזה הקטן יהיה נימול יום שיהי' ממ"ש הרמב"ם ז"ל ודנין בו להחמיר וחשבינן ליה יום וכו' כמ"ש בשאלה לאו מלתא היא והדרכה דהאי הומרא קולא שויה רבנן כנז"ל בדברי הגאונים ז"ל שכתבו בפו' כבירור והסיא דהרמב"ם ז"ל ש"ם ערוך הוא ומטילין אותו לחומרו וכו' ואינם דברי הרמב"ם ז"ל מעצמו כמו שעלה על דעתך. ובספר"א המילה אמרינן נולד לבה"ש נמול לט'. וכתו' דמגילה נמי אמרינן דמאחרין ולא מקדימין ודברים פשוטים הן. כללא דמלתא דהאי ינוקא דשאלת' עליה אין מלין אותו עד יום ראשון ואין זה צריך לפנים. גם ראיתי בנסח השאלה שלא באה בדקדוק שכתבתם שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים ולא ידעינן אם סמוך ליצאת הכוכבים או סמוך לשקיעת החמה דע"כ איכא הכא בה"ש דכולהו ושלום מאה בכהר"ר יצחק זלה"ה בן אלשקאר נר"ו עכ"ל:

עיין באורך לספר"א בקונט' דבי שמשי הנדפס בסוף שמן למאור שקיבץ כל הסברות ושו"ט גם מן המציאות עש"ב. גם להרב מהר"א אלפאנדרי ז"ל בקידושא דבי שמשי הנדפס בתשו' מוצל מאש מן דף ח' וכו' הנדפס בסוף תשו' מהר"י קצבי ז"ל עש"ב:

כתב הרב גאגין זלה"ה בהסכמתו לספר דברי יוסף של ידיד רוחי הרב מהרי"ש ז"ל וז"ל אף דאיכא בינייהו צילין המעשבין וכמה ענינים ראיתי שהניף ידו לחלוק על הראשונים כי דרך הסברה בעלמא ראיתי מ"ש בדין ע"ב כי החליט ואמר כי פה עיה"ק נוהגין השמון הנס לעשות מלאכה במ"ק כשעבר עשרים דקים אחר קריאת אלמגרב כגון דא לא סימוה קמיה ובוא הגדיל המדורה. אחר כי האמת יורה דרכו אין בארץ שעושה מלאכה בעת ההיא. ומצאת כי הדרשנו. לרגעים תבחננו. כי באותו העת מתפללים ערבית אתה הונגתנו. א"כ השמי מכאן ואין זה נכון וכו' הסורי מחסרא. ואף גם זאת מ"ש בדף נ"ה ע"ב שדברי מרן ב"י בסי' רס"א אינן ע"פ המציאות ומי שעושה מלאכה במשך זמן השוה מחלל שבת וכו' עכ"ל. אף זה אינו מוכרח שסובר מרן ז"ל שמותר לעשות מלאכה אחר השקיעה חלילה כי ידוע ומפורסם שדרכו של מרן ב"י מאסף לכל המחנות ראשונים ואחרונים הובאו ב"י ובכללם הביא סברת ר"ת ז"ל וע"ז אפשר לו' שדברי ר"ת הם עפ"י מציאות ארץ צרפת אשר ישב בה ז"ל וכמו שכן הרגיש וכתב המחבר יצ"ו בעצמו א"כ ליכא שום תמיהה על מרן ז"ל בב"י. ואפשר שגם מרן ז"ל מודה שלא לעשות מלאכה אחר השקיעה וכמ"ש ז"ל ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול עה"ק. ודברים ברורים הם לכל משכיל וכו'. עכ"ל הרב גאגין ז"ל:

הרב כף החיים סי' נ"א אות ו' ז"ל וא"כ אפילו שבבהכ"נ מתפללים ת"ע קודם שיהיה שעה אחת מהלילה ומוכרח להתפלל עמהם בציבור כי אח"כ אינו מוציא מנין מ"מ הירא את דבר ה' אם הוא ברשותו בהבדלה יאריך בזמירות ופיוטים שאו' קודם ההבדלה ויהיה בשובה ונחת עד שיגיע הזמן וכו' ואם רבות אחרים עליו להבדיל עכ"פ החרד אל דברו יזהר שלא להדליק או לכבות או לשתות טוען וכיוצא בשאר מלאכות עד שיהיה שעה ורביע מהלילה ולא יכנס במצודות החרמים של מרנא ורבנא מאריה דאתרא הדין מהרח"ו זיע"א בתקנותיו בספר חנן אלהים אות ה' והחמיר עד שעה וחצי כדי להבדיל ועיין דרך חיים דקכ"ו א' עכל"ל. ועניין דלדעת מרן ומורם ז"ל דפסקו כשיעור בה"ש כר"ת. הנה פלג המנחה שהזכיר בכ"מ הוא ג' דקים קודם שקיעת החמה עיין מנחת שמואל בברכות דז"ך. (ע"כ והרב תוספת שבת סי' רס"א ס"ק י"ב:)

כתב הרב ב"ד סי' רי"ט ז"ל וביאור הענין כי בעוד השמש בעולם הוא ודאי יום וכן אחר השקיעה נ"כ עד ג' מילין ורביע ואח"כ מתחיל זמן בה"ש ונמשך עד ג' רבעי מיל והענין דאיתא בשבת דל"ד ב' ת"ר בה"ש ספק מן היום ספק מן הלילה ואיזה בה"ש משתשקע החמה וכ"ז שפני מזרח מאדימין ומפרש שם לקמיה דהיינו ג' רבעי מיל והקשו התוס' דבפסחים דף צ"ד א' אר"י משקיעת החמה עד צ"ה ד' מילין ותי' בשר"ת דהתם קאמר בתחילת שקיעה דהיינו משעה שמתחלת החמה ליכנס בעובי הרקיע עד הלילה הוי ד' מילין והכא קאמר מסוף שקיעה ע"כ והביאו הר"ן ז"ל שם בשבת יותר בבירור והענין כי השמש נכנס בערב בעובי הרקיע ועולה למעלה על גבו דרך חוכיותיו ושוביו ועוביו של רקיע צריך זמן מה להעבירו כי עוביו הוא א' מו' ביום או א' מי' למר וכדא"ל ומר כדא"ל כדאית' התם בפסחים ונמצא יש ב' שקיעות אחד השקיעה שנשקעת בתחילת עוביו ונכסית מעינינו והב' השקי' שנשקעת למעלה ע"ג הכיפה שנגמרת לעקור עצמה מן הרקיע מלד העליון ועומדת על הכיפה כך נ"ל לפי דברי הר"ן ז"ל שכתב ב' שקיעות כן אבל ק"ל על זה דאמרינן התם משקיעת החמה ועד צ"ה ד' מילין נמצא עביו של רקיע א' מי' ביום והשתא מאחר דכל בה"ש פני רקיע מאדימין ע"כ כל בה"ש עומד החמה עדיין בתוך עובי הרקיע ולא עמד ע"ג כיפה כמ"ש ג"כ הר"ן וא"כ כשאנו מוציאין ג' רבעי מיל לבה"ש נשאר לשקי' א' עד בה"ש ג' מילין ורביע שהרי כל עובי הרקיע ד' מילין וא"כ איך יצדק לקרות לתחילת בה"ש שקיעה שהרי אין כאן שום שקיעה שעדין יש שעה של עובי כשיעור ג' רבעים להלוך ואח"כ נשקעת ויוצאת מתוכו להלוך ע"ג כיפה ולכן נראה שיותר מכוון לשון התוס' שכתבו תחילת שקיעה וסוף שקיעה כי מכיון שעלתה החמה ג' מילין ורביע והרי היא קרובה להשתקע למעלה ע"ג הכיפה לכן קרי סוף שקיעה. וכתב הר"ן ז"ל גם בשם הרמב"ן וכן הרב"י ז"ל סי' תר"ח בשם הרא"ש ז"ל דמשקיעת חמה עד תחילת בה"ש הוא ודאי יום ומה שחייב אדם להוסיף מחול על"ק הוא מזה הזמן מעט או הרבה כי אין סברא שיהיה צריך להוסיף מזמן שיש עדין שמש בעולם יע"ש נמצא כי מתחי' שקיע' דקאמרן ליכא חמה בעולם כלל וכו':

והנה כל זה היא לפ"ד חכמי ישראל באומרים ביום מהלכת החמה תחת הכיפה ובלילה על גבי הכיפה ואעפ"י שמהר"ם אלשקאר סי' צ"ו האריך מאד עד בוש לדחות סברת ר"ת זו להלכה נראה שדברי ר"ת עיקר דהזינן למרן ז"ל בב"י לא חש להביא רק דברי ר"ת ז"ל ונראה דטעמיה משום דהכי הוא דקאמר התם בפסחים שנראין דברי חכמי או"ה ולא קי"ל כוותיה נגד חכמי ישראל כי לא מצינו שחזרו חכמי ישראל והודו לחכמי או"ה. גם מצינו שתיקנו ביוצר שבת האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע מוציא חמה ממקומה וכו' דמשמע בהדיא שבלילה מהלכת על גבי הכיפה:

ושוב בא לידי ספר מ"ק וראיתי שם בחלק הנק' מבוא השמש צלל במים אדירים והאריך להביא כל הדעות בענין בה"ש דעת הגאונים והרא"ש ור"ת וגו"כ הרבה בכל הסברות ובסוף העלה שדברי ר"ת ז"ל הם עיקר והאריך בראיות ודחה דברי מהר"ם אלשקאר ז"ל אך כתב שבאמת לא קי"ל כר"ת שהחמה מהלכת בלילה

בלילה אחורי הכיפה אלא הא דמסקי' כר"ת ז"ל היינו לענין הדין שיוצא מדבריו שמשתחמה נשקעת ונכסית מעינינו עד תחילת בה"ש יש ג' מילין ורביע ושיעור זמן בה"ש נמשך ג' רבעי מיל לענין זה פסקינן כר"ת אבל מה שסובר שהחמה הולכת ע"ג כיפה לא קי"ל וביאר עוד שגם ר"ת ז"ל אין דעתו לפסוק דבלילה מהלכת חמה ע"ג כיפה אלא רבי יהודה הוא דס"ל הכי כדעת חכמי ישראל כמו שמוכיח שם מדברי הגמרא שהוא מוכרח דר"י ס"ל הכי וכשפוסק הגמרא הלכה כר"י היינו לענין הדין לא לענין סברתו שסובר כחכמי ישראל ולכן ר"ת ז"ל כיון דקאי על סברת ר"י דסבר שחמה הולכת ע"ג כיפה להכי נקט בלישניה שנכנסת בעביו אבל אה"נ דלא קי"ל הכי אבל הדין דין אמת הלכה למעשה לענין שבת וכן לענין מילה כתב נ"כ להלכה נגד פסק הר"ש אלפנדאר אך למעשה תלה אותו בהסכמת אחרים עמו וכו'. דאמרינן בשבת דל"ה א"ל רבא לשמעיה אושן דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדשמשא ארים דקלא אתלו שרגא ופסק כן הרב בש"ע סי' רס"א והטעם משום דהנה אנו אין בקיאין לשער ונוכל להכשל בנקל וכו' ע"ש. ובסי' ק"ד ז"ל בענין שיעור בה"ש בעוד היום גדול ונהגנו העם להקל כר"ת וכו' ע"כ וכו' ובגין סברות אלו הלא הוא ע"ע קושיא שהקשו התוס' בשבת וכו' וצ"ז תי' ר"ת ז"ל דג' שקיעות וכו' נמצא דלר"ת לשון משתשקע החמה קאי לסוף שקיעה ולשון משקיעת החמה הוי יותר מוקדם דהיינו מתחי' שקיעה ראשונה אבל הרא"ש ז"ל לתרץ קושית הגמ' דשבת עם פסחים אמר דלשון משתשקע דקאמר בשבת הוי יותר מוקדם מלשון משקיעת דקאמר בפסחים וס"ל דמ"ש בפסחים משקיעת החמה עד צ"ה היינו כשבעים משקי' החמה ממש דהיינו משנכנסה החמה בתוך עובי הרקיע שנכסית מעינינו ומאותה שעה עד צ"ה הוי ד' מילין ומ"ש בפסחים משתשקע החמה וכ"ז שפני מזרח מאדימין לאו שקיעה ממש הוא שנכסית מעינינו אלא שמתחלת לשקוע שנוטה מעט ומכירין הכל שרוצה לשקוע וליכנס בעביו של רקיע אבל עדין נראית על הארץ ומאותה שעה שרוצה לשקוע עד ששוקעת ונכסית מעינינו יש ג' רבעי מיל וזהו בה"ש אבל כשכבר נשקעה ממש ונכסית הוא ודאי לילה. נמצא דמשקיעת החמה עד צ"ה שיש בו ד' מילין הוי לילה כל הד' מילין וקודם זה בהיות עדין השמש על הארץ שהוא בה"ש הוי ג' רבעי מיל:

והנה יפה פירש הרב מ"ך שם דכונת הרא"ש כמ"ש שנוטה מעט ומכירין שרוצה לשקוע היינו במתחלת שגולת החמה ליכנס ברקיע וכבר קצתה חוץ לעובי הרקיע ונראית לנו ועד שנומרת ליכנס כל גופה ועגולה בתוך הרקיע הוי בה"ש יע"ש ושמא לפ"ז אין החשבון הנ"ל מכוון שכתב דשעה ומחצה קודם צ"ה הוי לילה מד"ת ושליש שעה קודם זה הוי בה"ש וצריך לקבל שבת בסוף שעה כ"ב לדעת הרא"ש ז"ל ואינו כן שהרי לדעת הרא"ש אינו לילה ודאי אלא משתשקע החמה ואינו נראית כלל שיש אותו זמן עד צ"ה ד' מילין וד' מילין הופסין שעה ותומש לפי חשבון וכו' גם מ"ש דשליש שעה הוי בה"ש אינו כן שהרי שיעור זמן בה"ש הוא ג' רבעי מיל וג' רבעי מיל הם פחות מרביע שעה השרי וכו' ע"ש:

עיין להרב מחנית השקל סי' רס"א סק"ע ובסי' של"א ס"ק ב' מ"ש בזה:

והשבנה"ג סי' של"א הגה"י אות ה' ז"ל בשעה מ' וכ"כ בשנהות וכו' כ"כ בי"ד סי' רס"ו סי"ב כתבתי שאם נולד שעה אחת מארבעה ושברים שעות קודם צ"ה הבינוניים נימול לשמונה ביום ו' שא לא"ה הספק הוא ותדחה ליום א' עכ"ל. ועיין בכנה"ג סי' של"א מ"ש בשם מהר"ם אלשקאר סי' ל' ובשם הרדב"ז סי' רפ"ב עיין מ"ש הרב בית יהודה א"ב ס"ס ז"ן. עיין שו"ת אור נעלם סי' ז' בתי כהונה מולל מאם בקונטרים קידושא דבי שמשי שמן לתאור בקונטרים הנז' הר' פחד יצחק נ"ע מ' דף ה' ד' נחלת בנימין דע"ו וכו' עש"כ:

סברת הרא"ש ז"ל הנז"ל הרי מקורה בס' ירא"ם עם ביאור להרב שם הדש ח"א ס"ס ק"ב עש"כ. והרב ש"ח הנז' שו"ע על כל שהקשו על סברת הרא"ש הנז' הרב מ"ך והרפ"ח בקונטרים קידושא דבי שמשי וכו' עש"כ דף פ"ב פ"ג פ"ד וכו':

וראיתי שלא שיער בשעה שיעור זמן ש"ס עד צ"ה ולא שיעור בה"ש כי אם במילין דוקא ובשיעור בה"ש כ' שנים וג' חלקי מיל לתר כדא"ל ולמר כדא"ל ובשיעור שמן ש"ס עד צ"ה כתב ה' מילין וכפל הדיבור בזה פעמים אין מספר וכתב ע"ז הרב שם חדש דף פ"ב ד' ז"ל שכן אמרו בפסחים צ"ד א' עוביו של רקיע א' משפה ביום לדעת רבא דהיינו ה' מילין (ולדברי ר' ד' מילין) יע"ש עכ"ל. ועתה א"ש הדא מיסא דה' מילין הם שעה וחצי בדקדוק לפי סברתו ששיעורו ה' מילין כנז' ושיעור ג' רבעי מיל שיעור כ"ה דקים וז"ש לערך שליש שעה וכו' על פי דעת הרמב"ם ורע"כ שכ"ש דמיל שיעורו כ' חומשי שעה וכו' וחשב כן משום חומרא דשבת אבל בשיעור דמש"ה עד צ"ה חשב חומרא אחת דוקא דתרי חו[...] לא עבדינן [...]לע"ד:

כתב הרב נח"ל בירוש' דמסכת עירובין פ"ו דף נ' ד' ז"ל צריך אני לבאר מפי סופרים ומפי ספרים במכות בין השמשות והנה ידוע המחלוקת שנפל בין ר"ת ודעימיה לבין שאר הגאונים והר"א מימין ז"ל והוא דלר"ת שתי שקיעות יש הא' משנסתלק זריחת השמש מעל הארץ והב' השקיעה שעל פני הכיפה ויש משקיעה א' ע"ש שקיעה ב' שיעור ד' מילין כמ"ש בפסחים דצ"ד וכל מיל הוא ה"י דקים משפים בשעה כמ"ש הרב"ד ז"ל בהשמטות לאה"ח עסי' ק"ד ולפי"ז נמצא דשיעור ד' מילין הוא ע"ב דקים שהוא שיעור שעה א' וי"ב דקים מהשעה וזמן בה"ש מתחיל מתחילת שקיעה ב' עד גומרה והוא ג' רביעי מיל כדאיתא בשבת דל"ד דבה"ש הוא משתשקע החמה וכ"ז שפני מזרח מאדימין ומסיק רבא שם דהיינו ג' רבעי מיל. ועיין למורינו הרב הגדול הרב בתי כהונה ח"ב ד' ה' ע"כ ובס' ב"ד א"ח סי' ק"ד באופן דלדעת ר"ת אחר שקיעה החמה א' שהיא כשעלה השמש מן הארץ עד שיעור כ"ה דקים והוי שהיא שעה א' חסר דק א' והוי הוא יום ודאי ומשם עד שיעור י"ב דקים משעה הב' הוא בה"ש ולשאר הראשונים ליכא אלא שקיעה א' והוא סילוק השמש בתכליה מן הארץ ואז מתחיל בה"ש והוא ג' רבעי מיל דשיעור זה דבה"ש כולם שוים ואחר השיעור הזה לילה ודאי כמתבאר מדבריהם ועיין להרב מהר"ם אלשקאר סי' נ"ו ובס' ב"ד חא"ח סי' קכ"ו יע"ש. וכן כתב בסדייא מרן מלכא בס' בתי כהונה שם בד"ח ע"ד דלדעת שאר הראשונים שחולקים על ס' ר"ת הנה אחר הכאת הי"ב שעות אזי כל הרביע מהשעה הראשונה העתידה היא בה"ש ואחר הרביע הראשון הלא אז ודאי הוא לילה עכ"ל (*. ובודאי דרבעי דקאמר לאו דוקא

אלא

*) **אה"א** כ"כ כפי' הרב בתי כהונה בתחי' דבריו ז"ל ג' רבעי מיל שהוא קרוב לרביעית שעה עכ"ל ולא הוצרך לכפול דבריו בכל פעם ומספר הסמוך נקט:

אלא קרוב לרגע שהוא י"ג דקים ומחצה וזה ברור. ונפ"מ בין שיטת ר"ת ודעימיה לשיטת שאר הראשונים לכמה דינים זה ילה ראשונה לענין תינוק שנולד אחר הכאת הי"ב שעות שהוא זמן שקיעת החמה ראשונה. שלדעת ר"ת נחשב זמן זה מיום שעבר עד שיעבור ג' מילין ורביע שהן ח"ן דקים ומחצה ונימול לח' ממש ולדעת שאר הראשונים עד י"ג דקים ומחצה אחר הי"ב נחשב בה"ש ונימול ליום שלאחריו מס' והיינו לט' ואחר הי"ג דקים ומחצה נחשב לילה ודאי ונימול ג"כ ליום שלאחריו מתורת ודאי ונחשב כאילו נולד בב' וכן אם נולד בע"ש בזמן הי"ג דקים אחר הי"ב לדעת ר"ת ודעימיה שהוא יום ודאי עד ח"ן דקים ומחצה נימול ליום הששי ועד אחר הי"ג דקים ומחצה השעה זו שאחר הי"ב הוא בה"ש ונימול לאחר השבת. ולדעת שאר הראשונים עד י"ג דקים אחר הי"ב נימול לעש"ק שהוא אחר השבת יען זמן זה הוא בה"ש ואחר זה הוא נימול ביוה"ש וכן אם נולד בשבת אחר הי"ב בתוך י"ג דקים עד ח"ן ומחצה לר"ת ודעימיה נימול בשבת שעדיין יום שבת הוא ואחר הח"ן ומחצה עד אחר י"א דקים ומחצה מה"ש הב' הוא בה"ש ונימול ליום א' אחר השבת כמלא. דיש חומרא לסברת שאר הראשונים בנולד אחר שקיעת החמה בי"ג דקים בכניסת השבת שלא למול בשבת ולא ביום ששי עד אחר השבת ויש קולא לס' זו לנולד לאחר הי"ג דקים שנימול בשבת וכן לר"ת יש קולא לנולד בע"ש לאחר הי"ב שעות בי"ג דקים עד ח"ן ומחצה למולו ביום ששי וחומרא לנולד לאחר הח"ן ומחצה עד י"א דקים ומחצה מהשעה ב' שלא ימולו בשבת אלא ליום א'. ובכתבי הק' של עט"ר מו"ר הרב הגדול א"א הרא"ש ז"ל כתב בזה לענין הלכה למעשה שנשאל בתינוק א' שנולד ביום החמישי קודם הכאת י"ב שעות מן היום ברילו"ש המורה השעות שבעה דקיקים בכיוון אימתי הוא נימול אם נימול ביום חמישי הבאה שהוא יום ח' ללידתו או אם נימול ביום הששי שהוא ספק תשיעי והביא מחלוקת זה אימתי הוא בה"ש וכתב שם כיד ה' הטובה עליו יע"ש ועמ"ש מוה"ר ז"ל בס' שפתי חיים סי' א' ולהרב לב מבין ז"ל. וכמו כן לנד"ד וכו' ע"ש.

מ"ש אמרי במ"א שלדעתי מנהג העולם עכשיו בענין ביה"ש כדעת הרא"ם ז"ל שהם מחזיקים אלמגרב שהוא שקיעת החמה כדמוכח מספרי רבני ירושלם הנז"ל לענין מוצאי שבת קדש ולענין ספירת העומר ומגילה שחושבים י"ח דקים למש"ק משקיעת החמה ואמרו שכן המנהג והנה שמנהג הזה עודינו בירשת"ו וחושבים י"ח דקים מהאלמגרב ואינם מנכים אפי' ה' דקים מן קודם אלמגרב משעת מינה שמחזיקים אלמגרב לשקיעת החמה ולא מקודם גם מחזיקים אלמגרב לילה לכמה דברים זולת הנז"ל וכיוצא כגון לת"ע וכיוצא אין להם הקפדה אלא על אלמגרב דוקא ואינם מוסיפים עליו כלל כנראה שהמנהג כדעת הרא"ם ז"ל דב"ה הוא לס"כ וג' רביעי מיל קודם לה בעוד השמש סמוך לשקיעתה הוא בה"ש אלא דלדברי' הנז"ל חושבים להחמיר לצאת י"ח הגאונים ז"ל:

ועתה התבוננתי שהאמת הוא שמנהג העולם כדעת הגאונים ז"ל דוקא לפי מ"ש הרב"ד והביאו הרב ברכי יוסף ז"ל א"ח סי' של"א והובא במנהגים שם בי"ד אות נ"ז ז"ל בהנולד בין השמשות מנהג עי"ק כהוראת הרב"ד הא"ח סי' קכ"ו דכל שנר' השמש אפי' משהו בראש הדבר היותר גבוה מן העיר מונים מאותו יום. נמצא שאין חושבים בעוד השמש סמוך לשקיעתה ביה"ש כדעת הרא"ם שא"כ היו דנים אותו כדין מהר משום איסור מילה שלא בזמנה כנז' כדין נולד לביה"ש נימול לט' אלא ודאי שחושבים אותו יום ודאי כדעת הגאונים משו"ה אין מסתפקים בו כלל ומונין מאותו יום משא"כ אח"כ מונין להבא ר"ל מחמת ספק שהוא בה"ש לא מחמת ודאי כדקי"ל נולד בה"ש נמול לט' וכו' שאם תאמר מחמת ודאי א"כ בה"ש ודינו המבואר במשנה ובכל הפוסקים שזה באויר לגמרי דקי"ל דמפני זה נמול לט' ולי' ולי"א ולי"ב כנודע ואין נפקותא בכו"ה הנז' אלא לענין החול דוקא דמונין להבא ונמול לט' משא"כ גבי שוי"ט הו"ל ספק גמור שאין מלין אלא לי' לי"א לי"ב כנז' ואין נמול כדין מהר משום איסור מילה שלא בזמנה כנודע:

הרב לב חיים ח"ב סי' קל"ד ז"ל מעשה שהיה שנולד תינוק ביום הששי בערב קודם שמונה דקים משעת י"ב שהוא זמן שקורין אקשאם ושקיעת החמה היא עשרה דקים קודם י"ב הרי שלא היה שמש נר' בשום מקום גבוה הנה לס' הרב קהלת יעקב אלגעזי ז"ל בסו"ה דפ"ח א' נראה דעתו דיש למולו ביום ששי דחשיב ליה עדיין יום אמנם כפי דברי הרב"ד בהא"ח סי' קכ"ו נראה דעתו דכל שנראה שמש אפילו משהו אפילו בראש הדבר הגבוה יותר שיש בעיר מונין מאותו יום וכשאין נראה בשום דבר מונין להבא והנה שהרב ז"ל שם דחה דברי הרב בית דוד מ"מ כבר כתב הברכ"י סי' של"א אות ז' אחר שהביא דברי הרב"ד שיים וכתב וכן נתפשט המנהג בעיר קדשנו ירושת"ו ועיר עוז לנו חברון תוב"ב מזמן גאוני הדור שלפני דורינו ע"ש. גם במחב"ר סי' זה אות ח' אחר שהביא דברי קהלת יעקב כתב וז"ל ולי נראה דהנכון כמנהג א"י וכהוראת הרב"ד וכן מוכח מדברי מורי הרב ז"ל בס' נטע מקושר דק"ח ע"ש. גם הרב מוהרי"מ ז"ל בס' שפת הים הא"ח סי' א' הסכים לדברי הרב"ד כי כן הנכון בזה הוא דכל שנולד קודם שעת י"ב אם הוא שהוא סמוך לשעת י"ב חסר עשרה דקים דאז אין שמש בעיר כלל אפי' במקום גבוה שבעיר אזי הוא ס' בה"ש ואם הוא קודם לכן כמו ע"ו דקים מו"מ קודם י"ב אז ודאי שיש שמש בעיר במקום גבוה והוי יום ונמול לח' וכשאין השמש בעיר אפי' במקום גבוה הוי ס' ונמול לט' ואם הוא שבת ואחריו יו"ט אינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט. ויען זה הבן שנולד היה ביום ו' שהיא כ"ב באלול וחל ר"ה יום שבת ומחרתו יום א' א"כ אין למולו עד שיעבור ג' ימים שוי"ט ונמול ביום ג' שהוא ג' בתשרי כן נ"ל הלכה למעשה וכן נמי אם יש ספק בשעת לידה שאינם יודעים מתי ילדה אם הוה ביום או בלילה או ביה"ש יש להחמיר שלא למולו לא בשבת ולא ביו"ט וכן נראה מדברי הרב בית הילל בי"ד סי' רס"ו וז"ל לכן נראים אנו להחמיר ושלא למול בשבת עד שיצא מספק מלבו אם הוא ודאי לילה או ודאי יום אבל אם יש איזה ספק לאי שיודע מתי ילדה אזי מחוייבים אנחנו להחמיר שלא לחלל שבת:

ואירע מעשה בתינוק הנולד בע"ש אחר שקרא האקשאם שהוא אחר י"ב שעות מהיום כו' כמו עשרה דקים והיה בזמן רימאזאן שקריאת האקשאם הוא חמשה דקים חסר מהי"ב שעות כנראה שנולד זה התינוק חמשה דקים אחר הי"ב שעות וא"כ עדיין הוא ביה"ש לסוברים כי רביע שעה שהוא ט"ו דקים אחר שקיעת החמה הוא ביה"ש *) ופסקתי שימולו אותו ביום א' שאם היה הענין זה בימות החול כשאירע שנולד

אחר

---

*) **אה"א** לפי דבריו לעיל שי' דקים קודם הי"ב כבר שקעה החמה א"כ אחר הי"ב ה' דקים הרי נשלם הרביע שעה אחר שקיעת החמה שהוא ביה"ש לסוברים הנז'.

אחר שקיעת החמה שלא יש עוד שמש בעיר אפילו במקום גבוה אז המילה הוא ליום שלאחריו כי אם דחינן מאותו היום שכבר שקע החמה ממילא שדינן ליום הבא אחריו משא"כ כשאירע בע"ש שהנה אמת כיון ששקעה חמה ביום הו' נדחה המילה מאותו יום ליום המחרת אכן היות יום שלאחריו יום שבת צריכים אנחנו לידע בבירור אם הוא יום שבת וכל עוד שעדיין הוא ספק ליל שבת כי אין מקום לצאת מספק שבת כי אם לשהות אחר יציאת ג' כוכבים בינונים וכמ"ש הרדב"ז בתשו' סי' רפ"ב ושהביאו השאה"ע בסי' זה ע"ש וכדי שיהיו נראין גכ"ב לשהות צריך כ"ה או ל' דקים אחר י"ב שעות הא לא"ה כל מה שיספק בליל שבת בתחי' הלילה אם הוא ודאי לילה אין למולו בשבת וכדברי הרב ב"ה וכמש"ל:

וראיתי להרב שפת הים חא"ח סי' ה' במעשה שבא לידו בתינוק שנולד ע"ש אחר חצי שעה מקריאת האקשאם דנראה דעתו למולו בשבת כפי מה שהביא בסו"ד דברי הברכ"י להחזיק סברת הרב"ד דכשאין נראה השמש מונין ליום הבא אחריו כמנהג עיה"ק ירושלם תוב"ב וחברון תוב"ב ע"ש אכן ממ"ש לעיל מזה תשו' מהר"ם אלשקאר סי' צ"ו כו' דבשבת יש להחמיר למולו ביום א' ועדיין צ"ע. ומ"מ לענ"ד אם אירע שנולד אחר שעה מקריאת אקשאם שהוא חצי שעה אחר י"ב שעות הרי הוא ודאי לילה ויש למולו בשבת. אמנם ראיתי שכתב גם הרב שפת הים וז"ל ונלענ"ד שאפי' אנו רואים גכ"ב לפי ראייתינו ולא עברו עדיין ע"ב דקים משקיעת החמה דהיינו אחר הכלאת הי"ב שעות שרילז'ו לפי סברת ר"ת ז"ל דאינם הכוכבים הבינונים שדברו חז"ל ועדיין יום הוא או ביה"ש הוא וכ"כ הרב ג"נ בביאורו על הרא"ש ה' יוה"כ דק"ת ב' שמנהג העולם הוא נתייסד עפ"י סברת הגאונים שאמרו שתיכף אחר השקיעה הא' מתחיל זמן ביה"ש שהוא י"ג דקים וחצי ג' רביעי מיל. והוא ס' יום ס' לילה ולפי"ז התוס' צריך להוסיף קודם שקיעת החמה בכניסה ובמוצ"ק כל שמוסין מיל אחר שקיעת החמה יוצאים י"ח בה"ש ותוס' מחול על הקדש שהרי שיעור ביה"ש ג' רביעי מיל ורביע א' תוס'. וסברה זו יראה המעיין שהיא קרובה לדעת ויבוא שוה עם שיעור הכוכבים שאחז"ל דאלו לפי ס' ר"ת ז"ל צ"ל שאין אנו בקיאים בשיעור ג' כוכבים בינונים שהרי כל העולם מלא ככבים ועדיין לא עבר חצי שעה משקיעת החמה ועל כיוצא בזה אמרו אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מע"ד ומנהגן של ישראל תורה ויש להם על מה שיסמוכו והכי כתבו הגאונים ז"ל ומ"מ מי שירצה להחמיר כס' ר"ת תבא עליו ברכה עכ"ל:

ובשאני לעצמי במקומינו כשעבר חצי שעה אחר שקיעת החמה שהוא עשרים דקים אחר י"ב שעות שבשקיעת החמה הוא י' דקים קודם הי"ב שעות הנה עדיין אינן נראים הככבים כי אם אחר עבור עוד חמשה או עשרה דקים דהיינו כ"ה דקים או ל' דקים אחר הי"ב שעות שאז נראין גכ"ב וג"כ בזמן שיש לבנה זורחת דאז כחצי שעה אחר י"ב שעות זורחת הלבנה נכח על הארץ כמ"ש ר"ב תקס"ב ועמ"ש בס' בל"ה ובמג"א ושאר הפוסקים וכ"כ מרן בסי' רל"ג צריך ליזהר מלעשות מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטני' ולא יהיו מפוזרים אלא רצופים ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו עכ"ל. באופן שהיה הנולד בימות החול ושקעה החמה אזי הוא נמול ליום המחרת אכן כשיהיה בע"ש יום הו' הנה משקעה החמה כל עוד שאינו ליל שבת דהיינו שנראו גכ"ב רצופים ולא מפוזרים*) ואם הוא יום מעונן עד שיצא הספק מלבו שהוא לילה שפיעור זה הוא חצי שעה אחר הי"ב שעות שהוא מעת שקרא האקשאם נמול ליום א' ואם אירע שנולד בשבת אזי כל ששקעה החמה הרי הוא נמול ליום א' אם לא כשנולד ביוה"ש היה שמש בעיר אפי' במקום גבוה שהוא ט"ו או עשרים דקים קודם שעה י"ב שהוא נמול בשבת וזהו מנהג עירינו אזמיר יע"א וכן ראוי לנהוג והוא ברור ופשוט ועיין עוד למרן סי' רס"א ומור"ם שם שנראה דבה"ש הוא ט"ו דקים מו"מ אחר שקיעת החמה שבשקיעת החמה הוא עשרה דקים קודם שעה י"ב**) ויהי' ביה"ש ו' דקים אחר י"ב שעות ועיין בשאה"ע שם סק"ו שהוא רביעית שעה קודם לה"כ כי אם יהיה צ"ה שהוא ודאי לילה לחצי שעה אחר י"ב שעות יהיה ט"ו דקים אחר י"ב ועיין עוד שם בש"ע סי' רל"ג ועיין בס' נדפס מחדש תפארת אדם חא"ח סי' י"א עכ"ל.

ובסי' קצ"ה ז"ל **שאלה** במי שהדליק נרות חנוכה בע"ש בביהכנ"ס ואחר שהדליק שוב נכנס בספק שמא היה ביה"ש ובא לשאול מאי תקנתיה אם יש בו עון אשר חטא לקבל תשובתו:

תשובה הנה אעיקרא ביה"ש הוא ספק יום ספק לילה וכדאיתא בסוגיות ד"ד א' למס"ד לאדם שהביא כפרתו ביה"ש ס' מבע"י נתכפר לו ס' משחשכה נתכפר לו וכו' ע"ש ובזמן ביה"ש פליגי בה קמאי ואשכחן ד' סברות כאשר עמד עליהם ספר"ח בקונטרים דבי שמשי אשר בסוף ס' שמן למאור ועי' מ"ש מוה"ר המלאך רפאל ז"ל בס' מעשה אברהם דמ"ז א"ב ובנח"ל ח"ב ד"ל ד' ובס' בית אהרן חא"ח מ"ע ב' אות י"ג ובית הלל סי' רס"ב ע"ש ואני בעניי כתבו' אחרת בס"ד ועיין בס' תפארת אדם סי' י"א. עכ"פ בספק אם הוא ביה"ש א"ל ראיתי להב"ח א"ח סי' רס"א וז"ל להכי תני ס' חשיכה דכל שהוא ס' לאדם אפי' אינו יודע בבירור שהגיע ביה"ש ויכול להיות שעדיין יום הוא אפ"ה אסור לו לעשר והיינו דא"ל רבא לאריכיה דמביאו רבינו בסמוך וס"ל לרש"י דלזה נתכוון התנא במאי דתני ספק חשיכה ולא ביה"ש עכ"ל וכו':

וראיתי בשה"ל ה' שבת כלל ט"ו דף ע"ז א' ז"ל כתב ר"ת ז"ל מי שהדליק את הנר בע"ש אחר שקיעת החמה הרי זה חייב מלקות אם הדליק בשוגג

---

*) **צל"ת** למה הצריך רצופים בליל שבת דבאין מש"ק משום תוס' מחול על הקודש כנ"ז. ואם נאמר דשיטתא דלשון דסי' רל"ג נקט ולאו דוקא א"כ היל"ל קטנים לא בינונים:

) **אה"א אחר המחי"ר זו שנראה דמרן ומור"ם ז"ל פסקו כר"ת שאחר ג' מילין ורביע משקיעת החמה אז מתחילין ג' רביעי מיל שהוא ביה"ש וקודם לכן הוא יום שנמצא ע"ב דקים אחר שקיעת החמה אז הוא לילה לדעת מרן ומור"ם ז"ל שפסקו כר"ת ז"ל וכבר הזכיר זה ה"ה ז"ל לעיל אבל שיעור זה שאמר הוא כפי דעת הגאונים ז"ל היפך דעת מרן ומור"ם ז"ל כנז'. גם מ"ש ט"ו דקים וכו' ויהיה ביה"ש ו' דקים וכו'. אחר המחי"ר אינו כן אליבא דכ"ע דג' רביעי מיל שהוא ביה"ש הנה הוא י"ג דקים וחצי לפי החשבון מיל י"ח דקים שכך הוא דעת מרן ומור"ם ז"ל ואם רצה לחשוב לפ"ד הרמב"ם ז"ל שמיל כ"ד דקים היל"ל דג' רביעי מיל י"ח דקים ולדעת מהרי"ע שהאלמגרב הוא אקשאם הוא חצי ביה"ש שנמצא לפי דבריו דדוקא ז' דקים קודם האלמגרב הוא שקיעת החמה הנה נמשך ביה"ש ז' דקים אחר אלמגרב:

בשוגג ואם ידע בזה אסור והדליק את הנר אחר שקיעת החמה קונסין אותו ואם לא יקבל מחרימין אותו ומנדין אותו עכ"ל וכו' ע"ש:

ולענין זמן ההדלקה כ' ה' לב חיים הנז' ח"ב סי' מ"ע ז"ל מה שאנחנו נוהגים להדליק כשהשר חצי שעה מהיום בשעה י"א וחצי לעירינו אזמיר שפקה"ת לעינינו הוא בשעת י"ב חסר י' דקים הוי ההדלקה כ' דקים קודם שקה"ת שהוא בשעה י"א וחצי ולכפר הסמוך לאזמיר הנק' בורון אבארע"י הוי שקה"ת כ' דקים קודם שעה י"ב וא"כ יהיה ההדלקה בשעה י"א ועשרים דקים כמ"ש בסה"ק חיים תחלה סי' וכו' ועיין בט"ז סי' תרס"ח ס"ק ב' בשם מהרש"ל דתוס' שבת אם הוי התפלה מבע"י דלא הוי לילה והט"ז חלק עליו וכתב דהוי לילה ועיין מ"ש שם ובסי' תפ"ע אות ע' וסי' ת"ר ונה"ש סי' ת"ר דקפ"א ג' ע"ד הט"ז ועיין להא"ר סי' תקנ"ד סק"ב ואין לומר דערבית מבוי לילה דלהקל קיי"ל דלא מקרי ה"ע לילה כמ"ש הט"ז בי"ד סי' ת"ב שכ"ל:

כתוב בביאורי הגאון ר"א ז"ל מנק"ק ווילנא על א"ח סי' רס"א ס"ב ז"ל (ע) וזמן תוס' זה מתחי' וכו' ר"ל ר"ל דב' שקיעות הן כמ"ש תוס' בשבת ל"ה א' ד"ה תרי מהא דפסחים נ"ד וכ"ה כדבריהם בברכות ב' ב' וכפי' תוס' שם (י) שאין השמש דקודם לכן א"א כמש"ש י"ז ב' במתני' וכל זה דחיק לשיטת וי"א הנ"ל שצריך תוס' אבל מתני' מכרעת כהרמב"ם ותוס' דא"ל וכמש"ל (י) עד זמן דא"כ ג"כ לא אפשר דבלא"ה אסור (יא) מהא דפסחים כנ"ל בתוס' הנ"ל וכל זה הוא לשיטת התוס' הנ"ל אבל ליתא דא"כ מע"ה עד הנץ שוה כמן השקיעה עד צאת הכוכבים ובאמת אינו כן כמ"ש לעיל והחוש מכחיש לכל רואה שמע"ה הוא שיעור גדול הרבה מאד על לה"כ אחר השקיעה ובמדינות הנוטין לצפון שע"ה מתחיל בקיץ בחצי הלילה א"כ אין לה כלל בקיץ אלא דביה"ש מתחיל מתחלת השקיעה תיכף עד הכסיף התחתון והוא ג' רביעי מיל באופק בבל ובזמן תקופה ניסן ותשרי ובהתחלת השקיעה ביה"ש גמור וכ"מ שהוזכר משתשקע החמה הוא בתחי' השקיעה וכן לענין תענית כל תענית שלא שקעה וכו' ובתחי' השקיעה מיד מותר לאכול דקיי"ל ספיקו שלו מותר ועי' מרדכי בפ"ק דתענית אלא שנהגו להמתין עד צ"ה מפני דמספק"ל אם הלכה כר"י או כר' יוסי כמש"ש הלכה כר' יהודה לענין וכו' ושיעור ביה"ש דר"י אחר שהכסיף כמ"ש שם דשלים ביה"ש דר"י ולפיכך צריך לצום בתענית כר' יוסי וכמש"ש והלכה כר' יוסי לענין תרומה ואע"ג דמקילינן בתענית דספיקו שלו מותר לא מקלינן תרי קולי לצום ג"כ כר' יהודה ועי' רא"ש ספ"ב דשבת הכ"ג ולענין תענית אף שדבריו תמוהים בודאי שצריך לנהוג בתענית כר' יוסי כיון שנפסק הלכה כר' יוסי לחומרא אבל לענין שבת הוא כנ"ל וכן לענין חנוכה ג"כ משתחלת השקיעה וכ"ה בר"ן והרשב"א שם אבל הנוכה דלא כדברי התוס"ע ועי' בר"ן שם וז"ש בשבת שם הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה וכו' אלמא דביה"ש מיד משתשקע ובתוך שיעלה הוא לילה דשיעור עלייתו מן הים הוא חצי מיל ועי' תוס' שם והרשב"א נתקשה בגמרא שם מאד ע"ש בדחק הרבה. וקושית תוס' הנ"ל מהא דפסחים נ"ד א' נראה דלא קשה כלל כי ודאי שיציאת הככבים וביאתן שוין וכן ביאת האור ויציאתו שוין שלכן במדינות הנוטין לא באה האור כלל בקיץ אבל ככבים עומדים אבל נה"כ דפסחים היינו כל הככבים שאין כל הככבים נראים עד שיהא לילה משיעבר האור לגמרי מחמת קטנות הככבים דומיא דקאמר שם מע"ה עד נ"ה דבע"ה עדיין כוכבים עומדים זמן הרבה ועד שתנץ החמה הוי ד' מילין כן מש"ש משקיעה החמה עד נ"ה היינו ג"כ שיהיו כל הככבים דכך הוא מדת עובי הרקיע דקא מיירי בסוגייא דפסחים שם וז"ש בשבת שם ולא ככבים קטנים שאינם נראים אלא בלילה ר"ל אחר ביאת האור שאז נראין כל הככבים הקטני' ג"כ כנ"ל אבל יציאת הככבים דאמרינן בכל מקום שהוא לילה הוא ג' ככבים לבד ובינונים כמ"ש בשבת והוא חילוק בתרתי וכן נראין כהכסיף העליון והשוה להתחתון ולפי שצריך בקיאות גדולה בזה לידע ג' ככבים לבד ויהיו בינונים וכמש"ש בתוס' לכך נתנו שיעור בהכסיף וכו' וכן אביי דהוי רואי וכו' ובזה מתורץ קושייתם שאתרוגה ג"כ מה שהקשו ועוד קשה נחזי אנן והאדם וכו' וליתא כנ"ל ומלבד זה ל"ק מידי שהשיעור הזה של ד' מילין אינו בכל זמן ובכל מקום שנשתנה בכל זמן וזמן וגם תירוץ שתירצו שם י"ל דמספקא לנו הוא תמוה דהכר הוא מפורש בפסחים שם אבל לפמ"ש הכל ניחא ולפי"ז השיעור מן השקיעה עד הלילה אינו אלא ג' רביעי מיל ואף שבמדינתינו יותר היא כנ"ל לפי שינוי האופקים ושינוי הזמן והזמן של ד' מילין ושל ג' רביעי מיל הכל על אופק שלהם בא"י ובבל אבל כאן מארכת יותר וכן הזמן על הימים השוים בתקופת ניסן ותשרי שבהן הכל מתפשר. ובזה מתורץ מ"ש הרמב"ם וא"ע שהשיעור הנשף הוא ך' מעלות שיעור שעה ושליש ולפי דעת הגמרא הוא שעה ומחצה וגם שם דברי הגמרא מוכחש בחוש שלפי"ז לא יהיה לילה ד' חדשים במדינתינו אבל שיעור הרמב"ם וא"ע על קו השוה ודברי הגמרא על אופקם. ולפי מה שכתבתי מתחיל ביה"ש תיכף בשקיעת החמה וזהו בין השמשות בין ביאת השמש להתחלת ביאת האור שהוא בהכסיף שאז נשקע אורה מלהאדים וכן דם נפסל בשקיעת החמה וכן אין להתפלל מנחה אז וז"ש לייט וכו' אמאן דמצלי עם דמדומי חמה. ואלו לדברי התוס' עוד היום גדול וכן אז יתחיל שבת וז"ש ב"ה מתירין עד השמש ותוס' שבת ל"ל כמ"ש תוס' פ"ק דר"ה וכירושלמי הנ"ל וכ"כ בס' יראים והביאו המרדכי בספ"ב דשבת וכתב דמשתשקע החמה דהם היינו תחילת השקיעה וכן בחנוכה דלשון משתשקע הוא זמן קודם לשקיעה כמ"ש בפ' השוכלים משישקעו עד שיפקעו מבעי ליה והא ניחא מ"ש אדשימשא אריש דיקלא וכו' במתא חזי תרנגולא ולפר"ת הוא קודם לזמן קבלת שבת אלא שדעתו שם שביה"ש הוא קודם לתחי' שקיעה משנוטה מעט ומכירין שהולה רוצה ליכנס ברקיע וכל הזמן דג' רביעי מיל הוא קודם לשקיעה ודבריו אינם נראי' בזה לומר הכסיף התחתון והעליון הכל קודם שקיעה ואביי דהוי דאוי וכו' וכן תנן וב"ה מתירין עד השמש ועוד נראה שם דג' ככבים שהוא לילה הוא מהלך חמש מילין אחר השקיעה כדעת ר"ת ע"ש סי' ס"א ולא נר' בזה ג"כ דבריו דא"כ שיעור ג' ככבים מופלג הרבה משיעור הכסיף עליון ואנן אמרינן שם הלכה כר' יוסי להחמיר וביה"ש שלו הוא תיכף אחר ביה"ש דר' יהודה ואפי' שיעור טבילה אין ביניהם כמ"ש התוס' שם ואלו כאן א"ר יוסי כוכב א' יום וכו' ג' לילה ועמש"ל וכ"כ במרדכי פ"ד דברכות סי' ע"ח משם רב האי גאון דאחר השקיעה יכול להתפלל מעריב וכו' ע"ש ולפי"ז ניחא הכל אך עדיין צ"ע לפי מ"ש לעיל דהלכה כר' יוסי לענין תענית א"כ קשה קושית תוס' שם ד"ה אלא לענין אכילה קשה דמשום שיעורא פורתא וכו' וודאי הקושיא גדולה היא והירושלמי דחוק מאד דלא בהדייא אמרינן

אמרינן שם דשלים ביה"ש דר"י והדר מתחיל וכו' משמע דידוע להם שמיד הוא מתחיל וכן הרא"ש נדחק שם בתירוץ תוס' הנ"ל ודוחק גדול הוא. אבל אחר העיון נראה לי שעיקר שאין לזוז ממנו דע"ש נפל בספרים וכצ"ל דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים ביה"ש דר"י דביה"ש מיד מותר לאכול תרומה כמ"ש וכא השמש ועבר אלא דג' שקיעות הן א' התחלת השקיעה והוא ביה"ש לר' יהודה והב' סוף שהשמש מאדים ומכסיף שאז נשקע גלגלי החמה והוא ביה"ש דר' יוסי אחר ביה"ש דר' יהודה תיכף והוא צ"ה דאמר שמואל כוכב א' יום ב' וכו' הכל אליבא דר' יוסי וראיה דהא שלש אר"י לא ככבים וכו' והנה הככבים עולים זה אחר זה תיכף וה"ש כהרף עין ולעיל אמר שמואל ג' רביעי מיל אליבא דר' יהודה וכאן אליבא דר' יוסי וזה שקבע גמרא כאן דבריו אחר שאמר הלכה כר' יוסי ומ"ש ברים ברכות דאין אוכלין עד צ"ה היינו לר' יוסי ומה דאיבעיא שם ביאת שמשו או ביאת אורו ביאת אורו הוא משקיעה בליפיה דפסחים שהוא ד' מילין אחר השקיעה שאז באה האור לגמרי כמו שכתבתי לעיל וזש"ש כדאמרי וכו' אי ערב שמשי ואדכי ר"ל תיכף כשערב שמש ולר' יוסי שערב שמש דכל מקום בצ"ה גלגלים המאדימים את האורה אבל לר' יהודה תיכף משתשקע החמה ובזה מתורץ קושית תוס' דשבת שם ל"ה ב' ד"ה הקשה הר' פורת וכו' ותירוצם דחוק מאוד ולפמ"ש ניחא וכן לענין תענית כמ"ש ברים ברכות השי ובא השמש ביאת שמשו וכו' דתוס' דחקו שם לומר דביאת אורו הוא קודם ביאת השמש והוא תמוה מאד אבל לפי מ"ש ניחא דביאת אורו הוא בצאת כל הככבים וביאת שמשו הוא בג' כוכבים וס"ל לר"י דבג' ככבים הוא בקיעת השמש שאז נשקע היטב והתו' דחקו כנ"ל לשיטתם. ומ"ש שם והדר שבעו וכו' ה"פ מדקאמר סימן לדבר ואי בכל הככבים אי אפשר לתת סימן בהם עכ"ל ביאור הגאון ר"א ז"ל:

והרב חס"ל תאומים סי' כ"ב האריך בזה ופו"ע עפ"ד הגאון ז"ל הנז' ומסיק כ"ש ר"ת ושיטה ז"ל וכן הסכימו רוב הראשונים ז"ל וכודאי לא נכחד מהם שיטה השטוע שהמלא הגאון ז"ל בשתירת דבריהם אם לא שהיה שיטת ר"ת ברורה להם מפני ראיות שכתבנו דעיקר הדברים כשיטת ר"ת ולכן תקנו הב"י א"ע לקבוע הלכה כר"ת ז"ל וכ"כ בשו"ת הב"ח סימן קנ"ד דהכי קבעי רבנן קבישאי להלכה למעשה כשי' ר"ת ז"ל וא"כ זמן בה"ש כשיעור ג' רבעי מיל קודם צ"ה וכ"ז יהיה נחשב לפי ערך י"ב שעות היום שהוא יום בינוני לפי מה ששיערו חז"ל מהלך אדם בינוני י' פרסאות ביום ובימי הקיץ שהיום גדול צריך לחשוב שעות זמניות לפי גודל היום וע"ז צריך להוסיף מחול עס"ק. ואולם הירא דבר ה' וחרד על דברו נכון להחמיר כשיטת הגאונים ז"ל האומרים דשיעור בה"ש היא שעה ותומש שעה זמניות קודם צה"כ וכן ראוי לכל ת"ח בעירו להחזיק זה למנהג קבוע יען כי הדבר נוגע באיסור סקילה ואחרי בשעה נגררים אחר שיטת ר"ת שהוא שיעור קטן קודם צ"ה כמו רביע שעה ע"ז באין להקל יותר באופן שמדליקין נרות בשעה שהוא בה"ש לכל הדיעות והמקום יכפר בעדם עכ"ל:

כתב הזל"א ה"א דקמ"ו ז"ל מעשה בא לידי בתנוק שנולד ע"ש בה"ש ולא נודע אם היה השמש במרומים כי היה מעונן וחקרתי בדבר ונתברר מפי אשה אחת שהיתה שם וכה אמרה שאחר שאמרה המילדת בשי"ע כנהוג קמה אותה אשה ללכת לביתה וכשהלכה לביתה שם הכו הי"ב שעות ונתברר מפי המילדת שרביע שעה קודם כבר יצא התינוק לאויר העולם שכך דרכן שלא לבשר ולומר בשי"ע עד לאחר רביע שעה מו"מ וא"כ כפי"ז נולד התינוק רביע שעה קודם הכאת הי"ב שעות ואמרתי למולו ביום ו' והטעם דהבאה"ט סי' של"א בא"ח הק"א כ' דרביע שעה קודם לה"כ הוי ספק וקודם לזה נמול ביום ו' יע"ש ועיין להלבוש בי"ד סי' רס"ו ס"ע דכ' דקודם ג' רביעי מיל הוי יום ונמול אפי' בשבת יע"ש. ועם דהרב"ד בא"ח סי' קכ"ו תלה הדבר בשמש יע"ש. מ"מ בנ"ד כבר אמרנו דהיה יום מעונן. ולא נודע הזמן ועם דכפי דברי האשה שהעידה דרביע קודם הי"ב שעות נולד כנז"ל ואז באותו זמן כפי הנראה דאין שמש בעולם *) מ"מ אפי' נימא הכי כבר הרב קהלת יעקב למהר"י אלגעלי בתשו' סי' א' חלק עליו ע"ש. ועיין להרב בתי כהונה ח"ב סי' ד' ד"ח ד' שכתב דאחר הכאת הי"ב שעות אז כל הרביע מהשעה א' שעתידה הוא בה"ש לדעת החולקים על ר"ת ואחר הרביע הא' הנז הוא ודאי לילה ע"ש דמינה נשמע מכ"ש דלר"ת קודם הכאת הי"ב דהוי יום גמור וא"כ נימא לפי"ז דקודם הי"ב הוי יום גמור לכ"ע וכ"ש בנ"ד שהיה רביע שעה קודם הי"ב שעות דודאי אין ספק דנמול ליום ו'. ואף למנהג הרב"ד שהבאתי מ"מ גם הוא מסיק דמנהג זה אינו אלא חומרא בעלמא יע"ש כי ע"כ אמרתי למולו בע"ש זה נלע"ד ודו"ק. שוב ראיתי למחב"ר סי' של"א ז"ל עמ"ש בברכ"י אות ז' ועמ"ש מהר"י אלגעלי סי' א' דש"ח ולי נר' דהנכון כמנהג א"י וכהוראת הרב"ד י וכן מוכח מדברי מורי הרב בס' גט מקושר דק"ח ע"ש עכ"ל לענין שיעור בה"ש עיין בברכ"י ר"ס רס"א ומחב"ר ס"ס הנז' ובק"א שם ובאדרת אליהו בס' יוה"כ ובסוף ספר מק"ק ובעקרי הד"ט ח"א סי' י"ד אות נ"ה וסי' כ"ג אות ב' ובה"כ סי' ל"ו אות ע"ל וזל"א ח"ג דל"א ג' עכ"ל:

[**אמר** השואל לעגד"ן במה שנסתפק הרב בענין השעה באיזה זמן היו מתקנים אותה וכו' לדעתי דעת הדיוט נר' פשוט מדברי הזל"א הנז' שתיקון השעה שלהם הוא כמו השעה של הרב בתי כהונה ז"ל מדכתב וכ"ש בנ"ד שהיה רביע שעה קודם הי"ב שעות וכו' ואם היו מתקנים השעה שלהם כמודפ"ע של ערלים שהוא רביע שעה אחר אלמגרב כמ"ש הרב המחבר ז"ל מהו זה הכ"ש שכתב הזל"א ז"ל א"כ מוכרח לומר שתיקון השעה שלהם היה כמו תיקון השעה של הרב בתי

בתי

*) **אמ"א** מספ"ל לפי דבריו אלו דכפי הנראה רביע שעה קודם הכאת הי"ב שעות אין שמש בעולם כנז' באיזה זמן היו מתקנים את השעה אם כמנהג ירושלם עה"ק ת"ו שמתקנים אותה באלמגר'ב ואז הכאת הי"ב שעות הוא באלמגרב ממש בכל יום קיץ וחורף בשוה ולפ"ז אמר שרביע שעה קודם כפי הנראה אין שמש בעולם ולפי"ז יהיה האלמגרב נ"כ ממש לילה ודאי וקודם לו דק ואלי לפי דעת הגאונים ז"ל הוא זמן בה"ש ולפי"ז יהיו דבריו היפך מ"ש הרב בתי כהונה דלאחר הכאת הי"ב שעות אז אין שמש והרביע הא' מהשעה הא' הוא בה"ש לדעת הגאונים ז"ל והרב בתי כהונה הוא מרבני ירושלם ומסתמא השעה שלהם באותו זמן היה כמנהגם עתה באלמגרב כנז' או אפשר שתיקון שעה שלהם אינו באלמגרב של הישמעאלים אלא בתקיעת המודפ'ע של הערלים שאפשר שהוא רביע שעה אחר האלמגרב ואז הוו בסברא א' אלא דמר כי אתריה שמכים הי"ב שעות אחר רביע שעה לבה"ש ומר כי אתריה שמכים הי"ב שעות עם ש"ה ממש וזה צל"ח גם בענין מ"ש מהרי"ע ז"ל אם במקומם קורא אלמגרב אחר ז' דקים שהוא תוך בה"ש:

בתי כהונה ז"ל ודו"ק כנלע"ד כעת]:

כתב הרב בית יהודה במנהגי הרגיל ה' פסח דף ק"ח אות ס"ו ז"ל שמעתי מפי מו"ז ז"ל דזמן שאיבת המים ללישה הוא מעת שקיעת החמה עד יצאת ג' כוכבים בינונים שכל זמן זה נק' בין השמשות ואפי' לאחר קריאת למגרב יכולין לשאוב דזמן אותה קריאה היא חצי השיעור של בין השמשות וכן נוהגים עכ"ל. ושם בהלכות מילה דק"ע ד' אות ס"ג ז"ל אמר מו"ז ז"ל דבעת שקורא הקורא בלשה סמוך לחשיכה שקורין לו בערבי ליגרב הוא חצי בין השמשות ונ"מ דאם נולד תינוק ע"ש קודם למגרב או אחריו סמוך כחצי שעה מלפניו ומלאחריו דאסור למולו עד יום ראשון שיהא נימול והכלל מעת שקי"ה עד צ"ה ג' בינונים הוא ספק הנכנס בסוג בין השמשו' וס' מו"ז היה דהתחל' הזמן של מנין י"ב שעו' של היום הוא מהנץ החמה עד שקיעת' ודלא כהפר"ח בה' פסח דס"ל דהתחלתן מע"ה עד צה"כ עכ"ל:

ובבית יהודה ח"ב סי' ז"ן ז"ל נשאלתי במי שקבר מתו ערב הרגל וכחזרתו מבה"ק הלך יחף ובכניסתו לעיר שמע קול קורא הנק' כלשון ישמעאל אלמגרב ואחר הרגל בא לישאל אם ינהוג ז' ימי אבלות:

תשובה אם אנו דנים אותו שעה שהוא נק' בין השמשות כמו שאנו מקובלים דהאלמגרב הוא חצי זמן בין השמשות א"כ ניזיל לקולא דחשבינן ליה יום בהאבלות הוא מדרבנן והרי נהג זמן מה קודם הרגל והרגל מבטל ממנו גזירת ז' דמ"ש שעה א' לפני הרגל לאו שעה שלימה משעות זמניות אלא כל דהו קרו ליה שעה וכמ"ש הש"ך ר"ס של"ט יו"ד וכו' ומ"ש השו"ע בא"ח סי' תקמ"ח ז' ז"ל ודוקא שנהג אבילות באותה שעה אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבילות או שהי' סמוך לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אין הרגל מבטל האבלות ודינו כדין קובר מתו ברגל עכ"ל דמשמע סמוך לחשיכה היינו ביה"ש או זמן התוס' שמוסיפין מחול על הקדש שהוא שיעור ג' רביעי מיל כדאיתא בסי' רס"א דאם רצה לעשות כולו תוס' עושה וכו' היינו ר"ל אם בא לשאול או יודע הדין שאין להתאבל סמוך לחשיכה ולכך לא נהג אבלות אבל בעבר או סבר דמותר נראה דאזלינן לקולא כיון דאבלות ז' הוא דרבנן נאמר דאותה שעה הויא יום ודומיא דביה"ש דחול דעולה לו ליום א' ואינו משלים אלא ו' ימים:

ודע מנהגינו הוא בקובר מתו בחול סמוך לחשיכה דלמחר מניח תפילין אחר הנץ דדיינינן ליה כיום שני דאע"ג דלש' הגאונים דס"ל יום מיתה וקבורה דאורייתא הי"ל לילך לחומרא דשמא אותה שעה לילה הוא וצריך לנהוג כדין יום א' מ"מ מנהגינו הוא כמ"ד דאין שום אבלות דאורייתא דהרי בקובר מתו יו"ט ב' אין נוהגין אבלות כלל מהך טעמא וכדאיתא בי"ד סי' של"ע ועוד דזה שקבר מתו סמוך לחשיכה ודאי השמיתה היתה קודם בשעה שהיא ודאי יום והו"ל יום מיתה שאינו קבורה ויום קבו' שאינו יום מית' לכ"ע אין אבלותו מה"ת:

ודע ג"כ דזה שמקובל בידינו דזמן אלמגרב הוא חצי זמן ביה"ש וחצי שעה קודם לו וחצי שעה אחריו הוא שיעור ביה"ש נר' דהוא שלא בדקדוק דבסי' רס"א מבואר דג' רביעי מיל הוא שיעור בה"ש ואינו מגיע לשיעור רביעית שעה דשיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק כ' מן השעה כדאי' בה' פסח סי' תנ"ט ולא נהגו הראשונים שיעור זה המוזכר באלמגרב אלא לחומרא לענין מילה שאינו נמול אלא בתשיעי ואינו נמול בשבת אבל לשאר דינין אוקמה אדיניה וכמ"ש עכ"ל:

והלשון הראשון דאות ס"ז הנז"ל שהביאו המחב"ר סי' תנ"ה אות ב' וכתב עליו ז"ל ונראה דלמה שנתפשט המנהג בענין בין השמשות כסברת הגאונים צריך להקדים לשאוב ועתש"ל סי' רס"א בס"ד עכ"ל ולנ"ת מה כוונתו בזה דלפי שנראה השיעור שכתב מהרי"ע ז"ל הוא סברת הגאונים שכתבו הפוסקים והמחב"ר סי' רס"א הנז' וא"כ מה ר"ל במ"ש צריך להקדים לשאוב וכו' שהרי הגאונים עצמם זמן ביה"ש לדעתם הוא תיכף לשקיעת החמה שיעור ג' רביעי מיל וא"כ צ"ה ג' בינונים וכמבואר בספרי קדשם:

ואם לא כתב מהרי"ע מ"ש בבית יהודה ח"ב סי' ז"ן הנז"ל הייתי מפרש כוונתו באות ס"ו הנז' ע"ד מ"ש דק"ע אות ס"ג דשיעור חצי שעה אחר אלמגרב נמשך ביה"ש וסיים בה ז"ל והכלל מעת ש"ה עד צ"ה ג' בינונים הוא ספק הנכנס בסוג בה"ש וכו' ע"ש כנר' דג' כוכבים בינונים בהם ודאי לילה הנה לדעתו הם חצי שעה אחר למגרב וא"כ עד"ז הוא ג"כ כמ"ש ה' חמץ הנז' דבה"ש מעת ש"ה עד יציאת ג' כוכבים בינוני' והאלמגרב הוא חצי שיעור ביה"ש כנז' וכו' דר"ל חצי שעה אחר אלמגרב הוא חצי השני של ביה"ש ולכן כ' עליו המחב"ר דלפי דעת הגאונים שביה"ש הוא ג' רביעי מיל אחר השקיעה וא"כ הוא לילה ודאי א"כ לפי דברי מהרי"ע שהאלמגרב הוא חצי הו"ל ז' דקים נגי רביע אחר אלמגרב הוא לילה ודאי ואינו יכול לשאוב א"כ ומ"ש צריך להקדים וכו':

אבל לפי מ"ש בח"ב סי' ז"ן דבאמת ג' רביעי מיל וכו' אלא דלענין מילה וכו' א"כ לענין מים שלנו ודאי שאין להקל לשאוב אחר ג' רביעי מיל משקיעת החמה לסברתו דבה"ש מתחיל מש"ה כש' הגאונים וא"כ מה הוסיף על דבריו המחב"ר ז"ל.

ונלע"ד דר"ל דלפי דעת מרן שפסק כר"ת א"כ כל שיעור ד' מילין מש"ה ואילך יכול לשאוב דג' ורביע הוי יום ודאי וג' רבעים האחרונים הוו ביה"ש אבל לפי מה שנתפשט המנהג כש' הגאונים צריך להקדים וכו' ר"ל ע"ד מ"ש מהרי"ע דג' רביעי מיל שהם ביה"ש שהציים הוא אלמגרב אחר עבור זמן הג' רביעי מיל מש"ה אין לשאוב ולא בא לחלוק על מהרי"ע אלא שרצה לומר שמפני המנהג הוא שאין יכולים לשאוב אחר ביה"ש הזה שמתחיל מש"ה שהרי לפי פסק אינו כן ולהעלים הדיבור שלא יכירו בו רוב בא' וינהגו להקל כפסק מרן הנם דלענין מוצאי שבת ויו"כ וכיוצא אינם נוהגין כמרן ומקילין כדעת הגאוני' ויהיה ה"ו תופסים קולי דמר וקולי דמר לכן דבר כלשון נסתר הנז' שלא יכירו כי אם בעלי תורה דוקא הר"ל דלדעת מרן יש שהות הרבה לשאוב אחר אלמגרב ומה שאין לשאוב וכו' כמ"ש מהרי"ע הוא משום דלפי מה וכו' צריך להקדים וכו' ולא לאחר:

כתב הברכ"י ז"ל סי' רס"א א' ס' השיבה והוא ביה"ש וכו' בשיעור ביה"ש נתחבטו בו קמאי ובתראי והרב מנחת כהן האריך ועשה מאמר שלם ואחרי דרך מבוא השמש להרב הנז' השיגו אליו וגברו הפר"ח בקונטרס נדפס סוף ס' שמן למאור ומהר"ח אלפאנדרי בעולל מאה שבס' רב יוסף ושם כתב מהר"ח דדעת הרמב"ן כר"ת שכן כתב הריטב"א בשמו ואין צורך לזה דדברי הרמב"ן מבוארים בספרו תורת האדם בענין אבלות יבנה ועיין בס' בתי כהונה ח"ב סי' ד':

וראיתי להגו"ר כתבו' כ' שכ' בהעולם נהגו בכל גלילות ישראל כסברת הגאונים ובמש"ק בכדי שנים שלשה מילין מדליקין. ומהר"ל ן' חביב פ"ב דקידושין החודש ייחס דעת זה לשרי"ף והרמב"ם ויזה"ב

והרא"ש ודברי הנגיד רבינו אברהם בן הרמב"ם בסברא זו כמ"ש מהר"ם אלשקר בתשו' סי' ל"ו ומשמע דקי"ל כסברת הגאונים ואפי' תימא דהמחלוקת שקול אין בידינו לבטל המנהג :

והרב מהר"ר יעקב פראגי בתשו' כ"י סי' נ"א השיב על הרב הנז' דהגאונים ס"ל כר"ת ורב האי גאון והרי"ף והרמב"ם ס"ל כר"ת . ומ"ש הרב הנז' בתשובתו דמהר"ם אלשקר מאריה דאתרא דמצרים אדרבה נודע וגם מפורסם דהרדב"ז מאריה דאתרא והרב המוסמך מהר"ר חיים אבולעפיא הזקן בנו של הרב המוסמך מהר"ר יעקב אמר דבתלמוד מוכח ופשוט כס' ר"ת אין בו ספק אלא דדשו בה רבים הספק ויפה בהיקש לחכמים ולשון הרמב"ם בפיה"מ פ"ק דברכות יש בו ע"ש ומנסחת הגר"י מבואר שנ"ל ועמוד השחר וכו' בכדי שעה וחומש מן שעות השווייה וכו' אבל דינו בהם מן הארץ נ"א מילין ובכן מה שהוכיח הרב מנחת כהן ליתא עכ"ד הרב מהר"ר יעקב הנז' עכ"ל :

ובסי' שלא ז"ל דין ה' נולד בה"ש וכו' כל שנראה שמש אפי' בראש הדבר הגבוה יותר שיש בעיר מונין אותו יום וכשאין נראה כלל בשום דבר מונין לשבת הרב"ד או"ח סי' קכ"ו . וכן נתפשט המנהג בעיר קדשנו ירושלם ת"ו ועיר עוז לנו חברון ת"ו מזמן גאוני הדורות שלפני דורינו עכ"ל :

הנה פשט דבריו משתיק לשון זה גבי ה' שבת נר' דכוונתו לשעות כך גם בשבת וכמו שהבינו חבירי היו והקשיתי להם דלפי"ז דין ביה"ש פרח מאויר דזה מפנה ומ"ם וכל הפוסקים דביה"ש של חול נמול לט' ושל שבת נמול לי' ולפי הנז' אם יש שמש אפי' כ"ש נמול ביום ו' וכשלא יש נמול בשבת א"כ היכן הוא זמן ביה"ש והפיקו שעל ידי כן נמול לי' ולא נלאו מענה ע"ז :

גם הקשיתי להם שהמקור שהוא הרב"ד סי' קכ"ו ז"ל . טור סי' של"א נולד בה"ש אינו דוחה שבת וב"י ד סי' רס"ו נולד בה"ש שהוא ה' יום וה' לילה מונין מן הלילה ונמול לט' וכתב הכנה"ג כאן בא"ח ז"ל תינוק שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים בינוניים אין מלין אותו עד יום א' הר"ם אלשקר ז"ל סי' נ"ו והרדב"ז ח"א סי' רפ"ב . כתב שאם בודאי נולד בין תחי' השקיעה לסוף השקיעה נמול לט' דהיינו יום ו' אבל אם הדבר ס' אם נולד קודם סוף השקיעה או אחר סוף השקיעה קודם שנראו ג' כוכבים בינוניים נמול לי' שהוא יום ראשון ע"כ ומן הש"ע י"ד שם נראה כמהרמ"א ונר' דאע"ג דנראה מהכנה"ג שפוסק כהרדב"ז מדהביא סברתו מ"מ למעשה נר' כמהרמ"א חדא דמהש"ע י"ד שם נראה דס"ל כמהרמ"א וכ"כ דעת מור"ם שלא הגיה עליו כלום א"כ הוי הרדב"ז יחיד ועוד שאם נחזיק כהרדב"ז יבואו לטעות דמי יודע לכוין זה ואפי' בבירור שהוא ודאי יום קודם בשלים ג' מילין ורביע יבואו לטעות ולא יחלקו בין זל"ז וכ"ש אם המנהג כמו ששמעתי דכל שנולד בשעה שאין שמש נראה בעולם אפי' רגע מונין מן הלילה . ואעפ"י שבהלכה ברורה פסק כהרדב"ז וכן הרב"ח בתשו' סי' קנ"ד מ"מ נראה כמ"ש שאם נחזיק יטעו :

שוב חקרתי בנשים הרגילות לעמוד בזה ואמרו שכשאין שמש נראה אפילו תכף ומיד מונין מיום השבת ועוד אמרו שם כשאין נראה שמש באיזה כותל אעפ"י שנראה בראש אילנות וביותר הגבוה למעלה מונין לשבת ונ"ל דכולי האי אין ראוי לשמוע אעפ"י שזו היא סברת הרא"ש שהביא הרדב"ז ז"ל סי' רפ"ב דפירש דבה"ש הוא משעה שמכירין שהעולם שרוצה להכנס בעובי הרקיע דהיינו מעט קודם שקיעת החמה ע"כ . מ"מ כיון שמן הדין נמנה אותו יום אפי' אחר השקיעה עד סוף *) שקיעה שניה . ומה שאין אנו עושין כן אלא משום מנהג להחמיר דיינו להחמיר מאחר תחי' שקיעה ראשונה אבל קודם לא ועוד דאין זה הלכה פסוקה לחלק בין כותל לאילן וביותר אלא הראוי לעשות הוא שכל שנראה שמש אפי' משהו אפי' בראש הדבר היותר גבוה שבעיר מונין מאותו יום וכשאין נראה כלל בשום דבר מונין לשבת :

ומעשה היה ביום מעונן שלא יכלו להבחין אם היתה הלידה בעת שהיה נראה השמש או אחר השקיעה והלכו ושאלו לאנשים המורגלים ברילו'ש ואמרו שכפי סדר הרילו'ש היה אותה שעה נראית השמש אם לא היה מעונן ואמרתי דשפיר יש לסמוך ע"ז ואין לנו לחוש שמא יטעו אלמגיניני הרילו'ש כיון דהמנהג שנוהגים שלא למנות מאותו יום אינו אלא חומרא בעלמא עכ"ל הרי שבתשובה ההיא עצמה עוסק בענין בה"ש דע"ש נימול לי' אלא שהביא מחלוקת מהרמ"א והרדב"ז אם דבה"ש סמוך לתחי' שקיעת החמה או דוקא מסוף שקיעה דהיינו תחי' שקיעה ב' ע"ש ועוד שהרי כתב דזה שחושבים מיום מחר כל שאין נראה שמש כלל אינו אלא חומרא וכו' ואם ר"ל למולו ביוה"ש כשנולד בע"ש כשאין נראה שמש כלל אפי' היכא וכו' כנז"ל אין קולא גדולה מזו לשבת החמורה וקארי בה חומרא אלא ודאי דעל ו' ימי החול מיירי בנולד בה"ש שנוהגין כך משום חומרא שלא יבואו לטעות וכו' והנולד בע"ש בג' מילין ורביע שהוא ודאי יטעו לומר שכבר עבר ג' מילין וימולו אותו בש' והנולד בג' רבעי מיל יטעו לומר שהוא עדיין בג' מילין ורביע ונמצא שימול לז' וימשכו קולות אלו מהטעיות מפני שהד' מילין כולם לא יש שמש בעולם וחלק מהם יום ודאי הנה שלא יש שמש ונמצא ליכא מלתא פסיקתא שיכירו כל ב"א שלא יבואו לטעות בשביל כך נהגו שכל שלא יש שמש בעולם דנין אותו לשבת שאז בחול נמצא נמול לט' ואין נמול לח' כי אם הנולד כל שעדיין שמש בעולם כנז' וזה הוא מנהג מצד חומרא לא מן הדין כנז' ומזה יתבאר דין נולד ע"ש אחר תחי' שקיעה שלא יש היכא שמש כלל שע"פ שהמנהג להחמיר הנז' אין למולו עד יום א' שהוא י' כס' מוהר"ם אלשקר כמ"ש הרב"ד להדייא שאם ימולו אותו בשבת אין קולא גדולה מזו ואנ"ן דלענין למולו בשבת עצמו לפי דעת הרב"ד ז"ל בפסק הנז' נר' פשוט שאין מציאות כי אם כשנולד בתר דשלים בה"ש דר"ת דוקא כיון שכותב להדייא שכך הדין ואין נוהגין וכו' אלא מצד חומרא וכו' כנז"ל כנלע"ד פשוט בדעת הרב"ד ז"ל וא"כ מ"ש הברכ"י בקילור בסי' של"א הנז' אין כוונתו למולו בשבת ממש כשנולד היכא כשאין שמש וכו' אלא כוונתו ע"ד הנז' וקילר כדבר שהוא פשוט בה"ש ובפוס' דנולד בה"ש דע"ש נמול לי' דוקא :

עוד מתבאר בפשיטות כנז' ממ"ש הרב"ד בסי' ק"ד ז"ל בענין שיעור בה"ש וכו' (כבר העתקתי דבריו לעיל וסיום דבריו שלא העתקתים לעיל הוא זה) נחזור לס' ר"ת ז"ל כתב הרב מנחת כהן שם במאמר ב' פ"ג שזה שאמר בגמ' דמשקיעת החמה עד צה"כ יש ד' מילין שהוא שעה וחומש הוא דוקא ביום בינוני כשהיום והלילה שוים כל א' י"ב שעות אבל בקיץ ובחורף משתנים אלו השיעורים לפי אורך הימים או קיצורם והשעה וחומש הוא מן השעות הזמניות וגם הוא דוקא בארץ ישראל ובמדינות

---

*) **אהא** נ"ל דצ"ל תחיל' וכו' מפני שאפי' לר"ת אין נמנה יום כי אם עד תחי' שקיעה ב' אבל סופה הוא ודאי לילה אליבא דכ"ע :

וכמדינות שבהם באותו הרוחב מן המזרח למערב אבל במדינות שהם יותר רחוקות מן הקו השוה או קרובות אליו ישתנו אלו השיעורים לפחות ויתר משעה ומחצה וזה מוכח הנסיון שהרי אנו רואין בחום שבקיץ שהימים ארוכים יש יותר זמן משקיעת החמה עד צ"ה ממש שיש בזמן החורף שהימים קצרים שבעגלא ובזמן קריב אחר שבקעה החמה מחשיך היום ונראים הכוכבים וכן נראה לחוש שיש חלוף בזה בין המדינות לפי קרבתם אל קו השוה או רחוקים שבמדינות שהם קרובות לקו השוה יש מב"ה עד צ"ה פחות ממה שיש במדינות שהם רחוקות מן קו השוה והקרובות אל קוטב הדרום והצפון וכמו שמגידים הבאים מארץ ברזיל שהיא קרובה לקו השוה כמו ח' מעלות שמיד אחר שקוע החמה בכמו חצי שעה או פחות מחשיך היום ונראים הכוכבים וזהו פחות הרבה משיעור ד' מילין וגם הוכיח זה שענין מחלוף מהלך השמש ברקיע ואופן שקיעתו תחת הארץ בקיץ ובחורף יעש"ב כי עוד שביא ראיות והשכים כן שהלכה כפי עיקר הדין ולפי"ז שיעור ג' מילין ורביע שהוא יום גמור אחר השקיעה שהוא שעה א' פחות חלק א' מארבעים ראוי שישתנה לפי גודל הימים או קטנותם שביום ארוך שיש משקיעת החמה עד צ"ה יותר מ"ד מילין יהיה ג"כ יום גמור אחר השקיעה יותר מג' מילין ורביע וכן זמן ביה"ש יהיה יותר מג' רביעי מיל וכן ביום קצר שיש מן השקיעה עד צ"ה פחות מד' מילין לא יהיה יום גמור אחר השקיעה ג' מילין ורביע אלא פחות מזה וכן זמן ביה"ש הוא פחות מג' רביעי מיל וכלל החשבון ועיקרו כך הוא כי לעולם שיעור הזמן של שקיעת החמה עד צ"ה הוא א' מי' ביום לפי מה שהוא היום ארוך או קצר ואח"כ צריך לחלק אותו הזמן שיש משקיעת החמה עד צ"ה לי"ו חלקים הי"ג חלקים ראשונים הוא יום גמור וג' חלקים אחרונים הוא ביה"ש וזה החשבון יוצא מן החשבון של ר' יהודה שמן הד' מילין שיש מש"ה עד צ"ה נתן ג' ורביע ליום גמור וג' רביעי מיל לביה"ש באופן שהזמן שהוא יום גמור עדיין הוא י"ג רביעי מיל וזמן ביה"ש הוא ג' רביעים א"כ זהו החשבון בדקדוק לכל זמן ולכל מקום כך העלה שם להלכה:

אבל לענין מעשה כתב לבי מנתנס בדבר לסמוך על החשבון הנז"ל כי איך נקיל לחשוב ליום גמור אחר השקיעה יותר מג' מילין ורביע שאמרו בפוס' ואיך נעשה שיעור ביה"ש בשום זמן פחות מג' רביעי מיל ומי יורה הלכה למעשה מהכרח הדעת לפחות מזמן ביה"ש הכתוב בגמ' ולהוסיף על שיעור היום הגמור שאחר השקיעה יותר ממ"ש הפוסקים. ופסיק בסוף כי מה שראוי לסמוך עליו למעשה הן לתינוק שנולד הן לכל דבר הוא כי להחמיר אנו הולכין אחר הזמן והמקום ולא להקל כי ביום ארוך לא נוסף על ג' מילין ורביע הנ"ל אלא יהיה שיעור הזמן אשר אנו חושבים אותו ליום גמור שיעור ג' מילין ורביע דוקא וכל הזמן הנשאר מאז עד צ"ה יחשב לבה"ש כאלא אנו מטילין החומ' שיש ביום הארוך על זמן ביה"ש וביום קצר נעשה בהיפך כי מן הזמן שיש מש"ה עד צ"ה באותו היום נפרים ונייחד שיעור ג' רביעי מיל לביה"ש ואת היותר בו באותו הזמן נניח לחושבו ליום גמור באופן שהפחת שיש ביום אנו מטילין אותו על חלק החשוב ליום אבל בין השמשות לא נגרע. וכשהוא יום ארוך שאנו נכנסים בספק דשמא ביה"ש שלו ארוך ג"כ הרי אנו לוקחים היתרון המגיע לאותו זמן שיש מש"ה עד צ"ה ומטילין אותו על ביה"ש ובזה אנו יוצאין ידי כל ספק וכו' וכן במדינות הקרובות והרחוקות נחשוב ע"ז שאופן כאלא שהשיעור זמן ביה"ש לעולם אינו פחות מג' רביעי מיל אלא אדרבא לפעמים הוא יותר ושיעור הזמן שבין השקיעה לביה"ש לעולם אינו יותר מג' מילין ורביע אלא אדרבא לפעמים הוא פחות כפי האופן הנ"ל עכ"ל הרב"ד:

והמחב"ר סי' רס"א ז"ל ושיעור זמן ביה"ש וכו' בברכ"י כראש הסי' כתבתי משם הגו"ר כתבו' כ"י שהעולם נהגו כש' הגאונים בשיעור זמן ביה"ש וכו' ע"ש. ועתה נדפס גט מקושר לשע"ר מורי הרב זלה"ה וראיתי שכתב בביאורו לתוספי הרא"ש סוף ה' כפור דק"ח ב' ג"כ שמנהג העולם עפ"י סברת הגאונים שתיכף אחר השקיעה מתחיל זמן ביה"ש שהוא ג' רביעי מיל והסברא זו קרובה לדעת ומנהגן של ישראל תורה ויש להם על מה שיסמוכו ומי שירצה להחמיר כר"ת תבא עליו ברכה אך אין למחות ביד המקילים וכו' ע"ש עכ"ל:

ובסי' של"א ז"ל דין ה' ונולד ביה"ש וכו' עמ"ש בברכ"י אות ז' ועמ"ש מהר"י אלבעלי בס' קהלת יעקב בשו"ת סי' א' דף ס"ח ולי נראה דהנכון כהמנהג א"י וכהוראת הרב"ד וכן מוכח מדברי מורי הרב ז"ל בספר גט מקושר דף ק"ח ע"ב והו"ק עכ"ל:

ובק"א ז"ל סי' רס"א דין ב' ושיעור זמן ביה"ש וכו' לפנים כתבתי דמורי הרב ז"ל כתב דמנהג העולם כש' הגאונים וכו' ועתה ראיתי למורינו הרב מהרי"ך ז"ל בשו"ת בתי כהונה ח"ב סי' ד' שכתב ג"כ דסוגיין דעלמא דלא כר"ת ופשטה דודאי בכל תפוצות ישראל כש' החולקים אף כי לפי הספרים הנמצאים רוב הראשונים כר"ת ס"ל הואיל ובמספר הדורות סוגיין דעלמא דלא כוותיה אית לן למימר דמאז ומקדם נמנו רוב הראשונים דלא כר"ת אלא שלא זכינו לדבריהם כמ"ש מהריק"ו שורש נ"ד וכתב עוד שאחר הכלת י"ב שעות מהיום בתקופת ניסן ותשרי מיחש שהוא אחר השקיעה ורביע משעה א' שעתידה הוא כ"ה ואחריו לילה עכ"ב:

והגם דיש להשיב על דבריו קצת כמ"ש דנמנו רוב הראשונים וכו' ונסתייע מדברי מהריק"ו שרש נ"ד דהכא דמרן ז"ל הן כל יקר ראתה עינו רוב דברי הראשונים וחזינן דפסק כר"ת שמע מינה דבימיו לא פשט המנהג הזה בכל העולם וגם ליכא למימר דנמנו רוב הראשונים דלא כר"ת ובגנו ממנו דבריהם ולא דמי לדברי מהריק"ו כמבואר. אמנם קושטא הוי דמנהג העולם כך כמ"ש הרב המוסמך מהר"ח אבולעפיא הזקן שהיה תלמיד מהרימ"ט וקרוב לזמן מרן כמ"ש בברכ"י ע"ש ואולי דגם מרן ידע דמנהג העולם דלא כר"ת ולרוב קדושתו בהיות הדבר נוגע לגופי תורה לא רצה לומר סוגיא דעלמא היכי אזלא ופסק כר"ת והדק ואין להאריך עכ"ל המחב"ר:

הרב מועד לכל חי סי' ה' אות כ"ג ז"ל צריך להמתין בליל שבועות ביהיה לילה ממש דתמימות בעינן קבל"ה מכמה פו' ותקי חיים וא"ז ואעיקרא בשיעור זמן הספירה הוא מחלוקת [זה הענין כפל אותו בקיצור שם בקונטר' אחרון באי מועד על סי' ה' אות ך' ע"ש] גדול בין ב' אדוני רבני עירנו ככתוב בס' חנן אלדים ובס' בתי כהונה ה"ב סי' ד' ובעיה"ק טבריא ת"ו דשוא אתרים הרב חיים ונלך זיע"א סופרים את שעומר בשעה ורביע מן הלילה והפרש זה הוא בין בהבדלה של מוצאי שבת ובין בתקיעה של מוצאי יוה"כ ובין בקריאת המגילה וכיוצא מהם ועיין בס' בית עובד דרכ"ג א' וא"כ שמחמירין בכל לילה משספירה לריכים

לריכים כה להזהר בליל שתקדש חג שלא יהי' בפחות מהזמן שהיו שופרים בכל הלילות והגאון עמ"ס דס"ג ב' הקל הרבה בהאי מילתא וסבר לה מר דאין קפידא להמתין ע"ש ועיין בס' מ"ז בפיריו לחלק בין ה"ע לקידוש ובס' חמ"י פ"ג וסיים אך יזהרו לקרות ק"ש אחר לה"כ הואיל ואינן קוראים ק"ש בעל המעט דנעורים כל הלילה יע"ש ומנהגינו לומר ק"ש קודם אמירת תיקון ככה . ובסי' ה' אות י"ג ז"ל בלילי שבחות חלוקים המנהגים דיש מהם שמתפללים ת"ע ואומרים קידוש ואוכלים סעודה ואח"כ סופרים ויש מהם שממתינים להתפלל ת"ע עד שיהיה שעה לספור ובמ"ז בפריו הוכיח באיסור להמתפללים מבע"י וסופרים ומיהו לריך שימתין לפחות שיהיה חצי שעה אחר י"ב שעות וכמ"ש במ"ב כיע"ש ומי שאוכל קודם ספירה יש מהם דלזכרון קאתי אינו אוכל פירות בשלחן עד שיספור אלא דלפי מ"ש הרב שאגת אריה אשכנזי סי' כ"ך דבהמ"ז קודם לספירה בשבת ואח"כ יותר טוב שיברך בהמ"ז תחילה ויספור ואח"כ יאכל פירות ובקונט' כף החיים הבאתי דזה דרך נכון לעשות בכל הסעודה משום ספק ברכות ע"ש ואם אירע בחול דשכח ונזכר בתוך הסעודה יספור קודם בהמ"ז כמבואר להרב הנז' ובעניכה גדולה התקנה היא דכולם כאחד ימתינו בליל שבת עד שחשיכה וסופרים את העומר ואח"כ מקדשין וכדי שלא יבואו לידי קטטה נתקן כך מעיקרא .

בסי' ט"ז אות כ"ח ז"ל יזהרו הרבה מאד בהדלקת הנרות שבבהכ"נ שיהיה מבע"י שכבר כתבנו בכמה מקומות כי זמן הדלקת הנרות לשבת וליוה"כ עד שעה אחד עשר וחצי בדקדוק ולא עוד ואם ח"ו יעבור מזה הזמן יהיה נכשל בספק איסור כרת לכן אפילו ילוו מאנשי הק"ק שימתינו להם להדליק אל ישגיחו להם כלל שהגיע לי"א וחצי ולא ימתינו לשום אדם אפי' שיהי' גדול הקהל ואדם חשוב וכל מקום שיש חילול שבת ויוה"כ אין חולקין כבוד לשום נברא ומהיות טוב כה יעשו גזברי שמן למאור מהק"ק להתקין שתי סולמות בביהכ"נ כדי שימהרו להדליק בשעה קלה אנה מפה ואנה מפה ושומע לי ברכות שמים יחולו על ראשו . ועיין בכה"ג וק"ס דקת"ז א' ובקונט' חיים תחילה מ"ב בזה בעזר מבדי ועיין למוה"ר בס' בורפי הים ח"א דמ"ו וכו' מה שהאריך בתוס' יוה"כ יע"ש :

בסי' ל"א אות ק"נ ז"ל אין לקרות המגילה אלא משעת לה"כ פר"ח סי' תרפ"ז ותרל"ג וחמ"י ובסו"ם חיים וחסד בתקנותיו כתב בתיקון כ"ג וז"ל מנהגם היה ליל פורים וכו' ועוברים על עיקר התקנה של בהכ"נ משפחה ומשפחה להבית משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה והמכו של בית ר' שמבטלין ת"ת לשמוע מ"מ ויש מהגדולים שכתבו שבעיר שיש כנסיות רבות שיתאספו כולם בביהכ"נ אחד ויקראו כולם יחד משום פרסומי ניסא*) ונזרתי לפחות שלא יתפללו ליל פורים ויומו יחידי בבהכ"נ בבתים ותלרות כמנהגם וכולם יבואו לביהכ"נ וידליקו נרות ויאמרו פזמונים עד שעה ורביע אחר שקיעת החמה שהוא לילה ודאי ואז יתפללו ערבית ויקראו המגילה ולא יעשו כמנהגם להתפלל ערבית אחר שק"ה ולקרות המגילה ביום דהוו ברכות לבטלה ואינם יוצאים י"ח קריאת המגילה וקבלו עליהם ויושבים בתעניתם עד שיהיה שעת קריאת המגילה וקורין אותה בפרסום גדול ובנרות מרובות כליל יו"ט ולובשים בגדי יו"ט קודם בואם לביהכ"נ אחרי שעה שככה לו עכ"ל . ועיין בס' אורה ושמחה די"ו א' ב' ובספר עמודי שמים דקנ"א ב' עכ"ל ואתא שלדעת מרן ומור"ם ז"ל ודעימייהו בענין זמן ביה"ש ול"ס בינונים הדין כנז' אבל לא נהגו העולם כך אפילו באיסור כרת שהרי במס"ק גבי נר וגבי מילה בשבת לנולד בליל שבת קודם גמר שעה ורביע הנז' וכבר כתב המחבר בק"א בסי' רס"א המנהג זה ע"ש ואח"כ כ"ש וק"ו גבי מגילה וספירת העומר וברכותיהם . ועיין אגלי בליקוטי בסו' על סי' תפ"ע מ"ש הרב נתי כהונה שסני"ד בקילור המחבר ז"ל :

ענין מנהג האשכנזים בס' ר"ח עיין להכ"ח א"ח סי' רס"א והנה שסיים דלדעתו כברת הרא"ש עיקר וכו' ע"ש היינו להחמיר שלא במקום ביטול מלוה דהיינו לקבל שבת מבע"י אבל לענין מילה עיין מ"ש בסי' של"א ב' וכן הביאו השכנה"ג שם הגב"י אות ה' והמג"א שם ס"ק ב' וברי"ד סי' רס"ו סי"ב ז"ל . ומה שהביאה ב"י בשם השיעור בדין שיעור בה"ש הלבון מגומגם וביארתי דבריו בחבו' והמסקנא הלכה למעשה בינוקא דאתיליד בסמוך לשקיעת החמה אין להקל לשבות המילה בח' אפי' בחול כ"ש בשבת אלא אם כן כדאיכא עדיין ג' רבעי מיל קודם התחלת יציאת הכוכבים דהיינו בה"ש דרבי יהודה ואיכא נמי שיעור בה"ש דר' יוסי שהוא מתאחר אחר בה"ש דר' יהודה וכל זה הוא ספק יום ס' לילה ועדיין לא התחילה החמה לשקוע ואם נולד קודם הזמן הזה נמול לשמיני הא לאו הכי תדחה המילה עכ"ל :

ובתשו' סי' קנ"ד ז"ל על דבר תינוק נולד ביום ג' דר"ה לאחר שקיעת החמה ובלה"כ היה נראה להם שהיה עכ"פ חצי שעה לפני לה"כ כשנולד והורה הנעלה כמהר"ר מעיקיל ז"ל שהמילה תהיה בשמיני ללידה וחלקו עליו ונמול בעשירי לאחר יה"כ כבר מפורסם מחלוקת התנאים בס"פ ב"מ בפלוגתא דבה"ש והמסקנא שהתיק ב"י דאזלינן בכא ובכא לחומרא ולכן אי אתיליד ינוקא בע"ש משתשקע החמה ספק הוא עד השלום בה"ש דר"י ונמול בין השמשות לשבירי וכוונתו לע"ד דס"ל דאזלינן לחומרא כמ"ש דלבתר השלום בה"ש דר' יהודה חייל בה"ש דר"י אכן דברים הללו שהומים בכאן כי לא פי' מאיזה שעה מתחיל הבית.

*) **אה"א** כן היה בק"ק מערבים דבליל פורים היו מביאים אנשי ק"ק ביהכנ"ם הקטן לביהכנ"ם הגדולה שבחלר עלמם לשמוע מקרא מגילה ביחד מבא"כ ביום דמעולם לא עשו כך . ולפי טעם הנז' הענין הוא בהיפך דביטול עבודה כהנים וכו' ביום הוא ומהם ילפינן נ"כ ללילה . ואני כשחזרתי פ"ל בק"ק הקטן בשלתי זה גם בלילה לפי מה שראו עיני בביהכנ"ם הגדולה לרוב עם אין הקורא מרגיש במי שמדבר באיזה מקום בביהכנ"ם בעת הקריאה בתחילה או באמצע ולא די שמאבד לעצמו אותו המדבר אלא גם לאותם שלפניו שמטרידם בהוהי הרגע בשמעים מהם תיבות ולאו כ"ע דינא וקריאה גמירי לקרות בעצמם תיכף אפילו בעל פה מה שנשמע מהם וכעת"ז ראיתי בקריאת י' בני המן בקורא הקורא היו פעם א' הגם שיש הרעשה בביהכנ"ם מהכאות רגליהם בקרקע ואינם נשמעים להרבה מהלבור והוא סומך על הדין הנז' ואינו עושה כך להרבה מהם כמו שראיתי מטעם דלאו כ"ע וכו' וע"י הקריאה לעצמנו בק"ק הקטן יתוקן כל הנז' בלילה וביום שע"י קוטנה אני מרגיש בכל מי שמדבר ואני שותק וממתין או חוזר לקרות מה שנשמע מפי איזה תיבות בהתחלת המדבר ועושה כך אפילו אם נגה איזה א' בקול"ר בכיתו וגיעו שעי"כ מאבד וגם הנשים העומדות בתוך שומעות בטוב וב"י בני המן איני קורא כי אם בהלא יש שום קול בביהכנ"ם :

שהיא שיעורא דג' רבעי מיל וכבר נחלקו גדולי המפרשים ר"ת והר"א ממיץ בס' יראים ס"ס ק"ב. ותו הקשו אדרש"י דפ' ב"מ והרא"ש יישב הקושיא אבל ר"ת לא פי' כן ולענין הלכה רוב המחברים הסכו פירושו ז"ל וכפ' ב"י בה' שבת וכן מנהג כל ישראל דאזלו לפי' הרא"ש הוא משעה שמכירין העולם שהחמה רוצה לשקוע עד צ"ה ה' מילין פחות רביע מיל או ו' מילין פחות רביע מיל לחד מ"ד והוא ב' שעות בקירוב ומאז היה חיוב לקבל שבת עליו מלבד התוס' שצריך להוסיף וא"כ לפי"ז צריך להקדים הרבה הכנסת שבת ואנן הא לא חזינא מרבוותא קפידא הכי וא"כ לפי"ז בנ"ד אם בבירור נולד לשעות שלים שעה קודם שנראו ג' כוכבים בינוניים דאפשר הרקיע מזהיר ולא נתקשר בעבים בודאי אין דוחין ליום עשירי וגדולה מזו שאם היה נראה להם שהיה יום בשולחת ר"ה אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהא נמול לח' אף אם יתברר בשבת מכ"ש בנ"ד שפורשת בה' שבת סי' רס"א ואם ידעו החולקים שפר"ת עיקר אלא ידעו לשון והיה ספק להם פן נולד התינוק מכי עייל ב"ה דרבא אליבא דר' יהודה בזה אין עליהם אשם דלא עדיפי מאריסים דרבא דא"ל אתון דלא קים לכו וכו' וכן זה אומר בכה וזה אומר בכה נכון להחותו. הקטן יואל עב"ל:

והנה בב"ח א"ח סי' של"א כתב שבי"ד סי' רס"ו סי"ב כתב דאם נולד בשעה א' מכ"ד שעות קודם יציאת ג' כוכבים בינוניים נמול לח' ביום ו' הא לא"ה ספק הוא ונדחה ליום א' וכו'. ובי"ד שם לא כתב כן אלא כתב שבהו' אסיק הלכה למעשה וכו' כנז"ל והוא היפך ממ"ש בא"ח פ"ש י"ד וביאור הלשון הנז' שבי"ד שהוא קשה הכהנה תיגיה וביה אבל ביון שכתב להדיית שהוא מסקנת הלכה למעשה בתבו' וכבר דבריו שבוארים היטיב בחבו' הנז' א"כ צריך לפרש לשונו שבי"ד שכוונתו ע"ד מ"ש בתבו' ומ"ש בא"ח והעתיקוהו כן הכהנה"ג והמג"א יש ע"ש וצריך להגיהו שלים שעה מכ"ד וכו' לא שעה א' מכ"ד. ועיין מ"ש ע"ז המג"א שם וטעם שכתב שלים שעה נ"ל משום חומרא לחוש לשי' הרמב"ם ז"ל ודעימיה דמיל שיעורו ב' חומשי שעה שהם כ"ד וא"כ ג' ר' מיל הם י"ח דקים ועם בה"ש דר' יוסי שהוא אחר דר' יהודה כנז"ל הו"ל קרוב לשלים ולכן נקט שלים מלתא פסקתא לחומרא ומ"ש בי"ד ז"ל ועדיין לא התחילה החמה לשקוע וכו' נל"ת כיון דנסברת ר"ת קיימינן דבה"ש הוא בשקיעה שניה והיינו סוף שקיעת החמה בכללותה ואפשר דקאי אתחי' הדיבור שאמר אא"כ בדאיכא עדיין ג' רביע מיל וכו' ור"ל דג' רבעי מיל וכו' הם ס' יום וס' לילה והשתא דאיכא עדיין ג' רבעי מיל וכו' הו"ל עדיין לא התחילה החמה לשקוע ר"ל שקיעה הב' שאז מתחי' שקיעה ב' עד סופה הם הג' רבעי מיל שהם בה"ש משא"כ קודם לזה כנלע"ד:

ציונים השייכים לפס"ד ע"ע גבול בה"ש בכל דיני התורה שהוא ס' יום או לילה לענין תפלת מנחה שלכתחי' יתפלל בודאי יום ולענין שבת בכניסתו ויציאתו ולענין מילה בחול ובשבת ולענין טבילת נשים לכתחילה. גם ענין פלג המנחה שמאז יכול לקבל שבת ולהדליק ולהתפלל וכו' וענין ודאי לילה לענין היתר הפסק תענית ומלאכה במוצאי יוה"ך וקריאת מגילה בליל פורים. ברכות דף ב'. שבת ל"ד ל"ה ל"ז. מנחות. פסחים נ"ג נ"ד. נדה נ"ו. זבחים נ"ו נ"ז. מגילה כ'. תוס' בכניסה ויציאה הרי"ף דיומא דף שכ"ב שכ"ג. מטה משה אות ת' תנ"ג. ש"ע סי' רס"א תר"ח תרכ"ד. מכות דף ח'. ר"ה ע'. מ"ק ג' ד'. יומא פ"א ב'. הר"ן פ"ב דשבת דף ק"ו קי"א מהר"ם אלשקר סי' נ"ו. ש"ע יו"ד סי' רס"ו ע' רס"ב ס' ו' הרב מק"ק דף רי"א א"ח סי' תקס"ב. הר"י על הרי"ף דברכות ד"ד הנ"א פ"ק דתענית. לשון ריא"ז בשבת אות ב' ס' מנחת כהן מאמר א' וכ' הרמב"ם ה' שבת פ"ה ה' קרבן פסח פ"ה ה' קדוש החודש פ"ב. ס' סיבר לר"ת הנ"מ קונט' דבי שמשי בסי' שמן למאור בס' מולל מאס קונט' קידושא דבי שמשי. הב"ח סי' רס"א של"א ובי"ד סי' רס"ו וכתבו' סי' קנ"ד. הרדב"ז כתבו' ח"ד סי' רפ"ב. הכנה"ג סימן רס"א ובל"א הכנה"ג שם ושם. פה"א ח"ד ה' שבת פ"ה. תש"ל תאומים סי' כ"ב. חתם סופר הא"ח סי' פ' הרב בתי כהונה ח"ב סי' ד' בהם שלמה י"ד רס"ו כ"ב סעיפים. בו"ת אור נעלם סי' פחד יצחק מ"ע י' די"ב ד' מ"ע כ' דנ"ח ד'. וס' שער הזקנים קונט' בית אבל. וכהשמטותיו דף ל"ב:

ספק חשיכה וכו' ומערבין עירובי חצירות וכו' הנה מנהגי לשנים לערב בכל ע"ש ע"ה וש"ת בלא ברכה הגם שיש בעיר עירוב על כל השנה ע"ד מ"ש ס' מו"ק סי' וג"כ מכתב האר"י ז"ל לערב בכל ע"ש וכו' ובעש"ק א' אחר היותי בין מנחה לק"ש נזכרתי שעדיין לא ערבתי וטריחא לי מילתא לילך עד הבית כדי לערב או וג"כ בשיעור הליכה וחזרה הייתי מאחר קב"ש שם הציבור מבע"י מפלג המנחה ואילך לכן גמרתי בדעתי אז קודם קב"ש שתיכף אחר ק"ש שהוא בשעה י"א אערב ע"ח וש"מ הנז' כדרכי בכל ע"ש כיון שעדיין בשה א' ביום גמור השמש זורחת ואמרתי בדעתי בהגה שאפשר שיש אוסרי' דס"ל כיון שקבלתי שבת בה"ע הו"ל כדין לילה גמור וגרע מבה"ש מ"מ כיון באז אין לי פנאי לחפש שאם אחפש יעבור השעה ויכנס לילה גמור שלא אוכל לערב אפי' אם אני מוצא שמותר לערב אחר ק"ש בעוד היום וקיי"ל דבדרבנן עבדינן ואא"כ שיילינן ולכן גמרתי בדעתי לעשות משנה ואח"כ אשאל ספ"ק כיון שאפילו יאמרו איסור בזה אינו אלא מדרבנן שכל דין מו"מ בשבת אינו אלא מד"ס גזירה שמא יכתוב כנו':

ועתה הנה ראיתי מ"ש מרן בב"י ובש"ע בסי' זה סעיף ד' ובסי' של"ג סעיף ב' ע"ש בב"י ונמלא שיש אוסרים סיפך הסתם דסי' של"ג וכוותייהו סתם מרן כאן בסי' רס"א ד' לאסור הגם דאליבא דכ"ע בביה"ש מותר לערב ע"ח כמ"ש כאן ס"א וסי' של"ג ולענין אמירה לגוי לעשות מלאכה דאורייתא ביה"ש לא התירו אלא במקום מצוה או דוחק כמ"ש כאן בסי' רס"א א' והנו גבי קיבול שבת מבע"י התירו לומר לאחר לעשות לו מלאכה אפילו שלא במקום מצוה או דוחק עיין בם מ"ש הפוסקים עיין מ"ש מרן סימן רס"ג סי"ז ומור"ם בסי' זה ס"א עיין למג"א סק"ז והמחצ"ה ובסי' רס"ג ס"ק ל' ולהגאון ר"א מווילנא ז"ל בב' מקומות הנז' שגר' מסכים להמג"א בזה ע"ש. סיום ענין זה אבל על דאבדין וכו':

שם ואין מטבילין את הכלים וכו' רוב הפוסקים מפרשים דקאי על טבילת כלים חדשים הנקני' מן העכו"ם אליבא די"א שאסרו בשבת הנ' בסי' שכ"ה דלא כמו. ואין מטבילים את הכלים הנז' במשנה בנד"ז דל"ל עם חשיכה וכו' דקאי של כלים שנטמאו כנז' עיין להרב ע"ח וכתב כן ה' מהב"ר בתי' ב' והקשה ותי' ע"ז יע"ש ותי' כא' ז"ל ובשלמא תנא דמתני' תני ליה משום טהרות אבל לדידן דליכא אלא טבילת כלים חדשים הנלקחים מהגוי והא סתם לקמן דמותר ולא הו"ל למתנייה י"ל דכבר כתבו ז"ל דזמנין דסטור ומרן

אבל הנו מילתא דלא שכיחא וה"ל לשון המשנה נקט אגב אינך וגם וכו' ע"ש תי' שב' הנז':

ס"ג ידליק בעוד שהשמש בראש האילנות עי"ל סימן תרכ"ג ס' יוה"כ לענין התחלת זמן תפיל' נעילה כשהחמה בראש האילנות וגם כתבתי שהוא י' דקים קודם שקיעת החמה וי' דקים משקיעת החמה עד י"ב שעות הוי כ' דקים וכן אנחנו נוהגים להתחיל תפילת נעילה כ' דקים קודם הי"ב שעות והולם לענין הדלקת נר שבת נראה להחמיר ולהתחיל כ' דקים קודם שקיעת החמה שהוא שעה י"א ואלי יען הוא צריך שיעור להדליק ולתקן הפתילות ולפעמים יכבה הנר וצריך לחזור ולהדליקה וגם אם יהיה נרות הרבה וצריך שיעור ותייטינן משום איסור חילול שבת דאמירא והוא ברור וזכו בעירינו אזמיר דשקיעת החמה הוא י' דקים חסר משעה י"ב ורק בכפר בורון אבא"ד ששקיעת החמה הוא כ' דקים חסר צריך להקדים בשעה י"א ורביע או למרבה עד כ' דקים כאשר כתבתי בסה"ק חיים ההי' כאופן ל"ה ע"ש ומי שמפקפק בזה ורוצה להקל בעדויות הרבנים הקודמים אין ממש בדבריו כי נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי בום א' מהרבנים הקודמי' אלינו שדברו להקל בזה בכפר בורון אבא"ד ואדרבא מעיד אני שמים וארץ כי בהיותינו עם מורינו הרב ח"ק מר בניי הפרד"ס זלה"ה בכפר זה כה עשינו לדקדק בזה בשעת שקיעת החמה כמה פעמים וראינו שבכפר בורון אבא"ד הוא שוקע החמה י' דקים קודם מעירנו אזמיר וכן הוא דבר הנראה בחוש העינים והוא פשוט אפילו בתוס"ע ובכן יש להחמיר בכפר בורון אבא"ד הן בענין הדלקה הן בביאתו לכפר שלא יהיה בדרך כ"א עד זמן שעה י"א וכ' דקים שלא יבוא לידי חילול שבת והוא ברור עכ"ל הרב רו"ח ז"ל:

ס"ד ענין מה ששאל ידי"ן והו"ע הרב אליהו חאיון הי"ו בבס הלק"ע דלדידן אמירת בואי כלה שבת מלכתא הוי קב"ש וראיתי אני להרב יד אהרן סי' רס"ב שהביא דברי הלק"ע ח"א סי' כ"ב הנ"ז בלי חולק וגלע"ד דכיון דמרן עצמו כתב ענין בואי כלה בסי' רס"ב ובודאי דללמדנו לעשות כן כתב מרן ז"ל שהי וכן בימי מרן ז"ל כבר היה מנהיג כן הרב האר"י ז"ל ותלמידיו לצאת השדה לקבל שבת ולומר כסדר קב"ש עיין שה"כ ופע"ח והפ"ה לא אבתימיע מרן ז"ל לומר דהוי קב"ש גמו' מעת אמירת בואי כלה הגם דעדיין לא אמר אפי' מזמור שיר ליוה"ש ולא הזכיר דהוי קב"ש לדידן כי אם אמירת מזמור שיר ליום השבת כמ"ש ש"ס רס"א:

המחב"ר ש"ס רס"א ז"ל ס"ד ולדידן הוי אמירת מזמור שיר ליוה"ש וכו' עמ"ש בשו"ת זרע אמת סי' ל"ג ל"ד כמה הידושי דינין עכ"ל. ובק"א ז"ל דין ד' אין מערבין ואין טומנין וכו' עמ"ש המג"א והרב זרע אמת כר"ר בשו"ת ח"ח סי' פ"א עכ"ל ועמ"ש המג"א סי' רס"א ס"ק י"ג:

והרב עיקרי הד"ט סי' י"א אות י"א. ז"ל אשה לשמש הכנסת להדליק נר א' אחר שאמרו הקהל מזמור שיר ליוה"ש אעפ"י שלא אמרו עדיין ברכו זרע אמת סי' י"ג עכ"ל. והרב אבל אברהם להגו"ר בסי' רס"ב אות י"ג ז"ל מזמור שיר עפ"א והמנהג עתה מיד כשאומר מזמור שיר קבלו שבת עלייהו הצבור ואסורין בכל המלאכות אעפ"י שעדיין יום הוא ועיין סי' רס"ג סי' לענין מי שמדליק נר של שבת אם הוא קבלה ואי"ש גם יבואר בזה. עכ"ל. ובענין מ"ש מרן ש"ס רס"א עיין מ"ש הכנה"ג בהס"ע והגה"י עש"ב והברכ"י סי' רס"א ובל"ג ובמחב"ר האריך בזה בסי' רס"א אות ה' ומסיק דקבלת שבת לצבור דכיון שכל העיר קבלו שבת והוא עמהם אמיר מהש"ם עש"ב ועיין תשו' ה"ל סי' י"א הביאו המחב"ר שם ותשו' זרע אמת ח"א סי' ע"א. והרב הוס' שבת שם ס"ק י"ג כתב דזו היא דעת המרדכי בשם רבינו שמריה דקבלה גרע מבש"ם בלא קבלה וג' יואל ש"ל בקבלת ברי ותמה על מרן שכתב כאן לאיסור ובסי' של"ג הביא מתחי' בסתם דעת המתיר ובשם י"א לאיסור וכבר נודע וכו' וכתבו' ח"ל האריך לסתור דעת ר"ש האוסר דס"ל דבש"ם אמיר עפי מתוס' ש' דהא שהוס' אינו אלא בעשה וביה"ש הוי ספק שקילה ע"ש מיהו לפי דעת הרמב"ם והראב"ד דס"ל דכל שד"א וכו' וציין בע"ז סי' ת"ר שגם הוא האריך לסתור דעת הר"ם וכו' ע"ש. ובס"ק י"ד ז"ל מזמור שיר ליוה"ש ועתה נוהגים לומר מז' שיר ליוה"ש ואפ"ה אין מקבלים שבת עד ברכו וכו' מג"א וכ"מ בב"ה וגם' דרך הכשה כתב דכשאומרים לכה דודי ומסיימים בואי כלה מקרי קב"ש ממש ע"ש. ומדברי המג"א דלעיל לא משמע כן והפשר דבזמנו עדיין לא היה המנהג לומר לכה דודי שחברו מוהר"ר שלמה אלקב"ץ ז"ל עכ"ל:

ובס' קמח סלת דיני קב"ש דס"ע ד' ז"ל כשהולכין לקבור מת בע"ש נוהגין להמתין בכנסיות ושיצרו' מלקבל שבת באמרת מז' שיר ליוה"ש מאחר שהקברים שהם שלוחים של כולם עדיין עושין מלאכה. מזבח אדמה. עכ"ל. ואח"כ הביא מ"ש הרב שלמי חגיגה שאשתיק בשתוך ומ"ש זרע אמת סי' נ"ל הביאו עיקרי הד"ט הנז"ל:

סימן רס"ב.

ענין סידור השלחן עפ"י מ"ש הרב ז"ל בשה"כ צריך י"ב ככרות בכל סעודה מן ג' סעודות השבת ע"ש ובהשכמת יום כ"ה לתמוז התל"כ אמרו לי חברה קדושה של אחד חלות דבזוה"ק בר"מ פ' פנחס אמר ד' ככרות בכל סעודה מהנז' ואמרתי להם שכדי שלא יהיה ספק ממ"ש הרב ז"ל אסבר דלא איירי מכל הככרות שבשלחן אלא מן ד' ככרות האמצעים הנוגעים לענין הצליפה שלוקח ב' העליונות בשתים ומחברם ויהיו מכוונים כנגד הב' התחתונים בשעת ברכת המוציא כמ"ש בשער הכוונות עי"ש שעי"כ נמצא שלענין הבליעה הוו ד' שהם כנגד שתים וע"ז מיירי בר"מ וכששאלתי לי לשון ר"מ בעצמו ראיתי שאינו יכול לפרש כוונתו כך שפשט דבריו מדבר על סידור השלחן ממש ד' ככרות בכל סעודה וכעת צ"ע*):

ענין עריכת השלחן בליל שבת. עיין בי"ד סי' קע"ח ובשעה"כ דרוש ליל שבת בסוף סעודת הלילה. והרב אור ישראל דקב"ע זצ"ל מלשון הזוהר שכתבתי לעיל בעי ב"ג לסדרא פתורים בליל שבת לזה כיון שע"ז בי"ד סי' קע"ה בד"ה יש מקומות נהגו לערוך. בלבוש כתב שמטעם זה יש לאסור אותו המנהג שנוהגין מקצת לערוך השלחן בליל שבת כשה בלם כל הלילה שנתפשט מתק העורכים לנד שלחן**) ולא

---

*) **אמר שמואל** מלשון זוהר חדש פ' אחרי בסתרי תורה נראה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל:

) **אה"א מנהגינו במערב שעורכים השלחן בכמה לחמים מע"ש אם אין י"ב או ב"כ אם יש י"ב ומניחין אותו מע"ש ערוך כל ליל שבת וכל יום השבת עד אחר סעודת מלה"ק ויש שנשאר עד בוקר יום א' מפני שמתעצלים לפנותו אחר סעודה ד' וכל זה עושים לכבוד ש"ק או ביו"ע מבא"כ כשאר ימים שאין עושין כלל

החזן אומר ברכו לא יענה עמהם כי לאחר שענה לא יוכל להתפלל מנחה דחול ע"כ מבואר דלא יענה ועיין ס"ק ל"ז (ל"ו לבוש) כבר קבלו וכו' לכאורה נראה דה"ה כשאמרו מזמור שיר ליום השבת במקום שנוהגים דהוי קבלה כדלעיל סי' רס"א. וכן מצאתי בתשו' באר עשק סי' נ"ח אלא דכל הפוסקים נקטו אמרו ברכו ואפשר דמשום שנייה נקטו הכי דאז מתפלל של שבת שתים ועיין ברמב"ן סי' קס"ח שהקיל יותר עד שיתפללו אחר קדושה מיהו לא קי"ל הכי (ל"ו לבוש) יכול הוא וכו' משמע דרשות בידו שלא להתחיל ובה"ט לא משמע לכאורה הכי ואפשר דמיירי בידוע שלא יגמור קודם ברכו ולכך ס"ל דרשות בידו ועיין בסמוך (ל"ז) הואיל וכו' והיינו וכו' כ' בהגמ"ה שם צ"ע לדברי מפר"ש (שכתב דאם יודע בודאי שלא יגמור אסור להתחיל ע"כ) בכה"ג ימתין אחר ברכו ואז יתפלל ב' של שבת או אמרינן שיצא לחוץ ע"כ משמע דאם הוא בבה"כ מחוייב לענות ולעיל כתבתי בשם אגודה דלא יענה ועכ"פ בזה (נ"ל דצ"ל טוב) דיצא לחוץ ויתחיל להתפלל מיד כדי שלא יחול עליו החיוב דעניית ברכו עכ"ל הא"ר:

ענין מלאכה ע"י אמירה לגוי אחר קב"ש מבע"י וכיוצא עיין להשל"ה הנד"מ ח"ב דף ד' ז"ל בענין השמנה כ' אבא מורי זלה"ה בלוואה יש נוהגין .. והזהירו ג"כ נשותיהם שיסתמו התנור שמניחין בו החמין לצורך מחר קודם קריאת שמע בבה"כ ולא יפתחו אותו עד למחר כדי להוציא החמין ממנו ולא כמו שעושין מקצת נשים שפותחין תנור של חמין בע"ש אחר יציאת ב"ה ע"י גוי כדי להוציא ממנו התבשיל לצורך הלילה וחוזרין וסותמין ע"י גוי לצורך חמין של מחר וזה לדעתי איסור גמור משום דגורם בישול וכן הוא בש"ע של מורי רמ"א ואפי' אם נאמר דמותר לעשות כן בקיץ לפי מנהגינו שאנו נוהגין לצאת מבה"כ שעה או ב' קודם חשיכה משום דהוי שבות דשבות חדא דאיסור עשיית מלאכה אחר קב"ש דרבנן הוא עדיין שעה או ב' קודם חשיכה ואפי' אחר עניית ברכו בצבור שזמן קבלה לכל היא ה"ס קבלתה היא מדרבנן הואיל ועדיין יום גמור הוא ועוד דהמלאכה נעשית ע"י גוי ואמירה לגוי שבות מ"מ הואיל ובחורף מנהגינו על הרוב לצאת מבה"כ בע"ש סמוך לחשיכה ומסתמא קודם גמר בנע"י והקידוש הוא ודאי חשיכה ואם יפתח התנור בעת ההיא כדי ליקח ממנו התבשיל שהוא לצורך הלילה ויחזור ויסתמנו לצורך חמין של מחר הוא גורם בישול בשבת עצמו וזה אסור לכ"ע. וא"ת יהא בחורף אסור ובקיץ יהא מותר מטעם דלעיל א"כ נתת דבריך לשיעורין ועוד דילמא אתי למסרך כמו דחיישינן גבי קידוש דליל י"כ דילמא אתי למסרך ה"נ איכא למיחש דילמא אתי למסרך שיתר בקיץ ובחורף עכ"ל. ועיין אגלי על ס' רס"א וסי' רנ"ב שמדומה שדעת הפוס' ז"ל היפך זה אבל נלע"ד דשאני התם שעושה מעצמו משא"כ הכא ע"י גוי שהרי מצינו אפי' ע"י ישראל שעדיין לא קב"ש עיין סי' אלא דמ"מ ז"ל דאיסור עשיית מלאכה אחר קב"ש דרבנן הוא נ"ע מ"מ שם אם דעת הפוסקים ז"ל מסכימים בזה לומר שהוא מדרבנן או מה"ת כיון שקיבל עליו שבת והנה"כ לענין אמירה לגוי מבע"י אחר קב"ש הרי מצינו אפילו ע"י ישראל שלא קב"ש עדיין עיין סי' :

ענין שיתוף בפריטי שלא נז' בדרז"ל כי אם גבי נרות נר שבת בסי' זה ונר חנוכה ולא הצריכו ג"כ לאורח שיתוף בפריטי גבי שאר מצות כגון יין לקידוש שוי"ט ולהבדלה מוצאי שבת ויו"ט וכיוצא. ראיתי למרן ב"י סי' זה שמקור דין זה הוא מהמרדכי והגמ"ר פ' ב"מ שלמד דין נר שוי"ט שאינו יוצא י"ח דאורח בבית בעה"ב אם לא ישתתף מדין נ"ח הנז' שם בש"ס דכ"ג וצריך אני לראות המקור הנז' ומפרשי הטו' א"ח סי' רס"ג זה וסי' תרע"ז ומפרשי הרמב"ם ה' חנוכה משום דמסת"ל דאפשר דוקא גבי נרות הנז' שהסכנה בא' לכל בשוק משו"ה ליכא קטרוג למשתתף שהרי בנ"ח אין לנו רשות אלא לראותן וכו' והרי כולם רואים בשוק. וגבי נר שוי"ט נר לא' נר למאה משא"כ גבי שאר מצות הנז' יש בהם הנאה שתיה אפשר שיבא המשתתף לקטרג על מה שנותן לבעה"ב לומר דהגם שכולנו יוצאים י"ח המצוה מ"מ אתה נהנה בשתיה שהיה מלא לוגמיו וכדי שלא יבואו לידי מחלוקת בשביל זה לכן לא הצריכו רז"ל בנד"ז שום שותף והביאו שהדבר כך שאז אם האדם ירצה מרצונו להשתתף הנה לא יקטרג ואם אינו רוצה הנה יי"ח בכוונת שומע ומשמיע בלי שום טעימה שלו כלל ודי לו בטעימת מלא לוגמיו של בעה"ב והאורח נהנה בקיום המצוה והשבע"ה אינו חסר. או"ד דרז"ל גילו לנו גבי נר חנוכה שהגם שהבע"ה אינו מפסיד מכיסו כלל בשביל האורח דבלא האורח צריך להדליק כשיעור ואפ"ה הצריכו לאורח להשתתף וכעד"ז מה שלמדנו הם ז"ל לנר שבת ויו"ט דנר לא' נר למאה ואפ"ה הצריכו להשתתף ומשם נלמוד לדכוותייהו וכ"ש וק"ו לשאר מצות שיש בהם מעט חסרון לבעה"ב כגון גבי קידוש שוי"ט דמצוה שיטעמו כולם שצריך האורח להשתתף ורז"ל גילו לנו במקומות הנז' כדי שמשם נלמוד לדכוותייהו וכ"ש וק"ו להעדיף מינייהו כנז' אלא דפוק חזי מאי עמא דבר דמעולם לא נשמע שום פוצה פה לכמה שכנים שבאים אצל שכן א' לשמוע קידוש והבדלה בשבת ויו"ט. בלי שום שיתוף כלל הגם שמתפרנסים לעצמם ולא דמי לעניים דסי' רס"ט שמתפרנסים מהציבור דלכן גם הקידוש מהציבור ע"ד מ"ש המג"א ופ"פ גבי נ"ח בסי' תרע"ז ומדלא נשמע שום פוצה פה בזה ש"מ שהאמת כהצד הא' דאם אינם נביאים הם בני נביאים:

סימן רס"ד

סעיף ג'. ענין אם מותר להדליק בשמן הנקרא אלנאז בליל שבת עיין בספר זכר נתן דע"ע ב' שהביא מספר תורת שבת שמותר להדליק ע"ש:

סימן רס"ה

סעיף ג'. מספ"ל במניחו מבע"י ונתנה עליו שכשיכבה הנר יטלטל אותו הכלי בנוטף השמן לתוכו אם מותר ע"ד מ"ש סי' רע"ט וכעד"ז אם מותר להניחו בליל שבת עצמה ע"י תנאי הנז':

סימן רס"ו

סעיף ז'. הגה ענין מוליכו פחות פחות מד"א הנז' בס' שבת בהרבה מקומות נז' כאן וסי' ש"א סמ"ב וסי' ש"ח סי"ה וסי' שמ"ט וראיתי למרן בב"י בסי' שמ"ט ז"ל כ' רי"ו מוליכו פחות פחות מד"א שאמרו רז"ל בכ"מ צריך לישב בכל פחות מד"א שאם לא ישב אעפ"י שעמד ולא הלך בכל פחות מד"א חייב שאעפ"י שעומד הליכה א' היא אפי' בכרמלית או בשדה חייב מלקות מדרבנן וכ"כ מר שר שלום בתשובה עכ"ל וגם הכלבו כ"כ ממאי דגרסינן בפ'

בפ' כירה (דמ"ב) אמר רבינא הלכך קון בר"ה מוליכו פחות פחות מד"א ופירש"י מוליכו פחות פחות מד"א עד שיסלקנו לגבי ר"ה דאיסור דרבנן הוא משמע שלא התירו להוליכו פחות פחות מד"א לכתחילה ובר"פ מי שהחשיך דקנ"ג תניא בו ביום נדנו שאה ופרש"י בו ביום שעלו לעליית חנניה בן חזקיה וגזרו י"ח דברים וזו א' מהם והיה כדאמרינן בפ' קמא נותן כיסו לנכרי בו ביום גזרו שלא יוליכנו פחות פחות מד"א אם יש נכרי וכתבו התוס' והמרדכי בפ' בכל מערבין דלהוליך פחות פחות מד"א גזרו נמי בין השמשות עכ"ל וכ"כ בקילור בב"י בסי' זה וכתב על דבריו הד"מ כאן ז"ל אבל לקמן סי' ש"ח משמע דעמידה מפסקת ובהל' רפואות כ' הכלבו דכל העומד לפוש הוי כיושבה וכל שעומד לתקן המשוי הוי כהליכה:

וראיתי לרי"ו שם דש"א א' שקבע דבריו הנז' על דין דסי' ש"ח הל"ח קון כר"ה וכו' וע"ז כ' וז"ל מוליכו פחות פחות מד"א שאז"ל בכל מקום צריך לישב וכו' כנז"ל מזה. ותמיהה לי טובא דמרן ז"ל בב"י לא כ' ע"ד כלום ולפי הנראה שהוא היפך דעת הרמב"ם ז"ל ה' שבת פ"ב:

סימן רס"ז

מה שדרשתי זה כמה שנים לרבים שגלע"ד שמעלת המתפלל בע"ש וכו' דפ' כל כתבי ה"ד המקבל שבת מבע"י כדקדוק ל' רז"ל המתפלל בע"ש. וכן בעושה אח"כ קידוש בבית"ש כדקדוק ל' רז"ל בענין פסיעה גסה וכו' בקידושא דמי שמעי. עיין בעין יעקב בפי' הרי"ף. ושולת אהרן שם בפי' ע"ד בסי' נלע"ד מק"ד כנז' וכן מצאתי להרב כבוד חכמים למהר"י ליב פרק ב' דף ה' א' ז"ל הצולה מכל אלה בקיום העולם הוא ע"י הברכה שכינה על נשמות יתירות בשעה שקודם הלילה ולנשמה יתירה אינו זוכה אלא על ידי התפילה כמ"ש בפ"ז ולהשראת שכינה אינו זוכה אח"כ מובלם בכל תרי"ג מצות וזה א"א להיות אלא על ידי אומרו ויכלו בע"ש וכדי שיהיה הוא ממקיימי העולם צריך שיהיה כל זה בשעה שקודם הלילה וז"ש רב המנונא כל המתפלל בע"ש דהיינו בשעה שקודם הלילה ואומר ויכלו שעי"ז יתקיים העולם כי לולא זה היה העולם מעותד להפסד ולהיות תהו ובהו ולכן הוא כאלו נעשה שותף וכו' כי הקב"ה ברא והוא מקיימו וכו' וז"ש בגמ' רב הוה לוי בל שבת בע"ש כי אם יתפלל אחר שקיעת החמה אז אינו זוכה להיות מאותם שיתקיים העולם על ידם כי הוא היה ע"י אותם שכבר התפללו בשעה שקודם הלילה עכ"ל ועפ"ב וכ"כ עוד שם בקילור בפרק ח' דע"ו א'. ועיין להרב הורה שבת על סי' רס"ח סק"א ובמעשי מידי"ן והו"ע הרב ר' הלם מגכה סי"ו שכן כתב הרב דעת חכמה שכל המעלות הנז' בפ' כ"כ הם למתפלל מבע"י. אבל עתה נ"ל דוחק גדול לומר כך לפי מ"ש בברכות רב לוי בל שבת בע"ש ורב הונא ורבנן לא הוו מצלי עד אורתא ע"ש ולפי פי' הנ"ל נמצא ח"ו דכולהו רבנן דהוו מצלי בלורתא היו חסרים מכל העילויות ההם דכאלו נעשה שותף וכו' וכ' מלה"ם מניחין ידיהם וכו' ומהדר לאור עינייהו בקידושא דבי שמשי ח"ו אינו יכול אפי' להעלות במחשבה כך כ"ש לקבוע פי' ולדרוש בו ברבים הגם דקי"ל בזה כהרב כמ"ש הרמב"ם ומרן בסי' זה. ועיין לס' זרע אמת חא"ה סי' ל"ד ולס' מנחי בקודש דף ז':

ענין דלדעת מרן ז"ל פלג המנחה הוא ג' דקים קודם שקס"ח שהוא אלמגרב או על צד המרבה שקיעת החמה הוא ז' דקים קודם אלמגרב והו"ל פלג המנחה הוא י' דקים קודם אלמגרב שנמצא שהוא ג' דקים קודם תחי' השקיעה עיין להרב תוס' שבת סי' רס"א ס"ק י"ב והמחב"ר סי' תנ"ס אות ב' מן הרב בית יהודה דק"ח א' ע"ש ובמחב"ר בק"א סי' רס"א אות ב':

מעשה שהתפללתי עם הצבור ת"ע דליל שבת קודש סמוך לפלג המנחה ע"י שנשאל ממתקן השעות ותקנתי השעה שלי על פיו ואחר לאחר מת"ע אז אמרו לי שהשעה אז י"א פחות שליש או רביע והיה בדעתי שלא נתנו לנו ס"א ז"ל ומרן ז"ל רשות להקדים ת"ע דליל שבת אלא מפלג המנחה ולמעלה ע"ד סברת ר"י אבל לא קודם ועיין הרמב"ם ז"ל פ"ד מה"ת. אלא שנסתפקתי לענין דיעבד בנד"ד שנתכוונו להוסיף מחול על הקודש בעוד היום גדול אלא שטעיתי ע"פ השעה כנז' אם נאמר שנתכוונו להוסיף וכ"ש שאנחנו לצור הנס שהוא קודם פלג המנחה אין לדקדק ממ"ש מרן סי' רס"ג סעיף י"ד ולחייב להזור דהאי התם שאין כוונתם להוסיף כלל ע"י תפלת ערבית אלא להתפלל דוקא עם הציבור ממש או"ד דכיון דאנן נמי אין כוונתינו להתפלל אלא מפלג המנחה ולא קודם ונתברר שטעיתי צריכים לחזור דלא הקילו גבי ציבור אלא מפלג המנחה ואילך כדיוק לשון מרן סי' רס"ג הנז' ולא הייתי מסתפק אלא כדעת מרן ז"ל מפני שהייתי זכור מ"ש הב"ח במעשה שהיה וכו' עיין להב"ח בסי' רס"א ובסי' רל"ג ומ"ש שם מהם תה"ד סי' א' ועיין להרב ישועות יעקב סי' רל"ג א' סק"ב ובסי' רס"ג סי"ד ס"ק ה' ובסי' רס"ז ב' ס"ק א' ומרן ב"י ר"ס רל"ה ז"ל ובעל תה"ד כתב בימי הקיץ נהגו לקרות ק"ש ולהתפלל ת"ע ג' או ד' שעות לפני לה"כ והיפך לתת טעם לדבר עכ"ל מרן ז"ל והד"מ שם אות א' אחר שהביא דברי האגור במערער ע"ז המנהג הביא דברי הת"ה סי' א' הנז' קצת ברוחב שנהן טעם למנהג וכו' וסיים ע"ז הד"מ וכ"כ המרדכי ריש ברכות עכ"ל ומ"ש המרדכי שם כבר הובא בב"י שם דהיינו לענין מפלג המנחה ואילך היפך מה שהוסג האגור ושם כתי' שמפרשים על המרדכי אות א' כהיא דברי תה"ד ע"ש. והרב ע"ז סי' רל"ה רסק"א ב' והמג"א ס"ק ג' ועי' להרב תוספת שבת סי' רס"ז סק"ד והבי"ד הרב מחנ"ה סי' רל"ה סק"ב וע"ש מ"ש עליו ועיין להרב מו"ק בסי' רל"ה מכל הרבנים הנז' נר' שאין צריך לחזור להתפלל בנד"ד וג"כ אם רצה לעמוד על הענין ולנדד זכות לנד"ד תעיין במ"ש לעיל בסי' ג"ח כמה שיעור מע"ה עד הנה"ח ומשקיעתה וכו' והבאתי כמה סברות בזה ועיין על סי' רס"א זמן ביה"ש ונ"כ כמה סברות בזה ומנהג העולם ואף צריך לחשוב מתחי' היום לכל מר כדא"ל עד לה"כ לפי מנהג העולם וע"פ אותם השעות יראה בנד"ד אם הוא אחר פלג המנחה גם צריך לעיין בפו' אם חשבון שעות אלו הם מע"ה או מהנץ החמה ועפ"י כל חשבון מהם צריך לדקדק חשבון הנז'. עיין להרב ל"ח על ברכות דף ע' אות ח' ע' ובמעי"ע שם ובדף כ"ו ב' בל"ח אות י"ד כ"ה ע"ש ושה"ג סביב המרדכי פ"ד דברכות אות י"ב ומרן בב"י ס"ס ח"ן ואו"ה בש"ע סי' רל"ג א' והמג"א שם והט"ז שם והמג"א סי' רס"ז סק"א והפר"ח סי' תמ"ג א' הגה ובקונט' בי שמשי שבסוף ס' מולל מאש והע"ת סי' רל"ג א' תמ"ג ורס"ז א' ע"ש והמחנ"ה סי' רל"ג סק"ג וכו' וסי' רל"ד סק"ג וסי' ח"ן סק"א וסי' רס"א ס"ק ט' י' וסי' רס"ז סק"א הכנס"ג ס' רל"ה בהגה"ע הביא מן כללי הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ד' סי' ח' ע"ש. ונ"ל

דרוב

דרוב השנה כל ת"ע שמתפללים בירושת"ו בישיבת ב"ב וכמה ישיבות וכמה ישיבות וכמה צבורים בכותל מערבי הם קודם פלג המנחה לדעת מרן ז"ל ומור"ם ז"ל שפסקו כר"ת בזמן בזה"ש ול"ש עיין סי' רס"א ולדידהו פלג המנחה הוא ג' דקים קודם שקיעת החמה עיין מ"ב באורך בסי' רס"א ובסי' תרכ"ג וכל השו"ע בזה הוא למנהג העולם בשיעור ביה"ש ול"ה שכתבו ז"ל שהוא כדעת הגאונים ולדעתי המעט לפי ראות העין בזה"ז הוא כדעת הרא"ש ז"ל בס' יראים בהרי כל הימים חוקרין על המגרב לת"ע וביוצא ואין רוצים להקדים לו כלל אפי' ז' או ה' דקים כנר' שכך נוהגים אלא שמחמירין באיזה פרטים כגון גבי תב"ק וה"כ וביוצא וע"פ דעת הגאונים הם רוב אפי' ערבית דש"ק של כל השנה ברוב צבורים דירושת"ו אלא דנד"ד טעתי והיה קודם אפי' לסברות הנז' אח"כ לפי שעות הזמניות וכ"ש לדעת ת"ס וב"ה וישועות יעקב וכו' הנז' :

ענין האכל אימתי פוסק האכלות דפרהסיא בעש"ק עיין מ"ש אלאי בי"ד סי' ת' ומ"ש בשו"ת שיבת ציון שבסוף ס' טורי אבן סי' ס' :

עיין מ"ש מרן בב"י ע"ש לאכול אחר ת"ע דליל ש' קודם וכו' וא"ש ע"ז המג"א ובכי"ד ס' יד אהרן וס' חיי אדם כלל ו' אות א' ז"ל ומבואר בס' הפילה כלל ל"ד דמחוייב לקרות ק"ש בזמנה לכן יזהר להתחיל לאכול חצי שעה קודם צ"ה ומיהו אם אתא לאכול מותר להתחיל אפי' בתוך חצי שעה כיון שכבר קרא בביהכ"נ עכ"ל ובס' הפלה כלל ל"ד אות ה' סיים ע"ז וז"ל ומ"מ יזהר לקרות אחר אכילה סי' רס"ז במ"א וא"ר שם ומ"מ הנוהג כן יזהר להתפלל מנחה קודם פלג המנחה שלא יהיה ב' דסתרי עכ"ל. ואין המנהג כן אלא שמתפללים מנחה וערבית בעש"ק מבע"י אחר פלג המנחה זולת בישיבת ב"ב שבעש"ק ירושלם ת"ו שמקדמים הרבה להתפלל מנחה דעש"ק כ' וחצי ואחרי' ממש תפלת ערבית :

סימן רס"ח

סעיף ג'. ענין ש"ץ שטעה בשבת והתחיל בשל חול דיחיד גומרה עיין להרב חק"ל חא"ח סי' ג"ן (שכ' שמצד הסברא נראה שאין צריך לגומרה וצריך להתיישב בדבר ע"ש) והביאו הר' עיקרי הד"ט סי' י"ב סוף אות י"ד ובאות י"ז כ' מי ששכח ולא התפלל ערבית ש"ש יתפלל שחרית ב' ויאמר בפתיחה ישמח משה וכו' חינוך בית יהודה סי' ז' וכ' הרב הנז' בפשיטות שאם בדיעבד התפלל אתה קדשת בשחרית דיצא וכו' :

ענין מי שאמר תיבות אתה חונן ולא גמר הברכה רק תיכף אמר ברכה אמצעית של שבת וכשגמר ברכה שבת נזכר שהדין הוא שצריך שיגמור אותה ברכה שהתחיל בטעות עיין להמחב"ר שפסק שאין צריך לחזור רק יאמר רצה כדרכו ע"ש :

סעיף ו'. הג"ה המחב"ר כאן פסק כדעת הסתם שאפי' החליף של מוסף וכו' היפך דעת י"א ע"ש וכ"כ עוד אח"כ בשיו"ב שהביא מ"ש הרב חוות נחלה שפסק כך וכ' עליו ז"ל והוא תנא דמסייע לן למ"ש במחב"ר סי' רס"ח אות ה' דסמכנו עמ"ש מרן בסתם דמשמע שאפי' החליף במוסף אינו חוזר עש"ב וכו' וכ"ש אנן בעניותין שמצאתי שהסתם הוא דעת הרמב"ם כמ"ש הרב תוספת שבת והגאון הרמ"ע ז"ל כתב כן בתי' כמ"ש במחב"ר והחק"ל כר"ו האריך לחלוק בזה ולקצר אני צריך היום לכתוב ב' אותיות ואני אומר מי יחלוק על הסתם ש"ע והגאון הרמ"ע ובפרט בהיא סברת הרמב"ם ולעשות מעשה נגדם ולברך כמה ברכות ע"ש :

והמג"א ס"ק ה' כתב ע"ד י"א וז"ל שאם החליף וכ"ל במ"ש יצא ידי מוסף ומתפלל אח"כ שחרית עכ"ל ונראה דר"ל דאפי' לדעת י"א היינו דוקא שאם במקום תפי' שחרית התפלל של מוסף ורצונו להתפלל במוסף כראוי לו של מוסף בזהו דעת הסתם דמרן דכיון דבאמת יצא ידי תפי' שחרית עצמה בשל מוסף אם כן למה יצטרך להתפלל במקום מוסף של שחרית ולצוות גם תפי' מוסף אלא יתפלל של מוסף כראוי לה ובשל שחרית הנה בהתפלל אותה בשל מוסף יצא הנה בנדון זה דסברת הסתם ע"ז פליג הי"א ואמר דאחרת בשל מוסף חוזר אבל אם עדיין לא התפלל מוסף ורצה להתפלל במקומו של שחרית הנה אפי' הי"א מודו שיצא ידי מוסף שהתפלל בשל שחרית שיועיל לו לצאת ידי מוסף הנה בהתפלל אותו מעיקרא על דעת שחרית הנה אעפ"כ כיון שהנוסח שיצא מפיו הוא של מוסף הנה יועיל לו לצאת בו ידי מוסף ומתפלל אח"כ שחרית שאין בזה אלא דין הקדים מוסף לשחרית הנז' סי' רפ"ו ע"ש והנה במה שהתפלל מוסף בשל שחרית היה דעתו לשל שחרית כנז' :

ולפי"ז מי שהרגיש בעצמו בזה קודם שהתפלל מוסף יכול לתקן את עצמו כמ"ש המג"א ז"ל ויוצא אליבא דכ"ע ולא יש מחלוקת שי"א אח"כ התפלל עוד מוסף למוסף דלסתם יצא כנז"ל ולהי"א לא יצא אבל כל עוד שלא התפלל מוסף למוסף יכול לתקן כנז' שיסמוך על מוסף שהתפלל בשל שחרית לומר שיצא בו ידי מוסף ומתפלל אח"כ שחרית. והרב יד אפרים ז"ל במג"א ס"ק ה' וז"ל דאם התפלל מוסף במקום של שחרית יצא כנ"ל ועיין לקמן סי' רפ"ו עכ"ל והיינו כמ"ש לענ"ד בכוונת המג"א ז"ל :

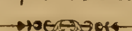
ומכל הנז' נל"ה מ"ש מ"ש הרב ק"נ בדיני מוספין אות ד' ז"ל אם במקום תפי' שחרית התפלל תפילת מוסף מפני שחשב שכבר התפלל שחרית ונזכר אח"כ שלא התפלל שחרית יתפלל תפילת שחרית לבד ותפי' מוסף יצא י"א אבל אם כשהתפלל מוסף היתה כוונתו להתפלל שחרית אלא שטעה ונזרקה מפיו תפי' מוסף צריך להתפלל שחרית ומוסף (הרב המגיה בש"ל הרב"ע ועיין מ"ש דף ר' ודר"א) עכ"ל שזה היפך דעתו ודעת כמה פו' שהביא שפסקו כדעת הסתם דאם החליף אחרת בשל מוסף יצא וג"כ היפך אפילו דעת י"א לסברת המג"א ז"ל כנז"ל שלא היה צריך אז אלא להתפלל שחרית לבד ויצא ידי מוסף כגם שהתפלל אותו במקום שחרית כנז' לא הצריכו להתפלל שחרית ומוסף ובפרט ש"ס ק"נ הנז' הוא ס' הקצר הלכה למעשה לא כמו שאר ספריו שהם קיבוץ בעלמא שכל עוד שלא גילה דעתו בפי' לא אמרינן שדעתו כך כמ"ש הרבה פעמים בספריו שבודאי ש"ס ק"נ אינו בכלל הנז' שהוא כמו ס' הקצר למרן ז"ל שהוא הלכה למעשה בקיצור ואיך כ' להיפך הגם שהביא כן מן הרב המגיה בש"ל ובפרט בשהם הדברים שלא הזכיר דעתו ודעת בזה חולק ע"ז ע"ד מ"ש במחב"ר ושיו"ב כנז' וע"ד מ"ש המג"א כנז' ונל"ה אח"כ ראיתי במחב"ר באורך דמסיק כדעת הרמ"ע ז"ל דדוקא החליף בתפי' שו"ע של מוסף באחרת הוא שיצא כדעת הסתם אבל החליף אחרת בשל מוסף כגון במקום של שחרית התפלל של מוסף מחלק ע"ד שחילק בק"נ כנז' שכך מבין כדעת הרמב"ם ז"ל היפך מ"ש הרב תוס' שבת בדעת הרמב"ם ז"ל שאפי' החליף אחרת בשל מוסף יצא דדוקא התפלל חול לא יצא עכ"ב :

אחז"ר להרב שלמי חגיגה דף ר' ז"ל ואם במקום שחרית התפלל מוסף כו' שלכתחילה ודאי טוב שיכוין לחזרת ש"ץ לצאת מידי כל ספקות כמש"ה מיהו היכא דא"א בהכי כו' דצריך לחזור ולהתפלל של שחרית שהרי דעת הש"ס ז"ל והיא סברת הי"א שהביא בש"ע דצ"ל ולהתפלל וכ"פ המ"א ז"ל וכ"ד הרמ"ע ז"ל וכ"כ שהיא דעת הרשב"ם בתשו' סי' ס"ג דס"ל שם דדוקא היכא שהתפלל בכוונה אלא דחשב דתפי' מוסף קודמת א"צ לחזור ולהתפלל מוסף וכן אם בא להתפלל תפילת השחר ובמקום תפילת השחר התחיל בשל מוסף ונזכר בתחילה והשלים לבסוף ע"ד השחר דהו"ל כמתחיל ביוצר אור וסיים במעריב ערבים בערב דיצא שהכל הולך אחר החתימה וכן אם חשב שכבר התפלל תפי' שחרית והתפלל עתה מוסף ואחר שהתפלל נזכר שעדיין לא התפלל שחרית בזה א"צ לחזור ולהתפלל מוסף אבל אם התפלל בכוונת תפילת שחרית ולבסוף נזכר שהיא תפילת מוסף שאין בזה כוונה כלל וכל שמתפלל בלא כוונה צ"ל ולהתפלל ע"כ ע"ש. ואע"ג דלפי סברא קמייתא שהביא מרן בש"ע בסתם משמע דל"ש מוסף בתחרה או אחרה במוסף א"צ לחזור ולהתפלל מיהו אפשר לדחות ולאוקומי פלוגתייהו דסברת הסתם של הש"ע עם סברת הי"א דוקא שהתפלל שחרית במקום מוסף בזו הוא דפליגי אבל התפלל מוסף במקום שחרית לכ"ע לא יצא וכן הוא מוכרח לדעת מוהרח"א כר"ו דמוקי סתם הש"ע כסברת הרמ"ע והרי לדעת הרמ"ע מבואר דמוסף במקום שחרית זו וזו לא עלתה בידו ואע"ג דלדעת הרב תוס' שבת דעת הרמב"ם הוא דלא שאני ליה כלל דכן שחרית במקום מוסף כן מוסף במקום שחרית בשניהם יצא והיא היא סברת סתם הש"ע וכן לדעת הא"ר זו היא סברת ס' התניא. מ"מ ח"א מאן גברא רבה קא פליג עליהו ודחה דבריהם בטוב טעם שאין ראיה כלל לא מדברי הרמב"ם ולא מס' התניא כאשר עיניך תחזה מישרים בדברים טובים ונכוחים ואפילו תימא דמ"מ אחר ראות עינינו הני תרי אשלי רברבי הרב תוס' שבת והא"ר למר כדא"ל ולמר כדאית ליה א"כ אני בדידן מידי ספיקא לא נפקא אם כדבריהם כן הוא בדעת הרמב"ם ז"ל וס' התניא או לא אפ"ה אכתי איכא דלא שבקינן פשיטותייהו דהרב הש"ל והרשב"ם והרמ"ע והמ"א ז"ל מקמי ספיקא דילן בדעת הרמב"ם והתניא ולכן אני אומר בפשיטות דמוסף במקום שחרית צריך לחזור ולהתפלל מיהו היכא דאפשר טוב שישמע מש"ץ שבזה יוצא מכל ספקות ומן האמור בזה אתה תחזה דמ"ש המג"א ז"ל סק"ח וכ"ל דאם יצא ידי מוסף ומתפלל אח"כ שחרית וכתב בס' המא"ר על זה דלשון זה מגומגם וכו' שיש בו חסרון ור"ל שאם במקום שחרית התפלל מוסף יצא ידי מוסף ומתפלל אח"כ שחרית ועיקר דין זה מבואר סי' רפ"ו בהג"ה שאם הקדים מוסף לשחרית יצא. והמג"א כו' שמחדש כאן שאפי' כיון שמתפלל לשם תפי' שחרית אלא שטעה בדבורו יצא ידי מוסף ע"כ הנה לפי האמור אפי' אם יהא כוונת המג"א הכי לא קי"ל הכי אחר שזכינו לאורו של הגאון הרמ"ע ז"ל שכתב להדייא דזה וזה לא עלתה בידו וכן הוא דעת הרשב"ם ז"ל עכ"ל:

וצל"ת אם כנגד פסק מרן ז"ל דמתאחים רבנים נסמך וקבלנו הוראותיו אעפ"כ בענין ברכות אם הוא ס"ל לברך וי"א עליו אמרינן סב"ל וכ"ש באופנים אחרים שלא נתברר לנו דעת מרן בהם איך היא ומסתמיהו כו' כמ"ש הרב תוס' שבת ואפי' לצד שאינו כן הרי המג"א ז"ל מפרש בדעת הי"א דר"ל דדוקא לשחרית הוא שלא יצא זה שהתפלל שחרית בשל מוסף אבל יוצא בה ידי מוסף ויתפלל אח"כ שחרית. ולפי"ז אם יתן דעתו זה שהתפלל מוסף בשל שחרית שיתפלל אח"כ שחרית הרי יצא בזה לדעת המג"א אפי' לדעת י"א ולדעת הרב תוס' שבת יצא לדעת סתם מרן ז"ל כמ"ש הא' שאמר בה מוסף ויצא בתפיל' השנית למוסף שיתפלל בה שחרית לכתחילה מתמת מה שאירע לו בתחילה והוכרח לעשות כך כדי לצאת ידי כל הדיעות דלמר לכתחילה יתפלל אח"כ שחרית לשחרית ולמר יועיל לו בדיעבד במקום מוסף:

איך: שיהיה איך נוכל לו' במציאות זו וזו לא עלתה בידו נגד הרב תוס' שבת וס' תניא ומג"א ובפרט ביוה"כ שאין יכולים להתפלל על הספק כבשלמא משום דאין תפי' נדבה כמש"ע כמ"ש בסי' ק"ז ק"ח ע"ש וא"כ הדרינן לכללין דסב"ל אפי' נגד מרן ז"ל כ"ש כשיש מ"ד דאדרבא כך היא דעת מרן ז"ל דיצא ופסקי הרב קשר גודל והרב שלמי חגיגה ז"ל הנז"ל בזה צל"ת לפי מה שמלאים ספרי הרב חיד"א ז"ל בכלל דסב"ל אפי' נגד מרן ז"ל כנז':

סעיף י'. היה שמנהג בירושלם שאין אומרים ברכה מעין ז' בבית חתנים ואבלים כפסק מרן ז"ל כמ"ש בתשו' מהרלב"ח ז"ל סי' קכ"ב שהביא מ"ש הראשונים וכתב על דבריהם שכן נוהגין בירושלם עה"ק תוב"ב. והמנהג נשתנה מחדש בטענה שכן ראוי עפ"י הסוד כמ"ש ספס"א ח"א הל' תפילה פ"ט ד"י דאין וכו':

סימן רס"ט

ענין רפואת העינים ע"י קידושא דבי שמשי ע"י איזה פרע הוא עיין למרן ב"י שכתב בביאור כוונת הטור שכתב תחילה בשם רב נטרונאי שהטעמת יין של קידוש שבת רפואה היא ואח"כ כתב וזה שמקדש וגוחן לגבור משום רפואה ליתן על עיניהם דאמרינן פסיעה גסה וכו' ובמאי מהדר ליה וכו' וכתב מרן בזה ב' אופנים א' דודאי שהרפואה היא ליתן על עיניהם כמ"ש בסוף אלא דמשום שטועמין הם נותנים על עיניהם נקט בריש' שהטעמת יין של קידוש רפואה היא א"כ טעימא שהזכיר לאו טעימא בפה היא אלא לנתינת יין על העינים קרי טעימא והגאון מהרי"א ז"ל כתב שמ"ש רב נטרונאי שהטעמת יין של קידוש רפואה כלו' שמיד שטועם הש"ץ הקידוש מיד יש בכאן רפואה אף על פי שלא יטעם דבר וכו' שמאחר שיש בכאן רפואה בזה הכוס שהקידוש הוא רפואה לכל נותנין זאת הרפואה ליתן על עיניהם לא שיהיה זה הכרח אלא שעושין אותו עליה"ע וכו' ואפשר נ"כ לפרש שהרפואה אינה מ"ש ליתן על עינם ומ"ש מפני שהטעימה וכו' פירוש כך בטעימת יין של קידוש נעשה לו הכוס כוס של רפואה ליתן על עיניהם שאם לא יטעום לא יהיה בו רפואה לפי שלא נעשה עדיין יין לקידוש וכו' עכ"ל והאי דאמרינן להדריה בקידושא דבי שמשי וכו' פי' גם הרב יוגה יחזיר אותו בזכות שיהיה רגיל בקידוש אבל לא שיתן את היין בתוך עינו דהא אמרינן וכו' ע"ש. ועיין ע"ז סק"א וב"ה ס"ג והרב חמד משה סק"א וס' נה"ש:

והרב היכל הקדש סי' ע"ן בענין קידוש בביהכ"נ ז"ל בפי' כ"מ פסיעה גסה נוטלת א' מת"ק ממאור עיניו של' ובמאי מהדר בקידושא דבי שמשי וא"ת והרי אסור משום רפואה בכדיא אמרו בפ' ח' שרצים חוץ שעין אסור ע"ג העין מותר וקבלה מרבותינו

מרבותינו ז"ל להחזיר מעט מהיין של קידוש בכלי היין ולהצניעו עד מוצאי שבת ומבדיל עליו ומעבירו על עיניו ונרפא לו ולאחר הקידוש אומר מזמור לדוד ה' רועי וכו' וקדים ישא כלמא ובריכו והולכים לבתיהם לבלוע עכ"ל וכך היה מנהג אבותינו ז"ל לשתות מכוס קידוש ליל שבת שבבית להחזיר וכו' כנ"ל ואחר הבדלת מוצש"ק היו מעבירים על עיניהם ועל עצם לוז שאחורי הצואר ומקום שלש הנז' מבואר אצלי בסי' ש' בענין סעודת מוצש"ק ע"ש ובביהכנ"ס אין נוהגים אצלנו לקדש כלל :

ועיין סי' רע"א סי' י' בהג"ה שכ' וז"ל ובשמתחילין יתן עיניו בנרות וכו' המ"א דיה ליתן עיניו בכוס ובנר וכו' וכתב עליו הא"ר ז"ל ס"ק כ"א וז"ל ומשמע שפי' כן גמ' דברכות דמ"ג מאי תקנתיה להדריה בקדושא דבי שמשי ור"ל בשעת קידוש יתן עיניו בנר אבל רש"י פי' דשתיית כוס של קידוש בליל שבת הוא רפואה וכ"כ רש"י ור"ן פע"ו דשבת וז"ל אגודה פב"מ בטעימת הקידוש וי"א שנותן יין בעיניו וזה נ"ל לאחר השבת דאלו בשבת אסור וכתו' דף ק' דפסחים כתב בשם רב נטרונאי גאון דמקדשין בביהכנ"ס ונותן לתוך עיניו לרפואה ומיהו באבי עזרי כ' דהא רפואה מלי למעבד בקידוש בביתו ע"כ ובטור סי' רס"ט וס' המנהיג כתבו שהיו נותנים על עיניהם ואולי משום דס"ל דשא נותנין בשבת וא"כ אסור ליתן יין בתוך עין אבל על עין מותר כדלקמן סי' שכ"ח ועיין ב"י ס"ס רס"ט מיהו במ"מ דף כ"ד ב' כ' דאף על העין אסור כיון שידוע שעושה משום רפואה וג"ל דרב נטרונאי שכתבו תו' ס"ל כיון דשעת קידוש בביהכנ"ס מסתמא עדיין יום הוא לא גזרו משום שבות דרפואה שבות הוא משום שחיקת סממנין אבל בבית מסתמא לילה הוא כמ"ש ר"ס זה . ואף דבש"ס רס"א משמע דאם קיבל שבת אסור בשבות אף מבע"י אפשר דלא ס"ל לר"נ הכי ועמ"א שם ס"ק י"א ואבי"ה ס"ל דאף בשבת מותר דלא גזרו על מה שהוא משום מאוס ואינו רפואה בטבעו כנ"ל ובזה מיושב תמיהת ב"ה סי' רס"ט על תו' שם ודוק עכ"ל הא"ר :

סימן רע"א

סעיף ד' . אסור לטעום כלום עד שיקדש וכו' ענין איסור זה אם הוא דוקא משתחשך ממש או אפילו ב"ש אסיכה ועדיין לא התפלל ת"ע הנה דעת מרן גבי קידוש הביאו המג"א ס"ק י' ז"ל ואמרו בואו ונקדש הקשה הרא"ד הא אפי' בלא אמירה אסור להם לשתות כמ"ש ס"ד ותי' הכ"מ דהתם כשהחשיך כבר והכא אכתי לא החשיך וכיון שאמרו בואו ונקדש אסורים לשתות וכו' ע"ש ולענין הבדלה עד"ז הנה נחלקו המג"א סי' רצ"ט סק"א והט"ז שם בדעת מרן בשתם שם והנה"ש בשם השכים לדעת הט"ז וסיים ז"ל ולע"ד פסק הש"ע מוכח דקידוש קובעת אודאי ועלה קאי אבל להבדלה אינו קובעת וה"מ וכו' וכן כדין הט"ז ג"כ ע"ש עכ"ל ודעת המג"א לענין קידוש הנה הוא בס"ק י' הנז' והככנה"ג סי' רצ"ט הגה"ט ז"ל אסור לאכול וכו' משתחשך וכו' כ"ב וגר' בעיני שלא אסרו לשתות אלא אחר חשיכה אבל בין השמשות מותר לשתות ריא"ז הובאו דבריו בשה"ג פ' אעפ"י אמר שמואל והאי שמכינן לקבוע סעודתינו בשבת בין מנחה למעריב אעפ"י שהיא נמשכת עד בין השמשות עכ"ל הכנה"ג ובשכנה"ג הגב"י ז"ל בש"ע הביא ב' סברות וכתב מור"ם דהמנהג פשוט כהרא"ש גם הב"ח כתב וכך נוהגים העולם מיהו מתנהג זה זה נתפשט מכשול הדורות אלו בכל סעודות גדולות שמתועדין יחד ומתחילין לאכול בספק חשיכה שזה איסור גמור וא"א בדור הזה למחות עכ"ל :

סעיף ה' . ענין מי בשבת ובירך שהנ"ב על התים או בירך על איזה פרי בלי"ש קודם קידוש :

הנה כתב מור"ם סי' רע"א ס"ה ז"ל אדם בשבת לקדש עד לאחר שבירך ברכת המוציא ונזכר קודם שאכל יקדש על הפת ואח"כ יאכל אבל בהבדלה יאכל תחי' שהרי אין מבדילין על הפת (הגהות אלפסי) עכ"ל נמצא דדוקא בשבת ובירך על הפת בלי"ש שאז הפת ראוי לקידוש הוא דאמרינן יקדש על הפת משא"כ אם שכח ובירך על איזה דבר שאינו ראוי לקידוש כמו בנד"ד או אם שכח ובירך על הפת כמו"ש שאז אפילו הפת אינו ראוי להבדלה אזי יאכל קצת תחי' כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה וענין אומר ברכה לבטלה עיין ה"ס רע"ו שאפי' מברך ברכה שאי"צ הוא נושא ש"ש לשוא וכשבע לבוא וכו' משא"כ גבי טעימה קצת קודם קידוש ויש סמך לזה והוא שהרמב"ם ז"ל מתיר לשתות מים קודם קידוש כמו קודם הבדלה לפ"ד ה"ה אעפ"י שמרן ז"ל פסק לאסור מ"מ בנד"ד משום שלא תהיה ברכתו לבטלה יש לסמוך ע"ז ואפי' גבי תענית דהיינו מי ששכח ביום התענית ובירך על איזה דבר כמה פוסקים כתבו דיאכל פחות מכזית כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה כתפי"ת כ"ש גבי קידוש והבדלה ואין לו הפסד בזה לקידוש והבדלה כמו שאין הפסד לגבי פחות מכזית בתענית כמ"ב ר"ס תקס"ח שהרי קי"ל טעם מקדש טעם מבדיל :

וענין תענית הנז' הנה בברכ"י ר"ס תקס"ח ז"ל מי שהוא שרוי בתענית ושכח ויקח את המאכלת ובירך עליו ונזכר והתענית יאכל פחות מכזית מפני הברכה ועולה לו התענית מורי הרב בס' נחפה בכסף א"ח סי' ו' והרב אדמת קדש ח"א גמגם בזה ואין דבריו נראין ומצאתי כתוב' הר' מהר"ר שבתי גרימזאן כ"י שרבנן קשישאי אמר בעה"ק יגו' שנשאל ע"ז והשיב כדברי מורי הרב ז"ל ועמ"ש הרב פרי הארץ ח"ב א"ח סי' ז' דאם היה אוכל וא"ל שעלה ע"ה יפלוט עכ"ל . כזית וכו' ה"ה אם שתה רביעית מים אחר ע"ה איבד תעניתו ה"ה מהר"ר יעקב מולכו עכ"ל :

והרב אבל אברהם שם ז"ל ועיין ב"ח נ"ב סי' י' דמסיק במי שקיבל התענית עד שעה פרק ושכח ובירך על פת וקודם שבלעה נזכר מהתענית יבלע ולד' לת"ם בפ"ה דתרומות דיפלוט ע"ש הואיל ויש כאן חשש ברכה לבטלה עכ"ל :

והרב מטה יהודה בשבע יהודה דף מ"א שעלה ז"ל דמי שקיבל תענית ושכח ובירך על הפרי ואח"כ נזכר שהעיקר הוא שלא יאכל כלום ויתמר בשכמל"ו וכן הוכחתי הלכה למעשה למי שאירע לו כן דלא כמ"ש בס' נחפה בכסף עכ"ל :

והרב עה"פ סי' תקס"ח ז"ל שכח ואכל כזית וכו' אבל פחות מכזית לא איבד תעניתו אע"ג דאסור באכילה דחצי שיעור אסור מן התורה הריטב"א בח"י והריב"ש סי' רפ"ז ע"ש ודלא כהרב נחפה בכסף סי' ו' ע"ש . אם שכח ובירך על המאכל ואח"כ נזכר שהוי בתענית הרב נחפה בכסף שם והלק"ע ח"א סי' רנ"ב כתב דיאכל פחות מכזית מפני הברכה ע"ש וכבר כתבתי לעיל דברי הריטב"א והריב"ש דאסור לאכול פחות מכזית דחצי שיעור אסור וכן דחה הרב מטה יהודה בליקוטיו ע"ש . וכתב עוד יש מי שתיקן דינית הפרי תוך פיו עד שיתירו קבלת התענית בפתח דאלו ידע שיכשל באיסור ברכה לבטלה לא היה מקבל התענית וליתא דאיכא הפסק

הפסק אע"ג דאינו מפסיק ע"ש דהב"י סי' ק"מ כתב בשם הרד"א דשתיקה לא הוי הפסק ואע"ג דבסי' ר"ו כתב בשם הס"ל דשתיקה עפי מכ"ד הוי הפסק כבר כתב המג"א שם דלכתחילה אסור להפסיק אבל בדיעבד א"צ לחזור ולברך ע"ש וא"כ הה"נ ודאי דהרי להפסיק כדי שלא תהא ברכתו לבטלה . ועמ"ש סי' ק"מ דהס"ל מודה לרד"א דשהייה לצורך מצוה לא הוי הפסק כמו נטילת ידים ולהורי וכן דעת ה' חסידים דשתיקה לא הוי הפסק ע"ש גם מ"ש דהוי כעין נולד דלא שכיח וקי"ל דאין פותחי' בנולד ע"ש עיי' בי"ד סי' רכ"ח דאם מתחרט אפי' מכח הנולד מתירים לו ע"ש בש"ך עכ"ל השע"ת ז"ל :

סעיף ט' . ענין מי שמניח לנייח על השלחן אם הספיק לו במקום מפה התחתונה להפסיק בין הפת לשלחן ושאין צריך אלא מפה העליונה שעל הפת אפי' לטעם זכר למן שהיה וכו' נלע"ד מדלא הספיק למרן והפו' ז"ל מה שמפסיק השלחן בין הפת לקרקע במקום מפה התחתונה והצריכו להיות מפה ע"ג השלחן תחת הפת נראה דדוקא מפה למטה תחת הפת בעינן דומיא לשעל הפת כמו על למעלה ועל למטה וענין זה הוא מרבינו הטור סי' זה והתו' בפ' ע"פ דף ק' וכ"כ בשה"ת כמ"ש מרן ב"י ז"ל :

והנה מלשון רבינו הטור והרב הלבוש נראה שאפי' לטעם זכר למן כנז' א"צ מפה על הפת כי אם בשעת הקידוש כנס שמקדש על הפת דליכא טעם בושת משא"כ אחר הקידוש בשעת הסעודה . והרב חיי אדם כלל ו' אות י' ז"ל ואפי' אם כבר קידש מ"מ יכסה הלחם זכר למן וכו' ע"ש ואפשר דלא מיירי כי אם בבלא שעת הסעודה כגון בין קידוש לסעודה ואחר הסעודה דהגם דליכא טעמא דבושת אעפ"כ יכסהו מטעם זכר למן וכו' :

סי"א אם אין לו אלא כוס א' וכו' ר"ל שזה הכוס א' שיש לו או שיש בו יותר מרביעית וזו היא חלוקה א' בלמהר מקדש במה שנשאר בכוס ראשון דהיינו הרביעית שנשאר בכוס ראשון בלי צורך כוס מזיגה ושום מילוי במים לכוס ראשון כיון שנשאר בו שיעור רביעית והחלוקה ב' בזה הוא שזה הכוס א' שיש לו לא היה בו אלא רביעית בלמצום ונחסר הרביעית ההוא בטעימת הלילה וביום מוזגו להשלימו לרביעית . כתלא ב' חלוקות אלו הנה שאין לו אלא כוס א' הנה יש בהם אופן לקדש עליו ב"פ דהיינו או שנשאר רביעית אחר טעימת הלילה או שנחסר הרביעית ומוזגו למחר להשלימו לרביעית והוסיף מרן לו' דהיינו דוקא שיש לו כוס אחר להבדלה שאז הכוס הב' שומרו להבדלה והכוס הא' שיש בו אופן לקדש עליו ב"פ כנז"ל הנה מקדש עליו בלילה וביום דאל"כ וכו' ר"ל שלא יש מכל הנז' מתהי' ועי"ש הן חלוקה א' וב' אלא שאין לו כי אם רביעית מצומצם אחר. מזיגה הנה מוטב להניחו להבדלה ולא לקדש עליו אפי' בלילה אלא על הפת . ואם יש לו שיעור לקדש ב"פ דהיינו ב' כוסות מצומצמים אחר מזיגה לאפוקי מנדון דרישא שהיו ב' כוסות והיו מספקים לקידוש לילה ויום והבדלה כנז' אבל כאן מיירי בחלוקה דרישא דיש שיעור לקדש ב"פ אחר מזיגה אבל אין לו זולתו הנה יקדש בלילה ויבדיל ולא יקדש ביום וכו' . כתלא כללות סעיף זה דאם אין לו אלא כוס א' מצומצם אחר מזיגה יניחנו להבדלה אבל בלילה יקדש על הפת . ואם יש לו כוס א' שאינו מצומצם או ב' כוסות מצומצמים אחר מזיגה הנה יניח א' להבדלה ובא' יקדש עליו בלילה וביום בהם ב' חלוקות דתהי' בסעיף זה הנז"ל:

ובסי' רנ"ו ס"ג אלי' דמ"ד דבהמ"ז טעונה כוס כיאר מרן דהא דאין לו אלא כוס א' היינו שאינו לא מחלוקה א' שהכוס יש בו יותר מרביעית דא"כ הוי כאן אמר מרן שישפוך ממנו לכוס שני וטועם מהכוס שני ולמחר מקדש במה שנשאר בכוס ראשון וא"כ גם שם נמי אם היה כנד"ז כוס א' שיש בו יותר מרביעית היה מבדיל עליו ושופך ממנו וטועם מהכוס השני ואח"כ מברך ברהמ"ז במה שנשאר בכוס ראשון . וכן אינו מחלוקה ב' דהיינו שאין בכוס א' אלא רביעית בלמצום אלא שמה שיחסר ממנו בטעימת ההבדלה יכול למוזגו במים להשלימו לרביעית שאם היה מזוג זה היה מבדיל עליו וטועם ממנו וא"כ מוזגו במים להשלימו לרביעית כדי לברך עליו ברהמ"ז לכן ביאר מרן שם דמיירי שזה הכוס הא' אין בו אלא רביעית בלמצום לשלול חלוקה א' הנז' וכבר היה מזוג כדינו שאם היה מטים בו מים יותר לא היה ראוי לשתיה . וזה לשלול חלוקה ב' הנז' . וסיים מרן ע"ז ז"ל שאל"כ לדברי הכל מבדיל תחלה ושותה מעט מעט ומוסיף עליו להשלימו לרביעית ומברך עליו בהמ"ז עכ"ל דהגם שנתחי' בלל ב' חלוקות הנז' וא"כ היה ראוי כשבא לומר דאל"כ וכו' לומר מה שמקביל נגד חלוקה הא' דהיינו שיהא שכוס זה היה בו יותר מרביעית שאז היה מבדיל עליו ושופך ממנו לכוס שני וטועם מכוס ב' ואח"כ מברך ברהמ"ז במה שנשאר בכוס ראשון כמ"ש כאן להדיא גבי קידוש ואח"כ לו' מה שמקביל חלוקה ב' ויאמר או אם הוא רביעית בצמצום וראוי למזיגה שהיה יבדיל עליו וטוע' ממנו ואח"כ מוזגו להשלימו לרביעית לצורך ברהמ"ז והיינו ע"ד ממש שביאר כאן ונלע"ד דאה"ן וחדא מנייהו נקט או אפשר כיון דכאן מיירי בכוס ברהמ"ז לכן לא ביאר חלוקה הא' שהיה שיברך ברהמ"ז במה שנשאר בכוס ראשון דהיינו שנשאר בו רביעית אבל אין הכוס מלא אלא חסר ע"י מה שטעם בהבדלה אבל אינו פגום כיון שלא שתה ממנו ממש דדוקא גבי קידוש יכול להיות שליאות זה דדי כשאינו פגום ממש הגם שאינו מלא לגמרי וכדקדוק לשון מרן סי' רע"א סי' מקדש על כוס מלא יין שלא יהי' פגום מדלא כתב ושלא יהי' פגום כו' דהקפדת המלוי הנז' הוא בלא יהיה פגום וא"כ כל שהוא כנד"ד שאינו פגום הנה הגם שאינו מלא לגמרי הנה כל שיש בו רביעית די בכך לקדש עליו וכפשט לשון מרן דסעיף י"א בחלוקה א' וכמו שנראה עוד מדברי הפוסקים שסבי"ד הפר"ח וס' שכח פסח ופ"ת כולם בשם הרב ב"ח שא"צ למלאות כל הכוס וכו' . והגם דמרן בסעיף י' סיים וז"ל וטעון כל מה שטעון כוס של ברהמ"ז ע"ש הנה עכ"ל דמיירי בשאר דברים חוץ מהמילוי דאל"כ למה כתב תחלה כוס מלא יין שלא יהיה פגום או' דלגבי מלוי די בזה משא"כ בנדון דסי' רנ"ו דמיירי בכוס ברהמ"ז דצריך מן הדין להיות מלא כנסי' חמש"ה לכן לא הספיק לו לבאר חלוקה א' לברך ברהמ"ז על מה שנשאר בכוס א' שנשאר בו רביעית ואינו פגום אלא שאינו מלא לכן לא ביאר אלא חלוקה ב' מהכוס של רביעית בלמצום אלא שראוי למוזגו וכו' כנלע"ד פשוט :

אחר שכתבתי ראיתי בתו' פ' ע"פ דק"ה וסבי"ד הה"ם ס"ק כ"ע שכתבו גבי הבדלה ע"ד מ"ש כאן בחלוקה א' דקידוש :

הרב תוס' שבת כאן ז"ל (ל) רביעית בלמצום לאו דוקא אלא ה"ה אם אפי' יש לו יותר מזה אלא דאחר טעימת מלא לוגמיו לא ישאר כשיעור רביעית אלא דנקט הכי לרבותא דאפי' בזה יש לו תקנה ובסיפא דנקט ב' כוסות מצומצמות איידי דרישא עכ"ל ועיין אלי' על סי' רנ"ו ג' מ"ש מן סמפד"ר בנתקי מהרש"א ז"ל בסי' קנ"ג ע"ש :

והנה

והנה משמע ל' מרן ז"ל כאן שהיום ז"ל ואם יש לו ב' כוסות מצומצמים אחר מזיגה יקדש בלילה וכו' ע"ש נר' דדוקא כששניהם מצומצמים הוא שלא יקדש ביום הא לא"ה כשאינם מצומצמים ממש הנה שלא יש יתרון שיעור מלא לוגמיו על ב' הכוסות הנה. אעפי"כ יקדש ביום ויטעום מעט הגם שאינו מלא לוגמיו ואינו יו"ח מ"מ הנה עכ"פ ידי קידוש מיהא יצא ולא יבטל קידוש היום מפני שיעור מלא לוגמיו וכן פשט לשון מרן סי' רצ"ו ג' ז"ל שאל"כ לד"ה מבדיל תחילה ושותה ממנו מעט וכו' ע"ש ועי' לשמח"ה סי' רצ"ו סק"ה וז"ל ודע דמ"ש רביעית מצומצם הוא לאו דוקא דאפי' יש לו מעט יותר לא מהני אם לא שיש יותר מרביעית מלא לוגמיו אבל אם חסר המותר ממלא לוגמיו לא מהני דאם יבדיל עליו תחילה יהיה צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו ולא ישאר רביעית לברהמ"ז עכל"ל:

ובא"ז שם ס"ג ס"ק ה' ובא"ר ז"ל (יב) רביעית וכו' דאם היה יותר מרביעית ישתה מעט על ידי כלי אחר או ע"י היד כדלעיל סי' קפ"ב ג' ולמש"ל ס"ו אף שאין לו תיקון מותר לשתות ממנו ולברך אחר כך על כוס פגום ועי' סי' רע"א ס"ק כ"ג (יג) מעט וכו' צ"ע הא בעינן מלא לוגמיו כסעיף א' ובסי' רע"א סי"ג וכ"כ רי"ו להדיא סוף ני"ב דלא יצא בהבדלה בפחות ממלא לוגמיו ועט"ז לי"ד סי' רצ"ט סק"י ואפשר דהך מעט היינו מלא לוגמיו ישתייר רביעיה ול"ע ועיין סי' רס"א ס"ק כ"ד עכ"ל הא"ר. ובסי' רע"א סי"א ס"ק כ"ד ז"ל רביעית בצמצום וכו' קשה דאפילו טפי מרביעית נמי הא צריך שישתה מלא לוגמיו כמ"ש בסי"ג ואפשר דהכא כדי שלא יבטל קידוש דלמחר שני בטועם מעט אך בתו' פסחים שם משמע דגם הכא מלא לוגמיו בעינן ול"ע וכן במרדכי שם עכ"ל הא"ר ועיין להרב שכנה"ג כאן הגב"י ז' שהאריך בזה:

ע"ע כוס מחזיק ג' רביעיות הנה הרב תורת שבת סי' זה ס"ק כ"א ז"ל כ' המג"א בשם שכנה"ג שטוב לקדש על כוס גדול וישייר ממנו להבדלה והא"ר חולק עליו דלמה יבדיל על יין פגום אף שמתקנו דלעולם יין שלא היה פגום כלל עדיף מזה והדין עמו כמ"ש בסקי"ט דהרבה פוסקים פסקו שאין לו תיקון כלל ולמה לו להכניס עצמו במחלוקת אך באמת שניהם לא עיינו שפיר בשכנה"ג שהרי כתב וז"ל ראיתי להרב מהרר אילעברון ן' שאגי ז"ל שהיה נוהג לקדש של אשישת יין שהיה בה שיעור לשלשה קידושין קידוש הלילה וקידוש היום והבדלה והיה נוהג להניח אותה אשישה לקידוש היום והבדלה והיה שותה תוך הסעודה מיין אחר וכו' עכ"ל ויסודו מגמרא דפ' ע"פ דמשייר מקידושא לאבדלתא ע"ש אבל פי' אשישה אינו כוס דאם כוונתו לשון הקודש אשישה היינו לוגין כמו בפירוש הרד"ק בשרשים. ואם כוונתו בלשון הגמ' אשישה היינו פך כמ"ש רש"י בשבת דקמ"א ועיין בסי' ב"ך ס"ק י"ט לכן כוונתו שיקח כד או פך שמחזיק שלשה כוסות לשני הקידושים ולהבדלה ולא יחזיר הפגום לתוכו עכ"ל:

צ"ל אם חישב ששתה מהכוס רביעית ואחר ששתה ראה ששתה פחות אם די לו שיוסיף מעט להשלים שתיית רוב רביעית או צריך מחדש לשתות רוב רביעית מפני אותו הפסק שהפסיק בשתיה כנז' כדעת א' שאמר כך.

הנה מרן ב"י בסי' תע"ה ז"ל בתוס"ד דקדק מדברי המרדכי דמצוה מן המובחר לבלוע כל הכזית של מצה כשהוא מוסק בבת א' וה"ה לכזית של מרור עכ"ל. והד"מ ריש הסי' ז"ל כ' בש"ה סי' קל"ט דכזית כחצי ביצה וצריך לאכלו ביחד ולבלוע כל הזית ביחד ולא מעט מעט וכ"כ ב"י בשם התו' עכ"ל. ובסי' תע"ב כ' הד"מ ז"ל כ' מהרי"ב שאסור ליקח כוס צלוחית שקורין קלו"ג גלא"ז לפי שלא יוכל לשתות רביעית בבת א' עכ"ל:

ומור"ם בש"ע סי' תע"ב ס"ט ז"ל וצריך לשתות השיעור שלא בהפסק גדול בנתיים (ב"י בשם רוקח) עכ"ל. והמג"א ס"ק י"א ז"ל שלא בהפסק גדול דהיינו שלא ישהא מתחי' וע"ס יותר משתיית רביעית כמ"ש סי' תרי"ב ונ"ל דאם שהה יותר מכא"פ אפי' בדיעבד לא יצא וכ"מ סי' תע"ה ס"ו וצריך לחזור ולשתות אפי' בכוסות אחרונות ואם שהה כדי שתיית רביעית א"כ הוי ספיקא בשני כוסות ראשונות יחזור וישתה ועי"כ מ"ש ס"ז בהג"ה ולכתחי' ישתה רוב רביעית בבת א' עיין סי' תע"ה עכ"ל והבי"ד השמ"ע ס"ק י"ב והרב ח"א כלל ק"ל אות י' ובסדר בקיצור אות ג' ע"ש. ובביאור הגר"א ז"ל (כ"ג) וצריך. תוס' שאין כפוסין לא יצא ר"ל בהפסק כמ"ש בפ"ק דכ"ב כפיסין אכלי וכמ"ש וכמ"ש גבי מרור אכלן לחצאין יצא ובלבד וכו' וכן כאן בכה"ג ועיין סי' תרי"ב ס"י עכ"ל ובסי' תרי"ב ס"י כתב מרן בשם דהפסק שהיה בכדי שתיית רביעית וי"א בכא"פ וכ' הגר"א ע"ז ז"ל (ט) וי"א וכו' הוא מתני' ערוכה בפ"ג דכריתות י"ב ב' דשיעור שתיה כשיעור אכילה כא"פ וכ"ה בברייתא בגמ' שם י"ג ב' ודברי הרמב"ם הם בגנה גדולה ואפשר לו' דהרמב"ם מפרש דר"מ דפליג בכריתות שם ואמר אם פסק בה או אם נתן וכו' חד טעמא לתרוייהו כיון דנתן מעט מים הרי לא שתה רביעית בכדי רביעית ואנן קיי"ל כר"מ כמ"ש שם י"ג ב' וסובר דה"ה בכ"מ אבל ליתא דדוקא שם דכה"ג ושכר כמש"ש עכ"ל:

והרב חק יעקב ס"ק כ"א הבי"ד שמג"א הנז' וכ' ז"ל וברוקח סי' רפ"ג כ' וז"ל בתוס' שאם שתאן בפוסקין לא יצא פי' שפסק שעה גדולה ביניהם עכ"ל ובמהרי"ל סוף סדר הגדה פי' שלא להפסיק בדברים בטלים דוקא עכ"ל עכ"ל הרב ה"י*) ובסי' תע"ה כ' הטור ז"ל אכלה חצאין פי' חצי חצי זית ביחד יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לאכילה כא"פ פי' שיעור אכילת ד' ביצים וכ' מרן ב"י ז"ל אכלה חצאין וכו' בברייתא בפ' ע"פ אכלה לחצאין יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחברתה יותר מכא"פ. ומ"ש דשיעור אכילת פרס הוא ד' ביצים זהו לדעת הרא"ש אבל דעת הרמב"ם שהוא ג' ביצים וכ"ה הרשב"א ויתבאר טעם מחלוקתם גבי' תרי"ב עכ"ל ובש"ע כ' מור"ם סי' תע"ב סט"ו ז"ל ואין ליקח כוס שפיו צר כעין קלו"ג גלא"ז מפני שלא יוכל לשתות רביעית כא"פ (מהרי"ב) ובכוס של בהמ"ז בלא"ה אין לוקחין אותו וע"ל סי' קפ"ג ס"ד בהג"ה וכן הכוס של קידוש וע"ל סי' רע"א סי' (כ"י) עכ"ל ובביאור הגר"א ז"ל (ל"ב) ואין שלכתחי' צריך לשתות בכ"א כמ"ש במלה סי' תע"ה ס"א (ל"ג) ובכוס

---

*) **אה"א** הנה לשון הרוקח הנז' הביאו מרן ב"י אחר ד"ה ומ"ש ויין שלנו לכתחילה א"צ מזוג וכו' ומשו"ה לא הבאתיו בענין זה דנלע"ד דיש לדחות דמיירי בין הד' כוסות דצריך לשותן על הסדר בלי הפסק שעה גדולה ביניהם וע"ז קאי מ"ש מהרי"ל שלא להפסיק בדברים בטלים דוקא הא לאו"ה שרי לכתחילה ע"ד מ"ש סי' תפ"ד מאן דבעי לברוכי וכו' ולא איירי כלל מענין הפסיק בשתיית כוס א' אלא בין כוס לכוס ודקדקתי שתאן בפוסקים וכו' שפסק שעה גדולה ביניהם ע"כ דלכאורה נר' דמיירי כנז':

וכוס שצריך ליתן עיניו בו כמ"ש בספ"ז דברכות. וכן בכוס של קידוש יע"ש ושם עכ"ל ועיין מרן סי' תע"ר ס"ו והט"ז שם ס"ק י"א והמג"א ס"ק ע"ז וה' חק יעקב ס"ק כ"ב ובספר תולדות אדם של הרב זלמן ז"ל:

והד"מ ס"ס קפ"ג ז"ל כ' ר' אברהם מפראג בהגהותיו ויש מדקדקים שאין לבהמ"ז אלא כוס רחב ולא כוס שפיהו צר שאנו קורין בל"א קלוג גלאז ואפשר שסמכו במאי דאמרינן לצורבא מרבנן דלא נפיש ליה חמרא לנמש נמוטי וכו' ול"נ הטעם שצריך ליתן עיניו בכוס וזה לא יוכל לעשות היטיב בכלי שפיו צר עכ"ל ד"מ. ופסקו מור"ם שם בש"ע ס"ד וע"ש להמג"א סק"ז וט"ז סק"ד וביאור הגר"א ס"ק י"ב והמג"א סי' ק"ץ ס"ק ב' (ולענין ברכות הנהנין אם הפסיק באמצע שתיית רביעית עיין להט"ז סי' ק"ץ ולהמג"א סי' ר"י ובהגהת הגרי"ף הכ"ב שם בדפוס ווארשא) והרב תוס' שבת בסעיף זה ס"ק ל"ז ז"ל מלא לוגמיו הטעם וכו' ודע דשיעור זה צריך שלא יפסיק מתחי' שתיה עד סוף שתיה כדי שתיית רביעית ולפחות כדי אכילת פרס כמ"ש ס"ס תרי"ב עכ"ל ועיין להפר"ח סי' תע"ב ע' וע"ש להברכ"י וס' מקום שמואל סי' ס"ו והרב בית יהודה סי' ז':

סעיף י"ג. מספ"ל בענין טעימה מלא לוגמיו מכוס של קידוש וכיוצא בה מעכבת בדיעבד א"ל:

הנה כתב מרן ז"ל סי' רע"א ז"ל ישתה מלא לוגמיו ואם שתה פחות לא יצא בפרק ע"פ אימרא דרב הונא וכו' ונ"ל שאם נשפך הכוס קודם שיטעום אינו צריך לחזור ולקדש דמאי לא יצא היינו לומר דלא יצא ידי מצוה כתקנה ויש סעד לזה ממ"ש רבינו בס"ס זה בשם בה"ג וכ"כ בא"ח בהדיא. עכ"ל ועמ"ש רבינו הטור בשם בה"ג שאם לא טעם המקדש וטעם אחר דלא יצא ויבאו לו כוס אחר ומברך עליו בפה"ג ואינו צריך לחזור ולקדש כתב ע"ז מרן ז"ל הכלבו כתב כן בשם הרא"ש וכ"כ בא"ח וסיים בה ואמר שתו ליה אחריני ועדיין יושב במקומו אבל אי לא עשים ליה אחריני או שלא במקום סעודה קדים או קם מההיא דוכתא צריך למהדר ולקדושי עכ"ל עכ"ל מרן ז"ל. ובסוף הסי' הנז' כ' רבינו הטור וז"ל כתב בה"ג מאן דמקדש ואקמי דליטעם משתעי הדר מברך בפה"ג וא"צ לחזור ולקדש וכתב מרן וז"ל כתב בה"ג וכו' דברים נכונים הם והטעם שאומר דדיבור הוי הפסק בין ברכות הנהנין לטעימה אבל לענין הקידוש לא הוי הפסק דכיון דכבר הזכיר קדושת היום על הכוס יצא עכ"ל:

והכנה"ג הגב"י כתב ע"ז ז"ל שיטה מ"ו וכ"כ בא"ח בהדיא וכו' נ"ב אין נראה כן מדברי א"ח בשם בה"ג בסמוך מצאתי בהגהה כ"י עכ"ל. והמ"א ס"ק ל"ב ז"ל וגם על הברכ"י יש לתמוה שכ' ואם נשפך הכוס א"צ לחזור ולקדש דמ"ש אם לא טעם לא יצא היינו לומר דלא יצא ידי מצוה כתקנה וכ"כ בא"ח בהדיא עכ"ל ואח"כ כתב בשם א"ח אם לא טעמי ליה אחריני צריך למהדר ולקדושי עכ"ל. וכ"כ בה"ג בהדיא שאם לא טעם א' מהם לא יצא וכ"כ ברמזים וכ"כ התו' בפסחים דק"א בד"ה ידי קידוש יצאו לכן נ"ל דחזר פה בש"ע וכתב שיבאו לו כוס אחר ויטעום ממנו דכיון שקידש על היין וטעם אעפ"י שלא טעם מאותו הכוס יצא דהא בשיש כוסות אחרים לפני המסובין א"צ לשתות מכוס המקדש א"כ הוא בעצמו נמי יצא בכוס אחר וכיוצא בזה כתב בהג"מ פ"ד ודוקא בשלא היסח דעתו בנתיים אבל אם קם מההוא דוכתא קודם שטעם צריך

לחזור ולקדש (כ"י בשם א"ח) עכ"ל המג"א ולנ"ל דשאני בשיש כוסות אחרים לפני המסובין שא"צ לשתות מכוס המקדש היינו משום דהו"ל כאלו קידשו ממש כל א' מהם על הכוס שלפניו כיון שיש לפניו בשעת הקידוש ממש כוס שאינו פגום כמ"ש סי"ז ובס' קס"ז סע"ו גבי לחם משנה ע"ש משא"כ בנשפך שהביאו לו כוס אחר שלא היה לפניו בשעת הקידוש איך יצא י"ח בו מדין יציאת י"ח המסובין הנז'. גם לנ"ל כמה יתורצו דברי הא"ח להדדי:

והרב נתיב חיים כתב על לשון המג"א הנז' ז"ל ס"ק ל"ב וכו' ולכן נ"ל שחזר פה בש"ע וכו' ויטעום ממנו וא"צ לחזור ולקדש דכיון כנ"ל עכ"ל:

והמחצה"ש ז"ל ס"ק ל"ב וכו' ולכן נ"ל שחזר פה בש"ע וכתב שיביאו כוס אחר וכו' דלא כהלבוש דס"ל דגם בש"ע ס"ל להרב"י דיצא ידי קידוש על כוס א' שנשפך אע"ג דלא טעם מאחר דשתיה אינה מעכבת ומ"ש יביא כוס אחר ומברך עליו וכו' באמת הקשה הלבוש למה צריך לכוס אחר וכתב אפשר כוונתו להודיענו שאם ירצה להביא כוס אחר שצריך לברך עליו ואינו יוצא בברכתו הראשונה שבירך על הכוס שנשפך וכו' עכ"ל לכן כתב המג"א דליתא אלא שחזר בו בש"ע וס"ל כיון דלא טעם מכוס א' לא יצא ידי קידוש וכיון שמביא כוס אחר וטועם ממנו יצא ידי קידוש למפרע נמי דבכוס א' לא יצא כיון דעכ"פ א' צריך לטעום היין והשתא הא טעם יין אע"ג דלא טעם מכוס שקידש עליו יצא דהא בשיש כוסות אחרות וכו' והקשה בס' א"ר וכן בס' ה"פ מאי ראיה מהמסובין כיון דקי"ל שומע כעונה הו"ל הם כאלו קדשו על כוסות שבידם וא"כ אם טועמים מכוסות שבידם מיקרו שטעמו מכוס שקידשו עליו עכת"ד ולענ"ד ראית המג"א מאם היו כוסות המסובים פגומים די כשהמקדש שופך מעט מכוסו לכוסות המסובין ויתוקנו בזה ונהי דעכשיו אחר הקידוש שופך מכוסו לכוסם אבל בשעת הקידוש היו פגומים דהשתא נ"ל דע"י שמטעם הוי כאלו קדשו על כוס שבידם דהא הכוסות בשעת הקידוש הם פגומים וא"כ איך יצאו בשתייתם מכוס שבידם אי אמרינן דבעינן שישתה מכוס שקידשו עליו וא"ל באותו מעט שנתן המקדש מכוסו לתוך כוסם הוי כמו כוס שמקדש ודי במה ששתו מכוסם דזה דוחק נהי דע"י אותו מעט ששופך המקדש יתוקן הפגם אבל אין סברא דע"י אותו מעט יקרא שכל הכוס שבידם יהיה נידון ככוס שמקדש ועוד דא"כ למה הוצרך ליתן טעם (והוא דברי התוס') דמש"ה צריך לשפוך לתוך כוסם שלא יהיו פגומים ת"ל כדי שיהיה כאלו כוס המקדש ונ"מ ג"כ דלטעם זה אם הובא לפני המסובין אחר הקידוש כוסות שאינם פגומים אפ"ה צריך לשפוך מכוס המקדש לתוך כוסם שיטעמו מכוס המקדש א"ו דליתא וא"צ לטעום מכוס המקדש דוקא וה"ה הכא עכ"ל:

והנה מ"ש מרן בסעיף זה לשון צריך לשתות מכוס של קידוש כמלא לוגמיו וכו' וכבר נודע מסי' רי"ט דמרן ס"ל דלשון צריך הוי עיכוב עיין מ"ש בענין זה בסי' א' ס"ז עש"ב ובמ"ש שם מהשכנה"ג וכ"כ ג"כ בשם שדה יהושע ע"ש כנראה ג"כ הכא דעת מרן לפי מה דקי"ל שעת הדחק ודיעבד כי הדדי נינהו והנה מרן לעיל סי"א כתב ז"ל אם אין לו אלא כוס א' וכו' ואם לא היה בו אלא רביעית בצמצום ונחסר ממנו בלילה מוזגו למחר להשלימו לרביעית וכו' עכ"ל הנה מזה נראה שאינו טועם בקידוש דלילה אלא דבר מועט שהרי מעיקרא אין בה אלא רביעית בצמצום ואם ישתה בלילה רובו של רביעית א"כ אינו ראוי להשלימו

להשלימו לאחר במים כיון דמרן איירי ביינות דזה"ז ועוד לא יתכן כנד"ז לשון רביעית בצמצום ונחסר ממנו וכו' וכן בסי' רל"ו ס"ג ז"ל ומיירי שכוס זה לא היה אלא רביעית בצמצום וכבר היה מזוג כדינו שאם היה משים בו מים ביותר לא היה ראוי לשתיה שאל"כ לדברי הכל מבדיל תחילה ושותה ממנו מעט ומוסיף עליו להשלימו לרביעית ומברך עליו ברהמ"ז עכ"ל ומדכתב שכוס זה לא היה בו אלא רביעית בצמצום וכו' ואח"כ ושותה ממנו מעט וכו' א"כ נמצא שאינו שותה מלא לוגמיו שהוא רובו של רביעית וכן הבין הא"ז שעמ"ש הלבוש בזה ושותה ממנו מעט כתב ז"ל צ"ע לי הא בעינן מלא לוגמיו בסעיף א' ולעיל סי' רע"ג עכ"ל והמחצ"ה מכח זה כתב בסי' רל"ו סק"ה ז"ל ודע דמ"ש בסעיף ג' רביעית מצומצם הוא לאו דוקא דאפי' יש בו מעט יותר לא מהני אם לא שיש יותר מרביעית מלא לוגמיו אבל אם חסר המותר ממלא לוגמיו לא מהני דאי יבדיל עליו תחילה יהיה צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו ולא ישאר לו רביעית לברהמ"ז עכ"ל וכתב כן משום סברת המג"א ז"ל שכ' בסי' רע"א ס"ק ל"ב דמרן חזר בו בש"ע ממ"ש בב"י וס"ל דאם לא שתה מלא לוגמיו לא יצא י"ח ממש ולכן אז אין להקל בשעת הדחק שהרי בדיעבד לא יצא י"ח אם לא טעם מלא לוגמיו מכוס של קידוש או מכוס אחר אם נשפך כוס של קידוש כמ"ש המג"א ולכן אין להקל ג"כ בשעת הדחק וכעד"ז היא סברת הא"ז ס"ס רע"א שעמ"ש הלבוש שטעימה אינה מעכבת ומ"ש מרן שאם נשפך כוס של קידוש מביא כוס אחר ומברך היינו לומר שאם רצה לשתות כוס יין צריך לברך עליו אבל אה"נ אם אינו רוצה להביא כוס אחר הרשות בידו וכתב ע"ז הא"ז ז"ל ודעת הר"ן וע"ת דאף שנשפך צריך להביא כוס אחר ולברך עליו כי שמקדש צריך שיטעום וכן מצאתי בכלבו דף נ"ח ואשתמיטיה ללבוש וע"ת ובכלבו שם היינו אם קם מדוכתיה צריך לקדש ור"ל שהלך לבית אחר שהרי פסק שם שמפינה לפינה א"צ לקדש וכתבתי זה לאפוקי מפמ"ג ס"ס רע"ג שהאריך הרבה לדחוק בדבר זה ואלו ראה דברי כלבו היה חוזר בנפשו ע"ש כי קצרתי עכ"ל ולפי"ז מ"ש הא"ז צ"ע וכו' היינו לפי הבנתו במ"ש השו"ע ס"ס רע"ג דדעת מרן בשתיית כוס אחר היא כדי לצאת י"ח דאל"כ לא יצא י"ח וכמ"ש הכלבו ולכן הצ"ע מ"ש סי' רל"ו ס"ג דהיינו דמ"ש סי' רל"ו ס"ג והוא לשון הש"ע עצמו קשה מה דקי"ל אליבא דהש"ע ס"ס רע"ג אבל למ"ש הלבוש ס"ס רע"ג דשתיה לא מעכבא א"ש מ"ש סי' רל"ו ס"ג דאמת לכתחילה צריך לשתות מלא לוגמיו אבל אם נשפך דהו"ל דיעבד אינו מעכב וכן בשעת הדחק שאין לו אלא כוס אחד אין שתיית מלא לוגמיו מעכבת ולכן טועם ממנו מעט בשביל ברכת בפה"ג שלא תהיה לבטלה ועיין גם כן להא"ר ס"ק כ"ד. וכן הבין הכנה"ג בתירוץ ב' שכ' בסי' זה הגב"י ז"ל אך לכ"ע קשה לי דגרסינן פ' ע"פ דק"ז מקדשין טעימת יין כל שהוא ר"י בר יהודא אומר מלא לוגמיו אמר רב הונא המקדש וטעם מלא לוגמיו יצא וא"ל לא יצא וכ"כ הפוסקים וכתבו התו' שהוא רוב רביעית וכיון שכן הוא איך אפשר למי שיש לו רביעית מצומצם למזגו לאחר להשלימו לרביעית מאחר שבלילה שתה רוב רביעית ולהשליך מים אח"כ להשלימו לרביעית הא אין ראוי לשתיה וי"ל דאפ"ה ראוי לשתיה דהרי כתבו התו' בשם ר"ת דכל זמן שלא נתן בו על חד ג' מייא אי מקרי שלפי שיעור זה אעפ"י ששתה רוב הרביעית והשלימו במים לרביעית עדיין לא נתן בו על חד ב' מייא וראוי לשתיה מיקרי ולא כ' הרא"ה ז"ל דאינו ראוי לשתיה אלא שנתן בו מים שיעור מזיגה ואעפ"י ביינות שלנו א"צ מזיגה כשיעור הזה עדיין ראויין לשתיה מקרי אי נמי אפשר לתרץ דלא אמרו שצריך לשתות מלא לוגמיו אלא כשאינו צריך לשייר ממנו לאחר אבל כשצריך לשייר ממנו לקידוש היום בטעימה כל דהו סגי דעדיף שיטעום כל שהוא ויקדש ביין ביו"ה אעפ"י שאפשר לקדש בפת משישתה מלא לוגמיו ולא ישייר לקידוש היום והכי משמע מלשון הירושלמי דקאמר ר' מונה טעים ליה ומתקן דמשמע טעימה כל דהו עכ"ל עיין להמפד"ר סי' ק"ל ג':

ונלע"ד דמ"ש מרן ויש סעד לזה ממ"ש רבינו בס"ס זה בשם בה"ג וכ"כ בא"ח בהדייא ע"כ ואח"כ כתב וכ"כ בא"ח וסיים בה אבל וכו' דהיינו שמ"ש וכ"כ בא"ח וסיים בה וכו' קאי עמ"ש רבינו הטור בשם בה"ג ואמר מרן שכ"כ בא"ח וסיים בה וכו' דהיינו שכ' כן בשם בה"ג וסיים כל' בה"ג שמעתיק אבל וכו' אבל הא"ח כתב בהדיא היפך זה דהיינו שחלק על גי' זו שהעתיק מבה"ג והוכיח ממ"ש בה"ג עצמו והביאו רבינו הטור ס"ס זה בהיפך וזה שכתב מרן לעיל ויש סעד וכו' וכ"כ בא"ח בהדייא דר"ל שהא"ח כתב בהדייא שגר' כן מ"מ בה"ג שהביאו רבינו הטור ס"ס זה דמאי לא יצא וכו' ולפי"ז נמצא שגי' שהביא הא"ח מבה"ג לא הסכים עליה מרן להלכה מפני שהא"ח עצמו שהעתיק כן מבה"ג שבידו הרי כתב שמ"ש בה"ג וכו' מאי לא יצא וכו' וא"כ מכח זה חלק על הגי' שבבה"ג שבידו שכתוב בה להיפך וכן רבינו הטור שהעתיק דברי בה"ג לא העתיק בו סיום זה הנמצא בבה"ג שביד הא"ח א"כ מוכח דכולהו לא ס"ל האי גירסא ומסכימים למ"ש בה"ג במג"א והעתיקו ר' הטור ס"ס זה דמוכח דמאי לא יצא היינו י"ח המצוה כתקונה ומה שכתבתי דמ"ש וכ"כ בא"ח וסיים בה וכו' דהיינו בשם בה"ג הוא מפני שראיתי כן בכנה"ג הגב"י הנז"ל ולפי"ז מ"ש מרן בב"י ובש"ע בכל א' דמ"ש לא יצא היינו דלא יצא י"ח מצוה כתקונה ולכן אם נשפך לו כוס של קידוש א"צ לחזור ולקדש אלא שמביא כוס אחר כדי לקיים קצת המצוה כתקונה לפי יכולתו ע"ד מ"ש בה"ג שהביא רבינו הטור ס"ס זה שהביא סעד ממנו מרן ז"ל שכ' דמברך בפה"ג וא"צ לחזור ולקדש אלמא שאעפ"י שיצא י"ח קידוש אעפ"כ מברך בפה"ג כדי לשתות ממנו לקיים מצוה כתיקנה ולא די לו לכתחי' בלא טעימה אעפ"י שהפסיק בדיבור שאין מועיל אז לברכתו הא' דבפה"ג מה שטועם אז אפי"ה מברך ב' וטועם כנז' וה"נ בנשפך לכתחי' יביא כוס אחר ואה"נ בדיעבד א"צ לחזור ולקדש דמ"ש מרן בב"י שכ"נ ממ"ש רבינו הטור בשם בה"ג בס"ס זה וכ"כ הא"ח ג"כ שכ"נ מל' בה"ג הנז' היפך הגי' שנמצאת בבה"ג שבידו שהיא היפך זה ורבינו הטור ג"כ כשהעתיק לשון בה"ג הנז' שיש בו הגי' הנז' אבל וכו' הנה לא העתיק כלל הגי' הנז' ש"מ שבבה"ג שבידו לא היתה הגי' הזאת ולכן כתב מרן ז"ל היפך הגי' הנז' ולא חשש לבאר טעמו אעפ"י שהם סמוכים זל"ז מפני שסמך עמ"ש ויש סעד וכו' וכ"כ בא"ח בהדייא בביאורו לענ"ד הוא כנז' וא"כ נמצא שמרן עצמו כ' תשו' קו' הרמג"א ז"ל הנז"ל זה הנלע"ד כעת וצריך ישוב:

והנה מ"ש מרן ז"ל דמ"ש בש"ס בזה לא יצא י"ח היינו לא יצא י"ח המצוה כתיקנה וכו' הנה עד"ז כתב רבינו הטור ס"ס ס"ו עמ"ש בש"ס כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא י"ח דפי' לא יצא י"ח המצוה כתיקנה אבל לעולם

לעולם יצא דברכות אינם מעכבות עכ"ל עיין מ"ב סי' ס"ו ועיין להרב בן ידיד פ"ב מה"ב ה"ג :

ענין קידושא רבה על יין שרף כ' הר' בית יעקב סי' כ"ז וז"ל ותמי' אבאר אם ראוי לקדש על יי"ש מאחר שצריך לשתות רוב הכוס מכוס של קידוש כמ"ש בסי' רע"א ס"ג וביי"ש אין דרך לשתות כ"כ הרבה בב"א דא"א לטעו' מלא לוגמיו ואפי' להסברה הי"א דשתיית בין כולם מצטרפת למלא לוגמי וכדאיתא בסי' רע"א מ"מ לכתחי' בעינן שיטעום המקדש מלא לוגמיו מיהו אם יכול לשתות בלא בהפסק גדול בנתיים כשיעור מלא לוגמיו אעפ"י שאינו שותה בב"א יצא כמבואר לענין ד' כוסות בסי' תע"ב ע' ע"ש וא"כ היה אפשר לקדש על יי"ש וכו' כתבנו למידין מזה דאם יכול לשתות בהרבה פעמים שלא בהפסק בנתיים מלא לוגמיו יכול לעשות קידושא רבה על משקה של יי"ש עכל"ל והבי"ד הרב מחנ"ה סי' ער"ב סק"ו וז"ל וכ"כ בתשו' בית יעקב סי' ז"ן ודחה שם ראית ט"ז אלא כתב גם אם אפשר לו לשתות כשיעור בלא בהפסק גדול וכו' מצטרף עכל"ל . והרב חיי אדם כלל ו' אות י"ח ז"ל ומצוה מן המובחר לקדש על היין גם בשחרית ואם חביב לו יי"ש יזהר שיהיה הכוס מחזיק רביעית וישתה מלא לוגמיו ומ"מ אם אירע שנשפך וכיוצא בו א"צ לחזור ולקדש ודי בברכת הפת עכל"ל :

סי"ד מספ"ל בדעת הגאונים אם ר"ל כל שלא טעם המקדש מלא לוגמיו לא יצא הגם שטעם מעט כמו שאר המסובין ונתן לא' מהמסובין ושתה מלא לוגמיו או"ד דר"ל אם לא טעם המקדש כלל לא יצא הגם שטעם א' מהמסובין מלא לוגמיו אבל אם טעם מעט ונתן לא' לשתות מלא לוגמיו די בכך . עיין לבה"ל סי' רע"א ס"ג וכן מפורש בבה"ג הגד"ת די"ג ג' לפי מ"ש רבינו הטור והדר"א דמ"ח סוף ע"ב דבה"ג ס"ל כדעת הגאונים וכ"כ הרב השיעור א"ב בעשרת הדברות דף כ"ב סוף ע"ג :

ובס' תניא סי' י"ד ז"ל וכשטועם כוס של קידוש יש לו לטעום ממנו מלא לוגמיו (פי' מלא פיו) ובדברי הגאונים ז"ל הא דבעינן מלא לוגמיו דוקא שאין טועמין שאר המסובין אבל אם טועמין שאר המסובין אפי' בטעימה מועטת לכל א' וא' מהן די לכן ואם שתה המקדש כל יין של קידש או אפי' א' מן המסובין ואפי' קטן יצאו כולן ידי חובתן עכ"ל . ולע"ע דברי הגאונים אלו עם דברי הגאונים שהביאו רבינו הטור ומרן ז"ל ועיין להא"ר ס"ק כ"ח וסיים ז"ל ויותר תימא דהשבלי לקט ותניא כתבו הא דטעם אחד יוצא בהם הגאונים ותיקשה דברי הגאונים אהדדי ומ"ש הטור דבה"ג ס"ל דאין יוצא לענ"ד ליתא דמיירי כששתה אחר שלא כוון עליו בברכה ואותו האחר בירך מחדש לכך אינו יוצא הוא אבל אם שתה אחד מהמסובין אפשר דמודה בה"ג וכן נראה מס' זכרון להגאון ר"י הכהן פ' ע"ש עכ"ל הא"ר . ומ"ש בס' תניא הנז' אבל אם טועמין וכו' מספ"ל אם ר"ל הגם שבין כולם לא יש שיעור מלא לוגמיו אעפי"כ כיון שטעמו כולם מהני או"ד דוקא כשבין כולם הוא שיעור מלא לוגמיו אלא דשתיית כולם מצטרפת לכשיעור וכעת צל"ח :

וצל"ע לדעת הגאונים הנז' אם הבדלה שוה לקידוש או דינה כשאר דברים הטעונים כוס עיין הגהות וביאורים בהש"ס פ' ר"ח לפסחים עמוד רכ"ה . והרב השיעור א"ב עשרת הדברות דנ"ב ג' גבי קידוש בבהכ"נ ז"ל ורבינו האי אמר מבדילין בבהכ"נ ואין מקדשין בלא אורחין וטעמא משום דאין קידוש אלא במ"ס בהבדלה יצא אעפ"י שלא שתו אחרים כדאמרינן בעירובין ליתבי לינוקא דלית הילכתא כרב אחא בר יעקב מיהו צריך לכתחילה שיטעום המקדש והמסובין לשעור דקי"ל שמברך צריך שיטעום ואיכא מרבוותא דאמרי שאני קידוש משאר ברכות דבקידוש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא מיהו ש"מ הבדלה ד"ה יצאו עכל"ל :

ענין דעת הגאונים הנז' בסעיף זה . הנה בשו"ת באר מים חיים מוליכי זצ"ל גם צריך אתה לדעת דפלוגתא דהרא"ש והגאונים ז"ל היא דוקא במקדש עצמו אם יצא אם לא יצא אבל המסובין יצאו בטעימת אחד מהם והא דנקט הרא"ש ז"ל בלישניה יוצאין בלשון רבים לא תידוק דהגאונים סברי דאם לא טעם המקדש לא יצאו אף המסובין אלא דבמסובין לא פליגי והאי דנקט הרא"ש יוצאין ר"ל שמקדשין אי נמי יוצאין המקדש והמסובין ולא אתא אלא לומר דאף המקדש יצא דהא אמרינן בגמ' דלעיל איבעיא דשמואל אמאי מקדשינן בבהכ"נ ואמרו כדי להוציא אורחים דאכלו ושתו בבהכ"נ ומיירי בלא טעם דהא כיון דצריך לקדש בביתו אסור לו לטעום עד שיקדש וכו' ובשאר דברים הטעונים כוס וכו' סברי הגאונים דיצא שמברך בטעימת אחר ואם רוצה לשתות יין יכול לשתות בלא ברכה ראשונה משא"כ בקידוש והרא"ש ז"ל ס"ל דבין בקידוש בין בשאר דברים יצא וא"צ לחזור ולקדש או לברך ברכת היין . ולכאורה נראה לדעת הגאונים דאם לא טעם המקדש לא יצא אף ידי קידוש אלא דממ"ש הטור וכ"כ בה"ג וכו' וכתב עוד וכו' מייתו ליה כסא אחרינא ומברך בפה"ג ולא צריך לאהדורי לקדושי וכו' משמע דהגאונים ובה"ג בהדא שיטה קיימי ולא פליגי אהרא"ש אלא בברכת היין אבל ידי קידוש יצא אעפ"י שלא טעם ע"ש :

ובספר יד יוסף על ה' שבת . הנה שם ברביד הזהב כתב על סעיף זה ז"ל (ח) והגאונים סברי אם לא טעם המקדש הקשה הגר"א מפסחים ק"א דש"ץ היה מקדש בבהכ"נ ואע"ג דלא טעים המקדש דהא לא אכיל הש"ץ שם והוי קידוש שלא במ"ס ואסור לטעום קודם קידוש והוא ז"ל תי' דהגאונים מוקי לש"ס בקידוש א' מן האורחים ע"ש . ואפשר לו' דק"ו הגר"א ליישב דאולי סברי הגאונים דאם לא טעם המקדש המקדש עצמו הוא לא יצא וכן כתבו לא יצא ולא כתבו ולא יצאו משום דשתיית המסובין י"ל דאין מעכב וכמו כן אינו מעכב להם שתיית המקדש וא"כ שפיר יצאו האורחים בפסחים שם אע"ג דלא טעם ש"ץ המקדש עכ"ל רביד הזהב :

ובביאור הגר"א על סעיף זה ז"ל (ל"ב) אם לא שם ק"א א' למה לי לקדושי בבי כנישתא וכו' אע"ג דאין שמקדש טועם כנ"ל סי' רס"ט . (ל"ג) והגאונים . שהם מפרשים שאחד מן האורחים קידש בבהכ"נ וע"ל סי' רס"ט עכ"ל וצ"ל סי' רע"ג ד' יכול אדם לקדש לאחרים וכו' ואם עדיין לא קידש לעצמו יזהר שלא יטעום עמהם וכו' כתב הגר"א ז"ל (י"א) יכול אדם . תוס' שם ד"ה ידי קידוש מהא דאמרינן לאפוקי אורחים ומשמע א' מבני העיר היה מקדש עכ"ל וכ"כ מרן ב"י שם . ולפי"ז הנה לדעת הגאונים שכתב עליהם מרן סי"ד דראוי לחוש לדבריהם הנה פרח באויר דין דסי' רע"ג ד' ואין מי שיכול לקדש לאחרים אם אינו אוכל עמהם א"כ יטעום הוא מלא לוגמיו ויאכל מעט פת או מזונות או כוס יין אמנם בס' דמש"א ביאור על ביאורי הגר"א כתב ז"ל (ל"ג) שהם מפרשים מאי דאי' בפסחים שהיו מקדשים בבהכ"נ להוציא האורחים היינו שאחד מן האורחים היה מקדש דאחר שלא לא היה יכול לטעום ולהגאונים צריך המקדש דוקא לטעום (הנה מלשון הגמ' שם נ"ל לקדושי בבהכ"נ להוציא

להוציא האורחין משמע דבעה"ב שהלכו לביתם קידשו לא האורחין ולענ"ד נר' גם להגאונים לא אמרו רק במקדש גם להוציא את עצמו או צריך שהמקדש לטעו' בעצמו משא"כ אם הוא אינו רוצה לצאת בהקידוש ואינו מקדש רק בשביל האחרים גם לדידהו די שיטעמו היוצאים לא המקדש וא"כ כיון דבעה"ב אינם יוצאים בקידוש דבהכנ"ס משום מה' שפיר יוצאים השומעין בטעימתן ולהכי בסי' רס"ט סתם המחבר לתת לאחרים לטעום וכאן מביא ג"כ דעת הגאונים דכאן איירי במקדש גם לעצמו) עכ"ל דמש"א הנז':

סעיף ט"ו. המקדש אדעתא שהוא על פום יין ונמצא הומץ שהגיע לסוג שאין מברכין עליו בפה"ג אלא שהכל וכ"ש אם הגיע לסוג שאין מברכין עליו כלל הנז' בסי' ר"ד ע"ש:

הנה המג"א ר"ס רע"א ז"ל כתב הרמב"ם פכ"ט קידוש היום מה"ת בלא יין ורבנן תקנוהו על היין וכ"כ התו' בסוכה פ"ג דל"ת ונ"ל דמה"ת בקידוש שאמר בתפלה הכי דקרא כתיב זכור את יוה"ש והרי זכר אותו וקידוש במקום סעודה רבנן תקנוהו כמ"ש סי' רס"ט וכ"מ בתו' שכתבו מי שאין לו יין לא יקדש כלל וקשה וכי יעקור מ"ע מה"ת אלא ע"כ דדי בתפלה ועוד דאמרינן בקידושא אע"ג דמקדש בצלותא וכו' ועיין בברכות פ"ג וגם הבדלה י"א מה"ת. היא וכמ"ש המ"מ פכ"ט. ואפ"ה אמרינן בגמ' דבתחי' קבעוהו בתפלה וכו' ע"ש וכ"מ מלשון הרמב"ם וכ"מ בתו' בפ' ע"פ בשם הירושלמי ע"ש. ודע דהקידוש בי"ט הוא דרבנן כמ"ש המ"מ פכ"ט מ"מ יש לו כל דין קידוש של שבת וכו' עכ"ל:

ובש"ס הנז' ז"ל כתב בפסקי מהרא"י אם קידש על מים וסבר שהוא יין יחזור ויקדש אע"פ דקידוש על היין דרבנן גם בתילי דרבנן צריך לחזור עכ"ל ואם היה דעתו לשתות יין יותר אין צריך לברך שנית בפה"ג כמ"ש הש"ס ר"ע. וה"ה בנשפך הכוס כמ"ש ס"ס ר"ו ונ"ל דאם קידש בשחרית על השכר ונשפך הכוס א"צ להביא אחר דהא י"א דדי בשה כמ"ש סי' ער"ב ס"ט עכ"ל המג"א והבי"ד הבאה"ט ריש וסוף סימן זה:

והש"ת ס"ק כ"ג ז"ל נשפך עיין בא"ע וכתב הרדב"ז בתשו' ח"ג סי' תל"ז שאם קידש בהשכור שהוא יין ונמצא חומץ צריך לחזור ולקדש והביאו הפרי"ח ומחב"ר עכ"ל:

והט"ז ס"ק י"ט ז"ל מעשה בא לידי במדינות מעברין שעשיתי קידוש על כוס שהייתי סבור שהוא יין והיה מים ובכלי שני שהיה עוד לפני היה בו יין וכבר אמרתי הקידוש כולו והעליתי בדעתי להורא' לשתו' היין האחר שבכלי שני מטעם הקידוש על היין הוא מדרבנן שדרשו באסמכתא זכרהו על היין אבל מה"ת סגי באמירה להוד כמ"ש התו' ברפ' ע"פ בשם ר"ת ותקנתם לא היתה אלא להסמיך היין לקידוש דאורייתא שבזה יקיים המצוה אבל אם כבר יצא ידי המצוה מה"ת לא הצריכו בשביל היין לעשות קידוש מחדש ועוד ראיה ברורה ממ"ש בסעי"ו שאם נשפך הכוס קודם שיטעמנו יביא כוס אחר ויברך בפה"ג וא"צ לחזור ולקדש אלא יצא בקידוש הראשון אע"ג שנשפך הכוס ולא יצא דהא אפילו שתה בפחות משיעור לא יצא וא"כ נימא שא"כ יצטרך לקדש שנית ואפ"ה לא מצריכי לזה כי עכ"פ ידי קידוש יצא הה"נ בכאן דמה לי שנשפך ולא שתה כלל או שהוא מים סוף סוף לא יצא ידי קידוש על יין וכן אי' בטור סי' רק"ע בשם ר"נ גאון שכ' שחובה לשמוע קידוש בלבד ויוצא אף בלא טעימה ואף שהטור תמה עליו שם היינו מטעם שאין שם מקום סעודה וכו' אבל לא מטעם שאין יוצאין בטעימה להוד:

שו"ר דין זה בפסקי מהרא"י סי' קע"ו וז"ל ואמרתי בפשיטות דיחזור ויקדש שנית על היין דאפי' בכך אם קידוש של היין הוא דרבנן שלא כמה מצות דרבנן ומברכין עליהם. ואטו אם תקע בטעות בר"ה בתקיעות מעומד שא"צ לחזור הואיל וכבר יצא י"ח מה"ת בתקיעות שמיושב וסגי אינן אלא דרבנן הא ודאי ליכא למ"ד הכי עכ"ל. ואני תמה מאד על הרב הגדול הנ"ל שהוציא מפיו דברים כאלה דמה ראיה הביא מתקיעת שופר שאם א"צ ברכה נוספת ומה איכפת לן במה שיחזור ויתקע דזה ודאי אם תקע ונמר כל התפלה שא"צ לחזור ולהתפלל שנית דהא קי"ל הברכות והתקעות אין מעכבין זא"ז והוא תלמוד ערוך משא"כ כאן שיצטרך לברך שנית ברכת הקידוש ויש חשש ברכה לבטלה אמנם אחר העיון שעיינתי נר' דצריך לחלק בדבר כמש"ת בס"ד דיש לדמות כדין זה למ"ש סי' רע"ג בדין קידוש במ"ש דק"ל שם דאם קידש ע"ד לאכול כאן ובא לו אונס שהוצרך לעקור ממקום זה צריך לחזור ולקדש הא"ע"ג דהך דקידוש במ"ש אינו אלא דרבנן דאף לפי' הסב"ם דיליף לה מוקראת לשבת עונג אינו אלא אסמכתא בעלמא ואפ"ה צריך לקדש שנית ה"נ כאן שצריך לקדש שנית על יין וא"ל דשאני התם בדין מקום הסעודה די"ל דהקידוש היה כהוגן ויוצא בו אלא שאסור לו לאכול שלא במקום הקידוש זה אינו דאדרבה שפסק ב"י שם דאפי' אינו רוצה לאכול כלל א"כ לא יצא ידי קידוש ויליף לה מדאי' בגמ' רב הונא איעקר ליה שרגא ואזיל לגבי רבה בריה וקידש שנית וטעם מידי אע"כ דכיון דלא יצא ידי קידוש דרבנן צריך לחזור ולקדש ה"נ כאן אלא דקשה טובא לפי"ז מ"ש מנשפך הכוס למה לא יצטרך לחזור ולקדש על כוס אחר כיון שלא יצא מדרבנן דהיינו לקדש על הכוס. וכן קשה מ"ש מקידש ודיבר קודם שיטעום צריך לברך שנית בפה"ג ולא הקידוש כמ"ש בסעיף זה והוא מדברי הה"ג שהביא הטור בס"ס זה וכן קשה מש"א דכתב הטור בשם בה"ג בסי' זה דס"ל שהמקדש עצמו צריך שיטעום דוקא ואם שתה אחר את הכוס תייתי להמקדש כסא אחרינא ומברך בפה"ג ולא קידוש שנית למה לא נימא כיון דעכ"פ לא יצא למה לא יקדש שנית. ונ"ל דהעיקר תלוי בקידוש שצריך לטעום יין בשעת הקידוש וע"ז אמרו זכרהו על היין שצריך שיהא שם טעימת יין ויאמר הקידוש עליו וזה שאירע לו קלקול בטעימת היין קידש עליו כדין אלא שא"א לו לטעום יוכל לתקן העיוות שיטעום יין אחר משא"כ בדין מקום סעו' שאם אירע שלא יוכל לאכול שם אין תקנה לעיוות זה ע"כ צריך לקדש שנית במקום שיאכל וא"כ בנד"ד שלא קידש כראוי והוה כאלו לא קידש כלל ע"כ צריך לקדש שנית על יין אלא דיש חילוק בדבר באם היה בשעת הקידוש יין על השלחן או על הספסל הללו מוכן לשתות אז ודאי א"צ לא לבפה"ג ולא לקידוש שנית אלא ישתה המוכן לפניו וכמ"ש רמ"א סי' ר"ע. והוא מתשו' מהרי"ל דהוי כאלו קידש על היין הזה וכזה אמרינן כולהו נגני דברכתא נינהו כנלע"ד נכון והבי"ד הבאה"ט ס"ק כ"ג:

והרב מטה יהודה סי' רע"א סע"ו ז"ל קידש וכו' לכאורה ק"ק מדין דנסמוך סי"ד דמצריך טעימה עכ"פ או למקדש או לא' מן המסובין ואם לא טעם לא יצא ובודאי דהיינו היא מהחובה וכמש"ל שהוא חייב שהיא חובת הקידוש אלמא דצריך לחזור ולקדש וכאן בהפסק או בנשפך פסק דא"צ לחזור ולקדש וי"ל כיון דעכ"פ צריך להביא לו כוס אחר כדי שיטעום

ממנו

ממנו ולא סגי בלא"ה א"כ הך טעימה דעושה אח"כ שהניח לקידוש דלמפרע והך דאם לא טעם לא יצא פי' בלא טעם כלל שלא הביאו לו כוס אחר ולפי"ז הה"נ בנשפך ולא הביאו לו כוס אחר גם ידי קידוש לא יצא דהא"נ דהקידוש הוא מה"ת ומה שמקדשין על היין אינו אלא מדרבנן וכבר יצא ידי חובת קידוש מה"ת אפי' בעל פה בלא יין מ"מ כיון דלא קיים תקנתא דרבנן צריך לחזור ולקדש על היין שהרי בדין דקי"ל אין קידוש אלא במ"ס מבואר בסי' רע"ג דאם קידש ולא סעד אף ידי קידוש לא יצא וכן בקידש במ"א ונמלך והלך למ"א לסעוד שם דצריך לחזור ולקדש והתם אין חיוב קידוש במ"ס אלא מדרבנן ואעפ"כ הזקיקוהו לברך ולקדש שנית עכ"ל והאריך להשיג על הט"ז במ"ש דאם היה יין לפניו א"צ אף לברכת בפה"ג ובסוף כתב א"כ גם בדין זה לעולם צריך לברך בפה"ג שהטעם שנית לפי מה דקי"ל כדעת הש"ע וממילא דצריך לקדש ג"כ שנית לפי דעת מהרא"י ז"ל שחילק בין מים ליין וכ"כ עיקר ודלא כדעת מג"ד וכן גם דעת מג"א ע"ש וליתא לענ"ד עכ"ל וכן השיג בקושיות הרבה עיי"ש הלבוש סע"ו ובסוף כתב כללא דמלתא דנקטינן כדעת הש"ע להלכה ולמעשה ואלי"ם כנלענ"ד ודו"ק עכ"ל:

והרב דעת קדושים מ"ע ב' ז"ל ברכה על היין כשאמר בליל שבת ונמלא שהיה חומץ או מים דחוזר ומברך דהרי לא עשה מצוה דרבנן כתקנה וחוזר הרדב"ז בח' סי' תל"ז והביא מהר"ר ישראל סי' קע"ו וראיתי בסוף התשובה כתיבה אחרת איני יודע אם היא מהרב ז"ל ויותר היה נראה שתיכף אחר שקדש יבלע על הפת ויעלה כמו יין דהי היכי דאמרו הגאונים שיביא כוס אחר ויטעום המקדש ה"ה דעל הפת הוה סגי ע"כ עכ"ל ולענ"ד אם קאי דוקא על דין קידש על כוס יין ונשפך דכבר יצא ידי קידוש על יין ואינו חסר אלא טעימה הפסקו שיביא כוס אחר ויטעום דעל זה אמר דכמו שמועיל לצאת י"ח הטעימה ע"י שיביא אחר ויטעום הנה שאינו מונח לפניו שהרי נקט שיביא הה"נ יבלע על הפת תיכף במקום כוס יין משא"כ בנידון דידן שהוא הנדון דעיירי בתשו' הנז' שנמצא שלא יצא י"ח קידוש על היין כלל כיון שנמצא חומץ או מים הנה בזה לא אמרו שיביא כוס אחר ויטעום דבזה אינו מספיק בזה לבד כיון שלא קידש על היין אלא אמרו דיביא כוס יין ויחזור ויקדש א"כ מה מועיל בזה לבלוע תיכף על הפת מדין מביא כוס יין ויטעום הנז':

ואפילו למ"ש הט"ז שאם היה לפניו ודעתו לשתות ממנו דא"צ לחזור ולקדש כנז"ל הנה עכ"פ מפרש להדיא שהיה לפניו ודעתו וכו' משו"ה נחשיב ליה כאלו קידש עליו ממש ע"ד א"ש כולהו גבי דברכתא ניהו כנז"ל משא"כ כשאינו לפניו ממש גם הט"ז מודה כמתבאר להדיא בדבריו כנז"ל וא"כ בלשון סוף תשו' הרדב"ז דנקט לשון שיביא כוס אחר ויטעום וכו' דהנד"ז שיביא וכו' אינו מועיל אלא בנשפך מה שאין כן בקידש על חומץ או יין הנה אם יביא צריך לחזור ולקדש ודכוותה גבי פת נמי שהוא חושבו כנד"ז כמו יין יהיה הדין כן ואם כוונת הרדב"ז לו' לבלוע תיכף על הפת שלפניו לא שיביא מחדש ומשו"ה סגי ליה בכך וא"צ לחזור ולקדש משא"כ אם צריך אז שיביא הפת שצריך לחזור ולקדש. וזה ע"ד מ"ש הט"ז שחילק מסברתו גבי יין הנה אם כך כוונת הרדב"ז הרי העיקר חסר מדבריו כיון שלא הזכיר הכא לפניו גבי יבלע על הפת וגבי הראיה שהביא נקט לשון שיביא כוס אחר וכו' וסיים ע"ז ה"ה דעל הפת הוה סגי עכ"ל משמע דלא מיירי כלל ממציאות אחר מדין שיביא וכו' אלא ביה דוקא מיירי אלא שמחדש בו דה"ה דעל הפת הוה סגי ואהנ"ן דבנד"ד צריך לחזור ולקדש ממש:

והרב חיים שאל ח"א סי' ע"ד סק"ג ז"ל אם הבדיל על הכוס ואח"כ נמצא חומץ נראה דמביא כוס יין ומברך בפה"ג והמבדיל ע"ד מ"ש הרדב"ז סי' תל"ז בקידוש ליל שבת והביא דברי מהרא"י סי' קע"ו וע"ש בסוף ודו"ק בתשו' הרדב"ז הנז'. וה"ה בנד"ד ומסתברא דברכת בע"ג ומאורי האש יצא י"ח ואי"צ לחזור ולברך אך בפה"ג והמבדיל צריך לחזור ואין לחלק ביניהם כמי שרצה לחלק. ומה גם לדידן דנקטינן כהרשב"ם ומרן דחיוב הבדלה מה"ת כקידוש וכו' ומ"מ נראה דאף בקידוש יו"ט דהוי מדרבנן וכן בהבדלה במוצאי יו"ט דינא הכי ודוק עכ"ל:

והרב חיי אדם כלל ו' סי' ז' ז"ל קידש על כוס וסבר שהוא יין ונמצא שהוא מים יחזור ויקדש דעכ"פ מדרבנן צריך לקדש על כוס יין ומ"מ אם הי' דעתו לשתות יין יותר אעפ"י שאינו עומד על השלחן א"צ לברך שנית בפה"ג רק לקדש בלבד שלא יפסיק בדיבור ונ"ל שאם היה שכר או כוס במקום שהוא חמר מדינא א"צ לקדש שנית אלא יברך שהכל וישתה (ומצאתי כן בא"ר) ודוקא שלא היה יין מוכן לפניו על השולחן אבל אם היה מוכן לפניו ודעתו לשתות ממנו א"צ לברך בפה"ג ולא לקדש דהוי כאלו קידש על היין (ע"ז ס"ס רע"א ועיין א"ר שכ' שאפשר דגם מ"א מודה בזה) ואם לא היה בדעתו לשתות עוד יין נ"ל דלא מהני שעומד לפניו [וז"ל הרדב"ז בתשו' ח"ב סי' תל"ז ויותר נראה שתיכף אחר קידוש יבלע על הפת ויעלה כמו יין] (מ"א וא"ר) עכ"ל ונ"ל דמה שציין מ"א וא"ר קאי דוקא עמ"ש בגוף הסעיף י"ז לא עמ"ש בו בין שני הלאי לבנה שהביא מ"ש בתשו' הרדב"ז ח"ג סי' תל"ז שזה לא הובא כלל במ"א וא"ר אלא דוקא מ"ש בגוף הסעיף וכבר כתבתי בשלימות מה שכתב המג"א:

והא"ר ז"ל (ל"ד כלבוש) וא"צ לחזור וכו' אם קידש על מים וסבר שהוא יין יחזור ויקדש (פסקי מהרא"י קע"ו) ונ"ל דהאי נשפך דאמירת קידוש היה כדין רק שחסר טעימה אבל על המים הוי כאלו לא קידש כלל. ואם טעה וקידש על השכר נראה דא"צ לחזור ולקדש כיון דמקדשין עליו כשאין יין מצוי במ"ש ס"ס ער"ב ול"ע וע"ל ס"ס זה כ' מ"א אם היה דעתו לשתות יין יותר א"צ לברך שנית בפה"ג במ"ש ס"ס ר"ע וה"ה בנשפך הכוס כמ"ש ס"ס ר"ו ע"כ משמע דמ"מ בקידש על מים אף שדעתו לשתות יותר יין שאינו מברך בפה"ג יחזור ויקדש אבל הט"ז כ' אם היה בשעת הקידוש יין על השלחן או על הספסל אצלו מוכן א"צ לבפה"ג ולא לקדש שנית אלא ישתה המוכן לפניו ע"כ ואפשר דבכה"ג דמוכן לפניו מודה מ"א ולא מיירי אלא בדעתו לשתות ואין מוכן לפניו. כ' מ"א אם קידש בשחרית על השכר ונשפך הכוס א"צ להביא אחרת דהא י"א דדי בפת כמ"ש סי' ער"ב ס"ט ע"כ ול"ע מ"ש בשכר דנקט אפי' על היין נמי ונ"ל דאם מברך היין מסתמא יש לו יין יותר ואז אין די בפת דדוקא נגד שכר די בפת ומ"ש בשחרית היינו משום דבלילה אין מקדשין על שכר כדלקמן אלא או ביין או בפת עכ"ל הא"ר:

שם וטעם א' מהמסובין וכו' תמספ"ל במקדש למי שאינו יודע והוא אינו יוצא י"ח בהותו קידוש שאינו לו מקום סעודה וכבר קידש בביתו לעצמו אם יוצאים י"ח במה שטועם הוא מכוס זה מלא לוגמיו

כמו

כמו שמוציאם בדיבור הקידוש הנה השם שומעים שעומד בעלמא או"ד דדוקא לגבי דיבור הקידוש מוציאם מטעם דשומע כעונה דהו"ל כאלו קידשו בדיבור בעצמם ע"י שמיעה זאת אבל לענין שתיית שיעור מלא לוגמיו אינם יוצאים אלא בשתיית א' מהמסובין כיוצאים י"ח באותו הקידוש דלא שייך בזה לומר על מה ששתה הוא דכאלו שתו הם דזה אינו מסוג שומע כעונה וצל"ת כעת הנה שכעת איני נזכר בזה מפני שקרוב לודאי שהם לא ישתו שיעור מלא לוגמיו הן אם הוא יין או יין צמוקים ולכן כשאני מקדש משל לבני ביתי שאחרים אני נותן ברע במיעוטו לשתות אני מלא לוגמיו אחר שכבר יצאתי י"ח קידוש בביתי. וצל"ת ונדון ישראל אדהאן נר"ו שיה שאחר קידוש ואחי' סעודה ככנס אנשים אחד לקדש ולהעיד על דעת שיעשום מטעם מכוס קידוש ויתן לישראל הנז' לשתות השיעור במקומו ואין ראיה ממ"ש מור"ם סי' רע"א ס"ע דשאני שהם דהמקדש אינו טועם כלל ולכן כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה צריך לטעום א' מהמסובין עמו היוצאין י"ח בקידושו אבל אם ישתה א' שקידש לעצמו כבר הנה אז הו"ל לגביה אותה ברכת נפה"ג ברכת הנהנין לבד כיון שאי"צ לה לקידוש ואז אינו מוציאו זה המברך כדי שיוכל לשתות מכח אותה ברכה דבברכות הנהנין אין א' מוציא זולתו אם אינו נהנה שמו מבא"כ בנד"ד שרוצה לטעום המקדש עצמו כשיעור להוציא י"ח שתיית השיעור למי שקידש בשבילו וכן בנדון ישראל המקדש מוציא י"ח לישראל בברכת בפה"ג כיון שטועם עמו קצת ועיין לה' חיי אדם כלל ו' אות ע"ו ע"ז ע"ב :

ענין המקדש ומוציא גם לאחרים שצריך שיבינו לה"ק עיי' סי' קנ"ג וכו' הנה כ' בזה בס' הגדה הארץ סי' נ"ב ס"ק ה' ז"ל נכון שיאמר עם המקדש מלה במלה וצ"ע כעת אם השומע יכול לו' כל הקידוש אף שאין כוס בידו וצ"ע אח"כ מצאתי בשערי תשובה סי' רנ"ו דהשומע יכול לומר כל הקידוש אף שאין בידו כוס רק שלא לומר ברכת בפה"ג עכ"ל :

ויש מי שהאל להראות לו להדיא הנז' במרן ז"ל שהכוס דקידוש והבדלה צריך שיהיה רביעית שלם דאפשר דדוקא גבי ד' כוסות בסי' תע"ב דגלי מרן ז"ל בהדיא הוא שהדין כן מבא"כ בהנז' דדי בכוס פחות מרביעית והנה לשפקת רצונו הנה שהוא פשוט הנכי מליין. עיין פסחים דק"ה ב' כוס ש"ב צריך שיעור ע"ש רש"י ורשב"ם ותו' ד"ה וש"מ וכו' וד"ה ש"מ וכו' ובפסקי תו' אות רס"א והרא"ש שם אות י"ד. ועיין הרמב"ם ז"ל פ"ז מה"ש ה' י"ד ופכ"ע מה' שבת ד"ז ועיין מרן ז"ל בב"י בסי' זה כ' ר"י בח"א מי שאין לו אלא כוס א' וכו' והוא ירושלמי כתבו הרא"ש וכו' ע"ש ופסקו בש"ע כאן סעיף י"א ובסי' רנ"ו ז"ל וכתב שם הרא"ש דהא דתניא דאם אין לו אלא כוס א' וכו' לא היה לשתיה עכ"ל ופסקו בש"ע שם סעיף ג'. ומ"ש הש"ס בפסחים דק"ע א' לבון ובה מבערין רביעית לפסח ע"ש והלא צריך לשער רביעית לקידוש והבדלה ולכל דבר הטעון כוס והם חדירים ולמה לא הזכיר כי אם לפסח שהוא מבנה לשנה וכן רבינו הטור ומרן ז"ל לא ביארו להדיא דשיעור הכוס רביעי' אלא גבי פסח עיין סי' תע"א. נלע"ד דשאר זמני' אין דרך ב"א להקפיד לשתות בכוס גדול ובשביל זה לא הוצרכו לבאר להדיא השיעור הכוס רביעית וסמכו על המובן בדבריהם במקום הנז"ל דצריך רביעית ע"ד מ"ש הברייתא בקיצור בפסחים דק"ה ב' הנז' והש"ס הוא שביאר כמה פרטים שלמדנו מאותה ברייתא ש"מ וכו' וש"מ וכו' ע"ש. הנה כן רבינו הטור ומרן חפשו בסי' רע"א ורנ"ו לבון קצר כלבון הברייתא אמנם גבי פסח כיון דצריך ד' כוסות ולא עוד אלא דלכתחי' צריך לשתות כולו ואז דרך ב"א להקפיד שלא להביא כוס גדול שאינו מן הדין כדי שלא יזיק אותו וגם כדי שיוכל לגמור כל הסדר כראוי מבא"כ להיפך לכן הוצרכו לפרש להדיא השיעור הכוס רביעית שלא יעלה ע"ד האדם לומר כיון שהם ד' הנה די לשער בכוסות קטנים מרביעית וזהו כוונה הש"ס דק"ע א' כנלע"ד כעת :

סימן רע"ב

סעיף א'. מספ"ל בכמה יינות שאין בהם איסור גילוי אם אין נפסלים גם כן לקידוש בשביל גילויים דדוקא יין שאסור משום גילוי הוא שנפסל לקידוש אפי' שאידנא דלא קפדינן אגילוי או"ד ל"ש דהיינות שאין בהם משום גילוי הו"ל כיין שיש בו משום גילוי דאע"ג דהאידנא לא קפדינן אגילוי ואפ"ה פסול לקידוש וה"נ היינות הנז' באעפ"י שאין בהם משום גילוי לעולם ועד אפ"ה נפסלים לקידוש והנה היינות שאין בהם משום גילוי נת' בהרמב"ם ז"ל פי"א מה' רוצח ז"ל ואלו הן משקין שאסורין משום גילוי המים והיין ואפי' מזוג ואפילו היתחיל עצמו להשתנות לחומץ והחלב והדבש והציר אבל שאר כל המשקין אין מקפידין על גילויין שאין בעלי ארס שותין מהם. יין מבושל ויין תוסס אין בהם משום גילוי ותוסס הוא היין משעת דריכתו עד ג' ימים ויין או מים או חלב שהיו תמיד כל זמן שהשבל עולה מהם וכן משקין שהיה המשקה יורד מלמעלה לתוכו עי' אחר עי' והוא שיהיה עורד ויורד כל אלו אין בהם משום גילוי שזוחלי עפר מתייראין מבעבוע המשקה ומן ההבל ואין שותין ממנו. יין שנתחבר בו דברים הדין כפלפלין או דברים מרים עד שנשתנה טעמם אין בו משום גילוי וה"ה בשאר המשקין שיעור שתים. שיאמרו אם נתגלו כדי שיהיה הארס ניכר בהם ומזיק אבל אם היו המים מרובין כדי שאבד בהן המרה הרי אלו מותרים בין בכלים בין בקרקעות וכן הדין בשאר המשקין. חבית שנתגלתה אעפ"י ששתו ממנו ט' ולא מתו לא ישתה עשירי מעשה היה ואמרו ששתה עשירי ומת מפני שהארס הנחש שוקע למטה וים מים הנחש זוחלי עפר שעולה וצפה למעלה וים מהם בבית נהלית באמצע המשקה לפיכך הכל אסור והעי' בגנו במסכנות עכ"ל. נמצא שהיינות שאין בהם משום גילוי הם אלו יין מבושל ויין תוסס ויין חם כ"ז שההבל עולה ממנו ויין שהיה יורד מלמעלה לתוכו טיף אחר טיף עורד ויורד ויין שנתחבר בו דברים חדים כפלפלין וכיוצא עד שנשתנה טעמו ויין שהיה מרובה כדי שתאבד בו מרה. ורבינו הטור בי"ד סי' קי"ו הביא דיני הגילוי והשמיט כמו דברים מהנ"ז ע"ש. שביאר שאין ריבוי המשקה מועיל בכלי שאם נתגלו בכלי אסורין הן היו רב או מעט ובקרקע מ' סאה י"מ וכו' וי"מ וטוב לחוש לדברי שניהם עכ"ד. וביאר מרן בב"י דע"ש רבינו הטור היא סברת ר' יוסי שהרי"ף והרא"ש מפרשים דר' יוסי לפרש דברי ת"ק אתא אבל הרמב"ם סובר דר' יוסי אתא לאפלוגי ולית הילכתא כוותיה אלא כת"ק עכ"ד. וביאר עוד רבינו הטור דיין הוסס עד ג"י ויין מבושל ומשקה היורד טיף טיף אין בהם משום גילוי והשמיט שאר דברים הנז"ל דהיינו יין חם שעולה ממנו הבל ויין שנתחבר בו דברים חדים והניאם מרן בב"י מהרמב"ם ז"ל והראה מקורם היכן הוא נמצא שאין מחלוקת בענין דברים הנז' שאין הגילוי מזיק בהם זולת בא' מהם

דהיינו

דהיינו אם היו מים רבים בכלים כדי שתאבד בהן המרה וכו':

ועד"ז מספ"ל לגבי מזבח דקי"ל יין שנתגלה פסול לגבי מזבח אפי' דיעבד כמ"ש הרמב"ם ז"ל ה' איסורי מזבח פ"ו אם הגילוי פוסל למזבח באופנים הנ"ז כגון יין תוסס ויין יורד טיף טיף ואפשר שגם יין חם וכו' שאין הגילוי פוסלו אעפ"י דבלא"ה דיין שלא שהה מ' יום ויין שמחממין אותו בשמש ולא נתנה בו טעם הישול לכתחי' לא יביא מ"מ אם הביא כשר כמ"ש הרמב"ם שם וא"כ יש נ"מ לענין נד"ד שאם הגילוי הנז' פוסל א"כ אם הביא האופנים הנז' שנתגלו פסול או"ד שאין הגילוי פוסל למזבח אא"כ יש בו איסור להדיוט משום סכנה אבל אם אין בו איסור גילוי להדיוט כשר גם לגבי מזבח וא"כ אם הביא היין תוסס הנז' שנתגלה כשר בדיעבד ואפשר שגם יין חם שיעור שמעלה הבל דינו כיין תוסס הנז' ויין יורד טיף טיף כשר אפילו לכתחילה:

והנה ענין פיסו' הגילוי למזבח מקורו בש"ס הוא במס' סוכה דמ"ח משנה גבי חבית של ניסוך המים שאם נתגלתה היה ממלא מן הכיור שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח ופירש"י ז"ל שהיין והמים מגולים וכו' נתגלה היינו עצמה דממלא מן הכיור ולא היה מנסך מכן לפי שהיין והמים המגולים פסולין לגבי מזבח דהייבינן שמא שתה מהן נחש והארס מעורב בהן ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור שהרי הארס משלים לשיעורן עכ"ל. והתו' הביאו לשון רש"י ז"ל זה וכתבו עליו ז"ל ויתכן פי' זה למאי דס"ד מעיקרא בגמרא דפריך ולעברינהו במסננת. אבל לפי המסקנא שפרשינן משום הקריבהו נא לפחתך עכ"ל. ובגמ' שם ד"נ איתא נתגלה וכו' ואמאי ליעביר במסננת לימא מתני' דלא כר' נחמיה דהניא מסננת יש בו משום גילוי א"ר נחמיה אימתי בזמן שהתחתונה מגולה אבל בזמן שהתחתונה מכוסה אעפ"י שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי מפני שהארס נחש דומה לספוג לף ועומד במקומו אפי' תימה ר' נחמיה אימר דאמר ר' נחמיה להדיוט לגבוה מי אמר ולית ליה לר"נ הקריבהו נא לפחתך וכו'. ופירש"י ז"ל ואמאי מים מגולים פסולין. ליעברינהו במסננת וכו' יש בו משום גילוי אם הניחו בלא שמירה כשיעור שהיית גילוי המפורש בהכל שוחטין דף י' כדי שילא נחש מתחת אזן כלי וישתה ויחזור אחורו ואסור בשתייה. התחתונה כלי התחתון. עכ"ל:

והנה פשט הש"ס ורש"י ז"ל נר' דהאי פיסול שמשום הקריבהו נא וכו' הט"ב משום שהכר נמאס בשתה ממנו הנחש ולכן אעפ"י שהעבירו במסננת וליכא חשש הסכנה לר"נ מ"מ הוא ממאיס בשתיית הנחש והטילתו בו הארס ומשום הקיהו נא וכו' מספיל משמע שאם היין והמים נתגלו באופנים הנז"ל דליכא בהו חשש שתיית הנחש כלל אפי' אם ישהו כל עוד שהם באופנים הנז' וכ"ש אם לא שהו אלא שיעור זוטר דכדי שילא נחש מתחת וכו' הנז' דבודאי לא מפסלי לגבוה שהרי לא נמאסו על ידי אותו גילוי ואין בהם משום הקריבהו נא וכו':

וכ"נ פשט לשון הש"ס בפ' המוכר פירות גבי מזבח וקידוש דאיתא התם אמר רב אין אומר קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך ע"ג המזבח למעוטי מאי אלימא וכו' אי למעוטי מגולה סכנה היא ואלא למעוטי שריחו רע והא"ת לעולם למעוטי מגולה ואע"ג דעבריה במסננת כר' נחמיה אפ"ה הקריבהו נא לפחתך הירצך או ישא פניך. ופירש"י ז"ל אין או' קידוש היום וכו' משום הקריבהו נא וכו' ולקמיה בא לפרש איזה יין בא לשפע. סכנה היא ואפי' בלא קידוש אסור לשתותו. אלא למעוטי שריחו רע ומשום הקריבהו נא לפחתך משום מיאוס וכו' וה"ק רב אין או' קידוש היום אלא על היין נקי והגון הראוי לנסך מחמת נקיותו ע"ג המזבח ולא אתא רב למעוטי בהאי כלל שאר יינות שאין מנסכין ע"ג המזבח יין תוסס ומזוג אלא הנהו יינות שמתוך שמאוסין פסולין לניסוך משום הקריבהו נא לפחתך דפסולין נמי לקידוש משום האי טעמא גופיה. לעולם למעוטי מגולה ודקשיא לך סכנה הוא. כגון דעבריה במסננת דמותר לשתיה ואצטריך למימר דלקידו' פסול כר' נחמיה וכו' הקריבהו נא גבי חולה כתיב אלמא כל דבר מגונה אסור לקרבן עכ"ל:

ונראה להכריח זה דאי תימא דאפי' בגילוי שאין בתיית הנחש אפ"ה מיפסלי לגבוה משום הקריבהו נא א"כ ל"ל להש"ס לאוקומי מלתא דרב בפלוגתא דהיינו ותכ"א לעולם למעוטי מגולה וכו' כר' נחמיה וכו' והרי יכול לאוקמה למעוטי מגולה באופנים הנז"ל דלית בהו שתיית נחש כלל דאפ"ה ונפסלי לגבוה אפי' דיעבד משום שנתגלו והיה בהו הקריבהו נא ואתא רב לומר דה"נ פסולים לקידוש מה"ע גופיה דהקריבהו נא שאין בהם חשש שתיית נחש כלל ותינח דה"מ העבירו במסננת דמיפסיל אלי' דה"ע לגבוה דודאי הוא נמאס יותר מהאופנים הנז' שאין בהם שתיית נחש כלל א"ו מדלא אוקמא אלא בהעבירו במסננת אלי' דר"נ ש"מ שהאופנים הנז' כשרים אפי' לגבוה ואין בהם פסול אלא דוקא אם היה במים ארס כאוסרו שאז אפי' סיננו ונסתלק הארס אפ"ה הו"ל מיאוס משא"כ באופנים הנז' ולכן שאם הרמב"ם ז"ל בה' איסורי מזבח פ"ו דיין שנתגלה פסול ולא ביאר שום חילוק מהנז' משום דגילוי האוסר לגבוה הוא כדין גילוי האוסר להדיוט ולכן כתב סתם יין שנתגלה וכו' וסמך ע"מ שביאר בדיני גילוי להדיוט מה הוא הנקרא גילוי האוסר כנלע"ד לכאורה לפי פשט הש"ס הנז':

וממ"ש הרמב"ם ז"ל פכ"ט מה"ש ה' י"ד ז"ל אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפי' כטי' החרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו כך אנו מורין בכל המערב ויש מי שמתיר לקדש עליו. ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך ע"ג המזבח אלא להוציא יין שריחו רע או מגולה או מבושל שאין מקדשין על אחד מהן עכ"ל ואין להוכיח מדכתב לפסול יין מגולה ש"מ דפסול אפי' באופני' הנז"ל דהל"כ למאי אצטריך למתנייה שהרי בלא"ה אסור לשתותו ואפי' העבירו במסננת דקי"ל כת"ק כמש"ל משום דבשלמא' אם היה מסדר הרמב"ם ז"ל בהלכותיו היין מגולה בכלל הפסולים לקידוש אז הוה מצינן לדייק כנז' ע"ד מ"ש הש"ס כנז"ל אבל לפי האמת הרמב"ם ז"ל לא קאי אלא ע"ד הש"ס שאמר היש מי שמתיר דלא נאמר בש"ס היין הראוי לנסך ע"ג המזבח אלא להוציא היין שריחו רע או מגולה וכו' והאמת כ"ה דבש"ס אמרו דמלתא דרב אתא למעוטי יין שר"ר או מגולה וסיננו אליבא דר"נ ואין כוונת היש מי שמתיר לפסוק כר"נ גבי הדיוט היפך ס' הרמב"ם ז"ל שפסק דלא כר"נ אלא דקושטא קאמר שהש"ס לא מיעט אלא אלו ור"ל דא"כ גם אנן לא מצינן למעט אלא בדומה לשם שא"כ יין שנתערב בו שאר וכו' ואנס"ן לדידן דקי"ל כת"ק דר"נ, א"נ הרמב"ם ז"ל לומר לנו דיין מגולה פסול לקידוש שאם יש בו משום גילוי אסור בלא קידוש אפילו העבירו במסננת ואם אין בו משום גילוי לא ממאיס וכשר אפי' לגבוה כנז' זה מה שנ"ל לכאורה. אלא שעמדו

בנגדי

תשובה וכו' מה שהניח לכותבו אפי' בשבת עעס כפשיטות דמ"ד פירושים שנאמרו בסוגיא מימרא דפ' שבית אר"י א"ש סוחט אדם אשכול של ענבים וכו' וכהשתים באורך בא"ח סי' רפ"ז השנים מהם מוקמי הך מימרא בי"ט ולא בשבת ואפי' לתרי פירושי אחריני דמימרא זו מתוקמא אפי' בשבת היינו דוקא לקדרה שיש בה אוכל והו"ל משקה שבא לאוכל אבל לקערה שאין בה אוכל והו"ל משקה שבא למשקה אסור והיינו מתני' דתנן בר"פ שבית אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמם אסורים ר"י אומר אם לאוכלין היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור ובגמ' אמר שמואל מודה היה ר"י לחכמים בזתים וענבים מ"ט כיון דלסחיטה ניחנו יהיב דעתיה ופירש"י מודה ר"י דאע"ג דהכניסן לאוכלין היוצא מהן אסור דכיון דרוב לסחיטה כי אתא לידי משקה יהיב דעתיה למהווי ניחא ליה בהכי ע"כ. וה"נ אמרינן התם בשם רבה מודה ר"י לחכמים בזתים וענבים ואפי' לעולא אמר רב שאמר חלוק היה ר"י בזתים וענבים הא אמרינן התם הלכה כר"י בשאר פירות ואין הלכה כוותיה בזתים וענבים נמצא דכ"ע ס"ל דזתים וענבים אסורים ואפי' יצאו מעצמם אסורים וכמ"ש הרי"ף וכל הפו' וא"כ אלו שסוחטו האשכול לתוך הקערה לקדש עליו חוששני להם מחטאת לדעת ר"ח שפסק כר"י דאפי' למימיהם חייב חטאת. ויראה שטעה במ"ש פ' המוכר פירות אמר רבה סוחט אדם אשכול ענבים ואומר עליו קידוש היום וכו' וחשב דביום שבת קאמר דסוחט אדם אשכול ענבים ואומר עליו קידוש היום וליתא דהתם לא קפיד אלא לו' דאעפ"י שסחטו מע"ש למחר ביום שבת יין מגתו קרינן או שסחטו ערב שבת לערב קודם שהתחיל ואומר עליו קידוש הלילה אבל לא בא להתיר לסחטו בשבת עכל"ל ועיין להרב ברכי יוסף מ"ש כאן כזה:

סעיף ד'. מספ"ל בזה דפוסל הרמב"ן ז"ל יין לבן אם הוא שלבן ביותר דוקא או פוסל יין לבן בכל ענין כל שאינו אדום גמור וראיתי למרן בב"י שהלה להרן לדעת הרמב"ן דפוסל מכח מ"ש בגמרא דל"ז אמר היורין מהו א"ל אל תרא יין כי יתאדם ע"כ דלעיל מזה הביא הש"ס בריתא דכושי ונורק לא יביא ואם הביא כשר וכיון דלנסכים אם הביא כשר אף אפי' לכתחי' נמי ופירשב"ם נורק לבן ורצה מרן לומר ע"ד מ"ש ר"י בתוס' שם דהיורין גרע מנורק דהיורין לבן יותר מדאי אבל נורק אינו אלא משהיק ומתלבן קצת ודומה קצת לאדמומית ולכך אם הביא כשר. וכתב מרן אלא שאין נראה כן ממ"ש הר"ן שם דגרסי' נודק בדל"ת ולא גרי"ש וכ"כ הרמב"ן וכו' ע"ש נראה מזה שהרמב"ן פוסל ביין לבן בכל ענין מדלא מחלק בין נורק להיורין ע"ד שחילק ר"י בתוס' וראיתי להשכנה"ג שכתב בשם האגור שהרמב"ן פוסל ביין לבן ביותר וכו' ע"ש נר' שהוא היפך הנראה ממ"ש מרן ז"ל כנז'. וכעת לל"ת דעת הרמב"ן דפוסל יין לבן מדפשיט רבא וא"ל אל תרא יין כי יתאדם והרי ד"ת עשירים במ"א במס' מנחות דפ"ז ומבואר משם דפשוט אל תרא יין וכו' אינו אלא לכתחי' דאיתא שם במשנה אין מביאין ישן דר' וחכמים מכשירין. ובש"ס אמר חזקיה מ"ט דר' אמר קרא לכבש יין מה כבש בן שנתו אף יין בן שנתו אי מה כבש בן ב' שנים פסול אף יין בן ב' שנים פסול וכ"ת ה"נ והתניא יין בן ב' שנים לא יביא ואם הביא כשר מאן שמעת ליה דאמר לא יביא ר' וקאמר אם הביא כשר אלא אמר רבא ה"ט דר' דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ופירש"י ז"ל ה"ט דאין מביאין ישן דכתיב אל תרא יין כי יתאדם דלא הוי חשוב יין אלא אדום ובשנה השניה יש בו אדמומית טפי לא ולאו משום דלשנה דמי יין עכ"ל ואע"ג דהתם איירי ביין ישן שמתחי' היה היין אדום אלא שנתיישן משא"כ בגמרא איירי ביין היורין שמעיקרא כ"ה מ"מ מאי נ"מ כיון דרבא פשיט כאן וכאן בלבון דכתיב אל תרא יין כי יתאדם מאן מוכח דאין כוונתו בגמרא כמו במנחות דה"ד לכתחי' ואם הביא כשר ואין אפי' לכתחילה נמי:

וענין יין לבן לנסכים לא נז' דינו בהרמב"ם הל' איסורי מזבח זולת מ"ש שם פ"ו ה"ז גבי יין ישן ז"ל ומאימתי מביא מאחר מ' יום לדריכתו עד שתי שנים או יותר מעט ואם הביא יין ישן מכמה שנים ה"ז כשר והוא שלא יפסיד טעמו וכו' מרן בכ"מ ל' המשנה והש"ס הנז"ל וסיים ז"ל וידוע דכל' כחכמי' ומשמע לרבינו דע"כ לא פליגי על ר' אלא בבן ב' שנים או יותר מעט אבל במיושן יותר לחכמים נמי לכתחי' לא יביא ומ"מ והוא שלא יפסיד טעמו פשוט הוא דלא עדיף ממעושן דפסול עכ"ל:

סימן רע"ג

סעיף א'. הנה לכאורה היה נראה שמ"ש וי"א דהנאי מהני בשני מקומות בבית א' דוקא כגון וכו' ר"ל בית א' ממש לא חצר א' וביאור כגון מחדר לחדר או מאיגרא לארעא היינו בפתח החדר או האיגרא לפנים בבית ממש דאז הו"ל ב' המקומות בבית א' ממש משא"כ אם פתח החדר או האיגרא חוץ מן הבית הו"ל אינו בבית א' ממש אלא חצר א' ואינו מועיל תנאי דאז הו"ל מבית לבית דלכ"ע אינו מועיל תנאי וכן הייתי מבין בדעת מור"ם ר"ס קצ"ח שהרי הוא קאי עמ"ש מרן ויצא לו לפתח ביתו וכו' דהו"ל הפסק ואם פתח המקום הב' הוא חוץ מן הבית הו"ל בכלל ר' מנה שסבר יצא חוץ מפתח הבית דהו"ל הפסק לדעת מרן ז"ל דקאי עליה מור"ם ז"ל ולפי"ז היה עומד כנגדי מ"ש מור"ם ז"ל כאן דמבית לסוכה חשיב כמפינה לפינה דלמה חשוב כך כיון דבאמת צריך לצאת מפתח הבית לחצר כדי לילך לסוכה ואפי' למ"ש המג"א סק"ב דמיירי וכו' הנה עכ"פ כתב שאם מחילות הבית מפסיקות הו"ל מחדר לחדר ולמה באמת הוא כמחדר לחדר כיון שצריך לצאת מבית לחצר ואז נכנס לסוכה:

אח"כ נתברר לי שזהו דעת מרן ז"ל כאן שאין חילוק בין בית לבית או ממקום למקום שהם באופן הנז' אא"כ מפינה לפינ' משא"כ לדעת י"א הנז' דכוותייהו פסק מור"ם כאן ובסי' קצ"ח הנה ס"ל שאפי' באופן הב' הנז' מועיל דעתו אא"כ מבית לבית ממש הוא שאינו מועיל ולפי"ז פי' ב' המקומות בבית א' ר"ל בחצר א' שאז המקום הב' לערך המקום הא' נק' מחדר לחדר ופי' מבית לבית ר"ל מחצר לחצר כמש"ת בס"ד מהמקורות:

הנה בא"ז הגה"מ ח"ב סי' כ"ג ז"ל אותם בני אדם שקדשו בביהכ"נ אמר רב וכו' ושמואל אמר אף ידי קידוש נמי לא יצאו וכו' אלא לשמואל צ"ל לקדושי בביהכ"נ להוציא האורחים י"ח הדרים בביהכ"נ ואכלו ושתו שם ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה סבור מניה ה"מ מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא א"ל רב ענן בר תחליפא זמנין סגיאין הוו קאימנא קמיה דמר שמואל והוה נחית מאיגרא לארעא והדר מקדש. וכו'

ואף

ואף רבה סבר אין קידוש אלא במ"ם דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במ"ם. ופי' רש"י ממקום למקום דהיינו מבית לעליה. ז"ל ה"ג דילמא מתעקרא לכו ולא מתכיל לכו מידי דבקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במ"ם דכתיב וקראת לשבת עונג במקום שקראת לשבת שם תהא עונג וכו' והקשה הרב נסים גאון ז"ל דהכא משמע לשמואל שהיו האורחים אוכלים בביהכ"נ ובמגילה דכ"ח א' ת"ר בתי כנסיות וכו' אין אוכלין בהן וכו' הרי למדנו שאסור לאכול בביהכ"נ ואין לומר ה"מ בביהכ"נ של א"י. אבל בתי כנסיות של בבל דעל תנאי הן עומדין פ"ד דאמרינן התם וכו' הא אין לו' דאמרי' התם בשמוך דבינא ורב אבא בר אהבה וכו' והם היו בבבל. אעפי"כ הם לא בעבור דעתא נילותא מפני גשמים לא היו נכנסים ש"מ שאסור ליכנס מפני הגשמים אפי' בביהכ"נ של בבל וכ"ש שאסור לאכול ולשתות בהם ויש לפרש דלאו בביהכ"נ ממש היו אוכלים אלא בבית הסמוך לביהכ"נ שהיה להם רק החומה מפסקת בין ביהכ"נ לבית האורחים. וכך הוא מחלוקתם דרב סבר יש קידוש שלא במקום סעודה אפי' מבית לבית אפי' בנמלך בכל ענינים יש קידוש שלא במקום סעודה ולשמואל קידש בבית זה אינו יכול לאכול בבית אחר אע"ג דמתחי' ע"מ כן קידש שאין התנאי מועיל מבית לבית וממקום למקום בבית אחד כגון מבית לעליה או מעליה לבית או מעליה לעליה או מחדר זה לחדר זה בבית א' בנמלך לא הוי קידוש אבל אם מתחילה קידש ע"מ לאכול בעליה א' הוי קידוש הילכך הני אורחים בשעת קידוש היה דעתם ע"מ לאכול בבית הסמוך לביהכ"נ דהיינו ממקום למקום בחד ביתא ולהכי יוצאין ידי קידוש וכך הוא האמת דמאן דסבר אין קידוש אלא במ"ם דלא מהני תנאי מבית זה לבית אחר מדאמר ליהו רבה טעימו מידי דילמא מתעקרא לכו שרגא ובקידוש דהכא לא נפקיתו ואמאי לא אמר להם ביתנו. והא ליכא למימר דלעולם תנאי מועיל מבית לבית וכגון שיאכל בבית אחר והכי היה אומר רבה דילמא אתעקרא שרגא ולא יאכלו. הא ליתא דמה מועלא אכילה שבבית אחר וכ"מ מלשון רש"י שפי' דילמא אתעקרא לכו שרגא ולא תאכלו ואפילו אתם הולכים ליבן בלא אכילה בקידוש דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במ"ם עכ"ל רש"י מדפי' ואפי' אתם הולכים ליבן בלא אכילה משמע שכך רוצה לומר לא מבעיא אם תרצו לאכול שלא תוכלו לאכול אלא אפילו תלכו ליבן בלא אכילה לא יצאתם ידי קידוש דהא דפי' לא תקדשו לא תאכלו [אולי צ"ל דהאי לא מקדש לכו פי' לא תאכלו] ותו מדשמואל גופיה איכא למישמע דאמר דלהכי מקדשי בביהכ"נ לאפוקי אורחים ואמאי נימא לאפוקי שאר בע"ב כי אין להם יין לקידוש שיוצאים י"ח כששומעים ע"מ לאכול בביתם אלא ש"מ שאין תנאי מועיל בקידוש מבית לבית וקשה דאמרי' בפסיקתא פ' ולקחתם לכם ביום הראשון ואיתא נמי בירושלמי פ' כילד מברכין הלכה ו' ריב"ל אמר צריך לקדש בתוך ביתו ר' יעקב בר אחא בשם שמואל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש בפעם שניה ר' אחא ור' חיננא בשם ר' הושעיה הרי שהיה סוכתו עריבה עליו ה"ז מקדש בלילי יו"ט האחרון בתוך ביתו והולך ואוכל בתוך סוכתו ואין צריך לקדש בפעם שניה א"ר אבין אתיא דשמואל כר' חייא ור' הושעיה כריב"ל א"ר מני ולא פליגין מה דמר שמואל כשהיה דעתו [עיין ברא"ש ע"פ ובר"ן שני'] לאכול בבית אחר לקדש פעם שניה ומה דמר ריב"ל כשאין דעתו לאכול בבית אחר פי' שקידש בתוך ביתו מתחילה ע"מ לאכול בסוכה א"צ לחזור ולקדש ולמדנו מן הירושלמי דתנאי מועיל בקידוש אפי' מבית לבית וי"ל דפליג אתלמוד דידן ולית הלכתא כוותיה. מיהו נראה בעיני הלכה למעשה דתנאי מועיל בקידוש אפי' מבית לבית ובלבד שיאכל בבית אחר כדמשמע לשון רש"י כדפרישית לעיל וכדמשמע בפסיקתא כדפרישית והא דלא שני שמואל הכי משום דרבותא קא משמע לן דאפי' לענין סעודה שבבהכ"נ ממש מתוקמא בהאורחים ה"ח עסקינן דשרי להו למיכל בבהכ"נ דת"ר במגילה דכ"ח א' בתי כנסיות אין נאותין בהם ואמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרים דאריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן. ופירש"י קורין בתי מדרשות בי רבנן לפי שהוא ביתם לכל דבר ע"כ רש"י. ופסיקתא דירו' ותלמוד דידן כולהו סברי דתנאי מועיל בקידוש אפי' מבית לבית ואפי' תימא לומר דפליג אתלמוד דידן נראה בעיני שיש לנהוג כמו בפסיקתא שהרי מצינו כמה מנהגים שאנו מניחים תלמוד דידן ועושים ע"פ שאר הספרים של אגדו' כדקאמר בפ' במה בהמה יוצאה דף נ"ה דתמה זכות אבות ואעפי"כ אנו מזכירים אותה בתפי' משום דסמכינן אמ"ש בלשון ויקרא רבה סוף פ' ל"ו ר' אבא אמר לעולם זכות אבות קיימת ולעולם מזכירין אותה שנ' כי אל רחום ה' אלהיך וכו' ולא ישכח את ברית אבותיך. מיהו הא לאו ראיה היא שפירש לי מורי הר' יהונתן ז"ל זכות אבות תמה שאינה עומדת מעצמה אבל כשמזכירין אותה עומדת. ותנן בפ' בני העיר במגילה דל"א בתעניות קורין ברכות וקללות ואמרינן בגמ' קללות של תורת כהנים. ואנו רגילין לקרות ויחל משה משום דסמכינן אפסיקתא שיש לשם שצריך לקרות ויחל. ותו דפ' בני העיר א"י בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם ואנו מפטירין שמעו דבר ה' ובשבת שלפני ט"ב מפטירין חזון ישעיהו כדאי' במס' וא"י ר"פ התכלת דמ"א אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מציצית מ"ט אמר קרא כסותך אשר תכסה בה ואמר רחמנא והאי לאו לאכסויי עבידא בכסות שעתא ודאי רמינן להו משום לועג לרש חרף עושהו. פירש"י לכבודו לתכריכין למיתה. בכסות שעתא דמכסינן ליה בה לאחר מיתה ודאי רמינן לה חוטי משום לועג לרש וכו' ואי לא רמינן ליה דמי כלועג ע"כ רש"י. ואנן האידנא מתירין ציציה מטלית שקוברין בו וסמכינן אהא דמס' שמחות פ"ב דאמר אבא שאול בן בטנית ליוה את בניו קברוהו תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת. וטעם לדבר פי' ר"ח בשם חכמי אשכנז לפי שאינם כ"כ חשובים ודמי כאלו מעידים עדות שקר דציצית עדות הוא על תרי"ג מצות. הרי מצינו כמה הלכות שאנו מניחין תלמוד דידן ונוהגין ע"פ ספרי אגדות כמו פסיקתא ובאמור ויקרא רבה הלכך נראה בעיני שיש לסמוך עליהם. ולומר תנאי מועיל בקידוש אפי' מבית לבית. ויש מתלים קושית רבינו נסים דהכא מיירי בסעודת שבת שהוא סעודת מצוה ולהכי מותר לאוכלה כדאיתא בירו' גם סעודה של עיבור שנה פ"ק דפסחים ירו' ה' א' ר' ירמיה בעי בתי כנסיות ובתי מדרשות מהו שיהו צריכין בדיקה מה צריכה ליה שכן מכניסין לשם בעיבורו וכר"ח. פי' בסעודה שהיו עושין בעיבור השנה ולעבר את החודש. ופ' בן סורר ומורה הלכה ב' ר' יוחנן הוה עייל לבי כנשתא בצפרא ומלקט פרורין ואכיל להון ואמר יהא חלקי עם מאן דמקדש ירח' הכא רומשית עכ"ל הא"ז:

ואפשר

ואפשר לדחות ראייתי זאת לפי' הב' שנז' ולו' דלעולם הא"ז מפרש מבית לבית כפשטה בחצר א' ובבית א' ממקום למקום ר"ל הגם שכותל הבית מפסיק בין ב' המקומות כמו כותל בית הכנסת שמפסיק בין בהכ"נ לבית האורחים הנה כיון שקרקע סמוך הוא ואין ביניהם אלא כותל בהכ"נ הנה נק' בית א' ממקום למקום כדקדוק לשונו הכ' ז"ל ויש לפרש דלאו בבהכ"נ ממש היו אוכלים אלא בבית הסמוך לבהכ"נ שהיה להם רק חומה מפסקת בין בהכ"נ לבית האורחים ע"ש דבנד"ז הגם שצריך לצאת מפתח בהכ"נ ליכנס לבית האורחים מפני החומה המפסקת ביניהם הנה נק' ממקום למקום בבית א' ועד"ז הוא מאיגרא לארעא דהגם שצריך לצאת מהבית לעלות לאיגרא כיון שכולם סמוכים ואין מפסיק' ביניהם אלא הגג הו"ל ממקום למקום בית א' משא"כ כשהם מבית לבית ממש שלא לבד החומה מפסקת ביניהם אלא שאויר החצר מפסיק ביניהם ולפי"ז אין חילוק בין בית לבית הסמוכים ממש לחדר הסמוך לבית ממש דמטעם שנז' כולהו ממקום למקום הוו וכדקדוק לשונו דנקט בית האורחים הסמוך לבהכ"נ דהגם דקרי לשניהם בשם בית עכ"ז אמר ז"ל שהיה להם רק החומה מפסקת בין בהכ"נ לבית האורחים עכ"ל נמצא שהעיקר תלוי בזה ומ"ש אח"כ ז"ל וממקום למקום בבית א' מבית לעליה או מעליה לעליה או מחדר זה לחדר זה בבית א' וכו ע"ש ר"ל שהם במשך א' בקרקע שאין הפסק ביניהם אלא הכותל דוקא ונקט מחדר לחדר וה"ה מבית לבית באופן שנז' כנז' אלא שדבר בהוה שאלו דרכם להיות במשך א' משא"כ הבתים על הרוב מופסקים באויר החצר באמצע משא"כ החדרים הם דבוקים לגמרי לבית. ומעליה לעליה דנקט מיירי לפי"ז שהם על גג בית א' דאז הוו ממקום למקום או שהם סמוכים ממש כמו בית האורחים עם בית הכנסת אלא שזה דוחק אללי שהרי גם הבתים הגם שכל א' ברוח א' והחצר באמצע הנה זה הוא דוקא מרוח פני הבית אבל משאר רוחות מימין ומשמאל הם משך א' עם הבתים האחרים שמימין ומשמאל וכן אלו שמימין ומשמאל הם משך א' עם שאר הבתים שמרוח האחרת ולמה לא יקראו ממקום למקום אלא אם נאמר דדוקא כשהיא דבוקה לגמרי עם הבית כמו בית האורחים עם בהכ"נ דרק החומה מפסקת ביניהם הוא שנקרא ממקום למקום משא"כ כשהחצר מפסקת באמצע הגם שדבוקים מן הצדדים נקרא מבית לבית וצל"ע:

ומה שהכרחתי עוד לפי' הב' מהגהת מור"ם ר"ס קע"ח דקאי על מ"ש מרן ויצא לו לפתח ביתו וכו' הנה יש לדחות ג"כ משום דמור"ם קאי כדעת י"א וי"א דהכא דלדידהו כל שרואה מקומו הגם שיצא לפתח מהני הכא והתם וכמ"ש המג"א שם סק"ב ולכן גם ממקום למקום בבית מהני לדידהו הגם שיצא מפתח ביתו והאומרים דמ"ש ויצא לפתח ביתו הוא דוקא באופן שאינו רואה מקומו אבל אם רואה אינו נקרא הפסק וכן נמי אינו נק' הפסק אלא כשהלך לבית אחר ממש משא"כ לחדר הסמוך לבית הגם שיצא מפתח הבית לילך לחדר אינו נקרא הפסק אלא דלפי"ז צל"ע אם יצא מפתח ביתו לחצר ולא נכנס לבית אחר והוא סמוך לכותל ביתו שאינו רואה מקומו אם נק' זה לדעת מור"ם שינוי מקומו כיון שיצא מהפתח ואינו רואה מקומו הגם שאם היה נכנס לחדר הסמוך לבית לא היתה יציאה מפתח ביתו נק' הפסק או"ד שיציאה מפתח ביתו לבדה א"ל דאינה נק' הפסק אא"כ נכנס לבית אחר ממש ולכן כשנכנס לחדר הסמוך אינו נק' הפסק הגם שיצא מפתח ביתו ואינו רואה מקומו היכא כשיצא לנגד הכותל הגם שעדיין לא נכנס לחדר וצל"ע:

כתב רי"ו ח"א ני"ב דנ"ג ב' ז"ל ואם קידש באגרא והלך לאכול בארעא שהוא הבית של מטה וכו' כתב הר' נסים במגילת סתרים הא דאמרינן דאין קאבמ"ס דוקא כשמתחילה היה בדעתו לאכול באותו מקום שקידש ואח"כ נמלך לאכול במקום אחר אבל אם מתחילה כשקדש היה בדעתו לאכול במקום אחר יצא ידי קידוש כי מהני התנאי והביא ראיה מהירושלמי ויש מי שכתב דלא מהני תנאי אלא בבית א' כגון מחדר לחדר או מעליה לבית אבל מבית לבית אחר כגון מבית הכנסת לביתו לא מהני וכן משמע בירו' וכן נראה עיקר עכ"ל:

כתב השכנה"ג הגב"י ז"ל שיטה י' וכך הם דברי הרמב"ם וכו' נ"ב עיין מ"ש ה"ה ז"ל בדבריו ובס' ברכת אברהם סי' קל"ב הקשה עליו והסכים שביטת הרמב"ם והב"י ז"ל כפי גי' ראשונה של תוס' ז"ל דמאיגרא לארעא ומחדר לחדר מהני התנאי והדעת אבל לא מבית לבית ממש ומפינה לפינה בחדר א' ואפי' בטרקלין גדולים אפי' בנמלך א"צ לחזור ולקדש ודברי רי"ו ני"ב מעורבבים עמד עליהם שם וביארם ע"ש. ב' שיטות ה"ס ולענין הלכה נ"ב ואעפ"י שה"מ הקצר כתב ג"כ שאר הסברות דעתו לפסוק כסברא הראשונה שכתבה בסתם כמו שהוסכם כלל זה מגדולי האחרונים שפוסק שמביא ב' סברות ומביא הא' בסתם והאחרת בשם י"א דעתו לפסוק כאותה סברא שכתב בסתם וכמ"ש בס' הכללים בכללים דרכי הפוסקים אות ס"ב עכ"ל:

ובסוף אות ז' זל"ל ומכלל האמור נתבאר דלא אמרינן אין קידוש אלא במ"ס אלא כשאינו אוכל במקום שקידש אבל כל שאוכל במקום שקידש אעפ"י שבין קידוש לאכילה הם מדובקים כל שהוא לאכול במקום קידוש קידוש במקום סעודה מיקרי וזהו כוונת א"ח בשם בה"ג שהבאתי במ"א מהגהות ב"י ועיין מ"ש עוד לפנינו באות ט' עכ"ל ובאות ט' ז"ל כל"ל אבל אם הם מדובקים אפי' חזר למקומו לא הוי קידוש במ"ס צריך לחזור ולקדש שהפסיק בדבר ולא יאמר דכיון דקידש כאן על דעת לאכול כאן ואכל כאן בשביל שבין קידוש לאכילה הם מדובקים לאיזו סיבה יחזור לברך זו לא שמענו ואף אם בה"ג דעתו כן מנ"ל הא דבגמ' לא חשיב קידוש שלא במקום סעודה אלא בשינוי מקום לאכילה אבל כל שאכל במקום שקידש אעפ"י שבנתיים קם והלך לאיזה מקום ודאי לא הוי קידוש שלא במקום סעודה ועוד שדקדקתי בס' ה"ג ולא מצאתי דברים אלו ואפשר לומר שס' א"ח כיון למ"ש בה"ג דאפילו מפינה לפינה צריך לחזור ולקדש ע"ש. ומ"ש השכנה"ג שם אות י' עמ"ש מור"ם בשם מהרי"ל ז"ל ועיין להרב א"ז ס"ס רע"א על השכנה"ג אות ז' ע' הנז':

קידוש כשקידש במקום א' על דעת שיאכל במקום אחר עיין מרן ב"י ר"ס זה בשם התוס' והרא"ש והר"ן דבירושלמי קאמר דמועיל התנאי היפך משמעות ש"ס דידן ולכן התוס' והרא"ש אוקמוה לירושלמי כששני המקומות בבית א' דוקא והר"ן כ' דלא נהירא אלא הירושלמי פליג את"ד וקי"ל כת"ד ע"ש ובש"ע הביא דברי התו' והרא"ש בשם י"א וכו' עיין ר"ס רע"ג כנראה דלסתם דמרן הוא ע"ד דעת הר"ן ז"ל כיון שלא כתב דעת התו' והרא"ש בסתם אלא בלשון י"א (דעת הירושלמי הנז' עיין להמחה"ש סי' רס"ט ד"ה ונ"ל שהמקדש יהיה בדעתו):

איך שיהיה בין לדעת התוס' והרא"ש דמפרשי הירוש' דמיירי כששני המקומות בבית אחד הוא דמיירי

דמהני

דמהני תנאי ופסקו כוותיה הן להר"ן דלא מפרש כך דממילא לית הלכתא כירוש' הנז' עכ"פ בשני המקומות בשני בתים אלי' דכ"ע לא מהני תנאה אלא דלתוס' והרא"ש אפי' הירושלמי מודה בזה ולהר"ן לא ולא קי"ל כירושלמי:

הרב השיעור בחלק עבודת הדברות דנ"ב סע"ג ז"ל והמקדש לאחרים חוץ לביתו אעפ"י שלא סעד המקדש גם יצאו בני אותו הבית י"ח שמקום סעודה הוא להם ואפי' המקדש אם דעתו לאכול בביתו איכא למימר יצא ואי"ל לחזור ולקדש בביתו מיהא דגרסינן בירושלמי ובירידנא לה בסוף סוכה ודכ"ע אותם בני אדם שקידשו בבהכנ"ס ידי יין לא יצאו דקי"ל וכו' שינוי מקום צריך לברך ושם ה' סוכה בסופה דף נ"ח ד' הביא הירושלמי ושינוי נוסחאות ומשמע דגרסי' בירוש' איפכא וכו' וכללא דמלתא אין קידוש אלא במקום סעודה ואפי' דעתו לאכול עכ"ל חב"ח וע"ש. כנר' שחלק על ר' נסים היפך מאיכא למימר שכתב גבי שבת הנז':

והרב תוס' ירושלים סי' רע"א ז"ל גרסי' בירו' ברכות פ"ח הא' מבדילין על השכר ואזלין מן אתר לאתר משום קדו' למקום שיש בו יין כן פירשו הפ"מ ובעל ס' חרדים ואינו מבואר. אי בעיר א' הולכין מבית לבית או אפשר אף מעיר לעיר ויתכן עוד דאף חוץ לתחום ע"י עירוב כדמצינו בירוש' ר"ה פ"ד ה"י גבי י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקום אחד תוקעין ובמקום אחד מברכין (וצריך לערב מבע"י לאחד משני המקומות) הולך לו אצל מברך וה"מ אף לדידן באין לו לא חמר מדינה ולא פת. והנה בקס"ע פסחים פרק י' ה"ב פירש הולכין ממקום הסעודה למקום אחר לשמוע קידוש היום וחוזרין לבתיהם ואוכלים וצ"ע דהא בירוש' סוכה פ"ד ה"ה ס"ל ג"כ דאין קידוש אלא במקום סעודה ואולי דמועיל לשמוע קידוש אף שלא במקום סעודה משלא יקדש כלל עכ"ל תוספ' ירושלמי.

והנה מה שהקשה וכו' הנה לפי דעת הר"ן בירוש' ס"ל דאין קידוש אלא במקום סעודה ונמלך ממש אבל ע"י תנאי מועיל וא"כ הירוש' הנז' דאזלין מן אתר וכו' אתי שפיר אפי' כפשוטו וכ"ש אם נפרש דר"ל דהולכין ממקום הסעודה גמורה למקום אחר לשמוע קידוש היום באופן המועיל מן הדין דהיינו ע"י אכילת דבר מועט וכו' כדעת הגאונים הנז' סי' רע"ג וחוזרין לבתיהם לסעוד סעודה גמורה ומה שתירץ דאולי דמועיל וכו' הנה כן כתב להדייא ר' יונה הביאו הרד"א דף מ"ו א' והרא"ש הביאו מרן ב"י ריש סי' רס"ט ז"ל והרא"ש פרק ערבי פסחים כתב אהא דפריך לשמואל (ק"א) אין קידוש אלא במקום סעודה למה ליה לקידושי בבי כנישתא כי אין תנאי מועיל לצאת בביתו מהשתא הוי ברכה לבטלה אם אין שם אורחים והר' יונה פי' דאיכא ברכה לבטלה דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן ואסמכוה רבנן אקרא וקראת לשבת עונג ועיקר הקידוש מן התורה הוא (מתחילתו כדאמרינן זכרהו על היין בכניסתו) הילכך כיון שיש בנ"א שאינם יודעים לקדש נהגו לקדש בבית הכנסת כדי שיצאו ידי קידוש מן התורה (שהוא עיקר אעפ"י שלא יצאו ידי קידוש דרבנן) והא דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו דמשמע שאינו קידוש כלל וכן הא דאמר רבה ובקידושא דהכא לא נפקיתו ועוד קשה מאי קאמר לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא לימא להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו עכ"ל וכן כתבו שם התוס' עכ"ל מרן ז"ל בב"י:

קבצתי זה למצוא סמך לאיזה אנשים או אלמנות שאין יודעים לקדש והולכים לשמוע קידוש בבית אחרים ותכף חוזרי' לביתם לסעוד ואין טועמין אפי' כזית וכו' או מפני שלא יטריחו על בעל הבית שמקדש או בני ביתו שאינם רוצים לשהות אצלם אלו ויתכן שאפי' לעמוד לשמוע אינם אלא סמוך לפתח הבית ותכף בגמר הקידוש צריכים לפרוח באויר לביתם שלא ישהו אצלם כלל או שמצד עצמם אינם רוצים לבא לאכול שם כזית מפני הבושה או משום עגמת נפש ואם הם מן שכיני החצר שיכולים לשמוע קול שמקדש אם היו נשארים בביתם על שלחן שלהם הנה הנם שבאים אצל המקדש לשמוע קרינן בהו קידוש במקום סעודה כמ"ש הרב מחב"ר סי' רע"ג א' אות ב' בשם ס' שבחים בשם הר' השפלמה ובכן נמצא כתבו' בשם להרי"ף ע"ש והבי"ד השע"ת סק"ב (דעת הירוש' הנז"ל עיין ס' א"ח דס"נ ג' ריש אות י' ובס' שפרדס לרב"י ז"ל ש"ס נ') וכתב עליו וז"ל ועיין בט"ז סי' קנ"א ובתוס' שבת סי' רס"ט ולפ"ז נ"ל דמ"ש בש"ע דצריך שיהיה ב' המקומות בבית אחד היינו שאם הוא בבית אחד אפי' במקום שרוצה לאכול רחוק ממקום הקידוש שאפי' באותו בית היה יכול לשמוע עכ"ל השע"ת:

ולענ"ד הדבר אינו תלוי בריחוק כי אם המקדש מקדש בקול נמוך ושפה רפה או שמקדש בקול לא וגבוה וברור כך נלע"ד

והנה הרא"ש ז"ל בש"ס דק"ה סי' י"ח ז"ל ואם לא טעם המקדש וטעם אחד מלא לוגמיו יצאו כדאי' בעירובין דף מ' ויראה שאחד מן המסובין צריך לשתות מלא לוגמיו ואין שתיית ב' מצטרפת לוגמא דלא מקרי שתייה של הנאה בפחות ממלא לוגמא ואין בעינן שיהנה האדם מכוס של ברכה עכ"ל:

ובמס' עירובין ד"מ ע"ב ע"ע זמן ביה"כ איתא ז"ל יה"כ היכי עביד אי מברך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עליה ואסר ליה וכו' ליברך עליה ולנחיה המברך צריך שיטעום ליתביה לינוקא לית הלכתא כרב אחא דלמא אתי למסרך. ופירש"י ז"ל ליתביה לינוקא לשתותו לאחר שיברך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו דוקא קאמר המברך דהוא הדין כי שתי אחרינא דטעמא משום דבעינן הוא לכוס של ברכה שלא יפגם אדם ממנו לאלתר שהוא ברכת היין דבורא פה"ג שלא לצורך ומהני טעם ליה אחרינא שפיר דמי וכו' ע"ש:

נלע"ד מכל זה דמ"ש השו' טעם אחד מהמסובין אין ר"ל שיוצאים ממש באותו קידוש אלא ר"ל היוצאין באותה ברכה דבפה"ג דקידוש הנה שאינם צריכי' לברכת הקידוש כגון שקדשו דכל שנתכוונו לצאת באותה ברכה דבפה"ג אם יטעמו אח"כ מלא לוגמא מכוס של קידוש מכח אותה ברכה הנאמרה בקידוש א"כ הרי לא היתה ברכת בפה"ג דקידוש שלא לצורך וכו' כנז' עיין רבינו הטור סי' רע"א דעת הגאונים ז"ל והרא"ש ז"ל ולצ"ע מפרש"י עירובין שם ועל סוף דע"ע*):

ועד"ז נר' בכוונת מרן ב"י סי' ק"ן ד"ה אם המסובין בנים וכו'. ופסקו בש"ע דר"ל שאין קפידה כי אם על המתכוונים לצאת באותה ברכת בפה"ג לאפוקי מי שאינו מתכו' ורוצה לברך לעצמו בפה"ג ולשתות מלא לוגמא

*) **מספ"ל** המבדיל או המקדש לאחרים אחר שכבר הוא יצא י"ח אם יוכל לטעום מאותו כוס מכח ברכת בפה"ג הכיא ואינו נק' הפסק הקידוש או שהבדלה שבין ברכתו בפה"ג לטעימתו או"ד דהוי הפסק כיון דלדידיה אי"ל לזה א"כ לגבי ברכת הגפן דידיה הוי הפסק בין ברכה לטעימה ובעת גל"ח עיין דיוק ל' מרן סי' רע"ג ד' והרב ב"ח להדיא שם ס"ב

לוגמא אחר שטעם המקדש או המברך כל שהוא הנה זה אינו מועיל דאנן בעינן שאותה ברכה דקידוש ושיוצא שתיה ממנה הנאה דהיינו מלא לוגמא וזה אינו צורך כי אם במתכוין מעיקרא לצאת באותה ברכה משא"כ במברך אח"כ לעצמו ושותה מלא לוגמא שאינן יוצאין בזה שזה אינו נקרא אחד מהמסובין אלא אחר יקרא:

וכ"ג דעת המג"א סי' רע"א ס"ק כ"ח דס"ל דדעת הגאונים נמי דסגי בקידוש נמי בטעימת אחד מהמסובין מלא לוגמא ומ"ש הטור דהה"ג ס"ל דאין יוצא. לענ"ד ליתא דמיירי כששתה אחר שלא כיון עליו בברכה ואותו האחר בירך מחדש לכך אינו יוצא בזה אבל אם שתה אחד מהמסובין אפשר דמודה בה"ג וכן נראה זכרון לגאון ר"י הכהן פ' ע"פ עכ"ל הרי דנקט בלשונו אחר שלא כיון עליו בברכה ואותו האחר בירך מחדש וכו' וזה כמו שנלענ"ד ולא נקט בלשונו אחר שאינו יוצא באותו קידוש שכבר קידש לעצמו וכו' ע"מ כמו שנלענ"ד:

וגבי נדון דמור"ם סי' רע"א ס"ע הנה מודינא דאותה אחרים המסובין עמו היינו דוקא היוצאים י"ח עמו בקידושו שאז הו"ל אותה ברכת בפה"ג חובה לקידוש לכולהו ומוציאים י"ח הנם שהם בקיאים כיון שהוא ג"כ י"ח עמהם הנם שאינו טועם מידי דהוי אמ"ש סי' רע"א סי"ד שאם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין מלא לוגמא יצא משא"כ אם כבר קידשו לעצמם הנה הנם שיתכוונו ויכוין להוציאם באותה ברכת בפה"ג הנה לגבי דידהו אינה אלא ברכת הנהנין לבד וכיון שאינו נהנה עמהם כלל מחמת נדרו אינו מוציאם אפי' אם אינם בקיאים לברך וכ"ש ליודעים לברך ולכן צריך דוקא היוצאים עמו ידי חו' באותו קידוש משא"כ בשני נידונים דידן הנז':

ומ"ש הרב חיי אדם כלל ו' אות ט"ו ע"ש בדבריו שהא עדקדוק לשון הרא"ש ומר"ן בש"ע דלא הקילו אלא בטעימת אחד המסובין ולא נקטו לשון בטעימת אחר כנראה שבאו למעט או*) מהא"ר ס"ק כ"ח בשיטת דעת בה"ג כנז"ל בין כך ובין כך נלע"ד שכוונתו כמ"ש לענ"ד בכוונת הרא"ש ומרן ז"ל בש"ע כנז'. אבל א"א לומר שמקורו מן בה"ג וכו' כפי שיטת רבינו הטור ומרן ב"י ובש"ע דהא אינהו ז"ל מבינים בדעתו דכיון דלא נקט כלל דסגי בטעימת א' המסובין ולא נקט אלא המקדש צריך שיטעום מלא לוגמיו א"כ כל שמיעט אח"כ בשתיית אחריני היינו בין מהמסובין או זולתם כל חוץ מהמקדש בכלל אחריני שהזכיר בה"ג וכו' ניהו והרב חיי אדם כבר כ' שם דסגי בטעימת א' מהמסובין מלא לוגמיו א"כ אי אפשר להיות מקורו מבה"ג כפי שיטת רבינו הטור ומרן ז"ל בב"י ובש"ע:

והנה מ"ש רבינו הטור מן בה"ג הנה הוא גם' בה"ג הנד"מ סי' כ' הלכות קידוש והבדלה די"ג ג' ד"ה פסק ומאן דקדיש וכו' ע"ש וכ"כ בס' א"ח דה"ג ג' אות כ"א בשם הר"ם ז"ל וסיים בה כמו שהביא ממנו מרן ב"י וכ"כ גם' הכלבו דפוס לבוב דל"ד ג' בשם הרב ר' אשר ז"ל ככל מ"ש בס' א"ח בשם הר"ם ז"ל ולענ"ד ט"ס הוא מ"ש בשם הרא"ש וצ"ל בכלבו ובמרן ב"י בשם הר"ם דהיינו ככתוב בא"ח דאלו הרא"ש ז"ל ס"ל דסגי בטעימת א' מהמסובין וכו' כנז' או דשני**) הרא"ש ניהו הרב רבינו אשר אבי רבינו הטור ז"ל והרב ר' אשר ז"ל שהביא הכלבו:

כתב הרב עה"ש ז"ל והוא שיהיו וכו' התו' והמרדכי ריש ערבי פסחים הוכיחו כן דאכיל לבית לא מהני הנאי מדפריך ולשמואל למה לי לקדושי בבי וכן כתב רי"ו ח"א שכן עיקר ע"ש אבל המג"א עשין כ"ע הביא דברי ר"ן גאון דס"ל דאפי' מבית לביה מהני תנאי וכתב גם דס"ל דלא החיר אלא במקום דשייך ביה אכילה משא"ך בבית הכנסת דאין ראוי לקידוש אלא לאורחים ע"ש ולכאורה נראה דלא פליגי לענין דינא אלא דהסמ"ג אזיל לטעמיה דס"ל דאורחי' היו אוכלים בביהכ"נ דהו"ל כסעודת מלוה דהרי בבית הכנסת אבל התוס' והמרדכי לא אירצו כן משום דאזלי לטעמייהו דס"ל דאורחים נמי אסורים לאכול בביהכ"נ אלא בחדרים הסמוכים לה ומשם היו שומעים הקדוש עיין מ"ש סי' קנ"א וא"כ חדר הסמוך לביהכ"נ מקום הראוי לאכילה לכל אדם שישמעו הקידוש משם כמו לאורחים מיהו ממ"ש התוס' שם ולפי מה שפירשו וכו' מוכח דממקום למקום בבית אחד מהני תנאי אפי' במקום דלא שייך ביה אכילה דומיא דבית הכ"נ ע"ש וכן עיקר ע"כ לשון הרב עה"ש:

סעיף ג'. הגה שההגה"ג סוף הגב"י כאן הביא הגהת מר"א זלה וכתב ז"ל ומכאן כתבתי גתשו' חא"ת סי' רנ"ז דאותם בני אדם שבליל שני של יו"ט או יו"ט שלאחר השבת לשיותם שבעים מסעודת היום אינם יכולים לאכול מיד אחר ח"ע ומקדשין בבואם מבהכ"נ ומניחין האכילה עד לאחר שעה או ב' שעות ואח"כ אוכלים לא יפה הם עושים דכיון דאין אוכלים לאלתר וגם אין דעתם לאכול לאלתר לא יצאו ידי קידוש ומנהגי לקדש על היין ולברך ברכת המוציא ולבלוע ולאכול כזית ואח"כ אני ממתין לאכול כל מה שאני רוצה עכ"ל:

והשיו"ב ז"ל או שהיה בדעתו לאכול וכו' אם שהה כדי שיתעכל המזון לא יצא מהרי"קש ומכאן שיש סמך למה שנוהגים בליל י"ט ב' או י"ט אחר השבת ששבעים מסעודת היום שמקדשים ואוכלים אחר שעה או שתים ותבל מעליהם תלונת הרב שבהגה"ג הרב מהרי"ל ואלי בהגהותיו ב"י ואני אומר לכל הבלם ראיתי מקום ללו"ן דוהו אם היה בדעתו לאכול מיד לא כן אלו כן הנשבעין דאתו ממולאי בכרם שלאה ועמדו וקדשו אדעתא למיסק אפתורא אחר שתי שעות זוהי שקשה דלא עבדי שפיר דהי"ל לאחר הקידוש ועמ"ש האחרונים עכ"ל:

והעה"ש ז"ל או שיהא בדעתו לאכול וכו' כתב מהרי"קש קידש ע"מ לאכול גם לאחר זמן אם השהות בכדי שיתעכל המזון לא יצא ע"ש. וע"ש דבריו כתב השיו"ב נר"ו בשם מהרי"ל דיש סמך לנוהגים בליל יו"ט שני או יו"ט אחר השבת דשבעים מסעודת היום דמקדשים ואוכלים אחר שעה או שתים ומה שדחה הרב דוהו אם היה בדעתו לאכול מיד וכו' ע"ש לא עיין במהרי"קש דקאי בקידש ע"מ לאכול גם אחר זמן וכבר האריך הגו"ר כלל ג' סי' ך' ופי' דלרבותא נקט הכי דס"ד כיון דמתחילה נתכוון לכך

לא

*) **אמר שמואל** מ"ש המחבר או מהא"ר וכו' ר"ל שמקור דינו של הרב חיי אדם הוא מהא"ר:

) **אמר שמואל כ"כ שהגהה"ג בסוף סי' רל"ד שרבינו אשר המוזכר בס' הכלבו אינו הרא"ש אבי רבינו הטור ז"ל והביא ראיות ע"ז מכח כמה סתירות יע"ש ותימהא לי טובא שלא כ"כ בסי' רע"א הקודם כמ"ש הרב המחבר וגם בסי' רל"ד לא הביא ראיה מזה הס' והיא ראיה אמיתית כנז' וצ"ע ועיין לספ' יד מלאכי בכללי המפרשים אות ג' והרב שם הגדולים במ"ע א' אות י"ט שכ"כ וק"ל:

לא הוי השהוי הפסקה וכו' והעלה דאף אם שהה כדי כדי שיתעכל המזון בכל גוונא אין לחוש ע"ש ועיין בתוס' דפסחים דק"ג בד"ה רב אשי וכו' עכ"ל העה"ש :

והרב עיקרי הד"ט סי' י"ג אות ל"ג ז"ל מה שאמרו אין קידוש אלא במקום סעודה די שיהיה במקום שיסעוד אך אינו מוכרח לאכול מיד דאף אם בהא לאכול אחר שקידש שפיר דמי הגו"ר כלל ג' סי' כ' עכ"ל :

והנה מלשון מהרי"ל ואלי ומשיו"ב שהבי"ד והעה"ש נראה שהבינו בכוונת מהריק"ש ז"ל דהאי בכדי שיתעכל המזון דהוי הפסק ע"ד מ"ש שפו' סי' קפ"ד דעיכול בינוני ו' שעות אבל שיעור עכול אכילה מועטת ככדי שעה והומש ושיעור עיכול לגמא לוגמא שהשה מכוס הקידוש הוא בכדי שיהא צמא לשתות וזה א"ל זמן כ"כ דיתכן דבעת ששותה ממש הוא צמא לשתות ביותר אלא שמוגע מחמת השגון כים וא"כ א"ל אריכות זמן לעיכולו ומאי מהרך מהרי"ל ואלי בזה וכ"נ בהכמת השיו"ב והעה"ש בהבנה מהרי"ל ואלי בל' מהריק"ש הנז' שהרי השיו"ב לא כתב ע"ד מהרי"ל ואלי אלא מחמת דלכתחי' אין וכו' כנז"ל ומלשון הגו"ר מתבאר שהבין בכוונת מהריק"ש ז"ל דקאי על עיכול שתיית יין הקידוש דכי היכי דלענין ברה"מ אם שהה שיעור עיכול הוב אינו מברך וכן לענין שתיה בכל שצמא לאותה שתיה הוי כנתעכל ופרחה ממנו ברכה אחרונה כן הדין לענין סמיכות סעודה לקידוש שאם נשתהא כשיעור זה לא חשיב קידוש במקום סעו'. כיון שכבר כלתה לו הנאת שתיית יין הקידוש :

וז"ל מהריק"ש בערך לחם הש"ב קידש ע"מ לאכול במקום אחר ונמלך ואכל בם יצא ידי קידוש אפי' בריחוק מקום. קידש בם על מנת לאכול שם לאחר זמן אם השהות בכדי שיתעכל המזון לא יצא ועיין סי' קפ"ד עכ"ל :

והגו"ר כלל ג' סי' ד' ז"ל ואחר שאלת בענין קידו' שפעמים שמקדשין ומשהין אחר הקידוש זמן מה אם יש קפידא בזה לו' דפרח מינייהו מצות קידוש וצריכין לחזור ולקדש או שאין להקפיד בזה :

תשובה היכא ששתה רביעית יין לא תבעי לך שכבר חשוב בזה כסעודה וכהוראת הגאוני' ז"ל וא"כ לא תבעי לך אלא היכא שלא שתה רביעית יין ומצאתי בש"ע סי' רע"ג שכתב רמ"א בהגה וז"ל וצריך לאכול במקום קידוש לאלתר או שיהא בדעתו לאכול מיד אבל בלא"ה אפי' אכל במקום קידוש אינו יוצא עכ"ל. ודבריו צריכין ביאור דאם בעינן שיאכל סעודה לאלתר וקפדינן בהכי אמאי מהניא ליה שיהא בדעתו לאכול מיד דמשמע דאהניא ליה דעתו בזה אעפ"י שנשתהא כי אין הכלין בזה והרב הלבוש פי' דבריו אלה דלעולם השיהוי אינו גדול ולהכי סגי בהכי כשהיתה דעתו מתחילה לאכול מיד ומשמע דלכתחי' יאכל מיד לאלתר אבל בדיעבד אם שהה מעט ש"ד כיון שהיתה דעתו נכונה מתחי' ועיקר טעמו דרמ"א לא ידענא אמאי מצריך לסעוד לאלתר ונראה דאזיל לשיטתיה דמהריק"ש שכתב ע"ז ז"ל קידש על מנת לאכול שם לאחר זמן אם השהות בכדי שיתעכל המזון לא יצא ועי' סי' קפ"ד עכ"ל ונראה דלרבותא נקט שכשקידש היתה דעתו לאכול שם לאחר זמן וקס"ד כיון שמתחילה לכך נתכוון דלא הוי השיהוי הפסקה אשמועינן דלא יצא וכ"ש כשקידש בסתם דעת בני אדם דאוכלין מיד דודאי השיהוי מפסיק ולא יצא י"ח דאיכא נמי שינוי דעת מתחילה וטעמו דמהריק"ש מבואר דמה שאינו מועיל הוא מפני שנתעכל מה שבמעיו דבסי' קפ"ד אמרינן דאם שהה בכדי שיתעכל המזון שבמעיו בוב אינו יכול לברך ברכה אחרונה וכן לענין שתיה בכל שצמא לאותה שתיה הוי כנתעכל ופרחה ממנו ברכה אחרונה וסבור הרב ז"ל לומר דהשה דלגבי ברכה אחרונה משערינן בהכי כן הדין לענין סמיכות סעודה לקידוש שאם נשתהא כשיעור זה לא חשיב קידוש במקום סעו' כיון שכבר כלתה לה הנאת שתיית יין הקידוש ולענ"ד נראה שאין לחוש בזה בענין קידוש וקידוש דליל פסח יוכיח שכששותה כוס ב' ומתחיל לסעוד כבר עברה הנאתו דכוס של קידוש בשיהוי שמשהה בקריאת הגדה וכשגומר ההגדה צמא הוא לשתות עוד וכן כשמקדש על הפת שכתבו הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכו' והדבר מוכח טובא שאם אדם אכל כזית פת ונשתהה עליו כ"ז השיהוי שעושין בליל פסח דפשיטא שאינו יכול לברך אחריו שכבר נתעכל במעיו אותו מזון שאכל ואם היה קפידא בזה היה להם לסתנות שימהר ויחיש בעשיית הסדר וכ"ש אם הוא ת"ח שדורש על כל דבר ודבר ואלי תלים שכל המרבה לספר ביצ"מ ה"ז משובח מה גם הטור שכתבו לדין זה ומנהגו לפרש ולהטיל תנאי בדברי הראשונים דמשמע שפיר שאין קפידא בזה. ונר' דלאו דוקא גבי קידוש דקי"ל שהוי במחלוקת דרב פליג וסבר דלא בעינן קידוש במ"ס היה להקל בזה אלא אפי' גבי ברכת הנהנין הכי הוי דתנן בנדה דנ"א ב' דיש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו ומוקי בגמ' מברכין עליהם לפניהם ואין מברכין עליהם לאחריהם ופירש"י לפי שהנאה מועטת היא ומייתי לה תלמודא לכך מתניתין בסוף כיצד מברכין ונר' דטעמא דריתני דאין מברכין עליהם לבסוף לפי דהוי כעיכול המזון דכיון שנתעכל אין מברכין לאחריו ודיתני כיון שהנאתן מועטת מיד כשגמר להריח כלתה הנאתו ולכן אמרו שאין מברכין לאחריהם ואשכחן בדין הנכנס לחנותו של בשם שמברך על כל פעם שנכנס כתבו המרדכי והטור ר"ס רי"ז דהיינו דוקא כשלא היה דעתו לחזור אבל אם היה דעתו לחזור לא יברך דהא לא הסיח דעתו וטעמייהו א"ש כמ"ש דלא קפדינן שלא יתעכל המזון רק לענין ברכה אחרונה בלבד אבל לענין צירוף עם ברכה ראשונה כיון שדעתו לאכול או לשתות או להריח אעפ"י שמשהא הרבה בכדי עיכול ויותר ש"ד וממנהגו של עולם אתה למד שהמסובין בסעודה יש שותה כוס אחד בלבד בתחי' סעודתו ושוהין הרבה ומאריכין בסעודה ולאחר גמר הסעודה שותה כוס שני ואע"פ שכבר כלתה אותה הנאה דכוס ראשון ואינו מברך לפניו שסומך על ברכה שבירך על אותו כוס ששתה בתחילת הסעודה ומעולם לא פקפק אדם בזה ואין שם קפידה רק בהס"ד או בשינוי מקום. וכן יש להביא ראיה וכו' וכבר בא דין זה מפורש בהרמב"ם פ"ד מה"ל ברכות ה"ז ז"ל ואם לא גמר בלבו אלא דעתו לחזור ולשתות אפי' פסק כל היום כולו א"צ לברך עכ"ל הרי שבירר דברים הרבה שאפי' הפסק כל היום ש"ד כיון דיהיב דעתיה לחזור לאכול ולשתות אע"ג דפשיטא דנתעכל המזון שבמעיו כ"ש שנצרף דבריו שתיה לאכילה ובשתיה נראה דבציר שיעורה מאכילה וכמעט זמן הולכת הנאתה כדמצינו לענין צירוף אכילת כזית דמשערינן בכא"פ דהוי ג' או ד' ביצים וצירוף שתיה רביעית אין לה שהות כלל דברביעית נמי משערינן לה ואם נשתהא בה קצת אין אותה רביעית מצטרפין הא מוכח דהנאת שתיה גריעה טובא ואעפ"כ כללם ביחד שאם דעתו לחזור לאכול ולשתות ש"ד. כללא דמלתא לכתחילה ודאי מצוה עוב אל תק' רע ויאכל מיד הסעודה מה גם שכבר הורה זקן אך בדיעבד

אין

אין לו לקדש שניה והמחמיר לקדש עובר משום ברכה לבטלה והנלע"ד כתבתי :

שוב מצאתי להרשב"א בתשובה סי' תשל"ד ז"ל כתב רבינו סעדיה גאון צריך לאכול בליל שבת אחר הקידוש אפי' כזית ואם לאו לא יצא י"ח קידוש ע"כ ואין לדקדק מדבריו אלו דצריך לסעוד לאלתר לאחר קידוש ואי לא עביד הכי דלא יצא ידי קידוש דיש לתרץ ולומר דמ"ש שצריך לאכול אחר קידוש לא קפיד שיהיה תכף ולאלתר אחר קידוש אלא שבא רבינו סעדיה ללמדינו עיקרו של דין דלאחר קידוש בעי למיכל דאין קידוש אלא במ"ס ואי לא עביד הכי כגון ששינה מקומו הא לא הוי מקום סעודה ואף ידי קידוש לא יצא ולעולם לית לן למקפד שיהיה תכף לאלתר ע"כ והנלע"ד כתבתי עכ"ל :

והזו"א אות ק' על סי' רע"ג סק"ב הבי"ד השכנה"ג והגו"ר והברכ"י וציין לעי' בח"ג ד"ז מע"ג ואילך:

והשיו"ב סי' ע"ב בסוף אות ב' ז"ל וראיתי בס' הבתים כ"י שער א' מבית מנוחה שכתב וז"ל ש מהגדולים שכתב מי שאין דעתו לאכול בלילי שבת מקדש על היין ואעפ"י שאין שם הסעודה שאין מבטלים הקידוש מפני הסעודה ויש מי שכתב שאין מקדש אא"כ יש שום כזית וזה נראה עיקר עכ"ל הרי דגם הוא ז"ל תפס עיקר דגם דיש לו יין אין לו לקדש אא"כ יאכל מידי שיהיה במקום סעודה כמבואר עכ"ל :

והמו"ק בק"א רל"ד א' ז"ל וכ"ל היכא דלית ליה יין ויש לו שאר המאכלים המשביעים מקדש עליהם וכן החולה שאינו יכול לאכול לחם יקדש על מאכלו הנאות לו כי לחמו הוא שכל דבר הסועד קרוי לחם בכ"מ ובפ' וילידי ביתו הם יאכלו בלחמו גם תזה ושוק בכלל אע"ג דכי אפשר בפת ודאי איכו קדים דמוקדם לברכה הוא מיהא בדלא אפשר שאר מיני מאכל לגביה בערך חמר מדינה ניהו ושפיר דמי כך דעתי נוטה עכ"ל המו"ק :

סעיף ה'. כתב הברכ"י אות ב' ז"ל מדברי הגו"ר כלל ג' סי' י"ב מוכח דלא הקיל בשעת הדחק בקידוש היום ולכבוד רבים אלא שלא למחות בידם אתנס ודאי דאפשר נגע אלדי"ם בלבו אם ימלא ביום שבת בעידנא דעיילי אינשי לכבוד חתן או אבי הבן וכיוצא ומקדשין ואח"כ מביאין מיני מתיקה וכיוצא ואין שם פת הבאה בריסנין אלא מגדים וקאפי לא לטעום מידי שם כלל . ולא שני במה שהמקדש ישתה כל הכוס דלדעת הגאונים חשיב במקום סעודה דלא אהני כי אם לשותה הכוס עצמו דחשיב כאלו קידש במקום סעודה אבל לאחרים לאו מקום סעודה ואסור לטעום וזה פשוט ומבואר בש"ס והפוסקים ולא הוצרכתי לזה אלא לאפוקי הטועים שראיתי שטעו בזה עכ"ל . והנה זה הדין שכתב הברכ"י שאין מועל שתיית רביעית שבותה המקדש כי אם לבדו דוקא ולא לאחרים וצריך כל אחד לשתות לעצמו שיעור רביעית ומי שאינו שותה לעצמו שיעור רביעית אסור לטעום מידי כנז' הנה בהמקדש שתה שיעור רביעית כנז' הנה כן כתבו הרבה פוסקים להדיא הלא המה הרב חמד משה כאן ס"ק ג' ד' ע"ש במה שתירץ על קושית הרב ע"ז :

והזו"א דקכ"ע ב' הבי"ד הברכ"י ז"ל וכתב וז"ל וציין בס' מעם לועז בפ' יתרו קאפי' ו' דקל"ז ב' דכתב שם דרביעית יין של קידוש אם שותהו כולו המקדש מהני לכל הקהל וחשיב במ"ס אפי' לדידהו דלא שתו כלום ויכולים לשתות שארופי' והדומה ולא עוד אלא אפי' אם המקדש לא ישתה כל הכוס אם יטעמו בין כולם רביעית סגי בדיעבד לאיפוי קידוש במ"ס וזה דוקא בדיעבד אבל המלוקט הא' הוא אפי' לכתחי' יע"ש ועיין אבן העוזר בסי' זה ובמש"ל בס"ה עכ"ל הזו"א :

סימן רע"ה

סעיף א'. כתב בס' מעשה רב הגר"א ז"ל אות קי"ד ז"ל לא יקרא לאור הנר כ"א שנים בספר א' ולא באופן אחר . (א"ה עי' שע' סי' ער"ה ס"ז מותר לקרות במה מדליקין לאור הנר שהרי הוא מזכיר איסור שבת ואיך ישכח ע"כ ומדנקט פ' ב"מ להוד מוכח דפרקים אחרים ממש' שבת או בפוסקים הלכות שבת אסור ואעפ"י שמסייב שהוא מזכיר איסור שבת כוונתו איסור נר שבה דאלא"ה אלא דהלכות שבת מותר והא דנקט פ' ב"מ מלתא דשכיחא נקט משום שרגילין לקרות פ' זה בכל ליל שבת כמבואר בסי' ע"ר . תקשי מאי אריא דמשום שהו' מזכיר איסור שבת בריא תיפוק ליה דבלא"ה שרי דהו כעין דאבי פרקים ומה לקרות ההגדה בליל פסח שחל בשבת הותר משום דשגורה בפיו קצת והוי כעין ר"פ אעפ"י שאין קורין אלא א' בשנה פ' ב"מ שקורין אותו בכל ליל שבת לא כ"ש דרגיל על לשונו . אלא ע"כ הא דהולה שהתיר משום שמזכיר איסור בשבת מיירי אפי' במקום שאין קורין אותה בכל ליל שבת ומדנקט פ' ב"מ ולא שאר ה' שבת ש"מ דס"ל שלא הותר אלא משום שמזכיר איסור נר שבת לא יבא לידי הטיה וכמ"ש הגאון בביאורו שם הק"ה ונרשם שם הטעות על ס"ד וקאי על סעיף ז' תקורו משא דפשתים הוא עצמו מחזר עליו לשרפו וכו' אבל משום שמזכיר שאר איסורי שבת שאין לה שייכות לאיסור הטיית הנר וכו' וכי בשביל זה יהא זכור שלא להטות וילמד לשונות הפוסקים הסתומים בזה מן המפורש בהג"מי פ"ה מ"ה שבת הע"ו בלשון זה שהרי נזכר ושונה דיני נר שבת ואיך ישכח ומוכח דשארי הלכות שבת אסור עכ"ל :

הרב עמודי שמים דשמ"ע הביא ענין קריאת פרקי מס' שבת אחר הסעודה מהאר"י ז"ל וכן תם ערוגין וז"ל כך יפה להם . אכן טוב מזה ומזה לדעתי לעסוק בה' שבת מתוך ספרי הפסק כדי שידעו הלכות שבת שגוגות ושגורות בפה למען ידעון להזהר בה כראוי עכ"ל :

עיין להרב חיים לרהב בדיני מגיד אות ט' דמ"ח ב' שהביא מן פסח מעובין רנ"ו רכ"ז וס' יוסף אליכם אות רמ"ז רמ"ח דנדאיכא היכר בנר של שבת מנחול או ברי וכמו שהיה נוהג הרב הגדול בעל בית דוד הא לא וכו' ע"ש ובברכ"י בשיו"ב סי' רע"ד כתב דהיכר בנר של שבת לא עביד מידי כדי להתיר וישתקע הדבר ולא יאמר ע"ש . וענין שנירת הנר במפתח וכו' הביא ממתכ"ר ה"ם ער"ה ומחק"ל מ"ב חא"ח סי' ח' די"ב ג' בשם הרב"ח וכו' עש"ב והסכים עם מ"ש הרב א"ח ז"ל שם עש"ב :

סעיף י"ב. כתב הרב רו"ח וז"ל הנ"ה ונהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות משום ביזוי מצוה ולפי מ"ש נכא"ה"ע דאפי' בחול יש ליזהר משום סכנה כשיהיה ערום א"כ אפי' בחול ואפילו גדול לשתין נגד הנר שוים :

סימן ר"פ

ענין לבלוך השמרטוטין מדם בתולים דכיון שאינו אלא דרך לכלוך שרי עיין להמשד"ר סי' שכ"ח במ"ס

שמ"ה דף י"ח א' ב' שהביא ראיות לזה והביא נ"כ ראיה מדין בדיקת הפסק טהרה ביה"ק ע"י בגד. לכן והאשה שזאת היא בחזקת טומאה וספק שמא תראה ואיך מותר לה לבדוק ושמא עדיין היא שופעת דם וילכלך הבגד שהוא אב מלאכה וכו' מכל זה משמע דליכא חששא כיון שהוא דרך לכלוך ע"ש. ועיין להרב כרם שלמה על א"ח י"ד א"ס בשו"ת שבסופו סי' מ"ו בקונט' ג':

סימן רפ"ד

סעיף ג. ענין אם קטן המברך ברכות אלו מוציא בני אדם י"ח ק' ברכות וכן קטן המברך ברכות השחר אם מוציא אחרים י"ח הגם דהו"ל תרי דרבנן לחד דרבנן א"ל עיין מ"ש בזה המשד"ר דף ה' סי' רפ"ב ב' ועיין מ"ש אלי סי' קפ"ו וסי' כ"ג

סעיף ה. ענין המפטיר שבירך ברכות ההפטרה וקרא הפטרת השבוע או שהתחיל לקרות ושוב נזכר שטעה שהיל"ל הפטרת מחר חדש וכו' עיין להרב כה"ח ז"ל מ"ש בזה:

סימן רפ"ה

סעיף א'. אעפ"י שאדם שומע וכו' כ"ה לשון הרמב"ם הביאו מרן ז"ל בב"י וכתב הלבוש ס"ס ז"ל והיה נ"ל שאם אדם קורא א' מקרא וא' תרגום לבדו ואח"כ כשקוראין הפרשה בב"ה קורא עם החזן הפרשה מלה במלה ה"ז קיים שמו"ת אך מדברי ר"י קארו משמע שאעפ"י ששומע מהש"ץ חייב להשלים שמו"ת יתר על שמיעתו מהש"ץ והם דברי הרמב"ם ואיני יודע מהיכא נפקא עכ"ל *) ועמ"ש הא"ז בשם הפרישה: ועט"ז סק"א ע"ש. והכנה"ג הגב"י אות ג' ז"ל ע"ג שיטה ה' וכ"כ הרמב"ם ז"ל וכו' כ"כ בס' הלבוש הבין מדברים אלו שאעפ"י ששמע מהש"ץ חייב להשלים אותה שמו"ת יתר על שמיעתו ותמה ע"ז שאינו יודע מהיכא נפקא ול"ח אות ע"ל כתב שלא כתבו כן הרמב"ם ומרן ז"ל אלא לכתחילה ולי נראה שהדין עם הרמב"ם ז"ל מדסתמו בגמ' ואמרו לעולם ישלים אדם הפרשה שמו"ת ולא ביארו דדוקא כשלא שמעה מש"ץ וכן מצאתי כפי' כתבו' מהר"י מברונא מכ"י כתב בשם מהר"י ווי"ל ז"ל דצריך לקרות שמו"ת אעפ"י ששמעה מש"ץ עכ"ל השכנה"ג ועין מג"א סק"ח:

ענין קריאת תרגום בלילה ראיתי להרב כף החיים ז"ל סי' ר"ך אות ה' ז"ל תמיהא לי על מה שראיתי בס' תולדות אדם ח"א דע"ל ב' דביקש הגאון ר"ז זיע"א בליל שבת ללמוד שמו"ת ביע"ש והרי לפי דברי הרמ"ע אין ללמוד תרגום בלילה ואפי' ליל ששי וליל שבת וע"ש במחב"ר בק"א סי' קנ"ו וסי' רפ"ג ע"ש. ורחוק הדבר דלא היה לו פנאי בשני הימים מחמת אונס לא בששי ולא בשבת ללמוד כ"א דוקא בליל שבת ואולי י"ל דהיה יודע לזיק מעיקרא שלא היה לומד ולהורות להם הדין עשה כן ועיין בבאה"ט לענין ליל **) שמחת תורה ועי"ש בברכ"י עכ"ל:

ואני בעוניי כך נוהג פעמים אין מספר לקרות שמו"ת ליל שבת כשלא קריתי אותה עם הש"ק ביחד כשיש לי טרדת מצות ת"ת שיש עמו כתיבה שצ"ל דוקא בע"ש ואין לי פנאי ביש"ק שלא לבטל ת"ת דרבים הש"ק נר"ו ולכן קורא שמו"ת בליל שבת. ומ"ש הרמ"ע ז"ל הנה לדעת הרמ"ע ז"ל בדבור ג' אמר שאין לקרות תרגום בשו"ע***) וזה היפך מ"ש בשעה"כ שהרב האר"י ז"ל קרא שמו"ת ביש"ק וכו' ולתפוס מעט מדבריו לענין למנוע בליל ש' שלא נכתב להדיא בשה"כ ולהניח ענין יש"ק שנכתב להדיא בשה"כ הנה מה לי ולעסק הזה לתפוס כלל סודות שלא גילה אותם הרב האר"י ז"ל בח' שערים בשלמא דבר שהוא אסור עפה"ד ש"ס ועמודי הוראה ופוסקים או דבר שגילה הרב האר"י ז"ל לאסור הגם שעפה"ד מותר ראוי למנוע הגם שע"כ מצער עצמי מעט לאיזה סיבה שאח"כ דבר שאינו אסור עפה"ד כלל ועיקר והוא מסודות שלא גילה הרב האר"י ז"ל אין לי הכרח לצער עצמי קצת אפי' בשביל הפרטים שלא נתגלה להדיא להיפך בדברי הרב האר"י ז"ל והרי כמה דברים בקבלת הרמ"ע ז"ל מפורש להדיא בדברי הרב האר"י ז"ל להיפך ואי"א לפרטם וקצת מהם כתובים אגלי בסי' קכ"ו. איך שיהיה סודות שלא גילה אותם הרב האר"י ז"ל אין אחריותם עלינו עיין להרב חיד"א ז"ל בשיו"ב י"ד סי' פ"ט עיין אגלי על א"ח סי' ש' וסי' תל"ד:

סעיף ד'. מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת וכו' הגה מרן בב"י בענין צוואת ר' לבניו אל תאכלו לחם בש' עד שתגמרו כל הפרשה כתב שמשמע מהתו' והרא"ש וכ"כ מהרמב"ם שלא צוה אלא שלא יאחרו מלקרותה עד אחר אכילה אבל אם הקדים וקראה קודם השבת בכלל מצוה מן המובחר נמי הוא ומדברי ההגהות נראה קצת דדוקא בשבת קודם אכילה הוא דהוי מצוה מן המובחר ולא קודם לכן וראיתי מדקדקים שמתחילים לקרותה בע"ש וגומרים אותה בשבת עכ"ל. והמג"א סק"ו ז"ל קודם שיאכל היינו אם הי"ל אונס גדול בע"ש (הכוונות) ובמגיד מ"י במשלי כתב וז"ל ואי בעי לאתחלא בע"ש ולגמור בשבת קודם סעודה שחרית עכ"ל. והכנה"ג הגה"ט ז"ל וצריך להזהר להשלים הפרשה עם הצבור וכו' אם אפשר לו שלא יפסיק בה על שום דבר הוא טוב ויפה וכן ראיתי מהמדקדקים עושין כן וכן ראוי

*) **אמר** שמואל זה הסדר שנקט הלבוש שיקרא א' מקרא וא' תרגום ואח"כ ישמע הפרשה מהש"ץ נמצא שתרגום באמצע ולפי דעת השל"ה ז"ל אפי' כשקורא לעצמו שמו"ת אינו יכול לקרות עד"ז וז"ל השל"ה יש טועים וקורים פסוק מקרא ותרגום עליו וחוזרין וקורין הפסוק בקרא וכן עושין עד תשלום כל הסדרה וסברי דהכי ניחא וכו' אבל זה אינו דלשנא דגמרא משמע שנים מקרא בצירוף ואח"כ התרגום וכן מוכח בזוהר ובמקובלים וכמו שיתבאר לקמן סודו ואפילו לטעם הנגלה שכתבו קצת המפרשים מוכח כן לקרות בתרגום לבסוף שכתבו ז"ל שהטעם הוא כי התורה נתנה ג' פעמים ראשון בהר סיני פעם שניה באהל מועד שלישית באר היטב משום הכי אנו קורין כל פסוק ב' פעמים וה"נ תרגום כנגד באר היטב עכ"ל השל"ה. ומהלבוש נראה דלא קפיד בהכי או אפשר דלא דק בלישניה דלא נחית כ"א לאשמועינן דיוצא בקריאת הש"ץ וכעת צל"ח מה הוא דעתו בזה:

) **אמר שמואל שם בבאה"ט לא הוזכר ליל ש"ת כ"א ערב ש"ת ופי' הוא ביום הושענא רבה ולא ידעתי למה שינה לשון הבאה"ט וכ' ליל ש"ת:

***) **אמר** שמואל הרב האר"י ז"ל שקרא שמו"ת ביש"ק זהו דוקא כשהיה אונס גדול וכמ"ש המג"א סק"ו וז"ל קודם שיאכל היינו אם היה לו אונס גדול בע"ש (הכוונות) עכ"ל וכמ"ש הרב שיו"ב בסעיף ד' והביא הרב המחבר דבריו ויסמוך ונראה ודו"ק:

ראוי נבעל נפש לעשות סדה"י עכ"ל. והביאו המג"א ס"ק י"א ז"ל וטוב שלא יפסיק כלל בשיחה כ"ה עכ"ל והבאה"ט ס"ק א' ז"ל ואיסור גדול להפסיק בקריאת שמו"ת בדבור עכ"ל :

כתב השיו"ב ר' שאלוניקי ז"ל בן א"י שבא לח"ל ואשתו ובניו בא"י והוא נוהג בימים עוברים כמנהג א"י שהוא כאורח בח"ל ויום ח' ש"פ חל בשבת דבא"י קורין פ' אחרי ושאול שאל הא"ב הזה אם יקרא פ' אחרי שמו"ת בשבת אחרי שזו ח' ש"פ בח"ל והוא נוהג כמנהג א"י ומתפלל בלנעה תפילה שבת ואני הד"ל אומר דלענין זה ינהוג כח"ל ונא ילמוד פ' אחרי בשבת ועפי עדיף להשלים פרשיותיו עם הצבור שהוא עמהם ולענין זה לא יעשה כא"י ועוד דהרמ"ע מפאנו ז"ל כתב דאין לקרות תרגום בי"ט ושבת והגם דנמ"ש בספ"כ בסידר מהרש"ו ז"ל בנו של רבינו מהרח"ו ז"ל נראה שרבינו האר"י ז"ל נהג להיפך כשהיה אנוס לקרות בשבת שמו"ת מ"מ בנד"ז עפי עדיף לקרות הפרשה שמו"ת כבני ח"ל ומקרי משלים פרשיותיו עם הצבור אשר עמהם דגם רבינו האר"י לא עשה כן אלא מתוך הדוחק כן נ"ל לדעתי הקלרה עכ"ל :

סעיף ו'. ענין האר"י שמלמדים אותו לתינוקות אם עולם במקום א' תרגום הנה רבינו הטור כ' וז"ל ואם לימד הפרשה בפי' רש"י חשוב כמו תרגום שאין כוונת התרגום אלא שיבין הענין אבל אם קורא בשאר לע"ז לא ע"כ וכתב מרן ז"ל ע"ז וז"ל התו' והרא"ש כ' הם פי"מ דס"ה ללועזות בלע"ז מהני כמו תרגום ולא נהירא שהרי התרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא וכתב הרא"ם ז"ל עוד ונראה שהקורא בפי' התורה יוצא בו ידי תרגום כיון שמפרש בו כל מלה ומלה וכ"כ סמ"ג וז"ל ואני דנתי לפני רבותי שהפירוש מועיל יותר מהתרגום והודו לי וכתבו המרדכי בשם"ובהגהות בפ"ג מה' תפילה דברי הסמ"ג ניסו כתבו סמ"ג והגהות דאין נראה לר"י ורב עמרם ורב נטרונאי שכתבו שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני ע"כ וירא שמים יצא את כולם ויקרא התרגום ופירש"י עכ"ל והשכנה"ג הגב"י אות ב' וי"ל שמלמדי תינוקות וכו' כ"ב ומסתמא למדו בפי' שמקרא ומיירי שלמדו ג"כ התרגום א"ת אות מ"ג עכ"ל ומג"א ז"ל מלמדי הנוקות נ"ל דדוקא בימיהם שהיו לומדין פי' המקרא עם התנוקות אבל לומד פי' המלות לחוד לא יצא עכ"ל והכנה"ג. ז"ל פסוקים שאין להם פי' נ"ל ג"פ מקרא כמה פסוקים שאין תרגום הר"ס מינ"ן ז"ל סי' פ"ז עכ"ל :

סעיף ז'. בספר נכ"י כ' שאחר קריאת שמו"ת יקרא הפטרה של אותה סדרה אפי' אם ע"ש ר"ח או ד' פרשיות או איזו אופן שיהיה וכ' שם דל"ת ז"ל ואח"כ אומר שיר של יום כדי שיהיה בלול בתנ"ך: אח"כ יאמר משנה דאמונה דשבת ואח"כ אומר ת"ר הונא בריה דרב יהודה אמר ר' אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שמו"ת ואפי' עטרות ודיבון שכל המשלים פרשיותיו עם"ל שמו"ת מאריכין לו ימיו ושנותיו. ברכות דף ח' ואח"כ אומר משנה א' של כ' ילידה והיא זו י"ם בלימה מספר י' אצבעות ה' כנגד ה' וברית יחיד מכוון באמצע במילת לשון ומילת מעור. ואח"כ ילמוד קצת מהזוהר של הסדרה של אותו שבוע ומי שאין לו זוהר יאמר מאמר זה מפ' יתרו שהוא מעניני דשבת. זכור את יום השבת לקדשו ר"י פתח וכו' עד שיגיע רי"ן אמר אפי' ביומא דשבתא נמי עכ"ל *) וכמדומה שכן ראיתי בשל"ה וכמדומה ג"כ שכן ראיתי במעשה מפה וכן היה נוהג מו"ר הרב הגדול כמוהר"ר סעדיה מרגאני ז"ל תכף אחר הפ' שמו"ת שהיה מסדר כל הנז' ע"פ אחת לאחת ואנחנו עמו ביחד בכל יום ו' אבל אנחנו לא הטרחנו על אחרים ואפי' על עצמינו מכל מה שאין חייבין מהש"ס ומר"ן ז"ל והלואי שנקרא ביחד הפרשה שמו"ת בכל ע"ש מלה במלה בעה"י :

סימן רפ"ו

סעיף ג'. עיין בזה מחלוקת הפוסקים אי בעי לקדש הטועם קודם מוסף א"נ ונלע"ד דאם מקדש על היין ואוכל מעט פירות במהירות כדי שלא יבטל משמיעת קדו' וחזרה או קש"ת וכיוצא די דהו"ל ב' חומרי כיון שיש פו' שאומרים שעדיין לא הגיע זמן קידוש עד אחר מוסף ושם מהרש"ל והג"ך :

והנה נור"ף מ"ש הזל"א על סי' רע"ג ה' ז"ל פירות וכו' בשה"ג כתב דאף בפירות דיו ודעת הש"ע עיקר מ"א וכן הסכים הגו"ר כלל ג' סי' י"ב עכ"ל ובצירוף כמה עצמים יהיה דעת השה"ג ג"כ שניף עמהם והנה נור"ף דעת הרא"בד פכ"ע דמתיר לטעום קודם קידוש של יום וא"כ הנה דלא יצא י"ח בקידוש זה אין איסור באכילת אותם פירות לדעתו ז"ל ע"ד מ"ש הא"ר בסעיף זה ונ"ל דמיירי שחוזר ומקדש כראוי אחר תפי' מוסף. ונראה דזה דעת מהרי"ז שהביא הברכ"י כתבתיו בסעיף זה ע"ש :

והנה נור"ף דעת האומרים דבקידוש של יום לא בעינן שיהיה במ"ס עיין בברכ"י סי' רע"ג אות ב' והביאו הזל"א שם דקכ"ע ב' והגם דקי"ל כמרן סי' רפ"ע עכ"ז בצרוף כל אלו הצדדים יש להקל במידי דרבנן כנלע"ד וגד"ז כיון שחוזר ומקדש אחר מוסף כראוי הוא במכ"ם ממ"ש הכנה"ג בשם ריא"ז הוב"ד בשה"ג פע"פ והביאו הזל"א דק"ל ב' ע"ש :

גם אם מקדש על כוס קטן דיי"ש קודם מוסף ואחר מוסף מקדש על היין כראוי נלע"ד דיש להקל בצירוף הפו' דס"ל דא"צ לקדש קודם מוסף ודס"ל דמותר לטעום קודם קידוש של יום ודס"ל דביי"ש הני בכך כיון דזה הכוס **) קטן בא מכמה רביעות יין ואיני זוכר עכשיו באיזה מקום ראיתי זו הסברא אם הוא ראוי לסמוך עליו א"ל מ"מ לפי מ"ש הע"ז ר"ש ר"י ע"ש אפשר שיסבור כך והגם דלא קי"ל כוותיה כמ"ש שם עש"כ מ"מ בנד"ז בצירוף כל הני סברות יש להקל במידי דרבנן כנלע"ד. אבל לענין אחר מוסף איני מסכים ע"ז אא"כ היי"ש חמר מדינה ובכוס רביעית ושותה לפחות בצירוף המסובין מלא לוגמיו הגם שאין מנהג בני אדם כך ויש נהם כמה בעלי תורה ועיין להמהנ"ה סי' ער"ב סק"ו :

גם אם אין לו יין הרבה ורוצה לקדש ולטעום מעט ולחזור לקדש אחר מוסף ולשתות מלא לוגמיו ש"ד כיון דבאמת יוצא י"ח קידוש :

כתב המג"א ס"ק א' דבעי קידוש הגם שעדיין לא התפלל מוסף כיון שכבר התפלל תפילת שחרית ולכן יקח כוס יין וכיוצא דבר שיועיל בשביל דין קידוש במ"ש או שיטעום פירות ויתפלל במקומו ויאכל אח"כ הפת ע"ש עיין ח"ס ותחל"ס. וכ"כ הרב ע"ת ז"ל מותר לטעום וכו' והיינו כשמקדש כבר אבל לטעום קודם קידוש ודאי דאסור וכמש"ל סי' רע"ת עכ"ל. והרמ"ז ז"ל

---

*) **אמ"ש** כ"כ במ"ת ס"ק י"א בשם של"ה ותימא שנעלם מהרב המחבר ז"ל וכ' בדרך המזון :

) **עיין להרב ארץ חמדה בהוהגות אות י"ד שזה עצה גמור ואפי' הרב ע"ז מודה גבי קידוש :

ז"ל באגדותיו סי' ג' ז"ל מאי דקאמר מר בטעימה בן יוצר למוסף פשיטא לי דהכי הוא משום דאכתי לא מטא זימנא דקידושא רבה וכו' עכ"ל והביאו המחב"ר בק"א וכתב דהא"ר כ' דהא דמותר לטעום וכו' אחר קידוש דחל עליו חובת קידוש מיהו בשעת הדחק שאין לו יין מותר לטעום בלא קידוש. והרב פע"ז סי' פ"ע סק"ד ז"ל ואף קודם תפילת מוסף מותר לשתות כי לא הגיע עדיין זמן קידוש מהרש"ל בהגהות עכ"ל. והרב זל"א אות ק' דקל"א כתב דהרב"ח וע"ת ומ"א וא"ר ומהר"ם אלגאז"י ס"ל דחל עליו חובת קידוש ואסור לו לאכול או אפי' לשתות מים בלתי קידוש אמנם הטע"ז כ' בשם רש"ל דלא חל עליו חובת קידוש עד לאחר תפילת מוסף וכ"כ הרב כ"ץ בסי' רפ"ט ע"ע וציין א"ר בסי' רפ"ו דכתב דמ"מ בשעת הדחק שאין לו יין ופת רק פירות וחלש ליביה מותר לטעום קודם מוסף בלא קידוש ויש לסמוך בזה על הראב"ד פכ"ע דמתיר לטעום קודם קידוש של יום ועוד בזה יש לסמוך על הכ"ץ וכו' ע"ש והברכ"י ז"ל הרוצה לטעום קודם מוסף יקדש מקודם ואם ירצה יקדש ויאכל כזית פת או פירות קודם מוסף ואחר מוסף יחזור ויקדש ונפיק אלי' דכ"ע מהר"י זיין וכו' וגם' א"ר וכו' כנז"ל ועיין להרב חיי אדם כלל ו' אות י"ח ואות י"ע ובאות כ"ב כתב וז"ל מקום סעודה לענין קידוש וכו' וכ"ש מיני מזונות שני אבל פירות לא מהני וכן שכר דאע"ג שמקדשין עליו לא מיקרי סעודה שאינו סועד הלב והש"ג כ' דאפי' פירות מהני ויש לסמוך עליו בשחרית אם חלש לבו וכ"כ א"ר עכ"ל: זה הדיבור שייך לסי' קכ"ד וקל"א ותכ"ג ושייך ג"כ כאן

כתב הרב כף החיים סי' ל"ד אות י"ג ז"ל היים ביד לבון מדברת לרך חיים תוכחות דבחזרת מוסף ר"ח לא יעשה סקשרים ועניבות של זרועותיו כדי לכסותם מפני הלינה והקור בעודו שומע חזרת העמידה כמו שהוזהר בזמירות שלא יתעסק בשום דבר כשאומר הזמירות כנז"ל שם ואפי' ליקח הרצועות של התפילין לכורכם כדי להניחם בתוך כיסן אין לו לעשות זה בעודו שומע החזרה מהש"ל כדי שיכוין דעתו הטיב וגם אינו כבוד שנים בעודו מדבר לפני ה' להשים ידו בעסק וטוב ויפה שלא יכרכם כי אם אחר עלינו לשבח אם מלך בלא יהיה קורא פטום הקטורת וידים עסקניות זאת ב' דמחזי עליו כמשא ומגלה דעתו דאינו רוצה להניח אח"כ ממה שממהר לסלקם עכ"ל ועד"ז ראיתי להרב ארץ חמדה שמנע לחלוץ תפילין דרש"י ולהניח תפילין דר"ת בעת שש"ל הזור התפילה:

ענין טעת הגזירה שתקנו לו' ק"ש בהבלעה בין סקדו' דתפי' שחרית חול ובוי"ט כדי לצאת י"ח ק"ש אם היו אומרים אז בהבלעה כל ק"ש לא כמו עכשיו אחר ביטול הגזירה שלא תקנו במוסף לזכר הנס אלא תחי' וסוף דק"ש דהיינו פסוק שמע ישראל וכו' ולהיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם. או"ד גם אז לצאת י"ח ק"ש לא היו אומרים בהבלעה כי אם תחי' וסוף הנז':

הנה מרן ז"ל בב"י סי' תכ"ג הביא מהש"ל סי' מה' וז"ל מצאתי בתשו' הגאונים לפי שבימי רב גזר יוזגדר מלך פרס שלא יקראו ק"ש מה עשו חכמים שבאותו הדור תקנו להבליעו בין הקדושות ריבא שמע ישראל וסיפא אני ה' אלהיכם ולמה תקנו לו' בהבלעה כך כדי שלא תשתכח ק"ש מפי התינוקות ובקשו רחמים מן השמים ובא תנין בחצי היום ובלע יוזגדר מלך פרס בבית משכבו ובטלה הגזירה אמרו חכמים שבאותו הדור לא נבטל שלא לאומרה בקדושה כלל כדי שיתפרסם הנס לדורות אלא נקבע אותה בתפי' המוספין ובתפי' נעילה שאין בה ק"ש כלל וכן מנהג בבתי ישיבות עכ"ל. נמלא שהתקנה מעיקרא בעת הגזירה לא היה אלא רישא וסיפא ולכן מקשה ולמה תקנו בהבלעה כך כדי שלא תשתכח וכו' ולא אמר כדי לצאת ידי ק"ש מפני שלא תקנוה אז בשלימות מפני כך הוצרך לטעם שלא תשתכח וכו':

והרד"א כתב בזה וז"ל ומה שנהגו לו' קדושה רבה מפני שיש בה התחלת ק"ש וסופה שאנו אומרים בה שמע ישראל וכו' ובסופה להיות לכם לאלהי' וכו' וס"ע לפי שגזרו על ישראל שלא לקרות ק"ש תקנו שיהיה אומרו ש"ץ בהבלעה בעמידה בכל תפי' שחרית בין בחול בין בשבת. והטעם שנים אחריו כדי לצאת י"ח ק"ש וכשנתבטל הגיזרה בטלו לומר כן בכל התפילות וקבעו לומר בתפי' מוסף מפני ב' דברים הא' לפי שאין בתפי' מוסף ק"ש והב' כדי שיתפרסם הנס לדורות ולהודות לשם על ביטול הגזירה כך כתבו הגאונים עכ"ל הרד"א ז"ל. וכ"כ הרב הלבוש סי' תכ"ג סוף ס"ג. והנה הנס שכתבו כדי לצאת י"ח ק"ש מדסיימו לומר וקבעו לומר בתפי' מוסף וכו' ולא דקדקו לומר וקבעו לומר תחי' וסוף בתפי מוסף שעי"כ יתבאר שבתחי' היתה התקנה להבליע כל ק"ש ש"מ דמה שקבעו בתפי' מוסף הוא עצמו שהיה בתפי' שחרית בעת הגזירה דהיינו תחילה וסוף כגלע"ד מדקדוק ל' הנז'. ומה ביוצאים י"ח ק"ש היינו פסוק א' דוקא. ומ"ש מרן ב"י בשם שה"ל דה"ע שלא תשתכח וכו' ולא אמר לצאת י"ח ק"ש היינו משום דתקנו לומר סיפא להיות לכם לאלהים וכו' וע"ז שאל ולמה תקנו לומר בהבלעה כך. ר"ל בזאת המאלה רישא וסיפא כנז' שאם הוא לצאת י"ח פסוק א' היה די בפסוק א' ומשום זה אמר כדי שלא תשתכח ק"ש מפי התינוקות:

וגם' א"ז הנד"מ ח"ב סי' ג' זל"ל וזה שאנו אומרים פעמים באהבה שמע וכו' השיב רב שלום ריש מתיבתא דמתא מחסיא בתפילות של שחרית של בוי"ט ויה"כ אין מנהג לומר פעמים באהבה בישיבה ובבבל כולה אלא בתפי' מוסף בלבד וביוה"כ אף בנעילה מפני שנגזרה גזירה על שונאיהם של ישראל שלא לקרות ק"ש והיה אומר אותו ש"ץ בהבלעה בעמידה בכל תפי' שחרית בין בחול בין בשבת כיון שבטלה הגזירה והיו פורסים את שמע כתקנה ומתפללים בקשו לסלקה כל עיקר שהרי חזרה ק"ש למקומה אלא אמרו חכמים שבאותו הדור נקבע אותה במוסף שאין בה ק"ש ולמה קבעוה במוסף כדי שיתפרסם הנס לדורות לפיכך במוספין אומרים ובתפלת שחר אין אומרים שהרי קרו ק"ש כתקנה. ויש מקומות שאומרים להיות לכם לאלהים וגו' ואינן מפסיקין אבל בס' המקצועות כתב התקינו רבנן למימר בהבלעה בכל צלותא וצלותא רישא וסיפא ריבא פעמים באהבה שמע אומרים וענו גבורה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וסיפא להיות לכם לאלהים וענו גבורה אני ה' אלהיכם דהיינו כמנהגנו. ועוד כתב בספר המקצועות דסדר קדושה נמי גזרו מלכות הרשעה דלא למימר קדושה מה עבו כשרים שבאותו הדור כיון שהולכין שלוחי מלכות נכנסין לבתי כנסיות ומתחילין פסוקי גאולה ובא לציון גואל ואני זאת בריתי ואתה קדוש ואומר כעין קריאה וקרא זה אל זה ואמר קק"ק ומתרגמין לה לקדושה ומקבלין דין מן דין ואמרין ותוזין ואומרין פסוקי דקדושה אהריתי עברי ותרגום ותשאני רוח ואשמע אחרי ומתרגימין ונטלתני רוחא ושמעית בתראי וכו' ופסוקי דרחמי אחרים ואעפ"י בחזרה קדושה למקומה לא סילקו קדושה זו אבל אומר אותה בחול אחר תפלה ובשבוי"ט במנחה וכו' עכל"ל:

והכלבו

והכלבו דל"ח ה' ז"ל וכתב בעל האשכול במוסף בוי"ט ויה"כ ובנעילה אומר שמע ישראל ואני ה' אלהיכם שהוא ראש וסוף הק"ש לפי שגזרו שמד שלא לקרות ק"ש כלל ועמדו והתקינו זאת הקדו' בכל התפלה ואחר ביטול השמד עקרו את זאת משאר הקדושות חוץ מאלו כדי שיהיה זכרון לישראל מביטול השמד הועיל ואין באלו התפלות ק"ש לעולם עכל"ל. עיין ס' הגיא וסדה"י:

ענין נוסח תכנת שבת אם הוא בכ"ף הנה כ"ה בכל ספרי הראשונים ז"ל. וי"מ שהוא לשון מנין כמש"ה ותוכן לבנים וגו' וי"מ שהוא לשון בירור כמש"ה ותוכן לבות וגו' עיין ספר הגיא וספר דעת זקנים לבעלי התוס' ז"ל וס' הכלבו סי' ל"ז ורבינו הטור כאן מג"א ופ"מ באשל אברהם וכס' הפרד"ס לרש"י דכ"ו א' ז"ל תיקנת שבת רצית וכו' ולא ביאר כלום ע"ש וכ"ה בספר חסד לאלפים וכס' פע"ח וס' מ"ח כתבו בפירוש של"ל תקנת בקו"ף. ועתה הראני ידי"ן הרב ר' אליהו מאני נר"ו שכ"כ הרב מקור ברוך דף רע"ג ג' ז"ל תכנת כל אלה לכבוד אהרן וכו' ודע שבספר הכונות נאמר של"ל במוסף תקנת שבת וכו' ולא תכנת בכ"ף שהוא לשון תרגום ע"כ. לכן נלע"ד שגם כאן צ"ל תקנת וכו' עכ"ל. והקשה ידי"ן הרב ר' יצחק מפראג הי"ו דלכל פירושים הנאמרים בזה הוא לה"ק ולא לשון תרגום כמש"ה ותוכן לבנים וכתיב ותוכן לבות וכתיב תכנת עמודיה סלה וצ"ע:

סימן רפ"ה

סעיף ג'. הרב כף החיים סי' ל"ו אות ב"א ז"ל חלם חד על חבירו בשבת לא יגיד לו עד שיעבור השבת כ"ד והאל יוסף ומחב"ר סי' פר"ח ועיין י"א מ"ב וכמו כן יזהר שלא לדבר בפני חבירו שענין שמגיע לו צער או יגון ואנחה ומכ"ש בשורה שאינה טובה לו שיהיה שומר פיו ולשונו וכשפותח פיו לדבר דבר בין בשבת בין בחול יסתכל בתחילה היטב את העומדים לפניו ואח"כ יפתח פיו וזה דרך ישר בעיני אלהים ואדם ועיין סה"ח סי' ק"י ומג"א סי' ש"ז וכס' זוטא רו"ח סי' פז"ר עכ"ל:

סעיף ד'. הרב כף החיים סי' ע"ז אות כ"ד וז"ל אם בא לו התעוררות תשובה והתלהבות בלבו להתודות על חטאיו אפילו בשבת לא ימנע עצמו כן המציא לנו מוס"ר מר שארינו ח"ק ופריטא הפרד"ס זצוק"ל בספר אות היא לעולם מע' ו' ד כ"ג ב' וריש ע"ג ולפי דברות קדשו לא נפלאת היא ולא רחוקה הסברה של הרב יוסף עליכם שהבאתי בקונט' חיים לראש בסוף הספר וכמ"ש עליו ועיין בבאה"ט סי' ק"ז וסי' פר"ח ובזל"א ה"א מע' ו' ע"ש ולקמן במש"ק בס"ד ודוק ועיין להרב שלמי חגיגה דקל"ו ב' עכ"ל:

סעיף ו'. כתב הכה"ח ז"ל המתענה בשבת אומר עננו וכו' אם עברה מתענים ת"ח בשבת יאמרו עננו בחזרה הבכנה"ג ועיין להרשב"ם סי' תר"ה עכ"ל:

סעיף ט'. כתב הרב שארית יעקב פ' אמור דף מ' א' ב' ז"ל בפ"ד מיתות כשמת ר"א היה ר"ע מכה בבשרו עד שהיה דמו שותת לארץ והתוס' הקשו שם דהא איכא משום ושרט לנפש ותי' משום שרט לנפש ליכא דמשום תורה קעביד דאמר הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן ע"כ וכוונתם רצויה דשריטה לא נאסרה אלא על המת דוקא אבל על צער אחר שריטה כדאי' בסוף מכות שרט על ביתו שנפל פטור מקרא דשרט לנפש שאינו חייב אלא על המת וה"נ ברע"ק כיון דמשום תורה קעביד ולא על הנפש ליכא משום שריטה וכ"כ הרא"ם ז"ל בפי' דבריהם בפר' קדושים ושרט לנפש וגו' ע"ש והרא"ש ז"ל בפרק ואלו מגלחין כתב בשם הרמב"ן ז"ל דדוקא שריטה אסור אבל אם מכה בידו על בשרו שרי כדאשכחן ברע"ק שפגע במטתו של ר"א והיה מכה על בשרו עד שדמו שותת בארץ והרא"ש השיגו דדבר תימא הוא דכיון דבין ביד בין בכלי אסור היאך יהא מותר דרך הכאה והעלה שהעיקר שאף דרך הכאה אסור ורע"ק שאני דמשום תורה קעביד כמ"ש התוספות שם (מכאן שמכו את הקודמין לדרוש ברבים ביום שבת קדש) עיין עין המים דף ח"ן ג' שהביא כזה דברי מהרימ"ע בדרשותיו פר' אחרי מות ד"ב וציין להרב עטרת כסף דקס"ב ד' מ"ש ע"ד מהרימ"ע ועיין להרב בינה לעתים דע"ב דקל"ג ד' ולה' שארית יעקב פרשת אחרי ובתבו' ה' צפיחית בדבש סי' כ"ה כ"ו ובס' שנות ימין די"ח בדרוש ה' לשבת תשובה עכ"ד עין המים:

והרב נפש חיים פ"ע ה' אות כ"ח ז"ל הספד שעושים על הצדיק ות"ח ביום שב"ק עיין בספר דרשות למהרימ"ע ז"ל פרשת אחרי ולהרב עטרת כסף פרשת שמיני דקס"ב ב' ובספר בני שלמה דנ"ה ע"ג וס' ברית אברהם הנ"ל וספר בן פדהצור דל"ח וספר דרכי שלום פרשת במדבר דפ"ז ג' וכאלה רבים אשר תקראו אותם כל אחד לפי דרכו יש דרך ליישב טעם למנהג כי ליכא איסורא בדבר ונלע"ד להיות מורה היתרא ממ"ש בזוה"ק פר' ל"ו דף ע' א' דהת"ח נקרא שבת ויש לכבדו כמו ש"ק ע"ש ובזה נראה טעם למ"ש בכתובות בבבלי ובירוש' מס' כלאים פ"ט סי"ג דכאשכבתיה דרבי נעשה נס וליל שבת כיום יאיר דהיינו משום עצמא גופיה כי רבינו הקדוש היה לו כמו קדושת שבת ממש ונאמר שכן לא נמנע עצמנו מלעשות הספד והקונן לצדיק אפי' ביוש"ב כיון שהכל הוא לכבוד השבת גופיה שהוא הת"ח הצדיק צ"ל למיחש בה. ועפ"י הנז' הנה מקום אתי לבאר כונת המאמר בשבת פרק המוצא כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו ולמדו כן מיהושע מלמד שרגש עליהם ההר להרגם והיינו דכל שמתעצל בא לרבויי מי שמתעצל עצמו בטענה כי לא נכון למעבד הספדא יומא כי האידנא שהוא יום שב"ק ולא בא לבו דהת"ח איהו גופיה היינו שבת קדש וכן עפ"י מדותיו ראוי לקוברו בחייו דהיינו כדין הנסקל וכמו שהביאו ראיה מזמן יהושע שרגש עליהן ההר להרגן שהוא מיתת סקילה כמו המחלל שבת שנאמר עליו מחלליה מות יומת כדאיתא התם ורוח אחרת אתי ליישב לזה עם מאמר רשב"י זיע"א בזוה"ק פ' יתרו דפ"ט ב' וז"ל הא אר"ש כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת מאי טעמא בגין דלא יתחזי דינא בהאי יומא ואי תימא הא לגבוה סלקא בכל מושבותיכם קאמר ולא לגבוה והכות דסלקא לגבוה לאכפייא לדינא אחרא סלקא וכו' ע"ש. והנה ידוע דנשמת הצדיק העולה למעלה הוא לשכך את הדין וזה שיוכל לעלות הוא ע"י בכיה והספד כידוע לכל ד"ת ודין ובכן ראוי והגון לעשות הספד אפי' ביום השבת:

עוד נראה ליישב לזה עפ"י מ"ש הרא"ש פ"ק דשבת די"ט עמ"ש שם אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת דהעוסק במצוה פטור מעונג שבת ולכן כיון דבכיה והספד על הצדיק ות"ח הגדילו בשבתה

בשבתה והחמירו בשוגגה הו"ל עוסק במצוה ולא יהיה זאת לפוקה ולמכשול ועיין להרב שארית יעקב דף מ"ד א' ודוק:

אך יאמר עפ"י מ"ש בר"ח סי' תשל"ה וז"ל אמר לחכם אם אעטף בו בשבת חרד עיני א"ל יותר טוב העשה כשתתעטף שתקנה לך מצוה ולאותו איש תהיה זכיות ושכר טוב באותו עולם ע"כ. ופשט דברי ס"ח נראה שהוא אפילו ביבכה בשבת דאיכא תרתי לטיבותא א' שעושה מצוה לעצמו ב' שמזכה למת כמו כן י"ל בענין הדרוש והספד דמלבד מה שמזכה לעצמו דמחדש בדברי תורה ומקיים מצות ההספד כראוי גם מזכה לאחרים דלא יבצר מחכמה ומוסר ששומעין מפיו ובפרט הקדיש שאומרי' על ההגדה שהקב"ה מוחל עונותיהם של ישראל והוי מזכה את הרבים עוד זאת שעושה עילוי גדול וקורת רוח לנר"ן של המת חוץ מהמעלות אשר תסובבנה מהמת ההספד ודורש אל המתים כנז"ל מזה את אותותי' אשר שמתי בם והנה שראיתי להמפרש שם בס"ח שפי' בענין אחר לדידי שמיע לי דפשטן של דברים נראה כמ"ש בעניותין ודוק עכ"ל:

סימן רפ"ט

סעיף א'. מנהג עירינו שאומרים קודם סעודת הבוקר לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה וכו' עד סוף המזמור ואח"כ מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר וכו' והנה מזמור לדוד ה' רועי הוא עפ"י הרב האר"י ז"ל לאומרו קודם כל סעודה ולדוד מזמור וכו' הנז' נלע"ד סמך ממ"ש פר' כל כתבי דקי"ט א' והביאו בא"ז ח"ב הל' שבת סי' פ"ח ז"ל תניא א"ר חב"א פ"א נתארחתי אצל בעה"ב אחד בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ט"ז בני אדם וט"ז שלשלאות של כסף קבועות בו וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים וכשהן מניחין אותו אומרים לה' הארץ ומלואה וכו' וכשהן מסלקין אותו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ופי' הרב יעקב דאורלינש דמש"ה הוא אומר כשנחה לה' הארץ ומלואה לפי שעדין לא ברכו ואסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה לה' משמע קודם שהוא לה' וכשמסלקין שכבר ברכו היו אומרים והארץ נתן לבני אדם וכ"מ פירש"י ור"פ כיצד מברכין ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם ל"ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה עכ"ל. ומפני שמרבין בסעו' הבוקר דיום שבת יותר משאר הג' סעודות לכן נוהגים לומר כך קודם לה וכשמתחילים פסוק הא' גומרים כל המזמור כנלע"ד טעם המנהג הנז':

שם ומיהו לשתות מים וכו' כתב הרב תוס' שבת סי' רפ"ו סק"ד ז"ל קודם שחרית דאסור לאכול קודם תפילה לא חל עליו חובת קידוש עדיין והבאי לשתות מים דמותר קודם תפילה כמ"ש סי' רפ"ט וכו' ולפי מ"ש סי' פ"ט דמותר לאכול לרפואה קודם התפילה א"כ חל עליו חובת קידוש אפי' קודם תפילה מיהו י"ל דכיון דהוא לרפואה שרי גם קודם קידוש דלא גזרו בזה ורפיא בידי עכ"ל:

והזל"א דק"ל ב' ז"ל ועם דהרב פרי הארץ ח"א סי' ח' עלה בהסכמה לענין הצמא והרעב דמותרים קודם תפילה דלגבי דידהו חל עלייהו חובת קידוש וצריכים לקדש קודם תפי' היינו טעמא דהט' שהתירו המים הוא משום דאין קידוש אלא במקום סעודה דהוא על פת ויין אבל לא על המים ומש"ה לא חל במים חובת קידוש אבל הצמא והרעב דמותרים לאכול פת קודם תפילה לדידהו חל עלייהו חובת קידוש יעש"ב וא"כ ממילא בנד"ד שהוא חלב לרפואה הו"ל כמים שאין שם קידוש עליו ושרי לשתותו בלא קידוש ועיין סי' רע"ג בבאה"ט סק"ז כנלע"ד פשוט עכ"ל:

סעיף ב'. כתב הרב נחלת שבעה ח"ב סי' ל"ה ז"ל אמר הצעיר שמואל יעקב ראיתי שנהג בפי כל ההמונים גם אפי' בני תורה מרגלא בפומייהו דאין מקדשין בשחרית בשבת על יין שרף ואומרים הטעם שהוא זיעה בעלמא ותמיה לי טובא כי לא ידעתי לזה שום רמז וחשש איסור בדבר לגמרי ואף אם יהיה זיעה כדבריהם מה בכך כמבי"ת בס"ד כ"ש שאינו זיעה רק ממשות התבואה ועיין באורך בתשו' למהר"מ טיקטין נדפסת באלפסי דף א' לסדר נשים לענין ביעור חמץ שהוא חמץ ממש ולא זיעה:

ובתשובת משאת בנימין סי' נ"ח ואי משום שאינו חמר מדינה לא שייך רק לענין קידוש היום משא"כ קידושא רבה שאינו רק משום הכירא דאם לא יעשה רק ברכת המוציא לא יהיה היכר בין שבת לחול כדעת הרא"ש וכדאי' בא"ח סי' רע"א וא"כ לא כ"מ מידי אף אם אינו חמר מדינה וגדולה מזו כתב רש"ל בתשו' שאפי' בהמ"ז מברכין על משקין היותר גרוע כגון קאוס או בארשט א"כ כ"ש קידושא רבה שמשום היכרא מקדשין עליו ובפרט שהוא יותר חביב לשתות יי"ש אצלי' ריקניא יותר משכר דהא אפי' בשני מיני פירות ואחד מהם מז' המינים דאפסיק הלכתא כר"י דז' המינין עדיף אבל אם אין ביניהם אחד מז' המינים וברכותיהן שוות ד"ה חביב עדיף וא"כ ה"ה הכא ביי"ש ושכר שברכותיהן שוות שביניהם ברכתן שהכל שצריך להקדים היי"ש שהוא חביב אף אם נניח שהיה זיעה בעלמא אין בכך כלום ושמו מוכיח עליו דהא נהנה ממנו ואדרבה אם מקדש על שכר ולא טעים ליה בצפרא אצלי' ריקניא חושש אני לברכה לבטלה דבשלמא דאם מקדש על היין אע"ג דלא טעים ליה שפיר דמי מאחר שהחיוב הוא בכך ודמי למי שאינו אוכל מצה דחייב לאכול כזית בליל ראשונה אע"ג דלא טעים ליה ולא נהנה ממנו דמצות לאו ליהנות נתנו משא"כ במקום דמקדשין על משקין רק משום היכירא דמברך על החביב. ועוד מצאתי און לי בתה"ד סי' ל"ב שכתב וז"ל דכל ברכות הנהנין תלייא בחביבות דעל חביבות הנאתו הוא מברך ומשבח עכ"ל. ובר מן דין יש עילוי ליי"ש להקדימו לשכר דפסק הלבוש שיש לברך שה"כ על שתייה יי"ש בתוך הסעודה וכ"כ בברכת הנהנין של מהר"מ מאלפטביך וז"ל ראיתי מעשה מחכמים גדולים כששותין יי"ש בתוך הסעודה שמברכין עליו שהכל לפי שנחשב כדברים הבאים שלא מה"ס עכ"ל וא"כ אם בלאו הכי צריך לברך עליו תוך הסעודה משום שנחשב כדברים הבאים שמה"ס ואעפ"י שכמעט יש לחוש לספק ברכה לבטלה לחשבו כדברים הבאים שמה"ס וע"כ מה טוב במקום שאין יין לברך ולקדש על יי"ש ואין לברך עליו אח"כ תוך הסעודה ובאמת לבי מגמגם אם צריך לברך על יי"ש תוך הסעודה בשבת דודאי קא סמיך לשתות יי"ש על מאכלים השמנים ויש רוצין לתקן וטובלין פעם ראשון פת לחם ביי"ש ואח"כ שותין יי"ש כדין דברים הבאים ללפת בהם את הפת שפטור מברכה כדאיתא בא"ח סי' קע"ז. ולי נראה דלא תקנו בזה כלום דלא דמי להתם דאוכל הפרי ללפת בו את הפת דהוי הפת עיקר והפרי טפל ולכן אין מברך על הפרי משא"כ

מש"כ גבי יו"ט שיו"ט הוא עיקר כי הדבר ידוע שאין כוונתו לאכול לחם כמו גבי מרקחת בסי' רי"ב. וגדולה מזו כתב רמ"א בתשו' סי' א' דאם אכל פת כדי למתק השתיה שא"צ לברך עליו משום שהפת הוא טפל לשתיה וא"כ כ"ש שהאוכל פת בטובל ביו"ש שהוא טפל ליו"ש ולכן היה נ"ל דשבת עכ"פ אין צריך לברך על יו"ש תוך הסעודה דודאי דעתו עליו ולא הוי נמלך ובהול אם היה מתחילה דעתו על כל מה שמביאין א"צ לברך עליו ואם לא היה דעתו של כל מה שמביאין לפניו צריך לברך עליו וא"כ אם מקדש עליו יוצא מידי ספק ברכה לבטלה כן נ"ל. ומטעם זה שהוא גוף החמץ ולא זיעה אסרתי לאחד אלי ככר גבינה שספך לתוכו יו"ש כדי שיהא הגבינה חריף וחזק ולא מכר אותו קודם פסח אעפ"י שהגבינה ככר נעשה והעמד בקיבה מ"מ השי יו"ש כמי הוי לטעמא עביד כדי שיהא חזק ולא בטיל.

וכן מצאתי במרדכי פ"ק דע"ז וז"ל כת' ראבי"ה מעשה שהעמידו גבינה בחלה דשכרא ואסר אותה זקני ראב"ן להשהותו בפסח וכן מוכיח סוגיא דחשיב כאיסורא בעיניה כיון דאוקמיה איסורא עכ"ל וכן הוא בטא"ח סי' ש"ב. עכ"ל הרב נחלת שבעה:

כתב הרב תוס' שבת סק"ד ז"ל חמר מדינה משמע דאם אינו חמר מדינה לא ובב"י כתב דבטור משמע דאפי' אם אינו חמר מדינה אם אין לו יין מקדש עליהם משום היכר כמ"ש סי' ער"ב ס"ט עכ"ל:

סימן ר"ץ

סעיף א'. ומיני ריח וכו' מה שנוהגים בירוש' עה"ק ת"ו שאחר ת"ע ות"ש השמש נותן לכל אחד להריח כמה מיני בשמים ומקדים קודם ברכת הריח לומר ברוך מקדש השבת בלא שו"מ עיין קונטרים ליקוטי השו' מן ס' יד נאמן דש"ה. ולענ"ד שייך לשבת כן מלד עונג שבת ע"י ריח טוב כמ"ש במסכת שבת במעשה דההוא דנקיט מדאני אסא א"ל לכבוד שבת א"ל תסגי בחדא א"ל חד כנגד זכור וחד נגד שמור ובכנ"ד מביאים כ' מיני בשמים הנותן רט"ב ועלי בשמים וא"כ שייך לשבת וג"כ להשלים מנין ק' ברכות ואין בידינו לבטל מנהג הא' ז"ל ללא דבר כלל:

סעיף ב'. ענין לימוד בעיון בש"ס ביום שבת קדש עיין מ"ש המחב"ר כאן שהביא מ"ש בזה הרב יעב"ץ וחלק עליו ע"ש. והנה המחב"ר ז"ל לא ביאר דין לימוד הרב עם תלמידיו אלא דין ת"ח הלומד לעצמו או כמה ת"ח הלומדים יחד ע"ש. ואפשר דדמי למ"ש בנדרים דל"ז ופסקו הרמב"ם ה' ת"ת פ"ב והטי"ד סי' רמ"ה ובש"ע שם סי"ד. ונלע"ד דבדוקא נקטו רז"ל אין קורין לתינוקות וכו' דהיינו ללמדם לתינוקות מקרא מה שלא למדו אבל ללמד דיני התורה וכ"ש לגדולים לא אמרו דלזה ניתנו שבתות וי"ט לישראל וכמ"ש אח"כ:

וראיתי להרב המאירי בנדרים דף ל"ז ע"א וז"ל התינוקות אין מטריחין אותן לקרות בתחלה בשבת ר"ל ללמד להם מה שלא קראו עדין ולא משום שכר שבת שא"כ אף במה שקראו כן ולא עוד אלא ששכר שבת בהבלעה כגון ששכרו לחדש או לשנה מותר אלא טעם הדבר שהאבות לבם נוקפם עליהם בקריאה ראשונה ופונים לילך להם לעשות להם צוות ומתיאשים שלא לפנות למצות עונג שבת אם בשחרית לסעודת שחרית אם בערב לסעודת המנחה שהרי ג' סעודות אדם חייב לסעוד בשבת או שמא מתוך ששבת

אוכלין ושותין הרבה יש לחוש בזה ושת ועורת הלימוד בהגדה ראשונה קשה להם ומכל מקום שונין הן מה שכבר למדו אפי' בראשון ר"ל בחזרה ראשונה שמכיון שלמדה אין טורח יותר בחזרה אף בראשונה ואין לב אבות על בניס בענייגה וכל שכן בשניה ושלישית עכ"ל ועיין במפרשי הרמב"ם ז"ל בזה:

ומ"ש מ"א ז"ל אין להניח הדרש עבור סעודה ג' כדאיתא ב"מ משלי בפ' אשת חיל שמתו בניו של רמ' מאותו עון רוקח עכ"ל: הנה מאמר הנז' העתיקו הרב ארחות יושר שכ"א ז"ל בילקוט ע"פ אשת חיל ז"ל מעשה היה בר"מ שהיה יושב במנחה בשבת ודורש ומתו ב' בניו מה עשתה אמן וכו' א"ר חמא בר חנינא מפני מה מתו ב' בניו של ר"מ בבת אחת מפני שהיו רגילים להניח ב"ה ועוסקים באכילה ושתיה וכו' עכ"ל:

הרב כף החיים ז"ל סי' כ"ט אות ב' ז"ל צריך ללמוד דיני שבת סמוך לשבת כדי שידע הלכותיו כמו הלכות חג בחג שה"ח סי' קנ"ד ואור שיפר דכ"ה ב' והמו מעי כי אזכרה ימים מקדם שהיה לנו ישיבה במדרשו של רבי מנ"ן למעלה מעשרים שנה בהילוך אחד בכל שבת ושבת בלוותא חדא עם מוה"ר החסיד הפרד"ס זיע"א שהוא היה ראש ישיבה והיו באים כמה ת"ח שם והיה הלימוד בה' שבת על הסדר של הטור בש"ס ובפוסקים בעומקא של הלכה ומי יתן והיה דככה יעשה הת"ח שים לו ישוב דאינו נצרך להתעסק במסכת בקורים ולילך אנה ואנה ועיין בית מנוחה דקל"ד א' בבקור ובמחב"ר סי' ר"ץ מה שהשיב על הרב יעב"ץ ז"ל בענין הלימוד בשבת:

אות ח' הגאון הרב יערות דבש וז"ל מי שלא למד הלכות שבת על בוריה פעמים שלא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת הן דאורייתא והן דרבנן והגאון מליסה בעל דרך חיים דקי"ד כ' השיא לשונו והיים ועל זה ידוו כל הדווים וכמה מופלגים בתורה עוסקים בפלפול וחריפות ואלו בהלכות שבת אינם בקיאים ובאים לידי ספק חילול שבת עכ"ל וכו' ועיין להרב נוהג כצאן יוסף אות ד':

אות ע"ז בכל איסורים שבתורה אפי' שהוא ת"ח כל שלא הגיע להוראה דאין אחרים שואלים ממנו לא יסמוך על דעתו אלא שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך כילד יעשה לאסור או להתיר להטריף או להכשיר לטהרו או לטמאו כ"ש וק"ו באיסורי שבת דחמירא דשקיל ככל התורה ובפרט בדברים שיש בהם פירסום משום והייתם נקיים וחילול ה' באומות כגון המשכיר בדה ומרחץ או תנור ובום ורחיים וספינה וכיוצא בהן לגוי או שהוא לשותפות או בדרך שאלה כילד יתנהג ובאיזה אופן יהיה היתר וכן במלאכות שעושה הגוי בשביל ישראל ובאמירה לגוי ובדיני התנשילין והטמנה והוצאה מרשות לרשות וטלטול ומוקצה. וכן בשאר ע"ל מלאכות ומאבות יצאו תולדות דלא יזוז אנה ואנה לעשות דבר אם לא ישאל לחכם בתחילה כדי שלא יבוא לידי חילול שבת ולא יתעצל ולא יתרשל מלילך אצל הכם לשאול שאלה מאדוניו כדת מה לעשות ויתן לבו דדרך גהינם הוא דרך רחוקה יותר ומוליכן אותו בע"כ וכדי להנצל מעט יפיש לדדך פעמיו וילך לדרוש אל ה' ולעשות כהוראת ב"ד ע"פ התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה וההולך בדרך זה ונקה הא"ש מעון והוא נקי וצדיק כל ימיו ולא יבוש ולא יכלם מלשאול ואז לא יכשל לעולם ועד ומי שחלק לו ה' בבינה יהיה קובע למודו מידי שבת בשבתו בהלכות שבת וכמש"ל בסי' כ"ט ועיין נתי בקשל"ה

ד"ל

ד"ל ע"ש ועיין שני אליהו דף ז' א' ב' מוסר השכל ע"ז ע"ש :

סימן רצ"א.

סעיף ב'. כתב השכנה"ג הגב"י ז"ל שטה ל"ז וכתבו שכן היה נוהג הר"מ וכו' כ"ב ובשה"ג שכ"ב הגה"מ בפרק האורג כתב בשם פסקי מהר"ם שהיה נוהג להתפלל מנחה ביחיד קודם סעודה ג' וכשהולך בבית הכנסת היה מראה עצמו לצבור והיה שוחה באבות ובהודאה עמהם וכו' עכ"ל:

סעיף ה'. ענין מי שסעד סעודה ג' בכביצה מפהב"כ אם דינו כשאר ימים בברכת במ"מ וברכה מעין ג' שנה הברכ"י סי' קס"ח ס"ו ז"ל כתב מזה מהר"א אזולאי ז"ל בהגהותיו כ"י מצאתי בס' כ"י קדמון ז"ל שבת קובעת דאפילו אכילת פירות חשיבא קבע למעשר נראה דגם לפת הבאה בכיסנין דקי"ל באם אכל ממנה מעט מברך במ"מ וכו' אבל אם קבע סעודתו עליה בתחי' מברך המוציא ולבסוף בהמ"ז נ"ל דכל אכילת שבת חשיבא קבע כמו למעשר ומיהו לאכול פירות בשבת חוץ לסוכה שמא אין איסור מה"ט דהתם בעינן תשבו כעין תדורו עכ"ל. והרב מהר"י חאגיז בס' עץ חיים פ"ד דמעשרו' נסתפק בזה אם שבת קובעת לפת הבאה בכסנין והגו"ר כלל ג' סי' י"א פשיטא ליה דלענין כסנין אין חילוק בין שבת לחול ומצאתי בס' תניא סי' פ"ה שכתב ז"ל ת"ר אוכלין פירות חוץ לסוכה וכו' ומצאתי בשם רבינו אביגדור דאכילת פירות דשוי"ט ואפילו שתיה חשיבא כקבע עכ"ל. וכ"כ בס' שבילי הלקט סי' קי"ח ושיים הואיל ואדם קובע סעודתו על היין ועיין מ"ש ריא"ז הובא בש"ג פרק ערבי פסחים ובגו"ר שם סי' י"ב ודברי הגו"ר נכונים. בטעמם דלענין כסנין כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת דעל אכילת פירות מברך במ"מ ומעין ג' וכן עמא דבר עכ"ל. וכ"כ קצת ממ"ש המג"א ס"ק א' ז"ל בכביצה לאו דוקא אלא יותר מעט מכביצה דכביצה מקרי אכילת עראי וכו' עכ"ל ועיין מ"ש עליו הברכ"י שהביאו השע"ת ומ"ש הוא עליו ככאן ובסי' תרל"ט ס"ב :

והברכ"י סי' תמ"ד ס"א ז"ל הנכון שיערוך שלחנו ויברך המוציא על מצה עשירה ויאכל ממנה כזית ויברך עליו ברהמ"ז על הכוס וכו' הרדב"ז ויש לשעיר וכו' דמלא עשירה פת הבאה בכסנין ודינא דלא מברך אא"כ קבע וכו' הגם דבכל זה יש דעות וגם אם סבר דסעודת שבת משויא ליה קבע או דלהיות אוכל זה לסעודה שלישית והלחם עורך הוי קבע הו"ל לבאר וכו' ומ"מ נראה דהנכון שיטול ידיו ויברך ויאכל כביצה ויותר מעט ממצה עשירה דכיון דרגיל לקיים סעודה ג' תדיר בפת ובקביעות סעודה השתא נמי הוי קביעות ויברך ברהמ"ז כן נ"ל ועמ"ש סי' רנ"א עכ"ל:

וצלית כיון שאין בפת הבכ"כ דין שבת קובעת וכן המנהג פשוט מעו"ד מה"ת לחייבו בהמוציא ובהמ"ז בסעודה שלישית הנז' אעפ"י שקבע כיון דלא אזלינן בתריה כי אם אחר שיעור שבני אדם קובעים כמ"ש סי' קס"ח א"כ ה"נ לא אזלינן בתר קביעותיה ומ"ש הרדב"ז ז"ל אפשר דס"ל דשבת קובעת לפת הבכ"כ אבל אנן דלא פסק מרן כן ומעו"ד מנין לנו לומר כנז' וצל"ע איך שיהיה נלע"ד שאפילו הוא ז"ל לא פסק כאן אלא בשבת ע"פ דאחר דתדיר עושה אותה בפת זולת שבת זה משא"כ במי שעושה סעודה ג' באיזה שבת בכביצה ויותר מפת הבאה בכסנין אעפ"י שברוב השבתות עושה אותה בפת אין מיעוט השבתות הנז' נחשבים לו לקבע לענין המוציא ובהמ"ז כן נלע"ד כעת :

סימן רצ"ב

סעיף ב'. כתב השבלי הלקט סי' מ' זל"ל כתב ה' נתן ז"ל אנו ושבת מעידין בשם יתברך שהוא אחד שנאמר כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם והקב"ה ושבת מעידין לישראל שהוא גוי אחד בארץ והשבת ואנחנו מעידין בשבת שבו בחר שנאמר ימים יוצרו ולא אחד בהם זה הוא השבת כי לא יקרא בוי"ו וגם בכתיבתו יקרא בתמים. וזהו מנוחת שלמה שאתה רוצה בה. תפארת גדול ועטרת ישועה בזכות שבת נושע שנא' בשובה ונחת תושעון. אברהם יגל וכו' עכל"ל ממ"ש תפארת גדול ולא גדולה נראה שהיא נקו' בחולם ורפויה אבל ממ"ש בסדור תפלה תפארת גדולה הדלת בשורק נראה שהיא דגושה ע"ד מ"ש בשה"כ בנוסח בשפה ברורה ובנעימה קדושה כולם וכו' ומ"ש הפוס' בזה עיין מע"מ שהאומרים בחולם הנה היא רפויה ור"ל נעימה שהיא קדושה והאומרים שהיא בשורק הנה היא דגושה והיא שם דבר ור"ל קדושה כולם כאחד וכו' לא ר"ל ובנעימה שהיא וכו' כמו כשהיא רפויה ובחולם א"כ בנד"ד אם היתה בחולם תהיה רפויה ור"ל תפארת שהיא גדולה אבל כשהיא בשורק תהיה דגושה ור"ל תפארת של גדולה דהוי שם דבר ממש כמו קדושה כלם כאחד כנז' וצריך לחפש בקונד"ן וכו' ובספר הדקדוק אם כלל זה כך הוא בתור':

ובספר תנא רבאה די"ז זל"ל ובשם א' ז"ל מצאתי כך משמע סדר התפלה וכו' ויום ז' אין לו בן זוג יהא ישראל בן זוגו הה"ד זכור את יוה"ש לקדשו אמר הקב"ה לישראל הוי זהיר באותו היום שאמרתי ישראל יהא בן זוגך. תפארת גדולה זהו לשון זווג כמו כתפארת אדם לשבת בית ועטרת ישועה כמו אשת חיל עטרת בעלה עכל"ל. והנה אם נאמר גדולה רפויה הו"ל עיקר השבח הוא התפארת אלא שאומר שזהו הת"ת היא גדולה וסו"ל כמ"ש כתפארת אדם וגו' מיה שא"כ להפך הו"ל השבח היא הגדולה ובפסוק עיקר השבח חסר (זולת מה שנלע"ד מ"ש ז"ל תפארת גדולה זהו לשון זווג עכ"ל דר"ל דתפארת הוא לשון זכר וגדולה היא לשון נקבה ומזכירים שניהם יחד זהו לשון זווג וא"כ נעשית אשת חיל עטרת וכו' כנלע"ד כעת בכוונתו ז"ל) :

ומ"ש הוא לשון זווג כמו כתפארת אדם לשבת. הנה פשו' הנז' בישעיה סי' מ"ד תי' כתפארת אדם כתושבחת איתתא למיתב בביתא והביאו רד"ק ז"ל כתפארת אדם כי צורתו נאה ומפוארת משאר בע"ח ותי' כתפארת אדם כתושבחת אתתא למיתב בביתא כלומר כמו שהוא תפארת האשה שתשב בבית בלא הלא לחוץ כן הוא הפסל יושב בבית וכמוהו ונפש אדם מן הנשים עכ"ל ופרש"י ז"ל כתפארת אדם היא האשה שהיא תפארת בעלה עכ"ל :

ועפ"ז שתיבת תפארת מורה על האשה א"כ עיקר השבח כאן הוא הת"ת שהיא האשה אלא שאמר תפארת גדולה כאלו אומר אשה גדולה ע"ד שמסיים ועטרת וכו' דר"ל עטרת בעלה מרוב אהבתו לה משא"כ אם אומר גדולה דגושה הו"ל עיקר השבח היא הגדולה ואומר שזהו הת"ת של הגדולה ולא מצינו שאשה נקראת

נקראת גדולה בדגש שם דבר משא"כ רפויה שנקראת אשה גדולה כמש"ה במלכים ב' סי' ד' ושם אשה גדולה ופירש"י ז"ל אשה גדולה חשובה ורד"ק ז"ל אשה גדולה חשובה בעלת נכסים ובעלת השם ונדרש כי אחותה של אבישג השונמית היתה אמו של עדוא הנביא (כפי' רש"י ז"ל הביא כן מן פרקי ר"א) וי"ת דחלת חטאין עכ"ל ורלב"ג ז"ל אשה גדולה ר"ל אשה חשובה ונכבדת עכ"ל :

(ובן מצינו כזה במשלי סי' כ"ח בעלץ צדיקים רבה תפארת ופירש"י ז"ל רבה גדולה תפארת שיתפארו עם הארץ בראותם הצדיקים שמחים ועליזים עכ"ל. נמצא דתיבת רבה תפארת גדולה תפארת דהיינו ת"ת שהיא גדולה וזה השבת בעלץ צדיקים ועד"ז נאמר בשבת ישראל ומי כעמך כישר' וגו' תפארת גדולה) :

וכך ראוי לומר על השבת שהוא בת זוג לישראל שהיא בת זוג חשובה ונכבדת ותיבת תפארת ר"ל אשה כנז"ל ותיבת גדולה היינו חשובה ונכבדת כאילו אמר אשה גדולה שהיא עטרת בעלה כמו שסיים בס' תניא כנז"ל. ומשכנה"ג סי' ל"ו הגב"י נ' נראה דכשהיא בחולם היא נמשכת למעלה משא"כ כשהיא בשורק אין לה חיבור למעלה כלל אלא היא נפרדת לעצמה ונמשכת למטה וא"כ בנד"ד שתיבת גדולה נמשכת למעלה למלת תפארת צ"ל בחול"ם לא בשורק וז"ל השכנה"ג כנז' שעה ע"ל כתוב בא"ח בשפה ברורה ובנעימה קדושה וכו' נ"ב פי' שנאמר ובנעימה קדושה הדלת בחולם ור"ל ובנעימות קול קדושה וטהורה על שם ושמעו אמרי כי נעמו וכתיב ונעים זמירות ישראל ומפני שקרא לשפה ברורה קרא נ"כ לנעימה קדושה דרך העברה כמ"ש הרד"א :

והרב היכל הקדש סי' ע"א דמ"ג ז"ל אתה אחד ושמך אחד אתה יתוור ליחיד הקדמון יתברך ושמך שהוא כולל עשר ספירות שהם סוד שמך אחד ר"ל מיוחדים יחוד אחד כדי שיושפעו עליהם רצון הרחמים מאתך שאתה רחמים גמורים ומי כעמך ישר' גוי אחד ולפי בשעה הזאת היא סוד עולם הבא שיבטלו כל הקליפות וכל המקטרגים והמות יתבלע וגם האומות שבאים מכח הקלי' ולא ישאר בעולם אלא הוא יתברך ושמו שהם הספירות וישראל שנאצלו מהם. לכך תקנו בשעה הזאת לומר אתה אחד ושמך אחד וישראל אחד. תפארת גדולה פי' בשעה הזאת שהיא עת רצון שהיא השעה שראוי להיות התפארת עם הגדולה כמו לערוב שהרי פנה היום ועטרת תהיה מיוחדת עם היסוד וגם שני בתי דינין המיוחדים בשעה הזאת והיה ראוי שתתחבר בשעה הזאת צדק עם משפט אעפ"כ נתת לעמך ישראל יום שבת מנוחה וקדושה שבו יתגלה כח הרחמים הגדולים ואברהם יגל וישמח מה שאין דרכו בכך בשעה הזאת בימי החול לשמוח בשעת הדין ויצחק שהוא עיקר הדין ירנן וישיר שיר חדש לעולם הרחמים כדרך שהלויים מרננים ואומרים השיר לנבס מדהם ושורר לפני מדת הרחמים והסוד בזה ועבד הלוי הוא ויעקב שהוא סוד התפארת ובניו וגם נס"י ינוחו בו וחזר לפרש מה היא המנוחה ואמר מנוחה שמתחבר בה שאהבה עם הנדבה והם החסד עם המלכות מנוחת אמת עם אמונה והנה כשמתחבר המלכות עם החסד ואמת בשעת הדין זו היא אהבת שלום השקט ובטח מנוחה שאין עמה עצבות אלא שלום והשקט ובטח בלי שטן ופגע רע מנוחה שאתה שנק' בעל הרחמים רוצה בה כי לא תחפוץ בהשחתת עולם אלא בישוב העולם ובלותו כדרך שאמרו חז"ל עולמי עולמי הלואי ותהיה מעלה חן לפני בכל שעה ובזה יכירו בניך וידעו כי מאתך אתה שאתה הוא בעל הרחמים באה מנוחתם שאלמלא שנתגלה המדה הקדושה בשעה הזאת על העולם היתה מ"ה שולטת בעולם כמנהגה בחול ולא תהיה להם מנוחה ועכשיו על מנוחתם יקדישו את שמך וכאשר תבין זה תבין טעם למה אומרים סמוך לתחינה שבתות קדשך וינוחו בם כי בשעה הזאת כל השבתות כולם מחוברים חיבור אחד ונתעלו ברחמים בעת רצון ואותם מקדש השבת ואומר רצה ומודים ושים שלום על זאת הכוונה והבן היטב ואח"כ אומרים צדקתך וכו' וסוד כונת צדקתך היא לומר אל היחיד הקדמון אעפ"י שבשעה הזאת היא שעת רצון וכל דינין אתכפיין מדת הצדק שהיא הדין הרפה עדין היא מושלת בעולם אמנם מיוחדת עם הכלל לא עם יצחק לבדו כמנהגה בחול וזהו סוד כפ' צדקתך ר"ל מדת צדק שלך ר"ל המיוחסת והמיוחדת עמך ותחת ממשלתך וצל כנפיך בשעה הזאת היא כהררי אל ר"ל במדרגה אחת עם המדות העליונות הנקר' הררי אל האשה כבעלה עולה עמו ברחמים וכפל הענין במלות שונות ואמר משפטיך שהיא השכינה מושלת בכל עד תהום רבה כדרך ומלכותו בכל משלה ולזה אמר משפטיך ר"ל המשפט שהוא תחת ממשלתך תחת רחמיך מושל עד תהום רבה פי' אפילו בתהום רבה ולזה אדם ובהמה תושיע ה' פי' צדיק ורשע תושיע ברחמיך אפילו לרשע המחויב בדין שאילו היתה מדת הצדק מקבלת מן הפחד כמנהגה לא תושיע אלא לצדיקי' אבל רשעים יאבדו ועכשיו שהיא כהררי אל ונתעלית ברחמים תושיע אדם ובהמה וכו' עכ"ל :

הרב תהלה לדוד עמוד במשפט ברכות של יוצר אות קמ"א ז"ל בשפה ברורה ובנעימה קדו' צ"ל הדל"ת בחול"ם ב"י סי' נ"ט בשם א"ח וכ"כ הפר"ח בסי' זה משום דהא מלת קדושה בשורק ונמשכת למטה הול"ל בשפה ברורה ונעימה בלא בי"ת וכתב דכן הסכים השכנה"ג עכ"ל. אבל ממה שפירש"י בפסוק וקרא זה אל זה ואמר בישעיה סי' ו' נראה שהוא בשורק ועיין בס' יד אהרן סי' נ"ט וס' פרי האדמה ח"א הל' מילה דף ל"א ע"א עכ"ל :

כתב הרב ח"ס א"ח סי' כ"ט ו"ל מ"ש מעלתו בישוב קו' הרא"ש איך כתב מרע"ה ס"ת בשבת קדש דע"י שם והשבעת הקולמס כבר קדמוהו בשל"ה. ומה שהקשה מעלתו למ"ד שביתת כלים מה"ת איך כתב קולמס בשבת לאו ק' היא דלא גרע מכותב במהלו דאין דרך כתיבה בכך וגדולה מזה בפרק כלל גדול הטווה פטור דאין דרך טוויה בכך אע"ג דנשים הכמניות כך טוו במשכן מ"מ כיון שחכמה יתירה היא אין דרך טוויה בכך מכ"ש כתיבה ע"י השבעת הקולמוס ובס' י' מאמרות מאמר י' ח"ב סי' ע"ו תי' בענין אחר יע"ש אבל מ"ש דאותו היום נתארך ולמעלה היה שבת ולמטה ע"ש דבריו מאד תמוהים א"כ לעולם יהיה כן שבת שלנו הוא חול למעלה ואין אנו שובתים בשבת של יוצר בראשית ית' שמו שרי ליה מאריה לו' הכי ושבקיה לחסידותיה ושמבטיון יוכיח ובעל אוב וקברו של רשע יוכיח ובמלחמת עמלק שעמד מרע"ה השמש יום תמים א"כ מכאן ואילך נתבלבלו השבתות ולא ניתנה תורה בשבת שלמעלה ולמה לא ירד מן בשבת שלנו שהוא חול למעלה אולי יאמר הקב"ה לא תשבו על שבת שלמעלה אלא על שלא נצא אנחנו בשבת שלנו ללקוט מן ודברים הללו אסורים לשמוע ולהעלות על לב ועי' בכוזרי כמה טרח החסיד להשוות שבתות כל המדינה בכל העולם לשבת בראשית כדי שיארע מנוחתינו תמה עם מנוחת הבריאה הראשונה ישתקע הדבר ולא יאמר

אך יאמר לאל גומר עלי הקב"ה מסכים ומניח של מעלה עם יצר' שלמטה כדאי' בירו' הביאו הרא"ה בבה"ה ופ"ך בס' נדה סי' קפ"ט ס"ק י"ג ותל"מ ע"ש:

סימן רצ"ג

סעיף א'. מאחרין ת"ע וכו'. כ"ת רוח חיים אזהרה גדולה לכל בר ישר' כי לא יוכלו להתחיל תפילת ערבית במש"ק ולומר ברכו קודם חצי שעה אחר י"ב שעות מסיום שקורא בקשה"ש ובמאי דבעי ביני בתפי' ערבית בנחת יהיה ארוך לשעה ויראת את דבר ה' אם רוצה להמתין אחר ת"ע עד שיהיה לפחות שעה אחת מה טוב אך קודם קצי שעה להתחיל ת"ע עבירה היא בידו והאומרים היום אשעינכים ורוצים לשתות טוטון ופיפ"א וכדומה שאמר להם כי אנכי הצעיר ורבים בתורה כגילי אנחנו מצטערים הרבה מאד ונעפים אשעינכים ועריאק"י באפ"י על אשר רוצים ללמוד בתורה מתוך הספר יותר ויותר אלף ידות משתיית הטוטון ואנחנו ממתינים עד שיהיה לפחות שעה אחת להדליק כדי לשמור שבתות ה' ולהוסיף מחול על הקדש ולצאת ידי ח' מכל הדעות שהחמירו בזה:

סעיף ב'. כתב מהרי"ל בדין מים שלנו למצות דף ע' ז"ל יזהר כל אדם בכל כחו לכוין ולצמצם שישאב המים בה"ש דהיינו בין שקיעת החמה לצ"ה טרם שתזרח הלבנה באדמה כי אז הוא לילה דאורייתא לכל מילין וכשהרבה בני אדם צריכין לשאוב מן באר אחד לפעמים נתאחרו מקצתן לשאוב אחר זריחת הלבנה ואין נכון דודאי לילה הוא ואף להשלמת תענית יוה"כ ולהתיר מלאכה עכ"ל:

סעיף ג'. הג"ה ונוהגין וכו' כדי להוסיף מחול על הקדש. הא"ז הגד"מ ח"ב ה' מוצאי שבת סי' פ"ט ז"ל כתב מורי הר' אלעזר מוורמש במוצאי שבת לאחר שאומרים והוא רחום יכפר עון וכו' ה' הושיעה המלך וכו' מיד חזן אומר ברכו במשך גדול מפני שהנשמות חוזרות לגיהנם לאחר מכאן ובעוד שמושך אינם חוזרים ועוד מפני לוית השבת שצריך ללות המלך יש למשוך ועוד מפני איסור להוציא השבת צריך למשוך כן עושה הקטן וכ"כ הא"ח וכלבו והביאו בס' העמק שאלה פר' בראשית אות י"ח ע"ש וס' המנהג דל"ג ב'. וכן שמעתי שר"א בן רבינא משלם הגדול הוא היה חזן והיה מושך ברכו בכל כחו וכן נמצא בסדר תפי' רבנא עמרם במוצאי שבת ימשך החזן ברכו עכ"ל:

והברב"י ז"ל וברכו באריכות נועם וכו' ראיתי מטהרת יד הקדש מהרח"ו ז"ל בשם רבינו האי גאון ז"ל שכתב וז"ל קבלה דמנסי שיב הללתה כמושך אדם ומאריך באומרו ברוך ה' המבורך באפוקי שבתא עכ"ד ואחר זמן מצאתי בהלכות גדולות סוף ה' ציצית דמ"א ב' שכתב ומבעי ליה לאיניש לאוגודי בברוך ה' המבורך באפוקי שבתא דניתצל מהיזקא דהויא שבתא וכ"כ אורחות חיים דס"ו ג' והביא כל זה הרב שערי תשובה:

סימן רצ"ד

סעיף א'. ענין אם יתחיל אתה חונן וכו'

אמר שמואל הנה שמרן ב"י לא הזכיר בלבושו ולא אתה חונן כמ"ש המחבר בשמו כמו שיע"ש כו' שהר' המחבר מפרש בדברי מר"ן כן וכן פיר' הב"ח ז"ל ועיין להרב שכנה"ג שהביא הפי' של הב"ח וכתב עליו שהוא דוחק וע"ש מ"ש הוא ז"ל:

ובתוכה יאמר אתה חוננתנו (עיין לשון מרן ב"י ר"ס זה ובד"מ סק"א. ומתוך דבריהם התבוננתי מנהג אבותינו זלה"ה במערב שבמוצאי י"ט לחוה"מ או לחול שמכריזים קודם תפי' י"ח מה שצריך להוסיף באותה תפילה הנה מכריזים תחי' בקו"ר אתה אמרת ור"ל לומר אתה אמרת להבדיל בין קדש לחול וכו' שהיא בתוך אתה חוננתנו ולא הייתי יודע למה אין מכריזין אתה חוננתנו כיון שבאמת אומרים אתה חוננתנו ועתה נ"ל לפ"ד מרן ז"ל בב"י והד"מ שאין לומר אתה חונן ואתה חוננתנו אלא אם מתחיל אתה חוננתנו לא יתחיל אתה חונן ואם מתחיל אתה חונן עד וחננו מאתך וכו' יתחיל בתוכה אתה הבדלת בין קדש לחול וזו השנית היא נסחת הרמב"ם ז"ל ורב עמרם ז"ל והעולם נוהגים לו' אתה חוננתנו ולא אתה חונן ואין זה נק' שינוי מטבע שהכל ענין א' הוא עכ"ד *) מרן ז"ל בב"י והראשונים ז"ל אפשר שנהגו כהרמב"ם ז"ל בזה כל ימיהם בשביל כך כשמכריזים לא היו מכריזים אתה חוננתנו אלא אתה אמרת ולא היינו יודעים מהנהג הנז' מפני שכל אחד אומר בלחש ואין אחד מרגיש במנהג חבירו:

אלא שנוסחת הרמב"ם ז"ל היא אתה הבדלת וכו' כמ"ש מרן ז"ל והד"מ ז"ל וז"ל הרמב"ם אחר ה' מילה בסדר תפילת כל השנה בליל מוצאי ש' ובמוצאי יה"כ ובמוצאי י"ט מברך ברכה ה' בנוסח זה. אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה אתה הבדלת בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לגוים בין יום הז' לששת ימי המעשה כשם שהבדלת בין קדש לחול כן פדנו והצילנו מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבוא בעולם ושמרינו מן הכל וחננו מאתך וכו' עכל"ל. ונסחת הראשונים שלנו ז"ל אתה אמרת וכו' כמ"ש בסידורים בתוך נסחת אתה חוננתנו:

כשחל י"ט באותה שבוע אעפי"כ יאמר באתה חוננתנו ובין יום הז' לו' ימי המעשה ע"ד שאומר כן בהבדלה על הכוס באותו מש"ק ואפי' במש"ק שחל בו י"ט אעפי"כ אומר ביקנה"ז ובין יום השביעי לששת ימי המעשה מפני בסדר הבדלות הוא מונה ולא קאי בפרטיות על אותו שבוע שאין בו ו' ימי המעשה דדוקא בסדר הבדלה שאומר בסי"ט החל עלינו את ו' ימי המעשה הבאים לקראתינו וכו' הוא שלא לומר תיבות ו' ימי המעשה כשחל י"ט באותו שבוע כי אם ימי המעשה וידלג תיבת ששת כיון שאומר הבאים לקראתינו הו"ל מדבר על ימי המעשה שבאותו שבוע ממש בפרטות משא"כ באתה חוננתנו ועל הכוס שאין אומר הבאים לקראתינו אלא ו' ימי המעשה שהם הנה מיירי על סדר הבדלות שעשה הקב"ה בעולם לא על שבוע זה בפרטות כנלע"ד מכח ראיה דהבדלה על הכוס וסדר יקנה"ז כנז'

סימן רצ"ה

כתב מע"מ סי' תל"ז ז"ל והרד"א כתב וז"ל הטעם שכופלים בתחילה ויהי נועם ובסוף אורך ימים אשביעהו יש אומרים מפני שיושב בסתר עליון עם פסוק ויהי נועם יש בו קכ"ד תיבות וכשתכפול אותו יהיו רמ"ח. ומן הדין היה לכופלו פעם אחרת אלא מפני טורח הצבור תקנו לכפול הפסוק הראשון והאחרון בלבד

בלבד ויחשב כאילו כופלו כולו. ולכך תקנו לאומרו במוצ"ש שהוא תחילת השבוע כדי לשמור רמ"ח אברים כדאיתא בהלכה שדברים רבה ברמ"ח תיבות שיש בק"ש שמור מלותי וחיה שמור רמ"ח תיבות שבק"ש והקב"ה ישמור רמ"ח אברים שלך עכ"ל:

עיין מ"ש בהקדמת הזוהר די"ד שהרשעים מקללים מי שמדליק נר במש"ק קודם דמטו ישראל לקדושא דסדרא והוא מתלתא דגרמין בישא לגרמייהו וכו' ועיין מ"ש הרב חיד"א שם להחמיר בהדלקת אש עד אחר שבדלה על הכוס ומ"ש הרמ"ז שם שכתוב בס' מק"מ. ונצטערתי על מש"ק שחל בו פורים או ע"כ שאנו מוכרחים להדליק נרות הרבה בשביל קריאת מגילה אשר או קריאת איכה וקינות וכולם קודם קדושה דסדרא שעפ"י הש"ע ומנהג היא מסודרת אח"כ ושאה נאמר אין דין נפינס בימים הנז'. וראיתי שאין זה צורך שהרי י"ע בעצמם שהם מס"ת הנה לפי דעת כמה גדולים יש בהם דין נפינס לולא דברי זוה"ק בזה שפטר לרשעים מגהינם בשבתי וירחי וזמני עיין מ"ש בזה בסי' ת"ע מהזוהר הק' והרב חיד"א זלה"ה בספריו עש"ב ובסי' תק"ל. וא"כ מה נדבר על פורים הגם שנאמר שהוא וחנוכה שגומרים בו הלל שויה דאיכון כנו"ה עיין שער הכונות דרושי חנוכה ופורים וקריאת המגילה זו הילולה הנה לענין זוהג מצינו דר"ח דינו כשבת וחנוכה דינו כחול ובזה רמזו מ"ש שאין לנו רשות להשתמש בהם וכו' עיין מ"ש בזה על סי' ר"ס ס"א. וכ"ש על ע"כ ושאר ימים שאין נופלים ע"פ שאין בהם הלל כי אם הסרון כפ"א. ומענין חבוט הקבר הנז' בהכנס"ג בי"ד סי' ת"ג עם דין גהינם ביחד יתברר עוד הכהשת הדבר לפי מ"ש הרב הארי"י שהנקבר בע"ש אחר שעה ה' מהיום אין לו דין חבוט הקבר דהו"ל כנקבר בשבת עיין לשון קדשו בשער הכונות בענין עפ"ק ובספר הגלגולים הנד"מ דף שלפי"ז נראה דדוקא השבת או יום טוב דאקרי שבת או ר"ח שהוסוה לשבת דכתיב והיה מידי חדש בחדשו ומידי שבת בשבתו וגו' יכולים לומר עליהם זה הענין כמו שאין בהם דין גהינם הנה שלא ראינו כ' להדיא ענין חבוט הקבר בר"ח וי"ע אבל מדין גהינם יכולים להבין כנז' משא"כ לימים שאין כ"א בהם אין שום ריח ראיה לזה. וזה כמה שנים בהיותו בעירינו באקראי שהכה הש"ד"מ כה"ר מימון קדוש ז"ל אמר לי שלמד בודאי באיזה ספר שבפורים יש דין נהינם אלא שלא היה זוכר אז איזה ספר הוא ועתה ראיתי מחדש מ"ש הרב גופא כלאן יוסף סוף הל' שבת סי' ל"ח ז"ל כתב אאמ"ז מהרי"א ז"ל בספר יוסף אומץ סי' כ"ו חד מתלתא דגרמין בישא לגרמייהו הוא מי שמדליק נר במוצ"ש קודם שגמרו הצבור סדר קדושה דובא לציון. וכ"ל דקדים שלאחריו גם הוא בכלל עכ"ל וכן הוא בספר זוהר ויקהל. ודלא כאו"ה סי' רנ"ט ועמ"ש בהלכות חנוכה ופורים עכ"ל. ובה' פורים ז"ל סי' ב' קורין את המגילה בערבית תכף אחר תפלת י"ח ואחר שקרא את המגילה יברך ברכת הרב את ריבנו והומרים ואתה קדוש וכו'. סי"ג ומה שקורין את המגילה קודם הבדלה. הוא משום אפוקי יומא כמו בחנוכה לענין הדלקה שמדליקין קודם הבדלה ואין לומר שאני חנוכה דהתם מדליקין אחר ויהי נועם ואתה קדוש. והכא קורין את המגילה קודם ויהי נועם דשאני חנוכה לענין זה דהתם לענין הדלקת נר יש בו חומרא דאסור להדליק נר קודם קדושה דובא לציון כמ"ש בסוף הלכות שבת ובהלכות חנוכה אבל גבי פורים דקריאת מגילה גופא אינו אסור אלא משום גזירה שמא יעלנו וכיון שהבדיל ב' י"ח פרי לטלטל. לפיכך זריזין מקדימין לקרות [...] אחר י"ח שאומרים חצי קדיש כדעת הלבוש בסי' תר[...] וכו' ואח"כ אומרים ברכת הלל הרב וכו' ויהי נועם ואתה קדוש. קדיש שלם ויתן לך ומבדילין וקדי יהוש ועלינו. ועיין בו"ח דבר שמואל סי' קכ"ח עכ"ל ולפי"ז כפל פיאה בבירא לדידן שמדליקין רוב הלב[...] ככולם נרות של שעוה לקריאת המגילה לאורם [...] יכולים לעשות כך קודם ויהי נועם וקדוש' דסדר דלדידן הו"ל דין פורים במוש"ק כמו חנוכה במוש"[ק] כיון דבכולהו יש הדלקת נרות לפי דברי הרב הנז' ולנ"ל כעת:

עיין מ"ש בשס"כ דרוש חנוכה שגם חנוכה נקר[א] רגל מכלל המועדים הנז' בכתי' ובהקדמ[ת] התיקונים ובכוונת ברכת אהבת עולם כתב שם דד' י"ע יש בשנה פסח סוכות שבועות ר"ה ואמנם יה"כ נקרא שבתון וחנוכה ופורים הם דרבנן א"כ אינם רק ד' מועדות הנז' ע"ש:

והרב כף החיים ז"ל סי' ל"א אות ז' ז"ל לשתות טועון קודם ערבית היכא דנמשכה סעודה שלישית עד הלילה אי שני באמירת המבדיל ובורא מ"ה או צריך ערבית והבדלה על הכוס בזה עמד הר' כמוהרי"ע דאגון ז"ל בספר כבוד יו"ט רי"ג א' והביא ג' סברות בדבר וכתב דאין לנעור במקילים מאחר שיש להם על מה שיסמוכו והמחמיר תע"ב כי נראה דרובא דרבו' מחמירים ושוב הביא נמי מס' היום ורש"י בספר הפרדס שכתבו דצריך הבדלה בתפלה והבדלה על הכוס כדי לעשות מלאכה יע"ש [ועיין לעט"ר מו"ה חיים הגדול בספר אהל יעקב מע' ה' אות י"ג שהסכים כדעת הרב בה"ג והרמב"ם והרא"ש שאסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל על הכוס והיים וכתב ובפרט כגון דא שמלאכו בזוה"ק ח"א סוף הקדמה וז"ל דלאו יהות הוא לאדלקא נורא כד אפיק שבתא עד דמבדילין ישראל בצלותא ומבדלי על כסא יע"ש וא"כ בעל נפש יחוש לעצמו ויאחר לדיק דרכו שלא לשתות טועון עד שיבדיל ג"כ על הכוס] ועיין זלי"א ח"ג מע' ה' לענין י"ע שני יע"ש מיהו מי שעשה קולא זו ושיה קודם ברהמ"ז של סעודה ג' עכ"ז צ"ל רצה והחליצנו בבהמ"ז וכמ"ש בקהל"ה דס"ס סוף ע"א עכ"ל:

עניין אמירת ויתן לך במש"ק שבוע שחל בו ר"ה או יה"כ למנהגנו שבשאין אומרים ויהי נועם בשבוע שחל בו י"ע הנה אין אומרים ג"כ ויתן לך ומתחילים מן ואמרתם כה לחי וכו' אי ר"ה ויה"כ בכלל י"ע לענין זה. ונסתפקתי בזה מפני שבכל שוי"ע וחה"מ מנהגינו בבת"ש מדלגים כשמגיעים לאזכור והארץ אזכור עד אהרינו וכו' ואחר בשכמל"ו מדלגים עד פ' התמיד משא"כ בר"ה ויה"כ שמנהגינו לו' הכל בשלימות חב"ת ולכן מספי"ל שגם בויתן לך לא יהיה דילוג ובפרט לפי מ"ש אלגי בסי' תקפ"א:

עיין רבינו הטור בסי' זה לענין ויהי נועם שאפי' יו"כ הוא לכל הי"ע כיון שעכ"פ לא יש ו' ימי המעשה ע"ש וט"ז כתב הד"מ כ' שהלבוש יש נוהגים כשא"א ויהי נועם א"א ויתן לך ומנהג טעות דויתן לך אומרים לעולם בסוף סי' טוב עכ"ל הד"מ נמצא דלדעת הנוהגים כן הנה שורש המנהג תלוי באמירת ויהי נועם לא בחילוק בין הי"ע לר"ה ויה"כ כי אם כשאין אומרים ויהי נועם אין אומרים ויתן לך הנה שהלבוש כ' שהוא מנהג טעות הנה עכ"פ כך המנהג פשוט אצלינו וכיון שכך נוהגים א"כ אין שום חילוק בזה דלנוהגים כן הנה ויתן לך תלוי

באמירת

אך יהא זיוי נועם ואמירת ויהי נועם תלוי בו' ימי מעל שמעשה ככז':

ברב כף החיים סי' ל"ה אות י"ב ז"ל ובשבוע שחל פורים צ"ל ויהי נועם אפי' לנוהגים שלא לומר חגים ובמועדים כמ"ש בתשו' כנה"ג סי' ג"ה ובעיקרי ד"ט סי' ל"ו אות כ"ה ובברכ"י סי' רצ"ה וכן היכא שחל יו"ט בשבת אפי' דערב פסח אסור במלאכה מחצות ול מפדי ועיין שאלת יעב"ץ ח"א סי' ע' והוב"ד שם ברכ"י ובשלמי חגיגה שם עכ"ל. והרב פ"מ במשבצות זהב ס"ק ב' כ' סיפק מ"ש הברכ"י ועהד"ע בשם שי"ע בי' י"ע דס"ל שאין לאומרו בנד"ז והרב פ"מ מש' דנפשיה כתב לאומרו בנד"ז עצמו ולא הזכיר שום פוסק לא לסייע ולא לחלוק ולא כתב טעם לזה:

סימן רצ"ו

סעיף ז'. ז"ל הש"ה שם בש"ע ס"ז אפי' שטעו וכו' וכתב בברכ"י סי' רצ"ו בשם מהרי"ז מי ששמע מש"ץ בפס"ג ונתכוון לצאת בברכה זו ושאר הברכות לא רצה לצאת בברכת הש"ץ ואומרם בעצמו לכתחי' אין לעשות כן שצריך לאחוז הכוס בידו ובדיעבד יצא כיון שכיוון להבדיל על היין שלפניו שהוא הכוס שביד הש"ץ והברכ"י כתב ראיה דלכתחי' צריך להיות הכוס אחוז בידו מהו"ת ח"ל לענין אורח כזיר וכמ"ש בפ"ת לעיל סי' ר"א סק"ב וסי' ק"ץ ס"ד ע"ש. ומהרי"ז הביא מדברי הרב מג"א סי' תרי"ע לענין ברכת שהחיינו דיוה"כ וכתב דמהרמ"ז דסי' קס"ג שכתב שנכון שכ"א יברך לעצמו אין ראיה דהתם ה"ע כמ"ש הרא"ש דהברכה ארוכה וכו' ולכן כתב שכל שיכול לספטר בברכת הש"ץ ואומר בעצמו הוי ברכה שאינה צריכה אף בלא טעם שאין כוס בידו וברכ"י חלק עליו והביא מתשובת מהרשד"ם והמבי"ע וכתב כיון דבש"ע לעיל סי' ו' פסק שלא כדבריהם וכן המנהג א"כ גם כאן אלי לברך כל הברכות ויכוין שלא לצאת ומה גם למ"ש המג"א סי' תרי"ע וכ"כ בהגהות י"כ לענין קידוש שיאמר כל א' בלחש מתחי' הברכה בא"י אשר קדשנו ע"ם ויסיים קודם המקדש לענות אמן כמ"ש סי' כ"ע ע"ש ולכאורה זה סותר למ"ש מהרי"ז וברכ"י דמשמע שדעתו לעשות כן לכתחי' אף שאין כוס בידו רק ביד המקדש וכיוון נמי שברך בפס"ג ונראה דהתם בדיעבד דמי דצריכא להו שכ"א מנ"כ יקדש לעצמו על כוס בפ"ע ולכן גם בהבדלה אף שדרך הבעה"ב להבדיל ולהוציא כל ב"ב שפיר דמי כשאומרים ב"ב ברכות המבדיל על סמך הכוס שביד הבעה"ב המבדיל ואף מהרי"ז מודה לזה ודוקא בש"ץ שרגיל לכוין להוציא השומעים משא"כ בהבדלה בבית זמנין דמשתלי ולאו אדעתיה לכוין להוציא האחרים ולכן מוטב שיאמרו כ"א בפ"ע ברכת המבדיל, ולסמוך על כוס שביד בעה"ב וה"ד או שיסמכו הכל על הבע"ה שיוציא אותם בכל הברכות דמסתמא הבעה"ב מכוין להוציא כל הב"ב והעומדים שם לשמוע ברכת הבדלה כמו הש"ץ בבהכ"נ עכ"ל:

ואפשר ללמוד מזה לענין שעת הדחק כגון בסעודת חתונה או נילה דשחרית יוה"כ או בחג הסוכות שמתקבלים כל השכינים ומכבדים לזקן שבהם לברך ולפעמים המברך אינו ממתין על הציבור שיגמרו ב"ה וב"ש ואז יאמר אמ"ה ולפעמים מחמת זקנתו אין מתחתכים תיבות הברכה היטב להבינם השומעים מלה במלה בענין שיש כנס יר"ש שקשה להם הענין אוי לי מיוצרי וכו' שאעפ"י שנזהרים שנכון זה שלא לענות אחריו ב"ה וב"ש מ"מ ע"י עניית הקהל ב"ה וב"ש ושהירות המברך לומר אמ"ה אין אמ"ה נשמעים היטיב או שאינם נשמעים כלל ולפי הנז' לכאורה יש תיקון לזה אמנם כלע"ד דלפי מ"ש בסי' ר"ו אין מברכין בירך ואח"כ הביאוהו לפניו וכו' א"כ זה התיקון אינו מועיל לברכת בפה"ג כלל דהו"ל בירך ואח"כ הביאוהו לפניו דאפי' בדיעבד אינו יוצא וכ"כ מדקדוק לשון השוסקים הנז' והברכ"י ז"ל מי שכיוון בברכת ש"ץ בפה"ג של הבדלה ושאר ברכות אומר בפיו ולא רצה לצאת בברכת ש"ל בדיעבד יצא אף שהכוס ביד ש"ל והוא הבדיל בלא כוס מ"מ יצא כיון שכיון להבדיל על היין שלפניו כי כוס ביד הש"ץ וה"ד בדיעבד אבל לכתחי' לא אריך למיעבד הכי דצריך לאחוז הכוס בידו הרב מהרי"ז בתשו' כ"י וכו' והנה בנדון שהבדלה בפרעות דהכוס ביד ש"ל וזה כיוון לצאת מהש"ל בברכת בפה"ג והשאר בירך לעצמו ודאי דלכתחי' לא נכון לעשות כן דבעינן שהכוס יהיה בידו ועל הכוס יבדיל כמ"ש הרב הנז' וכיוצא בזה כתב הרב ח"ל בתשו' סי' קס"ח דאין להורת נזיר לברך בכ"מ והכוס יקח אותו אחד מהמסובין כיון שצריך שיהיה הכוס בידו ויתן עיניו בו מלבד שאר טעמים דשייכי בנדון הסוא וכו' וראיתי למהר"י הגל סורוויין שכתב בהגהת י"כ דז"ך דקידוש וכיוצא היוצאים צריך שישמעו מלה במלה והנכון שיאמרו מתחלת הברכה בא"י אשר קדשנו עד הסיום כל אחד ויסיים קודם לענות אמן כמ"ש הטור סי' ע"ן לענין ברכות ק"ש זהת"ד וזה מסכים למ"ש בעניותין בס"ד עכ"ל ועיין מ"ש בסי' רנ"ה:

הנה ראיתי בסוף ס' שערי רצון סגולה במ"ש אחר ההבדלה וכו' עיין מאמר מרדכי ז"ל וכו' וידי"ן ח"ר הגי גר"ו מבני ישיבתינו בעירינו הראה לי מ"ש סזלל"א מ"ע ה' אות ה' ע"ש. ולדעתי קלה אין לומר כלל לא המברך ולא השומעים בשום אופן שלא להפסיק בסדר ההבדלה שתקנו רז"ל ויולא י"ח בשמיעתו וג"כ דלא ליפוק חורבא והשומע עכשיו יהיה פעם אחרת מברך יהמברך ג"כ יתלמד ויליף מקלקלתא מן השומע ע"ד מ"ש האר"י ז"ל עמ"ש הלל אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן דר"ל אם אני שפטור מפני שאני זקן ואעפי"כ אני כאן הנה הכל כאן מכח ק"ו משא"כ אם אין אני כאן מי יבוא לכאן שיעלה לרגל והנה שאני שלא באתי כאן מפני שאני זקן ופטור משא"כ הם שחייבים ואעפי"כ אם אין אני כאן משום דילפי מקלקלתא הנה שאני עשיתי בהיתר עפ"ד משא"כ הם:

סימן רצ"ז

סעיף א'. ענין אם האבל מברך על הבשמים במ"ש עיין להרב ככר לאדן דקנ"ה ובס' מראית העין בליקוטי א"ח כאן אות ד' שכתב שנשמע בשיו"ב הם שלא נהגו כך שעולה אלא מנהג העולם שהאבל מברך במ"ש בהבדלה על הבשמים וכ"ה מנהג פשוט בעה"ק ירושלם ת"ו וכן ראוי להורות עכ"ל:

סעיף ד'. כתב הרב פחד יצחק מ"ע ה' דף נ' ב' ז"ל בזוהר בראשית דכ"ג נראה שמבדילין בהדס אמנם ראיתי מקובלים שמבדילים ג"כ באזוב ואחר סוכות בהדס מלוש עכ"ל:

סימן רצ"ח

סעיף ג'. רבינו הטור בסי' רנ"ו הביא מפרקי ר"א ז"ל ומסתכל בצפרנים

שאן

שהן לבנות מן הגוף ומברך בורא מאורי האש עכ"ל. ובסי' זה ז"ל וע"כ מסתכלין בצפרנים לראות שיוכל ליהנות ממנו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפורן לבשרו וכ"כ ר"ע א"ר נטרונאי וכו' מנהג אצלי להביט בצפרנים ואומרים מפני שהן פרות ורבות לעולם עכ"ל:

ומר"ן ב"י ז"ל וז"ל ות"ה וע"כ מסתכלין בצפרנים וכו' כ"כ שם הרא"ש וגם המרדכי כתב במס' יומא בשם תשובת הגאונים וז"ל ומה שאנו נוהגים להסתכל בצפרנים וכו' זה הדבר שנוי בתלמוד בבלי וי"מ שאין מברכין על האור עד שיאות לאורו פירוש עד שמרגיש בוהק או נר של הבדלה ואף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון עכ"ל וכיוצא בזה כתוב בשה"ל בשם רב נטרונאי וכו' עכ"ל:

והא"ז הגד"מ ח"ב ס' מוצאי שבת סי' נ"ג ז"ל הלכה למעשה שאין מברכין על האור עד שיהנה מאורו ולכך נוהגים להסתכל בצפרנים לאחר שבירך על הבשמים כופף אצבעותיו לתוך פיסת ידו ומסתכל על הצפרנים עד שיבחין בין שחור שבצפורן ובין לבן שבו ומברך בורא מאורי האש וסמך למנהג שמסתכלים בצפרנים כדאי' בפר"א למה כשפושטין צפרני ידו אצל הנר ומסתכל בהן מברך בורא מאורי האש א"ר חלפתא מן העור שהפשיט הנחש לקח הקב"ה ועשה להם כתנות עור לאדם ולעזרו וכו' ר' מנא אמר וכו' ומסתכל בצפרניו שהן לבנות מן הגוף ואומר בורא מאורי האש וכו' עכ"ל:

טעם ההסתכלות בצפרנים בעת ברכת בורא מאורי האש הנה רבינו הטור סי' רצ"ו בשם הרא"ה פ"כ ז"ל פושט ידו לאור האש ומסתכל בצפרנים שהם לבנות מן הגוף ומברך בורא מאורי האש עכ"ל: ובסי' רצ"ח ז"ל ומברך על הנר בורא מאורי וכו' ונוהגים להסתכל בצפרנים וכן אי' בפר"א וסמך מהא דתנן אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו וכמה אמר עולא עד שיכיר בין סלע לפונדיון וע"כ מסתכלין בצפרנים לראות שיוכל ליהנות ממנו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפורן לבשר וכ"כ ר"ע וכו' ועוד מנהג אצלינו להביט בצפרנים ואומרים מפני שהן פרות ורבות לעולם:

ומר"ן ב"י זל"ל וסמך מהא דתנן פ' א"ד אין מברכין על האור וכו' ומ"ש וע"כ מסתכלין בצפרנים וכו' כ"כ שם הרא"ש וגם המרדכי כתב במסכת יומא בשם תשו' הגאונים וז"ל ומה שאנו נוהגים להסתכל בצפרנים וכו' זה הדבר שנוי בתלמוד בבלי וירושלמי שאין מברכין על האור עד שיאותו לאורו פירוש עד שמרגיש בוהק נר של הבדלה ואף כי זוכרים על צפרניו של אדה"ר עכ"ל וכיוצא בזה כתב בשה"ל בשם רב נטרונאי וכתב עוד וכו' ע"ש ובד"מ שם ס"ק ב' הביא דברי מרן ז"ל וכתב עליו ז"ל ואני אומר כי מנהגן של ישראל תורה היא שנוהגין לכפוף האצבעות ולראות בצפרנים ולא לפשוט האצבעות ולראות פני האצבעות רק אחורי האצבע במקום הצפורן ויש לו סוד נסתר במרכבה כמו שהאריך בזה הזוהר פר' ויקהל ופ' בראשית ובס דים להסתכל ביד ימין עכ"ל הד"מ. ובס' א"ז ח"ב סי' נ"ג הביא משנה וגמרא דפ' א"ד אין מברכין על הנר עד וכו' וזל"ל הילכך הלכה למעשה שאין מברכין על האור עד שיהנה מאורו ולכך נוהגים להסתכל בצפרנים לאחר שבירך על הבשמים כופף אצבעותיו לתוך פיסת ידו ומסתכל על הצפרנים עד שיבחין בין שחור שבצפורן ובין לבן שבו ומברך במ"ה וסמך למנהג שמסתכלים בצפרנים כדאמר בפר"א למה כשפושטין צפרני ידו אצל הנר ומסתכל בהם מברך במ"ה א"ר חלפתא מן העור שהפשיט הנחש לקח הקב"ה ועשה להם כתנות עור לאדם ולעזרו ויעש ה' לאדם ולאשתו וכו' בין השמשות לשבת וכו' ר' מנא אמר וכו' פושט את ידיו לאור האש ומסתכל בצפרניו שהן לבנות מן הגוף ואומר במ"ה וכו' עכל"ל:

והרד"א ז"ל דח"ן זל"ל ותנן בפ' א"ד אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו פי' שיאור כ"כ בטוב עד שיהנה ממנו ושיעור ההנאה מפרש בגמרא כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי פי' בין מטבע של טבריא שהיה מפוחה ובין מטבע של צפורי שהיה חלק בלא פחות ולכך נהגו להסתכל בצפרנים ואח"כ בכף בשעה שמברכין על האור להראות שיכול ליהנות ממנו ולהכיר בין צפרניו שהן כנגד המטבע החלק ובין כפו שהוא כנגד המטבע שיש בו פחות ואמרינן בירושלמי בפרק כילד מברכין על הנר משיכיר בין צפורן לבשר ואמרינן בירוש' בפ' א"ד עלה דמתני' אין מברכין על הנר וכו' עכל"ל:

והרא"ש ז"ל פ' א"ד על דנ"ג ב' זל"ל אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו וכמה עולא אמר כדי שיכיר בין איסר לפונדיון וחזקיה אמר כדי שיכיר בין (ט) מלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי לכך נהגו להסתכל בצפרנים בשעה שמברכין על הנר להראות שיכול ליהנות ממנו ולהכיר בין מטבע למטבע (י) כמו שמכיר בין צפורן לבשר עכל"ל:

והמ"מ שם ז"ל (ט) מלוזמא פירש"י משקל ותפר"י כתבו כמו שאיסר ופונדיון הן מטבעות גם אלו הם מטבעות אלא שאלו היו דומות זל"ז יותר (י) כמו שמכיר בין צפורן לבשר ועדין צריכין למודעי שהרי היינו יכולים להסתכל בדברים אחרים הדומים קצת זה לזה אלא אלו הם בגופו המזומנים אליו יותר וכן כתב תפר"י וכתבו עוד די"א מפני שגדלים והגידול הוא סי' ברכה נהגו להסתכל בהם לסימן טוב בהכנסת השבוע עכ"ל:

והכלבו סי' מ"א זל"ל ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו על כן צריך שיראה בצפרניו קודם שיברך משום דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב והדר ויבדל אלהים וכו' וכשמברכין על האור רואה בצפרניו שיפרה וירבה כצפרנים הללו ובאגדה שיצא האור מבין צפרניו של אדה"ר ויש אגדה אחרת על אדה"ר שכשראה שחשך היום במוצאי שבת אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשך בעדי ונתן הקב"ה בינה בלבו ונטל שני רעפים והקישן זב"ז ויצא מהן אור ובירך עליו ונסתכל בגופו וראה עצמו ערום לבד הצפרנים ועל זה יש שנהגו להסתכל בצפרנים כשמברכין על האור וכו' ורואה בהן בצפרנים קודם שיברך שנאמר וירא אלהים את האור והדר ויבדל וכו' עכל"ל:

ובארחות חיים דס"ח ג' ז"ל (טו) וכשמברכין על האור ר"א בן הורקנוס אומר מצוה להסתכל בצפרניו וי"א טעם למה רואה בצפרניו שיפרה וירבה כצפרנים ורואה בהם בצפרנים קודם שיברך שנאמר וירא אלהים את האור והדר ויבדל אלהים ונהגו וכו' וי"א טעם למה רואה בצפרניו על מה שכתוב בהגדה שיצא אש מבין צפרני אדה"ר (טז) ויש אגדה אחרת על אדה"ר שכשראה אדה"ר שחשך היום אמר אוי לי בשבילי שסרחתי עולם חשך בעדי ונתן הקב"ה בינה בלבו ונטל שני רעפים והקישן זל"ז ויצא מהן אור וברך עליו ונסתכל בגופו וראה עצמו ערום לבד הצפרנים לפיכך נהגו לראות בצפרנים כשמברכין על האור עכ"ל והרב הלבוש סי' רצ"ח ג' כתב הטע' שכתב הרא"ש ז"ל

ז"ל ורבינו הטור ז"ל כנז"ל:

איתא בפר"א פי"ד ז"ל מה היה לבושו של אדה"ר עור של צפורן וענן כבוד מכוסה עליו כיון שאכל מפירות האילן נפשט עור של צפורן מעליו וראה עצמו ערום ונסתלק ענן הכבוד מעליו שנאמר ויאמר מי הגיד לך כי עירום אתה המן העץ אשר צויתיך וכו' ובפ"ק ד' ז"ל פושט את ידיו לאור האש ומסתכל בצפרנים שהן לבנות מן הגוף ואומר ברוך וכו' מאורי האש וכו' עכ"ל:

ובספר חיי אברהם כלפון סי' רל"ז כתב טעם ראיית בצפרנים במ"ש מן הלבוש סי' רל"ע. וה"ט שמברכין על האור וכו'. ומהזוה"ק ס' בראשית דף כ' ופ' ויקהל דר"ח ב' ועיין בתיקונים דף י' ע"ב. וראיתי להש"ך עה"ת פ' כי תצא דף ס"י ע"א ז"ל ולזה אנו מביטין בצפרנים במ"ק לזכור ולומר שע"י חטא א' שחטא אדם הלך לו האור שהיה בו דמות הצפורן וצריכין לאור הנר ואנו כמה חטאות ועונות עשינו מה תהא עלינו ע"ש:

בספר ליקוטים מן ס' ליקוטי הש"ס מהאר"י ז"ל דכ"ה ז"ל סגולה נפלאה להנצל מכל פחד דע לך כי כשאדם הולך למקום אחד אשר תשמר בערות ראשו ובשרו יראה וודאי הוא שמזלו חזי איזה סטרא דקליפות ואע"ג דאיהו לא חזי בעצמו ולכן הכף ישים ב' אגודלותיו תוך אצבעותיו ויכפוף מדוכתיה ג' פעימות כמ"ש רז"ל (מגילה ד"ג) ולא יפחד ולבו לא ירך ואדרבא ישים הכף לדרך פעמיו ויראה בעיניו שלא יוזק ויסתלק ממנו הפחד והדמיון שהיו לו מקוד' ולכן במוצ"ק בעת הבדל' כשרואה הצפרנים אגל האגודל צריך לכפות את בוהן ידיו שבו יש להם אחיזה שלא יינקו ממנו ואי היה מגלה אותו באמצעיות דאגודל היו נמשכים גם בד' האצבעות ולא יהיו נפרדים מהם וע"כ' כשהגודל זה הוא מכוסה באותה האחרת של האגודל שהיא כר מלוה ויש מן האחרת שלהבת שירדה בע"ש עצמה שנמשכת מן השכינה ותחכה הקליפה הנה גם עתה באור האגודל כזאת יכוין שהוא אותו אור עצמו ומעורר אותו שלהבת דאש שתקבל שפע מהשכינה ותכרת הקליפה בשם בימין בסוד רבבה כמש"ש ורבבה מימינך אליך לא יגש כי אלו אותן של היד שמאל אין צריך לראות אותן כלל כמ"ש לעיל למען לא יאחזו בשם הקלי' באשר שם כח הגבורות ומולאים כח ומקום אחיזה ואפשר שיוכל להיות שאם יגלה אצבעות השמאל לאור של האגודל שאדרבה יתדבקו בהם יותר ולהיות כי יש להם אחיזה כ"כ בשמאל יחזרו ויעמאו יד ימין וידבקו בה ולכן צריך לכוף גודל ימין בידו תוך אצבעות מפני שבגודל שם נדבקים ביותר וידו השמאלית צריך להיות בכל יראה כלל וזהו שרי כוהן ודי למבין עכ"ל:

והרב נפש חיים מ"ע צ' אות כ"ג ז"ל לצחוק מי שטבעו לצחוק תמיד כדרך הכסילים אם רוצה לשכך הצחוק יסתכל בצפרני ידו ויסקום או יסתכל בקרקע ומיד בשומו עיניו למטה ורואה האדמה פוקע. מורינו הרב מהר"א הכהן ז"ל בס' *) דרושים כ"י פ' בראשית ושם פי' דשע"ם וכו' ולא ונדוק כי לא על חנם שוקבע דנוהגין בעת ראיית הצפרנים במ"ב להמצא שחוק לסימנא טבא הנה כי אינם רוצים בעת ההיא לעשות שחקים כי אם מן השפה ולחוץ וק"ל עכ"ל:

בסוף ח"א מהזוה"ק דף"ד הביא מס' הבהיר ז"ל הלכה השבה ונגשה באילן. וראתה מלאך המות בא כנגדה אמרה אלו עכשיו אני מתה והקב"ה עושה לו אשה אחרת ונותנה לאדם אלא הריני גורמת לו שיאכל עמי אם נמות נמות שנינו ואם נחיה נחיה שנינו ולקחה מפריו ונתנה גם לבעלה וכו' מה היה לבושו של אדם עור של צפורן והפשיטו מעליו ראה עצמו ערום וכו' ע"ש:

ענין אמירה הקטרת במוצ"ק כתב בס' יוסף אומץ יוזפא סי' ע"ה בסדר הבדלה מולאי ש"ק ז"ל כתב בתיקוני שבת וכו' לומר פיטום הקטרת שהוא סי' הגלחה. גם בסדר היום כתב לומר פיטום הקטרת וכ"כ בת"א בשם הזוהר כדי להעביר רוח טומאה עכ"ל*) ושם סי' ז"ל וכתב בסדר היום וז"ל וראוי לכל בעל נפש וכו' וכשהיתה שם המגפה הגדולה בגת שפ"ז נשאמלאי עד שתקנו לאומרו בקהל וקדים אחריו גם אחר המנחה מלבד מה שאמרנו אותו בשחרית ועכ"פ נראה בעיני שאין לאומרו אחר ה"צ כי לילה לאו זמן הקטרה היא ואף שכתב הטור וכלבו לאומרו אחר ערבית בותא דמרגלא לא ידענא מאי טעמייהו הגם שאפשר לומר דאסמכוהו אקרא ותכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב אין אסמכתא מספקת כי מלבד טעם הנ"ל ערבית שייך ליום שלאחריו נמצא שקטרת של בין הערביים יהיה קודם לשל שחר וכמדומה שכן ראיתי כימי הרפי בדרך חיים הנדפס בקושטנטינא שקרא תגר על דברי הטור בזה ולא מצא לו ייסוב אבל לי נראה מטעם שאמר לרפואה מותר לומר בכל זמן עכ"ל הרב יוסף אומץ:

ענין ברכה שמברך האב לבן והרב לתלמיד במוש"ק כמנהג עירינו ואבותינו ז"ל הנה הרב כף החיים ז"ל סי' ל"א אות ס"ג ז"ל עוד ראיתי להרב עמודי שמים שכתב דבמו"ש חוזרים ומתברכים הבנים והתלמידי' מאבותיהם ורבותיהם לסימנא טבא ולכן נוהגין בכמה מקומות לנשק ידי הגדולים בליל מ"ש לקבל ברכתם אלא שצריך שיזהרו המברכים שיברכו ברכה לראש שיזכו להורה ואח"כ יברכו בעושר והצלחה ובני חיי וכיוצא ולא ישנו היפך וזה פי' הרב עוללות אפרים במאמר מפני מה אין יוצאין בני ת"ח ת"ח מפני שלא בירכו בתורה תחילה והוא דמי שהוא אוהב תורה הוא מברך תהילה שיהא בנו ת"ח אבל מי שאינו אוהב את התורה מברך תהילה שיהא עשיר ולכן שפיר אמרו כי הסיבה דאינם יוצאים בניהם ת"ח הוא מפני שלא בירכו אותם בתורה תחילה ירצה ברכה ראשונה לא בירכו שיהיו ת"ה שעוסקים בתורה לשמה ולפי מדתם נה יזכו לתורה יע"ש וה"ד בדרך החיים דקכ"ג א' עכ"ל:

סעיף י"ג. סומא אינו מברך הנה כ"כ רבינו הטור בשם אבי העזרי ומרן ב"י הביא לשון המרדכי בזה וסיים וכתב הרשב"א בתשו' בשם הגאונים סומא א"צ שיבדיל ובתפלה לבד די לו עכ"ל. ונראה הטעם דכיון דאינו יכול לברך בורא מאורי האש אין צריך להבדיל וכיון שהבדיל בתפ' דיו וכתוב בא"ח שאפילו מי שסובר שמברך סומא על הנר ה"מ במוצאי שבת אבל במוצאי יוה"כ לא עכ"ל מרן ז"ל:

והא"ז הנד"מ ח"ב של' מוצאי שבת סי' נ"ד ז"ל- שלא רבינו יהודה בר קלונימוס ב"ר משה אל

*) **אה"א** כמדומה שהוא הנד"מ ונקרא מגלה צפונות:

) **עיין ס' אורחות חיים ז"ל והרד"א ז"ל שכתבו מנהג הנז' ונתנו טעמים לזה ומי יכול לבטל מנהג שהיה מזמן ה"א ז"ל הגם שיכול למנוע מלנהוג מחדש מפני מ"ש המחבר ז"ל אבל לבטל מה שנהגו וכתיב בדברי ה"א ז"ל זה א"א:

אך רבינו אברהם ז"ל מי שהוא סומא אם יש לו לברך בורא מאורי האש אם דומה ליוצר המאורות א"ל ולא ראיתי שהשיב לו ולפני מורי ר' אליעזר ב"ר יואל ז"ל בא מעשה והורה שיש לו לברך מהסיא דפרק הקורא את המגילה סומא פורס על שמע דתניא ר' יוסי או' כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה אמרתי מה איכפת ליה לעור בין אפלה לאורה עד שבא מעשה לידי פ"א הייתי מהלך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא ואבוקה בידו ואמרתי לו בני אבוקה זו למה אמר לי כל זמן שאבוקה זו בידי בנ"א רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתים מן הקוצים ומן הברקנים הא למדת בגם סומא נהנה מן אור האש הילכך מברך עליו ואע"ג שהירשנו דאין מברכין על האור עד שיהנה מן האור ה"מ באדם שיכול ליהנות ולברך אבל סומא מברך עליו מיד וכן הלכה למעשה כי מורי ה"ר אליעזר היה בעל מעשים ובעל הוראות וראוי לסמוך עליו עכ"ל הא"ז:

סעיף י"ד. היו יושבים וכו'. ענין מי שרוצה ללמוד בספר איזה ענין קודם הבדלה על הכוס שהמנהג הוא שאין מברכין תחילה ברכת בורא מאורי האש כי אם עד שמבדילים על הכוס כמו בכל י"ט במו"ש שקורין הצבור ותודיענו בספר לאור הנר וכן פורים שחל במו"ש קורים המגילה לאור הנר ואין מברכין תחילה ברכת מאורי האש זולת בליל ט"ב שחל במ"ש הוא שמברכין אותה קודם קריאת איכה ורציתי לכתוב כאן סברת הפוסקים ז"ל לדעת שמך המנהג הנז':

הנה הפוסקים המצריכים לברך בורא מאורי האש קודם כדי שלא יהנה מן הנר בלא ברכה עיין סברת הכלבו שהביא הב"י ס"ס זה וס"ס תרצ"ג ובש"ע סי' תרצ"ג ס"א כנס וספר"ח גם ומצבונו מתבאר דסברת מור"ם גם הפך זה שהרי מור"ם גם ז"ל וקורים המגילה ואח"כ מבדילים מנהגים. וכתב ע"ז הפר"ח ז"ל הב"י כתב וז"ל כתב הכלבו וכו' ויש חולקים ואומרים שא"צ לברך עליו לפי שכבר נפטר ביוצר המאורות אמנם שטמא דמסתבר הוא שלא יהנה ממנו בלא ברכה ע"כ. וא"ש לפי שכבר נפטר ביוצר המאורות וכו' ה"ק לפי שאין ברכה זו מיוחדת מצד שאסור ליהנות מן הנר בלא ברכה הוא כברכת הנהנין לפי שכבר נפטר הנאת הנר בברכת יוצר המאורות שגם נכלל אור הנר וא"כ חיובא במ"ש אינו אלא זכר לנס שאירע לאדה"ר וכואיל וכן הוא כבר יכול לברכה אח"כ מהר"ם הלוי בתשו' חא"ח סי' כ"ה בשם זקנו ז"ל ולענין הלכה נקטינן שיבדיל מקודם שאין דהוי שיהנה מן הנר קודם הבדלה ודלא כהג"ה ז"ל דליתא עכ"ל. וצל"ע שהרי מור"ם לא הזכיר דין ברכת מאורי האש לאחר מגילה אלא דין הבדלה אחר מגילה וע"ז כתב הפר"ח דנקטינן שיבדיל קודם מגילה הפך סברת מור"ם וסברא זו לכאורה דלא כמאן שהרי אפילו הכלבו לא הצריך להבדיל מקודם מגילה שהרי כתב ז"ל פורים שחל להיות במו"ש שקורא המגילה לאור הנר מברך בורא מאורי האש קודם ויש חולקים וכו' ע"כ וכ"כ מלשון מרן בב"י סי' רצ"ח ז"ל היו יושבים בבהמ"ד והביאו לפניהם אור אחד מברך לכולם כפ' א"ד הפליגו ב"ש וב"ה במילתא והלכה כב"ה דאמרי א' מברך לכולם משום דכתיב ברב עם הדרת מלך כתוב בכלבו פורים שחל להיות במו"ש שקורים המגילה לאור הנר מברך בורא מאורי האש קודם עכ"ל וצ"ל דס"ל דאע"ג דאסיקנא בפרק מקום שנהגו כר' יהודה שאמר שודרן על הכוס ה"נ כשאינו משתמש לאור הנר אבל כשמשתמש לאורו מברך מיד עכ"ל מרן הרי דס"ל כהבנת הכלבו שאין מבדיל ממש קודם המגילה אלא מברך דוקא בורא מאורי האש ומטעם זה לא קבע מרן דבריו אלא ע"ד הטור והש"ס דקי"ל היו יושבין בבית המדרש וכו' משום דהתם אפשר לומר דכשיבאו לבם אחד מברך לכולם כל סדר הבדלה על הכוס ולא יברך בפרטות מאורי האש לבדה כדי לקיים שודרן על הכוס אבל הכלבו שכתב בהדיא מברך במ"ה קודם שמשמע בהדיא שאינו מברך כל ברכות הבדלה לכן הוצרך מרן לבאר דאע"ג דאסיקנא וכו':

וראיתי להשכנה"ג סי' תרצ"ג הגב"י ע"ד הכלבו הנז' שהאריך וביאר כונת מ"ש הוא ז"ל בכנה"ג כזה והוא שדעת ר"ח והראב"ד והרד"א שכל ברכות ההבדלה יאמר קודם המגילה ולא ברכת בורא מאורי האש לבד אבל הכלבו סי' מ"א ס"ל לברך בורא מאורי האש לבד קודם המגילה אבל שאר הברכות אחר קריאת המגילה וסיים על זה השכנה"ג ז"ל בס' המשה כתב וקורין המגילה ואח"כ מבדילין ע"כ ואפשר לומר דדוקא הבדלה קאמר אבל ברכת מאורי האש יאמר קודם הקריאה ואפשר דלאו דוקא מבדילין אלא אפילו ברכת מאורי האש קורין ואח"כ מברכין במ"ה ולענין מעשה מנהג פשוט בקושט' לקרות המגילה ואח"כ להבדיל אמנם איני זוכר אם ברכת בורא מאורי האש היו אומרים אותה קודם המגילה או אח"כ אבל נא"ת ז"ל ראיתי שהיה סודרן כל הברכות על הכוס ואפילו ברכת בורא מאו"ה ונראה דעתו דאעפ"י שבט"ב מברכין בורא מאורי האש קודם קריאת איכה התם שאני שבאר הברכות אינו עתיד לסדרן על הכוס אותו הלילה משא"כ בליל פורים שבאר הברכות עתיד לסדרן על הכוס והמברך ברכת מאורי האש קודם קריאת המגילה לא הפסיד עכ"ל השכנה"ג:

ובכנה"ג הגב"י ע"ד ויש חולקין ואומרים שא"צ לברך. לפי שכבר נפטר ביוצר המאורות וכו' ז"ל כ"כ פי' אין ברכה זו מיוסדת מצד שאסור ליהנות וכו' נמ"כ בנמוקי הרב הגדול מהר"ם הלוי ז"ל וכהב נכדו הר"ב הלוי ז"ל בתשו' חא"ח סי' כ"ח ונכון הוא אמר המאסף ולא קביא ממ"ש הפו' והביאו מרן ב"י ז"ל סי' תקנ"ו דליל ט"ב שחל להיות במ"ש יברך בורא מאורי האש קודם קריאת איכה דשבלמא ליל פורים שמבדילין על הכוס ואומרים שאר ברכות נכון הוא לאומרה אח"כ על הכוס עם שאר הברכות אבל בליל ט"ב שאין מבדילין על הכוס ואין אומרים שאר הברכות אלא זו בלבד טוב לאומרו קודם קריאת איכה עכ"ל הכנה"ג:

ועיין להרב בית דוד סי' תנ"ת שהאריך בזה וביאר לשון הכנה"ג והשכנה"ג הנז' שלא כפי פשטם ובסוף דבריו הביא ז"ל אעפ"י שאנו תמהין וכו' והנם הלום שמעתי שפסק הרב כמוהר"ר חסדאי הכהן ז"ל שלא לברך על האש קודם מגילה וכו' ועיין בספר תורת חסד שהובאה זאת כתובה בסוף המפתחות ע"ש עכ"ל והביאו הברכ"י סי' תרצ"ג עב"כ ועיין גם בשערי תשובה ס"ק ב' והברכ"י סי' תקנ"ט ז"ל שמנהג שמתפללין מתוך הספר אף שלא בירכו ברכת מאורי האש ועיין מ"ש תרצ"ג דכמה רבוותא קמאי ובתראי ס"ל שלא יהנה קודם ברכה ע"ש עכ"ל נמצא שהרב חיד"א ז"ל העיד שהמנהג כנז"ל והיינו כסברת היש חולקים שהביא הכלבו כנז"ל ומהר"ם הלוי ומור"ם ז"ל בהג"ה לפי מה שנראה מהפר"ח כנז"ל והכנה"ג בשם אביו ז"ל ומוהר"ר חסדאי הכהן ז"ל וכן נראה דעת הכנה"ג והשכנה"ג ומ"ש הרבי"ד אחר שהביא מ"ש מוהר"ר

מוהר"ר חסדאי וכו' אך אם יש וכו' נ"ל שהוא סיום דברי הרבי"ד וקאי אמ"ש לעיל מזה קודם שהביא דברי מהר"ח וכתב ע"ד עצמו אעפ"י שאנו מדמין וכו' והנה הלום במעתי וכו' ואח"כ חזר לסיים דבריו באם יש וכו' אבל כל הפוסקים הנז"ל בשוברים כיש חולקים כנז"ל לא חילקו בכך ופוק חזי מאי עמא דבר:

וצ"ל דעת מרן ומור"ם ז"ל אם הלומד בספר קודם הבדלה על הכוס צריך לברך על הנר תחילה כדי שלא יהנה מן הנר בלא ברכת במ"ה או אין צריך וימתין עד שיסדר אותה עם שאר ברכות ההבדלה על הכוס או אם צריך לומר כל סדר ההבדלה על הכוס קודם לימודו בספר:

הנה מרן ב"י בס"ס זה ז"ל היו יושבין בבה"מ והביאו לפניהם אור וכו' בפ' אלו דברים שם דפליגו ב"ש וב"ה במילתא והלכה כב"ה דאמרי א' מברך לכולם משום דכתיב ברב עם הדרת מלך כתב בכלבו פורים שחל במוצאי שבת שקורין המגילה לאור הנר מברך במ"ה קודם עכ"ל. וג"ל דס"ל דאע"ג דאסיקנא בפ' מקום שנהגו דהלכה כר"י דאמר סודרן על הכוס ה"מ כשאינו מבחמש לאור הנר אבל כשמשתמש לאורו מברך מיד ור"י כתב בתב"י בשם המפרשים שקודם שיאמר במ"ה אסור לשמש לאורו ~~מלאכה~~ ויחזירנה אח"כ לומר על הכוס ומיהו כתב אחר זה דס"ת במלאכה כגון אורג או כותב וכיוצא בו אבל להדליק נר או להוציא מרשות לרשות א"י"ל כל זה עכ"ל ואע"ג דלא ידענא מנא ליה הא וכמו שאכתוב בסי' שאחר זה בס"ד מכל מקום לקרות לאור הנר דלאו מלאכה היא כלל נראה דבהבדלה בחפי' הני עכ"ל מרן ב"י ז"ל:

והנה לשון הכלבו הנז' הביאו מרן ב"י ז"ל בשלמות בס"ס תרצ"ג ז"ל כתב הכלבו בס"ס מ"א פורים שחל להיות במ"ש שקורין מגילה לאור הנר מברך בורא מאורי האש קודם ויש חולקין ואומרים שאי"ל לברך עליו לפי שהנר נפטר ביוצר המאורות אמנם טעמא דמסתבר הוא שלא יהנה ממנו בלא ברכה:

והנה כל זה הוא לשון הכלבו בס"ס מ"א הנז' ומרן ז"ל שם לא גילה דעתו בזה כלל ומור"ם ז"ל שם בד"מ הביא ממהרי"ל דיש להבדיל קודם הקריאה וכ"כ הכלבו דלא כמנהג נרבונא דנהגו לקרות קודם הבדלה והמנהג שלנו כמנהג נרבונא קורין המגילה ואחר הגיא ואומרים ויהי נועם ומבדילין ואומרים ויתן לך וכ"ה במנהגים עכ"ל ד"מ. והנה דעת לשון הכלבו הנז' שהביא בד"מ אינו לשון שבס"ס מ"א הנז' דשם לא כתב אלא ברכת בורא מאורי האש אלא הוא לשון אחר בכלבו סי' שכתב כך כמ"ש בד"מ והד"מ כתב עליו שאין מנהגם כך אלא שמנהגם כמנהג נרבונא וכו' כנז' וכ"כ מור"ם בש בש"ע ס"א ולא כתב כלום מענין לברך בפרטות קודם המגילה ברכת בורא מאורי האש בס"ס מ"א הנז' כנר' שמנהגם הוא ממש כמו מנהגינו שאין מברכין כלל במ"ה לבדה קודם המגילה אלא התילה קורין המגילה וכו' כמ"ש בד"מ ובהגהת ש"ע כנז':

וכ"נ דעת מרן ז"ל בהוא כמנהג העולם הנז' כאשכנז וספרד הן מדשתק ולא גילה דעתו בזה בב"י ובש"ע סי' תרצ"ג אלא בהביא בב"י סי' תרצ"ג לשון הכלבו דס"ם מ"א בשלימות ולא כתב עליו כלום ובש"ע לא הזכיר כלל שום דעת מהב' דעות שבכלבו כנראה שהניח העולם לחפום במנהגם בלי שינוי:

ועוד ראיה בדעת מרן כך ממ"ש בסי' זה תחילת לשון הכלבו דס"ם מ"א ולא הביא מ"ש עוד הכלבו שם ויש חולקים וכו' אמנם טעמא דמסתבר וכו' וכתב על תחילת לשון הכלבו הנז' זה"ל וג"ל דס"ל דאע"ג דאסיקנא בפ' מ"ש דהלכה כר"י דאמר סודרן על הכוס ה"מ כשאינו מבחמש לאור הנר אבל כשמשתמש לאור הנר מברך מיד:

והנה לשון זה מורה שהולך בדעת הכלבו דס"ל כך לחייב לברך במ"ה בלי סדר על הכוס אם משתמש לאור הנר קודם הבדלה אבל ליה לא ס"ל הכי דאם ס"ל הכי כדעת הכלבו הנז' לחייב לברך במ"ה קודם המגילה כיון שמשתמש לאור הנר לא הו"ל לתלות הדבר בכלבו ולומר דס"ל לכלבו אלא היה קובע דבריו בתחילת לשונו הנז' עמ"ש היו יושבין בבה"מ והביאו לפניהם אור אחד מברך לכולם ויאמר ע"ז דאע"ג דאסיקנא בפ' מ"ש וכו' ה"מ וכו' אבל וכו' ומשו"ה מברכין בבה"מ במ"ה כשהביאו להם אור ואין ממתינין עד שיסדרו אותה על הכוס עם שאר ברכות ההבדלה אם מרן ז"ל לא פסיקא ליה בהלכה דהיו יושבין בבה"מ וכו' הנז' שהטעם משום שמשתמשין לאור הנר קודם הבדלה ומשום הכי מברכין מיד אלא דס"ל דאפשר שהנם שלומדים בעל פה ואעפ"כ זריזין מקדימין ולכן כשהביאו להם אור אחד מברך לכולם הגם שאין קורין בספר ואין אומרים אז כל סדר ההבדלה על הכוס אלא ברכת בורא מאורי האש א"כ הו"ל מרן ז"ל קים ליה בהדיה מ"ש הכלבו בלשון הנז' והו"ל לכתוב מ"ש על הכלבו ואע"ג דאסיקנא וכו' עמ"ש היו יושבין בבה"מ הנז' ולומר דהנם שהמסקנא סודרן על הכוס ה"מ אם אינו לומד כלל קודם ההבדלה ולכן מסדר כולן על הכוס משא"כ בנד"ז שיושבין בבה"מ יברך במ"ה כשמביאין להם אור ויכתוב על הכלבו ל' אחר דהיינו שהכלבו כתב וכו' ונראה שאינו מחייב לברך במ"ה הגם שיושבין הקהל בבהכ"נ לקרות המגילה אלא מפני שלא יהנו מן הנר בלי ברכה ע"י שקורין במגילה דמשמע שאם היה איזה לימוד אחר בע"פ הגם שמאריכין בו כשיעור קריאת המגילה א"י"ל לברך במ"ה קודם לימודם תכף כשידלקו להם את הנר דא"כ וס"ל לכלבו כפשט לשון דהיו יושבין וכו' הנז' למה קבע דבריו על פורים בחל במ"ש ואמר זה"ל בקורין מגילה לאור הנר וכו' דמשמע דבלימוד אחר בע"פ א"י"ל לברך אז במ"ה וכמותבתה עוד לאידך מסיום לשונו שהביא מרן ס"ס תרצ"ג וא"כ הי"ל למרן לכתוב על הכלבו לאידך גיסא שהכלבו פוטר מברכת במ"ה יחידים בלימוד שאינו בספר כשלומדים קודם ההבדלה מדלא מחייב לברך במ"ה אלא מחמת שקורין מגילה לאור הנר ומדמרן ז"ל לא כתב כך אלא שתק ולא כ' כלום על הלכה דהיו יושבין וכו' ועל דברי הכלבו כ' לאידך גיסא לומר דס"ל לכלבו לחייב בברכת במ"ה כיון שקורין במגילה קודם הבדלה על הכוס נר' דמרן ס"ל שזה החיוב שכתב הכלבו הוא חידוש ולכלבו הוא דס"ל כך ולכן נקט לשון דס"ל וכו' וכתב באופן הנז'. וכ"ש שאין לומר דמרן ס"ל או לפחות מספ"ל בהלכה דהיו יושבין וכו' הנז' אי רצ' אחד מברך לכולם היינו שיברך לכולם על הכוס כל סדר הבדלה תכף שהביאו להם אור שאם דעת מרן כך בפשיטות או לפחות בספק ומפני זה לא כתב על ההלכה הנז' אע"ג דאסיקנא וכו' משום דס"ל או מספ"ל דמיירי בהל' הנז' בסודרן על הכוס ומפני זה לא כתב ואע"ג דאסיקנא הנז' אלא על לשון הכלבו דכתב להדיא לברך בפרטות במ"ה קודם מגילה ולכן קבע על לשון הכלבו ואע"ג דאסיקנא וכו' א"כ לא הי"ל למרן לכתוב לשון המורה שהכלבו בא לחייב מה שלא עלה על דעתינו לחייב בכך אלא לכתוב לשון המורה שהכלבו ס"ל להקל ממה שעלה

על

וגם היא אינה ראיה לדעתי דהשתא פ"ד מוכיחין דכוונתו לו' שראוי להבדיל על הכוס כתיקון חז"ל קודם מקרא מגילה וכזה מברך על הנר בעתו אבל שיברך במ"ה לבד ויגמור ההבדלה אח"כ בביתו אין ראיה מהם דגם זה אינו נכון לדעתו כמו שאין נכון לקרות התפי' בלא שום ברכה ואח"כ יברך על הנר לאחר שמגילה עינו מאורו ועבר זמן ברכתו וזה הלך הולרך לדחוק הרב הנז' בתשו' לפי שראה נוהגין כן אבל השני לברך במ"ה לבד קודם קריאה לא ראה נוהגין כן מעולם לפי שהיה זה נראה בעיניהם זר ומגונה מאד להפרידם ולא להדרן על הכוס ולכן לא הזכירו ולא האריך בביטולו. עוד דאיתי וכו' הכלל העולה דמי שקורא ולומד לאור הנר קודם שיבדיל על הכוס יכול לברך עליו מיד וחוזר ושודרן על הכוס כמו שהיה עושה רבי להוציא בני ביתו כמ"ש בפ' מקום שנהגו אבל מי שא"ל לחזור ולברך בשביל בני ביתו נראה שהנכון שיסדר כולם על הכוס ולא יברך מיד ואעפ"י שנהנה לאורו וה"ע שאף שהכלבו כתב דיש לו לברך הרי כתב דו"ת והיא סברת הר' אשר שכתב קול"ז ז"ל והר' אשר כתב כן לשיכך אין מברכין בכל יום על האור לפי שכבר נפטר ביוצר המאורות שהוא נ"כ אור עכ"ל. וכ"נ מדברי התו' והרא"ש פ' מקום שנהגו ד"ה אין מברכין על האור הקשה הרב יוסף למה אין מברכין בכל שעה יע"ש. שנר' מדבריהם דברכה זו אינה ברכת הנהנין אלא ע"ב המאורע שנבראת במ"ש ומנה כל הלילה וזהו כמי דעת אותם החכמים שכתב הראב"ד בתשובתו שלא היו נוהגים לברך מיד על האור אף שנהגים ממנו בלימוד וקריאת המגילה לפי שהיו באים לשמוע המגילה אנשים ונשים וטף ואם יברך בתחי' במ"ה ילאו כולם י"ח ואינו יכול לחזור ולברך פעם שניה על הכוס ונמלא מפזרן ור"י אמר דלריך לסדרן על הכוס וכ"נ שהוא דעת מרן ז"ל שכתב בסי' תרל"ג שלא כ' שיברך על הנר קודם מקרא מגילה כמ"ש בס' ע"ב קודם מגילת איכה ליל מ"ש לפי שאין שם כוס להבדיל בביתו וכ"נ מדברי מורם שכתב בסי' הנז' וכו' וקורים המגילה ואח"כ מבדילין משמע הבדלה כסדרה. וכן נ"ל קצת ראיה ממ"ש הטור סי' רנ"ו ואם אין לו אלא כוס אחד ואינו מלפה שיהיה לו למחר יותר מוטב שיאכל קודם שיבדיל ויברך עליו בהמ"ז ואח"כ מברך כל סדר הבדלה ואינו מברך מיד על הנר אעפ"י שנהנה ממנו ואוכל לאורו אלא ודאי שנכון לסדרן על הכוס כל מה שאפשר אעפ"י שישהו מעט וכן נלע"ד שראוי להורות כשאין שם בני ביתו אבל כשיש שם בני ביתו יכול לברך במ"ה ואח"כ יבדיל בבית על הכוס כל סדר ההבדלה בשביל נשים וכו' ע"ש:

ובספר נגדי ישע די"ד ג' ז"ל כתב מרן ב"י בא"ה סי' תרל"ג כתב הכלבו סי' מ"א פורים שחל להיות במ"ש שקורין מגילה לאור הנר מברך במ"ה וכו' ע"ש והשכנה"ג כתב שדעת מרן דברכת במ"ה אומרה קודם מגילה דממה שהביא דברי הכלבו ולא כתב עליו מידי משמע דס"ל כוותיה ע"כ ואנכי הרואה להרב הר"ה שושן כלל ג' סי' ב' שתמה על השכנה"ג ממ"ש מרן בסי' רנ"ח כתב הכלבו פורים שחל להיות במ"ש וכו' ורבינו ירוחם כתב בח"ב בשם המפרשים וכו' מ"מ לקרות המגילה לאור הנר דלאו מלאכה היא כלל נראה דבהבדלה בתפילה סגי ע"כ הרי דס"ל למרן דאי"ל במ"ה קודם ואיך כתב שדעת מרן לריך לברך קודם ולא הזכיר הך דסי' רנ"ח שהיא הפך מ"ש ול"ע עכ"ל ונלע"ד ליישב דמה דכתב מרן דלקרות המגילה לאור הנר דלאו מלאכה היא כלל נראה דבהבדלה סגי היא לרבינו ירוחם דאף דס"ל דבמלאכה גמורה כגון אורג וכו' לריך לברך במ"ה קודם מ"מ קריאת המגילה לאור הנר דלאו מלאכה היא ס"ל למרן דאי"ל לברך קודם היפך סברת הכלבו וכיון דמרן במגילה כדוכתה שתה לן מר כדברי הכלבו משמע דהכי ס"ל לענין דינא וכל עלמו של מרן בסי' רנ"ח לא בא אלא לאשמעינן דלא תימא דאף רי"ו סובר כסברת הכלבו לזה הולרך לאשמעינן דאיכא לומר דאף רי"ו פליג על הכלבו וסברתו כהיא חולקים שהביא הכלבו וכיון דסוף סוף אשכחן ניחא דמרן במגילה הביא דעת הכלבו וממה שסיים ויש חולקין טעמא דמסתבר הוא שלא יהנה מן העוה"ז בלא ברכה מוכח דס"ל כוותי' ומטעמיה ובהכי ליכא להק' קו' שרח שושן ז"ל על דברי השכנה"ג ז"ל וכאמור ודוק עכ"ל ואיני יודע איך אמר שכבר ראה להשכנה"ג שכל מ"ש בסי' תרל"ג עד סוף וטעמא דמסתבר הוא כולו ל' הכלבו לבד בס"ס מ"א ומרן לא כתב עליו כלום והרב נגדי ישע עלמו הרי הכא שכתב כך ז"ל והשכנה"ג כתב שדעת מרן וכו' שהביא דברי הכלבו ולא כתב עליו כלום וכו' איך סיים לו' וז"ל דמרן במגילה הביא דעת הכלבו וממה שסיים וי"ח וטעמא דמסתבר הוא שלא יהנה מן הנר בלא ברכה מוכח דס"ל כוותיה ומטעמיה ובהכי לא ק' קו' הרב שרח שושן וכו':

סימן רצ"ט

סעיף א'. משתחשך וכו' ז"ל הרב נה"ב משתחשך כשרק ע"פ אמרינן שבת קובעת לקידוש ולהבדלה אינה קובעת וה"מ לענין מיפסק אבל אתחולי בסעודה לא והרא"ם כתב דאיכא מאן דמפרש לה דשבת קובעת אפי' מספק ואינם דברים של טעם ורחוק מן הדעת לומר דשו"ע דגמ' איירי בספק חשיכה דוקא (כלומר דשבת אפי' מספק והבדלה אינה קובעת אספק חשיכה דוקא קאי) ע"כ נמלא דאם נפרש דשבת קובעת אודאי חשיכה דוקא גם מ"ש דהבדלה אינה קובעת וכן מ"ש וה"מ וכו' אבל אתחולי בסעודה לא היינו בודאי. ומדסתמיה השו"ע לסברא ראשונה משמע דכן דעתו נוטה והיא דעת הרא"ם דקידוש קובעת כשהחשיך בודאי חשיכה. והמג"א כתב דמשתחשך דקאמר השו"ע הוי אפי' מספק חשיכה גם בסי' רע"א ס"ק י' כתב בשם הכ"מ דקידוש קובעת כשהחשיך וכתב ע"ז ול"ע דבסי' רל"ט משמע דספק דאפי' בספק חשיכה לריך להפסיק. ולע"ד פסק השו"ע מוכח דקידוש קובעת אודאי ועלה קאי אבל הבדלה אינה קובעת וה"מ וכו' וכן הבין הט"ז ג"כ ע"ע עכ"ל:

והרב חיי אדם כלל ח' ז"ל (ע"ז) כיון שהגיע ספק השיכה או שהתפלל מבע"י אסור לאכול עד שיבדיל ודוקא להתחיל ולאכול אבל אם היה יושב ואוכל מבע"י א"ל להפסיק כלל ומותר לו לאכול ולשתות כ"ז שירלה וכו'. (י"ז) ודוקא שהיה יושב ואוכל אבל אם לא אכלו רק שקבעו עלמן לשתיה כיון שהוא ס' חשיכה לריך להפסיק וכו' (י"ח) וכל זה שהתחיל קודם חלי שעה ללילה דעדיין לא הגיע זמן ק"ש אבל אם התחיל באיסור דהיינו בתוך חלי שעה ללילה וא"כ כיון דק"ש דאורייתא לריך להפסיק ולקרות ק"ש ולהתפלל וא"כ כבר חל עליו חובת הבדלה ואסור לאכול עד שיבדיל עכ"ל:

סעיף י'. כתב ס' רו"ח וז"ל עיין בס' המגיד ושונא בס' שכחת לקט.ע' כשביה אות י"ע דלריך להבדיל תכף כלאתו מבהכ"נ מתפילת ערבית דאל"ה שלטין עליה מהס"א ולא יתן מקום להילונים

לחיצונים לבלוע ע"ש ולפי"ז כשמתפלל במקום שאין ממתינין שיהיה בעת להבדיל מה יעשה ימתין בין ערבית להבדלה שבולעים החיצונים. יבדיל תכף היינו בעת ופוגע ברע יותר א"כ לדידי חזי דבלאו אשה"כ ורואה דאינו שעה להבדיל יתחיל בנוסח שיה כפיוטי' המסודרים במחזורים למוצ"ק בשפה ברורה ובנעימה עם בזמיר בניע כי בזה שהוא עסוק בפיוטי הבדלה מבריח החיצונים מעליו ואין שטן ואין פגע רע וזה דרך ישכון אור :

שם בנ"ה ויש אומרים לדלות מים בכל מוצאי שבת וכו' נלע"ד דבירושת"ו דמועטים המעיינות ואין מצוי לשאוב במצ"ק לרוב דרובא כי אם מן הבורות גשמים שואבים מהם כל השנה שישאב מהם ג"כ במצ"ק לצורך סגולה זו הגם שאינם מעיינות כמו הבארות ע"ד שמצינו לרז"ל שגם אלו יקראו אותם בירושת"ו מעיינות עיין מס' תענית די"ט כ' וע"ז דכ"ה בתפ"י והוס' ופרעון הלואה והצלולה של השנמון א"כ גם בנד"ד שארז"ל שבארה של מרים סובב כל הבארות והמעיינות במצ"ק הנה גם כל הבריכות והבורות בירושת"ו שהם המלויים לשם כל השנה נקראים בלשונם בארות שהם לשם במקום בארות של כל העולם ובלשון רז"ל הנז' נק' מעיינות בנ"ז א"כ מצ"כ הם ראויים לסגולה הנז' כן נראה לע"ד וכן גם לענין ותבליך דסי' תקפ"ג ב' הג"ה ע"ש :

סימן ש'

לעולם יסדר אדם שלחנו וכו' לפי מ"ש הרב פ"מ דנשים אינן חיובות בסעו' זו וכן כתב משמו הרב כרם שלמה אשכנזי כיע"ש ועיין להמג"א סי' נ"ח ושמ"פ הטע"ם סי' רנ"א אות ו' (אה"א ק' אטו נכרי בעו הגלה מחבוש הקבר ונשי בעו נטרא דתבוע הקבר. והנה הנשמעים לדברינו אפילו בתולות וכ"ש נשים זהירי בסעו' ד' לבגלל מחיבוט סקבר) :

כתב הרב צמח דוד (להרב"ד ז"ל) פ' ויקהל ז"ל ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש וכו'. עי"ל מ"ש יהיה לכם קדש כשנאמר דלכם אשמע אכילה ושתיה. וקדש משמע עסק התורה ויתורץ ג"כ מלא בו. שהיא מיוחדת שהיה די לו' כל העושה מלאכה יומת ובודאי דבשבת קאי ונבין תחילה מ"ש בפרק כל כתבי דקי"ע א"ר לעולם יסדר אדם שולחנו בע"ש אפילו אי"ל אלא לכזית וא"ר חנינא לעולם יסדר אדם שולחנו במ"ש אפילו אין צריך אלא לכזית ר' אבהו הוו עבדי ליה באפוקי שבתא עגלא תלתא סוב אכיל מניה כולייתא כי גדל אבימי בריה א"ל למ"ל לאפסודי כולי האי נשבוק כולייתא ממעלי שבתא שבקוס ואתא אריה ואכליה פירש"י אכליה לעגל הראוי לשחוט. ויש לדקדק למה אכליה אריה ולמה אמר וארי"א בוא"ו שסרי לא אמר קודם שימרא אתת מר' חנינא. ונ"ל במ"ש הרב ע"מ מה"ד ח"א פכ"א הטעם שצריך לאכול במ"ש לפי שהשבת חופש לילו עמו שהלילה הולך אחר היום כדין אכילת קדשים שהלילה הולך אחר היום ופירש"י הטעם נס"פ אותו ואת בנו דכתיב ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר. אלמא לילה שלאחריו קרי יום קרבנו עד הבקר. ובזה יתורץ מ"ש בירו' שהביא הריב"ש ז"ל סי' מ"ד והתו' ר"ס מקום שנהגו דף ג' ב' גבי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא באפוקי שבתא אינו מנהג דק' אמאי אינו מנהג והרי מצוה לאכול גם במ"ש וכשם שלענין אכיל' אמרינן דהוי מצוה נימא נמי הכי לענין מלאכה ובמ"ש ניחא דדוקא לענין אכילה שייך מצוה במ"ש דאכילה דשבת הוי אכילה דקדושה. וכמידי דאכילת קדשים אשכחן דתופס לילה עמו והלילה הולך אחר היום משא"כ בענין מלאכה לא מצינו שהלילה הולך אחר היום. ובזה ניחא דאכליה אריה לאותו עגל משום דהוי אכילת קדשים וכל מה שנשאר ממנו שאינו נאכל פיגול הוא לא ירצה לכן אתא אריה ואכליה. ובזה מתורץ מ"ש וא"ר חנינא משום דכיון דאמר מקודם שצריך לאכול בליל שבת מוכח דהיום הולך אחר הלילה מדחייב לאכול בלילה שלפניו וא"כ מתילא מוכרח שאין חיוב לאכול במ"ש שסרי אמר שהיום הולך אחר הלילה לז"א וא"ר' חנינא כלומר דאע"ג דחייב לאכול בלילה שלפניו מפני שהיום הולך אחר הלילה עכ"ז חייב ג"כ לאכול במ"ש שגם הלילה שלאחריו הולך אחר היום כדין אכילת קדשים נמצא דלענין אכילה תופס השבת לילו עמו כדין אכילת קדשים אבל לענין מלאכה אין תופס לילו עמו אלא היום הולך אחר הלילה. וזהו כוונת הכתוב וביום הז' יהיה לכם קדש ר"ל שאכילה שנק' לכם יהיה קדש כאכילת קדשים בתופס הלילה שלאחריו וחייבים אתם לאכול גם במ"ש אבל לענין מלאכה אינו כן אלא כל העושה בו מלאכה יומת בו דוקא ולא בלילה שלאחריו משום דלענין מלאכה אינו תופס לילו עמו אלא הוא כברייתו של עולם שהיום הולך אחר הלילה עכ"ל :

בספר הליקוטים סנד"מ דף כ"ה ג' ז"ל ואותם לוז שם העיר לראשונה פי' שמה של אחה הראשונה שהיא לאה שנאלי' נקרא לוז ונקרא שם זה לפי שפי' חז"ל שיש עצם אחד במקום שנחת קשר ש"ת שאינו מתרקב לעולם וממנו מתגדל גוף האדם לעת"ל והעצם הזה נק' לוז ולפי שלאה היא מאחורי ז"א במקום הנחת קשר ש"ת לזה נקרא לוז עכ"ל. ובזהק"ז כ' ז"ל פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם אמר פני ה' פנים של זעם בעושי רע ומתקנים ברע כשנ"א להכרית מארץ זכרם דהיינו העצם הקטן שהוא נשאר לעולם וארז"ל שנשבר הסדן והוא לא נשבר אמנם אלו שתקנו ברע יתרקב זה העצם ג"כ הקבור בארץ וז"ש להכרית מארץ זכרם והיינו כרת לבחי' הגוף באותו העצם שנקרא לוז והיינו זכרם. יתרקב ויכרת ולא יזכה להחיית המתים אבל על הצדיק נאמר שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה אלא היא בקיומה ובכן כל עצמותיו נ"כ שמורים לקום בתחי' המתים עכ"ל :

ובספר הליקוטים הנז' דל"ח ז"ל ויקח מאבני המקום וכו' הנה כאן זכה יעקב להדבק בשכינה לאה ולכן שמה מראשותיו כי לאה מקומה בראש וז"ש וישכב במקום ההוא כלומר שיש זווג במקום ההוא בסוד הדבור וכל הזווג הוא להשפיע כ"כ אתוון אלא שבכאן נעלם מאד ונק' הוא עלמא דאתכסייא ורחל עלמא דאתגלייא וכו' ובנגד בינה שהיא מאחורי העורף דינין תקיפין בסוד עצם קשה מאד שהוא לוז וז"ש ואולם לוז שם העיר לראשונה וכו' בעבור הראש שהיא קשה לאה שהיא אחורי הלוז לזה לא אמר בראשונה אלא לראשונה פי' ר"ל לשנו"ק דראשונה שהיא לאה עכ"ד (אס"א ענין לאה שהיא הארה בעלמא נת' שם דל"ה ד' ע"ש) :

ענין סעודה ד' הרב ל"ד הניא דבריו בקיצור הרב נפש חייה ז"ל מ"ע א' אות ס"ב ושיים ע"ז ז"ל וכיון שבסעודה ד' היא כאכילת קדשים צריך ליזהר בה הרבה מאד שלא יבעלנה גם קין גם חורף וכבר אמרו ז"ל כי פגם מי שאינו אוכל סעודה ד' הוא נתקן ביום הנ' מהפסקה וכמו שהביא מר חמ"י ז"ל בס' בובבי"ס ולכן אפילו שבא לקבל הפסקה גדולה מו' ימים לא יהיה נסוג אחור מלסעוד סעודה ד' ויעשהו תנאי בינו לבין עצמו מבערב מבעוד יום כי התענית מקבלו אחר סעודה

שר אביו מהרח"ו ז"ל כתב וז"ל מורי ז"ל נהג בכלל אותו היום שאכל גבינה לא היה אוכל בשר עד הלילה עכ"ל. הרי מבואר שהרב האר"י זצ"ל לא היה אוכל בשר אחר גבינה כל היום ואלו הם דברים המדוקדקים והדברים עתיקים מכתב מהרח"ו זצ"ל עצמו מעתרת ידו יד הקדש:

גם דברי הזוהר פר' משפטים משמעותן כמ"ש מרן ז"ל והפר"ח דכל בשתא בחיבורין גבינה ובשר בשעתא או בסעודתא אסור וכן תפסם הרב תורת חיים ז"ל פר' או"ב וכתב דראוי לבטל מה שנהגו בעצלות לאכול חלב ואח"כ בשר ע"ב. ודברי ר"מ שכתב אמצעיים בין גבינה לבשר יכולני לפרש דלאו דוקא אלא ר"ל בין גבינה להבשיל של בשר ולא נחית להכי אלא הוא היה מוגה סוגי ואלקי המים מים ראשונים וכו' ומעין דוגמא כתב הרי"ף דמאי דקאמר ר"ל בין תבשיל לגבינה חובה להו דוקא ור"ל בין גבינה לתבשיל דלא אתא ר"ל להשמעי' אלא דמים אמצעיים הוגה וכ"כ הרשב"א בת"ה דף ג' דכיון דר"ל לאו בעיקר דינא דבשר וגבינה קאתי אלא בדינא דמים אמצעים לא קפיד בלישנא ע"ש. וה"ה נימא בדברי ר"מ דלא קפיד לפרש תבשיל וכא ניחא ועדיפא משום שכתבו הרי"ף והרשב"א ושיטתם בדברי ר"ל כמבואר לכל מראה עיני:

ולענין תיקונים וסודות אנן יד עניי לא לייתינן אלא אבר גמלא כתוב ממהרח"ו זצ"ל שקבל מרבינו האר"י זצ"ל ואפי' לתלמידי זצ"ל שזכו ולמדו מפיו פה קדוש הזהיר שמענו ממהרח"ו זצ"ל שלא להשגיח בדבריהם והחזיק בזה מאד הרמ"ז זלה"ה. וכבר כתבתי במקומות אחרים בח' שערים שסידר מהרש"ו בן הזוהר תמתיים שקבלם מאביו רבינו מהרח"ו זצ"ל בכתב ובע"פ כלמדם עמו וזיכני ה' וראיתי ה' שערים מהר"ש פאפירש ז"ל והכמ"ל וכו' עכ"ל:

ועיין מ"ש עד"ז בחיבורי על ס' הרב אלי' עמ"ב בשפת אמת סי' ב' ג' ועמ"ב כאלי' מערכת ב' אות ל"א ע"ב:

וראיתי דהיה מי שכתב וכו' בשביל השו"כ הוא הרב הי' של שבת פרק ה' אחר דיני הטורמוסים עש"כ ובפר' י"ח בענין סעודה ד' ז"ל ויסדר בה ב' ככרות וכו' ואח"כ יטול ידיו ויברך ויקח משב' ככרות שלפניו הא' מהם ויבצע ומורי ז"ל היה נוהג לבצוע בסעודה זו בפרוסה בבתי' דוד סוד המ' לחם עוני כנו' ולא הונח לנו עכ"ל הר' ח"י:

וגם הריקאנטי ז"ל פ' תרומה ע"פ ונתת על השלחן לחם וכו' זצ"ל דוגמא לדבר זה א"ז"ל עצם יש באדם שאינו כלה לעולם והוא עצם התחתון שבשדרה וקראוהו רז"ל תרווד רקב ואמרו עליו שאם תכניסהו באש אינו נשרף לעולם כ"ש שאינו כלה לעולם. ובויקרא רבא מהיכן אדם מיצן לעת"ל מלוז של שדרה הביאו לוז א' נתנוהו במים ולא נמחה באור ולא נשרף בריחיים ולא נטחן נתנוהו על הסדן התחילו מכים עליו בפטיש נחלק הסדן נבקע הפטיש ולא הועיל ממנו כלום וזהו שנא' ויאון הפקד והקב"ה משאיר באדם זה העצם עד תחית המתים ואז התחיה עליו ושאינו כורע במודים להודות על אגוגה בוראו מאותו העצם נתב בריה (אה"ה כ"ה בס' שלפני) המקולקלת ולעולם לא יבנה עוד עם יושבי חלד; ואמר עוד כי העצם ההוא יתרטב בטל שעתיד להתחיות בו את המתים ונעשה כשאור בתוך העיסה ויתפשט לכאן ולכאן וימתחו מתוכו כל האיברים והגידים ועור ובשר ויתגלגלו עד א"י ושם יקבלו צורותם בארץ הטהורה והקדושה כל זה מורה כי אין שום ענין של מעלה אל זולתי שיש לו מקום

לנועה כי מו' ימי בראשית שנבראו יש מאין לא נברא עוד דק יש מיש עכל"ל:

ובספר קרית ארבע על זוה"ק ח"א דס"ע ע"א זצ"ל והרח"ו נר"ו כתב וכו' ואו' אתמהון מן כולא ביאורו הוא ע"ב אח"כ ח"ה וכו'. והענין כי תחיית המתים היא בסוד אותו העצם הנשאר בקרקע וביארו בזו' כי הוא עצם שמניח בו קשר תפ"ר והטעם כי הוא נבוה מכל הגוף ואינו נהנה מן שאוכל ולכך אין שולט בו רקבון ועצם נבנה הגוף כא"ש פר' הולדות מדרש הנעלם דקל"ז א' בס' בא בהוא: האדמי' ע"ש והנה אלו המובאיתים זרעם בארץ מעמאן אותה ואין בה כח לחזור לבנות את גופם ונשאר גופם מהוי מן הארץ וז"ש וימהו וכו' ור"ש אמר וכו' ע"ש:

ושם על דקל"ו א' ז"ל גליון דאשתאר בקברא מכל גופא וכו' בפ' ואתחנן רע"ב ואדרא כ"ז ב' פנחס רס"כ א' עליה אמרו הוא בריבא דהויא דאיהו רמאה וכו' פי' העצם הזה הוא ברא וכן אמרו העבעיים באין ברא יותר מהמוקדם לפי שה דים מוכנות לבנין עליו ואין יותר קשה מהמאוחר וזה שלא כדברי רפ"י ז"לה"ה שכתב בפר' בראשית שהעצם הוא בין ב' הירכים עכ"ל. וגל"ע בפירש"י ז"ל הנז' ומפרשיו' וזוה"ק ח"א דס"ע א' קי"ו א' ח"ב כ"ח ב' ח"ג רכ"ב א':

ענין שמקיים סעודה ד' במש"ק שגלול עי"ד ממבוע הקבר הנה כן כתוב בס' כנפי יונה ח"ב סי' ב' ז"ל אחר הבדלה במ"ש מסדר שלחנו עם בתי ככרות ולא נקיט בידים אלא חדא ואומר דא סעודתא דדוד מלכא ובזכותה נגול מחבוט הקבר עכל"ל. ס' כנפי יונה לבגאון מנחם עזריה ז"ל מגורי האר"י זלה"ה והביאו הרב של"ה ז"ל במס' שבת ד"ה ולאכול ג' סעו' בשבת וכו' ע"ש. בדפוס הקדם ח"ב דף ו' ע"א ובדף ח' ע"ב בענין סעו' מש"ק סיים ז"ל ומאד צריך אדם ליזהר בסעו' זו כל לויות המלכה ולהוציא הולכה על זה. בפרק כל כתבי דקי"ע ר' אבהו הוו עבדין ליה באפוקי שבתא עגלא תלתא כוה אכיל מניה כולייתא וכו' ומי שמתענה במוצאי שבת כגון בעובה בפסקה מבעוד יום אזי יענה להכין סעודה זו לאחרונה (נ"ל לאחריס) והוא ילמוד המאמרים והדינים המוזכרים בסעודה זו וסודה ויהיו לרצון אמרי פיו כאלו היה עושה כן וכן היה עושה הרשב"י בע"פ שחל להיות בשבת שהיה עוסק בסודות התורה במקום סעודה ג' עכ"ל הרב של"ה וצ"י מ"ש בפרע זה בהמ"י חלק השבת והבי"ד בהס"ל עובייתא ע"ש:

וכ"ה בספ"כ בחיבור מהר"מ עדינק"ו תלמידו של האר"י זצ"ל דף כ"ו ד' כמ"ש בכנפי יונה ממש וכ"כ בס' קיצור של"ה דיני מש"ק ז"ל ואח"כ יסדר שלחנו לסעו' מלוה מלכא וכו' ויאמר דא היא סעו' דדוד מלכא וכו' גם ע"י סעו' זו יגלל מחבוט הקבר וע"ב בס' עבודה מאמרות ח"א פרק כ"ג דף כ"ו והמגלא הסוד עכל"ל:

ובספר עבודת מאמרות פכ"ג ז"ל ובשם האר"י ז"ל אמרו כי סעודה ליל שבת מעורר זכותו של יצחק וכו' ומועיל להנצל מחבלי משיחנו ושל שחרית תעורר זכות אברהם שהא חסידא להנצל מדי' של גהינם שהוא עומד על הפתח להציל את ניניו בוגמרי בריה והרי מילה ושבת וכו'. ושל מנחה תעורר זכות יעקב אביהם של ע' נפש להנצל ממלחמת גוג' ומגוג' בני' השבטים וכבר זכרנו בפ' כ"א מלוה לסדר שלחנו במוצאי שבת לעורר זכות דוד המלך רגל רביעי להנצל מחיבוט הקבר על כן אל יהיה עונג שבת קל בעינינו שהוא מן היסודות השבקולות בכל התורה עכל"ל.

אח"כ ראיתי להרב שם הגדולים ח"א מע' ב' בועז לחכמים אות א' שמלא מפורש להרמ"ע ז"ל שחיבר ספר עשרה מאמרות שהוא עצמו המחבר ס' כנפי יונה הנז"ל:

בספר יוסף אומץ יוזפא סי' פ"א ז"ל כתב בעש"ט בלי"ם חולק לעולם יסדר אדם את שלחנו במ"ש אפילו א"צ אלא לכזית ע"כ מלשון הזה משמע שאינו יוצא אם יאכל דרך עראי רק יסדר שולחנו דרך חשיבות כשמשמעות לדה לדרך הנ"ל סי' ש"ו ואני דקדקתי שאכלתי דוקא דבר מבושל ואף אם מלער היה לתאבון בריאותי מצד רוע מזג אצטומכתי ותחי נפשי בו עכ"ל:

השל"ה הגד"מ ח"ב דף ו' הביא מס' כנפי יונה ח"ב סי' נ' שנה בסעודת מ"ש צריך להכריז קודם נר שאחר ההבדלה מסדר שולחנו עם בתי כנרות ולא נקיט בידיה אלא ה' ואומר דא היא סעודה דדוד מלכא ובזכותה ניצול מחבוט הקבר ע"ש. ובדף ח' ב' הביא מ"ש במס' שבת דקי"ט ר' אבהו וכו' ז"ל ומי שמתענה במ"ש כגון שעושה הפסקה מבע"י אזי יעשה לאכין סעודה זו לאחריני והוא ילמוד המאמרים והדינים המוזכרים בסעודה זו וסודה ויכוין לרצון אמרי פיו כאלו היה עושה כן וכן עשה הרשב"י בע"פ שחל להיות בשבת שהיה עוסק בסודות התורה במקום סעודה ג' עכל"ל:

סימן ש"א

סעיף ז'. ענין לצאת ביוה"ם חוץ לפתח העיר בתינוק על כתפו שאינו יודע להלך ברגליו או להוציא אדם גדול בכסא:

הגה לענין הגדול. עיין רבינו הטור סי' ש"א גבי אין יוצאין בכסא וכו' ומה שתמה עליו מרן בב"י וסיים ז"ל ואפשר דמשמע ליה דכיון דקי"ל החי נושא את עצמו לא מתסר להוציא את האדם אלא מדרבנן ובמקום הרבים צריכים לו לא גזרו עכ"ל. והגאון מוהרל"ח כתב על רבינו הטור וז"ל ואע"ג דהם לענין י"ט איתמר דליכא איסור הוצאה ביו"ט רק טירחא בעלמא ורבינו שכתב לענין שבת אפשר דר"ל נמי בהאי ענין דליכא איסור הוצאה כגון בחצר שעירבו (מהרל"ח) ועיין ב"ח עכ"ל. וכן כתב המג"א סוף ס"ק כ"ז ומחה"ש עליו:

והרמב"ם פ"ח ה' ע"ז ז"ל אדם חי אינו משאוי ואם היה כפות או חולה המוציא אותו חייב. וכתב ה"ה ז"ל ואם היה כפות. שם הג"ד ומודה ר' נתן בכפות וכן החולה כלמד מ"מ שם והני פרסאי כמאן דכפיתו דמי עכ"ל ה"ה וז"ל רש"י ז"ל כמאן דכפיתו דמי ברוכבים מעוטפים בבגדים רחבים וגם הם עצמם מעונגים מהלך על הארץ עכ"ל ועיין תי"ט ספ"ק דר"ה ולענין קטן עיין הרמב"ם שם והמעש"ר שם והאו' הל"ד הנז'.

ורבינו הטור ס"ס ש"ה והאשה מדדה את בנה וכו' וז"ל מרן ז"ל בב"י. והאשה מדדה את בנה משנה שם דקכ"ח ומ"ש ואפי' בר"ה מפורש שם בברייתא. ומ"ש ובלבד שלא תגררנו וכו' שם במשנה אמר ר"י אימתי בזמן שהוא נוטל א' ומניח א' אבל אם גורר אסור וקי"ל הכי דכ"מ שא"ר יהודה אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים ופירש"י והאשה מדדה את בנה אפי' בר"ה דאי נמי מגבהה ליה חי נושא את עצמו דבאדם מודו רבנן וכתב הר"ן אבל אם היה גורר אסור וכן הלכתא דכיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר לא מודו רבנן ופרש"י בג"א ח"א ודוקא שנוטל א' ומניח א' כלומר שהתינוק מגיע רגלו כשמגביה האחד מניח האחר אבל גורר ב' רגליו אסור מפני שנושאתו והותם שאומרים שמותר לישא תינוק שגורר ב' רגליו דהחי נושא א"ע טעות הוא בידם דלא אמרו חי נושא את עצמו אלא לפוטרו מחטאת אבל אסור כל זמן שנגרר אותו אלא כשמגביה א' ומניח א' עכ"ל. והתי"ע פי"ח דשבת שם ז"ל אבל אם היה גורר אסור. ולא אמרינן חי נושא את עצמו כדלעיל פי' מ"ה כיון שהוא קטן כ"כ שאינו אלא גורר. הר"ן והאי אסור דתנן אפשר לי לומר דאסור וחייב קאמר דהא מחייב בחולה בשנשאו כמ"ש בר"פ דלקמן. וע"ש דלתוספות נראה דדוקא בחולה. ועיין מ"ש במשנה ז' פרק י"ו עכ"ל. ובריש פי"ט הביא מ"ש התו' גבי מכילתו בשבת לאיתויי שמתכו וא"ת ויביאו התינוק אגב כלי דהשתא ליכא איסור שבת כלל דהאי נושא את עצמו וי"ל דאחר המילה היה צריך להחזירו דקטן צריך לאמו הוא ואז הוא חולה והוי כפות דאינו נושא עצמו (ועיין ספ"ק דר"ה) וכו' ע"ש ועיין בש"ע סי' ש"ח סמ"א. וכתב המג"א ז"ל (צ') אפי' בר"ה. דהא אפי' תגביהנו פטור דהחי נושא את עצמו ואם נושאו כפות או חולה והנושא מת הוי מלאכה שא"צ לגופה (ר"ן) משמע דס"ל דהוי כמו שנושאו וא"כ אפילו בכרמלית אסור עפס"י פמ"ה ע"ש וכ"מ דקטן כ"כ שצריך לגוררו אם נשאו חייב חטאת ע"ש וכ"כ התוס' הנ"ד והמאור ריב פב"א כתב דאפילו בתינוק שנוטל א' ומניח א' אם נושאו חייב ומ"מ משום צערא דתינוק לא גזרו בשאת תגביהנו ע"ש. המוציא תינוק וכיס תלוי בצוארו חייב אבל המוציא גדול המלובש בכליו פטור (רמב"ם) ערש"י פ"ע עכ"ל ועיין במחה"ש וז"ל ס"ק ע' ועש"י רע"ה דפליגי הרמב"ם והטור אי חייב על מלבוש באמ"ל א"ל. ס"ק ע"א המוציא תינוק וכו' חייב על הכיס אפי' במקום שאינו חייב על התינוק דאמרינן. כיס חי נושא את עצמו מ"מ חייב משום כיס ולא אמרינן דבטל הכיס לגבי תינוק וכו' ע"ב:

ובס' של"א כתב מרן בב"י דאסור להוציא התינוק למול לחצר שלא עירבו ע"ש ועיין ט"ז סי' רס"ו סק"ד ומג"א סי' של"א סוף סק"ה:

ודוקא גבי י"ט התירו הוצאת קטן ולענין גדול בשבת עיין משנה דבילה פ"ק מ"ה והתי"ע שם ורבינו הטור ומרן ב"י וש"ע ר"ס תקי"ח ותקכ"ב:

ולענין הוצאת המקל בידו חוץ לפתח העיר בין בשבת בין בי"ט עיין סי' זה בסעיף י"ז י"ח וסי' תקכ"ב ובמגינים ובא"ר שם:

סעיף ט"ז. ענין פנטי"ב בהבאת מור"ה עיין לבוש"ג בהג"ה ובשכנה"ג הב"י אות ע' ובמחב"ר והרב מעבלות זהב ס"ק י"ה ז"ל עט"ז לקמן אות כ"ז בסופו התיר פנטי"ב (היינו מה שקורין פנטאפל) וכו' ע"ש:

והברכ"י אות י' ז"ל מרן השמיט בש"ע דין סנדל המסומר שכתב הטור דאפילו מה שנהגו בסנדל המסומר איסור אף שאינו כעין הסנדל שגזרו בו ה"ד בסנדל לא במנעל וכן דעת מהרש"ל והרב ב"ח והביאו בס' שכנה"ג וע"מ הרמב"ן בתשו' ח"ג סימן רפ"א וגנו סי' רל"ו ובארחות חיים דף נ"ב ע"ג. וגם כתב בא"ח בשם הר' דוד בר לוי שאין יוצאין במנעל שקורין איסקופו"ש שנוטל בחוזק דילמא משמיט ואתי לאתויי ע"כ ונראה שהם קלק"ב שקורין סוליקו"ש וכ"כ מהרי"ק שם לעיל דין ב' בהרדב"ז בשם הריטב"א אסר לצאת לחצר שאינה מעורבת וכתב שם דיש מתירין עכ"ל הברכ"י. ובמחב"ר אות ז' ז"ל דין ב' ולא בקבקבים

והם עגים גבוהים. היה בהם מושב לכף הרגל וכו' הרדב"ז בתשו' החדשות סי' ת"ק כתב דהריטב"א והרא"ה בשם רבותיו אסרו הקלק"ב אפילו לצאת למבוי שאינה מעורבת והסכים עמו בנ"ט לשבת ע"ש והזכיר זה מהריק"ש בהגהותיו בדין זה וראיתיו בברכ"י ושם הבאתי דברי א"ח בשם הרדב"ל ויהיב טעמא כהרדב"ז ע"ש . וכן עתה נדפס שו"ת יכין ובועז להרבנים. נכדי הרשב"ץ ושם בח"ב כ' בסי' מ"ג שאסרוהו מר אביו הרשב"ש ומר זקנו הרשב"ץ והוא עלה בלבו. למצוא אופן היתר ומסיק לאסור ועמ"ש מרן משם הרשב"א. בדין. הגדל המסומר ועיין בשו"ת הרשב"א ח"ג סי'. רס"ו עכ"ל המחב"ר :

סעיף י"ח. וענין ליקח מקל בידו לכבוד ולהפארה בשו"ע בעיר המעורבת . עיין להמג"א סי' זה ס"ק כ"ז והע"ז ס"ק ובסי' תקכ"ב במג"א והמהלי"ה סי' ש"א ס"ק כ"ז ובסי' תקכ"ב סק"א נו"ב מ"ה סי' כ"ח. ועיין תשו' הרדב"ז ח"ה סי' שני אלפים קס"ג הביאה הברכ"י סי' ש"א ותשובת הרדב"ז גם סי' שני אלפים ר"ח עש"ב. ובסוף תשו' ש"א קס"ג כתוב בין שני אלפי' לשנה זה"ל שמעתי בהרשב"א שיצאה לנחת לר"ה ואני לא ראיתי ולא ידעתי מקומו עכ"ל ודברי הרשב"א הביאם הרב חיד"א ז"ל עיין במחב"ר סי' ש"א אות ו' וסי' תקכ"ב אות א' עש"ב . ווכורני שהרדב"ז ז"ל בדין אחר *) הביא סברת הרשב"א ז"ל היפך דעתו וכתב ואני מבטל דעתי מפני דעתו ובודאי שגם כאן כך הוא שאם היה רואה תשו' הרשב"א וכו' אלא בלא ראה אותה כמ"ש :

סעיף כ"ד. יוצאים במיני עשבים בקושרים אותם בקשרים. ותולין אותם לרפואה. כתב ה' רו"ח ז"ל אי מותר לצאת בעשב הרודא הנובאים אותה אנשים ונשים גדולים וקטנים משום רפואה מעיה"ר וכישוף אין להרב כבר לאמן בפי' למס' דא"ז פ"י דרפ"ה א' ז"ל כי עשב הנק' רודא מועיל לעיה"ר ולבטל הכישוף ושמעתי מרבני עה"ק מעשה נורא ע"ז ויש בה קדוש . רוצא ויכוין הגוטא עשב הנז' בשם זה ומוב לו ובלבון מפנה נקר' עשב זה פיגם וידוע כי או' י' על המתשבה והוא בחי' עליונה ואפשר לרמוז כי בא האות י' תוך פיגם לבטל פגם השט"א וגם מועיל למגפה כמ"ש הרב ז"ל ע"ש ועיין מסדר'. ועיין בקונט' רפואה וחיים דה"ן ב' וע' על סי' זה. מ"ש הרשב"א ח"ג סי' רס"ב רס"ו וח"ד סי' קמ"ה ועז"ל והרשב"ש סי' קל"ו

ויכין ובועז ח"ב סי' נ"ה ואהל יוסף סי' ה' עכ"ל :

סעיף מ"ה. מי שנשרו כליו במים הולך בהם ואינו חושש שמא יבא לידי סחיטה וכו' עיין מ"ש אגלי בקונט' הא' **) דה' שבת בכאן בביאור מ"ש המשנה בזה דנ"מ לאיסור לילך בעיר בר"ה בבגדים שרויים במים. ואחז"ר הורתו מזה הפי'. מכח שזה היפך פי' ופסק' רבותינו הראשונים ז"ל שמתירים בזה כמ"ש שם ובמצי"ת בס"ד :

ומ"ש מה שפירשתי במ"ש התנא וזינו חושש דר"ל משום הולאת המים שעל בגדיו ד"א בר"ה ע"ד שאסרו גבי הצולה מן בנהר הנה זה הפי' טוב הוא לומר דמ"ש התנא ואינו חושש ר"ל ככולהו פירושים שיש דהיינו שאינו חושש שוחכדהו בכבשן בבנת ואינו חושש משום סחיטה ואינו חושש משום הולאה (ע"ד מ"ש הש"ס אמ' מגילה מה דאתה אסתר וכו') אלא דמ"ש שם דהיתר זה הוא דוקא בדרך משום דאי אפשר וכו' ומ"ש הניע לחצר החילונה שוטחן וכו' הוא בחיוב מטעם איסור הולאה וכו' הנה בזה ביטלתי דעתי ונותן ראשי תחת כפות רגלי הראשונים ז"ל ומבטל פירושי זה ומפרש מ"ש ואינו חושש ר"ל לעולם ועד לא יחוש משום הולאה בגד"ז הן בדרך הן בעיר הן בהיותו לבוש הן בהיות בגדיו מונחים ברויים ורצה ללבשם כך ובמצי"ת בס"ד :

והנה נלע"ד בזהו דעת הרמב"ם פכ"ב ה"ך ורבינו פטור ומרן כאן שבינה לבין המשנה שאמרה בדרך והם דלגו אותה לומר שכ"ש אפילו בעיר ובדרך לאו דוקא וכן דעת הרא"ש בשבת דקמ"א ז"ל ואמר רב יהודה הכי אמר דהכי מיא ליגגוב נפשיה דילמא אתי לאתויי ד"א בכרמלית לפי שהצולה מן הרחילה יש רבוי מים על גופיה ולא דקדקו במהלך כר"ה ומער בוחף על ראשו ועל לבושו עכ"ל . והביאו רבינו הטור ומרן ב"י סי' שכ"ו וכתב עליו מרן ז"ל ונראה שלפי בהם מועטים לא גזרו עליהם אפי' בר"ה עכ"ל. ולא ביאר הרא"ש ומרן ז"ל היכן מצינו שש"ס בלא דקדקו וכו' וראיתי שהדבר פשוט במרן ב"י ר"ס ש"א ז"ל וצ"ב ואין יוצאין בקופה ותיבה תוס' פי' כתבות הרי"ף והרא"ש בפ' במה אשה והרמב"ם בפי"ע ואיתא בגמ' בפ' הנודר מן הירק (נדרים נ"ה) יוצאים בפק עבה וכו' מפני הגשמים אבל לא בתיבה וכו' וכ' הרא"ש יוצאין בשקים ואין בהם משום מבוי כי דרך לצאת בהם מפני הגשמים וכו' ע"ש ובש"ס הנז' ד"ה כתוב בהגהות אשרת דמרדכי וכו' עש"ב . נמצא נהיתר זה פשוט בש"ס וגנו עמודי הוראה ולא הולרך הרא"ש ומרן להביא מקור זה אלא לומר

---

*) **אמר שמואל** אות בכן מצאתי להרדב"ז בתשב"ן והוא בח"א סי' תפ"ס בענין גבאי שנה חדשה אם מברך שהחיינו ע"ש בסוף התשו' שכ"כ אמנם לא יכולתי להלום מ"ש הרדב"ז עצמו בסי' ב"א ר"ח בשם הרשב"א עצמו דאפ' בביה ובחצר המעורבת גזרו שלא יבא להוליאו לר"ה וצ"ע :

) **אמר שמואל הנני כותב לפניך מ"ש הרב המחבר בקונט' הא' דה' שבת בפי' המשנה דמי שנשרו וז"ל ולענ"ד נראה דאינו חושש משום איסור הולאה מד"ס בר"ה דכיון שהכלים שרויים במים כמ"ש רש"י ז"ל בודאי שיש עליהם מים מרובים שיש על הגוף כשעולה מן הנהר הנז' סי' שכ"ו ויותר מהם ואעפ"כ אסור שילך כך עד שיגגב ושמא משום שלא יבוא לידי נזק ע"י שיתעכב בדרך עד שיגגב אותם לכן אמרו ואינו חושש מש"כ כשהגיע לחצר החיצונה שהוא מקום המשתמר שלא יש חשש היזק לא בגופו ולא בממונו הנה אז ודאי שלריך לחוש שלא יכנס לעיר בר"ה עד שיגגבם מה"ט הנז' וז"ש שוטחן בחמה וכו' דהיינו בחיוב לא רשות לבד כנלע"ד . אחז"ר. נתתי דעתי וראיתי שזה הפי' הוא היפך פי' ופסק רבותינו הא' ע"ה ומרן ז"ל סי' שכ"ו וסי' ש"א סמ"ה ומור"ם שם סי"ד דלפי פירושי הנז' יוצא דבעיר שאינה מוקפת אם ירדו גשמים הרבה על האדם בר"ה לריך לפשוט בגדיו משום העברה בר"ה כמ"ש עמ"ש הגיע לחצר וכו' ולפי דעת רבותינו הנז"ל הנה לא אסרו רז"ל זה. ומ"ש שם במשנה ואינו חושש ר"ל משום סחיטה דלפי"ז אין חילוק בדין זה בין היה בדרך להיות בעיר ואני מבטל דעתי וכופף ראשי תחת כפות רגלי רבותינו ה"א זלה"ה . והרב המאירי ז"ל וכו' והרשב"א ז"ל מי שנשרו כליו בדרך פי' מי שנפלו כליו במים מלבון פירות הגוזרין ואינו לבון שרוייה כמו שפירש"י ז"ל ותדע לך מדאמרינן בריש פ' מבילין מאן דתני מנבילין לא מבחשבה בדתנן מי שנשרו כליו במים עכ"ל . ועיין מה שכתבו התוס' דף קמ"ו. והרב יד אהרן סי' ש"א והרב מי אברהם ז"ל דקיי"ז בגמ' יע"ש עכ"ל הרב המחבר בקונט' הא' בכתב כאן :

לומר שהנס שאסרו גבי רוחץ בנהר בכרמלית הנה בנד"ז לא אסרו אפי' בר"ה כנז':

והגר"א סי' שכ"ו ז' ז"ל (ע"ו) לפי וכו' אבל כמ"ש יולאין וכו' מפני הגשמים ואין איסור מפני הגשמים עצמן ובשבת קמ"ז ב' מי שנשרו וכו' לפירש"י בגשמים אבל לפי' תו' גם משמע דאפי' בריבוי מים מותר בלבושו ועע"ז עכ"ל:

והט"ז ז"ל (כ') לא הקפידו בו. ב"י נתן טעם לפי שהן מועטים לא גזרו עליהם ואין מספיק דעינינו רואות שיש יותר רבוי מים מן המטר על לבושי אדם ממה שיש על גופו כשעולה מן הרחצה אלא נראה מטעם דבזה אי אפשר להמנע ממנו שהאדם הולך בר"ה ופתאום בא מטר עליו לא גזרו ביה רבנן ודומה לזה כתבתי בסי' ש"ך סי"ד בענין להשתין בשלג ואפילו הרא"ש דכתב שם לאיות נזהר היינו שאפשר קלא להזהר אבל כאן א"א כלל להזהר עכ"ל. והע"ש הביא טעם הנז' שכתב ב"י וכתב עליו וצ"ע:

והרב המאירי ז"ל בשבת דקמ"ו ז"ל מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהם ואין מזקיקין אותו לפשטם ואינו חושש שמא יחשדוהו שבשבת נתכבסו ויראה לי אפילו נשרו לו כליו לבד שהוא לובשם מתחילה ומהלך בהם עכל"ל:

והב"ח סי' ש"א סכ"א ז"ל מי שנשרו לו כליו במים וכו' משנה ס"פ חבית וכו' ופירש"י מי שנשרו שנפלו למים בשבת וכן גרסו התו' ורבינו נמשך אחר פי' הקונטרס פ' במה אשה דס"ה שכתב מי שנשרו כליו בדרך במי גשמים עכ"ל אלמא דמפרשו לשון ברייס ואפשר דרבינו נמי מפרש שנשרו לשון נפילה ונראה דכשפירושו לשון נפילה אשמועינן רבותא דאעפ"י דקודם לבישה נפלו למים יכול ללבשן והולך בהן ואינו חושש לסחיטה וה"ל אם כבר לבוש כליו וירדו עליו גשמים דאינו חושש לסחיטה עכל"ל. ועיין להרב שבת של מי סוף דקמ"ו מה שכתב על פירש"י דשם עם מ"ש רש"י בדף ס"ה:

עיין הרמב"ם פי"ט מה' שבת סי"ז והרי"ף פ' במה אשה גבי משנת הקטע יוצא בקב וכו':

והרב קרבן נתנאל בביאורו להרא"ש בשבת דקמ"ו ז"ל ולא דקדקו במהלך בר"ה ומטר וכו' לפי שהם מועטים מה שהוא בעין כי הכל נבלעים בלבושו משא"כ ברחילה יש רבוי מים בעין ועוד דבר שאי אפשר לא גזרו בו חכמים עיין ט"ז סי' שכ"ו ס"ק ב' עכ"ל:

סימן ש"ב

סעיף ט'. משפ"ל אם מותר בשבת לרחוץ מנעליו שמלוכלכים בטיט ואם כלי שפשוף לדו על לדו של המנעל אלא שמשפשף בידיו ע"ג המנעל ע"י המים או ע"י המכבדת שמדיחין בו הקרקע. גם משפ"ל במנעל שהתפירות שלו מגולים מאד אם מותר לשכשכו במים כדין המנעל או"ד הו"ל כדין בגד דשרייתו זהו כבוסו ואסור לשכשכו בשביל שנשרים ונראים חוטי התפירה:

בירושלמי מס' סנהדרין פ' כל ישראל ז"ל תני אין מגרדין סנדלים ומנעלים ישנים אבל סכין ומדיחין אותן ר' קריספא בשם ר' יוחנן תלמידי דר' חייא רבה אמרין הראשונים היו אומרים מגרדין שניים היו אומרים אין מגרדין שאלון לרבי אמר לון אין מגרדין אמר ר' זעירא הא אזלה חדא מן תלמידי דר' חייא רבה א"ר חייא בר אבי נהגין הוינא

יתבין קומי רב ומשחין ומשיגין אבל לא מגרדין. תני וכו' תני לא יסוך אדם מנעלים וסנדלים חדשים לא יסוך אדם את רגלו וסיא בתוך המנעל ואת רגלו וסיא בתוך הסנדל אבל סך את רגלו ונותנה בתוך המנעל וכו' סך אדם שמן ומתעגל ע"ג קטיבלייא חדשה ואינו חושש לא יתננה ע"ג טבלה של שיש להתעגל עליה רשב"ג מתיר ע"כ. וכתב הרב פני משה ז"ל אין מגרדין בשבת סנדלים ומנעלים ישנים מפני שקולף והוי ממחק אבל סכין הך ברייתא פליגא אדלקמן. שניים תלמידים השניים אמרו משמו אין מגרדין. הא אזלה חדא מן תלמידי דר"ח רבה שלך וחסר לו דבר א' מהן שהרי רבי מן הראשונים הוא וקאמר אין מגרדין. ומשיגין מכבסין. תני לא יסוך אדם וכו' מפני שהוא מעבדן. והיא בתוך המנעל מפני שהמנעל נסנה ממנו ונמצא מעבדו. ומתעגל ומתגלגל ע"ג עור שלוק ואינו חושש ובלבד שלא יתננה להקטיבלייא ע"ג טבלא של שיש ולהתעגל עליה דמחזי כמכוין לעבדה יפה הואיל ושוטחה ע"ג טבלא. רשב"ג מתיר הואיל ומ"מ אינו סך השמן עליה אין כאן משום מעבד עכ"ל. ובמראה הפנים ז"ל הא אזלה חדא מן תלמידוי דר"ח רבה. וכן אידחי לה בבבלי פ' חולין דקמ"א ב' להא דאמר ר' אבהו מגרדין מנעל חדש דא"ל ההוא סבא שמי דידך מקמי הא דתני ר' חייא אין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן עכ"ל:

וידו"ן וא"ע הרב כמהרי"ם נ"ו הרא"ה לי הירושלמי דשבת פ' במה אשה דאי' גם כן הלשון הנז' עצמו ויש גם שינוי שבברייתא הא' אינו כתוב לשון ישנים כלל ובברייתא ב' אינו כתוב מלת חדשים כלל גבי מנעלים וסנדלים זולת גבי קטיבלייא שכתב קטיבלייא חדשה ובאותו דפוס עצמו בירושלמי דסנהדרין הנז' כתוב ככל הנז' בברייתא הא' סנדלים ומנעלים ישנים ובברייתא ב' חדשים ואפשר שהרב פני משה היה כתוב לפניו בירו' דסנהדרין כמ"ש ממש בירו' דשבת הנז' ובשביל כך כתב וז"ל אבל סכין הך ברייתא פליגא אדלקמן עכ"ל והנה שבדיבור הקול"ז כתוב מלת ישנים אפשר המדפים כתב כך מעצמו לפי נסחת הירו' שלפניו אבל לפי מ"ש הרב פ"מ אין הגירסא מוזקת כי אם כמ"ש בסתם בפ' במה אשה ולפי מ"ש הרמב"ם ה"ל שבת והביאו מרן סי' שכ"ז מוזקת בטוב גרסת הירו' דסנהדרין הנז' וג"כ אי אפשר לומר דמה שהיו עושין הלכה למעשה לפני רב דמשחין היה במנעלים חדשים דהו"ל מעבד משא"כ לפי הגרסא דירוש' דסנהדרין א"ש דמיירי בישנים ובפי' איתמר כנז'. אח"כ ראיתי הירו' דשבת פ"ו הנז' שעם ס' קרבן העדה ולא כתב בתחי' מלת ישנים ולא בסוף מלת חדשים אלא בסתם אין מגרדין מנעלים וסנדלים אבל סכין ומדיחין אותן וכו' אמר חייא בר אבי נהינן הווינן יתבין קומי רבי משחין ומשזגין אבל לא מגרדין אין סכין מנעלין וסנדלין לא יסוך אדם את רגלו וכו' סך שמן ומתעגל ע"ג קטיבלייא חדשה ואינו חושש וכו' ע"כ וכתב הרב קה"ע ז"ל אבל סכין ומדיחין אותן במים. ומשזגין רחץ במים מתרגמינן שזג מיא וה"נ רחילה במים הוא. קטיבלייא עור שלוק שעושין ממנו משטחות לשלחן ולמטה. ומתעגל עליה שנראה בטובה לעבד העור ששמים אינו בולע דבר ונכנס כולו בעור עכ"ל:

ובתוספתא דמס' שבת פ"ד ז"ל אין מגרדין לא מנעלים ישנים ולא סנדלין ישנים אבל סכין ומקנחים אותם אין סכין לא מנעלים חדשים ולא סנדלין חדשים ולא יסוך את רגלו והוא בתוך המנעל ולא יסוך רגלו והוא בתוך הסנדל אבל סך הוא

את

את רגלו ונותנה למנעל כך את רגלו ונותנה לסנדל כך אדם עצמו שמן ומתענג ע"ג עגלה חדשה ואינו חושש עכ"ל:

וכתב ע"ז הרב חסדי דוד ז"ל אין מגרדין וכו' בסוף פ' חולין דקמ"א א"ר אחא א"ר ינאי מגרדין מנעל חדש אבל לא ישן במה מגרדו פי' לחדש א"ר אבהו בגב הסכין א"ל הכוה הכא שמי דידך מקמי הא דתני ר"ח אין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן וכו' ולפי"ז אם באנו לקיים הנ"י שלפנינו הא לאו מחרלתא היא דלאו היינו מתניתא דבי ר"ח דהא לא אסר הכא אלא בישנים אבל בחדשים משמע מלישנא דשמי דידך דר' ינאי מתניתא הוה שמיע ליה דאי מסברא דנפשיה לא שייך לשון שמי דידך אלא הכי הול"ל ליתא מדתני ר"ח ואולי דהיינו מתניתא דהכא ומ"מ מתאי דחזינן דכל מאי דמסיים הכא במתניתא שלפנינו איתא נמי התם במתניתא דר"ח טפי ניחא לן לתרולי כך ריבא דתיתי כי הכיא דהתם והיינו שהזכיר ברישא ישנים לפי שרצה לחלק בהם בין גרידה לסיכה דאין מגרדין אבל סכין ושוב קתני אין סכין בחדשים ופירושו אף אין סכין והתם בגמ' מייתי ליתא דמתניתא בקצרה ותדע דה"ל לא הזכיר אלא מנעל והכא קפיד למיתני מנעל וסנדל וקושטא היא דאצטריך דלא תימא דסנדל הואיל והוא קשה לא שייך ביה לא איסור הגרידה לפי שאינו נקלף כ"כ בקל וגם לא איסור הסיכה שאינו מתרכך וסד"א דלא שייך ביה עיבוד קמ"ל וה"נ מאי דמפרש הכא דכל איסור הסיכה היינו בחדשים דבישנים לא שייך עיבוד הא נמי לא אתפרש התם בסוגייא ומ"מ הכי מסתברא ונ"ל דהש"ס קיצר. והרמב"ם בפכ"ג דין י' פסק כן לחלק ולהתיר בחדשים:

והר"מ ז"ל העתיק דברי הש"ס וסיים בה ורבינו התיר בישנים והוא פלאי שלא העיר הרב מנ"ל לרבינו לחלק כן דאי מסברא דנפשיה הול"ל ויראה לי כי אורחיה בכל כה"ג אבל האמת דמהכא נפקא ליה אמנם דבר תימא שהשמיט הרמב"ם דין הגרידה דרישא לגמרי והטור בסי' ש"ב ס' כדתני ר"ח וכ"כ מרן שם והא דמסיים הכא סך וכו' ומתענג ע"ג קרעגלא חדשה כצ"ל ופירש"י עור בלוק עכ"ל הרב חסדי דוד:

הרב מרכבת המשנה אלפאנדרי פכ"ג מה"ש כתב ע"ל מרן כ"מ ז"ל ע"ב בי' כ"ג ואין מיחדין לא מנעלין וכו' כ"כ הרדב"ז ז"ל בלשונות הרמב"ם ח"ב סי' רס"ה עכ"ל. ועיין במרכבת המשנה אשכנזי ח"א פכ"ב מה"ש הי"ח עש"ב:

כתב הרב ס' זכרון פ"ע דנ"ג במלאכת המלבנו ז"ל ושלא לקנח את המנעל שנתלכלך בטיט ובצואה ע"י מים ולשפשף ידו זה על זה אלא נותנין עליו מים עד שיכלה מאליו הטנוף שבו וה"ה לכר ולכסת של עור או יסירנו במעט חרס הראוי לטלטל ולקמן גבי מוחק דעור י"א בע"ה שיש ליזהר מהשפשוף דעור ע"י בגד עכ"ל. ובדף כ"ד ב' במלאכת הממחק ז"ל יש ליזהר שלא לשפשף את המנעלים בשבת בידו או ע"ג בגד וכיוצא לנקות ולהלביש את העור שזה נק' ממחק וחייבים עליו משום ממחק כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"א עכ"ל. (הה"א נלפ"ד כעת דדוקא נקט לנקות ולהלביש וכו' משא"כ אם הוא משום נקיות בעלמא להסיר האבק והלכלוך בלי לנקות כנה זה נכלל במ"ש מרן בסי' זה ס"ה משא"כ לנקות הו"ל ע"ד כשכוש הסדין לאחר התכבוסת שהוא כדי ללבנו שאסור כמ"ש מרן שם):

כתב מרן בסעיף זה אבל בגד שיש עליו וכו' כתב רבינו הטור ז"ל ראיתי כתוב על שם הר"מ מרוטנבורק דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו אלא בבגד פשתן אבל לא בבגד צמר ומטעם זה התיר ליתן מים על בגד צמר שנפל עליו יין והייתי מסופק לנגב הידים בבגד פשתן אלא בבגד צמר ואני תמה אם אמרו שיש חילוק בין צמר לפשתן שאינו מחלק בגמרא אלא בין עור לבגד אבל כל בגדים שוין וכ"כ בה"ג שאם בגד שנפל עליו יין אין נותנים עליו מים ולנגב הידים שרי כיון שאין בו אלא דבר מועט אין בו משום כיבוס עכ"ל: ומרן ב"י ז"ל ראיתי כתוב בשם הר"מ מרוטנבורק דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו וכו' חילוק בין בגד צמר לבגד פשתן לא ראיתיו אך מ"מ והיה מסופק לנגב הידים וכו' עכל"ל:

נמצא דכשאמרינן שרייתו של בגד זהו כבוסו אפילו בלכלוך יין הוי כבוס ומהר"מ מרוטנבורק עצמו שמקיל בבגד צמר הוא משום דס"ל דבבגד צמר לא אמרינן שרייתו זהו כבוסו אבל בבגד פשתן שנפל עליו יין דמודה דשרייתו זהו כבוסו הוא שלאו אסר ליתן עליו מים וא"כ לדידן שאין מחלקים בדין שריית בגד זהו כבוסו בין בגד צמר לפשתן א"כ גם בבגד צמר שנפל עליו יין אסור לתן עליו מים כנז':

אלא דצל"ת דאפשר דמהר"מ מרוטנבורק ובה"ג דאסרי ליתן מים על בגד שנפל עליו יין דשרייתו של בגד זהו כבוסו למר כדא"ל אפילו בבגד צמר ולמר כדא"ל דוקא בבגד פשתן הוא משום דאפשר דס"ל דכשאמרינן שרייתו של בגד זהו כבוסו הוא אפי' בבגד שאין עליו לכלוך ומשו"ה כשנשפך עליו יין שאינו לכלוך גמור בטינוף אלא משום להעביר הצבע בעלמא אוסרים ליתן עליו מים משא"כ לפסק מרן ומור"ם כאן דלא אמרינן שרייתו של בגד זהו כבוסו אלא בבגד שיש עליו לכלוך אפשר דנד"ז שנשפך עליו יין אינו נק' בזה לכלוך ומותר ליתן עליו מים וצל"ת:

והנה מרן ב"י קודם לשון הנז"ל כשהביא סברות הפו' בפרט זה אי בעינן לכלוך גבי שרייתו של בגד כתב וז"ל ומ"ש ובגד שיש עליו לכלוך אסור אפילו לשפשפו וכו' משנה בפ' נוטל דקמ"ב היתה עליו לשלשת וכו' פירש"י היתה על הכר לשלשת פי' דבר מיאוס כגון רוק או צואה מקנחה בסמרטוט. ולא יתן עליה מים דהתם כר של בגד הוא ובגד שרייתו במים הוא כבוסו וכו' עכ"ל רש"י וכו' והתוס' בספ"ח שרצים דקי"א כתבו וא"ת דאמרינן ביומא ההולך לקבל פני רבו עובר עד צוארו במים וכו'. ובפ"ח דבילה נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדים ואמאי שרי נימא שרייתו זהו כבוסו וי"ל דוקא היכא דאיכא עי' דם או טינוף אמרינן שרייתו זהו כבוסו דבהכי מיירי בפ' דם חטאת ומצא ר"י מוגה בספר הישר דל"א שרייתו זהו כבוסו בדבר שאינו כי אם לכלוך כמו ספוג בחלותית וקינוח ידים במפה והני שהולכים במים עם הבגדים הוי נמי דרך לכלוך ולא דרך נקיון ועל תינוק שלכלך בגדי אמו כמ"ר אין לזרוק עליו מים דשרייתו זהו כבוסו וכו' וכל דברים אלו כתב הרא"ש בריש יומא והמרדכי בפ' אלו קשרים וסמ"ג וסמ"ק והגהות בפכ"ב וז"ל הגמ"ר פ' א"ד והא דאמרינן בפרק דם חטאת שרייתו זהו כבוסו דוקא שיש עליו מעט טינוף אבל כשהבגד כולו מלוכלך או כולו לבן אין זה כיבוס וליבון אלא ליכלוך ושרי וכן התיר ר"ת לאשה שהטיל שהטיל בנה צואה על בגדה בשבת בהכ"נ ליטול ידיו ולקנח בשבת מקום הטינוף עכ"ל. אלא שמלשון הפו' הנז' שלא הזכירו נטילת ידים משמע דלא קאי שריותא דר"ת אלא אקינוח ולא אנטילת ידים ולכן נ"ל דאפילו לר"ת אסור ליטול ידים על אותו מקום דמים הנוטפים מידיו אע"ג דשופכים ניהו מ"מ כיון שאין בהם שום לכלוך

לכלוך חזו לכיבוס ואסור ולא התיר ר"ח אלא לקנח ידיה וכנין שהמ"ר מועטים כמו שדרך התינוקות להטיל מים בתוך בגדי עטיפותיהם ואין נוזל מהמ"ר לבגד כאם כי אם טפות דבר מועט דשני ליה לבעלו בקנות ידים במקום הכוא. ודע דבשבת דק"ך אבא דאר"י א"ר טלית שאחז בה האור נותנים עליה מים מצד א'. כתבו התוס' פי' רשב"ס לאו דוקא על הטלית דהא קי"ל דבגד שרייתו זהו כבוסו ולעיל בספ"ח שרלים פירשתי עכ"ל. והיינו מ"ש בסמוך דדוקא היכא דאיכא עי' דם או טינוף אמרינן שרייתו זהו כבוסו וכתבו הרא"ש ברים יומא וביאר דאפי' סושחר הבגד מחמת לבישה או תשמיש כיון שאין עליו טינוף לא אמרינן שרייתו זהו כבוסו ולפי"ז הא דאמרינן בטלית שאחז בה האור נותנין עליה מים אפי' על הטלית ממש שרי ודלא כרשב"ם אבל רבינו כתב בסי' של"ד טלית שאחז בה האור יכול ליתן עליו משקין כגון יין. שאינו דרך כבוס אך לא מים. משום כבוס ובסי' שי"ט ג' ויין או מים שהם צלולים יכול לסנן במשמרת ואין כאן משום בורר ומשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך ואינו חושש לליבונה אבל בסודר שחושש לליבונו אסור משום ליבון ובשאר משקים חוץ ממים דלא שייך כהו שרי אלמא דס"ל דאעפ"י שאין בבגד שום טינוף אמרינן שרייתו זהו כבוסו וכדברי רשב"ם וכ"כ הגהות בפכ"ב בשם רא"ם ובשם בה"ג ונראה שטעמו של רבינו משום דהשכתבו התו' ומלא ר"י מוגה בס' היסר דלא אמרינן שרייתו זהו כבוסו בדבר שאינו כי אם לכלוך בעל ליה חירולא קמא ואפילו בדבר שאין בו טינוף אמרינן שרייתו זהו כבוסו כל שאינו דרך לכלוך וראיה לדבר שהתוס' בפ' דם חטאת ובפ"ב דביצה לא כתבו אלא תירוץ זה לבד ולהיות זה דעת רבינו לא כתב ברמזים דיומא דבגד שאין בו טינוף לא אמרינן זהו כבוסו אלא שקשה שכיון שדברי הרא"ש מקלר באותו ספר הו"ל לכתוב דבריו אעפ"י שהוא לא יסבור כן אבל סמ"ג וסה"ק והתרומה פסקו כתירוץ זה דכל שאין בו טינוף לא אמרינן שרייתו זהו כבוסו ומיהו כתבו דאעפ"י שאין בו טינוף אסור לשרותו במים דילמא אתי לידי סחיטה כדאי' בפ' אלו קשרים דקי"ג גבי פגע בהמת המים לעבר זמנין דמתווסן מאניה ואתי לידי סחיטה. ראיה כתוב בשם הר"מ מרוטנבורק וכו' עכ"ל וע"ע למרן ב"י בזה בסי' שי"ט וסי' של"ט:

והא"ז הגד"מ ח"ב ה' שבת סי' ס"ג אות ב' ז"ל המלבן ססוחט בגד השרוי במים היינו מלבן וכבר פירשתי במלאכה דהבורר דהא דאמר שרייתו של בגד זהו כבוסו היינו בבגד מלוכלך דוקא דומיא דלבלשת ואי' בבילה די"ח א"ר בר אבי נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדים וכתב לשם בתוס' ריב"א מיכן יש להוכיח דאם נתזו לאדם מ"ר על בגדיו בשבת ורוצה לברך או להתפלל ואינו יכול לפי שעינפו בגדו מ"ר בטופח ע"מ להטפיח דמותר לתת מים על בגדו בשבת באותו מקום שנטפח במ"ר כדי לבטלן ויסא מותר להתפלל הואיל שאינו מתכוין לנקאת הבגד אלא לטהרה בעלמא כי הכא דטובלת בבגדים דלא חשיב כבוס הואיל דאינה מתכוונת אלא לטהרה בעלמא אבל אם לואה על בגדו ודאי אסור לתת עליה מים בשבת דזה מתכוין לנקאת כדי להעביר הלכלוך דלואה עכ"ל. והר' אליעזר מימין כתב שמעתי מפרשים דלא מתסר נתינת מים אלא בלשלשת כדתנן היה עליו לשלשת. ואינו נראה דהא במלתיה דרבא זבחים צ"ד ב' דקתני זרק סודר למים חייב לא קתני לשלשת והא דתנן לשלשת אורחא דמלתא נקט שבמקום לשלשת נותנין מים והא דתניא טובלת בבגדים מפרשים בבגדי עור ומסקינן בזבחים שם אפי' בעור שכשוך אין כיבוס לא וכן מצאתי בהלכות דרב יהודאי גאון ז"ל שאפילו בלא לשלשת אסור ליתן מים על בגד וכן כתב אי נפל חמרא על לבושא בשבתא אסור למשדי עליה מיא עכ"ל. וכן הסיא דיומא ד' ע"ד ב' דההולך להקביל פני רבו מוקי לה כמי בחלוק של עור מיהו כמדומה בעיני דאפילו לפי הגאון שרי מה שאמר ריב"א דכשנפל יין על הבגד אז מתכוין לעשות תקנה שלא יעביר הלבע*) אבל כשנטפחו מ"ר על הבגד אינו מתכוין כי אם לטהרה דומיא דטבילה ואני המחבר קבלתי ממורי הרב ר' אליעזר מורמ"ש זצ"ל שמי שיש לו גלולות מ"ר על מכנסיו שאסור להשליך מים על מקום גלולות אלא כילד יעשה יטול ידיו ויקנח במקום גלולות ושוב יטול ויקנח בטהרה עכ"ל:

והשיו"ב**) ד' שאלוניקי כאן דין ע' ז"ל כ' הטור הר"מ מרוטנבורק כתב שמותר ליתן מים על בגד למר שנפל עליו יין והוא ז"ל תמה עליו ובס' התשב"ץ ראיתי כדברי מהר"מ וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל ויש סברה יש מתירין שכתב לקמן סימן שכ"ד סכ"ד לתת מים על טלית שאחז בו האור וכ"ה פשט הג"מ והביאו הב"י שם ולדעתו נ"ל ה"ה שמותר לתת מים על בגד למר שנפל עליו יין וכדעת מהר"מ והתשב"ץ מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י ועמו הסליחה דתשיב מהר"ם והתשב"ץ חיברו תלמיד מהר"ם ממה ששמע מרבו מהר"מ בבית הסוהר כידוע ובעיקר דבריו עיין בס' הלבוש סי' של"ד שם ובס' א"ר שם וכאן בדין זה עכ"ל השיו"ב:

הרב לב חיים ח"ב סי' קל"ו ז"ל שאלה במאי דנהוג עלמא כשנופל יין על הבגד תכף מפליכים עליו שכר כדי להסיר הכתם אם מותר לעשות כדבר הזה בשבת חבו' וכו'. ובשבת דק"מ ז"ל מסתמיך ואזיל ראב"י אתפיס דריב"י בעא מיניה מהו לכסכוסי כיתנא בשבתא לרכוכי קא מכוין וש"ד או"ד לאולודי חוורא קא מכוין ואסור וכו' ותפשוט ליה למר מסודרא א"ל התם מחזי כי אולודי חוורא הכא לא למחזי כי אולודי חוורא ע"כ והכא בנד"ד הוא ממש אולודי חוורא ומכבס וכפירש"י שם שמקפיד על ליבונו וה"נ כשנותן זה השכר מקפיד ביסיה מתלבן וכיבס ביין לבושו ואיסור גמור הוא ועל מה שכתב הרב מע"י סי' פ"ב ושי"ע ע"ש עכ"ל:

סעיף י"ב. הרדב"ז

ח"א סי' רי"ג הביא בשם מי שכתב מ"ש מרן כאן וכתב ז"ל ואני לא ראיתי טעם נזהרים בכך כלל לפי שזו חומרא יתירה היא דאי משום סחיטה הדבר ברור שאין דבוק בדופני הכלי מים ביעור שיבוא לידי סחיטה אפילו שתהיה המפה קטנה אם לא שתאמר שינגב בה כלים הרבה ויבוא לידי סחיטה בין כלי לכלי וזו ודאי חששא רחוקה היא והוי כעין גזי' לגזי' באיסורא דרבנן שהרי סחיטה כזו אינה אסורה אלא מדרבנן ותו דאין דרך סחיטה וליבון בכך שהרי זה מלכלך המפה הוא כדאמרינן גבי עובר אדם עד צווארו במים ואינו חושש וכ"ש הכא דלא חיישינן כללא דמלתא שזו חומרא היא

וסמתמיר

*) **אה"א** נלע"ד דל"ל להעביר הלבע ור"ל לביעת היין לבגד א"כ דמיירי בבגד לבוע איזה לבע שאם נופל עליו יין גורם להעביר אותו לבע של הבגד וע"י שפופך עליו מים נורם לאותו יין שלא יעביר לבע הבגד:

) **אמר שמואל מ"ש הרב שכ"כ בשיו"ב בס' שיו"ב שלפנינו לא נמלא כתוב וד' שאלוניקי לא נמלא אתי לעיין בו אכן ראיתי שבס' טוב עין בסי' זה כתב כן:

והמחמיר לא הפסיד אבל לגבי דינא אין לחוש ומ"מ אם רואים שקרוב הדבר שיבוא לידי שחיטה ראוי לגעור בו שלא יעשה עכ"ל :

סימן ש"ג

סעיף י"ז. כתב הגאון בס' מעשה ר"ב ז"ל אות קמ"א שלא לישא בשבת כלל אפילו במקום שיש עירוב אפילו בחצר ובבית לא כ"א בידו (עיין ש"ע שלו סי' ש"ג ס"ק מ"א ומ"ו) ובאות קמ"ב ז"ל וכן אשה אם יודעים שתקבל הדברים מצוה לומר לה שכל התכשיטין אסורין אפילו בחצר ובבית וכן שלא לישא תינוק דרך כרמלית שלנו (עיין מ"א סי' ש"ח ס"ק ע"א) :

סעיף כ"ז. כתב הרב רו"ח סוף אות א' וז"ל וכבר העידו על ר' האר"י ז"ל כי פעם א' שכח והניח ידו על זקנו ביוה"ש ולא הוציאה עד שחשכה שמא יתלוש איזה שער ביציאת היד מעל זקנו ופי' בזה כת הקודמים כו' שומר*) שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע ל' ושומר ידו לשון המתנה שממתין ידו שלא לחלל את השבת שלא בשפרתה וע"י להעה"ש אות ח' ומשד"ר וזכור ליצחק סי' פ"ג וע"ל ושם נאמר :

סימן ש"ה

סעיף י"ח. הג"ה בס' ז"ן דע"ד ע"ה ז"ל מי שבא בדרך רחוק מביתו והוא אדם נכבד וחלוש שאינו יכול ללכת ברגליו ואם יתעכב בשבת הנה העגלה ההולכת עם הגוים תעבור מזה ולא ימצא אח"כ עוד זמן וביני ביני לא יכול לבוא אל מקום שיש לו מכירין והוא באפס דמים ולא ימצא ידו לו כ"א שיטיל עצמו על הבריות ויטול לדקה אין ספק שאין לך כבוד הבריות גדול מזה לדחות שבות שאין דבר גרוע ובזיון גדול מאיש נכבד שיטיל עצמו על הבריות במקום שאין מכירין לכן אין בדבר ספק שמותר לילך בעגלה או לרכוב או לילך חוץ לתחום כדי למהר לבית. ת' בשמים ראש סי' שע"ה עיין ת' חוו"י סי' קל"א שהתיר משום צערא ובזיוני איסור דרבנן עכ"ד. כמו"ה אליהו מונטאלטו היה רופא למלך צרפת והמלכה ועשה פסק ארוך שהותר לו ללכת במרכבת בשבת באורחות פאריז הן מפני שהיה רופא למלך הן מפני שהיה אסטניס וקשה עליו לילך הרבה ברגליו והן מפני שאורחות פאריז מטונפות ומלאות טיט מכל עבריהן ואי אפשר שלא לטנף המנעלים והבגדים והיה חסרון ד"א לרופא המלך בדבר זה וחילק הפסק לג' חלקים להראות נקיותו בדבר זה שאינו עובר לא על ד"ת ולא על דברי חז"ל והפסק הנז' הוא מלא בקיאות בכל הש"ס והפוסקים ונמצא פסק הנז' בתוך שו"ת משפט שלום להר"י פאלאפקו מויזיליא כ"י ובאמת שיש להשיב עליו הרבה להלכה ולמעשה (ס' תולדות גדול ישראל נ' בטריסטא ע"ש) ובשנת תרי"ד היה נשואין להקיר"ה רווין ובאו מכל המלכיות גדולי העיר לבקרו ומעיר קושטא בא אחד מנכבדי הארץ מאחב"י ונזדמן יום הועד שניתן לו רשות לבוא אל הקיר"ה ביוש"ק ורכב במרכבה עד חצר המלכות ולעזו עליו כל המדינה ולפי פסק הנז' ובאקראי בעלמא מפני כבוד המלכות לא חטא אחר עשה שכבר התירו חז"ל לעבור איסור דרבנן משום כבוד מלכות (ברכות

ד' י"ט א') ואם יש בדבר הצלת נפשות מותר לו לעבור על איסור דאורייתא (כיומא פ"ה ע"א ובסוטה מ"ט ב') ועיין בספר תורת נביאים מהרב צ"ה חיות ז"ל הוראת שעה פרק ה' דף י' שהאריך בזה ע"ש. אין רוכבין על הבהמה שמא יחתוך זמורה וה"ה על הקרון דהיינו כמו לדדים ובפ' מי שהחשיך אמרינן הלכתא לדדין אסורים ואפילו שינהיגו הגוים עצמם את הקרון אסור אי הולכין חוץ לתחום ולא דמי לספינה (ס' התרומה ה' שבת סי' רכ"ה) ועיין לשו"ת כרם שלמה למוהרש"ה א"ח סי' רע"ה דאם א' רוכב וא' מהלך להזכירהו יהיה מותר. ועיין שיו"ב סי' רע"ה שכתב כעין זה ע"ש עכ"ל ס' ז"ן :

סעיף כ"ג. ה' רו"ח ז"ל הגאון פרי מגדים בפתיחה כוללת עמד וימודד אר"ש דאין האשה מצווה על שביתת הבהמה ושמעתי מקשים ומטו בה משמיה דגברא רבה הרב המופלא עיר וקדיש כמהר"ר דוד אברהם אי דידיע ביכאנעי נר"ו ר"מ ור"מ אנקונה יע"א שהרי אמרינן בשבת דנ"ד ב' בפרתו של ראב"ע של שכינתו היתה ומשום שלא מיחה בה ואם האשה אינה מצווה מעיקרא מאין אית ליה לראב"ע חיוב למחות בידה ז"א קושיתו והיה מקום לו' דמסתמא הי"ל יחוס בר חיוב מצות והגם דאמו היתה בעלת הבהמה מפני הרואים או לאו כ"ע דינא גמירי דהאשה אינה מצווה והיה ראוי למחות שלא ילמדו ממנה היות שכנתו דכל זה דוחק ומה שהיה נראה יותר הוא לאידך גיסא במקום מעשה לסתור אדרבה משם ראיה דאיך ראב"ע נשיא ושר התורה לא מיחה אינו אלא דס"ל דאין האשה מצווה ולכך לא מיחה ואין זה הפך חכמים אלא שלא כרצונם דהוא הי"ל למחות דמי ידע שהיא ממנה כי הרואים לא ידעו ממי היתה כיון שיוצאה משכונתו והי"ל פרות רבות וזה מפורסם בעולם כדאמרו שם בגמ' ותולין דמראב"ע היתה וזה שלא כרצונם לא דבעיקר הדין חלוקים ודו"ק במ"ש המג"א סי' רמ"ד סק"ד וז' ע"ש ואשכחן בירו' ס' אחרת דנחלקו בפירושו דהרב פ"מ הבין על אשתו של ראב"ע שהיתה יוצאה והרב קה"ע דחה פירוש זה ופי' דפרתו של אשתו היתה יוצאה. והרב פתח עינים הכריח כפי' הפ"מ ע"ש ועיין להרב משרת משה פ"ך הי"א שהביא מבוכה גדולה ע"ז אי דעתו היה לסתור או שחזר בו ע"ש עכ"ל הרב רו"ח שם. ובס' תרי"א אות ג' ז"ל ודע דלעיל סי' ש"ה אות ב' הבאתי מפי השמועה ובאמת אמרו לא תהיה שמיעה גדולה מראייה דבוב אחר זמן בחפשי דרך למודי בפתיחה כוללת להרב פרי מגדים לא מצאתי מזה כלום אדרבה בס' משבצות זהב באותו סי' עצמו סי' ש"ה הוא חני תנא כל בתר איפכא והוא פלא ואני סמכתי על הרב המקשה נר"ו ולכך כתבתי והאל יצילנו משגיאות וימ"ן (אמר הצעיר אלעזר עד"ז אירע לי כמה עניינים ומשום הכי כל אשר תמצא יד האדם לראות במקורות הוא הנכון והאמת) ואולי כוונת הרב נר"ו דעליה אני דן במאי דקא מגדד בה דאמאי לא הביא מהאי סוגיא דראב"ע ושייכי נמי הדחיות דכתיבנא אנן יד עניי לומר דאין משם ראיה ודו"ק. ושוב הוגד לנו דהקושיא היא מס' אמרי בינה ק"ק להרב צבי הירש חיות סי' ע' ואין בידינו לראות היכן מצא זה ועי' בס' תוס' שבת סי' רמ"ג שנסתפק אי רשאי הבעל אמירה לגוי בנכסי אשתו ומסיק להחמיר יעו"ש וזהו שב ואל תעשה אך בקום ועשה למחות יתכן דאינו מצווה הבעל ומפרתו של ראב"ע אין ראיה

דהתם

*) **אמר שמואל** נ"ל דרך רמז הרומ"ז ע"פ זה כי שומר שבת מחללו ע"ה עולה בגמטריא זה שלא יניח ידו בזקנו כל השבת לרמוז במי שיניח ידו בזקנו יבוא לידי חילול שבת ודו"ק כי נכון הוא ;

דהתם אינו באמירה לגוי אלא בשביתת בהמה מדאור' עכ"ל הרב רו"ח שם:

סימן ש"ו

סעי' י"א הנה דעת מרן ז"ל בזה ע"י להברכ"י ז"ל בשיו"ב כאן אות א' ב' ע"ש ומ"ש באות ב' שם מהרי"ל ואלי' ז"ל הגה ובכתב שלהם וכו' בדברי א"ז שכתב מרן בב"י לא הביא הא מלתא דכתב שלהם וכ"כ עיקר דאין טעם שהתיר בזה משום דכתב שלהם אינו אסור מן התו' והו"ל שבות דשבות וכו' ע"ש:

ואמת שדבר שנראה ממרן ב"י ז"ל בכמה מקומות ומנד"ז עלמו בב"י ע"ב שלא היה לפניו ס' א"ז ואינו מביא דברי א"ז אלא מה שמביא בשמו בקיצור בשב"א אמנם מור"ם ז"ל נראה שהיה לפניו ס' א"ז עצמו כמתבאר מן ס' ד"מ שמביא בכמה מקומות ממנו לשון הא"ז עצמו:

והנה זכינו בשי"ת ונד"מ ס' א"ז והנה שם בה' שבת סי' כ"ה דכ"א ד' הני"ד פ"ק דף ת' וכתב וז"ל ופי' ר' יואל בר יצחק זצ"ל דבכתיבת עכו"ם איירי כדפריבית במלאכת דהכותב סי' מ"ו דלא אסירא כ"א מדרבנן וכן ראיתי כתוב בשם הר' יהודה אפ"ה דוקא משום יישוב א"י שרי הא לא"ה אסור לומר לגוי אע"ג דלא אסיר כי אם מדרבנן עכ"ל וכמ"ש הברכ"י ז"ל בשם הד"מ ע"ש:

איך שיהיה אנן בדידן שהגויים כותבין בכתב שלהם הנה אם הוא מה"ת כמ"ש הברכ"י ז"ל וכמה אחרונים ז"ל. או שהוא מדרבנן כמ"ש הא"ז ומור"ם ז"ל:

הנה הסיחר ברור בבבלי וירו' כמ"ש הא"ז מפ"ק דגיטין וכותב עליו אונו אפילו בשבת. ואין לנו נפקותא במחלוקת הנז' אלא אם הגוי כותב בכתב ישראל דאז לדעת הא"ז ומור"ם ז"ל הגה אלא הותר זה משום יישוב א"י משא"כ לפוסקים ז"ל שמשוים כתיבת גוי וכתיבת ישראל לאסור מן התורה עיין הברכ"י שם ולהא"ר ולהתו"ש:

ענין שכירות ליומא ממכר עיין ס' שופריה דיעקב שו"ת בסופו וס' פרי העץ על מס' נזיר. עושה שלום מ"ע שכירות. הרב נה"ל על הירו' דמ"ק פ"ב ה"ד ז"ל עיין מ"ש אגא בריה קלה כמות שהיא בספרי הקטן מעשה אגרסם בתשו' להי"ד קחנו משם:

ענין שכירות ליומים דלא הוי ממכר לענין או"ה עיין הרמב"ם ה' תרו' פ"א ה' ע"ו י"ז וש"ע י"ד סי' של"א סעיף א' ו' ח' והמג"א סי' רמ"ו סק"א וש"מ בא"א שם:

הנלע"ד לכאורה שאפילו שנאמר דגם בנד"ז שכירות ליומא לאו ממכר הוא מ"מ כיון דטעם דנקטו להתיר הוא משום יישוב א"י ומלינו שהדירה בשכירות בא"י נקרא ישוב א"י גבי מזוזה כמ"ש במנחות והרמב"ם ומרן בי"ד סי' רפ"ו הנה דלגבי מזוזה עצמה קי"ל דשכירות לא קניא כלל ואינו חייב השוכר במזוזה אלא מדרבנן בח"ל אחר ל' יום מפני שנראית כשלו וגבי לילית כן כמ"ש מרן בא"ח סי' י"ח וגבי מזוזה בא"י חייב תכף משום ישוב א"י הגם דלא קניא דאל"כ אלא דשכירות קניא בזה היה מתחייב תכף מה"ת אפילו בח"ל וכ"ש בארץ ישראל והיתה בכלל וכתבתם על מזוזות ביתך*):

ועוד

*) **אמר שמואל** ראיתי לכתוב כאן מ"ש בעניותי בענין זה מזה כמה ותורה היא וללמוד אני צריך:

בענין מזוזה ראיתי להר' אדעת דישראל מערכת מ' אות ל"ב שחקר בהשוכר בית מחבירו דקי"ל עד ל' יום פטור בח"ל ובא"י חייב מיד אי הוי דוקא בשדר בח"ל עד ל' יום באותו הבית ובא"י מיד או אף אם עדין אינו דר בה אלא שהשכירה והרי היא ברשותו ואחר ימים רוצה לדור בה ופשיט לה הר' דאף שאינו דר בה נתחייב תכף אחר ל' בח"ל ובא"י מיד כששכירה ולמד כן מדברי הנ"י בסוף ה' מזוזה שב' אמאי דאמרינן בגמרא (מליעא ד' ק"ב ופסחים ד' ד') המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות מזוזה כ' הוא ז"ל דאע"ג דאם לא שוכרה היה חייב המשכיר מידי דהוה בית התבן ובית העצים מ"מ כיון שלא מלא בה מזוזה חייב לעשות יעו"ש הרי להדיא דאעפ"י שאינו משתמש באותו בית דודאי ריקנית אפ"ה חייב היה המשכיר וכו'. וכן נראה ללמוד זה מדברי הר' מנות שהביא מרן ז"ל בסי' רפ"ו דטעמא דעד ל' יום פטור משום דהתם דירה ל' יום וכיון שכן הו"ל כאלו לא דר בה נמלא דבח"ל עד ל' יום פטור משום דהו"ל כאלו אינו דר בה מינה משמע דמאי דמחייב בא"י מיד היינו אעפ"י שאינו דר בה עכ"ל האד"י הנז':

ואני הדל לא הבנתי כוונת הרב כלל בזה וה' יאיר עיני והנה אפ"ה לך שיחתי ומתחלה אקדים לך כלל אחד דהיינו שזה החיוב שחייב השוכר לעשות מזוזה הוא דוקא מדרבנן אעפ"י שדר בה והמשכיר שהוא בעל הקרקע אעפ"י שאינו דר בה חייב מדרבנן כמ"ש כ"ז בתוס' ע"ז דף כ"א ע"א ד"ה הא אמר א"כ לפי"ז מוכרח לומר שמ"ש הנ"י דאם לא שוכרה היה חייב המשכיר וכו' הוא דוקא מדרבנן וכמו שהכריח כן הרב משה ידבר בה' מזוזה שגם הוא נסתפק בענין זה והביא דברי הנ"י הנז' ופי' בו כן מכח כמה סוגייאות ע"ש וא"כ לענ"ד קשה מה ראיה מביא מדברי הנ"י שהוא דבר במשכיר שהוא בעל הקרקע עלמו לא כן בשוכר דלא קרינן ביה ביתך בענין דוקא עד שידור בה וכן נראה מדברי הנ"י בעצמו שכ"כ בתחלת דבריו וז"ל על השוכר שהוא לריך לשמירה כיון שהוא דר בתוכה ע"ע מוכח מדבריו שדוקא אם דר בתוכה שהוא לריך לשמירה אבל אם אינו דר בתוכה אינו חייב דדוקא המשכיר שהוא בעל הקרקע וקרינן ביה ביתך אפילו שאינו דר בתוכה חייב מדרבנן ואם דר בה חייב מדאורייתא לא כן בשוכר שאפילו אם דר בה חיובו הוא דוקא מדרבנן כמ"ש התו' הנז' וכ"כ הרב הנז' עלמו לעיל אות ע' ומתתימה עליו שלא נזכר מדברי התוס' הנז' ומה שהביא עוד ראיה לדבריו מר' מנות וכו' כנז' לא הבנתי ראייתו דאדרבא מלשון הר' מנות נראה דדוקא אם דר בה וז"ל הר' מנות שהביא מרן וכתב טעמא דשוכר בית בח"ל פטור מן המזוזה עד שלשים יום היינו משום דכיון דמזוזה חובת הדר שהוא משלשים הוי דירת עראי עד כאן לשונו מלשונו נראה דבענין שידור בה דירת קבע סוף דבר דברי הרב הנז' נעלמו ממני וה' יאיר עיני להבינם:

ובדרך אגב ראיתי הגאון רע"א בס' התשובות אשר לו בסי' ס"ו בענין שותפות הגוי עם ישראל בבית אם חייבת במזוזה שכתב וז"ל ובזה מיושב מה דפסק בשאילתות הרמ"א (סימן רפ"ו ס"ה) דשותפות עכו"ם פטור ממזוזה והוא מהמרדכי פ"ק דע"ז. והרי הב"י שם הביא דברי הרשב"א בתו' לחולין דשותפות נכרי חייב במזוזה וא"כ לא חשש הרמ"א להחמיר ולפמ"ש ניחא וכו' ע"ש:

ואני בער ולא אדע דמ"ש מרן דברי הרשב"א לא בב"י כתבם כ"א בבדק הבית וכבר ידוע מ"ש הבית שמואל על א"ה סי' ע"ו סס"ק כ"ג דהרמ"א לא ראה ספר בדק הבית ע"ש. ועיין לגאון עוזינו הרב חיד"א זי"ע בס'

(סמך:)

ועוד בה הרי סוריא דאינה כא"י כי אם מדרבנן אפילו בזמן דא"י מה"ת כמ"ש הרמב"ם וכ"ש בזה"ז ואפילו הכי התירו לקנות כשבת ולכתוב בערכאות כמ"ש בגיטין ד"ח וקמא ד"פ והרמב"ם פ"ו מה' שבת ה' י"א ומרן סי' ש"ו סי"א ש"מ דמשום קצת מצוה דסרך ישוב א"י התירו עיין יצחק ירנן על הרמב"ם ה' שבת שם והמג"א סי' ש"ו ס"ק כ' והפ"מ בא"א שם וה"נ בשכירות לדור בא"י הוא יותר מצוה מהקנין בסוריא או כותים כמו שמצינו גבי תו"מ עיין יו"ד סי' של"א:

וישיבת א"י אם היא מצוה דאורייתא אפילו בזה"ז או מדרבנן וכו' עיין דין דהכל מעלין לא"י בש"ס ומרן בש"ע אה"ע סי' ע"ה. והרב ארעא דישראל מ"ע י' אות ז'. והרב עין זוכר מ"ע י' אות ה'. והשכנה"ג י"ד סי' רל"ט הגה"ט אות ל"ג וסי' ר"מ הגה"ט אות פ"ח. והבי"ד המבי"ט ח"א סי' רמ"ה דהנשבע שלא לדור בא"י שאין שבועה חלה עליו ומצא לו שהרמב"ן ז"ל בס' השגותיו ובמצות שנוספות מכנים בענין שמצוה לדור בא"י והשכנה"ג על י"ד סי' קנ"א הגה"ט אות כ"ב ועיין שו"ת מהרימ"ט ח"א סי' קל"א וח"ב חי"ד סי' כ"ח וכו' ע"ש בשכנה"ג. והרב עין זוכר שם שבי"ד השכנה"ג הנז' וכתב וז"ל ובספרי אמרו ישיבת א"י שקולה ככל המצות אפילו בחרבנה ועמ"ש הרשב"ץ בתשו' ח"ג סי' רפ"ח. ועיין תשו' הר"מ אמריליו בתחי' ס' תורה חסד ועיין בספר כהונת עולם בתשו' סימן ז"ך כ"ח וכו' עיין שם:

ועיין להרב בה"ט למהרי"ט סי' ר"ג ס"ג בחו"מ סק"ב הנודר לדור בא"י בזה"ז ליכא מצוה שבשבילה לא יתירו לו את הנדר הרדב"ז ח"ב סי' קע"ו וכ"ג חולק עליו וכתב דאפילו בזה"ז איכא מצוה לדור בא"י וכ"כ רוב אחרונים עכ"ל:

סימן ש"ז

סעיף א'. ואפילו בשיחת דברים בטלים וכו'. הפר"ח במים חיים פכ"ד מה"ש ה"ד ז"ל ואסור להרבות בשיחה בטילה. משמע דבחול ש"ד אבל בפ"ק דיומא וכן בירושלמי והביאו הר"י בפ' היה קורא אי' דהשח שיחת חולין עובר בעשה ואפשר שזה הזקיקו לרש"י לפרושי למקח ולממכר דאי שיחת חולין אפילו בחול אסור עכ"ל:

והמו"ק ז"ל כטור דאפילו בדברים בטלים אסור להרבות. אין לשון זה מדוייק דמאי קמ"ל בשבת ומאי איריא להרבות וכי מי היתר אפילו למעט גם בחול הרי הוא עובר בעשה ול"ת ולא מצינו שנתנו רז"ל שיעור לדבר דברים בטלים אלא אפילו כל שהן אסורים לעולם אלא צ"ל בשבת שצריך לנהוג בו קדושה יתירה אלא ר"ל דברי הרשות המותרים ימעט בשבת ויקצר בהם כל האפשר עכ"ל:

והמחבר ז"ל הג"ה ובני אדם שסיפור שמועות ודברי חדושים ענג להם מותר וכו' הוראה זו עיילוה למערתא דחסידי ולא קבלוה הגאון החסיד בעל של"ה ואחריו נמשך הרב החסיד בעל דעת חכמה פי"א די"ב ב' ואמרו רבנן קדישי הנז' דלפי' ר"ת ופסקו הש"ע דאפילו שיחת חולין אסור להרבות גם זה אסור (וכצ"ל בש"ע ולא כמ"ש בדפוס ואפילו בשיחת דברים שהוא ע"ש אלא צ"ל ואפי' בשיחת חולין אסור להרבות) ע"ש וכ"כ בספר תיקוני שבת משלזין בעניני שבת דקע"ע ז"ל בס' תפארת שקדם מה"ה שלמה ז"ל וכו' מ"ש בשו"ע וז"ל ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבות עכ"ל הוא טעות גמור וצ"ל ואפי' בשיחת חולין. כי דברים בטלים פוסל ופוגם אפילו במיעוטו ואפילו בחול וכו' ע"ש ושיחת חולין פירושו מה שהוא מהצורך קצת וכו' ומבואר שם שהפוגם בזה יותר גדול לת"ח מן ע"ה וכו' פי' מ"ש בגמ' שבת דקי"ג ר"ז הוה מהדר אזוגי זוגי דרבנן וא"ל במטותא מינייכו דלא תחללוניה. ופי' שאמר כן לב' ת"ח שהיו מדברים ד"ת והיה חש שמא עי"ז יבואו אח"כ לידי שיחת חולין וזה נק' מחלל שבת גמור בזוה"ק ועבירה זו לא תעשה בפחות משנים ולכך לת"ח א' לא אמר כלום, ע"ש הקושיות על פירוש רש"י וזה פירוש נכון ע"ש:

והנה ביומא די"ט ב' אי' אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם בם ולא בדברים אחרים רב אחא בר יעקב אמר עובר בלאו שנא' כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר ופירש"י ז"ל בם בדברי תורה ולא בדברים אחרים שיחת הילדים וקלות ראש. לא יוכל איש לדבר. אין לו רשות עכ"ל הלא דדיבור האסור אפילו בחול כינו אותו רז"ל בשם שיחת חולין וא"כ מה הועילו חכמים ז"ל הנז' שמחקו מהש"ע תיבות דברים בטלים וכתבו במקומה שיחת חולין הרי בלשון רז"ל היינו הך ואפשר דכיון דבשב"כ ובשבעפ"י יש כמה תיבות שסובלים הרבה אופני פירושים ופירושם מתבאר מהמשך הענין כמו תיבת כי וכיוצא וה"נ תיבות שיחת חולין מתפרשים על דברים בטלים ומתפרשים על מה שהוא מהצורך קצת כיון דבאמת אינו דיבור של קדו' דהיינו תורה ומצות מוכרח ליקרא של חול ובכל מקום יתפרש לפי הענין משא"כ תיבות דברים בטלים שאין שינויים בפירושם כלל אלא הם בטלים גמו' כשמם ושיחת חולין דנקט בש"ס לאסור אף בחול מוכרח דמיירי בדברים בטלים הן מצד כיון שהוא מהצורך קצת והן מצד שבא לדייק בם יש לך וכו' ולא בדברים אחרים ולא אמר בשיחת חולין כדנקט תמי' ש"מ שבא לפרושי דשיחת דנקט תמי' היינו דברים אחרים וגד"ד דשבת כיון דלא אסר אלא בשבת ודוקא להרבות ש"מ דמיירי במה שהוא מהצורך קצת:

והרב פרי מגדים בא"א סי' קנ"א אות א' ז"ל קלות ראש. עמ"א. ויש לגעור במי שמשיח שיחת חולין בבהכ"נ. אע"ג שאין שיחה בטילה (דבלא"ה אסור כל השח שיחה בטילה עובר בעשה מדרבנן עכ"פ) לצורך פרנסה דבחוץ שרי בבהכ"נ אסור עיין בס' דעת חכמה בסולת בלולה סי' קנ"א אות ב' בשם הר"ח כ"כ יעו"ש במאריך מגודל האיסור ובשער שבת פרק ה' בשם זוהר ויקהל בשבת אסור לדבר בבהכ"נ אפילו לצרכי צבור וחשבונות של מצוה שם דבחול שרי יעו"ש:

סעיף ב'. עיין בה"ט סק"ג והברכ"י ז"ל אסור לומר לגוי שיאמר לחבירו גוי לעשות

בס' שם הגדולים מערכת ב' אות י"ג שכתב וז"ל בדק הבית לא ראהו מור"ם בעל ההגהה. בית שמואל א"ה סוף סי' ע"ו והוא דבר פשוט דבדק הבית נדפס שנת שס"ו ואלו הרב מור"ם משה עלה אל האלקי'ם מקמי הכי טובא. וכו' עיין שם:

ומ"ש הגאון רע"א הנז' שהכרעת מור"ם היא כיון דדעת התוס' והרא"ש כן כדעת המרדכי בזה ע"ש. לי ההדיוט קשה עלי לומר כן דאם כן הוא העיקר חסר שלא הזכיר רמ"א דברי התו' והרא"ש לא בד"מ ולא בההגהה איך שיהיה דברי הרב הנז' צל"ע.

הפעוט **שמואל בוחבוט** ס"ו:

לעשות מלאכה. הרב מהר"ר גרשון אשכנזי בתשו' הובאה בשו"ת חוות יאיר סי' מ"ט וג"כ וכן השכים הרב מהר"ע בס' בני יהודה דס"ז ב' ועיין בספר בני חיי ומ"ש בעניותין בא"ה סי' ה' עכ"ל ולא הזכיר שדעת חוות יאיר להקל כמ"ש שבאה"ע וכן הרב שער הזקנים דקל"ט וז"ל. וצ"ל דדעת בעל עה"ג לאסור אמירה לגוי זה שיאמר לגוי אחר ודייק הכי ממתני' דלא ישכור פועלים אבל בעל חו"י שם דחה דבריו דגם אמירה לגוי לעשות אפלו במו"מ שרוצה להשתכר הוי כאמירה לגוי הראשון עצמו משא"כ בעלמא שאינו מדבר רק שיעשה מלאכה פלוני אינו מוכרח לאסור כיון דאינו עושה הוא עצמו (וחלילה לנו להקל במה שאסרו כל הפוסקים בשופר ולולב ולא מצינו היתר באמירה לאמירה וה"ה גבי חמום המים ומילה. וכמה דוכתי והחו"י לא כתב רק לדחיה בעלמא ולא כה"ה דהביא בתי דעות) ע"ש:

והחו"י סי' כ"ג ציין לעיין בת"ס סי' רל"א הביאו רמ"א בהג"ה א"ה ס"ס ה' אם אין הגוי מסרסר רק אומר לגוי אחר וכו' ודו"ק עכ"ל ושם לא אמר לו בפי' שיעשה א"ו אלא שיודע וכו' ומה שייכות לנד"ד שרוצה ללמוד לו' ממש לגוי שיאמר לגוי אחר וכו' לכן נלע"ד שאין ראיה משם:

ואפילו לו' לו קודם השבת לעשותו בשבת אסור אבל מותר לומר לו אחר השבת למה לא עשית וכו' עיין א"א סק"ב והרב שער הזקנים דקל"ו ז"ל ומ"ש בענין כיבוי נרות ע"ג בשבת ונוהגין בפראג לאסור ע"י הוראה של רשכבה"ג מהרילי"ס זללה"ה שהם ולא פירש אם לכבות נרות בשה"כ כבר נהגו כל יש' להת"ר אם וכו' אבל אם כוונתו לכבוי נרות של בעלי בתים. בבתים יפה דן והורה איסור אמנם במה שכבר דשו הרבה כ"א הרגילים בפמוטות של שמן אפשר שטעמן שמותר מפני שאמרו כן לגוי קודם שבת ותולין עצמן במה שהראה לי למדן א' בס' קיצור של"ה וז"ל במס' שבת וגם צריך להזהירם שלא יאמרו לגוי עשה כך כי אמירה לגוי שבות ואסור מדרבנן אלא קודם שבת יאמרו לגוי כו"ך תעשה בשבת עכ"ל והעיב חרה לי לעלות דברים כאלו על ספר לא מבעיא לומר לגוי לעשות לו מלאכה דאסור אלא אפילו שבות נ"כ אסור כדקי"' בא"ה סי' ש"ז דדוקא לצורך חולה והפסד ומצוה מותר שבות דשבות אבל בלא"ה לא וא"ל דש"ה דא"ל בשבת אבל קודם שבת שרי זה נ"כ ליתא דמשנה ערוכה היא דאסור לו' לגוי שישכור לו פועלים בשבת ומשמע אפילו קודם שבת נמי אסור לומר כן וכמ"ש הפוסקים בשם הרמב"ם והרא"ש ובאו"ח בסי' ש"ז ס"ב וכמ"ש המשל"מ בפו' מה"ש וכ"כ הגמי"י שם דהא דב"ה מתיר עם השמש דוקא כשהגוי עשה מאליו אבל אם צוה לו גם מע"ש אסור אבל אכתי י"ל דגוי אדעתא דנפשיה קעביד הכא ובקבלנות ואפילו בלי קבלן דהרי קצץ להם שכר דלא עבדו בחנם ובקצץ שרי אע"ג דאם מדליק הנר אסור לפי שבשישראל נהנה מהותה מלאכה ממש אבל בכיבוי דל"ש זה שרי עכמג"א סי' רנ"ב ס"ק י"א ואע"ג דהוי בפרהסיא ובקבלן איכא חשדא שיאמרו שכיר יום הוא וה"כ דיאמרו דעושה בחנם לצורך ישראל כיון דל"ה רק שבות דשבות בכה"ג שרי ול"ח לחשדא כזה ולא מבעיא א"א כתי' קמא של הרב"י אא"ח סי' רמ"ד והובא במשל"מ שם בשם ר"א ששון דאסור במכס היינו משום שמא יכתוב דאיסור תורה להכי אסור אפי' בקבלנו' אבל היכי דא"ל קודם שבת ול"ה רק שבות דשבות ובקבלנות או בקצץ כגון לכיבוי שרי אלא אפילו ניחא כתי' האחרון דאין חילוק באמירה לגוי בין דרבנן לדאורייתא ואפילו קודם שבת ואפילו על ידי קבלנות בקובע מלאכתו בשבת דהוא חידוש גדול כמו בסיים המשל"מ שם מ"מ כיון דאינו אלא חידוש הבו דלא לוסיף עלה במה שאינו נהנה במלאכתו אפילו במילי דפרהסייא דל"ח לחשדא כזה וכה"ג כתב בכנה"י א"ח סי' כ"ע ועיין בט"ז ס"ס רמ"ג דאפילו נימא דשכיר יום הוא או קעביד בחנם אדעתא דישראל מ"מ רגילין לומר להם קודם וא"כ בכיבוי שהוא משאצ"ל מותר וגם אפשר לומר דקי"ל דוקא לומר להם קודם שבת אסור אבל אחר השבת מותר לומר לגוי למה לא עשית דבר פ' בשבת שעבר אעפ"י שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשהו בשבת הבאה וכדאי' באו"ח ס"ס ש"ז וכמ"ש הרב"י בשם הראשונים. וכ"כ הגמי"י בפו' מה"ש וא"כ אפשר דלא מצוה להן כלל לעשותן קודם שבת רק הגוים רגילין לעשות כן מדא"ל אחר השבת הכי והבין מתוך דבריהם לעשות כן והניח להם לישראל אבל לומר להם קודם שבת אסור כהוראתו עכ"ב:

ומ"ש מרן עוד בסעיף זה מותר לומר לו אחר השבת למה לא עשית וכו' כתב הברכ"י ז"ל כ"כ הה"ת והסמ"ג והגמי"י פו' ודבריהם כפשטן הם תמוהים דמשנה שלימה שנינו פ' כל כתבי דאם הדליק הגוי מעצמו אסור לישראל ליהנות ממנו וכיוצא וכמש"ל סי' שכ"ה וכמו שתמה הגו"ר כלל ג' סי' כ"א ואחריו בס' יד אהרן עכ"ב והרי תני בתוס' פ"ד דשעכו"ם שמכירו שעשה לעצמו אסור ליהנות מפני שמרגילו ועושה לשבת אחרת וא"כ איך הותר זה ולכן נראה שאין להקל בזה אלא בדבר שאין גוף ישראל נהנה ממנו וכמ"ש הגו"ר או שכבר יש נר ואם והגוי יוסיף כמ"ש הרב יד אהרן וכבר תמה שם ע"ד מהריט"ץ סי' רמ"ד ע"ש ובמג"א ס"ס זה עכ"ל:

והמו"ק ז"ל ובס' מלות התיר לו' לו וכו' אעפ"י שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשנו בשבת הבאה. לא נהיר לי התיר זה כי אם אסור לומר קודם השבת כאמור א"כ מאילא גם זה אסור אפילו לא א"ל בהדיא כיון דמגלה דעתו בפי' דניחא ליה בהכי וקעביד בשליחותיה דישראל לשבת הבאה. ואם איתא דבכה"ג שרי היינו טעמא משום דקודם שבת הוא. אי הכי אפילו כי קאמר ליה בהדיא לשתרי אלא נראה עיקרא דמלתא במקום פסידא אפילו לומר לו בפי' מותר וא"צ לשנות בדבור אלא בשבת עצמו כגון במקום דליקה (עיין סי' של"ד) ומשום שלא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול משא"כ בחול אין כאן בית מיחוש משום כבוד שבת אבל שלא במקום הפסד לעולם אסור כשמבין הגוי רצונו של ישראל אפילו כי עביד מנפשיה אסור כיון דבשליחות ישראל הוא עושה. כשעושה בשבילו אפילו מעצמו הוי כשלוחו ואסור לישראל ליהנות מאותה מלאכה בו ביום ולערב בכ"ש (ובמחובר אסור לעולם) כמו ששנינו גוי שהדליק וכו' אם בשביל ישראל אסור דכי ניחא ליה במאי דקא עביד אסור לאתהנויי מיניה כדלעיל ריש ה' שבת וסי' שכ"ה וכבסמוך עכ"ל:

כתב הרב חיי אדם כלל ס"א אות י' ז"ל במקום פסידא מותר לדבר צרכיו בין עם ישראל ובין עם גוי ב"ח בתשו' סי' קמ"ו וע' בכ"א סימן א' עכ"ל ועיין מש"ל מן הרב שער הזקנים דק"ו. ועוד אפשר לתרץ עפ"י מ"ש הברכ"י בשיו"ב סי' שכ"ה סי"ב ועיין מ"ש בענין זה בסי' שכ"ה. או עפ"י מ"ש בשם הט"ז ומיירי בדבר שנעשה בשבת ונמשכת עשייתו עד יום א' שאז אינו מביאו לו עד יום א' וכיוצא ועיין מ"ש שם בזה:

ענין אמירה לגוי באיסור דרבנן מתבאר מדברי מרן בהרבה מקומות א"כ במקום מצוה או דוחק באז

שאז הו"ל שבות דשבות במקום מצוה או דוחק לא גזרו ועיין לשו"א ריש אות ח' הבי"ד הברכ"י סי' תקל"ד וקול אליהו סי' ל"ב ובאות ע' הביא מ"ש הברכ"י סי' תקנ"א ג' הג"ה ובאות ש' בענין אמירה לגוי ע"ש:

סעיף ג'. כתב הרב רו"ח ז"ל מי שאין לו לחם לאכול בשבת והרי הוא מתענה אם מותר ליקח פש"ג אפילו מבע"ה גוי דאסור בחול כיתר הרשב"ן בח"א סי' מ"ד וכתב שם וז"ל הלכך אין לאסור פת זו ליהודים הללו לא מטעם פת של בעש"כ ולא מטעם שבת ולא מטעם מוקצה ונולד ולא מטעם עלי מוקצה וכו' יע"ש. וה"ל לומר דכ"ש דמותר ליקח בשבת פת של נחתום שהוא אופה לרוב העיר ורוב אנשי העיר הם רובא גוים דמותר גמור אפילו אינו מתענה בשבת דיכול ליקח משכנו או הקרוב לו. ושוב אחז"ר מצאתי בת' הרא"ש בש' בשמים ראש סי' ב"כ"ה וז"ל ומוקצה אין כאן אפילו בישראל וכ"ש בגוי בשלו הוא עושה כרצונו ומוכן הדבר בה' לעשות עי"ג ומוכן להם הוי מוכן לנו. ומה שאסרו בגוי שהביא מן המחובר כיון דלצורך ישראל הוא דעביד גזרו ביה ולא עוד אלא דשמא מים לבהמתו גזרו כמי אם מכירו שמא ירבה בשבילו אבל בפלטר או נחתום גוי ועושה למכור בשוק אינו משום להרבות בשביל ישראל כלל ומותר וראיות רבות לכל דברינו אלא שאין רצוני להאריך עכ"ל. ומ"מ נראה לומר דזהו דוקא בדיעבד שלא היה לו בשבת לחם לאכול כלל דשכח ליקח מע"ש או אונס אחר דשכיח ולא שכיח אבל לכתחי' דיכול מע"ש אזי יש לו ליקח כל שצריך מע"ש כדי שלא יבוא בשבת לקנות או לדבר דברי חול וכ"ש בשים איסור הוצאה וכדומה דשומר נפשו ירחק ממנו וכן ראיתי להרשב"ש בת' סי' קמ"ה שאסר מג' סיבות א' משום הוצאה ב' משום אמירה לגוי ג' משום איסור קנין ע"ש. ועיין בקונטרס מצ"ת סי' א' אות י"ח. וכן ראיתי להרשב"א בתשו' הקצרות סי' רמ"ד שאסר ליקח פת ואחד מן הטעמים הוא משום איסור אמירה לגוי ע"ש. ועמ"ש הזל"א ועיין בסו"ס השב"ן בח"ד בחוט המשולש סי' י"ג ד"ל א' ועיין בתשו' אבקת רוכל סי' כ"ט:

סעיף ה'. הנה ג' סברות אלו הב' מהם בש"ע והג' בהגה הביאם מרן בב"י בסי' זה ד"ה כתב הרמב"ם שאמירה וכו' ודיבור שאחריו אבל התוס' כתבו וכו'. ודעת הג' שהוא הר"ן בשם בעל העיטור הנה שורש הדבר שתלה בו בעש"ע שהוא גבי מכשירי מילה שמתיר עי"ג אפילו בדבר שיש בו מלאכה גמורה כמ"ש בה"ג. ורבינו ישעיה בספר המכריע שהאריך לדחות דברי הרי"ף וקיים דברי בה"ג כמ"ש השיו"ב וסובר הבעה"ע להשוות שאר מצות למכשירי מילה ולהתיר בהם אמירה לגוי אפילו במלאכה גמורה הנה דעת בה"ג במכשירי מילה רבו עליו החולקים וס"ל דלא הותר במכשירי מילה עי"ג אלא דוקא דבר שהוא לישראל משום שבות דאז הו"ל על ידי גוי שבות דשבות:

ובענין דימוי שאר מצות למכשירי מילה שהוא אותה בעה"ע כדאית ליה בשבות גרידא והרמב"ם כדאית ליה בשבות דשבות הנה יש כמה חולקים וס"ל דלא הותר אפילו שבות דשבות עי"ג במקום מצוה אלא דוקא גבי מילה שהיא גופה דחיא שבת משא"כ גבי שאר מצות שאסור בהם אמירה לגוי אפילו שבות דשבות עיין לרבינו הטור כאן שכתב ז"ל כתב הרמב"ם וכו' אבל התוס' כתבו וכו' ע"ש ומרן בב"י ע"ז ובד"מ ע"ש. ומרן בב"י רס"י שכ"ה ז"ל וכתב עוד וז"ל וכתב בא"ז בשי"ד בניסן חל להיות בשבת וכו'. ובב"י סי' תמ"ד ז"ל כתב הרמב"ם בפ"ג שאם נשאר מן החמץ ביום שבת וכו' והסגהות כתבו וכו' ע"ש. ורבינו הטור ומרן ב"י ס"ס של"ח עיין שם ורבינו הטור ומרן ב"י ריש סימן של"ח:

ולכאורא צ"ע מהו דעת ראבי"ה דז"ל רבינו הטור סי' של"ח כתב אבי"ה שמותר לומר לגוי לנגן בכלי שיר (א') בחופות דאמירה לגוי במקום מצוה שרי ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר וכ"ש הכא דאפילו ישראל אין בו איסור אלא משום גזירה ואין לאסור לאומרו לגוי ע"כ. על מ"ש טעם להתיר משום דאמירה לגוי שרי במקום מצוה אני כתבתי למעלה שאין להתיר אלא בדבר שהוא בעצמו דוחה שבת כגון מילה עכ"ל. ומרן ב"י ז"ל וכתב וכו' שמותר לו' לגוי לנגן וכו' כ"כ במרדכי ובהג"א בפ' מפילין. ומ"ש רבינו ואני כתבתי למעלה וכו' הוא מ"ש בסי' ש"ז בשם התוס' עכ"ל. ובד"מ ז"ל (א') ובמרדכי פרק מפילין דאפילו לומר לגוי לתקן הכלי שיר משום כבוד חתן וכלה וכו' ע"ש:

והנה ממ"ש אבי"ה זס"ל דאמירה לגוי במקום מצוה שרי וכו' וכ"ש הכא דאפילו ישראל אין בו איסור אלא משום גזירה וכו' נראה דר"ל שאמירה לגו' במלאכה גמורה במקום מצוה שרי וכ"ש בנד"ד שאינו מלאכה גמורה אלא שבות מד"ס גזירה שמא יתקן כלי שיר והו"ל אמירה לגוי שבות דשבות שבודאי מותר. ורבינו הטור חלק אפילו על התיר שבות דשבות עי"ג שאינו מותר אלא במכשירי מילה כדעת התוס' הנז'. ואם דעת אבי"ה שלא להתיר אמירה לגוי אלא בשבות דשבות דוקא ולא במלאכה גמורה שהיא שבות א' לא הי"ל בתחילה בהתם דאמירה לגוי במקום מצוה שרי דמשמע דבכל ענין שרי במקום מצוה אפילו במלאכה גמורה וכן לא הי"ל אח"כ זה"ל וכ"ש הכא דאפילו ישראל וכו' מאי וכ"ש הכא וכו' כיון דמעיקרא לא התיר אמירה לגוי אלא דוקא כשאינו מלאכה גמורה לגבי ישראל אלא שבות מד"ס דאז הו"ל שבות דשבות לגבי גוי ומדכתב ב' לשונות הנז' נראה דעתו שמתיר בכל ענין אמירה לגוי במקום מצוה אפילו במלאכה גמורה ולכן אמר דכ"ש בנד"ד שאינו לגבי ישראל אלא שבות וכו' כנז'.

ואלו הר"ם ש"ז אחר שהביא מרן בב"י דעת הרמב"ם והתוס' הנז' סיים ז"ל וכתב בסוף הגהות האחרונות דמרדכי שראבי"ה סובר כהרמב"ם עכ"ל ולפי הנז' נמצא דסובר כבעה"ע היפך דעת הרמב"ם ודעת התו' כנז'. גם ממ"ש הד"מ בשם המרדכי כנראה דס"ל כבעה"ע דשרי אמירה לגוי במלאכה גמורה במקום מצוה:

אח"כ ראיתי לשון המרדכי בפרק משילין ז"ל וכתב רבינו אבי"ה דטיפוח וריקוד לא אסרו אלא לישראל אבל גוי המנגן בכלי שיר בבית הנישואין אפי' אם ישראל יאמר לו לעשותו בשבת שרי כי אין שמחה לחתן בלא שיר ואיסור דרבנן שרי במקום מצוה כדמוכח פ' הדר גבי ההוא ינוקא דאישתפך חמימיה וכ"ש כאן שאינו אסור אלא משום גזירה אפילו לישראל שלא ניתוש אם גוי מטיב מנגן בכלי שיר אפילו אם ישראל מצווה לשורר בכלי שיר וגם האלפסי פסק בפרק ב' דערובין כדפי' עכ"ל מתחילת הלשון וע"ש לא התיר במלאכה דאורייתא אלא דוקא באיסור דרבנן דהו"ל אמירה לגוי שבות דשבות וכמ"ש ז"ל גוי המנגן וכו'. ומ"ש אם ישראל יאמר לו לעשותו וכו' הד"מ הק"א הנז' הבין דהיינו לתקן הכלי שיר ממש לא לנגן גרידא ונראה שטעמו מוכח מ"ש אח"כ וכ"ש כאן וכו' כמ"ש לענ"ד

לענ"ד אך זה היפך מה שכיים וגם האלפסי פסק כדפי' כמש"ח בס"ד וגם היפך לשון השבי"ה שהנמ"ל האחרונים בפר"א דמילה כמשי"ה ועיין להמג"א סימן של"א סק"ד:

וז"ל הרי"ף ס"פ ר"א דמילה אשכחן בהלכות גדולות כתיבי והיכא דהייתי איזמל במעלי לשבתא ואינגנב או איפגם שרי ליה לומר לגוי לנכותים או לאתויי איזמל אחרינא כהכות דאשתפוך חמימיה א"ל רבה לייתו מגו ביתאי א"ל אביי והא לא עירבו א"ל נסמוך אשיתוף והא לא שתיף לימרו לגוי ליזיל לייתי לי מגו ביתאי א"ל אביי במאי לאותובי וכו' א"ל רב יוסף מאי בעית דתותביה א"ל מסא דתניא הזאה שבות היא ואמירה לגוי שבות היא מה הזאה שבות ואינה דוחה שבת אף אמירה לגוי שבות ואינה דוחה שבת א"ל ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא מר לא א"ל לגוי זיל אחים לי דהוא מעשה דאסור מד"ת אלא זיל אייתי לי דלית ביה מעשה דידים אלא דדיבורא בעלמא הוא ושתק ולא מלא תפו' ועיינינן בהו! ואשכחן דלאו מילי דסמכא נינהו ומנופה דהאי עובדא ילפא דאסור לומר לגוי זיל אחים לי וכמה מרבוותא טעו בהאי פירושא דהאי מימרא דקסברי דהאי דא"ל ולא שני ליה למר בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה אשבות דהזאה א"ל דשבות דהזאה שבות דאית ביה מעשה ושבות דאמירה לית ביה מעשה בידים דדיבורא בעלמא הוא. ואקשו בה הכי ואמרי הואיל ואמירה לגוי שבות דלית בה מעשה הוא מ"ל א"ל אייתי לי מגו ביתאי ומ"ל א"ל זיל אחים לי תרווייהו שבות דלית בהו מעשה נינהו דדיבורא בעלמא הוא ושרי ואמטו לכולהו נסחאי דגמרא דקסברי דליכא בגמרא דהא מר לא א"ל זיל אחים לי אלא טעותא דנסחי הוא ולא כדקסבר הוא ונסחי לית בהו טעותא אלא נסחי מעלייא נינהו ולא פירושיה כדקא סברי להו אלא האי דא"ל ולא שני ליה למר בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה לאו אשבות דהזאה א"ל אלא הכי א"ל הא דאמרת אמירה לגוי שבות וקא מדמיתו לה לשבות דהזאה דאסירא לא שני לך בשבות דאמירה גופה בין שבות דאית ביה מלאכה לשבות דלית בה מלאכה דהא מר לא א"ל זיל אחים לי דאית ביה מלאכה אלא אייתי לי מגו ביתאי א"ל דעלטול בעלמא הוא דלית ביה מלאכה דשמעת מינה דכי אמרינן אמירה לגוי שבות בדבר שהוא מלאכה אבל בדבר שאינו מלאכה כגון האי לא אמרינן ביה אמירה לגוי שבות הרי נתברר לך דליכא בנסחאי טעותא ומילי דברינן אינון והאי דאמרינן שבות דלית ביה מעשה ולא אמרינן שבות דלית ביה מלאכה מעשה ומלאכה בהאי עניינא חדא מלתא היא דקרו אינשי למלאכה מעשה כדאמרינן ובין יום הז' לששת ימי המעשה והיינו מלאכה וכבר נתברר לך דאסור לומר לגוי לנכותים או לאתויי דרך רה"ר והאי דכתב בעל הלכות טעותא היא ולא הסמוך עילויה עכ"ל הרי"ף ז"ל:

והר"ן ז"ל ואשכחן בה"ג וכו' דעת הרב בה"ג ז"ל שמתירין אמירה לגוי אפילו בדבר שיש בו מלאכה גמורה גבי מכשירי מילה לפי שהוא מפרש הא דאמרינן גבי ינוקא דאישתפוך חמימיה דאמרינן ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דכל שבות שנעשה ע"י ישראל כגון הזאה קרינן שבות דאית ביה מעשה ולפיכך אעפ"י שאין בהם אלא משום שבות שעמידו דבריהם במקום כרת אבל אמירה לגוי אפילו במלאכה גמורה קרינן שבות דלית ביה מעשה כיון דלא עביד ישראל מעשה כלל ולפי"ז לא גרסינן התם דהא מר לא א"ל זיל אחים לי שלפי שטתו ז"ל אפילו לומר לו להחם ליה שרי. ונמצא פסקן של דברים לפי שיטה זו שמתירין אמירה לגוי אפילו במלאכה גמורה לגבי מכשירי מילה ואם בהגו להשוות שאר מצות למכשירי מילה כדרך ששוה אותן הרמב"ן ז"ל לפי שטתו וכמו שנכתוב בסמוך בס"ד אף בכל המצות כתיר אמירה לגוי אפילו במלאכה גמו' ונראה שזה הוא דעת הרב בעל העיטור ז"ל שהתיר לומר לגוי להדליק לו את הנר לסעודת שבת אבל דעת הרב אלפסי ז"ל אינו כן שהוא סובר דלא שרי אמירה לגוי במכשירי מילה אלא בדבר שאפילו ע"י ישראל אינו אלא משום שבות וכמ"ש בהלכותיו וכ"ד הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' מילה והוא ז"ל התיר שבות דשבות דהיינו אמירה לגוי בדבר שהוא משום שבות כמכשירי לולב ושופר אבל הרמב"ן ז"ל סובר דבה"ג נמי לא שרי אלא במילה בלבד לפי שניתנה שבת לידחות אצלה אבל בשאר מצות אין דוחין שבות כלל כדאשכחן דלא דחינן שבות דשבות במקום פסידא וזו היא ששנינו גוי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה ואע"ג דהוי שבות דמלאכה שאינה צריכה לגופה עכ"ל. ושם בהגהות מרדכי האחרונים ז"ל וכלל זה אמר ראבי"ה אמירה לגוי שבות ה"מ באיסור דאורייתא ואפילו במקום איסור אבל באסור דרבנן שרי אמירה לגוי והוקא לדבר מלוה וכו' ע"ש סיום לשונו הביאו מרן ב"י:

ובפ"ו דעירובין בסוגיא הנז' פי' הרי"ף ז"ל כמ"ש בפר"א דמילה הנז"ל וז"ל א"ל ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה דלית ביה מעשה כלומר האי דאסור רבנן אמירה לגוי שבות לא שאני לך בין אמירה למעשה שיש בה איסורה דאורייתא ובין אמירה שאין בה איסור מעשה דאורייתא דהא מר לא א"ל זיל אחים לי דהוא מעשה איסור דאורייתא אלא א"ל זיל אייתי לי ושתיק ליה ולא מלא תשובה עכ"ל. והר"ן ז"ל דאשתפוך חמימיה שהיו רוצים למולו ושחמו לו מים מבערב כדאמרינן בפסח שני דף ס"ע דהכל אצל מילה חולים הם ואין רחוי לימול אא"כ רוחן במים חמין האבר כדי לרכך הבשר ולא יהיה לו צער כל כך ונשפכו המים בשבת קודם המילה שאם היה אחר המילה אפילו לכתחילה היינו מחמין לו חמין בשבת דסכנת נפשות יש בה כדאמרינן בפר"א דמילה דקל"ד ביום הראשון כדרכו. מגו ביתאי וכו'. הזאה על הטמא אינה אסורה בשבת אלא משום שבות מה הזאה שבות אינה דוחה את השבת אפילו במקום מלוה כגון לשחוט את פסחו כשחל שביעי בשבת שהוא ערב הפסח וכיון דאין מזין עליו בשבת לא ישחטו עליו הכהנים הטהורים שהרי אינו רחוי לאכלו בליל הפסח שאם הזה היו שוחטין עליו אעפ"י שהוא טמא ואינו יכול ליכנס במקדש כיון דלאורתא חזי אף באמירה לגוי דאית בה משום שבות לא נתירנה משום דבר מלוה. ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה כלומר בהזאה דין הוא שנחמיר בו לאסור משום שבות שהרי יש בטלטולו מעשה בידים ואפשר ביעבור איסורא דאורייתא אם יוליך השפופרת של מי חטאת ד' אמות בר"ה אבל באמירה לגוי לא עבד באמירתו מעשה אלא דיבור בעלמא הוא ולעולם לא יבוא לידי איסורא דאורייתא לפיכך זה האומר לגוי אפילו היה אומר לו עשה מלאכה זו בשבת כלומר שיאמר לו זיל אחים לי לא יבוא לידי איסורא דאורייתא לפיכך דין שנקל בו **א** עכ"ל. ובחדושי אנשי שם ז"ל מהר"ם **א** לכאורה מפרש זה תופס לו שיטת הג' שכתב רבינו הרי"ף בפר"א דמילה ויצטרך למחוק זה שכתוב בספרים דהא מר לא א"ל זיל אחים לי

לי משמע דאי א"ל זיל אחים לי אמירה כזו היא אסורה לגוי וזו תימא שהוא בא לפרש דברי הרב וכתב עליו פי' שהוא סתרו גם כאן גם בפר"א דמילה עכ"ל ועיין במרדכי שם:

והנה בענין דעת הרמב"ם ז"ל שכוונתיה סתם מרן ז"ל שהוא סברא ממוצעות דשבות גרידא שהוא אמירה לגוי במלאכה דאורייתא אפילו במקום מצוה אסור משא"כ שבות דשבות דשרי במקום מצוה ושכן סברת ראבי"ה כמש"ל לשונו להדיא הנה ראבי"ה יצא לחלק וצ"ל דעת ס"פ בנד"ז:

הנה מרן ב"י ר"ס זה ז"ל בפר"א דמילה וכתוב בהגהות אחרונות דמרדכי שראבי"ה סובר כהרמב"ם. וכתוב ע"ש בשם ראבי"ה דאמירה לגוי בדאורייתא נמי לא אסירא בדבר שא"א למצוה תקנה ע"י ישראל לעשותו כגון להחם חמין אבל אם אפשר לעשותו כגון בר"ה דיכול להביא ע"י מחילות בני אדם שהיא אמירה לגוי (ב) והיכא דאיכא למימר דילמא אתי לאחלופי בר"ה אסור אמירה לגוי אפילו באיסור דרבנן ואפילו לדבר מצוה כדאמרינן בעירובין דס"ז גבי ינוקא דאשתפוך חמימיה עכ"ל. והא דהתיר בדבר שאפשר למצוה תקנה ע"י ישראל לעשותו וכו' אפשר*) דלא התיר אלא לדבר מצוה דוקא אבל שלא לדבר מצוה לא ומ"מ אין דבריו מובנים לי שכתב והיכא דאיכא למימר דילמא אתי לאחלופי בר"ה אסור אמירה לגוי וכו' שזה סותר מ"ש קודם לכן בסמוך שאם אפשר לעשותו כגון בר"ה דיכול להביא ע"י מחילות בני אדם שרי וצ"ע עכ"ל מרן ב"י ז"ל. וכד"מ ז"ל (ב) ולא משמע כן לקמן ס"ס שכ"ה גם במרדכי סוף דברי ראבי"ה כ' וז"ל והיכא דאיכא למימר דילמא אתי לאחלופי איסור אמירה לגוי אפילו באיסור דרבנן ואפילו לדבר מצוה עכ"ל ודבריו אלו סותרים לדבריו הראשונים דהתיר אמירה לגוי בר"ה מאחר דאפשר ע"י ישראל וכן הקשה ב"י והניח הדבר בצ"ע ואפשר. ליישב דברי ראבי"ה דה"ק דבמקום דאיכא למיחש משום הרואים דמתירין אמירה לשבות בר"ה ואתא גם להתיר שאר אמירות לגוי אסור דבכה"ג אסור אפילו אמירה דרבנן אפילו במקום מצוה דחיישינן דילמא אתי לאחלופי בשאר אמירות כן נ"ל עכ"ל ד"מ:

נמצא לפי הבנת הד"מ אין כוונת ראבי"ה לומר כמ"ש והיכא די"ל דילמא אתי לאחלופי בר"ה דר"ל שיתירו עי"כ אמירה לגוי בר"ה דזו א"א לומר כן שהרי זה הוא הנדון שהתיר התי' אמירה לגוי בר"ה אלא ר"ל דהיכא די"ל דילמא אתי לאחלופי שאר אמירות כאמירה בר"ה שהתרנו דהיינו שע"י שהתרנו אמירה לגוי שיש אופן היתר ע"י ישראל יבואו הבני אדם לטעות וידמו מלתא למלתא ויתירו גם שאר אמירות לגוי הגם שאין להם שום צד היתר ע"י ישראל הנה באופן זה דאיכא למימר דאתי לאחלופי שאר אמירות לגוי כאמירה לגוי בר"ה הנה בנד"ז לא די שלא נתיר אמירה לגוי בר"ה שהוא לישראל מה"ת אלא אפילו בדבר שהוא לישראל איסור דרבנן ואפילו לדבר מצוה לא נתיר אמירה לגוי כנלע"ד בכוונת הד"מ ז"ל בזה:

אלא שדברי ראבי"ה ז"ל בזה צל"ת היכן מצינו זה במקום שציין ע"ז וז"ל כדאמרינן (שם) גבי ינוקא דאשתפוך חמימי עכ"ל שהרי אדרבה שם התיר אמירה לגוי באיסור דרבנן בדב"מ שהרי אפילו אביי שהקשה מדין הזאה שהיא שבות ואסרו אותה אפילו במקום איסור כרת כדי לאסור אמירה לגוי גבי מילה הנה כשתירץ לו רב יוסף דיש חילוק באמירה לגוי גופה בין שבות דאית ביה מעשה כגון אי הוה אמר לגוי זיל אחים לי וכו' בין למה שאמר לו זיל הביא לי מגו ביתאי דטלטול בעלמא הוא ואין בו מלאכה מה"ת שזה מותר ושתק אביי ונפסקה כן הלכה אליבא דכל הפו' דגבי מילה מתירין אמירה לגוי באיסור דרבנן וזה נדון ההוא ינוקא דאשתפוך וכו' ואיך ראבי"ה מביא ראיה משם לאיסור אמירה לגוי באיסור דרבנן בדב"מ:

ואם כוונת ראבי"ה לומר מדמצינו שאביי היה רוצה להקשות לאסור וא"כ הגם שרב תירץ לו שיש חילוק בין אמירה לגוי דאית בה מעשה לאמירה לגוי דלית בה מעשה וכן עשה רבה הלכה למעשה א"כ דיינו להתיר בנדון ההוא דוקא ודכוותיה שהוא גבי מכשירי מילה שהיא עצמה דוחה שבת משא"כ גבי שאר מצות שהם עצמם אינם דוחים שבת הנה משם נביא ראיה שאין ראוי להתיר בהם אמירה לגוי אפילו באיסור דרבנן אפילו בדב"מ כיון שראינו דלגבי מילה עצמה פו"ע אביי ורב יוסף ולכן הגם דשתק אביי כנז' די בהתיר ההוא מה"ע הנז' משא"כ גבי שאר מצות וכמו שהיא דעת התוס' כנז"ל הנה אם כוונת ראבי"ה לומר כן הנה זה היפך דעתו שהוא כדעת הרמב"ם כנז"ל שמשוה שאר מצות למכשירי מילה ומתיר באמירה לגוי באיסור דרבנן במקום מצוה וכמ"ש ראבי"ה עצמו במרדכי פ' משילין כנז"ל ובאחי' לשונו שבהגמ"ר דפרק ר"א דמילה כנז"ל וצל"ת איך מרן ב"י והד"מ שתקו מזה שאסר ראבי"ה היכא וכו' אפילו באיסור דרבנן במקום מצוה כדאמרינן גבי ינוקא וכו' שזו ראיה לסתור דהם התיר ולא אסר אליבא דכ"ע כנז':

גם זה הסתיר שהתיר ראבי"ה אמירה לגוי בדאורייתא כגון בר"ה כיון דאפשר וכו' הרי משם גבי ינוקא וכו' היובתיה לא אמר רבה להביאו דרך רה"ר מגו ביתיה בלא שיתוף ואפ"ה בו"ע אביי לאסור והמסקנא דכיון שאין

---

*) **אה"א** הנה לולי מ"ש מרן ז"ל בלשון אפשר וכו' היה נראה דכיון שיחת חולין אסור בשבת כדילפינן מן ודבר דבר ולכן אסור לומר וכו' כמ"ש מרן כאן סעיף א' ב' ואפ"ה בדבר שיש בו צד התיר לעשותו היום כגון בענין הליכה לעיר אחרת שאם היו בורגנין שיה יכול לילך הנה מותר הדיבור בו אפי' לומר לחבירו לך עמי למחר לכרך פ' הגם שלא יש עתה אותו צד היתר כנז' אפ"ה כיון שיכול להיות זה הצד היתר הנה לא נקרא זה דיבור של חול שנאסר ממש"ה ודבר דבר אא"כ דיבור שא"א שאין לו שום צד היתר לעשותו היום כמ"ש ס"א וס"ה וזה האיסור הוא מד"ק כמש"ה ודבר דבר א"כ כ"ש בענין אמירה לגוי שאינה כ"א מד"ס דס"ל לראבי"ה שהיא ג"כ דוקא באופן שאין צד היתר ביו"ט לעשותו שאז אסור מד"ס האמירה בו לגוי משא"כ בדבר שיש בו צד היתר לעשותו כגון בר"ה שיכול להביא ע"י מחילות ב"א הנה הגם שלא יש עתה זה הצד הנה לא נאסרה בזה האמירה לגוי וכיון שכ"ה וכ"ש הוא מאיסור דד"ק כנז' א"כ היה נראה דמותר גמור הוא ואי"ל לחלק שיהא במקום מצוה דוקא וכפשט לשון ראבי"ה שם דלגבי האיסור אמירה לגוי במלאכה דאורייתא כ' להדיא אפילו בדב"מ וגבי ההיתר אמירה לגוי באיסור שמד"ס שהוא שבות דשבות כתב להדיא דוקא בדב"מ אבל בענין היתר כנז' במקום שיש צד היתר לעשותו ע"י ישראל לא כתב ההיתר אמירה בו שהוא דוקא בדב"מ אלא כתב בסתם דבנד"ז שהיא אמירה לגוי ולא קצרה ידו להוסיף תיבה א' לומר וז"ל שהיא האמירה לגוי בדב"מ כנראה שמתיר בכל ענין מכ"ש מדין דד"ק הנז':

שאין כאן אלא שבות במידי דלית ביה מעשה האסור מה"ת שרינן אמירה לגוי כנז"ל משמע דגבי ר"ה שהיא אסור מה"ת אין היתר לומר לגוי אפילו לדב"מ :

והגם שהם נדקדק עמ"ש רב יוסף לאביי על רבה וז"ל דהא מר לא א"ל זיל אחים לי וכו' דמשמע זיל אחים לי שאין שום היתר לישראל לעשותו הוא שלא הותר בו אמירה לגוי אפילו לדב"מ והוא השבות דאית ביה מעשה האסור מה"ת שאסרנו בו אמירה לגוי משא"כ לומר לגוי להביא דרך רה"ר שראוי להתיר בו אמירה לגוי הגם דר"ה אסור מה"ת כיון דבר"ה עצמה יש לך היתר לישראל ע"י מחילות לכן יותר בו אמירה לגוי ולהכי לא אמר רב יוסף לאביי זה"ל דהא מר לא א"ל זיל אייתי לי מר"ה דאית ביה מעשה האסור מה"ת אלא א"ל אייתי לי מגו ביתאי שהוא בישראל איסור מדרבנן ומדלא א"ל אלא זה"ל דהא מר לא א"ל זיל אחים לי שהוא מעשה האסור מה"ת וכו' ה"מ שאין איסור אמירה לגוי בדאורייתא אלא בנד"ז דאחים לי ודכוותיה שאין שום היתר לישראל משא"כ אמירה לגוי בר"ה הגם דר"ה הוא מה"ת יותר בו אמירה לגוי כנראה מדקדוק לשון רב יוסף הנז' מ"מ כיון שראינו שהנדון ההוא הוא דרך חצר שלא עירבו שאין איסורו אלא מד"ס ואפ"ה בו"ע אביי לאסור ורב יוסף השיבו דכיון שאין כאן שבות דאית ביה מעשה האסור מה"ת הנה מותר במקום מצוה הנה כי כן אין לך בו אלא חידושו ולא להתיר אפילו בר"ה מה שלא התיר רבה עצמו אלא זה"ל לימרו לגוי ליזיל לייתי לי מגו ביתאי והגם דיוכל לומר דמעשה שהיה כך היה אבל לפי המסקנא דלא א"ל זיל אחים לי וכו' הנה יש להתיר לומר לגוי להביאו אפילו דרך רה"ר מ"מ כיון דחזינן דאביי בו"ע לאסור אפילו ע"מ שהתיר לומר לגוי להביאו מביתו הי"ל שאין לך בו אלא מה שהתיר רבה להדיא לו' לגוי להביאו מביתו לא להתיר לומר לגוי להביאו אפילו דרך רה"ר כנז'. וגל"ת והנלע"ד דראבי"ה ז"ל ס"ל דאין ראיה מאביי דבו"ע לאסור אפילו דרך חצר שלא עירבו דכיון דסברת אביי לא עמד בה שהרי השיבו רב יוסף דהא מר לא א"ל זיל אחים לי ושתק אביי ש"מ שהודה לו ומדנקט ר"י דהא מר לא א"ל זיל אחים לי ולא נקט דהא מר לא א"ל זיל אייתי לי דרך רה"ר והוה אשמועינן רבותא שאפילו דרך ר"ה שיש לך היתר לישראל לעשותו אפ"ה אסור בו האמירה לגוי כיון שהוא מעשה האסור לישראל מה"ת וכ"ש האמירה דזיל אחים לי שאין בו לך היתר לישראל לעשותו אלא ודאי שכוונת רב יוסף שאין לאסור האמירה לגוי אלא אי הוה א"ל זיל אחים לי ודכוותיה ומדשתק אביי ע"ז ש"מ שהודה לו כנלע"ד בדעת ראבי"ה ז"ל ומה דרבה לא אמר דרך רה"ר הגם מעשה שהיה כך היה וכיון שהיה יכול בכך למה יתיר דרך ר"ה :

ולענין קו' מרן ז"ל והד"מ ולקושיא ה"א שלי הנז"ל הנה לולי שמרן ז"ל והד"מ וכל הפו' שלא הגיהו לשון ראבי"ה ז"ל הייתי אומר דט"ס נפל בכל הדפוסים וכצ"ל והיכא דאיכא למימר דילמא אתי לאחלופי בר"ה אסור לישראל אפילו איסור דרבנן ואפילו לדב"מ וכו' ור"ל דהגם שהתרנו איסור דרבנן לישראל בדיבור דהיינו אמירה לגוי בר"ה כיון דיש לך היתר וכו' ולכן הוה ס"ד דיש לנו ג"כ להתיר איסור דרבנן לישראל במעשה במקום מצוה דהיינו שיביא ישראל המים דרך חצר שלא עירבו לכן אמר דבמעשה לישראל לא שרינן אפילו איסור דרבנן במקום מצוה כיון דבאות אתי לאחלופי בר"ה שהוא איסור תורה ממש משא"כ גבי אמירה לגוי שהוא דיבור בעלמא לא אתי לאחלופי לישראל לעשות מעשה ממש בר"ה היכא דיש לך היתר כנז"ל משא"כ במעשה ממש לישראל באיסור דרבנן אתי לאחלופי בר"ה ואסור לישראל אפילו במקום מצוה הגם דאיכא תרתי שיש לך היתר ולדב"מ אפ"ה אסרינן משום דאתי לאחלופי וכדאמרינן גבי ינוקא וכו' ר"ל שאמר רבה לו' לגוי ליזיל ולייתי מגו ביתאי ולא אמר לישראל עצמו משום דאתי לאחלופי בר"ה כנז' כן נלע"ד לולי שמרן ז"ל וכו' לא הגיהו וכו' :

והנה ראיתי להט"ז סק"ד שהביא ל' ראבי"ה הנז' וקושית מרן עליו והירוץ הב"ח ע"ז דלא התיר ראבי"ה באמירה לגוי בר"ה אלא בר"ה גרידא בלי סולמא או הכנסה מרשות לרשות משום דבזה אין לך היתר לישראל ולכן אפילו ברשויות דרבנן כגון מחצר לחצר שלא עירבו אסור גזירה רשויות דאורייתא דהיינו מרה"י לר"ה שלא הותר בו האמירה לגוי כיון שאין בזה לך היתר לישר'. והט"ז כתב עליו שאפי' ברשויות דאורייתא יש לך היתר ע"י מחילות ב"א שהזר הכל רה"י והו"ל מרה"י לרה"י ועוד הקשה מ"ש לענ"ד דבעובדא דינוקא התיר רבה מחצר לחצר שלא עירבו כנז' ותי' הט"ז וז"ל ונלע"ד ליישב הדברים דמ"ש הגמ"ר היתר בר"ה ע"י מחילה דב"א אין זה דומה למ"ש בסי' זה דמותר לומר לחבירו לך עמי לכרך פ' למחר שהיום יכול לילך ע"י בורגנין והיינו אפילו אין שם בורגנין אלא כיון שיש לך היתר אם היו שם בורגנין כמ"ש ב"י לקמן אבל כאן שיש היתר לומר לגוי כיון שיש היתר ע"י מחילה היינו שיש שם ב"א שאפשר לעשות מהם מחילה דאז אין איסור טלטול רובץ עליו כלל שאפשר לעשות בהיתר על כן מותר ע"י אמירה לגוי אבל אם אין שם אפשרות לעשות מחילה מב"א אסור אמירה לגוי דהא עכ"פ עכשיו איסור גמור היום בלא אמירה לגוי וכל שאסור לישראל אסור באמירה לגוי לעשות היום משא"כ בההיא דלקמן שלא יעשה בום דבר היום על אמירה שיעשה למחר בזה מהני כל שאפשר בהיתר אעפ"י שבאמת אינו וע"כ מתורץ שפיר בהגמ"ר דכל שאפשר לו להתחלף בר"ה דהיינו בכרמלית שיש לו דמיון לר"ה ואין לו ב"א לעשות מהן מחילה אז אסור אפילו באמירה דרבנן וע"ז כ' כדאמרינן גבי ינוקא דאשתפיך חמימיה דכתב שם קודם לזה בהגהות פי' וז"ל ואפילו לומר לגוי להביא דרך כרמלית אסור וראיה מפ' הדר בינוקא דאשתפיך חמימיה דאמר התם ולימא לגוי וניתי מגו ביתיה פי' דרך גנות חצרות וקרפיפות וכו' עכ"ל הרי מבואר דס"ל דדוקא דרך גנות חצרות וקרפיפות מותר ולא דרך כרמלית וה"ט דכרמלית יש לו דמיון ר"ה ומבואר בהם דבגמרא איירי דרך גנות חצרות וקרפיפות דהם קילי מכרמלית דהלכה כר"ש דאמר רשות א' הן כנז"ל בזה עכ"ל והילוק הנז' בין לעשות היום או למחר הנה כ"כ עוד בס"ק ז' ועיין להמ"א ס"ק י"ב וגם' שכ"ה ס"ק ע"ו :

ודעת ראבי"ה שהתיר אמירה לגוי בדאורייתא בר"ה כיון שיש לך היתר לישראל שאם היה מחילות וכו' לנ"ת דא"כ במכ"ש אמירה לגוי בדרבנן גבי חוץ לתחום כיון שיש לך היתר לישראל שאם היה מחילות וכו' וא"כ למה אסרו רז"ל בגוי שהביא פירות מחוץ לתחום שאין בהם תפש לידה ומחובר לתי שהובאו בשבילו והרי אפילו לומר לכתחילה לגוי להביאם היה ראוי להתיר מכ"ש מאיסור ר"ה דאורייתא ולפי חילוק הפו' הנז' א"ש דדוקא באומר למחר תעשה כך הוא דשרינן ביש לך היתר היום משא"כ לומר לו שיעשה היום אין היתר לומר לגוי אא"כ מזומן לך ההיתר ההוא לדעת ראבי"ה המתיר הנז' :

והנה הפו' המסכימים עם ראבי"ה בהיתר הנז' לדב"מ ר"ה

ה"ה הרב העיטור שהתיר בכל אמירה לגוי לדב"מ וכ"ש בנד"ז דאיכא תרתי לדב"מ ויש לד היתר לישראל וכו' גם הר"ן בפ' הדר כמ"ש לשונו לעיל :

ודעת התו' דס"ל היפך ראבי"ה הנה הרי"ף בפר"א דמילה כתב להדיא שאפילו גבי מילה אסור לומר לגוי להביא האיזמל דרך ר"ה כמ"ש לשונו לעיל ע"ש ועיין לרבינו הטור ומרן ב"י ס"ס של"א ובש"ע שם סעיף ו' והרמב"ם הביאו רבינו הטור ומרן ב"י ר"ס זה ובש"ע סעיף זה :

והנה"ש אחר שהבאתי לשון הגמ"ר בשם ראבי"ה ומ"ש עליו מרן בב"י ומ"ש הב"ח ע"ז ומ"ש הט"ז. ומ"ש המג"א ס"ק י"ב כתב ז"ל ולענ"ד דהט"ג דמועיל מרה"י לר"ה מחצר לחצר שלא עירבו לא מהני כמ"ש הרב"י סי' ש"כ בשם הש"ל והיינו דקאמר המרדכי דהיכא דהישראל עצמו אסור דילמא אתי לאחלופי בר"ה והיינו כגון מחצר לחצר שלא עירבו אסור בו האמירה לגוי כיון דלא שייך התם היתר לישראל ע"י בני אדם וה"ה בכל האיסורים דלא שייך היתר לישראל לעשותו אסור אפילו אינו אלא איסור דרבנן ואפילו לדבר מצוה. כתב עוד הט"ז ותו ק' דהא בעובדא דינוקא בפ' הדר דס"ה מבואר דדרך הגגות שלא עירבו היה המעשה והורה רבה להביאו ע"י גוי ע"כ. ולענ"ד דהגמ"ר יפרש כפי' הה"ג שכתבו התוס' בגיטין ד"ח ב' בפירוש דמ"ש הג"מ דליתו מתוך ביתו היינו דרך ר"ה אלא דהה"ג ס"ל התם דה"ם מביא לבית דהוה שרי והגמ"ר יסבור דאדרבה מר"ה דוקא שרי כיון שיש היתר לישראל עצמו אבל מביא לבית אסור ולפ"ז נ"ל דלה"ג מוכרח לומר דמ"ש התם הגמ' ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא מר לא אמר לגוי זיל אחים עכ"ל לא גרים דהא מר וכו' וכמו שהזכיר הרי"ף גירסא זו פר"א דמילה הביאו הרא"ש דהא לדידיה אפי' לומר לגוי זיל אחים שרי. מיהו הגמ"ר אפשר דגרים ליה ומפרש לה באופן אחר ממה שהוא להרי"ף דלהרי"ף כוונת הגמ' לחלק באמירה בין דבר שאסור לישראל משום מלאכה א"ל דלדבר שאסור לישראל משום מלאכה קרי ליה הגמ' שבות דאית ביה מעשה ע"ש. ולהגמ"ר כוונת הגמ' לחלק בין שבות שיש היתר לישראל לעשות' או לא דלשבות שיש היתר לישראל לעשותו אעפ"י שהוא מלאכה גמו' קרי ליה שבות דלית בו מעשה ושאין היתר לישראל לעשותו קרי ליה דאית בו מעשה והיינו דקיים עלה דהא מר לא אמר לגוי זיל אחים כלומר משום דהאמירה כי הא' ליכא היתר לישראל לעשותו ולכך אסור האמירה שמא יבוא לעשותה הוא אבל היכא דיש לך היתר לישראל לעשותה שרי לומר לגוי ולא חיישינן שמא יעשנה הישראל באיסור והיינו דמייתי ראיה מהא דעירובין ולפי אידך עובדא דאי' התם דאשתפוך תמימי ואמר רבא דנחיימו ליה אגב אימיה איירי כמו שפירש רש"י שם ע"ג ובלאו אימיה הוה אסור כיון דליכא היתר לישראל לעשותו אבל לפי' הה"ג רצ"ל דנחיימו ליה ע"י ישראל ע"ש בתוס' בגיטין והט"ז האריך ליישב דברי הגמ"ר וכתב שכוונתו לחלק דאם יש בנ"א שיכול לעשות מחילה שרי וא"ל אסיר ובד"מ כתב דדעתו לחלק בין אי איכא למיחש מפני הרואים או לא ומה שנלע"ד כתבתי עכ"ל :

והנה בענין דעת התוס' שנתבאר ברבינו הטור ומרן ז"ל במקומות הנז' דאסרי אפי' שבות דשבות במקום מצוה א"כ דוקא גבי מילה דהיא גופה דחיא שבת כנז"ל נל"ח לשון מרן ב"י ר"ס שכ"א שהביא החלוקה דרים מס' שבת פשט העני וכו' שהעני עשה עקירה והנחה שאז העני חייב ובע"ה פטור ואמרינן בגמ' דבע"ה פטור ומותר קאמר והקשו התוס' והרא"ש והר"ן דאפילו אם העני גוי איסורא דרבנן מיהא איכא כיון דנראה כנותן לו ע"מ להוציא. ותרצו דלעולם בגוי מיירי כגון שהחפץ ש"ג שאפילו מוציא ומכניס כל היום כולו אין כאן איסור כלל אפילו נראה כנותן לו ע"מ להוציא וכת' א"כ הרא"ש ובאשכנז ראיתי מורים לאסור אף בחפץ של גוי וכן מסתבר כיון שאסור הוא מפני מראית העין כי רואה סבור שנותן לו ע"מ להוציא אין לחלק כי הרואה אינו מכיר של מי החפץ עכ"ל כתב במרדכי בפ"ק דשבת וכו' וכ' עוד וז"ל כתב בא"ז בשי"ד בניסן חל להיות בשבת י"מ שאסור ליתן לגוי מותר החמץ שיוליכנו לחוץ וי"מ דלהפקיר לפניו והוא יקח מותר ונראה דלדידן דלית לן ר"ה דאורייתא מותר ליתן להם אפילו ביד ואפילו ידוע שיוליך חוץ וכבר היה מעשה וכו' שבלא עירון שחלה אחר מאכל יהודי ושלחו לו ע"פ רופאי העיר. ותו' כתבו דאסור ליתן ליד גוי דס"ל עקירה וכן לתת לו משכנו אם לא יטלנו דרך מלבוש עכ"ל. נראה לכאורה דא"ז בכל גוונא שרי לדידן ליתן לגוי ע"מ להוציא והתוס' חולקים עליו ודייק הכי מדכתבו דאסור ליתן לו משכונו שלא נזכר בגמ' אגמא דאפילו לדידן דלית לן ר"ה אסרו אבל כ' בהגמ' פ"ו בשם א"ז דהיכא דאיכא משום דרכי שלום או בגוי אלם מותר לתת לו או לשלוח ע"ג אחר לדידן דלית לן ר"ה עכ"ל. ונראה בזהו מה שכתבתי בסמוך דאיתא במרדכי בשם א"ז ועד כאן לא שרי לדידן דלית לן ר"ה דאורייתא אלא במקום מצוה כגון לבער חמץ משבית או מפני דרכי שלום כי ההיא דעירון שחלה אחר מאכל יהודי אבל היכא דליכא מצוה ולא דרכי שלום מודה א"ז דאפילו לדידן נמי אסור דאף ע"ג דלית לן ר"ה מ"מ איכא למיחש למראית העין ולכן נ"ל שמ"ש ותוס' כתבו דאסור ליתן ליד גוי וכו' לאו לאיפלוגי אתאי דקאמר ברישא כתביה דהא ליכא מאן דפליג בהא אלא אשמועינן דאפילו משכונו ש"ג אסור ליתן לו מפני מראית העין כמ"ש הרא"ש שהיו מורים באשכנז עכ"ל מרן ב"י ז"ל :

וצל"ע איך אמר מרן ז"ל ע"ד התו' הנז' זה"ל ולכן נ"ל שמ"ש ותו' כ' וכו' דהא ליכא מאן דפליג בהא וכו' כנז"ל שהרי באמת דעת התו' מבוארת בכל מקומות הנז"ל שאפילו אמירה לגוי במידי דרבנן דהו"ל שבות דשבות ובמקום מצוה אסור ודוקא גבי מילה הוא שהותר כד"ז משום דהיא גופה דחיא שבת כנז"ל וא"כ מוכרח לומר שדברי הא"ז כשבטן שדעת התו' לאסור אמאי דשרי ברישא לדידן דל"ל ר"ה דאורייתא במקום מצוה או מפני ד"ש מפני שהם ס"ל לאסור אמירה לגוי במידי דאסור דרבנן אפילו במקום מצוה כנז"ל ונל"ח :

עוד נל"ח שנמצא מבואר להדיא במרן ז"ל רס"י שכ"ה הנז' שאפילו להא"ז דמתיר דוקא משום דלדידן ל"ל ר"ה דאורייתא ודוקא במקום מצוה כגון לבער חמץ משבית או מפני ד"ש שאז הו"ל שבות דשבות במקום מצוה או דוחק משא"כ אם היה לנו ר"ה דאוריית' שאז אין היתר בזה אפילו לדעת הא"ז כנז' וא"כ איך פסק מרן ז"ל סי' שכ"ה ס"ב ז"ל היכא דאיכא משום ד"ש או בגוי אלם מותר לתת לו או לשלוח לו ע"ג. הג"ה וה"ה לצורך מצוה כגון להוציא חמץ מביתו בפסח עכ"ל והרי היה לו למרן לפרש בהיתר זה שהוא דוקא לי"א דל"ל ר"ה בזה"ז משא"כ לאומרים דיש לנו ר"ה אפילו בזה"ז הגם שאין ס"ר בוקעים וכו' אסור אפי' בנדונים אלו כמתבאר להדיא ממקור דינים אלו כנז'

ובפרט

וכפרט דדעת מרן ז"ל בש"ע היא דאית לן ר"ה גם בזה"ז שגם שאין ס"ר וכו' כמ"ש הברכ"י סי' שמ"ה ז' ושמפני זה השמיט מרן בש"ע ר"ס שכ"ה הנז' היתר לצורך מצוה כגון להוציא חמץ מביתו בפסח משום שהמתיר הוא דס"ל דלדידן ל"ל ר"ה וכו' משא"כ לדעת מרן דאית לן וכו' ולכן לא די למרן ז"ל שלא כתב היתר בזה אלא אדרבה כתב להדייא לאסור עיין ש"ס חמ"ד בב"י ד"ה כתב הרמב"ם וכו' והגהות כתבו וכו' ובש"ע שם ס"ד ועיין להמג"א שם וא"כ איך מרן פסק להתיר בסי' שכ"ה ב' להתיר היכא דאיכא משום ד"ש או בגוי אנס וכו' כיון שהפוסק המתיר כתב להדייא משום דלדידן ל"ל ר"ה וכו' ומרן ז"ל ס"ל כפו' דא"ל דאית לן כנז':

ונלע"ד דמרן ז"ל ס"ל דהיכא דאיכא משום ד"ש או בגוי אנס סמכינן למ"ד דלדידן ל"ל ר"ה ולהתיר ולא שכוונתו להתיר אפילו למ"ד דלדידן אית לן ר"ה ומשו"ה הביא דעת י"א האומרים דלדידן ל"ל ר"ה וכו' בסי' שמ"ה כדי להורות לנו דבמקום דוחק נסמוך על סברא זו להקל ולומר דלדידן ל"ל ר"ה ע"ד שכתבו האחרונים ז"ל עיין מחב"ר בי"ד סי' ו' ולכן גבי חמץ דליכא משום ד"ש או גוי אנס אלא משום לבער חמץ לא רצה לסמוך בזה על שמקילין כיון דאפשר בלא"ה ע"ד מ"ש הרמב"ם ז"ל לכפות עליו כלי וכו' או לתת לו דרך הערמה וכו' ע"מ שלא ליטול וכו' כנז' גם לכן מפני זה פסק גבי חמץ כהאמת שפתח בסי' משא"כ לפו' דס"ל דלדידן ל"ל ר"ה הנה מתירים לומר להדיא לגוי להוציא החמץ וכו' כמש"ל וכמ"ש המג"א שם כנלע"ד בפרט זה לדעת מרן ז"ל:

ועפי"ז אפשר לתרץ גם קושיא ה"א דס"ל למרן ז"ל שהגם שהתוס' אוסרים אמירה לגוי במידי דרבנן אפילו במקום מצוה הנה בנד"ז דאיכא ד"ש או בגוי אנס ליכא מאן דפליג ואפילו התוס' יודו להתיר לדידן דל"ל ר"ה הגם שלא יתירו נד"ז גבי חמץ כמו שהוא באמת פסק מרן ז"ל בש"ע כמ"ש לענ"ד למרן ז"ל כדא"ל משום דאית לן ר"ה ואסור הגם דמתירין בשבות דשבות במקום מצוה ולתוס' כדא"ל והגם דס"ל לאסור בשבות דשבות אפילו במקום מצוה מ"מ בנדונים אלו דאיכא משום ד"ש וכו' ליכא מאן דפליג לדידהו דס"ל דלדידן ל"ל ר"ה וכו' כנז' וכ"ש אם מרן ז"ל דס"ל כפו' דאפילו לדידן אית לן ר"ה ואסר במקום מצוה גבי חמץ הנה בנד"ז דאיכא משום ד"ש וכו' יודו להתיר וליכא מאן דפליג בזה זה הנלע"ד כעת בכוונת לשון מרן ז"ל הנז':

כתב הרב רו"ח ז"ל וז"ל או דבר מצוה כתב הרב נודע ביהודה בתשו' ח"ב הא"ח סי' מ"ל דס"ד לדב"מ לבו ביום לא למחר ע"ש. והרב גזע ישי כר"ו מ"ע ה' אות קפ"א דקנ"ב א' חלק עליו וס"ל דאפי' למצוה דמחר מותר ע"ש עכ"ל:

סעיף ז'. מי שיש לו לעשות סעודה לאוהביו במש"ק אם מותר לומר לשמש ביש"ק שתכף במש"ק יזמין לפ' ופ' וכו' כל הבני אדם שרוצה להזמין. הנה דעת מהרי"ם ז"ל פא"פ לאסור משום הכנה שמכין משבת לחול. ולענ"ד נראה שאין איסור בזה כיון שאין דבור זה של מלאכה ועיין בטור ובש"ע סעיף ח' ומג"א ס"ק י"א. ועיין להשכנה"ג הגב"י אות ח'. והרב עמודי שמים דפל"ג ב' ז"ל זימן האורחים אסור לקרותם מתוך הכתב. ולשמש מותר להזמין מתוך הכתב הנמסר בידו ודוקא לצורך שבת אבל להזמין בשבת על יום חול איסור גמור הוא. ולקרות לבהכ"נ ודאי מצוה הוא גם בשבת עכ"ל:

סימן ש"ח

סעיף א'. ענין אלו הניירות שנתחדשו עתה סוף פ' תרל"ג יש מהאשכנזים הי"ו ויש מערל א' שהן כמו כתי' שמקבל על עצמו החותם בו ליתן הסך שכתוב למי שישאלינו ממנו ונתפשט שנושאים ונותנין בהם אפילו גוים הרבה. מה דינם בטלטול בשבת הנה ענין דיני טלטול מטבעות של משא ומתן בכמה מקומות עיין סעיף ל"ב ל"ג. ובטו"ז ובמג"א ובהגהות אבר"י שם וסי' ש"ג סעיף כ"ב וסי' ש"ש סעיף א' ד' ה' וסי' ש"י סעיף ז' ע' ועיין מ"ש אלי כאן על המוציא זהוב א' ביוה"כ בעיר המוקפת ומעורבת דליכא אלא איסור טלטול וכו' יע"ש באורך:

ועיין תשו' הרב יכין ובועז ח"ב סי' כ"ד ע"ע מטבע שהכינו מע"ש אם מותר ליטלו בשבת וז"ל אמנם יש לבוא עליהם ולאסור טלטולם מתורת שמא שהרי יש דברים מותרים מצד עצמן ונאסרו משום שמא שהרי וכו' מעתה סבור מינה לענין טלטול בשבת שהר לא בדילי אינשי מינייהו כולי יומא דשבתא ואם באנ להתיר להם טלטולם בשבת אין היכר לשבת וחיישינן דילמא אתי למיעבד בהו כדעבד בשאר יומי להוצאם לצרכיו מחמת נגיעות ואתי לידי איסורא וכו' לכן מהאי טעמא הדעת נוטה שלא לטלטלם אעפ"י שהותרו משום הכנה שהשבת נבדלת משאר ימים בהילוך ובכבוד וכ"ש במעשה יע"ש. ועיין להרב לב חיים ח"ב סימן קפ"ז שהביא דבריו ועיין כמה פוסקים בזה ובתוך דבריו ז"ל והנה הרב הלבוש בסי' ש"א סל"ג כ' דמטבע הנקובה שאינה יוצאת בשופי במו"מ לא הוי מוקצה ומותר לטלטלה בבית ולפי מ"ש המג"א שם אין להתיר כ"א כשיחדו לתלותו בצואר וכן כתב הרב מ"ז שם וכו' יע"ש:

ולשון הרב הלבוש ז"ל שבסי' ש"א הנז' כתב עליו הרב א"ר סק"ם ז"ל (לבוש) לא הוי מוקצה וכו' ול"נ דכיון דמנוקב דרך לתלותו בצואר לתכשיט לא הוי מוקצה (מי"ע) ולפי"ז אפילו יוצא בשופי מותר ודוקא מטבע שדרך ליתלות גם בזה משמע שאין לטלטל כשאין מן הצורך אם לא שראוי ליתלות עכ"ל הא"ר:

והנה ניירות הנז' הן של האשכנזים הי"ו הכתובים בלשון הקודש הן של הערל הכתובים בכתב של עכו"ם ולשונם דכיון שנו"ן בהם כל השבוע כמטבעות הו"ל עלייהו דין איסור טלטול בשבת כדין המטבעות:

ועוד גם דין איסור שט"ח וחשבונות שאסירים בטלטול שאינם כמו הגט שיכול ללמוד ממנו כמה הלכות גט והו"ל מוקצה מחמת חסרון כיס כיון שאינו יכול לצור אותם עפ"י צלוחיתו כדי שלא יתקרעו ולא יתקלקלו כמתבאר דין שט"ח וחשבונות ממ"ש מרן ב"י סי' ש"ז שהביא פי' רש"י דפרק שואל שטרי הדיוטות של מו"מ ונדרים פרק כ"כ פי' שטרי הדיוטות כגון של חשבונות או אגרות השלוחות למלאת חפץ וכתבו התוס' דתימא דנהגו העולם לקרות בכתבים ואגרות השלוחים ממקום למקום ולטלטלם ודאי שרי דהא ראויים לצור עפ"י צלוחיתו וגר' לר"י דלא קרי שטרי הדיוטות אלא שט"ח וכיוצא בהם אבל אגרות ודאי שרי וכו' ע"ש ועיין לה"ר ס"ק ל"א

ובסי' ש"ח א' ז"ל הא"ר סק"ד קורנס של בשמים וכו' ז"ל ספרי' וגר' דה"ה דאסור לשתות במדוכה מש"ע ועיין בדרישה וז"ל הדרישה נ"ע אם יש היתר עפי בקורנס של נפחים שהוא של מיני מתכות ובקל מדיחין אותו אף אם יתלכלך כי שמעתי בשם מ"ו

מ"ו שהותר לפלוש בו אגוזים עכ"ל. ונראה דל"ל בשמים במקום נפתים וכה"ג צריכים לתרץ תמיהת ב"י מהרמב"ם ע"ש וכ"כ ש"ג. ובעיקר הדין נ"ל ודאי אם רואין שאינו מקפיד מותר כדשייס הלבוש מיהו בכולם וכו' וכן בסכין שחיטה ואינך הנ"ל אם אינו מקפיד מותר. כתב ש"ג פ"ח נייר חלק הוי מוקצה. ונ"ל דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס דכיון דעומד לכתיבה קפיד עליה (מג"א) ולכאורה הנייר מוקצה מחמת גופו כמו אבן דדוקא בכלי שייך מוקצה מחמת חסרון כיס ונ"ל כיון דראוי לצור עפ"י צלוחיתו הוי ככלי. שו"ר רקנט"י סי' נ"ה ז"ל גט מותר לטלטלו שראוי ללמוד ממנו ה' גט וה"ה לכל הקליפים שראויים לצור עפ"י צלוחיתו לבד המוקצה לכתיבה ע"כ. תימא לי כתבו' הרא"ש כלל ר"ב ובאגודה פ' כל הכלים שכתבו קורנס שזהבים ובשמים אסור וכו' והוא נגד הש"ס שם ופסקו הרא"ש גופיה דזהבים מותר וכן ר"י ני"ב הביא תשו' הרא"ש הנ"ל וצ"ע עכ"ל הא"ר:

ועיין במרן ומור"ם ריש סימן ש"ח ובמג"א שם ס"ק ב' ג':

הט"ז סי' ש"ז סע"ז הגה"ה סוף ס"ק י"ג ז"ל ונראה פשוט שכל שאסור לקרות בו אסור לטלטלו בשבת כמ"ש ב"י סס"י ש"ח בשם הרשב"א בתשו' גבי אצטרובל עכ"ל. וז"ל מרן ב"י ס"ס ש"ח כתב הרשב"א בתשו' שמותר לטלטל האצטרובל בשבת ולהפכו ולהביט בו וכ"כ האגור בשמו ומיהו לדעת הרמב"ם שכתבתי בסי' ש"ז שאסור לקרות בשבת בשום ספר זולת ספרי הנבואות ופירושיהן אפשר דלטלטלן נמי אסור וה"ה לאצטרול'ב עכ"ל מרן ז"ל. נמצא שאין זה דברי הרשב"א ומרן ז"ל עצמו בדרך אפשר אמרה ולא בקביעות:

והרב חיי אדם כלל ס"א סימן ח' ז"ל שטרי הדיוטות דהיינו שטרי חובות וחשבונות אסור אפילו לעיין בהם שאסרו חכמים לעיין וכ"ש לקרות בשום דבר כדי שיהיה לבו פנוי לקרות בתורה וי"א גם לעיין באגרות שכבר קרא אותם ואי מקפיד על אגרת להשתמש בו כדרך הסוחרים המניחים אגרותיהם במקום מוצנע שלא יאבדו א"כ הם מוקצה ואסור לטלטלם עכ"ל:

ושם כלל ס"ה במוקצה מחמת ח"כ ז"ל וכלי בעלי בתים שמקפיד עליהם כגון סכין של סופרים ושל מילה ושחיטה ונייר העומד לכתיבה ואגרת שמקפיד עליו לשומרו (סי' ש"ח) וכלים היקרים שאינו משתמש בהם כלל (רמב"ם פכ"ה) וכן כל דבר שמחמת שמקפיד עליו מייחד לו מקום ואינו משתמש בו כ"ז הוי מוקצה מחמת ח"כ ואסור לכ"ע וי"א דגם כלי המיוחד למעות לבד וכבר הניח בו מעות בחול אעפ"י שנטלו הוי מוקצה מחמת ח"כ אא"כ עשה בו נקב שאינו ראוי עוד למעות (סי' ש"י) עכ"ל. ובנה"ד כולהו איתנהו בהו שמומרים אותם שלא יתקלקלו ומייחדים להם כיס בפ"ע ומקפידים על שמירתם ישראלים וגוים:

והא"ר סי' ש"ח ז"ל (ל"ד לבוש) דהא ראוי וכו' ואם מקפיד על איגרת מלצור עפ"י צלוחית אסור לטלטלו (אשר"י רפ"ח דגיטין) עכ"ל:

והנה עמ"ש מרן ב"י סי' ש"ז וז"ל שטת המלוה וכו' אסור לקרותו בשבת וכו' ונר' דטעמא משום דהוי שטרי הדיוטות כתבו התוס' בפ' כל כתבי קט"ז דאותן מלחמות הכתובות בלע"ז נראה לר"י דאסור לעיין בהם דלא גרע מכתב שטת המלוה וכו' ע"ש. וכתב ע"ז הד"מ ס"ק ז' ז"ל ויש לדקדק מדבריהם דלא נאסר לקרות בשטרי הדיוטות אלא כשכתובים בל' לע"ז אבל אם כתובים בלשון הקודש מותר לקרות בהן דהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו דברי תורה אבל לא נראה כן מש"כ בסמוך לדעת מקצת רבוותא דאסרו לקרות בס' ולקרות בספרי חכמות חיצונות אע"ג דמסתמא הם כתובים בלה"ק מיהו נראה מאחר דאינו אלא איסור דרבנן די לסמוך אדקדוק דברי התוספו' לקרות כאן כשהן כתובים בלה"ק ולכן נוהגין גם כן לקרות בס' החכמות בשבת ואפשר דאף הר"ן והרמב"ם והמ"מ לא התירו אלא בימים הראשונים שהיו כותבים כל הפרושים והחכמות בלשונות אחרות כמו שידוע מספרי הרמב"ם שהוצרכו להעתיק אח"כ אבל בלה"ק נראה דשרי ואע"ג דכתב הסמ"ג והביאו המרדכי ר"פ הזורק דגט בזה"ז מותר לטלטלו שאדם יכול ללמוד ממנו כמה הלכות גט וכמ"ש בא"ע סי' קל"ו ע"ש ומשמע הא בלא"ה אסור י"ל נמי דהאי גט דנכתב בכל לשון כמש"ת בא"ע סי' ק"ל ולהכי נקט דיכול ללמוד ממנו ה' גט אבל בלא"ה אסור אבל בלה"ק הכל שרי כדיוק התוס' דנקטו דוקא לשון לע"ז כן נ"ל עכ"ל. ובש"ע סעיף ט"ז ז"ל מליצות ומשלים של שיחת חולין וכו' וכן ספרי מלחמות וכו' הג"ה. ונראה לדקדק הא דאסור לקרות בשיחת חולין ובספורי מלחמות היינו דוקא אם כתוב בלע"ז ע"ש נמצא שלא היקל בכתובים בלה"ק כי אם בשיחת חולין ובסיפורי מלחמות הנז' בסט"ז אבל לא בשטרי חובות וחשבונות הנז' בסי"ג. כנראה שהגם שכתב להקל בד"מ הנה לא הסכים כן למעשה ולכן השמיט בהגהת ש"ע הנז' תיבת שטרי הדיוטות. ובעיקר דעת מור"ם הנז' עיין להט"ז ס"ק י"א י"ג ולהמג"א ס"ק כ"ד:

והא"ר סי' ש"ז ז"ל (ל"ז לבוש) דהוי כמו שערא וכו' ז"ל ב"י ונר' דטעמא משום דהוי שטרי הדיוטות ע"כ ותימא הא פירש"י להדיא דקמ"ע גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות וכ"כ הרא"ש וש"ל סל"ג גם ראיתי בסמ"ק ור"ן שכתבו טעם שמא ימחוק ולפי"ז בחקיקה בוקעת אף בוילון מותר (מ) בלה"ק וכו' דהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו ד"ת ולפי"ז אף באיגרת הכתוב בלה"ק שרי לקרות דיש ללמוד מתוכו הלשון וגם כתובים בו כמה פסוקים של תורה (מא) וכזה מתורגלים כל קופיות ע"ז בזה ודו"ק. מיהו גם הב"ח ובל"ה ומי"ע ובאר שבע אוסרים אף בלה"ק אבל בחול מותרים וס' יוסיפון ודברי ר"י הכהן וכיוצא בהן דיש ללמוד מספריהם כמה דברי מוסר ויראת שמים. אפי' העתיקן בל' לע"ז מותרים אף בשבת (מב) וכן נוהגים ויראת שמים יחמיר כי הרמב"ן ור"ן אוסרים וכ"מ בס' נ"ל ואולי הרמב"ם שמתיר לטעמיה אזיל דמתיר נמי באיגרת כדלעיל ודוק ודין אצטרול"ב עיין סי' ש"ח ס"ג עכ"ל הא"ר:

מ"ש ואולי הרמב"ם שמתיר וכו' איני יודע כעת מה הבנתו. ושם על סי"ג כ' הא"ר ז"ל (ל"ח לבוש) וכל איגרת וכו' זה דעת רש"י אבל הרמב"ם ס"ל דאין בכלל שטרי הדיוטות אלא מקח וממכר כמבואר בב"י ונראה דפלגתייהו דרש"י ס"ל משום ממלוא וכו' אבל הרמב"ם בפכ"ג כתב הטעם שמא ימחוק ובאיגרת לא שייך שמא ימחוק עכ"ד ע"ז. ותימא הא הרמב"ם בפס"מ אסר באיגרת וכן פי' המגיד דברי הרמב"ם והביאו הב"י ואין ספק דאטעייה מ"ש ב"י דהר"ן כתב דהרמב"ם מתיר באיגרת ולא דק דברור דט"ס הוא ונ"ל רמב"ן דאל"כ תקשי דברי ב"י לרמב"ם אהדדי וכן ראיתי בר"ן גופיה בפ' שואל שכ' כן בשם רמב"ן ולא רמב"ם ועוד תימא דהר"ן פ' כל כתבי כתב על איסור איגרת טעם שמא ימחוק לכן נראה דשייך גם באיגרת טעם שמא ימחוק גם י"ל דלא פליגי רבנן דמיחליף

דאיתליף בשטר מקח וממכר גם דלא כב"ח ובס"ק ס"ג שם נראה דאיגרת שכתב שכן פסקים ודיני ופירושי התורה מותר לקרות לכ"ע אם הובאו מע"ש ע"כ עכ"ל הא"ר :

נשאלתי על המוליך זהב א' ביש"ק בעיר המוקפת ומעורבת כדין דליכא איסור הוצאה אלא איסור טלטול אם מותר ליטלו מפני יראה שמא יקדמנו אחר :

הנה ממ"ש מרן סי' רס"ו ז' ז"ל אם אין עמו א' מכל אלו יטלטלנו פחות פחות מד"א ודוקא כיסו או מציאה שבאה לידו אבל אם לא באה לידו לא עכ"ל כמלא שביאר לנו מרן כאן דין מציאה שרוצה לזכות בה לענין הוצאה שאסור להוליכה פחות פחות מד"א ובס סי"ג ז"ל מצא ארנקי בשבת אסור ליטלו אעפ"י שירא פן יקדמנו אחר עכ"ל והנה מדנקט כאן אסור ליטלו ולא נקט אסור להוליכו פחות פחות מד"א וכיוצא משמע דקאי על איסור מוקצה גרידא שאעפי"כ אסור ליטלו . וגם אי איירי מאיסור הוצאה דוקא הרי כבר ביארו בסעיף ז' וכ"ש שם מבואר לשדיא על ההוצאה דנקט לשון טלטול פחות מד"א . וכאן נקט שאמא אסור ליטלו ואי איירי מחמת איסור הוצאה דוקא מה לו לכפול הדין ובפרט בלשון שהוא אחר בכבר כתבו מפורש ואי משום להוסיף אעפ"י שירא וכו' היה יכול להוסיפה בסעיף ז' ולומר אבל אם לא באה לידו לא אעפ"י שירא פן יקדמנו אחר אלא ודאי דכאן איירי דוקא מאיסור טלטול גרידא הגם שלא יש איסור הוצאה כגון שמטלטלו שלא יקדמנו אחר ונשאר באותו מקום עד שחשיכה או שהיא כנ"ד בעיר מוקפת ומעורבת כדין שאעפי"כ אסור ליטלו כנלע"ד כעת :

והנה ממ"ש מרן כאן ס"ה אין ראיה מכח ק"ו משום דקתני בהדיא ושכח והוציא לרה"ר וכו' אלמא דמיירי מאיסור הוצאה ולא מאיסור הוצאה ולא מאיסור טלטול גרידא . ועמ"ש סי' של"ד סי"ז להציל דסקיא מלאה מעות ע"י ככר או תינוק ודוקא לרה"י וכו' דדוקא ע"י ככר או תינוק וכו' אין ראי' משום דכל כמה דמצינא למעוטי מעטים באיסור יותר ממעטינן ואגה"ן כשהדבר בהול וטרוד ובפרט בנד"ד שאין מזומן לא ככר ולא תינוק וירא שיקדמנו אחר כיון שאינו שלו וכל הקודם זכה היה אפשר להתיר בלא כלום ועמ"ש סי' ש"ז סי"ט . להציל סחורה הנפסדת ע"י גשמים וכו' עי"ש שהוא מחלוקת ועיין עוד סי' של"ד סוף ס"ב שכתבה בלשון טלטול וז"ל ואפי' לומר לגוי לטלטל סחורה וכו' ע"ש אפשר דשאני התם שהוא כפושע בדבר שהי"ל לראות הנולד מערב שבת כדי שלא יבוא לידי הפסד בשבת והגם דקתני בסי' ש"ז או אם איתא בידקא דמיא וכו' כנראה דמיירי מהפסד פיתאומי אפשר דמיירי דומיא דגשמים שהם דבר המצוי והו"ל כפושע משא"כ בנד"ד שהוא דבר שאין בידו לתקן בהיתר מע"ש ועיין מג"א סי' של"ד סק"ב . וממ"ש סי' של"ד ס"ב דבמקום פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה ויש אוסרים ע"ש ובמג"א שם ס"ק ג' והו"ל כלשון מרן שם י"א וי"א אין ראיה דהתם היו בידו מע"ש והי"ל לחוש שמא תהיה דליקה או גזלנים אנסים ולתקן בהיתר משא"כ בנד"ד הוא דבר שאינו בידו לתקן מע"ש הי' אפשר לומר שלא העמידו דבריהם באיסור טלטול גרידא כנד"ד . ועיין שערי תשו' סי' של"ד ס"ק כ"ב :

וז"ל מרן ב"י כאן . כתב הרמב"ם פ"ב לא היתה עמו בהמה וכו' אבל קודם שתבוא לידו אם יכול להחפיך עלי' מחפיך וא"ל מוליכו פחות פחות מד"א וכתב ה"ה שחלקו עליו כל המפרשים ואמרו שכשם שאסור לתתה לגוי כך אסור להוליכה וכו' . כתבו הרא"ש והר"ן בפ"ק דמציעא בשם התוס' שאם מצא ארנקי בשבת אסור ליטלו אעפ"י שירא פן יקדמנו אחר וכ"כ הגהות בפ"ב ור"י בח"ג עכ"ל מרן ז"ל :

ענין דעת הרמב"ם במציאה שלא באה לידו דמוליכה פחות פחות מד"א עיין פ"ו מה"ש הכ"ב ופ"ך ה' ז' ועיין מ"ש ע"ז מהרח"א ז"ל בעץ החיים . והרב מרכבת המשנה אלפאנדרי שם ד"ש ג' ודס"א א' ודס"ה ב' והרב מרכבת המשנה אשכנזי פ"ו מה"ש ה' כ"ב ופ"ך ה' ז' יצחק ירנן שם . ומעש"ר שם . ועיין להרב הלבוש וא"ר ס"ב ס"ק ה' :

ענין טלטול מוקצה בשבת קדש משום מצוה כגון בשבת אבידה או בלוח סקן עיין להרב חתם סופר חא"ח סי' פ"ב וסי' ק' :

ענין מה שנוהגין ליתן ביוש"ק קרובי החתן לכלה בנשיקת יד זהוב א' או ב' וכן קרובי הכלה לחתן . כתב הרב לב חיים ח"ב סי' קפ"ז ז"ל שאלה בעירינו אזמיר נהגו זה שנים רבות כי בשבת שקודם הנשואין הולך החתן לבית הכלה עם קרוביו ומיודעיו ונותנים לו זהב א' או ב' לכלה והוא הנק' נשיקת יד בז'כ מאג'ו בלע"ז וכמו כן נותנים לו ג"כ קרובי הכלה להחתן ומקרוב בזמנינו זה ע"י שהזהובים הם ביוקר ושאינם נמצאים כ"כ התחילו לנהוג לתת מטבעות של כסף אם יש היתר בדבר א"ל :

תשובה נלע"ד דאסור דדוקא מטבע של זהב נהגו לתת ולטלטל בשבת כי הוא ניתן לשאת לנוי תכשיט לתלותו עליה אבל מטבע של כסף שלא נהגו לטלטל בשבת לתכשיט יש בו משום איסור מוקצה וכיון שנהגו איסור בדבר כי כן היה המנהג נראה דאין האיסור חוזר להיתר : ועיין להרב דברי מרדכי בתשו' חא"ח סי' י"ט ועיין בשבת דף ס"ה ב' על מתני' פורפת על האבן וכו' ועיין יכין ובועז ח"ב סי' כ"ד ועיין בתשו' הגאונים בש"ס נהרות דמשק סי' רכ"ב ועיין בש"ה סי' קפ"א ובהלק"ט ח"א סי' פ"א ודו"ק :

וראיתי למהרשד"ם בא"ח סי' ז' דנשאל על הולכי דרכים שמוליכי' מעות תפורים במלבושיה' כי יראים להניחם מפני פחד גניבה דמה יעשה בשבת והשיב דמותר לצאת בבגדים הללו והביא כמה ראיות ע"ז ומשם אתה למד לנ"ד דאסור ועיין בשבת דקמ"ב ב' ובשכנה"ג סי' של"ד הגה"ט אות ד' ומידי עוברי בתשו' יכין ובועז הנז' ראיתי שכתב דאם באנו להתיר הטלטול חיישינן דילמא אתי למעבד בהו כדעבד בשאר יומי להוליכם לצרכו והביא ראיות ע"ז ובכלל מן דין לא יקרא לאור הנר גזירה שמא יטה ע"ש ואחכמ"ר אין דמיונו עולה יפה דהתם שאני משום שהוא יחידי ואין לו מי יזכירנו משא"כ דשמא יוציא מהם לצרכו השתא רחוקה היא שהמוכר מסתמא יזכרנו או העוברים ושבים דמלתא דתמיהא להו מזכירין אותו וליכא למיחש להכי והנה הרב הלבוש בסי' ש"א כתב דמטבע הנקובה שאינה יוצאת בשופי במו"מ לא הוי מוקצה ומותר לטלטלן ולפי מ"ש המג"א שם אין להתיר כי אם כשיחדו לתלותו בצואר וכ"כ מ"ז שם ואין לנו כי אם מנהג אבותינו בידינו והוא מה שראתה עיני למרן מלכא הגאון מ"ז בעל חק"ל ז"ל שהיה נוהג בשבת הכנסת חתן לתת זהב נקוב ותחוב בחוט ומזהב שאינו עובר בשופי מטבע ישן מזהב דוקא ולא מכסף וכ"ז בקושי התירו לכבוד חתן ושהוא דב"מ דרובם עושים החופה מהכנסה זו ובזה ליכא פקפוק משום דנותן מתנה בשבת וכך נהגתי שנים רבות ושוב

אחר

אחר כמה שנים התחלתי לנהוג שלא לתת נשיקת יד להחתן והכלה אפי' באופן זה כי אם אני משליך קונפיטי' או איזה פרי קטן ולמוצאי שבת אני שולח להחתן המעות שנתתי בדעתי ליתן וזה דרך ישכון אור עפי מעלי לצאת ידי ספק. ועתה נד"מ ס' לפיאת כדכה וראיתי שם כ"ז כ"ח כ"ע דברים קמו על דבר זה שרכין הלאה ושם הביאו איזה דברים משמי וכו' יע"ש ומכאן מודעה וכו' וכולם נשרפו וכו' ע"ש:

סעיף ד'. ענין כרים וכסתות אם הם בכלל כלים שמלאכתן להיתר דדוקא מחמה לצל וכו' אבל שלא לצורך כלל אסור או"ד כמו שאר דברים שהביא הבאה"ט ס"ק בשם השכנה"ג. וכן הביא הרב תוס' שבת ס"ק י"א ז"ל וכתב אבל שלא לצורך כלל אסור וכתב בשל"ה צריך להזהיר על כך כי גם הלומדים אינם נזהרים בכך. מיהו בכנה"ג כתב דכוסות וצלוחיות וקערות וסכין קטן שעל שלחן מותרי' לטלטל אפילו שלא לצורך כלל עכ"ל:

ובכנה"ג ובשכנה"ג*) לא מצאתי זה כלל אבל שורש הענין הוא שזה במס' שבת דקכ"ג ב' א' במשנה ר"י אומר כל הכלים ניטלים חוץ וכו' ובגמרא ת"ר בראשונה היו אומרים ג' כלים ניטלים בשבת מקצוע של דבילה וזומא ליסטרן של קדרה וסכין קטנה שע"ג שלחן התירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ וכו' מאי התירו וחזרו וכו' אמר אביי התירו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו וחזרו והתירו דבר שמלאכתו להיתר לצורך מקומו וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא ועדיין בידו א' אין בב' ידיו. לא עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת ואפילו בב' ידיו א"ל רבא מכדי התירו קתני מה לי לצורך גופו מ"ל לצורך מקומו אלא אמר רבא התירו דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו וחזרו והתירו מחמה לצל וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא ועדיין באדם א' אין בב' בני אדם לא עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת אפילו בב' בני אדם איתיביה אביי וכו' א"ר חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו דכתיב (נחמיה י"ג) בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גיתות בשבת ומביאים הערימות ופירש"י ז"ל ג' כלים. והנו לא ולקמן אמרינן דבימי נחמיה ן' חכליה בבית ב' גזרו על טלטול כל הכלים כדי לגדור גדר להחמיר באיסורי שבת מפני שהיו מקילין בה. מקצוע. איזמל שמחתכין בו דבילה עשוהו במקצועות מתרגמי' באיזמליכון. זומא ליסטרן. כף גדולה שמסלקין בו זומא של קדרה. וסכין קטן. שחותכין בו לחם ובשר ואוכלין דהני תדירין בתשמיש. התירו. עוד כשראו שחזרו להזהר קצת באיסור שבת וחזרו והתירו כשנזהרו יותר וחזרו והתירו ולקמיה מפ' מאי כולהו הנך התירו. עד שאמרו. עוד חזרו והתירו את הכל עד שאמרו הכל ניטלין חוץ וכו' משנה זו דלעיל בראשונה היו אומרים ג' כלים והו לא משום דהוי מזלזלים בשבתות דכתיב בימים ההמה וכו' ע"ש ותו' ז"ל מקצוע של דבלה. לא הביא אלא כלים דלאו בני קבול דהא פשיטא דכוסות וקערות וצלוחיות היו מטלטלי' עד כאן לשונו:

ובדקכ"ד משנה כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך ר' נחמיה וכו' ובגמ' מאי לצורך ושלא לצורך אמר רבה לצורך דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו שלא לצורך דבר שמלאכתו להיתר לצורך מקומו ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא ואתא ר' נחמיה לומר אפילו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו אין לצורך מקומו לא א"ל רבא לצורך מקומו שלא לצורך קריה ליה אלא אמר רבא לצורך דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו שלא לצורך ואפילו מחמה לצל ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא ואתא ר' נחמיה לומר אפילו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא יתיב רב ספרא ורב אחא בר הונא ורב הונא בר חנינא ויתבי וקאמרי לרבה אליבא דר' נחמיה הני קערות היכי מטלטיננן אמר להו רב ספרא מידי דהוה אגרף של רעי א"ל אביי לרבה למר אליבא דר' נחמיה הני קערות היכי מטלטלינן להו א"ל רב ספרא הכדין תרגמה מידי דהוה אגרף של רעי איתיביה אביי לרבה וכו' רב מרי בר רחל הוה ליה הויא בסדיותא בשמשא אתא לקמיה דרבא אמר לו מהו לטלטולינהו אמר לו שרי אית לי אחריתא חזו לאורחים אית לי נמי לאורחים א"ל גליתא דעתך דכרבה סבירא לך לכ"ע שרי לדידך אסור. ופירש"י ז"ל הני קערות לאחר אכילה היכי מטלטל להו לסלקן מלפנינו. בסדיותא. כרים של לבד. בשמשא בחמה. א"ל שרי. רבא לטעמיה דאמר רבא דבר שמלאכתו להיתר אף מחמה לצל מותר. אית לי אחריני. איני צריך לגופו. דכרבה סבירא לך. דאמר מחמה לצל אסור והלכה כרבא דאמר דבר שמלאכתו להיתר שרי לגמרי ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו מותר מחמה לצל ושלא ינכב אסור עכ"ל. וצ"ל הני ג' כלים הנז' בברייתא שהיו ניטלין אפילו בזמן גזירה ולא נאסרו מתחי' וכן הכלים שיש להם בית קבול כגון כסות וקערות וצלוחיות שכתבו התו' דפשיטא שהיו ניטלין גם בזמן הגזירה כמו ג' כלים שאין להם בית קבול הנז' בברייתא אם ר"ל שהיו ניטלין אפילו שלא לצורך כלל ועיקר כיון שלא נאסרו מתחי' משא"כ שאר כלים שמלאכתן להיתר שגזרו עליהם הנה הנם שאח"כ התירו אותם לא התירום לגמרי אלא לצורך קצת אפילו מחמה לצל משא"כ שלא לצורך כלל או"ד דהני כלים הנז' בברייתא ובתוס' מעיקרא היו אסורים בטלטול שלא לצורך כלל אלא דוקא מחמה לצל וכו' ולא מגזירה שבימי נחמיה ואחר שגזרו בימי נחמיה והתירו בסוף לצורך קצת כגון מחמה לצל הנה זהו התיר השייך להם והושוו עם הכלים הנז' בברייתא ובתוס' שלא גזרו עליהם בימי נחמיה כלל ובזה א"ש מ"ש הש"ס דקכ"ד הני קערות היכי מטלטלין להו אחר אכילה כנז"ל כיון דבאמת אפילו הקערות אין מטלטלין אותם שלא לצורך כלל משא"כ לצד הא' שהקערו' הם בכלל הכלים שלא גזרו עליהם מעולם והיו מותרים לטלטלם שלא לצורך כלל א"כ מה זו שאלה וכי ר' נחמיה חולק ע"ז הברייתא דבראשונה וכו' שלא על כל הכלים גזרו כנז"ל. ובזה א"ש פסקי הרמב"ם ומרן ז"ל וש"פ הנז"ל בקונטרס זה שלא חילקו כלום בענין כלי' שמלאכתן להתיר

---

*) **אמר שמואל** מ"ש התו"ש בשם כנה"ג הוא ט"ס וצ"ל הש"ג והוא שלטי גבורים וכן מפורש בא"ז על הלבוש והביאו הרב המחבר לקמן וכן מפורש בשלטי גבורים עצמו והביאו הרב המחבר לקמן ע"ע ודו"ק. ותמיהא לי על המחבר שהביא כל הדבורים הנז' ולא כתב שהוא ע"ש וגם הרב יד דוד על מס' שבת דקכ"ד הביא דברי תו"ש הנז' וכתב לבסוף שחפש בכה"ג מ"ק ומ"ב ולא מצא עיין שם ונעלם ממנו דברי הרבנים הנז':

להיתר אלא כולם לא התירו שלא לצורך כלל ויש מהם שכתבו להדיא דכלים שמלאכתן להיתר במותר לטלטל מחמה לצל ולא לצורך כלל היינו כגון כוסות וקערות וסכין וכו' כנז"ל להדיא בקונטרס זה ועפי"ז הצד הב' א"ש הכל משא"כ לצד הא' דלפוסקים שכתבו בשם לא הי"ל ליישוב אלא לפרש דאלו הכלים הנז' בברייתא ובתוס' מותר לטלטל אפי' שלא לצורך כלל ולפוסקים שכתבו להדיא להיפך הרי הם היפך הברייתא וכו' אלא ודאי שדעתם בשבת הברייתא והתוס' היינו שהיו ניטלים לצורך קצת אבל שלא לצורך כלל מעולם לא היו ניטלין ואין דוחק מהיתר אוכלין וכתבי הקדש שניטלין אפילו שלא לצורך כלל שאלו אינם בכלל כלים שמלאכתן להיתר אלא הם ענין בפ"ע ושייכי לעונג שבת לנשמה ולגוף ולכן לא תקנו בהם כלל מעולם וכמ"ש הרב חיי אדם כלל ס"ז אות ב' ג' ז"ל כל כתבי הקדש ואוכלין ומשקין אעפ"י שיחדן לסחורה כיון שהם לצורך שבת לא רצו לגזור ולכן אפילו לא הזמינן לא במחשבה ולא בדיבור מותר לטלטלן שהם דברים שמצוה לעסוק בהם או להתענג ואפילו שלא לצורך כלל אלא לפנותן ממקום למקום מותר חוץ מן התפילין דכיון דאסור להניחן בשבת אסור לטלטלן אלא לצורך כגון שלא יפלו (סי' ש"ח סעיף ד') כלים שמלאכתן להיתר או אפי' לאיסור ולהיתר כגון קערות וסכינים וכוסות וקדרות אעפ"י שמשתמשים בו מ"מ דרך להשתמש בו בלא בישול וכו' כולם הם מוכנים רק שרצו חכמים לגזור שלא לפנותן ממקום למקום משום טרחא יתירה כמ"ש ולכן אם עושה לצורך הכלי שלא יגנב או שלא יפסד מקור וחום וכיוצא בו מותר לטלטלו ולהעמידו במקום המשתמר (שם) עכל"ל:

והנה מלשון הר"ן על הרי"ף פ"ז דשבת ז"ל וקי"ל כרבא דאמר דבר שמלאכתו להיתר אפי' מחמה לצל שרי וכו' ואיכא מ"ד דהני שמלאכתו להיתר מחמה לצל שרי אפי"ה שלא לצורך כלל אסור וראיה לדבר מדתניא בגמ' בראשונה היו אומרים ג' כלים ניטלין בשבת מקצוע של דבלה וזומא ליסטרן של קדרה וסכין קטן שע"ג השלחן כלומר דבימי נחמיה בן חכליה מתוך שהיו פרוצין בהלכות שבת לא התירו להם לטלטל אלא ג' כלים הללו שהן צריכין ביותר וקתני בתר הכי כשנמנעו מלהקל בהלכות שבת התירו וחזרו והתירו ומפ' בגמרא התירו דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו ולא מחמה לצל וחזרו והתירו מחמה לצל ומדלא קאמר וחזרו והיתרו לגמרי משמע דשלא לצורך כלל אסור שכיון שמתחילה נאסרו כולן בכל ענין חוץ מג' כלים הללו אין לנו אלא מה שהתירו חכמים בהם וכל המתיר יותר מכן עליו להביא ראיה ועוד יש בזה הוכחה אחרת בגמרא וכתבתיה בחידושי. ומיהו אפילו אם נאמר כן דכלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל אסור לטלטלו ה"מ בכלים אבל בספרי הקדש ואוכלין אין לנו לפי שכלים שנאסרו מתחילה אין לנו נתירן אלא מה שפירשו חכמים אבל כתבי הקדש ואוכלין שלא נאסרו מעולם כל המחמיר עליו להביא ראיה עכ"ל. הנה יש לצדד בדעתו ז"ל דכיון שלא נאסרו מתחילה הם מותרים אפילו שלא לצורך ע"ד מ"ש להדיא גבי אוכלין וכתבי הקדש כנז' ויש לדחות כיון שלא פירש להדיא גבי ג' כלים להתירן אפילו שלא לצורך כלל כנ"ד דר"ל דכיון שבימי נחמיה אסרו כל הכלים חוץ מג' הנז' ומדלא התירו לגמרי א"כ אלא מחמה לצל אין לנו אלא מה שהתירו דהיינו לומר דדין כלים מעיקרא כך היה דשלא לצורך כלל אסור ולכן כשהתירו מה שגזרו בימי נחמיה והעמידו התירן על מה שהיה להם מקודם לכן הו"ל דין כלים שמלאכתן להיתר כולם בשוה להתיר מחמה לצל. ומ"ש אח"כ גבי אוכלין ומיהו אפי' אם נאמר כן דכלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל אסור לטלטלו ה"מ בכלים וכו' כנז'. הנה לפי"ז הצד הב' י"ל דר"ל דהכלים בכללותם כיון שמצינו שאסרו מתחי' והתירו וחזרו והתירו וכו' ובהיתר האחרון לא התירו שלא לצורך כלל אלא מחמה לצל מזה הוכחה שבכלים היה איסור טלטול שלא לצורך מקודם זמן נחמיה ולכן הגם שהתירו מה שגזרו בימי נחמיה הנה אעפי"כ נשארו הכלים באיסור טלטול שלא לצורך ור"ל כללות כל הכלים אפי' הנז' בברייתא כיון דאיסור טלטול שלא לצורך אינו מגזירת נחמיה אלא מקודם לזה ואלו הג' כלים לא היו מותרים אלא מגזרת נחמיה משא"כ כתבי הק' ואוכלין לא מצינו גילוי שהיה בהם איזה איסור מעולם כלל וא"כ מהיכא תיתי שהיו מקודם לכן אסורים בטלטול שלא לצורך דשאני בכלים כיון שמצינו שנאסרו והתירו וחזרו והתירו ואעפ"כ נשארו באיסור טלטול שלא לצורך כנז' שכל מה שגזרו בימי נחמיה על הכלים התירו כיון שחזרו ליזהר בשבת אבל איסור טלטול שלא לצורך שהיו מקול"ז נשאר במקומו ומשמע בזה שפ"ע אין חילוק בין שאר כלים לג' כלים דלא חילקו בניהם אלא בגזרת נחמיה כנלע"ד בכוונת הר"ן ז"ל כדי שלא יהיה היפך כל הפוסקים הנז' וג"כ כשאומרים שהר"ן שבין בכוונת הברייתא והתו' כנז' לא קשה עליו ממ"ש הש"ס הני קערות היכי וכו' כנז"ל ומכ"ש דלא קשה על התו' הנז' ממ"ש הש"ס הני קערות היכי וכו' כיון דכוונת התוס' על גזירת נחמיה לא היה על אלו הכלים משא"כ איסור טלטול שלא לצורך דכל הכלים שוין בהן אפילו קערות וכיוצא דזה האיסור לא היה בכלל גזירת נחמיה והיו מותרים לטלטל מצד איסור גזירת נחמיה לא מצד אחר כלל:

והשלמי גבורים פ"ז דשבת שם ז"ל הר"ן ומגיד משנה פכ"ה מה"ש הביאו דברי ר"י שאומר דמותרין לטלטלן אפילו שלא לצורך כלל וכן נראה מדברי מיי' וסמ"ג והיינו טעם לדבר דבימי נחמיה בן חכליה אסרו הכל אין לנו להתיר טלטולן אלא באופן שאמרו חכמים וכיון שחכמים לא התירו הטלטול בכלים שמלאכתן להיתר אלא מחמה לצל שהוא קצת צורך בשביל הכלי אין לנו להתיר בו יותר ולפיכך שלא לצורך כלל אסור לטלטלן ומשו"ה כתב הר"ן דספרי הקדש ואוכלין כיון שלא נאסרו מתחלה מותרים לטלטלן אפילו שלא לצורך כלל ולפי"ז כוסות וקערות וצלוחיות ומקצוע של דבלה וזומא ליסטרן של קדרה וסכין קטנה שע"ג השלחן צ"ל שיהיו מותרים לטלטלן שלא לצורך כלל כיון שמתחלה לא נאסרו כדנז' בגמ' ובתוס' בכלים אלו לא אסרו שטלטול ככלים שהן בימי נחמיה עד כאן לשונו השה"ג והבי"ד הא"ז:

והכס"א כאן ז"ל סי' ש"ח ע' כתבי הקדש ואוכלין מותר לטלטלן אפילו שלא לצורך וכו' וה"ה מלבושים כן נראה מדברי בעלי גבורים ר"פ כל הכלים כמ"ש שם ודע דהא דאוכלים מותר לטלטלם ה"ד כשהם מותרים באכילה אבל אוכלים האסורים באכילה ובהנאה אסור לטלטלם בשבת כן כתב הריב"ש ז"ל סי' ת"א יע"ש עכ"ל:

והמעש"ר פכ"ה מה"ש אחר שהביא מ"ש ה"ה דכלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל אסור כתב וז"ל ובהגה"ה כ"י מצאתי ז"ל לדבריו אסור להסיר המפה והסכין והקערה מעל השולחן שהרי אינו מסיר כל אותם הכלים לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו ולא בשביל עצמו של הכלי ומנהגינו לטלטל הסכין והקערות ממקום

ממקום למקום ויש לנו סיוע מן ההלכה מהנהו ביסדיית' דהוון בשמפה וביסדייתא אינם מתקלקלות בשמש וצ"ע ע"כ ונר' דגם לדעת רבינו יש להתיר כל זה דלעולם איזה צורך איכא בכל מקום לפי מנהגו דוק ותשכח עכ"ל השעב"ר :

והנה מלבון מרן שלא התיר בב"י ובש"ע אלא כתבי הקדש ואוכלין אבל בזולתם כתב סתם דין כלי שמלאכתו להיתר שניטל מחמה לצל וכו' כנראה שאינו מחלק כלל בזה וכן איתא בשל"ה בשם כנ' כ"ז לעיל :

וכ"נ דעת הלבוש ה' שבת דכ"ה ד' ז"ל וכל כלי שמלאכתו להיתר כגון כוס לשתות בו אפילו לצורך עצמו של כלי כגון מחמה לצל וכדי שלא יגנב עכ"ל. וכ"כ דעת הרמב"ם ז"ל ריש פכ"ה ז"ל יש כלי שמלאכתו להיתר והוא הכלי שמותר לעשות בו בשבת דבר שנעשה בו בחול כגון כוס לשתות וקערה לאכול בה וסכין לחתוך בו בשר ופת וקורדום לפצוע בו אגוזים וכיוצא בהן. מותר לטלטלו בשבת בין בשביל עצמו של כלי בין לצורך גופו בין לצורך מקומו וכו' כיצד מטלטל הוא את הקערה של עץ לאכול בה או ליושב במקומה או כדי שלא תיגנב וזהו בשביל עצמה וכן אם טלטל אותה מן החמה כדי שלא תתייבש ותשבר או מן הגשמים כדי שלא תתפח ותפסד ה"ז מטלטל בשביל עצמה ומותר מפני שמלאכתו להיתר עכ"ל הרי שהזכיר כוס וקערה וסכין וכו' ולא התיר שלא לצורך כלל כי אם שלא ישבר וכו'. וכ"כ הרב המגיד ז"ל ודע שמדברי רבינו נראה שאין לטלטל שום כלי שלא לצורך כלל. ואף הרשב"א ז"ל כן העלה בפ' כירה שיש להחמיר שלא ליטול כלי שלא לצורך וכן בדין וכו' ע"ש. וכ"כ מהרב חיי אדם כלל ס"ז הנז"ל :

וכן נראה דעת הלבוש ז"ל ס"ד שכתב כמו לשון מרן ומור"ם ז"ל הנז' וכתב עליו המ"ז ס"ק ג' עמ"ש מיהו שלא לצורך כלל אסור לטלטלו בחנם וכו' ז"ל בשל"ה דקל"ו הזהיר בזה כי אף היראים לא שמים עיניהם ע"ז וכתב בש"ג דף קמ"ה כוסות וקערות וצלוחיות ומקלות של דבלה ווסמא ליסטרן של קדרה וסכין קטן שעל גבי השלחן מותרים אפילו שלא לצורך כלל עכ"ל :

וכ"נ דעת הרע"ס ז"ל פ"ז דשבת מ"ד שכתב בכלים שמלאכתן להיתר שמותר לטלטלן מחמה לצל וכו' כגון כוסות וקערות וכו' ע"ש :

וכ"נ דעת ס' הזכרונות פ"ע דז"ן ז"ל כלי שמלאכתו להיתר כגון כוס וכף וקערה וסכין קטן שחותכין בו בשר ופת וכיוצא בהם יש עוד צד בליפי להתיר והוא בשביל עצמו של כלי ומ"מ הצד הרביעי שלא לצורך כלל אין בו ואינו מותר אלא בכתבי הקדש ואוכלין בלבד עכ"ל :

סעיף ח'. ט'. י'. הנה הרמב"ם פ"י מה' שבת ה' י"ד ז"ל המחזיר דלת של בור ושל דות ושל יציע חייב משום בונה. ט"ו. הסותר כל שהוא חייב והוא שיסתור ע"מ לבנות. אבל אם סתר דרך השחתה פטור וכו' ע"ש והרב המגיד ז"ל והמחזיר דלת וכו' בסוף עירובין דק"ב ב' דלת של בור ושל דות ושל יציע לא יחזיר ואם החזיר חייב חטאת עכ"ל:

ובפכ"ה ס' כ"ה ז"ל הרמב"ם ז"ל. התוקע חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברים לקרקע לא נוטלין אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע. אבל דלת שידה תיבה ומגדל ושאר דלתות הכלים נוטלין אבל לא מחזירין וכו' וה"ה ז"ל התוקע חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות וכו' בברייתא פ' כל הכלים דקכ"ב ב' וכה"ל ת"ר דלת של שידה של תיבה ושל מגדל נוטלין ולא מחזירין. של לול תרנגולין פי' דמחברי בארעא כדאי' התם בגמרא לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע ע"כ בה"ל. ותמה אני למה הוצרכו לגזירה דשמא יתקע כמה שמחובר לקרקע שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר פרק י' עכ"ל :

ומרן ב"י כאן ז"ל דלת של שידה תיבה ומגדל וכו' שם ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל נוטלין אבל לא מחזירין ושל לול תרנגולין לא נוטלין ולא מחזירין בשלמא של לול תרנגולין קסבר כיון דמחברי בארעא יש בנין בקרקע יש סתירה בקרקע אלא של שידה תיבה ומגדל מאי קסבר אי קסבר יש בנין בכלים יש סתירה בכלים ואם אין סתירה בכלים אין בנין בכלים ואסיק רבא דקסבר אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים וגזירה שמא יתקע ופירש"י לעולם קסבר אין סתירה ואין בנין הילכך נוטלין ומיהו אין מחזירין מדרבנן גזירה שמא יתקע בחוזקה בסכין ויתדות והו"ל גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש ואעפ"י שהרי"ף סתם וכתב גזירה שמא יתקע כבר כתב הר"ן דלא קאי אלא אדלת שידה תיבה ומגדל דאין כאן מחזירין אבל דלת לול של תרנגולים ה"ט משום דכיון דמחובר לקרקע אית ביה בנין וסתירה אבל ה"ה סובר דקאי אף אלול של תרנגולים שעל מ"ש הרמב"ם בפכ"ב התוקע חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע אבל דלת שידה תיבה ומגדל ושאר דלתות הכלים נוטלין ולא מחזירין כתב הוא ז"ל דהכי איתא בגמ' ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל וכו' לול של תרנגולים פי' דמחברי בארעא לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע ותמה אני למה הוצרכו לגזירה שמא יתקע במה שמחובר לקרקע שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר פרק י' עכ"ל וצ"ע יש לדקדק שלא נתן טעם למה אין מחזירין דלתות הכלים מיהו אפשר לו' שכשכתב אח"כ ואם נשמט ציר התחתון וכו' גזירה שמא יתקע האי טעמא קאי גם אדלתות הכלים אין מחזירין ולענין מה שתמה ה"ה י"ל דכיון דכלים הם אע"ג דמחוברי' לקרקע הם לא פסיקא לן מלתא למימר דמשום דמחברי בארעא אית בהו בנין וסתירה ומ"מ אפשר למימר הכי והיינו דאמרינן קסבר כיון דמחברי בארעא וכו' כלומר אפשר למימר דסבר הכי וכי אסיקנא גזירה שמא יתקע תו לא צריכין לטעמא דכיון דמחבר בארעא עכ"ל מרן ז"ל :

נמצא דמה שמיישב מרן ז"ל מ"ש הרמב"ם ז"ל פרק י' הנז"ל דחייב משום בונה עם מ"ש בפכ"ב הנז"ל שהוא משום גזירה שמא יתקע במלאכה שאינו אלא מדרבנן היינו דבפרק י' מיירי מדלתות הקרקעות בור דות יציע כמ"ש להדיא כנ"ל לכן פסקא דמלתא לחייב משום בונה משא"כ בפכ"ב דמיירי בדלתות הכלים דוקא ומחלק בין המחוברים לקרקע דהיינו כמו לול של תרנגולים שהוא כלי אלא שהדלת שלו אם היא מחוברת בקרקע אין נוטלין ואין מחזירין גזירה שמא יתקע ומשום דכלי הוא לא פסיקא מלתא לחייבו משום בונה אע"ג דמחוברים לקרקע וכו' כנז"ל להדיא בלשון מרן ב"י ז"ל אבל לא מיירי הרמב"ם ז"ל בפכ"ב מדלתות הקרקעות כלל ולומר עליהם גזירה שמא יתקע כי אם בדלתות הכלים דוקא שאם אינם מחוברים לקרקע כמו דלת שידה תיבה וכו' נוטלין אבל לא מחזירין והמחוברים לקרקע דהיינו לול של תרנגולים כמבואר להדיא בגמ' לא נוטלים ולא מחזירין

גזירה

גזירה שמא יתקע אבל דלתות קרקעות ממש אית בהו חיוב משום בנין וסתירה כמ"ש בפרק י' כנלע"ד בכוונת מרן ז"ל. ועיין להט"ז ז"ל כאן ס"ק ע':

ומרן ב"י סי' ש"ג ד"ה שידה תיבה וכו' שיים ז"ל וכבר נתבאר בסי' ש"ח דדלתות הכלים מותר ליטלם מהם בשבת אבל לא דלתות מידי דמחבר בארעא משום דהוי בונה ומשמע דהוי חייב חטאת בין על נטילתן בין על חזרתן עכ"ל מרן ז"ל. והביאו הט"ז גם ס"ק ה' וכתב עליו וז"ל והך משום בונה דנקט היינו אמחזיר ומימלא הנוטלו הוי סותר והכי איתא בפ' המוצא תפילין בכיסוי של בור והות שלא יחזיר ואם החזיר חייב חטאת משום בונה וא"כ כל הנוטל הוי סתירה וחייב חטאת ומזה יש ללמוד דיש למחות מה שנוהגין בסעודות גדולות בימות החמה לסלק החלון ע"ג בשבת וזהו איסור גדול כיון שישראל חייב חטאת בזה בודאי אסור בגוי משום שבות וכ"ש אותן שלוקחין הקווטיר'ן מן החלונות ואפי' ישראלים רגילים לעשות כן ואינם יודעים שיש בזה חיוב חטאת עד כאן לשון הט"ז:

והנה מלשון מרן ב"י סי' ש"ג הנז' ומלשונו כאן בכתב ז"ל ושל לול של תרנגולים אסור בין ליטול בין להחזיר דכיון דמחובר לקרקע אית ביה בנין וסתירה עכ"ל נראה שהסכימה דעתו ז"ל למ"ש הר"ן ז"ל בכוונת הרי"ף ז"ל דגזירה שמא יתקע לא קאי כי אם על דלת שידה וכו' אבל לול של תרנגולים כיון דמחובר בקרקע אית ביה בנין וסתירה. וזה היפך פשט דברי הרמב"ם ז"ל פכ"ב הנז' דנקט בדלתות המחוברים לקרקע גזירה שמא יתקע כנז"ל שאפילו כפשט דלא מיירי כי אם בדלתות הכלים המחוברים לקרקע כמו לול של תרנגולים הנה עכ"פ נקוט מיהא דבדלת לול של תרנגולים הוא גזירה שמא יתקע לא משום המחובר בקרקע אית ביה בנין וסתירה כמ"ש מרן ז"ל בפ"ע להדיא שזה כדעת הר"ן ז"ל בכוונת הרי"ף ז"ל:

איך שיהיה הנה לענין דלתות הקרקעות ממש אלי' דכ"ע אית בהו בנין וסתירה בנטילתן וחזרתן וכמ"ש להדיא הרמב"ם ז"ל עצמו פרק י' וכנז"ל. וא"כ בענין דלתות החלונות שדרכן לסלקן בעת הצורך ולהחזירן בשופי בלי לשבר שום דבר הנה לענין שוי"ע אית בהו בנין וסתירה כיון שהם דלתות קרקעות כנז"ל וכמ"ש ג"כ להדיא הט"ז סי' ש"ג ס"ק ה' הנז' וכ"כ המג"א כאן ס"ק כ"ב על לשון מרן ז"ל בש"ע הנז' וז"ל דכיון דמחובר לקרקע וכו' ומחייב משום בונה (רמב"ם פרק י' ומ"מ פכ"ב) וא"כ גם החלונות אסור ליטול ולהחזיר דמחוברין כן עכ"ל:

וחכם משה בן זקן נר"ו א"ל לחלק בין שדלתות החלונות יש להם ציר בקרקעית ובמשקוף החלון הוא דמקרי מחובר לקרקע ובזה מיירי השו' הנז' לומר דאית ביה בנין וסתירה הנס בגם הוא מסלקין ומחזירין אותו בנקל מפא"כ בנד"ד שמסמרין כמו מזלג בכותל החלון ומסמרין כמו טבעות שמסוך מהן חור א' בקצות הדלת ותוחבין הטבעות ההם במזלגות כנז' וכשרוצין מסירין אותו מן המזלגות דהו"ל תלייה בעלמא שהדלתות במזלגות ע"י הטבעות ואין זה מחובר לקרקע דמיירי בהו השו' הנז' כי אם דוקא כשיש נקב באסקופת קרקע החלון ובמשקוף החלון ותוחבין שם ציר עליון ותחתון הבולט מן דלתי החלון ע"ד דלתות הבתים שבמערב. ולפי דבריו אלו אפילו רוב דלתות הבתים של כאן ירושת"ו הן כדלתות החלונות לדעתו מפני שרוב דלתות הבתים כאן הם ע"ד החלונות דנד"ד:

והנלע"ד שבכ"מ מבויס דין הכותלים לקרקע ממש כיון שהם בנין שבקרקע וא"כ כיון שבקרקע הנס שבנקל מוצאים ומחזירים אותם אפי"ה אית בהו בנין וסתירה הרי גם בכותלים כן ודינם שוה בלי חילוק עיין סי' ש"ב:

סעיף י"ח. הוצאה מפני היזקא דרבים כ' הרמב"ם ז"ל פי"ד מה' שבת ה' י"א ז"ל שאיסור הכרמלית מדבריהם מפני שהיא דומה לרה"ר שמא תתחלף ברה"ר לפיכך אם לא היה צריך לגוף הוצאה כגון שהעביר קוץ בכרמלית כדי שלא יוזקו בו רבים הרי זה מותר ואפי' העבירו כמה אמות וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. נמצא שצריך ב' תנאים לזה כדי להתיר איסור דרבנן דכרמלית א' שאי"צ לגוף אותה הוצאה ב' כדי שלא יוזקו וכו' ואז מותר כנז'. וכתב ה"ה ז"ל לפיכך אם לא היה צריך לגוף ההוצאה וכו' מימרא שם פ' כירה מ"ב אמר רבינא הילכך קוץ ברה"ר מוליכו פחות פחות מד"א ובכרמלית אפי' טובא ע"כ ופי' דוקא כעין קוץ שיש בה היזק לרבים אבל דבר אחר אעפ"י שאי"צ לגוף ההוצאה אסור וכ"ש לדעת רבינו שכתב הר"י לחייב במלאכה שאי"צ לגופה וכ"כ מפירש"י ז"ל עכ"ל. וגם' ביאור אדם מספיק ז"ל לפיכך אם לא היה צריך לגוף וכו' גם מ"ב א' ובכרמלית אפי' טובא ואע"ג דהוא ז"ל פסק בפ"א ה"ז דמלאכ' שאי"צ לגופה חייב כמו מלאכה הצריכה מ"מ יש הפרש בין צריכה לשאינה צריכה להא מלתא וכמ"ש רבינו כדי שלא יוזקו ובמקום היזקא דרבים ל"ג רבנן שבות עכ"ל. ולפי"ז בהכי וכיוצא בזה הוא דמיירי הרמב"ם ז"ל בסוף פט"ו הנס שלא פי' כן להדיא וז"ל המעביר קוץ כדי שלא יוזקו בו רבים אם היה בר"ה מוליכו פחות פחות מד"א ואם היה בכרמלית מוליכו כדרכו אפי' ק' אמה. וכן מת שהסריח ונתבזה יתר מדאי ולא יכלו הבנים לעמוד מוציאים אותו מרה"י לכרמלית:

וה"ה ז"ל המעביר קוץ וכו' מימרא דרבינא פ' כירה מ"ב כתבתי' פי"ד וכן מת שהסריח ונתבזה וכו' פ' המצניע שם צ"ד ב' ההוא שכיב' דהוה בדרוקרת שרא להו רב הונא ורבב"י לאפוקי לכרמלית וכו' ואמרו שם דלרה"ר אסור לכרמלית מותר גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה ופי' רבינו כבוד הבריות כבוד החיים שהסריח ומזיק להם בריחו וכן פי' הראב"ד ז"ל · ונחלקו המפרשים ז"ל אם צריך ככר או תינוק להוציאו ואכתוב דברים פכ"ו עכ"ל:

סעיף כ"ד. הנה הרב כס"א ז"ל מותר לטלטל ולהוציא קורי עכבים מן הכותל בשב' לתת על המכה כדי לכסות בה הדם וכל החבורה. אורחות חיים דף מ"ח א' אות ל"ו משם ס' יראים יע"ש עכ"ל. וחפשתי למצוא מקור פרט הנז' ועדיין לא מצאתיו. הנה באורחות חיים שם ז"ל כתב הבעל היראים ז"ל שאסור להניח בשבת על חתוך יד או אצבע כיצא ממנו דם בגד לפי שצובעו בדם ואמכן גבי דם דקרי ליה צובע כדאיתא בפ' כלל גדול בוחש משום מאי מחייב משום צובע אלא כילד יעשה כורך על המחך מקורי העכבים שקורין טרניג'א ומכסה בה כל הדם וכל החבורה ואח"כ כורך עליה המרטוט ע"כ עכ"ל. נראה מזה שכל זה הוא דברי ס' יראים. וחפשתי בס' יראים שבס' שם חדש ומצאתי שכתב להניח בגד משום צובע ולא כתב התיקון דקורי עכבים כלל ע"ש וכן ממש הוב"ד הרא"ש ז"ל הנז' בס' א"ז הגדול ח"ב סי' ס"ג אות ה'. והכלבו ה' שבת דפוס לבוב דכ"ע. כתב ממש ע"ד מ"ש בא"ח כנז' אלא בכשהגיע לתיבות משום צובע הפסיק בנקודה ודילג תיבת אלא וכתב כילד

יעשה

ישפה כורך וכו' ולא כתב לבסוף תיבות ע"כ א"כ אפ' דמ"ש כילד ישבה הוא סברא דנפשיה ולא הביא מס' הירואים כי אם האיסור כמ"ש בס' היראים בלפנינו כנז'. וכ"כ ממ"ש מרן ב"י ס"ס שכ"ח בנראה מדבריו שמקור דין האיסור הוא מס' היראים ואופני ההיתר הנה הא' לרחוץ במים או ביין הוא מפס"ל אחר שהביא ספר יראים ואופן לכרוך עשבים הוא מהכלבו:

סעיף כ"ז. עיין למרן ב"י. והא"ז הגד"מ

ח"ב ה' שבת סי' פ"ו הביא המשנה דפ' נוטל דקמ"ג א' והר"ן אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש פירש"י אין אנו סומכין על משנתינו כמו שהיא שנויה אלא מוחלפת השיטה וב"ש כר"י הילכך הכי תנינן בה"א מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין ובש"א מסלק את הטבלא כולה ומנערה דהו"ל ב"ה אליבא דהלכתא כר"ש דלית ליה מוקצה ור' יוחנן אית ליה דרב נחמן עיקר הוא. ופירש"י ז"ל מגביהין מעל השלחן עצמות קשין שאין ראויין לכלב וקליפין של אגוזים דל"ל מוקצה לב"ה ולא נהירא לריב"א דאפי' לר"ש דל"ל מוקצה בעינן שיהא ראוי למאכל בהמה ותנן נמי בפ' כל הכלים דקפ"ד א' כל הכלים הנטלים בשבת נטלין עמהן ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה שהרי עריבה לכסות בה פי החבית וכו' אבל מאי דלא חזי למידי אפי' לר"ש הוי מוקצה וקליפי אגוזים לא חזי כי אם להסקה וגם לא נהירא לשעמיד בעצמות קשין. הלכך פי' ריב"א דבעצמות רכין בית בהם מוח עסקינן ובקליפי אגסים ותפוחים הראויים לבהמה ולכך שרו ב"ה הואיל וחזו לבהמה לא הוה מוקצה וב"ש סברי הואיל ואמש מבין השמשות לאדם הוו קיימי מוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה ואין שייך כאן לומר דלהוי טבלא בסיס לעצמות וקליפין דלא הוה עליה מבין השמשות והו דדמי לשכח עכ"ל הא"ז:

ומנהג העולם כרש"י ז"ל דלב"ה אלי' דר"ל מגביהין מעל השלחן עצמות קשין שאין ראוים לכלב וקליפין של אגוזים דלא הוו מאכל בהמה ולא חזו כי אם להסקה ומטלטלין אותם להדיא בלי שום טבלא כדי לנקות האשפה שעל השלחן והנה שאני מנהגי להניח על השלחן לפני קערה א' כדי להניח בה הזבל ויש בזה כמה תועליות דבזה נמלט ממלאכת בורר בשבת שכמה פעמים מי שמניח זבל על השלחן מתערב ביחד ע"ג חתיכות של פת וכיוצא ואחר גמר האכילה כשמנקין השלחן הנה להשליך חתיכות הפת עם הזבל א"א ולטלטלם לבדם עם הפת השלם ולהשליך הזבל לבדו הנה הו"ל בורר אוכל מתוך הפסולת בידו ע"ד שלא לאכול לאלתר כלל מפני שכבר נגמרה סעודת אותה שעה ועל הרוב אפי' בסעודה שאחריה אינם נאכלים אותם חתיכות פת כי אם עד ימות החול וע"י הנחת הזבל בכלי מיוחד לפני מעיקרא אינו מתערב כלל מעולם עם שום אוכל וג"כ עי"כ מקובלים ביחד בכלי הנז' דברים הראויים למאכל בהמה עם שאינם ראויים ומטלטל הכלי כמות שהיא להשליך הזבל בתוכו אבל באמת שאעפי"כ כמה פעמים שמזדמן שלא יש בשלחן כי אם קליפי אגוזים לבדם וכיוצא דלא חזו למאכל בהמה ואעפי"כ מטלטלין אותן לסדייא להשליכן לאשפה כדפירש"י ז"ל כנז' ופוק חזי מאי עמא דבר משום כבוד השבת שיהא הבית נקי והשלחן נקי בלי זבל מונח בקביעות עליו מליל שבת ליום עד מ"ש עם הפת הערוך אגלינו על השלחן כל השבת כנז' ואפי' לנוהגין לסלק הפת מן השלחן אחר כל סעודה ולסלק השלחן הנה אין מנערין אותם בבית כלל אלא נוטלים אותם להדיא בידם להשליכן לאשפה כנז':

וב"כ הרב אליה זוטא ע"ד הלבוש בכ' שאם אין הקליפין ראויים למאכל בהמה כגון קליפי אגוזים וכל כיוצא בהם נעשו מוקצה ואסור לטלטלם בידים וכו' כ' הא"ז ס"ק י"ד עמ"ש אם אין הקליפין ראויים וכו' ז"ל וה"ה עצמות (מי"ט) וכתב בשכ"ג דס"ה קליפי ביצים לכך נוהגין לבוררן תוך הכלי ע"כ מיהו בש"ג דף קס"א כתב דנוהגין האידנא לטלטל קליפי אגוזים ושקדים ובטנים קשים דסמכינן על רש"י עכ"ל:

סעיף מ"א. ענין קטן היודע לילך ברגליו

אם מותר לנושאו על כתפו חוץ לעיר במקום שאין מועיל עירוב. עיין הרמב"ם פי"ח מס' שבת ה' ע"ז י"ז וה"ה שם ובס' ביאור הגר"א מספיק בה ועוד שם בהרמב"ס וה"ה ובס' ביאור הגז' סוף פי"ח הנז' ובס סוף פכ"ה וב"ה ע"ז וה"ה שם. ורבינו הטור ה"ס ש"ח ז"ל ומדדין עגלין וסייחין היה והאר עופות ובלבד שלא יגביהם כענין שיעקרו רגליהם מן הארץ ודוקא בחצר אבל בכרמלית לא וכ"ש ברה"ר. ומרן ב"י ז"ל ומ"ש ודוקא בחצר הוא מדתניא שם מדדין בחו"ע בחצר אבל לא ברה"ר ומדקתני בחצר משמע דלא שרי אלא בחצר דוקא אבל לא בכרמלית ובכלל אבל לא לרה"ר היא כרמלית דבכרמלית לגבי חצר ר"ה קרי ליה דאל"כ קשה דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא. ופירש"י טעמא דבר"ה לא משום שמא יגביהם מן הארץ וגמלא נושאן ותמיהא לי דכיון דבר"ה לא מיתסר אלא משום גזירה אמאי אסרינן בכרמלית והא קי"ל כרבא דאמר בפ' בתרא דעירובין (נ"ט) דלא גזרינן כרמלית אטו ר"ה במידי דלא מיתסר בר"ה אלא משום גזירה וכ"כ רבינו בסי' ש"ן (י"ד) וכו' ופירש"י והאשה מדדה את בנה אפי' בר"ה דאי נמי מגבהה ליה חי נושא את עצמו דבאדם מודו רבנן וכתב הר"ן אבל אם הי' גורר אסור וכן הלכתא דכיון שהוא קטן כ"כ שאינו אלא גורר לא מודו רבנן וכ"כ ר"י בנ"א ת"א ודוקא שנוטל א' ומניח א' כלומר שהתינוק מגיע רגלו כשמגביה האחד מניח האחר אבל גורר שני רגליו אסור מפני שנושאתו והוהם שאמרו שמותר ליטא תינוק כשגורר שתי רגליו דהחי נושא את עצמו טעות הוא בידם דלא אמרו חי נושא וכו' אלא לפוטרו מחטאת אבל אסור כל זמן שיגרור אותו אלא כשמגביה א' ומניח א' כמו שכתבתי עכ"ל מרן ז"ל נמצא דרבינו הטור ס"ל דמידי דבר"ה מיתסר משום גזירה הנה גזרינן גם בכרמלית ולכן אין מדדין עגלים וכו' אלא בחצר ולא בכרמלית וכ"ש בר"ה והנה דמרן בב"י הקשה ע"ז הנה לא פסק להיפך מכח קושיא הנז' וכל קושיא יש לה תירוץ וכמ"ש בשם רי"ו כשת לא הבנותיו. ועיין להרב א"ר ס"ק פ"ב פ"ד פ"ה להתי"ע פ"ח דשבת מ"ב ד"ה אבל וכו' ומ"ב עליו הרב קול הרמ"ז שם והרב א"ז ס"ק כ"ג:

ושם בהגהות וז"ל (י"ד ושמא משום דאיכא כאן הרי איסורי איסור טלטול מוקצה ואיסור העברה גזור אפי' בכרמלית (מהרל"ח) עכ"ל ולפי זה השמא יהיה רבינו הטור עצמו בקטן שיכול לילך ברגליו דלא הותר כי אם מדדין ולא לנושאו ברה"ר הגם דחי נושא א"ע דהיינו דוקא ברה"ר אבל לא בכרמלית כיון דבר"ה עצמו אינו אלא גזירה משום דחי נושא א"ע וג"כ ליכא איסור מוקצה ולא אסר רבינו הטור אפי' בכרמלית כמו ברה"ר אלא דוקא גבי עגלים וכו' דהוו תרי איסורי וכו' כנז':

והרב הפרישה ז"ל ודוקא בחצר אבל בכרמלית לא. ז"ל ב"י ותמיה לי דכיון דבר"ה לא מיתסר אלא משום גזירה אמאי אסרינן בכרמלית הא קי"ל כרבא דאמר בפ"ב דעירובין לא גזרינן בכרמלית אטו

ר"ה

ר"ה במידי דלא מתסר בר"ה אלא משום גזירה וכ"כ רבינו בסי' ש"ן עכ"ל ולענ"ד דלק"מ דשאני הכא דאם נתיר בכרמלית בודאי ידדם גם בר"ה דהא מיהך שייכי אהדדי בפרע שגליה ושייחים דדרכן לצאת ולרדוף אחריהם ובשעת הרדיפה לא ישגיחו וידדם גם בר"ה ונפק לרבינו לומר זה מהא דתניא מדדין בהמה חו"ע בחצר אבל לא בר"ה וק' דיוקי אהדדי וע"כ צ"ל דחצר דוקא נקט להתיר וכרמלית אסור והא דנקט באיסור ר"ה ולא כרמלית ה"ט משום דאיסור בכרמלית הוא מטעם ר"ה דאם נתיר בכרמלית בודאי יבוא לדדם גם בר"ה וק"ל עכ"ל:

ולפי"ז נמי כיון דלא מיקרי כולה חדא גזירה אלא מטעם הנז' א"כ בזה"ז דליכא רה"ר לפי מנהג העולם והרבה פוסקים היפך סתם דמדן לדעת הרב חיד"א ז"ל א"כ אי אסרינן בכרמלית הו"ל גזירה לגזירה גמורה. ועוד הוי מילתא דלא שכיחא דלא גזרו בה כיון דליכא ר"ה דהוא עצמו גזירה ונגזור מחמתיה גם בכרמלית ולומר דמיהך שייכי בהדדי. ועיין להמג"א ס"ק ע"א ומחה"ש שם.

ובשו"ת מהר"מ די בוטון סי' כ"ח ז"ל אמנם מה שנושא אדם בנו בחיקו אע"ג דקי"ל דהחי נושא את עצמו היינו דוקא לפוטרו מחטאת דאינו מה"ת אבל איסורא איכא לישא אותו וכמ"ש הטור ז"ל ומהריק"א ז"ל ס"ס ש"ח ואפי' האשה מדדה את בנה ברגליו ובלבד שלא תגררהו אלא יהיה התינוק מגביה רגלו האחד ויניח הב' על הארץ אבל לגרור אותו אסור כ"ש לישא אותו בחיקו ועיין בתוי"ט ז"ל פ"ק דמגילה משנה ד' וכ"ת תינח דאסור לישא אותו ואפי' לגררו בר"ה כמבואר בסי' הנז' אבל כרמלית מנ"ל דאסור מדרבנן לישא את החי שנושא את עצמו כיון דבר"ה עצמו אינו אסור כי אם מדרבנן איך יהיה אסור ג"כ בכרמלית דהוי כמו גזירה לגזירה הא נמי יש להביא ראיה דאפי' כרמלית אסור שהרי בההיא שאמרו ר"פ נוטל אדם את בנו וכו' פירש"י ז"ל בחצר ומשמע דוקא בחצר אבל חוץ לחצר אפי' כרמלית אסור ליטלו וכ"כ הרב המגי' בפכ"ה מה' שבת וז"ל ופי' נטילה זו בחצר ע"כ. והתו' בפ' המצניע דף צ"ד נסתפקו בתינוק בן יומו אי לא אמרינן בו נושא את עצמו ואסור מה"ת ע"ש ולאו דוקא בן יומו רק קטן הרבה כמו בן יומו שצריך להוליכו על כתפו באופן שבכ"ד כל מה שעושין האנשים הללו לשוליך דרך כרמלית בשבת סדורים ועליות וחומשים לבהכנ"ס וגם מה שעושין לגמול חסד לאבלים ולחולים להוליך כדה על שכמם הכל הוא איסור גמור מדרבנן שמזלזלים יום שבת קדש ושמזלזל דבר א' מד"ס הוא א' מהמחוייבים נדוי שמנה הרמב"ם בה' ת"ת אלא שבתחי' קודם התראה שהתרה להם שום חכם שאסור לעשות זה אפשר הם כשוגגים שחשבו שאין איסור בדבר כיון שלצורך מצוה עושים וכשהם שוגגים אין לנדותם וכמ"ש הרמב"ם ז"ל סוף ה' שבועות ובסמ"ג לאוין רל"ח הביאו הטי"ד סי' של"ד וכו' ואם ירצה לשלוח הסידורים וחומשים ועליות לבהכנ"ס ע"י גוים יכולים לסמוך על הרמב"ם ושיטתו דהוי דרך כרמלית דאין לנו בזה"ז רה"ר גמורה הו"ל אמירה לגוי שבות דשבות ויש צורך מצוה קצת מותר לדעת הרמב"ם ז"ל כמשפט הזה יעשו כשהולכים לנחם אבלים ולחופת חתנים ולמילת זכרים הכל ע"י גוי ולא הם בעצמם ח"ו אפי' דרך כרמלית או במבוי שאין בו לחי או קורה ברוח רביעית שדינו ככרמלית ואפי' בחצר שאינה מעורבת הם בעצמם אסור וכו' ע"ש:

והרב תורת שבת ז"ל (מ) כל בהמה חו"ע מדדים אותם בחצר המעורבת אבל לא בכרמלית (טור ולבוש ושאר האחרונים) וכו'. (מא) האשה מדדה את בנה אפי' ברה"ר ובלבד שלא תגררהו אלא ישא מגביה רגלו א' ויניח השנייה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה נמצא שלעולם הוא נשען על רגלו הא'. ובכל ענין אפי' אם התינוק יכול להלוך ברגליו אסור לשאת אותו בכרמלית על כתיפו (נט) עכ"ל. ובס"ק נ"ט ז"ל כ"כ המ"ר והת"ש והוא גמרא מפורשת בשבת דף קמ"ב המוציא אדם וכליו עליו פטור. וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור כמ"ש בשבת דף ק"ז ומ"ש בדקמ"א נוטל אדם את בנו והאבן בידו היינו בחצר מצד טלטול כמ"ש רש"י ועיין בב"י ברסי' ש"ע. וכתבתי זאת בפנים כי שמעתי אפי' מן מורינו אחד שפסק הדין שאם התינוק יכול לילך ברגליו דמותר לנשאו ברה"ר או בכרמלית. ושיבוש גדול הוא עכ"ל:

והרב חיי אדם כלל נ"ב ס"ח ז"ל הנושא אדם חי פטור שהחי נושא את עצמו ואפי' כשהוא לבוש במלבושו דהם בטלים לגבי הגוף. ודוקא גדול שיכול לילך ברגליו אבל קטן שאינו יכול להלוך ברגליו כלל וכן גדול שהוא חולה או כפות חייב לפיכך אסור לגרור קטן בר"ה וכ"ש לשאת אותו אפי' יכול לילך ברגליו אבל מותר לאחוז בידיו והוא ילך ברגליו דהיינו עכ"פ שיגביה רגל א' ויניח השני על הארץ ולא גזרו בזה שמא תגביה אותו משום צערא דקטן ואפילו בכרמלית אסור מה שאסור (סי' ב"ח) עכ"ל ועיין שם ס"ע:

והרב פתחי תשובה ז"ל סעיף מ"א שלא תגררהו. עי' מ"א דאפי' בכרמלית אסור. ובתשובות רעק"א סי' כ"ה הביא מדברי הפרי תבואה שדחה להמג"א כיון דברה"ר פטור אבל אסור ממילא בכרמלית הוי גזירה לגזירה והעלה בדרך הכרעה דבגדול יש לדון להקל אף בנושא ממש בכרמלית דחי נושא א"ע אבל בתינוק זוטר שלא הגיע לנוטל א' ומניח א' לא אמרינן דנושא את עצמו ואסור בכרמלית. אבל לאסר בכלל מוטב שיהיו שוגגים בהאסר בודאי לא ישמעו לנו בזה שתיקתינו יפה אבל להצנועים השומעים ובאים לשאול ראוי להורות להם דאסור וכ"ז בעלמא אבל למול הקטן פשיטא דאסור כיון דמחזירין התינוק לאמו הוי ככפות ממש בודאי גם בכרמלית אסור ע"ש. ובתשו' בנין ציון סי' כ' אוסר לשאת התינוק לכרמלית רק מוטב שיהיו שוגגין ע"ש. ונראה דאפי' לפי הכרעת רעק"א אין להקל אלא בכרמלית ממש אבל ברה"ר רחב ט"ז אמה דרוב הפוסקים ס"ל דלא בעינן ס"ר בוקעים בו והוי רה"ר גם לדידן אין להקל. גם מה שמחלק בין הגיע לנוטל א' וכו' לא מצינו זה אלא לענין גרירה דבהגיע לנוטל א' וכו' נקרא מהלך ברגליו ובלא הגיע נקרא אמו גוררתו אבל לענין נושא א"ע מנין לנו לחלק. ובע"ד בשם יצחק ירנן שבסוף ספר של העירוב שמותר להביא התינוק למול ע"י א"י ואחר התירה להתיר גם ע"י ישראל עכ"ל. ועיין להרב יד יוסף על ה' שבת ר"ס ש"ז ועיין בזכרון תורת משה סי' מ"ד סי"ג ע"ע מילה:

סעיף מ"ח. אסור לשחוק בכדור ובשנ"ס כ' ויש מתירין כ' ה'

רו"ח עיין במדרש איכה על פ' בלע ה' וכו' שאמרו דטור שמעון נחרב בעון שהיו משחקים בכדור בשבת ובירו' מס' תענית פ"ד ה"ח אמר סתם שמשחק בכדור ול"ק בשבת ועיין להמשד"ר ד"ח ד':

סעיף נ"א. ענין למשוך שלשלת השעה בבוי"ע כדי שלא תשתוק מהליכ' שעדיין הולכת:

כתב הרב עיקרי הד"ט סי' י"ד אות ב' ז"ל עיין לה' שאלת יעב"ץ ח"ב שלצורך מצוה עוברת כגון לידע השעה המיוחדת לתפלה וכיוצא והוא יושב באפלה ויש אתו זוג המקשקש לשעות כשדוחקין אותו בלע"ז ריפעטיראוג"י התיר למעשה לצורך מצוה לדחקו כדי שיקשקש. ועיין בנים רבים סי' ל"א וכו' ודברי דוד סי' מ'. ומהרי"ו בתשו' סי' ק"ל ס"ל דאף אם מקשקש מעצמו אסור לשיאהו הולך בשבת משום השמעת קול. ועיין ג"כ להרב עמק בנימין סי' ז' שאסר איסר לילך בהורולוגיו. גם הרב ב"ד סי' קכ"ג אסר טלטול אורולוגיו שעשוי בשתי שמשיות של זכוכית זו למעלה מזו וא' מהן מלאה חול וכ"ש שאסור להפכה דזו היא עריכתו. וגדול בדורנו וכו' גם הפרמ"ג בא"א שלו דלא נחה דעתו במה שהתיר הרב פנים מאירות ח"ב סי' קכ"ב אפי' למשוך השלשלת בשבת דהו"ל כמעט רפויה ואיהו ז"ל דחה דמיונו משום דאין זה כני כלל בלא המשכה והוי המשכתו כמכה בפטיש או מדרבנן דהוי כמודד ועי"ג אפשר להקל ולחולה אפי' ע"י ישראל ומ"מ לענין טלטול כתב די"ל דעתה תכשיט הוא לכל אדם ואפשר להתיר ע"ש ותמהני דבהלק משבלות זהב שלו בסי' רנ"ב אות ז' מקל אפי' להפוך השתי עששיות דהיינו השיא דהרב"ד דלאו מידי קעביד והלא הוי מוקצה דיחדו לכך הכלי ע"ש ומ"ש מהמשכת השלשלת דאוסר וכמה שהקל כאן עי"ג התם אחמיר טובא וס"ל דאם תקן הגוי בשביל ישראל דאסור ליהנות לשמוע ולידע השעה כמו נר שהודלק בשביל ישראל עכ"ל:

והרב יד אהרן מ"כ הגב"י ז' ז"ל וגא מלאו איסור ברור וכו' כ"ב ומהריק"ש ז"ל כתב דמי שיש לו זמן קבוע מותר דשוי מדידה של מצוה ואין החול כיון שיחדו לכך ע"כ אין נראה מדברי מהרי"ל ז"ל כן ועוד דכל זה הוא לטלטל דוקא אבל להפכו יראה דלכ"ע אסור שרב"ד תא"ח סי' קכ"ג ועיין בס' ד"מ תא"ח סי' כ"ה אות ז' והרב פנים מאירות ז"ל ח"ב סי' קכ"ב התיר בפה מלא לטלטלו והעידו שהרב מהר"ר צבי ז"ל והרב נפתלי כ"ץ וגאון אחד היו נושאין אצלן כלי השעות וכן ראיתי להרב מהרח"א ז"ל שהיה מטלטל כלי השעות וע"ש בס' פנים מאירות שכתב שלדעתו היתר גמור להופכו ע"י הגלגל אף בשבת וזה נ"ל קולא יתירה ועיין בס' פרי האדמה ח"ד ד"ד ע"ג וע"ד שהביא בשם תשו' מהריק"ש ז"ל כתיבת יד להתיר ושכן כתב הרב חמדת ימים דקל"ט וכתב הוא דהמקל לטלטל כלי השעה יש לו על מה לסמוך ועיין בס' דבר שמואל סי' של"ד ובס' מים רבים תא"ח סי' ל"א עכ"ל. ועיין במשב"ר דף ע' א'ב'ג:

ובס' יד יוסף על ה' שבת בסי' זה ז"ל ומה שהעולם נוהגים להעריך המורה שעות בהילוכו ואחר שכבר עמד אין מעריכין אותו עיין בתשו' שר הכרמל תא"ח בלדד להקל ועיין מ"ש ברכ"י לקמן סי' של"ח ובפ"מ כאן סקט"ח וסי' רנ"ב במ"ז סק"ה עכ"ל:

ושם על סי' של"ח ס"ג ברביד הזהב ז"ל (ג) זוג המקשקש וכו' מותר לערכו ולהכינו מבע"י כדי שילך ויקשקש כל השבת. וראיתי בס' חיי אדם כלל מ"ד דין י"ט ז"ל ולפי מ"ש רש"י בעירובין דף ק"ג דכשנפסק נימא ומגלגל היתר שלמעלה עד שמאריך ומגיע ליתד של מטה וכורכה בו הוי אב מלאכה דמתקן מנא ע"כ ולפי"ז אסור להאריך זייגר שקורין אנדרייטן שזה דומה ממש לזה וא"כ אסור ג"כ לו' לגוי להעריכו אך בשעה שהוא ערוך אפשר דלא שייך זה ויש להתיר עי"ג לצורך מצוה ודוקא בשעה שהוא ערוך כנ"ל עכ"ל ואחרי מחילת כבודו לכאורה לא דמיא הא להתם דע"כ הוי התם אב מלאכה אלא כשהוסר הנימא לגמרי מהיתד דלמטה וצריך לכורכה עליו נמצא דאיהו עושה לגמרי תיקון כלי משא"כ בזייגר וכיוצא שנימא אם דאחוז השלשלת והנימא בשני היתדות ואלא דמשלשלה הנימא מלמעלה למטה ומתפשט אותה י"ל דלא אסור מה"ת ואפשר דאפי' שבות נמי ליכא. וראיה נכונה לפק"ד למ"ש מעירובין דק"ג דתניא התם בן לוי שנפסקה לו נימא בכינור קושרו רש"א עונבה רשב"א אומר אפי' היא אינה משמעת את הקול אלא משלשל מלמטה וכורך מלמעלה ופירש"י דלרבנן עדיפא למשרי קשירה דהא משלשל נמי אב מלאכה דמתקן כלי כהלכתו וכו' וקשה דהא ידוע דלא יכול לקשור אלא כשמרפה קצת מהתפשטות ויכול לקשור וא"כ צריך שוב להתפשט ולהאריך הנימא וא"כ נמצא דעושה מדרבנן ב' מלאכות וקשירה וא"כ מה שמשלשל היתדות להתפשט הנימא וא"כ עדיפא יותר לתיעבד כר"א שמשלשל לבד ממקום שנפסק ואין קושר ולמ"ש א"ש דמה שמתפשט אחר הקשירה לא עביד כלום כיון דשני הקצוות אחוזים וכרוכים ביתדות משא"כ לר"א אם ישלשל ממקום שנפסק ויכרוך ביתד למטה הוי שפיר מתקן כלי וגם לא הבינותי מה חילוק יש לפי דעתי בין שהוא ערוך לאינו ערוך ואולי כיון שעכשיו מקשקש אלא שהוא מעריכו מפני להיותו ערוך זמן יותר הוי כנעשה אח"כ ממילא וכמ"ש המ"א לעיל סי' רנ"ד ס"ק כ' גבי רחיים של מים אבל באינו ערוך דאע"ג דמלאכה ליכא כיון שהשלשלת אחוז ביתדות מ"מ בשעה שערוך מקשקש תיכף הזוג נמצא דמשמיע קול בשבת ואלא דחיי אדם אינו מתיר כ"א עי"ג משום דלדעתיה הוי מלאכה ועמא דבר אם הוא ערוך כבר משלשלו אפילו שישראל ויראה משום דאפילו שבות ליכא דאל"כ קשה כהנ"ל לרבנן למה סברי קושרה וצריך לעבור עוד על השבות מה שמשלשל ובהנ"ל א"ו כיון שהוא אחוז ואין ניטל לגמרי מיתדות לא אסור אפי' משום שבות מ"מ נ"ל דאין לערוך יותר ממה שצריך ליוה"ש אע"ג דחדא טירחא מותר לסכין כל כמה שהוא רוצה עיין סי' תקי"ג ותקי"ד ולעיל סי' של"ו ס"ד ובהו"ש שם ס"ק י"ב מ"מ כל שלשול הוי טירחא בפני עצמו ונמצא הרי מכין משבת לחול עכ"ל:

והרב פמ"ג במ"ז סי' רנ"ב ז"ל (ז) והעמדת זייגר בשבת משמע כאן וד"מ דאסור בשבת ואפ"ה שרי לה שמיע דיודעים דמאתמול שעמידו וברחיים אסור שיאמרו היום נתנו החטים ברחיים ועיין סי' של"ח ס"ג והרב כ"כ אף למאן דמחמיר ברחיים ובטלטול מותר וכן אותן זכוכית המניח בתוכו חול וקורין שעה מותר להפכו בשבת להוריק מזה לזה דלאו מידי עביד ומוקצה לא הוי דיחדו לכך הוי כלם לצורך גופו ומקומו עש"י ש"ה בזה ואם מותר לומר לגוי להעמיד בשבת צ"ע דאפשר יש בו מלאכה ד"ת ושבות דשבות התירו במקום מצוה לידע זמן ק"ש ותפלה אבל ד"ת לא. ואם תקן אותו גוי בשבת בשביל ישראל אפשר דאסור ליהנות לשמוע ולידע השעה כמו נר שהודלק בשביל ישראל אע"ג דלית ביה ממש בשמיעת קול ועשו"ת פנים מאירות בזה ואי"ה בשל"ח אבאר בזה ואין להאריך כאן ובש"ח סי"א אי"ה יבואר ופ"מ קכ"ג בזה ושל"ח עכ"ל:

ושם בסי' של"ח סק"ב ז"ל מותר עט"ז עש"י רנ"ב ס"ה וש"ח סג"א ואם נאמר דאוהר"ן שלנו מותר לטלטל שהם ככלי תכשיט וכדומה וגם מותרין לערכו בשבת מ"מ מה שמשמיע קול אסור לערכו דהוי כעושה מעשה להשמיע קול בשבת והוי ככלי שיר או כלי המיוחד לכך דשמא יתקננו עיין אות א' א"כ הוי מלאכתו לאסור ומיהו אם הולך בשוק או בבהכנ"ס הוי צריך לגופו ובבית י"ל דאסור בטלטול עכ"ל:

ושם

ושם בא"א סי' ש"ח ס"ק ע"א ז"ל יש להסתפק . עמ"א בשו"ת שנים מאירות ח"ב קכ"ב מתיר לטלטל זייגר של כסף וגם להעמיד השלשלת בשבת מתיר כמו מטה רפויה ע"ש ועש"י רנ"ב ס"ה ושל"ח ס"ג משמע בשבת אסור לערכו ולמשוך השלשלת ונשמע איסור תורה דאל"כ אין לדמות לרחיים ע"ש ואפשר דל"ד למטה רפויה וכדומה שזה אין כלי כלל בלא המשכה וזהו כמכה בפטיש או מדרבנן אסור דהוי כמודד בשבת ועי"ג אפשר להקל גם לחולה שצריך לכך אפשר להתיר ע"י ישראל ולענין טלטול י"ל דעתה תכשיט הוא לכל אדם ואפשר להתיר עכ"ל . ועיין בית הרואה ד"ך ג' :

ובספר פתחי תשובה ז"ל סי' של"ח ס"ג זוג המקשקש וכו' עיין ש"ת ובתשו' בנין עולם סי' י"א דעתה נוטה יותר להתיר בכל ענין ע"ש ובתשו' כתב סופר סי' נ"ה דרבו המתירין להשמיע באוזן שאינם מקשקשין ומ"מ כבר נהגו איסור אפי' באוזן שאינם מקשקשין השעות ובאוזן המקשקשין השעות לכ"ע אסור משום משמיע קול ואין להתיר כי אם עי"ג ודוקא בעוד שהוא הולך ע"ש עכ"ל :

סימן שי"ו

סעיף ט' . והמפלא בגדיו מכינים לא יהרגם וכו' כתב המג"א ס"ק כ"א ז"ל לא יהרגם דכיון שמלוי שם פרעושים גזרינן שמא יהרוג ג"כ פרעושים ומ"מ נ"ל דמותר לזרקן במים וכ"מ בנ"מ עכ"ל וכתב ע"ז הרב נתיב חיים ז"ל ונ"מ נ"ל דמותר לזרקן במים וכ"מ בנ"מ כ"כ רצונו נדאמר רבא בדיא לקנא דמיא . וחלילה לנו מעשות כדבר הזה דמ"ש אם הורג פרעוש בידים או הרגן ע"י מים ורבא דשדי לקנא דמיא בחול איירי לשיטת הרי"ף כמו דהם מקשה להו דאיירי בחול ול"ע עכ"ל והרב ש"ת ס"ק י"ד ז"ל לא יהרגם עיין בה"ע ואפשר שגם החו"י שהביא בה"ע בס"ק שלפני זה מודה כאן שאינו רק משום גזירה וגם כי דברי החו"י אינם מוכרחים ועיין בברכ"י שכתב להשיג על החו"י דר"ת ס"ל דמשום צערא לא גזרו וגם כי הש"ג כתב דהני נשי יש להם ע"מ שיסמוכו שלהרמב"ן והרשב"א שחורה דקופלא שלנו אינו הפרעוש שבש"ס ואמנם בא"ר כתב שחלילה להקיל וכ"ז בפרעוש אבל בכינה דמשום גזירה הוא בכה"ג אין לגזור וגם כי דברי החו"י מ"ש דאע"ג דלא הוי פ"ר דאפשר שתמלט מ"מ הוא מתכוין שימותו אינו מוכרח דבשאינו מולל רק זורקם כך למים אפשר שתמלט רק שעכ"פ ע"י שבות הרבה וקרוב שלא תחזור עליו לצער . וכן מצאתי בברכ"י שישוב דברי המג"א נמ"ש עליו בקרבן נתנאל במה דמייתי מהש"ס די"ל דמיירי בחול והא"ר כתב דמיירי במפלא ראשו ובברכ"י כתב די"ל דהמ"א סבר דלאו פ"ר הוא דאפשר שילאו מהמים וגם אינו מכוין להמיתם רק להצילים כחם שלא יקפצו עליו פעם אחרת ע"ש ולכן נראה דגם בכינה דמסופק אם כינה או פרעוש שלא ימיתנה מ"מ אפשר דאם מצטער שחוזרים עליו הרי להשליך למים בלי מלילה ועיין בא"ר מ"ש בנ"ך לענין למחות באשהו ביד חזקה אם אינו מצער שתשמע בקולו ישתוק וכ"כ בברכ"י כיון דבלא"ה לפי מ"ש הש"ג יש להם ע"מ שיסמוכו וכן איכא דעת ר"ת ע"ש עכ"ל . ודעת ר"ת הנז' הביאה מרן בב"י וכתב ע"ז ונקטינן לחומרא ע"ש עוד הביא ג"כ דעת הרמב"ן והרש"בא ז"ל הנז' וכתבו הר"ן וה"ה בפי"א דלהרמב"ן והרשב"א דעת אחרת בזה שהם סוברים שהשחורה הקופצת הנק' ברג'ות כיון דאינה פו"ר מותר לצודה ולהרגה ופרעוש שהזכירו חכמים הוא מין רמש אחר שהוא פו"ר וכתב הר"ן ולפי דעתי שזו קולא יתירה ולענין הל' וכו' ע"ש וכ"פ בש"ע :

והכנה"ג הגב"י כתב ע"ז ז"ל ע"ד שיטה כ' וכן נהגו וכו' נ"כ והנשים שהורגות הפרעוש שנקרא בלע"ז פולג"א סומכות ע"ד הרמב"ן והרשב"א ז"ל והנח להם מכיון שיש להם ע"מ שיסמוכו שה"ג פ"ק דשבת ופרק ח' שרצים עכ"ל . וה"ה פי"א מש"ש הביא ל' הרמב"ן ז"ל שביאר ז"ל וזה דעת הרמב"ם ז"ל ולי משמע בעכבר שהשרין מן העפר חייבים עליו ודאי מפני שאינו פו"ר הוא אלא שהוא כמינין השרישין אבל מינין שאין בהם מפריה ורביה כלל כגון ברגות פטור ולכתחילה נמי מותר בין לצוד בין להרוג דבכלל כינה הן עכ"ל וזה דעת הרשב"א ז"ל וכתב שהפרעוש מין רמש אחר הוא שפו"ר ולא הברגות עכ"ל . ועיין מ"ב הרב א"ז ס"ק י"ד והמחב"ר והגהות על הש"ע הנק' מעשה רקח הנדפסי' בסוף ס' המגינים ע"ש בשעי' זה :

סימן שי"ז

סעיף ה' . ענין ס"ת שלא היו עמודים תפורים עם היריעה אם מותר ביוש"ק להכניס הגיד ביריעה ובעמוד שהיו נקובים כבר ולקשור ראשי החוט בעניבה או לא עיין להמשב"ר שהאריך בזה ועיין אללי בה' פורים על סי' תרל"ה :

סימן שי"ח

סעיף א' . המבשל בשבת או שעשה משאר מלאכות וכו' כתב ע"ז הרב חיי אדם כלל ע' אות י"א ז"ל ודוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיוצא בו אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר אפי' לו אפי' בו ביום ואם במזיד אסור אפי' לאחרים עד מ"ש מיד ומ"מ יש להחמיר בכל איסור תורה כמו מבשל ואם עשה מלאכה דרבנן נ"ל אם בשוגג מותר אפי' לו ואפי' בו ביום ואם במזיד אסור אפי' לאחרים עד מ"ש מיד ודוקא במה שנעשה ע"י ישראל שלא נחשדו ישראל על השבות אבל גוי שעשה בשביל ישראל אפי' איסור דרבנן אסור אפי' לאחרים עוד מ"ש ככ"ש חוץ מדבר שבא מחוץ לתחום וכו' דקנסו הז"ל שמא יאמר לגוי לעשותו ועיין במלאכת אופה בכ"ה סי' י' ומ"מ בדבר שיש מתירין לכתחי' אף דלא קי"ל הכי מ"מ בדיעבד מותר סי' רכ"ד מ"א ס"ק י"א עכ"ל ועיין סי' שכ"ס ח' י' וחיי אדם כלל ס"ג אות י"ז :

והעה"ש עמ"ש מרן סי' בי"ט ט' ז"ל אם עבר וסינן מים או יין נ"ל לכאורה דמותר לשתותו ול"ד למבשל בשבת כמ"ש הרשב"א בחי' ר"פ ר"א דמילה בשם ר' יונה והסכים עמו הריטב"א בחי' ר"פ מי שהוציאוהו דלא קנסו אלא בבישול ודכוותיה דנעשה בגוף הדבר מעשה חדש אבל אם לא נעשה מעשה בגוף הדבר כגון הולאה מרה"י לר"ה מותר ע"ש אבל ה' חק יעקב סי' תנ"ד כ' דאם הוליא סמלה מרה"י לרה"ר הו"ל כדין מבשל ע"ש וכן משמע בב"י ס"ס רכ"ע בשם המרדכי דבמלאכה דאורייתא אע"ג דלא נעשה בגוף התבשיל אסור גם הרמב"ם בפ"ו כתב פירות שילאו חוץ לתחום וחזרו בשוגג יאכלו בשבת שהרי לא נעשה בגופן מעשה ע"ש משמע דבמזיד אפי' איסור דרבנן דלא נעשה בגוף הדבר מעשה לא יאכלו ועמ"ש סי' של"ע דבאיסור דרבנן שרי אפילו במזיד כל כה"ג דלא נעשה חדש ולא נהנה במעשה ההוא אבל באיסור

גזרה

גזרה לא סמכינן על רבינו יונה והריטב"א ע"ש עכ"ל:

והגס"א ז"ל סי' תנ"ד ד' ז"ל הפר"ח הביא מהא דס' אבל מועד דאם הוליא מלה מרה"י לר"ה אינו יוצא בה י"ח וכתב הוא ז"ל דטעות הוא בידו דמה ענין זל"ז והביא דברי הרב הלבוש ז"ל בי"ד סי' ש"מ שכ"א שהתיר בהדיא וחילק בין זו למלה גזולה ובסוף דבריו כתב ושוב מצאתי הדין מבואר בירושלמי בפ' החורש ע"ש ועיין מ"ש הרב מקראי קדש דקע"ב ב' ומ"ש ה' מק"ק ז"ל ויתכן דהירו"ש בהמיכא אמר וכו' ע"ש כן פי' להדיא מרן ז"ל בב"י י"ד בשם ה"מ גבי קריעה בשבת כמו שיוע"ש והוא מוכרח דאל"כ קשה מקריעה דקי"ל דילא ואמרו בירו' דטעמא משום דאין העבירה בה. ולענ"ד בלא"ה יש להביא ראיה לעיקר דין הפוסקים דילא מדתנן פ' לולב הגזול י"ט ראשון של חג וכו' ושכח והוציא את הלולב וכו' פטור מפני שהוציאו ברשות ומתבאר בש"ס בגלי דילא כמו שיעו"ש אלמא כל הש"ג בלולב יצא ודכוותה נמי במלה ומתוך דברי הירוש' הנז' יראה הקושיא דאין לחלק בין שוגג למזיד דאם איתא מאי פריך ממלה גזולה לקריעה לימא בהגי מלה גזולה דהוי מזיד אבל קורע בשוגג יצא אלא ודאי דאין חילוק ודוק ועיין באורך במחב"ר בסי' תרס"ד אות ב' עכ"ל:

סעיף ד'. ענין עירוי דמבשל כ"ק אם יהיה העירוי ע"ג אבק הקאווי אם אינו מבשל ג"כ אלא כ"ק העליונה של הקאווי שבכלי וכל מה שלמטה מן הקלי' לונן מקרי או"ד בכד"ז כולו מתבשל כסברת ידי"ן ואו"ע רבי מרדכי בנז"ו נר"ו בעתגנה יע"ש כי בהיותי פה ש' תרי"ח מצאתי שנוהגים מע"ש לערות רותחין מכ"ר על קערה מליאה אבק קאווי ובולעת אבק הנז' כל המים הנז' וביוה"ש כל הרוצים לשתות קאווי לוקחים מהאבק ההוא ומערים עליו מכ"ר ושותים אותו ועוררתי ע"ז עם הרבנים שהיו שם והראשם מ"ן הרב ר"מ הנז' ואייתי בידיה הר' הנז' לבון הרב פרי מגדים במשבצות זהב שהעתיקו הרב עיקרי הד"ט דכ"ג שכתב שאם עירה מכ"ר על הע"י מע"ש ומילא ממנו המים שאז הוי דבר יבש שנתבשל כבר מע"ש ומותר לערות עליו ביוה"ש דאין בישול וכו' ע"ש ואני בעניי לא ידעתי מה הוא דעת הרב פרי מגדים בזה כיון דקי"ל דעירוי אינו מבשל אלא כ"ק א"כ כל מה שלמטה מכ"ק לונן מקרי וכשנוטל ממנו ביוה"ש לערות עליו מכ"ר או כשמתהפך קצת התחתונים למעלה הו"ל מבשל ביוה"ש כ"ק בכל פעם במערה ובעת שאני בגולה נלענ"ד ראיה לדעתי ממ"ש המג"א ס"ק ל"ב ע"ב ולפי"ד ידי"נ ואו"ע הרב הנז' הי"ל להמג"א לו' שאם עירה נאסרו כולם כיון שאם הכלין הם שחוקים אבק דק ולפחות הי"ל לחלק לו שאם עירה על הכלין כלתי. שחוקים אסור כ"ק ואם הם שחוקים נאסרו כולם אלו' דל"ב דלעולם אין העירוי אוסר או מבשל בכל דבר אלא כ"ק וזהו שרטיס הנז' סעיף ד' דאפילו עירוי דכ"ש מהני בהם:

ומסתפק אני לו' דשמא הרב פר"מ הוא סובר כהפוסקים ז"ל דס"ל דעירוי מבשל לגמרי היפך דעת מרן ומור"ם והפוסקים שאנו הולכים בעקבותיהם ומשו"ה כתב כן דלפ"ד הו"ל כל הע"י מבושל מע"ש ע"י עירוי דכ"ר ובדידן לא קי"ל הכי כנז' וראיתי להרב א"ז בא"ח סי' קס"ה ס"ק ע"ו שהביא ג"כ היפך דעת מרן ומור"ם הנז' דז"ל ואם עירו על ספירודין מכ"ר לפי מ"ש בי"ד סי' ס"ח סי' דאין אוסר אלא כ"ק נ"כ אין בזה משום בישול אבל לפי מה שהסקתי שם א"כ בעירוי דקילות הוי כבישול ומ"מ נ"ל לצאת ידי ספיקא ולאכול להם גמור קודם אלו (מי"ע) ועיין בספרי

שם עכ"ל הא"ז ואין לטעות בדעת הלבוש סי' ש"ח סי' נו' דס"ל דעירוי כיכר ממש שהרי כתב כן נ"כ בסי' תנ"א ס"ה וביאר את"כ דבריו דיש חילוק ביניהם ע"ש:

עוד נלענ"ד ראיה לנד"ד דאין העירוי מבשל אלא כ"ק במכ"ש ממ"ש הרשב"א הביאו העט"ש בי"ד סי' צ"א אות ו' והפר"ח שם ס"ז ז"ל בעי קלי' כו' כתב הרשב"א שאעפ"י שהגלי שוקע לתוך החלב והחלב צף על הגלי אינו כלונן לתוך הם לפי שכל שהוא במקומו גובר ומקרר הגלי שנפל לתוכו ולכן די בקלי' עכ"ל הרי שאעפ"י שהגלי רותח לא נתערב לגמרי בחלב אלא נפל בתוכו ונשקע למטה והחלב צף עליו והוא דבר גוש שומר חומו ואפ"ה אמרינן התתאה שהוא במקומו גובר ומקרר אמה שנפל בתוכה ולכן די בקלי וכ"ש בנד"ד שאפי' ע"י מים דעירוי אינה יורדת למטה אלא ע"י שנבלע בקאווי והולך ויורד ממדריגה למדריגה ע"י בליעה דוקא דבודאי שהקאווי גובר ומלנן המים שאינם דבר גוש הנבלעים בו כנז' הן אמת אם היינו יודעים שהקאווי וכי' גמר מלאכת בישולה נעשה אפי' בעירוי בעלמא ע"ד מנהג העולם בבישול הטי' דרוב ב"א אין נותנים אותו בכ"ר כלל אלא שמערין עליו מכ"ר ואם זה הוא גמר בישולה כפי הטבע ע"ד מליח הישן וכו' שנגמרה מלאכתן אפי' בעירוי כ"ש שמפני זה אסור לערות עליהם בש' אפי' מכ"ש א"כ אפשר לומר שזהו טעם היתר שכתב הרב פרי מגדים הנו"ל שדעתו ז"ל לומר כן אפי' לפ"ד מרן ומור"ם דעירוי אינו מבשל אלא כק' מ"מ יש דברים שגמר בישולם בעירוי כ"ר ויש אפי' בכ"ש ויש אפי' בש' ולדברים שנגמרה מלאכתן אפי' בעירוי כ"ש שמפני כן אסור לעשות להם כן בשבת כמ"ש הש"ס והש"ע נראה שאם עשה להם מליאות זה בע"ש שעירה עליהם מכ"ש שמותר לעשות להם כן ביוה"ש דכיון שהדחתן זו היא גמר מלאכתן הו"ל נתבשלו לגמרי מע"ש ואין בישול אחר בדבר יבש ועד"ז הוא בע"י דכיון שרגילות בישולו אינו אלא ע"י עירוי דכ"ר א"כ הו"ל נגמרה מלאכתו מע"ש ע"י עירוי דכ"ר ושוב אין בו משום בישול ביוה"ש אם הוא יבש ועד"ז הוא בקאווי בפרט לפי מ"ש רב אדא ז"ל במעין גנים בי"ד סי' ק"ס שאסר לתת אבק הקאווי בכ"ש משום דמחזי כמבשל וכתב את"כ דאפשר דמדינא נמי אסור כיון שהקאווי מתבשל בקל ע"ד מ"ש גבי מליח הישן וכו' שהדחתן היא גמר מלאכתן וכו' ע"ש וא"כ כ"ש עירוי דכ"ר שמבשלו כולו ביוה"ש ואוסרו וכיון שכן הוא אם יעשה מע"ש מליאת שהיא גמר מלאכה של אותו דבר אעפ"י שאינו בכ"ר ממש אפ"ה כיון שאותה מליאות הוא גמר מלאכתו הו"ל נתבשל מע"ש ואין בו משום בישול ביוה"ש אפי' אם יתן אותו בכ"ר שאינו ע"ג האש ע"ד היתר שכתב הרב פ"מ הנז' בענין הטי' אעפ"י שלא עשו לו מע"ש אלא עירוי דכ"ר וכל שלמטה מקי' העליונה דינו כלונן בשאר דברים וכ"ק העליון הוא מתבשל ממש כמו כ"ר וכשמהפכים אותו ומערין עליו מכ"ר ביוה"ש או שנוטלין ממנו ומה שהוא למטה מכ"ק ומערין עליו מכ"ר הו"ל אותו כ"ק העליון כאלו נותנין אותו בכ"ר דלעולם כ"ק העליון דעירוי כ"ר הוא ככ"ר ממש דמבשל (ועיין עה"ש בי"ד אם הוא ככ"ר לגמרי דאסור מיהא או אינו אלא מדרבנן):

אלא דעתה אין לנו ידיעה בזה אם מ"ש רז"ל על מליח הישן וכו' שהדחתן היא גמר מלאכתן דמיירי להחמיר לאסור לעשות להם כן ביוה"ש אם כוונתם היא דה"ה הדין גם להקל לענין אם עשה להם אותה הדחה מע"ש וחוזר לערות עליהם ביוה"ש מכ"ר או ליתנם בכ"ר ממש שאינו ע"ג האש או"ד שלא אמרו הדחתן

הדחתן היא גמר מלאכתן אלא להחמיר דבזה איירי אבל לא להקל דלגבי להקל לא נתיר אא"כ נעשו בע"ש בכ"ר רותח דמקרי בישול בכל הדברים שאז אין בהם משום בישול ביוה"ש אם אותו דבר הוא יבש.

ונלע"ד דלא שייך לומר שמ"ש הדחתן היא גמר מלאכתן אינו מן הדין אלא חומרא שהרי איתא בש"ס דקמ"ה הדיח מאי א"י הדיח חייב חטאת אמר מר בריה דרבינא אף אנן נמי תנינא חוץ ממליח היישן וכו' שהדחתן זו היא גמר מלאכתן ש"מ. ופירש"י ז"ל הדיח קוליים מאי. חייב חטאת דהוי בישול עכ"ל וכ"פ הרמב"ם פ"ט מה' שבת וכיון שכ"ה נמצא שהוא מן דין תורה ממש דהוי גמר מלאכתו בכך ובשביל כך אם הדיח חייב חטאת כדדייק הש"ס ממתני' וא"כ מ"ל להחמירי מ"ל להקל שאם באנו להסתפק דשמא אעפ"י שמד"ת נגמרה מלאכתו בכך אם עשה כן מע"ש עכ"ז גזרינן בשבת לערות עליו מכ"ר אטו שאר דברים דלא מהני בהו עירוי דכ"ש מע"ש שאסור לערות עליהם מכ"ר בשבת דהוי מבשל ממש עכ"ז כיון שלא מצינו בהדייא שגזרו רז"ל בכך אנן לא והו"ל כסד"ר דנקטינן לקולא.

וראיתי להרב פ"מ במשבצות זהב ל"ד ס"ק ס"ח שביאר באורך דין כ"ר ועירוי שלא נפסק הקילוח וכו' וכתב דקי"ל עירוי שלא נפסק הקילוח מבשל כ"ק וכו'. ויש לחקור עירוי שלא נפסק הקילוח מבשל כ"ק אם הוא דוקא על דבר גוש אבל כשהתחתון מים וכדומה אין כח בעליון לבשל כלל שמיד מתערב עם מים התחתונים או ל"ש ואת"ל ל"ש אם דוקא בשם שהוא אבל כשהתחתונים רבים לא וכו' ותמה על המג"א ס"ק ל"ה שכתב דמותר לערות מכ"ר לצונן וכו' באופן שלמדין מכאן דעירוי שלא נפסק הקילוח מבשל כ"ק מספק ומש"ה פסק הש"ע בא"ח סי' שי"ח י' אסור לערות וכו' יע"ש ואין חילוק ומים עם מים אין מבשל אבל מבליע כ"ק וכמ"ש ע"ש.

ובשפתי דעת שם ס"ק כ"ז ז"ל ודע דהא דעירוי אין מבשל אלא כ"ק ואף לא מבליע יותר.

ואף הט"ז בסי' ק"ה מודה עכ"פ בה"מ דהרי לכאורה אין חילוק בין עירה פ"א או הרבה פעמים. ובט"ז צ"ה אות י"ב דטעלי"ר ע"י עירוי הרבה בולע בכולו יע"ש ול"ע מא"ח הנ"א כלי שהשמישו ע"י עירוי כך כשירו ואי ע"י עירוי הרבה בולע בכולו מה מהני עירוי פ"י הגעלה אא"כ דאין מפליט בפ"א כ"א כ"ק ולקמן סי' צ"ה אבאר עכ"ל:

ובסי' צ"ה במשבצות זהב ס"ק י"ב ז"ל טע"ז הביא בשם או"ה ע"י עירוי הרבה בולע בכולו וכו' למידין מכאן אידוש דין ע"י הרבה עירוי בולע בכולו ול"ע לדינא. ומיהו כ"ז בעירוי הרבה ביום א' דאי לאחר מעל"ע כבר נפגם עכ"ל:

ובשפתי דעת ס"ק י"ח ז"ל עירה עפ"ך עיין באו"ה כלל ל"ד דין כ"א דלשאר כלים שאין הניצוק בהם נוגע בהם הוי כ"ש. וכן לענין שבת דאין מערה רותחין על תבלין אבל בציריהן שרי והוי יודע שמ"ש בשכלי שאין הניצוק בו שרי. צ"ע לפי מ"ש הרב בצ"ב ס"ז דקלוח מקדירה רותחת על צוננת אם לא נפסק הקילוח אף בנוזל ע"ג קירה צוננת לא הוי כ"ש הניצוק חיבור ואין מניח לקרר ודין עירוי כ"ק יש עליו וכמ"ש לקמן א"כ כאן נמי כ"ז שלא נפסק העמוד אף שנוזל ונח המים על כלי צוננת ומגיע לכלי אחר הכל חשיב עירוי כמ"ש. וכן לענין תבלין בשבת כ"ז שלא נפסק הקילוח אף בציריהן אסור לערות כמ"ש.. וכ"ת נהי דדין כ"ש לא הוי מ"מ אין מבשל ולענין שבת שרי

הא בורכא הוא דהא דין זה מהתוס' ד' סי' קפ"א והביא ראיה משבת מ' ב' אמבטי הרי מבשל הוא יע"ש. וסבור הייתי לומר דהמעיין במהרא"י שם היה קדרה על האש ומתוך רתיחותיו נוזל והיה ז"ל הואיל וקילוח נוזל ונוזל מקלוח העמוד על האש כ' משמע דאם עוד כח אש שולט אין מתקרר יע"ש היטב משמע הא סלקו ממש כה"ג אף שלא נפסק הקלוח ונוזל ע"ג מקום קר קודם שהגיע לכלי הוי תו כ"ש ומה אעשה שהרי הרב לא אומר כן בצ"ב ס"ז אין אומר ואין דברים מהא דעל אש אלא סתם וכתב וקלוח מקדרה רותחת ואף אם נדחק בזה מ"מ המעיין בתח' כלל כ"ו דין ו' ז"ל ואם קדרה על האש או שאר כ"ר ולא נפסק הקלוח הוי כעירוי כמ"ש מהרא"י יע"ש הרי בביאור אף כ"ד שהוסר מאש דינא הכי וע"מ בצ"ב בט"ז אות ז"ך. ומה אעשה שלא זכיתי להבין כ"ז כי לפ"ד הה"ד דמדמה זה לעירוי א"כ איך יופרכסו מעשה זו כת הפוסקים דאין עירוי מבשל כלל ובהכרח דיש חילוק בין עומד על האש ואפשר כה"ג אף הכל אוסר לא כ"ק עמ"ש בדיני עירוי בש"ת ול"ב בשם הר"ן דאגל האש לא שייך תתאה יע"ש. גם מהמשנה וכו' סוף דבר לענין דינא כ"ז שלא נפסק הקלוח אף שאין על האש ונח על כ"ש אפ"ה חשיב כעירוי לחומרא וה"ה בשבת לא יערה בצידיהן כ"ז שלא נפסק העמוד וכמ"ש ואם נוזל כ"ר על קירה צוננת שלא בהפסק ומשם ניתז לצרורות על כלי קר נמי הוי עירוי ואוסר כ"ק כדין חם לתוך צונן וגבי שאין מבשל כה"ג מפליט ומבליע ניחא. ונקט האי כללא בידך כ"ז שלא נפסק הקילוח הוי עירוי ולא נתקרר אף שנח ע"ג כלי קר אא"כ נפסק נח ע"ג כלי קר ומשם לכלי אחר אין אוסר עכ"ל:

והט"ז סי' צ"ה ס"ג הג"ה ס"ק י"ב ז"ל כתוב באו"ה דאין חילוק אם הדיח בכלי ראשון קערות עם קערות או מה שקורין בל"א טעלי"ר לא אמרינן דמה שנשתמש בכלי שני אינו אוסר דכיון שנותנין עליו בשר רותח ע"י עירוי א"כ ע"י עירויות הרבה בלע האיסור בכולו כ"ש הכפות שרגילין לתחבן בכלי ראשון אבל אם בודאי לא השתמש בכלי ראשון תוך מע"ל אינו אוסר בדיעבד ומו"ח ז"ל הסכים כאו"ה עכ"ל הט"ז:

והכנה"ג הגב"י אות מ"א ז"ל כת"ח כלל כ"ז סי' י"ג וכתב עוד באורך דאין חילוק בין הדיח קערות עם קערות או כפות עם כפות. וכן שקורין בל"א טעלי"ר עם טעלי"ר ולא אמרינן דמה שהשתמשו בכ"ש אינו אוסר ע"כ. וג"ל דדוקא מן הטעם דחיישינן שמא השתמש הכף או בטעלי"ר בכ"ר וכמו דחיישינן בכה"ג לענין הגעלת כוס וכולם צריכים הגעלה בכ"ר אמנם אם ברי"א או שלא נשתמש בכף או בטעלי"ר רק בכ"ש תוך מע"ל אינו אוסר בדיעבד והכי נהוג ע"כ. והביא דבריו א"ח אות קנ"ה והב"ח חלק על ת"ח ומ"מ נראה שהוא מודה שאם בריא לו שלא נשתמש בכף או בטעלי"ר בכ"ר או בעירוי מע"ל אז אוסר בדיעבד. וכ"כ ש"ך וכתב ופשוט הוא ולי הב"ח מסכים עם הרב אפילו בסתם ומטעם דאחר שכתב האו"ה. וכן מתבאר מדברי הב"ח וד"א ולא הבנתי מ"ש הט"ז שהב"ח הסכים כאו"ה וכבר כתבתי דלא ערער הב"ח אלא על הראיה אבל על הדין מודה ומטעם האחר עכ"ל הכנה"ג:

ובסי' קכ"א הגה"ע אות נ"ב ז"ל שיטה י"ד ומיהו כלי שלא נשתמש בו אלא ע"י עירוי וכו' נ"ב וה"ה דמהני קלי' שאו"ה בכלל כ"ח אות ב' ואות ע"ל ואות ס"ו סובר דאפילו דלא נאסר בכ"ר אלא בעירוי דכ"ר אינו ניתר בהגעלה מעירוי דכ"ר אלא צריך הגעלה

הנעלה בכ"ר גופיה עכ"ל הכנה"ג :

והב"ח סי' ל"ה הביא דברי האו"ה ומ"ש עליו הת"ח וכתב עליו ז"ל ולפענ"ד נראה דמן הנעלה אין ראיה כלל דלכתחי' ודאי חיישינן שמא נשתמש בו לפעמים בכ"ר ותו דא"ל דלא השתמש בכ"ר כל משך שנה תמימה ולכך צריך להגעילה לכתחי' בכ"ר אבל הכא דיעבד אין לאסרו מן הספק ולומר שהשתמשו בו בכ"ר תוך מע"ל דלא שכיח כלל אבל באו"ה כתב טעם אחר בקערות לפי שמערין עליה כמה פעמים ונשאר בה הבליעה כל פעם והולך ובולע מידי יום ויום בכולה דדוקא בעירוי כל פעם א' אמרינן שאינו בולע אלא כדי קליפה אבל בכה"ג ודאי בולע בכולו וכן העלי"ד דרך ליתן עליה בשר רותח וע"י שמאכל עירוי ועירוי מבליע כ"ק א"כ אפילו על ידי עירוי הרבה בלע האיסור בכולו כ"ש הכפות הרגילים לתתן בכ"ר עכ"ל וזה הטעם חשוב כעיקר עכ"ל הב"ח :

חזרתי אחר כמה שנים על ענין הקאווי הנז' בשביא ה' עיקרי הד"ט בשם ה' משבלות זהב וראיתי שהרב משבלות זהב הוא ס' מ"ז ושפתי דעת על י"ד החזיל ומודה דעירוי מבשל כ"ק דוקא . ודבריו מהבהירים עמ"ש הוא עצמו באבל אברהם סי' רנ"ג ס"ק מ"א שהקשה ע"ז הקושיא עצמה שהקשתי לענ"ד דאי מהפך הקאווי ועיי מה למעלה למטה מבשל הוא ועירוי רק כ"ק בישלו וכו' ע"ש . נמצא דדוקא דכשלא היפך הקאווי ועיי אלא עדיין מונחים בדיוק כמו שהיו בע"ש באז אותו הקלי' שנתבשל ע"י העירוי מע"ש הוא עצמו שמערה עליו עכשיו ואין בישול אחר בישול בישה וכל שלמטה ממנו נוגן מיקרי אבל אם לוקח כ"פ בכף וכו' בנד"ד הוא מבשל ודאי כמ"ש להדיא הוא עצמו כמבי"ת . ונראה מדבריו דנדון דידיה קיל מנד"ד ואפ"ה לא רצה בהיתר זה והוא שנראה מדבריו שבשלי שבו הקאווי מע"ש ועירו עליו מכ"ר הנה בעודו במתכונתו הנז' דשב"ק הנה מערין עליו ביו"ק והיה יכול האדם לומר שהקלי' המתבשל ביו"ק ע"י עירוי הנה כבר נתבשלה מע"ש ע"י עירוי ומה שלמטה מהקלי' שלא נתבשל בע"ש משום דלונן מיקרי הנה גם ביש"ק נ"כ כ"ה ונמצא שלא בישל כלום מחדש ביש"ק ואפ"ה לא רצה בזה הרב הנז' כיון שבפעם שמערה ביו"ק מים רבים על הקאווי כדי לשתות הנה אם מהפך אבק הקאווי מה שלמטה למעלה וכיוצא הו"ל מבשל מחדש כ"ק מה שלא נתבשל כלל מע"ש וכ"ש בנד"ד שמניחין אבק קאווי הרבה בעש"ק בקערה א' לבנה ומערין עליה והוא מתנגב וייבש וביש"ק לוקחין ממנה ב' או ג' כפות מהאבק הנז' ונותנים בקומקום הרגילים לבשל בו הקאווי ומערין בקומקום הנז' ע"ג הקאווי מכ"ר שאז אותם הב' וג' כפות אין מבושל מהם מעש"ק אפילו חלק ממאה שהרי לא נתבשל בעש"ק אלא כ"ק מן פני הקאווי בבקערה וביו"ק שלוקח ב' וג' כפות מן צד אחד מהקערה בעומק או שלוקח ב' וג' כפות מן כל פני הקערה מה שאין הטבע כן מ"מ המבושל שיש בו הוא מועט מן המועט והו"ל מהופך לגמרי מה שלמטה למעלה מבעת לקיחתו מהקערה וכשמערה עליו ביש"ק הו"ל מבשל גמור מחדש כ"ק הנז' :

והרב לב חיים ח"ב סי' נ"ו ז"ל נשאלתי על הנוהגים ביו"ט ליתן אבק הקאווי בתוך כלי ונותנים עליו מים חמין שהוחמו מע"ש בתוך התנור ומוציאין אותם המים חמין בשבת מהתנור ונותנים ע"ג הקאווי אם מותר א"ל :

תשובה נראה דאיסור גמור הוא דהוי כמבשל בשבת כי עד כאן לא נחלקו הפוסקים זה אוסר וזה מתיר . כי אם . בנותן אבק הקאווי בכלי ושופך עליו מן הקאווי מבושלת . כי לדעת הנו"ר הא"ח כלל נ' סי' ב' לאסור ולדעת הרבנים מהר"י פאראגי ז"ל . ומהר"נ ן' חביב ז"ל . ומהר"מ חאיון ז"ל . ומהר"א יצחק ז"ל הוא שמותר ביו"ט וכודאי דלרבים שומעים שהם מתירים ומסתבר טעמייהו כמ"ש ה' מטה יהודה סי' שי"ט ע"ש כי זהו כמי קאווי שכבר היא מבושלת אלא שמשימים . עוד מאותו אבק הוא שהתירו הרבנים הנ"ל . אבל ליתן אבק הקאווי ולהשליך עליו מים חמים גם המה אוסרים . ועוד נראה לאסור מה"ט הרב פרי מגדים במ"ז סי' שי"ח אות ע"ו דאסור לתת מי חמים בשבת ע"ג הטיי שהרי הוא כמבשל ע"ש וה"ה לאבק הקאווי והוא ברור עכ"ל הרב לב חיים ז"ל :

אה"א נלע"ד שהרב ז"ל לפום ריהטא מה שהיה בזכרונו כתב . אבל עיין לשו"ר כלל הנז' סי' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' והבי"ד בקיצור הרב מטה יהודה סי' שי"ח סק"ב דאליבא דכ"ע לא הותר לערות עליה . מכ"ר כי מחלוקתם אינו אלא לשים האבק בכלי שני דוקא והרבים חולקים על ד"א ומתירים בכ"ש דוקא אבל ע"י עירוי דכ"ר שום א' מהם לא התיר ולפי מה שחלקו הרבים על היחיד והתירו בכ"ש דכ"ש אינו מבשל ודמי לתבלין וכו' . הנה עפי"ז אין נ"מ אם הכ"ש יש בו מי קאווי או יש בו מים חמין אלא באעפי"כ אין אנחנו מתירין בנד"ז אלא דוקא מעירוי כ"ש לכלי ג' מפני שהרב אד"א ז"ל בתשו' נגיש בי"ד סי' ק"ס א' הביא ענין הנז' ופסק לאסור אפי' בכ"ש ע"ש דף ל"ס ע"ב :

שאל ה' אברהם עמור נר"ו ע"ע הנוהגים לשתות קאווי עם חלב ולצורך יוה"ש מרתיחים החלב ביום ו' בבוקר כדי שלא יתקלקל בשהייתו עד יש"ק אם מותר לערבו בקאווי ביש"ק והשבתי כאותו מלב דלספרדים הנוהגים כי"א שהביא מור"ם סע"ו שאין בישול אחר בישול אפילו בדבר שיש בו רוטב ונצטנן ומפני זה נוהגים לחמם ביש"ק הקאווי והחמין שנצטננו באחמינרו ע"ג האש"ג . כנו' כ"ש שינהגו בזה היתר שהרי אין כאן אלא נתינת חלב בפנג'אן שכבר נתנו בו הקאווי והיה בהוא כלי שני וע"ל שמערה מקדימין אותו בפנג'אן ומערים עליו מכ"ר לא בתוך כ"ר לגמרי מכ"ש לעמרביים ולאשכנזים הנוהגים כפסק מרן ומור"ם ס"ד דיש בישול אחר בישול בדבר שיש בו רוטב ונצטנן הנה יתנו אותו בפנג'אן ויערו עליו הקאווי מכלי שני דעירוי כלי שני מותר ולא מחזי כמבשל כמ"ש מרן והפו' גבי דבר יבש שלא נתבשל מע"ש שמותר לערות עליו מכלי שני בשבת אבל לא יתנו בכלי שני ממש הגם שאינו מבשל משום דמחזי כמבשל וזולת התבלין שאסור לערות עליהן מכ"ר ומותר ליתנם בכלי שני כמ"ש בס"ד :

סעיף ז' . י"ה צ"ל לפי דעת שכתב מרן ז"ל שנ"ל עיקר דהו"ל כמניחו כנגד המדורה וכל דבר שמותר להניחו נגד המדורה במקום שהיסב מותר להניחו ע"ג מיחם שעל האש אם זה הוא דוקא במיחם כדנקיט בליפנים דכיון שכבר יש מיחם של תבשיל ע"ג האש אין דרך לבשל דבר אחר ע"ג המיחם ולכן אינו נחשב כמניח כ"א ע"ג המיחם שעל האש אלא כמניח כנגד המדורה לא כמניחו ע"ג האש ממש כיון שאין דרך בישול בכך אבל במניח ע"ג חנוכה כנגד האש הקטומה או ע"ג השאג שע"ג הכירה הו"ל כמניח ע"ג האש אפי' לדעת י"א שהוא דעת מרן ז"ל או"ד בכל ענינים הנז' הו"ל כמניחו כנגד המדורה וכל שמותר להניחו נגד המדורה במקום שהיס"ב מותר באופנים

בחופנים הנז' דהו"ל כנגד המדורה לא כע"ג האש:

והנה רבינו הטור בסי' רנ"ג ז"ל כירה שהיא גו"ק ונטל הקדרה מעליה אפי' בשבת מותר להחזירה כל זמן שהיא רותחת ודוקא על גבה כגון על הפחה או על כיסוי שעל חללה ובעודה בידו ודעתו להחזירה וכו' ע"ש וכתב מרן ב"י ז"ל ומ"ש ודוקא על גבה וכו' שם דל"ז א"ר חלבו וכו' אמר רב לא שנו אלא על גבה אבל לתוכה אסור ופשטא דלישנא משמע דכשבולי הקדרה מונחים על דפנות הכירה וממלאים את חללה מיקרי על גבה וכשהקדרה כולה בתוך חלל הכירה ויושבת על קרקעית הכירה מקרי לתוכה וכן הם דברי רש"י בר"פ אבל מדברי רבינו שכתב ודוקא על גבה כגון על הפחה או על כיסוי שעל חללה נראה שאינו מפרש כן אלא על גבה היינו שבולי קדרה עומדין על דופן הכירה לא על חללה או שיש כיסוי אבל כל שבולי הקדרה ממלאים את חלל הכירה מקרי לתוכה עכ"ל מרן ז"ל:

ולענ"ד נראה בכוונת רבינו הטור הוא כדעת רש"י ז"ל. ור"ל דכשבולי הקדרה רחבים שאז יושבת הקדרה ע"ג שפת הכירה הנה זהו שכתב כגון על הפחה ואי בולי הקדרה אינם רחבים שאז אם לא יעשה כיסוי על חלל הכירה ממש הנה אז טבע העולם לעשות איזה דבר של ברזל ע"ג הכירה משפתה לשפתה ומעמידים ע"ג הקדרה ועי"כ אינה נכנסת לפנים לחלל הכירה ועל ב' אופנים אלו אמר רבינו הטור שהן נק' על גבה בין אם היא רחבה ומונחת ע"ג שפת הכירה נגד כל חלל הכירה שאעפ"כ אינה נק' לתוכה אלא על גבה שאינה נק' לתוכה אלא דוקא קדרה שהיא צרה ואינה עומדת על שפת הכירה אלא נכנסת לפנימיות הכירה ע"ג קרקעה ממש משא"כ אם היא רחבה ומונחת ע"ג שפת הכירה או אם היא צרה ומניחים כיסוי על גבי הכירה ומניחים על גבי הקדרה צרה כדי שלא תכנס לפנים חלל הכירה הנה זה נק' על גבה דוקא כנלענ"ד בכוונת רבינו הטור ז"ל שאין בזה חילוק דעות בין רש"י לרבינו הטור בזה:

איך שיהיה הרי נמצא דהנה בהכירה גו"ק ויש כיסוי על גבה והקדרה יושבת ע"ג אותו כיסוי הנה זה נק' ע"ג האש שהרי אין מתירין לו להחזיר הקדרה ע"ג כיסוי הנז' הגם שהיא עדיין רותחת שאז אין בה בישול אחר בישול מצריכין דוקא שלא יניחה עג"ק אבל אם יניחה עג"ק אסור להחזירה דהו"ל החזרה ע"ג כירה ואם היה נתבשל כד"ז להניחה ע"ג מיחם היה ראוי להתיר אפי' בהניחה עג"ק כיון שכבר מבושלת ועודה רותחת כמו שהדין כך במביא מעלמא קדרה שנתבשלה כ"ל ועודה רותחת שמותר להניחה ע"ג מיחם שע"ג האש לי"א שהופסק עיקר מרן ז"ל אלא ודאי דנד"ן נק' החזרה ע"ג כירה לא ע"ג מיחם ולכך צריך דוקא שלא יניחה עג"ק הגם שאין בה דין בישול כיון שעדיין רותחת כנ"ז:

וכ"כ עוד מרן ב"י ז"ל כ' בהגמ"ר פ"ג המשכים בבוקר ורואה שהקדירה תבשילו וירא פן יקדיח יותר אומר אני שיכול להסיר ולהניח קדרה ריקנית ע"פ הכירה ובנ"ל כירה כגו"ק בשרי קדרה סותמת את פי הכירה ואז ישים הקדרה שהחמין בתוכה ע"ג הקדרה ריקנית וכו' ויזהר שלא יניח קדרתו עג"ק דאי מנח לה אארעא הו לא מצי לאהדורה עכ"ל וכ"פ מרן בש"ע שם ס"ג נמצא ברור לדעת הפו' הנז' ודעת מרן ז"ל בב"י ובש"ע שהגם שמפסקת קדרה ישנה ריקנית בין הכירה לקדרת החמין הרותחת שאין בה עוד בישול אחר בישול הנה אעפ"כ עדיין צריך התנאי שלא יניחנה עג"ק משום שנק' החזרה ע"ג כירה משא"כ בעלמא כשמניח קדרת חמין ע"ג מיחם של הבשיל בע"ג כירה הנה די בתנאי הראשונים וגם שהיה עג"ק ולא היה מסולק ע"ג. זה כמיחם שעל האש הנה אעפ"כ כיון שהחמין מבושלת ועודה רותחת אין בה דין בישול אחר ויכול להניחו ע"ג מיחם שע"ג האש לדעת י"א שהופסק מרן ז"ל לעיקר כנז' משא"כ במניח קדרת חמין מבושלת ורותחת ע"ג קדרה ריקניה שע"ג כירה הנה אין דינה אותו כמניח נגד המדורה אלא כמחזיר ע"ג כירה ממש הגו"ק ולכן צריך עוד תנאי שלא להניחה עג"ק מה שאי"צ כלל בנדון מניח ע"ג מיחם הנז' כנלענ"ד פשוט בדעות הפו' ומרן ז"ל כנז':

סעיף ט' · ענין כ"ר שאין היס"כ וכ"ש בהיס"כ עיין מ"ש בזה בס' שערי צדק להרב חיי אדם והרב חסדי דוד:

הג"ה עיין בהה"ט ס"ק כ"ח. כתב בש"ת ז"ל (כ"ח) בעל עבה"ט ועיין פמ"א סי' פ"ד אותם שמביאים בשבת מים רותחים בכ"ר מבושלים עם טיי ומערה מכ"ר לתוך הקערות קטנות שיש בהם צוקר אין כאן משום בישול כיון שהצוקר כבר נתבשל בבית האומן ואין בישול אחר בישול בדבר יבש אף שהצוקר נמוח יש לו דין יבש ומותר ליתן הצוקר אף בכ"ר וכמ"ש המג"א לענין המלח ע"ש. ובמחב"ר כתב וכו' ופשוט דהיינו דוקא ברותח דכ"ר ובהיס"כ עכ"ל הש"ת. מ"מ אף שהצוקר נמוח יש לו דין יבש הנה כ"פ מרן סע"ז ע"ש:

סעיף י"ד · ט"ו · ענין חימום הקאווי צוננת בשבת כנגד המדורה או ע"ג מיחם שעל האש לדעת י"א דסעיף ז' ח'. עיין תשו' הכנה"ג ח"ב סי' י"ז. ולענד"ן שדבריו הם היפך פסק מרן ז"ל כאן סעיף ד' ו' ה' ע"ו ושבק דעת מרן ופסק כדעת יש מקילין דסעיף ע"ו. ועי"ש עיין לביו"כ דברי שבס מהר"ש שער אריה ומהרי"ל והליכה כ"י ע"ב:

סימן ש"ט

סעיף א' · ב' · ג' · מעשה שהיה ביוה"כ שהיינו צומדים ברבים. שיעור רביעית הביאו כמה בני אדם כוסות שמקדשים ומבדילים בהם לראות אם יש בהם שיעור שלמדנו הנ"ל. והוכרחנו למדוד בכלים ע"י כלי מים וכו' ואחר שמדדנו נטלנו הכלים מהמים להחזירם לבעליהם והחזרנו הקערה הגדולה והכוסות לבעליהם ונראה לי אז בהוראת שעה שאין בזה איסור בורר במה שנטלנו הכלים מהכלי מלא מים אחר מדידת הרביעית דדוקא בדבר שהיה מעורב כבר מעצמו או שעירבו בידים אלא שלא היה כנד"ד כמש"ש אז יש בו דין בורר משא"כ כנד"ד שהניח הכלים בידים במים על דעת ליטלם לאלתר אחר מדידה שלא ע"ד להניחם שם כלל ובנד"ז ברירותו לא מקרי מלאכה כיון שהערובתו מתחי' היתה ע"ד ליטלו משם לאלתר אחר מדידת שיעור רביעית. ודימיתי נד"ז למ"ש מרן בב"י ובש"ע ס"ס רכ"ע. וכן לדין קשר שאינו של קיימא ואינו מעשה אומן דלא מקרי מלאכה ומותר לכתחילה כמ"ש סימן שי"ז וש"כ ל"ט. ועוד יש להביא ראיה להתיר ממ"ש מוהרי"ח בעה"ח ממ"ש בפ"ק דשבת דף כ' ובשי"ד הרב על הודות דל"א כ' ונתן טעם הוא לזה ואכתוב דבריו לקמן בסעיף י':

ענין אם בורר אוכל מתוך פסולת ע"ד לאוכלו לאלתר לאותה

לאותה ב"ידה ממש וטוב נמלך אח"כ והניחו לבו ביום אם חייב משום בורר א"ל: כתב הט"ז על אורות דל"ב נ"ך מסתברא דכל שהבירור היה בהיתר ע"ד לאוכלו לאלתר טוב אין קפידא בדבר אם אוכלו לאלתר א"ל דלא אסרו אלא כשבורר מתחי' לסעודה אחרת וכו' דהו"ל כבורר לאוצר אבל אם הבירור בהיתר בכוונתו לאוכלו לאלתר וטוב נמלך בו להניחו לסעודה אחרת טוב אין קפידא בדבר. אך ראיתי למרן בסי' ש"ע וז"ל וכן אם בורר קודם סעודה צריך לאוכלן בתוך סעודה הראשונה ואם הפסיק מהן עד אחר שעמד מסעודהו לא מקרי לאלתר וחייב ע"כ דנראה מדבריו היפך מ"ש. אך ראיתי להלבוש וז"ל ולא יברור אלא מה שצריכין לאותה סעודה שלא ישיירו ואם ישיירו הרי עושה אב מלאכה ע"כ משמע שאם בירר יותר ממה שצריכין לאותה סעודה הו"ל כבורר מתחי' הברירה לצורך סעודה אחרת דאף שהוא אוכל לאלתר ממה שבירר מ"מ כיון שהוא עודף לצורך סעודה אחרת הואיל שבירר מתחי' הרבה יותר ממה שהוא צריך לאותה סעודה הו"ל כבורר מתחי' הברירה לב' סעודות ולהכי חייב משום בורר אבל כל שבירר שיעור מה שצריך לאותה סעודה בלבד ולא יותר הא ודאי שאם נמלך ולא אכלו באותה סעודה דשרי לאוכלו בסעודה אחרת ואין כאן קפידה כלל. ולפי"ז נראה דגם דברי מרן לדקו בזה והו"ק עכ"ל הט"א. ומנהגי להיפך דפשט לשון מרן ז"ל והלבוש ז"ל הנז' נלע"ד להיפך:

סעיף ה'. עיין

אבל אברהם ס"ק א'. הרב"ד סי' קכ"ד הביא מ"ב מרן כאן שע"ז גבי שתיית מים ע"י מפה וכו' וסיים ז"ל וא"כ ה"נ באכילה התורמוסין שאינו מתקן קודם אלא בשעת אכילה שרי ומה שאסרו בגמרא וכן הרמב"ם והטור ז"ל היינו בבורר אותם קודם אכילה מתוך פסולת שלהם עכ"ל:

והרב על אורות דל"א הביא במהריט"ץ סי' ר"נ שבי"ד הרב המוסמך מוהר"י אבולעפיא שכתב דכל שבורר פסולת מתוך אוכל בשעת אכילה ממש מותר כגון להשליך תולעת התפוח או חבוש ולאוכלן מיד שאינו נקרא בורר למי שעומד ואוכל והפסולת מעכבו מלאכלו אין שום דרך ברירה בכך. ומ"ש דלברור פסולת מאוכל חייב אפילו לאלתר היינו כמו שפי' רבינו תנהאל כל זמן שהוא מיסב באותה סעודה אבל בשעת האכילה ממש מותר ואין כאן ברירה כלל ע"ש:

והרדב"ז ס' כ"ד הבי"ד הרב ז' וסיים עליו ז' והרא"ש שהביא שם הרב"ד נראה אחר המחילה דל"ד דהתם אינו עושה שום מלאכה ביד כלל אלא בשעת שתיה מעכב הפסולת שלא יכנס בתוך פיו משא"כ הכא דקודם אכילה מתקן ביד וא"כ דאי נותנו שלם בפיו ואוכל האוכל וזורק הפסולת בפיו דאינו עושה מעשה בידים יש ראיה משם עכ"ל:

סעיף ח'. עיין

להמג"א ס"ק ע' ומספ"ל בזה אם דוקא כשאינו צריך לרחוץ הפירות ממש אלא שע"י שנותן במים יורד שפסולת שבהם למטה במים ולכן הו"ל בורר משא"כ אם הם מלוכלכים ואינו מספיק נתינתם לבד במים אלא צריך לרחצם אפשר שאין זה אלא כדין קולף פירות לאוכלם לאלתר דדינו כדין בורר אוכל מתוך פסולת לאכול לאלתר כנז' ס"ס ב"א ובזה א"ש היתר קנינת ירק ביה"כ מן המנחה ולמעלה כשאל בחול הנז' בס"ס תרי"א בכתב ה"ה בשם הרשב"א וסר"ן שהוא הדחת ירק והביאו הרב הלבוש שם ואינו מטעם הנז' דהגם שכל מה שאסור בש' אסור ביוה"כ הנה כד"ז בשבת מיניה וביה לצורך אותה סעודה הסמוכה לאלתר מותר כמ"ש לעיל וביוה"כ מן המנחה ולמעלה הרי הוא לצורך סעודה הסמוכה אלא דהו"ל מיה"כ לסעודת מוצאי יוה"כ וזה לבד התירו חז"ל משום ע"נ משא"כ אם נאמר שהוא בורר ממש. א"נ צל"ע למה התירוהו ביוה"כ הגם שהוא מן המנחה ולמעלה וכי במלאכות יש חילוק בין קודם מנחה לאח"כ אבל לפי הנז' ניחא דדכוותה בשבת מיניה וביה מותר אלא דכד"ז דיה"כ אינו מיניה וביה וכיון שהוא מן המנחה ולמעלה הרי אין כאן בורר אוכל לבו ביום שחייב ואין כאן אלא משום הכנה וזה אינו מלאכה והתירוהו רז"ל משום ע"נ כמ"ש הד"מ שם:

ולפי מ"ב הכנה"ג ז"ל סי' תרי"א בשם הרו' וכו' דהיינו הדחת כבשים ושלקות אין צודקת ראיה הנז' דזה לא מקרי פסולת כי אם הכבר האוכל שמכבירו בטוב להוכלם אבל בחמת לחלוחית שעליהם אינו פסולת כלל ולענ"ד אינו אפי' בסוג ב' מיני אוכלים הנז"ל אלא כולו אוכל א' אלא שממתקו מעט מרוב חריפותו ע"י רחיצה במים כנלע"ד כעת. ואם בחמת רחיצתו היא מסקמחין לבנים שדרכן לעלות ע"ג הכבשים הנה זה כמו פסולת כמו עפר ונודקת ראיתי כנז' והתם דלגבי יין מותר לסננו כמ"ב מרן בסי' זה שאני התם דיכול לשתותו בלא סינון ע"י שינית אלו הקמחין לצד אחד משא"כ כאן אם אינו מקנחם בפועל או מדיחם ממש אינו יכול לאכול הכבשים בלא הקמחין ביחד:

3 1761 07285841 8